TRACTATUS CRIMINALIS JOANNIS HARPPRECHTI, U.J.D. ET...

Johann Harpprecht, Giovanni Battista Coccini

Hic liber nominatim est prohibitus

Tractatus Criminalis

JOANNIS HARPPRECHTI, U. J. D. ET PROFESSORIS IN FLORENTISSIMA Tubingensi Academia Ordinarii:

PLANAM AC PERSPICUAM ALIQUOT TITULORUM Libri IV. Institutionum Juris D. Justiniani Imp. explicationem complectens:

NUNC NON SOLUM A MENDIS, quibus scatebat passim innumeris, magno studio indefessoque labore repurgatus; sed etiam multis novis, iisque perquàm utilibus quæstionibus, egregiè adauctus:

OMNIBUS TUM LEGUM AC Praxeos Studiosis; tum Advocatis & Judicibus apprimè utilis atq; necessarius.

ADJECTO ELENCHO SIVE INDICE Titulorum, Materiarum, Auctorum, & Rerum memorabilium, longè locupletissimo.

TUBINGÆ,

TYPIS CELLIANIS.

ANNO M. DC. IX.

IMAGO

JOHANNIS HARPPRECHTI, JC. ET IN alma Tubingensi Academiâ Antecessoris: Anno Ætatis, 49.

obilis HARPPRECHTI *facies est illa* JOHANNIS:

Docta sed ingenii ... I. F.

SERENISSIMO
ATQUE ILLUSTRISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO: DOMINO CHRISTIANO II. Duci Saxoniæ: Sacri Romani Imperii Archimareſcallo, & Electori: Landgravio Thuringiæ: Marchioni Miſniæ: Burggravio Magdeburgenſi, &c. ſinceræ Religionis & Juſtitiæ Aſſertori ac Propugnatori Chriſtianiſſimo: Domino ſuo Clementiſſimo.

VEtuſtiſſimis eruditæ Antiquitatis proditum eſt monumentis, Sereniſſime Princeps Elector, Domine Clementiſſime: apud Ægyptios Sacerdotes primùm omnium Iuſtitiæ Cultorem per oculi patentis

hieroglyphicum adumbratum; & postmodum frequenti Græcorum dicterio (quod nobis etiamnum in ore est) celebratum esse δίκης ὀφθαλμὸν.
Hinc illud ex Diphili Comœdia:

Ἔστι δίκης ὀφθαλμὸς, ὃς τὰ πάνθ᾽ ὁρᾷ.
Eſt, qui tuetur cuncta, Juſtitiæ oculus.

Et illud Epigrammaticum:

Ὄμμα δίκης καθορᾷ πάντα τὰ γιγνόμενα.
——— ——————cernunt
Omnia, quæ fiunt lumine Juſtitiæ.

Inde Plato Juſtitiam (quæ, ipſo Divo Juſtiniano Imp. auctore, virtus eſt omnium perfectiſſima) appellat Speculatricem. Et Chryſippus oculos Iuſtitiæ acres, rectos, atq; immotos tribuit: quòd eum, qui rectè judicaturus ſit, non oporteat huc aut illuc oculos ab honeſto deflectere: ſed in Iuſtitiam, tanquam præfixum ſcopum, directiſ-

ſimè

ſimè intendere. Propterea & aliqui in faciendâ dictis fide, Iuſtitiæ oculum atteſtantur. Huc quoq; referendum eſt illud Orphei de Sole pronunciatum, ὄμμα δικαιοσύνης: utpote cui Iuſtitiam imprimis veteres & dedicârunt & conſecrârunt. Unde Bithyni, ſcriptore Arriano, ex adverſo Solis ſedentes judicia exercere conſueverunt. Et nonnulli Sapientes Iuſtitiam prodidère, ut Proclus ait, è medio Solis throno per cuncta propagari; omniaq́; , ceu Sol ipſe omnium moderator eſt, dirigere & moderari. Ariſtoteles quidem Iuſtitiam in univerſum cum Stella Veneris comparavit: illamq́; huic prætulit: & jure prætulit. Verùm ego potiùs

cum ſapienti Antiquitate Soli, omnium ſiderum Regi & Domino conferrem. Imò plus aliquid dicerem: Iuſtitiam ipſo ſplendidiſſimo Sole ſplendidiorem eſſe. 1. Quia Sol interdiu ſolùm, hæc etiam noctu nobis lucet. 2. Sol oculis corporis tantùm, hæc oculis mentis lucem præbet. 3. Sol interdum diuturnâ præſentiâ obeſt, & ſuâ abſentiâ noctu prodeſt: Iuſtitiæ ſemper obeſt abſentia, ſemper prodeſt præſentia. Summâ: quod oculus in corpore, quod Sol in cœlo eſt: id ipſum, & aliquid amplius, eſt Iuſtitia in univerſo terrarum Orbe.

Sed quid hiſce Sacerdotum Ægyptiorum notis hieroglyphicis; quid Sapientum Græcorum dicteriis &

riis & pronunciatis contemplandis animos pascimus? Divina profectò oracula & Iustitiã ipsam, & strenuos Iustitiæ Cultores colore quidem non absimili, sed tamen multò jucundiore & illustriore ante oculos nobis depingunt. Etenim quid aliud vult, aut innuit illud Regii Psaltæ (veritas de terra orta est: & Iustitia de cœlo prospexit, Ps. 85. v. 12.) quàm hoc ipsum; Iustitiam esse Oculum in capite Reipublicæ constitutum, radiis suis visoriis ad omnes totius Corporis sui politici recessus penetrantem? quàm hoc ipsum; Iustitiam esse Solem, & fulgore & calore suo, atq; influentiâ in universum hoc Mundi theatrum sese diffundentem?

tem? Eódem respicit, & multò propiùs respicit mortalium sapientissimus Solomon, Magistratum, tanquam Iustitiæ Patronum & Cultorem, Oculum appellans videntem, à Domino factum. Proverb. 20. v. 12. Et eodem sensu in Numeris Mosaicis Hobab Midianita, Populi Israëlitici Oculus à Mose Affine nuncupatur. Num. 10. v. 31.

Cæterùm ad quem ista finem se jactant? ad quem ista scopum collimant? Ad hunc nimirùm principalem, Serenissime Princeps Elector, Domine Clementissime: ut Sole clariùs intelligatur, quàm verissimè, quàm sapientissimè dixerit is, qui cum sapientissimis,

Mose

Mose & Solomone, S. V. Celsitudinem Oculum, Oculum, inquam, Sacrosancti Regni Romani lucentissimum: Solem, Solem, inquam, in universo Electoratu Saxonico fulgentissimum pronunciavit.

Etenim sive ad Augustissimum Orbis Romani Caput oculos mentis circumferam; illud certè Serenissimam V. Celsitud. ceu oculum suum, imò ceu pupillam oculi sui efflictissimè diligit, & in deliciis habet: sive ad reliquos Imperii Romani Ordines & Membra respiciam: in S. V. Celsitudinem, tanquam sincerioris fidei, Iustitiæ, & omnis excellentissimi Boni Oculum perspicacissimum, oculos suos

unicè defigunt: sive deniq; ad totius Christiani Orbis, & communis nostræ Patriæ statum & faciem me convertam; Oculus est S. V. Celsitudo verè lynceus, & motus æquabilitate, & figuræ capacitate, & luminis copiâ, & visus acie oculatissimus, radiis suis præsignibus ad universæ Reipublicæ Christianæ commodum pertingens, & vicissim varias variarum in Orbe Christiano ex sorte tam optatâ, quàm adversâ, vicissitudinum species humore suo plusquàm crystallino, ceu speculo planissimo tersissimoq́;, recipiens.

Si verò cùm ad antiquum illum, tum ad hodiernum prælustrem totius Electoralis Saxonicæ

Domus,

Domus, & Imperii splendorem & nitorem oculos elevo: non aliter, quàm noctuarum oculi, ad clarissimum solis jubar, cæcutio. Sol enim es, præcelsissime Heros; Sol illustrissimus, Sol serenissimus in Saxonico Electorali Hemisphærio. Et quis Serenissimam C. V. Solem neget; sive Illustrissimæ heroicæ virtutis radios, quos S. V. Celsitudo in universum Saxonicum Horizontem potentissimè ejaculatur; sive flagrantissimum sinceræ propagandæ Religionis calorem & ardorem, quem S. V. C. in orthodoxâ Ecclesiarum suarum instauratione, incorruptaq; Evangelii promulgatione pientissimè declarat; sive fatalem singularis Clementiæ & Iustitiæ

stitiæ vim & influentiam, quam S. V. C. in omnes subditæ suæ Ditionis fines latißimè plenißimeq́ diffundit; sive alia incomparabilia virtutum tanto Heroë dignißimarum ornamenta, ceu fulgentissima Lumina, totum Saxonicum firmamentum splendore suo collustrantia, penitius aspiciat, perspiciat, suspiciat?

His, & aliis longè illustrioribus adductus argumentis, Serenißime potentißimeq́ Princeps Elector, Domine Clementißime, integrum ante sexennium Tractatum seu Commentarium hunc, in aliquot insignes Justinianéarum juris Institutionum Titulos, ob rerum, quas continent, excellentiam, utilitatem,

tatem, amplitudinem & necessitatem apprimè celebres, succisivis maximè horis à me elaboratum, sub Serenissimæ V. C. Nomine & patrocinio augustissimo publicam in lucem evulgavi: & quidem successu tam auspicato, ut hoc intra sexennii proximè præterlapsi spacium non modò omnia Tractatus illius exemplaria felicissimè sint disseminata: verùm etjam plura à plurimis satis jam diu avidissimè desiderata. Quapropter ne & Reipublicæ literariæ commodo, & multorum, suo quodam jure hoc instanter à me postulantium, votis flagrantissimis deesse velle viderer: haud ita pridem prædictum hunc Tractatum Criminalem,

lem, aliis semotis ad tempus occupationibus, sub incudem revocavi, adhibitâ censoriâ virgulâ diligenter revidi, à mendis innumeris (quæ in prima editione præter Auctoris culpam irrepserunt) vindicavi, & multis hinc inde novis, & perquàm utilibus quæstionibus interspersis, adauxi & locupletavi.

Quandoquidem igitur præsens hic Tractatus Criminalis, alterâ quasi manu additâ redintegratus, secundùm jam in apricum prodíturus est: non possum non Serenissimam V.C. in humilimæ meæ ergà eandem observantiæ significationem & testimonium, denuò adire, & eâ, quâ debeo, subjectissimâ animi con-

mi contentione compellare: ut & hunc meâ qualicunq; opellâ innovatum Commentarium, cum Auctore & Auctario suo pristinâ illâ mitissimâ Electorali Clementiâ complecti, inq; suam tutelam, & patrocinium benignissimum serenâ fronte recipere non dedignetur. Quamvis enim non diffitear, hanc geminatam lucubrationum mearum & editionem & dedicationem Serenissimæ V. C. Electorali Dignitati, & Nominis splendori illustrissimo nequaquam respondere: quia tamen in hoc ipso Criminali Tractatu, haud vulgari Iuris civilis parte, ea maximè, quæ ad justam Imperiorum & Rerumpublicarum administrationem,

florem,

florem, & vigorem pertinent (ut nimirùm ii, qui vel universam Rempublicam, vel privatam etiam societatem, suis delictis injustè offendere non sunt veriti, justas experiantur pœnas) sunt exposita: hoc sanè meum institutum Serenissimæ V. Celsitud. Nomine & patrocinio clementissimo non omnimodò indignum judicavi: in spem erectus certissimam, Serenissimam V. C. tanquam Oculum Iustitiæ, hanc de justis delinquentium & delictorum pœnis in foro Iustitiæ decernẽdis Commentationem serenissimo vultu accepturam, placidissimo lumine aspectaturam, & (quod maximum in modum humilimè peto) me studiaq́;

diaq; mea gratiosissimo suo favore, ceu jubare quodam, porrò etjam clementissimè dignaturam esse.

Quod superest: ego cum meis omnibus ad æternũ illum Iustitiæ Solẽ devotis precib. anhelare non cessabo: ut secundùm inexhaustam suam misericordiam, Augustissimam V. Celsitud. SS. Romani Imperii Oculum, totiusq; Saxonici Orbis Luminare ac Sidus illustrissimum, in hac extrema Mundi canicie & caligine, bonitatis suæ immensæ radiis cœlitus illustret: & cum serenissimâ Conjuge, totaq; Celsissimâ Domo Electorali Saxonicâ, omnipotentis suæ custodiæ alis quàm diutissimè protegat,

ad divini sui nominis honorem, Christiani Orbis commodum, Ecclesiæ orthodoxæ incrementum, salvificæ Religionis, Justitiæ, omnisq́; Boni maximi propagationem & conservationem sempiternam. Tubingæ, Calend. April. Anno, ab Orbe redempto, millesimo, sexcentesimo nono.

Serenis. Cels. V.

humilimè & obsequentissimè

colens,

Johannes Harpprechtus, D.

I.

Epigramma,

CASPARI HEUCHELII, U. J. D. Consiliarii Palatini Neoburgici:

In Tractatum Criminalem locupletatum,

NOBILIS ET CONSULTISSIMI VIRI: D. JOHANNIS HARPPRECHTI, U. J. D. clarissimi: & Antecessoris in Illustri Academia Tubingensi celeberrimi: Domini & Affinis sui honorandi.

QUi scribit scelerum de pœnis: scribit, ut omne
Sublatum cupiat funditùs esse scelus.
Huc etiam tendit legum primarius usus:
Quo sine jus nostrum pondus habere nequit.
Quos pia non flectit virtus, hos pœna coërcet:
Quam positam sceleri legibus esse vident.
Hinc benè de Patria, quovis de Cive mereris:
Dum prohibere libris crimen ab Orbe studes.
En tua quò famæ sit commendatio major:

Nunc à te præsens auctius exit opus.
Inde tibi æternam debet Respublica laudem:
Cujus in augmentum, quod facis, omne facis.
Auguror, hac monitus Malus emendabitur arte:
Et feret à vitiis ad pia facta pedem.

I I.

Οὐδεμία ποτὲ λατρείη θεόσεπτος ἂν εἴη:
Ἣν ἠθῶν κακότης, ἀθεμίστιά τ' ἔργα ῥυπαίνει.
Οὐ θυσίαις, οὐδ' εὐχωλῆσιν ἀρέσκομαι ὑμαῖς
(Φησὶ θεὸς λαῷ) πλήρεις χέρες αἵματος ὑμῶν.
Αἷμα τί τοῦτο; κλοπαὶ, ἁρπάγματα, μαχλοσύναι τε,
Ψεύδεά τ', ἔργα βίαια, διχοστασίαι τε, φόνοι τε,
Εἰς ἀρχοὺς ἐπαναστάσιες, πάντ' ἄισυλα ἔργα:
Ὅσα θεοῦ διὰ Μωσῆος πλάξ δευτέρη εἴργει:
Πάσης τ' εὐσεβίης σωτείρας λοιμὸς ἔασι.
Ταῦτα δὲ, βουστασίην ὡς Αὐγείαο κοπρώδη,
Ἡρακλῆς ἄλλος φερέμοχθος, καὶ σὺ μετ' ἄλλους,
Κυδαλίμους ἄνδρας, θεοκήρυκας νομικούς τε,
Σπουδαίως βίβλῳ ταύτῃ, ἉΡΠΠΡΕΧΘΕ, καθαίρεις:
Ταῦτα τί, τίς ποιῶν, ποιναὶ τίνες εἰσὶν ἑκάστοις.
Πλείονα δὸς καλά. Σοὶ πλείων θεόθεν χάρις ἔσαι.

L A T I N E.

Nulla Deo sacri placet observatio cultus:
Cùm scelerum turpis vitam contaminat usus.
Victima nulla juvat me vestra precesq;. Manus nam
(Rex ait æternus) vestræ sunt sanguine plenæ.
Hic quisnam sanguis? Sunt furta, rapina, libido:
Sunt mendacia, sunt lites, violentia, cædes:

Turbi-

Turbida seditio, reliquorum & lerna malorum:
Omnia quæ magni prohibet Tabula altera Mosis:
Quæ perimunt dirâ pietatem peste salubrem.
Hæc autem velut Augiæ stabulumq; fimumq;,
Herculis invicti ritu post tu quoq; multos,
Præcones Verbi sancti, Jurisq; Magistros,
Naviter expurgas, HARPPRECHTE, *hoc optime libro:*
Singula quid, qui factores, quæ deniq; pœnæ.
Talia plura dato. Res hæc, gratissima cœlo.

Martinus Crusius.

III.

ITala quod Vinum tellus, quod Iberia gignit,
Seu, Gaurane, tuum, sive Falerne, tuum:
Illic in Patria bibitur, gratumque palato est:
Et bona jucundi dona saporis habet.
Attamen inde alias si deportetur in oras:
Plus equidem laudis, plusque favoris habet.
Quilibet externum vult degustare Lyæum;
Quoque fuit natus, tollit ad astra, locum:
Tollit ad astra Viros, culturâ nobile quorum
Prodiit id vinum, nobilis ille liquor.
Sic, HARPPRECHTE, tuis, Vir consultissime, libris
Accidit, ingenii quos facis arte tui.
Hîc ubi nascuntur, tolluntur laude, probantur:
Teque solent docti concelebrare Patrem.
Si verò externas hinc emittantur in oras:
Plus equidem laudis, plusque favoris habent.
Namque solent numero submitti divite prælis,

Intrepidoqúe altos poplite adire Duces;
Exponi venum; magno divendier ære;
Sicqúe volare Virûm docta per ora solent.
Sic tu juridicæ paris emolumenta juventæ:
Sic studio Themidis castra juvasqúe tuo.
Ergo quid edendis cessas incumbere libris,
Et dare doctrinæ pignora plura tuæ?
Vive, HARPPRECHTE, diu: CITHARA est tua RECTA: cane ergo
Talia juridicis cantica multa Scholis.
Vive diu felix, Clarissime Consocer, ævum;
Illustrans Tubiam per tua scripta Scholam.

M. Erhardus Cellius, Poët. & Histor. Professor in Acad. Tubingensi. o.e.a.e.f.

I V.

Anagramma.

Joannes Harpprecht.
Ohe, par hinc sperant.

CRimina diffundunt per multa volumina nostri
Vulgò Doctores: & sine fine ferè.
Illa sed HARPPRECHTUS *nervosè tractat, & aptè:*
HARPPRECHTUS *Tubiæ lausq́ decusq́ Scholæ.*
Hunc igitur, studiosa cohors, evolve Libellum:
Qui brevibus tradit, quidquid & ista tenent.
Ast aliquis dicat, latis exponere scriptis
Materiam, multis commoda multa parit.
Verùm OHE, HINC SPERANT *Themidis* PAR *commodum Alumni;*
Qui modò judicii dexteritate valent.

Observantiæ ergò ex tempore ludebat Iodocus Colb. V. I. D. supremi Iudicii VVirtemberg. Advocat. & Professor Acad.

Qui

V.

QUi ſemel armigero rediit bellator ab hoſte:
Is verſat toto pectore Martis opus:
Et pugnas repetens, animum gravioribus aptat:
Sit quamvis durum, nil remoratur, iter.
Hoc ſtudio accenſus quondã Spartanus Atreides,
Æneas Phrygius quem comitatus erat:
Sæpiùs haſtatæ Bellonæ eſt caſtra ſecutus,
Non paſſus ſegni corda putrere ſitu.
Annón HARPPRECHTI, talis præcordia fervor
Urit, ut invictâ ſe quoque mente paret?
Sæpiùs in caſtris Aſtrææ bella movendo,
Legalis monſtret munera militiæ?
Ante annos aliquot, PROCESSUM, Marte ſecundo
Defendens, Victor digna trophæa tulit.
Et quantùm valeat ſubtilis robore mentis;
Illius egregiæ tum docuère Theſes.
Mox iterum Legum campo ſe credit aperto:
Et juvat audacem conſeruiſſe manum.
Nam docet, Actori quæ competat actio, quæue
Judiciis juſtis, actio cuique Reo.
Inde Cleonæum Nemeæ ſub rupe ſecutus,
Non domuit diro Marte, ſed ARTE feras:
Demonſtrans verè, quæ Crimina Publica, leges
Contineant; & quæ pœna parata malis:
Si quis Cocyti Furiis agitatus iniquis,
Impius erga homines, impius in Superos.
Pòſt quoque juridicæ decurrit in arva Dianæ:
Audet & in ſævas cominùs ire feras:
Dum doctè exponit, quæ ſit Diviſio Rerum;
Et jus venandi, rure docet Sophico.

)(4 Non

Non erat hic finis: rursùs mox arma resumit,
Cumque Numâ, Ægeriæ sedulus antra petit:
Atque iterum solvit, lites in jure trinodes
Sontibus: ut præsens sat Liber iste docet.
Sic tibi nocturnis volupe est pallescere chartis,
HARPPRECHTE, ô Tubiæ lux radiosa Scholæ.
Te juvat adflictas multorum voluere causas,
Juraque Collegis solvere posse tuis.
Quid Draco, quidve Solon, Locris quę jussa Zeleucus
Scripserit, hæc nôsti cũcta, favore Dei.
Nôsti Romulidûm tabularia sancta, Quiritum
Scitaque, quæ pêndent scripta notis levibus.
Hinc nobis fulges, sinuosa per æquora Juris
Lampade flammiferâ, ceu Ptolomæa Pharos:
Ac Ducis exemplo Tirones docta fidelis
Cumque Paludatis prælia inire doces.
Sat digna adfectas: audenti gloria crescit:
Per tua sic posthac nos monumenta juves.
Surgere perge animo: te secula prisca loquentur:
Præ reliquis studiis, Jus comitatur HONOS.
Sic quoque curre celer per Famæ, HARPPRECHTE, palæstram:
Palmam legalem, si prior, ipse feres.
Currito; præcurrens correpto crine retractus,
Indignata aliis præmia fortè dabit.
Curritur, Æmilii fit ut æmula Græcia Circi:
Sic palmam in Themidos scammate quisque videt.

Adfinitatis & debiti cultus ergò accinebam, Joh. Friderich. Jüngler. J. V. L. Marchionis Bad. Consiliarius.

Inter-

V I.

INterpres	*Iuris*	*Iohannes*	*Inclytus*	*Ille,*
Omnigenis	*Omnes*	*Operis*	*Oblectat,*	*Ovatq́;*
Aſſuetos	*Aſtraa*	*Armis*	*Accingere:*	*Alumnos.*
Natales	*Nicer,*	*Notum*	*Nomenq́;*	*Notavit:*
Notificat	*Noſter*	*Natales,*	*Nobile*	*Nomen*
Efficit:	*Experiens,*	*Excellens,*	*Extruit,*	*Edit*
Scripta,	*Salutari*	*Succeſſu*	*Sidera*	*Scandens.*
Humanos	*Harpprecht*	*Homines*	*Humanus*	*Honorat:*
Aſtraa	*Accedens*	*Adyta*	*Acceptiſſimus*	*Author,*
Rimatur	*Rectâ*	*Rerum*	*Ratione*	*Receſſus:*
Publicitùs	*Profitendo*	*Potens,*	*Prudensq́;,*	*Piusq́;,*
Propenſusq́;	*Pater*	*Prolem*	*Paſcendo*	*Probatâ*
Relligione	*Regit:*	*Rixas*	*Reprimitq́;,*	*Reosq́;*
Erigit,	*Errantûm*	*Eludens,*	*Edoctus*	*Elenchos*
Cauſidicûm	*Celebri*	*Charus*	*Conamine*	*Cunctis.*
Hinc	*Heliconiades*	*Harpprechtum*	*Hortantur,*	*Honorum*
Tali	*Texendâ*	*Traducat*	*Tempora*	*Telâ:*
D.onaq́;	*D.octori*	*D.ecernunt*	*D.ebita*	*D.igno.*

Obſervantiæ, amoris, & memoriæ causâ f.
M. Iohannes Erhardus Cellius, P. V V.

V I I.

IUſtitiæ præſtans ac Juris Doctor & æqui,
Laus, HARPPRECHTE, tibi quę tribuēda venit?
Dum Latias aperis leges, & civica jura,
Quæ ſunt Delictis & data Criminibus:
Quorum ſæpe alios nodoſa ænigmata torquent.
(O gratum egregio munus ab Artifice!)
Multa Magiſtratus, cauſarum multa Patroni,
Multa etiam debet Patria tota tibi.
Multaque ſe dicant opus eſt debere: tuâ ut qui
Arte Magiſtratus, Cauſidicosque doces.
Perge; doce: Laudis cum docto perge Bocero
Ire iter: ut ſerus laudet utrumque Nepos.

Henricus Wellingius, Latinarum litera-rum in Tubing. Acad. Profeſſor.

VIII.

LVcifer ut patulum collustrat lumine Mundum:
Sic tu, chare Pater, Lumen in orbe micas.
Det DEUS, *hoc Lumen plures splendescat in annos:*
Ut Patriæ atq; Scholis commoda plura ferat.

Georgius Schütz, Tubingensis, f. o. e. fecit.

IX.

JUstitiæ quondam summo fulgebat honore
Europæ Minos filius, atque Jovis:
Constituit quoniam Cretensia legibus arva,
Dans illibatæ Justitiæ esse locum:
Juvit &, ut starent munita repagula legum,
Firmaque perpetuo tempore jura forent.
Hinc etiam mortis fatali lege soluto
Judicis inferni munus habere datum est.
Tanta fuit semper sacri reverentia juris:
Tantus honor legum, gloria tanta fuit.
Fallor, an hoc studio quoq; tu, Clarissime Doctor,
Amplificare tuum nomen in Orbe velis?
Non fallor: liber id testatur, turpia monstrans,
Crimina puniri quâ ratione queant:
Ne quicquam contra jus suscipiatur & æquum,
Nec legum minimus prætereatur apex.
Perge tuis Scriptis, magno sudore paratis,
Utilis esse gregi, quem Themis alma fovet.
Inde tuum nomen, quod jam splendescit in Orbe,
Sancta Dice ad summos evehet usque polos.

M. Johannes Majer.
Stutgard.

CATA-

CATALOGUS TITULORUM LIBRI IV. INSTITUTIONUM Juris civilis, qui hoc in Tractatu explicantur.

ELENCHUS MATERIARUM, QUÆ IN HOC TRACTATU ENODANTUR.

COM-

COMMENTARIA

IOHANNIS HARPPRECHTI, J. U. DOCTORIS, ET PROFESSORIS IN ACADEMIA TUBINGENSI Ordinarij, in aliquot Titulos Libri IV. Institutionum D. Imp. Justiniani.

DE OBLIGATIONIBUS, QUÆ EX DELICTO NASCUNTUR,

Titulus I.

PRINCIPIUM TIT.

Cùm sit expositum superiore libro de obligationibus ex contractu, & quasi ex contractu: sequitur, ut de obligationibus ex maleficio, & quasi ex maleficio dispiciamus. Sed illæ quidem (ut suo loco tradidimus) in quatuor genera dividuntur: hæ verò unius generis sunt. Nam omnes ex re nascuntur, id est, ex ipso maleficio, veluti ex furto, rapinâ, damno, injuriâ.

SUMMARIA.

1 Ordinis ratio, ejusque laus & commendatio.
2 Hominis memoria infirma & labilis.
3 Qualis ordo in ff. & C. sit observatus.
4 Delictum variè definitur.
5 Delictum dividitur; in publicum, & privatum.
6 Publicum delictum quid sit.
7 Privatum delictum quid: & quæ ejus species.
8 An tantùm quatuor sint privatorum delictorum species.
9 Delicta privata, propriè dicuntur delicta, maleficia, & noxæ: ut publica, propriè crimina.
10 Quomodo obligationes, ex delicto venientes, differant ab iis, quæ proficiscuntur ex contractu.
11 Beneficium accipiens, naturali æquitate ad ἀντίδωρα obligatur.
12 Delinquentes pœnis se sponte subjicere censentur.
13 Verba & literæ in tractatu injuriarum quomodo accipiendæ.
14 Actiones pœnales, ex delictis defuncti descendentes, an & quatenus adversus heredes dentur.
15 Pœnæ suos auctores sequi debent.
16 Lucra turpia heredibus extorquenda.
17 Iure Canon. heres indistinctè ex delicto defuncti tenetur, pro viribus hereditariis.
18 Ius civile in ditione Cæsarea: jus autem Canonicum in foro Ecclesiastico servandum.
19 Decisioni Canonum quando in foro utroque standum.
20 An actiones ex delicto descendentes, jure civili contra heredes dentur in solidum, eo casu, quo non pœnæ, sed rei meram persecutionem continent.
21 Actio, Quod judicii mutandi causa, in heredem non competit.
22 Actio de dolo, quando detur in heredem.
23 Actio rerum amotarum quatenus contra heredem concedatur.
24 Condictio furtiva adversus heredes furis in solidum competit, tametsi nihil ad eos pervenerit.
25 Explicatio & sensus §. his autem verbis, 9. instr. de l. Aquil.
26 Actio l. Aquiliæ sui naturâ pœnalis, ac proinde in heredem non transitoria.

27 Pro-

27 Propria cujusque actionis natura comprimis spectanda.

28 Nunquam plura delicta concurrentia faciunt, ut ullius impunitas detur.

29 Ex privatis delictis duobus agitur modis: ordinariè, & extraordinariè: sive civiliter, & criminaliter.

30 Vtrùm criminale furti judicium hodie, ex nova Caroli V. Constitutione pœnali, sit publicum: an verò adhuc sit extraordinarium.

31 Quicquid novâ lege specialiter non est expressum, id veterum legum regulis relictum censetur.

32 Non omne judicium accusationem habens, publicum est.

33 Illud judicium duntaxat publicum est, quod ex legibus publicorum judiciorum venit.

34 Quidam extraordinario judicio pulsati, ultimo supplicio afficiuntur.

QUandoquidem † ordine nihil vel pulchrius est, vel præclarius, vel ad usum accommodatius, *teste Socrate apud Xenophontem lib. 5. de dictis Socratis, qui vulgò œconomicũn inscribitur:* quippe qui accuratè observatus, tum ad rei, de qua agitur, cognitionem & intelligentiam comprimis conducit: tum † memoriam, quæ alioquin fragilis & infirma est, nec omnia retinere potest, *arg. l. peregrè. 44. in princip. ff. de acquir. vel amitt. possess. l. si arbiter. 28. ff. de probationib. l. 2. §. si quid autem. 14. C. de vet. jur. enucl.* plurimùm juvat, artificiosèque informat, *pronunciante Aristotele in lib. de memoria. & Bald. in proœmio Digestor. num. 1.* Idcirco laudatissimus Imp. Justinianus rationem ordinis (quem & ipse commendat mirificè, *in Novell. 31. in præfatione*) cur in principio hujus libri quarti de obligationibus, ex 1 2

delictis descendentibus, tractetur, hoc loco disertè indicat. Nam obligationum aliæ ex contractu, & quasi ex contractu nascuntur: aliæ ex delicto sive maleficio, & quasi ex delicto sive maleficio, §. *sequens divisio. sup. de obligationib. l. 1. l. ex maleficio. 4. l. si quis. 5. l. actionum. 25. § 1. ff. de obligat. & actionib.* Quia verò præcedenti libro de obligationibus ex contractu, & quasi ex contractu, explicatum est: ordo propositionis exigit, ut dehinc de iis, quæ ex delicto, & quasi ex delicto oriuntur,
3 fiat sermo. Sanè † in Digestis alius est ordo: est item alius in Codice. Etenim in Codice vetus extat ordo, quem & Julius Paulus in suis sententiis est secutus: quo veteri ordine hæc quatuor maleficia; *furtum, rapina, damnum, injuria*, non eodem explicabantur loco, & quidem ante contractus: quamvis in Codice illud nonnihil sit perturbatum. Cæterùm in Digestis Imperator voluit, ut delicta omnia, tam privata, quàm publica, conjunctim ordine explicentur, *duobus scilicet libris, 47. & 48.* Excipitur tamen damnum, quod in pandectis lib. *9. sub tit. 2. ad l. Aquil.* exponitur: servato videlicet ibi ordine antiquo edicti perpetui, *ut non insulsè docet Huber. Giphanius hîc initio, & vers. veluti ex furto, &c.*

4 Delictum † (*Ludovico Bebione hîc definitore*) est factum aut dictum, quo quis alterum contra jus lædit, læsoque ad resarciendam jacturam,

ctiuram, & ad pœnam perſolvendam obligatur. Pleniùs id deſcribit Tiberius Decianus, *in tract. crimin. lib. 2 c. 3 n. 2.* Delictum, *inquit*, eſt factum hominis, vel dictum aut ſcriptum, dolo vel culpâ, à lege vigente ſub pœnâ prohibitum, quod nullâ juſtâ causâ excuſari poteſt. Breviùs & artificioſiùs *ab Hermanno Vult. hîc num. 4. & lib. 1. Juriſp. Rom. c. 45 & Iohanne Althuſ. lib. 1. Iuris Rom. c. 48.* delictum definitur: quòd nimirum ſit offenſio, contra jus illata, ad pœnam obligans. *Hancq; definitionem probat & confirmat Fridericus Tileman. part. 2. Diſput. Pand. Diſput. 21 theſ. 3.*

Delictum eſt † duplex: publicum & priva- 5
tum: *uti conſtat ex Rubrica tit. Pand. de privat. delict. & t. de publ. judic. l. prætor edixit. 7. §. 1 ff. de injur. l. quid ſit fugitivus. 17. §. noxas. 18. ff. de ædil. edict. l. 1. §. ult. ff. de pœnis.* Publicum † eſt, 6
quod ex legibus publicorum judiciorum venit, hoc eſt, quod leges publicè vindicari volunt, *l. 1. ff. de publ. judic. l. 3. §. fin. ff. de prævaricat. eleganter Vultejus hîc num. 7. Sed ea de re dicetur explicatiùs in §. 1. infr. de public. judic.*
Privatum † delictum eſt, ex quo privata foren- 7
ſisque actio prodita eſt, nec publicè legibus vindicatur. *Franc. Duaren. ad tit. ff de priv. delict. & lib. 1. Diſp. anniverſ. c. 35. & ſeq. quem refert & ſequitur Vultejus loco allegato, & D. Collega Henricus Bocer. claſſ. 3. Diſp. 1. theſ. 6.* Cujuſmodi eſt furtum, rapina, damnum, & inju-

ria: de quibus ordine hìc singulis titulis dispiciendum. Sed † quæri solet: an toto jure non
8 sint plures delictorum seu maleficiorum privatorum species? Et dicendum, non esse plures. Ubi tamen sciendum; nos loqui de maleficiis civilibus & ordinariis. Etenim multò plura sunt, non solùm prætoria, quæ plerunque nomine vacant; ut est quasi furtum, quod committunt nautæ, caupones, stabularii; ut est effusio, ut est dejectio, &c. verùm etiam extraordinaria; ut stellionatus, expilatio hereditatis, effractura, violatio sepulchri, grassatura, &c. *de quibus videatur tit. ff. de extraordinariis criminib. & tituli sequentes, & Giphanius hìc in d. vers. veluti ex furto. Videatur etiam Vult. hìc n. 9.*

9 Illud hoc loco obiter aspergendum est; quòd delicta privata, propriè dicuntur delicta, maleficia, & noxæ: ut publica, propriè & speciali vocabulo crimina, *d. l. quid sit fugitivus. 17. §. noxas. 18. ff. de ædil. edicto. Cujac. in parat. ff. de priv. delict. in fine. Hub. Giphanius in Comm. de divis. jur. thes. 179.* Quamvis interdum verbum *criminis*, ut & *delicti* seu *maleficii*, & *noxæ*, generale sit, ad omnia pertinens, *§. placuit. 7. infr. h. t. d. l. 1. l. quædam. 14 ff. de pœn. l. 3. ff. ad Senatuscons. Turpill. l. moveor 4. C si servus exportand. veneat. l. unic. C. de emend. propinq. Vult. præfato lib. 1. Iurisp. Rom. nu. 9 Don. lib. 15. Com. de Iure civil. c. 23. latè Decian. d.* tract.

tract. crim. lib. 1. cap. 7. 8. 9. & 15. Proſper Farinacius lib. 1. praxis & theoricæ criminal. tit. 3. q. 18. & noviſſimè Henningus Wegner. Diſp. 14. theſ. 1. ad lit. a.

Porrò obligationes, † ex maleficio venientes, ab iis, quæ proficiſcuntur ex contractu, differunt: quòd hæ in quatuor genera dividantur, adeoque re, aut verbis, aut literis, aut conſenſu contrahantur: illæ verò unius generis ſint, & omnes ex re, id eſt, ex ipſo facto ſive delicto naſcantur, *ut hîc, & d. l. ex maleficio. 4. ff. de oblig. & act.* Obligationes igitur, quæ ex delicto deſcendunt, ſimiles videntur illis, quas re contrahi in contractibus jam dictum eſt. Sed tamen hoc intereſt inter has ex delicto, & inter illas ex contractu obligationes, quæ & ipſæ rem deſiderant: quòd hæ ex contractu obligationes, conſenſu & pactione plurium conſtituantur: illæ verò unius ex delicto, & facto improbo originem trahant, & conſenſum non requirant. Etſi enim fur, raptor, qui damnum dat injuriâ, & qui injuriam facit, in hoc conſentiant, ut delictum fiat: non tamen in hoc conſentire creduntur, ut ex maleficio obligentur. Jure ſiquidem naturali re ipſa, abſque conſenſu & conventione, obſtringuntur: quemadmodum qui beneficium † accipit, naturali æquitate ad ἀντίδωρα obligatur; licèt in hoc, ut obligetur, conſenſum non ſit, *l. ſed & ſi. 25. §. conſuluit. ff* 10 11

de petit. heredit. Quinimò (*secundùm quorun-*
12 *dam doctrinam*) † illi delinquendo se ad pœnam, delicto præstitutam, obligare voluisse præsumuntur, *l. Imperatoris. 34. ibi, ipse te huic pœnæ subdidisti. ff. de jure fisci. l. fin. ibi, quodammodo sua mente punitus. C. ad leg. Iul. majest. Fernand. Vasq. lib. 2. controversiar. illustr. c. 52. num. 7. & 17. item c. 55. nu. 1, & seqq. Arum. Exercit. Iustin. 17. th. 1. Matth. Stephani cent. 4. quæst. 1. lit. a. Heig. hìc num. 2. & 3.* Quod autem
13 hoc loco dicitur; † obligationes ex delicto omnes ex re nasci: ei non adversatur, quod alibi in jure nostro affirmatur, injuriam fieri re, verbis, & literis; re, ut manu: verbis, ut convicio: literis, ut carmine, vel libello famoso, *l. 1. §. 1. & l. lex Cornelia. 5. §. si quis librum. ff. de injur.* Nam verba & literæ in tractatu injuriarum, non pro solennibus verbis, *ut sup. tit. de verb. oblig.* & pro syngrapha, *ut sup. t. de literar. obl.* sed pro convicio, contumeliâ, & famoso libello usurpantur: quæ omnia etiam factum aliquod, sive maleficium, quod ex verbis maledicis seu famosis libellis existit, in se continent: *quemadmodum Eguinar. Baro, & Iohan. Bilstenius object. 1. rectè hìc notavit.*

Priusquàm verò ad furti, & reliquorum delictorum expositionem transgrediamur: præcepta quædam seu axiomata generalia diligenter sunt observanda. Primum est: Actio-
14 nes † pœnales, ex delictis defuncti descendentes, ad

tes, adversus heredes & cæteros successores non competunt, *l. 1. in princ. ff. de privat. delict. §. non autem. infr. de perpet. & temp. act.* nisi lis cum defuncto contestata fuerit, *l. omnes. 139. l. pœnalia. 164. ff. de reg. jur. l. omnes. 26. l. constitutionibus. 33. l. sciendum. 58. ff. de obligat. & act. l. ex judiciorum. 20. ff. de accusat.* vel nisi ad heredes quid pervenerit, *l. sicuti. 38. l. totiens. 44. ff. de regul. jur. l. unic. C. ex delictis defunctor. in quant. hered. conveniantur.* Cujus ratio est perspicua: quia sicut justum est, ex defuncti maleficio heredem non teneri: cùm suos pœnæ † 15
auctores sequi debeant, *l. si pœna. 20. & l. crimen. 26. ff. de pœnis. l. sancimus. 22. C. eod. t. tot. tit. C. si reus vel accusator mort. fuerit.* ita æquitati consentaneum est, ut ex delicto defuncti heres quoque nullum commodum percipiat; quoniam turpia † heredibus lucra sunt 16
extorquenda, ne alieno scelere locupletentur, *l. in heredem. 5. ff. de calumniatoribus. l. quod diximus. 16. §. ult. & l. seq. ff. quod met. caus. Sebastian. Medic. in tract. Mors omnia solvit. part. 3. num. 70.* Illud autem de Jure civili tantùm procedit. Nam jure Pontificio † aliter consti- 17
tutum est: videlicet, heredem teneri pro viribus hereditariis, ad exonerandam defuncti conscientiam; etiamsi nihil ad ipsum ex delicto pervenerit; nec lis contestata fuerit cum defuncto, *c. ult. ibiq; glos. & Dd. communiter. de sepulturis. c. in literis. 5. de raptoribus. c. tua nos. 9. de u-*

9. de usuris. Anton. Gomez. tom. 3. variar. resolut. de delictis. c. 1. num. 85. Decian. in prædicto tract. crim. lib. 2. c. 19. num. 15. Vasquius lib. 3. Controversiar. illustr. c. 96. num. 27. Covarruv. lib. 3. variar. resolut. cap. 3. num. 7. Petrus Duennas. reg. 13. num. 12. Iul. Clar. lib. 5 sentent. §. fin. quæst. 51. num. 16. qui omnes alios complures allegant, hancq; communem omnium tam Legistarum, quàm Canonistarum opinionem esse affirmant.

18 Sed utrùm jus civile † in proposita specie, an canonicum servari debeat, quæri potest? Et jus civile in ditione Cæsarea: jus autem canonicum in foro Ecclesiastico, vel etiam in foro Cæsareo, coram tamen judice Ecclesiastico per denunciationem Ecclesiasticam, esse servandum, inter omnes convenit, *c. novit. 13. de judiciis. Cacheranus decis. Pedemontana. 132. nu. 6. Prosper Farinacius, d. lib. 1 praxis criminal. tit. 1. de inquisit. quæst. 10. post num. 64. vers. limitando, &c. quos novè sequitur & citat Andr. Fachineus lib. 9. controvers. jur. cap. 5. vers. tertiò in hoc, &c.* Aliàs certè quotiescun-

19 que † res aliqua jure civili existit dubia; jure autem canonum clarè definita; decisioni canonum in utroque foro standum est, *cap. 1. & 2. de novi oper. nunciat. Mynsinger. cent. 1. observat. 41.*

Cæterùm de illo anceps, & difficilis con-

20 troversia est: an † actiones ex delicto proficiscentes, jure civili contra heredes dentur in-

soli-

ſolidum, eo caſu, quo non pœnæ, ſed rei meram continent perſecutionem? Ac quidem ſententiam affirmantem amplexi ſunt Carolus Molin. *in additionibus ad Decium in l. pupillum. 111. §. in heredes. ff. de regul. jur.* & Covarruv. *d. lib. 3. variar. reſolut. cap. 3. numero 7. ad finem.* & pauci alii. Sed contrarium plerique Doctores reſponderunt: nimirum actiones ex delictis, quamvis rei perſecutoriæ ſint, & ſaltem pro ipſa re ablatâ, vel damno illato intententur; in heredes tamen non tranſire: niſi poſt litem conteſtatam, vel niſi aliquid ad eos pervenerit, *Gomez. d. tom. 3. variar. reſolut. cap. 1. numero 85. Farinacius loco ſuperiùs annotato, Phanucius in tract. de inventario heredis. part. 7. numero 70 Hartmannus Piſtoris lib. 1. quæſtionum Iuris. quæſt. 27. Fachineus prælleg. lib 9. cap. 5. Vultejus in §. non omnes autem. infr. de perpet. & temporal. actionib. num. 8. & ſeqq.* Hujus fundamentum † ſententiæ eſt primò *in l. item ſi res. 4. §. ult. & tribus legibus ſequentibus. ff. de alienat. judicii mut. cauſ.* ubi expreſsè dicitur; actionem, quod judicii mutandi cauſa, rem tantùm perſequi, nec concedi in heredem; quia ex delicto naſci videatur. Secundò ſententia † iſthæc probatur *ex l. ſi plures. 17. & l. in heredem. 26. ff. de dol. mal.* ubi actio de dolo, quæ rem, hoc eſt, id quod intereſt perſequitur, in heredem non datur; niſi quatenus ex delicto ad eum pervenit. Tertiò † accedit 23

l. fin.

l. fin. C. rer. amotar. ex qua patet, actionem rerum amotarum contra successores non in solidum, sed in quantum ad illos pervenit, dari. Atqui rerum amotarum actio rei persecutoria est, licèt ex delicto nascatur, *l si mulier. 21. §. hac actio. ff. de action. rer. amotar.* Igitur actio, quæ ex delicto oritur, & rei persecutionem complectitur, non competit in heredem, nisi in quantum ad eum pervenit.

24 Non † obstat *l si pro fure. 7 §. ult. & l. in condictione. 9. ff. de condict. furtiva. & §. ult infr. h. t.* ubi expressum est, adversus heredes furis dari condictionem furtivam pro æstimatione rei, etiamsi res furto ablata perierit vivente fure, nec ad heredes pervenerit. Nam in condictione furtiva, propter furtorum frequentiam, & odio furum specialiter constitutum est, ut heredes in solidum teneantur, licèt nihil ad ipsos pervenerit, *ut post gloss. & Bal. in d. l. 7. §. ult. notat Gomezius prænominato cap. 1. de delictis. nu. 85. Negusant. de pignor. in 4. memb. 2 part. princ. num. 124. vers quæ nota. Sebast. Med in d tract. mors omnia solvit. par. 2. conclus. 32. num. 91. Fernand. Vasquius controvers. illustr. lib 3 c. 96. nu. 24. Farinac. d. lib. 1. praxis criminal. tit. 1 de inquisit. q. 10 num. 72. Bonifac. in tract. de furt. §. ult. num. 84. & alij per hos citati. Verùm nos de condictione furtiva, an & quatenus adversus heredes furis detur, accuratiùs explicaturi sumus in § ult. infr. h. tit. n 5. & aliquot seqq.*

Nihil

Nihil † præterea urget §. *his autem verbis. 9. infr. de lege Aquil.* ubi Juſtinianus videtur circa actionem legis Aquiliæ diſtinguere, utrùm æſtimatio ſaltem damni illati, an verò ultra eam etiam pœna petatur, & in caſu, ubi de æſtimatione agitur, actiones ex delicto orientes in heredes quoque concedere. Etenim §. iſte ſi dextrè explicetur & accipiatur, ſententiam noſtram, ſuprà ex legibus evidenter probatam, non ſolùm non impugnat aut evertit, ſed eandem etiam magis magiſque confirmat. Neque enim ſimpliciter in eo Juſtinianus ait, actionem l. Aquiliæ ad heredes tranſituram fuiſſe, ſi ultra damnum lis non æſtimaretur: ſed utitur dictione, *nunquam:* ſi ultra damnum *(inquit)* nunquam lis æſtimaretur. Hoc namque ipſo haud obſcurè innuit, licèt ad damni duntaxat reſtitutionem agatur: tamen quia *(ut in proximè præcedentibus verbis dixerat)* aliquando † damnum in hac actione longè pluris æſtimatur, ideò eam ſui naturâ pœnalem eſſe, ac proinde non tranſire in heredem: quæ quidem tranſitura fuiſſet, ſi nunquam *(ut textus habet)* ultra damnum lis æſtimaretur: quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, ſi ea pœnalis non eſſet. Nam, *ut ex præcedentibus verbis apparet*, idcirco ſaltem hæc actio pœnalis dicitur: quia non ſemper tanti quiſque obligatur, quantum damni dederit, ſed aliquando longè pluris: & hoc ipſum efficit, ut

25 (beside line 1); 26 (beside "verbis dixerat")

ea ad heredes minùs transeat. Quantumvis igitur ad damnum solummodò quis egerit: non tamen propterea dici potest, in hac actione nunquam litem ultra damnum æstimari, eamque ideo ad heredem transire: sed nihilominus verum est id, quod in textu dicitur, in hac actione aliquando longè pluris quem obligari: atque adeò indè consequitur, eam tanquam sui naturâ pœnalem in heredem non
27 competere. Propria enim † actionis natura potiùs, quàm id, quod quandoque contingit, consideranda: atque inde, utrùm pœnalis, vel transitoria ad heredes sit, necne, dijudicandum est. *Et ita post gloss. Angelum, & Iohan. de Plat. à se relatos, verè & benè oppositum §. declarat Hartmannus Pistor. d. lib. 1. quæst. jur. q. 27. num. 6.*

Denique non refragatur, quòd leges, quibus dicitur, actiones in heredes non transire, loquantur de pœnalibus actionibus, *d. l. 1. ff. de privat. delict. d. l. sicuti pœna. 38. Digest. de reg. jur. cum similib.* Tametsi enim in aliquibus legibus pœnalis tantùm actionis fit mentio: in aliis tamen, quæ suprà pro confirmatione nostræ sententiæ adductæ sunt, fit mentio actionis, quæ ex delicto oritur, reique persecutionem continet, & negatur, eam in heredes dari: nisi vel lis fuerit cum defuncto contestata, vel heredes ex delicto locupletiores facti sint. *Fachineus d. lib. 9. cap. 5. in fine.* Atque hæc de primo præcepto.

Secun-

Secundum axioma ſive præceptum eſt: Nunquam † plura delicta concurrentia faciunt, ut ullius impunitas detur: quin potiùs unum prægravat alterum, *l. 2. ff. de privat. delict. ibiq; Duarenus. Huc referenda ſunt ea, quæ (favente Deo) dicturi ſumus in §. cæterùm ſciendum. num. 9. & ſeqq. infr. ſi quadrup. pauper. feciſſe dicat. & in §. in ſumma. 10. num. 58. & ſeqq. infr. de injur.* 28

Tertium præceptum eſt: Ex delictis † privatis duobus modis agi poteſt: aut ordinariè, videlicet actione, jure in id delictum conceptâ; ut ſi ob furtum apud judicem ordinarium agatur actione furti, ad duplum aut quadruplum: aut extraordinariè, apud judicem extraordinarium; ut ſi ob furtum agatur ad vindictam, putà ad exilii pœnam; quæ tamen jure definita non eſt, ſed magiſtratus arbitrio committitur, *l. ult. ff. de privat. delict.* Priori modo civiliter; poſteriori verò, qui in furtis hodie maximè uſurpatur, criminaliter agi intelligitur: *ut pulchrè ex Weſenbecio in paratit. digeſtor. d. tit. num. 4. docet in hoc principio Vultejus num. ult. & in §. 1. itidem nu. ult. & Marq. Freherus in tract. de exiſtimat. acquir. &c. lib. 3. cap. 5. num. 20. Quibus addantur Elias Roberus Diſput. 19. ad Inſtitut. theſ. 1. & Arumæus d. Exercit. Iuſtin. 17. th. 3.* 29

Quia autem † jam dictum eſt, hodie furti criminaliter plerunque agi: non abs re quæri 30

poteſt,

potest, num criminale istud furti iudicium hodie, ex nova Caroli V. constitutione pœnali, sit publicum: an verò adhuc sit extraordinarium? Sed nec eo iure novo publicum esse, probabilius videtur. Huiusque ratio satis evidens est. Cùm enim novâ illâ Sanctione Carolinâ publicum esse specialiter non iubeatur: veteri Justinianeo iure extraordinarium dicendum erit, *l. præcipimus. 32. § fin. C. de ap-*
31 *pellat.* ubi † disertè habetur, quòd quicquid nova lege specialiter non est expressum, id veterum legum constitutionumque regulis censeatur relictum.

Non movet, quòd hoc furti iudicium accusationem habeat, & in eo crimen vertatur.
32 Neque enim omne † iudicium, quod habet accusationem, publicum est, *l. 3. ff. de extraordinar. criminib.* ubi Ulpianus respondit: stellionatus, & expilatæ hereditatis iudicia, accusationem quidem habere, sed non publica esse. Neque etiam omne iudicium, in quo cri-
33 men vertitur, est publicum: sed illud † tantùm, quod ex legibus publicorum iudiciorum venit, *ut dictum est sup. numero 4. ex l. 1. ff. de public. jud.*

Similiter non resistit, quòd ex nova ista constitutione fures nonnulli mortis pœna
34 plectantur. Nam certum est, quòd † & extraordinario iudicio pulsati quidam, ultimo supplicio, aliáve capitali pœna afficiantur, *l. cum ser-*

tum ſervus. 15. Digeſt. de condict. cauſ. data, cauſ. non ſec. l. interdum. 56. §. 1. & l. ult. ff. de furt. l. ult. ff. de ſepulchro viol. l. 4. C. eod. Atq; eo modo rectè ſententiam hanc defendit Henric. Bocerus, Collega meus dilectus; claſſ. 3. diſput. 1. theſ. 88.

His ita ad majorem præſentis materiæ evidentiam præmiſsis: nunc in nomine Domini ad primum hujus tituli §. adeoque primam privatorum delictorum ſpeciem declarandam, accedemus.

§. *Furtum.* 1.

Furtum eſt contrectatio fraudulosa, lucri faciendi gratiâ, vel ipſius rei, vel etiam uſus ejus, poſſeſſioniſúe: quod lege naturali prohibitum eſt admittere.

Summaria.

1 Nihil tam humani generis ſocietatem diſrumpit, quàm ſi quis ſpoliat alterum.
2 Furti definitio, hujuſque accurata explicatio.
3 Sine contrectatione furtum non committitur.
4 In foro poli, etiam ſolo animo fit furtum.
5 Contrectationis verbo ſignificatur invitus dominus.
6 Conſideratio & ſenſus l. qui tabulas. 27. §. ult. ff. de furt.
7 Intellectus verus l. ſi is, qui rem 66. §. 2. ff. de furt.
8 Interpretatio l. qui ſaccum. 77. ff. eod. tit.
9 Abſque fraudulenta voluntate, affectuque furandi, furtum committi nequit.

10 Fraus, ut & furtum, non fit volenti & consentienti.
11 Explanatio l. inter omnes. 46. §. penult. ff. de furt.
12 Incivile est, unâ tantùm particulâ legis perspectâ, judicare.
13 Suæ quisque rei moderator & arbiter.
14 Tempore necessitatis omnia communia.
15 Famis necessitate victualia subtrahens, furtum non facit.
16 Extrema necessitas quæ.
17 Intellectus c. si quis. 3. de furtis.
18 Num necessitatis tempore aliquid furans, ad restitutionem ejus teneatur, si ad pinguiorem postea fortunam pervenerit.
19 An viatoribus uvas fructúsve ex vinea vel agro alterius colligere liceat.
20 Qui alio, quàm lucrandi animo, quid surripit, furtum non committit.
21 Maleficia voluntas & propositum delinquentis distinguit.
22 Declaratur l. in furti actione. 50. §. 1. & ult. ff. de furt.
23 Differentia inter plagium & furtum.
24 Crimen arborum furtim cæsarum, distinguitur à furto.
25 Quæ res furto auferri possint.
26 Quomodo furtum fiat in rebus, vel omnino, vel pro parte alienis.
27 An filiusfamilias patri, servus domino, uxor marito furtum faciat.
28 Res hereditariæ, & similes, quæ possessore carent, in furti vitium cadere nequeunt.
29 Furtum in re minima committi posse, aliquot argumentis ostenditur.
30 Actio vi bonorum raptorum ob rem parvam competit.
31 Rerum etiam modicarum nomine, actio ordinaria datur.
32 Furtum non ex rei subtractæ quantitate, sed ex animo surripientis æstimatur.
33 Didacus Covarr. refutatur.
34 A diversis & separatis malè infertur.
35 Cur actio de dolo ob rem levem non æquè, ac furti actio, concedatur.
36 Pro re minima actio furti non permittitur in Camera Imperiali.
37 Quomodo usus, & ususfructus furtum fiat.

38 Solius

QUoniam nihil † tam humani generis ſocietatem diſrumpit, quàm ſi quis ſuum propter emolumentum ſpoliat ac violat alterum, hodiéque tanta eſt in pleriſque alienæ habendi rapiendique libido: ut ei coërcendæ, nullæ pœnæ, nullæ cruces, nulla tormenta ſufficere videantur: meritò Imp. Juſtin. ex quatuor privatis delictis furtum, tanquam omnium frequentiſsimum, priori loco ſumit explicandum: idque ex Paulo *in l. 1. §. fin. ff. de furt.* hunc † in modum definit: *Furtum eſt contrectatio fraudulosa, lucri faciendi gratiâ, vel ipſius rei, vel etiam uſus ejus, poſſeſſionis ve: quod lege naturali prohibitum eſt admittere.* In hac definitione verbum *contrectatio*, generis loco eſt † poſitum: unde ſequitur, ſine eâ furtum committi non poſſe. Neque enim ſola cogitatio aut voluntas furti faciendi, furem facit: neque etiam conatus furandi, vel verba aut ſcriptura, ſine contrectatione ſufficiunt, *l. cogitationis. 18. ff. de pœnis. l. 1. §. 1. l. vulgaris. 21. §. qui furti. 7. l. ſi quis uxori. 52. §. neq; verbo. 19. l. inficiando. 67. ff. de furt. l. procurator. 55. ff. mand. l. 3.*

1 2 3 (margin)

§.si rem. 18.ff.de acquir. vel amit.possess. Et hoc
4 verum est in foro (*uti loquuntur*) fori† sive seculi, non item in foro poli, in quo etiam solo animo fit furtum. *can. si propterea, & c.seq. de pœnitent. distinct. 1. & ibi not. Bonifac. in singulari tract. de furt. §. contrectatio. num. 1. & fusius num. 49. & seqq. ubi pulchrâ distinctione declarat, an & quatenus furtum attentatum, non autem consummatum puniatur.* Cæterùm non plena ablatio amotioque requiritur: sed rem attrectari tantùm lucrandi animo, invitoque domino, satis est; ut in re depositâ, commodatâ, & oppignoratâ accidit. *§. furtum autem. 6. infrà h.t.l.si pignore. 54 ff.de furt.* Quò pertinent Sabini verba apud Gellium *lib. 11. Noct. Attic. c. ult.* ex libro Juris civilis secundo descripta: *Qui alienam*, inquit, *rem attrectavit, cùm id se invito domino facere judicare deberet,*
5 *furti tenetur.* Sed † & verbo *contrectationis,* abundè ostenditur invitus dominus: quia contrectatio in malam accipitur partem. *Suetonius in Domitiano: Contrectatis multorum uxoribus, Domitiam Longinam Ælio Lamia nuptam, etiam in matrimonium abduxit. l.possideri. 3. §.si rem. ff. de acquir. vel amit.possess.l. sepulchri. 7. ff de sepulch. viol. Stephan. Forcat. Necyomantia Dialog. 29. num.5.*

6 Prædictis non obstat *l. qui tabulas. 27. §. fin. ff.de furt.* Ubi dicitur, non eum tantùm, qui instrumenta amovit, sed & eum, qui interlevit, & fur-

& furti, & legis Aquiliæ actione teneri. Etenim ibi attrectando quispiam instrumenta interlevit, animo furandi & intervertendi ea, quæ alius, puta creditor, annotaverat: proindeque non immeritò ille in id, quanti interest creditoris, instrumenta non esse cancellata sive deleta, actione furti tenetur: ut & actione legis Aquiliæ, propter instrumentorum corruptionem, *arg. l. si quis testamentum. 41. §. ult. ff. ad leg. Aquil.*

Sic quoque non refragatur *l. si is, qui rem. 66. §. eum, qui. 2. ff. de furt.* ubi quis etiam absq; 7
contrectatione furti obstringitur. Ibi namque ope ejus, qui mulionem dolo malo in jus vocavit, ut interea mulæ subtraherentur, furtum factum est. Eum autem, cujus ope & consilio furtum est factum, furti teneri, constat *ex §. interdum quoq; 11. infr. hoc tit. & l. in furti actione. 50. §. 1. & seqq. ff. de furt.*

Rursus nihil officit *l. qui saccum. 77. ff. eod.* 8
ubi qui pecuniam in sacco reconditam subripit, furti etiam sacci nomine tenetur, quamvis non fraudulenter saccum contrectet. Quandoquidem negari non potest, illic in consequentiam etiam ipsius sacci, sine quo fur pecuniam commodè portare nequit, contrectationem fieri; nisi saccus seponatur, non simul auferatur. *l. si quid fur. 22. §. 1. ff. de furt. Roberus disp. 19. sub thes. 2. Olemannus ad lib. 4. disp. juris civil. Giphan. disp. 33. num. 10.*

Additur in definitione, *fraudulosa*. Quo verbo similiter indicatur; contrectationem eo animo fieri debere, ut dominus invitus re suâ fraudetur. *l.pen.in fin.ff.de condict. caus. data,&c.*
9 Nam sine † ejusmodi fraudulenta voluntate, & affectu furandi, furtum non committitur, §. *item si is sup.de usucap.§.placuit.17. infrà h.tit.* Ut si quis rem alterius, quem putabat mortuum, qui vivus erat, tanquam heres apprehenderit. *l.si quis ex bonis.83.ff. de furt.* vel si quis alienum asinum in equas suas non animo furandi, sed τῆς γονῆς duntaxat, seu generationis suscipiendique fœtus gratiâ admiserit. *l.si quis.52.§.si quis asinum.ff. d.t.* aut si quis voluntate domini surripuerit. *l.qui vas. 48.§.qui ex voluntate.ff.eod.* Ex cujus §. verbis generaliter prolatis, contra Didacum Covarruviam *in c.peccatum.de reg.jur.in 6.§.1.secundæ partis Relect.num.1.* & Alciatum *lib.1.dispunction.c.10.* colligitur: contrectationem fraudulentam non esse, quæ fit domino consentiente; quantumvis rem alienam contrectans existimet, domino invito fieri istam contrectationem. *Quis enim*, inquit inibi Ulpianus, *voluntatem domini habens, fur dici potest?*
10 Pro eadem † sententia facit, quòd fraus volenti & consentienti fieri nequeat, *l.non videtur.11.ff.si quid in fraud.patroni,&c. l.quod autem.6.§.præterea.ff. quæ in fraud. creditor.&c.l.nemo.145.ff.de reg.jur.* At furtum omnino frau-

no frau-

no fraudem deſiderat: ut ex hoc ipſo verbo, *fraudulosa*, huic definitioni inſerto apparet. Accedit §. *sed & si credat. 8. inf. h.t.* ex quo dupliciter hęc ſententia confirmatur. Primùm enim Imperator diſertè ait: *Si credat aliquis, invito domino se rem commodatam contrectare, domino autem volente id fiat: furtum non fieri.* Deinde ſubjungit: apud veteres Conſultos controverſum fuiſſe: nunquid furtum feciſſe dicatur, ad quem dominus permiſit ſervum ſuum, ad furtum faciendum inſtigatum, res ſuas perferre; ut eum in ipſo delicto deprehenderet. Jam profectò inepta & ridicula veterum fuiſſet dubitatio, num hoc caſu committeretur furtum; ſi furtum eſſet, etiamſi domino conſentiente res ablatæ fuiſſent.

Non huic contradicit *l. inter omnes. 46. §. penult. ff. de furt.* ubi habetur; eum, qui invito domino ſe rem ſurripere putavit, etiamſi domino volente fecerit, furtum admiſiſſe. Nam cùm incivile ſit, *ut perbellè Celsus ait*, niſi totâ lege † perſpectâ, unâ aliquâ particulâ ejus propoſitâ, judicare vel reſpondere, *l. incivile. 24. ff. de legib.* omnia iſtius §. verba diligenter cognoſcenda & ponderanda ſunt. In ejus igitur principio quidem dicitur; Pomponium affirmare, eo caſu fieri furtum: ſed Ulpianus protinus in verbis ſequentibus, à Pomponii opinione recedens, aſſerit: verius eſſe, ſi invito domino aliquis putet, ſe rem contrectare, do-

11

12

minus autem consentiat, furtum non fieri. *Aliâ ratione difficultatem istam novè explicat D. Vultejus hîc, num. 32. & Giphanius in d. § sed & si credat. 8. infr. hoc tit. quos, qui volet, consulere poterit. Huc referenda sunt etiam, quæ tradit Bonifac. in tract. de furt. §. 11. num. 7. & seqq. & D. Obrechtus in Disput. 30. de furto, thes. 85. & seqq.*

Sed & eodem verbo, *fraudulosâ*, Justinianus significat: rem alienam esse oportere; aut certè jus alteri in ea esse, ut furtum possit
13 committi. Cùm enim † suæ quisque rei sit moderator & arbiter. *vulg. l. in re mandata. 21. C. mandat.* fraus, adeóque furtum propriè sive regulariter in re propria admitti nequit. *Paul. lib. 2. recept. sentent. tit. 31. §. si rem, quam. &c. ibiq; Cujacius. l. rem mihi. 21. ff. commod.* Hinc,
14 cùm † necessitatis tempore omnes res censeantur communes, & velut propriæ, non alienæ; *arg. l. 2. §. 2. vers. itidem agitatum est. ff. ad l. Rhod. de jact. can. sicut y. 8. Distinct. 47. & ibi glos. in verb. commune. Sarmient. in tract. de reditib. Ecclesiast. part. 3. c. 4. num. 4. Iacobus de Bello Visu in practica crim. lib. 1. c. 8. num. 47.* re-
15 ctè infertur; illum, † qui extremâ famis, egestatisque necessitate compulsus, victualia sive edulia subtrahit, furtum non committere. Ex-
16 trema autem † necessitas tunc dicitur, quando imminet vitæ periculum, cui aliter, quàm per hanc eduliorum subtractionem, subveniri ne-

niri nequit. *Cagnolus in l. quæ propter necessitatem. 162. nu. 4. & 5. ff. de reg. jur. Petrus Royzius Maureus decis. Lituanica. 3. n. 287. Nicol. Vigel. in method. constitut. Carolinæ. cap. 8. reg. 1. except. 6.*

Nec obsistit *c. si quis propter. 3. ext. de furtis.* 17
ubi punitur, qui propter necessitatem famis aut nuditatis cibaria vel vestimenta furatus est. Etenim, *secundùm gloss. ibi, Hostiensem, Abbatem, & reliquos Doct.* illud c. accipiendum est eo de casu, quo extrema necessitas non est, sed remissior. Tunc enim rem alienam contrectans, à pœna non excusatur. *Videatur glos. in can. fraternitas. 11. caus. 12. quæst. 2. Ordinatio criminal. Caroli V. art. 166. Covarruvias in d. c. peccatum. de reg. jur. in 6. §. 1. secundæ part. Relect. num. 3. Iul. Clarus lib. 5. recept. sent. §. furtum. num. 24. Iod. Damhouderius in Enchirid. sive praxi rer. crim. c. 110. num. 36. Cagn. in d. l. quæ propter necessitatem. 162. nu. 3. ff. de reg. jur. ibiq; Christoph. Sturcius n. 10. Gail. lib. 1. observat. 142. num. 8. Bonifac. in d. tract. de furt. §. 10. num. 18. Menoch de arbitr. jud. quæst. lib. 2. cent. 2. cas. 182. num. 27. Francisc. Vivius lib. 2. commun. opin. in verb. furans. Hieremias Setserus Disp. 28. assert. 19. Hœnonius quæstion. seu controversiar. illustr. Disp. 18. controvers. 10. ubi plures allegat. Quanquam Roberus, pòst Danæum lib. 2. Eth. Christ. c. 15. à se citatum, contrarium defendere tentet, Disp. 19. th. 4. itemq; Matthias Stephani cent. 4. q. 2. lit. b.*

28 Ecquid verò is, qui necessitatis tempore quippiam furatus est, ad restitutionem ejus teneatur, si ad pinguiorem postea pervenerit fortunam, ambigitur? Sed recepta communiter affirmativa conclusio videtur: quam Jul. Clarus *in d. §. furtum. num. 25.* tutiorem esse pronunciat: eamque Covarruvias *allegato loco, num. 4* multis & Doctorum auctoritatibus, & rationibns confirmat. *Quibus adjiciendus est Petrus Royzius d. decis. 3. num. 290. & Vigelius d. method. constitut. criminal. Caroli V. c. 8. reg. 1. except. 6.*

29 Ex prædictis evidens & illud est; extra necessitatis casum non licere ex vinea vel agro alterius, etiam viatoribus, uvas fructúsve ad vescendum colligere. *argum. l. per agrum. 11. C. de servitutibus & aq. can. discipulos. 25. de consecrat. distinct. 5. Decian. in tract crim. lib. 2. cap. 19. num. 14.* Quod tamen Ripa *in l. damnum. colum. 2. ff. de damno infecto (prout eum refert Covarruvias d. loco. num. 3 vers. unde apparet, &c.)* verum esse putat, ubi viator colligit uvas, ut secum ferat: secus, ubì uvas decerpit, ut statim eas in vinea, vel in ipsa via comedat. Nam hoc licitè fieri, etiam seclusâ necessitate famis, censetur. Quemadmodum etiam hoc sensu peculiarem ea de re condidit legem Moses, *Deuter. c. 23. vers. penult. & ult.* ut non modò viator, sed etiam quivis alius, proximi vineam vel segetem ingressus, uvas spicás-

ſpicáſve decerptas comedat: & quidem omni, ſive remiſſioris, ſive extremæ neceſſitatis, conditione remotâ, quantum ipſi placuerit, & ad ſatietatem uſque: additâ tamen hac reſtrictione expreſsâ; ne quidquam forâs efferat, aut in vas ſuum imponat. Enimverò iſthoc privilegio comprimis gaudebant Judæi in terra Chanaan, regione fertiliſſimâ, & cujus cultura non magno conſtabat. Invenias tamen & hodie in quibuſdam Germaniæ locis laudabilem hanc conſuetudinem, quâ liceat viatori decerpere uvas pro refectione: *ut annotavit eximius ille Theologus, Doct. Lucas Oſiander ad dictum c.23. verſ.ult.*

Sequitur in definitione, *lucri faciendi gra-* 20
tiâ. Etenim qui alio animo, alioque ſibi propoſito fine quid ſurripit, vel fraudem committit, furtum non facit: ut qui ancillam alienam libidinis causâ rapit, celatque. *l. verum. 39.ff. de furt.* aut qui inſtrumenta non lucrandi (namque ſic committeretur furtum. *d. l. qui tabulas. 27.ff. d. t.*) ſed occultandæ veritatis gratiâ, amovet. Hic enim potiùs in falſi crimen incurrit. *l inſtrumentorum. 16. in fi. ff. ad L. Corn. de falſ.* Sed & is, qui vexationis, laſciviæ, vel injuriæ causâ rem contrectat alienam, & aufert, furti crimen non committit. Maleficia
ſiquidem voluntas, † & propoſitum delin- 21
quentis diſtinguit, *l. qui injuriæ. 53. ff. de furt.*

Non obſtat *l. in furti actione. 50. §. 1. & ult.*

ff. eod.

ff.eod. In §. 1. is, qui inimicitiarum, seu injuriæ, non furti principaliter faciendi causâ furtum alteri persuadet, furti teneri videtur. Deinde etiam *in §.fin.* is, qui pannum rubrum ostendit, fugavitque pecus, ut in fures incideret, furti obstringitur, si modò dolo hoc fecerit. Potest autem dolo hoc facere, etiamsi non furandi, & lucrifaciendi, sed injuriæ gratiâ ejusmodi quid faciat. Ideòque quemvis dolum, quo res ablata est, ad actionem furti inducendam sufficere, meritò forsitan quis di-
22 xerit. Non, *inquam*, † lex isthæc obstat. Nam *in d. §. 1.* non dicitur; eum, qui inimicitiarum causâ alteri furtum persuadet, furtum facere, furtiúe teneri: sed hoc tantùm ex Celsi sententia in eo §. astruitur: illud etiam furtum dici posse ope consilio factum, si consilium non furti perpetrandi, sed inimicitiarum saltem causâ sit præstitum. Atque ita quidem illi, quibus consilium ministeriúmve est præbitum, furti actione conveniuntur: non itidem, qui opem & consilium inimicitiarum aut injuriæ tantùm causâ præbuit, *d.l.qui injuria. 53. ff.eod.* Ad §. finalem quod attinet, in eo Jurisconsultus ipsemet indicat, non quemlibet dolum in furti crimen incidere, sed eum demum, qui animo furandi, in pecore fugando adhibitus est. Ait enim: *si non furti faciendi causâ hoc fecit*, in factum dandam actionem. Quamobrem præsupponit; sese in priore casu, quo

ſu, quo dolo malo hoc factum fuiſſe dixit, de dolo, cum animo furandi conjuncto, ſenſiſſe.

Hæc porrò verba, *lucri faciendi gratiâ*, furtum à plagio, quod quaſi furtum eſt, diſtinguunt: quòd furtum tantùm fiat lucri causâ; plagium vel libidinis, vel oſtentationis, &c. cauſa fiat, *l. falſus. 43. §. qui alienum. l. qui ea mente. 65. l. fullo. 82. §. 2. ff. de furt.* Licèt ſint & aliæ inter furtum, & plagium differentiæ: quòd nimirum furtum ſit rerum, non liberorum hominum: plagium ſit liberorum hominum, & mancipiorum, non rerum, &c. *l. 1. & t. t. ff. ad l. Fab. de plagiariis.* Sed de iſta re fuſiùs agetur *in §. eſt & inter publica. infrà de publ. judic.* Eâdem notâ crimen arborum † furtim cæſarum, diſtinguitur à furto: quòd hoc ſemper fiat lucri gratiâ: illud etiam ſine lucro, ut ex petulantia vel injuria fiat, *l. facienda. 8. §. 2. ff. arborum furtim cæſar.* De quo crimine videri poterit Bonifacius, *in tractat. de furt. §. 6. num. 7. & ſeqq.* 23 24

25 Adiicitur præterea in definitione, *vel ipſius rei.* Quod verbum de re mobili & corporali ſolùm accipiendum eſt. Nam res incorporeæ, cùm ſub ſenſus exteriores non cadant, adeoque contrectationem reſpuant, ſicuti & immobiles, contra veterum quorundam ſententiam, furto auferri, vel occultari ad defraudandum dominum non poſſunt, *l. verum. 25.*

l. si is, qui. 75. ff. de furt. l. quam rem. 38. ff. de usurpat. & usucap. Quamvis qui possessionis intervertendæ gratiâ, quæ incorporalis est, rem contrectat, furtum facère censeatur: in re tamen corporali, atque mobili, *l. 1. §. Scævola. ff. si quis testamento liber esse jussus fuerit. Vultejus lib. 1. jurispr. Rom. c. 48. num. 79. & 80.* Idem quoque verbum de re aliena est intelligendum. Nam rei suæ, *ut & suprà num. 13. dictum,* propriè non fit furtum: cùm quilibet re sua liberè uti, & abuti possit. *l. in re mandata. 21. C. mandati. l. sed & si. 25. §. consuluit. ff. de petit. hereditat.* Res autem alienæ, vel planè seu purè sunt alterius: vel pro parte tantùm. In his ratione
26 tione † portionis, quæ socii est, vel juris, quod alii, in iis habent: in illis omnimodo furtum committitur. *l. si socius. 45. l. in actione. 19. §. fin. d. l. qui injuria. 53. § ult. ff. de furt. §. aliquando a. 10. infrà eod. l. rei communis. 45. & l. meritò. 51. ff. pro socio. Obrechtus d. disp. 30. de furto. thes. 38. & seqq.*

27 Unde quæri solet: an patri furtum faciat filiusfamilias? an domino servus? an marito uxor? cùm hæ personæ res possidere videantur velut proprias, seu communes? Dicendum, furtum quidem ab iis fieri: sed filium & servum furti non teneri. *§. hi, qui in parentum. 12. infrà h. t.* Ratio est: quia, *inquit Ulpianus,* qui potest in furem, ut pater in filium, &c. domesticam disciplinam statuere, non necesse habet cum

bet cum eo litigare. *l. ſervi. 17. ff. de furt.* Unde & Impp. Valerianus & Gallienus, congrüentius eſſe, ajunt: controverſias, inter parentes & liberos exortas, domi terminari. *l. congruentius. 4. C. de patria poteſt.* Uxor quoque marito furtum facit: verùm propter matrimonii honorem & reverentiam, actione non furti, ſed rerum amotarum tenetur. *l. ſi quis. 52. ff. d. t. l. 1. 2. & t. t. ff. de act. rer. amot. Giphan. hîc in verſ. vel ipſius rei, &c. Et ea de re aliquid etiam dicturi ſumus in d. §. hi, qui in parentum. 12. infrà h. tit. num. 7.*

Certè res, quæ poſſeſſore, dominoúe carent, veluti hereditariæ (etſi de his olim variatum fuerit, ut ſcribit Cicero ad Trebatium, *lib. 7. Epiſt. famil. Ep. 22.*) pro derelicto habitæ, quæque nullius ſunt in bonis, ut pro alienis haberi nequeunt; ita nec in furti vitium cadere poſſunt. *l. hereditariæ. 68. l. falſus. 43. §. quòd ſi dominus. ff. de furt.* Cur autem rerum hereditariarum, vel hereditatis jacentis, id eſt, quæ nondum adita eſt, non fiat furtum, non tantùm illa eſt ratio: quòd in nullius dominio ſit, cui furtum fieri poſſit, & furtum perſonam, cui fiat, requirat. *d. l. falſus. §. quòd ſi dominus. ff. eod.* hereditas verò propriè domina non ſit, ſed fictè tantùm. *l. hereditas. 61. ff. de acquir. rer. dom.* verùm etiam illa: quòd hereditas poſſeſſionem non habeat. Quid ita? quia poſſeſſio eſt animi, Hereditas autem res inanima 28

eſt, *d. l.*

est. *d. l. 1. §. Scævola. ff. si quis test. liber esse juss. fuerit. egregiè Vultejus in hoc §. num. 16. & Joan. Mercerius lib. 2. opinion. & observat. cap. 5.* Porrò *de expilatæ hereditatis furto, ejusq́; pœnâ intueri licet Menochium, de arbitr. jud. quæst. lib. 2. cent. 3. cas. 300. & Bonifacium in tract. de furt. §. alienæ rei. n. 13. & seqq.*

29 Ex eodem verbo,† *rei*, definitioni adiecto, colligimus: furtum in re etiam minimâ committi posse. Generaliter enim in illa dicitur, furtum esse contrectationem rei fraudulosam, lucri causa factam: nec inter contrectationem rei magnæ & modicæ distinguitur. Ergò nec nos distinguere debemus. *l. de pretio. 8. ff. de public. in rem act. l. 1. §. 1 ff. de legat. præstand.* Et cùm furti definitio per omnia etiam modicæ rei contrectationi conveniat, eidem & definitum convenire necesse est. *Bart. in l. 1. §. dolum. ff. de dol. mal. Everhard. à Midelburgo in locis suis legalibus, loco à definit.* Eandem sententiam confirmat *§. gallinarum. 16. sup. de rer. divis.* ubi gallinæ furtum fieri expressè Justinianus asserit. At gallinæ plerisque in locis vilem esse æstimationem, nemo non videt. Eòdem confert *l. Pomponius. 8. §. 1. ff. familiæ ercisc.* ubi propter columbas apprehensas

30 furti tribuitur actio. Similiter huc † facit principium tit. *infrà de vi bonor. raptor. l. 2. §. si in re deposita. 24. in fi. ff. vi bon. rapt. & Novel. 63. c. 1. vers. unde si parvam, &c.* In quibus locis

clarè

clarè habetur, actionem vi bonorum raptorum ob rem parvam ſive minimam competere. Accedit † præterea *l.1.§.illud non interest. 10.ff. de conjungend. cum emancipato liberis ejus. & l. ſi proprietarius. 22. in fin. princ. ff. de dam. infect.* ex quibus apparet, rerum etiam modicarum nomine actionem ordinariam dari. Eódem quoque pertinet *l. vulgaris. 21.ff. de furt.* ubi Ulpianus aliquammultas ſpecies, quibus res modica ſurrepta eſt, memorat; & ex ea ablatione furtum commiſſum, adeóque furti actionem dari aſſeverat. Denique eandem ſententiam valde tuetur *c.ult. 14.q.ult.* ubi B. Hieronymi † referuntur hæc verba: *Fur non ſolùm in majoribus, ſed in minoribus etiam judicatur. Non enim quod furto ablatum eſt, ſed mens furantis attenditur. Quomodo in fornicatione, non idcirco diverſa ſit fornicatio, ſi mulier ſit pulchra aut deformis, ancilla aut ingenua, paupercula aut opulenta, ſed qualiſcunq; illa fuerit, una eſt fornicatio: ita & in furto, quantumcunq; quis abſtulerit, furti crimen incurrit.*

31 (margin, at "Accedit †")

32 (margin, at "Hieronymi †")

33 Ex quibus omnibus, attentè conſideratis, perſpicuum fit; à veritate minimè eſſe alienam (*ut opinatur Didac. Covarruv. lib. 1. variar. reſolut. c. 3. num. 12. eumq; noviſſimè ſequens Matthias Stephan. cent. 2. quæſtion. jur. q. 14.*) frequentiſſimo calculo receptam Doctorum ſententiam, ſtatuentium; etiam pro re mini-

mâ civiliter furti agi posse. Quamvis enim in dubio non præsumatur, parvam alienam rem esse ablatam contra voluntatem domini: tamen si probetur & appareat, illius parvæ rei dominum non consensisse, sed eo invito ablationem factam esse; nulla profectò justa subest causa, quare surripiens à furto, atque adeò etiam à furti actione excusari queat. *Hujusq; sententiæ assertores sunt, Accursius, Theophilus, Faber, Angelus, Mynsingerus, Schneidewinus, Valent. Guiliel. Forster. Anton. Matthæus, & alij in d. §. gallinarum. 16. sup. de rer. divis. Curtius Iunior in auth. præterea. num. 8. C. unde vir & uxor. Jul. Clar. præfato lib. 5. receptar. sent. §. furtum. num. 32. Menoch. d. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 1. cas. 72. num. 13. Wesenbec. in paratit. ff. de furt. num. 10 Vultejus hîc. num. 23 Bocer. class. 3. disput. 1. thes. 35. Hieron. Treutler. selectar. disput. vol. 2. disp. 30. thes. 1. ad lit. c. Obrechtus d. disp. 30. de furto, thes. 79. & trib. seqq. Bronchorst. cent. 4. ἐναντ. assert. 70. Hackelman. disp. 23. th. 4. ad lit. b. Arumæus Exercit. Iustin. 17. thes. 5. & noviter Wegnerus disp. 14. th. 2. lit. d.*

34 Nec obstat *l. si quis. 9. §. ult. cum duabus ll. seqq. ff. de dol. mal.* ubi actio de dolo ob rem levem sive modicam non datur. Nam respondendum: à diversis & separatis malè inferri, *l. Papinianus. 20. ff. de minorib. l. ult. ff. de calumniatorib. l. inter stipulantem. 83. §. sacram.*

vers. sed

verſ. ſed hæc diſſimilia ſunt. ff. de verb. obligat. l. neq; natales. 10. C. de probat. Separatur autem hac in re actio de dolo ab actione furti: quia actio † furti eſt ordinaria. *§. ex maleficiis. 18. §. in duplum. 23. §. quadrupli. 25. & §. ſeq. infra. de actionib.* & eapropter etiam pro re minimâ exercetur. *d. l. 1. §. illud. ff. de conjungend. cum emancip. liber. d. l. ſi proprietarius. 22. in fine princip. ibiq; Dd. ff. de damno infecto.* actio verò de dolo eſt extraordinaria ſive ſubſidiaria. *l. 1. §. 1. §. 4. & ſeqq. l. & eleganter. 7. in princ. ff. de dol. mal.* quæ propter exiguam & modicam rem non facilè conceditur, *l. ſcio. 4. ff. de in integr. reſtitutionib. d. l. ſi quis. 9. in fine. ff. de dol. mal.* Quando igitur actio ex jure communi competit, ea pro re minima intentari poteſt: ſecus, quando ex jure ſingulari; quia hoc faciliùs tollitur. *Mynſing. in d. §. gallinarum. ſup. de rer. diviſ.* Deinde non † tam facilè ſibi quis cavere poteſt à furto incerti & ignoti hominis, quàm à calliditate & inſidiis hominis noti, cum quo vivit, negotiatur, contrahit: & ideo faciliùs paſſo furtum, quàm paſſo dolum ſubvenitur, *ut annotavit Borcholt. in ſæpius citato §. gallinarum. ſup. de rer. diviſ. &c.* Neque movet quicquam, quod Zaſius *lib. 2. ſingul. reſponſ. cap. 26.* ſcribit, pro re minima in judicio Cameræ Imperialis actionem furti non permitti; atque ideo cùm quis ob duos nummos aliquando furti ageret, actionem

35 (margin, beside "actio † furti")
36 (margin, beside "Deinde non †")

cum summa indignatione rejectam esse. Etenim non propterea sequitur, in curiis subalternis lites pauperum non esse audiendas, quibus unus nummus preciosior est, quàm divitibus centum, *ut scitè ex Wesenbecio docet Arumæus loco præallegato. & Andreas Gerhardi Decad. 17. quæst. 2.*

Dicitur in definitione, *vel etiam usus ejus.*
37 Ut, si † commodatarius re commodatâ utatur diutiùs, quàm convenerit. Item, si depositarius utatur re depositâ, vel creditor pignore. *l. qui jumenta. 40. l. si pignore. 54. ff. de furtis.* Sic si sartor aut fullo vestibus utatur, furtum earum in usu facit. *l. fullo. 82. ff. d. t.* de quo latissimè Imperator *infra, in §. furtum autem. 6. h. t.* Similiter si servi usum habeam, & is servus surripiatur, mihi usus fit furtum, & mihi furti actio competit, propter usum servi interversum, *arg. l. inter omnes. 46. §. si servus. ff. de furt.* Quod verò de usu dicitur, idem de usufructu statuendum est. Nam etiam qui rem contrectat, in qua alius habet usumfructum, furtum committit. *d. l. inter omnes. 46. § si servus. ff. eod.*

Annectitur, *possessionisve.* Veluti, si debitor
38 rem † pignori datam creditori, qui ejus solam possessionem habet subtrahat. *§. furti autem actio. 13. & §. seq. infra. h. tit.* vel si res furtiva bonâ fide empta, & possessa, emptori surripiatur. Siquidem præter possessionem nihil juris

in re

in re iſta emptor habet. *l. furtivam. 74. ff. de furtis.* Atque ita ſolius poſſeſſionis furtum fieri dicitur; etiamſi aliâs ſemper, cùm furtum fit, poſſeſſio ſimul intervertatur. *Sed ea de re agit prolixiùs hîc Borcholt. & Hortenſius, & Wegner. d. Diſp. 14. th. 2. ad lit. d.*

Poſtremo loco ſubduntur definitioni hæc verba: *quod lege naturali prohibitum eſt admittere.* Quæ clauſula † licèt ad ſubſtantiam definitionis parùm videatur eſſe neceſſaria: tamen furtum cum jure naturæ pugnare oſtendit. Nam dominiorum diſtinctio, quæ furtis & rapinis turbatur, dicitur Juris naturalis ſeu gentium eſſe. *l. ex hoc jure. 5. ff. de juſt. & jur. Ariſtot. lib. 1. Politic. Cicer. lib. 1. de Off.* Ex hac igitur clauſula præcipuè notandum eſt: quædam prohiberi, & turpia eſſe naturâ, ſive jure naturali: quædam jure civili. Naturâ prohibetur, & turpe eſt furtum, ſicuti adulterium: jure civili turpe eſt, damnari tutelæ. Nec enim (*ait Vlpianus*) naturâ probrum eſt, quod poteſt etiam in hominem idoneum incidere. *l. probrum. 42. ff. de verb. ſig.* Cui congruit, quod in Decalogo legitur: *Non furtum facies: Non mœchaberis. Exodi c. 20. v. 15. Levit. 19. v. 11. Deuter. 5. v. 17. & 18. Matth. 19. v. 18. 1. Corinth. 6. v. 10.* Quæ præcepta, utpote divina, naturâ homini eſſe inſita, nemo eſt, qui neſciat. Unde non ſolùm apud populum Dei, Hebræos; ſed & apud alias gentes, Athenienſes, Romanos,

39

nos, Scythas, Indos, &c. in furta ſeveriſſimè animadverſum eſſe, hiſtoriarum cujuſvis temporis monumenta luculenter teſtantur.

40 Nec quicquam † adverſatur, quòd Ægyptii & Lacedæmonii, & nonnulli alii (*quorum meminit Alciatus in d. l. probrum. 42. num. 4. ff. de verb. ſig. Alexander ab Alex. lib. 6. dierum genial. cap. 10. Ant. Guibert. in Polyhiſtor. ca. 18. Gell. lib. 11. noct. Attic. c. ult. & Bonifac. in tract. de furt. §. 12. num. 7.*) furta impunita reliquerint, adeóque ab univerſali naturæ ratione deflexerint. Nam nihilominus rectè piéque aſſeritur: furtum jure naturali, & turpe, & ignominioſum, & prohibitum eſſe: tum quia una atque altera hirundo ver non facit, *uti vulgò*
41 *dici ſolet:* tum quia † ea, quæ naturalia ſunt, ex voluntate perverſorum aliquorum hominum non dependent, neque tolli ab iis aut everti poſſunt. §. *ſed naturalia. 11. ſ. de jur. nat.*
42 *gent. & civ.* tum etiam, † quia ob pœnæ remiſſionem & indulgentiam, turpitudo criminis non ceſſat. *l. generalis. 7. C. de ſententiam paſſis & reſtitut. l. ult. C. de generali abolit.* Nihil inſu-
43 per urget, quod de filiis Iſraël, † qui impunè furtum feciſſe videntur Ægyptiis, affertur. *Exod. c. 11. v. 2. & c. 12. v. 35.* Iſraëlitæ ſiquidem ſpeciale habebant Dei mandatum de ſpoliandis Ægyptiis ingratiſſimis, quibus plurimos annos ſine mercede inſervierant: & impleta ſimul eſt promiſſio divina, quâ Abrahamo an-

imo ante annos 400. (*Geneſ. 15. v. 14*) prædixerat, poſteros ipſius egreſſuros ex captivitate cum ſubſtantia magna; *ut bene ex Dn. ſuo parente Luca Oſiandro, illud ibidem explicat D. Andreas Oſiander, Academiæ hujus Tubing. Cancellarius digniſſimus.* Jam † verò qui rem 44
mandato & auctoritate Dei, tanquam ſupremi juſtiſſimique judicis, accipit; fur nequaquam eſt dicendus. *arg. l. juſtè poſſidet. 11. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. Sed videatur hîc Vultejus num. 3. & 49. cum ſeqq. & Heig. nu. 10. Anton. Auguſtin. lib. 4 emendation. cap. 4. Stephan. Forcatulus Necyom. jur. Dialog. 29. num. 9. Iohan. Gœddæus, Fornerius, & Brechæus in præalleg. l. probrum. 42. ff. de verb. ſignificat. Bronchorſt. cent. 4.* ἐναντιοφανῶν, *aſſert. 72. Forſterus junior Diſp. ult. th. 1. part. 1. Arumæus d. Exercit. Iuſtin. 17. th. 4 Rober. Diſp. 19. th. 3. Hœnon. Diſput. 18. controverſ. 1. Wegner. d. Diſp. 14. th. 2. lit. c. & Matth. Stephan. cent. 4. quæſt. 1. ad lit. b. & noviſſimè Georgius Martinius in ſuis contrariis. Diſp. 3. th. 24.*

§. *Furtum autem.* 2.

Furtum autem vel à furvo, id eſt, nigro, dictum eſt, quòd clam & obſcurè fiat, & plerumque nocte: vel à fraude, vel à ferendo, id eſt, auferendo: vel à

Græco sermone, quòd φῶρας appellant fures. Imò & Græci à ferendo φῶρας dixerunt.

SUMMARIA.

1 Quadruplex furti etymologia.
2 Furtum rectissimè à ferendo derivatur.

1 POst definitionem † furti, Imperator quadruplicem ejus etymologiam subjicit, partim Latinam, vel à furvo, id est, nigro, sive atro, quòd clam & obscurè, ac plerumque atrâ nocte fiat; *quæ fuit sententia Labeonis seu potiùs Nonij, & M. Varronis, ut refert Gellius lib. 1. c. 18. noct. Attic. Hotomanus hîc enunciat. 8. & Eberhard. Speckhan. cent. 2. class. 3. q. 13.* vel à fraude; *quod placuit Massurio Sabino*; ob id fortè, quia furtum fit per fraudem; vel à ferendo, hoc est, auferendo: partim Græcam, à φῶρ, quod verbum furem significat; *de quo Gellius dicto loco.* Sed probabilius videtur, reique con-
2 gruentius; ut furem † ac furtum à ferendo appellatum dicamus; cùm aliter furtum, quàm auferendo & contrectando, fieri non possit: & Græci etiam φῶρας ἀπὸ τοῦ φέρειν, id est, à ferendo dixerint, *teste Paulo in l. 1. ff. de furt. & ibi eleganter Wesenb. in suis paratit. num. 2. Alciat. in leg. taberna. 183. num. 6. & 7. ff. de verb. sig. & lib. 1. dispunction. cap. 10. Ant. Augustinus lib. 4. emendat. cap. 4. Viglius in princ. tit. sup. de*

testam.

testam. ordina. num. 18. Petr. Heigius hîc num. 11. Latè Iohan. Bonifacius in tract. de furt. §. furtum. num. 2. & seqq. D. Georg. Obrecht. in disp. 30. de furto. thes. 6. & seqq.

§. Furtorum autem duo. 3. cum §. seq. conceptum. 4.

Furtorum autem duo sunt genera: manifestum & nec manifestum. Nam conceptum & oblatum, species potiùs actionis sunt furto cohærentes, quàm genera furtorum, sicut inferiùs apparebit. Manifestus fur est, quem Græci ἐπ' αὐτοφώρῳ appellant: nec solùm is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit: veluti qui in domo furtum fecit, & nondum egressus januam deprehensus fuerit: & qui in oliveto olivarum, aut in vineto uvarum furtum fecit, quamdiu in eo oliveto aut vineto deprehensus fuerit. Imò ulteriùs furtum manifestum est extendendum, quamdiu eam rem fur tenens visus vel deprehensus fuerit: sive in publico, sive in privato, vel à

domino, vel ab alio, antequam eò pervenerit, quò deferre vel deponere destinasset. Sed si pertulit, quò destinavit, tametsi deprehendatur cum re furtivâ, non est manifestus fur. Nec manifestum furtum quid sit, ex iis, quæ diximus, intelligitur. Nam quod manifestum non est, id scilicet nec manifestum est.

§. 4. Conceptum furtum dicitur, cùm apud aliquem testibus præsentibus furtiva res quæsita & inventa sit. Nam in eum propria actio constituta est, quamvis fur non sit, quæ appellatur concepti. Oblatum furtum dicitur, cùm res furtiva ab aliquo tibi oblata sit, eaque apud te concepta sit: utique si eâ mente tibi data fuerit, ut apud te potiùs, quàm apud eum, qui dedit, conciperetur. Nam tibi, apud quem concepta sit, propria adversus eum, qui obtulit, quamvis fur non sit, constituta est actio, quæ appellatur oblati. Est etiam prohibiti furti actio adversus eum, qui furtum quærere testibus præsentibus volentem prohibuerit. Præterea pœna constituitur e-

dicto

dicto prætoris per actionem furti non exhibiti adversus eum, qui furtivam rem apud se quæsitam & inventam non exhibuit. Sed hæ actiones, sc. concepti & oblati, & furti prohibiti, nec non furti non exhibiti, in desuetudinem abierunt. Cùm enim requisitio rei furtivæ hodie secundùm veterem observationem non fiat: meritò ex consequentia etiam præfatæ actiones ab usu communi recesserunt: cùm manifestum sit, quòd omnes, qui scientes rem furtivam susceperint, & celaverint, furti nec manifesti obnoxii sunt.

S U M M A R I A.

1 Furtum dividitur in manifestum, & nec manifestum.
2 Furtum manifestum quid.
3 Fur visus quando pro manifesto habeatur.
4 Contrariorum eadem disciplina & cognitio.
5 Furtum nec manifestum quid.
6 Furtum aliud diurnum: aliud nocturnum.
7 Furtum aliud publicum: aliud privatum.
8 Recensentur alia quædam furti genera.
9 Veterum partitio furti reprehenditur.
10 Actio furti nec manifesti, in quos detur.
11 Receptatores furum & latronum quemadmodum puniantur.
12 Requisitio rei furtivæ in ædibus alienis, an & quatenus permissa.
13 Domus sua cuique tutissima sedes.
14 Si res furtiva apud aliquem reperiatur, an sufficiens hoc sit indicium ad torturam.
15 Consideratio l. 2, & l. 5. C. de furtis.

16 Vna

16 Vera ſententia conſtitutionis criminal. Caroli V. art. 43.
17 Si res furtiva apud furem inveniatur, iſque ad mortem condemnetur, utrùm illa ad fiſcum pertineat, an ad eum, cui ſubtracta eſt.
18 Res furtiva à quolibet poſſeſſore vindicatur, etiam precio non refuſo.
19 Propter delictum furis, dominus re ſua non eſt privandus.
20 Contra naturam eſt, aliquem cum alterius damno locupletari.
21 Quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro ad alium transferri nequit.
22 Peccandi occaſio vitanda.
23 Num furtum culpæ, an caſibus fortuitis annumeretur.

1 DEfinitione tam rei, † quàm nominis traditâ, Iuſtinianus furti diviſionem proponit, quâ furtum vel eſt manifeſtum, vel nec manifeſtum. *l. 2 ff. de furtis. & l. furti. 6. in princ. ff. de his, qui not. infam.* Dicitur autem nec manifeſtum, pro non manifeſto, formulâ loquendi duodecim tabulis uſitatâ, quâ *nec* pro *non* accipitur, *ut ex Feſto docet Vulteius in §. 1. h. tit. num. 8. Idem ſentit Ioan. Oldendorp. claß. 7. act. 3. circa princip.* Furtum manifeſtum
2 eſt, † cùm fur vel ἐπ' αὐτοφώρῳ, id eſt, in ipſo facto ſeu furto; vel in loco furti, etiam poſt factum, vel extra locum furti, ſed tamen cum re furtiva, à domino, vel quovis alio antè viſus, aut deprehenſus fuerit, quàm eò loci rem pertulerit, quò perferre, & eo die cum re furtiva manere deſtinaverat. *hoc §. n. & l. 3. & 4. legib. ſeqq. l. is, qui opem. 34. & l. ſeq. ff. de furt.* Et ita quoque, licèt ſuccincti-

us, Massurius definit apud Gell. *lib. 11. c. ult. Manifestum*, ait, *furtum est, quod deprehenditur, dum fit. Sed factum usq; ad locum perlationis extenditur, sive faciendi finis est, cùm perlatum est, quò ferri cœperat.* Cæterùm fur visus († *secundùm quorundam traditionem*) 3
non aliter pro manifesto habetur, quàm si is, qui vidit, vel viso acclamaverit: quò te fur proripis? quóve res abit mea? aut quid simile: *ut existimat Cuiacius lib. 11. observat. cap. 38. Vulteius in d. §. 1. hoc tit. num. 7. & Treutler. vol. 2. Disp. 30. thes. 1. lit. g.* vel visum apprehendere conatus fuerit, *sicuti autumat Gilkenius in §. item lapilli. 18. numer. 5. sup. de rer. divis. argum. l. si quis. 7 §. 1. & 2. ff. de furtis.* Quò spectat perelegans ille Virgilii locus, *Eclog. 3.*

Quid domini facient, audent cùm talia fures?
Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidiis, multùm latrante Lycisca?
Et cùm clamarem: quò nunc se proripit ille?
Tityre coge pecus: tu post carecta latebas.

Nec manifestum furtum ex contrario colligere licet. Contrariorum etenim eadem est ratio ac † disciplina, *testante Arist. lib. 1.* 4
Topic. cap. 11. & facit princ. t. sup. de his, qui sui vel alien. iur. sunt. & prin. t sup. de tut. & l. si mortis. 18. in princ. ff. qui, & à quib. manumissi liberi non fiunt. Vnde & Cicero *lib. 2. de Orat.* dicit: Omnium rerum in contrarias partes

tes

tes cognitionem ex eisdem suppeditari locis.
Et idem *in Topicis* ait; contrariorum negan-
tium eandem esse vim atque naturam, ut al-
tero posito vel cognito, alterum statim sub-
5 moveatur, vel cognoscatur. Furtum † igi-
tur nec manifestum est: quando fur insciis a-
liis, rem furto surreptam in eum transfert lo-
cum, in quem se recipere constituit, *hîc &*
l. nec manifestum.8.ff.de furt.D. Obrecht. Disp.
30.thes.15. Atque hanc furti distributionem
perspicuè approbat constitutio sive ordina-
tio criminalis Caroli V. *artic.157.& seq.* Tam-
etsi hodie nostris moribus illam non ampliùs
observari testetur dicto loco Obrechtus:
propterea quòd fur manifestus, & nec mani-
festus, eâdem pænâ afficiatur.

6 Est & altera furti divisio: quâ furtum
aliud est diurnum, quod interdiu; aliud no-
cturnum, quod noctu fit, idqúe atrocius pu-
tatur. *l. si pignore.54. §. 2. ff. de furt. l. furem.*
9. ff. ad Leg. Cornel. de sicar. l. itaque. 4. §. 1. ff.
ad L. Aquil. leg.1.& 2. ff. de furib. balnear. d.
constit. crim. artic.167. Giphanius hîc, & Treut-
7 *ler. d. Disput.30. thes.2. lit.b.* Est & tertia: † quâ
furtum vel est publicum, vel privatum. *De*
hoc agitur hîc: de illo sub tit. Pandectar. ad L.
Iul. peculatus, &c. & in §. item lex Iulia pecu-
latus. 9. infra. de publ. iud. Sunt & alia furti,
8 & † quasi furti genera: ut plagium, *de quo*
in §. est & inter.10. infr. de publ. iud. & tit. ff. &

C. Ad

C. Ad. L. Fab. de plagiar. amotio rerum mariti, per uxorem facta, *de qua in tit. ff. & C. de act. rer. amot. & l. ult. C. de furt.* rapina, *de qua infrà tit. proximo:* abigeatus, quod est furtum gregis sive armenti, *de quo in l. 2. & t. t. ff. & C. de abigeis.* Est denique & expilatio hereditatis quasi furtum, *de quo in t. Pand. expilatæ hereditát. & t. C. de crimine expilatæ hered.* Propriè namque hereditatis, aut rei hereditariæ furtum fieri nequit, *ut sup. in definitione furti dictum est, n. 28.* Verùm de variis furum furtorumque generibus, videri potest Cuiac. *lib. 6. Observ. capit. 2. & lib. 11. capit. 27.* & Bonifacius *in suo tractat. de furtis. §. furtum. n. 88.*

Veteres sanè furtum non bimembre, 9
sed sex membrorum sive generum faciebant: ut furtum vel esset manifestum, vel nec manifestum, vel conceptum, vel oblatum, vel prohibitum, & non exhibitum. *Paul. lib. 2. receptar. sent. tit. 31. de furt.* Sed hanc partitionem Iust. Imperator reprehendit: quòd quatuor illa, *conceptum, oblatum, prohibitum, & non exhibitum,* non ad furti, id est, ipsius maleficii, sed ad actionis eius divisionẽ pertineant. *hoc § nostro, & seqq.* Vbi quæ de furto concepto, oblato, &c. adferuntur, cùm satis clara sint, & iam pridem inusitata, explicatu prolixiore non indigent. Hodie autem eorum locò est furtum † nec manife- 10
stum: & actio furti nec manifesti, in eos, qui

licèt

licèt rem ipsi non sint furati, eam tamen scientes susceperunt, emerunt, ac celaverunt.
11 At furem † ipsum suscipientes, tenentur edicto de receptatoribus, & non minùs (cùm participes delicti præsumantur) ac ipse fur, plectuntur, *l. eos, qui. 14. C. de furt. leg. si quis. 12. C. ad l. Fab. de plagiar. Damhouder. in praxi crim. cap. 116. & seqq. Mynsinger. ad §. conceptum. in fine, ibiq; Schneidevvin. numer. 3. & 4. h. t. Bonifac. in d. tractat. de furt. §. furtum. numer. 60. & §. contrectatio. numer. 76.* Quemadmodum & qui latrones recipiunt, non minùs puniuntur, quàm ipsi latrones. *l. 1. ff. de receptatoribus. Paul. lib. 5. sent. t. 3. §. 4. l. congruit. 13. ff. de offic. præsid.* Excipitur tamen is, qui cognatum vel affinem furem, aliumvé malefactorem recipit. Is enim punitur mitiùs. *argumen. l. 2. ff. de receptator. Damhoud. d. capit. 116. numer. 4. Bonifac. in d. §. contrectatio. numer. 80. latè Mascard. de probat. conclusion. 1258. num. 7. Menoch. libr. 2. de arbitrar. iudic. cent. 4. cas. 348. numer. 7. & seqq. Farinac. consil. 22. n. 29. in fine. Michaël Nizolius allegatione 43. num. 17. & seqq.*

12 Porrò illud hîc subiicere libet: quòd, licèt perscrutatio & requisitio rei furtivæ in domo alienâ hodiè non perinde, ut olim, concedatur. §. *conceptum. 4. circa finem. hoc*
13 *tit. l. quosdam. 6. C. de metallariis.* † cùm domus sua sit cuique tutissima sedes; gravequé

sit,

sit, vel rei familiaris vilitatem detegere, vel divitias invidiæ subiicere. *l.plerisq. 18.ff.de in ius voc.l.2.post princip. Cod. quando & quibus quarta pars debetur, &c.* si tamen suspicio adsit, vel certa appareant indicia, & magistratus interveniat auctoritas, etiam hodie omnino licita sit & permissa.*arg.l.instè.11.ff.de acquir.vel amitt.poss.& l.factũ.155.§.1.ff.de R.I. Ioan. de Plat. Mynſ. Heigius, Kling.Schneidevvin. & alii in d.§. conceptum. h.tit. Cuiac. ad Iul. Paul. lib.2.sentent. tit.31. Boërius decisio. 174.num.20. Clarus lib 5.sent. §.furtum.num. 3. Borcholt. in præsenti §. in fin. & Vulteius in §.1. hoc tit.num.11. Albertus Gandin. in tractat. malefic. in rubr. de furib. num.20. Petr.Gregorius in Syntag. iur. univers. lib 37.part.3.cap.1. num.20. Ioan. Coras.ad l. 1.num.83.ff. de servitut. Millæus in practic.crim. vers. edicto hoc decreto.num.24. Oldendorp. d.class.7. actio.3.vers. sed omnes.circa princip, Treutl. prædicta disp. 30.thes. 2. ad lit.a. Bocer. class. 3. Disp.1.thes. ultim. Petreus in thesaur. controvers. conclusio. criminal. conclus. 40. Hœnon. Disputat. 18. controvers. 2. Forster. part.1. Disp. ult. thes. 2. Ioan. Köppen. decis. 8. Rober. Disp. 19. thes. 9. Wegner. Disp. 14. thes. 2. lit. f. Matth. Stephani cent.4.quæst.3. lit.a. Wolfgangus Hirschbachius Disp. 20. ad Institut. thes. 35.* Quinimò illud quoque probabile est; ubi publica versaretur utilitas, etiamsi nulla extarent in-

dicia, patere copiam in alienis ædibus perquirendi. *d. l. quosdam 6. C. de metall. l. omnis. 6. in fin. C. de aquæductu. lib. 11. Andreas Gerhardi Decad. 17 quæst 4. Coras. Petreus & Hænonius locis iam memoratis.*

14 Nunquid verò, re furtivâ apud aliquem repertâ, hoc ipso indicium satis sufficiens ad torturam iudex habeat, periculi plena dubitatio est? Et negantem sententiam veriorem censeo: nisi ille, apud quem res furtiva reperta fuit, sit homo suspectæ fidei, malæque conditionis ac famæ. Contingere enim sæpenumerò potest, ut quis ignorans apud se habeat rem furtivam: cùm tamen furti reus non sit putandus, nisi qui rei furtivæ habet scientiam. *l. ancillæ. 12. in fin. l. eos, qui. 14. C. de furt. l. quo naufragium. 3. §. non tantùm. 3. ibi, quid enim, si ignarus recipit. ff. de incend. ruin. naufrag.* Fieri item potest, ut quis bona fide à fure, vel quo alio rem furtivam emerit, alióve titulo acceperit. *§. furtivæ. 2. ∫. de usucapionib. l. bonæ fidei. 48. in princ. vers. nec interest. ff. de acquir. rer. dom.*

15 Nec adversatur *l. 2. & l. civile. 5. Cod. de furt.* ubi dicitur, quòd in criminis suspicionem incidat, apud quem res furtiva reperitur. Nam etsi suspicio quædam oriatur ex re furtiva, apud aliquem repertâ: ea tamen ad quæstionem habendam sufficiens minimè intelligitur: cùm non quodvis, sed verisimile

(quod

(quod scilicet plerunque autorem criminis arguit) indicium ad torturam desideretur.

Nihil quoque obstat ordinatio criminalis 16
Caroli V. *artic.* 43. ubi reus furti præsumitur, ut torqueri possit, apud quem res furtiva est reperta: nisi is ostendat, quòd eam bona fide sit adeptus. Etenim sanctio ista Carolina disertè (illis verbis, bey dem Verdachten) loquitur de eo tantùm, qui aliâs etiam suspectus est: ut qui turpis conditionis & illaudatæ famæ, non verò bonæ opinionis homo est. *Atq; huic patrocinantur sententiæ, post alios, quos allegant, Tiberius Decianus respons. 92. num. 81. & 85. Franc. Zoannet. ad l. 4. num. 7. C. de edend. Menoch. lib. 2. de arbitr. iud. q. cent. 5. cap. 462. n. 10. & cons. 47. num. 24. & lib. 1. de præsumpt. quæst. 89. num. 141. & lib. 5. præsumpt. 29. num. 6. Clarus lib. 5. sent. §. fin. quæst 21. num. 41. Angel. in tract. malefic. verb. vestem cœlestem. num. 19. Roland. à Valle cons. 45. num. 39. vol. 1. Alciat. in tract. de præsumpt. reg. 3 præsumpt. 29. Emanuel Soarez thesaur. recept. sent. lit. f. num. 407. Ioan. Zang. tract. de quæstionib. seu tortur. reor. cap. 2. num. 64. & novissimè D. Bocerus in tract. de quæst. &c. cap. 3. n. 83.*

Vicina superiori & illa est quæstio: si res 17
furtiva apud furem inveniatur, & is à iudice ad mortem condemnetur, utrùm illa ad fiscum pertineat, an ad eum, cui est subtracta?

Ad hunc pertinere, æquitati omnino convenit. *Ordinat. crimin. Carol. V. artic. 207. & arg. l. si captivus. 20. §.1. ff. de captivis. & post-*
18 *lim. recess.* Eiusq; multiplex est ratio: † Tum quia res furtiva vindicatur á quolibet possessore. *§. fin. infr. h. t. l. 1. in princ. ff. de privat. delict. l. si pro fure. 7. §. 1. ff. de condict. furt. l. etiam furti. 8. d. l. ancillæ. 12. l. furti. 15. & l. quamvis. 17. C. de furtis*: etiam precio non refuso. *d. l. mater. 3. in princ. l. si mancipium. 23. Cod. de rei vindicat. prædicta l. 2. ibiq; glos. & Bartol. C. de furt. l. super empt. 16. C. de euictionib. l. 2. C. ne rei dominicæ vel templor. vindicatio, &c. & fusiùs declarabitur in §. ult. infra h. t. n. 12.*
19 *& seq.* † Tum quia dominus rei nihil admisit: ac proinde nec propter delictum furis re suà privari debet. *l. crimen. 26. ff. de pœnis. l.*
20 *sancimus. 22. C. eod.* † Tum quia contra naturam est, ut quis cum iactura & damno nostro locupletetur, *l. nam hoc natura. 14 ff. de condict. indeb. c. locupletari. 48. de reg. iur. in 6.*
21 † Tum quia id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest. *l. id, quod nostrum. 11. ff. de reg. iur.* Tum denique, quia isthæc res peccandi occasionem præbe-
22 ret. † Siquidem fures suos iniqui & avari Magistratus in furcam raperent, ut bona furto ablata sibi vindicare possent, adeoque ipsi furum fures liberi dimitterentur. Peccandi autem occasionem vitandam esse, arguit *§. 1.*

vers.

vers. sed ne dum talia. infra tit. prox. & l. opus. 3. in princip. ff. de oper. publ. Latè & præclarè Iodocus Damhouderius in praxi rer. criminal. cap. 110. num. 51. & seq. Schneidevvin. in d. §. fin. infra hoc. tit. num. 8. Andr. Knichen. in Comment. de Saxonico non provocandi iure. verb. Ducum Saxoniæ. cap. 5. de regaliis. n. 148. Roberus disp. 19. thes. 7. Hœnonius d. disp. 18. controvers. 4. Petr. Frider. Mindan. de mandatis iud. lib. 2. cap. 43. n. 9. Matth. Stephani dict. cent. 4. quæst. 4. sub lit. b. & novissimè Georgius Beatus in suis decisionib. quæstionum controversar. q. 5. Qui plerique addunt, quòd nec consuetudo vel statutum, res furtivas à furibus ereptas, veris dominis defraudatis, fisco adiudicans, de iure subsistat.

Hanc nostram non turbat sententiam *l. quod quis ex culpa. 203. ff. de reg. iur.* ubi † dicitur, quod quis non habeat, de quo conquera- 23
tur, si sua culpâ damnum sentiat. Furtum autem non fit sine culpa. *l. cum duobus. 52. §. damna. 3. ubi glos. in verb. subreptum. ff. pro socio.* *Wesenbec. consil. 36. num. 28.* Hoc, *inquam*, non turbat nostram sententiam: quandoquidem respectu alterius, putà qui rem mihi commodavit, possum esse in culpa: respectu furis, nequaquam: licèt nec id sit perpetuum, quòd furtum fiat culpa custodientis: cùm interdum etiam casibus fortuitis annumeretur. *l. in ratione. 30. in princ. ff. ad leg. Falcid. &*

l. pignus. 9. C. de pignorat. act. ubi si creditor rem sibi pignoratam in horreis, quibus & alii solebant publicè uti, deposuit, & ea periit, sive furto sublata est; rescribunt Impp. creditorem eo nomine non teneri, nempe quia culpâ caret, & quo ad creditorem in ista specie furtum est merè casus fortuitus. Rober. loco s. designato.

§. *Pœna manifesti furti. 5.*

Pœna manifesti furti, quadrupli est, tam ex servi, quàm ex liberi persona: nec manifesti, dupli.

Summaria.

1 Pœna furti manifesti, & nec manifesti.
2 Cur graviùs vindicetur furtum manifestum, quàm nec manifestum.
3 Actionem furti manifesti prætoriam, nec manifesti civilem esse, demonstratur.
4 Manifesti furti pœna initiò corporalis, in pecuniariam mutata.
5 Prætores nec constituendi, nec abrogandi iuris civilis, potestatem habuerunt.
6 Furtum tam manifestum, quàm nec manifestum, hodie capitale.
7 Morbi periculosi exigunt periculosa remedia.
8 Reprehenduntur illi, qui contendunt, fures non capitali pœnâ plectendos esse: & num. 24.
9 Christiani ad leges forenses Mosis non sunt alligati.
10 Collatio legis hodiernæ politicæ, cum lege Mosaica, de furibus puniendis.
11 In plebe neque consilium est, neque ratio, neque discrimen, neque diligentia.
12 Quæ pro contrariis habenda.
13 Omnis magistratus à Deo constitutus.
14 Quatenus magistratuum sanctiones servandæ.

15 Ten:

15 Tentatur aliquot argumentis, legem Mosaicam cum hodierna lege, de furibus strangulandis, consentire.
16 Servitus & mors æquiparantur.
17 Quo casu fur impunè occidi potuerit, vigore legis Mosaicæ.
18 Rex Pharao principem pistorum, propter furtum patibulo suspendit.
19 Iudas proditor suspensus crepuit medius.
20 Achan, ob sacrilegium commissum, cum tota sua familia lapidatus.
21 Omnia delicta in Decalogo directò prohibita, sunt capitalia.
22 D. Chemnitii sententia, de furibus suspendendis.
23 Eâdem de re Philippi Melanchtonis iudicium.
24 Rationes & argumenta eorum, qui furibus patrocinantur, recensentur & diluuntur.
25 Proponitur argumentum primum.
26 Refutatio istius argumenti.
27 Quo fine & consilio Deus tam ceremoniales, quàm forenses leges tulerit.
28 Responsio distinctione constans.
29 Perpetuitas duplex: periodica, & absoluta.
30 Cur legibus Romanis & Municipalibus utamur, & eas iudicialibus Mosaicis præferamus.
31 Deus solus sapiens, imò sapientia ipsa.
32 Adducitur alterum argumentum pro furibus laqueo eximendis.
33 Diluitur id argumentum per distinctionem.
34 Lex moralis, quoad obedientiam, non abrogata.
35 Legis moralis transgressores arbitrio Christiani iudicis puniendi.
36 Operarius dignus sua mercede.
37 Tertium argumentum pro furibus affertur.
38 Minus delictum, minori pœna coërcendum.
39 Blasphemus divino judicio lapidibus obruendus.
40 Ad propositum argumentum duplex responsio.
41 Vt peccatum peccato non cumulandum: sic nec impunitum relinquendum.
42 Non spectandum, quid fiat, sed quid fieri debeat: & num. 45.
43 Quartum argumentum, ejusque dissolutio.
44 Fur propter unicum furtum non suspendendus; & num. 51.
45 Alia objectio, ejusdemque solutio.

46 Pœ-

46 Pœnæ gratia quibusdam justâ ex causa potest fieri à Magistratu.
47 Pœnæ persecutio non judicis voluntati conceditur; sed legis auctoritati reservatur.
48 Judicis potestas latissimè patet.
49 An & quatenus princeps totam pœnam, legibus præstitutam, delinquenti remittere possit.
50 Danæi ea de re sententia.
51 Ecquid fur pro uno magno furto suspendi debeat.
52 Delicta reiterata efficiuntur capitalia, licèt per se capitalia non sint.
53 Quot onera tutelarum, ab aliâ excusent.
54 Quando permissum sit in atrocioribus jura transgredi.
55 Crescentibus delictis, pœnæ sunt exasperandæ.
56 Sensus constitutionis Carolinæ. artic. 159.
57 Consuetudo furandi an ex multis furtis eodem tempore designatis inducatur.
58 Num ex sola furtorum confessione, fur ad furcam sit damnandus.
59 Moribundi præsumuntur æternæ salutis memores.
60 Præsumptio isthæc quando non procedat.
61 Fur pro tertio simplici furto non aliter ultimo supplicio afficiendus est, quàm si priùs semel condemnatus & punitus fuerit.
62 Vtrùm fur alibi, quàm in loco delicti, puniri possit.
63 Intellectus l. si dominium. 47. ff. de furt.
64 De consuetudine Germaniæ, delinquentes non remittuntur ad locum delicti; sed in loco captivitatis forum sortiuntur.
65 An fur semel strangulatus, si rupto laqueo vivus in terram decidit, iterum suspendi debeat.
66 Judicum sententiæ executioni mandandæ.
67 Explicatur c. nisi, 10. de renunciat. & c. licet. 18. de regularib.
68 Ex diversis nihil infertur.
69 Satius est in dubio, nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare.
70 Explicatio accurata Psalmi. 124. v. 7.
71 Ad ultimum supplicium damnatus, puellæ nuptias ejus petenti non est concedendus.
72 Delicta non esse impunita, Reipubl. interest.
73 Deo pinguior victima homine scelerato, mactari nequit.

DUplex pœna pro duplici furto, in fures constituta est. Fur enim manifestus, in quadruplum; nec manifestus, in duplum tenetur; vero rei sublatæ precio, non eo, quod interest, multiplicato; & tempore, quo furtum commissum est, æstimatione factâ. *hîc, & §. ult. inf. h. t. l. in furti. 50. ff. de furt. l. de his. 11. & l. falsus. 19. C. eod.* Ratio autem, † cur graviùs vindicetur furtum manifestum, quàm nec manifestum, hæc est; tum quia propter malum exemplum, & scandalum, graviora judicantur delicta, quæ apertè fiunt, quàm quæ secretò. *l. 2. §. si in re deposita. ff. vi bonor. raptor.* Tum quia qui palàm furantur, majorem præ se ferre impudentiam, nec violentiæ inferendæ suspicione carere, censentur: quod non est in iis, qui clàm & tectè quid surripiunt; quorum astum & dolos etiam ad virtutem acuendam conferre Lacedæmonii, licèt perperàm, putabant; *testibus Gell. lib. 11. Noct. Att. c. ult. Xenophonte in lib. de Rep. & legib. Lacedæmon. & Guiberto in suo Polyhistor. c. 18. Eâdem de re eleganter Melchior Iunius part. 3. quæstionum politicar. q. 99. & Andreas Gerhardi Decad. 17. quæstion. 1.* Et hæc quidem una est inter furtum manifestum, & nec manifestum differentia: quâ pœna furti manifesti, in quadruplum excrescit; nec manifesti, in duplum. Est & † altera,

1 2 3

tera, quâ pœna & actio furti manifesti, est prætoria: nec manifesti *(utcunque dissentiant Eguin. Baro hîc, Duaren. ad tit. ff. de furt. cap. 6. Balduin. ad XII. tab. cap 56. & alij)* civilis est sive legitima, utpote ex lege XII. tab. descendens, *§. sunt autem. inf. de noxal act. & argumento à contrario sensu sumpto. inf. de perpet. & temp. act. in fine principij:* ubi habetur, furti quoque manifesti actionem, quamvis ex ipsius Prætoris jurisdictione proficiscatur, tamen perpetuò dari. Ergo cùm ibi dicatur, furti manifesti actionem esse Prætoriam: inde facilè colligitur, furti nec manifesti actionem non ex Prætoria jurisdictione descendere, sed civilem esse. Idem probatur *ex leg. 1. §. cùm enim. ff. furti advers. nautas, &c.* ubi Ulpianus ait, in potestate seu arbitrio esse ejus, cui ex navi vel caupona quid ablatum est, utrùm malit cum exercitore vel caupone jure honorario, an cum fure jure civili experiri. Quibus verbis Jurisconsultus jus Prætorium & jus civile inter se opponit; ut juris civilis hîc nullam actionem aliam, nisi hanc ipsam dupli, sive furti nec manifesti, interpretari possimus. *Et hanc sententiam, quæ communis est, post Accursium in l. tres tutores 55. §. 1. in verb. duodecim tabularum. ff. de administr. & peric. tut. egregiè defendunt Anton. Contius lib. 1. subsecivar. lect. cap. 2. Vultejus in §. 1. h. t. num. 55. Cujac. in paratit. ff. de furt. Borcholt. & Wesenbec. in hoc §. nostro, & idem in*

dem in Paratit. ff. de furt. num. 14. Forster. part. 1. Disput. ult. th. 3. Petreus in thesaur. controversar. conclus. criminal. concl. 43. Hackelman. Disp. 23. th. 10. lit. b. & Hœnonius Disp. 18. controvers. 6.

Ac quidem initiò manifesti quoque furti pœna erat civilis & corporalis, & etiam capitalis, ex l. decemvirali. *Gell. præalleg. lib. 11. c. ult. Cœl. Rod. lib. 10. antiquar. lect. c. 6. Menoch. lib. 2. de arbitr. jud. cas. 295. num. 5.* Verùm pœna isthæc à Prætoribus, ut nimis acerba, mitigata est, atque in pecuniariam mutata. *hoc §. nostro, & §. ex maleficiis. §. in duplum. & §. quadrupli. inf. de actionib. Bonifac. in tract. de furt. §. 12. nu. 14.* Quam Prætorum mitigationem postea paulatim Imperatores approbârunt, pœnamque corporalem expressè prohibuerunt, *ut patet ex Novel. 134. cap 13. vers. pro furto. & inde desumptâ auth. sed novo jure. C. de servis fugit.* ubi Justinianus inquit, pro furto neque membrum aliquod abscindi, neque mortem irrogari, sed aliter castigationem procedere debere. Etsi autem Prætores furti pœnam pecuniariam esse voluerint: nihilominus tamen adhuc ętate Justiniani pœnam duodecim tab. maximè verò in servis viguisse, vestigia sunt *in l. cùm servus. 15. ff. de cond. caus. data. & in l. interdum. 56. §. 1. ff. de furt. & similibus.* Prætores siquidem † juris civilis abrogandi potestatem non habebant: sicut nec potestatem ejus constituendi: quamvis jus Prætorium magis

4 (margin, beside "Ac quidem initiò…"); 5 (margin, beside "res siquidem † juris civilis abrogandi potesta-")

usur-

usurparetur. Et certè nisi pœna XII. tab. adhuc aliquatenus fuisset recepta; nihil prorsùs opus fuisset prædictâ constitutione seu inhibitione Justiniani, *ut perelegantèr tradit Vultejus d. §. 1. h. t. n. 56.* De iis enim, quæ non sunt, leges nullæ fiunt. *l. 3. cum seqq. ff. de legib.*

6 Quemadmodum verò primis temporibus, & antiquissimo jure XII. tab. furtum manifestum capitale fuit: ita & postremis temporibus denuò non solùm manifestum, sed etiam nec manifestum capitale esse cœpit, non tam ex constitutione Imperatoris Friderici, quæ eo tantùm de casu loqui videtur, cùm furtum in crimen fractæ pacis incidit, quâm ex recentiori Caroli Quinti sanctione: quâ prudenter cautum est, ut fures, qui semel deprehensi fuerint, præsertim in furto non manifesto, & quod 5. florenos non excedit, leniùs; qui bis aut ter, severiùs, ultimoque supplicio, pro differentia tamen sexus, ætatis, & loci consuetudine, puniantur; & ut plurimùm laqueo suspendantur: *velut hac de re diffusiùs agitur in Constitutionibus Imperij causar. criminal. artic. 157. & seqq. Eâdem de re videatur Angel. de malefic. in verb. & vestem cœlestem. col 3. & ibi August. de Arimino in addit. Cœpolla in auth. sed novo jure. num. 11. 12. & 88. C. de serv. fugit. Bonifacius in d. tract. de furt. §. 12. num. 22. Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. furtum. num. 7. & 16. Iacob. Alvarottus in §. si quis quinq; solidos. de*

pace

pace tenend. & c. in usib. feudor. Zasius in §. ex maleficiis. num. 3. inf. de action. Covar. lib. 2. var. resol. c. 9. num. 7. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 2 cent. 4. cas. 295. Borch. in commentariis in tit. de pact. c. 2. in secunda pactor. divis. num. 14. Bocer. in class. 3. disput. 1. thes. 86. & multis sequentibus: qui omnes citant alios plures. De prædictis omnibus omnino quoque videndus est D. Halbritterus in disput. criminali Anno 1599. habitâ, Respondentis partes sustinente Georgio Schell, Fr. thes. 8. 9. & 10.

Ista autem pœna licèt plus satis atrox esse cuipiam videri possit: quòd, qui in pecunia tantùm delinquit, in corpore punitur, vitamque pro ære (inter quæ nulla est proportio) reddere cogitur: tamen quia publicæ pacis & tranquillitatis conservandæ causâ, ob hominum crescentem malitiam, & rapacitatem atque avaritiam refrenandam, constituta est: meritissimò à plerisque populis justa judicatur. Ut enim in morbis † periculosis & mag- 7
nis, remedia periculosa & extrema sunt adhibenda, *juxta Hippocratem aphoris. 6. lib. 1.* ita adversus homines ferociores pœnæ duriores gravioresue decernendæ sunt, *l. aut facta. 16. §. fin. ff. de pœnis.* Nam quod medicamenta morbis præstant, & corporibus, hoc exhibent jura Reipubl. & negotiis. *Novell. 111. in princip.* Adde, quòd malo nodo durus quærendus est cuneus, *ut vulgò dicitur.* Præterea cùm in fur-

to non

to non tam ipsæ res subreptæ, quàm affectus furandi, animusque fraudulentus ac perversus attendatur: item, ne in posterum quies atque tranquillitas Reipub. inter concives interturbetur: à ratione haud absonum est, si fures exempli causâ (pœnarum enim maximus fructus pertinet ad exemplum) in furcas tollantur. *d. l. aut facta. 16. in fin. ff. de pœnis. l. 1. in princ. C. ad l. Iul. repetundar. Hœnon. d. Disp. 18. controvers. 7. Arumæus Exercit. Iustin. 17. th. 6. Matth. Stephan. cent. 4. q. 5. qui plures citant.*

Quâ de causâ minimè illi sunt audiendi, qui clamitant, juxta legem Mosaicam, sicque
8 Divinam fures † non capitali, sed quadrupli pœnâ feriendos, vel ubi non habeant, unde rem furtivam reddant, servituti reservandos & mancipandos esse. *Exodi cap. 22. Et ea de re latè & argutè Raphael Hythlodæus in lib. 1. Vtopiæ Thomæ Mori pag. 71. & seqq.* Etenim (*ut in d. cap. 22. D. Andreas Osiander, Affinis meus colendus, ex patre suo D. Luca Osiandro, & D. Martinus Chemnitius in 2. part. locor. Theolog. in 7. præcepto, circa finem rectè annotârunt*) nos
9 Christiani † non sumus alligati ad forenses leges Mosis, quæ populo Judaico tantùm sunt latæ. Age tamen, Legem nostram Politicam, de suspendendis furibus promulgatam,
10 cum lege Mosaica conferamus, † ut dilucidiùs appareat, quàm longè lateque errent, qui magistratui, pro ratione temporis & aliarum circum-

circumstantiarum, supplicia acuere, adeóque fures capitali pœnæ addicere non licere, existimant.

Leges, de quibus controvertitur, hæ sunt: Prima; *Fures quadruplum restituant.* Altera: *Fures suspendio mulctentur.* Ad usum quod attinet, hæ leges prorsus inter se contrariæ sunt: ita ut quod una jubet, vetet altera. Jam verò, quia inter se pugnant; convenit, eas vel reconciliare, vel ambas veras esse, inspectis pensiculatè circumstantiis, ostendere: non penitus more indomitæ plebeculæ (in qua neque † 11
consilium est, neque ratio, neque discrimen, neque diligentia, *ut Cicero loquitur pro Plan- co*) extinguere. Haud enim omnia, quæ in specie pugnare inter se videntur, verè pro pugnantibus, oppositis, seu contrariis habenda sunt: sed ea † tantùm, quæ simul in eodem 12
subjecto, respectu ejusdem non possunt inesse, sed semper se mutuò arcent, *ut tradit Aristot. lib. 4. Metaph. c. 10. & Andr. Planer. in lib. prædicamentorum. cap. 7.* De illis autem partim ex phrasi, partim ex figuris, partim ex accuratâ eruditaque collatione textuum & circumstantiarum, judicium faciendum est. Prior itaque lex ad populum Israëliticum, cujus Legislator Moses fuit, pertinet: & duravit illa, stabilisque permansit, donec staret & floreret regnum Israëliticum; quo sublato, cœperunt simul interire omnes leges Mosaicæ, illis ex-

ceptis,

ceptis, quæ cum lege naturæ conveniunt: quas observamus, non tanquam à Mose profectas, sed à natura omnibus hominibus insitas atque implantatas. Quia verò & noster
13 magistratus, qui potestatem † habet condendi & sanciendi leges, à Deo constitutus & ordinatus est. Non est enim potestas, nisi à Deo, *teste Divo Paulo, ad Roman. c. 13.* Idcirco & is magistratus, pro Reipub. usu ac necessitate, modum pœnarum statuere, adeóque decernere potest, ut fures severiùs coërceantur, furcaque suspendantur: quò salus communis propagari, paxque & tranquillitas publica in mundo commodiùs conservari queat. *Illa de re videatur D. Jacob. Heerbrand. in compendio Theologico, loco, de lege, circa finem.* Quare huic Juri de strangulandis furibus, in nostra politia recepto, & à recentioribus Magistratibus & Cæsaribus, penes quos est rerum summa potestas, introducto, omninò standum est. Magistratuum quippe novæ sanctio-
14 nes, ceu † leges divinæ, servandæ sunt: quatenus scilicet neque honestati repugnant, neque juri naturali & divino adversantur: sed ea, quæ hujus sunt juris, determinant atque declarant. Unde D. Paul. *in prædicto cap. 13. ad Romanos*, graviter monet; magistratui, tanquam ministro Dei, ejusque legibus obtemperandum esse, non solùm propter iram, hoc est, ut pœnæ, quæ contumacibus & refractariis ir-

riis irrogari solent, evitentur: sed & propter conscientiam, id est, ne conscientia miserandum in modum sauciettur, & rea coram Deo, qui omnium dictorum & factorum rationes aliquando exiget, constituatur. Hucque pertinet, quod D. Augustinus alicubi egregiè scripsit: nostrum non esse leges condere, sed conditis parere; nec de legibus, sed secundùm leges judicandum esse.

Concludimus ergò, præfatam legem utramque veram esse, nec unam per alteram † 15
correctam, sed quamlibet in suo foro persistere, ne dicamus, probè inter se consentire. Idque speciosis probari posse videtur argumentis: primùm *ex l. servitutem. 209. ff. de reg.*
jur. ubi servitus † & mors æquiparantur. At- 16
qui lex Mosaica eo casu, quo fures pro ablatis satisfacere nequeunt, constituit pœnam servitutis. *Exod. cap. 22.* Constituit ergò & mortis; imò crudelius, quàm mortis supplicium. Quis enim non malit vitam cum morte commutare, & inter sepultos quiescere, quàm tot acerbissimi jugi servitutis calamitatibus, tot crudelium dominorum injuriis & insultationibus expositus esse? Unde bellè admodùm M. Tullius *in Orat. in L. Pisonem.* ait: Emori potiùs, quàm servire præstat. Deinde *in* † *jam* 17
allegato c. 22. Exod. vers. 2. ita disertè scriptum est: *Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit,*

 percuss-

percussor non erit reus sanguinis. Ex quibus verbis liquet, furibus interdum vitam impunè adimi potuisse à privato: idq́ue vigore Legis Mosaicæ. Ergò verisimile videtur, illud multò magis fieri potuisse à Magistratu, *arg. l. non*
18 *est singulis. 176 ff. de reg. jur.* Insuper † luculentum nostræ assertionis exemplum habemus in Rege Ægypti Pharaone: qui principem pistorum, ob furtum, non tantùm in carcerem compegit: sed & post triduum (secundùm Josephi vaticinium) in patibulo suspendit: neque contra Dei mandatum fecisse legitur, *Genes. 40. v. 22.* Quam quoque sententiam horri-
19 bile illud Judæ proditoris (qui fur erat, † & marsupium habebat, *Iohan. 12. v. 6.*) exemplum notoriè confirmat: dum ex justo judicio suspensus, crepuit medius; eò quòd paravit agrum ex mercede iniquitatis & furti, ut
20 Scriptura loquitur, *Act. 1. v. 18.* Adhæc † *in c. 7. Iosue. vers. 24. & seq.* legitur, Achan quendam ob furtum, vel potiùs sacrilegium, in direptione urbis Jericho commissum, unà cū sua totâ familiâ lapidatum fuisse, & postea exu-
21 stum. Præterea dubium † non est ullum; quin omnia illa delicta, in Decalogo principaliter, & directò prohibita, sint capitalia, ipso etiam Jehova, Legislatore summo auctore. Absurdum autem est, unam particulam legis, à tota legis naturâ & voluntate recedere, *arg. l. incivile. 24. ff. de legib.*

Deni-

Denique, ut hæc omnia illustriora reddantur, & quid de furti pœnâ piè & constanter statuendum sit, cuivis pateat; placet referre D. Philippi Melanthonis, & præfati D. Chemnitii, Theologi † præclarissimi, ea de re sententiam. 22 Hic autem in loco superiùs notato, ita scribit: *Quaeritur hîc, an justum sit, fures punire suspendio; cùm lex divina hanc pœnam non constituerit? Sed vera responsio est, constitutiones Mosaicas, nostras politicas non obligare, quae facinorosis rectè possunt pœnas imponere, pro ratione illius regulæ, ut communis pax & tranquillitas conservetur, malum de terra auferatur, audacia reprimatur, ut cæteri timorem habeant. Multis enim grassantibus, opus est exemplo. Et ipse Deus in politia Mosaica ostendit, pœnas furti, pro circumstantia rei ablatæ posse vel mitigari, vel exasperari: quidam quadruplum, quidam quintuplum reddant, quidam venundentur, quidam morte mulctentur. Item constituit: furem, in quo animus grassandi præsumitur, rectè posse etiam extra judicium occidi. Et notabile est, quod Salomon, Proverb. 6. v. 31. indicat, progressu temporis, etiam in politia Mosaica, furta non potuisse pœnâ Mosaicâ coërceri, sed magistratum constituisse, ut quidam septuplum redderent, quidam confiscatione omnium bonorum plecterentur. Hæc fundamenta ostendunt rationem, quòd potuerit pœna furti asperior constitui. Citatur dictum Chrysost. ubi damnum resarciri*

 potest.

*potest, non esse homini adimendam vitam. Sed
qui furatus est hominem, licèt posset restituere:
tamen lege Mosaicâ morte punitur.* Hactenus
Chemnitii verba.

Philippi autem, *in locis communib. Theolog.
cap. de Magistratib. civilib. pag. mihi, 632.* hæc
sunt: *Memini (inquit) qui nolebant ullos fures
capitali supplicio affici, quia lex Mosis punit fu-
23 rem quadruplo. Etsi † grassatorem, ut latronem
etiam vetusta leges capitali supplicio afficiebant,
& hac ratione quidam legi usitatæ non impru-
denter patrocinantur; quia in his barbaricis gen-
tibus fures plerunq; sunt grassatores, & telis &
voluntate nocendi armati, ut latrones: tamen ju-
dex Christianus & hoc consideret, satis esse, si lex
congruat ad hanc regulam, ut turpia facta pu-
niat: deinde gradus permittendos esse legum con-
ditoribus, severiùs puniendos esse fures in iis
gentibus, ubi disciplina laxior est quàm alibi, u-
bi fuerunt alia multa disciplinæ vincula. Nec
Deus improbat severitatem; quia peccata nostra
sine dubio merentur mortem judicio Dei. Lex
Mosis filium heluonem & contumacem vult ad
judices adduci, & condemnatum interfici. Hæc
lex honestissima, nunc nimis tristis diceretur: quæ
tamen ostendit, Deo placere disciplinæ severita-
tem.* Adhuc Philippus. Ex quibus tum Phi-
lippi, tum Chemnitii verbis manifestò appa-
ret; nostram huc usque defensam sententiam
juri divino valde esse consentaneam.

Quo-

Quoniam verò & dudum inventi sunt homines fanatici, suis cogitationib. decepti, & nostro adhuc tempore inveniuntur homines scioli & nasuti, † qui colla ejusmodi scelera- 24
torum furum laqueis eximere, eosque à capitis supplicio liberos pronunciare non verentur: agedum rationes illorum, ex Scriptura productas, diligentiùs & exquisitiùs paulò ponderabimus. Principiò autem enunciatum illud universale in acie collocant: Hanc nostram de furibus strangulandis sententiam, hactenus abundè demonstratam, ab omni mandato & jure divino esse alienam. Rationes sui affirmati & argumentorum pondera, magno numero collecta, producunt. Alii enim cum Judæis quasi judaizantes, Christianorum humeris intolerabile illud legum forensium Mosaicarum jugum, de novo obtrudere conantur, & magno oris hiatu clamitant: unum & eundem † Deum esse, omnium suarum le- 25
gum conditorem. Nam qui dixit: *Non furaberis*, eundem etiam dixisse; *si quis furatus fuerit bovem aut ovem, & occiderit, vel vendiderit; quinq; boves pro uno bove restituet, & quatuor oves pro una ove. Exodi cap. 22. v. 1.* Quamobrem non concedendam talem Jurisconsultis & legislatoribus licentiam, ut ceu vultures in scripturam involantes, quasi Deo sapientiores oracula divina corrigere, & pro lubitu suo alia approbare, alia reprobare præsumant

(quemadmodum decemviri olim apud Romanos, legum Solonis delectum habuerint) sed potiùs omnem movendum esse lapidem, ut omnia jura divina, tam ecclesiastica, quàm politica à fictâ ejusmodi invidorum abrogatione vindicentur. Eapropter Mosen nominatim de judiciis, & statutis forensibus pronunciasse: *nec addendum ad verbum, nec ex eo quidquam auferendum esse. Deuteronom. 4. v. 2.* nec Deum esse quasi hominem, ut mentiatur, vel mutetur. *Num. 23. v. 19.* sed quas semel condiderit leges, eas firmas, ratas & immotas permanere: & quidem non tantùm in veteri Testamento, sed etiam in novo; imò omni hominum memoriâ in omnem temporis perpetuitatem, *Levit. 24. v. 3. Ex. 29. v. 9.*

26 Splendidum profectò, & primo aspectu speciosum obvertunt erroris sui integumentum: sed reverâ vel omnino nullum, vel tamen lacerum, & situ squaloreque totum obductum. Quis enim unquam Jurisconsultorum aut Legislatorum, se Deo sapientiorem esse, vel in animum induxit? Quis pro libitu suo leges divinas & improbavit, & approbavit unquam? Quis Deum sive mendacii, sive mutabilitatis accusavit? Nemo, *inquam*, nisi & amens, & atheos, vel more Gigantum θεόμαχος.

27 Sed ad rem. Hoc constanter † sacris ex literis semper à sanioris judicii hominibus judicatum fuit: Deum leges tam ceremoniales, quàm

quàm forenses, eo fine ac consilio tulisse, non ut in omnem, sed definitam atque limitatam temporis perpetuitatem, Christi nimirum adventum, durarent: postea verò aliæ (ut ceremoniales, quæ umbræ fuerunt, & figuræ venturi Christi. *Heb.10. v.1.*) abrogarentur: aliæ, ut judiciales, cum ceremonialibus nihil commercii habentes, Christianis liberæ relinquerentur. Hinc novum illud pactum, *Ierem.31. v.31.* quod Dominus cum domo Israël se initurum promittit. Dicendo autem novum veteravit sive antiquavit prius. Quod autem antiquatur, & senescit; prope e[illegible], ut evanescat. *Hebr. 8. vers 13.* Hæc similitudo erat pro ratione temporis instantis, juxta quam munera & hostiæ offerebantur, usque ad tempus correctionis. *Hebr.9.v.10.* Ergò quia Deus voluit leges illas esse mutabiles; ideóque ut divinæ voluntati sua constaret immutabilitas, necessum fuit eas abrogari. Per † distinctionem igitur respondemus ad instantias, ex Scriptura prolatas, & dicimus. I. Leges; pacta vel præcepta Dei alia esse moralia: alia ceremonialia & forensia. Quantum ad moralia, rotundè fatemur: illa esse æterna. Decalogus enim, quoad obedientiam, nunquam abrogatur. Quantum ceremonialia, & forensia concernit: quoniam illa fuerunt σκιὰ & umbra rerum futurarum, *Coloss.2. v.16.17. Hebr.8. v 5 & 10. v. 1.* hæc verò ad politiam duntaxat Judaicam pertinebant: 28

29 idcircò rectè † illorum antiquationem & abrogationem ex Scriptura docemus. II. Duplex est perpetuitas: alia est periodica, determinata & certo fine ac tempore circumscripta; alia absoluta, quæ in omnem simpliciter æternitatem durat. In legibus judicialibus seu forensibus & ceremonialibus dominabatur periodica illa perpetuitas. Nam Deus auctor istarum legum, in ipsa constitutione eas ad Rempubl. Hebræorum accommodavit, sæpiùs dicens: Hæc observabitis in generationibus vestris, *Genes. 17. v. 7. Levit. 3. v. 17. & 6. v. 18.*

30 Utimur itaque Legibus Romanis & Municipalibus, non quòd illam animo foveamus opinionem; Ulpianum, Papinianum, Scævolam, Justinianum, Fridericum, Carolum, & alios Legumlatores sapientiùs leges suas sive constitutiones condidisse, quàm ipsum Deum, qui solus est sapiens, imò sapien-
31 tia ipsa, *Rom. 16. v. 27.* aut quasi leges † forenses, quas Deus ipse populo Israëlitico tulit, eo loco habeamus, quo legem Laconicam, quâ licebat cum marito de stupro sive adulterio conjugis pacisci. Verùm præferuntur aliarum Politiarum leges judicialibus Mosaicis, non simplici collatione, sed propter circumstantias temporum, & locorum. Forensia siquidem statuta, à Deo ipso Legislatore, tam ad populi Israëlitici mores, & illius terræ conditionem,

tionem, quàm ipsius temporis circumstantiam, quo Messias expectabatur, & formam statumque illius Reipublicæ accommodata esse, satis est manifestum. *Id quod & nervosè, & prolixè demonstrat D. Chemnitius, p. 2. locor. Theolog. cap. 4 sub finem. & 5. Et de legum tam ceremonialium quàm forensium abrogatione D. D. Hafenrefferus, in locis Theolog. lib. 3. loc. 4. pag. 459. & seq. edit. 3.*

Sed instant alii, & statu controversiæ paulùm immutato, omninò statuunt: etiamsi leges reliquæ tam ceremoniales, quàm forenses abrogatæ sint: pœnas tamen blasphemis, homicidis, furibus, adulteris, & reliquis Decalogi transgressoribus, à Deo ipso olim in veteri T. constitutas, adeò non sublatas esse, ut potiùs unâ cum tota lege morali conservatæ, ab ipso Christo renovatæ, Apostolicâ authoritate confirmatæ, & ad posteros transmissæ fuerint. Sic enim ratiocinantur: *Ad quam legis speciem referenda & æstimanda est delicti culpa; ad eandem etiam jure refertur delicti pœna. Atqui ad Legem moralem delicti (puta furti, adultery, &c.) culpa refertur & æstimatur. Ergò etiam pœna.* Cùm igitur (*inferunt*) etiamnum hodiè lex moralis omnibus partibus integra vigeat; à pœnâ etiam eidem annexâ, ne latum quidem digitum recedendum esse, maximopere contendunt. Eodem fine D. Paulum leges Mosaicas forenses ad temporis & populi 32

 sui

ſui politiam, ac forum accommodaſſe, operosè demonſtrare conantur.

33 Verùm enimverò illud objectum, magni licèt momenti vulgi opinione habeatur: unicâ tamen diſtinctione eliditur. Concedimus enim, & liberaliter concedimus; Decalogum

34 ſeu legem † moralem, quoad obedientiam, non abrogatam; ſed in vigore ſuo, perpetuò conſervandam: *ut ex communi orthodoxorum ſententiâ præclarè docent D Chemnitius, & D. Hafenrefferus locis præallegatis, & Dn Gerlachius, in diſput. de diſcrimine Legis & Evangelij, de Anno 1602. cap 3. theſ. 1. & 2. cap. 8. theſ. 9. & ſeqq. cap. 13. theſ. 2. & alibi paſſim.* Eſt enim lex moralis, quoad obedientiam conſiderata, æterna regula & amuſſis divinæ juſtitiæ: & Deus à ſua creatura ſempiternam obedientiam & in hac, & in altera vita requirit. Idcirco hæc lex quoad obedientiam nequaquam antiquatur aut aboletur. Hinc ipſe Chriſtus ſonorâ voce teſtatur, ſe non veniſſe ad abolendam, ſed ad implendam legem. *Matth. 5. v. 17. 18. Vide Coraſium in tract. de Iuris arte, part. 2 c. 1. pag. mihi 109.* Concedimus etiam, ejuſdem tranſgreſſores non impunè dimittendos eſſe.

35 Illam verò † in ſpecie pœnam, habitâ accuratâ circumſtantiarum, temporum, locorum & Rerumpublicarum ratione, coram judicio bonâ conſcientiâ nec augeri, nec minui poſſe, negamus, & pernegamus. Ideoque exactè in

pœnæ

pœnæ hujus conſideratione expendendum
eſt: quid morale, & perpetuum; quid judicia-
le, & temporaneum. Genus enim plerunque
morale eſt & indeterminatum: ut; turbantes
ſocietatem generis humani furtis, cædibus,
&c. ſunt puniendi. At verò in ſpecie certæ
pœnæ determinatio legibus forenſibus, &
Chriſtiani judicis conſcientiæ, pro circum-
ſtantiarum † ratione, libera committitur. Sic 36
Divus Paulus ex ceremonialibus ſumit genus:
*Qui in ſacris operantur, quæ de ſacrificio ſuper-
ſunt, edunt. Qui altari deſerviunt, cum altari
participant. 1. Cor. 9. verſ. 13.* Item ex illo præ-
cepto: *Bovi trituranti os non obligetur. Deut.
25. verſ. 4. 1. Cor. 9. verſ. 9. 1. Tim. 5. verſ. 18. Er-
gò dignus eſt operarius mercede ſua. 1. Tim. 5.
verſ. 18. Ergò juſtum eſt, ut, qui Evangelio ſer-
viunt, de Evangelio vivant, 1. Corint. 9. verſ. 14.*
Qua ratione autem Miniſtris Eccleſiæ de vi-
ctu proſpiciendum ſit, liberum relinquit. Pa-
ri ratione, quia lex Moſaica *Deut. 22. v. 20.* ju-
bet ſponſam compreſſam lapidari, ut ita libe-
retur ſponſus. Ergò Magiſtratus Chriſtianus,
licèt obligatus non ſit, ut hoc modo liberet
ſponſum; poteſt tamen bonâ conſcientiâ alio
modo eum liberare & abſolvere. *Hæc mens
eſt exquiſitiſſimi illius Theologi, D. Martini
Chemnitij, p. 2. loci Th. c. 4 ſub finem.* Neque ve-
rò tolluntur, aut abrogantur leges præſentis
Magiſtratus, juri naturæ, & rationi conſenta-
neæ:

neæ: sed his Christiani subjiciuntur, ut eis omnino obsequantur. *Romanor. 13. Dn. Heerbrand. in compend. Theolog. loco, de lege. ad finem.* Et, ut uno exponam verbo, quod cardo rei est: quis tam morosus esset judicii forensis arbiter, tam iniquus censor: ut, quam Deus ipse in vet. Testamento pœnarum, pro delicti qualitate & gravitate, irrogandarum libertatem judicibus reliquit, & pro temporum, ac reliquarum circumstantiarum varietate, fures, raptores, & alios id genus homines, vel mulctâ pecuniariâ, primò quidem leviore, ut dupli, & quadrupli; postea verò graviore, ut septupli restitutione puniendi, vel servitio mancipandi, vel lapidibus, alióve supplicii genere omninò enecandi, expressam potestatem dedit: quis, *inquam*, nisi inani forsan persuasione inflatus, eam omnem & libertatem & potestatem è judiciis nostris, penitus profligandam censeret?

At ogganniunt ulteriùs; ipsam sacram Scri-
37 pturam † certis in locis hoc furti peccatum adeò extenuare, ut Solomon *Proverb. 6. vers. 30. & 32.* liquidò pronunciet: non grandem culpam esse, cùm quis furatus fuerit: qui verò adulter sit, animam suam perdere. *Et Syracides 5. vers. 17.* super furem quidem confusio est: condemnatio verò prava super bilinguem sive detractorem. *Et Syracid. 20. vers. 27.* potior est fur, quàm qui assiduè mentitur.

Ex his

Ex his & consimilibus Scripturæ locis talem comportant sarcinam: Cùm nostro tempore infinitis modis gravius & majus delictum minore ac leviore, quàm in vet. Testamento divinitùs decreta fuerit, mulctetur pœnâ: omni profectò jure † æquissimum esse, ut minus & levius delictum, minore etiam, & leviore pœnâ afficiatur, *arg. l. Pedius. 4. ff. de incend. ruin. naufrag. l. miles. 11 §. mulier. in fin. ff. ad l. Iul. de adult. l. sancimus. 22. C. de pœnis. c. felicis. 5. §. illud autem. eod. lib. 6. c. non afferamus. 21. caus. 24. q. 1.* Illud autem ut demonstrent, experientiæ quotidianæ calculo nituntur. Siquidem, prô dolor, vulgi etiam notitiâ & testimonio certissimum sit; hodie in immensum etiam crescente tam blasphemiæ, quàm scortationis delicto, pœnas tamen his cœlitùs impositas non exasperari, sed potiùs imminui & attenuari. Blasphemus † (qui judicio Domini lapidibus obruendus, *Levit. 24. v. 13.*) si dives, & præpotens fuerit, nullâ: si pauper & de fece vulgi, vel minis, vel pecuniâ, vel carcere, vel flagello, vel, si quidem ad extremum res devenerit, linguâ partim præcisâ, nostro tempore consuevit mulctari. Idem de scortationis, adulterii, & id genus aliorum scelerum pœnâ, illorum est judicium.

38 (beside "omni profectò jure †"), 39 (beside "Blasphemus †")

Ad hæc, & similia plura, hoc responsi habeant. Primùm quidem † *allegatis in locis S. Scripturæ*, furtum nec à culpa, nec à pœna 40

simpli-

ſimpliciter eximi: ſed tantùm per collationem quandam, pro circumſtantiarum diverſitate, peccatum peccato gravius eſſe, ibidem demonſtrari. *Qua in ſententia eſt D. Mart. Chemnit. præalleg. part. 2. locor. Theol. ſup 7. præcepto, circa finem.* Deinde concedo, & ſalvo aliorum judicio conſtanter aſſero: plura eſſe delicta (& ex his comprimis blaſphemiæ ſcelus) furto longè atrociora; & ut atrociora ſunt delicta, ſic quoque atrociorem mereri pœnam. *præcitatâ l. ſancimus. 22. C. de pœnis & juribus ſimilibus, ſup. adductis.* Verùm, quòd hominum vitio, indulgentiâ, & negligentiâ maximè deteſtandâ, in executione atrociùs & graviùs non puniantur: id neque Juriſconſultis, neque legibus ipſis, ſed deplorandæ cuiuſque loci Magiſtratus incuriæ eſt adſcribendum, & judicium ea de re Domino Deo, ſupremo Judici, & vindici committendum. Nec ſequitur: Blaſphemandi libido dignis modis non punitur; ſed multis in locis laxis habenis dominatur. Ergò & alia ſcelera, furta, rapinæ, &c. impunè tranſmittenda. Nil mi-
41 nùs. Ut † enim ſcelus ſcelere, peccatum peccato non cumulandum: ſic nec impunitum relinquendum; multò minùs approbandum, *vulgata leg. ita vulneratus. 51. § æſtimatio verſ. cùm neq; impunita. ff. ad leg. Aquil. l. Stichum. 95. §. 1. verſ. ſanè. ff. de ſolutionib. l. ſi à reo. 70. §. ult. ff. de fidejuſſor.* Quocirca manet, & Scri-

ptura

pturâ ſacrâ judice, perpetuùm manet blaſphemia ſcelus atrox, horrendum, Deo, hominibuſque exoſum: manet etiam, & perpetuùm manet furtum delictum grave, fugiendum, & deteſtandum: manet utrumque ſua meritiſſima pœna, delictis vel accreſcentibus exaſperanda, vel decreſcentibus mitiganda. *l. perſpiciendum. 11. & l. aut facta. 16. §. final. ff. de pœnis. l. 1. C. ad l. Iul. repetund.* Nec ſpectandum eſt, † quid interdum in mulctandis hominum ſceleribus fiat, quid προσωποληψίας, quid negligentiæ, quid impedimenti interveniat; ſed potiùs, quid omnino fieri debeat, *ut ſcitè reſpondit Proculus in l. ſed licet. 12. ff. de offic. præſid.* 42

At inquiunt: Non ſunt facienda mala, ut eveniat bonum, *Romanor. 3. v. 8.* nec præter meritum tam atroci fures plectendi ſupplicio; ut gravitate pœnæ alii deterreantur. Ego verò contrà: Non ſunt omittenda bona, hoc eſt, legitima pœnarum genera, ut eveniat, & quotidie latiùs ſerpat tantum hoc malum. Et ſuſpendium furis de patibulo, quidquam præter meritum eſſe, cantilena eſt hactenus plus ſatis decantata: ſed nil ſolidè probatum. Quinimò exemplis ſi opus, tam è divinis, quàm profanis hiſtoriis planum faciemus; aliis in terrorem metumque, ſæpiuſculè pro ſtatu Reipublicæ, certo loco certum pœnæ genus adauctum, minutumve fuiſſe, *ut patet* 43

ex iis

ex iis luculenter, quæ tradit Menoch. lib. 2. de arbitr. jud. cent. 3. cas. 295. & cent. 5. cas. 419. & alibi passim. Ant. Guibert. in suo Polyhistor. c. 18. & Bonifac. in tractat. de furt. §. ult. num. 9. cum seqq. & num. 47. & aliquot seqq. Quod & nostro tempore factum esse, adhuc fieri, & posthac fore, nec impium, nec injustum judicatur: imprimis illâ additâ, quæ postea uberiùs decla-
44 rabitur, determinatione æquissimâ, † ut non quilibet sine discrimine fur, propter unicum & simplicem furti utcunque magni actum, sed aliquot antegressos actus, ad minimum duos, aliisqúe rerum, personarum, adjunctorum, modi furandi, & loci circumstantiis diligenter perpensis, de furca suspendatur. Quapropter neminem ampliùs moveat pœna quadrupli, lege Mosaicâ furibus imposita; quam tum temporis Israëliticæ Reipub. status populiqúe mores, ut multa alia, specialiter requisivisse videntur; proindeqúe nequaquam ad consequentiam producenda est, *l. quod verò contra. 14. & duab. seqq. ff. de legib. &c.*
45 Nec est, quòd obstrepat † ulteriùs fortasse quispiam trito isto Juvenalis versiculo, *lib. 1. Satyra. 2.*

Dat veniam corvis, vexat censura columbas;

hoc est, parvi fures patibulo affiguntur, maiores marsupio reconduntur, vel illud Terentianum obiectet:

Non rete accipitri tenditur, neq; milvio,

Qui ma-

Qui malè faciunt nobis; illis, qui nihil faciunt, tenditur.

Etenim (ut & antè dictum) non tam spectandum est, quid fiat, quàm quid fieri debeat, *præalleg. l. sed licet. 12. ff. de offic. præsid.* Itaque summè cavendum esse Judici seu Magistratui arbitramur, ne instar aranearum, quæ debiles muscas, cæteris animalibus pervolitantibus, retinere solent, fures alios laqueo, sive in nervo, atque compedibus miserè vitam finire, alios verò in auro atque purpurâ insolenter ætatem agere sinat. Verùm † esto; quibusdam pœnæ gratiam à magistratu fieri, an hoc iniuriam habet? Minimè omnium. Magna personarum est differentia & inæqualitas, quæ sæpe duritiem legis emendat & variat. Nec tuo delicto, propter huius gratiam, parcendum est: cùm tantum cuique tribuatur, quantum iustitiæ distributivæ æquum visum est: tibi pœna, quia peccâsti; illi gratia, non, quia peccavit; sed quia egregia eius opera Principi aut Reip. valde est utilis, vel aliàs de Principe aut Rep. bene est meritus; ac propterea veniâ dignus est. *leg. moris. 9. §. istæ. l. Divi fratres. 27. in pr. leg. ad bestias. 31. ibiq; Dd. ff. de pœn. l. non omnes. 5. §. ult. ff. de re milit. latè Iul. Clar. lib. 5. sent. §. fin. q. 60. Tiraq. in tractat. de pœnis legum temperand. caus. 49. & 2. seqq. Petrus Placa lib. 1. Epitom. delict. c. 33. num. 2. & 3. Menoch. de arbitr. jud. lib. 1. quæst. 92. num. 9.* 46

Bonifac. in tract. de furt. §. 10. n. 24. Gail. post alios, quos refert, lib 2. observat. 110. nu. 41. Becer. class. 3 disput. 14. thes 31.

47 Neque his refragatur *l 1. § quorum alterum. ff. ad Senatusconsult. Turpill. & l. ordine. 15. ff. ad municipalem* ubi Papinianus non ineleganter ait, facti quidem quæstionem in arbitrio esse iudicantis; pœnæ verò persecutionem non eius voluntati mandari sive concedi, sed legis auctoritati reservari. Nam lege approbante & volente. gratia pœnæ facienda est ei, qui eam probabili ex causa meruit. Et Papinianus loquitur non de pœnâ mitigandâ, sed de pœna vel totâ auferendâ, vel ubi nulla est, reponendâ, quod iudici non permittitur. *l. ita vulneratus. 51. §. 2. ff. ad l Aquil. l. absentem 5. ff. de pœn. l sancimus 22. C. eod.* Præterea cùm generaliter iudici à legibus concessum sit, pœnas constitutas temperare ex certa & rationabili causa, vel augere pro atrocitate delicti. *l. hodie. 13. dict. leg. ad bestias. 31. ff de pœn. leg. 3. C. ex quib. caus. infam irrogat.* quia potestas ipsius latissimè patet. *l. 1. ff. de jurisdiction.* beneficio & auctoritate legum permittentium, non

48 sua † auctoritate & proprio arbitrio istud facere intelligitur. *Eximiè & doctè Ioan. Gœddæus ad l aliud fraus. 131. §. 1. num. 3. 4. 9. & 12. ff. de verbor. significat. Idem variè explicat Everhard Bronckorst. cent. 4. ἐναντ. assert. 68. necnon Petrus Augustin. Morla in Emporio jur. utr. usq. p. 1. tit. 1. q. 10.*

Id sa-

Id sanè universaliter ex legibus verum apparet, quòd solus † Princeps, cùm suprà legem sit, integram pœnam legibus præstitutam, delinquenti remittere possit. *l. Princeps. 31. ff. de legib. dict. leg moris 9. §. istæ. 11. in fine. d. l divi. 27. in princip. & d. l. ad bestias. 31 ff. de pœn. l. rescripta. 7. Cod. de precib. Imp offerend. Novel. 105. cap. 2 §. subjaceat igitur. ibi, cui & ipsas Deus leges subjecit, &c. Chassenæus, de gloria mundi. p. 5. consideratio 24. num. 34. & 47. Gomez. tom. 3 resolut. c. 13. num. 38 Daniel Mollerus lib. 3. semestrium. c. 31. Speckhan. cent. 2. class. 3. quæst. 17 num. 3 & 9. Anton Peregrinus lib. 4. de jure fisci. tit. 8 num 14. & seqq. qui pro hac assertione plures adducit alios.* Verum enimverò mihi (ut, quid sentiam, † ingenuè & candidè fatear) magis Lamberti Danæi, *lib. 6 Politicos Christianæ, cap 3. tit. de judiciis criminalib. n. 11.* utpote sacræ scripturę convenientior, arridet sententia, existimantis, Principem ex diligenti prudentique causæ cognitione aliquam saltem, nisi crimina in Deum ipsum spectent, non verò totam scelerum veniam & relaxationem dare posse. Eius autem verba, cùm quandam redolere elegantiam; & huc multùm conferre videantur, hic transscribere libuit, quæ ita habent: *Injuriam sibi privatim factam, potest quidem pius Princeps, bonâ conscientiâ prorsus condonare, publicas autem injurias, & noxas eatenus remittere potest, quatenus*

49

50

 salus,

salus, ratioq́ue Reipublicæ id fieri justa de causa summaq́ue æquitate suadet & patitur. Eatenus verò id fieri salus Reipublicæ patitur, quatenus primo loco scelera perpetrata duntaxat humana sunt, id est, in homines directè, non autem in ipsum Deum spectant ac committuntur: qualis est Idololatria, Magia, Sortilegium seu ars sortiaria, in quibus Deus verus abnegatur. Deinde quatenus eadem scelera in singulos fiunt, non autem in universam ipsam naturam humanam, quam semel aboleant, qualis est Sodomia, vel in pecora bruta exardescens hominum libido. Nam hæc scelera generis humani fontem extingunt omnino. Ergo ea tantùm scelera perpetrata possunt remitti, quæ merè humana sunt. Secundo loco, si quæ remittuntur, ex iustâ & Reipublicæ necessariâ causâ id fiat, non ex solo Principis in aliquem favore & indulgentiâ. Tertiò, ne à tota, sed à tantâ duntaxat pœnâ reus criminis liberetur, fiatq́ue illi relaxatio. Quamobrem ea fiet in iis duntaxat, qui bene de Republica publicè meriti erunt quorumq́ue operâ vel industriâ domi vel foris omninò Respublica carere non poterit. His enim solis Princeps summus, vel Respub. relaxare potest, non totam quidem pœnam, sed tantam duntaxat. 1. Reg. 2. versic. 26. Hactenus Danæus; quem novissimè refert, & sequi videtur Petreus, *in thesaur. controversar. concl. criminal. conclusio. 228,* allegans in eandem sententiam D. Augustinum *in Epistol. 53. & 54. ad*

Mace-

Macedonium & in Homil. 50. & Petrum Martyr. *in suis Comment. 1. Sam. c. 11. & 1. Regum. 20. Eidem post alios, quos citat, subscribit sententiæ Pet. August. Morla. in emporio jur. d. tit. 1. q. 10. num. 13. & seqq.*

Ardua hic, & anceps occurrit quæstio; an, quemadmodum † fur pro tribus parvis furtis (etiam diversis in territoriis perpetratis, *Gomez. d. tom. 3. var. resolut. c 5. num. 8. Hænon. disp. 18. controvers. 9. Matth. Stephan. cent. 4. q. 7. lit. b. pluresq; alii ab his memorati*) ita & pro uno magno sive enormi furto, quod tribus parvis æquipolleat, in malam rem agi, atque suspendi debeat? Sed hoc licèt affirment Baldus, *in auth. sed novo jure. num. 7. Cod. de servis fugit. Angel. in tract. maleficior. de furt. in verb. & vestem cœlestem. num. 13. Didac. Covarruv. lib. 2. variar. resolut. cap. 9. num. 7. Menoch. de arbitr. judic. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 295. num. 9. Ludovicus à Peguera. quæstione criminal. 27. n. 6. & seq. Arumæus Exerc. Iustin. 17. sub th. 7. circa fin.* & nonnulli alii: negantium tamen opinio æquitati & veritati magis consona existimatur. Etenim in jure non reperitur cautum, ut fur pro primo sive uno furto morte mulctetur. Deinde mortis pœna ob solam reiterationem & frequentiam delicti, non verò propter magnitudinem ejus, imponitur. *leg. capitalium. 28. §. solent. ff. de pœn. leg. 3. in fin. C. de Episcop. aud. l. servos. 8. §. 1. Cod. ad l. Jul. de vi publ.* 51

publ. Constitutio crim. Caroli V. artic. 162. De-
52 licta † quippe geminata sive reiterata efficiuntur capitalia, ob eorum reiterationem, quamvis per se non sint capitalia, *ut notat Angel. in leg. 1. Cod. de superexactionib. Mascard. latè de probationib. volum. 2 conclus. 838. & explicatum sup. in § fer. 12. num. 262. de rerum division. & acquir. ipsar. domin. Unde Grammat. voto. 17. num 8. (prout eum refert Bonifac. in tract. de furt. §. 12. num. 28.)* dicit, eum misericordiâ indignum esse, qui delictum reiterat. At isthæc ratio in unico furto, quantumvis magno, cessat. Ergo & pœna cessare debet. *arg. l. adigere. 6. §. quamvis. ff. de jure patron. c. cum cessante. 60. de appellat. & similium.*

Non obstat *l. si is, qui tres. 31. §. ult. ff. de excu-*
53 *sationibus tutor.* ubi habetur, sicut tria † onera tutelarum excusant à tutela quartâ, ita & unam tutelam magnam, quæ scilicet amplum & diffusum patrimonium continet, excusationem ab alia præbere. Nam hæc longè diversa sunt & dissimilia. Tres quippe tutelæ excusant, & una magna vice trium tutelarum fungitur: quia tutor æquè illâ unâ distringitur & occupatur, atque tribus tutelis parvis, aut mediocribus. Sed alia est ratio legis, tria furta ultimo supplicio punientis: quoniam illa ad furandi duntaxat consuetudinem, & iterationem delicti respicit, *ut suprà probavimus.*

54 Nihil quoque movet, quod dicitur, in atrocio-

trocioribus permissum esse jura transgredi. *l. si quis filio exheredato. 6. §. quid tamen. 9. ff. de injusto, rupt. irr. fact. test. & l. 1. C. de precib. Imp. offerend.* Id namque verum est, & obtinet, concurrentibus iis facti circumstantiis, quæ in modò citatis legibus recensentur. At aliis in casibus leges servare, nec eas transgredi convenit.

Pariter non urget, quòd crescentibus delictis, pœnæ exasperandæ sint. *arg. l. aut facta. 16 §. ult. ff. de pœn.* Nihilominùs enim pœnæ exasperari & augeri possunt, videlicet deportatione, damnatione in metallum, vel opus publicum, fustigatione, aliáve quavis ratione: tametsi non ad mortem usque extendantur. 55

Tandem minimè contradicit prænominata Constitutio Carolina, *artic. 159.* ubi expressum est, quòd is, qui primâ vice admiserit furtum, laqueo in furca, si mas sit: fœmina verò immersione in aquam, vitam finire debeat. Quandoquidem Carolus Imp. illic non de simplici furto, sed de seditioso, sive eo, quod cum effractione, ascensione, violentiâ aut armis factum est, disertè loquitur. Quo casu cùm duplex concurrat delictum; meritò graviùs, adeoque vel suspendio, vel in aquam immersione & suffocatione, aut pro conditione personæ, & arbitrio judicis aliter, putà oculorum evulsione, vel manus unius amputatione vindicari debet *d. art. 159. circa fin. arg.* 56

l. perspiciendum. 11. & d. l. aut facta. 16. §. qualitate. ff de pœnis. Tametsi non negetur: posse judicem, ob unicum simplex furtum magnum, pro varietate circumstantiarum aggravantium, pœnam arbitrariam ad mortem usque naturalem extendere, *vigore dictæ Constitutionis Carolinæ, art. 160. ibi,* An Leib oder Leben/etc. *ubi videndus est Georgius Remus in sua paraphras. cap. 160. pag. 153. lit. a.* Constat ergo, furem regulariter pro unico simplici furto, utcunque magno, suspendendum non esse. *Atq; hanc sententiam probarunt Salicetus, & Fulgos. Paulus Castrens. Cæpolla num. 75. & seqq. & Ioan. Sichard. num. 20. in præalleg. Auth. sed novo jure, C. de servis fugitiv. Roland. à Valle, consil. 51. num. 43. vol. 1. Gomez tom. 3. variar. resolut. cap. 5. de furt. num. 7. ibiq; Emanuel Soarez in additionib. ad lit. d. Octav. Vulpell. responso 16. num. 1, & sequen. lib. 1. Farinacius lib. 1. prax. criminal. titul. 3. de delict. & pœn. quæst. 23. num. 3. Iulius Clar. lib. 5. sentent. §. furtum. num. 9. qui hanc ipsam opinionem ex Angelo de Vbaldis communem ait, pluresq; alios ejus assertores laudat. Cui nuper etiam subscripsêre haud inviti, Andr. Fachineus, lib. 9. controvers. jur. cap. 91. Henr. Bocer. class. 3. disput. 1. thes. 97. Obrechtus disp. 30. de furto. thes. 178. Iacob. Schegkius disp. 21. thes. 21. & seq. Theodor. Petreus in thesaur. controvers. concl. criminal. concl. 45. Hackelman. Disp. 23. thes. 10. ad lit. a. Matth. Stephan.*

cent. 4.

cent. 4. quæst. 7. Hænon. d. Disp. 18. controvers. 8. & Hieronymus de Cævallos in specul. aureo opinion. commun. contra communes. quæst. 741. nu. 5. Eandemq; Collegium Iuridicæ Facultatis Tubingensis semper, quamdiu quidem ego Collega fui, in consulendo secutum est.

Cæterùm hîc diligenter observandum; quòd † surandi consuetudo non inducatur ex 57
multis furtis, eodem tempore designatis; sed intervallum aliquod, tempusque diversum requiratur. Siquidem consuetudo non, nisi per intervallum, introduci potest, *ut notatur in l. de quib. 32. ff. de legib. & firmat Bartol. in l. cum, qui. 14. §. idem dicunt. ff. de furt.* Unde si quis in granarium, aut cellam vinariam alicuius irrumperet, & multos saccos frumenti vel amphoras vini continuato tempore auferret; is non posset, tanquam multa commisisset furta, suspendi; sed illa multa furta, propter temporis continuationem, pro uno furto haberentur. Temporis etenim continuatio inducit quandam connexionem, ita ut plures actus videantur unus: *quemadmodum post Bald. nu. 5. & Cæpoll. num. 95. & seqq. in d. Auth. sed novo jure. C. de serv. fug. pulchrè docet Sichard. num. 23. Clar. d. lib. 5. sent. §. furtum num. 14. ibiq; in suis addit. Hieron. Giach. ad lit. h. Boërius q. 219. Menoch. de arbitr. jud. lib. 2. cent. 3. c. 295. num. 20. Bonifac. in tract. de furt. §. 12. n. 35. ubi & alios allegat.*

58 Quid verò dicendum, si aliquis hîc Tubingæ in furto deprehendatur, isque postmodum confiteatur, se Argentinæ vel alibi duo, aut etiam plura furta fecisse, adeoque furari consuevisse, num ex solâ confessione istâ, ille tanquam famosus ad furcam damnari poterit? Quod pernegandum existimaverim: cùm confessio isthæc admodum incerta sit & generalis. Proinde nisi judici per alia argumenta liqueat, ut quia misit nuncium Argentinam, & reperit, rem verè ita habere, ad condemnationem procedere nequit, *arg. leg. 1. §. item illud. 24. ff. ad Senatusc. Silan.* ubi quæstio sive inquisitio de criminoso prohibetur, nisi priùs judici constet, delictum reverà esse patratum. Ejusque ratio est, quia solent quidam non raro præcipites ad supplicia tendere & festinare. *l. non tantùm. 6. in fin. ff. de appellat. latè Ægid. Boss. tit. de delicto. n. 15. & seqq.*

59 Nec multùm obstat, si dicatur, moribundos præsumi æternæ salutis memores esse, & veritatem indicare. *l. ult. ad finem. C ad l. Iul. repetund. c. sancimus. 1 quæst. 7.* Nam respondetur, sæpe etiam moribundos, seu morti vicinos mentiri. *l. si quis in gravi. 3. §. 1. ff. ad Senatusc. Silan.* Ex quo textu ibidem Gothofredus notat, posse colligi; Rei depositionem supplicii tempore neminem debere onerare. Et ejusdem textus sententiam aureis literis in prætoriis judicum scribendam esse, graviter

monet

monet Sichard. *in præalleg. auth. sed novo jure. num. 25 C. de servis fugit.* Quocirca prædicta præsumptio, quod † videlicet quis mortis 60
tempore præsumatur esse æternæ salutis memor, non semper locum habet, imprimis verò quando de præjudicio tertii agitur; *ut post Alciat. in tract. de præsumpt. reg. 3 præsumpt. 4. num. 2. vers. adverte tamen id declarat Menoch lib. 5. de præsumpt. præsumpt. 5. num. 17. & seqq. ubi allegationes plures videre licet.*

At quid statuendum, si ad furtum prius pu- 61
nitum, aut indulgentiâ Principis remissum, adeoque non punitum, accedat secundum vel tertium: nunquid pro hoc tertio fur erit morti tradendus? Id quod multi existimant, *arg. l. servos 8. §. 1. C. ad l. Iul. de vi publ. & l. ult. § qui sæpius. ff. de abigeis. fusiùs Anton. Gomez. tom. 3. resolut. c. 5. de furto. num 9. Covar. lib. 2. variar. resolut. c. 10. num. 2. in fin. Chassen. in consuet. Burg. Rub. 1. §. 5. vers. simplex. num. 20. Clar. in sup. allegato § furtum. num. 12. & seq. Sichard. in d. Auth. sed novo jure. num. ult. C. de serv. fugit. Treutl. vol. 2. Disp. 30 thes. 3. ad lit. f. nu. 30. Bonifac. in tract. de furt. §. 12. num. 39.* Cæterùm ego puto, furem pro tertio simplici furto non aliter morti tradendum esse, quàm si ad minimum semel prius condemnatus, pœnaque affectus fuerit, *per text. apertiss. in l. capitalium. 28. § solent. ff. de pœn. & alia jura sup. in § feræ igitur be-*

tur bestiæ. nu. 264. tit. de rer. divis. allegata, ubi hac de re tractatum est copiosius.

62 Alia momentosa hic decidenda venit controversia: utrùm fur alibi, quàm in loco delicti, puniri possit, si reperiatur cum rebus subtractis: an verò ad locum delicti sit remittendus? Et sanè locum remissioni non esse, censuit Bart. *in l. si dominium. 47. per istum text. ff. de furt. & in l si abducta. 10. C. eod. Angel. de malefic. in verb. & vestem cœlestem. v. quæro, quid si fur. num. 16. Marian. Socin. in c. 1. num. 5. de raptor. Gundisalvus de villa diego in tract. de hæreticis. quæst 8. in fin. Petr. Foller in pract. crim. vers. audiantur excusatores. nu 64. Capycius decis. 104. Afflict. in §. injuria. in 3. notabili. num. 7. de pace juramento firman. Bernhard. de Plotis cons. 133. num. 11. lib. 1. Duennas reg. 378. limit. 5. Martin. Laudensis cons. 61. nu. 5. inter cons. crimin. diversor. lib. 1. Vilalob. commun. opin. verb. reus. num. 65. Sichard. in sæpius alleg. auth. sed novo jure. in fin. C. de serv. fugit. Boer. decis. 13. num. 47. Ludov. à Peguera decis. crimin. 28. num. 4. & alii.* Verùm contraria sententia multis etiam non infimâ authoritate viris placuit, *Salyceto, in l. sive manifestus. 10. §. 1. ff. de condict furt. & in d. l. si abducta. 10. C. de furt. Ægid. Boss. in tit. de furt. num. 18. Hipp. de Mars. in l. fin. in fin. ff. de jurisd. Alex. in d. l. si dominium. 47. ff. de furt. Riminaldo cons. 7. n 12. Marco Mantua, Apophthegmate. 603. Io. Petr. de Fer-*

de Ferrar. Papien. in forma inquisit. verb. contrect. & amovendo, &c. num. 2. & 3. Barth. Cæpoll. cons. crim. 59 num 26 Nello de S. Gemin. in tract. de bannit. in 2 par. 1. temp. q. 5. Did Covar. lib. 2. var. resol. c. 20. num 15. in fin & pract. quæst. c 11. num. 9. Farin. tit. de inqui. q 7. num. 7. Clar. lib. 5 sent. §. fin. q 38. num. 16. v. sed certè ego, &c. & num. 19. ubi longum catalogum refert auctorum, qui hanc opinionem & veriorem & æquiorem de jure, & magis communem esse autumant: quos novissimè etiam sequuntur, Bonifac. in tr. de furt. §. contrectatio num 18. 29. & seq. Fach. lib. 9. contr. jur. c. 19. & Hœnonius Disp. 18. controvers 5. Fundamentum hujus, *cui & ego calculum lubens adiicio*, assertionis est: tum quia delinquens in eo loco, ubi deliquit, regulariter puniendus est, & ad eum remittendus. *l. si cui. 7. §. ult. ff. de accusat. Nov. 134. c. 5. c. 1. ext. de raptorib. Clement. pastoralis. 2. de sent. & re jud. cum simil.* tum quia ex assidua contrectatione rei furtivæ non nascitur nova actio. *l. ei, qui furt. 9. ff de furt.* nec novum furtum. *l. inficiando 67. ff. eod.* Quamobrem fur non videtur in loco, ad quem cum rebus subtractis se recepit, novum furtum admittere: sed unum duntaxat est furtum, quod alibi fecit; & id solummodo spectandum est, ut puniatur.

Nec adversatur *d. l. si dominium 47. ff. d. tit.* ubi † propter rei contrectationem novo do- 63
mino, veluti heredi, & bonorum possessori,

& patri

& patri adoptivo, & legatario, furti actio competit. Etenim id propterea constitutum est, quòd is, qui olim fuit dominus, non agit, nec agere potest: & is, qui in ejus locum successit, actionem ex persona sui auctoris habet: quia sc. jus auctoris in successorem est translatum. Proinde actio ex parte actoris optimè fundata est; cùm dominus sit rerum furto ablatarum. In proposita autem quæstione nullum est ratione Magistratus loci, ubi fur invenitur, fundamentum: quoniam delictum alibi est commissum: & consequenter ab eo Magistratu seu judice coërcendum, in cujus territorio ac jurisdictione perpetratum est. *Fachineus d.lib.9.c.19.ad finem.*

64 Planè ex consuetudine Germaniæ, & aliarum quarundam regionum, delinquentes in alieno territorio capti, non remittuntur ad locum delicti; sed in loco captivitatis forum & judicia sortiuntur, & ibidem supplicia subeunt. *arg. l.1. ibi, vel ubi reperiuntur, &c C. ubi de criminib. agi oporteat. latè Iul. Clarus d.§. fin. quæst.38. num.20.* Quanquam plerunque in delictis atrocioribus, propter exemplum, ad locum delicti precariò, & jure amicitiæ & vicinitatis, captivorum remissio fieri soleat: idque sub antigrapho, sive literis (uti vocant) reversalib. ipsius Magistratus, aut domini remissionem petentis; Auff einen Reverß / oder Gegenbekantnuß: quòd videl. huiusmodi remissio

missio remittentis Jurisdictioni non sit futura nocumento, sed sine præjudicio. *And. Gail. lib. 1. de pace publ. c. 16. n. 30. & seq.*

Sed & hoc non improbabiliter dubitatur: 65
An fur judicio legitimè damnatus & semel strangulatus, si rupto laqueo, vivus & incolumis in terram deciderit, iterum strangulari debeat? Et negativè concludit *Lucas de Penna in l. 1. C. de desert. & occult. Decius in l. favorabiliores. 125. alias 167. num. 8. ff. de R. I. Bossius in pract. crim. t. de exec. sent. num. 25. Paris de puteo in tr. de Synd. in parte, an si judex, & c. pen. col. Tiraq. in tract. de pœn. temp. caus. ult. Alciat. de præsumptionib. reg. 3. præsumpt. 44. nu. 6. Carer. in tract. malef. § circa. num. 175. Gomez. tom. 3. variar. resolut. c. 13. num. 37. Nevizan. lib. 1. Syl. nupt. num. 62. Wesenbec. in Parat. ff. de pœn. num. 9. Setserus Disp. 28. coronid. 2. Andreas Gerhardi Decad. 17. quæst. ult. & Arumæus Exercit. Justin. 17. thes. 8. & nuperrimè Georgius Beatus in suis decisionib. quæst. 3.* Sed ab horum opinione, utpote jure non fundatâ, haud immeritò quidam recesserunt: † propterea, 66
quòd judicum sententiæ suum semper debent sortiri effectum, & realiter executioni mandari, *arg. l. servus. 10. & l. si operis. 10. Cod. de pœn. l. 1. cum ibi notatis. l. acta. 45. § 1. & l. judex. 55. ff. de re jud. Constit. cri. Caroli V. art. 162. ibi,* Und sol der Mann mit dem Strang vom Leben zum Todt gestrafft werden. & is demum

pro ab-

pro absoluto habetur, qui pœnam persolvit, *arg. l Divus Vespasianus. 7. in fi. ff. de jur. patronat.* At si fur, rupto capistro, quo suspensus erat, in terram salvus cadat, pœnam mortis non persolvit. Ergo liberari non debet: sed rursus ita suffigi, ut vitâ planè privetur. Præterea si opinio isthæc locum obtineret: magna impunitati delictorum fenestra aperiretur. Si enim compertum haberent suspendendi, se eo pacto pœnam effugere posse: quacunque ratione conarentur corrumpere carnificem, ut uteretur fune infirmiore, vel firmo in specie, qui tamen mox rumperetur: hocq; factum per imprudentiam esse, simularet. *Latè Iacobus de Bello visu in pract. crim. lib. 2. cap. 14. num. 4. 12. & seqq. Iul. Clar. lib. 5. sent. §. fin. q. 98. num. 9. Hieronymus Cagnol. in d. l. favorabiliores. num. 11. ibiq; Molineus in addit. ad Dec. ff. de reg. jur. Papo lib. 24 arrest. tit. 17. arresto. 14. Muscorn. in tract. de jurisdict. num. 93. Quibus noviter assistunt quoq; D. Bocer. class. 3. Disput. 1. thes. 94. Treutler. selectar. Disp. volum. 2. Disput. 30. thes. 3. ad lit. g. Petreus in thesauro controvers. concl. criminal. concl. 51. Hœnon. d. disp. 18. controvers. 11. Matth. Stephan. cent. 4. q. 6. lit. b. Niellius disp. Feudali 11. th. 2. lit. d. & Wegner. Disp. 14. th. 4. lit. c. in fine.*

Nec ad rhombum valde facit, quod obiicitur; ea, quæ rarò & insolitè accidunt, miraculosè facta censeri, atque non sub lege esse.

c. nisi.

c. nisi. 10. post medium. vers. sed dices. de renunc. & c. licet. 18. circa princ. de regularibus. Nam primò in hisce allegatis capitulis ita (*ex 2. Corinth. 3. v. 16. Galat. 5. v. 18. 1. Timoth. 1. v. 9.*) legitur: † *Ubi spiritus Dei est; ibi libertas: & qui spiritu aguntur, non sunt sub lege: quia lex non posita est justo, &c.* Quid autem hoc commune habet cum nostra quæstione, quâ asserimus, furem injustum, impium & sceleratum (qui in delicto patrando, non Spiritu Dei, sed Diaboli fuit ductus & agitatus) suspensum, si fracto laqueo illæsus in terram cadat, denuò laqueo alligandum esse? Nam ex locis allegatis hoc tantùm colligitur; quòd Spiritus Domini in cordibus electorum habitans, asserat & confirmet libertatem à maledictione legis, peccato, diabolo, & inferno. *D. And. Osiander. in Bibl. super 2. Cor. 3. v. 17. lit. h.* quòdque illi, qui Domini Spiritu ducũtur, non sint sub lege; hoc est, extorsione, rigore, coactione, & maledictione legis; sed qui fide in Christum justificati sunt, sub gratia sint, & Spiritu spontaneo ea faciant, quæ deceat. Lex igitur (ut perspicuè & nervosè explicat idem Osiander *in Bib. super 1. Tim. 1. v. 9. lit. d.*) cum suis comminationibus & male lictionibus severè urgenda est, apud homines securos, profanos & sceleratos: ut lege & pœnis, tanquam freno cohibeantur, & ad officium adigantur, ac cognitâ peccatorum mole, ad Christum 67

Mediatorem confugiant. Sed & homines renati (quatenus veterem Adamum circumferunt) lege adhuc indigent, ut corruptionem suam, legi repugnantem, agnoscant: ut à peccando retrahantur: ut vitam suam juxta normam voluntatis divinæ instituant; ne electitiis operib. Deum colere præsumant: ut denique in peccatum aliquod prolapsi resipiscant, humilientur, & seriò veniam per Christum petant, & in viam redeant. At verò quàm bella hæc illatio? scilicet, quæ Paulus de justificatis & renatis hisce in locis pronunciat, illi ad maleficos & sceleratos fures, patibulo dignos, accommodare non erubescunt. Cùm
68 itaque † ista diversissima sint, ex iis nihil omnino infertur, *l. Papinianus. 20. ff. de minor. l. ult. ff. de calum. l. inter stipulantem. 83. §. sacram. vers. sed hæc dissimilia sunt. ff. de verb. obl.* Deinde quod ad miracula attinet; ea per incantationes & fraudes quandoque fieri, adeoque in proposita specie nullam fidem mereri, palàm est; *ut Molinæus in præcitato loco rectè notat ex Baldo in c. venerabili. 52. de testibus.* Sed & miraculo adscribi non debent, quæ naturalem causam habent, putà infirmitatem funis vel catenæ, & gravitatem oneris appensi, *ut tradit Niellius d. Disput. feud. 11. thes. 2. sub lit. d.*

69 Nihil item ad rem pertinet: in dubio sanctius esse, nocentem impunitum relinquere,

quàm innocentem condemnare. *l. absentem. 5. ff. de pœn.* Quia nos hìc non in dubio versamur casu, sed in claro; ubi scilicet de delicto, mortis pœnâ digno, evidentissimè constat.

Porrò istud risu potiùs, quàm refutatione dignum est, quod quidam scribunt & obiiciunt: dicitur *in Psalm. 124. vers. 7.* Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Ergo fur est liberandus, si fracto laqueo deciderit. Nam
ut † totus ille psalmus est gratiarum actio, in 70
qua celebratur Deus, quòd Ecclesiam suam contra dolos, & furorem hostium mirabiliter, & præter spem conservet: sic speciatim *in hoc v. 7.* Psaltes divinam illam liberationem figuratè commendat & illustrat, inquiens: *Anima nostra, sicut avis, erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus seu confractus est, & nos liberati sumus.* Id est, quemadmodum aviculæ retibus ac funiculis capiuntur: ita & nos iam irretiti tenebamur ipsorum technis, fuissetque nobis pereundum. Sed dominus fregit ipsorum machinationes, ceu laqueos & funiculos, ut mortem evaderemus præsentissimam. *D. Lucas Osiand. super d. Psal. 124. v. 7.* Nullius igitur fili aut pili habenda est prolata instantia. Etenim I. Psalmus loquitur de populo Israëlitico, qui à populis extraneis, Philistæis putà, aliisque Gentilibus miris modis vexabatur. II. Gratias agit Dei populus Jehovæ suo, contra Tyrannos, & alios malevolos

homines, qui persecuti sunt Dei Ecclesiam. III. Nullo modo loquitur Psaltes de externo laqueo: sed de spirituali capturâ, quâ hostes populi Israëlitici universam Dei Ecclesiam deglutire & eradicare conati sunt. Proinde minimè sequitur: Populus Israëliticus ab hostibus suis Tyrannis, aliisqúe persecutoribus vexatus & infestatus, gratias agit Deo pro liberatione animarum suarum. Ergo fur laqueo externo fracto si deciderit, liberandus est: cùm plurimæ sint diversitates, eæque maximæ inter populum Dei, & furem; inter Tyrannum, & legitimum Magistratum, qui Dei est minister & ultor sceleris. *Roman. 13. v. 4.* & tandem inter laqueum ex filo contextum, & eum, qui per translationem, crucis atque miseriarum laqueus vocatur.

71 Illud denique generaliter sciendum: ad ultimum supplicium damnatum, mulieri vel puellæ nuptias ejus postulanti concedendum non esse. *arg. l. servos. 8. §. ult. C. ad l. Jul. de vi publ. l. si ex causa. 9 §. Papinianus. 4 ff. de minorib. l. 1. §. fin. ff. de quæstionib. l. ad bestias. 31. ff. de pœnis. Gomez. d. tom 3. var. resolut. c. 13. num. 37. Tiraq. in tr. de pœn. temperand. caus 56. Mansuerius in pract. sua, tit. de pœn. §. item in aliquib. &c. Chassenæus in consuet. Burg. Rubr. 1. §. 5. in verb. S'il n'a grace. vers. duodecimus casus. num. 96. Iacob. de Bellovis. in prax. crim. lib. 1. c. 9. nu. 34. Sebast. Medices in tract. mors omnia solvit. part. 1.*

part.1.num 158. Fulvius Pacian. in tract. de probat. lib. 2. c. 3. num. 53. Petreus in sup. citato thesaur. concl. 216. Clar. præf. lib. 5. sent. §. fin. q. 98. num. 6. Schneid. ad Rubric. hujus tituli. num 3. Vasq. illustr. controvers. c. 48. num. 15. Matth. Stephan. d. cent. 4. q. 6. ad lit. b. Niellius & Hœnonius locis præallegatis. Ejusque rei ratio non est obscura: quia Reip. † interest, delicta non esse 72
impunita *l. ita vulneratus. 51. §. 2. ff. ad l. Aquil. l. Stich. 95. §. 1. vers. sanè. ff. de solutionib.* & pœnas ob maleficia solvi, vigor publicæ disciplinæ suadet. *l. si à reo. 70. §. ult. ff. de fidejussor. l. locatio. 9. §. quod illicitè. ff. de publican. & vectigalib. l. 3. C. de Episc. audient.* ubi Paulus de Castro ait; sanctissimum † esse officium, si fiat Ju- 73
stitia de criminosis: nec posse pinguiorem (*secundùm Senecam*) victimam Deo mactari, quàm hominem sceleratum. Cui congruit, quod habetur *in can. quali nos. 43. in fine. 23. q. 5.* nullum majus aut gratius posse Deo offerri sacrificium, quàm si hi, qui in suam & aliorum perniciem debacchantur, competenti vigore compescantur. Quibus inseruit & istud; provinciam † malis hominibus esse pur- 74
gandam, ut in quiete permaneat. *l. congruit. 13. ff. de offic. præsid. l. 2. C. quando liceat unicuiq; sine jud. se vind.* Item illud: non remitti pœnam facilè, publicè interesse: ne ad maleficia † te- 75
merè quisquam prosiliat. *l. si operis. 14. Cod. de pœn.* præclarè *Damhoud. in prax. crim. in proœ-*

mio, per totum. Quamvis contraria sententia insigniter (ut ipse loquitur) probetur Emanueli Soarez in thesaur. recept. sent. verb. meretricis, num. 135. Nevizano, d. lib. 1. silv. nupt. n. 62. Paridi de puteo, in tract. de Syndicatu in verb. pœna. vers. an si judex. in fine. & nonnullis aliis.

§. *Furtum autem fit. 6. cum 2. §§. seqq.*

Furtum autem fit, non solùm cùm quis intercipiendi causâ rem alienam amovet: sed generaliter, cùm quis alienam rem invito domino contrectat. Itaque sive creditor pignore, sive is, apud quem res deposita est, eâ re utatur: sive is, qui rem utendam accepit, in alium usum eam transferat, quàm cujus gratiâ ei data est: furtum committit. Veluti, si quis argentum, utendum acceperit, quasi amicos ad cœnam invitaturus, & id peregrè secum tulerit: aut si quis equum gestandi causâ cōmodatum sibi, longiùs aliquò duxerit: quod veteres scripserunt de eo, qui in aciem equum perduxisset.

§. 7.

§.7. Placuit tamen; eos, qui rebus commodatis aliter uterentur, quàm utendas acceperint, ita furtum committere: si se intelligant, id invito domino facere: eumque si intellexisset, non permissurum. At si permissurum credant, extra crimen videri, optimâ sanè distinctione: quia furtum sine affectu furandi non committitur.

§. 8. Sed & si credat aliquis, invito domino se rem commodatam sibi contrectare; domino autem volente id fiat: dicitur furtum non fieri. Unde illud quæsitum est, cùm Titius servum Mævij solicitaverit, ut quasdam res domino subriperet, & ad eum perferret, & servus id ad Mævium pertulerit: Mævius autem dum vult Titium in ipso delicto deprehendere, permiserit servo quasdam res ad eum perferre: utrùm furti, an servi corrupti judicio teneatur Titius, an neutro? Et cùm nobis super hac dubitatione suggestum est, & antiquorum prudentium super hoc altercationes perspeximus, quibusdam neque furti, neque servi

corrupti actionem præstantibus, quibusdam furti tantummodo: nos hujusmodi calliditati obviam euntes, per nostram decisionem sancimus: non solùm furti actionem, sed & servi corrupti contra eum dari. Licèt enim is servus deterior à solicitatore minimè factus est; & ideò non concurrant regulæ, quæ servi corrupti actionem introducunt: tamen consilium corruptoris ad perniciem probitatis servi introductum est, ut sit ei pœnalis actio imposita, tanquam si re ipsa fuisset servus corruptus: ne ex hujusmodi impunitate & in alium servum, qui facilè posset corrumpi, tale facinus à quibusdam perpetretur.

SUMMARIA.

1 Sola contrectatione, invito domino factâ, committitur furtum.
2 Commodatarius quando furti alligetur.
3 Species lucri est, ex alieno largiri.
4 Furtum sine affectu furandi non committitur.
5 Quæ concurrere debeant, ut furti actio locum habeat.
6 Quoties duo vel plura copulativè requiruntur: alterum tantùm intervenisse non sufficit.
7 Quo casu & furti & servi corrupti actio, domino adversus consulentem competat.
8 Num creditor furtum committat, si rem sibi debitam clàm à debitore auferat.

9 Sen-

9 Sensus & consideratio l. ait Prætor. 10. §. si debitorem. 16. ff. quæ in fraud. credit &c.
10 Explicatio & intellectus l. cum, qui. 14. §. 1. ff. de furt.

FUrtum fit non tantùm amotione seu ablatione rei; sed solâ † etiam contrectatione, invito domino factâ: veluti si creditor re sibi pignori datâ, aut depositarius re apud se depositâ utatur. *hoc §. n. & l. si pignore 54. ff. de furt.* Non igitur solâ inficiatione depositi, sed contrectatione, id est, utendo depositarius furtum facit. *l. inficiando. 67. ff. eod. l. qui furtum. 16. ff. de condict. furtiva.* Sic & commodatarius, † si re commodatâ aliter utatur, sive ampliùs, quàm fuerit conventum, furti alligatur: ut si argentum, quod utendum accepit, quasi amicos ad cœnam invitaturus, peregrè secum tulerit: aut si equum gestandi causâ sibi commodatum, longiùs aliquò duxerit. *l. qui jumenta. 40. ff. de furtis. l. si ut certo. 5. §. quin imò. 8. ff. commodati. Gellius lib. 7. c. 15. & Valer. Max. lib. 8. c. 2. in fin.* Similiter commodatarium, si alii rem sibi utendam datam commodaverit, furti obligari responsum est. *d. l. si pignore. 54. §. 1. ff. de furt.* Nec movere quem debet, quòd ipse nihil lucri sui causâ faciat. Species † enim lucri est, ex alieno largiri & beneficii debitorem sibi acquirere, ut eleganter loquitur Cajus *in d. l. pignore. 54. §. 1. ff. d. t.*

1 (margin, line 2) — see above

Distinguit autem hic Imperator in commodato, & ait, interdum furtum in eo fieri,

interdum non fieri. Fieri quidem, si commodatarius sciat, aut intelligat, se contrectare invito domino: non fieri, si probabiliter putet, se contrectare, sive uti commodato, domino permittente. Ratio hujus distinctionis hæc
4 additur: quia furtum † sine affectu furandi non committitur: sive (ut Paulus inquit) quia voluntas & propositum delinquentis maleficia distinguit. *l. qui injuriæ. 53. ff. eod.* Sanè si commodatarius dolo rem sibi commodatam contrectet, quasi domino invito, dominus autem velit, furti non obstringitur, *§. sed & si credat. h. t. & jam suprà in explicatione definitionis furti dictum. num. 10 & 11. Videatur ea de re Eberhardus Speckhan. cent. 2 class. 3.*
5 *num. 6. & 7.* Quare ut furti † actio locum habeat, duo concurrant necesse est: primùm, ut quis invito domino utatur aut contrectet, non ignarus, ipsum id ægrè laturum; Deinde, ut dominus, cùm resciverit, id in malam partem accipiat. Alterutro horum deficiente, deficit & furti actio. Hujus ratio est: quia
6 quoties † duo vel plura copulativè requiruntur; alterum tantùm intervenisse, non satis est. *l. si heredi. 5. ff. de conditionib. institut.* Cujus
7 occasione Imperator decidit: illum, qui † patitur, aut jubet servum suum, cui quis furandi consilium dederat, rem suam quasi furtim ad eum deferre, ut in furto eum deprehendat, & furti & servi corrupti actionem adversus

consu-

consulentem habere. Ratio hujus decisionis affertur *hîc in textu, vers. licèt enim is servus deterior, &c. & in l. si quis. 20. C. de furtis, & ser. corrupto.* Cui non repugnat, quod modò, & etiam sup. in furti definitione diximus, furtum non fieri, nisi invito domino. Nam etsi in proposita specie dominus in hoc consenserit, ut suasor sive consultor iste res ad se delatas contrectaret: hoc tamen minimè voluit, ut eas lucri causâ interciperet, nunquam redditurus. Meritò ergo furti actione tenetur. Invito siquidem domino res contrectat in hoc, ut lucrifaciat: licèt volente eo, in hoc contrectet, ut in furto deprehendatur & coërceatur; *quemadmodum Baro hîc explicat.*

8 Quæri hîc non inconvenienter poterit: an creditor, si rem liquidò sibi debitam, vel aliam ei æquivalentem, clàm sive furtivè à debitore auferat, furtum committat? Et committere evidens ratio suadet. Quia non est singulis permittendum, quod publicè per Magistratum fieri debet: ne occasio sit majoris tumultus faciendi: & ut scandala evitentur, quæ inde exoriuntur, quòd quis sine judice, & non servato juris ordine, rem sibi debitam clàm & furtivè aufert. *l. non est singulis. 176. ff. de reg. jur. l. extat. 13. ubi Cujac. ff. quod met. caus. l. nullus. 14. C. de Iudæis. l. si quis in tantam. 7. Cod. unde vi. l. un. C. ne quis in sua caus. judicet, & similib. Bronchorst. cent. 4.* ἐναντιοφανῶν. *affert.*

assert. 75. Wegner. *Disp. 14. th. 3. sub lit. b. in fin.* *Hœnonius Disput. 18. controvers. 12. & Forster. part. 1. disp. ult. th. 4. ubi dissentientes citat Covarruv. lib. 1. resol. c. 2. num. 15. & Clar. lib. 5. sent. § furtum. num. 20.*

9 Non obstat *l. ait Prætor. 10. §. si debitorem. 16. ff. quæ in fraud. credit. facta sunt.* ubi licet creditori debitorem fugientem propriâ auctoritate apprehendere, & pecuniam secum ferentem ab eo auferre. Etenim tum demum id locum habet, si evidens periculum sit, ne debitor aufugiat, & non sit præstò copia Magistratus *arg. l. generali. 54. C. de decurionib.* Nam ubi periculum est in mora, à communis juris regulis receditur. *l. de pupillo. 5. § præterea. 12. ff. de operis novi nunciat.*

10 Sic quoque non refragatur *l. eum, qui. 14 §. 1. ff. de furt.* ubi dicitur, emptorem, qui soluto precio rem emptam venditori subtraxit, furti non teneri. Eo namque casu emptor furti actione ideo non tenetur: quia venditor custodiam rei venditæ præstare tenebatur: quo casu ad exactissimam rei custodiendæ diligentiam, & sic de levissima culpâ adstringitur *l. 2. § 1. & l. 3. ff. de peric. & commod. rei vend.* Quia autem furtum levissimæ culpæ custodientis imputatur. *l. cum duobus. 52. §. damna. 3. ff. pro socio.* hinc fit, ut furtum non emptori, sed venditori imputetur, propter negligentiam in re custodiendâ adhibitam. *Bronchorst. d. loco.*

§. *Inter-*

§. *Interdum etiam liberorum. 9. cum §. seq.*

Interdum etiam liberorum hominum furtum fit. Veluti si quis liberorum nostrorum, qui in potestate nostra sunt, subreptus fuerit.

§. 10. Aliquando autem etiam suæ rei furtum quis committit: veluti si debitor rem, quam creditori pignoris causâ dedit, subtraxerit.

SUMMARIA.

1 Liberi hominis quando furtum fiat.
2 Furtum cadit in rem alienam.
3 Fœminæ liberos in potestate non habent.
4 Plagiarius extra ordinem coërcendus.
5 Quibus casibus rei suæ fiat furtum.
6 Furtum rei pignoratæ, à debitore duobus fit modis.

DOcet hîc Justinianus, etiam liberi homi- 1
nis furtum fieri posse, si modò is sit in potestate patris. Nam planè liberi, id est, ejus, qui sui est juris, non fit furtum. Ratio: quia ejus demum rei furtum † est, quæ est aliena, quæve 2
in alterius dominio aut jure est, *ut ex sup. expositâ furti definitione. num. 13. 25. & seq. & Paulo lib. 2. sent. t. 31. constat.* At libera persona nullius in dominio est. *§. 1. sup de inutil. stipul.* Liberi autem, qui sunt in potestate, sunt quodammo-

dammodo in dominio patris, ut servi: ac proinde & vindicari possunt, & surripi. *l. 1. §. 2. ff. de rei vindicat. l. eum, qui. 14. § si filiusfamiliâs. l. mater. 38. ff. de furtis. Giphan. hîc.* Cæterùm filio surrepto, pater furti habet actionem (quâ duplum vel quadruplum exigitur ejus, quod interest patris, non fuisse surreptum filium, *Heigius hîc, nu. 2.*) non mater, *dictis jam legib.*
3 Ratio differentiæ est: quia fœminæ † liberos in potestate non habent. *§. fœminæ. 10. sup. de adopt. §. cæteri. 3. s. de hered. qualit. & different. Borcholt. hîc.* Certè si liber homo surripiatur, vel abducatur celandi animo, licèt propriè non sit furtum; est tamen quasi furtum, quod
4 propriè plagium dicitur. Unde † & plagiarius lege Fabia accusari potest, ut extra ordinem coërceatur. *l. pen. & ult. ff. ad l. Fab. de plagiar.* Qua de re agemus paulò copiosiùs *in §. est &*
5 *inter. 10. infr. de publ. judic.* Sed & suæ † rei furtum quibusdam casibus fieri, Imperator hîc affirmat: veluti si dominus rem suam, cujus ususfructus ad alterum spectat, usufructuario surripiat: aut si dominus rem suam alteri commodatam, ei auferat: aut si debitor rem suam pignoratam creditori subtrahat. *leg. creditoris. 15. §. 1. leg. in actione. 19. §. ult. leg. si is, qui. 59. & leg. si is, qui rem. 66. l. si debitor. 79. ff. de furtis.* Ejus ratio est: quia furtum fit non tantùm ipsius rei, id est, proprietatis, sed etiam possessionis, ususfructus, alteriusve juris. *l. itaque. 12.*

que. 12. §. sed & si. ff. eod. & suprà in definitione dictum, num. 37. & 38.

Quamvis autem debitor, rem pignori datam creditori surripiens, furti teneatur: ipsa tamen res non fit furtiva; atque ideo nihilominùs ab alio usucapi potest. *l. sequitur. 4. §. si rem pignori ff. de usurpat. & usucap. & l. si rem. 5. ff. pro emptore.* Non obstat *l. ult. ff. d. t. de usurp. & usucap. & l. cùm sit. 6. C. de usucap. pro emptore.* ubi expressum est: si debitor creditori pignus subtraxerit, & vendiderit, rem furtivam esse; & propterea usucapi non posse. Nam dicendum: furtum rei † pignoratæ fieri à debitore duobus modis: uno, si pignus tenenti creditori auferat: altero si non tenente creditore, ipse pignus alii vendiderit & tradiderit. Utroque quidem casu committitur furtum: sed casu priore, quo scilicet debitor eam rem priùs surripuit, deinde distraxit, ab emptore res usucapi poterit. *d. l. 4. §. si rem. ff. de usucap. & d. l. 5. ff. pro emptore.* Posteriore verò casu, usucapio non procedit. *d. l. fin. ff. de usucap. & d. l. 6. C. de usucap. pro empt.* Ratio diversitatis hæc est: quia quando debitor creditori possidenti pignus aufert, post furtum factum res in potestatem domini, id est, debitoris rediit: ideoque vitio furti purgato, res ab emptore usucapi potest. At verò cùm pignus à debitore contrectatur non auferendo, sed tantùm vendendo: hoc casu contrectatione factâ, fur-

6

toqúe

toq́ue admisso, res in potestatem domini non pervenit; neque furti vitium purgatur: & idcirco meritò usucapio impeditur. *Verùm uberiùs ea de re Cujacius in d. l. 4. §. si rem pignori. ff. de usurp. & usucap. & Jul. Pac. cent. 6. ἐναντ. quæst. 99.*

§. Interdum quoq; furti.11.

Interdum quoque furti tenetur, qui ipse furtum non fecit: qualis est is, cujus ope & consilio furtum factum est. In quo numero est, qui tibi nummos excussit, ut alius eos raperet: aut tibi obstiterit, ut alius rem tuam exciperet, aut oves tuas vel boves fugaverit, ut alius eas acciperet. Et hoc veteres scripserunt de eo, qui panno rubro fugavit armentum. Sed si quid eorum per lasciviam, & non datâ operâ, ut furtum admitteretur, factum est: in factum actio dari debet. At ubi ope Mævij Titius furtum fecerit: ambo furti tenentur. Ope & consilio ejus quoque furtum admitti videtur, qui scalas fortè fenestris supponit: aut ipsas fenestras, vel ostium effringit, ut alius furtum faceret: quive ferramen-

ta ad effringendum, aut scalas, ut fenestris supponerentur, commodaverit, sciens cujus rei gratiâ commodaverit. Certè qui nullam opem ad furtum faciendum adhibuit, sed tantùm consilium dedit, atque hortatus est ad furtum faciendum, non tenetur furti.

SUMMARIA.

1 Opem & consilium auferenti dolo malo præstans, etiam furti tenetur.
2 Consilium dare & opem ferre, quis intelligatur.
3 Verba (*ope consilio*) utrùm conjunctim, an verò separatim sint accipienda
4 Delicta sine animi propositione non fiunt.
5 Consilium tantùm ad furtum faciendum dans, quando furti obligetur.
6 Furtum non verbis, sed facto committitur.
7 In criminibus gravioribus voluntas spectatur, non exitus.
8 Consultores & suasores, actione duntaxat furti nec manifesti tenentur.
9 Auxiliatores qua actione conveniri possint.

NOn solùm is, qui rem alienam contrectat & surripit, furti obligatur: sed etiam, qui opem & consilium auferenti dolo malo (nam si lasciviâ tantùm sive petulantiâ id fecerit: non actione furti, sed in factum tenebitur. *hoc. §. n.* quæ dari consuevit, cùm est quidem delictum, sed sine nomine, seu extraordinarium, *ut latiùs dicetur inf. §. ult. de L. Aquil.*) præstat: licèt ipse furtum non faciat: 1

quemadmodum Justinianus exemplis aliquot hoc loci perspicuè declarat. Consilium
2 autem, † *inquit Vlpianus*, dare videtur, qui persuadet, & impellit, atque instruit consilio ad furtum faciendum. Opem ferre intelligitur qui ministerium atque adjutorium ad surripiendas res præbet. *l. in furti actione. 50. §. consilium. ff. de furtis.*

3 An autem hæc verba, *Ope consilio*, sive *Ope & consilio*, accipienda sint conjunctim, id est, ut simul & opem & consilium præstitisse oporteat: an verò separatim, id est, sufficiat, vel solum consilium, vel solam opem præstitisse, ad hoc, ut furti actio locum habeat, disceptatum est? Sed dicendum: unumquodque horum separatim factum ad furti actionem sufficere. *l. sæpè. 53. in fin ibiq; eruditè Gœddæus. nu. 16. & seq. ff. de verb. sign.* Quanquam nemo videatur opem tulisse: nisi qui & consilium malignum habuerit, hoc est, dolo malo & ani-
4 mo furandi opem tulerit. Delicta † enim sine animi propositione non fiunt. *l. fugitivus. 225. ff. de verb. sig. Vide Donell. lib. 15. Commentar. de jure civ. c. 29. pag. 465. num. 10. & Forster.*
5 *Disp. ult. th. 5. part. 1.* Sanè qui consilium † tantùm dedit, & hortatus est aliquem ad furtum faciendum, tum demum actione furti tenetur, si consilium effectum habuerit, hoc est, si furtum etiam ex eo consilio & hortatu sit secutum. Nam si secutum non sit: furti nequaquam

quam obstringitur. *d. l. sæpè. 53. in fin. ff. de verb. sig. & l. si quis uxori. 52. §. neq; verbo. 19. ff. de furt.* Atque ita finalem hujus paragraphi versiculum plerique exaudiunt. *Philippus Matth. ad l. consilij. 47. num. 11. & seq. ff. de reg. jur. Oldendorp. class. 7. act. 3. vers. in personam, &c. Borcholt. hîc, Mynsinger. num. 4. & Heig. num. 7. Hœnon. Disput. 18. controvers. 15. Oleman. ad lib. 4. disputation. juris civil. Giphan. Disp. 33. num. 17. & seqq. Bronchorst. cent. 4. [illegible] assert. 73. & Bonifac. in tract. de furt. § contrectatio. num. 118. & seq. ubi plures allegat.* Ratio est; quia furtum
non † verbis, sed facto committitur. *d. l. si quis.* 6
52. § neq; verbo. ff. eod. Et hoc quidem privatis in delictis: non autem in maleficiis sive criminibus atrocioribus obtinet. In his † namque, 7
crimine etiam non secuto, consulens punitur. *Bonifac. in d. §. contrectatio. num. 124.* Ratio: quia in gravioribus maleficiis voluntas spectatur, non exitus. *l. Divus. 14. ff. ad l. Corn. de sicar. Et hac de re prolixiùs explicabitur in §. item lex Cornel. de sicar. 5. instr. de public. judic. num. 185. & seqq.*

Id quoque hìc notandum: suasores, con- 8
sultores, atque hortatores, cùm actui furandi non adsint, non nisi actione furti nec manifesti, adeoque in duplum teneri, instar furis nec manifesti. Unde fieri potest, ut ex eodem furto duo furti teneantur; unus in quadruplum, ut fur ipse deprehensus: alter, qui consilium

communicavit, in duplum, *l. ult. C. de noxalib.*
9 *actionib.* De auxiliatoribus, † num furti manifesti, an nec manifesti actione conveniri possint, quæritur? Et magis mihi arridet sententia Balduini hic, existimantis: eos solâ furti nec manifesti actione conveniri posse. Cui astipulatur textus expressus *in l. is, qui opem. 34. ff. de furt.* ubi Paulus ait: eum, qui opem furtum facienti fert, nunquam manifestum esse: ideoque etiam nunquam, sive in ipso opitulandi actu deprehendatur, sive non, furti manifesti teneri. Nec obstat *hic §. noster.* ex quo evinci posse videtur: eum, qui furanti fert opem, furti etiam manifesti actione æquè teneri, ac ipsum furem: si modò in ipsâ operâ & auxilio deprehensus fuerit. Etenim respondeo: quòd generaliter & indistinctè hoc in §. dicitur, utrumque & furem & auxiliatorem furti teneri: id ita explicandum est, & temperandum; ut is quidem, qui opem auxiliúmve tulit, furti nec manifesti: fur autem ipse, qui deprehensus est, manifesti teneatur. *d. l. is, qui opem 34 ff. de furt. & d l. fin. C. de noxal. actionib. Porrò de iis, qui furibus opem ferunt, vel ad furandum dant consilium, copiosè post alios à se citatos agit Bonifac d. tract. de furt. §. contrectatio. n. 62. cum seqq. & n. 114. cum aliquot seqq. ad quem brevitatis ergò Lectorem remitto.*

§. *Hi, qui in parentum.* 12.

Hi, qui in parentum vel dominorum potestate sunt, si rem eis surripiunt, furtum quidem faciunt, & res in furtivam causam cadit (nec ob id ab ullo usucapi potest, antequàm in dominii potestatem revertatur) sed furti actio non nascitur: quia nec ex alia ulla causa potest inter eos actio nasci. Si verò ope & consilio alterius furtum factum fuerit: quia utique furtum committitur, convenienter ille furti tenetur: quia verum est, ope & consilio ejus furtum factum esse.

SUMMARIA.

1 Filii & servi, an patri vel domino furtum facere possint.
2 Liberi, vivo parente, rerum paternarum domini videntur.
3 Inter patrem & filium, nulla actio nascitur.
4 Pater & filius una eademque reputatur persona.
5 Quo casu pater filiumfamiliâs convenire queat.
6 An libertus & mercenarius, patrono & conductori faciant furtum.
7 Conjuges constante matrimonio res invicem amoventes, qua actione teneantur.
8 An & quatenus accessiones in plus, quàm principales, obligentur.
9 Familiâ alicui furtum faciente, quatenus dominus liberetur.
10 Actio furti adversus nostros servos, ancillas, officiales, &c. hodie nobis competit.

11 Officialis in tempore administrationis dives factus, licitè bona acquisivisse præsumitur.
12 Cur furta domesticorum graviora, graviùs sint puniendа.
13 Nulla pestis inimico familiari capitalior.
14 Num tabellarius pecuniam, ad alium perferendam, in usus suos convertens, furtum committat.
15 Actus agentium ultra eorum intentionem nihil operantur.
16 Nuda traditio quando transferat dominium.
17 Conjectura, in casibus certis & claris, locum non habent.
18 Sententia l. in navem Saufeii. 31. ff. locati.

1 FIlii & servi in patria vel dominica potestate existentes, si aliquid patri vel domino surripiant, furtum quidem committunt (Res quippe dominica non est servorum: ut & res paterna, non propriè est filiorum: quemadmodum res filii vel servi, est patris & domini;
2 etsi quodammodo † etiam vivo patre, liberi rerum paternarum domini censentur. *l. in suis. 11 ff. de lib. & posthum. &c.* & res in furtivam causam cadit, ita ut usucapi non possit; nisi in potestatem patris vel domini revertatur) verùm patri in filios, & domino in servos, furti actio non competit. *l. servi. 17. l. si servus. 61. ff. de furt. l. 1. C. de noxal. actionib. & hoc §. n.* Cujus rei rationem *jam sup. in definitione furti. §. 1. num. 27.* ex Ulpiano indicavimus. Affertur hic & alia ratio, hæc nimirum: quia
3 inter † patrem & filium, dominum & servum nulla, adeoq; nec furti, actio nascitur. Cur ita? quia regulariter lis nulla nobis potest esse cũ eo, quem in potestate habemus. *l. lis nulla. 4. &*

l. si à

l. si à me fuerit. 11. ff. de judic. Quid? quòd cùm pater † & filius una eademque reputentur 4
persona. *l. fin. C. de impub. & aliis substit.* non juris constitutio, sed natura rei impedimento est, quò minùs pater cum filio furti actione experiri valeat: cùm nemo secum agere queat. *l. ne cum filiofamilias. 16. ff. de furt.* Si tamen
filiusf. † habeat castrense, quasi castrense, aut 5
adventitium peculium; pater eum actione utili convenire poterit. *l. si quis uxori. 52. §. sed si*
filius. ff eod. Similiter libertus, † cliens, & mer- 6
cenarius furtum quidem patrono & conductori faciunt: actione tamen furti non tenentur. *l. si libertus. 89. ff. d. t. de furt. Giphanius hîc.*
Sic & † uxor (*ut & sup. circa definitionis furti* 7
explanationem monuimus. num. 27.) si constante matrimonio, res mariti amoverit; ut & contrà maritus, si constante matrimonio amoverit res mulieris, non actione furti, sed rerum amotarum tenetur. *d. l. si quis. 52. ff. eod. l. uxor. 5. ff. expilatæ hered. l. 1. & t. t. ff. de act. rer. amot.* Et ratio est: quia, ob honorem matrimonii, tam turpem & atrocem actionem dare in personas, ita sibi conjunctas, lex erubuit, *l. 2. ff. d. t. l. ult. §. ult. Cod. de furt. Bonif. in tract. de furt. §. 10. num. 179. & seqq.*

Quamvis autem patri adversus filium, & domino adversus servum, viro item adversus mulierem, &c. actio furti denegetur: hi tamen, quorum ope & consilio illæ personæ

furtum fecerunt, furti rectè obstringuntur. *hoc § nostro.* Nam quæ ratio in illis personis militat: eadem in his, quorum ope & consilio furtum factum est, locum non habet. Et ita licèt
8 accessiones † in plus, quàm principales, obligari nequeant: quia tamen hoc in casu principalis & accessorii diversa est ratio, propter personarum differentias: meritò quoque diversa est dispositio. *Bal. in l. non dubium. 5. in 14. oppos. C. de ll. & Decius in l. cùm principalis.*
9 *178. ff. de R. I. n. 3.* Planè, si familia † furtum alii faciat, dominus offerendo tantum, quantum præstaret unus liber, si furtum fecisset, liberatur: ne omnes servos noxæ dedere cogatur. *l. 1. & t. t. ff. si familia furt. fec. dicetur. l. si familia. 9. ff. de jurisd. l. illud. 32. ff. ad l. Aquil. l. quod ait prætor. 31. ff de noxal. act. l. 3. §. ult. ff. de publican. Et hac de re nonnihil agetur in §. pœnales. 12. infr. tit. de actionib. num. 8. & 9.* Illud tamen communiter Dd. rectè limitant: nisi criminaliter agatur: quo casu omnes de suo crimine puniuntur: ne scilicet delicta maneant impunita. *l. ita vulneratus. 51. §. 2. ff. ad leg. Aquil. l. si à reo. 70. §. ult. ff de fidejussorib. l. 3. C. de Episc. audiend. Ang. in rubr. ff. si famil furt. fec. dic. Boss. in prax. crim. t. 58. si familia furtum fecisse dicatur. num. 2. Clar. lib. 5. sent. §. furtum. num. ult. Rimin. in d. l. si familia. 9. n. 6. ff. de jurisd. Bonif. in d. tr. de furt. §. 8. n. ult. Treut. vol. 2. disp. seiect. Disp. 30. th. 2. ad lit. c. num. 35.*

Porrò

Porrò quod superiùs de servis & mercenariis dictum est; id in nostri temporis servis, ancillis, mercenariis, ministris, famulis, & officialibus, utpote liberis hominibus, locum amplius non habet: ac proinde furti actio sive accusatio adversus eos omnino competet: nisi furta viliora aut leviora fuerint. *l. perspiciendum. 11. §. 1. ff. de pœn.* Si igitur furta domesticorum, atque eorum, quorum fidei res specialiter credita est, velut Officialium, fuerint graviora: non modò non leviori pœnâ mulctari; sed etiam acerbiùs, adeóque capitali animadversione vindicari debere, pleriq; concludunt, *arg. §. item lex Julia peculatus. 9. ibiq; pulchrè Wesenb. num. 5. infr. de publ. jud. l. capitalium. 28. §. omnia 8. ff. de pœn. l. si is, cui. 7. C. de furt. Igneus ad l. 1. num. 91 ff. ad Senatusc. Silan. Ias. in l. ejus, qui. 41. §. quas verò. num. 7. ubi & Zas. num. 11. ff. de reb. credit. si cert pet. Chaß in consu. Burg. Rubr. 1. mihi fol. 48. num. 37. Boss. in pract. crim. tit. de furt. num. 25. Clar. in præalleg. §. furtum. num. 22. & idem in pract. crim. §. fin. quæst. 68. num. 30. ubi tamen ex communi Dd. traditione subdit: quòd † Officialis, etiam ditissimus, idq; in tempore administrationis, factus, non ex bonis & reditib. fisci vel domini, sed licitè bona, quæ habet, acquisivisse in dubio præsumitur. Eidem sententiæ etiam noviter accedunt Petrus Friderus Mindanus, in tract. de mandat. judicialib. lib. 2. c. 13. num. 20. pag 98. Heigius hîc.* 10 11

num. 4. & Matthias Stephan. cent. 4. quæst. 3. lit. b. Huc quoq; pertinent, quæ tradit Tiraquell. tom. 7. de pœn. temperand. cauf. 58. Quod au-
12 tem dicimus: † furta domesticorum graviora, graviùs esse punienda: id sanè evidenti ratione non caret: quandoquidem proditionis speciem habet crimen furti, quod perpetratur à domesticis & à famulis, quibus omnia com-
13 mittimus: nec † pestis capitalior est, sive major ad nocendum, quàm familiaris inimicus. *can. 1. Distinct. 93. Chaßen. loco prænominato.* Siquidem clandestinis ac domesticis fraudibus facilè quidvis, pro negotii opportunitate, fieri potest, *l. data. 27. C. de donat. Petr. Gregor in Syntag. jur. univers. lib. 37. c. 12.* nec quisquam fures domesticos effugere poterit: nisi eos pœna severior, à tanto facinore retrahat. *Ioh. Bernhardi in proœm. crim. canon. c. 90. num. 2. & ibi Ignatius. Lopez. in addit. lit. C. quos refert & sequitur Theodor. Petreus in thesaur. controvers. conclusion. criminal. concl. 47.*

14 Occurrit hìc dubium paulò obscurius: an tabellarius sive nuncius, si ei tradatur pecunia ad alium perferenda, isque eam retinens, in usus suos convertat, furtum committat? Et Jason quidem *in d. l. ejus qui. 41. §. quas verò. nu. 6. & seq. ff. de reb. cred. si cert. pet.* ex Bartolo distinguit, & docet: siquidem pecunia tabellario annumeretur, dominium transferri, & furtum tanquam in re propria non committi:

secus

secus esse, si in sacculo clausa vel obsignata tradatur. Verùm contraria sententia, nimirum dominium pecuniæ nullo modo tabellario acquiri, sive illam annumeratam sive obsignatam accipiat, adeoque indistinctè eum furti teneri, haud difficulter defendi potest: idque primò per textum notabilem & expressum *in sup. allegata. l. si is, cui. 7. C. de furtis.* ubi Alexand. Imp. rescripsit; eum, qui pecuniam sibi numeratam, aliò perferendam, in proprios usus convertit, furtum facere. Deinde maximè huc pertinet *l. tutor. 33. & l. si quis uxori. 52. §. Iulianus. 16. ff. de furt. l. si tibi dederim. 25. ff. de donationib. & l. si mandavero. 22. § si tibi centum. 7. ff. mandati.* Præterea explorati atque indubitati juris est: actus † agentium, ultra vel contra mentem & intentionem illorum non operari. *l. 3. § 1. ff de obligat. & act. l. si quis. 4. l. rogasti. 11. & l. non omnis. 19. in prin. ff. de reb. cred. si cert. petat. l. quòd si fortè. 14. in prin. ff. de solutionib. Molin. in Rubr. ff. de verb. oblig. num. 80. Petr. Domin. Capiferreus in tract. de num. test. part. 3. c. 2. num. 49. Wesenbec. consil. 52. num. 48. Bartholomæus Kellenbentz. de renunciatione successionum. quæst. 8. num. 1. aliiq; ab his recitati.* Jam verò eum, qui pecuniam tabellario tradit ad alium perferendam, etjamsi illi eam annumeret, minimè hoc agere, ut in tabellarium dominium pecuniæ transferatur, plusquam manifestum est. Sed & illud 15

liqui-

16 liquidò constat: nunquam † nudam traditionem transferre dominium, sed ita demum, si venditio, aut aliqua justa causa præcesserit propter quam traditio sequeretur. *l. nunquam nuda. 31 ff. de acquir. rer. dom.*

Nec movear quicquam, quod à dissentientibus astruitur, in casu proposito causam subesse, propter quam fiat traditio, ut videlicet pecunia ad alterum transferatur. Nam Paulus *in d. l. 31.* non simpliciter & absolutè de causa traditionis loquitur: sed de justa aliqua causa, ut est venditionis, & similis, quæ animum dominium transferendi in tradente arguit: cùm hæc, ob quam pecunia nuncio annumeratur, planè demonstret contrarium.

Minùs ad rem facit, quod obiicitur, dominum eo ipso, quòd tabellario pecuniam annumerat, videri permisisse, ut iste eâ uteretur.
17 Neque enim, ubi † aliâ intentione, alioque fine traditionem fieri, perspicuum est, ejusmodi conjecturis, quæ in incertis duntaxat, non in claris & certis locum habent, opus est. *l. continuus. 137. §. cùm ita stipulatus. in fin. ff. de verb. obl.*

18 Nihil quoque refragatur † *l. in navem Saufeii. 31. ff. locati conducti.* ubi scriptum extat; si quis pecuniam numeratam ita deposuisset, ut neque clausam, neque obsignatam traderet, sed annumeraret; nihil aliud eum debere, apud quem deposita esset, nisi ut tantundem

pecu-

pecuniæ solveret. Etenim ingens inter illum casum, & hunc nostrum, de quo hîc agitur, est diversitas. Siquidem dubium non est ullum, quin tabellariis, ut qui pauperes plerunque sunt, ideo pecunia annumerari soleat, ut de corpore & numero pecuniæ constet, eamque confestim eò, quò jussi sunt, perferant. In eo autem, apud quem deponitur pecunia, longè alia ratio est: cùm nemo, nisi apud amicum pecuniam, præsertim verò non clausam, nec obsignatam, deponere consueverit. Itaque meritò is, qui ita deponit, eâ mente id fecisse præsumitur, quòd sua nihil referre existimet, eandem, quam tradit, pecuniam recipiat, vel aliam: quamvis ubi expresse id agitur, ut tantundem is, apud quem pecunia deponitur, non eandem, quam accepit, reddat, notissimos depositi terminos ea res egrediatur. *ut inquit Papinianus in l. Lucius Titius. 24. ff. depositi. Sed quæstionem istam explicatiùs tractat Daniel Mollerus. lib. 4. semestrium. cap. 2. In cujus sententiam descendit Petreus, in præfato thesaur. conclus. 41. ubi eandem multis ab hinc annis tenuisse Alexandrum, Decium & Curtium testatur. Eidem novissimè subscripserunt Hackelman. Disp 23. thes. 5. ad lit. b. Matth. Stephan. d. cent. 4 quæstion. 2. lit. c. & Andr. Gerhardi Decad. 17. quæstion. 3.*

§. Fur-

§. *Furti autem actio.13. & §.seq.*

Furti autem actio ei competit, cujus interest rem salvam esse, licèt dominus non sit. Itaque nec domino aliter competit, quàm si ejus intersit, rem non perire.

§. 14. Unde constat, creditorem de pignore subrepto furti actione agere posse, etiamsi idoneum debitorem habeat: quia expedit ei, pignori potiùs incumbere, quàm in personam agere: adeò quidem, ut quamvis ipse debitor eam rem subripuerit: nihilominùs creditori competat actio furti.

S u m m a r i a.

1 Actio furti cui detur.
2 Inter actionem furti & condictionem furtivam differentia.
3 Quodnam interesse ad furti actionem sufficiat.
4 Quibus casibus etiam ipsi furi actio furti detur.
5 Ex improbitate sua nemo actionem consequi debet.
6 Interesse quid, secundùm Paulum Iurisconsultum.
7 Lucrum cessans furti actionem non inducit.
8 Argumentum à contrario sensu, quando non procedat.
9 Actio furti creditori, sartori, bonæ fidei emptori, commodatario, colono, usufructuario, & nuntio competit: licèt domini non sint.
10 Plus cautionis in re est, quàm in persona.

Expo-

EXponit hoc loco Imperator, cui furti actio detur. De quo † hæc tenenda est regula: Actionem furti ei dari, cujus interest, rem non esse surreptam, licèt dominus non sit. *l. cujus. 10. & l. seq. ff. de furt. l. ult. C. eod.* Et in hoc actio furti differt † à condictione furtiva. Nam condictio soli domino competit. *l. 1. ff. de condict. furt.* actio verò furti etiam non domino conceditur, id est, ei, cujus interest, ut creditori, fulloni, conductori, &c. *tradente hîc Giphanio.* Non autem † quodlibet interesse, quod in re furto sublatâ quis habet, ad furti actionem sufficit. Nam primum ex causa honesta interesse oportet. Si enim ex inhonesta causa intersit: ut si malæ fidei possessori, aut ipsi furi res surripiatur: furti actio non datur: paucissimis † casibus exceptis. *l. qui vas. 48. §. si ego ff. de furt. Iul. Paul. lib. 2. recept. sent. t. 31. §. rem pignori, &c. Sed videatur Oldendorpius class. 7. act 3. vers. competunt, &c. Cujacius hîc in suis notis, & lib. 16. Observat. c. 30. Vultejus ad §. 1 num. 39. & seqq. sup. h. t. & Bronchorst. cent. 4. ἐναντ. assert. 71.* Istius ratio est: quia nemo † de improbitate sua actionem consequi debet. *l. itaq; 12. §. 1. & l. eum qui. 14. §. is autem, & § seq. ff. eod. Hœnon. Disp. 18. controvers. 17.*

1
2
3
4
5

Deinde necesse est, ut intersit ratione damni dati. Si etenim alicujus intersit lucri causa, quod ex re ablata percipere posset, is actione furti, uti nequit. *l. si is cui. 71. in fin. ff. de furt.* ubi

Javolenus Jurisconsult. sic loquitur: *Interesse ejus videtur, qui damnum passurus est; non ejus, qui lucrum facturus esset.* Cui non obstat *l. si commissa. 13 ff. rem ratam haberi.* ubi Paulus in-
6 teresse † definit, non tantùm damnum emergens, sed lucrum etiam cessans. Nam quin lucrum etiam veniat in id, quod interest, non inficiamur: sed hoc indubitatum esse, contendimus: nemini propter interesse, quod ex lucro proficiscitur, furti actionem competere. Non etiam obstat *l. si quis uxori. 52. §. si servus surreptus. ff. de furt.* ubi is, cui servus est ablatus, furti judicio consequitur non tantùm æstimationem servi, sed & hereditatis, quam servus surreptus acquirere potuisset. Ideóque dicendum videtur: in furti actionem lucrum etiam cessans venire. Non, *inquam,* obstat. Respon-
7 detur enim: lucrum † cessans furti actionem non inducere; eumqúe, qui illud lucrum duntaxat principaliter petit, furti experiri non posse. *d. l. si is, cui. 71. ff. d. t.* Interim verò neutiquam negatur, quin si damnum aliquod furti ratione illatum principaliter petatur, putà æstimatio servi surrepti, lucrum etiam, quod rei furto sublatæ accedit, per consequentiam peti possit. *d. l. si quis uxori. 52. §. si servus. ff. eod.*

Præterea ut furti agi queat, interesse oportet ratione juris realis, veluti proprietatis, vel possessionis, vel pignoris, vel usus intercepti.

Nam

Nam rei ſolùm promiſſæ, aut debitæ, nulla habebitur ratio. Unde ſi res debitori fuerit furto ſubtracta, quam creditori ex ſtipulatu debet, creditor furti agere non poterit. *l is, cujus. 85. ff. de furt.* Ratio eſt: quia, ut furti actio alicui competat, requiritur: ut ipſius interſit ratione juris realis, quod in re ablata habuit, *ut modò dictum.* Sed is, cui ex ſtipulatu quid debetur, perſonalem tantùm actionem habet: nec intereſt ejus ratione proprietatis, vel poſſeſſionis, vel uſus. Quamobrem furti actio ei non competit.

Non adverſatur *l. is, cui. 13. ff. eod.* ex qua probari poſſe videtur, creditorem furti agere poſſe, cùm per debitorem non ſtetit, quò minùs rem daret. Etenim in ea non expreſsè affirmatur, creditorem furti actionem habere, ubi mora non eſt commiſſa à debitore: ſed id tantùm à contrario ſenſu colligitur. Cùm verò certum ſit: † argumentationem à contrario ſenſu nullius eſſe ponderis, ubi lex manifeſta ei reſiſtit, *ut poſt alios tradit Everhardus à Midelburgo in locis ſuis legalib. loc. à contrario ſenſu. num. 4.* Idcirco generaliter definiendum eſt: nunquam creditori, ob rem ipſi debitam, quæ furto debitori ſublata eſt, furti actionem eſſe indulgendam. *d. l. is, cujus. 83. ff. de furt.* 8

Oſtendit autem hìc Juſtinianus quatuor exemplis, creditoris nimirùm, fullonis ſive 9

furtum fecerunt, furti rectè obstringuntur. *hoc § nostro.* Nam quæ ratio in illis personis militat: eadem in his, quorum ope & consilio furtum factum est, locum non habet. Et ita licèt
8 accessiones † in plus, quàm principales, obligari nequeant: quia tamen hoc in casu principalis & accessorii diversa est ratio, propter personarum differentias: meritò quoque diversa est dispositio. *Bal. in l. non dubium. 5. in 14. oppos. C. de ll. & Decius in l. cùm principalis.*
9 *178. ff. de R. I. n. 3.* Planè, si familia † furtum alii faciat, dominus offerendo tantum, quantum præstaret unus liber, si furtum fecisset, liberatur: ne omnes servos noxæ dedere cogatur. *l. 1. & t. t. ff. si familia furt. fec. dicetur. l. si familia. 9. ff. de jurisd. l. illud. 32. ff. ad l. Aquil. l quod ait prætor. 31. ff de noxal. act. l 3. §. ult. ff. de publican. Et hac de re nonnihil agetur in §. pœnales. 12. infr. tit. de actionib. num. 8. & 9.* Illud tamen communiter Dd. rectè limitant; nisi criminaliter agatur: quo casu omnes de suo crimine puniuntur: ne scilicet delicta maneant impunita. *l ita vulneratus. 51. §. 2. ff. ad leg. Aquil. l. si à reo. 70. §. ult. ff de fidejussorib. l. 3 C. de Episc. audiend. Ang. in rubr. ff. si famil furt. fec. dic. Boss. in prax. crim. t. 58. si familia furtum fecisse dicatur. num. 2. Clar. lib. 5. sent. §. furtum. num. ult. Rimin. in d. l. si familia. 9. n. 6. ff. de jurisd. Bonif. in d. tr. de furt. §. 8. n. ult. Treut. vol. 2. disp. select. Disp. 30. th. 2. ad lit. c. num. 35.*

Porrò

Porrò quod superiùs de servis & mercenariis dictum est; id in nostri temporis servis, ancillis, mercenariis, ministris, famulis, & officialibus, utpote liberis hominibus, locum amplius non habet: ac proinde furti actio sive accusatio adversus eos omnino competet; nisi furta viliora aut leviora fuerint. *l. perspiciendum. 11. §. 1. ff. de pœn.* Si igitur furta domesticorum, atque eorum, quorum fidei res specialiter credita est, velut Officialium, fuerint graviora: non modò non leviori pœnâ mulctari; sed etiam acerbiùs, adeóque capitali animadversione vindicari debere, pleriq; concludunt, *arg. §. item lex Julia peculatus. 9. ibiq; pulchrè Wesenb. num. 5. infr. de publ. jud. l. capitalium. 28. §. omnia 8. ff. de pœn. l. si is, cui. 7. C. de furt. Igneus ad l. 1. num. 91 ff. ad Senatusc. Silan. Ias. in l. ejus, qui. 41. §. quas verò. num. 7. ubi & Zas. num. 11. ff. de reb. credit. si cert pet. Chaß in consu. Burg. Rubr. 1. mihi fol. 48. num. 37. Boss. in pract. crim. tit. de furt. num. 25. Clar. in præalleg. §. furtum. num. 22. & idem in pract. crim. §. fin. quæst. 68. num. 30. ubi tamen ex communi Dd. traditione subdit: quòd † Officialis, etiam ditissimus, idq; in tempore administrationis, factus, non ex bonis & reditib. fisci vel domini, sed licitè bona, quæ habet, acquisivisse in dubio præsumitur. Eidem sententiæ etiam noviter accedunt Petrus Friderus Mindanus, in tract. de mandat. judicialib. lib. 2. c. 13. num. 20. pag 98. Heigius hîc.* 10 11

num. 4. & Matthias Stephan. cent. 4. quæst. 3. lit. b. Huc quoq; pertinent, quæ tradit Tiraquell. tom. 7. de pœn. temperand. caus. 58. Quod au-
12 tem dicimus: † furta domesticorum graviora, graviùs esse punienda: id sanè evidenti ratione non caret: quandoquidem proditionis speciem habet crimen furti, quod perpetratur à domesticis & à famulis, quibus omnia com-
13 mittimus: nec † pestis capitalior est, sive major ad nocendum, quàm familiaris inimicus. *can. 1. Distinct. 93. Chaßen. loco prænominato.* Siquidem clandestinis ac domesticis fraudibus facilè quidvis, pro negotii opportunitate, fieri potest, *l. data. 27. C. de donat. Petr. Gregor in Syntag. jur. univers. lib. 37. c. 12.* nec quisquam fures domesticos effugere poterit: nisi eos pœna severior, à tanto facinore retrahat. *Ioh. Bernhardi in prooem. crim. canon. c. 90. num. 2. & ibi Ignatius. Lopez. in addit. lit. C. quos refert & sequitur Theodor. Petreus in thesaur. controvers. conclusion. criminal. concl. 47.*

14 Occurrit hìc dubium paulò obscurius: an tabellarius sive nuncius, si ei tradatur pecunia ad alium perferenda, isque eam retinens, in usus suos convertat, furtum committat? Et Jason quidem *in d. l. ejus qui. 41. §. quas verò nu. 6. & seq. ff. de reb. cred. si cert. pet.* ex Bartolo distinguit, & docet: siquidem pecunia tabellario annumeretur, dominium transferri, & furtum tanquam in re propria non committi: secus

secus esse, si in sacculo clausa vel obsignata tradatur. Verùm contraria sententia, nimirum dominium pecuniæ nullo modo tabellario acquiri, sive illam annumeratam sive obsignatam accipiat, adeoque indistinctè eum furti teneri, haud difficulter defendi potest: idque primò per textum notabilem & expressum *in sup. allegata. l. si is, cui. 7. C. de furtis.* ubi Alexand. Imp. rescripsit; eum, qui pecuniam sibi numeratam, aliò perferendam, in proprios usus convertit, furtum facere. Deinde maximè huc pertinet *l. tutor. 33. & l. si quis uxori. 52. §. Iulianus. 16. ff. de furt. l. si tibi dederim. 25. ff. de donationib. & l. si mandavero. 22. §. si tibi centum. 7. ff. mandati.* Præterea explorati atque indubitati juris est: actus † agentium, ultra vel contra mentem & intentionem illorum non operari. *l. 3. §. 1. ff. de obligat. & act. l. si quis. 4. l. rogasti. 11. & l. non omnis. 19. in prin. ff. de reb. cred. si cert. petat. l. quòd si fortè. 14. in prin. ff. de solutionib. Molin. in Rubr. ff. de verb. oblig. num. 80. Petr. Domin. Capiferreus in tract. de num. test. part. 3. c. 2. num. 49. Wesenbec. consil. 52. num. 48. Bartholomæus Kellenbentz. de renunciatione successionum. quæst. 8. num. 1. aliiq; ab his recitati.* Jam verò eum, qui pecuniam tabellario tradit ad alium perferendam, etiamsi illi eam annumeret, minimè hoc agere, ut in tabellarium dominium pecuniæ transferatur, plusquam manifestum est. Sed & illud 15

liqui-

16 liquidò constat: nunquam † nudam traditionem transferre dominium, sed ita demum, si venditio, aut aliqua justa causa præcesserit propter quam traditio sequeretur. *l. nunquam nuda. 31. ff. de acquir. rer. dom.*

Nec movet quicquam, quod à dissentientibus astruitur, in casu proposito causam subesse, propter quam fiat traditio, ut videlicet pecunia ad alterum transferatur. Nam Paulus *in d. l. 31.* non simpliciter & absolutè de causa traditionis loquitur: sed de justa aliqua causa, ut est venditionis, & similis, quæ animum dominium transferendi in tradente arguit: cùm hæc, ob quam pecunia nuncio annumeratur, planè demonstret contrarium.

Minùs ad rem facit, quod obiicitur, dominum eo ipso, quòd tabellario pecuniam annumerat, videri permisisse, ut iste eâ uteretur.
17 Neque enim, ubi † aliâ intentione, alioque fine traditionem fieri, perspicuum est, ejusmodi conjecturis, quæ in incertis duntaxat, non in claris & certis locum habent, opus est. *l. continuus. 137. §. cùm ita stipulatus. in fin. ff. de verb. obl.*

18 Nihil quoque refragatur † *l. in navem Saufeii. 31. ff. locati conducti.* ubi scriptum extat; si quis pecuniam numeratam ita deposuisset, ut neque clausam, neque obsignatam traderet, sed annumeraret; nihil aliud eum debere, apud quem deposita esset, nisi ut tantundem pecu-

pecuniæ solveret. Etenim ingens inter illum casum, & hunc nostrum, de quo hîc agitur, est diversitas. Siquidem dubium non est ullum, quin tabellariis, ut qui pauperes plerunque sunt, ideo pecunia annumerari soleat, ut de corpore & numero pecuniæ constet, eamque confestim eò, quò jussi sunt, perferant. In eo autem, apud quem deponitur pecunia, longè alia ratio est: cùm nemo, nisi apud amicum pecuniam, præsertim verò non clausam, nec obsignatam, deponere consueverit. Itaque meritò is, qui ita deponit, eâ mente id fecisse præsumitur, quòd sua nihil referre existimet, eandem, quam tradit, pecuniam recipiat, vel aliam: quamvis ubi expreßè id agitur, ut tantundem is, apud quem pecunia deponitur, non eandem, quam accepit, reddat, notissimos depositi terminos ea res egrediatur: *ut inquit Papinianus in l. Lucius Titius. 24. ff. depositi. Sed quæstionem istam explicatiùs tractat Daniel Mollerus. lib. 4. semestrium. cap. 2. In cujus sententiam descendit Petreus, in præfato thesaur. conclus. 41. ubi eandem multis abhinc annis tenuisse Alexandrum, Decium & Curtium testatur. Eidem novissimè subscripserunt Hackelman. Disp 23. thes. 5. ad lit. b. Matth. Stephan. d. cent. 4 quæstion. 2. lit. c. & Andr. Gerhardi Decad. 17. quæstion. 3.*

§. Fur-

§. *Furti autem actio.13. & §.seq.*

Furti autem actio ei competit, cujus interest rem salvam esse, licèt dominus non sit. Itaque nec domino aliter competit, quàm si ejus intersit, rem non perire.

§. 14. Unde constat, creditorem de pignore subrepto furti actione agere posse, etiamsi idoneum debitorem habeat: quia expedit ei, pignori potiùs incumbere, quàm in personam agere: adeò quidem, ut quamvis ipse debitor eam rem subripuerit: nihilominùs creditori competat actio furti.

SUMMARIA.

1 Actio furti cui detur.
2 Inter actionem furti & condictionem furtivam differentia.
3 Quodnam interesse ad furti actionem sufficiat.
4 Quibus casibus etiam ipsi furi actio furti detur.
5 Ex improbitate sua nemo actionem consequi debet.
6 Interesse quid, secundùm Paulum Iurisconsultum.
7 Lucrum cessans furti actionem non inducit.
8 Argumentum à contrario sensu, quando non procedat.
9 Actio furti creditori, sartori, bonæ fidei emptori, commodatario, colono, usufructuario, & nuntio competit: licèt domini non sint.
10 Plus cautionis in re est, quàm in persona.

Expo-

EXponit hoc loco Imperator, cui furti actio detur. De quo † hæc tenenda est regula: Actionem furti ei dari, cujus interest, rem non esse surreptam, licèt dominus non sit. *l. cujus. 10. & l. seq. ff. de furt. l. ult. C. eod.* Et in hoc actio furti differt † à condictione furtiva. Nam condictio soli domino competit. *l. 1. ff. de condict. furt.* actio verò furti etiam non domino conceditur, id est, ei, cujus interest, ut creditori, fulloni, conductori, &c. *tradente hîc Giphanio.* Non autem † quodlibet interesse, quod in re furto sublatâ quis habet, ad furti actionem sufficit. Nam primùm ex causa honesta interesse oportet. Si enim ex inhonesta causa intersit: ut si malæ fidei possessori, aut ipsi furi res surripiatur: furti actio non datur: paucissimis † casibus exceptis. *l. qui vas. 48. §. si ego ff. de furt. Iul. Paul. lib. 2. recept. sent. t. 31. §. rem pignori, &c. Sed videatur Oldendorpius class. 7. act 3. vers. competunt, &c. Cujacius hîc in suis notis, & lib. 16. Observat. c. 30. Vultejus ad §. 1 num. 39. & seqq. sup. h. t. & Bronchorst. cent. 4. ἐναν. assert. 71.* Istius ratio est: quia nemo † de improbitate sua actionem consequi debet. *l. itaq; 12. §. 1. & l. eum qui. 14. §. is autem, & § seq. ff. eod. Hœnon. Disp. 18. controvers. 17.*

1 2 3 4 5

Deinde necesse est, ut intersit ratione damni dati. Si etenim alicujus intersit lucri causa, quod ex re ablata percipere posset, is actione furti, uti nequit. *l. si is cui. 71. in fin. ff. de furt.* ubi

Javo-

Javolenus Jurisconsult. sic loquitur: *Interesse ejus videtur, qui damnum passurus est; non ejus, qui lucrum facturus esset.* Cui non obstat *l. si commissa. 13 ff. rem ratam haberi.* ubi Paulus in-
6 teresse † definit, non tantùm damnum emergens, sed lucrum etiam cessans. Nam quin lucrum etiam veniat in id, quod interest, non inficiamur: sed hoc indubitatum esse, contendimus: nemini propter interesse, quod ex lucro proficiscitur, furti actionem competere. Non etiam obstat *l. si quis uxori. 52. §. si servus surreptus. ff. de furt.* ubi is, cui servus est ablatus, furti judicio consequitur non tantùm æstimationem servi, sed & hereditatis, quam servus surreptus acquirere potuisset. Ideóque dicendum videtur: in furti actionem lucrum etiam cessans venire. Non, *inquam,* obstat. Respon-
7 detur enim: lucrum † cessans furti actionem non inducere; eumqùe, qui illud lucrum duntaxat principaliter petit, furti experiri non posse. *d. l. si is, cui. 71. ff. d. t.* Interim verò neutiquam negatur, quin si damnum aliquod furti ratione illatum principaliter petatur, putà æstimatio servi surrepti, lucrum etiam, quod rei furto sublatæ accedit, per consequentiam peti possit. *d. l. si quis uxori. 52. §. si servus. ff. eod.*

Præterea ut furti agi queat, interesse oportet ratione juris realis, veluti proprietatis, vel possessionis, vel pignoris, vel usus intercepti.

Nam

Nam rei solùm promissæ, aut debitæ, nulla habebitur ratio. Unde si res debitori fuerit furto subtracta, quam creditori ex stipulatu debet, creditor furti agere non poterit. *l. is, cujus. 85. ff. de furt.* Ratio est: quia, ut furti actio alicui competat, requiritur: ut ipsius intersit ratione juris realis, quod in re ablata habuit, *ut modò dictum.* Sed is, cui ex stipulatu quid debetur, personalem tantùm actionem habet: nec interest ejus ratione proprietatis, vel possessionis, vel usus. Quamobrem furti actio ei non competit.

Non adversatur *l. is, cui. 13. ff. eod.* ex qua probari posse videtur, creditorem furti agere posse, cùm per debitorem non stetit, quò minùs rem daret. Etenim in ea non expressè affirmatur, creditorem furti actionem habere, ubi mora non est commissa à debitore: sed id tantùm à contrario sensu colligitur. Cùm verò certum sit: † argumentationem à contrario sensu nullius esse ponderis, ubi lex manifesta ei resistit, *ut post alios tradit Everhardus à Midelburgo in locis suis legalib. loc. à contrario sensu. num. 4.* Idcirco generaliter definiendum est: nunquam creditori, ob rem ipsi debitam, quæ furto debitori sublata est, furti actionem esse indulgendam. *d. l. is, cujus. 83. ff. de furt.* 8

Ostendit autem hîc Justinianus quatuor exemplis, creditoris nimirùm, fullonis sive 9

sartoris, bonæ fidei emptoris, & commodatarii, regulam suprà positam esse veram. His enim quatuor furti actio competit, etiamsi domini non sint. Idem & aliis confirmari exemplis potest: ut coloni. *l. eum, qui. 14. §. præterea. & l. si filiofamilias. 58. ff. de furt.* ut usufructuarii. *l. inter omnes 46. §. si servus. ff. eod.* Sic & nuntio interdum hæc actio datur, si scilicet ejus interest: ut si ei epistola perferenda data est, in qua id quoque contineatur, ut ipsi pecunia aliqua solvatur. Hoc casu si epistola surripiatur, etiam nuntio contra furem competet hæc actio: quia nuncii interest, epistolam non surripi. *d. l. eum, qui. 14. § si epistola. & l. qui tabulas. 27. ff. de furt.*

Cæterùm primum exemplũ, quod hîc affertur, est de creditore, cui ista actio datur, si pignus, quod habuit à debitore, ei fuerit surreptũ. *l. itaque 12. §. sed & si res. l. creditoris. 15. & l. creditori. 87. ff. de furt.* Ratio est; quia interest ejus, pignus esse salvum: cùm à debitore actione pignoratitiâ, pignore culpâ suâ amisso, pulsari possit *§. ult. sup. quib. mod. re contrah. oblig.* Sed etsi pignus sine culpa creditoris surreptum, & etiam debitor idoneus, id est, solvendo fuerit: nihilominus tamen creditori hæc actio conceditur. Ratio: quia expedit ei, pignori potiùs incumbere, quàm in personam agere, hoc est, quia utilius est creditori, pignus ipsum tenere, quàm actione debitum consequi. Quid ita? quia

quia † plus cautionis in re est, quàm in perso- 10
na. *l. plus cautionis. 25. ff. de reg. jur. l. 1. §. 1. vers. & quia melius. ff. de superficiebus.* Quinimò non solùm adversus furem extraneum, sed & ipsum rei oppignoratæ dominum, si scilicet is rem pignori datam subtraxerit, actionem furti creditori competere, notissimi juris est. *hîc, & d. l. itaq́ʒ. 12. §. sed etsi res. ff. de furtis.*

§. *Item si fullo. 15.*

Item si fullo polienda curandáve, aut sarcinator sarcienda vestimenta mercede certâ constitutâ acceperit, eamque furto amiserit: ipse furti habet actionem, non dominus: quia domini nihil interest, eam rem non perire; cùm judicio locati à fullone aut sarcinatore rem suam persequi possit. Sed & bonæ fidei emptori, subreptâ re, quam emerit, quamvis dominus non sit, omnino competit furti actio, quemadmodùm & creditori. Fulloni verò & sarcinatori non aliter furti actionem competere placuit, quàm si solvendo fuerint: hoc est, si domino rei æstimationem solvere possint. Nam si solvendo non sint: tum quia ab eis

suum dominus consequi non possit, ipsi domino furti competit actio: quia hoc casu ipsius interest, rem salvam esse. Idem est, & si in parte solvendo fuerit fullo, aut sarcinator.

SUMMARIA.

1 Quando, & quare fulloni & sarcinatori furti actio concedatur.
2 Quis rectè furti agat.
3 Sensus l. cùm in plures. 60. §. vestimenta. ff. locati.
4 Bonæ fidei emptori, licèt dominus non sit, actio furti competit.
5 Inanis est actio, quam excludit inopia debitoris.
6 Quis solvendo hoc loco intelligatur.

ALterum exemplum, quo etiam non domino furti competit actio, est de fullone
1 & sarcinatore. Si enim fulloni † vestimenta polienda curandáve, aut sarcinatori sarcienda vel conficienda, mercede certâ constitutâ, data, eaque furto erepta fuerint: actio furti fulloni, itemque sarcinatori datur, *l. itaq. 12. l. fullo. 90. ff. de furt.* Hujus ratio est: quia ipsorum interest, vestimenta surrepta non esse. Cur ita? quia ipsi à domino actione ex locato, ad vestimenta restituenda, conveniri possunt, si culpâ ipsorum levi ista perierint. Furti autem actionem dominus vestimentorum non
2 habet. Ratio: quia is † tantùm rectè furti agit, cujus interest, rem non ablatam esse, *ut ex præcedenti §. didicimus.* Atqui domini nihil interest,

tereſt, veſtimenta non ſurripi: cùm judicio locati veſtimentorum æſtimationem à fullone vel ſartore conſequi poſſit, *hoc §. noſt.*

Non obſtat *l. cùm in plures 60. §. veſtimenta. ff. locati.* ubi ſcriptum videtur: domino furti † actionem adverſus furem competere. 3
Nam Labeo Juriſconſultus reſpondet quidem in ea lege; locatorem ſive dominum veſtimentorum agere poſſe adverſus furem: ſed non addit, qua actione experiri queat. Ex aliis igitur Juris locis dicendum: rei vindicationem, & furtivam condictionem, non verò actionem furti, domino accommodari: quas interdum adverſus furem magis, quàm locati judicium, adverſus conductorem intentare debeat, *l. ſi merces. 25. §. fin. ff locati.*

Tertium exemplum eſt de bonæ fidei emptore. Huic † enim, ſi res, quam à non domi- 4
no bonâ fide emit, & poſſedit, ei auferatur, licèt dominus non ſit, furti actio competit. Ratio: quia ejus intereſt, rem ſibi non eſſe ſurreptam, propter conditionem uſucapionis. Ait autem hìc Imp. ei furti actionem omnino, ſive (*ut alij legunt, Giphanius hîc, &c.*) omnimodo competere: quâ particulâ *omnimodo*, ſubtiliter indicat, bonæ fidei emptori, ut & creditori, actionem furti dari, ſive ſolvendo fuerint, ſive non fuerint. At fulloni & ſarcinatori non aliter illa conceditur actio, quàm ſi ſint ſolvendo, hoc eſt, quàm ſi rei æſtimationem

domino solvere possint. Quòd si vestimentorum interceptorum æstimationem seu precium solvere nequeant; ipsi domino furti actio dabitur. Ratio hîc adjungitur: quia hoc casu, cùm suum dominus consequi ab illis
5 non possit (inanis † enim est actio, quam inopia debentis excludit, *l. nam is. 6. ff. de dol. mal.*) ipsius multùm interest, rem salvam esse, *d. l.*
6 *itaq. 12. ff. de furt.* Cæterùm solvendo † hoc loco is intelligitur, qui solidum solvere potest, *l. solvendo. 114. ff. de verb. signif.* Quapropter si fullo aut sarcinator in solidum, seu pro parte solvendo non sit: itidem non ei, sed domino actio adversus furem concedenda erit. Ratio: quia & hìc domini interest; ne ex uno judicio duo facere, & cum pluribus adversariis conflictari compellatur: ut videlicet contra fullonem seu sartorem ex locato agat: & quanto minus consequetur, adversus furem condicat: id quod ei damnosum foret, *Alciat. in d. l. solvendo. 114. ff. de verb. sign. Balduinus hîc, & Mynsingerus, num. 4.*

§. *Quæ de fullone. 16.*

Quæ de fullone & sarcinatore diximus, eadem & ad eum, cui commodata res est, transferenda veteres existimabant. Nam ut ille fullo mercedem accipiendo custodiam præstat: ita is quoque, qui commodatum utendi cau-

causâ accepit, similiter necesse habet custodiam præstare. Sed nostra providentia etiam hoc in nostris decisionibus emendavit, ut in domini voluntate sit: sive commodati actionem adversus eum, qui rem commodatā accepit, movere desiderat: sive furti adversus eum, qui rem subripuit: & alterutrâ earum electâ, dominum non posse ex pœnitentiâ ad alteram venire actionem: sed si quidem furem elegerit; illum, qui rem utendam accepit, penitus liberari: sin autem commodator veniat adversus eum, qui rem utendam accepit: ipsi quidem nullo modo competere posse adversus furem, furti actionem: eum autem, qui pro re commodatâ convenitur, posse adversus furem furti habere actionem: ita tamen, si dominus sciens rem esse subreptam, adversus eum, cui res commodata fuerit, pervenit. Sin autem nescius & dubitans rem esse subreptam, apud eum commodati actionem instituerit, postea autem re compertâ voluerit remittere quidem commo-

dati actionem, ad furti autem actionem pervenire: tunc licentia ei conceditur, & adversus furem venire, obstaculo nullo ei opponendo: quoniam incertus constitutus movit adversus eum, qui rem utendam accepit, commodati actionem: nisi domino ab eo satisfactum fuerit. Tunc etenim omnino furem à domino quidem furti actione liberari: suppositum autem esse ei, qui pro re sibi commodatâ domino satisfecit: cùm manifestissimum sit, etiamsi ab initio dominus actionem commodati instituerit, ignarus rem esse subreptam, postea autem hoc ei cognito, adversus furem transierit: omnino liberari eum, qui rem commodatam accepit, quemcunque causæ exitum dominus adversus furem habuerit: eâdem definitione obtinente, sive in parte, sive in solidum solvendo sit is, qui rem commodatam acceperit.

SUMMARIA.

1 Cur commodatario, & non commodatori, furti detur actio.

2 Iure novo commodator sive dominus duas habet actiones: quarum alterutrâ electâ, ampliùs variare non potest.
3 Ratio, cur hodie commodator electionem habeat instituendi actionem furti, vel actionem commodati.
4 Officium suum nemini debet esse damnosum.

QUartum exemplum, quo hîc docetur, etjam non domino furti competere actionem, est de commodatario. Nam cùm & hujus † intersit, rem commodatam esse salvam, 1
meritò ei furti datur actio. Cur autem intersit, ratio hæc est: quia si res commodata, culpâ etiam ipsius levissimâ perierit, commodatori ipse tenetur, *ut expositum est sup. in §. item is, cui. tit. quib. mod. re contrah. oblig.* Cæterùm domino sive commodanti furti actio non competit. Ratio; quia nihil ejus interest, rem commodatam non esse amissam: cùm à commodatario rem suam, vel æstimationem rei actione commodati persequi valeat. Hæc tamen ita demum jure veteri procedunt, si commodatarius solvendo sit: aliâs secus, ut *sup. §. proximo,* de fullone & sarcinatore audivimus. Verùm jure † novo, id est, ex Constitutione Justiniani, *quæ est l. ult. C. de furt.* non 2
distinguitur; utrùm solvendo sit commodatarius, necné: ut in fullone, vel quovis conductore distinguitur: sed actio furti simpliciter domino tribuitur; si modò uti eâ velit. Nam duas dominus actiones habet: commodati,

contra commodatarium: & furti, contra furem: atque in ejus arbitrio & potestate est, utrâ experiri cupiat. Si sciens furtum esse factum, actione commodati utatur: furem amplius convenire non poterit; & furti actio commodatario dabitur. Sin furti utatur; non ea dabitur commodatario: sed tamen commodatarius actione commodati penitus liberabitur, *hoc §. nostro. & dict. l. ult. C. de furt.*
3 *ubi copiosissimè Sichard.* Ratio † autem, cur hodie commodator electionem habeat instituendi actionem furti adversus furem, quâ ultra rem surreptam, pœnam dupli aut quadrupli consequatur; vel actionem commodati, adversus commodatarium, quâ tantùm æstimationem rei repetat, hæc assignari potest: quia pinguiùs succurri debet iis, qui ex liberalitate suâ periclitantur, quàm qui propriæ utilitati caussâ contractum inierunt: *ut Henricus Schilbock hîc ex gloss. d. l. finalis. C. de furt. notat.* At commodatum ex mera benignitate commodatoris proficiscitur; soliusq; commodatarii gratiâ iste contractus celebratur. Quamobrem hoc, tanquam præmium liberalitatis, domino commodanti conceditur, ut electionem habeat, utrùm furti, an commodati experiri desideret: ne officium
4 suum † ipsi damnosum fiat, *contra l. sed si quis. 7. ff. testamenta quemad. aperiantur. l. si servus. 61. §. quod verò. 5. ff. de furt. & l. absentia. 140. ff. de reg. juris.*

§. Sed

§. Sed is, apud quem. 17.

Sed is, apud quem res deposita est, custodiam non præstat: sed tantùm in eo obnoxius est, si quid ipse dolo malo fecerit. Quâ de causa si res ei subrepta fuerit; quia restituendæ ejus rei nomine depositi non tenetur, nec ob id ejus intereit, rem salvam esse: furti agere non potest, sed furti actio domino competit.

SUMMARIA.

1 Depositario, re deposita subtractâ, cur furti actio non detur.
2 Depositarius dolum duntaxat præstat, non culpam.
3 Ex dolo suo depositarius furti quærere actionem non potest.

DEpositarius, re depositâ subtractâ, furti actionem non habet: sed furti actio domino sive deponenti accommodatur. Ratio est: quia depositarii nihil interest, rem depositam non eripi. Cur autem ejus non intersit, Imperator hic rationem hanc adjungit: quia depositarius ob rem depositam furto amissam non tenetur. Quid ita? quia dolum † duntaxat (cui lata culpa æquiparatur. *l. quod Nerva. 32. ff. depositi.*) præstat, non culpam aut custodiam. *§. præterea. sup. quib. mod. re contrahitur oblig.* 1 2

l. eum,

l. eum, qui. 14. §. is autem, apud quem. ff. de furt. Fieri tamen nonnunquam potest, ut depositarius etiam culpam præstet: & hac specie ei furti actio datur. *l. 2. §. & generaliter. cum § seq. ff. vi bonor. raptor.*
3 Planè, si † dolo ipsius res deposita surrepta fuerit, jam periculum quidem ipsius erit: sed ex dolo suo furti quærere actionem non poterit. *d. l. eum, qui. 14. §. is autem. ff de furt.* Cæterùm quibus casibus depositarius etiam de culpa levi, & levissimâ teneatur, adeòque furti actionem habeat, accuratè explicat Bonifac. *in tract. de furt. §. 8. num. 60. & seqq. Heigius hîc. num. 2. & Mynsinger. num. 4.*

§. *In summa sciendum.* 18.

In summa sciendum est: quæsitum esse, an impubes, rem alienam amovendo, furtum faciat? Et placuit, quia furtum ex affectu furandi consistit, ita demum obligari eo crimine impuberem, si proximus pubertati sit, & ob id intelligat, se delinquere.

Summaria.

1 An impubes rem alienam amovendo furtum faciat.
2 Furtum non fit sine dolo, & affectu furandi.
3 Cur pubertati proximus furtum committat.
4 Quis dicatur pubertati proximus.
5 Ecquid impubes pubertati proximus, capitaliter puniri possit.

Quæstio

QUæstio agitata est olim: an impubes rem alienam amovendo furtum faciat? Et placuit tandem, impuberem nec furtum facere, nec furti actione teneri: nisi proximus sit pubertati. *hoc §. & l. impuberem. 23. ff. de furt. l. apud Celsum. 4. §. de dolo. 26. ff. de doli mali, & met. except.* Ratio est: quia furtum non fit † sine dolo malo, & affectu furandi: quo impubes, infans, vel infantiæ proximus caret. *hîc, & §. placuit tamen. 7. sup. h. t. l. si quis testamentum. 41. in fin. ff. ad leg. Aquil. l. in furti actione. 50. §. 2. ff. de furt.* Cur autem pubertati proximus furtum † committat, ratio facilis est: quia is doli capax est, judiciumque habet: & ob id se delinquere intelligit. *l. impuberem. 23. ff. de furt. l. pupillum. 111. ff. de reg. jur. Giphanius, & Heigius hîc num. 2.* Cæterùm etsi † masculus (*secundum communem Dd. opinionem*) pubertati proximus dicitur, qui decimum annum & dimidium complevit: fœmina verò, quæ nonum annum excessit, & dimidium: *gloss. in § sed quod diximus. 10. ad verb. infantiæ. s. de inutilib. stipulat. & hîc in verb. proximus, & ibidem Nicas. num. 2. Bartol. in l. 1. num. 6. ff. de novat. Iason in l. properandum. 13. §. etsi quidem. nu. 2. C. de judic. Gandin. in tit. de pœn. reor. nu. 30. vers. si autem est pubes, &c. Maurit. in tract. de restitut. in integr. c. 153. num. 8. Cagnol. & Guilielm. Mayner. in d. l. pupillum. 111. ff. de reg. jur. aliiq; plures:* verior tamen est sententia existiman-

mantium: arbitrio judicis committendum esse, quâ ætate ante decimum quartum annum masculus; ante duodecimum verò fœmina pubertati proxima nominanda sit. *arg. l. 1. ff. de jure deliberand. Iohan. Faber. in §. pupillus num. 1. J. de inutilib. stipul. Salicet. in l. impunitas. 7. C. de pœn. num. 2. & 3. Marian. Socin. in c. ad audientiam. num. 46. de homicid. aliiq́, quos refert Farinacius in praxi crim. part. 3. quæst. 92. num. 5. & abundè explicatum J. in princ. tit. de auctor. tutor. num. 16. & seq.* Sed hodie quia

5 furti † criminaliter plerunque agitur, & pœna capitalis est, quæri potest: an impubes pubertati proximus, capitaliter puniri, furcaque suspendi possit? Et dicendum, non posse: licèt verberibus, aliáve pœnâ arbitrariâ affici queat; ut indicat lex XII. tab. quâ furtum manifestum interdum quidem capitale erat: sed tamen Decemviri, qui 12. tabulas scripserunt, pueros impuberes Prætoris sive Magistratus arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam sarciri. *Qua de re videatur Aulus Gellius, lib. 11. Noct. Attic. c. ult. & l. 1. §. impubes. cum §. seq. & l. excipiuntur. 14. ff. ad senatuscons. Silan. l. auxilium. 7. §. 1. vers. in delictis. ff. de minor. 25. ann. Ordinatio criminalis Caroli V. artic. 164. Anton. Gomez. tom. 3. var. resolut. de delictis. c. 1. num. 62. & seq. Iul. Clar. lib. 5. sent. §. fin. q. 60. num. 3. Bocer. class. 3. disput. 1. thes. 98. Bonifac. in tractat. de furt. §. 10. num. 109. cum*

multis

multis seqq. ubi clarè & copiosè enucleat, & exponit; an & quando impuberes, senes, furiosi, insani, amantes, ebrii, dormientes, & similes de furto teneantur: de quibus & nos in §. non solùm. 11. infrà. de injur. num. 7. & seqq. Eâdem quoq; de re amplissimè tractat, post alios plurimos, quos cumulat; Farinacius d. part 3. q. 92 93. & seq.

§. *Furti actio. 19. & ultimus.*

Furti actio, sive dupli, sive quadrupli, tantùm ad pœnæ persecutionem pertinet. Nam ipsius rei persecutionem extrinsecus habet dominus, quam aut vindicando, aut condicendo potest auferre. Sed rei vindicatio quidem adversus possessorem est: sive fur ipse possidet, sive alius quilibet: condictio autem adversus furem ipsum, heredem ve ejus, licèt non possideat, competit.

Summaria.

1 Actio furti merè pœnalis est.
2 Differentia inter rei vindicationem, & condictionem furtivam.
3 Ratio differentiæ istius.
4 Inter actionem furti, rei vindicationem & condictionem furtivam, tres differentiæ.
5 Utrùm condictio furtiva in heredem furis detur in solidum.

6 Alio

6 Alieno scelere nemo debet ditari.
7 Actiones rei persecutoriæ in heredes competunt.
8 Explicatur l. 3. §. penult. ff. de pecul.
9 Declaratur l. si tutor, 9. §. ult. & l. seq. ff. de tutelæ, & rat. distrah.
10 Condictio furtiva an & quatenus actioni rerum amotarum comparetur.
11 An condictio furtiva ex delicto descendat.
12 Rei furtivæ emptor, etiam non recepto precio, rem domino restituere tenetur.
13 Consuetudo vel statutum disponens, rei furtivæ emptorem ad restitutionem non teneri, non valet.
14 Vnico judicio potest fur criminaliter puniri, & civiliter condemnari ad bonorum surreptorum, expensarumque restitutionem.

1 ACtio furti merè pœnalis est, sive in duplum agatur, sive in quadruplum: hoc est, furti actio tantùm datur ad pœnam: non verò ad rem ipsam furto ablatam recuperandam. Nam ipsius rei persecutionem dominus extrinsecus, id est, extra pœnam dupli vel quadrupli habet: quam rem aut vindicando, aut condicendo auferre potest *hoc §. n. & § sic itaque, 14. vers. planè odio. & §. ex maleficiis. 18. infrà, de actionibus. leg. si pignore 54. §. cùm furti. ff. de furt.*
2 Sed rei † vindicatio quidem datur contra quemlibet, modò possideat: condictio autem furtiva, non contra quemlibet datur, sed tantùm contra ipsum furem, & ejus heredem; sive possideat, sive non possideat. *h. & l. ancillæ. 12. cum leg. seq. C. de furtis. l. si pro fure. 7. §. ult. & leg. in re furtiva. 8. in princ. ff. de condict. furt.*
3 Ratio hujus differentiæ † hæc est: quia rei vindicatio est actio in rem; condictio in per-

in personam. *§. 1. & d. §. sic itaq; cum §. seq. infrà. de actionib.* Jam verò notum est; actiones in rem semper dari adversus eum, qui rem possidet: actiones in personam, non item: sed contra eum, qui nobis obligatus est, vel ex contractu, vel ex maleficio. *d §. 1. infrà. de actionib. l. actionum. 25. ff. de oblig. & act. & notat Giphanius h. in vers. sed rei vindicatio, &c.* Tres igitur inter † actionem furti, & has duas, rei vindicationem scilicet, & condictionem furtivam, observandæ sunt differentiæ. I. quòd hæ sint rei persecutoriæ: illa pœnalis, *per hunc §. nostrum.* II. quòd hæ dentur domino tantùm, illa ei, cujus interest, quamvis dominus non sit, *ut suprà dictum in §. furti autem actio. 13. h. t.* III. quòd hæ competant etiam contra heredem furis: illa, cùm pœnalis sit, non item, *§. non autem. infrà. de perpet. & temp. act. d. l. si pro fure. 7. §. ult. ff. de condict. furt. cum concordantibus.* 4

Sed gravis hinc, & anceps exoritur disceptatio: utrùm † condictio furtiva in heredem furis, in solidum detur, si solus est heres, & pro parte hereditariâ, si plures sunt heredes: an verò eatenus tantùm, quatenus ex re furtiva ad eos pervenit, & locupletiores facti sunt, hac actione heredes teneantur? Et sanè condictionem furtivam in heredem, si unus sit, in solidum dari, pro partibus verò hereditariis in unumquemque, si plures fuerint, verior est 5

& receptior sententia. Eaque comprimis probatur *per l. in condictione. 9. ff. de condict. furtiv.* ubi Ulpianus apertissimè definit: condictionem ex causa furtiva non pro ea duntaxat parte, quæ pervenit, sed in solidum dari, si soli heredes sumus: si pro parte; pro ea parte, quâ heredes sumus.

Eandem sententiam confirmat *d. l. si pro fure. 7. §. ult. ff. d. t.* ubi idem Ulpianus scribit, condictionem furtivam, quia rei persecutionem habeat, heredem quoque furis obligare. Jam verò hæc obligatio non intelligenda est, quatenus ad heredem pervenit; sed potiùs, quatenus est heres. Nam alioquin inepta esset illa Jurisconsulti ratio: *quia rei habet persecutionem.* Neque enim ex hoc, quòd condictio furtiva rei est persecutoria, sequitur: eam eatenus tantùm in heredem competere, quatenus locupletior factus est: cùm & eæ actiones, quæ rei persecutionem non habent, adversus heredes dentur, in quantum ad eos pervenit:
6 ne † contra æquitatem naturalem alieno scelere ditentur, *l. 1. §. ult. ff. de eo, per quem factum erit, & c. l. si pluris. 17. §. ult. l. in heredem 26. ff. de dol. mal. l. si hominem. 7. §. 1. ff. depositi. l. sicuti. 38. ff. de reg. jur. cum similib.*

Id ipsum præterea conjicitur *ex l. in honorariis. 35. ff. de obligat. & actio.* ubi pro regula traditur: Actiones rei persecutorias in heredes quatenus sunt heredes, competere. Furtiva au-

va autem condictio rei persecutionem continet *d. l. 7. §. ult. ff. de condict. furt.* Igitur in † heredes transit; idque pro portionibus hereditariis, *leg. 1. C. si cert. petat. & l. 2. C. de heredit. actionib.* Ex quibus legibus manifestum evadit; actiones & obligationes personales, quæ in heredes transeunt, inter eosdem dividi pro portionibus hereditariis. 7

Nec ad rem pertinet, quæ pro contraria sententiâ stabiliendâ adducuntur. Nam quod *ad* † *l. 3. §. pen. ff. de pecul.* attinet, ubi dicitur; condictionem furtivam non dari in solidum contra patrem, sed quatenus duntaxat ex filii furto locupletius peculium est factum: rectè ad illam respondetur; patrem propter filii furtum non conveniri condictione furtivâ, sed tantùm de actione de peculio: quæ actio eatenus tantùm, propter furtum à filio admissum, in patrem datur, quatenus peculium locupletius factum est: ne scilicet ipse ex furto filii lucrum faciat. At condictio furtiva contra heredem in solidum competit. 8

Nihil etiam momenti habet, quod objicitur † *ex l. si tutor. 9. §. ult. & l. seq. ff. de tutel. & rat. distrah.* ex quibus colligi posse videtur, condictionem furtivam morte tutoris interire. Etenim verba illa, quibus dicitur, has actiones morte tutoris interire, ad actiones pœnales, videlicet furti & damni injuriæ, quæ morte intereunt, referenda sunt; non ad condi- 9

ctionem, quæ in furis heredem non minùs,
quàm in furem ipsum datur, *ut verissimè inibi*
Accursius interpretatur. Præterea minimè re-
10 sistit, † quòd condictio furtiva actioni rerum
amotarum æquiparatur: cùm utraque con-
tineat rei persecutionem, & detur in he-
redes. *l. contra. 6. §. si post. 3. & l. si mulier. 21. §. pe-*
nult. ff. de act. rer. amotar. Actio autem rerum
amotarum non datur in solidum contra he-
redes, sed in quantum ad eos pervenit, *l. ult.*
C. rer. amotar. Minimè, *inquam,* illud resistit.
Condictio enim furtiva comparatur quidem
actioni rerum amotarum in quibusdam, sed
non in omnibus casibus. Est quippe in multis
lenius & mitius rerum amotarum judicium
condictione furtivâ: unde nec adversus here-
des in solidum conceditur. Hujusque ratio-
nem fortassis non insulsam hanc quispiam as-
signaverit: quòd marito, cui res amotæ sunt,
quodammodo imputari possit, cur adversus
conjugem eo nomine non egerit: cùm ab ea
res amotas fuisse, verisimiliter ignorare non
potuerit. At in cæteris furtis nõ ita facilè sciri
potest, quis furtum fecerit, ac proinde nec
quidquam imputari ei, qui contra verum fu-
rem non egit.

11 Denique nihil adversatur, quòd actiones
ex delicto defuncti descendentes non dentur
contra heredes, nisi quatenus ad eos pervenit.
d. l. sicuti. 38. ff. de reg. jur. d. §. non autem. infr. de
perpet.

perpet. & temporal. act. Condictio verò detur ex delicto. *l. si ambo. 10. §. quotiens. ff. de compensationib.* Nihil, *inquam*, hoc adversatur. Condictio siquidem occasione delicti, non autem ex ipso delicto competit: quoniam rei persecutoria est, & propter delictum ad rem datur *sæpè citatâ l. si pro fure 7. §. ult. l. & ideo. 12 in princ. l. qui furtum. 16. & passim. ff. de condict. furt. Sed videatur Antonius Faber, lib. 4. conjecturar. juris civil. cap. 1. ubi hanc communem sententiam pluribus immotis rationibus & legibus præclarè confirmat: & omnia Cujacij in lib. 7. observat. cap. 37. & alibi, dissentientis fundamenta doctè lateq; refutat. Fabrum sequuntur Dominicus Arumæus Exercit. Iustin. 17. thes. 9. Bronchorst. cent. 2. ἐναντιοφανῶν. assert. 39. & cent. 4. assert. 36. Hœnon. disputat. 18. controvers. 18. Forster. Disp. ult. th. 6. part. 1. Wegner. Disp. 14. thes. 4. lit. a. Matth. Stephan. cent. 4. quæst. 8. lit. a. & noviter Georg. Martinius in suis contrar. disp. 3. sub th. 26. aliiq; ab illis allegati. Tametsi D. Vultejus Cujacij opinionem & æquiorem & ipsi juri magis consentaneam esse putet, in d. §. sic itaque discretis. vers. planè odio furum. nu. 11. ad finem, infrà de actionib.*

Tandem pro complemento hujus materiæ & illud subjicere placet: emptorem rei furtivæ, sive bonæ fidei fuerit, sive non, rei vindicatione conventum rem furtivam, etiam non recepto precio, domino restituere te- 12

neri, *l. 3. in princ. l. si mancipium. 23. C. de rei vindicat. l. 2. C. de furtis.* ubi Impp. Severus & Antonius negotiatoribus quibusdam in hæc verba pereleganter rescripserunt: *Incivilem rem desideratis, ut agnitas res furtivas non prius reddatis, quàm pretium fuerit solutum à dominis. Curate igitur cautius negotiari: ne non tantùm in damna hujusmodi, sed etiam in criminis suspicionem incidatis.* Cui rescripto congruit Constitutio criminalis Caroli V. *artic. 213. & seq.* & jus nostrum Wirtembergicum *par. 2. ti.* Wie gestolne/geraubte/oder abgetragene Haab/ etc. *fol. 200.* Idque adeò verum est: ut consue-
13 tudo † vel statutum contrarium disponens, non valeat. *d. constit. criminal. artic. 207. & 209. Capella Tholos. decis. 151. Petreus in thesaur. conclus. crim. concl. 48. Treutler. volum. 2. Disp. 30. thes. 3. ad lit. a. Georg. Beat. in suis decisionib. quæstion. controversar. q. 5. Sichardus ad d. l. 2. C. de furt. num. 2. ubi num. 3. & seqq. quasdam fallentias sive exceptiones ponit.* De quibus, ut & aliis huc pertinentibus, etiam videndus est *Dionys. Gothofred. ad eandem l. 2. Cod. de furt. Natta consil. 436. Alciat. reg. 3. præsumpt. 29. Clarus lib. 5. sentent. §. furtum. num. 26. Hostiens. in summa tit. de pœnitent. & remissio. §. quid de præda. vers. quid si emit rem deprædatam. Capolla in Cautel. 10. Daniel Moller. lib. 3 semestr. cap. 10. Mascard. de probat. volum. 2. conclus. 831. num. 18. Wurmser. lib. 1. pract. for. tit. de empt. & vend.*

& vend. observat. 1. Covarruv. ad c. peccatum. par.3. relect. in princ. num 1. & seqq. de reg. jur. in 6. Johan. à Medina de restit. quæst. 10. Petrus Peckhius ad l. 3. in fi. ff. de incend. ruina & naufrag. Joan. Lopes in rubr. de donat. inter vir. & uxor. §. 65. num. 53. & seqq. egregiè Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 29. num. 9. cum multis seqq. Quibus omnibus adjiciendus est Bonifac. *in tract. de furtis. § contrectatio. num. 92. & seqq.* Ex quo & illud, *quod dicit eodem in §. num. 89.* albo, quod ajunt, lapillo notandum est; videlicet, non inconveniens esse, † ut unico judicio fur in corpore puniatur criminaliter & civiliter condemnetur ad bonorum surreptorum, expensarumque restitutionem, *arg. l. locatio. 9. §. quod illicitè. ff. de publican. & vectigal. l. penult. ff. de calumniatorib. l. si medicus. 3. ubi Bartol. ff. de extraord. cognitionib. l. qui crimen. 3. C. de his, qui accus. non poss. l. quod evitandi. 3. C. de condict. ob turp. caus. ibiq; Bald. & idem in l. 1. col. penult. C. si à non compet. jud. judicat. esse dic. Dec. cons. 450. num. 3 Ruin. cons. 87. col. 1. vol. 4. & cons. 35. col. 1. vol. 5. Socin. cons. 62. in fin. vol. 1. & cons. 60. col. 1. vol. 4. Corn. cons. 8. in 3. dubio. vol. 5. Boss. in tit. de furt. nu. 49. Angel. de malefic. in verb. & vestem cœlestem. colum. 1. & colum. 13. & ibi August. de Arimino in addit. Farinac. in praxi crim. lib. 1. tit. 1. de inquisit. q. 1. n. 64. Heigius q. 23. part. 2. num. 21. 22. & seqq. & alii complures, per hos citati.* 14

DE VI BONORUM RAPTORUM,

TITULUS II.

PRINCIPIUM TIT.

Qui res alienas rapit, tenetur quidem etiam furti (quis enim magis alienam rem invito domino contrectat, quàm qui vi rapit? ideòque rectè dictum est, eum improbum furem esse) sed tamen propriam actionem ejus delicti nomine Prætor introduxit, quæ appellatur vi bonorum raptorum: & est intra annum quadrupli, post annum simpli: quæ actio utilis est, etiamsi quis unam rem, licèt minimam, rapuerit. Quadruplum autem non totum pœna est, sicut in actione furti manifesti diximus; sed in quadruplo inest & rei persecutio: ut pœna tripli sit, sive comprehendatur raptor in ipso delicto, sive non. Ridiculum enim esset, levioris conditionis esse

eum, qui vi rapit, quàm qui clàm amovet.

SUMMARIA.

1 Ratio ordinis.
2 Rapina quid sit.
3 Res immobiles propriè dicuntur invadi.
4 Sine fraude non committitur rapina.
5 Rapinæ & furti differentia.
6 Quatenus rapina usus & possessionis fiat.
7 Raptus virginum est crimen publicum.
8 Rapina quotuplex, remissivè.
9 Raptor tum actione vi bonorum, tum furti tenetur.
10 Raptor fur est improbior.
11 Raptor num furti manifesti, an nec manifesti conveniri possit.
12 Intellectus l. 1. ff. vi bonor. raptor.
13 Cur rapinæ nomine propria actio vi bonorum raptorum sit introducta.
14 Quæ notabiliter fiunt, specialiter sunt notanda.
15 Actio vi bonorum raptorum intra annum, in quadruplum est: post annum, in simplum: & cur.
16 De quo anno id intelligatur.
17 Actio vi bonorum raptorum pro re minima competit.
18 Ut verbo liberorum unus filius, sic appellatione bonorum, una res comprehenditur.
19 Pœna in actione vi bonorum raptorum potiùs est triplum, quàm quadruplum.
20 Actio vi bonorum raptorum cur mixta dicatur: & qua in re ab actione furti differat.
21 Quare rapina graviùs puniatur, quàm furtum.
22 Furta pleraque sunt nec manifesta.
23 Contra raptorem & privatum, & publicum judicium est comparatum.
24 Raptores quomodo hodie puniantur.

Discussâ primâ delicti privati specie, videlicet furto: sequens est, ut & altera species, rapina scilicet, examinetur. Est autem rapina 1

 nihil

2 nihil aliud, quàm ablatio † rei alicujus mobilis fraudulosa, & violenta. *Ablatio* genus est: reliqua differentiæ loco ponuntur. Dicitur rapina, *ablatio rei alicujus mobilis:* quia res im-
3 mobiles † propriè non dicuntur rapi, sed invadi: ideoque in iis etiam actio vi bonorum raptorum locum non habet, §. *1. vers. quod non solùm. infrà hoc tit. l. invasor. 5. l. si quis in tantam. 7. & l. si quando. 9. C. unde vi.* sed ei, qui vim passus est, per interdictum unde vi succurritur, *l. 1. ff. de vi, & vi armat.* Deinde additur,
4 *fraudulosa.* Nam sine † fraude doloue malo non committitur rapina, *ut patet ex d. §. 1. hoc titul. & l. 2. ff. eod.* Unde si quis errore ductus, rem alienam rapuerit, suam esse existimans, actione vi bonorum raptorum non tenetur: sed aliter sic rapiens mulctatur, *ut infrà §. proximo audiemus.* Postremò subjicitur, *violenta.* Quia omnis rapina fit per vim, *ut vel ex in-*
5 *scriptione hujus tituli constat.* Et hac † notâ rapina secernitur à furto, quod non vi, sed clàm fit, *l. 1. ff. de furtis. & sup. tit. præcedente dictum.* Plures inter rapinam & furtum differentias *hîc num. 2.* Vultejus notat.

6 Definitioni nostræ sic breviter explicatæ non obstat, quòd nimis angusta sit: quia tantùm rei mobilis in ea mentio fiat: cùm tamen etiam usus & possessionis rapina fieri queat, ut & furtum. *d. l. 1. §. ult. ff. de furt. & §. 1. s. tit. proximo.* Nam etsi verum est, usus quoque fieri

fieri rapinam, putà si commodatario res commodata violenter rapitur: quemadmodum & possessionis, putà si bonæ fidei possessori violenter res aufertur: hęc tamen sub vocabulis, *rei alicujus mobilis*, continentur: quoniam usus & possessio est in rebus mobilibus, quæ rapiuntur. Et hæc quidem etiam in definitione furti potuissent omitti, cùm aliàs intelligantur: sed tamen vitium aut peccatum non est, ea exprimere majoris declarationis gratiâ, quæ aliàs spontè & tacitè intelligi possunt.

Rursus non obest, quòd raptus virginum hac definitione non contineatur, adeoque imperfecta videatur. Meritò enim virginum rapina non continetur hac definitione: quia illa in crimen publicum incidit, *ut apparet ex l.un. C. de raptu virgin. & §. item lex Iulia de vi publica. 8. vers. sin autem per vim raptus, &c. infr. de publ. judic. Latè Olemannus ad lib. 4. Disputationum juris civil. Giphan. Disp. 34. nu. 5. & seqq.* Quot autem, † & quæ sint tam de jure canon. quàm civili, violentiarum species: quotupliciter item rapina contingat, Johannes Schneidevvinus *circa princ. hujus titul.* & novissimè Jacob. Ayrer. *in historico processu jur. cap. 1. observat. 3. num. 2* post alios, satis declarant. 7
8

Cæterùm initiò hìc Justinianus tradit: raptorem † non tantùm actione vi bonorum 9

rapto-

raptorum; verùm etiam furti teneri. Idem docet Paulus *in l. 1. ff. vi bonor. raptor.* Hujus ratio
10 est, quia raptor † etiam fur est, & quidem improbior, ut ait Julianus *in d. l. 2. §. caterùm. 10. ff. eod. l. Item si cum exceptione. 14. §. qui vim. 12. ff. quod met. caus. Cujac. lib. 6. observat. cap. 2.* Sed in quæstionem vocatur; furtine manifesti, an nec manifesti raptor conveniri queat?
11 Et vulgò ajunt; † nec manifesti tantùm. *Mynsing. hîc num. 2. Balduinus, Giphanius, Baro & alij.* Hotomanus verò, Borcholt. Wesenbec. Heigius nu. 7. & Vultejus *hîc num. 10 itemq; Hœnonius & Forsterus hîc in suis disputationib.* autumant: illum etiam furti manifesti teneri: quia non clandestinò & occultè, sed palàm & apertè furetur. Quæ sententia probabilior est: tum quia Imperator generaliter hîc inquit, & quoque Ulpianus *in citata l. 2. §. pen. ff. d. t.* raptorem furti teneri: ac proinde id generaliter sic accipiendum est: ut teneatur furti manifesti, & nec manifesti. Tum quia Papinianus expressè affirmat: raptorem furem manifestum esse. *l. si vendidero. 80. §. cùm raptor. ff. de furtis.* Ex quo necessariò elicitur: furti quoque manifesti actione eum conveniri posse. Aliàs enim fatendum esset, quòd raptor (qui magis improbus est, quàm fur manifestus, & ipse etiam fur manifestus est) melioris sit, quàm fur, conditionis: in quem tamen non tanta, quanta in raptorem, audacia cadit: quod utiquè absurdum foret.

Nec

Nec adversatur Paulus *in præalleg. l. 1. ff. vi bonor. raptor.* Nam is non negat; raptorem furti etiam manifesti teneri: sed hoc tantum dicit; eum teneri furti nec manifesti. Ex quo colligendum non est, actione furti manifesti eum conveniri non posse: cùm hæc collectio absurditate (*ut modò dictum*) non careat. Deinde non inconvenienter & hoc dici potest: raptorem, si in ipso delicto deprehendatur, furti manifesti actione teneri: si non deprehendatur, cum eo furti nec manifesti agi posse. *d. l. 1. ff. eod. Bronchorst. cent. 4. ἐναντ. assert. 74. Zasius in §. ex maleficiis. 18. infr. de actionib. num. 9. Arumæus Exercit. Iustin. 17. th. 10. & Rober. Disp. 19. sub th. ult.* 12

Quæri & illud hoc loci solet: cur Prætor propriam actionem, videlicet vi bonorum raptorum, rapinæ nomine introduxerit; cùm sufficere videatur actio furti? Respondendum: ideo id factum esse; tum ut vis, quæ maximè juri contraria est, coërceatur: sive (*quemadmodum loquitur Ulpianus*) ut innotescat, Prætorem curam agere reprimendæ improbitatis, *leg 3. §. 1. ff. naut. caup. stabul. & c. l. 1. §. dixerit. 2. ff de publican. & vectigalib.* Tum quia ea, † quæ atrociter aut notabiliter fiunt, nisi specialiter notentur, videntur quasi neglecta. *l. item apud. 15. §. ait prætor, ne quid infamandi. ff. de injur.* 13

14

Hæc autem actio vi bonorum raptorum intra 15

intra annum, in quadruplum est: post annum, in simplum, *h.t. & l.2.§.in hac actione. leg.prætor ait.4.§.idcirco illud ff.eod. & l.2.cum tribus seqq.C.eod.* Ratio est: quia actiones prætoriæ, ut hæc est, maximè pœnales, sunt annuæ. *l. in honorariis.35.ff. de oblig. & act.de quo & infrà initio tit.de perpet.& temp.act.* Cæterùm quod
16 jam dictum est, intra † annum ad quadruplum agi: de eo anno accipi debet, qui utilis dicitur Jureconsultis, non continuus: qui scilicet ex diebus utilibus, quibus experiundi potestas est, constat. *l.1.in princ.ff.quæ in fraud.creditor. facta sunt, &c.* Etenim annum cùm appellant Jurisconsulti simpliciter, utilem intelligunt; & dies utiles similiter, quibus scilicet actor, ex aliqua idoneâ causa experiri non impeditur. *l. 1. ibiq; Gothofred. ff. de divers. temporal. præscript. Ant. Govean lib.1 lection.variar.c.10. huncq; citans Heigius hîc num.10.*

17 Quemadmodum verò actio furti pro re minimâ datur, *ut suprà tit.præced.§.1. num.29. & seqq.demonstravimus:* ità quoque hæc actio pro re minimâ competit. *hoc tit.nostro. & No. 63.cap.1.* Non obstat inscriptio hujus tituli, qui ita conceptus est: *de vi bonorum raptorum.* Bonorum autem nomine non una, sed multæ res continentur: ut fit in bonorum possessione, bonorum collatione, &c. *l.bonorum.208.ff. de verb.signif.* Non obstat, *inquam.* Sicuti enim
18 verbo † liberorum etiam unus filius compre-

hendi-

henditur, *l. non est sine liberis. 148. & l. seq. ff. de verb. sig.* ita & hîc bonorum appellatione una res, licèt minima, intelligitur: quippe cùm hîc non tam rerum, quàm rapinæ sive delicti ipsius ratio habeatur, *arg. canon. ult. caus. 14 quæst. 6. Giphan. hîc in vers. etiamsi quis unam rem, &c.*

Quadruplum porrò in hac vi bonorum 19
raptorum actione non totum pœna est: sed in eo & res continetur. Nam verum rei pretium quadruplatur: ita ut pœna potiùs sit tripli, quàm quadrupli. *d. l. 2. §. in hac actione. ff. h. t.* Et
proinde hæc actio † mixta dicitur: quia & pœ- 20
nam, putà tripli, & rem complectitur: *§. vi autem bonorum. 19. infrà, de actionib.* Qua in re differt hæc actio ab actione furti: in qua quadruplum totum est pœna; & propterea merè pœnalis est, non mixta. *§. ex maleficiis. 18. vers.*
pœnam tantùm, infrà, de actio. Non tamen † in- 21
de concludendum est: rapinam leniùs puniri, quàm furtum. Etenim fur ita demum, si deprehendatur, quadruplum pendit: raptor verò indistinctè, sive comprehendatur in ipso delicto, sive non, semper eandem pœnam tripli subit. Atque ita in furto distinguitur manifestum, à nec manifesto, in rapinâ non distinguitur. Cur autem hîc non distinguatur in pœna, id est, cur semper eadem sit pœna tripli, ratio evidens & nota est: quia aliàs sequeretur, furtum graviori pœnâ, rapinam verò leviori affici;

affici: quod absurdum esset; & *(ut ait hîc Imperator)* ridiculum. Esset enim ridiculum; maleficium gravius & majus, puniri leviùs & mitiùs. Rapina igitur severiùs vindicatur, quàm furtum: primùm in eo, quòd rapina
22 semper † triplo; furtum non semper quadruplo, imò plerunque duplo (quia furta pleraque sunt nec manifesta, unde & nomen habent. *§. 2. suprà. t. proximo)* punitur. Secundò in eo, quòd contra raptorem manifesti quoque furti actio est comparata, *ut anteà probavi-*
23 *mus, num. 11.* Tertiò, quòd contra † eundem, non tantùm est judicium hoc privatum: sed & aliud publicum ex L. Jul. de vi privata & publica: *de quo infrà tit. de publ. judic.* Quartò quòd ex nova Imperatorum constitutione, raptor etiam amissione rei suæ plectitur: *de qua constitutione mox in §. seq. videbimus. Eâdem de re consulatur Bonifac. in tract. de furt. §. furtum. num. 38. & Andreas Gerhardi Decad.*
24 *17. q. 5.* Planè Prætoria † isthæc vi bonorum raptorum actio & pœna usu ampliùs hodie non servatur: sed raptores criminaliter pœnâ gladii plectuntur, ex novissima constitutione Caroli V. *art. 126. Matthias Stephan. cent. 4. quæst. 9. circa finem.*

§. *Ita tamen competit. 1.*

Ita tamen competit hæc actio, si dolo malo quis rapuerit. Nam qui aliquo

quo errore ductus, rem suam esse existimans, & imprudens juris, eo animo rapuerit, quasi domino liceat etiam per vim rem suam auferre à possessoribus: absolvi debet. Cui scilicet conveniens est, nec furti teneri eum, qui eodem hoc animo rapuit. Sed ne dum talia excogitantur, inveniatur via, per quam raptores impunè suam exerceant avaritiam: meliùs divalibus constitutionibus pro hac parte prospectum est, ut nemini liceat vi rapere vel rem mobilem, vel se moventem, licèt suam eandem rem existimet: sed si quis contra statuta Principum fecerit, rei quidem suæ dominio cadere: sin autem aliena res sit, post restitutionem ejus, etiam æstimationem ejusdem rei præstare. Quod non solùm in mobilibus rebus, quæ rapi possunt, constitutiones obtinere censuerunt; sed etiam in invasionibus, quæ circa res soli fiunt, ut ex hac causa ab omni rapinâ homines abstineant.

SUMMARIA.

1 Actio vi bonorum raptorum, quando competat.

2 Hodiè vis, etiam citra dolum admissa, pœnalibus judiciis coërcetur.
3 Sententia l. si quis in tantam 7. C. unde vi.
4 Pœna d. l. 7. C. unde vi. tam in rebus soli, quàm mobilibus obtinet.
5 An rusticus, mulier, similésque personæ, præfatæ pœnæ subjaceant.
6 Rusticus & mulier, &c. juris ignorantiâ excusantur.
7 Pro se regulam habens, in casibus non definitis fundatam intentionem habet.
8 Sensus l. ult. C. de juris & facti ignor.
9 Rusticus, miles, & personæ similes, si prudentiores consulere potuerunt, non excusantur.
10 Leges generaliter loquentes, non sunt trahendæ ad personas privilegiatas.
11 Privilegium specialiter alicui concessum, in dubio verbis generalibus non intelligitur esse revocatum.
12 Nemini licet rem suam per vim à possessore auferre.

1 ACtio vi bonorum raptorum ita demum competit, si dolo malo rapina fiat, non si errore. Quod idem & suprà tit. proximo, de furto est dictum. Unde in impuberem hæc actio, ut & furti, non datur. *l. 2. §. vi bonorum.*
2 *ff. h. t.* Sed hodie † novis Principum constitutionibus, vis etiam absque dolo & callido consilio admissa, coërcetur pœnalibus judiciis: sive rem mobilem quasi suam, vi aliquis rapuerit, sive rem soli invaserit. *l. invasor. 5. l. meminerint. 6. l. fin. C. unde vi. l. si constiterit. 4. C. finium regund.* Ex quibus constitutionibus unam, tanquam celebriorem cæteris, Justinianus hîc perstringit; cujus † constitutionis
3 *(quæ habetur in l. si quis in tantam. 7. Cod. unde vi.)* sententia hæc est: ut si raptor est dominus, rei suæ dominio cadat, idque ad fiscum devol-

devolvatur: si dominus non est, ut rem ipsam domino restituat, ejusque æstimationem simul præstet. Hæcque pœna † non solùm in 4
mobilibus rebus, quæ rapi possunt: sed & in rebus soli, imò etiam in se moventibus, ut sunt servi & animalia; nec non in rebus incorporabilibus, ut sunt servitutes, obtinet. *hoc §. n. & d. l. si quis in tantam. 7. ubi gl. & latè Dd. C. unde vi.* Si quis ergo hodie errore juris factive ductus, cùm crederet, rem suam esse, & licere rem propriam vi auferre, rem alienam, vel etiam suam rapuerit: excusationem non, ut olim, meretur. *vide Bonifac. in tract. de furt. §. 9. n. 44. & seqq.*

Unde non inconcinnè quæsitum fuit: ec- 5
quid † rusticus, mulier, miles, similesque personæ, quæ jus ignorare solent, in pœnam præfatæ constitutionis incidant, si imprudenter rem suam, apud alium constitutam, per vim ei abstulerint? Et licèt Jacob. Menoch. *remed. 9. recuper. poss. quæst. 1. cum seqq.* probabiliter tales personas non excusandas existimet: contrarium tamen, consentientibus Dd. votis approbatum, verius videtur. Est enim trita, eaque certa juris regula: quòd rusticus, † mu- 6
lier, & similes personæ juris ignorantiâ excusentur. *l. 1. §. ult. ff. de edendo. l. si quis in gravi. 3. §. si quis ignorans, ff. ad SC. Silan. l. 2. §. fin. ff. de jure fisci.* At verò qui † pro se habet regulam, 7
is in casibus non definitis fundatam intentio-

nem habet, *Decius in l. 1. ff. de reg. jur. num. 6.* Quare omnino ſtatuendum eſt: ruſticum, mulierem, ſimiléſque perſonas, juris ignorantiam allegare poſſe, quo minùs pœnâ *dictæ l. ſi quis in tantam. C. unde vi.* teneantur.

8 Non obſtat *l. ult. C. de juris & facti ignor.* ubi reſcribitur, ejuſmodi perſonis in jure errantibus non ſubveniri, niſi certis caſibus lege expreſſis. Sed hic caſus, de quo jam agitur, lege non eſt expreſſus. Non, *inquam*, obſtat. Nam ex principio illius legis liquet: eo tantùm caſu, quo mulieres, & cæteræ perſonæ his ſimiles prætextu juris ignorantiæ contractus à ſe initos reſcindere cupiunt, conſtitutum eſſe: ne juris ignorantiam, niſi certis caſibus, antiquis legibus expreſſis, allegare poſſint. Ex quo non obſcurè colligitur: eo caſu, quo prætextu ignorantiæ juris non hoc agunt, ut ſuos contractus infirment, ſed ut aliud damnum evitent, liberum eis eſſe, juxta juris veteris diſpoſitionem, juris ignorantiam allegare. In præſenti autem caſu non ad contractum aliquem reſcindendum, ſed ad pœnam *d. l. ſi quis in tantam.* evitandam, à muliere, ruſtico vel milite ignorantia juris allegatur. Meritò ergo iſta ignorantia excuſationem illis præbere debet. Ratio differentiæ hæc eſt: quia contractum ſolenniter & ritè celebratum reſcindere, odioſum eſt: cùm, eo reſciſſo, fides aliquo modo violetur. Cæterùm ut ruſticus, mulier, vel ſimi-

ſimilis perſona à pœna *d.l.ſi quis in tantam.* excuſetur: nullo cum odio, ſed potiùs ſummo cum favore conjunctum eſt.

Nec quicquam etiam movet, quòd hæ perſonæ peritiores conſulere, & ex iis cognoſcere potuerint, num rem propriâ authoritate auferre permiſſum ſit: ac proinde veniâ nequaquam ſint digni, ſi prudentioribus non conſultis, hanc conſtitutionem violarint, *l. in bonorum 10. ff. de bonor. poſſeſſ.* Etenim quæſtio noſtra eo de caſu accipienda eſt, ubi facultas conſulendi peritiores illis perſonis conceſſa non fuit. Nam ſi prudentiores conſulere potuerint, neque id fecerint: quin in pœnam prædictæ legis incurrant, haud ambigitur. 9

Nec quoque reluctatur *hic §. noſter.* ubi cautum eſt, juris ignorantiam à pœna jam ſæpè allegatæ conſtitutionis non excuſare. Jura namque & leges † generaliter loquentes, non 10 ſunt trahendæ ad perſonas, quæ circa illam rem, de qua diſponitur, ſpeciale habent privilegium. Sed ruſtico, mulieri, militi, & ſimilibus, propter juris errorem hoc privilegium ſpecialiter indultum eſt, ut ob id regulariter excuſentur, *d. l. 3. §. ſi quis ignorans. ff. ad Senatusconſult. Silan. & alijs juribus ſup. citatis.* Quapropter verba generalia hujus §. noſtri, ad eas perſonas accommodari non poſſunt: cùm privilegium † ſpecialiter alicui conceſ- 11 ſum, nunquam in dubio cenſeatur verbis ge-

neralibus eidem esse ademptum, *per notata Cravettæ consil. 21. num. 14.*

Nihil denique negotii facessit, quod opponitur, constitutionem *sup. memorata l. si quis in tantam. C. unde vi.* esse factam ad rigorem juris civilis conservandum: & idcirco prænominatas personas non excusandas esse. Ex adverso siquidem dici potest: eò magis personas illas excusatione veniáque esse dignas, quòd constitutio isthæc rigorem juris comprehendat. *Et hanc sententiam etiam defendit D. Collega Halbritter. in disput. de furtis, & vi bonor. raptor. de anno 1589. thes. 50.*

Porrò ex hoc §. nostro breviter notandum:
12 nemini † licere rem suam per vim à possessore auferre. Id enim per judicem aut magistratum fieri debet: ne occasio sit majoris tumultus faciendi. *l. non est singulis. 176. ff. de reg. jur. l. nullus. 14. C. de Iudæis, & cælicol.* Eamque ob causam maximè interdicta sunt instituta. *§. recuperandæ. infra. de interdict. & præclarè M. Cicero pro Cæcinna.* An autem, & quando privatâ auctoritate rem suam cuique auferre liceat, eruditè explicat Johannes Vaudus, *Variar. quæst. lib. 1. quæst. 13. Et de eo nonnihil etiam tradetur in princip. tituli infr. de actionibus. num. 29.*

§. Sa-

§. Sanè in hac actione. 2.

Sanè in hac actione non utique expectatur, rem in bonis actoris esse. Nam sive in bonis sit, sive non: si tamen ex bonis sit, locum hæc actio habebit. Quare sive locata, sive commodata, sive etiam pignorata, sive deposita sit res apud Titium, sic ut intersit ejus, eam rem per vim non auferri (veluti si in deposita re culpam quoque promisit) sive bonâ fide possideat, sive usumfructum quis habeat in ea, vel quid aliud juris, ut intersit ejus, non rapi: dicendum est, ei competere hanc actionem, non ut dominium accipiat: sed illud solùm, quod ex bonis ejus, qui rapinam passus est, id est, quod ex substantia ejus ablatum esse proponatur. Et generaliter dicendum est, ex quibus causis furti actio competit in re clàm factâ, ex eisdem causis omnes habere hanc actionem.

SUMMARIA.

1 Vi bonorum raptorum actio cui detur.
2 Hæc actio conductori, creditori, & cæteris omnibus, quorum interest, competit.

3 In bonis esse, & ex bonis esse, quomodo differant.
4 An Principes, & cæteri domini ad custodiam sui territorii eatenus teneantur, ut ob damnum, à raptoribus illatum, transeuntibus sint obligati.
5 Qui commodum sentit, debet etiam sentire onus & incommodum.
6 Publicè interest, sine periculo per itinera commeari.

1 VT actio furti conceditur ei, cujus interest, rem furto non subtractam esse: ita & hæc vi bonorum raptorum actio ei datur, cujus interest, rem per vim non esse ablatam. Et hoc est, quod ait hic Justinianus: *In hac actione non utiq; expectatur, rem in bonis actoris esse, &c.* hoc est, locum hæc actio habet, sive vim passus sit rei dominus, sive non: modò ejus aliquâ
2 ratione intersit. Quare & conductori, † & commodatario, & creditori, & bonæ fidei possessori, & fructuario, & depositario interdum, & cæteris omnibus, quorum interest, rem per vim non auferri, illa competit, *hîc & l. 2. §. in hac actione non utiq; spectamus. ff. eod. tit. & sup. tit. proximo latiùs de actione furt. ex-*
3 *plicatum.* Observanda autem hoc loco † est differentia inter illa duo: *in bonis esse*, & *ex bonis esse*. Nam *in bonis esse*, dominium: *ex bonis esse*, nudam possessionem vel usum indicat. Enimverò quæ hic, ex bonis dicuntur, ea non rarò, licèt quodammodò impropriè, dicuntur in bonis esse. *l. rem in bonis. 52. ff. de acquir. rer. dom. l. bonorum. 49. ff. de verbor. significat. l. 1. §. hæc actio. 10. ff. si is, qui testamento liber esse jussus erit, &c. l. 1. ff. de usu & usufruct. legat. Gi-*

phanius

phanius hîc in fine. Auctarii † quasi loco quæri 4
hic poterit: An, si iter facientes deprædentur in publicis & solitis viis, dominus territorii rapinam & damnum, testibus sufficienter probatum, resarcire teneatur? Affirmativa ut communiter obtinuit: ita summam habet æquitatis rationem. Tum quia dominus territorii, si non curet, ut per limitaneos & stationarios milites quietum sit & pacatum territorium: culpâ negligentiæ, proindeque ex quasi delicto tenetur: siquidem quasi delinquere dicatur, qui suâ negligentiâ & culpâ alii nocet, *uti arguunt exempla quasi delicti omnia proposita sub tit. infr. de obligationib. quæ q. ex del. nascunt. & in l. si quis absens. 5. §. si judex litem. & §§. seqq ff. de obligat. & act.* Tum quia Principes, Comites, cæteriqúe territoriorum domini ab iter facientibus pædagia capiunt: proindeque vicissim ad securitatem eis præstandam obligantur. Qui enim † commodum 5
sentit: ratione æquitatis etiam onus subire non gravabitur. *l. secundum naturam. 10. ff. de reg. jur. c. qui sentit onus. 55. eod. t. in 6.* Tum quia publicè interest, sine metu & periculo peritinera commeari, *respondente Vlpiano in l. 1. §. 1. ff. de his, qui effuderint, vel dejec.* Tum † quia 6
Principes, & cæteri territoriorũ domini ideo regalia ab Imperatore habent, ut iis propter excellentiam dignitatis regaliter utantur, hoc est, regiâ manu vias publicas securas & pur-

gatas latronibus, prædonibus, furibus, raptoribus ac malis hominibus, suis sumptibus teneant. *l. 3. l. congruit. 13. ff. de officio Præsid. Mynsinger. cent. 5. obs. 70. & 71. Gail. lib. 2. observat. 64 Ioachim à Beust. in Rubr. de jurejurand. num. 168. Borcholt. ad c. unic. quæ sunt regalia. num. 27. in usib. feudor. Matthias Coler. in tract. de processib. execut. part. 1. c. 2. aliiq; plures, per hos relati. Quibus novissimè adjiciendus est Matth. Stephan. cent. 4 quæst. 10. & Gothofredus Antonius Disp. feud. 3. th. 7. ad lit. c. ubi plures allegat. Verùm contrariam negantem opinionem qui disputando defendere desiderat: is D. Bocerum adeat, eâ de re argutè & prolixè dissertantem, in tract. de regalib. cap. 2. n 156. & seqq.*

DE LEGE AQUILIA,

TITVLVS III.

PRINCIPIUM TIT.

Damni injuriæ actio constituitur per legem Aquiliam: cujus primo capite cautum est, ut si quis alienum hominem, alienámve quadrupedem, quæ pecudum numero sit, injuriâ occide-

ciderit: quanti ea res in eo anno plurimi fuerit, tantum domino dare damnetur. Quod autem non præcisè de quadrupede, ſed de ea tantùm, quæ pecudum numero eſt, cavetur: eò pertinet, ut neque de feris beſtiis, neque de canibus cautum eſſe intelligamus: ſed de iis tantùm, quæ gregatim propriè paſci dicuntur: quales ſunt equi, muli, aſini, oves, boves, capræ. De ſuibus quoque idem placuit. Nam & ſues pecudum appellatione continentur: quia & hi gregatim paſcuntur. Sic denique & Homerus in Odyſſea ait, ſicut Ælius Martianus in ſuis Inſtitutionibus refert.

Δήεις τόνγε σύεσι παρήμενον, οἱ δὲ νέμονται
Πὰρ Κόρακος πέτρῃ, ἐπί τε κρήνῃ Ἀρεθούσῃ.

Id eſt;

Sectantem videas, qui errant per paſcua, porcos
Ad Coracis ſaxum, juxta fontemq; Arethuſam.

S U M M A R I A.

1 Continuatio, ſeu ordinis ratio.
2 Damnum unde, & quid ſit.
3 Ex damno injuriâ dato, quæ naſcatur actio.
4 Legis Aquiliæ olim tria capita.
5 Sententia iſtorum capitum.

6 Ver-

1 EXpeditis duabus maleficiorum privatorum speciebus, furto & rapinâ: sequitur tertia, nempe damnum injuriâ datum. Da-
2 mnum (ab † ademptione, & quasi deminutione patrimonii dictum, *l.3.ff. de damn. infect.*) hoc loco est delictum, quo quis dolo, culpâ, vel injuriâ, servum aut quadrupedem alterius occidit, vulneravit, vel alioqui res ejus fregit, ussit, læsit, aut rupit. *Explicationem hujus definitionis accuratam videre hîc licet apud Mynsingerum, & Klingium.* Sed & non incommodè damnum definitur delictum privatum, quo quis non jure patrimonium alicujus, citra rei interceptionem, facto quodam diminuit. *arg. l. si servus. 3. in fin. l. sed & si. 5. in princ. & §. 1. ff. ad leg. Aquil.* sicque damnum distinguitur à furto & rapinâ: quia damnum est cum corruptione: furtum sive rapina cum amotione. *Bald. ad l. si servus servum. 27.*

vum.27.§. si olivam. ff. eod. Iason ad l. si familia. 9. num. 5 ff. de jurisdict. D. Bocer. class. 3 Disp. 2. th. 1. Ex † hoc autem delicto proficiscitur a- 3
ctio, quæ dicitur damni injuriæ sive injuriâ, id est, per injuriam, hoc est, culpam dati. *hîc & l. impuberem. 23. ff. de furt. d. l. si servus. 27. § si furtum. 10. §. Proculus. 11. & §. si calcem. 29. & l. quemadmodum. 29. §. item Labeo. vers. planè. ff. ad l. Aquil.* Dicitur & actio legis Aquiliæ: utpote ab Aquilio Tribuno plebis introducta. *l. 1. d. l. 5. §. 1. & 2. ff. hoc titul. ad legem Aquil.* item simpliciter Aquiliæ actio. *l. si cujus. 13. §. de præteritis. vers. quia sunt casus. ff. de usufructu. De qua actione infrà, §. ultim. hoc titul.* Cujus legis Aquiliæ olim † tria fuerunt capita. 4
Duo sub hoc titulo referuntur, primum & tertium: secundum verò, *Vlpiano teste*, ab aula recessit, atque in desuetudinem abiit, *d. l. si servus. 27. § hujus legis. ff. eod.* Primum † caput 5
est de occiso servo, vel pecore, quod gregatim pascatur. Tertium de fracto, usto, rupto, vel vulnerato. Secundum videtur fuisse de qua alia ratione damni dati, etiamsi res nostra læsa non fuerit; sed fortè quædam utilitas nobis intercepta: ut exemplis declarat Cujac. *in paratit. ff. & C. ad l. Aquil. quem refert & sequitur Vultejus, hîc num. 13. & Heigius in §. liberum autem. 11. num. 4. infr. hoc tit. nec non Matthias Stephan. cent. 4. q. 13.* At Freherus *lib. 2. parerg. cap. 3.* existimat; de eo damno secundum istud

caput

caput fuisse, quod à quadrupede datur, pauperiesque vocatur. Tandem Arumæus *Exercit. Iustin. 17. th. 12. post Chifletium in tract. de secundo cap. leg. Aquil.* non usque adeò malè censet, illud de servo corrupto egisse, *arg. l. doli verbum. 5. §. hæc actio. 2 ff. de servo corrupt. Idem sentire videtur Schegk. in delibat. jur. Disp. 22. thes. 1. lit. e.* Primi autem capitis verba hæc
6 sunt: *Qui † servum servámve, alienum, alienámve, quadrupedem vel pecudem, injuriâ occiderit; quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas esto. h. & l. 2. ff. eod.* Ex his verbis Justinianus hæc tria tantùm (*quadrupedem vel pecudem, injuriâ, & quanti id in eo anno plurimi fuit*) hoc titulo explicat. Nos igitur etiam de reliquis breviter dispiciamus.

Ait Lex Aquilia, *servum servámve*: quia ad
7 liberum † hominem, cùm neque in suo is dominio, neque alterius sit, hæc lex propriè non pertinet. *l. liber homo. 13. ff. hoc tit. l. 1. §. & generaliter. ff. de ventre in possess. mit.* Quare ob liberum hominem occisum, actio L. Aquiliæ vix competere videtur: sed est judicium publicum ex L. Cornel. de sicar. *§. item lex Cornelia. 15. infrà de public. judic. Qua de re nos agemus explicatiùs in §. illud non ex verbis. 10. infrà hoc titul.* Ob vulneratum tamen liberum hominem, datur ipsi vulnerato aut debilitato quidem hæc actio, verùm non directa, sed utilis

tilis tantùm: idque ad damni, non corporis æstimationem: siquidem ille † membrorum suorum dominus non intelligatur, *d. l. liber homo. 13. in princ. ff. ad L. Aquil. Cujac. lib. 21. Observat. cap. 20.* Sed & si quis † filiumfamil. injuriâ vulneraverit: patri utilem hanc actionem dari, ad damni æstimationem, verius videtur, *l. cùm duobus. 52. §. socium. 16. ff. pro socio. l. qua actione. 7. §. si quis in colluctatione. vers. in filiofamilias. ff. ad L. Aquil. Cujac. loco jam allegato. Donell. lib. 15. Commentarior. de jure civil. cap. 26. fol. 454. num. 20. Bocerus. d. class. 3. Disputat. 2. thes. 27.* Cæterùm ex † primi illius capitis verbis apparet: Aquilium servis exæquare quadrupedes, *d. l. 2. §. 2. ff. ad L. Aquil.* Ratio est: quia quod attinet ad jus civile, servi pro nullis habentur. *l. quod attinet. 32. ff. de reg. jur.*

Addit Aquilius, *alienum, alienámve:* quia ut aliàs † rei suæ quisq; est moderator & arbiter, etiam quoad abusum. *l. in re mandata. 21. C. mandati.* ita proprium servum olim occidere dominus licitè potuit: *§. 1 I. de his, qui sui, vel alien. jur. sunt. l. 1. §. 1. ff. eod.* & qui servum suum proprium ipse occidit, id est, qui sibi ipse † dat damnum, sentire damnum non censetur, *l. quod quis. 203. ff. de reg. jur.* Enimverò publico † iudicio ex L. Cornelia is, qui proprium servum sine iusta causa occidit, non minùs hodie, ac si alienum servum, aut liberum hominem occidisset, accusari & capite puniri

8 9 10 11 12 13

puniri poterit. *§. sed hoc tempore. 2. s. de his, qu sui, vel alieni jur. sunt. ubi Borcholt. & Dd. communiter. tot. tit. ff. & C. ad l. Cornel. de sicar.*

Annectit præterea, *quadrupedem vel pecudem.* Quod verbum Imperator hic ipse (*uti diximus*) interpretatur, ostenditque; illud verbum, *pecudem*, ideo additum esse: ut intelligatur, hoc capite primo de iis animali-
14 bus duntaxat agi, quæ † propriè pecudes dicuntur, id est, quæ gregatim habentur & pascuntur: ut sunt equi, muli, asini, oves, boves, capræ, sues. *d. l. 2. § 2. ff. h. t. l. legatis servis. 65. §. pecoribus. & l. servis legatis. 81. §. pecudibus. ff. de legat. 3.* Nam de aliis, quæ pecudum numero non sunt, veluti canes, aves, feræ bestiæ, tertio capite agitur: *de quo in §. capite tertio. 13. infrà. h. t.*

Adiicit, *injuriâ.* De hoc quoque verbo ipse Imperator *in §. proximè sequenti.* Subiungit insuper, *occiderit.* Hæc namque actio non aliter conceditur: nisi quis gladio, fuste, lapide, alióve telo, vel etiam veneni datione, adeóque manu suâ occiderit. Quòd si causam solùm cædis quis præbuerit; ut si pecus alterius incluserit, ut tandem fame perierit: non hæc propriè actio, sed utilis tantùm dabitur. *§. ult. infrà. h. t.* At si vulnerarit saltem quis, aut læserit: non ex hoc primo legis Aquiliæ capite, sed ex tertio tenebitur, *de quo inf. d. §. capite tertio. h. t.* Illa porrò verba, *quanti id in eo anno,*

eo anno, &c. explicantur *infra. §. his autem verbis. 9. h. t.*

Cæterùm ex verbo, *domino*, legi Aquiliæ inserto, notandum est: † hanc actionem dari 15 domino, sive hero, *l. item Mela. 11. §. legis. l. ob id. 43. ff. eod.* Non itaque ut priores actiones, furti & vi bonorum raptorum, ita & hæc creditori, commodatario, bonæ fidei emptori, fructuario, &c. accommodabitur: licèt utilis iis, & quibusdam etiam in factum actio non denegetur, *d. l. item Mela. 11. §. sed si servus. & novem ll. seqq. ff. h. t. & l. locum. 17. § ult. ff. de usufructu, &c.*

§. Iniuriâ autem. 1. & 4. seqq.

Injuriâ autem occidere intelligitur, qui nullo jure occidit.

§. 2. Itaque qui latronem insidiatorem occiderit, non tenetur: utique si aliter periculum effugere non potest.

§. 3. Ac ne is quidem hac lege tenetur, qui casu occidit; si modò culpa ejus nulla inveniatur. Nam alioqui non minùs ex dolo, quàm ex culpâ quisque hac lege tenetur.

§. 4. Itaque si quis dum jaculis ludit, vel exercitatur, transeuntem ser-

vum tuum trajecerit, distinguitur. Nam si id à milite in eo campo, ubi solitum est exercitari, admissum est: nulla culpa ejus intelligitur. Si alius tale quid admiserit: culpæ reus est. Idem juris est de milite, si in alio loco, quàm qui ad exercitandum militibus destinatus est, id admiserit.

§.5. Item si putator, ex arbore dejecto ramo, servum tuum transeuntem occiderit: si propè viam publicam aut vicinalem id factum est, neque proclamavit, ut casus evitari posset: culpæ reus est. Sed si proclamavit, nec ille curavit præcavere: extra culpam est putator. Æquè extra culpam esse intelligitur, si seorsum à via fortè, vel in medio fundo cædebat, licèt non proclamavit: quia in eo loco nulli extraneo jus fuerat versandi.

S u m m a r i a.

1 Verbum injuriæ, multas notiones habet.
2 Cessante dolo vel culpâ, cessat legis Aquiliæ actio.
3 Latronem, aliúmve invasorem occidens, pœnam nullam meretur.
4 Casus fortuitus humanâ diligentia prævideri nequit.
5 Casu fortuito occidens, an & quatenus lege Aquiliæ teneatur.

6 In certamine publico alterum occidens, à pœna l. Aquiliæ excusatur.
7 Putator arborem dejiciens, & hominem occidens, an lege Aquilia conveniri possit.

VErbum *injuriæ* multas in jure habet notiones, *ut exponetur inf. initio tituli proximi.* Ex iis una huc pertinet, quâ injuria dicitur id, quod non jure, sed contra jus, id est, dolo vel culpa aliquâ, etiam levissimâ factum est, *l. sed & si. 5. §. 1. l. qui occidit. 30. §. in hac quoq; actione. l. in lege Aquilia. 44. ff. h. tit.* Quare si nullus dolus, nullàve culpa subest; huic † maleficio, aut actioni ex L. Aquilia locus non est: velut, si à furioso, & impubere sive infante damnum detur, *d. l. 5 §. & ideo ff. eod.* idem est, si à belua, vel quadrupede inferatur damnum. Tunc enim beluam propriè non damnum, sed pauperiem fecisse dicimus. Ratio: quia cùm quadrupedes sensu rationis careant, in iis nulla injuria vel culpa esse potest, *l. 1. §. ait Prætor. ff. si quadrupes pauper. fecisse dic. & infrà: d. t. si quadr. pauperiem, &c.* 1 2

Docet autem hîc Justinianus aliquot exemplis, quibus damnum vel culpâ, vel sine culpa datum intelligatur. Et primùm quidem is, qui latronem † insidiantem sibi, vel quemcunque alium ferro se petentem occidit, lege Aquiliâ non tenetur. Ratio est: quia hac actione ii tantùm conveniri possunt, qui non jure, id est, dolo vel culpâ occidunt, *ut paulò antè* 3

dictum. At is, qui invasorem interficit, dolò & culpâ caret. Meritò igitur non tantùm à pœna L. Aquiliæ; sed etiam ab omnibus aliis pœnis, adversus homicidas constitutis, excusatur. Jure namque naturæ hoc evenit: ut, quod quisque ob tutelam sui corporis fecerit, jure fecisse existimetur. *l.ut vim.3.ff.de just. & jur.l.1.§.vim vi.ff.de vi & vi arma.* si modò cædes illa non vindictæ aut ultionis, sed necessariæ tuitionis ac defensionis causa, atque ita (*ut vulgò vocant*) cum moderamine inculpatæ tutelæ fiat, *l.scientiam.45.§.qui cùm aliter.ff.h.t.l.2.& 3.C.ad L.Cornel.de sicar.& hîc in verb.utiq; si aliter effugere periculum non potest.*

Sed & is, qui casu fortuito occidit, damnúmve dedit; lege Aquiliâ conveniri nequit. *§.ac ne is quidem.3.hoc t.& l.si ex plagis.52.§.ult.ff.eod.* Estque ratio: quia in hac lege injuria,
4 hoc est, † culpa requiritur. At in casu non est culpa. Cur ita? quia casus fortuitus humanâ diligentiâ prævideri non potest. *l.quæ fortuitis.6.C.de pignerat.act.* Hoc tamen ita verum est:
5 si casum istum † culpa non præcessit. Alioquin enim ex culpa non minùs, quàm ex dolo, hac lege quisque tenetur. *d.§.ac ne is quidem.h.t.* Itaque si miles, dum in loco consueto bombardâ se exercuit, servum cujusquam eo loco commorantem aut transeuntem jaculando occiderit, culpæ reus non erit: nisi

data

datâ id operâ fecisse probetur. *§. itaq; si quis. 4. h. t. l. item si obstetrix. 9. §. fin. ff eod.* Quòd si alius, qui miles non est, in loco exercitationi militum destinato servum alterius prætereuntem trajecerit; lege Aquiliâ tenebitur. *d. §. itaq;. h. t.* Similiter si quis, dum pilâ tempestivè luderet, ubi ex consuetudine ludebatur, pilâ vehementiùs percussâ, aliquem ex spectatoribus eluscaverit, de hoc damno non tenebitur. *l. item Mela. 11. in princ. d. l. si ex plagis. 52. §. ult. ff. eod. t. Bocer. class 3. Disputat. 2. thes. 20.*

Sed quid, si quis in certamine publico alterum læserit, aut occiderit? Et hoc casu Aquiliam cessare, certum est. Cujus elegans est ratio: quia, *inquit Vlpianus*, gloriæ hîc & virtutis causâ, non injuriæ gratiâ damnum datum videtur, *l. qua actione. 7. §. si quis in colluctatione. ibiq; Bartol. ff. eod. Damhouder. in prax rer. criminal. cap. 84. num. 31. & eadere infrà. §. item lex Cornelia de sicar. 5. num. 165. de publ. judic.* 6

Præterea si putator prope viam publicam dejecerit arborem, & hominem prætereuntem occiderit; extra culpam est: ac proinde lege Aquiliâ conveniri non potest: dummodo in tempore proclamaverit, ut periculum evitari posset. Quòd si seorsim à via publicâ ramum deiecerit, & hominem transeuntem interfecerit: tunc, sive proclamavit, ut trans- 7

euntes sibi prospicerent, sive non proclamavit, extra culpam esse censetur. Ratio est: quia eo in loco nulli extraneo ius fuit versandi: neque divinare putator potuit, an per eum locum aliquis transiturus sit, *§. item si putator. 5. h. t. & l. si putator. 31. ff. eod.*

§. Praeterea si medicus. 6. & 2. seqq.

Præterea si medicus, qui servum tuum secuit, dereliquerit curationem ejus, & ob id mortuus fuerit servus: culpæ reus erit.

§.7. Imperitia quoque culpæ adnumeratur: veluti si medicus ideò servum tuum occiderit, quia malè eum secuerit, aut perperam ei medicamentum dederit.

§.8. Impetu quoque mularum, quas mulio propter imperitiam retinere non potuit, si servus tuus oppressus fuerit: culpæ reus est mulio. Sed & si propter infirmitatem eas retinere non potuerit, cùm alius firmior eas retinere potuisset: æquè culpâ tenetur. Eadem placuerunt de eo quoque, qui cùm equo veheretur, impetum ejus aut propter infirmitatem, aut propter

pter imperitiam suam retinere non potuerit.

SUMMARIA.

1 Medicus vel chirurgus imperitè hominem curans, lege Aquiliâ tenetur.
2 Medico eventus mortalitatis non imputandus: modò nihil imperitè, aut negligenter egerit.
3 Affectare quis non debet id, in quo intelligit, imperitiam vel infirmitatem suam alii periculosam futuram.

SUperioribus Paragraphis exempla Imperator attulit, quibus fieri potest, ut nulla culpa adsit: nunc exempla alia, quibus culpa continetur, proponit. Et his exemplis culpa potiùs est in non faciendo, id est, negligendo, quàm faciendo, quæ imperitia dicitur, *tradente hîc Giphanio.* Unde si Medicus † vel 1 Chirurgus imperitè secuerit hominem, aut curaverit: lege Aquiliâ, pro damno resarciendo, conveniri poterit. Sed & qui benè secuerit, & curationem dereliquerit, atque ob id homo mortuus fuerit; securus non erit, sed culpæ reus intelligitur, *h. & l. qua actione. 7. §. ult. & l. seq. in pr. ff. h. t.* Nam sicuti Medico † 2 imputari eventus mortalitatis non debet, juxta tritum illud Poëtæ:

Non est in Medico semper relevetur ut æger:
Interdum doctâ plus valet arte malum.

Ita quod per imperitiam aut negligentiam commisit, iustissimè ei imputatur: ne prætex-

 tuhu-

tu humanæ fragilitatis, delictum decipientis in periculo homines innoxium sit, inquit Ulpianus *in l. illicitas. 6. § sicuti. 7. ff. de offic. præsid. Et hac de re fusiùs Ioan. Francisc. de Ripa in tract. de peste parte ult. de remedijs curativis. §. medicorũ auxilio. n. 64. & seqq. & Everh. Speckhan. cent. 1. quæst. juris. q. 24.*

Similiter si mulio, aut eques propter imbecillitatem vel imperitiam damnum dederit; lege Aquiliâ tenetur. Huiúsque ratio est:
3 quia affectare † quis non debet id, in quo intelligit, vel intelligere debet, imperitiam vel infirmitatem suam alii periculosam futuram. *§. impetu quoq;. 8. h. t. l. idem juris. 8. §. 1. & l. si ex plagis. 52. §. in clivo. ff. eod.* Non enim excusat ignorantia illum, qui scire debuit, ex facto suo inconsulto damnum vel iniuriam alicui verisimiliter contingere posse, *cap. ultim. ubi glos. ext. de injuriis & damno dato.*

§. *His autem verbis. 9.*

His autem verbis legis, *quanti id in eo anno plurimi fuerit*, illa sententia exprimitur: ut si quis hominem tuum, qui hodie claudus, aut mancus, aut luscus erit, occiderit, qui in eo anno integer, aut pretiosus fuerit: non tanti teneatur, quanti hodie erit, sed quanti

in eo anno plurimi fuerit. Qua ratione creditum est, pœnalem esse hujus legis actionem: quia non solùm tanti quisque obligatur, quantum damni dederit, sed aliquando longè pluris. Ideóque constat, in heredem eam actionem non transire, quæ transitura fuisset, si ultra damnum nunquam lis æstimaretur.

SUMMARIA.

1 Hæc L. Aquiliæ clausula (quanti id in eo anno plurimi fuit) qualem æstimationem damni dati contineat.
2 Vtrùm æstimatio quanti plurimi, taxationi l. unicæ. C. de sentent. quæ pro eo, quod interest, profertur, subsit.
3 Actio legis Aquiliæ cur interdum sit mixta.
4 Pœna auctorem delicti comitari debet.
5 Pœnalia judicia quando in heredes transeant.
6 Legis Aquiliæ actio, propter inficiationem rei conventi, in duplum competit.
7 An duplum istud ab actore nominatim sit petendum.
8 Actio quid sit.
9 Iudicis officium non nisi imploratum actori debet impertiri.
10 Actio legis Aquiliæ quatenus detur adversus eum, qui falsò confessus est, damnum à se datum esse.
11 Si plures damnum dederunt, an & quatenus teneantur.
12 Idem non est bis exigendum.

Hîc exponitur illa L. Aquiliæ clausula: *quanti id in eo anno plurimi fuit.* Quâ

1 clausulâ † æstimatio damni, quod datum est, continetur. Ait autem Imperator: non simplicem sive veram ipsius damni æstimationem contineri, sed graviorem & majorem, id est, eam, quanti toto eo anno, quo servus aut animal est occisum, plurimi fuerit. Exempli gratia: Habeo servum pictorem, cúmque egregium mense Januario: adeò ut ducentis aureis vendi possit. Hic servus morbo postea, putà mense Aprili, corrumpitur, ut picturam amplius omninò non, aut leviter saltem, exercere queat. Idem tandem injurià occiditur à Titio, mense Septembri: quo mense licèt hic servus à me non pluris potuisset vendi, quàm centum aureis: Titius tamen occisor in ducentos aureos mihi condemnabitur, hoc est, in tale precium, quanti servus ille eo anno plurimi fuit, id est, cùm esset pictor optimus, valens ducentis aureis. Ac ita annus computatur retrorsum ex tempore, quo quis occisus est. *l. ait lex. 21. §. 1. l. inde Neratius. 23. §. 3. l. ita vulneratus. 91. §. æstimatio. ff. h. t.*

2 Quæri hìc potest: utrùm hæc † æstimatio *quanti plurimi*, præsentem corporis occisi æstimationem in infinitum usque excedat: an verò taxationi *l. unicæ. C. de sentent. quæ pro eo, quod interest, proferunt.* subsit, ita ut duplum excedere non possit? Et breviter dicendum: æstimationem *quanti plurimi*, taxationi *d. l. unicæ.* non subesse, sed totam præstandam esse.

Ratio:

Ratio: quia dicta lex unica moderatur tantùm id, quod interest, & quod accessoriè cum ipsa re principali petitur, *ut ex verbis legis constat.* At æstimatio *quanti plurimi*, in actione L. Aquiliæ non petitur ut accessorium ad rem principalem: sed per se, & ut res principalis, petitur. Lex enim Aquilia hanc pœnam in eum, qui occideret hominem, constituere voluit; ut quanti plurimi teneretur.

Nec hanc sententiam infringit Molineus, *in tractat de eo quod interest. quæst. 3. num. 102.* Loqui namque ipse videtur de æstimatione *quanti plurimi*, quæ accessoriè ad rem principalem debetur, quæque ut interesse petitur. Verùm æstimatio *quanti plurimi*, de qua hîc agitur, non petitur ut interesse. Etenim ex hypothesi apparet, nihil ampliùs interesse domini, quàm quod præsenti æstimatione careat. Nam præteritam æstimationem quod attinet: cùm illa tempore homicidii decreverit: dici non potest, ratione præteritæ æstimationis domini interfuisse. Ex quo patet; æstimationem *quanti plurimi*, ex hac L. Aquiliâ non ut interesse, sed potiùs ut pœnam peti.

Cùm igitur hîc ultra veram rei æstimationem judicium detur: receptum est, hujus L. Aquiliæ actionem ex parte pœnalem, adeóque interdum mixtam esse. *Interdum*, dico; quia hæc actio non semper continet pœnam. Pœnam continet, si id, quod occisum est, pluris aliquando valuit: non continet, si non pluris va- 3

ris va-

ris valuit. Cùm autem pœnam continet, mixta est: sin minùs, mixta propriè non est, sed tantùm rei persecutoria. *§. vi autem bonorum. 19. vers. sed & legis Aquiliæ. infrà. de actionib.* Verbi gratia; Mævius vaccam meam occidit, quæ octo florenis & initio anni, & toto anno reliquo valuit, etiam eo tempore, quo occisa est. Hoc casu contra Mævium actio hæc non est mixta, id est, non pœnam, sed nudum duntaxat vaccæ pretium continet. Ponamus contrà: vaccam in mense Majo fuisse gravidam, & propterea 10. florenis vendi potuisse: & postea occisam in Septembri, cùm tantùm 8. florenorum esset. Hac specie occisor in 10. florenos condemnabitur; atque sic hæc actio mixta erit: cùm occisor non solùm de pretio, sed etiam de pœnâ, id est, de eo, quod pluris antè valuit, teneatur. *Et ita hoc etiam declarat hîc Giphanius in vers. qua ratione.* Cùm ergo hæc actio interdum, & quidem sui naturâ, pœnalis

4 sit: omnis autem pœna ipsum † auctorem delicti comitari debeat. *l. 3. C. de Episcopal. aud. & l. sancimus. 22. C. de pœn.* consequitur, illam in heredes damnum dantis non dari: tametsi heredibus ejus, qui damnum injuriâ passus est,

5 concedatur. Pœnalia enim judicia † in heredes nunquam transeunt: nisi lis cum defuncto inchoata fuerit: aut aliquid lucri ad heredes pervenerit. *præalleg. l. inde Neratius. 23. §. hanc actionem. ff. hoc tit. l. omnes pœnales. 26. & l. constitu-*

ſtitutionibus. 33. ff. de obligat. & actio. §. non autem. infrà de perpet. & temp. actio. l. un. C. ex delictis defunctor. in quant. heredes conveniantur. Verùm iſta de re ampliſſimè tractatum eſt ſup. in princip. tit. de obligat. quæ ex delicto naſcuntur. num. 14. & ſeqq.

Præterea mixta eſt hæc actio ex inficiatione Rei conventi. Is enim ſi in jure delictum inficiatus fuerit: in duplum damni dati condemnatur. *d. §. vi autem bonorum. 19. verſ. ſed & legis Aquiliæ. §. in duplum. 23. & §. ſed furti quidem. 26. infr. de actionib. l. 2. §. 1. d. l. inde Neratius. 23. §. hæc actio. 10. ff. ad leg. Aquil.* Huic tamen pœnæ locus non eſt: ſi adverſarius qualitatem ſive circumſtantiam duntaxat delicti inficiatus fuerit. *Bald. num. 4. & Sichard. num. 10. ad l. contra negantem. 4. C. hoc tit.* Sed utrùm duplum † iſtud ab actore nominatim ſit petendum: an, eo etiam non petito, judex ex officio condemnationem extendere ad illud debeat, non parùm dubitatur? Et nominatim illud peti debere, verius eſſe, & in praxi receptius, opinor. *argum. §. omnes autem actiones. 21. ibi, in ſimplum conceptæ ſunt, vel in duplum. & §. in duplum agimus. 23. infr. de actionib. d. l. inde Neratius. 23. § hæc actio. 10. ff. ad l. Aquil.* ubi dicitur, quòd hæc actio adverſus negantem in duplum competat. Eſt autem † actio jus perſequendi in judicio, quod ſibi debetur, *initio tit. infr. de actionib.* Qui ergo duplum ex adver-

6 (margin, beside "Præterea mixta")

ſarii

sarii inficiatione desiderat, persequi illud de-
9 bet. Facit quoque † huc, quòd judicis officium non nisi imploratum actori sit impertiendum. *l. dies. 4. §. hoc autem judicium. 8. ff. de dam. infect. Bald. & Sichard. ad d. l. 4. C. h. tit. quos refert & sequitur D. Bocer. class. 3. disp. 2.*
10 *th. 40. ad lit. b.* Est & id † hoc loci non ignorandum: quòd actio legis Aquiliæ competat etiam adversus eum, qui conventus fuit confessus, à se damnum esse datum, tametsi ea confessio falsa sit: modò tamen à quocunque alio datum sit damnum. Quòd si autem reverâ nullum damnum datum sit, ne quidem ab alio: cessat hæc actio, etiam contra falsò confitentem, si hic doceat postea, non esse damnum datum. *d. l. inde Neratius 23. §. ult. & ll. seqq. ff. ad l. Aquil.*

11 Planè, si plures damnum dederint: veluti si plures servum percusserint; vel trabem dejiciendo hominem oppresserint: an omnes teneantur, in quæstionem ancipitem vocatur? Et si quidē casu priori appareat, cujus ictu serv⁹ perierit: ille, quasi occiderit, tenetur. Quòd si non appareat: omnes, quasi occiderint, tenētur: ut & casu posteriori indistinctè omnes. Et, si cum uno agatur, cęteri non liberantur. *l. item Mela. 11. §. sed si plures. 2. & §. si plures trabem. 4. ff. ad l. Aquil.* Sed utrùm singuli in solidum teneantur, etiam quoad ipsius damni æstimationem, & ita quidem, ut quod unus præstitit, alte-

alterum non relevet, est quæstio intricatior? Et æquitati magis consonum est: quatenus non pœnalis, sed rei persecutoria est hæc actio, à singulis quidem solidum peti posse, *argum. l. si plures. 6. in princ. ff. arborum furtim cæsar. & l. 3. ff. de his, qui effud. vel dejec.* sed, ab uno quod præstitum est, alios relevare. *l. 1. §. ult. junctâ d. l. 3. ff. d. tit. l. 1. in fin. junctâ l. 3. in fin. ff. de exercit. act. l. qui servum. 34. in princ. vers. quoniam. ff. de oblig. & act. l. 1. C. de condict. furt.* Hucque conferre videtur: quòd † bona fides 12
non patiatur, ut idem bis exigatur. *l. bona fides. 57. ff. de reg. jur. Hotoman. in hoc § nostro, Wesenbec. in paratit. ff. h. tit. num. 9.* Unde si liber homo in rixa interfectus sit, & sciri non possit, cujus ictu perierit: omnes & singuli, qui percusserunt, ejus conjugi, liberis, vel parentibus damnum, quod inde contraxerunt, emendare in solidum tenentur. *d. l. item Mela. 11 §. sed si plures. & § si plures. 4. & l. ita vulneratus. 51. §. idq; est consequens. ff. ad l. Aquil. Alexand. cons. 15. num. 12. vol. 1. Roland. à Valle cons. 63. num. 16. vol. 2. aliiq; per eos citati.* Fürstl. Würtemberg. Hoffgerichts Ordnung / *part. 3. pag. 92. vers.* Da jemandt in einer / etc. Unus tamen si solidum præstiterit: cæteri liberantur. *argum. d. l. 1 § ult. junctâ d. l. 3. ff. de his, qui effunder. vel dejec. d. l. 1 in fin. junctâ d. l. 3 ff. de exercit. act. d. l. 1. C. de condict. furtiva. & similium.*

§. Illud

§. *Illud non ex verbis. 10.*

Illud non ex verbis legis, sed ex interpretatione placuit: non solùm perempti corporis æstimationem habendam esse, secundùm ea, quæ diximus: sed eo amplius, quicquid præterea perempto eo corpore, damni nobis illatum fuerit: veluti si servum tuum heredem ab aliquo institutum, antè quis occiderit, quàm is jussu tuo hereditatem adierit. Nam hereditatis quoque amissæ rationem esse habendam constat. Item si ex pari mularum unam, vel ex quadrigis equorum unum quis occiderit, vel ex Comœdis unus servus occisus fuerit: non solùm occisi fit æstimatio, sed eo ampliùs, id quoque computatur, quanti depretiati sunt, qui supersunt.

SUMMARIA.

1 Cujus damni æstimatio, actione l. Aquiliæ petatur.
2 Sensus l. pretia rerum. 63. ff. ad l. Falcid.
3 Vtrùm totum interesse per actionem l. Aquil. petatur: an verò id duplum rei peremptæ excedere non debeat.
4 Explicatur l. fin. ff. de calumniatoribus.
5 Declaratur l. dominus. 6. C. de calumniat.
6 AEstimatio in actione l. Aquil. quomodo ineunda.

7 Libe-

PEr actionem L. Aquiliæ non tantùm occisi servi vel animantis æstimatio petitur: sed ejus etiam damni, quod propter illius interitum accidit; adeóque ejus, quod extra rem principalem nostrâ interest, ratio habetur, *hoc §. & l. ait lex. 21. §. fin. cum 2. ll seqq. ff. hoc titul.* Quod nec ex verbis, nec ex mente vel tenore Legis Aquiliæ; sed ex interpretatione Prudentum introductum est, *ut Imperator hîc indicat.* Unde si servus meus heres ab aliquo institutus, antè occisus fuerit, quàm jussu meo hereditatem adierit, occisor ex lege Aquiliâ non solùm condemnabitur mihi, quanti plurimi servus in eo anno fuerit, sed & ex interpretatione Jurisconsultorum, ad æstimationem hereditatis, quam propter necem servi mei consequi non potui, à me conveniri poterit, *hîc & l. inde Neratius. 23. §. 1. ff. eod.* 1

2 Nec huic refragatur *l.pretia rerum 63 ff. ad l. Falcid.* ibi cùm Paulus affirmet, non esse locupletiorem eum, qui hereditatem sibi, vel servo suo delatam adire potest: dicendum videtur, jus adeundi, quod ob servum peremptum amisimus, in consideratione habendum non esse. Nam respondetur: eum, qui jus adeundi hereditatem habet, non quidem locupletiorem esse: cùm nihil adhuc acquisierit, *d.l.63.* verùm cùm, quandocunque libet, hereditatem adire possit, vel servo suo, qui institutus est, imperare, ut adeat: non exiguum damnum patitur, si jus illud adeundi, servo interfecto, ei fuerit ademptum. Quapropter cùm per actionem L. Aquiliæ petatur omne id, quod nostrâ interest: certè etiam hereditas illa, cujus adeundæ facultas ablata est, non immeritò peti potest. Exempla hujus rei plura *hîc, & in l. proinde.22. & d.l.inde Neratius.23.ff.h.t.* adferuntur.

3 Sed hinc perplexa jam emergit quæstio: an id, quod interest, quanti quanti est, per hanc actionem petatur: an verò duplum rei peremptæ excedere non debeat? Et quanquam communis Doctorum schola dissentiat: verisimilius tamen est, reum ad totum interesse condemnandum esse: nec id interesse taxationi *legis unicæ, C. de sentent. quæ pro eo, quod int. prof.* subesse. *per l. Iulianus.13.in prin.vers. si verò sciens.ff.de actionib. empti.d.l.inde Neratius.*

tius.23.ff.h.t. & l.in interdicto.6.ff.de vi,& vi ar. Ex quibus legibus evincitur: eum, qui ex delicto ad interesse tenetur, in totum interesse esse condemnandum.

Non obstat *l.fi.ff. de calumniatoribus.* ubi is, 4 qui servum meum injustè accusavit, in duplum tantùm damnatur: atque idcirco interesse in delictis etiam duplum non excedit. Etenim in ea lege duplum non pro eo, quod interest, sed potiùs loco pœnæ, adversus illum constitutæ, qui injustè servum meum ad publicam quæstionem accusatione suâ perduxit, præstatur.

Sic non obstat *l. dominis. 6. C. de calumniatorib.* Nam in ea etiam lege duplum à calumniatore, tanquam pœna, non tanquam interesse, exigitur. Cæterùm si idem calumniator ad id, quod interest, conveniretur: utique totum interesse ab eo peti posse, Imperatores Dioclet. & Maximianus non negarent. *Sed hac de re eleganter & copiosè Molineus, in suo tract. de eo quod interest q.8.n.154. & seqq.* 5

Quia porrò jam certo certius est; in hanc 6 legis Aquiliæ actionem venire æstimationem (quæ ex communi judicio, non ex singulari affectione, & singulorum utilitate, ineunda est, *l.si servum.33.ff.h.t.*) damni dati, non principalis tantùm, sed & ejus, quod interest: inde probabiliter sanè colligitur, quòd libero homine † vulnerato, aut membro aliquo debi- 7

 litato,

1 clausulâ † æstimatio damni, quod datum est, continetur. Ait autem Imperator: non simplicem sive veram ipsius damni æstimationem contineri, sed graviorem & majorem, id est, eam, quanti toto eo anno, quo servus aut animal est occisum, plurimi fuerit. Exempli gratia: Habeo servum pictorem, eúmque egregium mense Januario: adeò ut ducentis aureis vendi possit. Hic servus morbo postea, putà mense Aprili, corrumpitur, ut picturam ampliùs omninò non, aut leviter saltem, exercere queat. Idem tandem injuriâ occiditur à Titio, mense Septembri: quo mense licèt hic servus à me non pluris potuisset vendi, quàm centum aureis: Titius tamen occisor in ducentos aureos mihi condemnabitur, hoc est, in tale precium, quanti servus ille eo anno plurimi fuit, id est, cùm esset pictor optimus, valens ducentis aureis. Ac ita annus computatur retrorsum ex tempore, quo quis occisus est. *l. ait lex. 21. §. 1. l. inde Neratius. 23. §. 3. l. ita vulneratus. 91. §. æstimatio. ff. h. t.*

2 Quæri hìc potest: utrùm hæc † æstimatio *quanti plurimi*, præsentem corporis occisi æstimationem in infinitum usque excedat: an verò taxationi *l. unicæ. C. de sentent. quæ pro eo, quod interest, proferunt.* subsit, ita ut duplum excedere non possit? Et breviter dicendum: æstimationem *quanti plurimi*, taxationi *d. l. unicæ.* non subesse, sed totam præstandam esse.

Ratio:

Ratio: quia dicta lex unica moderatur tantùm id, quod interest, & quod accessoriè cum ipsa re principali petitur, *ut ex verbis legis constat.* At æstimatio *quanti plurimi*, in actione L. Aquiliæ non petitur ut accessorium ad rem principalem: sed per se, & ut res principalis, petitur. Lex enim Aquilia hanc pœnam in eum, qui occideret hominem, constituere voluit; ut quanti plurimi teneretur.

Nec hanc sententiam infringit Molineus, *in tractat de eo quod interest. quæst. 3. num. 102.* Loqui namque ipse videtur de æstimatione *quanti plurimi*, quæ accessoriè ad rem principalem debetur, quæque ut interesse petitur. Verùm æstimatio *quanti plurimi*, de qua hîc agitur, non petitur ut interesse. Etenim ex hypothesi apparet, nihil ampliùs interesse domini, quàm quod præsenti æstimatione careat. Nam præteritam æstimationem quod attinet: cùm illa tempore homicidii decreverit: dici non potest, ratione præteritæ æstimationis domini interfuisse. Ex quo patet; æstimationem *quanti plurimi*, ex hac L. Aquiliâ non ut interesse, sed potiùs ut pœnam peti.

Cùm igitur hîc ultra veram rei æstimationem judicium detur: receptum est, hujus L. 3
Aquiliæ actionem ex parte pœnalem, adeóque interdum mixtam esse. *Interdum*, dico; quia hæc actio non semper continet pœnam. Pœnam continet, si id, quod occisum est, pluris aliquando valuit: non continet, si non pluris va-

ris valuit. Cùm autem pœnam continet, mixta est: sin minùs, mixta propriè non est, sed tantùm rei persecutoria. §. *vi autem bonorum. 19. vers. sed & legis Aquiliæ. infrà. de actionib.* Verbi gratia; Mævius vaccam meam occidit, quæ octo florenis & initio anni, & toto anno reliquo valuit, etiam eo tempore, quo occisa est. Hoc casu contra Mævium actio hæc non est mixta, id est, non pœnam, sed nudum duntaxat vaccæ pretium continet. Ponamus contrà: vaccam in mense Majo fuisse gravidam, & propterea 10. florenis vendi potuisse: & postea occisam in Septembri, cùm tantùm 8. florenorum esset. Hac specie occisor in 10. florenos condemnabitur; atque sic hæc actio mixta erit: cùm occisor non solùm de pretio, sed etiam de pœnâ, id est, de eo, quod pluris antè valuit, teneatur. *Et ita hoc etiam declarat hîc Giphanius in vers. qua ratione.* Cùm ergo hæc actio interdum, & quidem sui naturâ, pœnalis
4 sit: omnis autem pœna ipsum † auctorem delicti comitari debeat. *l. 3. C. de Episcopal. aud. & l. sancimus. 22. C. de pœn.* consequitur, illam in heredes damnum dantis non dari: tametsi heredibus ejus, qui damnum injuriâ passus est,
5 concedatur. Pœnalia enim judicia † in heredes nunquam transeunt: nisi lis cum defuncto inchoata fuerit: aut aliquid lucri ad heredes pervenerit. *præalleg. l. inde Neratius. 23. §. hanc actionem. ff. hoc tit. l. omnes pœnales. 26. & l. con-*

stitu-

stitutionibus.33.ff. de obligat. & actio. §. non autem.infrà de perpet.& temp.actio.l.un. C.ex delictis defunctor. in quant. heredes conveniantur. Verùm ista de re amplissimè tractatum est sup.in princip. tit. de obligat. quæ ex delicto nascuntur. num.14.& seqq.

Præterea mixta est hæc actio ex inficiatione Rei conventi.Is enim si in jure delictum inficiatus fuerit: in duplum damni dati condemnatur. *d. §. vi autem bonorum. 19. vers. sed & legis Aquiliæ.§.in duplum.23. & §.sed furti quidem.26.infr.de actionib.l.2.§.1.d. l.inde Neratius. 23. §.hæc actio. 10.ff.ad leg. Aquil.* Huic tamen pœnæ locus non est:si adversarius qualitatem sive circumstantiam duntaxat delicti inficiatus fuerit. *Bald. num.4.& Sichard.num. 10.ad l.contra negantem.4 C.hoc tit.* Sed utrùm duplum † istud ab actore nominatim sit petendum: an,eo etiam non petito,judex ex officio condemnationem extendere ad illud debeat, non parùm dubitatur? Et nominatim illud peti debere, verius esse, & in praxi receptius, opinor. *argum. §.omnes autem actiones.21. ibi, in simplum conceptæ sunt, vel in duplum. & §. in duplum agimus.23.infr.de actionib.d.l.inde Neratius.23.§ hæc actio.10.ff. ad l. Aquil.* ubi dicitur,quòd hæc actio adversus negantem in duplum competat. Est autem † actio jus persequendi in judicio,quod sibi debetur,*initio tit. infr. de actionib.* Qui ergo duplum ex adversari

6

7

8

sari

sarii inficiatione desiderat, persequi illud de-
9 bet. Facit quoque † huc, quòd judicis officium non nisi imploratum actori sit impertiendum. *l. dies. 4. §. hoc autem judicium. 8. ff. de dam. infect. Bald. & Sichard. ad d. l. 4. C. h. tit. quos refert & sequitur D. Bocer. class. 3. disp. 2.*
10 *th. 40. ad lit. b.* Est & id † hoc loci non ignorandum: quòd actio legis Aquiliæ competat etiam adversus eum, qui conventus fuit confessus, à se damnum esse datum, tametsi ea confessio falsa sit: modò tamen à quocunque alio datum sit damnum. Quòd si autem reverâ nullum damnum datum sit, ne quidem ab alio: cessat hæc actio, etiam contra falsò confitentem, si hic doceat postea, non esse damnum datum. *d. l. inde Neratius 23. §. ult. & ll. seqq. ff. ad l. Aquil.*

11 Planè, si plures damnum dederint: veluti si plures servum percusserint; vel trabem dejiciendo hominem oppresserint: an omnes teneantur, in quæstionem ancipitem vocatur? Et si quidē casu priori appareat, cujus ictu serv⁹ perierit: ille, quasi occiderit, tenetur. Quòd si non appareat: omnes, quasi occiderint, tenētur: ut & casu posteriori indistinctè omnes. Et, si cum uno agatur, cęteri non liberantur. *l. item Mela. 11. §. sed si plures. 2. & §. si plures trabem. 4. ff. ad l. Aquil.* Sed utrùm singuli in solidum teneantur, etiam quoad ipsius damni æstimationem, & ita quidem, ut quod unus præstitit,

alte-

alterum non relevet, est quæstio intricatior? Et æquitati magis consonum est: quatenus non pœnalis, sed rei persecutoria est hæc actio, à singulis quidem solidum peti posse, *argum. l. si plures. 6. in princ. ff. arborum furtim cæsar. & l. 3. ff. de his, qui effud. vel dejec.* sed, ab uno quod præstitum est, alios relevare. *l. 1. §. ult. junctâ d. l. 3. ff. d. tit. l. 1. in fin. junctâ l. 3. in fin. ff. de exercit. act. l. qui servum. 34. in princ. vers. quoniam. ff. de oblig. & act. l. 1. C. de condict. furt.* Hucque conferre videtur: quòd † bona fides 12
non patiatur, ut idem bis exigatur. *l. bona fides. 57. ff. de reg. jur. Hotoman. in hoc § nostro, Wesenbec. in paratit. ff. h. tit. num. 9.* Unde si liber homo in rixa interfectus sit, & sciri non possit, cujus ictu perierit: omnes & singuli, qui percusserunt, ejus conjugi, liberis, vel parentibus damnum, quod inde contraxerunt, emendare in solidum tenentur. *d. l. item Mela. 11 §. sed si plures. & § si plures. 4. & l. ita vulneratus. 51. §. idq; est consequens. ff. ad l. Aquil. Alexand. cons. 15. num. 12. vol. 1. Roland. à Valle cons. 63. num. 16. vol. 2. alijq; per eos citati.* Fürstl. Würtemberg. Hoffgerichts Ordnung / *part. 3. pag. 92. vers.* Da jemandt in einer / etc. Unus tamen si solidum præstiterit: cæteri liberantur. *argum. d. l. 1 § ult. junctâ d. l. 3. ff. de his, qui effuder. vel dejec. d. l. 1 in fin. junctâ d. l. 3. ff. de exercit. act. d. l. 1. C. de condict. furtiva. & similium.*

§. Illud

§. Illud non ex verbis. 10.

Illud non ex verbis legis, sed ex interpretatione placuit: non solùm perempti corporis æstimationem habendam esse, secundùm ea, quæ diximus: sed eo amplius, quicquid præterea perempto eo corpore, damni nobis illatum fuerit: veluti si servum tuum heredem ab aliquo institutum, antè quis occiderit, quàm is jussu tuo hereditatem adierit. Nam hereditatis quoque amissæ rationem esse habendam constat. Item si ex pari mularum unam, vel ex quadrigis equorum unum quis occiderit, vel ex Comœdis unus servus occisus fuerit: non solùm occisi fit æstimatio, sed eo ampliùs, id quoque computatur, quanti depretiati sunt, qui supersunt.

SUMMARIA.

1 Cujus damni æstimatio, actione l. Aquiliæ petatur.
2 Sensus l. pretia rerum. 63. ff. ad l. Falcid.
3 Vtrùm totum interesse per actionem l. Aquil. petatur: an verò id duplum rei peremptæ excedere non debeat.
4 Explicatur l. fin. ff. de calumniatoribus.
5 Declaratur l. dominus. 6. C. de calumniat.
6 AEstimatio in actione l. Aquil. quomodo ineunda.

7 Libe-

7 Libero homine vulnerato, quid utili legis Aquil. actione peti possit.
8 In damno æstimando, quid spectandum.
9 Cicatricum & doloris in act. legis Aquil. nulla ratio habetur.
10 Vxor & liberi, nomine operarum interempti mariti & patris, experiri possunt.
11 Actio l. Aquiliæ heredibus, cæterisque successoribus tribuitur.
12 Hæc actio num ob stuprum virgini illatum competat.
13 Volenti non fit injuria.
14 Actio legis Aquiliæ datur, ob deminutionem rei familiaris, non verò dignitatis.
15 Infans, licèt spurius, solius patris impensâ alendus est.
16 Mater prolem alendo gerit negocium patris.

PEr actionem L. Aquiliæ non tantùm occisi servi vel animantis æstimatio petitur: 1
sed ejus etiam damni, quod propter illius interitum accidit; adeóque ejus, quod extra rem principalem nostrâ interest, ratio habetur, *hoc §. & l. ait lex. 21. §. fin. cum 2. ll seqq. ff. hoc titul.* Quod nec ex verbis, nec ex mente vel tenore Legis Aquiliæ; sed ex interpretatione Prudentum introductum est, *ut Imperator hîc indicat.* Unde si servus meus heres ab aliquo institutus, antè occisus fuerit, quàm jussu meo hereditatem adierit, occisor ex lege Aquiliâ non solùm condemnabitur mihi, quanti plurimi servus in eo anno fuerit, sed & ex interpretatione Jurisconsultorum, ad æstimationem hereditatis, quàm propter necem servi mei consequi non potui, à me conveniri poterit, *hîc & l. inde Neratius. 23. §. 1. ff. eod.*

2 Nec huic refragatur *l. pretia rerum 63 ff. ad l. Falcid.* ibi cùm Paulus affirmet, non esse locupletiorem eum, qui hereditatem sibi, vel servo suo delatam adire potest: dicendum videtur, jus adeundi, quod ob servum peremptum amisimus, in consideratione habendum non esse. Nam respondetur: eum, qui jus adeundi hereditatem habet, non quidem locupletiorem esse: cùm nihil adhuc acquisierit, *d. l. 63.* verùm cùm, quandocunque libet, hereditatem adire possit, vel servo suo, qui institutus est, imperare, ut adeat: non exiguum damnum patitur, si jus illud adeundi, servo interfecto, ei fuerit ademptum. Quapropter cùm per actionem L. Aquiliæ petatur omne id, quod nostrâ interest: certè etiam hereditas illa, cujus adeundæ facultas ablata est, non immeritò peti potest. Exempla hujus rei plura *hîc, & in l. proinde. 22. & d. l. inde Neratius. 23. ff. h. t.* adferuntur.

3 Sed hinc perplexa jam emergit quæstio: an id, quod interest, quanti quanti est, per hanc actionem petatur: an verò duplum rei peremptæ excedere non debeat? Et quanquam communis Doctorum schola dissentiat: verisimilius tamen est, reum ad totum interesse condemnandum esse: nec id interesse taxationi *legis unicæ, C. de sentent. quæ pro eo, quod int. prof.* subesse. *per l. Iulianus. 13. in prin. vers. si verò sciens. ff. de actionib. empti. d. l. inde Neratius.*

tius.23.ff.h.t. & l.in interdicto.6.ff.de vi,& vi ar. Ex quibus legibus evincitur: eum, qui ex delicto ad interesse tenetur, in totum interesse esse condemnandum.

Non obstat *l.fi.ff. de calumniatoribus.* ubi is, 4 qui servum meum injustè accusavit, in duplum tantùm damnatur: atque idcirco interesse in delictis etiam duplum non excedit. Etenim in ea lege duplum non pro eo, quod interest, sed potiùs loco pœnæ, adversus illum constitutæ, qui injustè servum meum ad publicam quæstionem accusatione suâ perduxit, præstatur.

Sic non obstat *l. dominis. 6. C. de calumniatorib.* Nam in ea etiam lege duplum à calum- 5 niatore, tanquam pœna, non tanquam interesse, exigitur. Cæterùm si idem calumniator ad id, quod interest, conveniretur: utique totum interesse ab eo peti posse, Imperatores Dioclet. & Maximianus non negarent. *Sed hac de re eleganter & copiosè Molineus, in suo tract. de eo quod interest q.8.n.154. & seqq.*

Quia porrò jam certo certius est; in hanc 6 legis Aquiliæ actionem venire æstimationem (quæ ex communi judicio, non ex singulari affectione, & singulorum utilitate, ineunda est, *l.si servum.33.ff.h.t.*) damni dati, non principalis tantùm, sed & ejus, quod interest: inde probabiliter sanè colligitur, quòd libero homine † vulnerato, aut membro aliquo debi- 7

 litato,

litato, peti hac actione (utili scilicet, *ut suprà circa principium tituli. num. 7. dictum*) possint, tum impendia pro curatione facta, tum etiam quod minus ille ex operis suis, ob damnum illatum, est habiturus. *l. qua actione. 7. in princ. & l. si servus. 27. §. rupisse. 17. ff. h. t. l. ult. ff. de his, qui dejecer. vel effud. l. 3. ff. si quadr. paup. fec. dicatur. c. 1. in fin. de injur. Ordinatio Consistorij supremi Wirtembergici, part. 3. titul. 25 pag. 92. §.* Wann jemandt etc. In damno au-
8 tem † æstimando, imprimis spectandum est vitæ genus hominis læsi, purà ejus opera & opificium, quod exercet: cujus item sit ætatis, id est, quamdiu adhuc superstes futurus verisimiliter credatur. Unde aliquando militi nobili, utroque oculo ex vulnere insidiosè orbato, in Camera Imp. multa millia pro militaribus officiis, quibus postea cariturus erat, per sententiam adjudicata sunt, *referente Geilio lib. 2. de pace publ. cap. 2. num. 19.* Ejúsque rei plura alia supremæ nostræ Curiæ Wirtembergensis præjudicia recenset D. Collega Bocerus, *class. 3. disput. 2. ad thes. 33.* & thesi sequenti ex dictæ Curiæ ordinatione *part. 3. tit. 26. pag. 80.* subjicit: ut de damno, corpori liberi hominis dato, præsenti & futuro, certò constare possit; Medicos & peritos Chirurgos adhibendos esse, qui damnum inspiciant, & de ejus magnitudine & qualitate juratò de-
9 ponant. Enimverò ut † cicatricum & deformita-

mitatis: ita & doloris sive cruciatus, quo læsus affectus fuit, in hac legis Aquiliæ actione ratio nulla habetur *præmemorata l.ult.vers.cicatricum.ff.de his,qui dejecer.vel effud. & d. l.3. vers.scilicet ut non deformitatis.ff.si quadrup. pauper.fecis.dicat.*

Planè, occiso homine libero, uxorem ejus 10
& liberos nomine operarum interempti mariti & patris, quibus nunc carent, & dehinc etiam carituri sunt, experiri hac actione posse, æquius est, & verius, *arg.d.l qua actione.7.in princ.& l.inde Neratius. 23.§. hanc actionem.ff. hoc titul.* ubi dicitur, hanc † actionem heredi- 11
bus, cæterísque successoribus dari. Et cùm uxor occisi, ejusque liberi reverâ damnum rei familiaris passi sint: nihil profectò causæ est, cur illis hæc denegari actio debeat. *Atq; ab hac sententiâ non aliena est præfata Ordinatio summi Dicasterij Wirtembergensis part.3.t.25. pag.92.§.* Da jemandt/etc. *Eandem quoq; assertionem auctoritate Rogerij & Azonis probat glossa ordinaria ad d. l.7.§.si quis in colluctatione.in verb.gloriæ causa.ff.eod. Speculat. titul. de injuriis & damno dato § sequitur videre. num. 3.& seqq Panormitan.in d.cap.1. de injur.* Wesenbec. *in paratit.ff. h.t. num.7. Petr. Costal ad d.l.3 ff.si quadrup pauper.fecis.dic. Hartmannus Hartmanni ab Eppingen lib.pratic. observation. titul.50.observat.10 in fine.*

De eo dubitatum memini: ecquid hæc a- 12

ctio, ob stuprum virgini illatum, locum sibi vendicet? Et neque ei, quæ volens stuprum
13 passa est (siquidem volenti † non fit injuria. *l. 1. §. usq; adeò. 5. in fin. ff. de injur.* & nemo ex propria culpa damnum sentire intelligitur. *l. quod quis. 203. ff de reg. jur.*) neque illi, quæ per vim stuprata fuerit, hanc actionem competere, dummodo eius corpus ipso stupro non sit læsum, omnino censeo. Etenim stuprata quoque fœmina, pro sana habetur, *arg. l.*
14 *quæritur. 14. §. 1. & 2. ff. de ædil. edict.* & † legis Aquiliæ actio ob rei familiaris, non dignitatis, deminutionem competit. *glos. & Bartol. ad l. si servus. 27. §. si olivam. 25. ff. ad l. Aquil. & Jason ad l. si familia. 9. ff. de jurisdict.* Quin etiam licèt ex ipso congressu fœmina conceperit, & prolem pepererit: nec tamen puerperii impensam hac peti actione arbitror. *d. l. quæri-*
15 *tur. 14 § 1. & 2. ff. de ædilic. ed.* Enimverò † cùm infantem, etiam spurium, solius patris impensâ ali oporteat, *Auth. licèt. C. de naturalib. liber. c. cùm haberet. in fi. extr. de eo, qui duxit in matrimonium, &c. Gabr. Palæot. in tractat. de noth. & spur. c. 48. Zas. ad §. præjudiciales actiones. 13. infr. de actionib.* non etiam matris sumptu, nisi in subsidium. *l. Nesennius. 34. ff. de negoc. gest. l. si quis à liberis. 5. §. ergo & matrem. 4. juncto § si mater. 14. ff. de agnoscend. & alend. li-*
16 *ber.* proindeque mater alendo † prolem, negocium patris gerat: negociorum gestorum actio-

actione ſumptus puerperii & educationis ab eo exigere poteſt. *d. l. Neſennius, 34 ff. de negoc. geſt. junctâ d. l 5. §. ſi mater ff. de agnoſc. & alend. liber.* modò actione præiudiciali, de partu agnoſcendo inſtitutâ, probarit prius, eum, quem convenit, patrem eſſe. *d. § præjudiciales. 13. infr. de actionib. l. 1. §. ult. l. 3. §. 2. ff. de liber. agnoſcend.* Et iſthac utrâque actione coniunctim experiri fœminas tralatitium eſt, quando marem in iudicio conveniunt; affirmantes, eum partus ſui patrem eſſe; petentes iudicari, ut is ipſum agnoſcat & alat, puerperiique impenſam ſolvat, *D. Bocer. d. claſſ. 3 Diſp. 2. th. 30. ſub lit. d.*

§. Liberum autem eſt. 11. & ſeq.

Liberum autem eſt ei, cujus ſervus occiſus fuerit, & ex judicio privato legis Aquiliæ damnum perſequi, & capitalis criminis (eum) reum facere.

§. 12. Caput ſecundum legis Aquiliæ in uſu non eſt.

S U M M A R I A.

1 Quæ actiones cum legis Aquiliæ actione concurrant.

2 Cum actione l. Aquiliæ concurrit etiam publicum L. Corneliæ judicium: & alicui liberum eſt, utrà actione priùs experiri velit.

3 Conciliatur l. inde Neratius. 23. §. si dolo. ff. ad l. Aquil. cum l. interdum. 4. ff. de publ. judic.

4 Quid secundo legis Aquiliæ capite cautum fuerit, remissivè.

HIc §. de actionibus concurrentibus agit.
1 Nam plerunque † fit, ut cum hac actione legis Aquiliæ etiam aliæ concurrant: ut si quis servum meum loris cædat; tenetur mihi non solùm hac actione, si læserit servum: sed etiam actione iniuriarum, si eum in mei iniuriam ceciderit. *l. qui servum. 34. in princip. ff. de oblig. & act.* Sic cum hac legis Aquiliæ actione, concurrit actio commodati: si tibi vestimenta commodavero, & tu ea ruperis. Et tametsi priùs egi commodati: tamen mihi & legis Aquiliæ actio competit in id, quod in ea amplius est, *l. unde quæritur. 7. §. 1. ff. commodati. egregiè Donell. lib. 21. Commentar. de jur. civil. cap. 3 pag. 478. & Cujac. lib. 3. observat. cap. 25.* Similiter cum hac actione concurrit actio furti: ut si quis idem animal alienum & surripuerit, & occiderit: neque alia aliam consumit, *l. 2. §. 1. ff. de privat. delict. l. nunquam. 130. ff. de reg. jur.* Cum hac item actione, ex facto eodem concurrit ex lege 12. tab. actio arborum furtim cæsarum, *l. 1. l. cædere. 5. § 1. ff. arborum furt. cæsar.* Et si plures eandem arborem ceciderint: cum singulis in solidum agetur, *l. si plures. 6. in princ. ff. d. t.* Quamvis autem de arboribus cæsis, ex L. Aquiliâ actum sit: nihilominus tamen ex L. 12. tab. hac actione experiri

periri licet: sed in id duntaxat, quod hac in actione est amplius, *d. l. 1. & l. penultim. ff. arbor. furt. caes. Donell. d. lib. 21. Comment. cap. 3. pag. 472. num. 20. cum seq. Et de isto concursu actionum etiam à nobis quaedam tradentur infrà. §. caeterùm sciendum. num. 10. si quadrup. paup. fecis. dic.* Sed & cum † actione legis Aquiliae 2 concurrit publicum legis Corneliae judicium. Etenim si quis dolo servum meum occidat; & hac actione legis Aquiliae, quae privata est, mihi tenetur; & actione sive potiùs accusatione ex L. Cornelia de sicariis: quod est publicum judicium, *de quo infrà titul. de publ. judic.* Et liberum mihi est, utrâ actione contra occisorem priùs experiri velim. *hoc §. nostro*, neque si lege Aquiliâ egero, praejudicium fiet legi Corneliae, *l. inde Neratius. 23. §. si dolo. 9. ff. hoc titulo.*

Cui non adversatur *l. interdum. 4. ff. de public. judic.* ubi Paulus ait, publico judicio legis Corneliae praejudicium fieri per actionem legis Aquiliae. Verba enim illa, quibus dicitur, publico judicio praejudicium fieri, ambigua sunt. Nam interdum hoc important, quòd privatâ actione institutâ, ad publicum judicium regressus actori ampliùs non pateat: interdum verò significant, quòd sententia in privato judicio lata, in publico etiam, contra eum, adversus quem lata est, vehementem praesumptionem faciat. Priori sensu Ulpianus 3

respondit: publico judicio per actionem L. Aquiliæ præjudicium non fieri: hoc est, eum qui legis Aquiliæ actionem intentavit, posse etiam adhuc publico judicio experiri. *d. l. inde Neratius. 23. § si dolo. ff. hoc titulo.* Posteriore significatione Paulus *in d. l. 4. ff. de public. judic.* respondit: per L. Aquiliam publico judicio præjudicium fieri, hoc est, sententiam in privato judicio latam, pro eo, pro quo lata est, & contra eum, contra quem lata est, magnam & fortem præsumptionem facere: adeò quidem, ut illa præsumptio in publico quoque judicio, quod privatum sequitur, plurimùm valeat. *Et ita istas leges alioquin inter se pugnan-*
4 *tes optimè Baro hîc conciliat.* Porrò † secundo legis Aquiliæ capite *(cujus hîc in §. 12. fit mentio)* quid probabiliter cautum fuerit: ostensum est suprà in principio huius tit. *numer. 5.* Quanquam ea in re, cuius nullus est usus, magnam ponere operam nihil attinet.

§. Capite tertio. 13. & 2. seqq.

Capite tertio de omni cætero damno cavetur. Itaque si quis servum, vel eam quadrupedem, quæ pecudum numero est, vulneraverit: sive eam quadrupedem, quæ pecudum numero non est, veluti canem, aut feram besti-

bestiam vulneraverit, aut occiderit: hoc capite actio constituitur. In cæteris quoque omnibus animalibus, item in omnibus rebus, quæ animâ carent, damnum per injuriam datum, hac parte vindicatur. Si quid enim ustum, aut ruptum, aut fractum fuerit; actio ex hoc capite constituitur: quanquam poterat sola rupti appellatio in omnes istas causas sufficere. Ruptum enim intelligitur, quod quoquomodo corruptum est. Unde non solùm fracta, aut usta, sed etiam scissa, & collisa, & effusa, & quoquomodo perempta atque deteriora facta, hoc verbo continentur. Denique responsum est, si quis in alienum vinum aut oleum id miscuerit, quo naturalis bonitas vini aut olei corrumperetur: ex hac parte legis Aquiliæ eum teneri.

§.14. Illud palàm est, sicut ex primo capite ita demum quisque tenetur, si dolo aut culpâ ejus homo aut quadrupes occisus occisáve fuerit: ita ex hoc capite, de dolo aut culpâ, & de cætero damno quemque teneri. Ex hoc tamen

tamen capite, non quanti in eo anno, ſed quanti in diebus triginta proximis res fuerit, obligatur is, qui damnum dederit.

§. 15. At nec *plurimi* quidem verbum adjicitur. Sed Sabino rectè placuit, perinde habendam æſtimationem, ac ſi etiam hac parte *plurimi* verbum adjectum fuiſſet. Nam plebem Romanam, quæ Aquilio tribuno interrogante hanc legem tulit, contentam fuiſſe, quòd primâ parte eo verbo uſa eſſet.

SUMMARIA.

1 Differentia inter primum & tertium legis Aquiliæ caput.
2 Alienum vinum ebibens, aut frumentum comedens, qua actione teneatur.
3 Alia inter primum & tertium caput differentia.
4 Quæ in præfationibus dicuntur, ea in ſequentibus repetita intelliguntur: & qualitates in uno capite poſitæ, in aliis capitibus repetitæ cenſentur.
5 Primum & tertium l. Aquiliæ caput in quo conveniant.
6 An de reſarciendo damno teneatur, qui arcendi incendii cauſa vicinas ædes eſt demolitus.
7 Vicinus, cujus culpa incendium exortum eſt, vicino damnum reſarcire obligatur.
8 Quis probare neceſſe habeat, alicujus culpa incendium excitatum eſſe.
9 Incendium, non probata culpa certi hominis, inter caſus fortuitos connumeratur.
10 Incendia variis modis contingere poſſunt.

11 Reo potiùs, quàm actori favendum: & actore non probante, reus absolvendus.
12 Ignem in domo tenere, non est prohibitum.
13 Incendia præsumuntur fieri culpa inhabitantium.
14 Num, si navis, fune rupto, aut cùm à nullo regeretur, incurrendo damnum dederit, eo nomine in dominum navis actio danda sit.
15 Antonius Faber reprehenditur.
16 Quo casu unius ejusdémve rei causâ, ex primo & tertio l. Aquil. capite agi queat.
17 Explicatio & sententia l. ita vulneratus. 51. ff. ad l. Aquil.
18 Assertioni & judicio Medicorum de vulnere inflicto standum.

DE primo l. Aquiliæ capite hactenus dictum est: hoc loco caput tertium explicatur: cuius hæc sunt verba: *Cæterarum rerum, præter hominem, & pecudem occisos, si quis alteri damnum faxit, quod usserit, fregerit, ruperit injuriâ: quanti ea res erit in diebus triginta proximis, tantum æs domino dare damnas esto. l. si servus. 27. §. tertio autem capite. ff. hoc titulo.* Ex quibus verbis differentia † inter caput primum & tertium perspicitur. Nam primum caput est de servo & pecude occisis: tertium est de servo & pecude vulneratis: est item de non pecude, id est, quadrupedibus quibuslibet, ut ferâ vel cane, occisis aut vulneratis: & de reliquis animalibus, ut avibus aut piscibus, similiter occisis, vel vulneratis: est denique de rebus etiam inanimis, ut supellectile, frumento, vino, libris, &c. fractis, combustis, & generaliter ruptis. Duo siquidem illa legis verba, *usserit, fregerit*, specialia sunt, certósque 1

damni

damni modos continent: tertium verò illud verbum, *ruperit*, generale est, omnésque damnorum modos in rebus omnibus comprehendit. *Giphanius hîc in vers. quanquam poterat, &c.* Quid ergo, dixerit aliquis: si quis † alienum vinum ebiberit, aut frumentum comederit; rupisséne dicetur? Hic certè non tam rupit, quàm in verum usum convertit. Ideóque non directâ hac actione, sed utili tantùm tenebitur. *l. qui occidit. 30. §. si quis alienum. ff. hoc tit. Azo in summa C. eod num. 36.*

2

3 Adhæc primum caput & tertium, in eo etiam differunt: quòd æstimatio damni in primo fit ex toto anno: in hoc capite tertio fit ex 30. diebus proximis. *§. illud palàm. 14. hoc tit.* Cur autem minus spacii hic in tertio capite, quàm in primo constituatur, ratio differentiæ hæc est: quia in primo illo maius, in hoc verò tertio capite minus damnum versatur, atque minùs delinquitur. Plus enim est occidere, quàm vulnerare: plus item est, occidere mansuetæ, quàm feræ naturæ animantia. *Azo in d. summa C. hoc titulo. num. 38. quem gloss. in l. 2. super verbo. anno. ff. hoc titul. Heigius h. n. 2. & vulgò Doctores sequuntur: licèt Iohan. Glossator rationem diversitatis afferri posse neget, & Apollini solutionem committat.*

Etsi verò in tertio legis Aquiliæ capite verbum *plurimi*, adiectum non fuit: tamen Iurisconsultis quibusdam placuit, ex primo capite

pite id repeti debere, & perinde habendam æstimationem, ac si etiam hac parte verbum *plurimi* adiectum fuisset, *§. at nec plurimi. 15. hoc tit. & l. quemadmodum. 29. §. ult. ff. eod.* Ratio est: tum quia quæ in † præfationibus di- 4
cuntur: ea in sequentibus repetita intelliguntur, *l. Titia. 134. §. 1. ff. de verb. oblig.* Tum quia qualitates in uno capite positæ, in aliis capitibus repetitæ censentur. *l. cùm servus. 18. ff. de condit. institut. l. Sejæ. 20. §. Gajo. 2. ff. de fundo instruct. leg. Mantica lib. 5. conjectur. c. 13.* Tum etiam, quia non est novum, unam legis particulam per aliam declarari; quemadmodum & ex contextu verborum totius scripturæ, voluntas testatoris sæpè colligitur. *l. nummis. 75. ff. de legat. 3. & l. heredes. 21. §. 1. vers. sed & si notam. ff. qui testam. fac. poss.*

Conveniunt autem hæc duo legis Aquiliæ 5
capita in eo: quòd in utroque dolus & culpa, etiam levissima, præstetur: casus verò fortuitus, & vis magna excusetur, *d. §. illud palàm. 14. & §. ac ne is quidem. 3. suprà. h. t. d. l. qui occidit. 30. §. in hac quoque actione. & duabus ll. seqq. l. in lege. 44. & l. si quis. 49. §. 1. ff. eod. l. quæ fortuitis. 6. C. de pignoratit. act.* Hinc utrùm de resarciendo † damno obligetur, qui incendii ar- 6
cendi gratiâ vicinas ædes conflagrantes intercidit & demolitus est, dubia pullulat quæstio? Et negantem sententiam vero propiorem iudico: siquidem non iniuriâ, sed iusto metu ductus, ne

ctus, ne ad se ignis perveniret, id fecerit. *l. si quis fumo. 49. §. 1. ff. ad l. Aquil. & l. 3. §. pen. ff. de incend. ruin. naufrag.* & ædes æquè perituræ fuissent, etiamsi à vicino non fuissent intercisæ. *l. si alius fecerit. 7. §. est & alia. 4. vers. quoniam. ff. quod vi, aut clàm.* Quòd si verò pro salute totius viciniæ, ne ignis omnia urat, & latiùs serpat, domus vicini nondum ardens diruatur: omnes vicini pro eius reparatione in commune contribuere debent: quemadmodum in iactu mercium pro salvandâ nave, illi, qui merces suas adhuc habent salvas, aliis damnum passis adiumento subsidioque esse tenentur. *l. 1. & 2. ff. ad leg. Rhod. de iact. Gail. lib. 2. obs. 22. num. 3. & 4. Matthias Stephan. cent. 4. q. 14. lit. b.* Quòd si autem ignis iam pervenerit ad vicini ædes, quæ dirutæ sunt: ad contributionem illam vicini non obligantur. *d. l. si alius fecerit. 7. §. est & alia. ff. quod vi, aut clàm. D. Bocer. class. 3. disp. 2. ad th. 13.*

7 Sanè illud certum exploratumque est: quòd vicinus, cuius culpâ incendium est exortum, vicino damnum resarcire teneatur. *l. capitalium. 28. §. incendiarij. 12. vers. nam fortuita. ff. de pœnis. & similib.* Verùm de illo valde ambigitur: cuinam istius rei † probatio in-
8 cumbat; actori, vel reo, hoc est, ei, cuius in ædibus incendium exortum est? Mihi eorum placet dogma, qui statuunt: non reo probationem (quia doceat, sine sua culpâ incendium

exci-

excitatum esse) incumbere; sed actorem ad demonstrationem certæ personæ compellendum esse. Et ratio non obscura est: Tum † quia 9
incendium, non probatâ culpâ certi hominis, inter casus fortuitos, quos nemo cogitur præstare, connumeratur. *l. contractus. 23. in fin. ff. de reg. jur. l. si, ut certo. 5. §. quod verò. & l. in rebus. 18. ff. commodati.* Tum quia ad hoc, ut quis damnum, ex incendio contingens, emendare cogatur, comprimis requiritur; ut is, qui convenitur, doli, aut ejus culpæ nomine, quæ punibilis est, obligatus sit. Incendia † autem 10
multis modis, putà fatali malo, aut per vim majorem, cui resisti non potest, item dolo tertii, & culpa familiæ contingere possunt: ut ita ex regula juris sit concludendum; in dubio reo potiùs, quàm † actori favendum. *l. favorabiliores. 125. ff. de reg. jur.* & actore non probante, reum absolvendum esse, *l. 2. ff. de probationib. l. qui accusare. 4. C. de edendo.* Tum quia tenere † ignem in domo, non est prohibitum: 12
cùm sit unum ex quatuor elementis, sine quibus homo vivere minimè potest. At quoties quid facio, ex genere permissorum: pro me militat præsumptio, quæ transfert onus probandi in adversarium. *arg. l. nec non & si quis. 28. § quod ejus. ff. ex quib. caus. majores, &c. Roland. à Valle cons. 95. vol 2. Menoch. lib. 2. de arbitr. jud. cas. 390. & alij quos refert & amplectitur Arumæus Exercit. Iustin. 17. th. 14. Idem sentiunt*

tiunt Hœnonius Disputat. 18. controvers. 24 Andr. Gerhard. Decad. 17. q. 6. & Matth. Stephan d. cent. 4. q. 15.

13 Nec refragatur *l. 3. §. 1. ff. de offic. præfecti vigil. & l. si vendita. 11. ff. de peric. & commod. rei vend.* ex quibus legibus patet, præsumi culpâ inhabitantium incendia fieri. *Idq; etiam multis Dd. auctoritatibus confirmat Mascardus in tract. de probationib. vol 2. conclus. 892.* Nam hoc ipsum non negamus; sed vi istius præsumptionis condemnari reum debere inficiamur: ut eleganti collectione demonstratur ab Alfeno *in d. l. si vendita. 11. ff. eod.* Quia, *inquit*, sine patrisfamilias culpâ (*incendium*) fieri potest: neque si servorum negligentiâ factum esset, continuò dominus in culpa erit, &c. *Vide tamen dissentientem Fachinéum lib. 1. controversiar. jur. c. 87.*

14 Sed & istud controversum est: an, si navis, fune rupto, aut cùm à nullo regeretur, incurrendo damnum dederit, eo nomine in dominum navis danda sit actio? Et dandam non esse apertis verbis Ulpianus respondit *l. quemadmodum. 29 §. si navis. 2. vers. sed si fune. ff. ad l. Aquil.* ita ut mirum sit, Antonium Fabr. *lib. 5. conjecturarum. cap. 17.* textum clarissimum (nescio, quâ auctoritate) corrigentem statuere

15 re cõtrarium. Nec ejus † correctionem temerariam juvat, quòd imputari domino possit, qui non prospexerit, ut & ab aliquo navis regere-

gereretur, & bonis funibus instructa esset. Eo namque de casu Ulpianus exaudiri debet, quo & optimis funibus navis instructa, & maximè idoneus navi præpositus gubernator fuit. Quo casu si, propter summam ventorum vim, aliámve inevitabilem tempestatem obortam, navis anchoris alligata, fune rupto, in alterius navem incurrat, navisque gubernator maris vacillanti & instabili fortunæ se committere planè necesse habeat: adeoque damnum detur: illud profectò, ut casu fortuito contingens, domino navis non imputandum erit *arg. l. interdum. 16 §. si propter necessitatem. 8 ff de publicanis & vectigalib. & d l. contractus 23 in fin. ff. de reg. jur. Atq; hanc expositionem a vero non esse alienam facilè cuivis constare ex d. l. quemadmodum 29 §. si navis alteram 4. ff ad l. Aquil scribit Dominicus Arumaeus d. Exercit. Justin 17 thes. 13.*

Porrò hic non omittendum: interdum unius ejusdémque rei causa ex primo & tertio legis Aquiliæ capite agi posse. Si quis enim servum meum vulneraverit, & alius postea occiderit, uterque ex lege Aquilia tenebitur: vulnerans quidem ex tertio, occidens verò ex primo illius capite. Nec refert, leve vulnus, an lethale à priore inflictum fuerit. Nihilominus enim adhuc ex tertio tantùm capite, tanquam vulnerator, non ex primo, tanquam occisor, est conveniendus, *l. item Mela. 11 § Celsus. ff. h. t.* 16

17 Non obstat *l.ita vulneratus.51.ff.eod.* ubi licet ab uno servus lethaliter fuerit vulneratus, ab alio postmodum planè occisus: tamen responsum est: utrumque, quasi occidisset, lege Aquiliâ teneri. Nam ad hoc, ut possit ex primo legis Aquiliæ capite conveniri, qui hominem mortiferè vulneravit, duo requiruntur. Primum, ut constet & certum sit, vulneratum ex vulnere illato moriturum fuisse: si alio casu, alteriúsve internecione non periisset. Alterum est, ut vulnus, quod primò inflictum est, etiam ad mortem illatam cooperetur. Id quod probatur *ex d. l. 51. ff. h. t.* ubi utrumque concurrit. Namque non modò certum fuerat, primo vulnere hominem periturum, per verba textus ibi, *quorum ex vulnere certum esset, &c.* verùm etiam post primum vulnus inflictum, alius deinde supervenit, & eum exanimavit: ita ut illius, qui primùm vulneravit, ictu non confestim homo vitâ excesserit: sed postea ex utriusque vulnere conjunctim mortem maturiùs obierit. Hoc igitur casu rectè respondit Julianus *in d. l. 51.* utrumque ut homicidam teneri. Secus autem est, quando unum ex istis duobus deficit: ut nimirum vel non certum sit, hominem eo vulnere periturum fuisse: vel certum quidem id sit, sed eo vulnere homo non statim perierit; verùm ab alio postea in continenti oppressus & interfectus fuerit. Tunc enim, qui priùs vulneravit,

non

non ex primo, sed tertio legis Aquiliæ capite tenetur. Idque sensit Celsus *in d. l. item Mela. 11. §. Celsus. ff. eod. Et ad hanc distinctionem respexisse videtur Vlpianus in l. huic scripturæ. 15. § 1. ff. h. t. Eandem probat Costalius ad d. l. 51. ff. eod. & Gothofred ad d. l. 11. §. 2 ff. d. t. & Treutler. volum. 1. disput. 18 thes. 9. Quanquam vulgò Doctores aliter, & quidem variè distinguant; ut videre est ex Jul. Claro lib. 5. sentent. §. homicidium. num. 46. Covarruv. in Clement. si furiosus. p. 2. §. 2. num. 4. Menoch. de arbitr. jud quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 362. num. 7. Petr. à Placa lib. 1. delictor. c. 12. num. 8. & de hac materia nos plura infrà, in §. item lex Cornelia de sicar. num. 22. & seqq. de publicis judiciis.*

Illud quoque hoc loco addendum: assertioni & judicio Medicorum expertorum standum esse, an vulneratus ex vulnere inflicto, vel aliâ adventitiâ causâ decesserit, *l. semel. 6. Cod. de re militari. c. significasti. 18. post princ. de homicid. Placa. d. lib. 1. delictor. cap. 13. num. 6. ubi hujus sententiæ (quam communi dicit esse consensu receptam) complures auctores citat: quibus adjiciendus est Clarus, præallegato §. homicidium. num. 43. & Gail. lib 2. observat. pract. obs. 111. ubi de judicio Medicorum plura notatu digna tradit.* 18

§. *Cæterùm placuit*. 16.

Cæterùm placuit, ita demum directam ex hac lege actionem esse, si quis præcipuè corpore suo damnum dederit. Ideóque in eum, qui alio modo damnum dederit, utiles actiones dari solent. Veluti si quis hominem alienum, aut pecus ita incluserit, ut fame necaretur: aut jumentum ita vehementer egerit, ut rumperetur: aut pecus in tantum exagitaverit, ut præcipitaretur: aut si quis alieno servo persuaserit, ut in arborem ascenderet, vel in puteum descenderet, & is ascendendo, vel descendendo, aut mortuus, aut aliquâ parte corporis læsus fuerit; utilis actio in eum datur. Sed si quis alienum servum, aut de ponte, aut de ripa in flumen dejecerit, & is suffocatus fuerit: eò, quòd projecit, corpore suo damnum dedisse, non difficulter intelligi potest: ideóque ipsâ lege Aquiliâ tenetur. Sed si non corpore damnum fuerit datum, neque corpus læsum fuerit, sed alio modo alicui damnum contigerit: cùm

non

non sufficiat, neque directa, neque utilis legis Aquiliæ actio: placuit eum, qui obnoxius fuerit, in factum actione teneri: veluti si quis misericordiâ ductus alienum servum compeditum solverit, ut fugeret.

SUMMARIA.

1 Actiones directæ, & utiles quid sint.
2 Ex damno injuriâ dato oritur actio civilis, & prætoria: & civilis quidem vel directa est, vel utilis.
3 Directa l. Aquiliæ actio quid, & quando competat.
4 Vtilis l. Aquiliæ actio quid sit, & quando locum habeat.
5 Vtilis actio sæpè in factum actio dicitur.
6 Prætoria de damno actio quando concedatur.

VT meliùs hic §. intelligatur, sciendum est: in † jure actiones alias esse directas, alias utiles, *l. actionis. 37. ff. de oblig. & act.* Directæ sunt; quæ directo jure ex apertis verbis & mente legis vel edicti procedunt: quæ & vulgares, & ordinariæ sive legitimæ dici solent, *l. 1. & 2. ff. de præscript. verb. l. si ususfructus. 22. §. ult. ff. de aqua, & aqua, pluv. arc. l. quidam, cùm. 46. in fine. ff. de heredib. instit. l. si servus navem. 42. in princ. ff. de furt. l. cùm res. 5. C. si res aliena pignori data sit.* Utiles verò sunt eæ, in quibus manifesta sententia & verba legis deficiunt, & quæ ex interpretatione ad exemplum illarum, sive in consequentiam dantur, 1

utilitatis & æquitatis causâ. *l. rem alienam. 41. ff. de pignor. act. l. penult ff. si quadrup. pauper. fecis. dic. l. sed & si proprietatis. 12. ff. ad l. Aquil. l. 1. C. de precario. l. pen. & ult. C. de institor. & exercit. act. Duaren. ad tit. ff. de obligat. & act. c. 7. Vandus lib. 1. quæst. 42. Henningus Wegner. Disput. 15 ad Institut. th. 2. lit. d. Forster. junior part. 2. Disp. 1. th. 2. lit. e. & f.* His ita brevissimè præmissis, ex textu jam colligendum: ex da-
2 mno † injuriâ dato proficisci actionem civilem, & prætoriam: & civilem quidem (quæ ex plebiscito Aquilio, sicque ex jure civili profluit, & damni injuriâ actio, vel actio legis Aquiliæ dicitur, *ut & suprà, initio hujus tituli ostensum. num. 3.*) esse directam, & utilem. Di-
3 recta † legis Aquiliæ actio, ex verbis & apertâ sententiâ plebisciti Aquilii descendens, tum competit; cùm damnum corpore, & corpori datur: veluti, si quis corpore, id est, manu sua noceat alterius vel servo, vel animali, vel rei; adeóque directò lædat corpore corpus, *hîc in princip. & l. si servus. 27. §. si quis vestimenta. 18. & §§. seqq. ff. ad l. Aquil.* Utilis legis Aquiliæ
4 actio (quæ non ex † verbis, sed ex interpretatione, & præsumptâ voluntate plebisciti, æquitate urgente, deducitur) locum habet; cùm damnum quidem datur corpori, sed non corpore: ut fit ab eo, qui causam tantùm damni vel interitus præbet. Cujus rei exempla, quæ magis lectionis sunt, quàm expositionis, ex ipso

ex ipso hoc textu nostro peti possunt. Hæcque † utilis actio, sæpenumero in factum a- 5
ctio nuncupatur, *l. qua actione. 7. §. proinde. 3. & §. Celsus. 6. l. item si obstetrix. 9. in princ. l. item Mela. 11. §. 1. l. boves. 53. cum similibus. ff. h. t.* ut & reliquæ actiones omnes, quæ non directò ex legibus, sed earum interpretatione oriuntur, in factum actiones vocantur. *l. quia actionum. 11. ff. de præscript. verbis.* Prætoria † de da- 6
mno injuriâ actio similiter, & quidem propriè, in factum actio appellatur, *d. l. 11. ff. de præscript. verb. l. in laqueum. 55. in fin. ff. de acquir. rer. dom.* & toties, tanquam extremum juris nostri persequendi subsidium, conceditur: quoties neque corpore, neque corpori damnum datum est, sed alio modo alicui damnum contigit: veluti si quis misericordiâ motus, alienum servum compeditum solverit, ut fugeret, *hoc §. & l. & eleganter. 7. §. idē Labeo. ff. de dolo malo.* vel si quis aprum alienum ferum, in naturalem suam laxitatem dimiserit. *d. l. in laqueum. 55. in fine. ff. de acquir. rer. dom.* vel si quis per lasciviam fugârit pecudem alienam, quam alius abstulit. *§. interdum quoque. 11 suprà. de obligation. quæ ex delicto nascuntur.* His & similibus casibus cùm & mens & verba L. Aquiliæ cessent atque deficiant, & etiam Jurisconsulti per interpretationem suam nihil providerint; & tamen æquum sit, actionem dari: supplet Prætor, quicquid legi

deest, redditque actionem, in ipsum damni dati factum, legi Aquiliæ accommodatam. *d. l. quia actionum 11. ff. de præscript. verb. l. si servum, 33. in fin. ff. ad l. Aquil.*

DE INIVRIIS.

TITVLVS IV.

PRINCIPIUM TIT.

Generaliter injuria dicitur omne, quod non jure fit. Specialiter, aliâs contumelia, quæ à contemnendo dicta est, quam Græci ὕβριν appellant: aliâs culpa, quam Græci ἔγκλημα dicunt, sicut in lege Aquiliâ damnum injuriâ datum accipitur, aliâs iniquitas & injustitia, quam Græci ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν vocant. Cùm enim Prætor vel Judex non jure contra quem pronunciat: injuriam accepisse dicitur.

SUMMARIA.

1 Ratio ordinis, sive continuatio hujus tituli cum superioribus.
2 Injuria verbum & genericè & specificè sumitur.

3 Gene-

3 Generaliter sumptum quid significet.
4 Specialiter acceptum varias significationes habet.
5 Injuriæ definitio, hujúsque diligens explanatio.
6 Injuria sine dolo, & animo injuriandi non committitur. & num. 11.
7 Omne verbum injuriosum, animo injuriandi prolatum præsumitur, nisi contrarium probetur.
8 In parente, præceptore, cognato, & similibus, injuriandi animus non præsumendus.
9 Si quippiam per se non injuriosum, fuerit prolatum: actor, id injuriandi animo esse dictum probare cogitur.
10 In actione legis Aquiliæ non dolus exigitur: sed levissima etiam culpa sufficit.
11 Affectus injuriandi, & animus contumeliosus ad injuriarum actionem necessarius.
12 Explicantur l. 9. § ult. l. 10. l. 15. §. appellare. & lex 25. ff. de injuriis.
13 Causam injuriæ præbens, ipse injuriam intulisse censetur.
14 Voluntas & propositum delinquentis distinguit maleficia.
15 Qui vult antecedens: is etiam vult necessarium consequens.
16 Injuriarum actio tantùm ad homines liberos, non ad servos pertinet.
17 Servi personâ & famâ carent.
18 Privatio habitum præsupponit.
19 Servo injuriâ illata contemplatione domini: non servo, sed ipsi domino injuriarum actio datur.
20 Quilibet præsumitur liber, & cur.
21 Nullum peccatum manere debet impunitum.
22 Quatenus injuria in servum cadat.

EXplicatis tribus delictorum privatorum speciebus; furto, rapinâ, & damno: consequenter de quarta & postremâ specie, nempe injuriâ, videndum. *Injuria* † verbum latè patet: & tam genericè, quàm specificè à Jurisconsultis sumi solet, *per hoc princip. & l. 1. in princ. ff. hoc titul.* Generaliter sumptum, † dicitur 2 3

citur

citur omne id, quod non jure fit, hoc est, quod non modò juri & æquitati naturali; sed & civili scriptoque juri adversatur. Et hac significatione omnia delicta, tum publica, tum privata, quia contra jus fiunt, injuriæ non ineptè
4 dici possunt. Specialiter verò, † accipitur vel pro damno culpâ, non jure dato, sicut in Lege Aquiliâ, *de qua suprà titulo proximo:* vel pro iniquitate & injustitiâ judicantis, *de qua in princ. titul. mox insequentis:* vel pro contumeliâ, à contemnendo dictâ; ideò fortassis, quia nemo, nisi quem contempsit, tali injuriâ notat; ut hanc injuriam contumeliosam appellare possis: quod Vultejus *hîc in fine*, & Borcholt. *in princip.* authoritate Senecæ *lib. 2. de tranquillitate vitæ, cap. 11.* confirmant. Atque hæc ultima species huc tantùm pertinet. Hîc enim de injuria eâ agitur, quæ fit contumeliæ causâ. *Verùm qualiter & quot modis injuria accipiatur, fusiùs explanavit novissimè Ludovic. Gilhausen, in Commentar. de injur. §. 1. numer. 2. & seqq. nec non Prosper Farinacius lib 3. prax. criminal. tit. 12. quæst. 105. in spect. 1. n. 1.*

5 Unde non incommodè injuria hoc loco definiri potest delictum privatum, dolo malo in hominem liberum contumeliosè admissum, ad corporis, dignitatis, famæve læsionem respiciens. *tot. tit. Instit. & ff. & C. de injur.* W*olffgang. Hirschbachius Disput. 21. ad Instit.*
6 *thes. 3.* Comprimis ergo, ut † injuria facta dicatur,

catur,

catur, dolus requiritur. Nam in dolo & affectu facientis illa consistit: neque sine consilio & mente conflari potest: etiamsi ad contumeliam alicujus quid pertinere videatur. *l. qui servum. 34. in princ. ff. de oblig. & act. l. 3. §. 1. l. lex Cornel. 5. §. si quis librum. l. non solùm. 11. in princ. ff. hoc tit. §. 1. vers. vel si quis. & §. non solùm. 11. inf. eod.* Quare neque is, in quem dolus non cadit, qualis est furiosus, & impubes, qui fraudis capax non est; neque is, qui vel dixit, vel fecit, quod per se quidem injuriosum est, at non ex proæresi & affectu injuriandi, sed potiùs animo jocandi vel corrigendi profectum, injuriarum actione conveniri potest. *d. l. 3. §. 1. & 3. l. 4. l. injuriarum. 13. §. quæ jure potestatis. l. item apud. 15. §. meminisse. 23. l. quod Reipublicæ. 33. ff. eod. l. 3. §. ult. ff. de oblig. & act.* Reus tamen probare cogitur, se non animo iniuriandi, sed per iocum id, quod sui naturâ contumeliosum est, fecisse vel dixisse. Etenim ioco illata iniuria non præsumitur, quando iniuriosum quid in aliquem fuerit factum vel dictum. Imò contrà omne † verbum iniuriosum, animo iniuriandi prolatum præsumitur, nisi contrarium demonstretur, *per text. notabilem, in l. si non convicij. 5. ibiq; gloss. super. verb. probare potes. Bald. & communiter Doctores. C. hoc titul. l. eum, qui. 18. §. si injuria. ff. eod. l. non aliter 69. in princip. ff. de legat. 3. cap. 1. extr. de præsumpt. Wesenbec. in paratit. ff. hoc tit. num. 8. & consil.* 7

22. nu-

22. numer. 29. & seqq. part. 1. Menoch. de præsumpt. libr. 5 præsumpt. 3. num. 47. Sichard. ad l. dolum 6. num 6 C. de dol mal. Ludovic. à Peguera. quæstion. crimin. 13. num. 7. Socin. senior. consil. 146 num. 7. vers. circa tertiam, volum. 1. Paris. consil. 149. num. 19. vers illud enim certum est. volum. 4. Clarus lib. 5. senten. § iniuria num. 12 Geil practic. observation lib. 2 observation. 106. num 1 Gilhausen. d. comment. de iniur. § 6. num 24. Mascard. de probat. conclus 902. num. 6 volum 2 Gœdd. Disp 14. th 7 part. 3 Hackelman. illustrium quæst. Disp. 23. th. 16 Cothman. resp. 10. num. 143 Matthias Stephan. cent. 4. quæst. 25. Farinacius d. lib. 3. quæst. 105. num. 17. qui ferè omnes, communem hanc esse omnium Scribentium opinionem, attestantur. Verùm enimverò illud ob certas aliquas circumstantias non perpetuò observari solet. Nam si
8 quid, quod † per se iniuriosum est, dictum factúmve fuerit à parente, præceptore, magistro, domino, cognato, amico, vel socio: corrigendi & docendi potiùs, aut iocandi, quàm iniuriandi animus præsumendus est, *l sed & si. 5. §. si magister. ff. ad L. Aquil. l item quæritur. 13. §. item Iulianus ff. locati. l vestem. 39 ubi gloss. ff. hoc titul. l. aut facta. 16. §. causa ff. de pœn, Iacob. de Belvis. in sua praxi judic. titul. de injur. num. 5. vers. quia ratio sanguinis, &c. Bartol. in l. ut vim 3 num. 4. ff. de justic & jur. Gail. d. lib. 2. observation. 106, num. 6. Gothofred. ad d. l. 3. §. 3.*

ff. hoc

ff hoc tit. Schrader. in tractat. feudali. par. 9. cap. 4 num. 121. Vultejus lib. 1. Iurisprudent. Rom. cap 49 num. 18. Farinac d q. 105. num. 133. 138. & aliquot seqq. Cæterùm si illud, † quod illatum est, sui naturâ aut moribus per se iniuriosum non sit: tum actor probare (per coniecturas scilicet, *arg. l. non omnes. 5. §. à Barbaris. 6. ff. de re milit. Cyn. in l. 1. num. 2. ff. ad l. Corn. de sicar. & in d. l. si non convicij. 5. num. 2. in fin. C. h. t.*) compellitur: quod nisi fecerit, reus absolvetur, *l. 2. l ante omnia. 23. ff. de probat. l. actor. 23. C. eod. vulgatâ l. qui accusare. 4. C. de edendo. Mascard. d. conclusio. 902. nu. 4 8 & 10. Treutl. selectar. disput. volum. 2. disput. 30. thes. 5. ad lit. B. num. 30. & Arumæus Exercit. Iustin. 17. thes. 15.* 9

Porrò quod de dolo malo in definitione adiicitur; pertinet etiam ad secernendam hanc iniuriæ speciem à damno iniuriâ dato, sive lege Aquiliâ: ubi, ut ea actio locum habeat, levissima quoque culpa sufficit, nec dolus exigitur *d. l. sed & si. 5. §. 1. & l. seq. l. idem juris. 8. & l. in lege. 44. ff. ad L. Aquil.* Neque verò hîc satis † est, ut aliquis dolo malo lædatur: sed & simul necessum est, ut affectu iniuriandi & animo contumelioso id fiat: à quo tota hæc res penditur & æstimatur, *praalleg. l. 1. l. injuriarum. 13. §. si quis de honoribus. in fin. l item apud. 5. §. sponsum. 24. §. si quis servo. 46. & §. penultim. ff. hoc titul. d. l. si non convicij. 5. & l. liberos. 9. ibi, infa-* 10 11

infamandi. cum l. seq. C. eod. l. qui injuriæ. 53. ff. de furt. Wesenbec. *in paratit. hoc titulo. numero quarto, Gilhausen. in Commentar. de injuriis & famos. libell. §. 5. num. 1.* Proinde & verbum *contumeliosè*, rectè huic definitioni nostræ insertum est.

12 Non obstat *l. sed est quæstionis. 9. §. ultim. l. attentari 10. l. item apud. 15. §. appellare. 20. & l. si stuprum. 25. ff. hoc titul.* In hac *l. 25.* ille, qui servam sive virginem vitiavit, iniuriarum ei, in cuius potestate fuit, tenetur: etiamsi non animo iniuriandi, sed libidinis explendæ causâ id fecerit. Sic *in d. l. 9. 10. & 15.* is, qui blando sermone alterius pudicitiam attentavit, vel contra bonos mores adsectatus est, iniuriarum actione conveniri potest: licèt nullum animum iniuriandi, sed libidinem tantùm exercendi habuerit. Hæ, *inquam*, leges non obstant. Is enim, qui virginem vel mulierem appellat, id est, *(ut Vlpianus explicat)* blandâ oratione eius pudicitiam attentat, vel contra bonos mores adsectatur, hoc est, eam tacitus frequenter sequitur, etsi non animo contemnendi, sed libidinis gratiâ istud faciat: hoc tamen suo facto causam præbet, ut in malam suspicionem, atque contemptum apud alios illa incurrat. Assidua siquidem frequentia quasi præbet nonnullam infamiam, *inquit idem Vlpianus. in d. l. item apud. 15. §. aliud est.*
13 *22. ff. hoc titul.* Jam verò, qui causam † iniuriæ

vel in-

vel infamiæ dat; ipſemet injuriam intuliſſe exiſtimatur, *d. l. 15. §. feciſſe convicium. 8. ff. eod. & l. nihil intereſt. 15. ff. ad L Cornel. de ſicar.*

Neque hanc enervat reſponſionem, quòd generaliter † traditum eſt: animum & intentionem delinquentis diſtinguere maleficia. *d. l. qui injuriæ. 53 ff. de furtis.* & in maleficiis voluntatem & conſilium, non exitum ſpectandum eſſe. *l. Divus Hadrianus. 14. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & l. 1. C. eod. cum ſimilibus.* Nam etſi ille, qui virginis pudicitiam attentavit, aut eandem contra bonos mores adſectatus eſt, principaliter & per ſe non hoc intenderit, ut ei injuriam irrogaret: cùm tamen ſciverit, aut ſcire debuerit: propter hoc ſuum factum illam apud alios in contemptum, & quaſi infamiam facilè venire poſſe: indirectè ſaltem, & per conſequentiam voluit, ut ipſa contemptui & infamiæ exponeretur. Qui enim vult antecedens, † is etiam illud, quod ex eodem neceſſariò, vel ut plurimùm conſequitur, voluiſſe intelligitur, *argum. l. ad rem mobilem. 56. & ibidem Doctores. ff. de procuratoribus.* & in delictis, eventus etiam per ſe non intentus; ſi tamen neceſſariò, vel ut plurimùm ex crimine perpetrato ſequi ſolet, per indirectum ſaltem animo agitatus & propoſitus fuiſſe cenſetur; atque ideò non minùs, quàm delictum per ſe & principaliter commiſſum, delinquenti imputatur, *l. ſi quis. 38. §. qui abortionis. ff. de pœnis.*

14

15

 l. quo-

l. quoniam multa. 6. C. ad l. Iuliam de vi public. cap. ult. de homicid. in 6. præclarè Didac. Covarruvias. in Clement. si furiosus. de homicid. initio secundæ part. relect. numero primo & secundo. Vide Dominum Halbritt. in Disputatione de injur. de Anno 1600. thesi 2. ad literam B. ubi Hippolyt. de Marsil. Oldradum, aliósq; dissentientes citat.

16 Præterea ex definitione nostra liquet: injuriarum actionem tantùm ad homines liberos spectare, non ad servos. Et rectè quidem. Omnis enim injuria aut in corpus infertur, ut cùm quis pulsatur: aut ad dignitatem lædendam, ut cùm comes matronæ abducitur; aut ad infamiam, ut cùm pudicitia alicujus attentatur, pertinet, *d. l. 1. §. omnémq; ff. hoc titulo.*
17 Servi autem, cùm personâ † careant, *l. quod attinet. 32. & l. servitutem. 209. ff. de regul. jur.* etiam dignitate & famâ carere reputantur: ac proinde infamiam vel contumeliam, vel etiam corporalem injuriam pati non possunt:
18 cùm privatio † habitum præsupponat, *§. servis autem. 3. infrà. hoc titulo. l. decem. 116. ff. de verborum obligationib.*

Huic non obstat, quòd servus naturaliter corporis pulsationem sentiat. Nam pulsatio illa sive læsio dolorem quidem servo infert, non verò iniuriam: isque dolor, seu damnum ex dolore & pulsatione acceptum, lege Aquiliâ vindicatur, *l. si servum. 33. l. si ex plagis. 52. ff. ad*

ff. ad L. Aquil. Nisi fortè contumelia servo illata ipsum dominum concernat: quo casu non † servo, sed ipsi domino ut facta illa dicitur, ita actio injuriarum accommodatur, *d. §. servis autem infr. hoc tit.* 19

Nec refragatur *l. non solùm. 11. §. fin. cum l. seq. ff. hoc titulo.* ubi dicitur, servo asserenti se in libertatem, dari actionem injuriarum contra dominum. Id enim ratione status incertitudinis evenit: cùm quilibet liber † præsumatur, 20
donec contrarium probetur. Quid ita? quia libertas est juris naturalis. §. *jus autem gentium. suprà. de jur. natur. gent. & civil.* At qualitas, quæ homini naturaliter inest, semper adesse præsumitur. *glos. in cap. si fortè. 11. super verb. scientiæ. de electione. in 6. Mascard. de probat. conclus 963. num. 1. volum. 2. Eâ tamen de re videatur Fulvius Pacianus in tract. de probationib. lib. 2. c. 19. n. 7. 11. 24. & seqq.*

Nec etiam resistit *prædicta l. item apud. 15. §. si quis sic fecit. 35. ff. hoc titul.* ubi inquit Ulpianus: servo factam injuriam, à Prætore non debere relinqui inultam. Etenim cùm nullum peccatum † in Republica manere debeat im- 21
punitum, *l. ita vulneratus. 51. § 2. ff. ad L. Aquil.* Prætor illam injuriam punire ex officio, adeóque extraordinariè potest, non jure actionis: cùm in servum nulla obligatio cadat, nec ideo actio aliqua ordinaria inde proveniat. *l. in personam. 22. & l. cum servo. 107. ff. de reg. jur.* At-

jur. Atque ita quidem latè accipiendo, in ser-
22 vum † quoque naturaliter injuria incidit; sed non ea, quæ propriè ipso jure injuria dicitur, actionemque injuriarum & civilem ultionem producit.

Sic nihil urget *l. 1. C. hoc titul.* ubi Alexander Imperator rescripsit, nec servis alienis licere facere injuriam. Nam respondetur; nec servis quidem licere alienis injuriam facere; quæ scilicet in suggillationem & contemptum ipsorum dominorum redundet. Hìc enim, *ut suprà dictum*, dominis ipsis facta iniuria intelligitur: & idcirco iis etiam actio conceditur. *d. § servis autem. infrà, hoc titulo. & dicta leg. 1. §. 3. ff. eodem.*

§. *Iniuria autem.* 1.

Injuria autem committitur non solùm, cùm quis pugno pulsatus, aut fustibus cæsus, vel etiam verberatus erit: sed & si cui convicium factum fuerit, sive cujus bona quasi debitoris, qui nihil deberet, possessa fuerint ab eo, qui intelligebat, nihil eum sibi debere: vel si quis ad infamiam alicujus libellum, aut carmen, aut historiam scripserit, composuerit, ediderit, dolóve malo fecerit, quo quid eorum fieret,

fieret, sive quis matremfamiliâs, aut prætextatum, prætextatamve adsectatus fuerit: sive cujus pudicitia attentata esse dicetur: & denique aliis plurimis modis admitti injuriam, manifestum est.

SUMMARIA.

1 Injuria duplex: realis, & verbalis.
2 Realis injuria quid sit.
3 Cædere, verberare, & pulsare quomodo differant.
4 Iudex aliquem indebitè torquens, vel modum in torquendo excedens, injuriarum tenetur: imò mortis pœna afficitur.
5 Variæ recensentur realis injuriæ species: & n. 17.
6 Domus cuique sua tutissimum debet esse refugium.
7 Quibus in causis ex domo sua aliquis non sit extrahendus.
8 Aliquem iniquè arrestans, injuriarum tenetur.
9 Quibus personis arrestatio maximè ignominiosa.
10 Metus infamiæ bonis viris major esse solet, quàm metus mortis.
11 Minor personæ coërcitio, quavis pœna pecuniaria major putatur.
12 Auctoritate judicis legitimè arrestatus, vel possessione sua privatus, iniuriarum actionem non habet.
13 Qualiter arrestatio à iudice decernenda.
14 Iudici de facto procedenti, impunè resisti potest.
15 Carceri iniustè à iudice mancipato, iniuriarum actio competit.
16 Carcer servitutis speciem cum quadam ignominia inducit, & mala mansio dicitur: & tanquam torturæ species, damnum irreparabile infert.
17 Recitantur alia realis iniuriæ genera.
18 Dolus regulariter non præsumitur: & ab eo quælibet causa, etiam frivola, excusat.
19 Omne delictum culpa & casu potiùs, quàm dolo perpetratum in dubio præsumitur.
20 Culpa levis potiùs præsumitur, quàm lata.

21 Prohibitus in loco publico piscari vel venari, vel conversari, item rem suam alienare, &c. iniuriarum experiri potest.

22 Suæ quisque rei moderator est, atque arbiter.

23 Novum opus alteri iniustè nuncians, iniuriarum meritò convenitur.

24 Alium in sua possessione dolo malo turbans, iniuriarum actionem incurrit.

25 Realem iniuriam committit, qui fideiussorem idoneum recipere recusat.

26 An iniuriarum teneatur, qui ab evidenter locuplete, fideiussorem sibi dari postulat.

27 Actus in meliorem partem debet accipi, ut ab iniuria remotus sit.

28 Opes fluxæ sunt, caducæ & fragiles

29 Iniuriarum agens ob fideiussorem divitem repudiatum, quid probare teneatur.

30 Fundamentum intentionis probandum.

31 Quilibet nudus & pauper nascitur.

32 Quæ iniuriæ gestu & habitu fiant.

33 Quæ iniuria impropriè fiat facto.

34 Adsectari quis dicatur.

35 Materfamilias quid.

36 Prætextatus & prætextata, item prætexta quid.

37 Facto per usum sermonis quando iniuria fiat.

38 Attentare, appellare, & comitem abducere quid sit.

39 A digniori & potiori fieri debet denominatio

40 Quisque talis esse præsumitur, qualis in habitu, quem gestat, reperitur.

41 Percutiens Clericum, aut Studiosum, plebeio vestitu indutum, an & quatenus excusetur.

42 A sententia iudicis provocans, iniuriam non committit.

43 A quovis gravamine appellare regulariter omnibus licet.

44 Appellatio defensionis species.

45 Defensio à natura omnibus permissa.

46 Iudex iniquè iudicando, magis errasse, quàm dolo fecisse præsumitur.

47 Intellectus l. ult. C. quando provoc. non est necess.

48 Tumultuosè & inciviliter à iudicis sententia appellans, extra ordinem puniendus.

49 Ecquid iniuria etiam omittendo fieri possit.

50 Sensus l. iniuriarum. 13. §. si quis de honoribus. ff. de iniuriis.

51 Ver-

51 Verbalis injuria quæ dicatur: & injuriam scripto comprehensam, esse verbalem, aliquot argumentis probatur.
52 Dicto quando injuria fiat.
53 Convicium quid propriè
54 An injuriarum possit conveniri qui à Principe legitimatum, Bastardum, vel Spurium vocaverit.
55 Violans salvum conductum à Principe concessum, incidit in crimen læsæ majestatis.
56 Ex ignorantia delinquens, pœnam non meretur.
57 Nunquid teneatur injuriarum, qui alteri objecit crimen, de quo Princeps ei gratiam fecit
58 Bannitus à Principe restitutus, & bona, & honores recuperat.
59 Ei, qui pro delicto pœnam persolvit, illud citra injuriam objici nequit.
60 Sententia l. eum, qui nocentem, 18. ff. de injur.
61 Solutione ejus, quod debetur, omnis obligatio tollitur.
62 Objiciens alicui crimen, quod per torturam purgagavit, injuriarum tenetur.
63 Qui alteri mala ac diras imprecatur, injuriarum actione pulsari potest.
64 Hominem divitem de paupertate diffamans, injuriam admittit.
65 Per paupertatem fides alicujus in contractibus minuitur.
66 Paupertate homines deprimuntur, & ob eam spernuntur.
67 In testimonio ferendo minor fides pauperibus exhibetur, quàm divitibus.
68 Ob solam paupertatem nemo censetur improbus.
69 An injuriarum conveniri queat, qui dixit, aliquem falsum protulisse.
70 Verbum indifferens, in meliorem partem accipiendum.
71 Alteri dicens, *Tu mentiris*, injuriarum tenetur.
72 Mentiri, est scienter falsum dicere
73 Num, si quis alterum mentiri dicat circa eam rem, quæ ei non prodest, & nemini obest, injuriarum teneatur.
74 Mendacium est mortale peccatum.
75 Explicatio l. & eleganter 7. §. fin. ff. de dol.
76 Sententia l. si mulier. 21. §. 1 ff. de act. re. amot.
77 An verbis injuriosis protestatio præmissa aut subjecta, injuriam removeat.

 78 Pro-

78 Protestatio facto contraria, & in his, quæ certo modo legibus determinata sunt, nihil operatur.
79 Verba iniuriosa proferens, animo iniuriandi protulisse intelligitur.
80 Honoris sui tuendi gratia retorsione utens, & alicui mendacium obiiciens, ab iniuriarum actione excusatur.
81 Ex verbis, ad unum eundemque effectum tendentibus, diversæ iniuriæ non oriuntur.
82 Verbum qualificativè adiectum alteri verbo, vel orationi, per se novam iniuriam non inducit.
83 Accessorium sequitur naturam sui principalis.
84 Non illud, quod in consequentiam, sed quod principaliter fit, attendendum.
85 A primordio tituli posterior formatur eventus: item, ex ordine principii explicatur finis.
86 Verum nobis obiicienti crimen, absque iniuria respondere non possumus, eum mentiri.
87 Furem aut latronem dicenti, simpliciter responderi citra iniuriam non potest, eum furem, aut homicidam esse
88 Accusatus alicuius criminis, lite pendente, accusatorem reaccusare nequit.
89 Reus non criminum relatione, sed innocentiâ sese purgare debet.
90 Reciproca iniuria invicem non compensatur.
91 Omnis privata vindicta prohibita.
92 Quando paria delicta mutuâ compensatione tollantur.
93 Compensatio in quibus criminibus admittatur.
94 Facti ad factum compensatio non licita.
95 Explicatur l. qui, cùm maior. 14. §. si libertus. ff de bon. libert.
96 Cur obiicienti crimen, mendacium quidem, at non aliud crimen, obiici possit.
97 Provocatus ob iustum dolorem, quem compescere difficile, mitiùs puniendus.
98 Vtrùm injuriosis verbis veritatem dicens, iniuriarum iudicio teneatur.
99 Infames ad dignitates non admittendi.
100 Defectus nostros detegi, inhumanum.
101 Veritas obiecti criminis, cuius revelatio Reipubl. utilis est, iniuriantem omnino excusat.
102 Sensus l. si non convicii. 5. C. de iniur.
103 Leges obscuriores, ex clarioribus interpretationem accipiunt.

104 De.

104 Declaratur l. iustissimos. 3. C. de offic. rector. provin.
105 Exponitur l. 2. C. quando & quibus quarta pars. &c.
106 Pravus animus revelantis, rem efficit iniquam.
107 An & quatenus in iudicio excipiens contra testes, quòd sint infames, &c. iniuriarum actioni subiaceat.
108 Reus excipiendo fit actor.
109 Tam contra personas, quàm dicta testium excipere licet.
110 Quod iure permittente fit, pœnam nullam meretur, & num. 121.
111 Mens & consideratio l. si quis. 12. ff. h. t. l. deferre. 18. §. sed communem. & similium. ff. de iure fisc. Item delator propriè quis dicatur.
112 Actus agentium non operantur ultra eorum intentionem.
113 Iniuriarum tenetur, qui alium in iudicio, falsa criminis accusatione vexat.
114 Vtrùm semiplena criminis probatio, à calumnia accusatorem excuset.
115 Calumniatorum pœna.
116 In criminalibus causis probationes exiguntur clarissimæ.
117 An testis iniuriarum teneatur, si iudice interrogante, dicat crimen ab accusato esse commissum.
118 Quodnam testis officium.
119 Testis à iudice ad testificandum cogi potest.
120 Paria sunt; aliquid facere coactè, vel timore coactionis.
121 Nemini officium suum debet esse damnosum.
122 Accusatoris officium voluntarium.
123 Testis scienter contra aliquem falsum testimonium ferens, iniuriarum actioni subiicitur
124 Præsumptio contrariâ probatione eliditur.
125 Crimen sponte denunciatum non probans, iniuriarum actione obstringitur.
126 Nunquid vasallus, qui tanquam testis de domino aliquod delictum indicavit, quod planè probatum non fuit, ab iniuriarum actione liberetur.
127 Vasallus contra dominum testimonium ferre non compellitur.
128 Vasallus voluntariè contra dominum testificans, feudo privatur
129 An criminis aliquem accusans, & non probans, actionem iniuriarum effugiat, si doceat, à viris fide dignis

dignis se audivisse, quòd accusatus crimen istud designaverit.

130 Accusare alterum nemo debet, nisi crimen objectum legitimè probare possit.

131 Sensus l. majorem. 4. C. ad l. Cornel. de fals.

132 Falsum sine dolo non committitur.

133 Intellectus l. miles. 11. §. mulier. ff ad l. Iul de adult.

134 Iusta credulitas, imò quælibet causa, etiam fatua & injusta excusat à dolo.

135 Vtrùm qui alicui dixit, te sum nobilior, &c. injuriarum teneatur.

136 Comparativus suum positivum præsupponit.

137 Nunquid injuriarum subdi actioni queat, qui alicui dicit, tu es vir honestus scilicet, &c.

138 A verborum proprietate non recedendum.

139 Mens & effectus, non autem verborum superficies spectanda.

140 Tacitè aliquem perstringens, injuriarum tenetur.

141 Verba injuriosa impersonaliter proferens, quatenus iniuriarum actione coërceri possit.

142 Vtrùm locus sit actioni iniuriarum, si quis alium hominem ingratum, vel negligentem dixerit.

143 Vitia animi graviora sunt, quàm corporis.

144 Ob ingratitudinem licet liberos exheredare, & iis alimenta denegare, donationem revocare, legata adimere, vasallum feudo privare. &c

145 Generalia dicteria adversus aliquem proferens, iniuriarum non tenetur.

146 Incertitudo omnem actum vitiat.

147 An proferens verba iniuriosa conditionaliter, iniuriarum conveniri queat

148 Verba conditionaliter prolata, quando nihil disponant.

149 Scripto sive literis, quando iniuria inferatur.

150 Famosus libellus, vulgò pasquillus, quid sit.

151 Alia iniuriosa scriptura quid sit.

152 Pictura famosa an libelli famosi appellatione contineatur.

153 Et quid de opere sculptili famoso statuendum.

154 Num censeatur libellus famosus, si in eo auctoris nomen sit expressum.

155 Enucleatur constitutio pœnalis Caroli V. art. 110.

156 Intellectus l. unic. C. de famos. libell. & n. 166

157 An reputetur libellus famosus, si in eo nomen diffamati expressum non sit.

158 Vtrùm

158 Vtrùm sit de substantia famosi libelli, ut is apud bonos & graves viros primùm sit productus.
159 Sensus c. qualiter. 24. §. ex quibus. ext. de accusationibus.
160 Vtrùm constitutio d. l. un. de mortis pœnâ, an aliâ mitiore sit accipienda.
161 Verba pœnalis alicuius constitutionis ambigua, in mitiorem partem interpretanda.
162 Capitalis pœna, quæ dicatur.
163 Quando dispositio d. l. un. C. de famos. libell. procedat.
164 Auctor famosi libelli an sit puniendus, si verum crimen, quod probare paratus est, alicui obiecerit.
165 Famosus libellus est quavis iniuriâ aliâ gravior, & quovis ferro nocentior.
166 Delicta debito modo publicanda, & vindicanda.
167 Mitior pœna famosi libelli auctori imponenda, si crimen obiectum probaverit.
168 Verbum (*modero*) temperamentum, non augmentum significat.
169 Ex delicto famosi libelli quis conveniri possit.
170 Primus libelli famosi casus.
171 Secundus casus.
172 Tertius casus.
173 Sicuti nihil interest, occidat quis ipse, an causam mortis præbeat; ita nihil refert, famosum libellum quis edat an causam edendi suppeditet.
174 Danti operam rei illicitæ omne id imputatur, quod ex ea re sequitur.
175 Mutatio voluntatis non præsumitur.
176 In delictis propinqua, non verò remota causa attendi debet
177 Delictum famosi libelli constat ex compositione, & publicatione.
178 Paria sunt, eandem personam quem esse, vel pro eadem persona haberi.
179 Quartus de famoso libello casus.
180 An pœnitentia de maleficio iam cœpto interposita, remissionem pœnæ inducat.
181 Pœnitentibus delicti venia danda
182 Sententia l. qui ea mente 65 ff de furt. & l. penult. ff. vi bonor. raptor.
183 Pœnitentia in delictis iam consummatis nihil prodest.
184 Explicatur l. si falsos, 8. C. ad l. Cornel. de fals.

185 Sen-

185 Sensus l.1.in fin.ff. ad l.Pomp.de parricid.& l.3.ff. ad l. Cornel.de sicar.

186 Intellectus l. item apud.15.§.1.ff. de iniur.

187 Factum infectum fieri nequit.

188 Pœnitentia locum non habet, ubi læsio alicui iam contigit.

189 Quintus casus famosi libelli.

190 Refellitur Cephali opinio.

191 Sextus casus.

192 Famosi libelli lectura sine dolo, pœnam non meretur.

193 Delictum ex improviso casu accidens, fato plerunque, non noxæ imputatur.

194 Casus fortuitus in dubio magis, quàm propositum delinquendi præsumitur.

195 Præsumptiones delictorum exclusivæ, præferuntur aliis delictorum inclusivis.

196 Obscurum factum, ex affectione cuiusque capit interpretationem.

197 Honestatis, & bonæ famæ qualitates præsumptionem delicti excludunt.

198 Septimus casus de famoso libello.

199 Octavus casus.

200 Nonus casus.

201 Quomodo famosi libelli inventor, qui illum non manifestavit, sit puniendus.

202 Ex duabus rebus alternativè promissis, una tantùm debetur.

203 Pœnæ suos debent tenere auctores.

204 Decimus & ultimus casus.

205 Reus alicuius criminis non liberatur, si socium delicti nominet.

206 Falso instrumento scienter utens, pœnâ falsi coërcendus.

207 Famosi libelli inventor, qui vim ejus manifestavit, capitali pœnâ afficiendus, tametsi ignarus reperit.

208 Sensus l.majorem 4.C.ad l. Cornel. de fals.

209 Actum illicitum gerens, doli suspicionem incurrit.

210 Famosi libelli auctores, de consuetudine quomodo coërcendi.

211 Nunquid delictum famosi libelli publicum sit, an privatum.

[illegible] Intellectus l. quod Senatusconsultum.6. ff. de injur.

213 Populares actiones cuivis ex populo dantur.

214 Ex-

214 Explicatio l. item apud. 15. §. cui. ff. de injur.
215 Cur injuriarum actio privata non competat, quando incertæ personæ injuria est facta.
216 Capitalis pœna non est certa publicorum iudiciorum nota.
217 Pœna arbitraria, pro ratione circumstantiarum, ad mortem usque extendi potest.
218 Vtrùm famoso libello diffamatus, faciat honoris sui jacturam.
219 Quot sint infamium genera.
220 Infames auctoritate juris qui dicantur.
221 Qui ex proprio suo turpi facto infames censeantur.
222 Qui opinione tantùm hominum infames videantur.
223 Sine lege nihil affirmandum.
224 Optimus quisque maledictis vexari potest.
225 Nunquid spurii pro infamibus sint habendi.
226 Vbi nulla culpa, ibi nulla pœna.
227 Infamibus personis aditus ad dignitates non patet.
228 Infantes doli culpæque sunt incapaces.
229 Verus intellectus c. accedens. 14. ex. de purgat. can. & similium.
230 Expositio loci Deuteron. c. 23. v. 2.
231 Iephthe quis fuerit.
232 Consideratio l. legem. 7. & l. ult. C. de natural. liber.
233 Patris notâ filium maculari, aut ejus odio prægravari non debet.
234 Sententia l. si qua illustris. 5. C. ad SC. Orfitian.
235 Mens can. conjunctiones. 35. q. 2. & 3. item can. infames. 6. q. 1.
236 In liberis plerunque exempla criminis paterni metuuntur.
237 Qui spurii sint ad honores & dignitates admittendi.

EXponit hìc Imperator, quibus modis iniuria fiat; & ait, pluribus eam fieri modis, ut pulsando, verberando, conviciando, famoso libello, &c. Omnes autem hi † modi ad 1
duo genera revocari haud incommodè possunt: ut omnis iniuria dicatur fieri aut re, aut verbis.

verbis. *l.1.§.1.ff.h.t.* Hinc est, ut iniuriam aliam realem, aliam verbalem vulgò, & rectè quidem, dixerint. *Schneidevvin. hîc. num.1. Gail. lib.2.obs.104.num.4. Vult.lib.1.Iurisp.Rom.c.49.num.5 Gœdd p.3. Disput.14. th.2. Treutl. Disput.30.sub th.5.lit.C.vol.2.Hackelman. illust. quæst. Disput.23.thes.15. Anton. Matthæus ad*
2 *princip. hujus tit.* Realis † vocatur, quoties manus inferuntur, aut alio quo facto iniuria infligitur: idque vel propriè fieri, vel minùs propriè constat. Propriè fit, primùm in ipsum corpus, cùm quis verberatur, pulsatur, aut cæditur. *hoc.§.n.& l.lex Cornelia.5.ff.eod.* Cæde-
3 re † generale est, & pulsationem, & verberationem, & quæstionem, & corruptionem, & similes species comprehendens: verberare est, cum dolore cædere: pulsare, sine dolore, ut Ofilius scribit. *d. l.lex Cornel 5.§.1.ff.d.t.*

4 Unde & à iudice, qui iure nullo quæstionem de aliquo habuit, vel modum in torquendo excessit, iniuria committitur, atque adeò iniuriarum ipse tenetur. *Bald.in rubr.C. de pœna judic. qui malè judicavit. num.7. Salicet. in l. ult. num.4. vers. septimò, quid si fecit. C. eod. t. Alexand. in l.1. in fin. princip. ff quod quisq; juris, &c. Aymo Cravetta consil.806.num.10.Lud.Gilhausen in Comment.de injur.& fam. libell.§.5.num.243.* Quinimò non desunt, qui existimant; iudicem, qui iniustè & indebitè per dolum aliquem tormentis subiecit, mortis pœ-

tis pœnâ afficiendum esse. *arg. l. decuriones.17. Cod. de quæstionib. Hippolytus de Marsil. in l. 1. in princ. num. 18. & in l. quæstionis modum. 7. numer. 72. ff. eod. & idem Marsil. in sua practica crim. §. expedita. num. 87. Cravetta d. loco. Jul. Clar. lib. 5. sentent. §. fin. quæst. 64. num. 2. Menoch. de arbitr. judic. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 340. num. 3. & 4.* ubi plures allegat: qui tamen istud ita demum verum esse autumat, si indebitè tortus decesserit. Aliàs enim pœnâ saltem arbitrariâ plectendum esse iudicem opinatur.

Sed & in corpus inferri iniuriam certum est: si stuprum alicui inferatur, vel si quispiam stupri causâ in aliquam irruat. *Iul. Paul. lib. 5. sentent. tit. 4. in princ. & §. corpori injuria, &c. & tit. 23. § qui latronem, &c.* Item † si quis cri- f
nes, aut barbam alterius expilaverit. *Bald. ad tit. 27. de pace tenend. & ejus violatorib. num. 8. lib. 2. Feudor. & ibidem Alvarott. ad §. si quis aliquem. n. 3.* vel si quis fimo corrupto aliquem perfuderit, aut cœno lutóve conspurcaverit. *l. 1. §. 1. ff. de extraord. criminib.* vel si quis malo medicamento, alióve modo mentem alicuius alienaverit, eumque ad insaniam impulerit. *l. item apud. 15. in pr. ff. h. t.* Tum etiam, si quis alteri minatus fuerit gestibus, quasi lapidem, baculum, cultrum, gladium, aut similia arma seu instrumenta in ipsum vibraturus: etiamsi minas opere non compleverit. *d. l. item apud. 15. §. 1. ff. eod. Damhouder. in prax. rer. criminal.*

minal.cap.137.num.2. Speckhan.cent.2.class.3.quæst.10.num.2.Prosp.Farinacius lib.1.prax.criminal. quæst.105 inspect.1.n 7.& 8.

Deinde propriè facto iniuria fit; quando domus alicuius vi introitur. *prædicta l. lex Cornelia 5.in pr.l.qui in domum.23.ff.h.t.§.sed & lex Cornelia.18.inf.eod.* Et ratio est: quia domus cuique sua tutissimum debet esse refugium atque receptaculum. *l. plerique.18.l.sed etsi.21.ff.de in jus vocand.* ita ut in causis pecu-
6 niariis seu civilibus nemo ex domo † sua extrahi possit. *dictis jam legibus, & l.nemo.103.ff. de reg.jur.* quamvis in criminalibus secus sit. *gl.Alex.Socin. & Dd.comm in d.l plerique.18.ff. de in jus voc. Modest. Pist.cons.4.num.39.vol.2. Mynsing.cent.4.obs.69. Rober.Disput.20.th.6. ad finem.* Eódem pertinet, si alterius bona, qui nihil debebat, quasi debitoris, possessa fuerint ab eo, qui intelligebat, nihil illum sibi debere. *hoc §.& l.si injuriæ.20.ff.h.t.* Nihil enim tam
7 durum, † tamqúe inhumanum est, quàm publicatione pompaqúe rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatem, & invidiæ exponere divitias. *l.2.in princ.vers quid enim.C. quando & quib.quarta pars debetur, &c.* Eiusdem generis est; si quis non debitorem, ut debitorem, iniuriæ faciendæ causâ appellaverit, hoc est, ei in iudicio, vel extra iudicium, ut solvat, denunciaverit. *l. item apud.15.§.si quis non debitorem.33.ff.h.t. Mascard.de probat.vol.*

1, con-

1. conclus. 97. num. 8. vel si quis alium vexandi causâ ad tribunal traxerit. *l. injuriarum. 13. §. si quis per injuriam. ff. eod.* vel si quis pignus proscripserit, venditurus, tanquam à me acceperit. *d. l. item apud. 15. §. item si quis pignus. 32. ff. eod. tit. l. primo gradu. 23. ff. Quæ in fraudem creditor. & §. 1. vers. valde enim prospiciendum. sup. tit. quibus ex caus. manumitt. non lic.* vel si litigator arbitrum, aut judicem spreverit, & ad alium iverit. *l. litigatores. 11. in princ. ff. de receptis, qui arbit.* vel si quis bona alicujus, aut rem unam per injuriam occupaverit. *præalleg. l. item apud. 15. §. si quis bona. 31. ff. h. t. Cæsar Contardus in repetit. l. diffamari. cap. 3. num. 131. & seqq. Gilhausen in Comment. de injur. & fam. libell. §. 5. n. 29. & seq.*

Hinc non dubium esse videtur; quin injuriarum teneatur, qui vel personam, vel bona alicujus iniquè & nullo jure detinuit vel arrestavit. *arg. l. si creditores. 16. in fin. ff. de privileg. creditor. (in Gothofredi corpore est l. 31. ff. de reb. auctor. judic. possidend.) d. l. item apud. 15. §. si quis bona. ff. h. t. & l. penult. C. qui bon. ced. poss. Alexander consil. 19. in fin. lib. 3. Ioan. de Nevizanis cons. 52. num. 29. Henningus Gœden consil. 38. num. 6. Petr. de Bella Pertica, Alberic. & Salicet. ad l. ab executione. 5. C. quor. appellat. non recip.* Cujus rei ratio parata est: quia istiusmodi detentio citra injuriam fieri nequit. *Alciat. ad l. 1. num. 9. C. de in integr. restitut. Curt.* 8

tut. Curt. in tract. de sequest. quæst 8. Et sanè no-
9 bilibus † præcipuè viris, aliisque in dignitate constitutis, & potentibus mercatoribus, qui sæpe ex sola promissorum fide dependent, arrestatio valde ignominiosa, molesta & damnosa est, *ut tradit Nevizanus d. cons. 52. num. 8.*
10 Imò bonis † & gravibus personis metus infamiæ major esse solet, quàm metus mortis: non solùm, quando metus infamiæ est de præsenti, sed etiam in futurum. *l. isti quidem. 8. §. penult. ibiq; gloss. in verb. mulier. ff. quod met. caus. gest.*
11 Et minor † personæ coërcitio, major censetur quavis pœnâ pecuniariâ, *juxta Hostiens ad c. tua. Vt lite non contest. non proced. & Iustinum Goblerum in quodam consilio, loquentem in terminis, nimirum de arrestatione injustè factâ: prout eum refert & sequitur Petrus Peckius de jure sistendi cap. 18. num. 3.* Quòd si ve-
12 rò quispiam † jussu & auctoritate judicis alium sistat, vel arrestet; injuriarum actioni locum non esse, in aperto est: hac ratione; quoniam pro judice præsumitur. *l. 2. ibiq; Gothofred. C. de offic. civilium judic. Alciat. in tract. præsumption. regula 3. præsumpt 9.* Atque hinc in simili rectè statuitur: eum, qui auctoritate judicis, possessione suâ privatus est, non intelligi spoliatum esse, nec ante omnia restitui: cùm ei obstet juris præsumptio: *qua de re latè Menoch. recuper. poss. remed. 8. quæst. 1. num. 3. & seqq.* Et isthæc quidem conclusio indubi-

tatè ob-

tatè obtinet, quando judex legitimè ac præviâ causæ cognitione ad arrestum devenit. Nec enim simpliciter, † ad cujusvis implora- 13
tionem, à judice decernenda est arrestatio: sed ei facienda est aliqualis fides de debito, vel per ostensionem instrumenti obligationis, vel per testes, si fortè syngrapha ad manum non adsit, vel denique per aliam legitimam & summariam probationem, quâ ipse judex aliquo modo credere potest, verum esse, quod asseritur, *sicuti notavit Peckius de jure sistendi. cap. 16. num. 3.* Cæterùm si judex sine causæ cognitione, adeoque nulliter procedit: quod fit, ubi arrestum ad nudam prorsus creditoris assertionem, conceditur: injuriarum actio, tam adversus impetrantem tale arrestum, quàm judicem ipsum, non immeritò competit, *arg. l. injuriarum. 13. §. quæ jure. junctâ l. nec magistratib. 32. ff. de injuriis. l. meminerint. 6. C. unde vi. c. conquerente. 7. de restitut. spoliat. videatur D. Halbritt. in Disputat. de injuriis. de anno 1600. th. 20.* Ratio manifesta est: quia † judice absque causæ cognitione & nul- 14
liter sive de facto procedente, bona illa præsumptio, quæ de eo erat, cessat: imò ei impunè resisti potest. *Arg. l. factum. 120. ff. de reg. jur. l. prohibitum. 5. C. de jure fisci. leg. omnes 33. C. de Decurionib. l. contra 5. C. de executorib. can. priusquàm. 4. dist. 28. Thomas Grammat. consil. 51. n. 1. & 2. voto. 1. n. 15. & voto 32. n. 24.*

15 Illud extra omnem dubitationis aleam positum videtur: eum quoque, qui carceri injustè à judice mancipatus est, non levi injuriâ affectum esse, ac propterea injuriarum actionem intentare posse. *d. l. nec magistratibus. 32. ff. hoc tit.* Carceris siquidem injuria est personalis & realis, *Alexand. consil. 17. num 5. vol. 1. Schurff. consil. 87. num. 1. & seqq. & consil. 98. nu. 4. cent. 3. Wesenbec. consil. 57. num. 9. p. 2.* Cur
16 ita? quia libertatem † incarcerato adimit. *leg. 2. ff. de libero hom. exhib. leg. Titio centum. 71. §. 2. ff. de condit. & demonstrat.* & servitutis speciem cum quadam ignominia inducit. *leg. 1. & leg penultim. C. qui bon. ced. possint. Bartol. in leg. alia causa. 14. num. 14. ff. solut. matrimon. Faber in §. ult. num. 2. infrà de actionib. Bald. consil. 412. lib. 1 Boër. decision. 215.* & mala mansio, quæ morti æquiparatur, dicitur. *l. si hominem. 7. in princip. ff. depositi. l. nec timorem 7. §. 1. versi. timuit eum. & l pen. ff. quod met. caus. Boss. in practic. crim. tit. de carcere. num. 1.* & denique species quædam torturæ est, damnum inferens irreparabile, *per doctrinam Baldi in l. 2. num. 6. C de Episcop. aud. Schurff. d. consil. 87. num. 2. cent. 3. Wesenb. consil. 43. num. 76. p. 1. & d. consil. 57. num. 9. p. 2. Godelmanni in tract. de magis, &c. lib. 3. cap 6. num. 9. & Petri Frideri Mindani lib. 1. de processib. c. 47. num 4. pag. 201. Vide tamen Andr. Fachin. lib. 9. controvers. jur. c. 57. Ludov. Gilhaus. in Comment. de injur. &*

famos.

famos. lib. §. 5. num. 22. & seqq. Hænonium Disput. 18. controvers. 29. Matth. Steph. cent. 4. q. 25. lit. a. & Wegnerum Disp. 14. th. 7. sub lit. B. qui aliter rem istam explicant.

Præterea re sive facto injuria infertur: si quis alterius vestimenta injuriosè tangat, pileumve convellat. *l. sed est quæstionis. 9. in princ. ff. h. tit. Damhouder. in prax. rer. crim. c. 137. num. 1. Halbritt. d. disp. de injur. th. 25.* vel si quis vestes alicujus fimo corrupto vel sordibus perfundat. *l. 1. §. 1. ff. de extraord criminib. l. 1. §. hæc autem verba. 9. ff. de his, qui effud vel dejecerunt.* vel aquas, fistulas, lacus, quidve aliud spurcet atque contaminet. *d. l. 1 §. 1. ff. de extraord. crim. Jul. Paul. lib. 5 sentent. tit. 4. §. fit injuria, &c.* vel si quis in vicini aut alterius domum aut fundum; stercora, fimum, sordes, aliósve pædores injuriæ faciendæ causâ effundat, immittat, vel projiciat. *l. penult. ff. h. t. l. sicut. 8. §. Aristo 5 ff. si servit. vindicet.* Et sanè si quis neque casu fortuito, neque culpâ aliquâ: sed ex proposito in vicini ædes vel aream talia effuderit, immiserit, vel projecerit; injuriandi animo fecisse intelligitur. Tametsi enim regulariter non † præsumitur dolus, sed probandus est. *l. quotiens. 18. §. 1. ff. de probat. l. si prætor. 75. vers. Marcellus, ff. de judic. l. dolum. 6. C de dol. mal.* adeoque quælibet causa, etiam injusta & frivola, à dolo præsumpto excusat. *l. 1. §. ult. ff. de abigeis. l. igitur. 12. § potest. & §. seq. ff. de liberali*

17

18

Q 3 *caus.*

caus. hoc tamen non procedit, quoties quis actum per se illicitum & prohibitum facit atque explicat: quia tunc animus iniuriandi & dolus præsumitur, *l. si non convicij. 5. Cod. h. t. Corn. cons. 93. & consil. 360. vol 3. Paris consil. 52. num. 33. & consil. 78. num. 16. vol. 4. Gail. lib. 1. de pac. publ. cap. 7. num. 13. & Mascard. de probat. vol. 1. conclus. 531. num. 10. qui & alios allegant.* Cùm ergo effundere, immittere, vel proiicere in ædes alienas, illicitum sit & prohibitum, *d. l. sicut. 8. § Aristo. ff. si servit. vindic.* consequens est; eum, qui de industriâ & datâ operâ eiusce modi res, quæ damno vel dedecori vicino sunt, effuderit vel immiserit, præsumi animo iniuriandi fecisse. Cæterùm si dubium est: num ex proposito, an culpâ vel casu prædicta facta sint: tunc culpa potiùs & casus, quàm προαίρεσις præsumi debet. Etenim o-
19 mne delictum † culpâ & casu potiùs, quàm dolo perpetratum in dubio præsumitur, *ut respondit Alexander in consil. 2. num 7. lib. 3. ex sententia Baldi in leg. properandum. 13. §. & siquidem. Cod. de judic.* Et rursus, præsumitur
20 potiùs † levis culpa, quàm lata *ut censuit Cravett. consil. 8. n. 20. & consil. 151. n. 18. & Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 2. n 30.*

Insuper facto iniuria imponitur: si quis alterius monumentis, honoris causâ positis, vim inferat. *l. si statua. 27. ff. h. t.* Enimverò si quis honoribus alicui decernendis obsistat, iniu-

iniuriarum non tenetur. Ratio est: quia (ut Labeo ait) multùm interest, contumeliæ causâ quid fiat, an verò fieri quid in honorem alicuius quis non patiatur. *l. injuriarum. 13. §. si quis de honoribus. ff. eod.*

Facti item iniuria est: si quis prohibeatur in mari, vel flumine publico piscari, vel lavare, vel in cavea publica sedere, vel in quo alio loco agere, sedere, conversari, vel re suâ uti, vel etiam in sylvis, aliisve locis, in quibus libera venatio est (vulgò Freyepürsch) venari vel aucupari. *d. l. injuriarum. 13. §. ult. ff. eod. tit.* Nisi fortè eiusmodi ius venandi & aucupandi in aliquo loco vel fundo, à prohibitionis tempore sit ab alio præscriptum. *l. 2. l. si manifestè. 7. C. de servitutib. & aq. l. si quisquam. 7. ff. de divers. & temporal. præscript. Sed hac de re copiosissimè egimus sup. in § feræ. 12. de rer. divisione, & acquir. ipsar. dom. num. 108. & seqq.* Proinde si quis rem suam vendere, pignori dare, donare, vel quovis modo alio alienare prohibeatur, iniuriarum experiri potest, *teste Vlp. in l. si quis proprium. 24. ff. hoc t.* Cui congruenter respondit Julianus *in l. qui pendentem. 25. ff. de actionib. empt.* qui in vinea sua (*inquit inter cætera*) uvam legere, lectam uvam calcare, sive mustum evehere prohibetur, iniuriarum agere poterit: quemadmodum si aliam quamlibet rem suam tollere prohibeatur. Quorum omnium ratio hæc afferri potest: quia cùm

22 suæ † quisque rei sit moderator atque arbiter. *l. in re mandata. 21. C. mandati.* etiam eâdem abutendo. *l. sed et si. 25. §. consuluit. 11. ff. de petit. hered.* & iniquum sit, atque contra bonos mores, ingenuis hominibus non esse liberam rerum suarum alienationem & administrationem. *l. 2. ff. si quis à parente manumiss. sit. l. penult. ff. de pact. l. nemo exterus. 9. C. de Iudæis.* meritò iniuriarum actio danda est adversus illos, qui dominis de rebus suis disponendi facultatem auferunt; quod cum iniuria & contemptu eorum plerunque coniunctum est.

23 Ex qua ratione & illud deducitur: iniuriarum † conveniri posse, qui alteri ædificanti novum opus iniustè nunciat. *Iason in l. prætor ait. 20. §. hoc interdictum. num. 7. ff. de oper. nov. nunciat. Gail. lib. 1. observat. 16. num. 8.* Etenim per operis novi nunciationem ædificanti inhibetur, ne re suâ pro libitu uti possit: quippe cùm post novi operis nunciationem ab opere incepto desistere cogatur, donec iudex cognoscat, iuréne, an iniuriâ opus fiat. *l. 1. & passim. ff. de oper. nov. nunciat.* Atque hinc ge-
24 neraliter dicendum; iniuriarum † teneri eum, qui alium in sua possessione, vel quasi possessione, dolo malo (qui ab actore probandus est, *præalleg. l. dolum. 6. C. de dol. mal.*) turbaverit. *Ita sentiunt Iacob. de Arena in l. un. num. 5. C. uti possidetis. Bart. in l. extat. 13. num. 4. ff.*

quod

quod met.cauſ. Angel.in l.cùm filiusfam. 49. §.1. ff.de verb.oblig. Menoch.remed.3.retinend.poſſeſſ. quæſt. 76. num. 606. D. Halbritter.in d. Diſputat.de injur. th.23. Quot autem modis quiſpiam alterum in poſſeſſione ſua turbare dicatur; latiſſimè, poſt alios à ſe relatos, perſequuntur idem Menoch. *d.remed.3.retin.poß.q. 62.n. 467. cùm multis ſeqq.* & Maſcard. *de probat.vol.3. concluſ.1390 per tot.*

Adhæc iniuria etiam fit facto; ſi quis fideiuſſorem ſatis † idoneum recipere recuſet. *l.ſi verò.5.§.1.ff. qui ſatisd. cogant.* Ex quo textu Coſtalius notat; quòd, ſi reus captus pro relaxatione carceris paratus ſit ſatisdatò cavere, & iudex non recipiat cautionem, nec illum dimittat, iudex iniuriarum teneatur. Idque tam in civilibus, quàm criminalibus, in quibus ad pecuniam agitur, locum habet: ſecus, ſi pœna corporalis eſſet. *l 3.ff. de cuſtod.& exhibit. reor. Jaſon in dict. leg. ſi verò.5.§.1.num.4.& 5.ff. qui ſatisdare cog.* Sed & ſi creditor meus, cui paratus ſum ſolvere, in iniuriam meam fideiuſſores meos interpellaverit; iniuriarum tenetur. *l. ſi creditor.19.ff.h.t. Rober. Diſputat. 20. theſ.5.* 25

Belliſſimè hîc quæritur: an & is † iniuriarum conveniri poſſit, qui ab evidentiſſimè locuplete fideiuſſorem ſibi dari poſtulat? Et negantem ſententiam iuris rationibus eſſe magis conſentaneam exiſtimo. Nam qui fide- 26

 iuſſo-

iussorem, etiam à prædivite, petit: non iniuriandi animo, sed quò magis sibi & diligentiùs cautum sit, id fecisse credendus est, *arg. princ. sup. de fideiuss.* Actus etenim, qui citra in-
27 iuriam † interpretari potest, in meliorem partem debet accipi, ut ab iniuriâ, sicque delicto remotus sit. *leg. item apud. 15. §. si communem. 36. ff. hoc titul.* ubi socius verberans servum communem, non tenetur iniuriarum: cùm suo istud iure, non autem ut iniuriam socio inferret, fecisse præsumatur. Quò facit etiam text. *in leg. meritò. 51. ff. pro socio.* ubi Ulpianus ita respondit: Et sanè plerunque credendum est, eum, qui partis dominus est, iure potiùs suo uti, quàm furti consilium inire. Item textus *in leg. cùm pater. 77. §. rogo. 25. ff. de legat. 2. & in leg. omnimodo. 30. circa princip. C. de inoffic. testam. & in cap. 2. de reg. jur.* Cuius rei ratio est perspicua: quia licèt is, à quo fideiussor exigitur, iam idoneus sit & locuples; cùm ta-
28 men opes fluxæ † sint, caducæ & fragiles: facilè fieri potest, ut facultatibus labatur, & solvendo esse desinat. Qui igitur adversus hanc fortunæ inconstantiam & incertitudinem, fideiussoribus datis, sibi caveri postulavit; iniuriandi animo caruisse intelligitur; quippe cùm iuris sui conservandi causâ, & maioris securitatis gratiâ id fecerit: quod propositum ab iniuriandi voluntate & dolo ipsum excusat. *l. injuriarum. 13. §. 1. ff. h. t. l. 3. §. is tamen.*

tamen. ff. de libero hom. exhibend. l. nullus videtur. 55. ff. de reg. jur. pulchrè D. Halbritt. in d. disput de injur. th. 24. ad lit. C.

Nec quidquam huic ſententiæ detrahit *præcitata l. ſi verò. 5. §. 1. ff. qui ſatisd. cog.* Nam inter iſtius § caſum, & hunc præſentem noſtrum, evidens eſt diverſitatis ratio. Qui enim idoneum & locupletem fideiuſſorem ſibi oblatum recuſat: nullam iuſtam poteſt prætendere cauſam, ex qua appareat, eum non animo contemnendi, tum debitorem, tum fideiuſſorem, hoc feciſſe. Qui verò fideiuſſorem ſibi dari petit, etiam ab idoneo facultatibus: iuſtam legitimamque petendi cauſam habet (ut nimirum magis ſibi, fideiuſſore dato, ſit cautum) quæ ipſum à dolo atque iniuriandi animo excuſat. Itaque planum eſt; illum, de quo agitur in ſpecie *dicta l. 5. §. 1. ff. qui ſatisdare cog.* non autem hunc, qui fideiuſſorem ſibi dari flagitavit, iniuriarum conveniri poſſe. Is porrò, † qui ob fideiuſſorem 29 divitem repudiatum iniuriarum agit, probare compellitur: fideiuſſorem iſtum divitem fuiſſe: tum quia quilibet † tenetur probare il- 30 lud, quod eſt fundamentum ſuæ intentionis. *l. 2. l. verius. 21. & l. eum qui. 22. ff. de probationib.* tum quia quilibet † naſcitur nudus & pau- 31 per. *can ſicuti ij. 8. diſtinct. 47. Lucas de Penna in l. 2. colum. 6. C. quando & quibus quarta pars debet.* Unde qui negat, quod naturaliter ineſt,

hæc

hoc est, paupertatem; & sic qui allegat divitias, probare tenetur. *Angelus, Paulus de Castro, & Iason in dicta lege 5 §. 1. num. 15. ff. qui satisdare cogantur. Aretinus consil 66. incipiente, Viso puncto. colum. 8 num. 8. Mascardus de probatio volum. 1. conclus. 525 num. 2. & 3. Pacianus in tract de probationib. lib. 1. c. 54. n. 10. & alii, ab his cumulatè adducti.*

32 Reali isti iniuriæ & hæc addenda sunt, quæ gestu & habitu fiunt: putà si quis ad alterius despectionem, & ignominiam linguam exerat, oculos distorqueat, faciem deformet, barbam capillósve demittat, id est, non tondeat: malam crucem, aliúdve infortunium, certis notis, signis ac indiciis, vel futurum denunciet & commonstret, vel iam factum contumeliosè exprobret: lugubri, vel squalidâ, aliáve veste utatur, & huiusmodi similia. *l. item apud. 15. § generaliter. 27. & l. vestem. 39. ff. h. t. Damhoud. in prax. rer. criminal. cap. 139. Cujacius lib. 6. observation. c. 5. Speckhan. cent. 2. class. 3 q. 10.*

33 Minùs propriè facto fit iniuria: ubi per se factum non infert infamiam: nisi sæpiùs repetatur, aut sermonis usus accedat. Illius generis sunt: veluti si quis matremfamil. aut prætextatum prætextatámve adsectatus fuerit.

34 *hoc §. nost.* Adsectari dicitur † *(ut & sup. circa princ. hujus titul. num. 12. monui)* qui tacitus, nihilque omnino proloquens, aliquem frequen-

quenter ſequitur; quæ aſſidua frequentia & adſectatio aliquam infamiam præbet. *d.l.item apud. 15. §.aliud eſt. 22. ff.eod.* Materfamilias
eſt † honeſta, notaque auctoritatis fœmina. 35
l.3.§.ult.ff.de liber. exhibend.l.pronunciatum. 46.§.1 ff.de verb.ſignificat. Prætextatus † & 36
prætextata, ſunt adoleſcentes utriuſque ſexus, ipſo habitu, veſtitu, ſignisqúe externis ingenuitatem præ ſe ferentes: ſic ut omnis excuſationis occaſio præcidatur delinquenti. Prætexta ſiquidem dicebatur toga ſive veſtis, cuius circuitus purpurâ prætextus erat: eâque pueri Romanorum ingenui uſque ad annum 17. utebantur: quo tempore togam virilem, prætextâ puerili depoſitâ, ſumebant, *teſte Suetonio in Auguſto, & Guilielmo Budæo in l. ult. ff. de ſenatorib. Mynſinger. hîc num. 5. & Schneid. num. 23.*

Facto per uſum ſermonis iniuria fit; cùm 37
pudicitia alicuius attentatur, ſive comes matronæ abducitur. *hîc in fine. & l. ſed eſt quæſtionis. 9. §.ult. ff. h.t. Paul. lib. 5. recept. ſent. t. 4. §. qui puero, &c. Speckhan. d. cent. 2. claſſ. 3. quæſt. 11.*
Attentare enim † eſt appellare, & conari ex 38
pudico impudicum facere. *l. attentari. 10. ff. eod.* Appellare eſt, blandâ oratione alterius pudicitiam attentare. *d. l. item apud. 15. §. appellare. 20. ff. d. t.* Comitem verò abducere, eſt blandis & ſuaſoriis verbis avocare. *d. l. 15. §. abduxiſſe. 17. & ſeq. ff. eod.* Hinc Interpretes

quidam

quidam suspicati sunt: hanc iniuriam non realem, sed potiùs verbalem esse dicendam; eò quòd verbis fiat. Verùm conatus, non verba per se iniuriosa censentur. Quare alii mixtam esse speciem existimarunt. Sed hi eâdem ratione refutantur. Nam ut aliquod permixtum constare possit; necesse est, ut eadem sit vis & efficacia in utroque. At hic in verbis illud non est, ut iam diximus. Cùm ergò à di-
39 gniori † & potentiori sive potiori debeat fieri denominatio, *l. 2 l. quæritur. 10. ff de stat. homin §. sed jus quidem civile. v. sed quotiens. s. de jur. nat. gent. & civ. Io. Bellonus in communib. iurium sent. lit. A.* In præsenti autem iniuriarum specie, potior vis & operatio sit conatus ille, qui in facto consistit (verba quippe nihil aliud sunt, quàm instrumenta mediantia, & per accidens iniuriosa) rectè non à verbis, aut verbalis, aut mixta dicetur iniuria, sed à potiori & nobiliori, realis.

Cæterùm quod dicitur; iniuriarum actioni locum esse, si pudicitia alicuius attentata fuerit: non procedit, si quispiam matronam vel virginem, meretriciâ veste vestitam, ap-
40 pellaverit. Ratio est: quia præsumitur † unusquisque talis esse, qualis in habitu, quem gestat, reperitur. *d. l. item apud. 15. § si quis virgines. 15. ibiq. Bart. ff. h. t. Schneid. hîc. num. 22.*
41 Unde infertur, quòd † percutiens clericum, in habitu laicali incedentem, ab iniuria, quâ aliàs

aliàs clericus afficeretur, excusetur; si modò eum clericum esse ignoret. *arg. l. si ignorans. 50. ff. locati. c. in audientia. 25. de sentent. excommunicat. Bald. in l. si quaper calumniam. 22. C. de Episcop. & cleric. Mascard. de probationib. concl. 848. num. 3 & 4. Speckhan. d. cent. 2. class. 3. quaest. 11. num. 5.* Atque horum etiam argumento forsan non ineptè affirmatur: quòd percutiens Scholarem vel Studiosum, plebeio vestitu indutum, non incurrat pœnam centum aureorum, Privilegiis Universitatis huius Tubingensis adversus illos constitutam, qui Studiosum vel Scholarem percutiunt aut offendunt. *Vide D. Halbritt. in preall. Disp. de iniur. th. 21. ad lit. B.*

Illud iuris expediti est; quòd nullam iudici iniuriam facere intelligatur, qui ab eius sententia provocationem interposuerit, *per textum luculentum in l. & in maioribus. 20. C. de appellationib.* Omnibus siquidem, † & in omnibus causis, & à quovis gravamine appellare regulariter permissum est. *c. de appellationib. 11. c. super eo. 12. c. ut debitus. 59. & similib. de appellationib.* Cùm appellatio † sit defensionis species. *c. cùm speciali. 61. §. porrò. eod. tit. can. ad Romanam. 2. quaest. 6. Marant. in suo speculo aur. p. 6. tit. de appellat. num. 236. & num. 329. Wesenbec. cons. 1. num. 11.* quam natura † omnibus æquam indulget. *l. ut vim. 3. ff. de inst. & iur. l. 1. §. vim vi. ff. de vi & vi arm. & nos latiùs in*

42 43 44 45

tiùs in tract. de proceſſ. iudiciar. diſp. 6. concluſ. 3. & ſeqq. Præterea qui à iudice provocat; nullius eum doli, ſed potiùs erroris, circa ſententiam ferendam admiſſi, arguere, vel etiam non deducta deducere velle cenſetur: cùm
46 iudex † perperam & iniquè iudicando, magis errore lapſus eſſe, quàm dolo feciſſe præſumatur. *arg princip. inf. tit. proximo. & l. filiusfamilias. 15. §. 1. ff. de iudic. Cravett. conſ. 847. num. 13. & noviſſimè Criſtoph. Beſoldus in ſuo Diſcurſu Iuridico in Polit. de appellat. c. 1. n. 12.*

47 Non obſtat *l. ult. in fin. C. quando provocare non eſt neceſſ.* ubi apertè habetur, iniuriam fieri iudicibus, à quibus appellatur. Imperator enim Juſtinianus diſertè ibi loquitur de ſupervacuâ, ſive manifeſtè frivolâ provocatione: quam qui interponit, iniuriâ iudicem afficere intelligitur: ut propterea iniuriarum conveniri poſſit, *per textum illum, & l. eos, qui. 6. §. penultim. C. de appellationib.* Sed & ſi
48 quis † tumultuosè & inciviliter à iudicis ſententia appellet, vel ei convicietur; iniuriarum tenetur, atque extra ordinem plectitur. *l. illud ſciendum. 8. ff. d. tit. & l. iudici. 42. ff. h. t. de iniur.* Atque hinc ſcriptum reliquit Paulus Caſtrenſ. *in d. l. illud. ff. de appellat. & poſt eum Nicolaus Anton. Gravat. in annotat. ad praxin Octaviani Veſtrii lib. 7. cap. 3. num. 31. & Iacob. Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. cent. 3. caſ. 263. nu. 8.* appellantem, ſi in precibus aſſerat, iudicem

à quo,

à quo, iniquè, odio & precio sententiam tulisse vel judicâsse, extraordinariè sive arbitrio judicis puniri.

Porrò istud ambiguitate plenum est: Num injuria † etiam omittendo, vel non faciendo fieri possit, necne? Sed ego, injuriam interdum etiam omittendo, vel non faciendo fieri posse, verius esse censeo. Etenim si quis aliquem tanquam excommunicatum, vel bannitum vitaverit, hoc est, congressu & colloquio ejus abstinuerit; injuriarum tenetur, *arg. l. 2. ff. ad L. Pompejam de parricid. & l quisquis. 5. §. pen. C. ad L. Iul. majest.* in quibus locis capitalis etiam injuria omittendo, id est, crimen non revelando, committi videtur. Eandem sententiam comprobat *Horatius Mandosius in additionibus ad Ludovic. Romanum consil. 387. verb. vitari poterat. Cravett. cons. 168. incip. de duobus. num. 1. & Clarus lib. 5. sentent. §. injuria. num. 1. circa finem, hosq; secutus D. Halbritter. in dicta Disputat. de injuriis. de anno 1600. thesi 7.* 49

Nec obloquitur *l. injuriarum. 13. §. si quis de honorib. ff. h. t.* ubi ad injuriam committendam factum requiritur. Cùm ergò facto opus sit: non videtur omittendo injuria fieri posse. Nam breviter respondendum: Jurisconsultum in ista lege non velle, sine facto injuriam prorsus non posse committi: sed potius statuere, injuriam facti, tale factum exigere, 50

quod ad alterius contumeliam vel infamiam tendat: & idcirco non teneri iniuriarum, qui in causa est, quò minùs alicui honores & dignitates decernantur. *Atque hæc de injuria reali.*

51 Verbalis injuria dicitur: quando manus non inferuntur: sed aut voce & dicto alicui contumelia imponitur, aut scripto & literis, *l.1 §.1. l.lex Cornelia.5.§ si quis librum ff. h.t l.si non convicii 5.ibi,injuriosum dixisse. C.eod.l.aut facta. 16. in princ. ff de pœn.* Injuriam scripto seu literis illatam, esse verbalem hæ rationes cumprimis suadent. I. Omnis injuria fit aut re, aut verbis. Re, quando manus inferuntur: verbis, quando manus non inferuntur. *d.l.1. §.1. ff.h.tit.* Per scripturam autem cùm injuria fit: nôn inferuntur manus. Ergo non est realis injuria, quæ scripto infertur: proindeque verbalis. Nec moverit, quòd manu etiam scripta injuria fiat; siquidem manu scribatur. Nam allegato loco manus alicui inferre dicitur, qui corpus alicujus pulsat, vel verberat, aut domum alterius vi ingreditur, *ut arguit d. l. 1. §.2.& d.l 5 in princ.& §.1.ff.eod.* II. Scripta injuria disertè opponitur delicto, quod re, puta facto quodam committitur, *in d. l. aut facta 16. in princ ff.de pœn.* Scripta igitur injuria, non est realis, sed verbalis. Et licèt iniuria alia sit dicta, ut si convicium fiat: alia scripta, ut quæ infertur per famosum libellum: attamen u-

men utraque isthæc iniuria perspicuè opponitur illi iniuriæ, quæ re fit, id est, facto. *d. l. 16. in princ. ff. d. t.* Ut ergo dicta iniuria; ita & scripta realis non est. III. Certissimum est, & Grammaticis etiam non ignotum: quòd verba vel dicantur sive ore proferantur, vel scribantur. Unde consequens est; quòd & scripta iniuria ad verbalem iniuriam meritò referatur. *Ita tradunt Ludovic. Roman. consil. 378. Matth. Stephan. cent. 4. quæst. 21. lit. a. Farinacius, post alios à se adductos lib. 3. prax. criminal. quæst. 105. inspect. 1. num. 4. & nuperrimè D. Bocer. in tractat. de famos. libell. cap. 1. circa finem.*

Dicto porrò fit iniuria: cùm voces contumeliosæ in aliquem pronunciantur: ut, si quis alterum homicidam, latronem, cucurbitam, delatorem vel sycophantam, servum, furem, nebulonem, falsarium, Judæum vel usurarium, proditorem, infamem, spurium, vel bastardum vocaverit, vel aliud aliquod verbum, quo eius opinio & existimatio diminuatur, obiecerit. Idque si pluribus vocibus in cœtu, cum vociferatione fiat, convitium appellatur: si non in cœtu fiat, nec cum vociferatione; convitium † propriè non dicitur: sed infamandi causa dictum. *l. item apud. 15. §. convicium. & §§. seqq. ff. h. t. l 3. d. l si non convicij. 5. l. qui liberos. 9. & l. seq. C. eod. Io. Rob. lib. 2. sent. jur. c. 7. Forcat. Necyomantia Dialog. 57. Vult. lib. 1.* 52 53

lib. 1. Jurisprudent. Roman. c. 49. num. 14. & seq. Forster. disp ult. th. 12 part. 1. Et de istis injuriæ verbalis exemplis videantur, Roman. cons 96. Socin. cons. 146. lib. 1. Cravetta cons. 145. Bald. cons 361 lib 4. Bertrand. consil. 131. lib. 5. & consil. 189: lib. 6. Clarus lib. 5 sentent. §. injuria. num. 1. Petrus Binsfeldius in cap. 1. de injur. & damn. da. quæst. 9. conclus. 4. Ludovic. Gilhaus. in Commentar. de injur. & famos. libell. §. 5. num. 131. & 192. cum seqq & num. 2 3. & seqq. Ludovicus à Peguera quæst. criminal. 13. & Hœnon. Disp. 18. controvers. 28.

Quòd autem diximus, iniuriam committere, qui alterum spurium vel bastardum vocat: id haud dubiè procedit, si legitimè natus
54 eiuscemodi verbis sive vocabulis nominetur. Sed pulchræ est quæstionis: Nunquid is, † qui illegitimè quidem natum, à Principe tamen legitimatum, bastardum, spuriúmve nuncupaverit, iniuriarum conveniri possit? Et posse, in terminis (ut aiunt) terminantibus consuluit Philippus Decius *consil. 102. tom. 1. consilior. criminalium, variorum JCtorum, &c.* Idque adeò verum esse putandum est: ut talia verba adversus legitimatum evomens, incurrat in pœnam, instrumento legitimationis insertam: quæ in illos statui solet, qui spretà legitimatione Principis, legitimato ratione status legitimationis suæ iniuriam inferunt. Cuius rei hæc potest reddi ratio: quia violans secu-

securitatem † sive salvum conductum, à Principe concessum, incidit in crimen læsæ Maiestatis. *l 1. §. 1. ibi, securitatem ejus. ff. ad l. Jul. Majestat. Bartol. in l. 3. §. transfugas. ff. ad l. Cornel. de sicar. Boer. decis. 179. num. 1. Castr. consil. 423. num. 9. vol. 1. incip quia scio. Menoch. de arbitr judic. lib. 2. cent. 4. cas. 336. & 337. Gail. lib. 1. observ. 1. num. 8. & alij, ab his adducti.* Ex quo colligere non est difficile: eum etiam, qui contra privilegium legitimationis à Principe indultum, bastardum quempiam appellat, non solùm iniuriarum teneri, sed & pœnæ legitimationis instrumento insertæ subiiciendum esse. 55

Quod tamen locum non habet: si ille, qui legitimatum bastardi nomine appellavit, ignoraverit; eum legitimationis privilegio esse donatum, *Decius d. consil. 102. num. 6. & seqq.* Etenim qui † ex ignorantiâ contra privilegium alicui tributum peccat, pœnam non meretur. *arg. l. 3. §. non tantùm. versic. sed enim additum est. ff. de incend. ruin. naufrag. l. Metrodorum. 40 ff. de pœn gloss. in l. 1. ff. de receptator. l. 2. §. si mater. 23. & §. confestim. 43. ff. ad Senatusc. Tertyll.* Unde dici quoque rectè potest: non incidere in pœnas statuti nondum publicati, qui contra statutum ex ignorantia deliquit. *Decius allegato loco, citans ad hoc Alexand. consil. 73. & consil. 181. vol. 6.* Quò faciunt no- 56

unt notata Menochii *præfato casu 337. num. 9.* & Gail *lib. 2. obs. 48. per tot.*

57 Eiusdem farinæ quæstio est: utrùm iniuriarum actio competat adversus eum, qui alteri obiicit crimen, de quo Princeps ei gratiam fecit? Et competere, probabilius crediderim. Ratio est: quia per gratiam, & restitutionem Principis, omnis infamia & macula, ex crimine descendens, abolita censetur. Et

58 ideo † ob crimen aliquod bannitus, si à Principe restituatur, sicque à banno absolvatur, nomen banniti amittit: & regulariter non solùm bonis, verùm etiam famæ & honoribus restituitur. Tantum enim reddit absolutio: quantum abstulit condemnatio. *l. ult. §. ult. C. de sent. passis, & rest. l. 2. C. de bonis vacant. præclarè Gail. lib. 2. de pace publ. cap. 19. ubi de absolutionis Banni effectu, plura observatione digna tradit.* Quamobrem cùm crimen istud, cuius gratia à Principe facta est, censeatur

59 sublatum; obiici † ampliùs citra iniuriam non potest. *l. qui res. 98. §. aream. ff. de solut.* Similiter & ei, qui pro delicto admisso pœnam legibus constitutam sustinuit, illud absque iniuria obiici nequit. Est enim regula generalis: quòd inferre iniuriam dicatur, quisquis alteri delictum vel crimen aliquod animo iniuriandi obiicit. *l. si non convicii. 5. ubi Dd. Cod. h. t.*

60 Nec obstat *l. eum, qui nocentem 18. in princ. ff. eodem.*

ff. eodem. ubi Paulus ait; eum, qui nocentem infamavit, non esse bonum æquum ob eam rem condemnari. Nam is duntaxat in illa lege ab actione iniuriarum excusatur, qui nocentem infamavit. Iste autem, qui iam per Magistratum ob crimen aliquod punitum infamat, nocentem infamare non intelligitur: cum pœna criminis, quam facinorosus perpessus est, omnem reatum tollat: adeoque qui pœnam persolvit, pro absoluto haberi debeat. *l. Divus. 7. in fin. ff. de jure patron. Bald. in auth. sed novo jure. num. 4. C de serv. fug.* Wes. *in parat. ff. de pœn. num. 9.* Solutione enim eius,
quod † debetur, omnis obligatio extinguitur. *per princ. t. sup. quib. mod. tollit. obl. l. Stichum. 95. §. naturalis. 4. ff. de solutionib. l. creditori. 5. C de pact. Donell. lib. 16 Comment. de jure civ. c. 12. pag. 671. Halbr. in d. disp. de injur. thes. 13. ad lit. A.* 61
Unde & is, † qui alicui obiicit crimen, quod per torturam purgavit, iniuriarum actione pulsari poterit. *Binsfeld. ind. c. 1. de iniur. & dam. da. q. 9 concl. 7. eumq; referens. Ludov. Gilhausen in Comment. de injur. & famos. libell. § 5. n 133.* 62

De illo quoque non est dubitandum: quin teneatur iniuriarum, qui alteri mala ac diras imprecatur: veluti, ut furcâ suspendatur, rotæ imponatur, peste corripiatur, &c. *arg. l. item apud Labeonem. 15. §. sed quod adiicitur. ff. h. t.* ubi expressum est, ad verbalem iniuriam spe- 63

ctare, quicquid contra bonos mores, ad infamiam, vel etiam invidiam alicuius profertur. Eódem facit *l. Senatusconsulto. 38. ibi, in invidiam. ff. eod.* Atqui modò dictas imprecationes manifestè ad invidiam spectare illius, adversus quem effusæ sunt, certo certius est. Quocirca licèt fama eius & existimatio per istiusmodi verba non valdè lædatur vel minuatur: cùm tamen ad illius invidiam prolata sint; meritò iniuriarum ei actio danda est, *juribus præallegatis. Iodoc. Damhouder. in prax. criminal. c. 136. n. 15.*

64 Sed hoc non omnis contentionis expers est: An injuriarum teneatur, qui hominem divitem de paupertate diffamavit, vel eum inopèm sive mendicum vocavit? Et teneri, magis est. Quicquid enim ad infamiam, vel opinionem & existimationem alterius lædendam seu diminuendam, obiicitur & spargitur, injuria est, *præalleg. l. item apud. 15. §. sed quod adiicitur. 5 & §. generaliter. 27. ff. h. t.* Multùm autem existimationi & dignitati alicuius officere atque detrahere paupertatis objectionem & diffamationem, ex sequentibus

65 patescit. Nam primò † fides alicujus in contractibus per paupertatem minuitur: cùm fidem eorum, qui inopiâ laborant, in contrahendo non facilè homines sequantur. *l. si creditores. 16. § fin ff. de privileg. creditor. vel (ut est in Gothofredi Corpore) l. 31. ff. de reb. auctor. jud. possid.*

possid. Deinde pauperes dicuntur egestate sordescere *l.quisquis.5.§ 1.in fin.C.ad l.Iul.majest.* Quin etiam Ecclesiam ipsam mendicitatis opprobrio vilescere, arguit textus *in Clement. in plerisq. 5. de electio. & Cravetta consil.896. num.9.* Præterea paupertate † homines de- 66
primuntur, *c. si qui testium.8.de testibus & attestat.* ac dignitas ipsorum, paupertate diminuitur, *arg.l.pietatis.6.C.de suspect.tutorib. & Nov. 90.cap.1. Cravett. d. loco.* Imò pauperes à plerisque spernuntur, & ludibrio habentur, teste Joanne Stobæo, *sermone 94.* ubi inter reliqua ex Crantone & Theognide hæc refert: *Non est paupertate miserior ullus in vita casus. Quamvis enim naturâ studiosus & bonus fueris, sed pauper, ludibrio habeberis. Vah misera paupertas, quid meis incumbens humeris, dedecore tum corpus afficis, tum mentem nostram? Et me turpia nolentem, malaq. multa vi doces, bona inter homines & honesta scientem? Quilibet enim paupertate astrictus, neq. dicere, neq. facere quicquam potest; sed vincta ei lingua est.* Hæc Stobæus. Quâ ratione fit, ut † in ferendo testi- 67
monio minor fides pauperibus, quam divitibus, adhibeatur, *arg.l.3. in princ. ibi, an locuples, vel egens sit. ff. de testibus. Petrus Royzius Maureus decis. Lituanica 4.num.215. & aliquot seqq.* Atque hinc semper in examine testium, inter cætera testis de divitiis interrogari solet, quantum nimirùm habeat in bonis, ut anno-

& jur. & in l. si quis extraneus. 21. ff. de acquir. vel omitt. heredit. Gerardus Mazollus consil. 68. num. 5. & 6. huncq; citans Ludov. Gilhausen in Commentar. de injur. & famos. libell. §. 5. num. 198. Gail. lib. 2. observat. pract. obs. 100. num. 3. & obs. seq. num. 1 facit l. quæ omnia. 25. ff. de procu-
72 *rat.* Ratio facilis est: quia mendacium † arguit dolum ejus, à quo profertur. *d can. is autem. 22. q. 2. l. si quis affirmavit. 9. ff. de dol. mal. Panorm. & alij in c. super literis. 20. de rescript.* Et quia mentiri, est nihil aliud, quàm scienter falsum dicere. *l. 1. §. 1. ff. ad Senatusc. Turpill. Menoch. consil. 41. num. 4. & 25. vers. non obstat tertium. & consil. 214. num. 80. & dicetur in §. ult. inf. h. t. n. 155.*

73 At quid, si quis alterum, putà Titium, mentiri dicat circa eam rem, quæ Titio non prodest, & nemini obest: velut si quis Titium, Historiam aliquam recitantem, vel referentem nova, mentiri dicat: nunquid injuriarum actione, à Titio conveniri poterit? Et posse, contra Bartolum *in l. & eleganter. 7. §. ult. ff. de dol. mal.* ejusque sectatores, probabilius censeo. Generaliter enim actio injuriarum datur adversus omnem, qui ad contumeliam vel infamiam alterius quippiam fecerit vel dixerit, quo ejus honor & existimatio lædi aut diminui possit. *d. l. item apud. 15. §. generaliter. 27. ff. h. t.* Jam verò quis non videt, ad contumeliam Titii vergere, ejusque honorem ac

existi-

existimationem diminui, si quis eum dicat mentiri: etiamsi mendacii talis arguatur, quod neque ipsi bono sive lucro, neque alteri damno est? Quò facit textus † *in cap. ne quis arbitretur. 22. quæstion. 2.* ubi notatur, mendacium in hominibus perfectis esse mortale peccatum. Atque hinc etiam mendacium dicitur esse peccatum contra naturam. *Socin. consil. 13. col. 4. vol 1. Hieronymus Albanus ad Bartol. in d. l. & eleganter. 7. §. fin. ad lit. b. in fin. ff. de dol. mal.* Quod certè de omni mendacio scienter prolato accipiendum videtur: tametsi mentienti nec lucrum, nec alteri detrimentum adferat. 74

Neque huic pronunciato quicquam decerpit *d. l. 7. §. fin. ff. eod.* in qua actio doli non datur adversus eum, qui non sui lucri causâ, falsò affirmaverat, idoneum esse illum, cui pecunia crederetur. Etenim ex isto §. perperam colligitur, cùm in ejus specie mentiens nullum reportaverit lucrum, & contra eum doli actio non concedatur: idcirco à dolo eum abfuisse. Hæc siquidem collectio ex finalibus ejusdem §. verbis infringitur, dum JCtus ait; *non nisi ex magna & evidenti calliditate de dolo actionem dari debere.* Quibus utique verbis perspicuè innuit; dolum quidem propter mendacium in specie istius §. fuisse admissum; non tamen talem, qui actione doli sit plectendus. Sed & nullius momenti consequen- 75

quod ad alterius contumeliam vel infamiam tendat: & idcirco non teneri iniuriarum, qui in causa est, quò minùs alicui honores & dignitates decernantur. *Atque hæc de injuria reali.*

51 Verbalis injuria dicitur: quando manus non inferuntur: sed aut voce & dicto alicui contumelia imponitur, aut scripto & literis, *l.1 §.1. l.lex Cornelia.5.§ si quis librum ff.h.t l.si non convicij 5.ibi,injuriosum dixisse. C.eod l.aut facta. 16. in princ. ff de pœn.* Injuriam scripto seu literis illatam, esse verbalem hæ rationes cumprimis suadent. I. Omnis injuria fit aut re, aut verbis. Re, quando manus inferuntur: verbis, quando manus non inferuntur. *d.l.1. §.1.ff.h.tit.* Per scripturam autem cùm injuria fit: non inferuntur manus. Ergo non est realis injuria, quæ scripto infertur: proindeque verbalis. Nec moverit, quòd manu etiam scripta injuria fiat; siquidem manu scribatur. Nam allegato loco manus alicui inferre dicitur, qui corpus alicujus pulsat, vel verberat, aut domum alterius vi ingreditur, *ut arguit d.l.1. §.2.& d.l 5 in princ.& §.1.ff eod.* II. Scripta injuria disertè opponitur delicto, quod re, puta facto quodam committitur, *in d.l.aut facta 16. in princ ff.de pœn.* Scripta igitur injuria, non est realis, sed verbalis. Et licèt iniuria alia sit dicta, ut si convicium fiat: alia scripta, ut quæ infertur per famosum libellum: attamen u-

men utraque isthæc iniuria perspicuè opponitur illi iniuriæ, quæ re fit, id est, facto. *d.l.16. in princ.ff.d t.* Ut ergo dicta iniuria; ita & scripta realis non est. III. Certissimum est, & Grammaticis etiam non ignotum: quòd verba vel dicantur sive ore proferantur, vel scribantur. Unde consequens est; quòd & scripta iniuria ad verbalem iniuriam meritò referatur. *Ita tradunt Ludovic. Roman. consil. 378. Matth. Stephan. cent. 4. quæst. 21. lit.a. Farinacius, post alios à se adductos lib.3. prax. criminal. quæst. 105. inspect. 1. num. 4. & nuperrimè D. Bocer. in tractat. de famos. libell. cap. 1. circa finem.*

Dicto porrò fit iniuria: cùm voces contumeliosæ in aliquem pronunciantur: ut, si quis alterum homicidam, latronem, cucurbitam, delatorem vel sycophantam, servum, furem, nebulonem, falsarium, Judæum vel usurarium, proditorem, infamem, spurium, vel bastardum vocaverit, vel aliud aliquod verbum, quo eius opinio & existimatio diminuatur, obiecerit. Idque si pluribus vocibus in cœtu, cum vociferatione fiat, convitium appellatur: si non in cœtu fiat, nec cum vociferatione; convitium † propriè non dicitur: sed infamandi causa dictum. *l. item apud. 15. §. convicium. & §§. seqq. ff. h. t. l 3. d. l si non convicij. 5. l. qui liberos. 9. & l. seq. C. eod. Io. Rob. lib. 2. sent. jur. c. 7. Forcat. Necyomantiæ Dialog. 57. Vult.*

52 (margin, beside "Dicto porrò")

53 (margin, beside "convitium †")

lib. 1. Iurisprudent. Roman. c. 49. num. 14. & seq. Forster. disp ult. th. 12. part. 1. Et de istis injuriæ verbalis exemplis videantur, Roman. cons 96. Socin. cons. 146. lib. 1. Cravetta cons. 145. Bald. cons 361 lib 4. Bertrand. consil. 131. lib. 5. & consil. 189. lib. 6. Clarus lib. 5 sentent. §. injuria. num. 1. Petrus Binsfeldius in cap. 1. de injur. & damn. da. quæst. 9. conclus. 4. Ludovic. Gilhaus. in Commentar. de injur. & famos. libell. §. 5. num. 131. & 192. cum seqq & num. 233. & seqq. Ludovicus à Peguera quæst. criminal. 13. & Hœnon. Disp. 18. controvers. 28.

Quòd autem diximus, iniuriam committere, qui alterum spurium vel bastardum vocat: id haud dubiè procedit, si legitimè natus
54 eiuscemodi verbis sive vocabulis nominetur. Sed pulchræ est quæstionis: Nunquid is, † qui illegitimè quidem natum, à Principe tamen legitimatum, bastardum, spuriúmve nuncupaverit, iniuriarum conveniri possit? Et posse, in terminis (ut aiunt) terminantibus consuluit Philippus Decius *consil. 102. tom. 1. consilior. criminalium, variorum JCtorum, &c.* Idque adeò verùm esse putandum est: ut talia verba adversus legitimatum evomens, incurrat in pœnam, instrumento legitimationis insertam: quæ in illos statui solet, qui spretâ legitimatione Principis, legitimato ratione status legitimationis suæ iniuriam inferunt. Cuius rei hæc potest reddi ratio: quia violans secu-

ſecuritatem † ſive ſalvum conductum, à Principe conceſſum, incidit in crimen læſæ Maieſtatis. *l 1. §. 1. ibi, ſecuritatem ejus. ff. ad l. Jul. Majeſtat. Bartol. in l. 3. §. transfugas. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Boer. deciſ. 179. num. 1. Caſtr. conſil. 423. num 9. vol. 1. incip. quia ſcio. Menoch. de arbitr. judic. lib. 2. cent. 4. caſ. 336. & 337. Gail. lib. 1. obſerv. 1. num. 8. & alij, ab his adducti.* Ex quo colligere non eſt difficile: eum etiam, qui contra privilegium legitimationis à Principe indultum, baſtardum quempiam appellat, non ſolùm iniuriarum teneri, ſed & pœnæ legitimationis inſtrumento inſertæ ſubiiciendum eſſe. 55

Quod tamen locum non habet: ſi ille, qui legitimatum baſtardi nomine appellavit, ignoraverit; eum legitimationis privilegio eſſe donatum, *Decius d. conſil. 102. num. 6. & ſeqq.* Etenim qui † ex ignorantiâ contra privilegium alicui tributum peccat, pœnam non meretur. *arg. l. 3. §. non tantùm. verſic. ſed enim additum eſt. ff. de incend. ruin. naufrag. l. Metrodorum. 40. ff. de pœn. gloſſ. in l. 1. ff. de receptator. l. 2. §. ſi mater. 23. & §. confeſtim. 43. ff. ad Senatuſc. Tertyll.* Unde dici quoque rectè poteſt: non incidere in pœnas ſtatuti nondum publicati, qui contra ſtatutum ex ignorantia deliquit. *Decius allegato loco, citans ad hoc Alexand. conſil. 73. & conſil. 181. vol. 6.* Quò faci- 56

unt notata Menochii *præfato casu 337. num. 9.* & Gail *lib.2.obs.48. per tot.*

57 Eiusdem farinæ quæstio est: utrùm iniuriarum actio competat adversus eum, qui alteri obiicit crimen, de quo Princeps ei gratiam fecit? Et competere, probabilius crediderim. Ratio est: quia per gratiam, & restitutionem Principis, omnis infamia & macula, ex crimine descendens, abolita censetur. Et

58 ideo † ob crimen aliquod bannitus, si à Principe restituatur, sicque à banno absolvatur, nomen banniti amittit: & regulariter non solùm bonis, verùm etiam famæ & honoribus restituitur. Tantum enim reddit absolutio: quantum abstulit condemnatio. *l. ult. §. ult. C. de sent. passis, & rest. l. 2. C. de bonis vacant. præclarè Gail. lib. 2. de pace publ. cap. 19. ubi de absolutionis Banni effectu, plura observatione digna tradit.* Quamobrem cùm crimen istud, cuius gratia à Principe facta est, censeatur

59 sublatum; obiici † ampliùs citra iniuriam non potest. *l. qui res. 98. §. aream. ff. de solut.* Similiter & ei, qui pro delicto admisso pœnam legibus constitutam sustinuit, illud absque iniuria obiici nequit. Est enim regula generalis: quòd inferre iniuriam dicatur, quisquis alteri delictum vel crimen aliquod animo iniuriandi obiicit. *l. si non convicii. 5. ubi Dd. Cod. h. t.*

60 Nec obstat *l. eum, qui nocentem 18. in princ. ff. eodem.*

ff. eodem. ubi Paulus ait; eum, qui nocentem infamavit, non esse bonum æquum ob eam rem condemnari. Nam is duntaxat in illa lege ab actione iniuriarum excusatur, qui nocentem infamavit. Iste autem, qui iam per Magistratum ob crimen aliquod punitum infamat, nocentem infamare non intelligitur: cùm pœna criminis, quam facinorosus perpessus est, omnem reatum tollat: adeoque qui pœnam persolvit, pro absoluto haberi debeat. *l. Divus. 7. in fin. ff. de jure patron. Bald. in auth. sed novo jure. num. 4. C de serv. fug. Wes. in parat. ff. de pœn. num. 9.* Solutione enim eius, quod † debetur, omnis obligatio extingui- 61
tur. *per princ. t. sup. quib. mod. tollit. obl. l. Stichum. 95 §. naturalis. 4. ff. de solutionib. l. creditori. 5. C de pact. Donell. lib. 16 Comment. de jure civ. c. 12. pag. 671. Halbr. in d. disp. de injur. thes. 13. ad lit. A.* Unde & is, † qui alicui obii- 62
cit crimen; quod per torturam purgavit, iniuriarum actione pulsari poterit. *Binsfeld. ind. c. 1. de iniur. & dam. da. q. 9 concl. 7. eumq; referens. Ludov. Gilhausen in Comment. de injur. & famos. libell. § 5. n 133.*

De illo quoque non est dubitandum: quin 63
teneatur iniuriarum, qui alteri mala ac diras imprecatur: veluti, ut furcâ suspendatur, rotæ imponatur, peste corripiatur, &c. *arg. l. item apud Labeonem. 15. §. sed quod adjicitur. ff. h. t.* ubi expressum est, ad verbalem iniuriam spe-

ctare, quicquid contra bonos mores, ad infamiam, vel etiam invidiam alicuius profertur. Eódem facit *l. Senatusconsulto. 38. ibi, in invidiam. ff. eod.* Atqui modò dictas imprecationes manifestè ad invidiam spectare illius, adversus quem effusæ sunt, certo certius est. Quocirca licèt fama eius & existimatio per istiusmodi verba non valdè lædatur vel minuatur: cùm tamen ad illius invidiam prolata sint; meritò iniuriarum ei actio danda est, *juribus præallegatis. Iodoc. Damhouder. in prax. criminal. c. 136. n. 15.*

64 Sed hoc non omnis contentionis expers est: An injuriarum teneatur, qui hominem divitem de paupertate diffamavit, vel eum inopem sive mendicum vocavit? Et teneri, magis est. Quicquid enim ad infamiam, vel opinionem & existimationem alterius lædendam seu diminuendam, obiicitur & spargitur, injuria est, *præalleg. l. item apud. 15. §. sed quod adiicitur. 5 & §. generaliter. 27. ff. h. t.* Multùm autem existimationi & dignitati alicuius officere atque detrahere paupertatis objectionem & diffamationem, ex sequentibus

65 patescit. Nam primò † fides alicujus in contractibus per paupertatem minuitur: cùm fidem eorum, qui inopiâ laborant, in contrahendo non facilè homines sequantur. *l. si creditores. 16. §. fin. ff. de privileg. creditor. vel (ut est in Gothofredi Corpore) l. 31. ff. de reb. auctor. jud. possid.*

possid. Deinde pauperes dicuntur egestate sordescere *l. quisquis. 5. § 1. in fin. C. ad l. Iul. majest.* Quin etiam Ecclesiam ipsam mendicitatis opprobrio vilescere, arguit textus *in Clement. in plerisq;. 5. de electio. & Cravetta consil. 896. num. 9.* Præterea paupertate † homines de- 66
primuntur, *c. si qui testium. 8. de testibus & attestat.* ac dignitas ipsorum, paupertate diminuitur, *arg. l. pietatis. 6. C. de suspect. tutorib. & Nov. 90. cap. 1. Cravett. d. loco.* Imò pauperes à plerisque spernuntur, & ludibrio habentur, teste Joanne Stobæo, *sermone 94.* ubi inter reliqua ex Crantone & Theognide hæc refert: *Non est paupertate miserior ullus in vita casus. Quamvis enim naturâ studiosus & bonus fueris, sed pauper, ludibrio habeberis. Vah misera paupertas, quid meis incumbens humeris, dedecore tum corpus afficis, tum mentem nostram? Et me turpia nolentem, malaq; multa vi doces, bona inter homines & honesta scientem? Quilibet enim paupertate astrictus, neq; dicere, neq; facere quicquam potest; sed vincta ei lingua est.* Hæc Stobæus. Quâ ratione fit, ut † in ferendo testi- 67
monio minor fides pauperibus, quàm divitibus, adhibeatur, *arg. l. 3. in princ. ibi, an locuples, vel egens sit. ff. de testibus. Petrus Royzius Maureus decis. Lituanica 4. num. 215. & aliquot seqq.* Atque hinc semper in examine testium, inter cætera testis de divitiis interrogari solet, quantum nimirùm habeat in bonis, ut anno-

& jur. & in l. si quis extraneus. 21. ff. de acquir. vel omitt. heredit. Gerardus Mazollus consil. 68. num. 5. & 6. huncq; citans Ludov. Gilhausen in Commentar. de injur. & famos. libell. §. 5. num. 198. Gail. lib. 2. observat. pract. obs. 100. num. 3. & obs. seq. num. 1 facit l. quæ omnia. 25. ff. de procu-

72 *rat.* Ratio facilis est: quia mendacium † arguit dolum ejus, à quo profertur. *d can. is autem. 22. q. 2. l. si quis affirmavit. 9. ff. de dol. mal. Panorm. & alij in c. super literis. 20. de rescript.* Et quia mentiri, est nihil aliud, quàm scienter falsum dicere. *l. 1. §. 1. ff. ad Senatusc. Turpill. Menoch. consil. 41. num. 4. & 25. vers. non obstat tertium. & consil. 214. num. 80. & dicetur in §. ult. inf. h. t. n. 155.*

73 At quid, si quis alterum, putà Titium, mentiri dicat circa eam rem, quæ Titio non prodest, & nemini obest: velut si quis Titium, Historiam aliquam recitantem, vel referentem nova, mentiri dicat: nunquid injuriarum actione, à Titio conveniri poterit?. Et posse, contra Bartolum *in l. & eleganter. 7. §. ult. ff. de dol. mal.* ejusque sectatores, probabilius censeo. Generaliter enim actio injuriarum datur adversus omnem, qui ad contumeliam vel infamiam alterius quippiam fecerit vel dixerit, quo ejus honor & existimatio lædi aut diminui possit. *d. l. item apud. 15. §. generaliter. 27. ff. h. t.* Jam verò quis non videt, ad contumeliam Titii vergere, ejusque honorem ac

exísti-

existimationem diminui, si quis eum dicat mentiri: etiamsi mendacii talis arguatur, quod neque ipsi bono sive lucro, neque alteri damno est? Quò facit textus † *in cap. ne quis arbitretur. 22. quæstion. 2.* ubi notatur, mendacium in hominibus perfectis esse mortale peccatum. Atque hinc etiam mendacium dicitur esse peccatum contra naturam. *Socin. consil. 13. col. 4. vol 1. Hieronymus Albanus ad Bartol. in d. l. & eleganter. 7. §. fin. ad lit. b. in fin. ff. de dol. mal.* Quod certè de omni mendacio scienter prolato accipiendum videtur: tametsi mentienti nec lucrum, nec alteri detrimentum adferat. 74

75 Neque huic pronunciato quicquam decerpit *d. l. 7. §. fin. ff. eod.* in qua actio doli non datur adversus eum, qui non sui lucri causâ, falsò affirmaverat, idoneum esse illum, cui pecunia crederetur. Etenim ex isto §. perperam colligitur, cùm in ejus specie mentiens nullum reportaverit lucrum, & contra eum doli actio non concedatur: idcirco à dolo eum abfuisse. Hæc siquidem collectio ex finalibus ejusdem §. verbis infringitur, dum JCtus ait; *non nisi ex magna & evidenti calliditate de dolo actionem dari debere.* Quibus utique verbis perspicuè innuit; dolum quidem propter mendacium in specie istius §. fuisse admissum; non tamen talem, qui actione doli sit plectendus. Sed & nullius momenti consequen-

quod ad alterius contumeliam vel infamiam tendat: & idcirco non teneri iniuriarum, qui in causa est, quò minùs alicui honores & dignitates decernantur. *Atque hæc de injuria reali.*

51 Verbalis injuria dicitur: quando manus non inferuntur: sed aut voce & dicto alicui contumelia imponitur, aut scripto & literis, *l.1 §.1. l.lex Cornelia.5.§ si quis librum ff.h.t l.si non convicij 5.ibi,injuriosum dixisse. C.eod l.aut facta.16. in princ. ff de pœn.* Injuriam scripto seu literis illatam, esse verbalem hæ rationes cumprimis suadent. I. Omnis injuria fit aut re,aut verbis. Re,quando manus inferuntur: verbis, quando manus non inferuntur. *d.l.1. §.1.ff.h.tit.* Per scripturam autem cùm injuria fit: non inferuntur manus. Ergo non est realis injuria, quæ scripto infertur: proindeque verbalis. Nec moverit, quòd manu etiam scripta injuria fiat; siquidem manu scribatur. Nam allegato loco manus alicui inferre dicitur, qui corpus alicujus pulsat, vel verberat, aut domum alterius vi ingreditur, *ut arguit d.l.1. §.2.& d.l 5 in princ.& §.1.ff eod.* II. Scripta injuria disertè opponitur delicto, quod re, puta facto quodam committitur, *in d.l. aut facta 16. in princ ff.de pœn.* Scripta igitur injuria,non est realis, sed verbalis. Et licèt iniuria alia sit dicta, ut si convicium fiat: alia scripta, ut quæ infertur per famosum libellum: attamenu-

men utraque isthæc iniuria perspicuè opponitur illi iniuriæ, quæ re fit, id est, facto. *d.l.16. in princ.ff.d t.* Ut ergo dicta iniuria; ita & scripta realis non est. III. Certissimum est, & Grammaticis etiam non ignotum: quòd verba vel dicantur sive ore proferantur, vel scribantur. Unde consequens est; quòd & scripta iniuria ad verbalem iniuriam meritò referatur. *Ita tradunt Ludovic. Roman. consil. 378. Matth. Stephan. cent. 4. quæst. 21. lit.a. Farinacius, post alios à se adductos lib.3. prax. criminal. quæst. 105. inspect.1. num.4. & nuperrimè D. Bocer. in tractat. de famos. libell. cap. 1. circa finem.*

Dicto porrò fit iniuria: cùm voces contumeliosæ in aliquem pronunciantur: ut, si quis alterum homicidam, latronem, cucurbitam, delatorem vel sycophantam, servum, furem, nebulonem, falsarium, Judæum vel usurarium, proditorem, infamem, spurium, vel bastardum vocaverit, vel aliud aliquod verbum, quo eius opinio & existimatio diminuatur, obiecerit. Idque si pluribus vocibus in cœtu, cum vociferatione fiat, convitium appellatur: si non in cœtu fiat, nec cum vociferatione; convitium † propriè non dicitur: sed infamandi causa dictum. *l. item apud. 15. §. convicium. & §§. seqq. ff. h. t. l 3. d. l si non convicij. 5. l. qui liberos. 9. & l. seq. C. eod. Io. Rob. lib. 2. sent. jur. c. 7. Forcat. Necyomantiæ Dialog. 57. Vult. lib. 1.*

52

53

lib. 1. Iurisprudent. Roman. c. 49. num. 14. & seq. Forster. disp ult th. 12 part. 1. Et de istis injuriæ verbalis exemplis videantur, Roman. cons 96. Socin. cons. 146. lib. 1. Cravetta cons. 145. Bald. cons 361 lib 4. Bertrand. consil. 131. lib. 5. & consil. 189: lib. 6. Clarus lib. 5 sentent. §. injuria. num. 1. Petrus Binsfeldius in cap. 1. de injur. & damn. da. quæst. 9. conclus. 4. Ludovic. Gilhaus. in Commentar. de injur. & famos. libell. §. 5. num. 131. & 192. cum seqq & num. 2. 3. & seqq. Ludovicus à Peguera quæst. criminal. 13. & Hœnon. Disp. 18. controvers. 28.

Quòd autem diximus, iniuriam committere, qui alterum spurium vel bastardum vocat: id haud dubiè procedit, si legitimè natus
54 eiuscemodi verbis sive vocabulis nominetur. Sed pulchræ est quæstionis: Nunquid is, † qui illegitimè quidem natum, à Principe tamen legitimatum, bastardum, spuriúmve nuncupaverit, iniuriarum conveniri possit? Et posse, in terminis (ut aiunt) terminantibus consuluit Philippus Decius *consil. 102. tom. 1. consilior. criminalium, variorum JCtorum, &c.* Idque adeò verum esse putandum est: ut talia verba adversus legitimatum evomens, incurrat in pœnam, instrumento legitimationis insertam: quæ in illos statui solet, qui spretâ legitimatione Principis, legitimato ratione status legitimationis suæ iniuriam inferunt. Cuius rei hæc potest reddi ratio: quia violans secu-

securitatem † sive salvum conductum, à Principe concessum, incidit in crimen læsæ Maiestatis. *l. 1. §. 1. ibi, securitatem ejus. ff. ad l. Jul. Majestat. Bartol. in l. 3. §. transfugas. ff. ad l. Cornel. de sicar. Boer. decis. 179. num. 1. Castr. consil. 423. num. 9. vol. 1. incip. quia scio. Menoch. de arbitr. judic. lib. 2. cent. 4. cas. 336. & 337. Gail. lib. 1. observ. 1. num. 8. & alij, ab his adducti.* Ex quo colligere non est difficile: eum etiam, qui contra privilegium legitimationis à Principe indultum, bastardum quempiam appellat, non solùm iniuriarum teneri, sed & pœnæ legitimationis instrumento insertæ subiiciendum esse. 55

Quod tamen locum non habet: si ille, qui legitimatum bastardi nomine appellavit, ignoraverit; eum legitimationis privilegio esse donatum, *Decius d. consil. 102. num. 6. & seqq.* Etenim qui † ex ignorantiâ contra privilegium alicui tributum peccat, pœnam non meretur. *arg. l. 3. §. non tantùm. versic. sed enim additum est. ff. de incend. ruin. naufrag. l. Metrodorum. 40. ff. de pœn. gloss. in l. 1. ff. de receptator. l. 2. §. si mater. 23. & §. confestim. 43. ff. ad Senatusc. Tertyll.* Unde dici quoque rectè potest: non incidere in pœnas statuti nondum publicati, qui contra statutum ex ignorantia deliquit. *Decius allegato loco, citans ad hoc Alexand. consil. 73. & consil. 181. vol. 6.* Quò faciunt no- 56

unt notata Menochii *præfato casu 337. num. 9.* & Gail *lib.2.obs.48.per tot.*

57 Eiusdem farinæ quæstio est: utrùm iniuriarum actio competat adversus eum, qui alteri obiicit crimen, de quo Princeps ei gratiam fecit? Et competere, probabilius crediderim. Ratio est: quia per gratiam,& restitutionem Principis, omnis infamia & macula, ex crimine descendens, abolita censetur. Et
58 ideo † ob crimen aliquod bannitus, si à Principe restituatur, sicque à banno absolvatur, nomen banniti amittit: & regulariter non solùm bonis, verùm etiam famæ & honoribus restituitur. Tantum enim reddit absolutio: quantum abstulit condemnatio. *l. ult. §. ult. C. de sent. passis, & rest. l. 2. C. de bonis vacant. præclarè Gail. lib. 2. de pace publ. cap. 19. ubi de absolutionis Banni effectu, plura observatione digna tradit.* Quamobrem cùm crimen istud, cuius gratia à Principe facta est, censeatur
59 sublatum; obiici † ampliùs citra iniuriam non potest. *l. qui res. 98. §. aream. ff. de solut.* Similiter & ei, qui pro delicto admisso pœnam legibus constitutam sustinuit, illud absque iniuria obiici nequit. Est enim regula generalis: quòd inferre iniuriam dicatur, quisquis alteri delictum vel crimen aliquod animo iniuriandi obiicit. *l. si non convicii. 5. ubi Dd. Cod. h. t.*

60 Nec obstat *l. eum, qui nocentem 18. in princ. ff. eodem.*

ff. eodem. ubi Paulus ait; eum, qui nocentem infamavit, non esse bonum æquum ob eam rem condemnari. Nam is duntaxat in illa lege ab actione iniuriarum excusatur, qui nocentem infamavit. Iste autem, qui iam per Magistratum ob crimen aliquod punitum infamat, nocentem infamare non intelligitur: cùm pœna criminis, quam facinorosus perpessus est, omnem reatum tollat: adeoque qui pœnam persolvit, pro absoluto haberi debeat. *l. Divus. 7. in fin. ff. de jure patron. Bald. in auth. sed novo jure. num. 4. C de serv. fug.* Wes. *in parat. ff. de pœn. num. 9.* Solutione enim eius, quod † debetur, omnis obligatio extingui- 61
tur. *per princ. t. sup. quib. mod. tollit. obl. l. Stichum. 95. §. naturalis. 4. ff. de solutionib. l. creditori. 5. C de pact. Donell. lib. 16 Comment. de jure civ. c. 12. pag. 671. Halbr. in d. disp. de injur. thes. 13. ad lit. A.* Unde & is, † qui alicui obii- 62
cit crimen; quod per torturam purgavit, iniuriarum actione pulsari poterit. *Binsfeld. ind. c. 1. de iniur. & dam. da. q. 9 concl. 7. eumq; referens. Ludov. Gilhausen in Comment. de injur. & famos. libell. § 5. n 133.*

De illo quoque non est dubitandum: quin 63
teneatur iniuriarum, qui alteri mala ac diras imprecatur: veluti, ut furcâ suspendatur, rotæ imponatur, peste corripiatur, &c. *arg. l. item apud Labeonem. 15. §. sed quod adiicitur. ff. h. t.* ubi expressum est, ad verbalem iniuriam spe-

ctare, quicquid contra bonos mores, ad infamiam, vel etiam invidiam alicuius profertur. Eódem facit *l. Senatusconsulto. 38. ibi, in invidiam. ff. eod.* Atqui modò dictas imprecationes manifestè ad invidiam spectare illius, adversus quem effusæ sunt, certo certius est. Quocirca licèt fama eius & existimatio per istiusmodi verba non valdè lædatur vel minuatur: cùm tamen ad illius invidiam prolata sint; meritò iniuriarum ei actio danda est, *juribus præallegatis. Iodoc. Damhouder. in prax. criminal. c. 136. n. 15.*

64 Sed hoc non omnis contentionis expers est: An injuriarum teneatur, qui hominem divitem de paupertate diffamavit, vel eum inopèm sive mendicum vocavit? Et teneri, magis est. Quicquid enim ad infamiam, vel opinionem & existimationem alterius lædendam seu diminuendam, obiicitur & spargitur, injuria est, *præalleg. l. item apud. 15. §. sed quod adiicitur. 5 & §. generaliter. 27. ff. h. t.* Multùm autem existimationi & dignitati alicuius officere atque detrahere paupertatis objectionem & diffamationem, ex sequentibus

65 patescit. Nam primò † fides alicujus in contractibus per paupertatem minuitur: cùm fidem eorum, qui inopiâ laborant, in contrahendo non facilè homines sequantur. *l. si creditores. 16. § fin. ff. de privileg. creditor. vel (ut est in Gothofredi Corpore) l. 31. ff. de reb. auctor. jud. possid.*

possid. Deinde pauperes dicuntur egestate sordescere *l.quisquis.5.§ 1.in fin.C.ad l.Iul.majest.* Quin etiam Ecclesiam ipsam mendicitatis opprobrio vilescere, arguit textus *in Clement. in plerisq. 5. de electio.* & *Cravetta consil.896. num.9.* Præterea paupertate † homines de- 66
primuntur, *c.si qui testium.8.de testibus & attestat.* ac dignitas ipsorum, paupertate diminuitur. *arg.l.pietatis.6.C.de suspect.tutorib.* & *Nov. 90.cap.1. Cravett. d. loco.* Imò pauperes à plerisque spernuntur, & ludibrio habentur, teste Joanne Stobæo, *sermone 94.* ubi inter reliqua ex Crantone & Theognide hæc refert: *Non est paupertate miserior ullus in vita casus. Quamvis enim naturâ studiosus & bonus fueris, sed pauper, ludibrio habeberis. Vah misera paupertas, quid meis incumbens humeris; dedecore tum corpus afficis, tum mentem nostram? Et me turpia nolentem, malaq. multa vi doces, bona inter homines & honesta scientem? Quilibet enim paupertate astrictus, neq. dicere, neq. facere quicquam potest; sed vincta ei lingua est.* Hæc Stobæus. Quâ ratione fit, ut † in ferendo testi- 67
monio minor fides pauperibus, quam divitibus, adhibeatur, *arg.l.3. in princ. ibi, an locuples, vel egens sit. ff. de testibus. Petrus Royzius Maureus decis. Lituanica 4.num.215.* & *aliquot seqq.* Atque hinc semper in examine testium, inter cætera testis de divitiis interrogari solet, quantum nimirùm habeat in bonis, ut anno-

tavit Schneid. *sup. t. quibus ex caus. manumit. non licet. in princ. num. 11.* & id ipsum usus practicus satis confirmat. Verùm in quibus casibus pauper à testimonio repellatur, multis ampliationibus & limitationibus egregiè docet Mascard. *in tractat. de probationib. conclus. 1155. vol. 3.* & eum novissimè secutus Eberhardus Speckhan. *cent. 1. quæst. 39. ubi de incommodis paupertatis, ut & q. 37. de ejusdem privilegiis, plura congessit.* Ex prædictis autem omnibus efficitur: eum, qui alteri inopiam sive paupertatem objecit, eóve nomine ipsum diffamavit, injuriarum actione conveniri posse.

68 Nec refragatur *l. nec ei permittitur 17. §. interdum ff. de adopt. & §. ult. sup. de suspect. tutorib.* ubi habetur, ob solam egestatem neminem improbum censeri. Licèt enim paupertas non semper improbum faciat: dignitatem tamen *(ut superiùs ostensum est)* minuit; obque eam homines vilescunt atque contemnuntur: & propterea nõn immeritò is, qui falsò paupertatem alteri obiicit, injuriarum tenetur. *l. 1. in princ. & d. l. item apud. 15. §. generaliter. ff. h. t.*

69 Cæterùm ille injuriarum conveniri nequit, qui dixit; hunc, vel illum falsum protulisse, aut non dixisse verum. Ratio est: quia quando verbum aliquod profertur, quod est

70 indifferens, † & potest significare injuriam, vel

vel non; tunc in meliorem sive mitiorem partem accipiendum est: quòd videlicet non animo injuriandi prolatum sit. *arg. l. interpretatione. 42. ff de pœn. & l. meritò. 51. ff pro socio. Et facit textus in can. is autem. 22. q. 2. vers. nemo mentiens, &c. sicq; tradidit Bart. consil. 108. incip. in quaestione vertente inter dominum. &c. Hippolyt. de Marsil. in repetit. Rub ff de fidejussorib. n. 61. Salic. in l. tutela. 7. C. de in integr. restitut. minor. Iason in l. etsi pepercerit. 3. in princ. n. 6. ff. de liber. & posthum. & l. turpia. 54. in princ. nu. ult ff. de legat. 1. Lancellot. Conrad. in tr. de duello. p. 1. concl. 19. n. 9. Schneid. ad hunc §. 1. n 10. h. t. Bocer. class. 3. Disp. 4. th. 32. Farinac lib. 3. prax. criminal. quaest. 105. inspect 3 num. 118. & seq.* Illa tamen conclusio non procedit: si ex circumstantiis colligi possit, convicii loco & iniuriandi animo in aliquem hæc verba *(tu dicis falsum)* prolata fuisse. Itaque illum, qui in rixâ, vel commoto animo alicui ejuscemodi verba objecerit, ab injuriarum actione excusari non posse, verius putarem, *argum. l. si non convicij. 5. C. h t. Schrader. in tract. feud p. 9. c 4. num. 121. Halbritter. in d. Disp. de injur. th. 11. Et huc pertinent ea, quæ notata sunt sup. circa princip. hujus tituli.*

Planè, si quis alteri non provocanti, dicat; 71
Tu mētiris; quin injuriarum teneatur, nullum est dubium. *Bart. in l. item apud. 15. §. ait prætor. n 8. ff. h. t. Iason. in l. ut vim. 3. num. 36. ff. de just. & jur.*

& jur. & in l. si quis extraneus. 21. ff. de acquir. vel omitt. heredit. Gerardus Mazollus consil. 68. num. 5. & 6. huncq; citans Ludov. Gilhausen in Commentar. de injur. & famos. libell. §. 5. num. 196. Gail. lib. 2. observat. pract. obs. 100. num. 3. & obs. seq. num. 1 facit l. quæ omnia. 25. ff. de procu-
72 *rat.* Ratio facilis est: quia mendacium † arguit dolum ejus, à quo profertur. *d can. is autem. 22. q. 2. l. si quis affirmavit. 9. ff. de dol. mal. Panorm. & alij in c. super literis. 20. de rescript.* Et quia mentiri, est nihil aliud, quàm scienter falsum dicere. *l. 1. §. 1. ff. ad Senatusc. Turpill. Menoch. consil. 41. num. 4. & 25. vers. non obstat tertium. & consil. 214. num. 80. & dicetur in §. ult. inf. h. t. n. 155.*

73 At quid, si quis alterum, putà Titium, mentiri dicat circa eam rem, quæ Titio non prodest, & nemini obest: velut si quis Titium, Historiam aliquam recitantem, vel referentem nova, mentiri dicat: nunquid injuriarum actione, à Titio conveniri poterit?. Et posse, contra Bartolum *in l. & eleganter. 7. §. ult. ff. de dol. mal.* ejusque sectatores, probabilius censeo. Generaliter enim actio injuriarum datur adversus omnem, qui ad contumeliam vel infamiam alterius quippiam fecerit vel dixerit, quo ejus honor & existimatio lædi aut diminui possit. *d. l. item apud. 15. §. generaliter. 27. ff. h. t.* Jam verò quis non videt, ad contumeliam Titii vergere, ejusque honorem ac

existi-

existimationem diminui, si quis eum dicat mentiri: etiamsi mendacii talis arguatur, quod neque ipsi bono sive lucro, neque alteri damno est? Quò facit textus † *in cap. ne quis* 74 *arbitretur. 22. quæstion. 2.* ubi notatur, mendacium in hominibus perfectis esse mortale peccatum. Atque hinc etiam mendacium dicitur esse peccatum contra naturam. *Socin. consil. 13. col. 4. vol 1. Hieronymus Albanus ad Bartol. in d. l. & eleganter. 7. §. fin. ad lit. b. in fin. ff. de dol. mal.* Quod certè de omni mendacio scienter prolato accipiendum videtur: tametsi mentienti nec lucrum, nec alteri detrimentum adferat.

Neque huic pronunciato quicquam de- 75 cerpit *d. l. 7. §. fin. ff. eod.* in qua actio doli non datur adversus eum, qui non sui lucri causâ, falsò affirmaverat, idoneum esse illum, cui pecunia crederetur. Etenim ex isto §. perperam colligitur, cùm in ejus specie mentiens nullum reportaverit lucrum, & contra eum doli actio non concedatur: idcirco à dolo eum abfuisse. Hæc siquidem collectio ex finalibus ejusdem §. verbis infringitur, dum JCtus ait; *non nisi ex magna & evidenti calliditate de dolo actionem dari debere.* Quibus utique verbis perspicuè innuit; dolum quidem propter mendacium in specie istius §. fuisse admissum; non tamen talem, qui actione doli sit plectendus. Sed & nullius momenti consequen-

sequentia est: Doli actio propter mendacium non datur. Ergo dolus per mentientem non est admissus. Actio namque doli non ob omnem dolum competit: sæpéq; fit, ut dolus committatur; haud tamen actio de dolo locum habeat. *l. 1. §. 1 ibi si justa causa esse videbitur. l. 2. 3. 4. 5. l. si quis affirmavit. 9. §. fin. & l. seq. ff. de dol. mal.*

76 Similiter nihil adversatur *l. si mulier. 21. §. 1. ff. de act. rer. amot.* ubi habetur; furtum, adeoque dolum facere eum non videri, qui rem alienam, ex qua nihil lucri capit, subtrahit. Etsi enim in casu hujus legis servus à furto excusatur, quòd nihil lucri sui causâ contrectaverit: nihilominus tamen in eadem lege adiicitur: servum per illam contrectationem facinus aliquod perpetrasse, propter quod rerum amotarum actio danda sit. Itaque ex illa ipsa lege ostenditur, *contra Bartolum:* dolum committi ea etiam in re, quæ committenti lucro seu emolumento esse nequeat. Proindeque concludendum; omni omnino mendacio, strictè & propriè sumpto mendacio, dolum inesse: atque ita indistinctè injuriarum teneri, qui alterum mendacii, etiam circa illam rem, quæ ipsi neque lucrum, neque alteri incommodum adfert, arguerit.

77 Elegans hìc & illa ventilatur quæstio: An verbis injuriosis protestatio præmissa, aut subjecta, injuriam removeat? ut putà si quis

verum-

prorumpat,& alicui dicat: *Salvo honore tuo, tu mentiris: vel, tu mentiris, salvo honore tuo*: vel, *Tu fur es, aut prædo, aut nequam, salvâ reverentiâ tuâ?* Et communiter placuit: honoris istam præfationem sive protestationem, ab injuriarum actione proferentem ejusmodi verba injuriosa minimè excusare. *Bart. in l. si quis extraneus. 21. in princ. ff. de acquir. vel omit. hered. & in d. l. item apud. 15. §. ait prætor. ff. h. t. Alexand. in l. & si pepercerit. 3 in princ. ff. de liber. & posthum. & in l. turpia. 54. ff. de legat. 1. Iason. in l. ut vim 3. num. 37. & ibidem Decius. num. 36. ff. de justit. & jur. Idem Iason. in l fin. num. 3. ff. quod quisq; jur. &c. Ant. Rubeus in l. non solùm. 8. §. morte. num. 313. ff. de operis novi nunc. Panorm. in cap cùm te à B. 23. num. 35. de sentent. & re jud. Felin. in c. quæ in ecclesiarum. 7. nu 86. de constitutionib. & in c dilecti. 8. n. 10. de exceptionib. Covarruv. variar. resolut. lib. 1. c. 11. n. 1. Guido Papæ decis 465. in fin. Damhouder. in prax. rer crim. c. 136. num. 7. Clarus lib. 5 senten. § injuria. n. 13. Coras. lib. 6. Miscellan. jur. civ. c. 24. n. 3. & 4. Wesen. in paratit. ff. h. t. n. 8. & C. tit. quando liceat unicuiq; &c. n. 5. Gail. lib. 2 observ. pract. obs. 101. n. 1. & seq. Duar. ad d. tit. ff. de acq. hered. c. 3. Schneid. in hoc §. n. 8. Menoch consil. 41. n. 9. & 32. lib. 1. Arum. Exerc. Inst 17. th. 16. Matth. Steph. cent. 4. q. 22. lit. c. Rob. Disp. 20. th. 1. Farin lib. 3. prax. crim. q. 105. inspect. 7. n 311. cum aliquot seqq. & alÿ ab his allegati.* Hujusque

com-

78 communis † sententiæ ratio est: Tum quia protestatio ipsis verbis & facto vel actui, cui adiicitur, contraria non relevat, neque ullam vim habet. *c. solicitudinem. 54. de appellat. c. cùm M. Ferrariensis. 9. ibiq; gloss. super verb. sine præjudicio. de constitut. c. olim causam. 20. ubi gl. in verb. protestatus. de censibus c. gratum. 30. de offic. & pot. jud. deleg. can. diaconi. 8. distinct. 28. d. l. si quis extraneus. 21. in princip ff. de acquir. vel omitt. hered.* Tum quia in re manifesta, quæ in facto consistit, artes verborum subtilium, vel simulatæ protestationes nihil prosunt. *argumento l. quotiens. 34. ff. de usufructu. l. continuus. 137. §. 2 in fin. ff. de verbor. obligat. Felin. in d. c. quæ in Ecclesiarum 7. num. 86. de constitutionib.* Tum etiam, quia protestatio nihil operatur in his, quæ certo modo jure disposita, & legibus determinata sunt. *Bart. & Angel. in l. Nesennius. 34. ff. de negoc. gest. & idem Bart. in l. alimenta. 11. C. eod. Jason in § fuerat. inf. de actionib. num. 106. & 110.* Juris autem disposi-

79 tio † & præsumptio est; quòd verba injuriosa proferens, animo injuriandi protulisse intelligatur. *l. si non convicii. 5. & ibi Dd. C. h. t. D. Halbritter. d. disp. de injur. thes. 15. ad lit. A. pluresq; alij memorati s. ad principium hujus titul. num. 7.* Ergo protestatio de non injuriando, non relevat eum, qui verba injuriosa protulit.

80 Quæ tamen conclusio non procedit; si quis provo-

provocatus ad defensionem suæ innocentiæ, & honoris conservandi gratiâ, retorsione usus fuerit: & alicui crimen falsum obiicienti, tale verbum, *Tu mentiris, salvo honore tuo*; vel simpliciter, *Tu mentiris*: vel etiam, *Tu mentiris, ut fur, sive tanquam scelestus, aut latro; aut prædo*; in continenti dixerit, *l. quæ omnia. 25. vers. sed si adversarius. juncto vers. nisi fortè, & vers. cæterùm. ff. de procuratorib. ibiq; Br & Castrens. Lucas de Penna in l. errat. 3. num. 5. C. de castrens. pecul. milit. præfect. lib. 12. Iason in d. l. ut vim. 3. num 36. ff. de just. & jur. Alciat. consil. 363. num. 2. & consil 368. num. 4. Gail. d. lib. 2. Obs. 101. num. 3. & seq. Schneid. h. num. 8. Mynsi. cent. 5. obs. 17. num. 3. & ibi Arnold. Reyger. Wurmser. lib. 1. practicar. obs. tit. 47. obs. 18. Schrad. cons. 40. tom. 1. consilior. varior. Iurisc. German. num 14. & multis seqq. Idem in tract. feud. p. 9 c. 4. num. 115. & seqq. Capicius decis. 58. num. 2 Decius cons. 487. num. 5. & cons. 686. num. 14. Menoch. d cons. 41. num 10. Bocer. class. 3 Disput. 4 thes. 30. lit. c. & d. Vandus variar. quæstion. lib. 2 quæst. 29. Arumæus d. Exercit. 17. th. 17. Hænonius Disp. 18. controvers. 25. Rober. d. disp 20 th 2. Fulv. Pacian. in tract. de probationib. lib. 1. c 59. incip. ista practicabilis, &c. nu. 51. Dan. Moller. super constitut. Electoral. Saxon. part. 4. constit. 42. tit. de injur. num. 37. Iacob. Schultes in additionib. ad Modestin. Pistoris quæstionem 127. part. 3. num. 26. & seq. Wolffgang.*

gang. Hirschbach. Disp. 21. ad Institut. thes 17. & seq. latè Fachineus lib. 9. controvers. jur. cap. 12 part. 3. ubi istam limitationem vel assertionem nostram pluribus & rationibus & auctoritatibus munit.

81 Ac sanè retorsio isthæc indistinctè permissa est, etiamsi conviciator, qui falsum objecit crimen, neque fur sit, neque latro, neque prædo. Etenim, *secundùm receptam & veram Dd. sententiam*, ex illis verbis, quæ ad unum eundemque effectum tendunt, diversæ injuriæ non oriuntur *Bart. in d. l. item apud. 15. §. ait prætor. n. 2. ff. h. t. Covarruv. var. resol. lib. 2. c. 10. n. 8. & alij, quos refert & sequitur Schraderus d. par. 9. c. 4 n 116.* Jam autem si falsum crimen obiicienti respondero; ipsum mentiri, sicut latronem vel furem: replicatio hæc non ad eum finem effectúmve tendit, quòd velim convitiatorem latrocinii aut furti insimulare: sed potiùs, quòd velim mendacium ipsius exaggerare: quasi dicam, mendacium tuum tam vanum est, ac si à latrone vel fure, qui plerunque mendacissimi & vanissimi sunt, prolatum fuisset. Præterea verba illa *(fur, latro,*
82 *prædo, &c.)* † qualificativè adiiciuntur verbo, *Tu mentiris.* Atqui certum est, quòd verbum qualificativè adjectum alteri verbo vel orationi, per se novam injuriam non inducat. *Ang in tract. de malefic. vers. verba injuriosa. n. 6.* Accedit, quòd hæc verba *(fur, latro, prædo, &c.)*

do,&c.) sunt accessoria ad verbum, *Tu mentiris.* Accessorium verò † sequi naturam sui 83
principalis dubium non est ullum. *c. accessorium. 42. de reg. jur. lib. 6. l. nihil dolo. 129. §. 1. & l. cùm principalis. 178. ibiq; Dec. & Cagn. ff. de reg. jur.* Adhæc verba ista *(fur, latro, prædo, &c.)* non principaliter, † sed in consequentiam profe- 84
runtur. Atqui clari juris est, in omnibus actib. non illud, quod in consequentiam, sed quod principaliter fit, attendendum, & secundùm id de toto actu, deque omnibus sequelis judicandum esse. *l. navis adversa. 6. ff. ad leg. Rhod. de jact. l. 1. § unde quærit Ofilius. 9 ff. de exercit. act. l. 1. in pr. ff. de auct. & consens. tutor. l. si is, qui. 63. § quòd si servus. ff. de acq. rer. dom.* Denique cùm à † primordio tituli posterior formetur 85
eventus. *l. qui id, quod. 33. in princ. ff. de donationib. l. clàm possidere. 6. in pr. ff. de acquir. vel amitt. possess. l. 1. C. de imponenda lucrat. descript.* & ex ordine principii explicetur finis. *Bald. in l. quamvis. 15. C. de fideicommissis. Soc. consil 52. col. 5. lib. 1. Cravet. consil. 9. n. 32. lib. 1.* efficitur, omnes sequelas illius actus licitas esse, cuius initium licitum est. *Bart. in l quod ait lex. 23 §. quod ait. ff. ad l. Iul. de adult. Ang. & Salyc. in l. Gracchus. 4. Cynus in Auth. si quis ei. C. eod. tit. Bald. in l. si quis non dicam. 5 C. de Episc & Cler. Hippol. de Marsil. in sua pract. crim. §. quoniam. n. 91.* Quare cùm alicui falsum crimen nobis obiiciēti, licitè dicamus, *Tu mētiris*, per suprà

dicta: sequitur, & sequelas istius verbi, *Tu mentiris*, videlicet, ut fur, latro, vel prædo, li-
86 citas esse. Ideo autem † dico, *falsum crimen*: quia si verum nobis objicienti crimen respondeamus, *Tu mentiris*; iniuriarum actione nos ei teneri, plerique Dd. tradiderunt. *Lud. Rom. cons. 96. Felin. in c. dilecti: num. 10. de exception. Decius in d. l. ut vim 3. nu. 36. ff. de justit. & jur. Schrad. dict. tract. feud p. 9. c. 4. n. 119. Boer. consil. 4. n. 28. huncq́; citans Bocer. d. class. 3. disp. 4. th. 30. ad lit. C. & alij.*

87 Porrò si te furem, prædonem, latronem aut spurium dicenti, responderis simpliciter, tu adulter, tu homicida, vel similiter tu fur es, vel latro; nequaquam excusaris: sed ut ipse tibi, ita tu vicissim illi iniuriarum teneris: *uti docuerunt Speculator in tit. de accusatore. §. 1. numer. 11 vers. quid si te vocem latronem, &c. Claudius de Seisel. in d. l. ut vim 3 num. 100 ff. de just. & jure. Archidiac. & Dominic. in cap. neganda. 3 quæst. 11. Stephan. Aufrer. in addit. ad Capellam Tholosanam decisio. 127. Oldrad. consil. 53. Petrus de Anchor. consil. 325. Socin. consil. 118. num. 5 & consil. 146. num. 12. lib. 1. Gail d. lib 2. obser. 100. num. 9. & 10. Mynsing. d. cent. 5. observat. 17. num. 3. Farinac. lib. 2. prax. crim. quæst. 105. inspect. 7. num 306. Schneidevvin. hic num 12. Wurmser. dict. lib. 1. observat. tit. 47. obs 4. & 15 num. 3. & noviter Matthias Stephan. cent. 4. q 22. lit. a.* Huius assertionis argumen-

tum

tum primum sumitur *ex d. cap. neganda. 3. q. 11. & l. neganda. 19. C. qui accusar. non poss.* ubi reus, † vel accusatus alicuius criminis, lite 88
pendente accusatorem reaccusare nequit. Alterum argumentum est *ex l. is, qui reus. 5. ff. de public. judic.* ubi dicitur, reum † non relatione criminum, sed innocentiâ sese purgare debere. Tertium petitur *ex cap. veniens. 16. de jurejurando.* ubi reciproca † iniuria invicem non compensatur: sed uterque iniuriator obligationis vinculo obstringitur. Quartum depromi solet *ex leg. extat. 13. ff. quod met. caus. tot. titul. C. ne quis in sua caus. judicet. & toto titul. C. quando liceat unicuiq; sine judice se vindicare, & c. & locis similibus;* in quibus † non obscurè statuitur, omnem vindictam privatam regulariter esse prohibitam. Jam verò si ego acceptâ verbali iniuriâ vicissim tibi crimen obiicio: hæc replicatio non ad defensionem, sed ad vindictam tendit. Neque enim per criminis obiectionem eliditur crimen, quod à te mihi obiectum est. Nam si me furem appellasti: & ego te latronem esse dico: per hanc retorsionem obiectum furtum non elidi, palàm est. Cùm itaque isthæc criminis retorsio nullam prorsus defensionem præ se ferat: sed meram in se vindictam comprehendat; iure prohibita esse iudicatur.

Huic sententiæ non obstat *l. viro atq; uxore. 39. & l. cùm mulier. 47. ff. solut. matrimon. cap.* 92

penult. de adult. ubi paria delicta mutuâ compensatione dissolvuntur. Nam, *secundùm Bartolum & alios in dict. leg. 39. ff. solut. matrim.* id procedit, quando crimina circa idem unumque factum committuntur, putà circa idem matrimonium, & ex eis ad eundem finem civiliter (quòd si criminaliter ad pœnam fisco applicandam agatur: nunquam ea compensatio locum habet; sed uterq; supplicio dignus est) agitur, scilicet ad dissolvendum matrimonium, & lucrandam dotem. Tum enim demum delictum unius, quò minùs de altero conqueri aut agere possit, impedit. Secus, si circa diversa facta committantur delicta: ut in nostro casu, ubi separatæ sunt injuriæ, quæ circa diversa facta versantur. Tum siquidem uterq; sibi mutuò obstrictus manet. *Specul. in d. tit. de accusator. §. un. n. 11. Tiber. Decian. in tr. crim lib. 3. c. 33. n. 5. & 15. Modest. Pistor. cons. 3. n. 36. vol. 2. & Iac. Schultes in additionib. ad Modest. Pist. quæstionem 127. n 20. & seq. part. 3 ubi & alios in hanc sententiam allegat. Eâdem de re latissimè tractat Fulv. Pacian. in tr. de probationib. lib. 1. c. 59. n. 2 30 & seqq.* Vel breviùs dici poterit; in allegatis locis singulari matrimonii favore receptum esse, ut mutuum uxoris & mariti adulterium, mutuâ compensatione tollatur sive condonetur: proindeq; ad consequentiam produci non debere. *l. quod verò. 14. cum. 2. seqq ff. de legibus.*

Nihil

Nihil quoque movet *lex, si ambo. 10. § quotiens. ff. de compensationib.* ubi Ulpianus scriptum reliquit; in omnibus † delictis & crimi- 93
nibus compensationem admitti, ex quibus ad pœnam pecuniariam agatur. At in iudicio iniuriarum, ordinaria ista est pœna. *§. pœna autem. infr. hoc tit.* Nihil, *inquam,* movet. Quod enim illic dicitur, id eò respicit, ut compensatio pœnæ pecuniariæ liquidæ, cum alio debito liquido fieri possit. *l. fin. §. 1. & ibi Bartol. Cod. de compensationib.* Sed facti ad † factum 94
compensationem nullam admitti, in propatulo est. Cùm itaque iniuriæ invicem illatæ, facti sint, compensari nullo pacto queunt.

Similiter nihil refragatur *l. qui, cùm major. 14. §. si libertus. 6. ff. de bon. libertor.* ubi i- 95
dem Ulpianus tradit: si libertus majestatis patroni filium accusavit; & patroni filius vicissim calumniæ eum capitis puniri desideravit: non esse filium repellendum eo edicto, sed ei ignoscendum. Etenim filius patroni in iudicio, sicque modo legitimo crimen in libertum accusatorem retorsit, excipiendo scilicet, (adeóque defendendo) illum ejusdem criminis reum & socium, se non posse accusare, calumniatorémque potiùs puniendum esse, quàm ad accusationem admittendum, *juxta l. qui accusare. 8. & l. sequent. ff. de accusationibus.*

Et quanquam Jurisconf. ait; ignoscendum patroni filio, qui se ulcisci voluit: tamen hoc de successorio tantùm edicto, ex quo patroni filius ad liberti hereditatem veniebat, intelligendum erit, ne á successione repellatur. Non autem inde consequens est; ab iniuriarum iudicio immunem esse eum, nisi quatenus ius patronatus ipsum excusaret. *l. non solùm. 11. §. quanquam. ff. h. t.* Reliqua, quæ prædictæ obloqui sententiæ videntur, post Dd. á se citatos resolvit Schneid. *in hoc §. nostro. n. 12. & in §. in bonæ fidei. n. 22. & seqq. infr. de actionib.*

96 Ratio porrò differentiæ, cur obiicienti crimen non possim aliud crimen obiicere, & tamen eidem licitè respondere valeam, *Tu mentiris sicuti fur vel latro*, hæc est: quia illo casu conviciatori crimen furti vel latrocinii assertivè obiicitur, cùm respondetur, eum esse furem vel latronem: hoc verò casu, quo respondetur, eum mentiri tanquam furem, aut latronem; crimen furti seu latrocinii eidem non tribuitur seu impingitur: sed exaggerandi duntaxat mendacii causa verba illa, *(tanquam fur, vel latro, &c.)* adiecta censentur, *ut iam suprà dictum est.*

97 Etsi autem ex præmissis abundè pateat: illum, qui provocatus alteri infert iniuriam, crimenve vicissim obiicit, quod non defensionem tuitionémve aliquam, sed vindictam concernit, neutiquam excusari; eundem tamen

men propter iustum dolorem, quem compescere & temperare difficilimum est, mitiùs, atque ita arbitrio iudicis puniendum esse, omnes Doctores, nullo reclamante, concludunt *l. si adulterium 38. §. Imperator. ff. ad l. Iul. de adulter. Abb. Panormitan. in cap. 1. h. tit. & idem in cap. dilecti. ibiq́ Felin. num. 12 de exceptionib. Ludov. Roman. in l. cùm mulier. 47. ff. solut. matrim. Bald. Angel. & Alexand. in l. fin. in fin. ff. quod quisq; iuris, &c. Hippolyt. de Marsil. in l. 1. in princ. num. 77. ff. ad L. Cornel. de sicar. Claud. de Seisel. in repetit. d. l. ut vim. num. 100. & ibid. Bolognet. num. 94. ff. de instit. & iur. Aufrer. d. decis. Tholos. 127. Tiraquell. in tractat de pœn. temperand. causa. 1. nu. 12. Boërius cons. 4. num. 28. Clarus lib. 5 sent. §. fin. q. 60. nu. 18. Geil. d. lib. 2. obs. 100. num. 10. Wurmser. d. lib. 1. obser. tit. 47. obs. 15 num. 5. Schrad. d. tract. feud. p. 9 cap. 4. n. 124. Boecer. d. class. 3. disput. 4. th. 31. aliiq; ab istis recensiti.*

At quid statuendum; si quis iniuriosis verbis veritatem dixerit, alterive verum crimen seu vitium, quod probare possit, obiecerit: nunquid nihilominus iniuriarum iudicio tenebitur? Et frequentiori Doctorum calculo hæc distinctio approbata est: ut non teneatur, qui verum alicui crimen convitiúmve, sive extra iudicium, sive in iudicio obiecerit; dummodo tale fuerit, ut patefieri vel manifestari illud, Reipublicæ expediat & intersit: 98

veluti si quis alium latronem, furem, homicidam, adulterum, leprosum, infamem vocaverit. Ratio: quia interest Reipublicæ; infamiam istam esse notam. *l. eum, qui nocentem. 18. ff. h. t.* Primò, ut delicta puniantur. *l. ita vulneratus. 51. §. 2. ff. ad L. Aquil.* Secundò, ut ab hominum communione contagiosus separetur. *c. 1. de conjugio leprosor.* Tertiò, ut infamis

99 & † incapax ad dignitates non admittatur. *l. 1. C. de infamib.* Quòd si verò non expediat Reipublicæ sciri atque innotescere id, quod per convicium alicui objectum est; ut si quis aliquem pauperem, claudum, cœcum, surdum, vel gibbosum, nominaverit: crimenve jam punitum alicui, cui honor restitutus est, objecerit: injuriarum is, qui tale quid objecit, tenebitur; nec veritas convicii eum excusabit. Ratio est: quia non debet aliquis infamiam al-

100 terius sine causa detegere: cùm defectus † nostros detegi, inhumanum sit, & injuriosum. *l. 2. in fine princip. Cod. quando & quibus quarta pars, &c. Atq; secundùm istam distinctionem sæpius in Camera Imperiali judicatum fuisse, refert Gail. d. lib. 2 obs 99. in fine. De eadem videatur Petrus de Bella Pertica, Cynus, & Alberic. in l. si non convicii. 5. Cod. h. tit. Bartol. & Angel. Perus. in d. l. eum, qui nocentem. 18. ff. eod. Alexand. in l. 3. in princ. num. 6. ff. de liber. & posthum. Johan. Faber, Iohan. de Platea, Angel. Aretinus, Schneidvv. num. 14. & alii in hoc*

§. 1. Ho-

§.1. Hostiens. & Abbas in c fin. h. t. Gomez c.6. delictor. n.2. Clarus in §. injuria n.15. Petr. à Placa lib. 1. delictor. c 1. n.3. Covarruv. var. resol. lib. 1. c. 11. n. 6. Wurmser. lib. 1 practicar. observ. tit. 47. obs. 6. Boerius cons. 4. n 32. & seqq. Farinacius lib. 3. praxis criminal. quæst. 105. inspect. 5. num. 226. Bronchorst. cent. 4. ...assert. 77. Hœnonius Disp. 18. controvers. 27. & Matth. Stephan. cent. 4. q. 22. lit. b.

Et communem illam distinctionem cum 101 Fachineo *lib. 9 contr. jur. c.10. (utcunq; dissentiant, Oldradus cons. 53. Roman. cons. 96. Ripa in l. ult. quæst. 7. C. de revoc. donat. Aufrer. ad Capellam Tholos. decis. 127. Menoch. consil. 41. n.29. & seq. lib. 1. Ludov. à Peguera quæst. criminal. 13. num. 16. Vultejus in hoc §. nu. 3. Robertus lib. 2 sentent. ca. 7. Petr. Greg. Tholos. lib. 38. Syntag. jur. c. 5. n. 7. Covar. & Placa locis præallegatis, Schrad. tr. feud. p. 9. c. 4. num. 110. Forster part. 1. disp. ult. th. 13. Rober. disp. 20. ad thes. 4. Farinac. d. q. 105. num. 227. aliiq; per hos citati)* in tantum procedere existimo; ut is, qui verum alicui crimen, quod probare paratus est, & cujus revelatio Reipubl. prodest, objecit, ab injuriarum actione liber & immunis sit; quantumvis pravâ intentione animoqûe injuriandi id fecerit, *per textum d. l. eum, qui nocentem. 18. ff. h. t.* ubi Paulus generaliter innuit, ejusmodi crimen objicientem excusari: nec distinguit, quo animo illud objectum fuerit. Imò certo

certius

certius est, Paulum illic de eo, qui infamandi, adeoque iniuriandi animum habuit, verba facere. Si enim quis non haberet animum iniuriandi: nulla esset dubitatio, quin cessaret actio iniuriarum, & eo nomine condemnatio. *l. illud. 3. §. 1. vers. cùm enim iniuria. ff. h. tit. l. si non convicii. 5. C. eod.* Ratio igitur dubitandi erat illa: quia is, qui aliquem infamavit, iudicio iniuriarum tenetur. *l. item apud. 15. §. ait prætor. ff. eod.* Ratio autem decidendi est: quia peccata sive crimina in lucem proferri, publicè expedit. Hæc publicæ utilitatis ratio præfertur rigori iuris, secundùm quem puniendus est, qui alium infamavit, hoc semper præsupposito, quòd voluntatem sive animum iniuriandi habuerit. Nam si animus iste desit, etiam cessante ratione publicæ utilitatis iniuriarum actioni locus esse nequit.

102 Non adversatur nostræ sententiæ *d. l. si non convicii. 5. C. h. t.* ubi sola criminis obiecti veritas ab actione iniuriarum neminem excusat, nisi citra consilium ac animum iniuriandi illud obiecerit. Etenim negari quidem non potest, iniuriarum regulariter teneri eum, qui animum iniuriandi habuit: verùm in nostro casu rigor iste iuris remittitur propter Reipubl. utilitatem, quæ hoc suadet & exigit, ut delicta castigentur atque plectantur. *præalleg. l. ita vulneratus 51. §. 2 ff. ad L. Aquil.* Nec quicquam urget, quod à discrepantibus inculcatur, *di-*

tur, *dictam l. si non convicii. C. h. t.* disertè loqui de eo, qui homicidii convicium seu crimen obiecerat, quod detegi & puniri publicè interfit. Minimè enim ex illius specie constat, utrùm is, cui homicidium obiiciebatur, nocens fuerit, an innocens: nec etiam liquet, an ille fuisset punitus, vel prorsus iusta de causa liberatus. Cùm ergò res planè dubia & obscura sit: ita rescriptum illud exaudiri debet, ut clarissimo Pauli responso *in d. l. 18. ff. h. t.* non adversetur. Siquidem & aliâs † leges obscuriores ex clarioribus suam interpretationem ac declarationem accipiunt, *arg. l. non est novum. 26. & duab. seqq. ff. de ll.* 103

104 Nihil quoque ad rhombum facit *l. iustissimos. 3. C. de officio rector. provinc.* ex qua colligi posse videtur, ut iniuriarum cesset actio, requiri; ut & veræ sint voces, & non per libidinem effusæ. Nam Constantinus Imp. *in ea l.* ne verbo quidem ullo agit de iniuriarum actione concedendâ, vel pœnâ infligendâ iis, qui convicia obiecerant iudicibus: sed potiùs de pœnâ adversus iudices iniustos & pecuniâ corruptos constituendâ loquitur; eósque diligenter investigandos & puniendos esse decernit: si modò veræ, nec per libidinem effusæ accusationes fuerint.

105 Præterea non obstat *d. l. 2. C. quando & quibus quarta pars, &c.* ubi veritas convicii nullam præbet excusationem. Neque enim in eius

ejus legis specie tale convicium est factum, quod ob Reipubl. utilitatem objici necesse fuit: sed injuria per detectionem paupertatis, quâ alius laboravit, illata est. Cujus paupertatis detectio cùm Reipubl. nihil commodi adferat: meritò illam inhumanam & injuriosam esse Imperatores rescripserunt.

106 Rursus nihil obsistit *c. cùm minister. & c. relegantes. 23. q. 5.* ubi dicitur, pravum † animum revelantis rem efficere iniquam. Nam licèt pravus infamantis animus rem iniquam efficiat, atque adeò is, quantum ad forum internum & conscientiæ, sine dubio graviter peccet: quia tamen expedit, ut nocentium crimina quovis modo detegantur & puniantur: æquum non est quantum ad forum externum, eam ob causam illum condemnari & puniri, ut respondit Paulus in sæpe allegata *l. eum, qui. 18. ff. h. t. Fachin. d. lib. 9 controvers. c. 10.*

107 Illud quoque controvertitur; utrùm in judicio excipiens & opponens contra testes, quòd sint infames, falsarii, perjuri, fures, raptores, adulteri, aliisque criminibus obnoxii, ac proinde ad testimonium perhibendum inepti, actione injuriarum teneatur? Et, nisi veritatem criminum oppositorum edocuerit, teneri communis est & vera opinio; tametsi eam post alios oppugnet, sed frustrà, Fachineus *d. lib. 9. controvers. jur. cap. 13.* & novissimè Hœnonius *prædicta Disput. 18. thes. 26.*

aliter

aliter dissentientibus Corasio lib. 6. Miscellan. jur. c. penult. num. 5. & seq. Costalio in l. ult. ff. quod quisq; juris in al. stat. &c. Gœddæo part. 3. disp. 14. th. 4. lit. e. Matth. Stephan. cent. 4. q. 23. Arumæo Exercit. Justin. 17. thes. 18. & Wegnero Disput. 14. thes. 7. ad lit. c. qui inter causas graviores & leviores distinguunt. Cujus opinionis fundamentum hoc est: quia is, qui non probat, quod opponit etiam excipiendo (Reus siquidem † excipiendo fit actor: proinde- 108
que, sicut actor suam intentionem; ita reus suam exceptionem probare debet. *l. in exceptionibus. 19. & l. quinquaginta. 12. ff. de probationibus*) calumniari præsumitur. *l. 1. C. de advocat. diversor. judicior. c. 1. §. qui verò in probatione. de elect. lib. 6. can. qui non probaverit. 2. q. 3.* atque injuriarum conveniri potest. *l. si tibi servitutis. 31. C. de liberali causa.* adeóque duæ præsumptiones contra non probantem oriuntur: una ex ipsis verbis injuriosis; altera ex defectu probationis. Quæ præsumptiones unicam illam (quòd videlicet istiusmodi exceptiones non animo injuriandi, sed juris sui asserendi aut defendendi gratiâ sint oppositæ) elidunt.

Nec obstat, quòd tam contra personas, 109
quàm dicta testium excipere jure permissum sit, *c. 1. de exceptionibus. c. præsentium. 2. §. testes. de testib. in 6.* nemini autem injuriam faciat, qui jure suo utitur, *l. injuriarum. 13. §. 1. ff.*

h. t. leg.

h. t. leg. nullus. 55. ff. de reg. iur. cap. cùm ecclesia. 31. de electione. &, quod iure permittente fit,
110 pœnam † nullam mereatur. *l. Gracchus. 4. C. ad l. Iul. de adult.* Id, *inquam*, nihil obstat. Nam ius ita demùm alicui facultatem contra testes excipiendi, & iisdem crimina propter quæ à testimonio, tanquam nullâ fide digni, repelluntur, obiiciendi concedit; si crimina illa, quæ obiiciuntur, vera sint, probarique possint. Quòd si verò falsa sint, nec demonstrari queant: ius nostrum non patitur, sub specie defensionis vel exceptionis cuiquam inferre iniuriam. *dict. leg. 1. Cod. de advocat. diversor. iudicior. & dicta leg. si tibi. 31. Cod. de liberali causa.*

111 Nec item communem nostram opinionem infringit responsum Caii Jurisconsulti *in l. si quis de libertate. 12. ff. h. t. de iniur. & l. qui ex libertate. 26. ff. de liberali causa.* ex quibus locis colligitur: quòd is, qui licèt in iudicio ad negocii utilitatem, servitutis conditionem falsò obiiciat adversario suo, homini libero: actione tamen iniuriarum non teneatur. Ratio siquidē istius respōsi hęc est: quòd dolo caret, qui hominem liberum, pro servo emptum, de libertate in servitutem petit, ut significat Paulus *in l. at quin natura. 19. §. cùm me absente. 3. ff. de negot. gest.* & idem Caius *in l. si quis libertum. 30. ff. de bonis libertor.* proindeque iniuriarum hic actio cessat. Dolus quippe sive

libido

libido & animus injuriandi, fundamentum dicitur, & substantiale requisitum actionis injuriarum. *l.3. §.1. l. lex Cornelia.5. §. si quis librum.9 ff.h.t.l. si non convitij.5. C.eod. Henning. Gœdden consil.31. num. 11. & cons.106. num. 27. Mynsing. resp.51. num.11. decad.6. & resp.74. nu. 6. decad.7. And. Gail. lib.2. obs.99. n.5.*

Similiter non obest *l. deferre. 18. §. sed communem. & lex, delator. 44. cum similib. ff. de jure fisci.* in quibus dicitur, neque delatorem, neque famosum esse, qui vel causam sibi cum fisco communem, vel protegendæ suæ causæ gratiâ aliquid ad fiscum nunciat. Hoc etenim ideo sic est statutum; quia delator propriè is est, qui propter præmium aliquod (de quo *in leg.2. in princ. & l. edicto.13. §. extat. ff. eod.*) bona, quæ confiscanda sunt, defert & denunciat. Cùm igitur *in citatis ll.* quis non præmii consequendi, sed suæ causæ defendendæ gratiâ aliquid ad fiscum nunciaverit: rectè neque delator est, neque delatoris pœnam, putà infamiam, incurrit. *d.l.2. ff. d.t.* Veruntamen inde non evincitur; eum, qui crimen testibus objicit, & id non probat, ab injuriarum actione excusari. Sed & hoc responderi non malè potest: quòd in objectis legibus à dolo excuset deferentem, causæ communitas: & sic licèt in sua causa non obtineat delator: quia tamen obtinet in fisci causa, quàm justè egit & probavit: à dolo excusatur.

Pari ratione nihil movet, quòd actus agen-
112 tium † non operentur ultra eorum intentionem. *l. non omnis. 19. ff. de reb. credit. si cert. pet. cum simil. allegatis sup. in §. 12 t. de oblig quæ ex delicto nascunt. num. 15.* & proinde quamvis excipien contra testes, non doceat crimen objectum; non tamen videatur animo injuriandi, sed potiùs eos à testimonio repellendi, sicque juris sui tuendi causà objecisse: & consequenter injuriarum actione conveniri non posse. Breviter enim respondendum: ex hoc ipso, quòd crimen testibus oppositum non probavit, calumniandi atque injuriandi animum præsumi. *d l 1. C. de advocat. divers. judic. d. leg si tibi. 31. C de liberal. caus leg qui non probasse 3. C. de calumniatoribus. Latè Oldradus cons. 53. num. 6. Boerius cons 4 nu 2. & seqq. Socin senior consil. 146. num 9. & 12. vol. 1. Alexand consil. 11. num. 4. lib. 2 Roman. consil 96. num 2. Anchoran consil 325. num 1 Aufrer. ad Capellam Tholosan. decis. 127. & 409. Bossius tit. de injur. num 21. Iul. Clar. in § fin. quæst. 53. num 4 Gail lib. 2. observ. 101. num 6. & 7. Mascard. de probationib. vol. 1 conclus 254 num. 17. & 27. Wurmser. lib. 1 tit. 47. observat. 17. num. 1. & 5. Matthias Colerus de processibus execut p 1. c 8. num. 79. Wesenb. in paratit. ff. h. t. num 9. & consil 22. num. 30. part 1. Petr. Gregor. Thol. in Syntag. jur. lib. 38. c. 5 num. 6. Andr. Gerhardi Decad. 17. q 9. Schrader. consil 40. varior. Iurisc.*

num.

num.36. Sichard.in consil. de contractib. consil.8. num. 4. & seq. Farinacius lib.3. prax. criminal. quæst.105. num. 233. ubi pluribus aliis relatis, in fine subjicit; ab hac communi Doctorum sententia, in judicando non recedendum esse.

Quid verò, si quis in judicio testi contra se producto objiciat crimen, quod tamen non plenè, sed semiplenè tantùm, putà per unum testem, probavit; anne injuriarum actioni subjicietur? Et subjici, verisimilius est: non secus, ac si omnino nihil probasset, *argum. leg. injuriarum 13 §. si quis per injuriam & l. item apud. 15. §. si quis libello. 29. ff. h. tit.* ubi indistinctè † injuriarum tenetur, qui alium in iudi- 113
cio, falsâ criminis accusatione institutâ, vexavit. Cùm itaque in his legibus inter eum, qui nihil probavit, & eum, qui semiplenè probavit, non distinguatur: dicendum utique est, utroque casu eum, qui alteri falsum crimen in iudicio obiecit, iniuriarum conveniri posse. *Pro qua sententia faciunt, quæ tradit Socin. senior consil. 118. colum. ultim. lib. 1 Menoch. de arbitrar. judic. quæstion. cent. 4. cas. 321. num 11. Mascard. dict. conclusione. 254 num. 14. & 17. D. Halbritterus in disp. de injuriis, de anno 1600. thes. 17. in fine.*

Non obstat, quod multi Doctores scriptum reliquerunt: semiplenam † criminis 114
probationem ab accusatore præstitam, à calumnia ipsum excusare. *Speculat. in tit. de ca-*

lumniat. in fin. Felin. in cap. 2. in 3. notab. de calumniatorib. Iason in l. properandum. §. fin autem alterutra. num. 8. C. de judic. & ibi Alexand. num. 13. Anchoran. consil. 248. colum. pen. num. 7. Hippolyt. de Mars. in leg. patre. 6. num. 36. ff. de quæstionib. Nam respondetur; id procedere,
115 quo ad † pœnam criminalem adversus calumniatores legibus constitutam, quæ est talionis, sive similitudo supplicii, *l. ult. C de accusationib. l. non prius. 7. l. ult. C de calumniatorib.* quæ in desuetudinem abiit, eius in locum arbitrariâ surrogatâ, *ut multis auctoritatibus ostendit Menoch. de arbit jud. quæst. cas. 322. n. 3.* Ab illâ quidem pœnâ probatio criminis semiplena accusatorem excusat & liberat: ab actione verò iniuriarum non item, *per suprà allegata.* Ratio diversitatis hæc reddi poterit; quia cùm pœna criminalis, quæ iure irrogatur calumniatoribus, sit gravissima, hoc est, similitudo supplicii, *ut modò dictum*; omnino necesse est, calumniam sive animum calumniandi evidentissimè probari, ut isti pœnæ locus esse queat. *l. ult. C. de probationib.* ubi in cri-
116 minalibus probationes indubitatæ, † & luce clariores exiguntur. Verùm in actione iniuriarum, quæ longè mitior est, non tam exactæ & exquisitæ probationes desiderantur. Quocirca semiplena probatio ab accusatore adducta, calumniæ præsumptionem, quæ adversus eum, tanquam non probantem insurgit, ali-

git, aliqua ex parte diluit: ut isthæc præsumptio, quoad pœnam criminalem infligendam, non sufficiat: sed solummodo ad actionem iniuriarum instituendam conducat. *Socinus sen. d. cons. 118. col. ult. lib. 1. Alexand. d. cons. 11. num. 4. lib. 2. Anchoran. cons 325. Mascard. d. conclus. 254. num. 17. Menoch. prædicto cas. 321. num. 33.*

Controversa etiam, usuque quotidiana hæc est quæstio: An testis probandi criminis causâ ab accusatore in testimonium productus, iniuriarum teneatur: si, iudice interrogante, dicat; crimen illud ab accusato esse commissum? Et verius, tutiusque esse arbitror; eum nullo modo teneri: sive crimen ab eo indicatum, aliis contestibus vel adminiculis plenè probatum, sive non sit. Huius fundamentum sententiæ solidum est *in l. item apud. 15 §. si quis astrologus. 13. ff. h. t.* ubi habetur; cum eo, qui consultus officium suum exercet, sicque alium diffamat, iniuriarum agi non posse; etiamsi crimen ab ipso prolatum non probetur. Jam autem officium testis † est, sub iurisiurandi religione dicere, quæ sensibus suis percepit, & vera esse novit. Si ergo id faciat, & crimen, iudice interrogante, indicet: iniuriarum conveniri actione non poterit; tametsi crimen istud plenè non sit probatum. Accedit, quòd testis † dicitur invitus & coactus deponere, testimoniumque perhi-

117 (beside "Controversa etiam")
118 (beside "probetur. Jam autem")
119 (beside "tum. Accedit")

bere: cùm ad testificandum à iudice compelli possit, *l. inviti. 8. ff. de testib. & toto tit. ex. de te-*
120 *stibus cogend.* Paria siquidem † sunt: aliquid facere coactè, vel timore coactionis. *l. novissimè 7. §. 1. ibiq; Bald. & Gothofred. ff. quod falsò tutore auct. gest. l. ait prætor. 3. §. hac actione. ff. de negoc. gest.* Si igitur testis invitus & coactus, quod novit, indicaverit, hacque ratione alium diffamaverit: adversus eum actio iniuriarum dari nequit. Ut enim locum ista actio habeat; dolus & animus iniuriandi requiritur. *l. 3 § 1. & l seq ff h. t. l si non convicii. 5. C. eod. & diximus sup. in princ. hujus tit. num. 6.*
121 Præterea † nemini officium suum, præsertim necessarium, debet esse damnosum. *l. sed si quis. 7 ff. quemad testam. aperiant. l si servus. 61. § quod verò vers multò tamen æquius ff. de furtis. l. cùm quædam. 26. Cod. de admin. tut.* At verò si in casu propositæ quæstionis, iniuriarum actione testis obstringeretur; officium ei suum maximè damnosum esset, *contra leges modò in medium allatas.* Adhæc, quod lege permittente fit, pœnam nullam meretur, *vulgatâ l. Gracchus. 4. Cod. ad l Iul. de adult.* Atqui testis à iudice interrogatus, lege permittente, imò etiam iubente, deponit de crimine, quod patratum esse vidit. Quare propter hanc depositionem vel testificationem, actioni iniuriarum subiiciendus non est; licèt maleficium, de quo deposuit, plenè ostensum probatumve

tumve non fuerit. Denique hanc verissimam conclusionem & sententiam consulendo secuti sunt *Bald. cons 351. col. 4. versic. nec obstat lex. lib. 5. & Cravetta cons. 13. num 1 hósq; referens & probans Dn. Halbritter. in Disput. de injur. de anno 1600. thes. 18. & in tract. de injur. cap. 2. Quibus assentiuntur Bossius in tit. de injur. num. 3. & 4. Ioan. Petr. Surdus decis. 89 n 26. & noviter Lud. Gilhausen in Comm. de injur. & fam. lib. § 6. num. 51.*

Cui non resistit *l. qui non probasse. 3. & l. nostris. 8. C. de calumniatoribus, cum similibus suprà adductis.* ex quibus constat, adversus non probantem crimen, in judicium deductum, calumniandi & injuriandi animum præsumi, adeóque eum injuriarum actione conveniri posse. Nam leges illæ † clarissimè loquuntur 122 de accusatore, cuius officium voluntarium est, *l. 1. l. criminis. 15. & passim. C. de his, qui accusar. non poss.* & qui crimen, cuius alium accuset luculenter probare tenetur. *l. qui accusare. 4. C. de edendo. l. ult. C. de probationib.* In nostra verò quæstione agitur de teste, cuius officium est necessarium, & qui crimen indicatum plenè docere non est obligatus: cùm unusquisque ad testimonii dictionem, etiam invitus, cogi possit. *d. l. inviti. 8. ff. de testibus. & d. tit. ex. de testib. cogendis.*

Enimverò prædicta conclusio declaranda 123 est, ut non procedat, si liquidò doceri queat,

testem scienter contra aliquem falsum testimonium tulisse. Hoc namque casu ipsum iniuriarum conveniri posse, evidens dictat ratio. Quòd enim testis de crimine aliquo attestans, iniuriarum non tenetur: ideo receptum est, quòd non animo iniuriandi, sed ratione officii, quo defunctus est, deposuisse præsumitur, *arg. d. l. item apud. 15. §. si quis astrologus. ff. h. t.* Hæc autem præsumptio probatione contrariâ eliditur, si manifestò ostendatur; testem iniuriandi animo, atque adeò scienter crimen falsum asseverasse. Præsumptionem
124 siquidem † contrariâ probatione elidi, certum est, *l. sive possidetis. 16. ubi Bart. Castrens. & aliq. C. de probat.* Deinde suprà scripta con-
125 clusio limitatur, ut locum non habeat in † eo, qui sponte se iudici obtulit, & crimen ab aliquo admissum esse, affirmavit. Hic enim si crimen à se denunciatum non probaverit; ab iniuriarum actione immunis haud erit, *ut tradit Cravetta præallegato consil. 13. num. 3. circa medium.*

Hinc quæstio satis anceps movetur de va-
126 sallo, qui † testimonium contra dominum dicendo, de ipso delictum aliquod indicavit, quod plenè probatum non fuit; nunquid secundùm conclusionem superiorem ab iniuriarum actione liberetur? Sed respondendum: eum neutiquam liberari, si contra dominum in causa criminali testimonium perhibeat,

& cri-

& crimen aliquod denunciet, quod sufficienter probari nequeat: etiamsi testimonii dicendi causâ à iudice vel magistratu vocatus, & interrogatus fuerit. Eiusque ratio est: quia vasallus † contra dominum neque in causis civilibus, neque criminalibus testimonium ferre cogitur: sed à iudice testimonii perhibendi gratiâ citatus, se excusare potest: eiusque excusationem iudex admittere tenetur. *tit.33.§.1.vers.similiter. lib.2.feud.arg.l.lege Iulia.4.ff. de testib.& l.libertorum.12.C.eod. And.de Isern. Alvarott.Præposit. Laudens. Matth. de Afflict. & alii in c.1.§.item si delator. quæ fuit prima causa benef.amit.tit.24.lib.2.feudor. Zasius in Epito.feud.part.10.de feud. amissione. num.40.& 49.Sonsbeck.de feud. part.12.num.68. Halbritter.dict.tract.de injur. cap.2.* Si itaque vasallus, omissâ istâ excusatione seu exceptione, testimonium contra dominum de crimine, quod plenè probatum non est, dixerit: iniuriarum actioni subdi poterit. Testis etenim à iudice ad testimonium dicendum vocatus, si privilegium, quo se excusare potest, non allegat, & pro viribus se non opponit, sponte & voluntariè testificari dicitur, *ut sentit Bart. in l. post legatum. 5.§.his verò.10.num.1.vers.quandoq; quis deponit.ff.de his, quæ ut indig. aufer. Bald. in l.parentes.6.num.2. C.de testib. & in d.cons. 351.col.4.vers.nec obstat lex.lib.5 Felin. in cap.1. num.8.ex. de testib. cogend. Decius consil. 407.* 127

num.3. Menoch.consil.175.num.20. Testimonium autem suâ sponte ferens, & crimen indicans, ab injuriarum actione non excusatur, si crimen illud plenè probatum non fuerit, *Cravetta.d.consil.13.num.3.vers.ideò si iste actor,&c.*
128 Unde etiam fit, ut vasallus † spontè & voluntariè contra dominum testificans, feudo privetur, *gloss. Alvarott. Præpositus, Isernia, Afflictus, Zasius, Sonsbeckius, in locis memoratis. argum. d. l. post legatum. 5. §. his verò. ff. De his, quæ ut indignis. & leg qui cùm major. 14. in fin. ff. de bonis libertor.* Rectè autem diximus: *spontè & voluntariè.* Nam aliud pronunciandum est, tam quoad feudi amissionem, quàm injuriarum actionem: si vasallus, qui exceptionem suam opponit, & quantum potest, reluctatur, nihilominus à magistratu sive judice, etiam sub comminatione pœnæ, ad testimonium perhibendum cogatur. Hoc quippe casu vasallus, neque iniuriarum actione pulsari, neque feudi amissione plecti potest, aut debet. *l. non videntur. 167. §.1.ff.de reg. jur. Alvarott. Laudens. Belviso, Præpos. Isernia, &c. in d. t. 24. §. item si delator. lib. 2. feud. Zasius d. Epit feud.p.10.n.49. Sonsbeck.d.part. 12. num. 8. Joh. Borcholt. de feud. c. 8. n. 128 Rosenthal. c. 10. de feudi amiss. conclus. 34. & plures aly, ab eo percensiti.*
129 Expedienda nobis hoc loco & illa est quæstio: An in judicio, criminis aliquem accusans,
& non

& non probans, actionem injuriarum effugiat, si affirmet & doceat, à viris fide dignis se audivisse, vel ex communi famâ percepisse, quòd accusatus crimen illud designaverit? Et accusatorem in hac specie injuriarum effugere actionem non posse, omninò affirmandum videtur. Etenim ad † accusationem alterius 130 prosilire nemo debet, nisi crimen intentatum & objectum legitimè probare possit. *l. qui accusare. 4. C. de edend. & l. fin. C. de probationib.* Quod si non faciat; dolus & animus injuriandi adversus ipsum præsumitur. *l. 1. C. de advocat. divers. judicior. c 2. ibiq; gloss. ex. de calumniatorib. can. qui crimen. 2. q. 8. c. 1. §. qui verò. de elect. lib. 6 Cravetta consf. 862. num 4. Menoch. de arbitrar. judic quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 321. n. 20. juncto numero 33. Halbritt. d. disp. de injur. ad th. 17 & in d. tract. de injur. c. 2. Confer huc ea, quæ prolixè tradit Eberhard. Speckhan. cent. 2. q. 7. class 3.*

Hoc pronunciatum nostrum non infringit *l. majorem. 4. C. ad l. Corn. de fals.* ubi qui 131 falso usus est rescripto, à pœna falsi excusatur, si auctorem, à quo falsum rescriptum accepit, exhibeat. Nam ibi constabat de innocentiâ utentis falso rescripto; quòd videlicet neque hoc fabricasset, neque dolo malo, sed justâ ignorantiâ ductus, eo usus fuisset, per textum ibi. *si suam innocentiam &c.* Falsum autem sine dolo † committi non potest. *l. 1.* 132 *in princ.*

in princ. ff. ad l. Corn. de fals. l. nec exemplum. 20. C. eod. Sed eum, qui falso usus erat rescripto, à dolo abfuisse, apparebat: quoniam ostensum erat, eum ab alio, qui rescriptum verè ritéque impetratum esse affirmavit, deceptum fuisse. Non igitur ob id solum excusatur, quòd falsi illius rescripti, quo usus erat, auctorem nominaverat: sed potissima excusationis causa est, quòd dolo malo caruerat, & per alium deceptus fuerat. Cæterùm in præsenti quæstione non excusat obiicientem aliquod crimen, quòd id à personis fide dignis audiverit: quandoquidem de ipsius innocentia non constat: sed potiùs liquet ex adverso, eum delicti iniuriarum reum esse: cùm ex eo, quod crimen intentatum non probat, libido & animus iniuriandi deprehendatur. *d. l. 1. C. de advocat. divers. jud. & juribus similib. sup. allegatis.*

133 Pari modo affirmatum nostrum non evertit *l. miles. 11. §. mulier. 12. ff. ad leg. Iul. de adulter.* ubi mulier, quæ falso rumore inducta, absentem virum mortuum esse credidit, aliique nupsit, à pœna adulterii excusatur: etiamsi prior maritus tempore secundarum nuptiarum superstes fuerit. Excusationis namque causa ex eo comprimis proficiscitur; quòd perspicuum & exploratum erat, mulierem alteri nubendo, nihil dolo egisse: sed falso rumore permotam, quo credebat, priorem maritum vitâ functum, ad secundas nuptias convolas-

volasse. Justam autem credulitatem, † imò 134
quamlibet causam, etiam fatuam & iniustam à dolo malo excusare, non dubium est. *argum. l. igitur. 12. ff de liberali caus. gloss. & Iason in l. unic. §. ult. num. 24. & seqq ff si quis jus dic. non obtemper. Wesenbec. in paratit. h tit. num. 8. Felin. in c. 1. circa fin. de litis contestat. Decian. consi. 14. num. 47. vol. 3. Clarus lib. 5. sentent. §. fin q. 60. num. 22. & ibi in suis annotationibus Giacharius: qui longâ serie plures recensent.* At in proposito casu dolus accusantis, ex eo, quòd crimen obiectum non demonstravit, dilucidè perspicitur. Nec illum quicquam iuuat; quòd rumor aut fama excuset à dolo, *Bartol. in l. cùm quidam. 30. §. quod dicitur. ff de acquir. vel omitt. hered. & in l 1. ff. ad Senatusconsult. Turpill. Cravetta consil. 319. num. 4. & alii, per hunc adducti.* Quia id quidem verum est & procedit; si non aliis, iisqúe fortioribus & validioribus indiciis seu coniecturis dolus probari possit. Quòd si verò aliunde, dolo malo quid factum esse, certò constet; fama tanti momenti non est, ut certam doli præsumptionem elidere queat, *quemadmodum sentit Mascard. de probat. vol. 1. concl. 254. n. 40. eumq; referens D. Halbritt. loco sup. notato.*

Est & illud pulchræ quæstionis: utrùm ille, 135
qui alicui dixerit: Sum ita bonus, ut tu: vel, Te sum nobilior, vel honestior, vel probior, &c. iniuriarum teneatur? Sed non teneri, in terminis

minis (uti loquuntur) terminantibus consuluit & respondit *Bartol. consil 5. num. 2. & seqq. sub tom. 1. consilior. criminal. Ioannes Baptist. de Plotis consil. 131. num 20. sub eodem tomo. 1. consilior. criminal. Decius consil. 184. col. 2. vers. sed tamen his. Lancellot. Conrad. in tract. de Duello. p 1 conclus 17. n. 20. arg. c. Paulus & c. puto. 2 q 7. c. illud. & c. vereor. & gl. in c. licet. verb. præstantior. 8. q. 1. Lud Gilhausen in Comment. de injur. & fam. lib. §. 6. num. 44. Bocerus class. 3. disp. 4. thes 33.* Atque hanc sententiam uti receptam; ita & juris rationi consentaneam esse reor. Etenim qui se nobiliorem, vel honestiorem, vel probiorem dicit esse altero: is ei nobilitatem, honestatem, aut probitatem nequaquam detrahit: sed potius attribuit, atque præsuponit, fateturque, eum quoque nobilem, honestum & probum esse: quippe cum nomen
136 comparativum, † semper suũ positivum præsupponat, atque includat, *l. cum filius. 76. § pater cum filia ibiq; Bald. & Gothofred. ff. de legat. 2. l. ubi autem non apparet. 75. §. usq; adeò. ibi, cum id, quod bono melius sit, ipsum quoq; bonum sit. ubi Raph. Iason, & alii ff. de verb. oblig.*

137 Non minus venusta est quæstio: anne si quis alicui dicat; Tu es vir honestus scilicet; Tu es bona mulier, &c. vel si quis de quopiam absente, per ironiam dicat: ille vir bonus est; vel eruditus est Advocatus, peritus Medicus, eximius Philosophus, &c. injuriarum subjugari actio-

actioni queat? Ego affirmantium opinioni subscribere non dubito. Etsi enim verba illa, secundùm propriam significationem, nihil injuriosum aut contumeliosum; sed commendationem potiùs & laudem in se contineant: & clarissimi juris sit, quòd in omnibus dictis † & pronunciatis à verborum proprie- 138
tate recedere non debeamus. *l. non aliter. 69. in princ. ff. de legat. 3. l. Labeo ait. 7. §. 2. vers. id Tubero. ff. de supellect. leg. & similib.* cùm tamen in quæstione propositâ constet; verba ista contra naturam suam in partem deteriorem usurpata, atque adeò non ad laudem vel commendationem absentis, sed vituperium & contumeliam ejusdem effusa fuisse: non immeritò injuriarum actione coërcetur ille, qui verba isthæc per ironiam protulit. Verba etenim eo respectu, quo prolata sunt, intelligi debent. *§. quod autem. sup. de legit. agnator. tutel.* Atque hinc bellè dicitur; mentem † & ef- 139
fectum, non autem verborum superficiem spectandam esse. *l. scire oportet. 13. §. aliud. vers. sed etsi maximè. ff. de excusationib. l. scire leges. 17. ff. de legib. c. intelligentia. 6. ex. de verb. signif.* Et *ita post Cynum, Salicet. Petr. à Bella Pert. & alios in l. si non convicii. 5. C. hoc tit. præclarè docuit D. Halbritter in sup. allegato tract. de injur. c. 2. & in disput. de injur. de anno. 1600. th. 13. ad lit. B. Farinac. lib. 3. prax. criminal. tit. 12. quæst. 105. in sect. 3 n. 103. ubi plures eam in sententiã inclinantes*

nantes

nantes allegat. & novissimè Gilhausen in d. Commentar. de injur. & famos. libell. §. 5. numer. 225.

140 Hinc in simili specie traditum est: si quis verba iniuriosa proferendo, solum quidem Sempronium nominaverit; Caium verò, quem non nominavit, tacitâ mente perstrinxerit, & intellexerit; iniuriarum eum conveniri posse à Caio, quem tacitè perstrinxit: dummodo ex indiciis ac coniecturis evidenter eluceat, in contumeliam Caii verba ista prolata fuisse. *l. lex Cornelia. 5. §. si quis librum. ubi gl. ff. h. t. facit l. cùm pater. 77. §. donationis. 26. ff. de legat. 2. Bartol. in l. item apud. 15. §. cui. 9. ff. h. t. Alberic. de Rosate in tract. 2. part. statutorum. q. 40. Iason. in l. turpia. 54. in princ. num. 10. ff. de legat. 1. Luc de Penna in l. errat. 3. col. 2. C. de castr. pecul. lib. 12. Schrader. tract. feud. part. 9 c. 4. num. 108.* Atque hinc dicitur; si quis

141 verba † iniuriosa impersonaliter evomat, neque cuiusquam mentionem faciat: eum teneri iniuriarum: si modò ex indiciis sufficientibus appareat, in cuius personæ contumeliam verba illa iniuriosa prolata fuerint. Hanc siquidem personam, actionem iniuriarum adversus illum exercere posse, non incogniti iuris est, *d. l. lex Cornel. 5. §. si quis librum. & l. quod Senatusc. 6. ff. h. t. Bartol. in d. l. item apud 15 §. cui. ff eod. Socin. jun. consil. 38. lib. 3. Capicius decis. 58. Halbritter. in prædicta disp. de injur. sub thes. 13.*

thes. 13. Tametsi secus sit, si non constet, neque probetur, cujus in contumeliam verba impersonalia sint effusa. Tunc enim qui hæc verba effudit, injuriarum actione à nemine conveniri poterit. *d. l. item apud. 15. §. cui. ff. h. t. Schrader. d. p. 9. c. 4. n. 107. vers. quartò hæc conclusio, &c.*

Incidit hîc aliud dubium: utrùm injuriarum actioni locus sit, si quis alium hominem ingratum, impudentem, socordem vel negligentem dixerit? Et affirmativæ responsioni inhærendum esse, hæc convincit ratio: quia si is, qui vitia corporis alteri exprobrat: veluti dicendo, eum esse cæcum, claudum, gibbosum, &c. injuriarum tenetur, *ut superiùs demonstratum. num. 99.* multò certè magis, qui vitia animi, contemptus causâ alteri objicit, injuriarum impeti actione poterit. Ratio rationis est: † quia vitia animi graviora, & majori cum dedecore conjuncta sunt, quàm corporis. Certum autem est; tum impudentiam, socordiam vel negligentiam; tum maximè ingratitudinem vitium turpissimum ac teterrimum, & Deo hominibusque invisum, nec non omni jure exosum reputari, *ut notant Doctores in c. fin. ex. de donationib. & in l. fin. C. de revocand. donat. Molinæus in consuetud. Paris. tit. 1. § 30. num. 1. Catellian Cotta memorab. incipien. Ingratitudo filii, &c. Berengar Fernand. in repet. l. in quartam. 91. num. 71. ff. ad l. Falcid.*

V Huic

144 Hinc est, quòd propter † ingratitudinem liceat nedum liberos exheredare, *Novel. 115 c 3.* sed etiam eisdem tam alimenta, quàm dotem denegare. *l. si quis à liberis. 5. §. idem judex. ubi gl. Alberic. & Bart. ff. de liber agnoscend l fi. ibiq. gl. C. de alend. liber. Francisc. Ripa in l. ult. n. 4. & 5 C. de revoc. donat. Bald. in l fin. n. 11. C. de dotis promiss.* emancipatos item in patriam potestatem reducere. *l. un. C de ingratis liber. Spec. tit. de natis ex libero vẽtre. vers sed ut liberi, &c.* libertos in pristinam servitutem redigere, *l. alimenta. 6. §. 1 ff. de liber. agnos l. 2 C. de libert. & eor. lib. can. octava 12. q. 2.* donationem legitimè perfectam revocare *d. l. fi. ibiq. latè Rip. C. de revoc don.* legatariis legata adimere, *l. 3. §. ult. cum l. seq. ff. de adim. legat.* militem cingulo sive dignitate militiæ spoliare, *l. 1. §. fin. & ibi gl. ff. de obsequiis parentib. & patro. præstand. Berengar. in d. leg. in quartam 91. n. 78. ff. ad l. Falcid.* & denique feudo vasallum privare. *tit. 23. versic. si quis enim. & vers seq. tit. 24 §. 1. & 2. lib. 2. feudor. Curt. in tract feud. part. 4. n. 1. Molin. in consuetud Paris. dicto tit 1. § 30. n. 1. latissimè Schrad. in tr. feud. p. 9 c 9. n. 9. & seqq.* Porrò in terminis, quòd ingratitudinem, & alia vitia alteri obiiciens, iniuriarum conveniri possit, responderunt *Dec. cons. 686. n. 12. Socin. jun cons. 82. n. 11. lib. 3. Schrad cons. ult. n. 72. & seqq to. 1. consilior. varior. Iurisc. Germaniæ. & novissimè D. Halbritt in d. disp. de injur. th. 14. & d. tract. de injuriis, &c. c. 2.*

Illud

Illud tamen indubitatum esse puto: eum, 145
qui generalia dicteria adversus aliquem protulerit; veluti, non totus es religiosus: præstaret, te meliorem esse: is es, quem populus te iudicat: tu es, qualis es: tu à tuo ingenio non diffides: tu antiquum obtines: semper tui similis es, &c. injuriarum non teneri, *per textum in l. prætor edixit. 7 in princ. & §. quod autem. 4. ff. h. t.* ubi Ulp. ex edicto Prętoris accuratè notat; neminem iniuriarum actionem intendere posse, qui non ostendat, certum crimen vel convicium sibi obiectum esse. Atqui in exemplis, nunc enumeratis, nullum convicium aut crimen certum obiectum est. Proinde iniuriarum † actio locum habere non potest, propter 146
incertitudinem, quæ & aliàs omnem actum vitiat, ut nullum effectum producere valeat. *l. cùm duo. 17. ff. de in diem addict. l. cùm post. 69. §. gener. ff. de jure dot. l. ita stipulatus. 115 ff. de verb. oblig. Hippol. sing. 217. per tot. incip. Ter vel quater. & sing. 403. incip. Superioribus annis, &c. Gail. lib. 2. obs. 109. n. 2.* Et quòd dicteria præfata nullam iniuriam pariant, nec talia sint, ut eorum gratià quisquam moveri debeat, disertè quoque tradidit Jodoc. Damhoud. *in prax. rer. crim. c. 136. n. 12. eumq; secutus Halbritter. loco proximè dicto. & Gilhausen in Comment. de injur. & fam. libell. § 6. n. 45.*

Sed nec istud omnis dubitationis expers 147
est; an, si quis † non purè, sed conditionaliter

verba injuriosa proferat (veluti, *si Titius ebrium me fuisse affirmavit, mentitus est:* vel, *si hoc dicit aut dixit:* sive *si hoc fecit, fur & nequam est, &c.)* injuriarum actio competat? Et competere, verius esse autumo: dummodo conditio, sub qua verba isthæc injuriosa prolata sunt, extiterit. Eiusque ratio hæc est: quia dictum vel factum sub conditione relatâ ad tempus præsens vel præteritum, pro purè dicto factóve habetur, eo casu, quando illud, quod conditione continetur, verè ita se habet. *§. conditiones. 6. sup. de verb. obl. l. cum ad præsens. 37. ff. de reb. cred. si cert. pet. l. etiam si. 3. § si tamen. 13. ff. de bon. libert. l. ult. §. 1. ff. de vulg. & pupill. substitut. l. condicio in præteritum. 100. ff. de verbor. obligat. ubi Zasius innuit, injuriam hoc modo illatam, puram esse, & non suspensam: eumq; referens Bocer. class. 3. Disp. 4. th. 28. ad lit. D.*

148 Nec resistit, quòd verba conditionaliter prolata, nihil disponant. *l. ex facto. 19. ff. de heredib. instituend. l. cùm tale. 72. §. pen. ff. de condit. & demonstrat.* Hoc enim procedit, si conditio, sub qua verba prolata sunt, defecit, vel adhuc in suspenso est, *l. cedere diem. 213. ff. de verbor. significat.* Ubi autem conditio extitit, vel (ut Dd. loquuntur) purificata est: non ambigi debet, quin dispositio verbis conditionalibus prolata, pro pura habeatur, & perinde statuendum sit, atque si verba illa purè prola-

prolata fuissent. *l. si pupillus. 26. in fin. ff. de condition instit. d. l. fin. §. 1. & ibi Iason, num. 3 ff. de vulg. & pupill. substit. Decius cons. 487. Socin. jun. consil. 122. num. 16. & consil. 123 num 20. lib. 2. Schraderus tract. feudal. part. 9. c. 4. num 107. Vide quoq; Farinac. lib. 3. prax. criminal. q 105. inspect. 7. num. 330. & seq.* Atque hæc de injuriâ verbali, quæ voce fit, aut dicto, sufficiant.

DE FAMOSO Libello.

SCripto sive literis injuria infertur; cùm quis libello famoso, aut aliâ quadam scripturâ dolosè despicitur, *h. §. nostro. vers. vel si quis ad infamiam l. lex Cornelia. 5. §. si quis librum. 9 & l. seq. l. item apud. 15. §. si quis libello. 29. ff. hoc tit. l. unic. C. de famos. libell.* Famo- 149
sus † libellus (qui vulgò Pasquillus vocatur; 150
quòd in Urbe Romana ad truncam Pasquini cujusdam statuam affigi soleat, *ut tradit Marquard. Freher. in tract. de existimat. lib. 3. cap. 9. num. 23.*) est; quo notabile, certum, atque famosum crimen, ut latrocinii, homicidii, adulterii, stupri, lenocinii, furti, &c. alteri dolo malo objicitur, *juribus modò allegatis, Wesenbec. in œconomia juris ad lib. 9. C. pag. (mihi) 206. Heigius q 31. nu. 16. part. 2.* Alia † injuriosa 151
scriptura, non famosus libellus, est: quâ aliquis absque infamiæ notâ dolosè illuditur &

contemnitur: ut si quis luscus, claudus, fatuus, pediculosus, mendicus, carnifex, cadaverum excoriator, scurra, nebulo, spurius, alióve contumelioso nomine, ludibrii causâ, in scriptâ cantilenâ, rythmo, comœdiâ, &c. appelletur, & traducatur. *Wesenbec. in paratit. ff. h. t. num. ult. & hîc in addit. ad Schneidevvin. num. 1. & consil. 22. num. 5. part. 1. Damhouder. in prax. rer. crim. c. 125. Bocerus class. 3. disp. 4. thes. 35. & 36.*

152 De picturâ famosâ, ad infamiam alicujus factâ, quæri poterit, an famosi libelli appellatione contineatur? Et licèt alia censeatur scriptura, alia pictura: adeoque species illæ disparatæ confundi non debeant. *§. literæ. 33. & §. seq. I. de rer. divis. l. qua ratione. 9. §. 1. & 2. ff. de acquir. rer. dominio*: attamen, quòd eadem sit conditio & pœna famosæ picturæ, quæ libelli famosi, non obscurum est, *per textum in d. l. lex Cornelia. 5. §. penult. ibi, aliudve quid sine scriptura in notam aliquorum produxerit. ff. h. tit. & arguunt Recessus Imperij habiti Augustæ Anno 1530. §.* Vnd nach dem durch die vnordenliche Truckerey / etc. *ibi*, Schmähschrifft / Gemälds oder dergleichen. *item Anno 1548 tit.* von Schmähschrifften / Gemälds / etc. *& Spiræ Anno 1570. §.* Zum andern / soll auch kein Buchdrucker. *cum duobus §§. subseqq. & Francofurti Anno 1577. tit. 35.* Unde scriptam injuriam, in famosum libellum, & famosam pi-

cturam

picturam non insulsè distinxisse videtur Althusius *lib.1. Iuris Rom.c 52. Eâdem de re videri poterit Farinac. lib 3. prax. criminal. q. 105. num. 471.* Sed & si quis sculptile aut fusorium opus in alicujus † infamiam fecerit, aut ab alio factum injuriosè protulerit; quum similis 153
sit ei, qui famoso libello aliquem traduxit, non dubitatur; *ut indicat dictus Recessus Imperij Augustanus de Anno 1548. tit.* von Schmähschrifften / Gemählts / vnd Gemächts. §. Ferner setzen / ordnen vnd wöllen wir. *vers.* desgleichen auch. *ibi,* gemahlet / geschnitzt / gegossen oder gemacht / etc. *item dictus Recessus Imperij Spirensis de Anno 1570.* §. Wiewol auch auff etlichen / etc. *tum etiam dictus Recessus Imperij Francofurtensis de Anno 1577. tit. 35.* §. vnd setzen / ordnen vnd wöllen wir / etc.

Cæterùm libellus famosus judicari debet, 154
non tantùm si dissimulato fictóve auctoris nomine edatur; verùm etiam, si subscripto, aut expresso: idque probatur *per d. l. lex Cornelia. 5. §. si quis librum. 9. vers. etiam si alterius nomine, &c. ff. h. t.* ubi perspicuè subinnuit Ulpianus: famosum libellum esse, sive quis eum nullo, sive proprio, sive alieno nomine expresso, composuerit. Quod autem locus iste de famoso agat libello: dubitandum non est: cùm inscriptio illius tituli sit duplex: *de injuriis scilicet, & famosis libellis*: nec usquam sub eo titulo agatur evidentiùs de famosis libellis,

quàm dicto loco. Idem apertè confirmat præallegatus Imperii Recessus Francofurtensis *de Anno 1577. tit. 35.* § vnd setzen / ordnen / etc. ubi traditur, non referre, utrùm auctor nomen suum adjecerit, vel non adjecerit; *his verbis:* Es hab der *Author* seinen Namen darunder gesetzt / oder nicht / etc. *Et hanc amplectuntur sententiam Wesenbec. in paratit. ff h. t. num. ult. & d. cons 22 num. 5. Bonifac. de Vitalinis in tract. maleficior. tit. de famos. libell. num. 1. Damhouder. d. prax. rer. crim. c. 138. num 3. Mynsinger. respons 59. num. 43 Heigius d. q. 31. num 22. & seqq. Bocerus prædicta class. 3. disp. 4. thes 35. Treutler. disp. 30. sub thesi 5. lit. 1. volum. 2. Gœddæus disput. 14. sub thesi 5. lit. D. p. 3.*

155 Nec obstat ordinatio sive constitutio criminalis Imperatoris Caroli V. *artic. 110. ibi,* Vnd sich nach Ordnung der Recht / mit seinem rechten Tauff vnnd Zunamen nicht vnterschreibt / etc. Quibus verbis disertè requiri videtur, ut famoso libello nomen auctoris insertum non sit. His enim verbis Carolus Imp. non loquitur de subscriptione componentis famosum libellum: sed potiùs disertè agit de illa subscriptione, quæ secundùm ordinem juris fit in judicio ab accusatore, qui crimen aliquod adversus alterum intentat, *de qua in l. libellorum 3 l. si cui crimen. 7. ff de accusat. & inscriptionib. l. penult. & ult. C. eod.* Hoc igitur summatim sibi vult Carolina ista constitutio:

cum,

eum, qui crimen famosum scriptis alteri impingit, pœnâ capitali plectendum esse: nisi crimen illud, libello judicialiter porrecto, nomine accusatorio in judicium deducat, & secundùm ordinem juris se subscribat. Quo casu si objectum in judicio crimen ab eo probatum fuerit; pœna libelli famosi locum non habebit.

Similiter nihil adversatur *d. l. unic. vers. sanè si quis, &c. C. de famos. libell.* ex quo textu patet, laudem mereri eum, qui nomen suum profitendo, criminosum hominem indicat. Nam quòd Imperatores, Valentinianus & Valens ibidem de hac ipsa in sive subscriptione accusatoris, quæ legitimè fit in iudicio, verba faciant, dilucidè ex ipso textu apparet, ibi, *salutis publicæ custodiam gerit.* & ibi, *ut absq; ullâ trepidatione accedat, &c.* Quibus sanè verbis publicam accusationem, & inscriptionem accusatoris denotari, nemo non animadvertit. 156

Illud quoque hìc non omittendum: quòd famosus reputetur libellus, etiamsi nomen illius, in cuius infamiam est scriptus, in eo non sit expressum, *per textum manifestum in l. quod senatusconsultum. 6. in princ. ff. h. tit.* dummodò ex quibusdam coniecturis colligi, aut per inquisitionem indagari queat, quis sit ille, in cuius infamiam libellus famosus compositus, vel editus est, *arg. l. item apud. 15. §. cui non sine* 157

causa 9. ubi Bartol. ff. eod. Boer. consil. 4. num. 18. Nihil etenim curandum, cum quo quis loquatur: sed in quem voluntatis intentio dirigatur. *l. cùm pater. 77. §. donationis. 26. ff de legat. 2.* nihilque refert, proprio nomine res appelletur, an digito ostendatur, an vocabulis quibusdam demonstretur. *l. certum. 6. ff. de reb. credit. Farinac. lib 3. prax. criminal. q. 105. num. 171.* Quòd si auctor libelli famosi, in eo nomen suum sit professus: cogere illum poterit Magistratus, ut diffamati nomen revelet, ac clarè significet. *argum. l. congruit. 13. ff. de officio præsid. Heigius d. quæst. 31. num. 33. & 34 part. 2.*

158 Utrùm autem de substantia famosi libelli sit; ut ille apud bonos & graves viros primùm sit productus, controvertitur? Et affirmanti quidem opinioni suffragatur Imola *in l. turpia. 54. in princ. ff. de legat. 1.* Sed negans sententia (quam Augustinus Ariminensis defendit *in additionib. ad Angel. Aretin. in tract. de malefic. in verb. verba injuriosa. n. 7.*) veritati propiùs accedit. Tum quia neque *in d. l. unic. C. de famos. libell.* neque in *d l. lex Cornelia. 5 §. si quis librum. 9. ff. h t.* neque etiam in d. Ordinatione criminali Caroli V. *art. 110.* (licèt hisce locis ex professo tractetur de famosis libellis) de isto famosi libelli requisito ullum extat verbum: sed simpliciter disponitur, famosum esse libellũ, qui ad infamiam alicuius perti-

pertinet: nec additur, si apud bonos & graves viros pansus vel productus sit. Tum quia Ulp. ex Papiniani mente definit; perinde esse, sive apud Principem, sive quendam alium productus sit famosus libellus, *in d.l. item apud. 15. §. si quis libello 29. ff h.tit.*

Nec adversatur huic sententiæ *c. qualiter. 24. §. ex quibus. ext. de accusationib.* ubi Ponti- 159
fex ad famosum libellum desiderare videtur; ut eo aliquis diffamatus sit apud graves bonosque viros. Nihil enim ibi de famoso libello agitur: sed potiùs docetur, quando locus inquisitioni esse possit: cùm scilicet de aliquo, ut criminis reo, fama orta est non à malevolis & maledicis; sed à providis & honestis personis. *Reliqua huc spectantia, copiosiùs novissimè explanavit D. Collega Bocerus in tr. de famos. libell. cap. 2.*

Quia verò hæc injuria, quæ famoso libello alicui infertur, cæteris multò gravior est, & atrocior: idcirco etiam graviori, adeóque capitali pœnâ vindicatur, *præalleg. l. unic ibi, capitali sententiæ subjugandum. item ibi, capitali pœnâ plectetur. Cod de famos. libell.* W*esenbec. in d. œconomia jur. ad lib. 9. Cod. mihi pag. 206. vers. ac de famosis libellis, &c.* Sed utrum hujus legis unicæ constitutio † præcisè de pœ- 160
na mortis, an aliâ mitiore intelligenda sit, Doctores vacillant: *uti constat ex Iulio Claro libr. 5. sententiar. §. fin, quæstion. 68 num 25.*

Dambou-

Damhouderio in prax. rer. crim c. 125 num. 2. Mynsingero Decad 6 respons. 59. num. 48. & seq. & Farinacio lib. 3 prax. criminal quæst. 105. inspect. 11. num. 422. & seqq. Ego autem eorum lubens sequor sententiam, qui *dictam l. unicam. C. de famos. libell.* non de ultimo supplicio, sed mitiore pœnâ, putà exilii vel deportationis, aliáve accipiendam esse existimant.

161 Fundamentum huius assertionis † hoc affertur: quia quotiescunque in pœnalibus constitutionibus, legibus vel statutis, verba ponuntur ambigua: ea facienda semper est interpretatio, per quam pœna mitior sancita esse intelligitur, *l. si præses. 31 l. sanctio legum. 41. & l. interpretat. 42. ff. de pœn. c. in pœn. 49. de reg ju. in 6. l. semper. 9. & 56. & l. ea quæ. 192. §. 1. ff. d. t. Bald. in c. nonnulli. 28. in 2. col. de rescript. Ioan. de Imol. in l. 2. ff. de publ. jud. vers item adde, quid si statutum. per textum cum gloss. in l. eos. 6. § super his. vers. ne temerè. C. de appellationib. & Ioan. Andr. in c. quanto. 18. super gloss. 1 ex. de jurejurando.* Atqui constitutionis, *quæ extat in d. leg. unic. C. de famos. libell.* verba illa, quibus exprimitur, libellum famosum fabricanti vel manifestanti capitalem pœnam irrogandam esse, sunt ambigua. Capitalis siquidem pœna

162 in † iure nostro dicitur non illa tantùm, quæ damnato vitam; sed etiam, quæ libertatem, vel civitatem adimit, adeóque caput è civitate tollit, *l. 2. & l. capitalium. 28. ff. de pœnis. d.*

l. 2. ff.

l. 2. ff. de public judic. l. edicto. 13. ff. de bonor. possessionib. l. qui cùm major. 14 §. is demum. ff. de bonis libertor. l. cum patronum. 10. ff. de jure patronat. l licèt capitalis. 103. ff. de verbor significat. Concluditur ergò, capitalem pœnam, cuius fit mentio *in d. l. unic. C. de famos. lib.* nequaquam de mortis vel ultimi supplicii, sed aliâ mitiore coërcitione esse exaudiendam: *ut rectè sentit Mynsinger. d. responso 39. num. 49. eumq; secutus D. Halbritterus in tract. de injur. cap. de libello famoso. & novissimè Ludov. Gilhausen in Comment. de injur. & fam. lib. §. 12. num. 15. Quò pertinent, quæ diligenter congessit Menochius in tract. de præsumptionib. lib. 5. præsumpt. 49.*

Porrò Glossa (quam & Carolus V. in supradicta ordinatione causarum criminal. *art. 110.* confirmavit) Angel. Salicet. Cynus, & communiter Doctores sæpe citatam l. unicam, tanquam nimis rigidam, æquitate quadam moti ita restringunt, & declarant: ut procedat, si in libello famoso tam atrox crimen obiectum sit, ut pœnam capitalem, ultimumque supplicium mereatur: secus, si crimen obiectum capitali pœnâ non sit dignum. Tunc enim pœna talionis locum habet, eâdémque animadversione diffamator coërcetur, quâ scelus libello obiectum, si verum probaretur, veniret plectendum: ne scilicet gravior sit pœna, quàm eius causa, *l. sancimus.* 163

22. C.

22. C. de pœn. Boer. consil. 1. Placa in epit. de delictis. c. 3. nu. 3. & alij, quos citat & sequitur Heigius prædicta q. 31. num. 45. & seq. part. 2. item Ioach. à Beust. in l. nam, posteaquam. 9. §. si damnetur ff. de jureju pag. 177. c. quæ sit pœna scribentis famosum libellum. vers. quod est verum, &c. & Farin. d. lib. 3. q. 105. n. 424.

164 Cæterùm autorem famosi libelli puniendum esse, sive falsum, sive etiam verum crimen, quod probare paratus est, alicui objecerit, præfata Carolina constitutio *d. art. 110 circa finem. & l. 1. C. Theodos. de famos. libell. lib. 9. tit. 34. in fin.* luculenter demonstrant. Nec refragatur, quod *sup. ex l. eum, qui nocentem. 18 ff. h. t.* allatum est: injuriarum actione conveniri non posse, qui verum alicui crimen sive vitium, quod notum esse publicè expediat, objecerit. Etenim ex paulò antè dictis liquet, magnam inter simplicem injuriam, *de qua Paulus in d. l. 18. ff. h. t. agit,* & libellum famo-
165 sum, † *de quo hîc,* esse differentiam; quippe cùm famosus libellus non solùm quâvis injuriâ aliâ sit atrocior: sed etiam (*ut verbis utar Damhouderij in prax. rer. criminal. c. 138. num. 2.*) quovis ferro nocentior, & aspide quâvis formidolosior. Quod itaque in odium tam detestabilis criminis (quo plerunque innocentissimi quique crudelius, quàm ullo gladio læduntur) expresse est statutum: interpretatione ad simplicem injuriam non

est ex-

eſt extendendum, *d. l. interpretatione. 42. ff. de pœnis. c. odia. 15. & d. c. in pœnis. 49. de reg. jur. in 6.* Et quanquam Reipubl. interſit, delicta publicari, ne maneant impunita, *d. l. eum, qui. 18. l. quod Reipubl. 33. ff. h. t. l. ita vulneratus. 51. §. 2 ff. ad L. Aquil.* tamen hoc † debito modo per ordinariam accuſationem & judicem, non illicito modo per libellum famoſum (quo ut plurimùm per detractores, diffamatores, & malevolos homines, fama & exiſtimatio innocentium hominum, *ut modò dictum*, horrendum in modum carpitur, denigratur, minuitur, aufertur) vel extrajudiciales diffamationes faciendum eſt, *l. nullus. 14. C. de Judæis, & cœlicol. l. juſtiſſimos. 3. C. de offic. Rectoris provinciæ.* 168

Nec etiam quicquam movet *d. l. unic. verſ. ſanè ſi quis, &c. C. de famoſ. libell.* ubi qui crimen objectum probat, non ſolùm à pœna famoſi libelli excuſatur: ſed etiam laudem maximam & præmium mereri dicitur. Jam enim ſuperiùs indicatum eſt, Imperatores illic haudquaquam de eo loqui, qui per famoſum libellum extra judicium alicui crimen objecit: ſed potiùs de illo, qui per ordinariam legitimamque ſolemnis accuſationis viam, crimen in judicium deducit, idque verum eſſe oſtendit. *Aſſeclæ hujus ſententiæ citantur, poſt Accurſium, in d. l. 18. ſuper verbo, infamavit. ff. h. t. Didacus Covarruv. lib. 1. variar, reſolut.*

cap.11 num.7. Anton. Gomez tit.de delictis.c.6. num.1. Fulgosius in d. l. unic. C. de libell.famos. Ludovic. Rom.consil.96. Placa lib. 1. Epit. delictor. c.1. num. 5. & 6. Aufrerius in addit. ad Capellam Tholosan. decis. 127. Menochius de arbitr.judic.lib 2.cent 3 cas.263. ad finem. Wesenbec.in paratit ff.h. t. num.ult. Robertus Aurel. lib. 2. sent. c.7. Bonifac.in pract.crim.tit. de fam. libell.num. 5. Claudius Bertazol.cons 237. vers. 410. Heigius d. part 2. q. 31. num. 41. Iacob. de Graff.in decis.cas conscient.7.num 23.lib.2.par. 2.Farinac.lib.3 prax.criminal.q.105. num. 241. & 244. Mynsing. cent.4.observat.4.num. 2 ubi hanc sententiam, quod scilicet veritas convitii prolata per libellum famosum non excuset, in Camera Imperii judicando obtinuisse asserit. Tametsi, post nonnullos Dd à se relatos, noviter dissentiat Fachineus lib. 9. controvers jur. c. 11. in princ.

167 Enimverò hoc casu, ubi videlicet auctor famosi libelli crimen obiectum probat, iudicem non ordinariam pœnam; sed extraordinariam, atque adeò mitiorem indicere debere, ex dicta constitutione Carolinâ, *art. 110.* haud difficulter evinci potest. In quo hæc verba finalia (Nach ermessen deß Richters / *idest, secundùm moderationem judicis*) accuratè sunt ponderanda. Quandocunque enim lex vel constitutio pœnam moderari iubet: iudex pœnam ordinariam, maximè verò mortis, im-

tis, imponere non poteſt. Verbum ſiquidem (*modero*) † temperamentum & diminutionem, non augmentum ſignificat, *arg. c. ſtatutum 3. ibiq; gloſ. ſuper verbo, moderandum. de prebend in 6. c. ult. de verbor. ſignif. gloſ. in Clement. 1. in verbo, moderationem. de jure patronat. Marian. Socin. in c. inquiſitioni. in princ. de accuſat. Felin. & Decius in c. ex literis. de conſtitut. Maranta diſput. 3. num. 18. Menoch. lib. 1. de arb. jud. q. 86. num. 6. & ſeq.* Et in terminis, quòd probans crimen libello famoſo objectum, mitiùs ſit puniendus, tenet Weſenbec. *in prealleg. conſ. 22. n. 5. circa finem. & Heigius d. quaeſt. 31. n. 43. part. 2.* 168

Ex hoc porrò delicto convenitur, non tantùm auctor † & fabricator famoſi libelli: ſed & is, qui ejuſmodi libellum emendum vel vendendum curavit, aut inventum non ſtatim corrupit, ſed divulgavit, *l. lex Cornelia. 5. §. ſi quis librum. 9. & § ſeq ff. hoc t. l. unic. C. de famoſ. libell. & l. 9. C. Theodoſ. eod. tit. Schneidevvin. hic num. 1. Ludovicus Gilhauſen in Comment. novo, de injur. & fam. libell. § 12. num. 6.* Verùm ut hæc de famoſis libellis materia nimis (prô dolor) corruptiſſimo hoc noſtro ſeculo frequens ac uſitata, exactiùs & intelligi, & diligentiùs præcaveri poſſit: aliquot caſus hîc conſtituere atque ſubjicere lubet. 169

Primus itaque caſus eſt: cùm quis libellum famoſum non modò compoſuit & conſcri- 170

psit: sed eundem etiam vel ipse, vel per alium edidit, & publicavit. Quo sanè casu pœnæ ordinariæ, famosis libellis præstitutæ, locum fore, nullum prorsus est dubium, *d. l. unic. C. de famos. libell. Menoch. de arbitr. jud. lib. 2. cent. 3. cas. 263. num. 35.* ubi scribit, adversus ejusmodi famosi libelli compositorem, tum pœnam capitis, tum de jure Pontificio fustigationis, sive flagellationis, & interdum excommunicationis, esse sancitam, *can. 1. 2. & 3 caus. 5 qu 1. ibiq. gloss. & Dd. communiter. Idem post complures alios, confirmat Farinacius d. lib. 3. prax. crim. q. 105. n. 430. & seqq.*

Secundus est casus: cùm is, qui libellum famosum fabricavit, illum non edidit & manifestavit: sed laceravit, vel igni consumpsit.
171 Hac specie æquius † esse videtur; huic fabricatori nullam pœnam esse infligendam: tum quia antequam prodiit ad aliquem extrinsecum actum, facti pœnituit: tum quia alterius fama, cùm non constet, quid in eo libello scriptum fuerit, illæsa mansit: tum etiam quia ad pœnam famosi libelli indicendam non sufficit ejus compositio: sed disertè requiritur ejusdem publicatio, *d. l. unic. ibi, sed vim earum manifestaverit. Cod. de famos. libell. & d. constit. criminal. Caroli V. artic. 110. ibi,* die er außbreytet. *& ibi,* soll dannoch der Außrüffer solcher Schmach / etc. *Menoch. dicto cas. 263. numer. 37.*

Tertius casus est: cùm qui libellum famosum composuit, eum ipsemet non publicavit, nec etiam publicandum curavit: sed casu fuit ab alio inventus & publicatus. Hac utique specie auctorem ordinariâ pœnâ feriendum esse, non sine ratione concludit Menochius *loco modò notato. num. 36.* Etenim negari non potest, auctorem præcipuè fuisse in causa, quòd famosus iste libellus in lucem prodierit: cùm illum apud se retinuerit, & non potiùs statim corruperit. Jam verò ut nihil interest, occidat † quis ipse, an causam mortis præbeat *l. nihil. 15. ff. ad L. Cornel. de sicar.* ita nihil refert, famosum libellum quis edat, an causam edendi suppeditet. Quò etiam pertinet textus *in leg. qui occidit. 30. §. in hac quoq;. ff. ad L. Aquil. & in l. Prætor ait. 4. §. sed & si quis. ff. vi bonor. raptor.* ubi nihil referre dicitur; utrùm quis damnum det ipse: an causam seu occasionem præstet, ut ab alio detur. Adde, quòd danti operam † rei illicitæ omne id imputatur, quod ex ea re sequitur: præsertim si eventus ex opere, quod fecit, per se, vel ut plurimùm sequi consuevit, *arg. l. quoniam multa. 6. C. ad l. Iul. de vi publ. l. 1. §. ex incendio. ff. de incend. ruin. naufrag l. quod quis ex culpa. 203. ff. de reg. jur. c. suscepimus. 10. & c. sicut ex literarum. 20. de homicid.* Præterea cùm auctor & compositor libelli famosi, eundem asservaverit: facilè conjicitur, diffamandi &

172
173
174

publicandi animum, quem tempore compositionis habuit, non fuisse mutatum; nec eum
175 facti pœnituisse. Tum quòd mutatio † voluntatis non præsumitur, *l. eum, qui voluntatem. 22. ff. de probationib. l. non ad ea. 89. ubi gl. in verb præsens. ff. de condic. & demonstrat l. sancimus. 27. C. de testament. c. licèt. 7. de procuratorib. in 6.* Tum si voluisset pœnitere; sine ullo labore libellum famosum lacerare, vel Vulcano consecrare potuisset. Quod cùm non fecerit: colligere promptum est, ipsius voluntate ac consensu publicationem factam: ac propterea pœna ordinaria eum plectendum esse.

176 Huic pronunciato nihil decerpit, quòd in delictis immediata, proxima & propinqua, non autem remota causa attendi debeat, *l. penult. ff. de condict. ob turp. causam. l socium, qui, 60. § 1. ff pro socio. l. si domum. 45 ff. locati. l. si mulier. 21. § 1. ff. de act. rerum amotar.* Nam in proposito casu auctor famosi libelli proxima & immediata causa, ob quam publicatio est facta, fuit: cùm libelli compositio & asservatio, ex quibus secuta est inventio & publicatio, eandem publicationem immediatè antecesserint.
177 Adhæc delictum † famosi libelli duabus ex causis constat, & perficitur: compositione scilicet, & publicatione, *ut in casu præcedenti dictum.* Qui ergo compositionem ejus præstat: is etiam in eodem delicto perficien-

endo cooperatur. Quam certè cooperationem non remotam, sed ipsam propinquam delicti causam, adeóque eâdem pœnâ coërcendam esse, evidens est, *arg. l. utrùm. 6. & l. seq. ff. ad L. Pomp. de parricid. l. 1. ff. ad L. Iul. peculat. leg. is, cujus ope. 14. ff. ad l. Iul. de adult. l. 1. §. incidit. ff. ad Senatusconsultum Turpill. l. unic. C. de raptu virg. Clementina 1. de pœnis.*

Nihil item resistit Carolina constitutio criminalis, *d. art. 110.* quæ ad pœnam famosi libelli ordinariam infligendam, in persona componentis requirit publicationem. Qui enim libellum famosum composuit, compositum recondidit, nec corrupit: pro eo habetur, ac si publicasset: proindéque meritò ordinariè punitur: tametsi casu per inventorem facta sit publicatio, *d. l. qui occidit. 30. §. in hac quoq; ff. ad L. Aquil. d. l. Prætor ait. 4. § sed & si quis. ff. vi bonor. raptor. & d. l. nihil interest. 15. ff. ad L. Corn. de sicar.* Paria siquidem † sunt, quoad effectum juris, eandem personam quem esse, 178
vel pro eadem personâ haberi, *l. 1. ff de legat 1. l. cùm ex oratione. 44. ff. de excus. tutor. l. quidam cùm filium. 132 ff de verb. obligat.*

Quartus est casus: cùm quis libellum famosum composuit quidem, & etiam affixit; 179
sed affixum, antequam ipsius divulgatio seu publicatio facta est, pœnitentia ductus refixit, sustulit, atque delevit. Hac in facti specie crederem, ordinariæ famosi libelli pœnæ lo-

cum non relinqui, *arg. l. qui falsam. 19. ff. ad L.*
180 *Corn. de fals.* ubi is, qui falsam † monetam percussit, ordinariæ pœnæ non subjicitur, si priusquam imaginem & formam impresserit, ab opere incepto pœnitentiâ motus destiterit. Huic quoque sententiæ multùm patrocinatur *l. 1. Cod. de crimine stellionatus.* ubi Alexan. Imp. rescripsit in hæc verba: *Improbum quidem & criminosum fateris, easdem res pluribus pignorasse, dissimulando in posteriore obligatione, quòd eædem aliis pignori tenerentur. Verùm securitati tuæ consules, si oblato omnibus debito, criminis instituendi causam peremeris.* Eandẽm præterea sententiam non parùm confirmat *l. 3. ff. de his, qui notantur infamia.* ubi Cajus JC. hoc modo respondit: *Qui autem operas suas locavit, ut prodiret artis ludicræ causa, neq; prodit; non notatur: quia non est ea res adeò turpis, ut etiam consilium puniri de-*
181 *beat.* Ex qua lege † patescit, pœnitentiam de maleficio jam cœpto interpositam, remissionem pœnæ inducere: maximè ubi maleficium tam turpe & grave non est, ut etiam consilium de eo susceptum puniri debeat. Quod autem consilium in præsenti genere delicti, absque effectu susceptum, sit puniendum, nullà lege aut constitutione expressum est. Ideóque tale consilium, effectu publicationis non secuto, pœnam ordinariam non meretur. Quò facit etiam, quòd justæ pœni-

tudi-

tudinis humanitas non est amputanda, ut loquuntur Impp. Arcadius & Honorius *in l. si quis. 28. C. de appellat* sed delicti venia pœnitentibus danda, *l. Manichæos. 4 §. sed nec filios. C. de hæret.*

Non obstat *l. qui ea mente. 65. ff. de furt. & l. pen. ff. vi bonor. rapt.* ubi pœnitentia nihil prodest. Nam in his legibus agitur de pœna pecuniarià dupli vel quadrupli, præstandà, quâ fur vel raptor, propter furtũ rapinámve domino rerum ablatarũ obligatus est. Quæ obligatio cùm propter furtũ vel rapinam commissam, rerum ablatarum domino sit quæsita: ei invito, ob pœnitentiã furis vel raptoris, auferri nequit. *vulgatâ l. id, quod nostrũ. 11. ff. de reg. jur.* At in proposito casu nõ agitur de obligatione ad pœnam pecuniariã, cuiquam quæsitâ, verùm de pœnâ criminali libelli famosi: quæ non ad commodum privatum seu pecuniarium, sed ad vindictam publicam exercetur; ac propterea in bonis illius, qui agit, esse non censetur, *arg. l. populares. 7. §. 1. ff. de popularib. act.* Hæc itaq; non ad privatum commodum, sed ad publicam vindictam tendens accusatio, pœnitẽtiâ interveniente, absq; ulla cujusquam injuria tolli potest: quod tamen nõ obtinet in obligatione, ad privatum commodum ex delicto quæsitâ. Hæc enim cùm semel nostra facta sit: propter pœnitentiam delinquentis, nobis invitis & dissentientibus auferri nec 182

potest, nec debet, *d. l. id, quod nostrum. 11. ff. de*
183 *reg. jur.* Deinde respondendum † ad objectas leges, *ut & ad l. 1. §. si rem. 25. ff. depos. l. quid sit fugitivus, 17. §. 1. ff. de ædilit. edicto. & similes*; eas loqui de delictis iam patratis & consummatis, & quibus læsio alicui accidit: ubi pœnitentia à pœna non excusat. Nos verò hîc agimus de libello famoso, composito quidem & affixo, sed propter pœnitentiam auctoris non publicato, adeóque delicto, inchoato quidem, sed nondum perfecto; ubi pœnitentia ad pœnam ordinariam evitandam prodest, & sufficit. *Sed ea de re latiùs Iulius Clarus lib. 5. sentent. §. fin. quæst. 69. num. 21. & quæst. 92. num. 1.*

184 Non item obstat *l. si falsos. 8. C. ad l. Corn. de fals.* ubi pœnam falsi, ordinariam non evitant, qui falsum fabricarunt testamentum aut codicillum, etiamsi eo usi non sint. Eadem ergò ratione pœnam famosi libelli ordinariam non effugiet, qui famosum libellum confecit & affixit, etiamsi pœnitentiâ instimulatus eundem ante publicationem receperit, & laceraverit. Non obstat, *inquam.* Etenim in ista lege de pœnitentia susceptâ nihil prorsus expressum est; nec expositum, falsum testamentum propter pœnitentiam interpositam in usum deductum non esse. Hoc quidem constat, fabricatorem illius testamenti eo usum non esse: sed non constat, quòd pœnitentiâ motus ab usu

ab usu ejusdem abstinuerit: cùm defectu occasionis, vel aliis causis impediri potuerit, quò minùs falso testamento uteretur. Qui itaque falsum composuit testamentum, etsi eo deficiente occasione, uti non potuerit: si tamen animo utendi semper retinuit, nec pœnituit: falsi pœnam ordinariam non evitabit. *Et de hac specie d. l si falsos. 8. accipiendam esse omnino verisimile videtur.* Cæterùm si post falsum testamentum confectum, pœnitentiâ ductus animum mutasset, illudque usurpare noluisset, sed lacerasset, alióve quovis pacto corrupisset: probabiliter fortassis quispiam dixerit, eum pœnæ falsi ordinariæ haudquaquam subjacere, *argum. sup. allegatæ l. 1. C. de crimine stellionat. & l. si quis in pignore 35. §. fin. ff. de pignor. act.* ex quibus colligitur, pœnitentiam delictum etiam perfectum quodammodo purgare, & prodesse: dummodo re integrâ, & eo tempore interponatur, quo delictum istud nemini adhuc nocuit, aut præjudicavit.

Præterea non obstat *l. 1. in fin. ff. ad l. Pomp. de parricid.* ubi filius, qui emit venenum, ut patri daret, quamvis non dederit, ordinariâ ultimi supplicii pœnâ plectitur: *& l. 3. in princ. ff. ad l. Cornel. de sicar.* ubi qui venenum hominis necandi causâ paravit, etiamsi nemini propinaverit, legis Corneliæ pœna ordinâriâ punitur. Nam respondetur, in his similibusque 185

legibus agi de illis, qui non pœnitentiâ justâ permoti, sed potiùs occasione maleficium perficiendi destituti, propinatione veneni abstinuerunt. Quòd si ergo in istis casibus constaret; ideo quempiam à delicto destitisse, quòd vera ipsum pœnitentia invaserit: existimaverim ego, à pœna ordinariâ recedendum: si modò ex delicto illo nullum adhuc damnum vel detrimentum cuiquam illatum esset.

186 Hoc ampliùs non obstat *l. item apud Labeonem. 15. §. 1. ff. h. t.* ubi pœnam actionis injuriarum patitur non solùm is, qui aliquem pulsavit: sed etiam, qui ut pulsaret, manus levavit; quantumvis pœnitentiâ adductus, à pulsando abstinuerit. Dicendum enim est, in specie hujus legis injuriam iam fuisse alicui illatam, cùm *(ut suprà circa princip. hujus §. nu. 5. explicavimus)* non tantùm pulsando, sed & manus adversus alium levando atque minando, injuria irrogetur. Quòd autem post illatam injuriam pœnitentia ad abolendam injuriarum actionem nihil prosit aut conducat, palam
187 est: tum quia factum † infectum fieri nequit, *l. in bello. 12. §. facti. ff. de captivis & postlim. re-*
188 *vers.* tum quia pœnitentia † locum non habet, ubi læsio alicui jam contigit, *Bald. in l. si quis non dicam rapere. 5. C. de Episcop. & Cler. Menoch. lib. 2. de arbitr. judic cent 4 casu. 360. n. 13. D. Halbritter. in suo tract. de injuriis. cap de fame.*

Famoso libello. & hac de re prolixiùs dicetur infr. in §. hac actio. 12. n. 76. hoc tit. Sic itaque contrariis argumentis dissolutis, intrepidè concludendum est; in proposito hoc quarto casu pœnitenti ordinariam famosi libelli pœnam remittendam esse: tametsi is nihilominus propter hoc suum delictum extra ordinem coërceri possit, & debeat. *arg. l. 1. in prin. & l. fin. ff. de extraord. criminib. l. Imperatores Severus. 34. ff. de jure fisci & l. & generaliter. 3. § 1. ubi Bart. ff. de calumniatorib.*

Quintus casus est: cùm quis libellum fa- 189
mosum non composuit, sed, alio componente & dictante, scripsit. Et hunc scribentem æquè, ac ipsum auctorem, puniendum esse, apertè colligitur *ex l. lex Cornelia. 5. § si quis librum 9. ibi, ad infamiam alicujus pertinentem scripserit. ff. h. t.* ubi ad pœnam libelli famosi indicendam non requiritur, ut scriptor simul ejusmodi libellum componat: sed sufficit, eum ab aliquo scriptum esse, alio componente & dictante.

Nec adversatur, quòd Joannes Cephalus 190
cons. 341. nu. 16. lib 3. scribit; ista *allegatæ l. 5.* verba *(scripserit, composuerit, ediderit)* copulativè accipienda esse: idque patere ex puncto posito inter unum verbum, & aliud; qui punctus copulam importet, ejusque virtutem habeat. *juxta gl. in l. pretia rerum. 63. in verb. adeat ff. ad l. Falc. gl. in Clem. sæpè. & ibi Card. col. 4. de verb. signif.*

signif. Bald. in l. si patruus. 4. C. communia utriusq; judicij. Angel. & Imol. in l. si ita quis. 28. ff. de hered. instit. Alex. cons 100. col. 1. lib. 6. Ias. cons. 87. col. 1. lib. 1 Decius, in l. in eo, quod plus. 110. §. ubi verba. ff. de reg. jur. & alibi. Hæc namque interpretatio erronea est, & perspicuè refutatur ex eodem textu, his verbis: *dolóve malo fecerit, quò quid eorum fieret.* Ex quibus manifestissimum evadit, præcedentia verba non copulativè, sed disiunctivè intelligenda esse: ac proinde in præsenti casu tam scriptorem, quàm compositorem, pœnam famosi libelli incurrere: dummodo libellus ad effectum perductus, hoc est, manifestatus & publicatus fuerit. Quod tàmen declarandum est, ut tum demum scriptor teneatur, si dolosè diffamandi gratia scripserit. *d. l. lex Cornelia 5. § si quis librum. ibi, dolóve malo fecerit. l. item apud Labeonem. 15. §. ait prætor. 25. ibi, ne quid infamandi causa fiat. & §. generalitèr. 27. ff. h. t.* Hæcque qualitas, id est, dolus & animus infamandi, non tantùm videtur præsumenda in eo, qui componit & edit, *Ang. in d. l. item ap. 15. §. si quis libello. 29. ff. eod. Cephalus d. cons 341 nu. 21.* sed in eo etiam, qui alio componente & dictante, ejusmodi libellum excipit & scribit: cùm opem auxiliumque delinquenti ferat, ac propterea in pari causa cum eodem esse censeatur. *l. utrùm. 6. ff. ad l. Pomp. de parricid. l. 1 ff. ad l. Jul. peculat. l. unic. C. de raptu virgin. Clement.*

ment. 1. de pœn. & similib. D. Halbritt. in d. tract. de injuriis. cap. de famos. libell.

Sextus casus est: cùm aliquis famosum libellum neque composuit, neque scripsit: sed ab alio compositum & scriptum accepit, legit, vel descripsit, aut per alium sibi describi curavit; non tamen publicavit. Hunc sanè quibusdam præsumptionibus à dolo, atque adeò à pœna ordinaria excusari posse opinor. Si enim casu duntaxat fortuito, & occasione, ut quid novitatis juxta communem omnium hominum desiderium ac votum perciperetur, evenit; ut istiusmodi libellus à quopiam legatur, vel describatur: satis inde apparet, non animo infamandi aut injuriandi id factum esse: & proinde pœnam *l. unic. C. de famos. libell.* cessare: cùm injuria † absque animo injuriandi non fiat: nec famosi libelli lectura sine dolo pœnam mereatur, *l. si non convicii. 5. cum ibi notatis. C. h. t. l. lex Cornelia 5 § si quis librum. ff. eod. Plotus consil. 131. num. 7 sub tomo. 1. consil. criminal. Bursatus cons. 94. num. 17.* Dolus autem abesse † videtur à delicto, quod ex improviso casu accidit: & fato plerumque, non noxæ imputatur, *l. 1. in fin. C. ad l. Cornel. de sicar. Tiraquell. de pœnis temper. caus. 13. numer. 3.* Qui casus in dubio † magis, quàm studium & propositum delinquendi præsumitur: cùm delicta per accidens commissa, in dubio præsumantur, *l. meritò. 51. ff pro socio.*

191 192 193 194

Curt.

Curt. consil. 169. num 4. vol. 1. criminal. Et quando adsunt præsumptiones, quòd citra animum injuriandi lectus, vel transcriptus sit famosus libellus: illæ præponderant præsumptioni, quòd istud animo injuriandi, aut diffamandi sit factum. Præsumptiones siqui-
195 dem † delictorum exclusivæ, præferuntur aliis delictorum inclusivis, *Oldrad. cons. 53. num. 3. Socin. sen. consil. 218. num 5. cum seqq. Brunus cons. 27. Riminald cons. 136. num. 15. tom. 1. criminal quos novè refert & sequitur D. Halbritter. d. tractat. de injur. cap. de famos. libell.* Atque isthæc quidem præsumptio, quòd famosus libellus absque injuriandi animo lectus & descriptus sit, adjuvari & corroborari poterit singulari affectione & amore, quo legens & transcribens complectitur illum, qui in libello famoso nominatus est. Hæc namque affectio singularis operatur & efficit, ut animus injuriandi à legente vel transcribente abesse præsumatur, *Bursatus d. cons. 94.*
196 Quodlibet enim † obscurum factum, ex affectione cujusque capit interpretationem, *l. capienda. 168. §. 1. ff. de reg. jur. Cephal. cons. 76. num. 49. lib. 1.* Et huc facit, quod ex Baldo *in addit ad Speculat. tit. de præsumpt. §. species.* adfert Menochius *lib. 5. præsumpt. 16. num. 5.* injuriam non præsumi illatam ob cognationis affinitatisque vinculum. Sed & non parùm prodest ad excusandum à dolo malo, si ex cir-

circumstan-

cumſtantiis colligi poſſit; aliquem delectationis tantùm causâ, & ut videat acutum ſive aſtutum ingenium & intentionem compoſitoris, libellum famoſum ab eo accepiſſe, & ſine publicatione legiſſe vel deſcripſiſſe. Hinc etenim facilè conjicere licet (præſertim ſi homo literatus, honeſtus, bonæ famæ & exiſtimationis legerit, vel deſcripſerit) quòd non causâ infamandi, ſed potiùs † addiſcendi 197
ſtudio id fecerit: eò, quòd tales qualitates honeſtatis, ac bonæ opinionis & famæ, præſumptionem delicti excludant. *arg. c. in literis. 24. in fin. ubi Felin. col. 2. verſ. ſecundò fallit. de teſtib gloſſ. l 3 in princ. in verb. honeſta. ff. eod. Cravett. conſil. 244. num. 6. Roland. à Valle conſ. 38. num. 34. & conſ. 77. num 35. lib 1. Gozadin. conſ. 11. nu. 12. Iaſon. in l. admonendi. 31. num. 167. ff. de jurejur. Grammat. voto. 21. num. 17. ad fin. conſ. crim. 13. num. 15. conſ 35. num. 47. conſ. 60. nu. 12. Socin. jun. conſ. 45. lib. 3. Cephal. conſ 341. num. 22. lib 3. Porrò de hoc ſexto caſu videatur etjam Menochius lib. 2, de arbit. jud. cent. 3. caſ. 263. num. 41.*

Septimus caſus eſt: cùm quis libellum famoſum ab alio acceptum, viciſſim alii, & quidem uni tantùm, ſecretò tradidit. Hunc ordinariâ libelli famoſi pœna afficiendum non eſſe, c » clu lunt *Burſatus prædicto conſ. 94. nu. 17. Placa lib. 1. Epit. delictor. c. 3 nu. 2. Sylveſter Pierius in ſumma, in verb. Libellus, circa finem,*

& eos

& eos referens D. Halbritter. sup. allegato loco. Cujus conclusionis ratio hæc est: tum quia ex traditione & communicatione alteri secretò facta, non obscurè colligitur; communicantem non habuisse animum diffamandi. Tum quia libellum famosum manifestasse seu publicasse non dicitur, nisi qui effecit, ut ad plurium notitiam pervenerit. *Cephalus dict. cons. 341. num. 28. allegans Bartolum in l. heredes palàm. 21 in princ. ff. qui test. fac. poss. & leg. si verò. 5. §. 1. opposition. 1. ff. qui satisdar. cog. & Speculat. tit. de notor. crim. §. 1. & §. jam de notorio, &c.*

199 Octavus est casus: cùm quis famosum libellum non composuit: sed jam ab alio compositum, casu invenit, nec eum vel laceravit, vel delevit, vel combussit; sed vim ejus manifestavit. Hunc pœna capitali puniendum esse, non ambigui juris est. *l. unic. C de famos. libell. & l. 9. C. Theodos. eod. tit.* Ejúsque ratio est: tum quia ille præsumitur auctor & compositor libelli, *d. l. un. ibi, sciat se quasi auctorem hujusmodi delicti. C. d. t. can. 1. caus. 5. quæst. 1. Sylvester Pierius in d. summa. in verbo, libellus. ad fin. vers. advertendum est tertiò, &c.* Tum quia sine ejus opera frustrà libellus fuisset compositus. Cùm ergo ipse delictum ad effectum perduxerit: meritò capitali pœnæ subjugatur. *Latiùs Menoch. præfat. lib. 2. de arb. jud. cas. 263. num. 38.*

Nonus est casus: cùm quis libellum famo- 200
sum reperit quidem & legit, nec corrupit: sed tamen illum non publicavit. Hac specie ordinariam pœnam famosi libelli locum non habere; inter omnes convenit, *per textum d. l. unic. C. de famos. libell.* qui ad pœnam capitalem inventori infligendam copulativè requirit: ut libellum repererit, & manifestaverit, sive publicaverit. Cessante itaque publicatione, & pœna capitalis cessare debet. *argum. l. adigere. 6. § quamvis. ff. de jure patronat. & c. cùm cessante. 60. ex. de appellationib.* Sed † utrum 201
extra ordinem saltem arbitrio judicis ejusmodi inventor puniri debeat, controversum est? Et quidem id affirmat Anton. Gomez. *tom. 3. variar. resolut. c. 6. n. 1. circa finem.* Contrarium verò docuit Menochius *dicto casu 263. num. 39. & seq. post Baldum, Salicetum, Bonifacium Vitalem, aliosq; à se citatos.* Quam posteriorem sententiam, tanquam benigniorem, & ego non invitus amplector, *arg. d. l. unic. C. de famos. libell.* quæ non præcisè mandat, ut inventor libelli famosi, eum corrumpat: sed disiunctivè præscribit, ut aut corrumpat, aut nulli confiteatur inventum. Quare etsi inventor non corrumpat: si tamen inventum nulli confiteatur, hoc est, nemini revelet aut manifestet: hac suâ reticentiâ legis præcepto obtemperat, adeóque pœnam nullam mereatur. Ex duabus enim † rebus alternativè seu 202

disiunctivè promissis vel injunctis, non utraque, sed una tantùm debetur; & electio debitoris est, quam solvere & præstare velit, *l. plerunq. 10. §. ult ff. de jur. dot. l jusiurandum. 34. §. ait prætor. ff. de jurejurand. l si in emptione. 34. §. penult. ff. de contrah. empt. & similib. Et eo de casu latè dissertat Farinacius lib. 3. prax. criminal. q. 105. n. 462. & subseqq.*

At quid, si ejusmodi libellus ab inventore non laceratus vel corruptus, postea ab alio (inscio tamen, & non consentiente inventore) manifestatus fuerit? Et ne hoc quidem casu ei aliquam pœnam, sive ordinariam, sive extraordinariam irrogandam esse, rectè novissimè censet D. Halbritterus, Collega meus charissimus, *in tractat. de injur. cap. de famoso libell.* Cùm enim inventor isti manifestationi causam non dederit (dummodo apud eum libellus iste iterum inventus non fuerit) delictum hoc manifestationis non ipsi inventori, sed totum manifestatori imputandum: ac propterea hic solus, non ille puniendus erit: cùm † pœnæ suos tenere auctores
203 debeant. *l. crimen 26. ff. de pœn. l. 2. § 2. in fin. & §. nullum. ff. de decurionibus. l. sancimus. 22. C. de pœnis.*

204 Decimus & ultimus est casus: cùm quis libellum famosum quidem invenit, vel ab alio recepit, cumque alius ostendit & manifestavit: verùm auctorem illius libelli à se inventi, vel sibi

vel ſibi traditi, demonſtrare paratus eſt. Hoc in caſu ejuſmodi inventorem pœna famoſi libelli non eſſe percellendum, opinatur Jacobus Butrigar. *in ſæpe allegata l. unic. C. de famoſ. libell.* Burſatus. *d. conſ. 94. nu. 32.* & Cephalus *prædicto conſ 341. n. 30.* Cæterùm contrariam ſententiam (cui, utpote veriori, & ego libenter ſubſcribo) non levibus rationibus defendunt & confirmant, *Salic. in d. l. unic. C. eod. Schneid. in hoc §. noſt. n. 5. Speckhan. cent. 2. quæſtionum jur. claſſ. 3. q. 7. n. 11. & D. Halbritt. loco paulò antè deſignato.* Primùm enim ex iis, quæ ſuprà caſu tertio expoſuimus, dilucidè conſtat: auctorem famoſi libelli, ordinariæ pœnæ ſubdendum eſſe, quamvis eundem ipſe non ediderit vel publicaverit, ſed alius quiſpiam hoc fecerit. Multò ergo magis manifeſtator eſt puniendus: quippe qui pandendo & ſpargendo libellum famoſum plùs, quàm ipſe compoſitor, deliquiſſe cenſetur: propterea quòd iſta ratione delictum omnino perfecit, atq; ita famam, honorem, & exiſtimationem innocentis publicè læſit, eiq; maculam improbè inuſſit. Uterque igitur tam propalator, ſeu divulgator, licèt auctorem indicaverit, quàm auctor ſeu compoſitor ipſe, venit puniendus: nec alter alterius delicto excuſatur. Nam & aliàs reus † alicujus criminis non liberatur, 109
ſi ſocium delicti nominet: ſed ambo pariter plectuntur. *l. utrùm. 6 ff. ad l. Pomp. de parricid.*

ricid. l. unic. C. de crim. pecul. l. ult. C. de accus. Secundò si famosi libelli auctor, qui criminis objecti veritatem monstrat, pœnam effugere non potest, *uti suprà ostensum est ex constitutione Carolina, art. 110. & l. 1. C. Theod. de famos. libell.* multò certè minùs pœnam evitare poterit manifestator, qui tantùm auctorem libelli famosi defert. Plus siquidem est, veritatem criminis objecti docere, quàm auctorem famosi libelli ostendere. Tertiò huic sen-
206 tentiæ suffragatur textus † *in l. si falsos. 8. C. ad l. Corn. de fals.* ubi utens scienter instrumento falso, pœnâ falsi coërcetur; licèt appareat, alium istius instrumenti auctorem & fabricatorem fuisse. Eâdem ergo ratione propalans, adeóque usurpans libellum famosum ad alterius infamiam & contumeliam, puniri debet; tametsi non ipsum, sed alium illius auctorem fuisse constet. Quartò eandem assertionem plurimùm juvat textus *in l. lex Cornelia. 5. §. si quis librum. 9. ff. h. t.* ubi ob solam libelli famosi editionem quis punitur; etiamsi alium composuisse libellum manifestum sit. Item *in §. seq. 10. ejusdem legis* notatur: emptorem vel venditorem libelli famosi eadem pœnâ teneri, ob id solùm, quòd emerit seu vendiderit. Ex quo evidenter patet, eum à pœna non excusari aut liberari; quantumvis auctorem libelli famosi nominare possit. Postremò
207 nostro † huic pronunciato adstipulatur *d. l. un. C.*

un. C. de famos. libell. ubi famosi libelli inventor, qui vim ejus manifestavit, capitali animadversioni subditur, etiamsi ignarus repererit. Atque ita in hac l. præsupponitur; inventorem, eundemque manifestatorem non fuisse libelli famosi auctorem, sed alium: & nihilominus tamen pœnâ afficitur. Ideóque inde fit perspicuum, nihil inventori & manifestatori prodesse, si auctorem libelli famosi nominare & demonstrare paratus sit.

Huic sententiæ, præmissis rationum momentis firmatæ, non contradicit Alexan. Imp. 108
in l. majorem. 4. C. ad l. Corn. de fals. ubi in hæc verba rescripsit *Majorem severitatem exigit, ut merita eorum, qui falsis rescriptionibus utuntur, dignâ coërceantur pœnâ: sed qui deceptus est per alium, si suam innocentiam probat, & eum, à quo accepit, exhibet, se liberat.* Etenim in hujus legis specie exhibens seu demonstrans auctorem falsi instrumenti, liberatur quidem à pœna legis Corn. de falsis: sed non tam propter exhibitionem per se, quàm propterea liberatur, quòd per illam exhibitionem docuerit simul, se per auctorem deceptum fuisse, nec dolo malo falsum instrumentum usurpasse: cùm id falsum esse prorsus ignoraverit. Quæ quidem ignorantia à delicti pœnâ eum excusat, *l. genero. 8. ff. de his, qui not. infam. l. Iulianus. 9. §. Marcellus. vers. si tamen ignarus. ff. ad exhiben. l. si ignorans. 50. ff. locati.*

l.3.§.non tantùm.ff.de incend.ruin.naufrag.l.fin. ff.de decretis ab ordine faciend. l. qui in alterius. 42. & l.non potest improbus. 99.ff. de reg. jur. l. manifestissimi. 22. §.sin autem nescius. C. de furtis.l.3.ibi, consensum enim,non ignorantiam volumus obligari. C.de tabulariis,scribis,&c. li.10. tit.69. In proposito autem casu manifestator libelli famosi demonstrare non potest; se innocentem esse, vel justâ ignorantiâ ductum, divulgasse libellum famosum. Etsi enim auctorem nominare queat: non tamen protinus inde evincitur, dolo malo eum caruisse: cùm ex hoc ipso,quòd libellum famosum manifestavit,in dolo esse præsumatur; & consequenter causari nequit,se ex ignorantiâ & absq; do-
209 lo malo deliquisse. Nam quisquis † actum illicitum & legibus interdictum (qualis est publicatio famosi libelli, *d. l.unic. C.de famos libell.*) gerit sive perficit: doli suspicionem incurrit. *Alexan. cons. 103. nu. 13. vers. & quando quis. lib. 1. Paris. cons. 52. n.33. vol. 4. & cons. 78. n. 6 eod. vol. 4. Cravet. cons. 193. n. 2. & 3. Mascard. de probationib. vol. 1. concl. 531. n. 50. & seqq.*

Illud hic studiosè observandum est; quòd
210 generali † fermè omnium locorum consuetudine receptum videtur: ut famosos libellos spargentes, vel etiam componentes, non capitali, sed arbitrariâ judicis pœnâ, pro ratione omnium circumstantiarum, plectantur. Idque novissimi Recessus Imperii haud obscurè

ſcurè probare videntur. Reichstags Abſchiedt zu Augſpurg *de Anno 1530* §. vnd nach dem durch die vnordentliche/ etc. *& de Anno 1548. tit.* von Schmähſchrifften / etc. §. Ferner ſetzen. *in fine.* Reichstags Abſchiedt zu Speyer/ *de An. 1570.* §. Zum andern / ſoll auch / etc. Policey Ordnung zu Franckfurt / *de Anno 1577. tit. 35.* von Buchtruckern/ etc. §. Wann wir nun/ etc. *ibi,* auch einer ſchweren Peen / nach Ermeſſigung jhrer ordenlichen Obrigkeit / etc. *& §. ſeq. in fin.* Unde & Domini Collegæ mei hactenus ejuſmodi delinquentibus; maximè, ubi privatæ tantùm perſonæ famoſis ſcriptis læſæ fuerunt, nullam aliam, quàm graviorem pecuniariam, & carceris pœnam (ſi rectè memini) ſuis conſiliis ſive ſententiis impoſuerunt. *Confer Heigium part. 2. q. 31. n. 47. & ſeqq. uſq; ad finem. nec non D. Bocerum latiſſimè ea de re diſſerentem, in tract. de famoſ. libell. cap. 5. & Farinac. lib. 3. prax. criminal. quæſt. 105. n. 426.*

Subjicienda hoc loco eſt, & dirimenda an- 211
ceps quæſtio: Nunquid delictum famoſi libelli publicum ſit, an privatum? Ego, non attentis aliorum traditionibus, illud privatum eſſe arbitror. Ratio hujus aſſertionis hæc eſt: tum quia tam in Digeſtis, quàm in hiſce Inſtitutionibus, & Codice, inter privata delicta recenſetur: tum quia nullâ certâ lege cautum aut conſtitutum eſt,

 ut in-

ut injuria, per famosum libellum illata, publicum sit judicium vel delictum. *l. 1. ff. de publ. judic. l. 3. §. ult. ff. de prævaricatorib.*

212 Non obstat *l. quod Senatusconsultum. 6. ff. h. t.* ubi traditur, si in famoso libello nomen diffamati, sive ejus, quem injuria respicit, non sit adjectum: publicâ quæstione rem esse vindicandam. Nam respondendum; quæstionem publicam ibi nihil aliud esse, quàm accusationem publicam, hoc est, cuilibet de populo permissam: cùm incertum sit, quem auctor libelli notare voluerit, & plures in suspicionem vocari possint: adeóque cuilibet in ea civitate injuria facta putetur. Non tamen propterea injuria isthæc privatum delictum esse desinit; etiamsi publica persecutio seu accusatio concedatur. Quia publicum delictum dicitur, vel ratione legis, quod certa lex publicum esse voluit, & decrevit: vel ratione persecutionis, cujus persecutio seu accusatio cuivis permittitur. Illud propriè & verè est publicum delictum vel judicium, utpote certâ lege publicorum judiciorum constitutum. Hoc impropriè & abusivè dicitur publicum, quippe ex nulla lege publicorum judiciorum proficiscens. *d. l. 1. ff. de publ. jud. d. l. 3. §. fin. ff. de prævaricatorib. eleganter Vultejus lib. 2. Iurisp. Rom. c. 25. num. 9.* Hinc etsi populares actio-

213 nes † cuivis ex populo dentur, *l. 1. & 4. ff. de popularib. act. l. eum, qui. 30. §. in popularib. ff. de jure-*

reju-

rejurando: non tamen verè ob id publica sunt judicia; quippe ex lege aliquâ judiciorum publicorum non descendentia. *Sed hac de refusius in §.1 infr de publ. jud.*

Porrò ei, quod *ex d.l 6.ff.h.t.* diximus, si nomen diffamati in libello famoso non sit expressum, publicâ quæstione seu accusatione rem esse vindicandam; non adversatur † *l. item apud.15.§.cui.9.ff. eod.* ubi disertè notatur, 214
si incertæ personæ convicium fiat, nullam executionem, & sic nec publicam accusationem esse. Etenim Ulpianus ibi interpretatur Prætoris edictum, quo cavit, in eum judicium se daturum, qui adversus bonos mores convicium cui fecisse dicetur. Istud verbum, *cui*, in edicto positum sic interpretatur; ut ad personam certam, non verò incertam sit referendum, subindicans, hanc mentem Prætoris esse; ut, si injuria certæ personæ sit facta, edicto locus relinquatur, & injuriarum actio competat: sin autem incertæ personæ injuria facta sit, nulla ex edicto Prætoris detur executio, id est, injuriarum actio, de quâ Prætor in suo edicto loquitur. Unde apparet, Ulpianum non contradicere Paulo *in d.l. 6.* cùm ille agat de injuriarum actione; quæ, si incertæ personæ convicium factum sit, non conceditur: hic verò loquatur de publicâ libelli famosi quæstione sive accusatione: quæ eo casu, ubi nomen diffamati expressum non est, cuivis de

populo accommodatur: siquidem cujusvis intersit, injuriam illam per famosum libellum incertæ personæ irrogatam vindicari. Ra-
215 tio autem, cur privata † injuriarum actio non competat, quando incertæ personæ injuria facta est, se ipsam ostendit. Cùm enim injuriarum actio privata sit, & per consequentiam (nam principaliter vindictam concernit, *ut dicetur inf. §. in summa. 10. num. 58. & seqq. h. t.*) ad privatum interesse, sive pœnam offenso præstandam detur: eâ experiri nequit, qui nullum privatum interesse prætendere potest. Quocirca si injuria personæ incertæ illata fuerit: non poterit quispiam prætendere, se contumeliâ affectum esse, suáque interesse, ut honor & existimatio vindicetur, eoque nomine pœna pecuniaria sibi adjudicetur. Atque hunc in modum illa, primo intuitu pugnantia Jurisconsultorum responsa, doctè conciliat D. Halbritter. *in tract. de injur. cap. de famos. libell. ad fin.*

Præterea nostræ sententiæ, quâ famosum libellum inter privata delicta connumeramus, nihil decerpit *l. un. C. de famos. libell. & Constitutio criminalis Caroli V. artic. 110.* ubi habetur, famosi libelli crimen pœnâ capitis coërceri: quæ pœna videtur ad publicam animadversionem sive vindictam spectare, *l. 2. in princ. l. ultimum. 21. l. sanctio. 41 ff de pœn.* Ca-
216 pitalis enim pœna † non est certa, & perpetua

publi-

publicorum judiciorum nota: cùm non omnia judicia publica ſint capitalia: ſicut nec omnia capitalia, publica, *§. 2. inf. de publ. jud. l. 2. ff. eod. l. 1. § ult. ff. de extraord. criminib.* ubi multa enumerantur crimina, capitis pœnâ plectenda ſive expianda: quæ tamen minimè ſunt publica. Sic in actione † injuriarum cri- 217
minaliter intentatâ, pœna arbitraria, ſi qualitas delicti ſuadeat, aliæque circumſtantiæ urgeant, ad mortem uſque extendi poteſt; ut communiter Doctores teſtantur, & infrà (favente Domino) plenius docebitur, *ad d. §. in ſumma. h. t. num. 14. & ſeqq.* neque tamen propterea quis injuriam rectè publicis delictis annumeraverit.

Tandem & illa quæſtio quotidiana qui- 218
dem, verùm difficilis & dubitationis plena, moveri atque ventilari hoc loco poterit: Utrùm famoſo libello diffamatus, honoris ſui & exiſtimationis aliquam faciat jacturam? Et ſanè vulgi opinione receptum eſt: eum, qui per famoſum libellum aut convicium, ab aliquo injuriâ affectus eſt, infamiâ laborare; donec contra injuriantem, injuriarum actione conventum, victricem ſententiam in judicio obtinuerit. Hinc opifices in Collegiis ſuis mechanicis non ferunt quenquam, cui injuria eſt illata, priuſquam ille modo legitimo ſe adverſus in-

juriatorem ultus fuerit. Verùm vanam prorſus eſſe iſthanc & erroneam opinionem, ex
219 ſequentibus conſtabit. Infamis † aliquis cenſetur, vel juſſu & auctoritate juris: vel re ipſa, id eſt, proprio turpi facto, & opinione hominum: vel opinione tantùm hominum, abſque proprio turpi facto. *l. 2. verſ. licèt enim verbis, & c. ff. de obſeq. parentib. & patronis præſtand. l. ea, quæ pater. 13. C. ex quib. cauſis infam. irro-*
220 *gat. & l. 2. C. de dignitatib. lib. 12.* Primi † generis infames, propriè infames dicuntur; ſuntque illi, quibus jus ipſum nominatim infamiam irrogat: id quod tripliciter contingit. I. Ob ſolum aliquod delictum, citra iudicis ſententiam. *l. 1. & t. tit. ff. de his, qui not. infam. l. decreto. 15. & l. penult. C. ex quib. cauſ. infam. irrog. l. 1. §. removet. 6. ff. de poſtulando. l. probrum. 41. & l. palàm. 43. ff. de ritu nuptiar. l. ſi quis major. 41. C de tranſactionib. l. cùm vir nubit. 31. C. ad leg. Iul. de adulter.* II. Ob iudicialem condemnationem, maleficii cuiuſdam cauſa factam. *d. l. 1. ibi, qui furti. & ibi, qui pro ſocio. l. athletas. 4. § fin. l. furti. 6. § 1. & ſeqq. l. notatur. 15. & aliquot ſeqq. ff. de his, qui not. infam. l. ult. C. ex quib. cauſ. infam. irrog. cum ſimilib.* III. Ob turpe delictum, & pactum de eo remittendo, precio interveniente, ſine iudicis auctoritate interpoſitum. *d. l. 1. verſ. qui furti. d. l. 4. §. ult. l. quoniam. 5. d. l. furti. 6. §. pactúq;. ff. de his, qui not. infam. l. non damnatos. 18. C. ex quib.*

ex quib. cauſ. infam. irrog. fuſiùs D. Bocer. claſſ. 5. Diſput 6. theſ. 58. 59. 60 & 72. Cæterùm in numero horum, qui iuris auctoritate infames propriè ſunt, haberi haud poſſunt illi, quorum famam libello famoſo aut convicio quodam aliquis eſt inſectatus; ſive primum, ſive ſecundum, ſive tertium genus iure infamium ſpectemus. Nemo enim ipſo iure, proprieque infamis eſt: niſi quem ius ſpecialiter & nominatim infamem pronunciat. *d. l. ea, quæ pater. 13. ibi, infames jure non faciunt. C. ex quib. cauſ. infam. irrogatur. & l. cognitionum 5. §. exiſtimatio. ff. de extraord. cognitionib.*

Quod ad eos attinet, qui ex proprio ſuo turpi & nefario facto, hominum opinione infames reputantur; ſunt illi, qui maleficium aliquod, putà furtum, iniuriam, rapinam, adulterium, homicidium, aliudve crimen publicum commiſerunt; ex eo tamen iudicis ſententiâ definitivâ condemnati non ſunt. *l. interlocutio. 19. C. ex quib. cauſ. infam. irrog. d. l. 2. ff. de obſeq. parentib. & patronis præſtand. d. l. 2. C. de dignitatib.* Hi propriè infames eſſe in iure noſtro negantur: & nullam exiſtimationis infamiam pertimeſcere ſive ſuſtinere dicuntur. *l. nullam. 14. d. l. interlocutio. 19. ibi, infamem eum feciſſe non videtur. C. ex quib. cauſ. infam. irrogat. & l. eos, qui. 12. ibi, nec enim infames ſunt. ff. de decurionib.* Huic etiam infamium ordini accenſeri non poſſe illum, cui convitium 228

eſt fa-

est factum, aut in cuius infamiam famosus libellus emanavit, si integer vitæ, scelerisque purus sit, non dubitatur: cùm non sola obtrectatio & convicium, sed flagitium ipsum efficiat, ut quis opinione honestorum & gravium virorum pro infami habeatur, *ut paulò antè ostensum.*

222 Sola gravium & honestorum hominum opinione, absque suo proprio scelere, quodammodo infames existimantur illi, qui quidem revera infames non sunt: sed in jure levis notæ maculà aspersi dicuntur. *l. fratres 37. C. de inoffic. testam.* quorum item opinio ac verecundia apud bonos & graves onerari dicitur. *d. l. ea, quæ. 13. & l. verbum. 17. C. ex quib. caus. infam. irrogat.* Sed & horum consortio aggregari debere eum, qui famosa scripturâ aut
223 convitio diffamatus est, rectè negatur. Tum † quia nulla lege (sine qua loqui erubescẽdum, *Novell. 18. c. 5.*) ille, qui est immeritò diffamatus, isti infamium societati connumeratur. Tum etiam quia nemo prudens & discretus opinabitur facilè: verecundiam onerari illius, sive notæ levis maculâ aspergi eum, qui protervitate alicujus iniuria est affectus: quippe cùm optimus & integerrimus quisque malevolorum maledictis vexari possit. At-
224 que ita † ex hac succincta specierum infamium omnium inductione perspicuum evadit: quòd nullam omnino infamiam is incurrat, qui fa-

qui famoſo libello, aut quo alio convicio diffamatus eſt. Quam ſententiam evidentiſſimè confirmat textus *in ſ. allegata l. unic. C. de famoſis libell.* in cuius fine Impp. Valentinianus & Valens aiunt: *Hujuſmodi autem libellus alterius opinionem non lædat.* Eidem patrocinatur quoque Receſſus Imperii Auguſtanus *de Anno 1548. in fine. tit.* Von Handwercks Söhnen/ Geſellen/ Knechten vnd Lehrknaben. §. dieweil. *verſ.* Es ſoll auch der jenig/ etc. item Ordinatio Politiæ Francofurtenſis. *de Anno 1577. tit. 38.* §. Es ſollen auch/ etc. *ubi his diſponitur verbis:* Es ſoll auch der jenig/ ſo geſchmähet worden/ keines wegs außgetrieben/ ſondern bey ſeinem Handwerck gelaſſen/ vnnd die Handwercks Geſellen/ mit vnd neben jhme zu arbeyten ſchuldig ſeyn/ ſo lang biß die angezogene iniurien vnd Schmähe/ gegen jhme/ wie ſichs gebürt/ erörtert wirdt/ etc. *Et ſic etiam noviſſimè docuit D. Collega Bocerus in tractat. de famoſ. libell. cap. 4. per totum.*

Pro huius materiæ complemento & hoc indagare expedit: utrùm ſpurii ſint habendi pro infamibus? Negativam ſententiam & æquitati & veritati magis conſentaneam eſſe iudico, has tres præcipuè ob cauſas. I. Ubi nulla eſt culpa, † ibi pœna debet eſſe nulla. *l. aliud. 131. ff. de verbor. ſignif. l. crimen. 26 ff. de pœn.* 224

216

de pœn. l. sancimus. 22. C. eod. At in spurio nulla est illegitimæ procreationis culpa. *l spurii. 6. ff. de decurionib. Novell. 12. in princ. c. nasci. 56. distinct.* Unde Bion apud Plutarchum bellè ait: eum, qui parentum pœnas liberis irroget, similem videri medico, qui paternum ob
227 morbum filiis medicamenta propinet. II. Infamibus & turpib. † personis aditus ad dignitates non patet. *d. l. 2. C. de dignitatib. c. penult. de reg. jur in 6.* Spuriis autem portæ dignitatum patent. *l generaliter. 3. § spurios. 2. & d l. spurii. 6. in princ. ff. de decurionib.* III. Si spurii ob id, quòd ex legibus improbato coitu nati sunt, infamium loco habendi essent: consequens foret, eos statim ab ineunte ætate & infantiâ turpes atque infames existimandos
228 esse: cùm tamẽ † ius nostrum satis crudele esse pronunciet, ut infantes, qui sensu carent, adeóque doli & culpæ incapaces sunt, peccasse intelligantur. *l. si quis suo. 33. in fine. C. de inofficioso testam. & l. 1. vers. impuberes verò. C. de falsa moneta.*

229 Huic decisioni non obstat *c. accedens. 14. ext. de purgat. canonica. c. per venerabilem. 13. ad finem. ext. qui filii sint legitimi. can. 1. & can. si gens. 9. distinct. 56. Sapient. cap. 3. v. 16. & c. 4. v. 3. & seqq.* in quibus locis spurius ad sacros ordines promoveri prohibetur, eique longævitas & benedictio divina denegatur. Id enim non de omni indistinctè spurio intelli-

gendum

gendum eſt: ſed de eo duntaxat, qui parentum vitia imitatur: nequaquam verò de eo, quem propria virtus, vitæque honeſtas commendat, *per c. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 12. & 13. diſtinct. 56. d. l. 3. § ſpurios. ibi, & re & vitâ honeſtâ recipientur. ff. de decurionib.*

Nec adverſatur locus *Deuteron. c. 23. v. 2.* 236
ubi de ſcorto natus in Eccleſiam Domini ingredi, adeóque munus publicum gerere vetatur. Nam præceptum illud ad Judaicam pertinuit politiam, quo nunc non adſtringimur. Proindeque ſi ſpurii ſint ſingulari prudentiâ, & excellentibus virtutibus præditi: ab officiis politicis vel Eccleſiaſticis hodie non ſunt arcendi. Hinc & Jephthe, † qui ſpu- 237
rius erat & ex meretrice natus, à populo Iſraëlitico fuit in Ducem exercitus electus: illumque Deus ipſe ſuo populo gubernatorem præfici voluit. *Judic. 11.* Quia Deus non ſibi, ſed hominibus legem præſcripſerat. Præterea & illud ex hiſtoriarum monumentis liquet: multos, qui ſpurii fuerunt, in egregios & inſignes viros evaſiſſe, & ad maximos dignitatum gradus evectos fuiſſe: *ut pluribus oſtendit Gabriel Palæotus in tract. de nothis ſpuriisq. c. 55.*

Similiter aſſertioni noſtræ nihil reſiſtit. *l.* 238
legem Anaſtaſii 7. circa med. ibi, qua indigni non ſunt, qui alieno laborant vitio. & l. ult. C. de naturalib. liber. &c. ex quibus patet, quòd liberi-

 natu-

naturales dicantur laborare vitio alieno, scil. parentum suorum. Siquidem vitium istud in ipsis spuriis infame non est: alioquin enim omnis homo infamis diceretur, utpote qui vitio primorum parentum laboraret. Imò con-
233 trà disertè responsum extat: patris † notà filium maculari non debere. *l. 2. §. in filiis. 2. vers. in avo quoq;. ff. de decurionib.* & nullum patris delictum innocenti filio pœnæ esse. *d. l. 2. §. nullum. 7. ff. eod.* item filium non portare iniquitatem patris sui *Ezechiel. c. 18. v 20.* nec ejusdem odio prægravari. *d l si quis suo. 33. §. legis. C. de inoffic. testam. c. non debet. 22. de reg. jur in 6.* & denique matris calamitatem filiis, sicque etiam spuriis, nocere non debere. *§. sufficit. J. de ingenuis.*

234 Sic minimè refragatur *l. si qua illustris. 5. C. ad SC. Orfitianum.* ubi Imp. Justinianus in mulieribus ingenuis & illustribus nominari spurios, satis injuriosum, satisque acerbum & indignum dicit. Id namque non ita accipiendum est, quasi ipsi spurii ex eo, quòd spurii sunt, infames censeantur: sed quòd spuriorum matri illustri injuriosum & indignum sit, quòd filios naturales sive spurios habeat. Prætereà quamvis injuriosum sit, appellare aliquem spurium. *d. l. si qua illustris. 5. C. eod.* inde tamen non sequitur, spurium esse infamiâ notatum. Nam & qui alium quempiam contumeliosè vocat vel luscum, vel cœcum, vel sur-

vel ſurdum, vel claudum, vel pauperem, vel gibboſum: injuriâ quidem eundem afficit, licèt ille iſtiuſmodi aliquo corporis vitio laboret, *arg. l. 2. in fine princip. verſ. quid enim tam durum, &c. C. quando & quibus quarta pars debetur, &c. lib 10.* haud tamen ex iſthac injurioſa appellatione aliquis eorum infamiâ notatur; ut nec ille, qui verbis per ſe injurioſis immeritò oneratur, *per textum in l. unic. in fin. C. de famoſ. libell. Donell. lib. 15. Commentar. de jure civ. c. 38. pag. 504. verſ. nihil agit voluntas, &c.*

Ampliùs haud repugnat *can. conjunctiones. 2. cauſ. 35. quæſt. 2. & 3.* ubi liberi illegitimè nati infamiâ notari videntur. Etenim textus iſte non loquitur de ſpuriis, ſed de contrahentibus nuptias inceſtas, & ait, quòd iſti infames cenſeantur. Sic quoque textus *in c. infames. 17. cauſ. 6. quæſt. 1.* de his, qui commiſerunt inceſtum, non verò de liberis inceſtuoſis, exaudiri debet. 235

Denique nihil movet, quòd in liberis & poſteris plerunque exempla criminis paterni metuantur, *arg. l. quiſquis. 5. §. 1. C. ad l. Iul. majeſtat.* & ſcortatores quandam vim, quæ etiam tranſeat in filios, in ſemen transfundere putentur. Quandoquidem argumentum iſtud probabile quidem eſt, at non neceſſarium. Etſi enim filius ſæpe ſimilis patri eſſe ſolet: hoc tamen non eſt perpetuò verum: cùm 236

& ex improbo & vili patre aliquando probus & integræ vitæ filius nascatur: sicut è contrario ex probo honestoque patre degener & improbus filius sæpenumerò producitur. I-
237 deóque spurii,† si modò honestis moribus & virtutibus conspicui sint, non debent propter natales impediri, quo minùs ad honores & dignitates ascendant. *Huicq; sententiæ, post Paleotum d. tract. de nothis, & c. c 55. subscripserunt Hartman Pistoris lib. 1. quæstion. jur. q 30. Fachineus lib. 4. controvers. jur. c. 93. Bronchorst. cent 1 Miscellan. controvers. assert. 22. D Bocer. in tract. de investitur. feud. c. 3. n. 141. Arumæus Exercit. Iustin. 11. th. 9. lit. b. Matthias Stephan. cent. 2. quæst. 81. lit. b. Iacobus Thoming. decis. 48. & Hænon. Disp 9. controvers. 8. Tametsi acriter in contrarium disputet Heigius part. 1. q 21. num. 18. & seqq. ubi plures citat: quibus esse adstipulatur Roberus Disp. 11. sub th. 12.*

§. *Patitur autem. 2.*

Patitur autem quis injuriam non solùm per semetipsum, sed etiam per liberos suos, quos in potestate habet: itemque per uxorem suam. Id enim magis prævaluit. Itaque si filiæ alicujus, quæ Titio nupta est, injuriam feceris: non solùm filii nomine tecum

inju-

injuriarum agi poteſt, ſed etiam patris quoque & mariti nomine. Contrà autem, ſi viro injuria facta ſit: uxor injuriarum agere non poteſt. Defendi enim uxores à viris, non viros ab uxoribus, æquum eſt. Sed & ſocer nurus nomine, cujus vir ejus in poteſtate eſt, injuriarum agere poteſt.

SUMMARIA.

1 Injuria alicui fit, vel per ſemetipſum, vel per alias perſonas; & hujus ratio.
2 Injuriator filiumfamiliâs putans patremfamiliâs, vel mulierem viduam, &c. patri aut marito injuriam feciſſe non videtur.
3 Senſus l item apud 15 § interdum. 45. ff de injur.
4 Injuria liberis noſtris facta, ad nos adeò pertinet: ut, etiamſi volentibus iis fiat, tamen nobis actio competat.
5 Volenti & conſentienti non fit fraus, aut injuria.
6 Laudando malitiam augeri non oportet.
7 An valeat pactum inter creditorem & debitorem, quo creditori permittitur, debitorem moroſum quoquo modo traducere ac diffamare.
8 Voluntas hominis eſt ambulatoria, & quotidie mutari poteſt.
9 Pactum invalidum eſt, quo ruſticus concedit alteri, ſi deinceps in ejus horto reperiatur, quòd ipſe eum queat verberare.
10 Conventio non valet, quâ offendens vindictam offenſo permittit.
11 Nemo ſuorum membrorum dominus.
12 Duabus rebus homini inprimis opus: bonâ conſcientiâ, & bona fama.
13 Sententia l. 1. §. uſque adeò. ff. de injur.
14 Intellectus l. in diem. 8. §. 1. ff. de aqua & aq. pluv. arcend.
15 Contractus, qui ab initio ſunt voluntatis, ex poſt facto ſunt neceſſitatis.

16 Nomine filii emancipati, vel spurii, pater iniuriarum agere nequit.
17 Num pater injuriam, filiofamilias irrogatam, eo invito remittere possit.
18 Vtrùm filius, post remissam à patre injuriam emancipatus, actionem injuriarum, repetere valeat.
19 Remissa injuria amplius recoli non potest: & factum legitimè, retractari non debet.
20 Enodatur l. sed si unius 17. § sed si pater. 14. vers. idem & si emancipatus. ff. de injur.
21 Sensus l. 1 C. de bon. matern l cùm oportet. 6. & l. ult. C. de bonis, quæ liberis, &c.
22 Anne frater propter injuriam fratri factam, aliáve conjuncta persona in linea collaterali, ob injuriam coniuncto factam, iniuriarum agere queat.
23 Ius singulare in uno indicat, ius commune esse contrarium in aliis.
24 Vnus pro iniuria alteri facta, regulariter nequit iniuriarum experiri.
25 Ab officio iudicis & testis, tum propriæ causæ, tum affectionis ratione quis repellitur.
26 Suorum appellatione qui contineantur.
27 Num magistratui, ex iniuria subdito inflicta, iniuriarum actio quæratur.
28 Ex actibus cum alio gestis, nulla nobis acquiritur obligatio.
29 Nemo in aliena lite, idoneus defensor existimatur absque satisdatione.
30 Patria & dominica potestas, est diversa à potestate magistratus.
31 Pater & filius habentur pro una eademque persona.
32 Subdito iniuria contemplatione domini illata, ipse dominus iniuriarum suo nomine experiri potest.
33 Quando Vniversitas vel Respublica, pro iniuria civi facta, iniuriarum agere queat.
34 Ex una iniuria interdum quadruplex oritur actio.
35 An si viro iniuria illata sit, uxor eam persequi possit.
36 Vxores à viris defendi æquum est: non contrà.
37 Vxores virorum, non viri uxorum, dignitatem participant.
38 Quibus casibus uxor agere possit, si maritus iniuria sit affectus.
39 Vniversitatem, Senatum vel Collegium iniuria afficiens,

esens, omnibus & singulis Collegis iniuriam facere voluisse creditur.

40 Vniversitas, vel Collegium pro certa persona habetur.

41 Quod Vniversitati aut Collegio debetur: singulis non debetur: & quod Vniversitatis est, ad singulos non pertinet.

EXplicatum est hactenus abundè; qui, & quomodo injuriam faciant, id est, qui actione injuriarum teneantur: nunc, quibus injuria fiat, id est, qui iniuriarum actionem habeant, dispiciendum. Fit autem alicui injuria, vel per † semetipsum, vel per alias personas. 1
Per semetipsum: cùm immediatè seu directò ipsi patrifamiliâs, aut matrifamiliâs sive præsenti, sive absenti, injuria infertur. Per alias personas: cùm mediatè sive per consequentiam fit: veluti cùm fit liberis, vel servis, vel uxori, aut sponsæ, nuruíve, vel cadaveri aut famæ defuncti, cui heredes, bonorumúe possessores extitimus. Horum omnium ratio est: quia spectat ad nos, & ad nostram existimationem injuria, quæ his fit, qui vel potestati nostræ, vel affectui nostro subjecti sunt. *l. 1. §. item, aut per semetipsum. & §§. seqq. l. item apud 15. §. convicium. & §. sponsum quoq; ff. h. t. Ludovic. Gilhausen in Comment. de injur. & famos. libell. § 5. num. 69. cum aliquot seqq. & §. 7. num. 2. & seq. Farinac. libr. 3. prax. criminal. quæstion. 105. inspect. 6. num. 253. & seqq. ubi multis ampliationibus & limitationib. id præ-*

2 *clarè enucleat.* Quòd si tamen † injuriator filiumfamilias patremfamilias, vel mulierem viduam, aut sponsam liberam esse putaverit: non potest videri, aut patri, aut marito, aut sponso, injuriam fecisse. Quòd si scivisset, quem filiumfamilias esse: etiamsi nescivisset, cujus filius esset: dicendum est, patrem suo nomine injuriarum agere posse: nec minùs virum & sponsum; si injurians nuptam esse sciret. Nam qui hæc non ignorat, cuicunque patri, cuicunque marito, cuicunque sponso, per filium, per uxorem, per sponsam vult facere injuriam, *l. eum, qui. 18. §. pen. & ult. ff. h. t. Paul. lib. 5. sent. t. 4. §. 3. & ibid. Cujacius.*

3 Non obstat *d. l. item apud. 15. §. interdum. 45. ff. eod.* ubi injuriarum à me conveniri non potest, qui injuriâ affecit servum meum, quem alterius, putà Sempronii esse credidit. Unde concludendum videtur: injuriarum non teneri, qui injuriam alienæ potestati subjecto intulit, si cujus potestati subjectus esset, ignoravit. Non obstat, *inquam.* Ibi enim injurians non propterea ab actione injuriarum excusatur, quòd nesciverit; servum, quem verberavit, meæ potestati subditum esse: sed quòd contemplatione Sempronii, quem dominum esse opinatus est, servum meum verberaverit, non verberaturus, si meum esse scivisset. Quare in casu illius legis injuriator animum mihi injuriam inferendi non habuit: sed Semproni-

um tan-

um tantùm injuriosè lædere voluit. Id quod ipse textus evincit, his verbis: *non cæsurus eum si meum sciisset.* In dicta verò *l. eum, qui. 18.* injurians quemcunque patrem vel dominum, per injuriam filio vel servo illatam offendere voluit: atque ita injuria illa ad dominum patremve redundavit; quamvis injuriator ignoraverit, in cujus potestate filiusfamlias, vel servus esset.

Usque adeò autem iniuria, quæ fit liberis nostris, ad nos pertinet: ut etiam si volentibus iis fiat; nobis tamen actio cōpetat: licèt liberis meritò denegetur: cùm nulla iniuria sit, quæ in volentes cadat, *d. l. 1. §. usq; adeò. l. si quis servum. 26. ff. h. t. l. in diem. 8. §. 1. ff. de aq. pluv. arcend. c. scienti. 27. de reg. jur. in 6.* Nemo siquidem † censetur fraudare eos, qui sciunt & consentiunt, *l. 1. in fin. ff. de act. empt. l. nemo videtur. 145. ff. de reg. jur. l. cùm donationis. 34. C. de transact. l. venditor. 11. in princ. C. de rescind. vendit.* Hinc patronus non invitus, sed consentiens à liberto in ius vocatus, edicto non utetur. *l quamvis. 11. ff. de in jus vocando:* nec alter plurium dominorum, qui veniam dedit, ut communis servus cæderetur, ea de re aget; sed reliqui, non consentientes. *l. sed si unius. 17. in princ. ff. hoc tit.* 4 5

Nihil resistit *l. 1. §. penult. ff. de servo corrupt.* ubi etsi servus erat omnimodo fugiturus, vel furtum facturus: tamen qui laudator huius

propositi exstitit, servi corrupti tenetur: ac
6 proinde etiam † in volente committi injuria videtur. Nam breviter respondendum: non minùs dolum argui laudantis, quàm accusantis: cùm non oporteat laudando malitiam augeri: *ut ait Vlpianus in d. §. penult. circa finem*. Quare respectu quidem servi mali, non existimatur corrupisse: secus autem respectu domini, quo invito istud factum est.

7 Porrò ex eo, quod jam diximus, injuriam volenti non fieri, elegans exoritur disceptatio: valeátne pactum inter creditorem & debitorem, quo creditori permittitur, debitorem (si constituto tempore non solvat) quoquo modo, literis vel verbis famosis, traducere & diffamare? Et pactum istud nullius momenti esse pronuncio, *per textum expressum in l. si unus. 27. §. pacta. ff. de pact. & l. pacta. 6. C. eod. & in l. filius. 15. in fin. ff. de condit. instit.* ubi habetur, ejusmodi pacta, cùm turpem causam contineant, & contra bonos mores sint, nec non pietatem, existimationem & verecundiam nostram lædant, nullam vim habere posse. Præterea certum est, injuriam fieri, quoties alicui invito, & non consentienti, vel verba, vel verbera contumeliosè inferuntur, *l. 1. §. 1. ff. h. t.* Jam autem si post consensum, de injuria inferendâ tempore conventionis interpositum, ex intervallo, & non in continenti injuria cuiquam, sive realis, sive personalis, irrogatur:

irrogatur: consensus † tempore illatæ injuriæ 8
mutatus esse præsumitur: eò, quòd voluntas hominis sit ambulatoria, adeóque de die in diem mutari possit. *l. quòd si iterum. 4. ff. de adim. legat. l. cùm hic status. 32 § pœnitentiam. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. 1. C. de sacrosanct. Eccles.* Cùm ergo in proposita quæstione diffamatio ex intervallo post consensum interpositum, non volenti, sed invito debitori fieri intelligatur: efficitur inde, actioni injuriarum omnino locum esse. Ex quo Bartol. *in d. l. 1. §. usq; adeò. n. 6. ff. h. t.* infert ad pactum, quo mediante unus † rusticus permittit alteri, si de- 9
inceps in ejus horto vel vineâ reperiatur, quòd ipse dominus horti possit eum verberare. Nam ut maximè promissor denuò hortum domini ingrediatur: tamen ex vi illius pacti pulsari non debet: propterea, quòd consensus ab initio adhibitus, tempore verberationis cessare videatur. Et pari modo † non valet 10
conventio, quâ offendens ponit se in manibus offensi vel injuriati: ut de eo possit sumere vindictam, aut facere, quod vult. *Bart. in d. l. 1. §. usq; adeò. n. 4. ff. eod.* Eodémque modo, cùm nemo sit † dominus suorum membrorum; 11
non subsistit pactum, quo quis se obligat ad torturam. *l. liber homo. 13. in princ. ff. ad l. Aquil. Gail. lib. 2. de pac. publ. c. 2. n. 15.* Cùm itaq; conventio non sit valida, per quam aliquo modo corpus læditur, præsertim si non incontinenti,

sed ex

ſed ex intervallo, læſio fiat: multò certè minùs hoc diffamationis pactum, quo creditori permittitur, debitorem non ſolventem arguere perfidiæ, vel mendacii, aut aliter eum iniuriis ſeu conviciis proſcindere, ſuſtineri poterit: cùm infamiæ metus viris bonis maior, quàm mortis eſſe debeat. *l. iſti quidem. 8. §. 2. ff. quod. met. cauſ.* & aliàs bellè dici ſoleat:
12 duabus † rebus nobis comprimis opus eſſe: bonâ ſcil. conſcientiâ, quoad Deum, & nos ipſos: bonâ famâ verò, quoad proximum. *c. nolo. 12. q. 1. & c. non ſunt audiendi. 11. q. 3. Latè hanc quæſtionem perſequitur Matthias Colerus in tract. de Proceſſib. executivis. part. 1. c. 8. num. 60. & multis ſeqq.*

13 Hanc ſententiam non deſtruit *præallegata l. 1. §. uſq; adeò. ff. h. t.* ubi actione iniuriarum filiofamilias non tenetur, qui eum volentem vendidit. Etenim in ſpecie iſtius §. filiusfamilias tam in ipſa venditione, quàm antè, in hoc conſenſit, ut venderetur: ut patet ex illis verbis: *et jamſi volentem filium quis vendiderit.* In noſtro autem caſu debitor, qui poſt ſolutionem conſtituto tempore non factam, à creditore diffamatur, non conſentit tempore diffamationis: proindéque iniuria iſthæc ei haud volenti, ſed invito infertur.

14 Similiter nihil huic ſententiæ officit *l. in diem. 8. §. 1. ff. de aqua, & aquæ pluv. arcend.* ubi conſenſus ſemel interpoſitus, tametſi poſtea mute-

mutetur, actionem iniuriarum impedit. Illic enim conventio de aquæ ductu concedendo iure interpoſita fuit. Nihil ſiquidem huic conventioni, quâ aquam ad me pertinentem tibi ducere permitto, obeſt, quò minùs ſubſiſtat, *l. 1. l. juris gentium. 7. §. aut prætor. ff. de pact. d. l. pacta. 6. C. eod.* Ideóque conventio iuſtè & legitimè † ab initio interpoſita, promiſſoris 15
pœnitentiâ mutari nequit: cùm ſufficiat, ſemel voluiſſe. *d. l. in diem. 8. §. 1. ff. de aq. & aq. pluv. arcend.* & contractus, qui ab initio ſunt voluntatis, ex poſt facto ſint neceſſitatis. *l. ſicut 5. l. ſiquidem. 8. C. de obliga. & act. l. quamvis. 39. C. de tranſactionib. c. quod ſemel placuit. 21. de reg. jur. in 6. ibiq; Dynus.* At in præſenti caſu conventio de diffamando debitorem non ſolventem, ipſo iure reprobatur, nullúmque effectum producit: & propterea creditor virtute iſtius conventionis vel pacti debitorem, tanquam perfidum aut periurum, ut qui fidem datam & promiſſam, contra officium boni viri fefellerit, verbis literiſue diffamatoriis traducere non poteſt: quoniam *(uti ſuprà dictum)* ex intervallo mutatus debitoris conſenſus præſumitur: & conſequenter diffamatio non in volentem, ſed invitum potiùs conferri intelligitur: ut idcirco iniuriarum actioni non immeritò locus relinquatur.

Rectè autem Juſtinianus hoc loco nominatim de liberis, † qui ſunt in poteſtate, loqui- 16

tur: co-

tur: eorumque nomine nos injuriarum agere posse ostendit. *l. pater. 41. ff. h. t.* Si enim emancipati sint, iisque injuria fiat: ea ad existimationem nostram spectare non videtur: ac proinde ipsi actionem injuriarum instituere possunt. *l. sed si unius. 17. §. sed si pater. ibiq; gl. & §. ult. ff. h. t. Mynsing. hîc n. 3. Schneid. n. 4. Thadæus Piso. n. 2. Borcholt. & alij communiter: utcunq; Accursius hîc contrarium teneat.* Ex quo consequitur: pro filio naturali tantùm, vel spurio, injuriâ affecto, patrem agere non posse: cùm eum non habeat in potestate, *arg. pr. tit sup de patr. potest. Schneid. & Mynsing. locis præallegatis. Gilhaus. in Comm. de injur. § 7. n. 8.*

Sed jam haud inconvenienter quæritur:
17 Num pater † injuriam, filiofamiliâs irrogatam, pro qua competit actio Prætoria (Etenim injuriam filiofamilias impositam, pro qua actio datur ex lege Cornelia, patrem remittere non posse, expeditum est: cùm hæc actio non patri, sed filio competat: nec patris consensus requiratur, ut filius agere possit. *l. lex Cornelia. 5. §. illud 6. & §. seq. ff. hoc tit.* Ratio differentiæ est: quia lex Cornelia de injuriis, coërcet injuriam, quæ manu fit, vel pulsando, vel verberando, vel domum alicujus vi introeundo. *d. l. 5. in princ. ff. eod.* proindeque atrocior & gravior est, quàm quæ verbis sive etiam literis infertur: siquidem hæc ad solam pertineat infamiam: illa & contumeliam in-

se ha-

ſe habeat, & corpus lædat, aut aliam vim contineat) eo invito remittere & condonare valeat? Et licèt quidam iſtud pernegent, *Azo in ſumma, C. h. t. num. 13. Hoſtienſ. in ſumma, ext. eod. tit. num. 5. Arius Pinel. in l. 1. part. 3. num. ult. C. de bon. matern. Treutler. vol. 2. diſput. 30. th. 7. ad lit. C. & alij horum aſſeclæ*: affirmativa tamen ſententia magis prævaluit: dummodo filii perſona non honeſtior ſit & auguſtior, quàm patris. *per textum manifeſtum & notabilem in l. ſed ſi unius. 17. §. filiofamiliâs. ubi gloſſ. & Bart. & § ſeq. ff. h. t. Idem Bart. & gl. in l. in perſona 30. ff. de pact. Iaſon in l. contra juris. 28. §. ſi filius. nu. 15. ff. eod. Maranta de ordine judicior. part. 6. t. de inquiſit. num. (mihi) 67. Boerius deciſ. 120. Boſſius in tit. de pace. Clarus lib. 5. ſent. §. fin. q. 58. n. 22. Gœddæus part. 3. diſp. 14. ſub th. 2. lit. g. Cravetta conſ. 45. n. 8. & conſil. 661. n. 9. Gomez. variar. reſolut. tom. 3. c. 6. n. 6. Lancellottus Polytus de ſubſtitutionib. cap. de pupill. ſubſtitut. num. 46. Tiber. Decian. in prax. crim. tom. 1. lib. 3. cap. 22. num. 23. Joan. Bertachinus in tract. de Epiſcop. part. 3. lib. 4. num. 22. Cataldinus à Boncompagnis, de Syndica. num. 128. Aſcan. Clem. in tract. de patr. poteſt. c. 6. effect. 8. Gilhauſen in d. Comment. de injur. § 11. n. 20. & ſeqq. Anton. Matthæus, & Schneid. hîc num. 8. Fachineus lib. 9. controverſ. jur. c. 42. aliiq́; ab eo circa finem citati. Quibus noviter aſſiſtit Hœnonius diſput. 18. contr. 30.*

Atgra-

18 At gravius hic resultat dubium: utrùm filius, post remissam à patre iniuriam emancipatus, actionem iniuriarum repetere, vel resuscitare possit? Et non posse, verius crediderim, *per d. l. sed si unius. 17. §. planè. 12 ff. h. t.* ubi Ulpianus ait: patrem iniuriam filio illatam remittere atque donare posse, ut filio actio non detur. Ex quibus utique verbis facilè evincitur, remissione iniuriæ per patrem factâ, filium, etsi emancipatus fuerit, postea agere
19 non posse. Remissa † namque semel iniuria, ampliùs recoli non potest. *§. ult. inf. h. t. l. non solùm. 11. §. 1. ff. eod l. auxilium. 37. in princ. ff. de minorib. & arg. totius tit. C. de remissione pignor.* Nec aliàs actio extincta, reviviscit. *l. qui res. 98. §. aream. 8. ff. de solut.* Et factum legitimè, retractari non debet: etsi in eum reciderit casum, à quo initium capere non potuisset. *c. factum. 73. de reg. jur. in 6. l. in ambiguis. 85. §. non est novum, ff. d. t. l. patre. 8. vers. nam furiosus ff. de his, qui sui vel alien. jur. leg. furor. 8. ff. de sponsalib. cum similib.*

20 Huic sententiæ nihil decerpit *d. l. sed si unius. 17. §. sed si pater. 14. vers. idem & si emancipatus. ff. h. t.* Quod enim ibi dicitur, idem esse, & si emancipatus filius esse proponatur: in iisdem accipiendum est terminis, de quibus Jureconsultus loquitur in principio *istius* §. ubi in filium, patriæ potestati subiectum, iniuriarum actionem à patre institutam, eo casu

trans-

transferendam esse statuit, si pater post litem contestatam abesse cœperit, vel pater vilis executionem actionis institutæ neglexerit. Illud igitur, quod in continenti de filio emancipato subjicitur, non de diversis, sed iisdem terminis exaudiendum est: quòd videlicet actio injuriarum à patre eo tempore instituta, quo filius adhuc in potestate constitutus erat; si filius postmodum emancipetur, & pater abesse cœperit, transferenda sit in filium emancipatum, ac si patriæ potestati adhuc subiectus esset.

Nihil quoque obstat *l. 1. C. de bon. matern. l. cùm oportet. 6. & l. ult. C. de bonis, quæ liberis, &c. l. renitente. 11. C. de jure deliber. cum concordantibus*: in quibus deciditur, patrem hodie non posse remittere, donare, vel alienare quicquam, quod filio aliunde, quàm ex patris substantiâ acquisitum est. Cùm itaque pater nihil de adventitiis filii bonis; adeóque ne quidem iniuriarum actionem alienare vel remittere possit: quid attinet quærere; num remissio patris filiumfamilias ab iniuriarum actione in perpetuum sic excludat, ut illam ne post emancipationem quidem intentare queat? Nihil, *inquam*, hoc obstat. Nam in adductis legibus de illis tantùm rebus & actionibus agitur, quæ sunt in bonis filii: actio autem iniuriarum in bonis nostris non computatur, antequàm litem contestemur. *l. injuriarum.* 21

28. *ff. h. t.* Unde fit, ut pater actionem istam remittendo, de bonis filiifamiliâs nihil alienasse censeatur. *Huc referenda sunt ea, quæ diximus in §. 2. effectu. 10. s. de patr. potest. numer. 34. & 35.*

22 Sed nec illa ab omni contentione immunis est quæstio an frater propter injuriam fratri factam, vel alia conjuncta persona in linea collaterali, ob injuriam conjuncto, consanguineóve irrogatam, injuriarum agere possit? Et quamvis communis (à qua absque evidenti ratione recedere, judici nefas est, *l. 1. vers. sanè crebrior. ff. de offic. quæstor. l. si de interpretatione 37 ff. de legib. Fridericus Schenck. in viridar. conclusion. 50. num. 1.*) Scribentium sit conclusio: fratrem aliásque conjunctas personas, pro injuria uni ex cognatione inustâ, non quidem civiliter, sed tantùm criminaliter experiri posse: *Bart. & Alex. in l. si ita stipulatus. 126. §. Chrysogonus ff. de verbor. oblig. Idem Bart. in l. lex Cornel. 5. in prin. ff. h. t. Idem Alex in l. si finita. 15. §. si de vectigal. col. 10. ff. de dam. infect. Felin. in c. literas. 14. col. 2. in fin. vers. quarto limita. & c. de præsumpt. Marant. de ord. jud. part. 6. tit. de inquisit. num. 60. & seq. Schneidevvin. hîc num. 15. Ioan. Fichard. in cons. Germanico. 98. num. 3. Ioan. Petr. Surdus decis. 89. num. 13. Ludovic. Gilhausen in Comment. de injur. & fam. libell. §. 7. n. 23. & seqq. ubi plures allegat.* Ego tamen fratrem, aliosque conjun-

conjunctos, propter injuriam fratri, alliisve conjunctis impositam, injuriarum absolutè agere non posse, veritati theoricæ magis consentaneum videri, sicque disputando facilè defendi posse, arbitror. Primò enim tum *hîc*; tum *in l. 1 §. 3. & § fin. cum l. seq. ff. h. t.* jure singulari constitutum videtur in persona patris, soceri, domini, mariti: ut pro injuriâ factâ filiofamilias, nurui, servo, uxori, agere possit. Ex quo colligere promptum est; in aliis conjunctis personis diversum statui: quòd videlicet pro injuria † conjuncto illatâ, agere 23
haud possint. Nam jus singulare in uno denotat, jus commune esse contrarium in aliis: vel *(ut Iurisconsulti loquuntur)* jus singulare non est producendum ad consequentias. *l. quòd verò. 14. & 2. ll. seqq. ff. de legib.* Deinde cùm injuriarum causa non publici judicii, sed privati contineat querelam, *l. injuriarum. 7. & l. ult. in princ. C. h. t.* evidens fit, quòd unus pro † injuria alteri inflictâ regulariter injuria- 24
rum prorsus experiri nequeat: cùm id privatorum judiciorum sit proprium, ut is tantùm, qui offensus aut læsus est, non verò alius pro ipso, sive civiliter, sive criminaliter, experiri possit. *arg. l. final. ibiq; gloss. sup. verb. pœnam. ff. de privat. delict. & ibi Gothofred. in rubr. l manifestissimi, 22. in princ. ibiq; communiter Dd. C. de furtis. Ang. in rubr. tit. ff. de publ. judic. Gomez.*

tom. 3. resolut. c. 1. de delictis. num. 9. ubi in hanc rem complures accersit.

Traditioni huic non adversatur *d. l. lex Cornelia. 5. in princ. ff. h. t.* ubi cùm sobrini & propiùs coniuncti, in actione iniuriarum à sobrino, alióve, qui propiore gradu est, institutâ iudices esse non possint: dicendum videtur, injuriam fratri uni, cognatóve factam, alteri quoque illatam intelligi. Non, *inquam*, lex illhæc adversatur. Neque enim sequitur: fra-
25 ter in † causa injuriarum, ad fratrem pertinente, judex esse non potest: ergo unius fratris injuria, censetur esse propria alterius fratris: cùm à judicis, sicuti & testis officio, non solùm ratione propriæ causæ, sed etiam ratione affectionis quis repellatur. *l. qui jurisdictioni. 10. ff. de jurisdict. l. testium. 3. in princ. l. penult. ff. de testibus. l. eos. 5. C. eod. c. accusatores. 12. 3. q. 5.* ubi propinquitatis & familiaritatis affectionem, veritatem impedire solere Calixtus Papa non ineptè affirmat. Quod igitur in specie *d. l. lex Cornelia. 5. ff. h. t.* frater, vel alius cognatus à judicandi munere in causa injuriarum fratrem cognatumúe concernente, removetur: id propter nimiam affectionem & benevolentiam, quæ inter fratres & consanguineos intercedit, fieri omnino probabile est: nō autem, quòd injuria uni illata, alteri quoque facta censeatur.

Similiter non obstant illi textus, quibus doce-

docetur, unumquemque posse non modò suam, sed etiam suorum injuriam judicio persequi. *l. hi tamen. 11. l. hos accusare. 12. § lege Julia, in fine ff. de accusationib. l. cum rationib. 16. C. de his, qui accusa. non poss.* Suorum namque appellatione † (rejectis variis Doctorum opinionibus, *de quibus post alios ab ipsis allegatos videre licet Marantam, de ord. jud. p. 6. tit. de inquisit. num. 62. & Decianum in tract. crim. lib. 3. c. 5. num. 10. & seqq. & noviter Gilhausen in d. Comment. de injur. §. 8. num. 8. & seqq.*) illos solummodo contineri puto, qui in sacris paternis adhuc constituti sunt: veluti filius, filia, nepos neptisve ex filio, & deinceps cæteri descendentes: quibus si injuria fiat; parentibus, quorum potestati sunt subditi, quorumque respectu sui dicuntur, injuriarum actio competit. *hoc §. nost. & l. 1. §. item aut per semetipsum. ff. h. t.* Fratres autem, aliosque ex latere conjunctos venire suorum appellatione: nusquam in jure expressè traditum, nusquam lectum est. 26

Hoc loco & illud in quæstionem opportunè venit: Num magistratui, † ex injuriâ subdito impositâ, injuriarum actio quæratur? Negativè concludendum autumo: tum quia ex negociis † & actibus non nobiscum, sed cum alio gestis, nulla nobis acquiritur obligatio. *l. quæcunq; 11. ff. de obligat. & act.* tum quia nemo in † alienâ lite sive causâ idoneus defen- 27 28 29

sor absque satisdatione existimatur. *l qui proprio. 46. §. qui alium. ff. de procuratorib. l. item ait prætor. 21. §. ult. ff ex quib. caus. majores. l. rectè. 63 ff. de jud. l. in eo, qp plus. 110. § 1. ff. de reg. ju.*

Nec obstat *hic noster §. & d. l 1 §. item aut per semetipsum. ff. h. t.* ubi non solùm per nosmetipsos, sed per alias etiam personas, potestati nostræ subjectas, adeòque per subditos nostros, injuriam pati dicimur. Etenim loquũtur ista jura de patria vel dominicâ potestate; non verò de ea, quæ magistratui in suos subditos competit: *ut exempla de liberis & servis ibidem subjecta demonstrant*. Patriam autem domini-
30 cámve † potestatem, longè dissimilem ac diversam esse à potestate magistratus, palàm est: Tum quia plus juris patri in filium, & domino in servum, quàm magistratui in subditum, tribuitur, *l. in suis. 11. ff. de liberis & postb. l. ult. C. de patria. potest. §. 1. sup. de his, qui sui vel alien. juris sunt l. 1. §. 1. ff. eod.* quibus in locis expresse
31 habetur; patribus & dominis † in liberos ac servos, vitæ necisque potestatem fuisse permissam. Tum quia naturâ inter patrem & filium tanta conjunctio esse intelligitur, ut una eademque persona reputentur *l. fin. ibiq; gl. & Dd. ff. de impub. & aliis substitut. item glo. in l. cùm non solùm. 8. circa prin. in vers. recusante filio. C. de bonis, quæ liberis, &c. Marant. de ord. jud. d. p. 6. tit. de inquisit. n. 67.*

32 Hanc tamen conclusionem non procedere cen-

re censeo; quando subdito in contumeliam magistratus vel domini injuria illata est: quia tunc magistratus vel dominus, tanquam per se injuriâ affectus, injuriarum suo nomine experiri potest, *arg. textus in l. item apt. d. 15. §. si quis sic fecit. 35. & §. penult. ff. h. t. § sed si libero. infr. h. t.* ubi pro iniuriâ servo, vel etiam libero homini, bona fide servienti factâ, ipsi domino datur iniuriarum actio, si ad eius suggillationem vel contemptum respiciat. Cuius hęc assignari potest ratio: quoniam in omni oratione non tam attendi debet persona, per quam proferuntur verba, quàm persona, cuius contemplatione proferuntur, *arg. l. isti quidem 8. §. ult. ff. quod met. caus. l servo legato. 69. §. si testator. ff. de legat. 1. l. si quis reum. 5. in fine prin. ff. de liberat. legat.* Cùm itaque in proposito casu iniuria subdito, contemplatione magistratus fuerit irrogata: colligitur, eam comprimis ipsi magistratui illatam censeri, ut suo etiam nomine iniuriarum agere possit. *Videatur Menoch. cons. 107. n. 26. lib. 2. Martin. Laudens in tr. de prin. q. 282. Lancellot. Conrad. in tr. de duello p. 1. concl. 17. n. 19. Dec. cons. 686. n. 15. Schurpf. cons. 57. n. 4. cent. 2. Paul. Fuscus in suis singularib. juris, lit. d. sing. 99. Gilhaus. in Comm. de injur. & fam. lib. §. 7. n. 14. cum seq. qui n. 29. & aliquot subsequentib. attingit, an & quatenus Episcopus injuriam Ecclesiæ aut Clerico factam, vindicare, vel etiam remittere possit.*

Ex his jam dictis absque ullâ difficultate conjicere & cognoscere licet: quòd Universitas, † Civitas, vel Respublica pro injuriâ civi factâ, injuriarum actione experiri nequeat: nisi ostendatur, istam injuriam singulari odio erga ipsam Universitatem, Civitatem, vel Rempublicam, atque adeò in contumeliam Universitatis, Civitatis, Reive publicæ esse factam: *prout in terminis respondit Cravetta cons. 45. num. 1. allegans Bartol. in l. 1. §. fin. ff. h. t. Ioannem Fab. in §. sed si libero. infr. h. t. Aufrer. decis. Tolos. q. 145. Decium in c. dilectis. in 4. notab. de appellat. & alios.* Tametsi Oldrad. *consil. 66.* eumque referens Guido Pap. *q. 465.* indistinctè voluerit; Universitatem eo casu injuriarum agere posse: licèt iniuria non in contemptum sive contumeliam ipsius Universitatis commissa fuerit.

34 Præterea ex præsenti § notandum est: ex unâ interdum iniuriâ quadruplicem oriri actionem: neque unam consumi aut tolli per aliam. Si enim uxori meæ filiæfamiliâs iniuria facta sit: & ipsi uxori, & mihi eius marito, & patri eius, & eius socero, sicque patri meo, cuius sum in potestate, iniuriarum actio competit. *hoc §. & l. 1. §. ult. ff. h. t. l. 2. C. eod. Mynsing. hîc num 5. Schneidevvin. num. 11. Piso num. 2. 3. & 4. Borcholt. & Hotoman. circa finem:* qui addit, propterea virum sive maritum in potestate patris esse oportere, ut is nurus nomine iniu-

iniuriarum agere possit: quia per ipsius mariti personam hæc actio patri acquiritur. Qui si sui iuris esset: non patri, sed ipsi soli actio quæreretur. Planè sponsum quoque ad iniuriarum actionem admittendum esse, Ulpianus disertè respondit; hac ratione motus: quòd ad contumeliam sponsi spectet iniuria, quæcunque sponsæ eius fiat. *l. item apud. 15. §. sponsum. 24. ff. eod. Schurpf. cons. 57. num. 4. cent. 2. Farinac. lib. 3. prax. criminal. quæst. 105. nu. 271. ubi & alios citat.*

At quid, si viro iniuria illata fuerit: an & uxor eam persequi & vindicare poterit? Et non 35
posse, apertè decisum est *in hoc §. nost. & l. 2. ff. h. t.* Tum, quòd uxores à viris,† non viros 36
ab uxoribus defendi, æquum est: cùm illas & ingenii infirmitas, & pudor sive verecundia muliebris, lites sectari, & in forensibus operis versari vetet, *jurib. modò allegatis. facit l. in multis. 9. ff. de stat. hom. l. 1. §. secundo loco. vers. sexum. ff. de postulando. l. 1. & 2. ff. ad S. C. Vellejan. l. exigere dotem. 65. ff. de jud. l. 2. ff. de reg. jur.* Tum, quòd uxores virorum,† non viri u- 37
xorum dignitatem participant: proindéque qui mulieris dignitatem violat; simul mariti dignitatem, quæ in ea inest, violare intelligitur: sed non contrà. *l. fœminæ. 8. ff. de Senatorib. Hotomanus ad hunc §. enunciat. 4. & 5. Speckhan. cent. 2. class. 3. q. 3. num. 1. in fin.*

Quæ tamen decisio hac declaratione tem- 38

peranda est, ut locum non habeat: primò, si maritus experiri non possit: utputà, si à patrono suo iniuriâ affectus sit: quia hoc casu uxori, velut suo nomine agenti, actio deneganda non erit. *l. non solùm. 11. § planè. 8. ff. h. t.* Deinde, si uxor non tam mariti sui, quàm propriam iniuriam persequatur: utputà, si marito obiiciatur; eum esse Lenonem, vel maritum meretricis. Tunc enim mulier pro iniuria propriâ rectè agit: quantumvis verba iniuriosa principaliter marito obiecta fuerint: *ut tradunt Ioan. Fab. Angel. Schilbock. & Schneid. ad hunc §. n. 14. & Farinac. d. quæst. 105. nu. 275.* Idem statuendum erit: si maritus iniustè, violenter & turpiter suspensus, aliòve mortis genere necatus, aut servituti subiectus fuerit. Quo casu uxor ignominiosam mariti mortẽ vindicans, non tam mariti, quàm propriã iniuriam vindicare ac persequi dicitur, *per notata Henning. Gœd. cons. 102. n. 8. & seqq. quem noviter refert & sequitur Speck. d. class. 3. q. 3. n. 3. & facit l. 3. §. cùm verò. ff. de liberal. caus. l. 4. & 5. C. de his, qui accus. non poss. videatur Lud. Gilhaus. in Comment. de injur. §. 7. nu. 42. & seqq. Hucq; referenda sunt ea, quæ dicentur in §. 1. num 13. & seqq. infr. de publ. jud.*

39 Ad extremum hic non est ignorandum: non solùm † personas singulas; sed etiam Universitatem, Collegium, vel Senatum iniuriam pati, & iniuriarum agere posse, *ut novissimè re-*

mè respondit Modest Pist. cons.26.n.44. & seqq. vol.1. eumq; secutus D. Collega Halbritt. in tr. de injur. & famos. libell. c.3. prope finem, arg. l. eum, qui.18 §.fin ff.h.t. ubi is, qui filiofamilias infert iniuriam, licèt ignoret, quis sit eius pater: tamen creditur cuicunque patri iniuriam facere voluisse. Eàdem ergo ratione & is, qui Universitatem, Senatum vel Collegium iniuriâ afficit, etsi omnes & singulos Senatores aut Collegas non noverit: omnibus tamen, etiam ignotis, & quicunque illi sint, iniuriam facere voluisse censetur. Huiusque assertionis causa videtur esse hæc: quia Municipium, † Universitas, Curia, Senatus vel Collegium certæ per- 40
sonæ vice fungitur, iurisque interpretatione pro certa personâ habetur. *l. mortuo.22. ff. de fidejussorib.* Quamvis autem iniuria Universitati, Senatui vel Collegio irrogata, ad Universitatem, Senatum, Collegiumve pertineat: probè tamen, diligenterq; notandum est: vindicationem illius non singulis, sed ipsi Universitati tantùm, Senatui, aut Collegio permitti. *arg. l. sicut.7. §.1. ff. quod cujusq; univers. nom. &c.* ubi Ulp. ait; id, quod Universitati, † 41
Senatui aut Collegio debetur, singulis non deberi: & per consequens non per singulos, sed per Universitatem, Senatum vel Collegiũ peti posse. Quò etiã facit, quòd Marcian. Jureconsultus, & Justinianus Imp. innuunt: ea, quæ Universitatis sunt, ad singulos non perti-

pertinere. *l. in tantum. 6. §. 1. ff. de rer. divis. §. universitatis. 6. I. de rer. divis. & aquir. ipsar. domin. Vide Joan. Lud. Benderum in tract. de revis. conclus. 4. num. 68.*

§. Servis autem. 3. §. Si communi. 4. §. Quòd si usufructus. 5. & §. sed si libero. 6.

Servis autem ipsis quidem nulla injuria fieri intelligitur, sed domino per eos fieri videtur, non tamen iisdem modis, quibus etiam per liberos & uxores: sed ita, cùm quid atrocius commissum fuerit, & quod apertè ad contumeliam domini respicit: veluti si quis alienum servum atrociter verberaverit; & in hunc casum actio proponitur. At si quis servo convicium fecerit, vel pugno eum percusserit: nulla in eum actio domino competit.

§. 4. Si communi servo injuria facta sit: æquum est, non pro ea parte, quâ dominus quisque est, æstimationem injuriæ fieri, sed ex dominorum personâ: quia ipsis fit injuria.

§. 5. Quòd si ususfructus in servo Titii est.

tii eſt, proprietas Mævii: magis Mævio injuria fieri intelligitur.

§. 6. Sed ſi libero homini, qui tibi bonâ fide ſervit, injuria facta ſit: nulla tibi actio dabitur; ſed ſuo nomine is experiri poterit: niſi in contumeliam tuam pulſatus ſit: tunc enim competit & tibi injuriarum actio. Idem ergò eſt & in ſervo alieno, bonâ fide tibi ſerviente: ut totiens admittatur injuriarum actio, quotiens in tuam contumeliam injuria ei facta ſit.

SUMMARIA.

1 Servis ipſis nulla fit injuria: & quamobrem.
2 Servi injuriam facere poſſunt: & cur.
3 Quando dominis per ſervos injuria fieri videatur.
4 Differentiæ inter liberos noſtros, & ſervos noſtros.
5 Atrox injuria quæ, & quomodo à levi diſtinguatur.
6 Servo communi injuriâ illatâ, cui actio competat.
7 Varius intellectus l ſed non eſſe æquum. 16. ff. de injur.
8 Examinatur prima, eáque communis opinio.
9 Confutatur altera opinio.
10 Diluitur tertia opinio.
11 Auctoris ſententia.
12 Injuriâ ſervo, in quo uſufructus eſt alienus, factâ; cui detur injuriarum actio.
13 Si libero homini, bonâ fide ſervienti, injuria inferatur, cui actio concedatur.
14 An & quatenus quiſpiam, propter injuriam famulis, mercenariis, & ſimilibus perſonis liberis illatam, actionem iniuriarum intentare poſſit.

DE servis hoc loco propriis, communibus, fructuariis, & bona fide possessis, si eis iniuria fiat, quibus iniuriarum actio, & quatenus competat, agitur. Et inquit Justinianus:
1 servis † ipsis nullam iniuriam fieri, sicque actionem iniuriarum non concedi. Cuius rei ratio hæc est: quia ut servorum nulla est persona sive caput: ita nec dignitas vel existimatio, quæ imminui possit: cùm pro nullis habeantur; & quadrupedibus, cæterísque rebus nostris, exæquentur. *l. 3. in fine. ff. de capite minut. l. quod attinet. 32. ff. de reg. jur. l. 2. §. ut igitur. ff. ad L. Aquil. D. Vultejus, Hotomanus, & Anton. Matthæus hîc in princ.* Etsi verò servi
2 nullam † iniuriam accipere aut pati intelliguntur: eos tamen iniuriam facere posse, non ambigitur. *l. sed si unius. 17. §. cùm servus. 4. & l. si plures 34. ff. hoc titulo.* Ratio diversitatis est: tum quia delicta facti sunt, & naturalia; ac proinde in servos cadunt, *l. ex contractibus. 49. ff. de obligat. & actionib. d. leg. quod attinet. 32. ff. de regul. jur.* Tum quia servi ex suo delicto obligantur; ut à dominis aut defendantur, aut noxæ dedantur. *tot. titul. infrà de noxalib. act. t. tit. ff. & C. eod. tot. tit. ff. si ex noxali caus. agat. l. si quis. 7. §. 1. & 3. ff. de jurisdict.* sed nullam actionem suo nomine habere possunt: nisi extraordinariè officio iudicis quandoque iuventur, *l. item apud. 15. §. si quis sic fecit. 35. ibi, injuria inulta à Prætore relinqui non debuit.*

ff. hoc

ff. hoc tit. gloss. Mynsing. Schneidevvin. & alij in hoc §. nostro. Dominis autem † per servos ita 3
demum iniuria fieri videtur: si quid atrocius commissum fuerit, & quod apertè ad contumeliam dominorum respiciat: ut si verberibus, vel quæstione per vim & tormenta habitâ, servis iniuria sit facta. *hîc & d. l. item apud. 15 § prætor ait: qui servum. 34. ff. eod.* Unde differentia inter † liberos nostros, & servos no- 4
stros, observanda venit: quòd iniuria illis facta, etiam levissima, vindicatur: his facta, non vindicatur: nisi gravis & atrox. *hoc §. & l. dominum. 8. C. eod. tit.* Atrocem † sive gravem in- 5
iuriam accipimus, quæ contumeliosior & maior est, veluti verberum, flagrorum, vulnerum, & similium. *l. prætor edixit. 7. §. atrocem. 7. & §. seq. in fin. ff. hoc titul.* eaque meritò à levi (ut est pugni percussio, & convicium, *per hunc textum nostrum*) non tantùm in servis, sed etiam in libertis, & ipsis liberis adversus parentes, distinguitur. Nam liberi in potestate constituti, nullam prorsus iniuriarum actionem habent adversus patrem: emancipati verò habent; sed non, nisi atrocitas suaserit. *d. leg. prætor. 7. §. sed et si quis, leg. non solùm. 11. § quanquam. 7. ff. eod. leg. sed si hac. 10. §. penultimo. ff. de in jus vocand. leg. 2. ubi Gothofredus. ff. de obsequiis parentibus & patro. præst.*

Quòd si servo communi iniuria facta sit: 6

actio

actio † sociis non pro parte dominicâ,sed pro singulorum dignitate & personâ competit, *§. si communi.h.t.* ut si uterque ex semisse dominus est: & alter senator, alter plebeius: iniuria non æqualiter æstimatur: sed secundùm gradum dignitatis, vitæque honestatem, iniuriæ æstimatio crescit,aut minuitur. *§.pœna autem. in vers. nam secundùm.inf.eod.* Atque hæc est Im-
7 peratoris † Justiniani sententia:cui gravissimè adversatur *l.sed non esse æquum.16.ff.hoc titul.* ubi Paulus ex Pedii mente asserit; ob iniuriam, communi servo factam, damnationem pro portionibus dominicis esse faciendam.

8 Hæc ἀντινομία Hotomano hìc, & quibusdam aliis videtur inexplicabilis. Vulgò Interpretes *d. l.16.* eo de casu accipiendam esse autumant, quo servo communi simpliciter, & sui ipsius contemplatione iniuria est facta: at *d.§.si communi.h.t.* de eo casu, quo servus ad contumeliam dominorum iniuriâ affectus est; *Bart.in l.item apud.15.§.fin.ff.h.t.Mynsing. & Schneid.in d.§.si communi.h.t.* Sed isthæc conciliatio non satis sibi constat. Nam illo casu, quo servo sui ipsius respectu seu contemplatione iniuria facta dicitur, nulla dominis actio accommodatur: sed iniuria servo illata, cùm ipse in iudicio standi personam non habeat, omnéque maleficium sit puniendum, à Prætore inulta relinqui non debet. *d. l.item apud.15.§.si quis sic fecit.35.ff.eod.l.ita* vulne-

vulneratus. 51. §. æstimatio. verſ. cùm neq; impunita. ff. ad L. Aquil. Ait autem hoc caſu perſpicuè Ulpianus: actionem injuriarum omnibus dominis competere; idque plus quàm manifeſtum eſſe, *d. l. 15. §. ult. ff. h. t.* Cùm ergò hoc caſu ad Prætoris officium non confugiatur: conſequens eſt, Jureconſultum *in d. l. ſed non eſſe æquum. 16. ff. eod.* nequaquam loqui eo de caſu, quo injuria ſervo ſimpliciter & ſui ipſius intuitu facta eſt; ſed cùm dominis actio detur, loqui eum de injuriâ, contemplatione dominorum factâ.

Alii arbitrantur: Paulum *in d. l. 16.* referre tantùm, non † autem approbare Pedii ſententiam. Verùm cùm ipſe Paulus deinde ſubjiciat: officio judicis portiones æſtimandas eſſe: omnino ſententiam Pedii approbaſſe cenſetur: ut & Compilatores juris, qui eam auctoritate & juſſu Juſtin. Imperatoris in Pandectas retulère, eo ipſo ſatis approbarunt, *l. 2 §. tanta autem. 10. C. de vet. jur. enucl.* 9

Rurſus non deſunt, qui diſpoſitionem *d. l. 16.* procedere contendunt, ſi ex lege Aquilia agatur. Atqui iſto caſu *cum §. ultim. ſæpè allegatæ l. 15.* non benè cohærebit. In eo ſiquidem expreſsè dicitur, actionem injuriarum competere omnibus: in qua æquum ſit *(ut Paulus ſubdit)* damnationem non fieri pro majori parte, quàm pro qua quis dominus eſt. 10

Quid igitur tandem, ad contradictionis 11

vitium evitandum, erit statuendum? Ego planè (salvis aliorum rectiùs sentientium iudiciis) existimo: Imperatorem *in d. §. si communi. h. t.* & Jurisconsultum *in citata l. 16. ff. eod.* de uno eodemque casu, nempe injuriâ, respectu dominorum servo factâ, loqui: sed *in d. §. si communi.* præsupponi, disparem dominorum conditionem esse; & alterum alteri dignitate prævalere: sicque non tam partium dominicarum, quàm personarum, in æstimatione injuriæ rationem habendam esse: in opposita verò *l. 16.* omnium dominorum, quorum servus injuriâ est affectus, parem similemque personam sive conditionem esse: adeóque pro partibus dominicis, id est, pro iis partibus, quas singuli dominorum in servo habent, injuriæ æstimationem & condemnationem fieri debere. *Atq; hanc solutionem inter cæteras etiam refert gloss. in d. l. 16. super verb. damnationem. & in d. §. si communi. h. t. quam ibidem sequitur eruditissimus Balduinus, & novissimè Giphanius.*

12 Cæterùm si injuria servo, in quo ususfructus est alienus, facta sit: injuriarum actio non usufructuario, sed proprietario dabitur. *§. quòd si ususfructus. h. t. praalleg. l. item apud. 15. §. si usumfructum. 47. ff. eod.* Cujus ratio hæc reddi posse videtur: quia usufructuarius in servo nihil habet, quàm quod ad fructus pertinet. At injuriam non pertinere ad fructus,

certum

certum est. Excipitur tamen casus, quo non proprietario, sed ipsi fructuario datur actio: putà si servus ille in contumeliam ipsius fructuarii injuriâ sit affectus, *d. l. item apud 15. §. pen. in fin. ff. d. t.* Eadem adhibenda † est distin- 13
ctio, quando libero homini, qui bonâ fide mihi servit, injuria infertur. Nam ipse injuriarum agit, non ego: nisi in contumeliam meam pulsatus fuerit. Idem est & in servo alieno, qui bonâ fide mihi servit: ut toties non domino, sed mihi injuriarum concedatur actio, quoties in meam contumeliam injuria ei facta sit. *§. sed si libero. h. t. d. l. item apud. 15 §. penultim. ff. eod.*

Ex modò dictis illa resultat quæstio: an ho- 14
die propter injuriam famulis, ancillis, mercenariis, procuratoribus, & similibus personis liberis, quarum operà utimur, illatam, injuriarum experiri possimus? Et, si istæ personæ in nostram contumeliam & suggillationem injuriosè tractatæ fuerint, competere nobis actionem, plerique argumento relatorum jurium intrepidè, & quidem non insulsè, concludunt: uti iam antè in similibus terminis tradidimus, *in §. patitur. sup. h. t. Vide, post alios, Schneidevvinum in §. quòd si usufructus. h. tit. nu. 2. cum seqq. Ludovicum Gilhausen in tractat. de injur. & famos. libell. §. 7. num. 17. & Prosperum Farinac. lib. 3. prax. criminal. quæst. 105. num. 277. & seqq.*

§. Pœna autem. 7. & §. Sed & lex Cornelia. 8.

Pœna autem injuriarnm ex lege duodecim tabularum propter membrum quidem ruptum talio erat: propter os verò fractum nummarię pœnę erant conſtitutæ, quaſi in magna veterum paupertate. Sed poſtea Prætores permittebant ipſis, qui injuriam paſſi ſunt, eam æſtimare: ut judex vel tanti reum condemnet, quanti injuriam paſſus æſtimaverit, vel minoris, prout ei viſum fuerit. Sed pœna quidem injuriæ, quæ ex lege duodecim tabularum introducta eſt, in deſuetudinem abiit: quam autem Prætores introduxerunt (quæ etiam honoraria appellatur) in judiciis frequentatur. Nam ſecundùm gradum dignitatis, vitæque honeſtatem, creſcit aut minuitur æſtimatio injuriæ, qui gradus condemnationis & in ſervili perſonâ non immeritò ſervatur: ut aliud in ſervo actore, aliud in medii actus homine, aliud in viliſſimo vel compedito, jus æſtimationis conſtituatur.

§. 8, Sed

§. 8. Sed & lex Cornelia de injuriis loquitur, & injuriarum actionem introduxit; quæ competit ob eam rem, quòd se pulsatum quis, verberatumve, vel domum suam vi introitam esse dicat. Domum autem accipimus, sive in propriâ domo quis habitet, sive in conductâ; sive gratis, sive hospitio receptus sit.

S U M M A R I A.

1 Varia injuriarum pœna.
2 Pœna legis XII. Tabularum.
3 Pœna Prætoria.
4 Pœna legis Corneliæ.
5 Pœna Senatusconsulti.
6 Pœna Impp. Valentiniani & Valentis.
7 Differentia prima inter actionem ex l. Cornelia descendentem, & Prætoriam actionem injuriarum.
8 Secunda differentia.
9 Tertia differentia.
10 Quarta differentia.
11 Quinta differentia, ejusque refutatio,
12 Sensus l. hos accusare. 12. §. fin. ff de accusat.
13 Hodie de quavis injuria, vel civiliter, vel criminaliter agi potest.
14 Vtrùm injuria affectus in judicio, statim ex ea possit agere, pendente adhuc lite principali; an verò differre actionem debeat, donec causa principalis sit decisa.
15 De ejuscemodi injuriâ coram quo judice agi possit.
16 Locus delicti præbet competens forum.

INsignis hic est locus de injuriarum pœnâ: 1
de qua tam propter tempora, quàm pro-

propter genera injuriarum dissimilia, mirè va-
2 riatum est. Nam ut rem † ab ovo (*quemadmodum dici solet*) repetamus, primò ex l. XII. tabb. ob libellum sive carmen famosum, pœna capitis aut fustium irrogari solebat, *teste Cujacio ad Paulum lib. 5. sentent. tit. 4. §. injuriarum actio, &c. & Cicerone lib. 4. de Republ.* ob membrum ruptum talio erat, è pacto, id est, sine pacto, vel extra pactum, si scilicet inferens injuriam paciscendo talionem redimere nollet. Habebat enim facultatem paciscendi, & non necesse erat pati talionem, nisi eam elegerit. Ob os verò fractum, aliasque reales & verbales injurias, nummariæ pœnæ erant constitutæ. Quæ quidem tum temporis in magna veterum paupertate, satis videbantur graves & acerbæ, *ut Justinianus hîc innuit.* Sed ea de re legatur Balduinus *in Annotationibus suis in leges XII. tabb. leg. 53. 61 & 62.* & A. Gellius *lib. 20. Noct. Atticar. c. 1.* & Hotomanus *ad hunc* §. qui & verba legis XII. tabb. referunt, & omnia latè diligenterque explicant.

3 Secundò, cùm homines (crescente eorum malitiâ, & divitiis) pœnas istas ex l. XII. tabb. descendentes floccipenderent; ut Lucii Neratii, hominis egregiè & insigniter improbi (qui pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palmâ verberare: & quemcunque depalmaverat, numerari ei statim secundùm duodecim Tabulas quinque & viginti

ginti asses jubebat) exemplum apud eundem Gellium, *d. c.1.* demonstrat: ex edicto Prætoris aliæ pœnæ inductæ sunt, exolescentibus illis in XII. Tabb. comprehensis. Hæ autem pœnæ ex edicto sunt arbitrariæ. Nam judex habitâ ratione tam injuriæ, quæ admissa dicitur, quàm dignitatis personæ, cui injuria est facta, aliarumque circumstantiarum vel tanti reum condemnare potest, quanti injuriam passus æstimaverit, vel minoris, prout ei visum fuerit. *hoc §. nostro. l. item apud. 15 §. itaq; Prætor. 44. ff. eod.* Unde fit; ut interdum non pecuniariæ tantùm, sed & graviores pœnæ reo infligantur. *pulchrè Paul. d. libr. 5. sentent. tit. 4. §. moribus. §. qui puero. §. psalterium. & §. sequent.*

Tertiò, edictum Prætoris secuta est l. Cornelia, quam Cornelius Sylla tulit: quæ ob realem injuriam tribus duntaxat casibus actionem dedit; putà si quis se pulsatum, vel verberatum, domumve suam vi introitam esse dixerit. *§ sed & lex Cornelia. h. t. l. lex Cornelia. 5. ff. eod.* Domum autem accipere debemus, non solùm proprietatem domus, sed domicilium sive habitationem. Quare sive in propriâ domo quis habitaverit, sive in conductâ, vel gratis, sive hospitio receptus: lex ista locum habebit. *h. & d. l. 5. §. domum ff. d. t. l 1 §. 2. in fin. ff. de alext. l. 1. §. 2. ff. de agnosc. & alend. lib. l. dies. 4. §. prætor ait. ff. de damn. infect. l. qui* 4

domum. 8. in fin. l. nec in ea. 22. §. 2. ff. ad l. Jul. de adult. l. in l. Censoria. 203. ibiq; doctissimus Gœddæus n. 2. ff. de verb. significat.

5 Quartò, & Senatusconsultum quoddam factum est, ex quo puniebantur ii, qui epigrammata, aliudve quid, etiam sine scriptura, in notam aliorum produxerint, vel emendum vendendumve curaverint, præmio constituto iis, qui ejusmodi diffamantes deferebant. *d. l. lex Cornelia, 5. §. penult. & ult. & l. seq. ff. h. t.*

6 Postremò accessit Impp. Valentiniani & Valentis Constitutio: quâ, pœnâ legis 12. tabb. rursus in usum revocatâ, cautum est: ut famosos libellos spargentes, vel inventos pandentes infamandi causâ, capitali supplicio subjugentur. *l. unic. C. de famoso libello. Borcholt. in Comment. de pactis. c. 2. n. 21. Verùm de famosis libellis ubertim exposuimus sup. in §. 1. h. t. n. 149. & multis seqq.*

7 Porrò actionem ex l. Cornelia provenientem, plurimùm à Prætoria iniuriarum actione differre, inter omnes constat. Primùm enim actio legis Corneliæ *(secundùm receptiorem & veriorem sententiam)* est civilis & legitima, utpote ex lege; ac propterea perpetua: actio verò injuriarum ex edicto descendens, est Prætoria; & ideo annalis. *l. si non convicij. 5. C. hoc tit. princ. infrà. de perpet. & temp. act. l. in honorariis. 35. ff. de obligat. & act. Sed hac de re*

acturi

acturi sumus, σὺν Θεῷ fusiùs in §. ult. infrà hoc tit. Deinde actio † legis Corneliæ in tribus tantùm casibus, nimirum in pulsatione, verberatione, & introitu in domum locum habet: at Prætoria injuriarum actio, in innumerabilibus: hoc est, ad omnes omnino injurias, tam verbales, quàm reales pertinet. *Mynsinger. & Borcholt. in d. §. sed & lex Cornelia. h. t. Prosp. Farinacius lib. 3. prax. criminal. quæst. 105. inspect. 2. nu. 25.* Præterea pœna † in actione legis Corneliæ major esse videtur, ut exilii, aut etiam gravior, quàm in Prætoria; quæ sæpè infamiam solummodo continet. *Paulus præalleg. lib. 5. sent. t. 4. §. mixto jure. & §. seq. Giphan. ad d. §. sed & lex Cornelia. h. t. in fine.* Hoc amplius filiofamilias injuriam † passo, patri & suo, & filii nomine agere licet. *l. pater. 41. ff. h. t. & explicatum est in §. patitur. sup. eodem.* At filiofamilias pulsato vel verberato, pater ex lege Cornelia suo nomine injuriarum agere nequit: sed patri Prætoria injuriarum actio competit, filio legis Corneliæ, *d. l. lex Cornelia. 5. §. illud quæritur. 6. ff. eod. t. Gilhausen in Commentar. de injur. & fam. libell. §. 9. num. 46.* Denique nonnulli addunt & hanc † differentiam: quòd actio injuriarum ex lege Cornelia descendens, sit publica accusatio, vel publicum judicium; ac proinde criminaliter instituatur. *arg. l. hos accusare. 12. §. fin. ff. de accusationib.* Prætoria autem injuriarum actio, sit

8 9 10 11

privata, vel privatum judicium; atque civiliter intentetur, *Cujacius d. lib. 5 sentent. Pauli, tit. 4. §. mixto jure. & Borcholt. in d. §. sed & lex Cornelia h. t.* Sed isthanc differentiam vix, ac ne vix quidem subsistere posse, existimo: tum *propter l. licèt. 42. §. 1. ff. de procuratorib.* ubi legis Corneliæ actio expressè privata esse dicitur. Tum *propter l. constitutionib. 37. ff. h. t.* ubi Martianus dilucidè respondit; etiam ex lege Cornelia injuriarum actionem civiliter moveri posse, condemnatione æstimatione judicis faciendâ.
12 Nec adversatur † *d. l. hos accusare. 12 §. fin. ff. de accusat.* ubi inter publica iudicia lex Cornelia connumeratur. Etenim id fit incidenter tantùm, non quòd reverâ & propriè publicum sit iudicium. Siquidem aliquid cum publicis iudiciis commune habet; nimirum quòd pro publica utilitate exercetur; cùm nihilo tamen minùs privatum sit iudicium, *d. l. licèt. 42 §. 1. ff. de procuratorib. eleganter Ant. Matthæus in suis not. ad d. §. sed & lex Cornelia. hoc tit. prope finem. ubi etiam Baronem, & Contium pro hac sententia allegat.*

13 Sanè hodie, frequenti iudiciorum usu hoc ita efflagitante, constitutum est: ut in universum de omni iniuria, etiam de atroci, is, qui eam passus est, vel civiliter vel criminaliter agere possit. *§. in summa. 10 infrà h. t. ubi & nos explicatiùs. l. prætor edixit. 7 § posse. 6. d l. constitutionib. 37. §. 1. ff. hoc tit. l. ult. C. eod. Maranta de*

ta de ord. judic. part. 4. dist. 1. num. 3. & seqq. Clarus lib. 5 sentent. §. injuria. num. 4. Wesenbecius in paratit. ff. hoc tit. num 14. Alexand. ab Alex. 6. genial. dier. c. 10. Gœddæus part. 3. disput. 14. thes. 10. & alij communiter.

Quæstiò vulgaris explicanda hoc loco occurrit: Num iniuriâ aliquâ affectus in judicio, confestim ex ea possit agere, pendente adhuc lite principali: an verò differre querelam & actionem suam debeat, donec causa principalis decisa sit? Sed hoc posterius non solùm juri consentaneum est. *l. si quidem. 10. C. h. tit. l. si tibi servitutis. 31. ff. de liberali caus.* verùm etiam frequentioribus Dd. votis comprobatum, atque in praxi receptum. *Joan. Faber in §. injuria. 1. num. 2. vers. cave tamen. J. h. tit. Abbas in c. ult. ext. eod. Henning. Gœden consil 30. n. 15. & arguunt præjudicia Cameralia edita An. 1601. in verb. injuria. vers. injuriatus, &c.* Expedit tamen & utile est, protestationem statim fieri de vindicanda postmodum illâ iniuriâ: ne dissimulatione remissa videatur, *per textum in §. ult. infr. hoc tit.* Potest † autem de hujusmodi iniuria coram eodem judice agi: licèt obtrectator ratione suæ personæ alterius jurisdictioni sit subiectus, *ut tradit Cravet. consil. 33 per tot. & innuunt Cameralia præjudicia d. loc. vers. in Camera producto aliquo, &c. p. 155. & vers injuria ex actu judiciali procedens, &c. pag. 157.* Eiusque ratio luculenta est: tum

14 15

quia

quia locus etiam, ubi delictum est commis-
16 sum, præbet competens † forum & competentem judicem. *l. heres. 19. §. 1. & §. seq. ff. de judic. t. tit. C. ubi de crimin. agi oport.* Tum quia idem judex, coram quo facta est injuria, dignoscere potest facilius, quo animo verba iniuriosa sint prolata, *docente D. Bocero in tract. de famos. libell. c. 3 post medium.*

§. Atrox iniuria. 9.

Atrox injuria æstimatur, vel ex facto: veluti si quis ab alio vulneratus sit, vel fustibus cæsus: vel ex loco: veluti si cui in theatro, vel in foro, vel conspectu Prætoris injuria facta sit: vel ex persona: veluti si magistratus injuriam passus fuerit, vel si Senatori ab humili personâ iniuria facta sit, aut parenti patronóve fiat à liberis, vel libertis. Aliter enim Senatoris & parentis patronique, aliter extranei & humilis personæ injuria æstimatur. Nonnunquam & locus vulneris atrocem injuriam facit: veluti si in oculo quis percussus fuerit. Parvi autem refert, utrùm patrifamiliâs, an filiofamiliâs talis injuria facta sit. Nam & hæc atrox injuria æstimabitur.

Sum-

SUMMARIA.

1 Injuria alia atrox, alia levis.
2 Vsus istius distinctionis in quo consistat.
3 Actio injuriarum infamat.
4 Liberi an, & quatenus adversus parentes famoso experiri judicio possint.
5 Patria potestas in pietate, non in atrocitate consistere debet.
6 Intellectus l. si quis uxori. 52. §. an autem pater. ff. de furtis.
7 Atrox injuria unde æstimetur.
8 Rector Vniversitatis, Principis personam sustinet.
9 Nunquid æstimatio injuriæ ad tempus judicii, an verò commissæ injuriæ referri debeat.
10 In delictis coercendis, tempus patrati sceleris spectandum.
11 Statuliber quis, & quomodo puniatur.
12 An magistratus vel judex de injuriâ sibi factâ, ipse cognoscere, atque injuriantem punire possit.
13 Filiusfamiliâs in atroci injuria, non distinguitur à patrefamiliâs: & quare.
14 Filiusfamiliâs magistratu fungi potest.

Distinctio iniuriæ in atrocem, & levem usitata est, *hoc §. ubi Schneidevvin. Giphanius & Vultejus. l. prætor edixit. 7. §. præterea. & §. posse. 6. & §§. seqq. l. sed est quæstionis. 6. l. sed si unius. 16. §. quædam injuriæ. ff. hoc tit. ibiq́; Wesenbec. in paratit. num. 3. Damhouder. in prax. crimin. cap. 137. num. 17. Menoch. de arbitr. judic. quæstio lib. 2. cent. 3. cas. 263. Bocer. class. 3. disputat. 4. thes. 82. ad lit. a. Farinacius lib. 3. praxis crim. quæst. 105. inspect. 4. num. 175. ubi varias variorum opiniones refert.* Usus huius distinctionis primum in eo consistit; † quòd atrox iniuria gravius punitur, quàm levis. *§. pœna. su-* 1 2

na.suprà,hoc titul.l.aut facta.16.ff.de pœn. Deinde in eo, quòd atrox iniuria semper vindicatur; levis non semper. Ecce enim servo iniuria atrox illata,coercetur: levis non item. *§.servis autem suprà hoc tit.l.item apud.15.§.si quis sic fecit.35 ff.eod.* Sic libertus & filius iniuriam à patrono & patre acceptam, atrocem quidem, iniuriarum actione persequi contra patronum & patrem possunt: levem verò non possunt, *d.l.prætor.7.§.præterea.cum §.seq ff.h.titulo.*
3 Cuius ratio est hæc: quia actio † iniuriarum famosa est. *l.1.& l.athletas.4.§ ultimo.ff. de his, qui not.infam.Gail.lib.2.obs.102.* Atqui adversus parentes vel patronos famoso experiri
4 † iudicio libertis vel filiis non licet: nisi ex gravissima causa, *l.sed si hac lege.10.§ prætor ait.ff. de in jus vocand.* Loquimur autem de filiis emancipatis. Nam filiifamilias etiam de atroci iniuria contra parentes agere non possunt. *d.l.prætor.7.§.sed & si quis.ff.hoc titu.l.lis nulla.4.ff.de judic.l.actiones.7.ff de obligat. & act. & monuimus suprà in d §.servis.hoc titulo.*
5 Quanquam pater, † si nimis severiter filium tractet, officio iudicis implorato, cogi possit, ut eum emancipet *l.ult.ff.si quis à parente manumiss.sit.l.si lenones.12 C.de Episcop.audient. Cicer.in orat.pro Cluent.Schneidevvin.hic numero tertio.* Patria siquidem potestas in pietate debet, non in atrocitate consistere. *l.Divus.5.ff.ad l.Pomp.de parricid.* Idque ad exemplum

plum dominicæ poteſtatis : qua ſi domini abutuntur, privari queunt. *§. fin. ſuprà. de his, qui ſui vel alieni jur ſunt.* Nec prædictis obſtat † *l.* 6
ſi quis uxori. 52. §. an autem pater. ff. de furt. ubi dicitur, patrem filiofamilias militi teneri furti actione, quæ famoſa eſt. Etenim id ſic interpretatione temperandum eſt; ut non teneatur directa actione furti, quæ eſt famoſa; ſed utili ſive in factum, quæ non infamat. *l. ſi ſuperſtite. 5. in fin. ibiq; gloſſ. C. de dolo. Cujac. ad l. non debet. 11. ff. eod. Marquard. Freher. in tract. de exiſtimat. lib. 2. cap. 7. num. 5.*

Atrox autem iniuria, *ſecundùm Imperatorem hîc,* † æſtimatur potiſſimùm, vel ex facto, vel ex loco, vel ex perſona. Facto ſive re ipſa fit atrocior iniuria; ſi quis ab aliquo vulneratus, vel fuſtibus cæſus ſit, vel os ſeu facies alicui ſit percuſſa, vel vulneris magnitudo ſit inſignior. *hoc §. junctâ l. prætor. 7. §. final. & duab. ll. ſeqq. ff. hoc titulo. l. unic. Cod. de ingrat. liber. l. final. Cod. de revocand. donat.* Ex loco æſtimatur, & redditur atrocior iniuria dupliciter: tum ex loco corporis; ut ſi quis violetur in oculo, in quo iniuria facta gravior eſt, quàm in quacunque alia corporis parte: tum extra locum corporis; ut ſi quis in loco publico, putà in theatro, aut in foro, aut in templo, aut in conſpectu iudicis, iniuriam accipiat. *hoc §. & l. vulneris. 8. cum l. ſeq. §. 1. ff. eod.* Exemplum huius rei eſt apud Demoſthe- 7

nem.

nem, in oratione contra Midiam; ubi Orator graviter conqueritur de colapho, sibi ludos facienti à Midia in ipsis ludis impacto, *referente hîc Giphanio in vers. vel ex loco, &c.* Denique ex persona fit, & æstimatur atrocior iniuria: cùm Magistratui à subdito, vel parenti à filio, vel patrono à liberto, vel Præceptori à discipulo, vel viro in dignitate collocato (puta
8 Rectori Gymnasii † sive Universitatis, qui Principis personam sustinet, dignitatéque omnes antecellit; Nobili, Doctori, Senatori, &c.) ab humili persona, vel homini libero à servo iniuria infertur. *hoc §. & d. l. prætor. 7. §. 2. 3. & ult. l. item apud. 15. §. quod ait prætor. 28. l. sed si. 17. § 3. ff. h. tit. l. capitalium. 28. §. omnia. ff. de pœn. Paul. lib. 5. sent. t. 4. §. atrox. Latè Menoch. præalleg. lib. 2. de arbitr. judic. quæst. cent. 3. cas. 263. num. 5. 15. 17. & seqq. & novissimè Lud. Gilhausen. in Comment. de injur. & fam. libell. §. 2. num. 10. & seqq.*

9 Ex quibus resultat quæstio: Num æstimatio isthæc ad tempus id, quo iudicatur, an verò ad illud, quo facta est alicui iniuria, referri debeat: veluti percussisti me Magistratum gerentem; sed iudicati tempore Magistratu abivi: vel percussisti me plebeium; at iudicati tempore factus sum patricius aut Senator? Et respondetur, æstimationem illam non ad tempus iudicii, sed commissæ iniuriæ referendam esse. Ideóque iniuria plebeio il-

lata,

lata, qui postea patricius factus est, non ut patricii, sed tanquam plebeji injuria punietur: & contrà, *l. injuriarum. 21. ff. hoc titul. Farinacius lib. 3. prax. criminal. quæst. 105. inspect. 2. n. 37. ubi plures citat.* Ejusq́ue ratio manifesta est: quia † in coercendis delictis vel criminibus, non latæ sententiæ aut litis contestatæ, sed delicti perpetrati tempus spectari solet. *l. 1. ff. de pœnis. l. si quis decurio. 21. C. ad l. Cornel. de fals. l. statuliberi. 29. in princ. ff. de statuliber. l. 1. §. 3. ff. si is, qui testam. liber esse jus. er. Tiraquell. in tract. de pœn. temperand caus. 3. num. 5. D. Gœddæus part. 3. disp. 14. th. 11. lit 1.* 10

Istis juribus non restagatur *l. penultim. ff. si ex noxali caus. agat. l. statuliber. 14. ff. de quæstionib. & l. moris. 9. in fin. ff. de pœn.* ubi Jurisconsulti statuunt: eum non ut servum, sed ut liberum esse puniendum, qui judicati tempore statuliber invenitur. Nam breviter † (rejectis variis aliorum dissolutionibus, *quas apud Accursium locis prædictis, & Cujacium libro primo observation. c. 37. libro 10. capit. 22. in fin. & lib. 1. not. Mercat. cap. 6. Robertum lib. 1. animadvers. jur. civil. c. 6. & lib. 1. notar. ad notata Mercat. c. 6. intueri licet*) respondendum est: ex Divi Pii constitutione (quæ refertur *in d. l. moris. 9. §. ult. ff. de pœn.*) in summum favorem libertatis de proximo futuræ, contra veterum quorundam sententiam, introductum esse, ut statuliber (id est, is, qui statutam & destinatam 11

in tempus vel conditionem libertatem habet. *l. 1. ff. de statuliber.*) instar liberi plecteretur: quemadmodum rectè mihi sentire & docere videntur, *Ræuardus lib. 2. varior. c. 11. Duar. ad d. tit. ff. si ex noxal. caus. ag. c. 1 Hotom. lib. 2. resp. amicab. c. 37. hosq; secutus Treutler. Disp. 1. th 2 lit. C. vol. 1. & Arn. Exer. Just. 1. th. 23.*

12 Attingenda hoc loco est & hæc quæstio: An Magistratus sive judex, cui injuria facta est, de ea ipse cognoscere, atque injuriantem punire possit? Et quamvis in propria causa judicare nemo debeat *l. qui jurisdictioni. 10. ff de jurisdict. l. unic. C. ne quis in sua causa judicet. l. extat. 13. ff. quod met. caus. l. nullus. 14. C. de Iudæis. c. 1 caus. 4. q. 4. c. inter querelas. 27. caus. 23. q. 4. cum simil. lib.* eo tamen non obstante, Magistratum seu judicem, cui ut judici injuria illata est, eam rectè, si notoria sit, punire posse, crediderim. Etenim Magistratus judexve puniendo injuriam, sibi contemplatione dignitatis vel officii sui illatam, non in proprio, sed potiùs alieno, putà Reipubl. negocio procedere & judicare censetur: cùm ista injuria ipsi Reipublicæ vel dignitati facta esse intelligatur. *c. 1. de pœnis. in 6. ibiq; gl. in verb. puniri e. l. un. ubi Bart. & Dd ff. si quis jus dic. non obtemper. l. illud. 8. & ibid Ang. & Castrens. ff. de appell. Phil. Franc. in c. novit. 43. n. 6. eod. t. Innoc. in c. ex parte. 23. n. 1. de verb. signif. Rol. à Valle cons. 48. Alexand. cons. 13 n. 10. vol. 6. Paris. cons. 147. nu. 7.*

nu.7. lib.4 Menoch.d.lib.2.de arbitr.jud.quæst. cas 263.n. 7. Schrad. in tr. feud.p.10. sect.1.n.110. pulchrè Geil. lib 1. obs 39. per tot. & novissimè D. Halbritt. in Disp. de injur. de anno 1600. th.8.ad lit.b. Planè, si judici non respectu publici officii, sed tanquam privato injuria irrogata esset, isque ad privatam vindictam, putà ad pœnam sibi applicandam agere vellet: vel injuria illata non esset evidens, sed altiorem requireret probationem: his utiq; casibus judex vel Magistratus injuriam istam propriâ auctoritate vindicare non posset: verùm ad superiorem deferenda foret, ut ipse tanquam judex competens, de ea cognosceret: *ut multis ostendit Cynus in alleg. l.un. C. ne quis in sua caus. jud. ibiq; Salycet.n. 5. Castrens n.3. Bart. in l.si quis.6. §.si quos.ff.de pœnis n 1 Gemin.ad d.c.1.n.7. eod. t.in 6. Maleus in prax.crim in formula inquisit. n.32. & seq. quos refert & sequitur Geil.præfata obs.39. n. 4 Quibus addatur Iul. Clar. in §.fin.q. 35.n. ult. Decian. in tract. criminal. tom.1.lib.4. c. 42. Farinac. in prax. crim. lib.1.t.3.q.17.n.36. cum seqq. & Gilhausen in Comment. de injur. & fam. libell. § 2.n.9.*

Porrò circa finem hujus §. Imperator ex Ulpiano *in l. sed est quæstionis. 9. §. 2. ff. h. t.* astruit: in atroci iniuria filiumfamilias à patrefamilias non distingui. Cuius rei hæc videtur esse ratio: quia isthæc distinctio ad personæ dignitatem, cui soli ac semper iniuria infertur, 15

nihil facit, sed tantùm ad potestatem: cùm etiam filiusfamilias Magistratu fungi, adeóque spectatæ esse auctoritatis; & contrà paterfamilias homo vilissimus esse possit. *Videatur Hotomanus hic enunciat. 5. & Giphanius ad finem.*

§. *In summa sciendum. 10.*

In summa sciendum est de omni injuriâ eum, qui passus est, posse vel criminaliter agere, vel civiliter. Et si quidem civiliter agitur; æstimatione factâ secundùm quod dictum est, pœna reo imponitur. Sin autem criminaliter: officio judicis extraordinaria pœna reo irrogatur: hoc videlicet observando, quod Zenoniana constitutio introduxit; ut viri illustres, quique super eos sunt, & per procuratores possint actionem injuriarum criminaliter vel persequi, vel suscipere, secundùm ejus tenorem, qui ex ipsa manifestius apparet.

SUMMARIA.

1 De injuriis vel criminaliter, vel civiliter agere licet.
2 Civiliter quando agatur injuriarum.
3 An & quatenus judex actori juramentum deferre possit, quo

sit, quo affirmet, se taxatam pecuniæ summam ex suo patrimonio amittere, quàm illatam injuriam pati, malle.

4 Quomodo criminaliter injuriarum agatur.

5 Pœna injuriis irroganda, est arbitraria.

6 An per statutum, quo certa pœna pro injuria quadam est constituta, pœna arbitraria juris communis censeatur sublata.

7 Iuris communis pœnam abrogare, non est in potestate statuentium.

8 Correctio in dubio evitanda.

9 Delinquentibus fenestra non aperienda: & n. 37.

10 Interpretatio publicæ utilitati adversa, non admittenda.

11 Ex uno delicto quis non debet fieri reus duarum legum.

12 Quæ pœna adversus terminorum amotores sit constituta.

13 Posteriores constitutiones derogant antiquioribus.

14 Ecquid arbitraria injuriarum pœna, ad mortem naturalem usque extendi queat.

15 Pœna mitior in dubio eligenda.

16 Solus conatus in quibusdam delictis puniendus.

17 Rei criminis repetundarum extra ordinem coërcendi.

18 Sacrilegii pœna.

19 Iudici licet pœnam ex justa causa vel augere, vel minuere. & n. 26.

20 Pœna suscipientium latrones.

21 Pœna commensurari debet delicto: & n 95.

22 Iudicem vel Magistratum suum percutiens, ultimo supplicio afficiendus.

23 Pœna falsi.

24 Refutatio contrariorum.

25 Inclusio unius, est exclusio alterius.

26 Facti quæstio, in arbitrio judicantis est: pœnæ verò persecutio, legis auctoritati reservatur.

27 An pœna pecuniaria, si reus solvendo non sit, in corporalem converti possit.

28 Qui non habet in ære, luat in corpore.

29 Afflicto quatenus non addenda afflictio.

30 Nemo ex suo dolo vel improbitate, commodum sentire debet.

31 Paupertas generi malorum non annumeranda.

32 Sensus & explicatio l. nam is. 6. ff. de dol. mal.

57 Actio injuriarum ante litem contestatam quatenus sit in bonis
58 Civilis injuriarum actio criminalem extinguit, & contrà: ejusque ratio
59 Idem admissum pluribus legibus puniri, non est æquum.
60 Quatenus plures actiones, ex uno. vel pluribus factis competentes, se invicem tollant.
61 Sensus l. dominum. 8. C. de injur.
62 Sententia l. cùm ex uno. 32. ff de oblig. & act.
63 Explicatio l. 2. §. 1 ff de tutelæ, & rat. distrahend.
64 Actio injuriarum recantatoria num civilis sit, an criminalis.
65 Actione injuriarum recantatoriâ ad quid agatur.
66 Procurator in criminalibus judiciis regulariter intervenire prohibetur.
67 Appellatio in causis criminalibus, quo jure permissa.
68 In Camera Imperiali regulariter nulla causa criminalis recipitur.
69 Criminali causâ pendente, nulli civili quæstioni relinquitur locus.
70 Actio injuriarum æstimatoria, & reclamatoria cumulari possunt.
71 In quavis actione dijudicanda, quid considerandum.
72 Iudicium civile quomodo differat à criminali, remissivè.
63 An judex ex officio, nullâ imploratione factâ, injuriam verbalem vindicare, & injuriantem punire possit.
74 Injuria, delictum privatum.
75 Explicatur l. locatio. 9. § quod illicitè. ff. de publican. & vectig
76 Injuriatus post annum elapsum, iudicis officium implorare nequit.
77 Iniuria annuo spacio aboletur.
78 Cessante causa, cessat effectus
79 Paria sunt, iniuriam conventione, & tempore esse extinctam.
80 Vna via prohibitum, alia non est concedendum.
81 De libello actionis iniuriarum.
82 An necesse sit, in libello locum & tempus, quo iniuria facta est, exprimere.

83 Actio injuriarum, etiam civiliter instituta, criminali comparatur.
84 Famæ non minor, quàm vitæ ratio habenda.
85 Nemo cum discrimine alienæ existimationis vagari debet.
86 Reo defensiones non adimendæ.
87 Injuriarum actionem per calumniam instituens, quomodo puniatur.
88 Calumniari quid sit, tam in civilibus, quàm criminalibus causis.
89 Contra quem competat condictio ex l. diffamari 5. C. de ingen. manumiss.
90 In quibus causis, & ad quid d. l. diffamari. detur.
91 Quæ actiones per procuratores exerceri possint.
92 Quovis injuriarum judicio condemnatus, infamià notatur.
93 Vtrùm ob levem & modicam iniuriam condemnatus, infamiam incurrat.
94 De modico non curat Prætor.
95 Pœna non debet esse gravior admisso.
96 Pœna infamiæ gravissima est, ultimoque supplicio æquiparatur.
97 Ex crimine leviore in exilium damnatus, non fit infamis.
98 Leves iniuriæ à liberis hominibus factæ, nullius momenti videntur.
99 Infamià notatus, Decurionis officio fungi nequit.
100 Verus & genuinus sensus, atque enodatio c. cùm te. 23. de sent. & re jud.
101 In causis dubiis benignior interpretatio accipienda.
102 Odia & pœnæ restringendæ: & n. 116.
103 Contrariorum dissolutio.
104 Generi per speciem derogatur.
105 Leges generales ex aliis explicandæ.
106 Intellectus l. iniuriarum. 10. C. ex quib. caus. infam. irrog.
107 Mandatum susceptum non exequens, grave crimen admittit.
108 Prima limitatio regulæ, quà dicitur, iniuriarum condemnatum infamià notari.
109 Secunda limitatio.
110 Actio revocatoria seu recantatoria quid sit.
111 In condictionibus cessat infamia.
112 Ad palinodiam canendam damnatus, facti infamiam non effugit.

113 Tes-

113 Tertia limitatio.
114 Leges infamiam damnato irrogantes, pœnales & odiosæ censentur.
115 Leges pœnales, ad fictum casum non sunt porrigendæ.
116 Fictio in casu ficto quid operetur.
117 Quarta limitatio.
118 An iudex iniuriarum condemnato, honorem reservare debeat.
119 Verbum, debet, cuius sit significationis.
120 Nunquid iniuriarum condemnatus, infamiam iure municipali VVirtembergico evitet, si iudex honoris reservationem omiserit.
121 An iniurians, post litem contestatam demum iniuriam revocans, ignominiam effugere queat.
122 Sententia l. 1. & 5. ff. de publican. & vectigal.
123 Declaratio l. quamvis. 11. ff. de in ius vocand.
124 Num Vasallus, qui feudi conditionem abnegavit, etiam post litis contestationem pœnitere possit.
125 Quinta limitatio.
126 A iudice incõpetente, vel arbitro compromissario, in famosa causa damnatus, infamis non efficitur.
127 Sexta limitatio.
128 Sententia appellatione, alióve remedio suspensa, pro sententiâ non habetur.
129 Septima limitatio.
130 Per procuratorem se defendens, quatenus infamiam incurrat.
131 Octava limitatio.
132 Non ipsum per se delictum, sed sententia iudicis condemnatoria, infamat.
133 Omnia iudicia sunt absolutoria.
134 Debitum cuiusque dissolvi potest, etiam à tertio quodam: idque creditor recipere tenetur.
135 Nona limitatio
136 Iussus iudicis semper iustus præsumitur, facitque licitum, quod aliâs erat illicitum: ac proinde reum excusat.
137 Propriâ auctoritate transigens super iniuria, infamiæ notam non declinat: & quare.
138 Decima limitatio.
139 Iudex graviorem reo imponens pœnam, cum existimatione dispensasse censetur.

1 QUemadmodum de aliis privatis delictis; ita & de injuriis vel criminaliter, vel civiliter agere licet. *hoc §. l. prætor. 7. §. posse. 6. l. constitutionib. 37. § 1. ff. h. t. l. ult. C eod. Cravett. cons. 53. n. 1. Lud. Gilhaus. in Comment. de injur. & fam lib. §. 9. n. 1. Freher. in tr. de existim. lib. 3. de infam. c. 5. n. 20. & diximus sup. in pr. t. de obl. quæ ex delict. nasc. n. 29. & §. pœna. 7. n. 13 s. h. t.*
2 Civiliter injuriarum † agitur, quando actor injuriæ maculam sibi inustam æstimat; ac certam pecunię quantitatem, pœnæ loco reo imponi; sibique, salvâ tamen moderatione & taxatione judicis, adjudicari petit. *hoc §. vers. & si quidem civiliter. ibiq; Borch. aliiq; Interpp. & §. pœna. vers sed postea prætores. sup. h. t. l sed si unius 17. § servus. d. l. constitutionib 37 § 1. ff. eod. Marant. de ordine jud. part. 4. distin. 1. n. 5. & 6. Baptista de S. Blasio de act. & ejus nat. n. 66. cent. 1. Mynſ. cent. 1. obs. 84. Gail. lib. 1. obs. 65 n. 2. & lib. 2. obs. 102. n. 10. Harc. Hartm. ab Epping. lib. pract. obs. t. 49. de injur. obs. 1. Bocer. clas. 3. disp. 4. th. 55. lit. a.*
3 Cæterùm judex, † si rem illud suadere

dere intelligat, actorem per interlocutoriam ſententiam jubet jurare, quòd taxatam iſtam ſummam ex ſuo patrimonio, ſi ejus vis tanta fuerit, amittere; quàm impoſitam injuriam pati malit. *Maſcar. in tr. de probat. vol. 2. concl. 903. n. 1. Felin. in c. cum t. 23. n. 16. de ſent. & re jud. Marant. & Gail. locis præallegat. Farinac. lib. 3. prax. criminal. q. 105. inſpect. 2. n. 47. & ſeqq.* Quòd ſi actor ad moderationem illam & taxationem judicis, juramentum præſtàre nolit; propterea quòd minùs petitione & opinione ſuâ æſtimatum putet: judex interloquitur; & recuſanti jurare, ſub comminatione abſolutoriæ ſententiæ, juramenti præſtationem injungit. Quo juramento præſtito, reum in taxatam pecuniæ ſummam actori præſtandam condemnat, *arg. l. ſi non fuerit. 37. & l. ſeq. ff. de jurejur. Gail. d. lib. 2. obſ. 102. n. 10. & ſeq. Ludo. Gilhauſ. in d. Comm. de injur. §. 9. n. 43.* Verùm enimverò non omnino neceſſe eſt, ut jusjurandum iſtud deferatur actori, vel ab eo exigatur. Nuſquam enim jure noſtro id cautum reperitur, *teſte Mynſingero, Decad. 6. reſponſ. 51. num. ult. & Ioanne Fabro ad §. ſed & lex Cornelia ſup. h. t. Quibus aſſentitur D. Bocer. Diſp. 14. claſ. 3. th. 82. ſub lit. d. Quemadmodum & ego, ex quo tempore in illuſtri hac Tubingenſi Academia Iuridicæ Facultatis pars fui, meminiſſe non poſſum, ab ullo actore per interlocutoriam, juramentum ejuſcemodi fuiſſe exactum.* Formam autem

autem utriusque sententiæ, tum definitivæ, tum interlocutoriæ prævíæ sive præambulæ, videre est apud Raphaëlem Seilerum *in lib. sententiar. Cameræ Imperial. pag. 1564. & Eberhardum Speckhan. cent. 2. quæst. jur. class. 3. q. 4. num. 15. & 16.*

4 Criminaliter injuriarum agitur; quando actor reum arbitrio judicis, vel in corpore puniri, vel in pœnam pecuniariam fisco inferendam, condemnari petit. *per hunc §. vers. sin autem. ibiq; gl. & Schneide. num. 1. & reliqui Dd. l. ult. ff. h. t. Marant. d. distinct. 1. num. 9. Duaren. in Comment. ad hunc tit. c. 4.* Wesenb. *in parat. eod. num. 14. Vult. lib. 2. Iur. Rom. c. 19 num 52. Gœddæus part. 3 Disput. 14. th. 12 lit. A.* Atque hæc pœna diligenter, ut & civilis illa, pro modo sive qualitate delicti, & dignitate personarum, aliarumque ratione circumstantiarum, à judice, ne quid duriùs aut remissiùs constituat, æstimanda est. Solent enim plerunque

5 humiliores † fustibus subjici; cæteri verò exilio temporali, vel relegatione, vel certæ rei interdictione, vel denique ordinis amotione coërcentur. *l. item apud 15 §. idem ait. 30. l. Divus Severus 40 l. qui injuriarum 43. ff. h. t. l. Pedius. 4. §. 1 ff. de incend. ruin. naufrag. Paul. lib. 5. sent. tit. 4. §. qui per calumniam. §. psalterium. & §. seq. Gœdd. d. loco.* Wesenb. *in paratit. h. tit. nu. 15. & seq.*

Cùm itaque pœna injuriis irroganda sit arbitra-

bitraria, proque circumstantiarum ratione augeri, minuive queat: non minùs elegans, quàm difficilis nobis offertur quæstio: Utrùm, si statuto Municipii vel Civitatis certa pœna pro injuria † quadam (putà pro alapa 6
inflictâ decem aureorum pœna) sit constituta: utrùm, inquam, per hoc statutum pœna arbitraria juris communis censeatur esse sublata: an verò offensus nihilominùs, si velit, ad pœnam arbitrariam injurianti imponendam agere possit? Et certè non desunt, qui arbitrantur, per pœnam à statuto indictam, pœnam juris communis censeri sublatam: ita ut injuria affectus, ad pœnam statutariam tantùm, non autem juris communis agere valeat. *Iacob. Belvis. in leg. 1. C. de requirend. reis. Decius in cap. de causis. 4. num. 14 versic. sed breviter contrarium. de offic. & pot. jud. deleg. Petr. de Anchorano. in c. 1. de constitutionib. Marian. Socin. Senensis. in c. veniens. 15. col. 14. de accusat. Gandin. in tract. malefic. tit. de aliquib. quæstionib. quæ non commodè, &c. Alberic. de Rosate in tract. statutor. 1. p. q. 8. Blanc. in practica criminal. in illa parte, quæ incipit, Postquàm vidimus, quæ sunt judicia, &c. num. 61. & multis seqq. Boss. in tract. causar. crimin. tit. de pœn. num. 6. Bald. consil. 250. in quæst. Domini Milan. col. pen. vers. quædam alia fuerunt. lib. 1. Ruin. cons. 86. num. 11. lib. 5. Alciat. resp. 745. & Marsil. cons. 61 num. 19. aliiq; ab iis allegati.* Verùm contraria sententia, ut cre-

ut crebrioribus Doctorum votis; ita & melioribus rationibus videtur suffulta. Cui primum non mediocriter suffragatur clarus textus *in l.3.§.Divus ff.de sepulc.viol.* Cuius diserta hæc sunt verba: *Divus Hadrianus rescripto pœnam statuit quadraginta aureorum in eos qui in civitate sepeliunt, quam fisco inferri jussit: & in magistratus eadem, qui passi sunt: & locum publicari jussit, & corpus transferri. Quid tamen si lex municipalis permittat in civitate sepeliri, post rescripta principalia? an ab hoc discessum sit, videbimus: quia generalia sunt rescripta, & oportet Imperialia statuta suam vim obtinere, & in omni loco valere.* Quibus ex verbis manife-
7 stè colligitur; non † esse in potestate statuentium, abrogare pœnam juris communis. Si ergo hanc ipsam pœnam statuta conficientes tollere nequeunt: sequitur, quòd in dubio ab eadem recedere minimè voluerint. Secundò adminiculatur *l. Arriani 5. in fin. C de hæretic.* ubi cautum extat, quòd per pœnas, Constitutione novellâ contra hæreticos statutas, non intelligatur anterioribus constitutionibus sive legibus, diversas pœnas comprehendentibus, derogatum esse. Tertiò facit *l. præcipimus. 32.§. ult. C. de appellationib.* ubi notatur,
8 ius commune per † dispositionem statuti nunquam censeri correctum: nisi expressis verbis correctio (quæ in dubio semper, cùm odiosa sit, evitari solet) per statutum sit inducta. Cùm

cta. Cùm autem in casu nostro statutum non disertè & specialiter ius commune corrigat; nec pœnam iuris communis, verbis expressis tollat: colligitur, quòd ius commune per statutum, quod aliam induxit pœnam, sublatum esse non putetur. Quartò accedit: quòd in omni dispositione † ambiguâ & incertâ, illa in- 9
terpretatio est fugienda, quâ fenestra delinquentibus aperitur, *l. illud convenire. §. ubi Bald. ff. de pact. dotal. l. in fundo 38. vers. neq; malitiis. ff. de rei vindicat. & simil.* Nunc autem si affirmetur, per statutum mulctam pecuniariam iniuriantibus infligens, pœnam iuris communis arbitrariam, quæ pro ratione circumstantiarum gravior esse potest, sublatam intelligi: occasio conviciandi sive iniuriandi introducitur, malitiaque in hoc genere delicti augetur. Quintò & ultimò conducit, † quód 10
interpretatio isthæc non sit admittenda, quæ publicæ utilitati resistit & adversatur, *arg. l. final. C. si contra ius vel util. publ. & c. c. venerabilis 37. ex. de præbend. Cravetta cons. 479. n. 10. & cons. 952. n. 21.* Atqui interpretationem illam, quâ pœna iuris communis arbitraria, per pœnam à statuto præscriptam tollitur, publicæ utilitati adversari ex eo perspicitur; quòd ansam occasionémque delinquendi præbeat, & impunitatem quandam delictorum importet, *contra l. ita vulneratus. 51. §. 2. ff. ad l. Aquil. & d. l. illud. §. ff. de pact. dotal.*

& d. l.

& d.l.in fundo.38.vers.neq; malitiis.ff.de rei vindicat. Quare rectè concluditur: ob novam diversamque pœnam, à statuto indictam, à pœna juris communis non esse recessum; sed arbitrio actoris relinqui, ad utram pœnam, actionem suam dirigere & instituere cupiat. Hancque sententiam utriusque juris peritissimi viri probarunt. *Ioannes de Deo, eumq; referent. Ioan. Andreæ in addit. ad Speculat. tit. de furt. Odofr. & Cynus in l 3.C. de sepulc. viol. Dynus, & Iureconsultorum signifer, Bart. in l. 1. in fin. ff. de vi bonor. rapt. Abbas in d. c. de causis. num.14. de offic. & pot. jud. de leg. qui opinionem hanc communem esse testatur. & alij, per Menochium. remed. 9. de recuper. poss. num.369. allegati, qui post varias utriusq; partis rationes diligenter adductas & explicatas, tandem num.386. suum judicium interponit; & in castra modò relatorum Doctorum, utpote qui veritate nitantur, concedit.*

11 Assertioni huic non refragatur textus *in l. quod Senatusconsultum. 6. ff. h.t. & in l. Senatus. 14. ff. de accusationib.* ubi cùm sancitum sit; ex uno delicto quem non debere fieri reum duarum legum: dicendum videtur, injuriantem propter injuriam illatam, non posse simul arbitrariâ pœnâ juris communis, & pœnâ statutariâ coërceri. Etenim facilis responsio est: quia non statuimus, injuriam inferentem pœnam juris communis, & statuti simul sustinere de-

re de-

re debere: sed asserimus, pœnam juris communis per statuti sanctionem abrogatam non esse: & in electione iniuriati vel offensi consistere, utram eligere pœnam velit: quâ electione factâ, ad alteram reverti ampliùs non potest, *l. licèt. 6. §. possumus. ff. naut. caup. stabul. ut recep. restit.*

Sic quoque non reluctatur *l. 1. C. de accusationib. junctâ l. ult. ff. de termino moto.* in qua *l. ult.* cùm pœna pecuniaria adversus terminorum amotores constituta sit: & tamen hoc ipso ab ista pœna recessum intelligatur, quòd *d. l. 1. C. de accusat.* utpote recentior, diversam pœnam, nempe corporalem indixerit: inde concludendum videtur, quòd & in nostro casu, pœna per statutum introducta, tanquam posterior, abrogasse censeatur pœnam iuris veteris: cùm semper posteriores † constitu- 12 tiones, quatenus sunt antiquioribus contrariæ, iisdem derogasse credantur. *l. sed & posteriores. 28. ff. de ll. l. ult. ff. de constit. pr. l. 1. ff. ad l. Aquil. cum similib.* Prædicta, *inquam,* iura non reluctantur. Nam Alexander Imperator per constitutionem suam posteriorem, *quæ habetur in d. l. 1. C. de accusationib.* cæteras sanctiones priores, adeóque etiam dictam *l. ult. ff. de term. mot.* expresse abrogasse censetur: id quod Modestinus (quem tempore ipsius Alexandri floruisse, annotavit Coras. *in l. Herennius. 22. ff. de stat. hom.*) haud obscurè in-

nuit *in l. 1. ff. de term. mot.* dum disertè respondit: Terminorum avulsorum non mulctam pecuniariam esse: sed pro conditione admittentium, coërcitione corporali eos puniendos. Nos autem in ejusmodi versamur casu, ubi statutum simpliciter aliam & diversam pœnam indixit, non clarè & expressè abrogatâ pœnâ juris communis. Quo utrique casu non ineptè statuitur; in electione offensi positum esse, unam ex duabus eligere, atque per electionem unius ab altera se excludere. *Sed hac de re latiùs doctissimus Menoch. d. remed. 9. de recuper. poss. ff. n. 344. & multis seqq.*

14 An porrò præfata injuriarum arbitraria pœna, pro delicti atrocitate, & circumstantiis aggravantibus, ad mortem usque, etiam naturalem, extendi possit, gravissimè disceptatur? Et licèt nonnulli magni nominis JCti id speciosè pernegent: *Sichard. ad l. fugitivi 3. num. 8. C. de servis fugit. Ludovic. à Peguera quæst. crim. 7. num. 12 Scipio Gentil. lib. 3. de jurisdict. c. 34 pag. 465. Clarus lib. 5. sentent. § fin. q. 83. num. 11 aliiq; ab his relati:* ajentem tamen ego sententiam, utpote juris veritati magis convenientem, & frequentioribus Doctorum suffragiis comprobatam, omnino amplectendam esse censeo.

Cui astipulatur primùm *l. sunt quædam. 9. ff. de extraord. criminib.* ubi Ulpianus quædam ait esse delicta, quorum arbitraria coërcitio exten-

extendatur usque ad pœnam capitis:& sic usque ad mortem. Quanquam verò dissentientes istud tantùm de morte civili, vel exilio, aut deportatione accipiendum esse contendant: propterea quòd mitior in dubio † pœna 15
sit eligenda, *l. interpretatione. 42 ff. de pœn. gl. in l. 1. C. ne Christi. mancip. hæret. vel Iudæus vel pagan. hab.* & quoties de nondum consummato delicto agatur, *ut in d. l. 9. ff. de extraor. crim.* nunquam imponatur pœna mortis, *Bald cons. 443. col. 2. vol. 3. Fel. in c. ex literis. col. pen. vers. secunda declaratio. de const.* tamen contextus *allegatæ l. 9.* interpretationi huic omnino repugnat, dum rationem capitalis supplicii in fine hanc subjicit: *quia & ipsa res mortem (scil. naturalem) comminatur.* Et præterea indubitati juris est; † quòd propter delictorum quo- 16
rundam immanitatem crudelitatemq;, solus eorum conatus, ac si consummata essent, puniatur, *l si quis 5. l. raptores. 54 §. pœnas. C. de Episc. & Cler. l. 1. C. de raptu l. 1. ff. de extraord. criminib. l. 1. in fin. ff ad l. Pomp. de parricid cum similib Bronchorst. cent. 2. Miscellan. controvers. assert. 63. Et hac de re explicabitur fusius in §. item lex Cornel. de sicar. infr. de publ. judic. numer. 195. & seq.*

Secundò adduci potest textus *in l lex Iulia.* 17
7. §. hodie. ff. ad l. Iul. repetund. ubi Macer JCtus non obscurè ostendit; reos criminis repetundarum à judice extra ordinem puniri debere;

próque ratione circumstantiarum pœnam ad ultimum quoque supplicium exasperari posse.

18 Tertiò huc facit *l. sacrilegii. 5. in princip. ff. ad L. Iul. peculat.* ubi Ulpianus scribit: Proconsulem posse sacrilegii crimen (cuius pœnam extraordinariam esse, apertè Marcianus respondit, *l. 4. §. 2. ff. eod.*) ita vindicare; ut etiam quosdam sacrilegos, pro qualitate delicti, ad bestias damnet, vel vivos exurat, vel furcis suspendat, &c.

19 Quartò confert *l. hodiè. 13. ff. de pœn. & l. 3. C. ex quib. caus. infam. irrogat.* in quibus statuitur, hodie permissum esse judicibus pœnas ex evidenti ratione vel augere, vel temperare, & minuere.

20 Quintò non parùm conducit *l. 2. in verb. commotione severissimâ, prout tua Celsitudo judicaverit, &c.* & paulò pòst, *in verb. acerrimà condemnatione pro arbitrio, &c. C. de his, qui latrones, vel aliis, &c.* ubi constitutum est, pœnam suscipientium & occultantium latrones arbitrariam esse, & extendi ad severissimam & acerrimam, adeóque mortis pœnam, *arg. l. capitalium. 28. in princ. ff. de pœn. l. 1. C. de seditiosis, &c. & l. un. C. nemini licere sig. Salvator. Christi, &c.*

Sextò suffragatur valde tritum istud axio-
21 ma juris: quòd pœna † commensurari delicto debeat. *l. perspiciendum. 11. l. aut facta. 16. ff. de pœnis.*

pœnis.l.sancimus 22.C.eod.c.quæsivit.2.in fin.de iis, quæ fiunt à majori part. capit. c.felicis.5.§.illud autem.de pœn.lib 6.c.non afferamus.21.caus. 24.quæst.1. Jam verò vix dubium esse videtur; 22
injuriam † ratione personæ, cui & à qua infertur, ratione loci, in quo fit, ratione temporis, aliarumque circumstantiarum, tam gravem & atrocem esse posse, ut pœnam capitis ultimumve supplicium mereatur: veluti exemplum Doctores ponunt in eo, qui Judici vel Magistratui suo, ob privatam inimicitiam, alapam impingit, eumve percutit. *Bald. in c.1. §. injuria. de pac. tenend. inter subd. & juram. firm. Ruin. cons.81. num.6. lib.4. Jas. in l. qui jurisdict. 10 col.1. ff. de jurisdict. & in l. principalib. 33. num. 4. ff. de reb. cred. si cert. pet. & in l.1. notab. 1. C. de precib. Imp. offer. Tiraq. in tract. de Nobil. c.28. num 6. & tract. quòd cessante causa, cesset effectus. limit. 15. num. 9 Damh. in prax. rer. crim. cap.137. num.18. Marant. Disp.3 quæst. legal. num. 17. Schrader. cons. 40. varior. ICtor. Germ. num. 11. Placa lib.1. Epit. delict. c.6. num. 3. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 2. cent.3. cas. 263. n. 6. & 15. Clarus lib.5. sent. §. fin. q.68. num. 21. & alii per hos citati.*

Septimò nostrum † pronunciatum confirmat ordinatio crim. Caroli V. *art. 112. & 113.* ubi cautum est, pœnam falsi extraordinariam, pro gravitate & qualitate sceleris, interdum ad mortem usque porrigi posse. 23

Octavò & ultimò eandem assertionem comprobat gloss. communiori calculo recepta, *in hoc §. nostro. super verb. extraordinaria. ibiq; Angel. de Aret. Platea, Mynf. n 3. Schneid. n. 7. Marant. de ordine judic. part. 4. dist. 1. n. 43. & seqq. & d disp 3. n 1. 2 11. & seqq. Gom. tom. 3. var. res. c. 6. n. 8 Menoch. de arb. jud. q. lib 1. cas. 86. n. 20. & seqq. Vultejus lib. 2. Jurisp. Rom. c. 19. n. 52. Bocer. clas 3 Disp. 13. th. 48. Gœdd. disp. 14. sub th. 12. lit. a. part. 3. Wesenb. in par. ff. de acq. rer. dom. n. 7. in fin. & cons. 33 n. 16. part. 1. Hartm. Hart. ab Eppingen t. 49 de injur. obs. 1. num. 18. Wurms. tit. 47. de injur. obs 2. n. ult. Cravett. cons. 220. n. 14. & ferè innumeri alij ab his adducti.*

24 Isthuic, & legum & Doctorum auctoritatibus abundanter munitæ, sententiæ non obstat *l. 1. ff. de furib. balnear. l. 1. §. fin. ff. de effractorib. l. 3. §. pœna. ff. de crimine stellionat. l. unic. C. ne sine jussu princip. certis judicibus, & c. c. inquisitionis. 21. in princ. de accus. cum simil.* His namque in locis judici pro ratione delictorum, de quibus agitur, expressus terminus à lege assignatus, certaque meta præscripta est, quam puniendo excedere nec debet, nec potest. Quemadmodum enim non negatur, judicem in arbitrariis etiam pœnis formam legis observare astrictum esse: ita & hoc constanter asseritur, eundem judicem, si ei generaliter & absque ulla præscriptione termini, intra quem punire debeat, arbitrium sit concessum,

cessum, pro modo admissi, & ratione circumstantiarum aggravantium, pœnam ad mortem usque extendere posse.

Similiter non resistit *l. ult. ff h. t.* ubi aliquot, 25
& quidem certæ injuriarum pœnæ enumerantur. At ubi lex certas pœnas constituit & includit; cæteras excludere, sicque arbitrium judicis restringere videtur, ne ultrà progredi possit. *d. l. 1. §. 1. & 2. ff. de effractorib. d. l. 1. ff de furib. balnear. l. cùm prætor. 12. in princ. ff. de judic. cum concordantib.* Hoc, *inquam,* non resistit. Nam etsi inclusio pœnæ unius, sit exclusio alterius: id tamen duntaxat procedit; si strictè includantur ac enumerentur pœnæ, nō si tanquam exempla. Sed *in mota l. ult. ff. h. t. ut & in aliis nonnullis*, species pœnarum exempli tantùm loco recensentur: non, ut judici arbitrium extendendi illas, evidenti suadente ratione, auferatur.

Præterea non urget illud Papiniani *in l. 1. §.* 26
quorum. 4. ff. ad Senatusc. Turpill. & in l. ordine. 15. in fin. princ. ff. ad municipal. facti quidem quæstionem in arbitrio judicantis esse: pœnæ verò persecutionem non ejus voluntati sive arbitrio mandari, sed legis auctoritati reservari. Hoc, *inquam,* non urget. Etenim cùm generaliter judici concessum sit, pœnas legum, causâ cognitâ, augere, minuere, variare vel inflectere, *d. l. hodie. 13. ff. de pœn. d. l. 3. Cod. ex quib. caus. infam. irrog. Ludovicus à Peguera*

prædicta q. crim. 7. num. 17. allegans Guid. Pap. in quæst. 206. auctoritate legum permittentium, non suâ auctoritate, & proprio arbitrio istud facere intelligitur. *Sed vide eruditissimum Gœdd. in leg. aliud fraus. 131. §. 1. num. 3. ff. de verb. significat. Paul. Grilland. in tract. de relaxat. carcerat. cap. 1. versic. sextò non omittam, &c. Mynsing. cent. 2. obs 30. Gilhausen in Comment. de injur. & fam. libell. §. 10. num. 2.* Deinde Papinianus in locis citatis loqui videtur de pœnâ vel totâ auferendâ, vel ubi nulla est, reponendâ: quod judici minimè indulgetur, *argum. l. ita vulneratus. 51. §. 2. vers. cùm neq; impunita. ff. ad l. Aquil. leg. absentem. 5. ff. de pœn. leg. sancimus. 22. Cod. eod. & dictum in §. pœna. num. 43. & seq. sup. de oblig. quæ ex delicto nasc.* Sed & nobilis illa Papiniani sententia locum habere videtur, ubi pœna lege constituta est certa aliqua: non item, ubi nulla est certa pœna vel legibus, vel alio jure definita: *quâ de re fusiùs Scipio Gentil. lib. 3. de jurisdict. cap. 34. & Bronchorst. cent. 4. ἐναντ. assert. 68.*

Controvertitur valde & hæc quæstio: An,
27 si reus, † cui pœna pecuniaria est indictà, vel actori, vel fisco numeranda, solvendo non sit, judex eam in corporalem convertere possit? Et posse, non uno loco responsum est. Primò enim Ulpianus disertè ait, *in leg. si quis. 35. ff. h. tit. Si quis injuriam atrocem fecerit, qui contemnere injuriarum judicium possit, ob infamiam*

miam suam & egestatem: prætor acriter exequi hanc rem debet, & eos, qui injuriam fecerunt, coërcere. Secundò idem Ulpianus *in l. 1. §. fin. ff. de pœn.* in hæc verba scribit: *Generaliter placet, in legibus publicorum judiciorum, vel privatorum criminum, quæ extra ordinem cognoscunt præfecti vel præsides, ut eis, qui pœnam pecuniariam egentes eludunt, coërcitionem extraordinariam inducant.* Tertiò idem ille Jurisconsultus *in l. si quis. 7. §. 3. ff. de jurisdict.* respondet: eos, qui propter inopiam pœnam, edicto prætoris constitutam, solvere non possunt, corpore torquendos esse. Quartò Modestinus *in l. fin. ff. de in jus voc.* inquit: libertum, qui sine veniâ patronum in jus vocaverit, quinquaginta aureos pœnæ loco solvere teneri: vel, si inopiâ dignoscatur laborare, à præfecto urbi, quasi inofficiosum, castigari. Quintò Cajus *in l. qui ædes. 9. ff. de incend. ruina, naufrag. &c.* asserit: eum, qui casu seu negligentiâ ædes, aliudúe combusserit, juberi aut noxiam sive damnum sarcire: aut, si minùs idoneus sit, leviorem corporis castigationem sustinere. Sextò Imperator Justinus perspicuè rescribit, *in leg. ult. circa fin. C. de sepulch. viol.* illum, qui mortuo debitori injuriam infert, sepulturam ejus impediendo, alióve modo; quinquaginta libras auri dependere: vel si minùs idoneus ad eas persolvendas sit, suo corpore sub competenti judice pœnas luere. Po-

stremò his omnibus consentit *l.ult. in fin. C de modo mulctar. l. quicunq. 4.vers.quod si ad prædictam. C. de serv. fugit. tit. 53. de pac. tenend. inter subdit. &c. §. 1. vers. qui verò. lib. 2. feudor. cap. finem litibus. 5. vers. & si solvendo. de dolo & contumac.* Unde illud de trivio : † Qui non habet in ære, luat in corpore. *Matth. c. 18. v. 25. Scipio Gentil. lib. 3. de jurisd. c. 11. Schneid in §. pœna autem. n. 7. sup. h. t. & in §. pœnales quoq. n. 55. ubi & alii inf. de actionib. Didac. Covarr. lib. 2. variar. resol. c. 1. n. 8. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 2. cent. 5. cas. 447. n. 1. Clar. lib. 5. sent. §. fin. q. 95. n. 2. Gœdd. part. 3. Disp 14. th. 11. lit. C. Phil. Matth. ad princ. Comment. in t. ff. de reg. jur. n. 3. Speckh. cent. 1. q. 40. Gothofred. & Dd. in d. l. 1. §. ult. ff. de pœn. & alibi passim.*

28 (margin, beside "contumac.")

29 Nihil adversatur huic assertioni vulgatum axioma : Quòd afflictio non sit addenda afflicto. *arg. l. Divus. 14. ibi cùm satis furore ipso puniatur. ff. de offic. præs. & l. pœn. 9. § fin. ff. ad l. Pomp. de parricid.* Id enim procedit, si quis adversæ fortunæ casu est afflictus : non autem, si delicto & improbitate sua ulteriorem afflictionem meretur. Tunc siquidem afflictio sive coërcitio delinquenti addi imponique potest, & debet : ne delicta maneant impunita, *contra l. ita vulneratus 51. §. 2 ff. ad l. Aquil.* & *l. congruit. 13 ff. de offic. præsid.* neúe delinquens ex dolo suo & improbitate commodum sentiat, *contra l. 1. in princ, & l. ne ex dolo. 12. ff. de dol. mal.*

dol.mal.l.itaq;.12.§.1.l eum qui.14.§. is autem.ff. de furt.l.non fraudantur.134 §.1.ff.de reg.jur.

Nihil etiam movet, quòd paupertas non sit generi malorum annumeranda, *c illa cavenda. 6. verſ. cæterùm.15.q.1.* nec pauper præſumatur perfidus & infamis. *§. ult. ſup. de ſuſp. tutorib.* Nam etſi pauper neque malus, neque perfidus, neque infamis præſumatur: ſi tamen ita mente animoque perditè corruptus ſit; ut fiduciâ inopiæ, ad illudendas legum pœnas crimina patrare audeat: ordinaria pœna, nempe pecuniaria, meritò in extraordinariam, putà corporalem commutatur: idque ut faciat, gravi & bono præſidi ſeu judici convenit, *dicta leg. congruit.13.ff de offic. præſid.* 31

Pari modo non obeſt *l. nam is. 6. ff. de dol. mal.* ubi ille, cui ob inopiam adverſarii actio inanis & inutilis eſt, nullam cenſetur habere. Etenim breviter reſpondetur, primò: id obtinere in contractibus; non item in delictis: in quibus iſta caſtigatio corporalis, ſeu pœnæ mutatio locum habet, *ut ſentit Gentilis d. lib. 3. de juriſdict. c.11. pag.377.* Deinde reſpondetur; adverſarium inopem *in allegata lege* non æquè, ac in propoſitâ quæſtione, dolum admiſiſſe: quandoquidem ſi dolus ejus interveniſſet; dubium vix eſſet ullum, quin utut egeſtate laboraret, actio competeret, eique pœna corporalis infligi poſſet. *arg. l. ſi plus. 74. in fin. ff. de evictionib.* 32

Inſu-

Insuper non repugnat *l. illicitas. 6. §. fin. ff. de offic. præsid.* ubi scriptum extat, præsidem provinciæ mulctam indictam, quæ ex præ-
33 sentibus † condemnatorum facultatibus redigi nequit, remittere debere; adeóque eam in corporalem pœnam commutare non posse. Ingens siquidem est inter mulctam, de qua opposita lex perspicuè loquitur, & pœnam differentia. Pœna namque est delicti æstimatio, ex legibus & consuetudine oriunda: mulcta non item. Pœna etiam parti agenti adjudicari potest: mulcta tantùm fisco. Pœna ob delictum solummodo: mulcta ex aliis causis imponitur. *leg. sanctio. 41. ff. de pœn. leg. aliud fraus. 131. §. 1. ubi pulchrè Gœddæus num. 8. cum seq. & l. si qua pœna. 244. ff. de verb. significat. Iul. Clar. lib. 5. sent. §. fin. q. 95. num. 8. Vasquius lib. 1. controversiar. illustr. c. 24. num. 15. ubi plures recenset.*

34 Denique minimè refragatur *l. nemo carcerem. 2. C. de exactorib. tributor.* ubi habetur, neminem propter inopiam corporali pœnâ afficiendum, aut carceri mancipandum esse: sed sufficere, ut debitor inops, cùm solvendo non est, bonis cedat. Nam *in istius l. principio, quod nostræ sententiæ objici solet*, non agitur de debitoribus, qui ex delicto tenentur: sed de iis, qui ex contractu, aliáve simili causa, nullam vindictam concernente, obligati sunt: idque ex ipso contextu satis elucescit, dum ibidem

ibidem debitoribus, qui à carcere & pœna corporali liberi esse jubentur, opponuntur homines noxii & facinorosi; hosque in carcerem dejiciendos esse, asseritur. Ex hac quippe oppositione evidenter constat: quòd in principio istius legis de aliis, sicque de illis debitoribus, qui ex contractu, vel ex simili causâ, pœnam non † concernente, sunt obligati, a- 35
ctum fuerit. Quo casu conversione pœnarum opus non est: cùm debitores cessione bonorum carcerem effugere possint, donec ad pinguiorem fortunam pervenerint. *l.1. C.qui bon. ced.poss.c. Odoardus.3.ext.de solutionib.*

Ecquid porrò ista doctrina, quâ astruitur, pœnam pecuniariam propter inopiam reorum, actione injuriarum condemnatorum, in corporalem commutari posse, procedat etiam in nobilibus & egregiis personis, actione injuriarum condemnatis, magnopere ab Interpretibus juris, in partem utramque disceptatur? Etenim sunt, qui id omninò affirmant, *Gomez.in §. item si quis in fraudem.6.num.42. inf.de actionib.& alij.* nec desunt, qui illud pernegant, *Salycet. in leg. et si severior.3.col.3. C.ex quib.caus. infam. irrogat. Iason in leg.si quis id. 7.num. 28. vers. tertiò limita.ff.de jurisdict. & in §.pœnales quoq; actiones. num. 43. Schneidevvin.ibid.num. 57.inf.de actionib.Ludovic. Bolognet.in auth habita.num.225. Cod. ne filius pro patr. Felinus in cap, ad liberandam.17.colum.1.*

de In-

de Iudæis. Menochius lib 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 5. cas. 447. nu 12. & seq. ubi hanc opinionem
36 *receptam esse dicit.* Qui pœnam † pecuniariam hoc casu in corporalem converti posse contendunt, hi præcipuè nituntur hac ratione: quòd in judiciis non debeat haberi acceptio sive respectus personarum; nec uni tribui in unâ eâdemque causa, quod alteri denegatur. *c. novit. 13 vers. cæterùm scriptum. ex. de iudiciis.* Qui verò isto casu corporali pœnæ locum esse posse negant, hi potissimum hac ratione moventur: quòd pœna, quotiescunque ex legis permissu in aliam & diversam commutatur, non in graviorem, sed æqualem potius, vel interdum etiam mitiorem converti debeat, *arg. cap. non afferamus. 21. ubi gl. in verb. sceleratus caus. 24. quæst. 1.* in nobili autem vel
37 egregiâ † personâ quælibet pœna corporalis, vel etiam minima, sit gravior & maior quavis pœnâ pecuniariâ, vel etiam maximâ. *leg. in servorum. 10. in fin. ff. de pœnis. Frideric. Pruckman. in tract. de regalib. §. venatio. n. 58. cum ibi allegatis.* Verùm enimverò cùm aiens Gomezij, & eius Sectatorum suprà relata sententia, secundùm quam personæ nobili pro pœna pecuniariâ corporalis, sicque gravior præter meritum infligitur, iniquitate magnâ laboret, *contra iura modò in medium prolata*: Salyceti autem & reliquorum negativa, frequentioribus calculis approbata opinio, iuxta quam

quam indiſtinctè, & omni caſu nobilis, qui non eſt ſolvendo, à pœna corporali abſolvitur, impunitatem delictorum inducat, *contra l. ita vulneratus. 51 § 2. ff ad L. Aquil.* adeóque occaſionem delinquendi præbeat, nec non latam malitiis (quod aiunt) feneſtram aperiat *contra l. in fundo. 38. verſ. neq; malitiis. ff. de rei vindicat. l. 2. in princip. ff. ſolut. matrim. l. 1. §. illud tamen. 15. ff. de aq. quotid. & æſtiv. l. ſi cui. 9. verſ. non enim. ff. de ſervitutib. l. illud convenire. 5 ff. de pact. dotal. & ſimiles.* Idcirco in iſthac ambiguitate verior mihi, tutiorque videtur media quædam ſententia (in re ſiquidem dubia & perplexâ, media via † eligenda eſt, *argum. §. ult. verſ. ideò nos mediam. ſup. quib. ex cauſ. manumitt. non lic. §. cùm ex aliena. 25. verſ. poſt multam. ſup. de rer. diviſ. §. ult. ſup. de vulgar. ſubſtit. l. & hoc Tiberius. 41. ff. de heredib. inſtituend.*) ſecundùm quam in propoſito caſu nobilis vel egregia perſona non quidem pœnâ corpus affligente, ſed potiùs tali afficitur, quæ etiam reſpectu ipſius perſonæ non ſit pœnâ pecuniariâ gravior. At quænam illa? Carceris nimirum, quæ etiam in nobili perſona talis eſſe cenſetur; ut pœnæ pecuniariæ, maioris præſertim ſummæ & quantitatis, correſpondere videatur. Tametſi enim regulariter nobiles, & in † dignitate conſtituti, circa carceris materiam variis gaudent privilegiis; ut non

ut non facilè carceris custodiæ mandari, nec etiam ita strictè, quemadmodum alii, detineri possint; *Archidiaconus in c. quisquis. 2. q. 8. Angel. in l. qui in carcerem. 22. num. 2. ff. quod met. caus. Lucas de Penna in l. mulieres. 13. num. 5. vers. octavò. & in l. quotiens. 17. num. 2. C. de dignitatib.* eos tamen nihilominus ob maleficium commissum carcere puniri posse arbitror: ita videlicet, ut iis loco carceris (si qualitas delicti hoc ferat) privata interdum habitatio, vel hospitium, sive palatium, quod sub fide datâ non egrediantur, assignetur. *Sed hac de re fusiùs, post alios à se allegatos, Andr. Tiraquell. in tract. de nobilitate. c. 20. num. 28. cum seqq. & Matthias Colerus in tract. de processib. execut. part. 2. c. 3. n. 169. & seqq.*

Alia hìc non minùs controversa quæstio suboritur: An, si ad pœnam pecuniariam præ-
40 standam † condemnatus, integram summam usque ad unum crucigerum vel nummum exsoluerit, quem tamen propter egestatem supplere non possit; an, inquam, nihilominus ratione cruciferi, vel nummi deficientis, corporali pœnâ sit afficiendus? Et afficiendum esse, communiter Doctores tradiderunt. *Bald. in leg. cùm sit. 6. C. de sepulch. violat. Alexander in leg. si quis id. 7. num. 5. ff. de jurisdict. & idem in leg. si servus. 9. §. si plurium. in fin. ff. si quis cautionibus in judic. sist. &c. Purpuratus in leg. imperium. 3. num. 335. ff. de jurisdiction. Felin. in*

cap. ad

cap. ad liberandam. 17. notabil. 3. de Iudæis. Corset. in tractat. de nummis. num. 35. Gomez. in §. pœnales. num. 18. inf. de actionib. Boër. decis. 349. num. 8. Vivius in libr. communium opin. in verb. cedere volens. Clarus lib. 5. sent. § fin. quæst. 95. num. 6. quos sequitur Menoch. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 5. cas. 447. num. 8.

Cæterùm contrariam Jasonis, *in d. §. pœnales. num. 50. & ibid. Schneid. num. 60. inf. de actionib. & D. Halbritteri in tract. de injur. c. 4.* sententiam non tantùm humaniorem & æquiorem, sed etiam juris veritati magis consonam, adeóque in judicando sequendam esse omnino censeo. Eaque probatur primò *per l. si quis 9. §. ult. & 2. ll. seqq. ff. de dolo mal.* ex quibus liquet, actionem de dolo, cùm famosa sit, ob † modicam summam, id est, duos aureos, 40 non dari: sicque infamiæ pœnam propter modicam pecuniæ summam nemini irrogari debere. Quod sanè certissimo argumento est; nec reum in actione injuriarum ad pœnam pecuniariam condemnatum, propter modicam, hoc est, duorum aureorum, vel minorem summam, & multò minùs propter unius crucigeri nummive defectum, quem ob inopiam supplere nequeat, corpore plectendum esse. Deinde facit huc vulgaris regula: Quòd modica † sive minima in jure nostro genera- 41 liter non curentur. *l. scio. 4. ff. de in integr. restit. l. rei bona. 54. ff. de contrah. empt. l. 1. §. proinde. 8. ff. de a-*

ff. de ædil. edict. l. quamvis. 32. ff. de condic. & demonstrat. latè *Iason in l. sciendum. 15. ff. qui satisd. cog. & latissimè Tiraquell. in tract. de indic. in reb. exig strend. vers. his accedit. & seqq.* Astipulatur præterea *l. perspiciendum. 11. ff. de pœnis:* ubi Marcianus JCtus monet, circa pœnas infligendas summoperè cavendum esse, ne quid durius aut acerbiùs constituatur, quàm causa deposcit, vel æquitas permittit. At quis non durùm, quis non iniquum censebit, pro uno crucigero vel nummo deficiente, quenquam corporali pœnæ subiici? Quomodo ius nostrum, quod (definitore Celso) est ars
43 boni & † æqui. *leg. 1. in princip. ff. de just. & jur.* hanc iniquitatem ferre poterit? Denique
44 conducit † text. *in l. 2. in fin. ff. de his, qui sui, vel alien. jur. sunt.* ubi notatur, neminem propter levissimas transgressiones corpore esse affligendum.

45 Neque verò nostram evertit sententiam textus *in l. stipulationum. 5 § si sortem. ff. de verbor. obligat.* ubi plures heredes, qui sub certa pœna ad sortem solvendam obligati sunt, solutione partis ab uno facta, propter reliquam partem non solutam, ad integram pœnam sunt obligati: adeóque solutione partis pœna non evitatur. Etenim breviter respondendum: in specie illius legis non agi de pœna corporali infligenda, sed potiùs de pœna pecuniaria, propter sortem constituto tempore non

re non solutam, stipulatori sive actori præstanda. Deinde & hoc non incommodè dici poterit: in opposita lege non modicam, sed magnam summam sortis defuisse. In casu autem præsenti, in quæstione versatur: num reus, ob modicam summam deficientem, corpore sit coërcendus: quod ex superioribus fundamentis rectissimè negatur.

Hinc nascitur alia multæ dubitationis quæstio: an videlicet, † si actor, cui ad pœnam pecuniariam reus inops fuit condemnatus, hunc in corpore plecti nolit, sed pinguiorem ejus fortunam expectare malit: an, inquam, judex nihilominus pœnam corporalem loco pecuniariæ infligere reo possit? Et mihi quidem, quicquid dicant alii, negata opinio placet, *argum. leg fin ff. de in jus vocand.* ubi Modestin. JC. respondit: libertum, qui patronum absque venia in jus vocavit, si non est solvendo, ex querela patroni in corpore puniri. Quibus verbis significatur: patrono nullam querelam instituente, atque non petente, corporalem pœnam à judice decerni non posse. Sed & ratio hujus sententiæ haud obscura est. Quod enim reus ad pœnam pecuniariam actori præstandam condemnatus, eo casu, quo solvendo non est, corpore coërceri jubetur: id totum, ad actoris favorem constitutum 46

videtur. Cur ita? Quia pœna isthæc corporalis surrogatur in locum pœnæ pecuniariæ actori debitæ: ac proinde ejusdem naturæ & qualitatis esse censetur: & per consequens sicut pœna pecuniaria, ita & corporalis eidem sur-
47 rogata, † actoris favorem concernit, per tritam vulgatamque juris regulam: quòd surrogatum sapiat, & sortiatur naturam ejus, in cujus locum surrogatum est. *leg. si eum. 10. §. qui injuriarum. ibiq; Alberic. de Rosat. Bartol. Iason. & Doctor. communiter. ff. si quis cautionib. in jud. sist. caus. fact. l. si judex. 32. & l. mortuo. 60. ff. de judic. leg si donatæ. 36. §. 1. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. filiæ. 28. §. 1. ff. de condit. & demonstr. cap. Ecclesia. 3. ut lite pend. nihil innovet. cap. majores. 3. vers. cùm ergò, de baptis. Felin. in cap. cùm accessissent. 8. colum. 8. & cap. Ecclesia sanctæ Mariæ. 10. colum. 5. versic. & retenta. de constitutionib. Ant. Gabriel. Roman. in tract. regul. lib. 6. tit. de reg. jur. conclus. 2. Tiraquell in tract. de utroq; retract. part. 1. §. 1. gloss. 10. nu. 83. & in tract. de jur. primogen. quæst. 40. num. 41. Schrader. in tract. feud. part. 10. sect. 9. num. 188. & part. 10. section. 16. num. 25. & part. 10. section. 20. num. 278.*

Non obstat *lex 1. §. fin. ff. de pœn.* ubi cùm judici præcipiatur injungaturque, ut reum egentem corporali coërcitione mulctet; dicendum videtur, legis istud præceptum necessariò executioni mandandum esse: & consequen-

ſequenter judicem ad voluntatem actoris, cui pœna pecuniaria applicanda eſt, ſe accommodare non poſſe, nec debere: tametſi is nolit; reum corpore puniri, petatqúe executionem differri. Reſpondetur enim; in iſta l. tractari de pœna pecuniariâ fiſco inferendâ, quæ criminalis eſt, & extra ordinem imponitur. Hæc ſanè pœna, cùm propter publicam vindictam infligatur, & ad fiſcum pertineat: propter inopiam rei remitti, vel differri haudquaquam debet: ſed, reo non exiſtente ſolvendo, in corporalem convertenda eſt: cùm ſolus
Princeps † pœnas, publicam vindictam re- 49
ſpicientes, remittere valeat. *l.1. in fin. ff. de quæſtionib. leg. moris. 9 §. iſtæ ferè. 11. & l. Divi fratres. 27 ff. de pœn. l. reſcripta. 7. C. de precib. Imp. offerend.* In propoſito autem themate, cùm de pœna pecuniaria, non fiſco inferendâ, ſed parti applicandâ agatur: in actoris, cui debetur, poteſtate eſt, eam vel remittere, vel differre: proindeqúe judex, invito & reluctante actore, illam in corporalem mutare non poterit: *ſicuti docet Jaſon in §. pœnales quoq; actiones, ibiq; Schneidevvin. num. 59. inſ. de actionib. Clarus lib. 5. ſent. §. fin. q. 95. num. 4. Boër. deciſ. 349. num. 8. verſ. ſecundò ſi is. Speckhan. cent. 1. quæſt. 40. num. 7. & Covarruv. lib. 2. variar. reſolut. cap. 1. num. 8.*

At quid, ſi ad pœnam pecuniariam actori 50
præſtandam condemnatus, tam deſperatus

sit & sordidus; ut, quamvis sit solvendo, corporalem tamen pœnam subire malit, quàm pecuniariam; & idcirco cum actore paciscatur & conveniat, illam potiùs, quàm hanc sustinere? nunquid pactum seu conventio ista subsistet, eamque judex sequi tenebitur? Et communis, eaque vera opinio est: quòd isthæc conventio non valeat, & reus cogendus sit solvere pœnam pecuniariam: *ut tradit ex Dec. in l. si quis id, quod. 7. n. 22 ff. de jurisdict. Iulius Clarus d. §. final. q. 95. num. 7. Angel in leg. si servus plurium. 50. §. si quis ante. ff. de legat. 1. Menoch. lib. 2. de arbitrar. jud. quæst. cent. 5. cas. 447. n. 15. & alij.* Fundatur hæc sententia pri-
51 mùm vulgato isto axiomate: quòd nemo † sit dominus membrorum suorum: & propterea nullius momenti sit conventio quâ ad corporis afflictionem vel cruciatum sustinendum quispiam se obstringit, *leg. liber homo. 13. in pr. ff. ad l. Aquil.* Deinde pro eâdem urget: quòd
52 improbetur pactum, † quo quis ad carceres se obligat, *leg. Titio centum. 71. §. Titio centum. 2. ff. de condit. & demonstr. Franc. Aret. & Ioan. de Imola in l. alia causa. 14. §. eleganter. ff solut. matrim. Lucas de Penna in l. 1. C. de curiosis & stationar. & in l. cùm scimus. 22. num. 5. C. de agric. & censit.* Accedit, quòd liber homo, ne
53 quidem volens, † paciscendo se ad servitutem, aut torturam astringere queat. *leg. nec si volens. 6. leg. liberos. 10. & leg. liberos. 39. C. de liberal.*

liberal.cauſ.Paris. de put. in tract. Syndic. paulò ante finem in verb. quæro de una notabili quæſtione.num.1. Clarus prædicto.§.fin. quæſt.63. nu. 7. Geil. lib. 2. de pace publ. c.2. n.15. copioſè poſt plures alios citatos Colerus in tract. de proceſſib. execut. part. 1. c. 6. num. 28. cum multis ſeqq. & num. 46, & ſeqq.

Incidit hoc loco admodum dubia concertatio: utrùm † injuriarum actio æſtimatoria cedi vel vendi poſſit: cùm ante litem conteſtatam non ſit in bonis, *l. injuriarum 28 ff. h. t.* poſt litis conteſtationem verò litigioſa fiat: & res litigioſa ſub certa pœnâ emi vendi prohibeatur. *leg. ult. C. de litigioſ.* Sed, eo non obſtante, affirmatam opinionem, & probabiliorem, & receptiorem eſſe reor. Tum quia omne jus, † omniſquè obligatio & actio alicui competens, regulariter cedi poteſt. *l. ſi nomen. 4. & t. tit ff. de hered vel act. vend. l. 3. & l ult. C. d. t. & explicatum eſt ſup. in § feræ. 12. n. 178. & ſeqq. de rer. diviſ. & acquir. ipſar domin.* Tum quia hæc injuriarum actio, † per procuratorem poteſt exerceri. *leg. non ſolùm. 11. §. agere. leg. ſed ſi unius. 17 §. idem ait, & ſi nepoti. 20. ff. h. tit.* Hancq; amplectuntur ſententiam *Accurſ. Salyc. & Gothofred. in d. leg. 4. ff. de heredit. vel act. vend. Idem Accurſ. in d. leg. injuriarum. 28. ff. h. t. & in d. l. ult. C. de hered. vel act. vendit. ibiq; in rubr. Sichard. n. ult. Ioan. Andr. ad Speculat. lib. 2. de ceſſione actionis. § 1. n. 28. Pet. Iac. Aurel.*

54
55
56

in practic. aurea libellor. Rubr. 158. num. 23. Bacer. class. 3. disp. 4. th. 58. Gœdd. disp. 14. sub thesi. 14. lit. D. part. 3. Iacob. Bellovis. in pract. crim. lib. 1. cap. 3. num. 80. Bajard. ad Iul. Clar. in §. injuria. num. 54. Gilhausen in Comment. de injur. §. 11. num. 38. & alij, quos enumerat Tiraquell. tom. 3. de retract. lignagier. §. 26. gl. 1. num. 50. Nec quicquam movet, quòd actio isthæc ante litis contestationem non sit in bonis nostris. Nam ad hoc respondet perspicuè Sichar-
57 dus *allegato numero ult.* eam non esse † in bonis nostris ante litem contestatam, quoad transmissionem ad heredes. *l. injuriarum actio neq. 13. in princ. ff. h. t. §. 1. inf. de perpet. & temp. act.* bene autem esse in bonis nostris, ut dum vivimus, eam vel nos intentare, vel aliis vendere possimus.

58 Porrò in comperto est; si civiliter injuriarum actum sit, criminaliter postea agi non posse: & contrà. *l. quod Senatusconsultum. 6. in fin. ff. h. t. l. interdum. 56. § 1. ff. de furtis.* Ratio manifesta est: quia utraque actio vindictæ persecutionem habet: neutra rem familiarem seu damnum pecuniarium concernit: ac proinde altera alteram meritò consumit, *l. 2. §. emancipatus. ff. de collat. bonor. l. Prætor. 7. §. 1. ff.*
59 *h. t. Udalric. Zas. cons. 22. num. 1.* cùm † non sit æquum, idem admissum pluribus legibus puniri. *l. Senatus. 14. ff. de accusationib. l. sanctio. 41. in fin. ff. de pœnis. Mynsinger. hîc. num. 4.* Cæterùm si

ùm si de aliis delictis agatur; ex quibus duplex quoque nascitur judicium: certum est, unum † non tollere alterum: cùm quidem u- 69
triusque non idem sit scopus aut finis: ut, quia civile judicium ad rem familiarem, sarciendumquè damnum datum pertineat: criminale verò ad ipsius maleficii ultionem, *l. un. C. quando civil. act. criminali præjud. gl. & Borcholt. in hoc §. nostro. Marant. de ord. judicior part. 4. dist. 1. num. 5. Geil. lib. 1. obs. 65. num. 2. & alij.*

Verùm distinctione veteri res hæc paulò obscurior definienda est, & declaranda. Aut igitur ex uno facto; aut ex pluribus factis plures oriuntur actiones. Si ex pluribus: unius facti pœna, non minuit pœnam alterius *l. 2. ff. de privat. delict.* Si ex uno facto plures competunt actiones: aut ad eundem finem tendunt, idemquè exigunt: aut ad diversos. Si ad diversos fines tendunt, putà ad vindictam, & rem familiarem, damnumùe datum persequendum: tunc unâ intentatâ, altera non tollitur, *§. liberum. sup. de leg. Aq. l. item Mela. 11. ff. ad L. Aquil. §. fin. inf. si quadr. paup. fec. d. l. nunquam. 60. ff. de oblig. & act. & l. nunquam. 130. ff. de reg. jur.* Quare si injuriarum ad vindictam actum sit: nihil obest, quo minùs æstimatio damni dati, actione L. Aquiliæ peti possit; quæ res familiaris censetur. Alia enim est æstimatio damni; alia contumeliæ. *l. sed & si §.*

§.1.ff.ad l. Aq. l.item apud.15.§.si quis servo.46.
61 *ff.h.t.*Nec adversatur † *l.dominum.8.C.eod.* ubi si dominus pro atroci injuriâ servo illatâ agat; eâdem actione præter pœnam, etiam damnum datum consequi potest. Nam damni & interesse in actione injuriarum per consequẽtiam tantùm, non verò principaliter, ratio habetur, *secundùm Schneid. hîc. n. 2. & 3. Baptist. Bajard. ad Iul. Clar. in §. injuria. n. 44. & Ludov. Gilhaus. in Comm. de injur. & fam. libell. §. 9. n. 12. & seq.* Si plures actiones ex uno facto descendentes, ad eundem finem tendunt; aut utraque est rei persecutoria, omne damnum & interesse complectens: qualis est actio locati, & legis Aquiliæ, & nonnullæ aliæ. *l. si vulneraveris. 43. ff. locati. l. sed si ex causa. 47. ff. pro socio.* Aut utraque ad vindictam respicit. & licèt una sit civilis, altera criminalis: unâ tamen electâ, perimitur altera, *ut h. & d. l. prætor. 7. §. 1. ff. hoc. t. l. plura 53. ff. de oblig. & action.* dummodo non plus sit in una, quàm in altera: quia tunc, si leviori actum sit, graviori ad residuum agi poterit, *l. 1. ff. vi bonor. rapt. l. si quis egerit. 88. ff. de furt. l. qui servum. 34. ff. de obligat. & action.*

62 Nec obstat *l. cùm ex uno. 32. ff. eod.* ubi cùm ex uno delicto plures nascuntur actiones, omnibus experiri licet. Etenim sensus ejus legis esse videtur: cùm ex uno delicto plures actiones nascuntur, omnibus experiri permitti, id

ti, id eſt, poſſe omnes ritu veteri apud Prætorem edi: & , poſtquam eos Prætor dedit, non niſi unâ electâ uti licere, ſi ad eundem finem ſpectent: niſi fortè quid plus in una fuerit, quàm in alia, quæ intentata erat: *ut poſt gl. in d. l. 32. colligitur ex d. l. plura 53. ff. de obligat. & act. d. l. qui ſervum 34 ff. eod. d. l. interdum. 56. §. 1. ff. de furt. & d. l. unic. C. quand. civil. actio criminal. præjudicet, &c.*

Similiter nihil reſiſtit *l. 2. §. 1. ff. de tutela, & rationib. diſtrah.* ubi expreſſum eſt, quòd actio de rationibus diſtrahendis non tollat actionem furti: cùm tamen ex eodem facto utraque oriatur. Tametſi enim ex eodem facto, diſtractione nimirum rerum pupillarium, utraque actio proficiſcitur: non tamen ex eadem obligatione. Nam actio de rationibus diſtrahendis ex tutela naſcitur: proindéque ſi tutelæ actum ſit, hæc tollitur: eò quòd ambæ ex una eademque obligatione ſint oriundæ, & ad eundem fermè ſcopum colliment. *l. 1. § in tutela. 21. & §. final. ff. de tutel. & rat. diſtrah.* Furti verò actio ex animo furandi deſcendit: & tum demum locum habet, ſi præter rerum pupillarium diſtractionem animus ille furandi acceſſerit. *§. placuit. 7. in fin. ſup. de oblig. quæ ex delicto naſcunt.* Cùm itaque ex diverſa obligatione actiones iſtæ profluant: mirum non eſt, ſi una alteram non conſumat. *Huc referri* 63

poſſunt

possunt ea, quæ de actionum concursu scribunt Donellus lib. 21. Commentar.c.3. Cujac.lib.8.observation. cap. 24. Bronchorst. cent. 2. ἐναντ. assert. 84. edit.1. & Philippus Matthæus in l,nemo ex his.43 § 1. ff.de reg.jur. Et eâdem de re explicabitur uberiùs in §.ult. infr.si quadrup.pauper.fecis.dicat.

Præter duas præmissas ex jure Justinianeo descendentes actiones, est hodie & alia non modò usu ac consuetudine recepta, sed Imperatoriâ etiam constitutione comprobata de injuriis agendi formula; quâ agitur ad palinodiam seu recantationem, sive revocationem & reclamationem verborum injuriosorum; quæ idcirco recantatoria,& reclamatoria & revocatoria vulgò dici consuevit. *Vide Imperialis Cameræ ordinationem p. 2. tit. 28. §.* Und sonderlich setzen/ etc. *Mynsing.in hoc §.n.5. & cent.2.obs.98.& resp.6.Decad.1. num.5. & seq. Vultejum in §.pœna autem.num.6.sup. h. t. & lib.2. Jurisp. Rom. c.19. num.53. Parid.de put.in tr. Synd.vers.compositio.col.8. & Hostiensem in sum.tit.de pœn.& remiss.§.quib.§.qualiter.& §.quid de accusatorib.&c.*

64 Ecquid autem isthæc injuriarum actio recantatoria civilis sit,.vel criminalis, contentiosè disputatur?Sed civilem esse(contra Robertum Marant. *in tract. de ordine judic.p. 4. distinct. 1. num. 10. & seqq.* ubi ejusmodi actionem merè criminalem esse, speciosè probare

cona-

conatur) rectè veréque statuitur. Primò enim in confesso est; per hanc † actionem (cùm ad 65
honoris solummodo restitutionem tendat) non agi ad vindictam publicam, neque ad pœnam corporalem, vel aliquam pecuniariam fisco applicandam: quod in criminali iudicio omnino necessarium est; *uti ex suprà dictis constat, & tradit gloss. Bart. & Dd. in l. prator. 3. ff. de sepulch. viol.*

Deinde indubitati est iuris: quòd in crimi- 66
nalibus judiciis, vel ad crimen persequendum, vel ad defendendum regulariter procurator intervenire prohibeatur: præsertim si pœna ultra relegationem damnato injungi queat. *l. pen. §. 1. & inibi Gothofr. ff. de publ. judic. l. 1. ff. an per al. causæ appellat. reddi poss. c. tua. 5. de procuratorib. c. si quando. 37. ibiq; notabilis gl. in verb. exploratores. caus. 2. q. 6. c. in criminalib. 5. q. 3. latè Iul. Clar. lib. 5. sent. § fin. q. 32. & explanatiùs dicetur in princ. tit. infr. de iis, per quos ag. poss. num. 32. & seqq.* Atqui in actione iniuriarum, ad recantationem seu revocationem institutâ, diversum observari, procuratoremque tam agendo, quàm defendendo admitti, testatur Mynsing. *in hoc. §. num. 8. & d. observat. 98. cent. 2.*

Tertiò quamvis iure communi in crimina- 67
libus causis appellatio permittatur, *l. addictos. 9. circa fin. C. de Episc. audient. l. litigatoribus. 14. l. & in maioribus. 20. & l. addictos. 29. C. de appella-*

appellationib. l. 2. C. si pend. appellat. mors interven. & l. 2. C. quor. appellat. non recipiunt. generali tamen totius Germaniæ consuetudine, in causis iisdem illam non admitti, certum est. *per Ordinat. Camer. Imper. part. 2. tit. 28.* §. Item nach dem/ etc. *Gail. lib. 1. obs. 1. num 28. Clar. d. §. fin. q. 94. n 3.* Jam verò in actione reclamatoria appellatio conceditur, *ut expressum est in d. Ordinat. Camer. p. 2. tit. 28. §.* Und sonderlich. *vers.* Doch sollen die Sachen/ etc. Sequitur ergo: hanc actionem non criminalem, sed civilem esse.

68 Quartò accedit, quòd in Camera Imperiali, nulla causa criminalis (excepta causa violatæ publicæ pacis) recipitur, *teste Gailio d. lib. 1. obs. 65. n. 5. & Mynsingero d. obs. 98. & Respons. 7. Decad. 1. n 15. & in hoc nostro §. num. 10.* Actiones autem recantatorias quotidie in Camera recipi & tractari, citati modò Auctores luculenter affirmant.

69 Denique notissimum est; criminalem causam eo privilegio frui: ut eâ pendente, nulli civili quæstioni relinquatur locus. *l. Prætor. 7. §. 1. ubi Dd. ff. h t. l un. ibiq; Interpp. C. quand. civ. actio crim. præjud. Myns. d. resp. 7. n. 16. & hoc §. n. 11. & sæpe alleg. obs. 68. circ. finem.* Si igitur diceretur, actionem injuriarum reclamatoriam esse criminalem: efficeretur, eam cum civili, qua ad æstimationem injuriæ agitur, cumulari non posse. At exploratum est, usuque approba-

probatum: has duas † actiones, nimirum æstimatoriam & recantatoriam, in eodem libello conjungi, simulque moveri posse, *Gail. d. lib. 1. obs. 65. n. 5. Myns. locis prænotatis.* W*urms. lib. pract. obs. t. 47. de injur. obs. 8. in fi. Ioh. Thilmanus de Benignis, aliàs Gode. pract. obs. 77. Bocer. class 3. disp. 4. th. 56.* Firmiter ergò concludendum, actionem istam revocatoriam seu recantatoriam pro civili potiùs, quàm criminali esse habendam. *Huicq; sententiæ, præter Jurisconsultos jam relatos, subscribunt* W*esenb. cons. 22. n. 18. part 1. & in par. ff. h. t. n. 18 D. Matt. Entzlinus in disp. de injur. de An. 1593. th. 28. Andr. Laubmarius in disp. de injur. & fam. lib. de Anno. 94. th. 29 Halbritt. in tract. de injur. c. 5. Schrad. in tr feud 2. part. 9. partis prin. sect. 6. n. 51. Marq. Freher. in tr. de existimat. lib 2. c. 9. n. 4 Gilhaus. in Comm. de injur. & fam. lib. §. 9. n. 17. cum seqq. Hart. Hartm. ab Epping. lib. pract. obs. t. 49. obs. 3. n. 6 Blarer. in tract. super l. diffamari. in princ. n. 4. C. de ingen. manumiss. Ioach. à Beust. ad l. nam posteaquam. 9. §. si damnetur. n. 13. & seqq. ff. de jurej. Gœdd. disp. 4. Coroll. ult. & disp. 17. coroll. 1. p. 1. & disp. 14 th. 13. par. 3. Valtejus prædicto lib. 2. Iurisp. Rom c. 19. n. 53. & in d. § pœna autem n. 6. sup. h. t. Borch. in præsenti §. circa medium. Treutl. disp. 30. sub th. ult. lit. a. vol 2. Hackelman. illustr. quæst. disp. 23 th 18. Forster. part. 1 disput. ult. th. 14. Matthias Steph. cent. 4. q. 36. ad lit. b. Thesaur. dec. 18, n. 8. Hœnon. disp. 18.* 70

disp.18.controvers.33. Andr. Gerhardi Decad.17. q.10. & alij penè innumeri.

Nec obstat, quòd actio hæc instituatur pro recantatione iniuriæ præstandâ, quæ propter infamiam & vituperium, cum quo coniuncta est, causam sive actionem criminalem concernere videtur. Nam in † quavis actione dijudicandâ, diligenter considerandum est, quid per eam actor principaliter consequatur. Si enim intentio actoris est; ut reus propter delictum admissum, ad commodum publicum, seu vindictam publicam, coerceatur: sive corporalis ei pœna infligatur: sive pecuniaria tantùm fisco inferatur: tunc criminale semper iudicium dicitur. Si autem in iudicio principaliter agitur ad commodum privatum, sive ea actio ex contractu, sive ex delicto descendat, & per consequentiam cum pœna corporali, vel infamiæ notâ sit coniuncta: tunc actio vel iudicium vocatur civile, *arg. l. 1. ff. de his, qui not. infam.* ubi actio tutelæ, depositi, pro socio, mandati, & similes, licèt infament: tamen eas civiles esse, nemo dubitat. Eadem itaque ratione, quamvis in hac reclamatoriâ actione ad satisfactionem seu recantationem verborum iniuriosorum condemnatus, vituperium ac infamiam per consequentiam incurrat: non tamen propterea criminalis censenda est. Actor siquidem actionem istam instituendo, non principaliter hoc inten-

intendit; ut reus propter injuriæ revocationem, vituperio, sive infamiæ labe afficiatur: sed potius, ut honor ablatus sibi debito modo restituatur. Quomodo porrò judicium civile differat à † criminali, prolixè post multos, à se 72
adductos Doctores, exponit Anton. Delrio *in repetit. l. transigere. 18. C. de transact. n. 13. Et eâdem de re nonnihil etiam diximus in tr. de process. judic. Disp. 1. concl. 4. & seq.*

Cæterùm quòd præter expositos agendi modos, vulgò Interpretes aliam illatæ injuriæ persecutionem concedunt, & opinantur; non solùm injuriato † officium judicis, nullâ a- 73
ctione propositâ, implorare licere: sed etjam judicem ex officio, nullâ imploratione factâ, injuriam verbalem vindicare, adeóque injuriantem punire posse: id à veritate juris alienum videtur. *vide Bartol. in l. 1. §. usq; adeò. ff. h. t. & Boss. tit. de injur. num. 32.* Nam expediti juris est, injuriam † esse delictum privatum, 74
l. injuriarum. 7. & l. ult. C. h. t. quòd non nisi parte læsa instante, & vindictam petente vindicatur, *per hunc nostrum §.* Nec obsistit *l. locatio. 9. §. quod illicitè. ibi, alterum vigor publicæ disciplinæ postulat. ff. de publican. & vectigalib.* In ea namque † lege de crimine rapinæ per publica- 75
num commissæ disponitur, & contra juris regulas in odium publicanorum constituitur: ut rapina ab iisdem designata, judicis officio, nemine etiam postulante, plectatur. Quod

cùm propter summam publicanorum malitiam specialiter introductum sit: ad injuriam verbalem alteri impositam non est extendendum, *l. quod verò 14 & 2. seqq ff. de legib.*

Quamobrem multò minus eorum dogma puto esse probandum, qui statuunt; injuria af-
76 fectum, † etiam post lapsum anni, nomine injuriæ sibi illatæ judicis officium posse implorare, & petere, ut conviciator ex officio puniatur, *Joh. Faber. ad §. sed & lex. sup. h. t. Mynſ. cent. 5 obſ. 7. n. 6. & Hart. Hartm. ab Epping. tit. 49. obſ. 2. quos refert D Bocer. claſſ. 3. diſp. 4. th. 74.* Primum enim enucleati, cognitique est
77 juris; injuriam † tempore, hoc est, annuo spacio aboleri, *l. sed si unius. 17. §. si ante judicem. 6. in fin. ff. h. t.* Ex quo consequens est: post annum elapsum, neque actionem injuriarum institui, neque judicis officium implorari posse.
78 Quid ita? quoniam † sublatâ sive cessante causâ, tollitur cessatque effectus, ut vulgatissima, & vice proverbii celebrata juris regula habet, *l. in omni. 13 ubi Bart. ff. de adoptionib. leg. actione. 65. §. item si alic. 10. ff. pro socio. l. ex facto. 43. in princ. ff. de vulg. & pup. subſt. l. adigere. 6. §. quamvis ff. de jur. patron. l. general. 52. §. 1. ubi gl. Paul. Castr. & Dd. communiter. C. de Episc. & Cler. l. 1. C. de hæret. l. 1. in princ. C. de latin. libert. toll. §. ult. sup. de auctor. tut. §. item qui reipubl. sup. de excusat. tut. c. etsi Christus. 26. paulo ante fi. de jurej. c. cùm cessante. 60. de appellat. c. cùm infir-*

infirmitas.13.de pœnitent.& remiss latissimè Tiraq in tract.cessante causa, cessat effect. in princ. num.11.& seqq.

Secundò paria sunt: iniuriam pacto sive 79
conventione, nudâve voluntate remissam, & tempore extinctam esse. *d. l. sed si unius.17. §.si ante.ff. h.tit.* Atqui certo certius est; illum, qui injuriæ maculam sibi iniustam pacto vel conventione remisit, nullo prorsus modo eam vindicare posse, sive actionem instituendo, sive officium iudicis implorando, *l. non solùm. 11.§.1.ff.eod.l.si tibi decem.17. §.1. ff de pact. l. auxilium 37. in princ. ff. de minorib.* Idem ergo de iniuria, lapsu temporis extinctâ, iudicandum erit.

Tertiò, unâ viâ prohibitum, aliâ concedi 80
non debet. *cap. cùm quid.84. de reg.jur. in 6.* At verò anno exacto, iniuriam illatam per actionem iniuriarum vindicare quis prohibetur, *leg.si non convicij.5. C.h.t.* Eâdem igitur ratione post annum elapsum eidem officium iudicis implorare non permittitur.

Tandem, si Doctorum traditio, de iudicis officio ad vindicandum iniuriam post annum impertiendo procederet: sequeretur, omnes leges & constitutiones, quibus actio iniuriarum post annum moveri prohibetur, ociosas esse & elusorias: quod tamen dictu perabsurdum est. *l. si prætor. 75. ff. de judic. leg. ult. ff. ne quid in loco public. l. 1. §. exceptionem. ff.*

quar. rer. actio non datur. D. Halbritt. Collega mihi amandus, in tract. de injur. & famos. libell. cap. 5.

Ad libellum actionis injuriarum quod at-
81 tinet: actor † cum discrimine existimationis aduersarii non potest vagari: sed designare, & certum specialiter dicere debet, quam scilicet injuriam sit passus. *l. prætor. 7. in princip. & §. præterea. ff. h. t. l. item exigit. 16. ff. de dol. mal. l. libellorum 3. ff. de accusationib. cap. 2. circa fin. ibi, simili specificatione criminum. de testib. in 6. Petr. Iacob. Aurel. in pract. aurea libell. Rubr. 57. n. 10. Schurff. consil. 61. n. 17. & seq. Bocer. class. 3. disp. 4. th. 65.*

82 Haud abs re hic quæritur; utrùm necesse sit, in libello injuriarum locum & tempus, putà annum & mensem, quo injuria facta est, exprimere? Et necesse esse, communis est, atque in supremo Cameræ Imperialis judicio recepta conclusio, *argum. d. l. 3. in princ. vers. utiq; enim. ff. de excusat. & c. tuæ. 5. vers. si verò vir. de procuratorib. Bart. ad d. l. Prætor. 7. in princ. ff. h. t. Alexand. consil. 212. num. 1. lib. 1. Bertrand cons. 257. num. 1 lib. 6. Clar. lib. 5. sent. §. injuria. num. 5. Gail. lib. 1. observat. 64. num. 1. Emanuel Soarez. in thesaur. recept. sent. verb. injuriarum. num. 78. Marquard. Freher. in tractat. de existimat. lib. 3. cap. 8. num. 3. Bocerus loco citato.* Eaque procedit, non solùm si criminaliter; sed etiam si civiliter injuriarum agatur. *Bart.*

tur. *Bart.* & *Gail. allegatis locis. Clarus d. lib. 5. §. fin. quæst. 12. num. 10. Marant. de ord. judic. distinct. 1. judicior. num. 30.* & *notavimus in tract. de process. judic. disp. 2. conclus. 17.* Cujus ratio evidens est: tum quia injuriarum actio, † etiam civiliter instituta, cùm infamet, *l. 1. ff. de his, qui not. infam. cum similib. inferiùs nu. 92. adducendis.* criminali comparatur: eò quòd 83
honorem & famam † hominis concernat, cujus non minor, quàm vitæ ratio habenda est, *l. justa. 9. ff. de manumiss. vindict. l. isti quidem. 8. § penult. ff. quod met. caus.* Tum quia † nemo 84
cum discrimine alienæ existimationis vagari debet. *dict. l. prætor. 7. in princ. ff. h. t.* & *d. leg. item exigit. 16. ff. de dol. mal.* Tum etiam, quia 85
nisi locus † & tempus irrogatæ injuriæ exprimeretur; reo defensiones adimerentur: cùm negativam, loco & tempore non coarctatam probare, testesque contra se deponentes falsitatis arguere non posset. *Bartol. in dict. leg. libellorum 3. num. 2.* & *in leg. edita. 3. num. 5. C. de edend. Speculat. ad rubr. de injur. in princ. Roman. consil. 191. num. 7.* & *9. Iason in §. 1. num. 50.* & *seq. infrà de actionib. Gail. prænominata obs. 64. num. 3.* & *seq. ubi hanc rem persequitur copiosiùs. Quibus novissimè astipulatur Ludov. Gilhausen in Comment. de injur.* & *fam. lib. §. 9. num. 25.* & *seqq.* 86

Planè qui injuriarum actionem per calumniam instituit; extra ordinem, hoc est, vel 87

exilio, vel relegatione, vel ordinis amotione punitur. *l. qui injuriarum. 43. ff. h.t.l.& in privat. 3. l. si quis. 7. §. 1. ff. ad Senatusc. Turpillian.*
88 Calumniari autem in † criminalibus est, falsa crimina scienter prudenterque intentare. *l. 1. §. 1. ff. d.t. l. 1. §. per calumniam. ff. si mulier ventr. nom. in possess. calum. caus. esse dicetur*: in civilibus, per mendacium & calumniam agere vel excipere, ad negocium alicui malitiosè faciendum, *t. tit. C. de juram. propt. calum. dan. Paul. lib. 1. sent. t. 5. § 1. ibiq; Cujac. Wesenb. in paratit. ff. de calumniatorib. n. 3. qui n. ult. varias pœnas & actiones, in calumniatores competentes, explicat. De iisdem quoq; pœnis ex professo agit Menoch. lib. 2. de arbit. jud. quæst. cent. 4 cas. 322. ubi omnino videndus.*
89 Præterea silentio involvendum non est: adversus eum, qui errore, garrulitate, seu malignitate potiùs, quàm convicium dicendo, ingenuorum statum diffamat, non actionem injuriarum, sed condictionem ex l. diffamari. 5. C. de ingenuis manumiss. competere. Quod saluberrimum remedium, diffamatis contra diffamantes competens, in omnigenere causarum, tum civilium, tum criminalium, & matrimonialium, petitorii & possessorii iudicii, locum habet, & datur: ad id nimirum, ut diffamator intra certum tempus, vel terminum præfixum coram iudice diffamati, tanquam actor, qui forum rei, hoc est, diffa-

mati sequi tenetur, compareat; & causas traductionis seu diffamationis, aut ius, quod se habere putat, sub pœna impositionis perpetui silentii, legitimè deducat. *Didac Covarru. lib. 1. variar. resolut. c. 18. in princ & n. 7. cum seq. Boër. decis. 255. n. 9. & 10 Mynst. cent 3. obs. 78. & obs. 86. item cent. 5. obs. 81. n. 2. Gail lib. 1. obs. 9. n. 2. & seq. Blarer. in solenni suo tract. super d. l. diffamari. c. 2. & seqq. Cæsar Contard in Comm. ad eandem leg. diffamari. c. 3. n. 24. & seqq. & c. 5. per tot. Cagnol in repetit. ejusdem l. num. 3 nec non Oldendorpius in ejusdem legis interpretatione. n. 10. & seqq. Schurff. cons. 15. cent. 3. & consil. 34. cent. 1. Wesenb. consil. 6. n. 212. 213. 215. & consil. 22. n. 22 & consil. 30. n. 10. vol. 1. & consil. 96. per totum. vol 2. Heig. q. 8. part. 2. Ioach. à Beust. in tract. de sponsal. c. 32. & seqq. ubi istius l. diffamari. practicam in causis matrimonialib. luculenter ostendit.* Quare aut † perpetuò diffamãs 90
sileat, ac porrò diffamare desinat: aut obstinatam suam malignitatem (quæ postea in apertam prorumpit contumeliam ac iniuriam) severioribus iudiciis, prout postulaverit iniuriæ atrocitas, coercitum iri, sciat, *arg. l. unic. ff. si quis jus dicenti non obtemper. & l. perspiciendum. 11. ff. de pœnis. latè & egregiè Blarer. in d. tract. ad. l. diffamari. C. de ingen manumiss. c. 11. nu. 3. & multis subsequentibus. Laubmarius in disp. de injur. & famos. libell. de Anno 1594. th. 33. Speckhan. cent. 2. quæst. jur. class. 3. q. 7. n. ult.*

novissimè Gilhausen in Comment. de injur. & fam. lib. §. 5. num. 191.

91 Insuper circa hunc §. notandum: quòd, licèt actiones tantùm civiles per procuratorem intendi & exerceri possint: criminales non item; maximè si pœna relegatione major veniat imponenda: ne scilicet judicium reddatur elusorium. *l. non solùm 11. § 2. l. sed si unius. 17. §. idem Julianus. 19. ff. h. tit. leg. penult. §. 1. ff. de publ. jud. l. licèt. 42. §. 1. ff. de procuratorib. cap. tuæ. 5. ex. d. t. cap. veniens. 15. de accusationib. Schneid. hîc num. 10. & monuimus sup. num. 56.* Unus tamen excipiatur casus per constitutionem Zenonis, *quæ est l. ult. C. h. t.* quâ viris illustribus, & superillustribus, eorumque uxoribus & liberis, actionem iniuriarum per procuratorem criminaliter etiam, movere, vel suscipere permittitur; ita quidem, ut in illos nominatim sententia feratur. Quod cùm ob specialem dignitatis favorem, ne videlicet eiusmodi illustres personæ aliquam infamiam facilè incurrant (iniuria-
92 rum siquidem † condemnatum, sive civiliter sit actum, sive criminaliter, infamiâ notari non dubium est. *l. 1. & l. athletas. 4. in fin. ff de his, qui not. infam. l 2. ff. de obseq. parentib. & patron. præstand. §. pen. infr. de pœn. tem. litig. l. decurio. 5. & l. damnatos. 18. C. ex quib. caus. infam. irrogat. l. prætor 7. in princ. ff. h. t. l. infam. 7. ff. de publ. judic. Paul. lib. 5. recept. sent. t. 4. de injur. §. 9. 17.*

§. 9. 17. & seq.) indultum receptumque sit: ab aliis in exemplum trahi non poterit. *l. jus sing. 16. ff. de legib. l 1. §. ult. ff. de constit. princ. §. sed & quod principi. sup. de jur. nat. gent. & civ. Hennin. Göed. cons. 102. num. 13. Qui autem dicantur Illustres, & superillustres, qui item clarissimi & spectabiles, optimè exponit Alciat in l. speciosas. 100. ff. de verb. signif. Vult. lib. 1. Iurisp. Rom. c. 6. num. 3. & seqq. Lancellot. Conrad. in tract. de duell. part 3. conclus. 77. num. 6. & seqq. Cujac. ad l. 1. C. de dignitatibus & diffusè Menoch. lib. 2. de arbitrar. jud. quæstion. cent. 1. cas. 68.*

Cæterùm quia modò dictum est: quoquo injuriarum iudicio damnatum infamiâ notari: non inscitè aut inconvenienter quæritur: an ob levem etiam & modicam, vel minimam iniuriam, condemnatum (veluti si quis alterum vocaverit rusticum, indoctum, inconditum, deformem, &c.) infamia comitetur, necne? Et ego sanè neganti opinioni, tanquam in puncto iuris veriori & æquiori, palmam tribuendam esse omnino iudico: utcunque non pauci magnæ auctoritatis viri dissentiant. *Felin. Panormitan. Joan. Andr. & alij in c. cùm te à B. 23. de sent. & re jud. Corset. in tractat. de minimis. part. 2. num. 26. Clarus lib. 5. sentent. §. injuria. num. 8. Emanuel Soarez in thesaur. recept. sentent. verbo, injuriarum. num. 79. Gail. lib. 2. observ. 102. num. 1. & 6.* 93

Wurmser. observat. 5. h. t. Claudius à Battandier in sua praxi criminal. reg 66. num. 9. Dionysius de Franciscis inter consilia matrimonialia diversorum cons. 59. num. 7. hosq; referens Gilhausen in Comment. de injur. & fam. libell. §. 9. num. 49.

94 Pro nostra autem sententiâ facit primò decantata iuris regula: quòd de modico non curet Prætor, nec actiones famosas ob rem parvam impertiat, *l. scio. 4. ff. de in integr. restitut. l. si quis. 9. §. ult. & l. seq. ff. de dol. mal. cum similib. sup. allegatis. n. 42.*

95 Secundò multùm urget vulgatum axioma: quòd pœna commensurari debeat delicto: nec eam graviorem admisso esse deceat. *l miles 11. §. mulier. 12. in fin. ff. ad L. Iul. de adult. l. Pedius. 4. ff. de incend. ruin. naufr. l. aut facta. 16. ff. de pœnis. l. sancimus. 22. C. eod. c. felicis. 5. §. illud autem. dicto iam t. lib. 6. Cravett. cons. 46.*
96 *n. ult.* Atqui † infamiæ pœnam gravissimam esse, pœnæque mortis æquiparari, certo certius est, *argum. l. isti quidem. 8 § penult ff. quod met. caus. l. justa. 9. ff. de manumiss. vind. l. si adulterium. 38. § final. ff. ad leg. Iul. de adulter. Vallas. in repetit. l. imperium. 3. num. 176. ff. de jurisd. om. iud. Igneus in l necessarios. 5. §. non aliàs. n. 249. ff. ad Senatusconsult. Silanian. August. Beroius in rubr. n. 67. & cap. 1. nu. 151. de iudic. Schrad. in tract. feud 2. part. 9. partis princ. sect. 6. num. 48.*

Tertiò,

Tertiò, non parùm movet *l. ad tempus. 5. ff. de decurionib.* ubi Papinianus respondit: ex crimine leviore in exilium damnatos, non esse inter infames habendos. 97

Quartò, egregiè nostram assertionem iuvat textus *in l. sed si unius. 17. §. 3. ff. h. t.* ubi secuncundùm † vulgarem, veramque Haloandri lectionem traditur; leves iniurias à liberis hominibus factas, nullius momenti videri: à servis verò factas, graves censeri. Unde colligere promptum est: liberum hominem pro parva levique iniuriâ condemnatum, infamiæ notam minimè subire. Nullius quippe momenti ea esse dicuntur, quæ nullum effectum producunt, *arg. l. 1. ff. de iniusto, rupt. irr fact. test.* 98

Quintò, pro opinione nostra hoc militat argumentum: Nemo infamiæ maculâ notatus, decurionis officio fungi potest, *d. l. ad tempus. 5. in princ. & l. spurii. 6. §. qui iudicii publici. ff. de decurionib. l. infamia. 8. C. eod l. un. C. de infamib.* Sed ob levem iniuriam damnatus, in ordine decurionum esse potest. *per l. Divus. 40. ff. h. t.* ubi notatur, atrocis iniuriæ damnatum, in ordine decurionum esse non posse. Ergo à contrario sensu, non atrocis, sed levis cuiuspiam iniuriæ condemnatus, ab ordine decurionum non repellitur, & consequenter infamiam non contrahit. 99

Sextò, firmissimè nostrum fulcitur enunciatum textu *in d. c. cùm te à B. 23. de sentent.* 100

& re iu-

& re judic. ubi Pontifex Romanus dilucidè rescripsit: propter minimam vel levissimam iniuriam damnatum, infamiam non incurrere. Nec quicquam in contrarium movent illa, quæ adversarii anxiè inculcant, capituli verba: *Beneficium restitutionis ad famam à sede Apostolicâ implorâsti.* Quandoquidem hoc tantùm volunt: restitutionem honoris à condemnato quidem petitam fuisse: non verò inferunt, eandem fuisse necessariam. Primùm enim Pontifex in vers. *nos autem, &c.* quoad infamiam contrahendam, paria esse statuit: nullam iniuriam, vel minimam alteri factam esse. Atqui expeditum est; eum, qui nullam intulit iniuriam, infamem non effici. Ergò nec is, qui minimam iniuriam fecit, ex damnatione aliquam metuere infamiam debet. Deinde mox in fine subiicit idem Pontifex: ob minimam iniuriam per sententiam damnatum, infamiâ non notari. Quod evidentissimum profectò suppeditat argumentum: damnatum in specie illius cap. ipso iure fuisse tutum, nec ullam infamiæ labem contraxisse, & per consequens restitutionis beneficio, quantumvis id perperam ac temerè fuerit postulatum, ei subventum non fuisse. *leg. in causæ. 16. in princ. ff. de minoribus.* Sed & largiamur, citra tamen veritatis præiudicium: intellectum istius capituli non usque àdeò ab omnibus censeri clarum & perspicuum: hîc confugiendum erit

& recur-

& recurrendum ad notas, tritasque iuris regulas, quæ disponunt: In causis dubiis, præsertim pœnalibus, † benigniorem semper atque mitiorem interpretationem esse accipiendam, *l. si fuerit. 10. in fin. ff. de reb. dub. l. si præses. 32. in fin. & l. interpretatione. 42. ff. de pœn. leg. semper in dubiis. 56. leg. factum. 155. §. ult. leg. rapienda. 168 & leg. ea, quæ. 192. §. 1. ff. de reg. iur.* siquidem odia & pœnas, quantum fieri potest, restringi oporteat. *cap. odia. 15. de regul. iur. in 6.* 101

Postremò, nostram conclusionem suffragiis suis plurimi utriusque censuræ Doctores excellentissimi confirmant: ita ut eum vix hallucinari labive existimem, qui illam magis communem dixerit: tametsi contraria affirmans opinio à suis assectatoribus communis, imò magis quoque communis perhibeatur. *Sed ea de re videatur gl. & Carol. Molin. in d. c. cùm te à B. 23. de sent. & re iud. Petr. Anchoran. in c. non potest. 21. de præbend. lib. 6. Io. Anan. in c. si proponente. 42. de rescriptis. Henricus Boic. in c. etsi quæstiones. 18. de simonia. Bald. & Salycet. in l. decuriones. 5. C. ex quib. caus. infam. irrogat. idem Bald. & Præpos. in c. 1. §. iniuria. post princ. tit. de pac. iuram. firmand. in usib. feud. Speculat. in §. videndum. tit. de in integr. restit. Roman. cons. 191. incip. Instabo circa primum. col. 2. vers. præterea sententia. Angel. Aretin. in tract. maleficiorum. in verb. verba contumeliosa*

liosa & iniuriosa. in fin. Albert. Brun. in tract. statut. art. 9, num. 101. Marquard. Freherus in tract. de existimat. acquir. conserv. & amitt. lib. 3 c. 9. n. 16. Tiraq in tract. de iudic. in reb. exig. ferend. vers. 64. Petrus Gregor. in Syntag. iur. univers. lib. 38. c. 7. n. 2. Farinacius lib. 3. prax. criminal. quæst. 105. inspect. 2. n. 66. Ioan. Halbritt. in Disp. de iniur. de anno 1600. th. 9. & in tract. de iniur. & famos. libell. c. 2. Baiard. ad Iul. Clar. in §. iniur. n. 51. & novissime Eberhard. Speckhan. cent. 2. class. 3. q. 4. n. 4.

102 Istam negativam, multis & rationum momentis, & Doctorum auctoritatibus eximiè stabilitam sententiam non labefactat *d. l. prætor. 7. in princ. ff. h. t. d. l. infamem. 7. ff. de publ. iudic. d. l. 1. & 4 ff. de his, qui not. infam. cum concordantib. suprà. n. 92. annotatis.* ubi generali-
103 ter & indistinctè † scriptum est; iniuriarum convento ac condemnato infamiam irrogari. Etenim facilis resolutio est; generalitatem istorum textuum ex aliis tam iuris civilis, quàm canonici locis superiùs citatis restringi atque declarari; ut non procedat, si pro levi vel modicâ iniuria aliquis fuerit condemna-
104 tus. Triviale quippe est: in toto iure † generi per speciem derogari. *l. sanctio legum. 41. ff. de pœnis l. in toto. 80. ff. de reg. iur. c. generi 34 ubi*
105 *latè Dynus, eod. t. in 6.* & leges generales † ex aliis, quæ distinguunt, explicandas esse, *l. non est*

novum.

novum. 26. & seqq. ff. de legib. Bart. in leg. non dubium. 5. num. 9. C. eod.

Eandem quoque decisionem non infringit *l. iniuriarum. 10. C. ex quib. caus. infam. irrog.* ubi Impp. Severus & Antoninus rescripserunt: iniuriarum ex persona servi damnatum, infamiâ notari. Etsi enim iniuria servo illata, propter utilitatem personæ, cui facta est, ut plurimum levis nulliusque momenti esse reputatur: interdum tamen illa, pro qualitate facti & circumstantiarum, atrox censetur: putà, si servus atrociter vulneratus sit. *§. servis autem. sup. h. tit. leg. dominum. 8. C. eod.* Quod igitur in opposita l. rescriptum est; ex persona servi iniuriæ damnatum, infamiam incurrere: de atroci iniuria servo illatâ omnino accipiendum est. 106

Adhæc nihil prorsus adversatur *l. 1. & l. furti. 6. §. mandati. ff. de his, qui not. infam. & l. in re mandata. 21. C. mandati.* ex quibus patescit, actione mandati directâ damnato, quòd non bona fide in mandato exequendo versatus est, infamiæ notam inuri: quamvis istud delictum leve esse videatur. Nam actione mandati damnato, haud propter leve, sed potiùs grave crimen, labes infamiæ aspergitur. *Quia* (ut eleganter scribit Cicero *in Orat. pro sexto Roscio Amerino*) *in privatis rebus si quis rem mandatam non modò malitiosiùs gessisset, sui quæstus, aut cōmodi causa, verùm etiā negligentiùs:* 107

gentius: eum maiores summum admisisse dedecus existimabant. Itaq; mandati constitutum est iudicium, non minus turpe, quàm furti. Credo propterea, quòd quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ vicaria fides amicorum supponitur: quam qui lædit, oppugnat omnium commune præsidium: & quantum in ipso est, disturbat vitæ societatem. Non enim possumus omnia per nos agere: alius in alia est re magis utilis. Idcirco amicitiæ comparantur, ut commune commodum mutuis officiis gubernetur. Et paulò post: *Ergo idcirco turpis hæc culpa est, quod duas res sanctissimas violat: amicitiam, & fidem. Nam neq; mandat quisquam ferè nisi amico: neq; credit, nisi ei, quem fidelem putat. Perditissimi est igitur hominis, simul & amicitiam dissolvere, & fallere eum, qui læsus non esset, nisi credidisset.* Hæc, & alia plura ibidem Cicero. Ex quibus ipso meridie apparet clarius: non leve crimen perpetrare illum, qui mandatum susceptum non bonâ fide implet, aut exequitur. Quamobrem speciosis adversariorum obiectionibus refutatis, constanter concludo: ob levem vel modicam iniuriam damnatum, infamiâ non notari: hancque sententiam & consulendo & iudicando sequendam esse, autumo.

108 Atque ita regula sive decisio ista, quâ affirmatur, iniuriarum condemnatum, sive civiliter, sive criminaliter sit actum, turpissimam infa-

infamiæ notam subire, primò declaranda est, & limitanda; ut neutiquam procedat, si levis & modica injuria alicui fuerit illata, *per rationes juris, & authoritates Doctorum suprà ad longum recensitas.*

Secundò eadem decisio limitatur, ut locum non habeat, si ad palinodiam canendam actio instituta fuerit, *per notata Angeli in l. infamem. 7. ff. de publ. judic. Baldi & Saliceti in l. decuriones. 5. C. ex quib. caus. infam. irrog. Mynsing. respons. 60. in fin. Decad. 6. Wesenbec. consil. 22. num. 25. part. 1. & Boceri class. 3. disp. 4. sub th. 91.* Cujus ratio est: quia cùm in nova illa constitutione Imp. Caroli V. (quæ primùm isthunc agendi modum, anterioribus legibus planè incognitum, confirmavit; *secundùm Mynsing. h. num. 5. & cent. 2. obs. 98. & attigimus sup. num. 63. in fin.*) nihil de infamiæ maculâ, reo ex hac actione condemnato aspergendâ, constitutum reperiatur: certè nec nostrum erit, istud sine lege affirmare, *argum. No. 18. cap. 5. in princ.* in causa præsertim tam odiosâ. *cap. odia. 15. de reg. jur. in 6.* Accedit, quòd † ista παλινῳδίας actio videtur condictio quædam esse consuetudine introducta, & Imperatoriâ sanctione comprobata; quâ honor per injuriosa verba læsus, & quodammodo ablatus, adversus injuriantem condicitur; ut is verbis contrariis & recantationem importantibus ablatum honorem restituat. In condictioni- 109 110

 bus au-

111 bus autem, † quamvis ex famosis causis descendant, infamiam cessare clari juris est, *l. cessat. 36. ff. de oblig & act. gl Alex. Ias. & Dec. in l. certi condictio. 9 in princ. ff de reb. credit. si cert. pet. Speckhan. cent. 2. class. 3. q. 4. n. 33. Schrad. in tract. feud. 2. part. 9 partis princ. sect. 14 in princ. ubi plures citat.* Interim tamen facilè crediderim; † ad palinodiam canendam damnatum,
112 facti infamiam, ut videlicet ejus opinio apud viros bonos ac graves oneretur, effugere haud posse, *arg. l. 2. ff. de obseq. parent. & patron. præstand. l. ob hæc verba. 20. ff. de his, qui not. infam. l. ea quæ. 13. l. interlocutio. 19. C. ex quib. caus. infam. irrogat.*

113 Tertio, decisio prædicta limitatur & declaratur, ut non obtineat, si quis ob solam contumaciam, adeóque confessionem fictam, injuriarum fuerit condemnatus. *gl. & Dd. in l. 1. C. de mod. mulct. Bart. in l. ictus fustium. 22. ff. de his, qui not. infam. & cons. 111. incip. Quæritur, & in dubium revocatur. col. pen. vers. hoc præmisso, & c. Iacob. de Belvis in prax. crim. tit de divers. pœn. Alexand. consil. 114. vol. 6. Hippol. de Marsil. in pract. §. postquam. n. ult. Nicol. Boër. decis. 64. n. 9. Marq. Freher. in tr. de existimat. lib. 3 c. 8. n. 17. Decian. cons 96. n. 24. aliiq; per hos*
114 *citati.* Ratio † hæc est: quia leges & constitutiones infamiam damnato irrogantes, pœnales & odiosæ censentur: cùm infamia, mortis pœnæ æquiparetur. *l. isti quidem. 8. §. penult. ff. quod*

quod met. cauſ. l. juſta. 9. ff. de manumiſſ. vind. & aliis juribus & auctoritatibus ſuprà num. 96. adductis. Conſtitutiones † autem & leges pœna- 115
les, ad verum duntaxat, non ad fictum caſum porriguntur, *arg. l. ſed ſi hac. 10. §. fin. ff. de in jus voc. l. fideicommiſſum. 76. ff. de condic. & demonſt. l. ult. in princ. ff. de donationib. l. Statius. 48. §. Cornelio. ff. de jure fiſci. l. fin. C. de his, qui ven. ætat. impetr.* Sequitur ergo, quòd leges, injuriarum damnato infamiam irrogantes, de eo ſint caſu accipiendæ, quo quis ex veris, non autem fictis probationibus, injuriarum condemnatus fuerit. Nec quicquam obeſt, quòd
fictio † in caſu ficto tantum operatur, quan- 116
tum veritas in caſu vero. *l. 1. ff. de adopt. leg. qui ad certum. 14. & l. ſed addes. 19. in fi. ff. locati. Gail. lib. 2. obſ. 127. n. 6.* Hæc etenim regula in favorabilibus quidem procedit, at non in pœnalibus, & odioſis: cùm diſpoſitiones pœnales atque odioſæ, reſtringendæ potiùs ſint, quàm ampliandæ. *l. interpretatione. 42. ff. de pœn. d. c. odia. 15. de reg. jur. in 6. Cravet. conſ. 423. n. 16.*

Quartò limitatur & declaratur ſuprà ſcri- 117
pta concluſio ſive deciſio, ut non procedat, ſi judex in ſententia honorem & famam condemnato expreſsè reſervaverit. Nam id judicem ex juſta cauſa facere poſſe, nullus dubito. *l. quid ergo. 13. §. pœna gravior. ff. de his, qui not. infam. leg. etſi ſeverior. 3. ubi Bald. & Dd. communiter. C. ex quib. cauſ. infam. irrog.* Weſ.

 in pa-

in paratit. ff. de his, qui not. infam. num. 9. circa finem. Marquard. Freher. in d. tract. de existimat. lib. 3. c. 8. num. 18. & c. 9. num. 26. in fin. & lib. 2. c. 9. num. 25. maximè ubi ita consuetudine vel stylo judicii, qui pro legé servari debet, receptum est, *l. 2. C. quemad. test. aperiant. l. si quando. 3. C de bon. vacantib. c. 2. de præbend. lib. 6. Gail. lib. 1 obs. 65. num. ult.* Idque jure mu-
118 nicipali Wirtembergico, adeò † verum esse puto: ut judex non tantùm injuriarum condemnato honorem & existimationem conservare possit; sed debeat etiam, atque ita cogatur. *per text. in ordin. Curiæ supremæ Wirtemberg. p. 3. tit. 25. §.* Doch sollen/etc. cujus verba sic habent: doch sollen dardurch (scilicet per sententiam condemnatoriam) unsere Underthanen/ ihrer Ehren nicht entsetzt seyn/ sonder dieselben ihnen außtrücklich in der Urtheil vor-
119 behalten werden. Ubi † probè considerandum est, Legislatorem uti verbo *debet*: quod ejus est significationis, ut judici necessitatem imponat, non ut liberæ ipsius voluntati relinquat. *l. 1. §. 1. ff. quod quisq; juris in alter. statuerit, &c. l. creditor 3 ibiq; Bart. Cod. de pignor. & hypoth. Coler. in tractat. de process. exec. p. 3. cap. 12. num. 49.*

120 At quid, si judex honoris reservationem, quam de jure municipali (*ut modò dictum*) facere tenetur, omiserit? Hoc casu injuriarum simpliciter condemnatum, infamiam ipso jure evi-

re evitare, haud obscurè colligitur, *ex d. §.* doch sollen. ubi absolutè, per modum constitutionis disponitur: daß die Underthanen jhrer Ehren *per sententiam condemnatoriam* nicht entsetzt seyn sollen. Quibus verbis dilucidè ostenditur; injuriarum condemnatum ipso jure municipali honorem & existimationem suam salvam illæsamque conservare: proindéque non opus esse, ut honoris famæve reservatio per judicem fiat. *arg. l. in causæ. 16. in princ. ff. de minor.* Nec obest, quod in eodem §. in continenti subjicitur; sonder dieselbe jhnen außtrücklich in der Urtheil vorbehalten werden. His namque verbis non significatur; honoris expressam conservationem præcisè esse necessariam: sed hoc tantùm innuitur; majoris securitatis gratiâ, omnisque dubitationis tollendæ causâ, à judice honorem condemnato expressim conservatum iri.

Cæterùm quod dictum est; injuriarum condemnatum jure municipali infamiam non incurrere: haud procedere sciendum est, si ob gravem injuriam quis condemnatus fuerit, & in ea judicialiter perseveraverit. Hoc enim casu reum ipso iure infamiam contrahere, nec judicem ei honorem reservare posse, patet satis manifestè *ex d. ordinat. Curiæ Wirtemberg. tit. 25. §.* Da aber. ubi ita dispositum invenitur: Da aber der Beklagt/ auff den geübten Schmachworten/ oder Reden/ im Rechten be-

harren würde / vnd dieselben etwas wüchtig / aber nicht bewiesen werden möchten / darumb soll was Recht ist / geschehen.

121 Hinc acriter inter se pugnasse sæpius quosdam clarissimos doctissimosque hujus Ducatus viros memini: An injurians, qui in judicium vocatus, ad litem usque contestatam in atroci seu gravi iniuriâ alteri illatâ perseveravit; nec eandem ante litem contestatam, vel in ipsa saltem litis contestatione, pœnitentiâ ductus revocavit; ex dispositione iuris municipalis sive Ducalis, cum existimationis suæ iacturâ sit condemnandus; eique ad ignominiam effugiendam non proficiat, si post litem demum contestatam, ante sententiam definitivam pœniteat, iniuriamque retractet? Sed ego illorum promptè subscribo sententiæ, qui retractationem hanc, post litis demum contestationem factam, ad infamiæ notam evitandam inutilem prorsus esse existimant. Moveor primò textu paulò antè adducti §. Da aber der Beklagt. In quo Legislator apertè de tali loquitur perseverantiâ, quæ fit in iudicio ante tempus probationum suscipiendarum: quam quidem perseverantiam infamiæ pœnam mereri perspicuè indicat: proindéque ad infamiæ maculam reo inurendam non requiri, statuit; ut ipse usque ad sententiam in crimine obiecto perseveret. Deinde adducor textu *in l. is, qui se obtulit,*

tulit. 25. ff. de rei vindic. ubi is, qui in iudicio rei vindicationis, actoris decipiendi gratiâ se obtulit, quasi possideret, cùm tamen non ipse, sed alius possideret; propter hunc dolum suum punitur; eamque pœnam non effugit, si post litem contestatam à iudicio desistere velit: sed tunc demum à pœna liberatur, si ante iudicium acceptum, litemúe contestatam resiliat. Confert prætereà textus *in l. electio 26 §. neq; heredi ff. de noxalib. actionib.* ubi is, qui lite iam contestatâ negationem suam revocat, edicti pœnam non evitat.

Huic sententiæ nihil derogat *l. 1. junctâ l. hoc edicto. 5. ff. de publicanis, & vectigalib.* ubi Prætor publicanum, qui vi aliquid rapuit, in pœnam dupli condemnari iubet, si post acceptum iudicium, ablatum non restituerit. Respondetur enim; dupli pœnam in edicto Prætoris non sub conditione affirmativâ, sed negativâ adversus publicanos fuisse conceptam, si videlicet ablatum restitutum non erit. Hæc autem conditio eius est naturæ, ut deficiat, publicano ablatum sive post, sivè ante litem contestatam restituente. Non ergo ex Prætoris edicto condemnatio fieri potest, etiamsi lite iam contestatâ ablatum restitutum fuerit. Cæterùm in nostro casu pœna infamiæ iure municipali sub affirmativa conditione iniurianti irrogatur; si nimirum iudicialiter in iniuria illatâ perseveraverit. Atque 122

hæc conditio existit, si ante litem contestatam, vel in ipsa litis contestatione reus in injuria perstitit, tametsi postea eam revocaverit. Nam hac revocatione non obstante, dici potest, eum in iniuriâ alteri impositâ perseverasse, ut ex iuris municipalis dispositione infamiæ notâ puniri debeat.

123 Nihil quoque adversatur *l. quamvis.11.ff.de in jus voc.* ubi libertus, qui absque venia patronum in ius vocavit, à pœna quinquaginta aureorum liberatur, si pœnitentiâ permotus actionem remittat; neque distinguitur, utrùm ante, vel post litem cum patrono contestatam, consilium mutaverit. Nam lex ista ex aliis legibus, pro nostra assertione allegatis, sic declaranda est; ut libertus à prædicta 50. aureorum pœnâ eximatur, si modò ante litem contestatam pœnituerit, & ab actione contra patronum institutâ destiterit. *d. l. is, qui.25.ff. de rei vindicat. & d.l. electio. 26. §. neq; heredi. ff.de noxalib. act.*

124 Pariter nullius ponderis est, quod quidam in simili volunt: vasallum, qui feudum vel feudi conditionem abnegavit, non tantùm ante, sed etiam post litis contestationem pœnitere, & istam abnegationem revocare, hocque modo pœnam privationis feudi evitare posse. *Iacob. de Belvis. Bald & Matth. de Afflict. in c.1.§. Vasallus, si feudum. si de feud. defun. content. sit. lib. 2.t.27.* Horum siquidem opinionem

nionem falsam esse & erroneam, plerique tradiderunt, *arg. d. l. is, qui se obtulit. 25. ff. de rei vindicat. & d. l. electio. 26. §. neq; ff. de noxal. act. Alvarott. Pet. Rau. Præpos. in d. §. Vasallus. &c. Henric à Rosenthall. in synopsi feud. c. 10. conclus. 81. Schrader. in tract. feud. part. 9. c. 6. num. 38. ubi hanc rem persequitur latiùs.* Quibus ita expeditis, relinquitur: reum gravem iniuriam, in qua ad litem usque contestatam inclusivè perseveravit, ex iuris municipalis sanctione retractare non posse, ad hunc finem, ut iudex honorem & existimationem ei reservare teneatur. Atque hanc ipsam, tanquam veriorem sententiam, novissimè quoque defendit D. Halbritt. Collega meus colendus, *in elegantissimo tractat. de injur. & famos. libell. cap. 4. circa finem.*

Quintò præfata conclusio sive regula li- 125
mitatur & declaratur; ut tum demum procedat, si à iudice competente & ordinario, per sententiam diffinitivam quis condemnatus fuerit. *A judice competente,* dico: quia si quis,
cùm † iudex non esset, aliquem in iudicio ca- 126
pitali, vel actione famosâ condemnasset: non tantùm ille infamis de iure non fieret: sed & ipse iudex, ac si privatus illum interfecisset vel diffamasset, plectendus esset: *ut sentit Bald. in l. 1. col. 3. vers. caveat tamen judex. C. si à non comp. jud. Angel. in terminis. cons. 169. incip. si ille. Capic. decis. 130. in 3. dub. Vant. in tra-*

ctat. de nullit. tit. 9. num. 18. Aio deinde, *à judice ordinario.* Si enim ab arbitro compromissario damnatio in famosa causa facta sit: existimationem cuiusquam haudquaquam imminui, probabilius est, *l. quid ergo. 12. §. ex compromisso. ff. de his qui not. infam. l non distinguemus. 32. §. Julianus. ff. de receptis, qui arbitr. receper.* Addo præterea, *per sententiam definitivam.* Quoniam secus est, si iudex extrinsecus aliquid elocutus sit, vel interloquendo aliquem obiurgaverit *d. l quid ergo. 13. § quantum ad infamiam. ff de his, qui not. infam. l. verbum. 17 & l interlocutio. 18. C. ex quib. caus. infam. irrogat. Fusius Marq. Freher. in tractat. de existimat. lib. 3 c. 8. n. 9. 11. 14. & seqq huncq; per omnia secutus Eberhard. Speckhan. cent. 2. class. 3. q 4. n. 17. 18. & 19.*

127 Sextò limitatur prænominata decisio, ut minimè obtineat, si iniuriarum condemnatus, à sententia provocaverit sive appellaverit: & pendente appellatione, leuteratione, aut alio remedio sententiam suspendente, det operam interea, ne altera sententia confirmatoria subsequatur; sed lis per pactum, solutionem, alióve quovis modo pereat. Sen-
128 tentia † siquidem, quæ vel appellatione, vel alio quodam remedio suspensa est, pro sententia non habetur, *l. furti. 6. §. 1. ff. de his, qui not. infam l 1. § ult. & ibi Bart ff ad SC. Turpill. Bald. in l. 3. num. 3. & 4. C. ex quib caus. infam. irrog.*

irrog. Wesenbec. in paratit. ff. de his, qui not. infam. n. 9. §. quin amplius puto. & §. sextus modus est, &c. Petr. Gregor. in Syntag. jur. univers. lib. 31. c. 29. n. 12. pulchrè Freher. in d. tract. de existimat. lib. 3. c. 8. n. 19. & Speckhan. d. cent. 2. class. 3. q. 4. num. 23.

Septimò prælibata conclusio limitatur & 129
restringitur, ut locum non inveniat, si reus civiliter conventus, per procuratorem se defenderit. Hoc namque casu sententia in procuratorem, tanquam dominum litis, profertur; eoque condemnato, nec ipse, nec reus infamiâ notatur, *per textum express. in d. l. furti. 6. §. si quis alieno. l. servus. 14. & l. Lucius. 21. ff. de his, qui notant. infam. Gloss. & Felin. in cap. cùm te à B. 23. de sentent. & re jud. Socin. in tractat. fallent. reg. 179. fallent. 1. Cepolla in tractat. cautelar. caut. 12. in princ. Oldrad. cons. 53. Angel. in tract. malefic. in verb. verba injuriosa, num. 17. Gail. lib. 2. observat. 102. num. 7. Mynsf. respons. 51. num. 24. Ioach. à Beust. ad l. nam posteaquam. 9. §. si damnetur. n. 9. ff. de jurejur. pag. 174. Wurmser. lib. practic. obs. t. 47. obs. 75. Chilian. König. in processu. c. 58. nu. 5. Wesenbec. in paratit. ff. h. t. num. 16. & t. de his, qui not. infam. num. 9. Schneidevvin. in hac §. num. 12. Bocer. class. 3. Disp. 4. th. 92. Ludov. Gilhausen in Commentar. de injur. & famos. libell. §. 9. num. 50. Matthias Stephan. cent. 4. quæst. 24.* Quamvis interim † extra omnem dubitationem 130
posi-

positum sit; ut maximè quis per procuratorem expertus damnatusque, ex verbis edicti pro infami non habeatur: re tamen ipsâ, & opinione hominum, eum infamiam facti apud bonos & graves viros non effugere, *l. 2. ff. de obseq. parent. & patron. præstand. gloss. in l. cessat. 36. in verb. pendeant. ff. de obligat. & act. Angel. in d. l. furti. 6. §. si quis alieno. ff. de his, qui not. infam. Freher. d. lib. 3. cap. 8. num. 8. & Speckhan. d. quæst. 4. num. 12. & idem cent. 1. q. 71. num. 2. Gail. Beust. & Chilian. König. locis paulò antè designatis.*

131 Octavò decisio superiùs posita communiter restringitur, & declaratur, ut locum sibi non vindicet, si iniuriarum conventus, vel ante sententiam condemnatoriam, vel (quod tutius videtur) ante litem contestatam, persolvat actori iniuriæ æstimationem; aut eo nolente recipere, apud acta deponat, *per l. si reus. 73. ff. de procuratorib. Gail. d. lib. 2. obs. 102. num. 12. & observ. seq. per tot.* Wesenbec *in parat. ff. de his, qui not. infam. num. 9.* Wurmser. *d. t. 47. de injur. observ. 5. num. 7. Beust. loco prædicto. num. 1. Cæpol. d. cautel. 12. Schneidevvin. in hoc §. nostro. num. 12. Gilhausen in d. Comment. de injur. d. §. 9. num. 54. Farinac. lib. 3. prax. crim. quæst. 105. inspect. 2. num. 70. Speckhan. d. cent. 2. class. 3. quæst. 4. num. 29. & q. 5. pluresq; alij ab eo recitati.* Cuius limitationis hæc
132 affertur † ratio; quia non ipsum per se delictum,

ctum, infamiæ maculam reo aspergit: sed, ut is ob iniuriam alteri illâtam infamiâ notetur, sententia iudicis condemnatoria contra eum pronunciata sit, necesse est, *l. 1. vers. qui furti. l. athletas. 4. §. ult. ff. de his, qui not. infam. l. decuriones. 5. & l. injuriarum. 10. C. ex quib. caus. infam. irrogat.* Atqui sententia † condemnato- 133
ria ferri non potest, ubi reus paratus est solvere: cùm omnia iudicia, reo solvente, sint absolutoria, *§. fin. inf. de perpet. & temp. act.* Ergò nec infamia hoc casu locum habere potest, *Wesenb. Speckhan, & alij locis antè notatis, Freher. præall. tr. de existim. lib. 3. c. 8. num. 26.* Planè, ne forsitan reus per eiusmodi solutionem confiteri crimen videatur, *arg. l. quoniam. 5. ff. de his, qui not. infam. & l. ad solutionem. 5. C. de re jud.* secundùm quorundam traditionem tutissimum est; ut eo casu non ipse iniuriæ æstimationem ab actore petitam, aut pœnam statuto vel consuetudine iniuriis præstitutam, solvat: sed per tertiam quandam personam suo nomine, absque suo tamen mandato, offerri curet. Nam tunc pro confesso † haberi 134
non poterit, ex alieno facto: & nihilominus tamen solutio recipienda erit: cùm à tertio etiam, licèt extraneo, debitum cuiusque dissolvi queat: idque recipere creditor cogatur. *l. solvendo. 39. ff. de negoc. gest. l. solutione. 23. & l. solvere. 53. ff. de solutionib. Angel. in l. non poterit. 63. ff. de furt. Capolla prædictâ caut. 12. Wesenbec.*

aliud etiam consilium, &c. Schneid. circa fin. hujus §. Modest. Pistor. consil. 62. nu. 3. & seqq. Freher. d. c. 8. num. 27.

135 Nonò suprà scripta regula sive decisio limitatur, ut nequaquam militet aut procedat, si reus super iniuria, aliáve quadam pœnali actione conventus, iussu & auctoritate iudicis seu magistratus ordinarii, cum adversario suo ante sententiam pactus sit, vel transegerit. *l. furti. 6. §. pactusq. in fin. ff. de his, qui not. infam. leg. non damnatos. 18. C. ex quibus caus. infam. irrogat. Bartol. in leg. athletas. 4. §. final. & in leg. quid ergo. 13. §. pœna gravior. num. 6. ff. de his, qui not. infam. Wesenbec. eod. tit. num. 9. §. vel vers. tertius modus est; &c. Gail. d. lib. 2. obs. 102. num. 13. Francisc. Marc. decis. 663. Bocer. class. 3. disp. 4. th. 94. Freh. loco memorato. Speckh. d. cent. 2. quæst. 4. nu. 24.*
136 Jussus † namque iudicis sive magistratus, cùm semper iustus præsumatur, *l. servo. 65. §. cùm prætor. ff. ad Senatusc. Trebell. leg. fin. ff. ne quid in loc. publ. cap. quod quis mandato. 24. ubi Dyn. num. 7. de reg. jur. in 6.* & licitum faciat, quod aliàs erat illicitum, *l. quanquam. 4. in fin. princ. ff. de aq. & aq. pluv. arcend. l. si stipulatus. 81. § 1. ff. de solutionib. l. sed si pecunia. 3. §. 1. ff. de reb. eor. qui sub tutela, vel cura sunt*: reum in pœnis meritò excusat, ut nec in dolo esse, nec in opprobrio hærere debere iudicetur. *d. c. quod quis mandato. 24. de reg. jur. in 6. & l. non videntur. 167. §. 1. ff. eod.* Quod si

verò

verò quis † propriâ auctoritate, suaque sponte privatim super iniuria, vel alia aliqua famosa actione transigat; is infamiæ notam non evitabit: quoniam crimen & obligationem suam non obscurè confiteri intelligitur, qui cum adversario, datâ pecuniâ (Secus enim est, si gratis iniuria remittatur) transigit, vel paciscitur. *leg. quoniam. 5. d. l. furti. 6. § pactusq; ff. de his, qui notant. infam. d. l. non damnatos. 18. C. ex quibus caus. infam. irrogat. Gail. d. lib. 2. observat. 102. num. 15. & seqq.* Sanè si privatim, citra iussum iudicis, transigens protestatus fuerit: se transigere, non quòd delictum (de quo fortè nondum constat) confiteri intendat; sed quò à vexatione, & impendiis litis se redimat: vigore huius protestationis, eum infamiæ maculam effugere, quidam existimant. *Iason in l. transigere. 18. n. 3. C. de transactionib. Wesenb. in paratit. ff. de his, qui not. infam. d. n. 9. §. tertius modus est, &c. Marq. Freher. sæpius allegato tract. de existimat. lib. 3. c. 8. n. 27. vers. est quarta cautela, &c. eumq; referens Eberhard. Speckhan. præcitatâ q. 4. n. 25.* 157

Decimò præmissa conclusio declaratur atque restringitur, ut non inveniat locum, si iudex ab ordinaria legis pœnâ recesserit: & aliam severiorem, duriorem, aut graviorem reo imposuerit, quàm quæ ex lege debebatur. Censetur † enim cum existimatione dispensasse, qui graviorē pœnā imposuit, *l. quid ergo. 13. §. pœna gravior.* 138 139

gravior. ff. de his, qui not. infam. ibiq; in paratit. VVesenbec. d. num. 9. §. quartus modus est, & c. l. §. Possidonium. 4. Cod. ex quib. caus. infam. irrog. l. ordine. 15. in princ. ff. ad municipal l. 3. § 1. & l. ad tempus. 5. ff. de decurionib. Speckhan. d. q. 4. num. 31.

140 Denique coronidis & auctarii vice hic addendum est: quòd iniuriarum condemnatus, etiamsi nullo præcavendæ seu effugiendæ infamiæ remedio vel cautelâ usus fuerit: isthanc tamen maculam eluere possit restitutione in integrum. Hac etenim restitutione à summo Principe sive Imperatore impetratâ, omnis præcedens macula penitus aboletur, & extinguitur, ita ut condemnatus nomen viri boni recipiat, eique ampliùs à nemine (nisi iniuriarum teneri velit) obiici infamia queat. *l. 1. §. deinde adjicit. & §. seq. ff. de postuland. l. imperialis. 23. §. 1. ibi, quasi nulla præcedente inhonesta vita. C. de nuptiis. & inibi Bald. l. 1. & l. ult. C. de sent. pass. & restit Cravett. cons. 168. num. 1. And. de Isern. in c. 1. quæ fuit prima caus. benef. amitt. in usib. feud.* Etsi verò Princeps infamiam iuris (quam videlicet ius & lex ob turpe aliquod cõmissum, nocenti nominatim irrogat, *ut clariùs & latiùs expositum est s. in §. 1. hoc tit. num. 219. & seq.*) cum suis effectibus per restitutionem in integrum tollere valeat, *per jura modò allegata*: attamen eundem † infamiam facti, quæ in animis homi-

141

num re-

num residet, tollere & removere haudquáquam posse, liquidò constat: quippe cùm ista infamia, facti ipsius commissi comes & umbra sit: factum † autem quod est, infectum 142
reddi nullâ ratione possit, *l. in bello. 22. §. facti. ff. de capt. & postlim. revers. l. verum est 31. ff. de reg. jur. Panormitan. & Felin. in c. cùm te. 23. de sent. & re judic. Tiraquell. in tract. de jure constit. possessorij. limit. 7. num. 10. Petr. Peck. in cap. infamib. 87. de reg. jur. in 6. Sfortia Oddus in tract. de rest. in integr. part. 2 quæst. 92 art. 4. num. 33. & seqq. Farinacius lib. 1. prax. criminal. tit. 1. quæst. 6. num. 45. circa finem ubi ex Romano sing. 469 incip. dubitatio est magna, &c. refert: quòd non nisi à Deo facti infamia aboleri queat.*

Cæterùm an restituendæ famæ potestas etiam aliis Principibus, Regibus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, & liberis Civitatibus, superiorem recognoscentibus competat, addubitatur? Et competere, plerisque visum est: hac tamen adhibitâ declaratione; ut restitutio ab illis facta, intra limites territorii, regni vel jurisdictionis, cui præsunt, terminetur, & coërceatur, *arg. l. fin. ff. de jurisdict. Anton. Peregrin. in tract de jure fisci. lib. 1. tit. 2. de iis, qui jura fiscalia habent num. 54. Sfort. Oddus d. q. 92. art. 10. num. 101. Henric. à Rosenthall. in Synops. feud. c 5. conclus. 9 Freher. in tract. de existimat. lib 3. c 30. num. 8. qui omnes* 143

in hanc sententiam advocant & alios. Cujus ratio evidens est: quia ejusmodi † Principes,
144 Duces, Comites & similes, in suis ditionibus seu territoriis, respectu subditorum suorum, & majestatem habere dicuntur, & Imperatorem Romanum repræsentant; adeóque omnibus privilegiis eidem indultis fruuntur: ut plurimorum Dd. auctoritatibus comprobat Schrader. *in tract. feud. part 10. sect. 1. num 33. & abundè etiam ostendi in §. feræ. 12. sup. de rer. divis. & acquir. ipsar. domin. num 99. & duob. seqq.*

145 Atque hinc in simili traditum est; † Duces, Comites, & Barones, superiorem recognoscentes, spurios & illegitimos respectu subditorum suorum, suique territorii, legitimare posse. *Anton. de Butr. & Præpos. in c. per venerabilem. 13. Qui filii sint legitimi. Paul. Castrens. cons. 34 n. 1. & 2. lib. 2. Alexand. cons. 2. n. 9. lib 1. Iason cons. 70. lib. 3 Barb. cons 34. num. 62 lib 2 Curt. Sen cons 73. n. 28 Roland. à Valle cons. 4. n 43. lib 3 Paul de Orian. in repet. l. 1. in prin. nu 60. ff. de offic. ejus, cui mand. est jurisd. Ægid. Boss. in tract de regalib. n. 5. quos refert & sequitur Schrad. d. loc. n. 34.*

146 Neque prædictis obstat *l. 1. § penult. ff. de postulando.* ubi jus famæ restituendæ soli Principi & Senatui Romano (cæteris, de quibus jam diximus, exclusis) tribuitur. Quamvis enim ibidem Principis vel Imperatoris duntaxat & Senatus mentio fiat: non tamen propterea illi,

ita illi, de quibus nunc dictum, à potestate famæ restituendæ exclusi intelliguntur: sed potiùs per eandem legem ejusdem participes censentur: cùm (*ut antè demonstratum*) in suis Ducatibus & territoriis eâdem potestate, quâ Imperator in toto Romano Imperio, gaudeant, atque fruantur. *Porrò qui, præter relatos, aliquem famæ restituere, vel non, possint; accuratè explicat Sfortia Oddus in d. tract. de restitut. in integr. part. 2. quæst. 92. num. 11. & multis subseqq. usq; ad finem.*

§. *Non solùm. 11.*

Non solùm autem is injuriarum tenetur, qui fecit injuriam, id est, qui percussit; verùm ille quoque tenetur, qui dolo fecit injuriam, vel qui procuravit, ut cui mala pugno percuteretur.

Summaria.

1 Non solùm faciens injuriam, sed & fieri procurans, injuriarum tenetur.
2 Quod quis per alium facit, ipse facere videtur.
3 In delictis mandator & mandatarius pari pœnâ tenentur.
4 An mandator injuriarum teneatur, quando mandatarius injuriam suâ sponte fuisset executurus.
5 Ratio, cur mandator delicti, pari pœna cum delinquente teneatur.
6 Sensus l. 1. ff. de servo corrupt.

7 Furiosi, dementes, & impuberes doli non capaces, injuriam facere nequeunt
8 Num sit puniendus, qui suâ culpâ in furorem incidit, & tunc deliquit.
9 Causam delicti præbens, sine dubio puniendus.
10 Dormiens ob delictum commissum puniri non potest.
11 Dormiens furioso & mortuo similis.
12 Dormiens an de culpa teneatur.
13 Dormiendo delinquens, & postea vigilando delictum approbans, plectendus.
14 Prodigus quis dicatur, & an propter delictum commissum conveniri queat.
15 An & quatenus ebrius sit castigandus.
16 Ebriosus quis, & utrùm sit puniendus.
17 Ecquid jure Ducali VVirtembergico, aliquis prætextu ebrietatis ab ordinaria delictorum pœnâ excusetur.
18 Verus intellectus ordinationis judicii supremi VVirtemberg. part. 3. t. 25. §. ult.
19 Constitutio omnis secundùm æquitatis normam interpretanda.
20 Statuta cunctæ secundùm jus commune explicanda.
21 An & quatenus iratus ab ordinaria delicti pœnâ liberetur.
22 Vtrùm Pater, qui filium; Præceptor qui discipulum; maritus, qui uxorem castigavit, injuriarum conveniri possit
23 Patri, magistro, marito; filium, discipulum, uxorem, moderatè verberare licitum.
24 Vxores verberare, turpe & periculosum.
25 Socrates Xantippen suam, uxorem licet pervicacem, nunquam pulsavit
26 Vxores unicè diligendæ.
27 Redarguitur Donellus
28 Liberorum castigatio, indicium amoris dicitur.
29 Quibus remediis mulieres emendari, & ad obsequium induci debeant.
30 In Patre, Præceptore, & marito non injuriandi, sed tantùm corrigendi animus præsumitur.
31 Vtrùm Sacerdos, sive verbi Divini Minister, qui pro concione verbis injuriosis quempiam offendit, injuriarum teneatur
32 Concionatorum munus & officium.
33 Fideles verbi ministri non ad hominum favorem, sed ad

sed ad solius Dei Sacrosanctam voluntatem respicere debent.

34 Ioannis Baptistæ παῤῥησία & constantia.

35 Cardo propositæ quæstionis in quo versetur.

36 Ingens discrimen inter delicta notoria, & obscura, sive paucis cognita.

37 Delicta paucis nota, non sunt in publicum spargenda.

38 Peccata manifesta & notoria, coram omnibus arguenda.

39 Ratio discriminis accurata inter personas delinquentes, quæ aut corrigibiles sunt, aut incorrigibiles, habenda.

40 Ecclesiæ & Reipublicæ interest; peccata tam præterita reprehendi, quàm futura præcaveri.

41 Quid concionatori faciendum, si peccator emendari se prorsus non patiatur.

42 Clavis ligans, Ecclesiæ Ministris commissa, quid sit.

43 D. Pauli exemplum.

44 In concionatore non animus injuriandi, sed corrigendi & præmonendi præsumitur.

45 Verbi Divini minister, est pater quidam spiritualis.

46 Deus in novissimo die animas & sanguinem auditorum, de manu concionatoris est requisiturus.

47 In contrarium adducitur, & diligenter explicatur locus Matth. 18 v. 15.

47 Instantia quorundam refellitur.

49 Convellitur alia instantia.

50 De quibus verbi Ministris hic sit sermo.

51 Num Astrologus, Chiromanticus, vel Physiognomus, qui consultus respondit, aliquem furem esse, injuriarum conveniri possit

52 Actio injuriandi adversus quem detur.

53 Quodlibet verbum injuriosum, animo injuriandi prolatum, regulariter præsumitur

54 An Medicus teneatur injuriarum, qui consultus respondit, aliquem leprâ, morbóve gallico infectum esse.

55 Num Medicus, vel Chirurgus, qui cadavera exhumat, ut ex eis anatomia fiat, injuriarum pulsari actione queat

56 Quatenus Universitates, injuriarum conveniri possint.

57 Utrùm Civitas ex facto Consulum vel Præsidum teneatur.

58 Quibus in rebus Civitatis Primores & Consules eam repræsentent.
59 Nunquam delinquendi facultas, in mandato quantumvis generali, concessa intelligitur.
60 An & quatenus possit Magistratus, quippiam ignominiosum contra aliquem statuens, iniuriarum actione conveniri.
61 Iuris executio iniuriam non habet.
62 Senatu iniustè motus, adversus Magistratũ, qui ipsum Senatu movet, iniuriarum potest experiri.
63 Pro magistratu semper militat præsumptio, quòd rectè aliquid fecerit.
64 Præsumptio isthæc quatenus locum habeat.
65 Iudici, eiusque officialibus de facto procedentibus, resisti potest.
66 Procurator Principis vel fisci generalis, temerè aliquem in iudicio accusans, iniuriarum tenetur.

1 DOcet in hoc §. Imperator: injuriarum teneri non solùm eum, qui ipse fecit injuriam: sed & illum, qui ipse quidem non fecit: fieri autem istam dolosè procuravit, sive mandavit. Idem tradit Ulpianus *JC. in l. non solùm. 11 in princ. & §. si mandatu. & l. item apud.*
2 *15. §. fecisse ff. h. t.* Cujus ratio † in promptu est: quia quod quis per alium facit, ipse facere videtur, *l. hoc jure. 152. §. 1. & l. is damnum. 169. ff. de reg. jur. c. qui facit. 72. de reg. jur. in 6.* Et
3 aliàs † generaliter in delictis mandator & mandatarius, qui exequitur delictum, pari pœnâ tenentur. *l. 1. § dejecisse. 12 l. quod est. 3. §. cùm procurator. 10. ff. de vi & vi arm. l. si quis id. 7. in fin. ff. de jurisdict. l non ideò. 5. C. de accusationib. Giphan. lib. 4. disp. 35. th. 10. & ibidem Olemannus n. 15.* Atque hoc quidem est extra omnem dubitationis aleam, si constet, mandatarium

tarium per se, & absque mandato injuriam facturum non fuisse. Sed, an mandator similiter 4
teneatur, quando mandatarius injuriam suâ sponte, nullo etiam præcedente mandato, omnino fuisset executurus, ingens inter Interpp. vertitur controversia? Nam mandatorem hoc casu æquè ac mandatarium teneri affirmant *Bart. in d. l. non solùm. 11. § si mandatu. n. 19. ff. h. t. Iason in l. 1. n. 22. C. de servis fugit. Gomez in §. pœnales. n. 10. infr. de actionib. Covarr. ad Clement. si furiosus. part. 2. relect. §. 2. n. 1. vers. hæc verò distinctio, &c. Hackelman. illustr. quæst. disput. 9. th 18. Treutl. disput. 27. sub thes. 3. lit. g. volum. 1. Clarus lib. 5 sentent. § fin. quæst. 89. num. 1. ubi post alios à se citatos, asserit; hanc opinionem affirmantem, tanquam veriorem, & magis communem, tenendam esse.* Contrà verò mandatorem isto casu non perinde teneri, ut mandatarium, sed leviore pœnâ, arbitrio judicis afficiendum, scribunt *Angel. consil. 22. Cæpoll. consil. 41. & cautel. 39 Marc. Antonius Blancus cautel. 7. num. 3. Socin. jun. cons. 38. num. 18 lib. 2. Alciat. ad l. sæpè 53. verb. non potest. num. 35. ff. de verb. signif. & idem respons. 468. num. 4. hosq. referens Menoch. lib. 2. de arbitrar. jud. quæst. cent. 4. cas. 352. num. 13. Ludovic. Carer. in tit. de homicid. fol. mihi 292. num. 10. Sichard. ad l. 1. num. 15. & seq. C. de serv. fugit. Decius in l. consilij 47. in pr. nu. 4. & ibid. Cagnol. num. 6. ff. de reg. jur.* Atque horum

 sen-

sententiam & æquitati & veritati magis consonam, proindéque in judicando sequendam esse censeo. Eaque evidenter probatur *per d. l. non solùm. 11. §. si mandatis. ff. h. t.* ubi JCtus primùm in hæc verba respondet: *Si mandatu meo facta sit alicui injuria: plerique ajunt, tam me, qui mandavi, quam eum, qui suscepit, injuriarum teneri.* Deinde *in §. Atilicinus sic loquitur: Atilicinus autem ait, etsi persuaserim alicui aliàs nolenti, ut mihi ad injuriam faciendam obediret posse injuriarum mecum agi.* Ex quibus §§. apparet, actionem injuriarum tum demum adversus mandatorem institui posse, si mandato ejus injuria alicui facta sit, & aliàs mandatarius injuriam inferre noluerit. Atqui si mandatarius ultrò, nullo etiam mandato aut persuasione intercedente, injuriam illaturus fuisset: dici non potest, hoc casu injuriam mandato vel persuasione alterius esse factam. Cùm enim mandatarius suâ sponte injuriam irrogatam facere paratus fuerit: colligitur,
5 eum non mandatoris, † sed sui causâ, & proprio nomine injuriam fecisse, *arg. l. Papinianus. 28. ff. mandati.* Præterea quòd mandator delicti, pari pœnâ cum delinquente tenetur: ideâ ratione constitutum est: quoniam qui mandat perpetrari delictum; ipse perpetrare intelligitur. *d. l. 1. §. dejecisse. 12. ff. de vi & vi arm. l. si pater. 12. ibique Gothofred ff. quæ in fraud. creditor. d. l. is damnum. 169. ff. de reg. jur. cum similib.*

similib. sup. allegatis. Hæc autem ratio locum non habet, sed cessat eo in casu, quo mandatarius ultrò & absque mandato, delictum erat commissurus. Ergo & legum dispositio cessare debet, quâ sancitur, mandatorem delicti & mandatarium, qui illud executus est, eâdem pœnâ feriendos esse. *c. cùm cessante. 60. de appellationib. l. adigere. 6. §. quamvis. ff. de jur. patronat. cum concordantib.*

Non obstat *l. 1. §. sed utrùm. ff. de servo corrupt.* ubi actione servi corrupti ad pœnam dupli, etiam ille conveniri potest, qui servo suâ sponte & omnimodo furtum facturo suasit, ut furtum faceret. Nam ex principio istius legis manifestum est; per actionem servi corrupti non ipsum furtum, quod servus consilio vel suasu alterius perpetravit, puniri: sed duntaxat corruptionem servi eo modo coërceri, quòd suadens vel mandans servo committere furtum, hoc nomine in duplum, quanti ea res est, damnari debeat: cùm ejusmodi suasione, vel mandato servum deteriorem faciat. Jam verò servus etiam tunc deterior factus esse intelligitur; quando quis ei omnino furtum facturo suasit, aut mandavit, ut furtum admitteret. Etsi enim hac specie dici nequeat, furtum propter suasionem mandatumve alterius secutum esse: attamen malitia servi, ultrò ad furandum parati, suadendo & collaudando augetur, ut in posterum ad si- 6

milia patranda scelera promptior sit, & confidentior. Cùm itaque servus eo etiam casu, quo omnimodo furtum facturus erat, alterius suasu vel hortatione & consilio accedente, deterior reddatur: palàm est, actionem servi corrupti isto quoque in casu adversus suadentem, hortantem, sive mandantem institui posse. In proposito autem themate cùm ipsum factum, quo alius injuriâ afficitur, puniatur: quæ tamen injuria propter consilium vel suasionem ipsius mandatoris secuta non fuit: non poterit injuriarum actio contra mandatorem, illius injuriæ non participem, intentari. *Cæterùm quando, & quâ pœnâ consulens sive mandans fieri delictum, plectatur, latè & diligenter explicat Menochius d. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 4. cas. 355. 352. & sequentibus.*

7 Porrò cùm non tantùm ex §. præsenti; sed ex iis etiam, quæ sup. *circa principium hujus tituli n. 6.* attulimus, pateat; iniuriam sine dolo nunquam committi: indubitanter consequitur, furiosos, dementes, & impuberes, qui doli capaces non sunt, nec iniuriam facere, nec delinquentes puniri posse. *l. illud. 3. §. 1. ff. h. t. l. infans. 12. ff. ad l. Cornel de sicar. l. Divus 14 ff. de offic. præsid. Mascard. de probationib. conclus. 902. n. 5. Ludov. Gilhausen in Comment. de in-*
8 *jur. & fam. libell. §. 6. num. 2. & seqq.* At † quid dicendum de eo, qui suo facto & culpâ in furorem

rorem incidit, atque tunc alicui intulit injuriam, aliterúe deliquit: nunquid puniendus erit? Et puniendum esse, sed mitius, post alios à se relatos docuit Tiraquell. *in tract. de pœnis temperand. aut remittend. cauſ. 2. num. 6. & 7. nec non Farinacius lib. 3. prax. criminal. tit. 10. de pœnis temperand. quæſt. 94. num. 32. & ſeqq.* Quam equidem ſententiam (licèt eam impugnet Menochius *dict. lib. 2. de arbitr. jud. quæſtion. cent. 4. caſ. 325. num. 9.*) veriſſimam iudico. Quamvis enim ille, qui ſtudio & animo nocendi aliis, in furorem ſe coniecit, malum propoſitum, quod ante furorem habuit conceptum, tempore furoris, propter ignorantiam, quâ laborat, habere nequeat; nec reſpectu habitus, in quo conſtitutus fuit tempore furoris, puniri debeat: ſi tamen malum penitiùs conſideretur propoſitum, ob quod ſua ſponte effectus eſt furioſus, atque in iſthoc furore alteri damnum dedit, vel cuipiam iniuriam impoſuit; à pœna excuſari non poterit. Siquidem obſervandum hic venit: eum, dum furorem animo nocendi aliis contraxit, damni & iniuriæ cauſam dediſſe. Atqui † cauſam delicti præſtans, ſine dubio puniendus eſt. *l. nihil intereſt. 15. ff. ad l. Cornel. de ſicar. leg. qui occidit 30. §. in hac quoq; verſi. nam & qui occaſionem. ff. ad l. Aquil. cap. de cætero. 11. ibiq; gl. de homicidio.* 9

Dormiens quoque, ſi iniuriam aliudúe delictum 10

lictum committat, ab omni pœna immunis censetur, *per text. in Clement. unica de homicid. volunt.* Cujus rei ratio est: tum quia furioso ac amenti comparatur. *l. 1. § furiosus. ff. de acquir. vel amitt. poss. c. majores. 3. § sed adhuc. & §. item quæritur. de baptismo.* Tum quia mor-
11 tuo † similis est, juxta illud Virgilii *lib. 6. Æneidos:*

Dulcis & alta quies, placidæq; simillima morti.

Et illud Ovidii *lib. 2. Amor. Eleg. 9.*

Stulte quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?
Longa quiescendi tempora fata dabunt.

Sed ea de re pulchrè & copiosè Tiraquellus *in d. tr. de pœn. temperand. caus. 5 num. 2. &*
12 *seqq.* Isthæc † tamen decisio declaratur primò, ut non procedat, si dormiens in culpâ aliquâ fuerit: quoniam videl. scivit, se dormiendo surgere, deambulare, arma capere, vim & injuriam inferre, & cætera hujusmodi agere: nec diligentiam adhibuit, ut huic rei obviam iretur, arma removendo, se ligari vincirique, si opus esset, præcipiendo; & alia, quibus futuro periculo consuleretur, faciendo atque præcavendo. Eo namque casu de culpa tenebitur, & pœnâ extraordinariâ sive arbitrariâ castigabitur. *Ita tradidit Didac. Covarruv. in Clement. si furiosus. part. 3. initio. num. 6. de homicid. per notata Alexandri & Iasonis, & aliorum in d. l. 1. §. adipiscimur. ff. de acquir. possess. Bartoli in l. pen. ff. ad L. Pomp. de parricid. Hippol. de*

pol. de Marsil. in l. 1. num. 40. ff. ad l. Corn. de sicar Bonifacii in tract. de malefic. rubr. de insultis & percuss. Ludovici Carer. in pract. criminal. rubr de homicid. §. 6. num 25. *Huic tanquam communi opinioni suffragantur etiam Julius Clarus lib. 5. sentent. §. fin. q. 60. n. 33 Placa lib. 1. Epitom. delictor. cap. 31. num. 3. Menoch. lib. 2. de arbitr. jud. cent. 4. cas. 327. num. 3. Tiraquell. d. caus. 5. num. 10. & alij nonnulli ab his citati.*

Deinde prædicta conclusio declaratur, ut 13
locum non habeat, quando is, qui dormiendo deliquit, & injuriam alicui intulit, postea vigilando ratum habuit, & approbavit, quod jam malè egit. Hunc etenim injuriarum teneri, & puniendum esse, sentit post alios Menochius, *loco modò notato. num. ult.* & ei subscribens Ludov. Gilhausen *in præalleg. Comm. de injur. & fam. lib. §. 6. n. 16.*

Cæterùm prodigus (qui neque tempus, ne- 14
que finem expensarum habet; sed bona sua dilacerando & dissipando profundit, *l. 1. ff. de curatorib. furioso, & aliis extra minor. dand.*) etsi furioso æquiparetur; adeóque propter injuriam, aliudúe delictum commissum conveniri non posse videatur, *l. furiosi. 40. ff. de reg. jur. l. is, cuj bonis. 6. ff. de verbor. obligat. l. Fulcinius. 7 §. idemq; & in prodigo. 12. ff. quib. ex causis in possess. eat. gloss. in l. si quis in tantam. 7. C. unde vi.* tamen verius est, istam æquiparationem tantùm procedere quoad contractus, & bo-

& bonorum administrationem; non autem quo ad delictorum, maximè in faciendo consistentium, coërcitionem, *uti docuerunt Bald. in l. furiosum. 9 C. qui testam. fac. poss. Paul. de Castr. Alexand num. 20. Iason n. 17. Ripa. n. 54. & alij in d. l is, cui. 6. ff. de verb. oblig. Decius in d. l. furiosi. 40. n. 6 ff. de reg. jur. Tiraq. de pœn. temperand. caus. 44. n. 46. Menoch. de recuper. possess. remed. 9. n. 96. & seqq. Fachineus lib. 2. controversiar. jur. part. 1. c. 68 circa fin. Gilhausen in d. Comm. de injur. & fam. libell. §. 6. nu. 8. & ego quoq; attigi in tr. de process. judic. disp. 1. conclus. 57. sub lit. B. ad finem.*

15 At quid de ebrio, si iniuriam, vel aliud delictum commiserit, pronunciandum? Et eum, in summo ebrietatis gradu constitutum, cùm furioso similis sit, atque mortuo comparetur, sicque non ex proposito sive dolo, sed impetu quodam vel culpâ peccet (quippe culpa est, plus æquo, & ad ebrietatem usque potare) & quid agat, quidùe loquatur, nesciat; benigniùs mitiusque, hoc est, arbitrio iudicis puniendum esse, communiter Doctores tradiderunt, *can. venter. distinct. 35. can. sanè. & can. inebriaverunt. 15. q. 1. l. perspiciendum. 11. §. penult. ff. de pœn. l. omne delictum. 6. §. qui se. 7. vers. per vinum ff. de re mil. & l. unic. C. si quis Imper. maled. Didac. Covarr. ad Clement. si furiosus. tit. de homicid part. relect. 3. in init. n. 3. & seqq. Dambond. in prax. crim. c. 137. n. 12. Myns. respons.*

responſ. 60 num. ult. Decad. 6. Tiraquell. in d. tract. de pœn. temperand. cauſ. 6. Gomez. tom. 3. var. reſolut. c. 1. num. 73 Clar. lib. 5 ſentent. §. final. quæſt. 60 num. 12. Weſenb. in paratit. ff. h. t. num. 4. Hackelman. diſp. 23. th. 14. Bonifac. in tract. de furt. §. 10. num. 135. & ſeqq. Andr. Gerhardi Decad. 17. q. 7. Giphan. lib. 4. diſp 35. th. 4. & ibidem Olemann. num. 5. & ſeqq. Ebrioſum autem, id eſt, † eum, qui ex vitioſo habi- 16
tu, & conſuetudine quadam ſciens prudenſque inebriatur, ſi conſueverit eſſe rixoſus, & excitare turbas, alióſque verbis contumelioſis proſcindere, neque ignoret, ſe ebrium tali vitio laborare, cùm tunc ebrietas ad caſum deſtinata cenſeatur, verè delinquere, adeóque ordinariè plectendum eſſe, nemini dubium eſſe poteſt, *per notata Gailij lib. 2. obſ. 110. n. 27. & ſeqq. Schraderi in tract. feud. par. 9. c. 4. n. 99. Boceri claſſ 3. diſp. 4. th. 22. Gilhauſen in d. Commentar. de injur. §. 6. num. 12. Bartholomæi Tagij in tractat. criminal. part. 6. num. 43. Proſperi Farinacij libr. 3. prax. criminal. titul. 10. de pœn. temperand. quæſtion. 93. num. 20. cum ſequentibus, & dicturi ſumus in §. item lex Cornel. de ſicar. num. 211. infr. de publ. jud.*

Hoc loco non immeritò, nec otioſè quæ- 17
ritur: an iure etiam Ducali Wirtembergico, aliquis prætextu ebrietatis, ab ordinariâ iniuriarum, & aliorum delictorum pœnâ tutus eſſe poſſit? Id quod ego ſanè aſſerendum

opinor.

opinor: dummodo magna sive profunda, non verò levis aut affectata, quæ nec delictum, nec
18 pœnam attenuat, ebrietas fuerit. Sed † vehementer obstare videtur ordinatio Curiæ supremæ Wirtembergensis *part. 3. tit. 25.* Von Schmach vnd Schmachhandlungen / etc. *§. ult.* ubi hæc verba leguntur: Insonderheit soll die Trunckenheit / in obgemelten / wie auch anderen Sachen / zu keiner Entschuldigung verdienter Straff / fürgewendt oder angenommen / sondern gedoppelt / vnd der Gestalt gestrafft werden / daß männiglich verstehen möge / daß die Trunckenheit / nicht die wenigste Vrsach der erkanten Straff gewesen. Ex quibus verbis generaliter conceptis colligi posse, quidam putant: nullam ebrietatem, sive magna sit, sive levis, in actione injuriarum, aliisve delictorum generibus, excusationem præbere; sed semper ordinariam, imò dupli pœnam (*juxta Pittacum, Philosophum illum Mitylenæum, de quo videatur Alexand. ab Alexand. lib. 3 c. 11. & Laert. lib. 1. cap. 5. hosq; referens Mascardus de probationib. conclus. 579. sub num. 3. vol. 2.*) esse infligendam ei, qui per ebrietatem deliquerit. Verùm respondendum existimo: ordinationem summi Judicii Wirtembergici de levi tantùm, vel affectatâ; non autem magnâ, sive enormi ebrietate, quæ quasi mentis exilium inducit, hominesque rationis usu privat, esse accipiendam. Tum quia omnis constitutio † se-
19 cundùm

cundùm æquitatis normam interpretanda est, *l. in omnib. 90. ibiq; Decius & Cagnol. ff. de reg. jur. l. placuit. 8. ubi latè Jason. C. de judiciis.* Tum 20
quia cuncta † statuta, nisi verba expressè refragentur, secundùm juris communis dispositionem exaudienda atque explicanda sunt. *l. 2. C. de noxalib. actionib. l. ut gradatim. 11 §. 1. ff. de munerib. & honorib. c. cùm dilectus. 8. de consuetud. Schrader. in tract. feud. part. 6. cap. 3. num. 25. Tiraquell. in tract. de præscriptionib. §. 1. gl. 7. circa med. Bender. de Revis. conclus. 20. num. 114. & seq. Cravett. cons. 236. num. 9. ubi id pluribus confirmat.* Atqui jam superiùs ostensum est; jure communi non eum, qui in extremo ebrietatis gradu collocatus alterum offendit: sed illum solummodo, qui vel levi ebrietate distentus, vel ex bibendi quodam habitu sive datâ operâ ebriosus factus deliquit, pœnæ ordinariæ subjiciendum esse. *Idem post alios, quos recenset, tenet Menoch. lib. 2. de arbitrar. jud. quæstion. cent. 4. cas. 326. num. 7. & seqq.*

Ambigi etiam solet de irato: an & is à prædictâ ordinariâ pœnâ eximatur, si in supremo iracundiæ calore constitutus, injuriosa verba in alterius contumeliam temerè evomat? Et eximi vero similius est: si modò posteà sedato animo pœniteat facti, & illud revocet, *argum. leg. divortium. 3. ff. de divort. & repud. leg. quicquid. 48. ubi Decius, & Cagnol. Faber, &* 21

a l. 19. ff. de reg. jur. l. Gracchus. 4. C ad l. Iul. de adult. can. si quis iratus. in princ. 2. quæst. 3. Wes. in paratit. ff. h. t. n. 4. Gail. d. lib. 2. obser. 110. n. 35. Ludovic. Carer in tract. de homicid. fol. (mihi) 370. num. 8. Petr. Gregor. Tholos. in syntag. jur. lib. 38. cap. 7. num. 16. & seq. Clarus lib 5. sent. §. injuria n. ult. & idem in § fin. q. 60. num. 9. Coras. lib. 1. miscell. c. 8 Tiraquell. in tract. de pœn. temper. caus. 1. Ioan. de Selva. in tract de jureju. nu. 29 Hackelman illustr quæst. disp 23. th. 14. Treutler. disp. 30 sub th. 6. lit. A. vol. 2. Quòd verò pleriq; Doctores inter iratum ex justâ causa, & iratum ex causa non justâ distinguentes, hunc ordinariâ pœnâ plecti, illum contrà ab eadem absolvi jubent: omnino erroneum & absonum videtur. Licèt enim hic in majori culpa sit, quàm ille: non tamen sequitur, eum ordinariè coërcendum esse: cùm hoc loci non culpa, sed dolus causa injuriæ requiratur. *hoc § & l. 3. ff. h. t.* & hic æquè, ac ille insaniat; juxta illud Horatianum: *Ira furor brevis est.* Atque hûc respexisse videtur Clarus, *d. q. 60. n. 9. vers. reperio tamen, &c.*

Quæri & hoc circa hunc §. non intempe-
22 stivè poterit: utrùm † pater, qui filium; magister, qui discipulum; maritus, qui uxorem verbis aut verberibus corripuit, & castigavit, injuriarum actione teneatur? Et non teneri, certissimum esse arbitror. Nam non solùm
23 patri † & magistro seu præceptori filium & disci-

discipulum suum castigare, hocque modo ab omni scelere, & peccandi effrenata libidine abstrahere & coërcere licet. *l. sed etsi. 5. §. ult. cum l. seq. ibiq; Bart. Bald. & Florianus. ff. ad l. Aquil. l. 1. C. de emendat. propinquor. l. si filius. 3. C. de patr. potest. Nevizan. consil. 75. Clarus lib. 5. sentent. §. fin. quæst 56. num. 2.* verum etiam marito uxorem suam ex justa causa moderatè sive leviter verberare, objurgare & corrigere permittitur, *argum. l. si adulterium. 38. §. Imperator Marcus. ff. ad leg. Iul. de adult. l. consensu. 8. §. 2. in fin. & auth. ibi posita. Cod. de repudiis. Novell. 117. cap. 14. gloss in can. sicut alterius. 7. quæstion. 1. & gloss. in cap. quemadmodum. 25. in fin. de jurejur. Signorolus de Homodeis. consil. 63. num. 1. Clarus dicto jam loco. Damhouder. in prax. rer. criminal. cap. 141. num. 5. Menoch. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 4. cas. 364. num. 8. & 9. Hippolyt. de Marsil in pract. crim. in §. aggredior. num. 81. & in §. ulterius. n. 7. 8. & 9. Alexand. consil. 115. n. 2. lib 4. Decius in l. ut vim 3. num. 22. ff. de just. & jur. Baldus in d. l. si filius. 3. C. de patr. potest. Alciat. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 3. in fin. Tiraquell. in 1. leg. connubial. glos. 1. part. 1. nu. 22. & seq. Schrader. in tract. feud. part. 9. cap 3. num 38. Iacob. Ayrer. in historico process. jur. c 1. observ. 3. num. 25. & seqq. Bonifac. in tract. de furt. §. 10. n. 189. & seq.* ubi tamen asserit, turpe & periculosum † esse, uxores verberibus afficere: illorumque 24

improbat ſententiam, qui dicunt: non minùs uxoribus, quàm jumentis verbera eſſe neceſſaria, juxta illud pervulgatum:

Nux, aſinus, mulier, ſimili ſunt lege ligati:
Hæc tria nil rectè faciunt, ſi verbera ceſſant.

Idem præterea addit; eos, qui facilè uxores verberant, experiri illud Ovidii eſſe veriſſimum:

Semper habet lites, alternaq; jurgia lectus,
In quo nupta jacet, minimùm dormitur in illo.

25 Hinc Socratem naturæ bonitate adeò patientem fuiſſe legimus: ut Xantippen ſuam, uxorem licèt pervicacem, nunquam pulſaverit: ſed eam & tonantem, & pluentem æquo animo ſuſtinuerit. *D. Hieronymus lib. 1. contra Iovianum. Plutarchus in lib. de utilitate ab inimicis capienda. & lib. de cohibenda iracund.* Quod & Bigus, Poeta quidam neotericus, hiſce elegantibus verſibus complexus eſt:

—— —— Ferendum eſt
Socratis exemplo, quodcunq; peregerit uxor.
Xantippen ſiquidem, convitia multa moventem,
Cùm blandè argueret, fœdatus deſuper undâ,
Nil niſi deterſo poſt tanta tonitrua, dixit
Vertice, ſe pluviam non ignorante ſecutam.

Atque hinc etiam Donellus *lib. 13. Commentarior. de jur. civil. cap. 21. circa finem.* inſaniæ inſimulare videtur eos, qui uxoris corpus, quaſi ſuum verberent: eò quòd nullus unquam

unquam † suam ipsius carnem odio habuerit: 26
& uxores (Paulo Apostolo præcipiente) unicè diligendæ sint, *Ephes. 5. v. 25. & 28. & 29. item Colossens. 3. vers. 19. Idem multorum auctoritate confirmat Tiraquellus leg. 8. connubial. gl. 1. part. 8 num. 10. & seqq. item leg. 9. connub. gl. 1. part. 9. num. 225. & seqq.* Verùm contra Donellum, ejusque suffragatores, fortè dici poterit: magis † insanire illum, qui totius corpo- 27
ris, quàm unius membri, jacturam perpeti mavult, Et Apostolus in locis citatis emendationem & dilectionem non disiungit, sed potiùs conjungit, dum apertè ait *Ephes. d. c. 5. vers. 22. & seqq. & Coloss. d. c 3. vers. 18.* mulieres viris suis, sicut Domino, subjectas esse debere in omnibus, quæ scilicet cum pietate & honestate non pugnant, *ut ibi Dn. Osiander annotavit.* Quò pertinet & illud, quod proditum extat *Genes. 3. vers. 16.* ubi Deus Opt. Max. dixit ad Evam: *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tibi.* Concordat textus *in can satis hinc apparet. 14. & in can. mulierem 18. ibi, subjectam dominio viri. 33. quæst. 5.* Quis porrò unquam liberos suos, † carnem suam, non im- 28
pensè dilexit? Et tamen illorum correctio seu castigatio indicium amoris dicitur, *Proverbior. c. 13. v. 24. c. 23. v. 13. & 14.* Et sanè licèt imbecillitas mulierum æquâ mente ferenda sit: earundem tamen malitia ac pertinax inobedientia vix, ac ne vix quidem toleranda videtur.

29 detur. Proinde si † piâ admonitione, si precibus, si blanditiis & obsequiis, si muneribus, si minis etiam, quibus ferocissima nonnunquam animalia mansuescunt, austera nimis mulier flecti aut emendari, & ad obsequium induci nequeat: quis æquus vitio dabit viro, si ad sæviorem animadversionem, veluti medicus ad sectionem & ustionem confugiat? Unde bellè canit Ovidius:

Cuncta priùs tentanda, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, &c.

Eidem eleganter accinit Marcellus Palingenius *lib.5. Zodiaci vitæ, his versibus:*

Si tamen (ut fieri contingit) conjuge pravâ
Mœres, deceptus fato, & Iunone sinistrâ:
Hãc blandè priùs admoneas, placidisq; frequẽter
Castiges verbis: interdum munere placa
Iratam: illecebris doma: nunc brachia collo
Injice: nunc etiam invitæ blanda oscula fige:
Quoq; potes, conare modo sedare furorem
Dulciter. Hoc si non prodest, tunc utere amaro:
Succense, inclama, & vultu convicia torvo
Adde, minisq; simul terre. Quòd si minùs ista
Sufficiunt, nec verba timet: Tu verbera misce;
Tergaq; tunc duro resonent pulsata bacillo.

30 Si igitur Pater filium, Præceptor aut magister discipulum; vel maritus uxorem pulset, aut verberet, aut ei convicietur: non animo injuriandi, sed tantùm monendi & docendi, sive

ſive corrigendi & emendandi causâ id facere præſumitur, *d. l ſed & ſi.5.§.ult ff.ad l: Aquil.l. item quæritur. 13. §: item Iulianus. ff locati. eleganter Damhoud d. c.141. & Gail lib.2. obſ.106. n.6. & dictum in princ.ſup h.t. n.8.* Si tamen parens emancipatos liberos, vel patronus libertos ſuos atrociter pulſet, aut vulneret: quin injuriarum actione conveniri poſſit, extra controverſiam eſt, *l. prætor. 7.§ præterea. & ſ. ſeq. l. non ſolùm. 11.ſ. quanquam.7.ff. h.t. l. cùm nec patronos. 6. C. eod. & explicavimus in §. atrox. 9. ſup. h.t. n.2. & ſeqq.*

Huic vicina eſt non minùs ardua, quàm anceps quæſtio: † Ecquid Sacerdos ſive Concionator, ſi pro concione verbis injurioſis quempiam notaverit & offenderit, injuriarum teneatur? Et Julius Clarus *lib.5. ſentent. recept. §. injuria. n.1. circa finem.* ex Alexand. de Nevo, *conſ.82.* tradit: Prædicatorem, verbi ve Divini Miniſtrum injuriam inferre, ſicque injuriarum conveniri poſſe; etiamſi perſonam, in quam verba contumelioſa effudit, expreſſim non nominaverit: dummodo ſatis conſtet, quam perſonam verbis ſuis injurioſis perſtrinxerit. *Cum quo congruere videntur notata Proſperi Farinac. lib.3. prax crimin. quæſt. 105. inſpect. 10. num. 406.* 31

Verùm enimverò ne debitæ pietatis & reverentiæ erga Miniſtros verbi obliti, officii ipſorum & Miniſterii Eccleſiaſtici poteſtatẽ &

auctoritatem, quam sanctam & sartam conservari Deus & pietas jubent, imminuere & extenuare velle videamur: quæstio hæc, utpote ab aliis delibata potiùs, quàm sufficienter pertractata, accuratiùs paulò expendenda, & diligentiùs enodanda est.

32 Et primùm quidem apud omnes verè Christianos extra dubitationis & controversiæ aleam est positum: Concionatoribus seu verbi Ministris, tanquam Dei legatis, strenuè munus obeundum, & eò laborandum esse; ut secundùm præscriptum verbi divini, vero zelo, debitâ severitate, constantiâ, & παῤῥησίᾳ auditores, fidei & ministerio suo commissos, cùm ob errores in doctrinâ, tum ob vitia & peccata in vitæ conversatione graviter reprehendant. Sic enim Dominus ipse dicit ad legatos suos, *Esaiæ. cap. 58. v. 1. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo transgressionem eorum, & domui Jacob peccata eorum.* Similiter *Ezech. cap. 33. v. 7. & 8. Et tu fili hominis, Speculatorem dedi te domui Israël. Audiens ergo ex ore meo sermonem annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris; non fueris locutus, ut se custodiat impius à via suâ: ipse impius in iniquitate suâ morietur; sanguinem autem ejus de manu tuâ requiram, &c.* Quod ipsum injungit Paulus suo Timotheo. *2. ad Timoth. c. 4. v. 2. Prædica verbum: insta opportunè, importunè: argue,*

argue, increpa, exhortare in omni longanimitate & doctrinâ.

Est & hoc apud omnes Christianæ professionis homines extra controversiam: quòd hac in parte fidelibus verbi Ministris non ad hominum favorem, sed solius Dei Sacrosanctam voluntatem respiciendum sit; utpote qui functionem illam vocatis legitimè Ministris religiosè commendavit. Judicate etenim vos ipsi (*inquiunt Apostoli, Spiritu S. pleni, Act.4.v.19.20.*) an justum sit in conspectu Dei vos potiùs audire, quàm Deum. Non enim possumus, quæ vidimus, & audivimus, non loqui. Quinimò si hominibus adhuc placerem, Christi servus non essem, inquit Paulus *ad Galat. c. 1. v. 10.* Et quidem † exemplo Joannis Baptistæ, qui non dubitavit ipsum quoque Tetrarcham Herodem ob incestum adulterium gravissimè objurgare, dicendo: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui. Marc. c. 6. v. 19.* Quam constantiam & παῤῥησίαν in explendis delegati muneris partibus etiam demonstravit, *Matth. c.3. v.7.* quando ab Baptismum venientes Pharisæos & Sadducæos severissimâ increpatione castigat, inquiens: *Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere à venturâ irâ? De quibus videatur magnus ille Theologus D. D. Hunnius in Comment. super Matthæum, c.14. p. mihi 471. & seq.* Quid? quòd ipse Magnus Propheta & Διδάσκαλος unicus,

33

34

unicus, à Deo missus, Servator noster, ingenti cum zelo & inauditâ παῤῥησίᾳ Judæos coarguit, & ipsos ex patre Diabolo esse sonorâ voce profitetur. *Iohan. 8. vers. 44.* Quin insuper Scribas & Pharisæos, qui primatum in templo Hierosolymitano aucupabantur; cæcos & stultos duces, hypocritas & serpentes appellitat, ac lamentabile illud atque horrendum væ multoties illis exaltatâ voce occinit, *Matth. 23. vers. 16. 17. 23. 33.*

35 Quibus omnibus apud homines verè Christianos extra controversiam collocatis, apparet lucidissimè; propositæ quæstionis cardinem in eo potissimùm versari: Anné verbi Minister, qui pro concione verbis injuriosis quēpiam notaverit, hoc est, peccatorem in publico, ex suggestu, vel expressè nominatum, vel graphicè depictum, de peccatis, vel contra puritatem doctrinæ, vel contra honestatem vitæ commissis, perstrinxerit & reprehenderit, injuriarum teneatur? Ad cuius quæstionis explicationem accuratâ opus est tam circumstantiarum consideratione, quàm etiam ipsius delicti & delinquentium distinctione, & determinatione; ne cum aliis hoc in negocio vel prorsus non, vel malè distinguentibus periculosè sentiamus, & iisdem tricis nos involvamus. Quando enim de formâ seu legitimâ ratione, & modo, vel peccata taxandi, vel peccatores

catores ipsos reprehendendi, sermo est: tūm ingens † sese offert discrimen inter ea, quæ 36
manifesta & vulgò nota, & inter ea, quæ obscura, & paucioribus cognita sunt, delicta.

Sanè peccata proximi paucis nota, non 37
sunt protinus ex cathedra Ecclesiæ spargenda in publicum. Hoc enim pugnaret cum regula Christi, *Matth. c. 18. v. 15.* & admonitione Syracydis *c. 19. v. 6. 10. 11. 12. 13. 14. 15 16. 17.* Itaque privatim † hæc delinquentibus proponenda, 38
& ad pœnitentiam illi revocandi sunt. Si verò peccatum aliquod non est privatim commissum, sed publicè, aut iam publicum & notorium factum, cùm priùs esset privatum: aut quando metuitur, ne personæ delinquentis auctoritas noceat Ecclesiæ: ibi demum, concurrentibus & urgentibus his atque insuper aliis circumstantiis, ad istam, de quâ Paulus agit, severitatem deveniendum est; ut delinquentes *coram omnibus* arguantur. *1. Tim. c. 5. v. 20.* Quemadmodum etiã Paulus magnum illum Apostolum Petrum, ob simulationem, quâ Ecclesiæ recèns plantatæ malo comprimis exemplo multùm nocere poterat, *Coram omnibus* reprehendit. *Gal. c. 2. v. 13. & 14.* & ei *in faciem* restitit, quia reprehensibilis erat, *ibid. v. 11. Quàm eandem sententiam mecum tuetur & explicat D. D. Hunn. in Comm super Epistolam 1. Tim. c. 5 p. mihi 248. Et D. D. Lucás Osiander super eundem locum in Paraph. Biblica, Tom. 3 fol. 664.* Dein-

39 Deinde accurata est discriminis habenda ratio inter ipsos delinquentes. Aut enim perpetrato delicto sunt corrigibiles; & adhibitâ illâ methodo, formâ, & processu, quem Christus *Matth. d.c. 18. v. 15.* præscribit, ad viam & pœnitentiam facilè revocantur. Peccator siquidem aliquando privatâ tantùm correptione, & primâ admonitione: aliquando graviore asciti unius & alterius testis commonefactione: aliquando adhibitâ Ecclesiæ, vel præcipuorum ejusdem Antistitum eam repræsentantium severiore objurgatione, se emendari patitur, & resipiscit. Aut sunt incorrigibiles, malitiosi, & pertinaces; qui gradibus illis correctionis adhibitis, adeò non emendantur, ut potiùs quotidie in peius ruant, & cum intolerabili Ecclesiæ scandalo, alios etiam, quibuscunque possunt artibus, imò (quod perniciosissimum est) malo suo exemplo seducant, & in societatem tam errorum, quàm delictorum pertrahant. Hi certè, casu necessitatis sic urgente, *coram omnibus* in faciem arguendi sunt: ut cæteri timorem habeant, & tam peccatorem, quàm peccatum detestari ac cavere sciant. Hic enim & Ecclesiæ, & Reip.

40 maximè † interest: ut hoc modo peccata tam præterita reprehendantur, quàm futura præcaveantur: ac reliquus cœtus cùm ab obstinato transgressore, tum transgressione ipsa, publicâ hac redargutione præmoneatur, & tanquam

quam antidoto quodam ſeu προφυλακτικῷ ab
eiuſmodi porrò præmuniatur, & præſerve-
tur. Imò quod maius eſt,† ſi emendari ſe pror- 41
ſus non patiantur; ob notoriam ſuam impie-
tatem, & obſtinatam in ſceleribus perſeve-
randi libidinem non modò publicè nomi-
nentur; ſed etiam, accedente ſuperiorum,
quorum intereſt, conſenſu, ſicut Ethnici, &
publicani habeantur; ab Eccleſiæ conſortio
arceantur, & excommunicentur; atque legi-
timè puniantur. Ea propter Miniſtris Eccleſiæ
non modò clavis ſolvens, ſed etiam ligans
commiſſa eſt: quæ poteſtas eſt retinendi pec-
cata † manifeſtis ſceleribus obnoxiis, impœ- 42
nitentibus; eosque excommunicandi, & ar-
cendi ab uſu Sacramentorum, & Satanæ tra-
dendi, donec reſipiſcant: *ut prolixè tradunt D.
Vogelius in Theſauro Theolog. latino Exempl. in
loco, de clavibus regni cœlorum. f. 629. D. D.
Heerbrandus in Comp. loco, de clavibus Eccle-
ſiæ. p. 649. editione Ienenſi. & D. D. Haſenreffe-
rus in locis Theolog. lib. 3. loco 6. de Eccleſia. p.
252. edit. 1.* Hinc etiam † Divus Apoſtolus 43
Paulus Corinthium illum inceſtuoſum non
quidem expreſsè nominavit; ſed à perpetrati
ſceleris pudendâ atrocitate ita deſcripſit, ut
ab omnibus dignoſci potuerit; & in nomine
Domini Jeſu Chriſti tradidit Satanæ, in inte-
ritum carnis, ut ſpiritus ſalvus fiat in die Do-
mini Jeſu Chriſti. *1. Cor. 5. v. 5.* Contrà verò
Hyme-

Hymenæum & Alexandrum expressè nominavit; & quia fidem bonamque conscientiam repulerant, & circa fidem naufragaverant, tradidit Satanæ, ut discerent non ampliùs blasphemare. *1. Timoth. 1. v. 20.*

44 NecConcionator in auditorem, dicto modo peccantem, injurius fuisse censeri potest, aut debet: cùm in eo animus non injuriandi, sed corrigendi, tam delinquentem ipsum, quàm etiam Ecclesiam præmonendi, quæ hoc nomine potuisset offendi, in dubio præsumatur: argumento eorum, quæ *superiùs, num. 30.* de parente & præceptore sunt allata. Nam &

45 fidelis verbi Minister spiritualis est gregis sibi commissi pater; imò ratione officii plus quàm naturalis pater. Hujus enim beneficio liberi vitâ fruuntur caducâ: illius verò ministerio vitam assequuntur æternam. Quemadmodum etiam D. Paulus ad Corinthios suos scribit: *Vos, ut filios meos charissimos, admoneo. 1. Corinth 4. v. 14.* & in sequenti *v. 16.* addit rationem: *Nam in Christo Iesu per Evangelium vos genui:* subindicans, reprehensionem suam, quantumlibet acrem, & sensui carnis ingratam, non ab animo alieno, sed paterno, & salutis ipsorum sitiente profectam esse: haud aliter atque pater aliquis filios suos objurgat, ut à perversitate morum abstrahantur, & ad frugem meliorem revertantur. Et quoque Galatas filiolos suos appellat, quos iterum parturiat,

turiat, donec formetur Christus in ipsis, *Gal.* *4. v. 19.* Hi ipsius spirituales filii, cùm à veritatis tramite exorbitare vellent; acerrimè à gentium Doctore Paulo reprehenduntur. Non enim Apostolus miratur duntaxat; illos tàm citò in aliud transferri Evangelium, *Galat. 1. vers. 6.* sed Galatas quoque suos stultos appellitat, inquiens: *ô stulti Galatæ, quis vos fascinavit, ut non crederetis veritati? Galat. 3. v. 1.*

Et cùm unicuivis Ecclesiæ Ministro, tanquam spirituali patri, & animarum pastori omnes & singuli sui auditores tantâ fidelitate, & severâ additâ comminatione, à Deo ipso commendati sint; ut justus ille Judex vivorum & mortuorum aliquando in novissimo die ac universali judicio, horum animas & sanguinem de ipsius manu sit requisiturus, *Ezech. dicto c. 33. v. 7. & 8.* quis, obsecro, Christianus de affectu Concionatorum in gregem suum dominicum plusquàm paterno, dubitaret; nedum ut animum in eis erga auditorem, vel unum, vel alterum, virulentum, amarulentum, & calumniandi ac injuriandi cupiditate flagrantem, præsumeret? 46

Nec huic sententiæ obstat eorum opinio, qui statuunt: quòd Concionator non animo corrigendi, sed injuriandi publicâ pro concione in personam aliquam invehi præsumatur; cùm formam, quam in sacris lite- 47

literis à Christo ipso præscriptam habeat, non observet. *Matth. 18. vers. 15.* Agitur namque eo in loco principaliter de controversiis ac dissidiis privatis inter Christianos, si quæ incidant, componendis. Sic enim eius loci verba habent: *Si peccaverit in te frater tuus:* hoc est, quicunque proximus te proximum suum offenderit; *vade & corripe eum inter te, & ipsum solum.* Quod de mutua inter privatos offensione, & reconciliatione intelligendum esse, vel ipse scopus, & verborum contextus evidenter demonstrat. Et ostendit Salvator ordinem ac processum in privatis gliscentibus dissidiis & offensis componendis, priusquàm apertum & publicum Ecclesiæ scandalum inde oriatur. Hinc aliquot etiam gradus processus ejusmodi ordine commemorantur, de quibus aliàs multi Theologi multa scripserunt. Verùm *(ut docet in gloss. super dictum locum D. D. Andreas Osiander)* hi gradus locum non habent in atrocioribus criminibus; ut in homicidiis, adulteriis, & similibus: sed in privatis offensis. Præterea *ex seq. vers. 18. dicti capitis 18.* sententia potiùs nostra stabilitur. Nam qui se corrigi non patitur, pronunciato ipsius Christi pro Ethnico, & publicano, hoc est, pro putrido membro ab Ecclesiæ corpore per notoriam impietatem resecto habendus, & excommunicandus est. Quo certè in casu coram Ecclesia si non expressè nominandus; vi-

vis ta-

vis tamen coloribus depingendus est peccator ille obstinatus & excommunicatus: comprimis verò, si illa prosopographia à commissi delicti qualitate, magnitudine, & atrocitate desumi possit: ut antè Beati Pauli exemplo demonstratum est, qui Corinthium illum ab incestûs horrendâ & abominabili fœditate descripsit.

Obviæ quidem aliàs sunt voces quorundam, plusquàm imprudenter clamitantinm: Tantùm peccata in genere, non peccatores ipsos in specie redarguendos esse. Sed audi, ò Bone, quisquis es, nota & disce ex Paulo objectum, quod redarguendum est: *Peccantes*, inquit. Quod omnium maximè de obstinatis illis & præfractis peccatoribus, quibus cor est ἀμετανόητον, quique notoriâ vel doctrinæ impuritate, vel vitæ improbitate Ecclesiam Domini scandalizare non verentur. Nota, & disce ex eodem redargutionis illius formam, tempus, & locum: *Coram omnibus*. Nota & disce correptionis illius finem: *ut cæteri timorem habeant*, à peccandi libidine desistant, & intra limites pietatis permaneant. *1. ad Tim. d. c. 5. vers. 20.* 48

Sed instat quispiam ulterius: Interim tamen negari non potest; non raro à multis Concionatoribus multa ex suggestu in multos dici, & detorqueri ex amarulentia, invidiâ, odio, aut privato aliquo affectu: quæ ta- 49

men in omnem æternitatem probari non poſſint. Reſpondeo: ſtatus quæſtionis hîc mutatur. Non enim quæſtio eſt de eo Concionatore, qui animo non corrigendi, vt cæteri timorem habeant; ſed calumniandi & iniuriandi quadam libidine, vt cæteri potiùs offendantur, in certas perſonas, vel explicitè nominatas, vel implicitè notatas, non ſine temeritate inuehi non dubitaret. Nec de eo ſermo eſt, qui anteceptâ aliquâ opinione, vel vulgi rumore, & vanâ perſuaſione præoccupatus, falſa pro veris effutire, & ex cathedra non ſine pudendâ levitate quempiam præter meritum traducere, ac innocentem ſceleris alicuius reum agere non erubeſceret. Hi enim ſi temeritatis & levitatis huius legitimè convi-
50 cti fuerint: eiuſdem † meritas quoque pœnas dabunt. Sed de illis Verbi Miniſtris ſermo eſt, de quibus tale nihil probari poteſt; vtrùm in dubio, animo iniuriandi, an verò potiùs corrigendi, certam perſonam peccantem, perſtrinxiſſe præſumantur.

Concludimus ergò: circumſtantiis omnibus probè ponderatis, Miniſtrum Eccleſiæ iniuriarum non teneri; etiamſi rebus ita poſtulantibus, quempiam notorii ſceleris reum, & ſive in doctrinâ, ſive in vitâ pertinaciter, obſtinatè, ac publicè cum ſcandalo Eccleſiæ peccantem, delicti coram omnibus arguat: vt cæteri auditores timorem habeant, à ſcan-

dalo liberentur, & tam à peccatis ipsis, quàm præfractorum peccatorum consortio deterreantur, atque intra limites cùm synceræ fidei ac religionis, tum officii, & honestatis contineantur.

Superioribus annectenda haud abs re hæc quoque venusta † quæstio est: Num Astrologus, qui ex astris, vel Chiromanticus, qui ex lineamentis manuum, vel Physiognomus, qui ex figura corporis vultúsve consultus respondit; quempiam furem esse, vel adulterum, alióve crimine maculatum, qui non erat, iniuriarum actione conveniri possit? Et non posse, manifestum est *ex leg. item apud. 15. §. si quis Astrologus. 13. ff. hoc titulo.* ubi Ulpianus ita scribit: *Si quis Astrologus, vel qui aliquam illicitam divinationem pollicetur, consultus aliquem furem dixisset, qui non erat, iniuriarum cum eo agi non potest; sed constitutiones eos tenent.* Huiusque ratio in promptu est: † quia actio iniuriarum non datur, nisi adversus illum, qui animo iniuriandi quid dixit, vel fecit. *l. illud. 3. §. 1. & l. si cum servo. 4. ff. h. tit.* In præsenti autem casu Astrologus non animo iniuriandi, sed artis suæ, quam profitetur, exercendæ causâ vaticinatus esse censetur. Quamvis enim † quodlibet verbum iniuriosum, animo iniuriandi prolatum præsumatur, *l. si non convicii. 5. ibiq́ gloss. & Doct. C. hoc tit. l. non aliter. 69. in princ. ff. de*

51
52
53

legat. 3. Wesenbec. in paratit. ff h. t. num. 8. & consil. 22. num. 29. & seqq. isthæc tamen præsumptio sive regula officium suum perdit, quando ex conjecturis & circumstantiis colligitur; alio, quàm injuriandi animo verba injuriosa prolata fuisse, *argum. d. l. item apud. 15. §. si communem. 36. ff. h t. l. sed & si. 5 §. si magister. ff. ad l. Aquil. & similium.* Et sanè in proposito casu, citra animum injuriandi verba injuriosa ab astrologo dicente, quempiam furem esse, fuisse prolata: inde conjicitur, quòd astrologus non suâ sponte, sed requisitus & consultus, atque ratione artis, quam profitetur, responsum istud ediderit. Quare Ulpianus *in d. l. item apud. 15. § si quis astrologus. ff. hoc tit.* non simpliciter ab actione injuriarum excusat astrologum, qui aliquem furem dixit: sed ita demum, si consultus hoc dixerit. Cujus rei elegans & quotidianum exemplum ponit Forcatulus *Necyomantiæ Dial.* 58. Cùm aliquis *(inquit)* rem mobilem, putà argenteum scyphum, perdidit: solet, vulgari more, vel potiùs errore, Chaldæum, astrologum, vel magum adire, eumque solicitare, ut furem rei amissæ indicet. Ille ad vanam artem decurrit, & Titium furem esse asserit, quasi in sydere furacis Mercurii hoc deprehenderit: vel aliter illicitè divinat, putà ex inspectione aquæ benedictæ, aut speculi, aut suspenso, & se circumagente cribro. *Sed ista de re post Blanc. de*

indic.

indic. num. 397. videatur Bonifac. in tract. de furt. §. 2. num. 131. Itaque licèt talis divinator perperam divinarit, quia Titius furtum non fecerit: agi tamen cum eo injuriarum non potest: quoniam non animo infamandi; sed, consulente alio, artis suæ exercendæ causa fecisse videtur. Unde si Astrologus, nemine interrogante, vel prædictionem seu divinationem petente, ultrò (in convivio fortè) diceret, se ex themate natalitio Titii deprehendisse, eum esse furem; injuriarum cum ipso agi posse, non dubitatur: cùm nulla hoc casu circumstantia subsit, ex qua verba ista injuriosa absque infamandi, sive injuriandi animo fuisse prolata, colligi possit. *Vide tamen eadem de re Jodocum Damhouder. in prax. crim. c. 136. num. 25. & Prosper. Farinacium lib. 3. prax. criminal. tit. 12. quæst. 105. num. 136. & seq.*

Ex quibus etiam non absurdè infertur: 54 quòd, si Medicus ab aliquo, cuius scire interest, consultus de constitutione seu valetudine Titii, responderit; eum esse leprâ, vel morbo gallico infectum; etsi erraverit, non tamen propterea injuriarum conveniri queat: cùm non animo injuriandi, sed quadã imperitiâ, nec non artis, quam profitetur, exercendæ gratiâ id fecisse censeatur. Cæterùm si ultrò, & non consultus affirmarit, se certis signis & indiciis deprehendisse, Titium leprosum esse, alióve morbo correptum: quin injuriarum ipse eo

casu teneatur, haud ambigitur. Hinc in si-
53 mili facti specie traditum est: † Medicum, Studiosum Medicinæ, vel Chirurgum, qui cadavera exhumant, vt ex eis anatomia fiat, iniuriarum non teneri: cùm illud non animo iniuriandi, sed propter exercitium artis suæ, & maximè publici boni & utilitatis gratiâ, ut scilicet in conservandis & curandis corporibus vivorum peritiores evadant, facere præsumantur, *argument. l. quod Reipublicæ. 33. ff. hoc titulo, Curt. Jun. & Lancellot. Decius in leg. imperium. 3. ff. de jurisdict. Franc. Ripa in tractat. de peste. parte ult. in 1. particula. num. 124. & seq. Boër. decis. 287. n. 6. & alii, quos referunt & sequuntur Decianus in tract. crim. lib. 6. c. 44. n. 17. & Speckhan cent. 1. quæstionum iur. q. 8.* ubi tamen addunt, consultius esse, ut eius rei licentia à Principe vel Magistratu concedatur.

56 Planè iniuriam facere, iniuriarumque conveniri † possunt non solùm homines privati, sed Universitates etiam, putà Civitas, Oppidum, Pagus, Collegium, &c, *argum. l. metum. 9. §. animadvertendum. & ibi gloss. ff. quod met. caus. l. sed & ex dolo. 15. §. 1. ff. de dol. mal. auth. item nulla communitas. C. de Episcop. & Cleric.* dummodo Universitatis homines, omnibus de Universitate solenniter convocatis, & animo deliberato, communicatoq; consilio iniuriam alicui irrogaverint. Aliàs enim iniuriarum non tenebuntur, *argum. l. semper. 15.*

§. *si in*

§. si in sepulchro. ff. quod vi aut clàm c. delictum. 76. ubi gloss. & Dynus. de reg. jur. in 6. Bartolus in l. aut facta 15. § fin. ff de pœnis. Cravet. Consil. 21. num. 8 Corn consil. 224 num 13. lib 4. Bonifac. in tract. de furt. §. 10. n. 232. & seq. Menoch. recuper. possess. remed 9. quæst. 11. n. 123. & seq. qui citat complures alios.

Atquid, si non tota Universitas, vel Civitas, sed illi tantùm, qui Civitati præsunt, eamque administrant, putà Consules, Senatores, Præfecti, vel Præsides, non convocatis solenniter omnibus civibus, neque communicato consilio, neque accepto specialiter ad hoc mandato, alicui iniuriam fecerint? nunquid ex hoc facto Civitas ipsa conveniri poterit? 57
Et non posse, † æquitati & iustitiæ magis congruum puto: quia Consules & Primores Civitatis ea solummodo nomine Civitatis facere possunt, & in illis duntaxat eam repræsentant, quæ generaliter vel specialiter ipsis ab ea permissa, & demandata sunt. *Bartol. in d. l. aut facta. 15. §. fin ff. de pœn. Oldrad. consil. 66. Corn. d. cons. 244. & cons. 241. col. pen. ad fin. lib. 4. Cravet. cons. 195. num. 8.* Jam verò Consulibus & Primoribus, à Civitate mandatum esse haud intelligitur, ut delinquant, aut iniuriam committant: † cùm nunquam facultas delinquendi, in mandato sive commissione, quantumvis generali, concessa censeatur. *argum. cap. 1. §. quia verò. de jurejurand. libr. 6. c. non* 58 59

distinguemus 32. §. de officio. 15. ff. de receptis, qui arbitrium, &c. l. prohibere. 3. §. planè. ff. quod vi aut clam. l. neq; interdicto. 198. ff. de regul. iur. l. meminerint. 6. ibiq; Bald. C. vnde vi. Crauett. consil. 168. n. 9. De eâdem re pulchrè Bonifacius. dict. tract. de furt. §. 10. num. 234. & seqq.

60 Similis videtur quæstio: An Magistratus, sive Iudex, qui statuit, decernit, vel exequitur aliquid, quod ad alicujus ignominiam aut dedecus vergit, injuriarum conueniri actione possit? Et, si ratione officii sui, justaq; ex caussa quippiam ignominiosum contra aliquem statuerit, vel executus fuerit: iniuriarum actionem adversus eum institui non posse, certum est, *l. injuriarum. 13. §. quæ jure potestatis. l. item apud. 15. §. adjicitur. 38. cum. § seq. & l. quod reipub. 33. ff. h. t. l. unic. C. de fam libell.* Cuius rei ratio ab Ulpiano hæc adfertur: quia *(inquit)* is, qui iure publico utitur, non videtur iniuriæ faciendæ caussa hoc facere. Juris enim execu-

61 tio † non habet iniuriam. *d. l. iniuriarum. 13 §. 1. ff. h. t.* Sin autem Magistratus officii sui limites excedat, & privato odio quempiam iniustè lędat, veluti si innocentem cōviciis dolosè proscindat, aut in carcerem coniiciat: dubium vix est ullum, quin actio iniuriarum adversus eum æquè, atq; adversus privatum, intentari queat, *per textum notabilem in l. nec magistratibus. 32. ff. eod. l. quemadmodum. 29. §. magistratus. 7. ff. ad l. Aquil. l. continet. 3. §. 1. ff. quod met. caus. l. eumq;*

eumq;.13.ff. de peric. & commod.rei vend. Atque hinc † patere arbitror; eum, qui iniustè & 62
præter meritum Senatu motus est, iniuriarum adversus Magistratum, qui eum Senatu eiecit, experiri posse. *Qua de re videatur Modestinus Pistoris cons.26. circa finem.*

Cæterum qui contendit, iniuriam per Magistratum sive Judicem sibi immerenti esse illatam, id probare tenetur: quoniam pro Judice & Magistratu † semper militat præsum- 63
ptio, quòd videlicet rectè & iustâ ratione motus, & neutiquam iniuriarum causa fecerit ea, quæ fecit, *l.2. ibi, quem si iudex, quod non arbitramur, minùs audire maluerit. C. de offic. civilium iudic. d.l. iniuriarum.13.§.1.ff. h.t. c. sicut nobis.16. in fin. de sent. & re iud. Alciat. in tractat. de præsumpt. reg 3. præsumpt.9. Menoch. de recuper. possess. remed. 8. q.1. num.3. & seq. Petr. Frider. Mindanus, de mandat. iudicialib. lib. 2. c.13.n.3.* Isthæc † tamen pro Magistratu præ- 64
sumptio tamdiu duntaxat locũ habet, quamdiu cum causæ cognitione, & iuris ordine servato, ritè & legitimè procedit. *dict.l. injuriarum.13.§.1.ff. h.t. d.l.2. C. de offic. civil. ind. d.c. sicut nobis.16. de sent. & re ind. c. conquerente.7. de restitut. spoliat.* Etenim si ex abrupto, parte non citatâ, nec allegationibus auditis, processerit: validissima & efficacissima est contra eum præsumptio, quòd iniquè & iniustè, atq; adeò iniuriosè istud fecerit. *Alciat. dict. præ-*

sumpt. 9. num. 23. & seqq. Friderus. Mindan. d. cap. 13. num. 4. & Menoch. dict. remed. 8. n. 8. ubi
65 *allegat plures.* Quinimò Judici sive † Magistratui, eiusq; Officialibus, parte non auditâ, & iuris ordine neglecto procedentibus, vel de facto aliquid contra ius vel æquitatem exequi volentibus, non solùm quis obedire non tenetur; sed etiam iisdem de facto resistere potest, *per textum ad id præstantem in l. prohibitum. 5. & l. defensionis. 7. C. de jure fisci. l. omnes. 33. C. de decurionibus. l. contra. 5. C. de executorib. & exactorib. l. eis quidẽ. 5 C. qui militare poss. l. devotum. 5. C de metatis. Latè Marant. disput. 1. num. 22. & seqq. Iason & Decius & Ioan. Bolognet. num. 54. in l. ut vim. 3. ff. de justit. & jur. Mindanus præalleg. cap. 13. num. 5. ubi hanc communem Doctorum sententiam esse asserit. Quibus addendus est D. Halbritterus in suo tractat. de injur. & famos. libell. cap. 3 post*
66 *princip.* ubi tum ex prædictis, † tum aliis rationibus præclarè infert & ostendit; Procuratorem Principis & Fisci generalem, ad accusandum maleficia constitutum, iniustè & temerè quempiam in iudicio accusantem, & crimen intentatum non probantem, non minùs, ac privatum, si de iniuria illatâ ex actis evidenter satis appareat, iniuriarum actione conveniri posse ab illo, quem insontem iudicio criminali vexavit. *Eódem facit l. fisci advocatus. 3. C. de advocatis fisci.*

§. Hac

§. *Hæc actio dissimulatione. 12.*

Hæc actio dissimulatione aboletur: & ideo si quis injuriam dereliquerit, hoc est, statim passus ad animum suum non revocaverit: postea ex pœnitentia remissam injuriam non poterit recolere.

SUMMARIA.

1 Actio iniuriarum quatenus dissimulatione aboleatur.
2 Ratio, cur ista actio dissimulatione tollatur.
3 Quæ actio iniuriarum præscriptione finiatur.
4 Quæ actiones sint perpetuæ, quæ item annuæ; & nu. 11.
5 Intellectus l. si non convicii. 5. C. de iniur. & nu. 30.
6 Actio iniuriarum quatenus sit odiosa, & quatenus favorabilis.
7 Error Azonis & asseclarum.
8 Prætoria iniuriarum actio, etiam iure canonico, annuo spacio perimitur.
9 In foro conscientiæ, pœnæ retineri possunt.
10 De iure Canonico nullo unquam tempore cum mala fide procedit præscriptio.
11 An actio iniuriarum recantatoria, lapsu anni extinguatur.
12 Ecquid scriptæ vel pictæ iniuriæ actio annalis sit, vel perpetua.
13 Scripta vel picta iniuria, censetur verbalis.
14 Scriptæ iniuriæ actio, civiliter instituta, prætoria est.
15 Quatenus scriptura perpetuò loqui dicatur.
16 Ad iniuriam inferendã, animus iniuriandi requiritur.
17 Nunquid minor 25. annis iniuriâ affectus, propter omissam actionem iniuriarum, in integrum sit restituendus.
18 Actio iniuriarum vindictam continet, & in bonis nostris esse non dicitur; & num. 63.
19 Gravior iactura honoris, quàm bonorum: causæque vitæ & famæ æquiparantur.
20 Minor in actione iniuriarum recantatoriâ, adversus præscriptionem restituendus: & cur.
21 Quãvis minor ad actionem furti pœnalẽ nõ restituatur; ta-

tur; ta-

tur; tamen ei, quoad recuperationem rei furto ablatæ, succurritur.

22 An in integrum sit restituēdus, cui ob absentiam Reipubl. causa, annus injuriarum actioni præfixus, est elapsus.

23 Restitutio in integrum propter ætatem introducta, favorabilior est, quàm restitutio majoribus competens.

24 Sensus l. 1. §. 1. ff. ex quib. caus. majores, &c.

25 Sententia l. si qua militi. 40. ff. d. t.

26 Verbum accusationis, interdum pro actione civili sumitur: & vice versa.

27 Vtrùm annus, quo Prætoria injuriarum actio præscribitur, continuus sit, an utilis.

28 Prætores in edictis suis anni mentionem facientes, de anno utili loquuntur

29 Præscriptio ob moram & negligentiam non agentium inducta.

30 Sensus l. 5. C. de injur.

31 Declaratur l. ult. C. de dol. mal.

32 Explicatur l. ult. C. de præscript. long. temp.

33 Cessante ratione legis, & ipsa lex cessat.

34 Dilationes sunt restringendæ.

35 A diversis & separatis nihil infertur.

36 Actio injuriarum satisfactione, jurejurando, pacto sive transactione extinguitur.

37 Num tutor seu curator injuriam, pupillo aut minori illatam, paciscendo remittere possit.

38 Amicitiam & favorem alterius conciliare, utile esse intelligitur.

39 Mens l. pactum curatoris. 22 C. de pactis.

40 An injuriæ remissio, pacisve contractus, quem tutor vel curator fecit, ipso jure valeat, etiamsi judicis decretum non intervenerit

41 Decreti judicis causa finalis quæ.

42 Actiones & obligationes ejusmodi censentur, cujusmodi sunt res, ad quas competunt.

43 Res minorum mobiles, absque decreto alienari possunt.

44 Ratio differentiæ inter alienationem prædii, & remissionem injuriæ.

45 Tutor vel curator non aliter injuriam, pupillo minorive illatam, transigendo remittere potest, quàm si id citra pupilli aut minoris præjudicium & dedecus fiat.

46 Minor adversus iniuriæ remissionem, in integrum restitui nequit: huiusque ratio.
47 Transactio super iniuriâ quomodo fieri debeat.
48 Nemo suum iactare præsumitur.
49 Confessus pro damnato habetur.
50 Auctoritate magistratus super iniuriâ, etiam precio dato, transigens, infamiam non contrahit.
51 Iussus iudicis sive magistratus omnino excusat.
52 Num transactio, ab initio quidem sine auctoritate iudicis facta, postea autem ab eo confirmata, valeat.
53 Transactio super iniuriâ, etiam absque auctoritate iudicis celebrata, subsistit; si modò criminaliter iniuriarum actum sit.
54 Sanguinem suum qualiter qualiter redimere licet.
55 Pacti & transactionis, super iniuriâ factæ, effectus.
56 Iudex eum, qui sine actione experitur, à limine iudicii repellere debet.
57 An actor, si reus transactionem, super iniuriâ interpositam, pro sua parte non impleat, iniuriarum actionem repetere valeat.
58 Actio iniuriarum semel extincta, non reviviscit.
59 Iniuriarum actione simpliciter remissa, non intelligitur remissa legis Aquiliæ actio.
60 Contumeliæ & damni dati diversa æstimatio.
61 Vt mors omnia solvit: ita tam iniuriantis, quàm iniuriati obitus actionem iniuriarum perimit.
62 Actiones pœnales in heredes rei non transeunt: quamvis heredibus actoris regulariter competant.
63 Quæ in bonis nostris sunt, ad heredes transmittuntur.
64 Nemo plus iuris alteri relinquere potest, quàm ipse habet.
65 Litis contestatione actiones perpetuantur.
66 Litis contestatio est novatio quædam necessaria, per quam de novo contractum videtur.
67 In Camera Imperiali, per solam citationem, & eiusdem reproductionem actio iniuriarum perpetuatur: & quare.
68 Actore vel reo post litem contestatam mortuo, novo processu non est opus; sed heres defuncti ad reassumendam causam citatur.
69 Quatenus criminalis iniuriarum actio, morte rei vel actoris tollatur.
70 Vtrùm recantatoria iniuriarum actio heredibus & in heredes detur, si ante mortem iniuriantis vel iniuriati instituta non fuerit.

7 O-

98 Pro-

98 Proponitur, & confutatur primum argumentum, contra retorsionis materiam opponi solitum.

99 Retorsio non præteritam tantùm, sed futuram etiam injuriam respicit.

100 Altera solutio primi argumenti.

101 Propulsatio illatæ iniuriæ, quando dicatur in continenti facta.

102 Alterum argumentum.

103 Eiusdem refutatio.

104 Moderamen inculpatæ tutelæ non ex proposito excedens, secundùm quorundam traditionem minimè puniendus.

105 Ignorantia iniuriantem non excusat.

106 Actor certus esse debet.

107 Defensor propriæ salutis & honoris, in nullo peccare intelligitur.

108 An per statutum aliquod induci possit, ne conviciis lacessitus retorquendo posthac se defendat.

109 Retorsio, utpote honoris defensio, iuri naturali adscribitur: & num 117.122.126.158.

110 Salus populi suprema lex est.

111 Occasio delinquendi amputanda.

112 Ius naturale in genere aliquid disponens, declarari potest, ut ob specialem rationem non procedat.

113 Num defensio bannito, per statutum auferri possit.

114 Fides duobus, vel tribus testibus habenda.

115 Educatio liberorum est iuris naturalis.

116 Liberis alimenta ex iusta causa denegari possunt.

117 Hereditas parentum iure naturæ debetur liberis.

118 Ingratitudo non solùm debitum naturæ tollit: sed etiam ventus urens, &c. reputatur.

119 Nunquid per statutum, quo quis prohibetur sub certa pœna alteri dicere, tu mentiris: etiam retorsio prohibita intelligatur.

120 Duplex mentitæ species, sive mendacii obiectio.

121 Mentitæ species, defensionem proprii honoris concernens, iusta & licita.

122 Verba statuti, quamvis generalia, iuxta dispositionem iuris communis sunt interpretanda.

123 Statutum recipit interpretationem passivam à iure communi: tametsi in aliquo ab eodem deviare reperiatur.

124 Offensa dicitur, quà quis alterum iniustè lædit.

125 Defensio nemini, ne Diabolo quidem, deneganda.

126 Qui retorsionis remedio uti possint.

117 Minor 25. annis, iniuria affectus, retorsione uti potest, etiam absque auctoritate curatoris.
118 Defensio, à brutis etiam animalibus suscepta, censetur legitima.
129 Minor sine auctoritate curatoris in iudicio se defendere nequit: & quare
130 An filiusfamilias, patre dissentiente, retorsionem usurpare queat.
131 Patria potestas est iuris civilis.
132 Civilis ratio civilia iura corrumpit: non item naturalia
133 Num filiusfamilias, absque consensu patris, iniuriarum experiri, aut in iudicio versari possit.
334 Actiones ratione formæ, dicuntur esse iuris civilis.
135 Vtrùm liceat patri iniuriam verbalem, filiofamilias illatam, retorquendo diluere.
136 Pater propter iniuriam filio factam, proprio nomine iniuriarum agere potest.
137 Retorsio est innocentiæ purgatio.
138 Actio iniuriarum ad quid principaliter instituatur.
139 Retorsio non ad commodum pecuniarium, sed ad solam honoris purgationem tendit.
140 Sensus l. 1. §. item Divus. ff. ad l. Corn. de sicar.
141 Maritus propter verbalem iniuriam uxori suæ illatam, eius nomine retorsionem interponere nequit.
142 Quatenus uxor à marito defendi debeat.
143 An procurator ad agendum constitutus, ob iniuriam domino illatam, retorsionem exercere valeat.
144 Procuratori fines mandati excedere non licet.
145 Procurator, cui certa expediendi negocii forma præscripta est, alio modo negocium commissum expedire potest: dummodo id domino magis expediat.
146 Omnia negocia, tam iudicialia, quàm extraiudicialia, per procuratorem explicari possunt.
147 Iuramentum calumniæ, an per procuratorem præstari queat.
148 Declaratio iudicii & arbitrii, per alium fieri non potest.
149 Quod quis facit per alium, ipse facere censetur.
150 Procurator generale mandatum habens, ad negocia domini conficienda, ob iniuriam domino impositam, retorsione uti nequit.

151 Qua-

151 Quæcunque ardua ſunt, & à declaratione animi dependent: mandatum ſpeciale requirunt.
152 Retorſione honos & fama noſtra defenditur.
153 Deportato conviciis laceſſito, retorſionis beneficium competit.
154 Deportatus quid amittat.
155 Deportatus pro mortuo habetur.
156 Reus quatenus excipiendo fiat actor.
157 Faciliùs quis ad excipiendum, quàm ad agendum admittitur.
158 An bannitus vel proſcriptus, verbali injuriâ affectus, retorſionis remedium intentare poſſit.
159 Bannitum conviciis proſcindere, vel occidere, cuivis permiſſum.
160 Cui conceſſum eſt majus, etiam quod minus eſt, conceſſum intelligitur.
161 Vbicunque offenſio licita eſt: ibi defenſio illicita cenſetur.
162 Nunquid retorſio, contra veri criminis objectionem opponi queat.
163 Mentiri quid ſit.
164 Vtrùm infamis, cui quis infamiam objecit, retorſione uti poſſit, diſtinctione explicatur.
165 Mendacium quid ſit: & inter mendacium dicere, & mentiri, quid interſit.
166 Adverſus quos ſuſcipi & interponi retorſio poſſit.
167 Vtrùm filio adverſus patrem, & diſcipulo adverſus præceptorem, retorſionem uſurpare liceat.
168 Regulariter illis, quibus reverentia debetur, reſiſtere non licitum.
169 Filius ad defenſionem vitæ ſuæ, impunè patrem occidere poteſt.
170 Magiſtratui officium ſuum excedenti, defendendo reſiſtere permiſſum.
171 Leges generaliter loquentes, generaliter intelligendæ.
172 Adverſus parentes & patronos, famoſam exceptionem opponere non licet.
173 An & quatenus ſubditus adverſus magiſtratum, retorſionis remedio ſe defendere queat.
174 Iuris executio non habet injuriam.
175 Cui datur actio, eidem & exceptionem competere æquum eſt.
176 Num vaſallus adverſus dominum feudi, retorſionis ſubſidio honorem ſuum tueri poſſit.

177 Regula semper inhærendum.
178 Vasallo pro defensione rerum suarum licitum est, domino feudi de facto procedenti resistere.
179 Honor omnibus rebus & divitiis præferendus.
180 Dominus feudi injuriam vasallo inferens, delinquit contra consuetudines feudales.
181 Vtrùm vasallo famosam actionem vel exceptionem, contra dominum feudi intendere liceat.
182 Num, si quis verbalem injuriam alicui fieri mandavit & mandatarius mandatum executus est, adversus mandatorem retorsio exerceri possit.
183 Quicquid advocatus, præsente clientulo, in judicio dicit, aut proponit: ab ipso cliẽte dictũ intelligitur.
184 Retorsionis finis quis.
185 Retorsio quomodo fieri aut expediri debeat.
186 Conviciis lacessitus, injuriantem impunè verberare vel occidere nequit.
187 Honor & vita æquiparantur.
188 Argumentum ab æquiparatis quando non procedat.
189 Injuria verbalis, contrariis verbis, non autem verberibus, repellenda.
190 Mendacii objectio, contrariâ mendacii objectione ac retorsione propulsanda.
191 Alciatus reprehenditur.
192 Comparativus positivum præsupponit.
193 Personæ infami vel vili, mendacium objicienti nobili, an colaphum impingere liceat.
194 Retorsio quomodo hodie expediatur.
195 [illegible]rsionis libellus quid continere debeat.
19[illegible] [illegible]lus retorsionis generalis, non subsistit.
[illegible]iam sibi factam prætendens, non debet vagari [illegible] discrimine alienæ existimationis.
[illegible]llus certus, clarus & perspicuus esse debet.
[illegible]usa existimationis dicitur capitalis.
[illegible] libello criminali, & maleficia, & personæ specialiter sunt exprimendæ.
An retorsionis libellus ritè intelligatur conceptus, si mentita non certæ personæ, sed generaliter tantùm impingatur.
Vno expresso, [illegible]nia expressa, quæ ab illo dependen[illegible]
[illegible]llus, absque mentione [illegible]juriæ conceptus, valeat.
[illegible] actionis injuriarum.
[illegible]am illius, cujus in locum

206 Le-

1 EXtinguitur injuriarum actio variis modis. & † primò quidem dissimulatione, hoc est, si is, qui injuriam passus est, verbis expressis, vel etiam signis & indiciis illicò contestatus non sit, se eam ad animum suum revocare, *hoc §. & l. non solùm. 11. §. 1. ff. h. t. l. si tibi. 31. ibi, habita contestatione. C. de liberali causa.* Quòd si continuò injuriam ad animum revocaverit: licèt post vocationem in jus, injuriantem salutet, vel ei dextram porrigat, aut osculetur eum, vel bibat & edat cum eo, similesq; actus familiaritatis exerceat: non tamen actionem, sed duntaxat rancorem (uti loquuntur Dd.) & odium animi remisisse censetur. *Panormit. in c. olim 7. post num. 6. versic. tandem concludit. h. t. Felin. in c. repellantur. 7. post num. 7. versic. idem adde. de accusationib. Iacobus de Belvis. in pract. judic. tit. de injur. post num. 77. vers. item secus, si ad animum, &c. Capell. Tholosan. Decis. 233. & ibi Aufrer. Borcholt. in hoc §. Bocerus class. 3. Disput. 4. thes. 76. Mascard. de probationib. vol. 2. conclus. 902. n. 25. & copiosè, post alios, quos allegat, Farinacius lib. 3. prax. criminal. q. 105. inspect. 8. num. 340. & seqq.* Sed & si istiusmodi familiaritatis actus ad alium finem & perfunctoriè fiant, vel honoris causâ per injuriatum omitti nequeant; injuria remissa haud intelligitur, *ut docet Joann. Faber, Angelus & Schneidewin. hîc, num. 3. versic. quod est verum, &c. Bald. in l. 2. C. de libertis, & eor. liber.*

& novissimè Modestin. Pistor. consil. 3. num. 32. vol. 2. & Gilhausen in Commentar. de injur. & fam. libell. §. 11. nu. 41. Unde solent Aulici pocula injuriantis, jure aulico accipere, Auff Hoffrecht / hoc est, citra præjudicium injuriæ, *Gail. in tract. de arrestis Imperij. c. 14 n. 9. Matth. Stephani cent. 4. q. 26. ad lit. b.* Ratio autē, cur actio † injuriarum aboleatur dissimulatione, obscurè indicatur *in d. l. non solùm. 11. §. 1. ff. h. t.* Quia *(inquit Vlpianus)* ex bono & æquo est: id est, quia hæc actio ex gratia potius datur, hoc est, ad honoris & famæ tuitionem, quàm ex causa civili, putà contractu, aut furto, vel damno pecuniario, &c. sive quia non ad rem familiarem, sed ad meram vindictam, quæ odiosa est, & ultionem persequendam, pertinet. *l. Prætor 7. §. 1. ff. h. t. l. 2. §. emancipatus. ff. de collat. bonor. Gipban hîc.* 2

Secundò, finitur injuriarum actio præscriptione seu lapsu unius anni. Si enim injuriâ affectus per annum taceat, nec injuriam persequatur: postea injuriarum agere volens, non audietur. *l. si non convicij. 5. ibiq; gloss. communiter approbata C. hoc tit.* Et hæc de generali injuriarum actione, ex edicto Prætoris descendēte, quæ *(ut & supr. monuimus in § pœna autem. h. tit.)* annalis est, accipienda sunt: non verò de speciali sive civili actione injuriarum, quæ ex lege Cornelia, de pulsatione, verberatione, aut introitu in domum, profi- 3

ciscitur. Hanc namque actionem perpetuam esse, atque ideo post annum quoque intentari posse, plerisque visum est, *ut Mynsingero cent. 1. observat. 84. & cent 5. observat. 7. num. 8. & in §. sed & lex Cornelia. sup. h. t. ibidemq́; Borcholt. & Schneidevvino num 3. Gailio lib. 2. observat. 104. num. 4. Wesenbecio consil. 22. num. 6. & 7. ad fin part. 1 Balbo in tract. de præscript. 4. part. quartæ partis princ. quæst. 2. num. 6. Roland. à Valle consil. 39. num. 15. lib. 2. Henning. Göden. consil. 102. num. 18. Duareno in Comm. ad hunc tit. c. 2. Claro lib. 5. sent. § injuria. num. 9. Joachimo à Beust. ad l. nam posteaquam. 9. §. si is, qui. n. 10 ff. de jurejur pag. 184. Fichardo cons. latin. 59. nu. 4. Petro Foller in addit. ad Robert. Marant. in Spec. aur. p. 4. dist. 1. judic. nu. 99. Bronchorst. cent. 4. ἐναντ. assert. 78. Bocero class. 3. Disp. 4. th. 72. Gœddæo part. 3. disp. 14. th. 15. Hackelmanno quæst. illust. disp. 23. th. 19. Prospero Farinacio lib. 1. praxis crimin. tit. 1. de inquisitione. quæst. 10. num. 23. Ludovico Gilhausen in d. Comment. de injur. & fam. libell. §. 11. num. 5. & seq. Hœnonio Disput. 18. controvers 31. & 32. aliisq́; per hos allegatis.* Neque id sine evidenti ratione. Est

4 enim principium iuris: omnes actiones, quæ ex legibus, Senatusconsultis, & Constitutionibus oriuntur, esse perpetuas, hoc est, non minore, quàm 30. vel 40. annorum spacio extingui: quæ verò ex edicto & iurisdictione Prætorum descendunt, regulariter esse an-

nuas,

nuas. *per princ. tit. infrà, de perpet. & temp. actionib. l. in honorariis. 35. ff. de obligat. & act. l. sicut. 3. & l. omnes. 4 C de præscrip. 30. vel 40. annorum.*

Nec adversatur *d. l. si non convicij. 5. C. h. t.* ubi generaliter & absolutè dicitur, injuriarum actionem annuo tempore præscribi. Nam ibi Impp. Diocletianus & Maximianus, apertè loquuntur de injuria verbali, adeóq; actione prætoriâ, ut constat ex illis legis verbis, *homicidij convicium objecisti.* Hic autem de injuria reali, & actione ex L. Cornelia descendente, quæ secundùm naturam omnium ex jure civili profluentium actionum perpetua est, agitur. 5

Minùs movet, quòd hæc actio ob infamiam, quam irrogat, odiosa sit, eóque restringenda, *argum. c. odia. 15. de reg. jur. in 6. l. interpretatione. 42 ff. de pœn.* Dici enim poterit, eam quidem respectu rei, qui alium iniquè iniuria affecit, odiosam: respectu verò actoris, qui dignam acceptæ injuriæ ultionem consequitur, favorabilem censeri. Neque nostrum est restringere, ubi lex ipsa non restringit. *Nov. 18. cap. 5. Vide Everbardum à Midelburg in loc. à rat. legis stricta. num. 5. & seq.* Unde † facilè perspicere licet, Azonem *in summa C. h. t. num. 17.* Cujacium *in paratit. ff. & C eod. tit.* Gomezium *tom 3. variar. resolut. c. 6. num. 16.* & alios, *quos referunt Fachineus lib. 9. controvers.* 6 7

jur. c. 7. ad lit. B. & Wurmbser, lib. practic. obs. tit. 47. de injur. obs. 1. vehementer hallucinari; dum actionem iniuriarum ex l. Corneliâ descendentem, æquè ac Prætoriam, annalem esse autumant.

8 Quod autem dictum est, actionem iniuriarum Prætoriam annuo spacio perimi sive præscribi: id non de iure civili tantùm, sed Pontificio etiam procedit: adeoq; nec eo quidem iure mala fides iniuriantis, quâ ad pœnam iniuriato præstandam se obligatum esse scit, præscriptioni actionis iniuriarum officit.

9 Cuius hæc est ratio: quia † in foro conscientiæ pœnæ non debentur: sed salvâ conscientiâ retineri possuut. *gl. final. in cap. fraternitas. 11. caus. 12. quæst. 2 Panorm. in c. 1. num. 10. & Felin. n. 52. ext. de constit. Mantica de coniect. ult. voluntat. lib. 10. tit. 4. n 16. Covarruvias in Epitom. in 4. lib. Decretal. de sponsalib part. 2. c. 6. §. 8. n. 10. hosq; sequens & referens Peregrinus de jure fisc. lib. 6. tit. 8. num. 35.*

10 Nec obstat, quòd ex receptissimâ omnium Interpretum sententiâ, personali actioni, propter malam fidem debitoris, scientis, se obligatum esse, nullo unquam tempore de iure canonico præscribatur. *c. ult. ibiq; Doctores. de præscript. Mynsinger. cent. 4. observ. 6. Balb. in tract. de præscript. 3. parte sextæ princ. q. 2. n. 1.* Nam illud ad actiones pœnales, qualis iniuriarum actio est, porrigi neutiquam potest:

cum

cùm in his ille, qui ad pœnam est obligatus, salva & illæsa conscientia eam retinere queat, si non extorqueatur: ut verè quodammodo dici possit, scientiam obligationis pœnalis malam fidem non inducere; etiamsi debitor, qui ad pœnam præstandam se adstrictum novit, solutionem eiusdem differat. *Ita sentit D. Collega Halbritterus in tract. de iniur. & famos. libell. c. ult.*

Quæstio hìc incidit: vtrùm actio iniuriarum recantatoria sive revocatoria, lapsu unius anni extinguatur? Sed eorum, qui 30. demum annorum spacio illam expirare putant, veriorem esse iudico doctrinam. Tum quia consuetudine, quam constat iuris civilis esse speciem, introducta est, *l. de quibus. 32. ff de legib. & monuimus in §. feræ. 12 n. 12 sup. de rer. divis. & in §. in summa. 10. n. 110. sup. h. t.* Atqui exploratum est, actiones iuris civilis esse perpetuas, adeoq; triginta annis durare, *per dictum princ. infrà, de perpet. & tempor. act.* Tum quia actio ista, qua agitur ad palinodiā, rei est persecutoria: quippe cùm ad honoris restitutionem principaliter tendat, *ut sup. ostensum in d. §. in summa. n. 65. h. t.* Actiones autē rei persecutorias, sive civiles, sive Prætorias, perpetuas esse, non dubitatur. *d. pr. vers. aliquando. infra de perpet & temp. act. præalleg. l. in honorariis. 35. ff. de oblig. & act. Wesenb. d. cons. 22. n. 20. & 22. par. 1. eumq; citans Bocer d. class. 3. disp. 4. thes. 72. in fine.* 11

127 Minor 25. annis, iniuria affectus, retorsione uti potest, etiam absque auctoritate curatoris.
128 Defensio, à brutis etiam animalibus suscepta, censetur legitima.
129 Minor sine auctoritate curatoris in iudicio se defendere nequit: & quare
130 An filiusfamilias, patre dissentiente, retorsionem usurpare queat.
131 Patria potestas est iuris civilis.
132 Civilis ratio civilia iura corrumpit: non item naturalia
133 Num filiusfamilias, absque consensu patris, iniuriarum experiri, aut in iudicio versari possit.
334 Actiones ratione formæ, dicuntur esse iuris civilis.
135 Vtrùm liceat patri iniuriam verbalem, filiofamilias illatam, retorquendo diluere.
136 Pater propter iniuriam filio factam, proprio nomine iniuriarum agere potest.
137 Retorsio est innocentiæ purgatio.
138 Actio iniuriarum ad quid principaliter instituatur.
139 Retorsio non ad commodum pecuniarium, sed ad solam honoris purgationem tendit.
140 Sensus l. 1. §. item Divus. ff. ad l. Corn. de sicar.
141 Maritus propter verbalem iniuriam uxori suæ illatam, eius nomine retorsionem interponere nequit.
142 Quatenus uxor à marito defendi debeat.
143 An procurator ad agendum constitutus, ob iniuriam domino illatam, retorsionem exercere valeat.
144 Procuratori fines mandati excedere non licet.
145 Procurator, cui certa expediendi negocii forma præscripta est, alio modo negocium commissum expedire potest: dummodo id domino magis expediat.
146 Omnia negocia, tam iudicialia, quàm extraiudicialia, per procuratorem explicari possunt.
147 Iuramentum calumniæ, an per procuratorem præstari queat.
148 Declaratio iudicii & arbitrii, per alium fieri non potest.
149 Quod quis facit per alium, ipse facere censetur.
150 Procurator generale mandatum habens, ad negocia domini conficienda, ob iniuriam domino impositam, retorsione uti nequit.

151 Quæ-

177 Regulæ semper inhærendum.
178 Vasallo pro defensione rerum suarum licitum est, domino feudi de facto procedenti resistere.
179 Honor omnibus rebus & divitiis præferendus.
180 Dominus feudi injuriam vasallo inferens, delinquit contra consuetudines feudales.
181 Vtrùm vasallo famosam actionem vel exceptionem, contra dominum feudi intendere liceat.
182 Num, si quis verbalem injuriam alicui fieri mandavit & mandatarius mandatum executus est, adversus mandatorem retorsio exerceri possit.
183 Quicquid advocatus, præsente clientulo, in judicio dicit.aut proponit:ab ipso cliẽte dictũ intelligitur.
184 Retorsionis finis quis.
185 Retorsio quomodo fieri aut expediri debeat.
186 Conviciis lacessitus, injuriantem impunè verberare vel occidere nequit
187 Honor & vita æquiparantur.
188 Argumentum ab æquiparatis quando non procedat.
189 Injuria verbalis, contrariis verbis, non autem verberibus, repellenda.
190 Mendacii objectio, contrariâ mendacii objectione ac retorsione propulsanda.
191 Alciatus reprehenditur.
192 Comparativus positivum præsupponit.
193 Personæ infami vel vili, mendacium objicienti nobili, an colaphum impingere liceat.
194 Retorsio quomodo hodie expediatur.
195 Retorsionis libellus quid continere debeat.
196 Libellus retorsionis generalis, non subsistit.
197 Injuriam sibi factam prætendens, non debet vagari cum discrimine alienæ existimationis.
198 Libellus certus, clarus & perspicuus esse debet.
199 Causa existimationis dicitur capitalis.
200 In libello criminali, & maleficia, & personæ specialiter sunt exprimendæ.
201 An retorsionis libellus ritè intelligatur conceptus, si mentita non certæ personæ, sed generaliter tantùm impingatur.
202 Vno expresso, censentur omnia expressa, quæ ab illo dependent.
203 Nunquid retorsionis libellus, absque mentione temporis & loci illatæ injuriæ conceptus, valeat.
204 Retorsio succedit in locum actionis injuriarum.
205 Surrogatum assumit naturam illius, cujus in locum surrogatur.

206 Lo-

1 EXtinguitur injuriarum actio variis modis. & † primò quidem dissimulatione, hoc est, si is, qui injuriam passus est, verbis expressis, vel etiam signis & indiciis illicò contestatus non sit, se eam ad animum suum revocare, *hoc §. & l. non solùm. 11. §. 1. ff. h. t. l. si tibi. 31. ibi, habita contestatione. C. de liberali causa.* Quòd si continuò injuriam ad animum revocaverit: licèt post vocationem in jus, injuriantem salutet, vel ei dextram porrigat, aut osculetur eum, vel bibat & edat cum eo, similesq; actus familiaritatis exerceat: non tamen actionem, sed duntaxat rancorem (uti loquuntur Dd.) & odium animi remisisse censetur. *Panormit. in c. olim 7. post num. 6. versic. tandem concludit. h. t. Felin. in c. repellantur. 7. post num. 7. versic. idem adde. de accusationib. Iacobus de Belvis. in pract. judic. tit. de injur. post num. 77. vers. item secus, si ad animum, &c. Capell. Tholosan. Decis. 233. & ibi Aufrer. Borcholt. in hoc §. Bocerus class. 3. Disput. 4. thes. 76. Mascard. de probationib. vol. 2. conclus. 902. n. 25. & copiosè, post alios, quos allegat, Farinacius lib. 3. prax. criminal. q. 105. inspect. 8. num. 340. & seqq.* Sed & si istiusmodi familiaritatis actus ad alium finem & perfunctoriè fiant, vel honoris causâ per injuriarum omitti nequeant; injuria remissa haud intelligitur, *ut docet Joann. Faber, Angelus & Schneidevuin. hic, num. 3. versic. quod est verum, &c. Bald. in l. 2. C. de libertis, & eor. liber.*

& novis-

& novissimè Modestin. Pistor. consil. 3. num. 32. vol. 2. & Gilhausen in Commentar. de injur. & fam. libell. §. 11. nu. 41. Unde solent Aulici pocula injuriantis, jure aulico accipere, Auff Hoffrecht / hoc est, citra præjudicium injuriæ, *Gail. in tract de arrestis Imperij. c. 14 n. 9. Matth. Stephani cent. 4. q. 26 ad lit. b.* Ratio autẽ, cur actio † injuriarum aboleatur dissimulatione, obscurè indicatur *in d. l. non solùm. 11. §. 1. ff. h. t.* Quia *(inquit Vlpianus)* ex bono & æquo est: id est, quia hæc actio ex gratia potius datur, hoc est, ad honoris & famæ tuitionem, quàm ex causa civili, putà contractu, aut furto, vel damno pecuniario, &c. sive quia non ad rem familiarem, sed ad meram vindictam, quæ odiosa est, & ultionem persequendam, pertinet. *l. Prætor 7. §. 1. ff. h. t. l. 2. §. emancipatus. ff. de collat. bonor. Giphan hîc.* 2

Secundò, finitur injuriarum actio præscriptione seu lapsu unius anni. Si enim injuriâ affectus per annum taceat, nec injuriam persequatur: postea injuriarum agere volens, non audietur. *l. si non convicij. 5. ibiq; gloss. communiter approbata C. hoc tit.* Et hæc de generali injuriarum actione, ex edicto Prætoris descendẽte, quæ *(ut & supr. monuimus in § pœna autem. h. tit.)* annalis est, accipienda sunt: non verò de speciali sive civili actione injuriarum, quæ ex lege Cornelia, de pulsatione, verberatione, aut introitu in domum, profi- 3

ciſcitur. Hanc namque actionem perpetuam eſſe, atque ideo poſt annum quoque intentari poſſe, plerisque viſum eſt, *ut Mynſingero cent. 1. obſervat. 84. & cent 5. obſervat. 7. num. 8. & in §. ſed & lex Cornelia. ſup. h. t. ibidemq; Borcholt. & Schneidevvino num 3. Gailio lib. 2. obſervat. 104. num. 4. Weſenbecio conſil. 22. num. 6. & 7. ad fin part. 1 Balbo in tract. de præſcript. 4. part. quartæ partis princ. quæſt. 2. num. 6. Roland. à Valle conſil. 39. num. 15. lib. 2. Henning. Gôden. conſil. 102. num. 18. Duareno in Comm. ad hunc tit. c. 2. Claro lib. 5. ſent. § injuria. num. 9. Joachimo à Beuſt. ad l. nam poſteaquam. 9. §. ſi is, qui. n. 10 ff. de jurejur pag. 184. Fichardo conſ. latin. 59. nu. 4. Petro Foller in addit. ad Robert. Marant. in Spec. aur. p. 4. diſt. 1. judic. nu. 99. Bronchorſt. cent. 4. ἐναντ. aſſert. 78. Bocero claſſ. 3. Diſp. 4. th. 72. Gœddæo part. 3. diſp. 14. th. 15. Hackelmanno quæſt. illuſt. diſp. 23. th. 19. Proſpero Farinacio lib. 1. praxis crimin. tit. 1. de inquiſitione. quæſt. 10. num 23. Ludovico Gilhauſen in d. Comment. de injur. & fam. libell. §. 11. num. 5. & ſeq. Hœnonio Diſput. 18. controverſ 31. & 32. aliisq; per hos allegatis.* Neque id ſine evidenti ratione. Eſt
4 enim principium iuris: omnes actiones, quæ ex legibus, Senatuſconſultis, & Conſtitutionibus oriuntur, eſſe perpetuas, hoc eſt, non minore, quàm 30. vel 40. annorum ſpacio extingui: quæ verò ex edicto & iuriſdictione Prætorum deſcendunt, regulariter eſſe annuas,

nuas. *per princ. tit. infrà, de perpet. & temp. actionib. l. in honorariis. 35. ff. de obligat. & act. l. sicut. 3. & l. omnes. 4 C de præscrip. 30. vel 40. annorum.*

Nec adversatur *d. l. si non convicij. 5. C. h. t.* ubi generaliter & absolutè dicitur, injuriarum actionem annuo tempore præscribi. Nam ibi Impp. Diocletianus & Maximianus, apertè loquuntur de injuria verbali, adeóq; actione prætoriâ, ut constat ex illis legis verbis, *homicidij convicium objecisti.* Hic autem de injuria reali, & actione ex L. Cornelia descendente, quæ secundùm naturam omnium ex jure civili profluentium actionum perpetua est, agitur. 5

Minùs movet, quòd hæc actio ob infamiam, quam irrogat, odiosa sit, eóque restringenda, *argum. c. odia. 15. de reg. jur. in 6. l. interpretatione. 42 ff. de pœn.* Dici enim poterit, eam quidem respectu rei, qui alium iniquè iniuria affecit, odiosam: respectu verò actoris, qui dignam acceptæ injuriæ ultionem consequitur, favorabilem censeri. Neque nostrum est restringere, ubi lex ipsa non restringit. *Nov. 18, cap. 5. Vide Everbardum à Midelburg in loc. à rat. legis stricta. num. 5. & seq.* Unde † facilè perspicere licet, Azonem *in summa C. h. t. num. 17.* Cujacium *in paratit. ff. & C eod. tit.* Gomezium *tom 3. variar. resolut. c. 6. num. 16.* & alios, *quos referunt Fachineus lib. 9. controvers.* 6 7

jur. c. 7. ad lit. B. & Wurmbser, lib. practic. obs. tit. 47. de injur obs. 1. vehementer hallucinari; dum actionem iniuriarum ex l. Corneliâ descendentem, æquè ac Prætoriam, annalem esse autumant.

8 Quod autem dictum est, actionem iniuriarum Prætoriam annuo spacio perimi sive præscribi: id non de iure civili tantùm, sed Pontificio etiam procedit: adeoq; nec eo quidem iure mala fides iniuriantis, quâ ad pœnam iniuriato præstandam se obligatum esse scit, præscriptioni actionis iniuriarum officit.

9 Cuius hæc est ratio: quia † in foro conscientiæ pœnæ non debenrur: sed salvâ conscientiâ retineri possuut. *gl. final. in cap. fraternitas. 11. caus. 12. quæst. 2 Panorm. in c. 1. num. 10. & Felin. n. 52. ext. de constit. Mantica de coniect. ult. voluntat. lib. 10. tit. 4. n 16. Covarruvias in Epitom. in 4. lib. Decretal. de sponsalib part. 2. c. 6. §. 8. n. 10. hosq; sequens & referens Peregrinus de jure fisc. lib. 6. tit. 8. num. 35.*

10 Nec obstat, quòd ex receptissimâ omnium Interpretum sententiâ, personali actioni, propter malam fidem debitoris, scientis, se obligatum esse, nullo unquam tempore de iure canonico præscribatur. *c. ult. ibiq; Doctores. de præscript. Mynsinger. cent. 4. observ. 6. Balb. in tract. de præscript. 3. parte sextæ princ. q. 2. n. 1.* Nam illud ad actiones pœnales, qualis iniuriarum actio est, porrigi neutiquam potest: cum

cùm in his ille, qui ad pœnam est obligatus, salva & illæsa conscientia eam retinere queat, si non extorqueatur: ut verè quodammodo dici possit, scientiam obligationis pœnalis malam fidem non inducere; etiamsi debitor, qui ad pœnam præstandam se adstrictum novit, solutionem eiusdem differat. *Ita sentit D. Collega Halbritterus in tract. de iniur. & famos. libell. c. ult.*

Quæstio hìc incidit: vtrùm actio iniuriarum recantatoria sive revocatoria, lapsu unius anni extinguatur? Sed eorum, qui 30. demum annorum spacio illam expirare putant, veriorem esse iudico doctrinam. Tum quia consuetudine, quam constat iuris civilis esse speciem, introducta est, *l. de quibus. 32. ff de legib. & monuimus in §. feræ. 12 n. 12 sup. de rer. divis. & in §. in summa. 10. n. 110. sup. h. t.* Atqui exploratum est, actiones iuris civilis esse perpetuas, adeoq; triginta annis durare, *per dictum princ. infrà, de perpet. & tempor. act.* Tum quia actio ista, qua agitur ad palinodiã, rei est persecutoria: quippe cùm ad honoris restitutionem principaliter tendat, *ut sup. ostensum in d. §. in summa. n. 65. h. t.* Actiones autẽ rei persecutorias, sive civiles, sive Prætorias, perpetuas esse, non dubitatur. *d. pr. vers. aliquando. infra de perpet & temp. act. præalleg. l. in honorariis. 35. ff. de oblig. & act. Wesenb. d. cons. 22. n. 20. & 22. par. 1. eumq; citans Bocer d. class. 3. disp. 4. thes. 72. in fine.* 11

 Pari

12 Pari ratione de iniuria, quæ scriptura vel pictura sive famoso libello infertur, non ociosè hoc loco quæritur: num eius actio annalis sit, an perpetua? Et licèt hoc posterius usu observetur, *per notata Andreæ Gailii lib. 2 obs. 104. n. 4. Zasii ad l. cùm lex 22. ff. de legib. Chilian. König. in pract. cap. 59. VVurmseri tit. 47. de iniur. obs. 11. nu. 3. Vulteii ad §. pœna autem. n. 8. sup. h. t. Borcholten. n hoc §. Gœddæi part. 3. disp. 14. sub th. 15. lit. E. Hackelm. illustr. q. disp. 23. thes. 15. Philippi Matthæi ad l. non solet 86. n. 10. ff. de reg. iur. Compilator. præiudiciorum Cameralium in verbo, iniuria. pag. 154. vers. iniuria picta vel scripta, &c.* id tamen à theorica veritate alienum esse, non inscitè quidam existimant, *VVesenb. d. cons. 22. n. 6. & seq. D. Halbritter. d tract. de iniur. c. ult. D. Bocer. d. disp. 4. th. 73. Bronchorst. centur. 4. ἐναντιοφ. assert. 78. Plotus cons. 131 n. 19. inter consil. crim. vol. 1. Fachin. lib. 9. controv. iur. c. 9.* Tum quia & scri-
13 pta † sive picta iniuria, verbalis censetur iniuria, *arg. l. 1. §. 1. l. item apud. 15 §. generaliter. 27. ff. h. t. l. non figura. 38. ff. de oblig. & act. Ludov. Rom. consil 378. n. 1. Aufrer. ad Capellam Tholosan. dec. 127. circa finem. & diximus in §. 1. n 51. & 152. sup. h. t.* cuius actio tantùm est annua.
14 *d. l. si non convicij. 5. C. eod.* Tùm quoniam † & scriptæ, itemque pictæ injuriæ actio, civiliter instituta, Prętoria est. *l. quod Senatusconsultum. 6. vers. cæterùm. ff. h. t. Cuiac. in lib. 55. Pauli ad edict.*

edict. pag. 76. in princ. ac proinde annalis, *d. tit. infr. de perpet. & temp. act. & d. l. in honorariis. 35. ff. de oblig. & act.*

Non obstat, quòd iniuria scripto illata perpetuò duret, & maneat, semperq; loquatur; ideoq; semper iniuria fieri & perdurare, sicq; nullo unquã temporis spacio præscribi cẽseatur, *arg. l. quædam 9. § nummularios. in fin. ff. de edendo. & l. Arriani. 5. C. de hæreticis.* Nam scriptura semper & perpetuò loqui dicitur, quoad probationẽ rerum gestarum, quæ illâ comprehensæ sunt. Isthæc siquidẽ scriptura rei gestæ perpetuam probationẽ facit: ita ut quamdiu scriptura durat, probandi facultas ex eadẽ suppetat. Cæterùm cùm † ad iniuriam inferendam non sufficiat, aliquid iniuriosè scriptũ vel pictum extare: sed requiratur potiùs, ut iniuriandi seu infamandi animus, à quo hæc res tota penditur, cũ scriptura vel pictura contumeliosa sit coniunctus *l. 1. l. iniuriarũ. 13. § si quis de honorib in fi. ff. h. t. l. qui iniuriæ. 53. ff. de furtis.* Is autẽ animus iniuriandi, qui tempore compositæ scripturæ vel picturæ fuit, facilè (cùm voluntas hominis sit mutabilis) cessare possit. Idcirco apparet, minus rectè sentire illos, qui affirmant: eũ, qui scripsit libellũ iniuriosum sive famosum, vel aliquid contumeliosum pinxit, perpetuò & absque ulla intermissione, donec scriptura vel pictura durat, iniuriã inferre. Quo principio, tanquam falso sublato collabitur

bitur etiam illud, quod ex eodem deducitur; injuriam videlicet scriptura, picturáve in aliquem jactam esse perpetuam, nec annuo spacio extingui sive præscribi. Nec præterea contrariam juvat sententiam; quòd lex civilis crimen famosi libelli coërceat. *l. unic. C. de famosis libell.* Ea namque lex non privatam injuriarum præbet actionem, sed tantùm publicum judicium: *velut id abundè ostendit D. Collega Bocer. in tract. de famos. lib. c. 5.*

Est & hæc perelegans hoc loco excutienda
17 da quæstio: Nunquid † minor injuria affectus, si intra annum sibi à lege præfixum actionem injuriarum non intentavit, propter hanc temporis læsionem in integrum sic restitui debeat, ut rescissa temporis præscriptione, ad novam ejus actionis intentationem, etiam post annum elapsum, admitti queat? Et negativa sententia satis luculenter probatur auctoritate *l. auxilium. 57. ff. de minorib.* in cuius principio disponitur; minorem 25. annis iniuriarum iudicium semel omissum reperere non posse. Idque duplici ratione poterit stabiliri. Tum
18 quia † actio iniuriarum vindictam continet, ac pœnarum persecutionem, ad quam Prætor minores non restituit, *d. l. auxilium 37 in prin. ff. eod. l 2. §. emancipatus. 4. ff. de collat. bonor.* Tum quia iniuriarum actio in bonis nostris esse non dicitur. *l. pœnales. 32 ff. ad l. Falcid & d. l. 2. §. emancipatus. ff. de collat. bonor.* & ob id ibi habe-

habetur; ex iniuria acquisitum, à fratre conferendum non esse: quemadmodum & alibi scribitur; eiusmodi actionem ad heredes non transmitti, ante litem contestatam. *l. si eum. 10. §. qui injuriarum. ff. si quis cautionib. in judic. sist. caus. &c.* Cùm igitur hæc actio in bonis minoris non sit; nec is propter illius omissionem, ullam patrimonii diminutionem aut iacturam patiatur: consequens est, denegandam illi fore restitutionem. Neque movet, quòd maior † sit iactura honoris, quàm bonorum; 19 causæquè vitæ & famæ æquiparentur, parique gradu procedant: & proinde minor ad iniuriarum actionem, qua recuperet honorem, restituendus sit. *l. isti quidem. 8. §. 2. ff. quod met. caus. l. justa. 9. ff. de manumiss. vindict. l. Iulianus. 26. ibiq; Doct. ff. si quis omissa caus. testament. Cravett. cons. 2. num. 18. Barbat. cons. 47 scribitur præclarè. col. 16. lib. 1.* Isthæc namque iniuriarum actio æstimatoria (*de qua hîc agitur*) non reparat damnum honoris, minori illatum: propterea quòd per eam adversarius nequaquam cogitur aliquid dicere, vel facere, quod ad redintegrationem honoris læsi pertineat: sed tantùm compellitur pro iniuria illata pœnam pecuniariam, à iudice æstimatam sive taxatam, persolvere. *§. pœna autem. & §. in summa. suprà hoc tit.* Quamobrem cùm hæc actio redintegrationem honoris aut famæ non inducat: sed solummodo vindictam (*ut antè*

antè dictum) in se comprehendat: minor ad eam restitui non debet: sicuti aliâs propter læsionem sive detrimentum patrimonii restitui solet. *l.1.l.minorib.6.& passim. ff.de minorib. Id quod sentit etiam Mauricius in tractat.de restitutionib. in integr. c.150. nu.1. Sfortia Oddus in tractat.de restitutionib. in integr. part.2. qu 89. art.3. n.23. & Franciscus de Caldas in Commen. ad l.si curatorem.3. C.de in integr. restit. minor. in verb. Læsis. n.18.*

20 Unde jam infertur, minorem in actione injuriarum, quâ non ad vindictam, sed ad palinodiam sive recantationem agitur, adversus lapsum seu præscriptionem temporis restituendum esse. Tùm quòd actio ista reclamatoria rei est persecutoria, utpote non ad pœnam seu vindictam, sed ad restitutionem & redintegrationem ablati honoris tendens, *uti superiùs dictum num.11.* Tùm quòd gravior est jactura honoris *(sicuti paulò antè probatum)* quàm bonorum, ob quæ minorem esse restituendum certum est. *d.l. minorib.6.cum l.seq. ff.de minorib.* Tum etiam, quòd in simili decisum est; 21 quamvis minor, † qui constituto tempore furti non egit, ad actionem furti pœnalem in integrum non restituatur: nihilominus tamen ei restitutionis auxilio succurrendum esse, quoad repetitionem sive recuperationem rei furto ablatæ: *Bartol. Bald. & Alberic. de Rosat. in d.l. auxilium.37. in princip. ff. de mi-*

de minorib. per textum in l. 1. §. accusationem. in fin. ff. ad SC. Turpill. & l. 1. §. 2. ff. ad L. Iul. de ambit. Quos sequitur Sfortia Oddus in dict. tract. de restit. in integr. part. 2. q. 89. n. 32. & seq. Eadem de re videantur etiam Mauricius, & Franciscus de Caldas allegatis locis: ille quidem. c. 152. hic verò. num. 21.

Prioribus non abs re adiicitur hæc quoque notabilis quæstio: An in integrum sit restituēdus, cui propter absentiam Reipubl. caussâ annus, ad iniuriarum actionem proponendam destinatus, est elapsus? Quod affirmat Sfortia Oddus *d. quæst. 89. num. 31. post gloss. in d. l. auxilium. 37. §. 1. in verb in integrum restitutio. ff. de minoribus.* Verùm contrarium ego, *cum D. Collega Halbrittero in tractat. de injur. & famos. libell. c. ult.* verius esse judicarem, *arg. d. l. auxilium,* quâ sancitur, minorem 25. annis in integrum non restitui, si iniuriarum actio tempore extincta est. Ex quo necessariâ consequentiâ colligitur, absentem etiam Reipublic. caussâ à restitutionis beneficio excludi. 22
Ratio † consequentiæ desumitur ex receptissimâ omnium sententia: quod restitutio in integrum propter ætatem introducta favorabilior sit, adeoque faciliùs concedatur, quàm restitutio ex edicto Prætoris maioribus, propter absentiam, aliámve justam causam competens, *gloss. in l. nec non. 28. §. 2. in verb. prohibeant. ff. ex quib. causis maiores, & c. Alban. in* 23

addit.

addit. ad Bart. in l. Iulianus. 17. § eum quoq. ff. eod. Felin. in c. cum olim. 12. num. 8. & 9. de sent. & re iudic.

24 Nec quicquam refragatur *lex 1. §. 1. ff. ex quib. caus. majores, &c.* ubi expressum est, absentem Reip. causa in integrum restitui, si dies actionis, dum abesset, exierit, sicque actio tempore finita fuerit. Loquitur enim de actionibus rei persecutoriis; non autem de pœnalibus, qualis est iniuriarum actio æstimatoria, in quo genere actionum, ob vindictæ odium, restitutio in integrum denegatur. *sæpe allegatâ l. auxilium. 37. ff. de minorib.*

25 Nihil quoque obstat *l. si qua militi. 40 ff. ex quib. caus. majores, &c.* ubi Ulpianus ita disertè ait: *Si qua militi accusatio competat tempore, quo Reipublicæ operam dedit, non perimitur.*

26 Nam verbum † *accusationis* in iure nostro non semper sumitur pro criminis vindicta, vel pœnali actione; sed interdum etiam pro actione civili, qua non vindictam, sed rem nostram, vel nobis debitam persequimur, *l. qui accusare. 4 C. de edendo.* ut & vice versa, actio civilis nonnunquam capitur pro accusatione. *l. si maritus sit. 15. §. si negaverint. in fin. ff. ad l. Iul. de adult. l. 1. ff. de crim. stellionat. & similib.* Itaque quod *in d. l. si qua. 40. ff. ex quib. causis majores, &c.* de accusatione respondetur; non ad criminalem, neque civilem, eamque pœnalem actionem, sed ad rei persecutoriam perti-

pertinet: cùm etiam is accuſare dicatur, qui perſequitur in judicio, quod ſibi ex contractu, vel quaſi contractu debetur. *d. l. qui accuſare. 4. C. de edend.* & in ambigua voce legis ea potiùs accipienda ſit ſignificatio, quæ vitio caret, aliiſque legibus non repugnat. *l. in ambigua. 19. ff. de legib.*

Sed & illud acriter variéque controvertitur: † Utrùm annus iſte, quo Prætoriam injuriarum actionem præſcribi diximus, continuus ſit, an utilis: hoc eſt, utrùm annus ille ſtatim à die ſive tempore illatæ injuriæ, an verò à tempore ſcientiæ currat, & computetur? Et quamvis multi, continuum eſſe, autument: *Accurſius, Cynus & Albericus in l. ſi non convicij. 5. C. h. t. Clarus lib. 5. Sent. §. injuria. num. 9. Weſenbec. in paratit. ff. h. t. num. 13. & conſ. 22. num. 6. part. 1. Mynſing. in hoc §. num. 4. & cent. 5. obſ. 7. num 1. Schneidevvin. in §. ſed & lex Cornelia. num. 2. ſup. h. t. Farinacius lib. 1. prax. Criminal. tit. 1. de inquiſit. q. 20. num. 22. Bronchorſt. cent. 4. ἐναντιοφ. aſſert. 78.* ego tamen in contrariam partem ſum pronior, propter ſequentes rationes. Tum quia Prætores, † in edictis ſuis anni mentionem facientes, de anno utili loqui & ſentire conſueverunt. *l. item ſi cum exceptione. 14. §. in cauſæ. ubi Cujac. ff. quod met. cauſ. l. 1. §. annus. 39. ff. de vi & vi armat. l. ſciendum. 19. §. ult. ff. de ædilit. edict. l. interdum. 19. ff. de minorib. l. 1. ff. quando de pecul.*

27 28

Mm actio

actio annalis est. l. 1. in princ. ff. si is, qui testam. liber esse jussus erit, &c. l. ult. C. de temporibus in integr. restitutionis. gl. in §. 1. in verb. intra annum. inf. de perpet. & temp. act. Goveanus lib. 1. variar. lection. jur. c. 10. Brissonius lib. 1. de verb. sig. in verb. annus Francis. Marc. decis. 26. Marcus Antonius Bardus in tract. de tempore utili & continuo. c. 8. num. 2. Jacob. de Bellovis. in pra-
29 *ctic. crim. lib. 1. c. 3. num. 11.* Tum quoniam † præscriptio contra actiones pœnales Prætorias, & temporales, ob moram & negligentiam duntaxat non agentium inducta censetur, quam impunitam esse non decet. *arg. l. 1. ff. de usurpat. & usucap. & l. 1. §. fin. C. de annali except.* At is, cui ignoranti iniuria irrogata est, negligentiæ alicuius argui non potest: ac proinde ubi non est negligentia, ibi præscriptio initium sumere nequit; *l. genero. 8. ibi, ne ignorantia puniatur. & ibidem Bart. ff. de his, qui not. infam. l. illud 7. §. 2. vers. si tamen. ff. de tributor. act. Latè Schurff. cons. 61. num. 6. cent. 1.* Tum etiam, quia hæc sententia in supremo Imperii iudicio, praxique (à qua non facilè recedendum) recepta est. *Mynsing. d. cent. 5. obs. 7. n. 7. Gail lib. 2. obs. 105. num. 2. Hartman. Hartmanni ab Epping. tit. 49. de injur. obs. 2. nu. ult. Petr. Foller. in addit. ad Marant. in Spec. aur. p. 4 dist. 1. jud. num. 99. D. Entzlinus in Disput. de injur. de anno. 1593. th. ult. Halbrit. in tract. de injur. & famos. lib. c. ult. Laubmarius in*

disp. de

disp. de injur. & fam. lib. de anno 1594. thes. 37. Bocer. class. 3. disput. 4. thes. 71 Gilhausen in Comment. de injur. § 11. n. 2. & 3. Hackelm. quaest. illustr. disp. 23. th. 19. Fachin. lib. 9. controvers. jur. c. 8. & alij per hos citati.

Non adversatur *d. l. si non convicij 5. C. h. t.* ubi † praescriptio actionis injuriarum ex eo statim tempore, quo facta est injuria, initium sumit, annuóque spacio absolvitur. Nam hoc idcirco fieri putandum est, quòd in specie istius legis praesenti fuit injuria facta, atque scienti: ita ut idem tempus injuriae illatae & scientiae fuerit. Idque ex eo manifestum est, quòd ibidem convicium homicidii objectum fuerat alicui in rixa, atque ita praesenti & scienti: ut propterea tempus praescriptionis annuum ex eo statim die & momento, quo isthaec injuria irrogata est, currat. Secus autem est, si absenti & ignoranti injuria fiat. Huic enim praescriptio ex eo demum tempore, quo rescivit, jactam in se esse injuriam, currere incipit, *per rationes suprà adductas.* 30

Non item resistit *l. ult. C. de dol. mal.* ubi in actione doli, quam constat Praetoriam & poenalem esse, praescriptio non ex eo die, quo quis didicit, dolum admissum esse, currit: sed mox ex eo die, quo dolus commissus est, progredi incipit: etiamsi ille, qui laesus est, dolum commissum esse, ignoraverit. Etenim Imperator Constans in illa lege expressè 31

profitetur; actionem doli, ex dispositione juris antiqui, utili saltem anno expirasse. Verùm cùm ea res ansam & materiam litium præberet; sancivit ipse, actionem doli non ampliùs anno utili, sed biennio continuo expirare: ita ut præscriptio biennii non à die scientiæ, sed à tempore doli admissi, etiam ignoranti curreret. Substituit itaque Imperator in locum utilis anni integrum biennium; eâ tamen lege & conditione, ut biennium istud non tantùm scienti, sed ignoranti etiam curreret. Cùm autem in actione injuriarum anni utilis tempus, præscriptioni ejusdem actionis destinatum, prolongatum aut immutatum non sit: satis perspicuum evadit, quòd annus ille, ut olim, ita & nunc utilis esse debeat: & consequenter dispositio *dicta leg. fin. C. de dol.* ad actionem injuriarum nulla ratione accommodari queat.

32 Præterea non refragatur *l. ult. Cod. de præscript. long. temp.* in cujus fine expressum est; præscriptionem longi temporis, hoc est, decem annorum, inter præsentes, & 20. annorum inter absentes, non modò scientibus, verùm etiam ignorantibus currere. Respondetur enim; præscriptionem longi temporis, de qua illic agitur, non principaliter ad puniendam negligentiam non agentis, sed imprimis propter bonam fidem possessoris introductam esse. Quæ bona fides cùm potissimùm

mùm in isthac præscriptione consideretur; inde efficitur; ut, nulla etiam data negligentia non agentis, nihilominus tamen præscriptio illa longi temporis absolvatur. Diversum est in præscriptione actionum pœnalium Prætoriarum & temporalium: quæ cùm inducta sit in odium & pœnam negligentis, suamque actionem non instituentis; rationi & æquitati consentaneum est; ut, deficiente negligentiá, deficiat quoque & cesset ipsa præscriptio. Generaliter siquidem cessante ratione † legis, & cujusvis dispositionis; ipsa 33
lex & dispositio cessat, *arg. l. illud. 32. ff. ad l. Aquil. l. adigere. 6. § quamvis. ff. de jur. patronat. c. cùm cessante. 60. de appellationibus.*

Denique nihil urget, quòd dilationes sint 34
amputandæ & restringendæ. *l. 2. in princ. C. de temporib. & reparat. appellat.* & in dubio continui temporis intelligantur. *l. more. 8. ff. de feriis. l. 1. C. eod. l. sive pars. 3. in fin. C. de dilation.* Quandoquidem illud in causis summariis (*de quibus post Marant. de ord. jud. part. 4. distinct. 9. latissimè differit Everhardus Speckh. cent. 2. class. 4. q. 29. n. 2. cum multis seqq*) in quibus de plano simpliciter, sine strepitu & figura iudicii proceditur, maximè locum habet. *Clem. sæpe contingit. de verb. signific.* in aliis verò causis, criminalibus præsertim, non obtinet. *l. ult. ff. de feriis. & ibid. Wesenb. in paratit. n. 12. And. Gail. lib. 1. observat. 91. per tot.* Sed & longè

diversa præscriptionis & dilationum ratio est. His quippe lis tantum differtur & procrastinatur: illà verò omne jus agendi extingui-
35 tur. A diversis autem † & separatis nihil rectè infertur. *l. Papinianus. 20. ff de minorib. l. ult. ff. de calumniatorib. l. qui fundum. 7. §. 1. ibi propriam ac separatam conditionem habent. ff. pro emptore. l. inter stipulantem. 83. §. sacram. vers. & hæc dissimilia sunt. ff. de verb. obligat. c. veniens. & c. auditis. de præscript.*

36 Tertiò, injuriarum actio aboletur satisfactione: si nimirum solutum erit, quod injuriæ nomine peti poterat, *l. sed si unius. 17. §. si ante judicem. ff. h. t.* item jurejurando; si videlicet reus juret, quòd nihil iniuriandi animo dixerit, vel fecerit. *l. lex Cornelia. 5. §. hac lege permittitur. & l. non solùm. 11. §. 1. ff. eod. l. 3. §. 1. ff. de jurejur. Gail. lib. 2. obs. 106. n. 5. Gilhaus. in Comment. de injur. & fam. lib. §. 9. n. 38. & §. 11. n. 43. Speckhan. cent. 2. class. 3. quæst. 4. n. 37.* ut & pacto sive transactione: *d. l. non solùm. 11. §. 1. ff. h. t. l. si tibi decem. 17. § 1. ff. de pact. Vultejus in hoc §. ibidemq́; Mynsing. & Schneid. nu. 3. Bocer. class. 3. Disp. 4. th. 75. & 81.*

37 Hinc probabiliter dubitatur: nunquid tutor seu curator iniuriam pupillo aut minori illatam paciscendo remittere possit? Et posse, communiter receptum videtur. *Alexand. Salic. Iason, & alij in l. pactum curatoris. 22. C. de pactis Francisc. de Caldas in Comm. ad l. si curatorem.*

torem.3. C de in integr. restit.min. in verb. Læsis. nu. 27. Halbritt. in tract. de injur. & famos. lib. c. ult. Menesius in l. transigere. 18. C. de transactionib. num. 64. ubi plures refert. Cujus sententiæ ratio hæc est: quia pupillus per remissionem sive condonationem iniuriæ sibi factæ non læditur: cùm iniuriarum actio ad vindictam tendat, & in bonis nostris esse haud censeatur; *uti suprà num. 18. annotavimus.* Præterea tutor remittendo iniuriam pupillo irrogatam, non solùm eum variis litis molestiis & expensis liberat: verùm etiam eidem amicitiam, favorem & benevolentiam eius, qui iniuriam intulit, conciliat. Atqui conciliare amicitiam † & favorem alterius; non damnosum, 38
sed maximè utile esse intelligitur, *arg. l. creditor. 60 §. 1. ff. mandati. Sfortia Odd. in tract. de restit. in integr. part. 2 q. 85 art. 7. num. 48 ubi & alias rationes recenset.*

Nec obstat *d. l. pactum curatoris 22 C. de pactis. cum similibus:* in quibus dicitur, tutores & 39
curatores id, quod pupillis, & adultis debetur, remittere non posse. Nam illud necessariò de remissione debiti pecuniarii accipiendum est: quod debitum cùm in bonis pupilli contineatur; rectè illius remissio, quâ pupilli diminuitur patrimonium, tutori inhibetur. In proposita autem quæstione, non agitur de remittendo commodo pupilli pecuniario, sed de condonanda iniuriarũ actione:

quam in bonis pupilli non esse, suprà demonstratum est, *num. 18. & 37.* Et quidem iniuriæ
40 remissio, pacisúe contractus, † quem tutor vel curator nomine pupilli, adultive fecit, ipso iure subsistit: etiamsi iudicis decretum non intervenerit. *Bald. in d. l. pactum. 22. num. 3. Cod. de pact. Ioan. Crot. in l. eadem dicemus. 4. §. Cato. in prima lect. sub num. 108. & seq. ff. de verbor. obligat. Alban. in lucubrationib. in Bart. ad l. congruit. 13. ff. de offic. præsid. Nell. à S. Gemin. in tractat. de bannit. in 3. part. secundi tempor. quæst. 32. num. 32. cum seq. Franc. Turzan. lib. opin. commun. conclus. 32. Nicol. Moran. in tract. de treug. & pace q. 48. Abb. Panorm. consil. 108. num. 3. lib. 2. ubi hanc opinionem communiorem & indubitatam appellat: quem refert Ant. de Padilla in l. transigere. num. 64. Cod. de transact. & sequitur Stephanus Lambertem. in tract. de contract. eorum, &c. gl. 1. num. 347. itemq; Prosper Farinac. lib. 1. prax. crimin. tit. 2. q. 15. num. 5. & 9.* ubi eandem opinionem non solùm communem, sed etiam veriorem & saluti animæ, ac Reipubl. quieti & utilitati magis amicam pronunciat. Licèt non pauci ab ea dissentiant; *Vbert. de Bobio, quem refert & sequitur Speculat. in tit. de homicidio. in prin. num. 6. Ant. Corset. in tract. de pace. in princ. sub n. 15. Iodoc. Damhouder. in pupillorum patrocinio. tit. de tutor. & curat. munere. c. 10. n. 75. Iacob. Novell. in pract. crim. in tract. de concordia*

cordia

cordia & pace, & cor. privileg. num. 48. Octavius Simoncell. in tractat de decret. in contractib. minor. adhibend lib 2 tit. 6. inspect. 16. num. 237. Ioannes Gutierrez in tract. de tutel. & cur. part. 2. c. 7. num 6. aliiq; per hos citati. Cæterùm superior sententia (quam & ego tanquam veriorem amplector) hac potissimùm ratione defenditur: quoniam (*ut superiùs dictum numer. 37.*) pupillus vel minor nullam læsionē, nullam fraudem, nullumq; damnum propter remissionem iniuriæ absque decreto judicis factam incurrit. Decreti autem istius causa finalis est: † ne minores lædantur, decipiantur, 41
aut fraudentur, ut rescripsit Imp. Constantinus *in l. lex, quæ tutores. 22. versic. præcipimus, in fine, ibi, ut fraudi locus non sit. C. de administrat tutor. vel curat. Iason in l. si constante. 24. in princ. num. 215. Dig. solut. matrim. Alexan. in l. restituta. 37. §. pupillus. nu. 2. Dig. ad SC. Trebell. Sebast. Monticul. in princ. sup. de reb. corp. & incorp. num. 140. Menoch. de adipiscend. possess. remed. 3. nu. 72.* Accedit, quòd † actio 42
minori ad rem mobilem competens, pro re mobili habeatur; quandoquidem actiones & obligationes eiusmodi censentur, cuiusmodi sunt res, ad quas competunt. *argum. principij. versic. & ideo constitutionem. suprà. de usucap.* ubi actio realis usucapitur triennio, si competat ad rem mobilem: si verò ad immobilem, 10. vel 20. annis. *Videatur Iason in l. 2. §. 1. in*

primo notab.| *& Bartol. in l. 4. §. Cato. ff. de verbor. obligat. gloss & Doctores in l. 1. C. si advers. transact. Tiraquell. in tractat de utroq; retract. gloss. 7. §. 1. num. 1. & sep. & Simoncell. d tractat. de decretis. libr. 1 tit. 3. num. 2. & seqq. qui duo hanc sententiam quàmplurimis auctoritatibus*
43 *comprobant.* Sed res minorum mobiles, † quæ servando servari nequeunt, absque decreti interpositione alienari possunt. *d. l. lex, quæ tutores. 22. in fin. ibiq; Gothofred. C. de administr. tutor. l. ult. C. quando decreto opus non est. Nicol. Vigel. lib. 18. ff. part. 2. cap. 6 reg 1. except. 18.* Consequens igitur est: ut & actio iniuriarum æstimatoria, quæ pœnam pecuniariam, atque adeò rem mobilem comprehendit, annuoq; spacio extinguitur, sine judicis decreto remitti queat.

Nec quenquam movere debet *l. magis puto. 5. §. si æs alienum. l. si fundus. 13. & similes. ff. de rebus eor. qui sub tutela, &c.* ubi absq; decreto, etiam vilissimum prædium minoris distrahi aut alienari nequit. Ratio enim differentiæ inter alienationem prædii & remissionem injuriæ seipsam ostendit: siquidem alienatio prædii quantumvis vilissimi, infert diminutionem patrimonii pupillaris: cùm prædium alienatum in bonis pupilli vel minoris esse desinat. Itaque Senatusconsultum Clementianum (quod quandoque oratio vocatur. *l. 1. ff. de rebus eorum, &c. leg. 2. C. de curatore furio-*

furiosi) censuit: eiusmodi alienationem non aliter, quàm cum diligenti & maturâ judicis deliberatione, sicque decreti interpositione fieri debere: ne aliâs temerè & cum jactura patrimonii prædia minoris distraherentur, ac dissiparentur. *dict. l. 1. d. l. magis puto. 5. §. non passim. & tot. tit. ff. de reb. eor. qui sub tutel. &c. l. prædia. 8. & tot. tit. C. de prædiis & aliis rebus minor. sine decreto non alienand. dict. l. lex, quæ tutores. 22. C. de administrat. tutor.* At verò in remissione iniuriæ nequaquam de patrimonio minoris diminuendo agitur: cùm *(ut sæpè inculcatum)* iniuriarum actio pupillo aut minori competens, in bonis eius esse non reputetur. *l. pœnales. 32. ff. ad l. Falcid. l. 2. §. emancipatus. ff. de collat. bonor.*

Verum enimverò quod dicitur, tutorem 44
vel curatorem iniuriarum, quæ pupillo adultóve illatæ fuerunt, actionem remittere, atque ita pacem cum eo, qui illas intulit, absq; decreto inire posse, hac declaratione temperandum est, ut videlicet non procedat eo in casu, quo remissio isthæc cum magno dedecore ipsius minoris vel pupilli, & familiæ eius, coniuncta esset: veluti si iniuria insigni atque atroci esset affectus, propter cuius remissionem ipse periculum infamiæ incurreret. Quid enim, si quis minorem parricidam, adulterum, spurium, latronem, vel furem appellasset? Hæ profectò, similesque

iniuriæ, utpote valde graves & atroces, vix & ne vix quidem sine evidenti maculâ ac dispendio honoris remitti poterunt. *l. miles. 11. §. socer. ff. ad l. Iuliam. de adulter. Iason in d. l. pactum curatoris. 22. num. 5. C. de pact. Menesius in d. l. transigere. 18. num. 64. C. de transact. Franciscus de Caldas in d. l. si curatorem. 3. C. de in integr. restit. minor. in verb. Læsis. nu. 27. Sfortia Oddus in d. tractat. de restit. in int. p. 2. q. 85. art. 7. n. 50. & seqq. Ludov. Gilhausen in Comment. de iniur. §. 11. num. 30.*

46 Quod autem docuimus, curatorem tutoremque iniuriam minori aut pupillo factam, paciscendo seu transigendo remittere posse: dummodo id citra minoris sive pupilli præiudicium & dedecus fiat: usque adeò verum est, ut minor seu pupillus adversus istam remissionem in integrum restitui nequeat. Ratio huius ex suprà dictis patet: tum quia iniuriarum actio pœnalis est, & vindictam complectitur: & propterea omnibus modis restringenda est. *l. auxilium, 37. ff. de minorib. c. odia, 15. de regul. jur. in 6.* Tum quia propter remissionem illam, minor nullum detrimentum, seu læsionem accepisse intelligitur: *ut expositum suprà nu 37. Et ita sentiunt Doctores communiter, Cynus, Bald. Alexand. Paul. Castrens. Fulgos. & alij in l. 1. C. de in integr. restitut. minor. Guilielm. de Cun. in l. si pro fure. 7. ff. de condict. furt. Dyn. in l. Divus. 2. ff. ad Senatusconsultum*

sultum Silan. Ioan. Igneus in repetitione l. donationes. 25. num. 6. C. de donationibus. inter vir. & uxor. Menesius in d. l. transigere. 18. num 64. C. de transact. Franciscus de Caldas præallegato loco. Sfort. Odd. d. art. 7. n. 45. & seq. Simoncell. in d. tract. de decret. lib. 2. tit. 6. inspect. 16. num. ult. Farinacius d. lib. 1. tit. 2. q. 15. num. 28. & seq. cæteriq; ab his enumerati.

Illud porrò (*quod & suprà monuimus in §. in summa. 10. num. 137*) in materia pacti & transactionis super injuria, hîc repetendum, & summoperè notandum est: quod iniurians de injuriâ alteri illatâ non aliter absque pœnâ, & infamię notâ pacisci aut trãsigere possit, quàm si gratuitò. & sine pretio id faciat. *l. furti. 6. §. pactus. ff. de his, qui notant. infam. l. non damnatos. 18. C. ex quibus caus. infam. irrog.* Nam qui datâ pecuniâ, super iniuria alteri illatâ transigit, vel pacifcitur: crimen fateri censetur. *l. quoniam. 5. ff. de his, qui not. infam.* cùm nemo suum † indebitè aut temerè, & sine causa jactare præsumatur. *argument. l. cùm de indebito. 25. §. fin. ff. de probationib. l. Campanus. 47. Digest. de operis libertor. l. si donaturus. 9. ff. de condict. caussa dat. non secut.* Confessus autem pro damnato † habetur, *l. 1. 3. 6. & tot. titul. Digest. de confessis. l. unic. C. eod.* Quemadmodum ergo condemnatus: ita & de iniuria, pecuniâ datâ, paciscens seu transigens, infamiâ notatur, Quamvis hoc indubitatè dicendum sit:

47 48 49

sit: transactionem istam, pecunia interveniente factam, non minùs ac pactum gratuitum jure valere, actionemqúe iniuriarum extinguere. *leg. si tibi decem. 17. §. 1. ff. de pact. l. sed si minùs. 17. §. si ante. Digest. hoc titul. l. si pignore. 54. §. fin. Digest. de furtis.* Quocirca cum precio transigens super injuria, liberationem quidem ab actione iniuriarum consequitur, ut ab adversario, cum quo transegit, conveniri ampliùs non possit: sed tamen nihilominus ob tacitam criminis confessionem, infamiæ maculam incurrit: ut ita haud insulsè dicterium vulgatum hìc usurpetur: *Incidit in*
50 *Scyllam, qui vult vitare Charybdim.* Planè, si quis auctorirate † judicis sive magistratus, etjam precio dato, cum adversario suo, super iniuria transegerit: neutiquam infamia notabitur. *d. l. furti. 6. §. pactus. versic. qui jussu. Digest. de his, qui nota. infam.* Quandoquidem
51 auctoritas & † jussus judicis omnino excusat. *l. quanquam. 4. in fin. princ. ff. de aqu. & aqua pluv. arcend. l. si stipulatus. 81. §. 1. ff. de solutionib. l. non videntur. 167. §. 1. Dig. de reg. juris, Gail. lib. 2. observat. 102. num. 14. Gilhausen in Commentar. de iniur. & famos. libell. § 11. num. 17. & fusiùs explicuimus in d. §. in summa. suprà. hoc tit. n. 135. & seq.*

52 At quid pronunciandum, si transactio ab initio quidem sine jussu vel auctoritate judicis fiat: eam autem iudex postea confirmet,

ratamq;

ratámq; habeat? Breviter respondendum putarim; hanc ratificationem iudicis non operari, ut transactio illa impunita sit, reusq́ue, qui pecuniam dedit, infamiæ labem effugere possit. Cùm enim, data pecunia, citra iudicis auctoritatem vel iussum transigens, crimen confiteri intelligatur, *d. l. quoniam. Digest. de his, qui not. infam.* perspicuum evadit; eum propter hanc transactionem absq; iudicis auctoritate factam, pro confesso, sicq́ue pro convicto & damnato haberi, ipsoq́ue transactionis tempore infamiæ macula iam iam notatum esse. Ideóque ratihabitio iudicis ex intervallo superveniens, minimè efficere poterit, ut crimen confessus fuisse non videatur: cùm quod factum est, infectum fieri nullo modo queat. *l. in bello. 22. § facti. Digest. de captiv. & postlim. reverf. l. verum est. 31. Digest. de regul. jur. explicatiùs D. Collega Halbritter. in tract. de iniur. & famos. libell. cap. ultim. circa finem.* Sanè, si criminaliter iniuriarum actum sit: transactionem † etiam absque iudicis aucto- 53
ritate factam, licitam esse: atque impunitam, non dubium videtur. *per textum in præalleg. l. transigere 18. C. de transaction.* ubi generaliter constitutum est; de omni crimine capitali & sanguinis pœnam inferente, licere transigere vel pacisci. Siquidem ei sit ignoscendum, † qui sanguinem suum qualiter qualiter redemptum voluit. *l. 1. Dig. de bon. eor. qui ante senten-*

sententiam mortem sibi consciver. Petr. de Ravenna, singul. 700. Mantua singul. 134. & 456. Beroius quæst. 134. num. 4. Rubeus in consil. posito post consil 38. libr. 2. consiliorum Socini Iunioris. & eleganter Cicer. in Oration. Miloniana. Quare cùm actio iniuriarum criminaliter instituta, sanguinis periculum in se contineat, propter pœnam, quam ad mortem usque extendi posse, *in d. §. in summa. num. 14. & aliquot seqq. suprà hoc titul.* luculenter demonstravimus: transactionem super iniuriis eo casu omnibus modis permissam esse, meritò concluditur.

55 Cæterùm effectus pacti & transactionis super injuria factæ, hic est: quòd pactum vel transactio, qua iniuria remittitur, obligationem & actionem iniuriarum non ope exceptionis, sed ipso jure perimat. *l. si tibi decem. 17. §. 1. & l. si unius. 27. §. pactus. Digest. de pactis. l. non solùm. 11. §. 1. Digest. hoc tit.* Proinde si iniuria affectus, qui pacto vel transactione iniuriam sibi illatam remisit, adversarium suum contra pactum & transactionem in ju-
56 dicio † vexare cupiat: judex ex officio eum repellere debet: cùm judicis officio incumbat; eum, qui sine actione experitur, à limine judicii repellere, *arg. l. 4. §. hoc autem judiciū. Digest. de damno infecto. D. Halbritter. in tract. de injur. & famos. libell. c. ult. allegans gl. & Dd. in l. ubi pactum. 40. C. de transactionibus.*

Quid

Quid verò, si reus, quod pro remittenda 57
iniuriâ dare promisit, præstare recuset; atque adeò transactionem super iniuria interpositam pro sua parte non impleat? num actor hoc casu actionem iniuriarum repetere, eaq; instituta, reum ad præstandum id, quod promisit, urgere poterit? Et non posse, verius est, *per textum in d. l. si unus. 28. §. pactus. ff. de pactis.* ubi Paulus respondit, † actionem iniuria- 58
rum semel extinctam, reviviscere non posse: etiamsi actor & reus in id consentiant, ut iniuriarum actio pacto extincta, reviviscat, viresque resumat. Cuius ratio est perspicua: quoniam, cùm actio iniuriarum per pactum & transactionem ipso iure perimatur, *ut paulò antè ostensum:* unius, vel utriusq; etiam facto interveniente, restaurari aut resuscitari non poterit. Actio enim illa iure publico inducitur: atq; ideo privatorum conventioni subiecta non est, *l. jus publicum. 35. ff. de pactis.* Pro eadem sententia facit *hic noster §. & d. l. non solùm. 11. §. 1. ff. hoc tit. & l. auxilium. 37. in princip. ff. de minorib.* ubi dicitur, iniuriam semel remissam, ampliùs recoli non posse. Eódem confert textus *in l. ut responsum. 15. C de transactionibus.* ex quo colligitur; actionem, quæ per stipulationem Aquilinam, & sic ipso iure extincta est, non posse restaurari: tametsi reus placitum transactionis non servarit. *Et pertinent huc, quæ diximus in §. patitur. n. 19. suprà*

h.tit. & *quæ post alios tradit hîc Schneidevvinus num. 5.* & *seq.*

59 Remissâ autem semel simpliciter iniuriarum actione, vel pacto, vel transactione, vel jureiurando, vel dissimulatione; etsi amplius intentari nequit, *per jura* & *rationes prædictas*: non tamen similiter legis Aquiliæ actio ob impensas, interesse, & damnum datum remissa intelligitur. Contumelia enim in hac materia

60 longè † differt à damno iniuriâ dato: adeoque diversa est contumeliæ, & damni dati æstimatio. *l. 1. in princip. l. Prætor edixit. 7. §. 1. versic. quid ergo de lege. l. item apud. 15. §. si quis servo. 45. ff. hoc titulo. l. sed & si. 5. §. 1. ff. ad leg. Aquil.* & *dictum suprà §. in summa hoc titulo. num. 60. in fine.* Auctores huius communis pronunciati sunt: *Speculator in tit. de accusatore. §. 1. vers. quid si vulneratus. num. 8. Bald. in l. si pro fure. 7. in princip. ff. de condiction. furt. Jason in leg. 1. num. 16. Digest. de pact. Alexander. consil. 20. lib. 5. Covarruvias lib. 2. variar. resolut. cap. 10. num. 6. versic. quartò eodem jure* &*c. Felin. in c. de cætero. 14. nu. 10. de testib.* & *attestat. Gomez. variar. resol. tom. 3. c. 6. n. 13. Gilhausen in Commentar. de iniur. §. 11. n. 35. Menoch. lib. 3. præsumpt. 114.* & *de recuperan. possess. remed. 1. n. 307. Wesenbec. in Paratit. Digest. hoc titul. num. 13. Mynsing. cent. 4. observ. 10. Gœdd. part. 3. disput. 14. thes. 15. lit. D. Bocer. class. 3. disp. 4. th. 77.* & *84. litera B, Baptist. à Villalob. in communib. opinio-*

opinionib. in lit. I. Franc. Vivius in communib. opinionib. in lit. I. opin. 141. Farin. lib 3. prax. crimin. q. 105. inspect. 8. n. 305. Emanuel Soarez. in thesaur. recept sent. lit. I n 83 Matthias Stephani cent 4. q. 27 liter. B. & plures alij ab his allegati.

Quartò; ut mors omnia solvit, *Novell 22. c. 20 in pr. ibiq; doctè & nervosè Gothofredus allegans Sebastianum Medicem in tractat. mors omnia solvit.* ita tam iniuriantis, quàm iniuriati obitus actionem iniuriarum extinguit. Quare eam neq; heredibus, neq; in heredes dari, palam est. *l. iniuriarum. 13. l. item apud. 15. §. iniuriarum. ff h. tit. l. si eum in. 10 § qui iniuriarum. ff. si quis cautionibus. in judicio, &c.* Siquidem pœnales actiones † in heredes rei vel delinquentis competere non solent. *§. non autem. infr. de perpet. & temp. act. l. pupillum 111. §. in heredem. ff. de reg. jur.* quamvis heredib. actoris non denegentur: nisi specialiter lege sint exceptæ: qualis est hęc iniuriarum actio & similes, quæ non pecuniæ, quæ ad heredē transmitti possit, sed magis vindictæ persecutionem habent. *d §. non autem. vers excepta iniuriarum actione. infra. de perpet. & temp. act. ibiq; Schneidev. n 11. l. 2. § emancipatus ff. de collat bonor. d. l. Prætor edixit. 7. §. 1. versic. at in actione iniuriarum. ff. h. tit.* Ea namq; duntaxat, † quæ in bonis nostris sunt, ad heredes transmittuntur. *argum. l. nihil est aliud. 24. ff de verbor. significat. & l. hereditas 62. Digest de regul. jur.*

61 (margin, beside "Quartò") · 62 (beside "pœnales actiones") · 63 (beside "Ea namq;")

Cùm autem hæc iniuriarum actio ante litis contestationem in bonis nostris non computetur, *l. iniuriarum. 28. ff. hoc titul.* ad heredes transire non poterit: quippe cùm vindicta unà cum moriente extinguatur, *argum. l. ult. C. de revocandis donat.* & nemo plus iuris alteri
64 relinquere possit,† quàm ipse habet, *l. traditio. 20. ff. de acquir. rer. domin. l. nemo plus. 54. ff. de reg. jur.*

65 Cæterùm si lis cum iniuriatore adhuc vivente contestata sit: actio perpetuatur, & instantia litis in eius heredes sive successores transfertur, *d. l. injuriarum. 13. in pr. ff. hoc tit.* Omnes enim actiones, quæ morte aut tempore pereunt, semel inclusæ iudicio salvæ permanent. *d. §. non autem. vers. pœnales. infrà. de perpet. & temp. act. l. omnes. 139. & l. pœnalia. 164. ff. de reg. jur.* Lite siquidem contestata, in bonis nostris esse incipiunt, *arg. l. bonorum. 49. ff. de verb. signific.* quandoquidem litiscontesta-
66 tio, est novatio quędam necessaria, †per quam de novo contractum intelligitur; sicq; efficit, ut actio pœnalis iam videatur non ex maleficio, sed ex quodam quasi contractu nasci. *l. aliam. 29. ff. de novationib.* At omnes actiones ex contractu & quasi contractu descendentes, & heredibus, & contra heredes dari, indubitatum est. *l. ex depositi. 12. l. ex contractibus. 49. ff. de oblig. & act. l. hoc jure. 152. §. ult. ff. de reg. jur. cum similibus.*

Sanè

Sanè in Camera Imperiali actio iniuriarum, 67
etiam lite intra annum non contestatâ, per solam citationem, & eiusdem reproductionem perpetuatur: idqúe ex hac ratione: quia ob multitudinem causarum, & certam ex Ordinatione procedendi formam, plerumq; intra annum, litigantes ad litis contestationem pervenire non possunt: ita ut non voluntate litem non contestandi, sed tempore, ac impedimento processus excludantur: & generaliter quando stat per judicem, quò minùs in causa procedatur; tempora fatalia & præiudicialia parti non currunt. *Auth. sed & lis. & Authent. si appellatione. C. de temporib. appellatio. Gail. lib. 1. observ. 64. num. 6.* Quod autem in summo Imperii Consistorio receptum est: eâdem ratione in nostris etiam judiciis admittendum videtur: cùm in illis quoq; plerumq; evenire soleat, ut actor in actione injuriarum, propter exceptiones dilatorias à reo propositas, aliaqúe varia eiusdem subterfugia, impediatur, quò minùs intra annum litem contestari queat. Proinde si interim, & sic ante litem contestatam actor vel reus moriatur: æquitati consentaneum est, ut injuriarum actio (dummodo per citationem in judicium deducta sit) tam activè, quàm passivè in heredes devoluatur, *Hermann. Vulteius in hoc §. ad fin. Hartman. Pistoris libro primo quæstion. jur. quæstion. 27. num. 7. & diffusiùs D. Collega*

Nn 3 *Halbrit-*

Halbritter. in tract. de iniur. & famos. libell. cap. ult. in princip.

68 Actore porrò vel reo post litem contestatam mortuo: haud necesse est, ut novus processus instituatur: sed heres defuncti de novo tantùm ad reassumendam caussam debet citari, atq; ita procedi, ut uno verbo omnia acta & actitata præhabiti judicii repetantur. *Mynsing. cent. 1 obs 85. & respons 7 n. 35. & respons. 51. n 22.* ubiq; affirmans, hanc esse practicam Bartoli *in L. Lucius. 78. ff. ad SC. Trebell.* Quan-

69 quam præterea † criminalis iniuriarum actio morte Rei omnino tollitur, etiam post litem contestatam. *l. defuncto 6. ff. de public. judic. l. ult. ff. ad l. Iul. maiest. l. 1. 2. & 3. & tot tit. C. si reus vel accusator mort. fuerit. Mynsing. d. cent. 1. observ. 98.* morte tamen agentis sive iniuriati civilem tantùm iniuriarum actionem ante litis contestationem tolli, criminalem non item probabilius plerisq; videtur. Hac etenim heres offensi seu iniuriati suo nomine, adversus iniuriantem, experiri potest; ob justum dolorem, quem ex iniuria defuncto irrogata contraxit, *arg. l 1 §. usq; adeò ff. hoc tit. l 1. 2. & 3 ff. de liberali caus. Et ita Bartol. quem alij & communis judiciorum stylus sequitur, docet in l. fin. num. 8. ff. de privat. delict. & l. 1 §. final. & l. lex Cornelia. 5 ff. hoc tit. Robert. Marant. in tractat. de ordin. judicior. part. 6 nu. 58. 60. & seqq. Wesenbec. consil. 22. nu. 2. 6. & 16. part. 1. Bocer. class.*

claſſ. 3. diſput. 4. theſ. 69. ſub lit. A. Andr. Laubmarius. diſput. de iniur. & famoſ. libell. de Anno 1594. th. 36. in fin. Schneidv. in §. non autem. n. 1. verſ. idem obtinet. infrà. de perpet. & temp. actionib. & alÿs ſuprà. in §. patitur. n. 22. allegati. ubi contrariam ſententiam diſputationis gratiâ non difficulter ſuſtineri poſſe, docuimus.

De recantatoria iniuriarum actione non ſemel dubitatum memini: Num heredibus & in heredes detur, ſi ante obitum iniuriantis, vel iniuriati inſtituta non fuerit? Et ſanè heredes iniuriati ſive iniuriam paſſi quod attinet: iis *(utcunq; pleriq; contradicant)* actionem iſtam, etiamſi ille ante litem conteſtatam diem ſuum obierit, competere exiſtimo. Manifeſtiſſimi enim iuris eſt: † omnes indiſtinctè actiones rei perſecutorias accommodari heredibus eius, cui aliquid debetur. *§. 1. ibiq; communiter Interpp. infrà. de perpet. & temp. act. l. in honorariis. 35. Digeſt. de obligat. & act.* Atqui actionem iniuriarum recantatoriam merè † rei eſſe perſecutoriam, inde eluceſcit; quòd per eam nihil aliud, quàm quod nobis abeſt, & quod à reo convento ex noſtro diminutum ablatumque eſt, perſequamur. Poſtulamus ſiquidem per hanc actionem: ut recantationis interventu ablatus honor (qui omni commodo pecuniario haud dubiè præfertur, *leg. ſi in duabus. 104. ubi Decius & Cagnolus. Digeſtis de regul. juris.*) nobis reſtituatur,

70 (beside line 1 of paragraph)
71
72

quemadmodum & suprà dictum, n. 11. & 20. Nullum itaq; videtur amplius dubium, quin actio ad palinodiam vel revocationem verborum iniuriosorum instituta, utpote rei persecutoria, heredibus eius, qui injuriam passus est, competat: tametsi ante litis contestationem ipse vitam cum morte commutaverit. *Idq; haud obscurè sentit D. Halbritter. in d. tract. de injur. c. ult. circa princip. post Wesenbec. d. consil. 22. n. 19. & seq.*

73 Nec quidquam movet in contrarium *l. injuriarum. 13. ff. hoc t. cum similib. supr. allegatis:* in quibus simpliciter & indistinctè scriptum est, actionem iniuriarum heredibus non competere, nisi lis cum defuncto contestata fuerit. Nam quod illis in locis dicitur; id de actione iniuriarum æstimatoriâ, quæ pœnalis est, ac propterea morte iniuriati extinguitur, omnino accipiendum est. Quod quidem in ista æstimatoria iniuriarum actione, præ cæteris pœnalibus actionibus, peculiare est; ut scilicet morte eius, qui est offensus, perimatur: quamvis in reliquis pœnalibus actionibus aliter sit constitutum, *ut jam superiùs, num. 62. expositum.* Longè autem secus se res habet in actione injuriarum revocatoriâ: quæ cùm merè sit rei persecutoria, *ut antè probatum:* cæterarum omnium actionum, quæ sunt eiusdem generis & naturæ, conditionem sequitur: ut videlicet morte illius, cui aliquid debetur,

non

non extinguatur: ſed heredibus, etiam lite nondum conteſtatâ, concedatur. Cæterùm ad heredes iniuriantis, † ſive eius, qui fecit in- 74
iuriam, quantum attinet: firmiter ſtatuo, adverſus eos, iniuriante ante litem conteſtatam mortuo, revocatoriam iniuriarum actionem nequaquam competere. Cuius rei ratio plus quàm perſpicua eſt. Nam nemo non videt, palinodiam ſeu recantationem iniuriæ per eum, qui impoſuit iniuriam, perſonaliter eſſe præſtandam. Quæ verò † perſonaliter præſtanda 75
ſunt; per alium, putà heredem, vel procuratorem, non rectè expediuntur, *l un. §. ne autem hoc. C. de caducis tollend. Mynſinger. reſponſ. 7. ad finem.*

Illud hìc obiter inſerendum: pœnitentiâ 76
ſolâ conviciatoris, iniuriarum actionem neutiquam tolli. *l. quid ſit fugitivus. 17. §. 1. ff. de ædilit. edict. l. qui ea mente. 65. ibiq; Gothofred. ff. de furt. l. penultim. ff. vi bonorum raptor. & l. ſi non convicii. 5. verſic. ſi autem in rixam. C. hoc titulo.* Et huc facit, tum quòd ipſa obtrectatoris pœnitentia, non numeratur inter modos diſſolvendæ obligationis. *ſub titul. ſuprà, quib. mod. toll. oblig. & tit. ff. de ſolutionib.* tum quòd, cauſa ceſſante, † non ceſſat conſummatus ef- 77
fectus in iure quæſito, putà in obligatione & actione quæſitâ. *Latè Tiraquell. in tractat. Reg. ceſſante cauſa. limitat. 11. & 12. Et in noſtris terminis Lancellot. Conrad in tractat. de duello.*

part. 1. concl. 18. Gail. lib. 2. obs. 106. num. 3. vers. & sic notandum. & num. 8. vers. licèt contrarium, &c. Farinac. lib. 3. prax. criminal. quæst 91. num. 30. & seqq. item quæst. 105. inspect. 3. num. 152. cum seqq. Bocerus class. 3. Disputat. 4. thes. 79. & Clarus libr. 5. sentent. §. iniuria num. 16. ubi subjicit, se ita semper vidisse in practica observari. Atq; hi omnes, diversas ea de re Doctorum opiniones referunt: ad quos, qui vult, recurrat.

DE RETORSIONE.

78 QUintò & ultimò aboletur verbalium iniuriarum actio legitimâ relatione, sive *(uti vulgò appellitant)* retorsione. Hic enim
79 principalis est † retorsionis legitimè interpositæ effectus: ut iniuriarum actionem elidat; ita ut ab illa, ad hanc non detur regressus. Ratio huius non est obscura. Tum quia iniuria per retorsionem satis iam vindicata est: cùm suspicio criminis obiecti sit purgata; & vicissim iniuriantis opinio apud honestos viros per mendacii obiectionem gravata maneat, donec de criminis obiecti veritate fidem fecerit. *l. quæ omnia. 25. ibi, purgare magis convicium. item ibi, ferendus erit pudorem suum pur-*
80 *gans. ff. de procuratorib.* Tum quia † bona fides non patitur, ut bis idem exigatur. *l. bona fides. 57. ff. de reg. jur. c. bona fides. 83. de reg. jur. in 6.*

Tum

Tum quia frustrà iudicium † postulat, inciviliterque apud iudicem conqueritur, qui ipse sibi iudex & ultor extitit. *Guil. Onciac. in lib. quæstion. jur. Philosophicar. quæst. 4. num. 5.* 81
Tum denique iuris est non incogniti: quòd, 82
cùm uno ex facto duo vel plura competunt iuris remedia, ad unam eandemque rem sive finem tendentia, unum tollat & perimat alterum. *l. plura. 53 in princ. vers. nam si ex una, ff. de obligat. & actionib l. nemo. 43. §. 1. ff. de regul. jur. l. 1. Cod. quando civil act. crimin. præjud. Marant. de ordine judicior. part. 4. dist. 1. num. 5.* Cùm ergo ex omni verbali iniuriâ duo competant iuris remedia; retorsionis scilicet, & actionis iniuriarum; & tendant ambo illa remedia ad unam eandemque rem sive finem, nempe ad contumeliam expellendam & amovendam. *l. item apud. 15, §. si quis servo. 46. ff. h. titul.* ex qua contumeliâ nascitur ipsa iniuriarum actio. *l si unus. 27. §. pactus ne peteret. 2. vers. non enim ex pacto. Digest. de pactis. l. 1. in princip. vers. specialiter. Digest. h. titul.* inde consequitur adhibito retorsionis remedio, non ampliùs competere alterum actionis iniuriarum remedium. *Et hanc sequuntur probantq; sententiam Bart. consil. 5 num. 12 tom. 1. consil. criminal. Alciat. in consilio suo de materia duelli, non longè à principio. Dn. Collega Bocerus classs. 3. Disputat. 4. thes. 78. & in tractat. de famos. libell. capit.*

3. ad fi-

3. ad finem. ubi subdit, quod supremum Ducatus Wirtembergici tribunal aliquoties juxta eam judicaverit. Tametsi Ludolphus Schrad. consil. 40. n. 77. junctis iis, quæ prius toto illo consilio tradidit. tom. 1. consilior. varior. Iurisconsultor. Germaniæ, contrariam opinionem sit amplexus.

83 Cæterum opinionem contrariam nihil iuvat textus generalis *in d. l. item apud. 15. §. generaliter. 27. ff. h. tit.* ubi Ulpianus ait, quacunque iniuriâ affecto concedi actionem iniuriarum. Quod enim omnis iniuria actionem iniuriarum producere dicitur: id de ea iniuria accipiendum est, cuius obligatio nondum aliquo modo sublata est & extincta. Retorsionem autem esse modum tollendæ obligationis iniuriarum, ex prædictis evidenter patescit.

84 Nec eidem assertioni patrocinium affert: quòd ipso retorsionis remedio haud plenè consuli videatur iniuriâ affecto: propterea quòd privatum illud vindictæ arbitrium retorquentis, non æquè ipsum à suspicione obiecti criminis liberet, ac si iudex publicè pronunciet; quòd reus in ipsum actorem iniurius fuerit, atque rem prorsus illicitam fecerit. Nam eandem vim & effectum relationis iniuriæ & actionis iniuriarum esse, ex eo manifestum est: quòd ille, qui iniuriam sibi illatam retorsit, nullâ ampliùs contumeliâ oneretur: cum crimen sibi obiectum regesserit in ipsum-

ipsummet iniuriantem, & se, ut iudex in propria causa, ultus sit. *l. qui cùm major. 14. §. si libertus. vers. idem puto. ff. de bonis libert.* ac per iniuriæ relationem omnimodo purgarit convicium, & pudorem suum. *d. l. quæ omnia. 25. ff. de procuratorib.* ut proinde verè dicatur, eundem esse effectum retorsionis, qui sententiæ iudicialis. Et licèt actio iniuriarum æstimatoria videatur plenior, & pinguior retorsione, propter iniuriæ æstimationem: quia tamen arbitrio retorquentis, planè perempta est illata iniuria ipsa retorsione: nihil est reliquum, quod æstimari possit: cùm non entis nullæ † sint qualitates. *l. si servum. 4. §. 1. ff. de actionib. empt. l. decem. 116. ff. de verb. obligat.* 85
Adhæc minimè res levis est retorsio: ut quâ non solùm iniuria immissa & accepta reiicitur ac regeritur in iniuriantem: sed insuper etiam idem ille iniuriâ affligitur & oneratur ab ipso retorquente: ut proinde æquâ comparatione instituta, retorquens sua iniuriæ relatione plus gravet iniuriantem, quàm si iniuriæ æstimationem ab eo consequatur.

Præterea contrariæ opinioni nihil opitulatur: quòd actio iniuriarum reclamatoria sive ad palinodiam instituta, concurrere & cumulari possit cum æstimatoria iniuriarum actione: cùm tamen ut retorsionis remedium; sic & recantatoria iniuriarum actio ad solius honoris tuitionem pertineat, *Mynsinger. cent. 2. obs. 98.* 86

obs.98. Gail.lib.1.obs 65.num.5. Wurmser in lib. practicar.obs.t.47.de injur.obs 8.in fin.& dictum in §.in summa. 10 s. hoc tit. num. 70. & seq. Etenim cumulatio sive coniunctio illhæc ambarum actionum locum habet, obligatione iniuriæ impositæ nondum abolitâ. Cum autem per retorsionem penitus perimatur ipsa iniuria, indeque nata obligatio: nulla earum actionum amplius moveri poterit. Quòd verò duæ illæ actiones eodem in libello & iudicio cumulari posse dicuntur: id fit non tam iuris scripti auctoritate, quàm ex recepta contra ius vetus consuetudine: cùm actiones uno ex facto descendentes cumulari nequeant, *d. l. plura.53.in pr.ff de oblig.& act.cum simlib.suprà allegatis.n.82.* Quamvis ergo in istarum actionum propositione iudiciali, una non excludat alteram: sed ex usu recepto ambæ simul proponi & coniungi possint contra dispositionem iuris veteris: argumento tamen cumulationis illius non est concludendũ; quòd, si recantatoriâ priùs actum sit, iudicio illo finito, æstimatoria postmodum etiam intentari
87 valeat: quippe cùm iura nova, antiquo iuri contraria, strictè sint accipienda, non autem extendenda. *l.præcipimus.32. §.ult. C.de appellat.* & quod de una aliqua re usu approbatum est: id aliò porrigi contra ius scriptum non debeat. *l.pen. ibi, neq; enim sicut illud receptum est: ita hoc quoq; receptum. ff. de rebus credit.*

Deni-

Deniq; nihil firmamenti habet, quòd non- 88
nulli opinantur: retorsione iniuriæ aboleri quidem iniuriarum actionem recantatoriam, non autem æstimatoriam: eò quòd utriusque illius remedii, retorsionis nimirùm & actionis recantatoriæ, eadem vis sit idemque effectus, qui consistit in honoris defensione: ac propterea unius remedii usu extingui & alterum. Nam cum ipsa retorsio impositam iniuriam, eiusque obligationem prorsus tollat & aboleat: hac certè sublatâ, eius quoq; effectus, actio sc. omnis, adeóq; etiã æstimatoria iniuriarũ actio, perempta intelligitur. *Verùm hac de re diligenter & eruditè dissertat D. Bocer. in præallegato tract. de fam. lib. c. 3. circa finem.*

Quandoquidem verò retorsionum mate- 89
ria, hoc depravato nostro exulceratóque seculo, ob iniuriatorum, conviciatorum, & diffamatorum multitudinem ac importunitatem valdè usitata est, & quotidiana. A nemine autem Interpretum hactenus publicis Commentariis sufficienter illustrata, vel explicita. Itaque ut aliquid ei lucis adferatur; præcipuas eius quæstiones hoc loco congeremus: & explicatiùs paulò, accuratiúsq; (Deo nobis suam gratiam largiente) examinabimus.

Et quidem ut à definitione ducamus exordium: † Retorsionem dicimus esse legitimam 90
iniuriæ verbalis, in ipsúmet iniuriantẽ propul-

fatio-

ſationem, honoris tuendi causa, in continenti propria auctoritate factam. Retorſionem eſſe propulſationem legitimam, id eſt, legibus permiſſam & approbatam, aliquot firmis do-
91 ceri poteſt argumentis. Primum ſumitur † *ex l. ut vim. 3. ff. de juſt. & jur.* ubi Florentinus perſpicuè indicat: iure licere vim, atque iniuriam propulſare. Quod de vi dicit, ad corpus: quod de iniuria, ad honorem tuendum pertinet. Separantur enim à Juriſconſulto, & tanquam diverſa ponuntur; *vim propulſare*, & *in-*
92 *juriam propulſare.* Secundum petitur † *ex d. l. qui cùm major. 14. §. ſi libertus. ff. de bonis libertor.* ubi Ulpianus aſſerit; ignoſcendum eſſe ei, qui crimina obiecta in conviciatorem retorſit: cùm provocatus ſe ulciſci voluerit.
93 Tertiũ adduci † ſolet *ex d. l. quæ omnia. 25. ff. de procuratorib.* in illis verbis: *Sed ſi adverſarius, vel ipſe procurator dicat, dominum mentiri: apud Prætorem hoc finiri oportet.* Et ibi: *niſi fortè purgare magis convicium, quàm procurationem exequi maluit.* Et ibi: *cæterùm ferendus erit pudorem ſuum purgans.* Quartum eſt: Gra-
94 vior cenſetur honoris & famæ, † quàm vel oculorum, vel omnium bonorum amiſſio ſive iactura. *l. in ſervorum. 10. §. fin. ff. de pœnis. l. Iulianus. 26. ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. l. infamia. 8. C. de decurionib.* Ideóque non minus fama eſt curanda, quàm ipſa vita: quippe quæ paribus ambulare dicuntur paſſibus. *l. juſta. 9. ff. de mann-*

manumiss. vindict. l. isti quidem. 8. § 2. ff. quod met. caus. latè Schrader. consil. 40. varior. Jurisconsultorum Germ. num. 16. Ludovic. Gilhausen in Comment. de iniur. & famos. libell. §. 5. nu. 213. cum seq. & iam sæpius suprà dictum. nu. 19. & alibi. Unde & distichon illud omnibus notissimum:

Omnia si perdas, famam servare memento:
Quâ semel amissâ, postea nullus eris.

Atqui vitæ & corporis tutandi causâ, omni jure permissum est, aggressorem quemvis nō modò vulnerare, sed etiam prorsus occidere. *d. l. ut vim. 3. ff. de just. & jur. l. itaq. 4. l. sed & si. 5. l. scientiam. 45. § qui, cùm aliter. ff. ad l. Aquil. l. 1. §. vim vi. 28. ff. de vi & vi arm. l. 1. & 2. C quand. lic. unic. sine jud. se vind. cap. 2. & c. significasti. 18 §. quòd si vers. si verò. de homicid. Ordinat. criminal. Carol. 5. artic. 139. & seq.* Ergo etiam jure permissum erit, existimationem & honorem suum legitimo retorsionis remedio, adversus verbalem injuriam inferentem; tueri atque defendere: dummodo isthæc honoris tuitio non ex intervallo, sed (*ut definitio nostra habet*) in continenti & confestim fiat. Quemadmodum enim vis † armis illata, armatâ vi in continenti rectè repellitur: sic verbalis injuria, contrariis verbis (*tu mentiris, &c.*) in continenti licitè propulsatur & regeritur. *l. quod est. 3. §. eum igitur. 9. ibi, sed hoc confestim, non ex intervallo. l. qui*

95 96

possessionem. 17. ff. de vi & vi armat. l. sed & partus. 12. §. 1. ff. quod met. caus. Gail. lib. 2. observat. 101. num. 5. Wurmser. tit. 47. de injur. observation. 15. num. ult. Iacobus Schultes in additionib. ad Modestini Pistoris quæst. 127. n. 38. & seq. part. 3. Georg. Obrecht. in tract. de necessar. defens. cap. 2. num. 11. & aliquot seqq. Menoch. consil. 107. num. 42. ubi ait, hanc omnium esse sententiam in d. l. ut vim. 3. ff. de just. & jur. In continenti autem † & illa fieri dicitur retorsio: quæ licèt ex intervallo post illatam iniuriam fiat:
97 eo tamen fit tempore, quo retorquendi potestatem habere potuit conviciis ab alio proscissus sive iniuriatus, putà quo primùm certò rescivit & cognovit, sibi absenti iniuriam factam esse, & quo Notarium, ad insinuandam iniurianti retorsionem (si per scripturam & Notarium solenniter regerere velit iniuriam) commodè habere potuit. *argum. l. 2. §. confestim autem 43. ff. ad Senatusc. Tertyllian. l. annus. 6. ff. de calumniatorib. l. 1. ff. de divers. & temporalib. præscript. l. 1. ff. quæ in fraud. creditor. facta sunt. l. cum sex menses. 55. ff. de ædilic. edict. l. 2. ff. quis ordo in possessionib. servetur. l. continuus. 137. in princ. ff. de verb. obligat. & textus in Ordinatione Cameræ Imperialis, part. 2. tit. 9. §. 1. ad finem. ibi,* Zu frischer That/ oder wann er sein Freundt vnd Helffer haben mag/ etc. *D. Bocer. class. 3. Disp. 4. th. 46. & class. 5. Disp. 1. th. 39. item in tract. de famos. lib. c. 5. circa finem.*

Non

Non obstat; quòd, quamvis defensio vitæ 98
moderata sive inculpata permissa sit: eâ tamen duntaxat ad iniuriam nondum acceptam, sive futuram repellendam, haudquaquam verò ad iam illatam, & perfectam seu præteritam pertineat, *d. l scientiam. 45. §. qui, cùm aliter. vers. & hoc, si tuendi. ff. ad l. Aquil.* Verbalis autem iniuria eo ipso momento, quo effunditur, perfecta sit: cùm volet (*uti vulgò dicitur*) irrevocabile verbum. Et propterea ille, qui retorquendo adversùs conviciatorem dicit, eum mentiri, non iniuriam imminentem propulsare, sed potiùs illatam ulcisci & vindicare intelligatur: quod omni iure est prohibitum. *Roman. 12. vers. 17. & seqq. l. extat. 13. ff. quod met. caus. l. nullus. 14. C. de Iudæis. & similib.* Hoc, *inquam*, non obstat. Primùm enim relatio † vel retorsio, quæ fit con- 99
tra convicianten; non præteritam tantùm, sed futuram etiam iniuriam respicit. Nam sicut percutiens persistendo in rixa, repercutere velle præsumitur: eodem modo inferens iniuriam verbalem, præsumitur habere animum plura convicia ingerendi. Qui igitur in periculo constitutus est, ne post acceptam verbalem iniuriam pluribus ab adversario conviciis proscindatur: iure poterit hæc imminentia convicia retorsionis ope in continenti propulsare. Etenim si conVicianti dixerit, eum mentiri: vel deterrebi-

tur à conviciando, & desistet ab injuriis, vel si non abstinebit, sed criminando perget: per objectionem mendacii auctoritas verborum injuriosorum diminuetur, ut minùs offendere possint: cùm criminoso & mendaci homini accusanti fides non habeatur, *argum. cap. testimonium. 54. ex. de testib. & l. testium fides. 3. ff. eod. latè Ioan. Bolognet. ad d. l. ut vim. 3. num. 93. versi. sed in contrarium. ff. de just. &*
100 *jur.* Deinde etsi convicium, † quod alicui objectum est, evolavit; nec post sedatam altercationem aliud metui videtur: attamen haud dubium est, quin istud vires suas, etiam post perfectam jam contentionem adhuc exerat, sicqúe durare censeatur. Nam opinio & existimatio illius, quem quis (*exempli gratiâ*) furem vel latronem dixerit, etiam post jactum convicium indies apud viros bonos & honestos gravatur, atque premitur; donec is convicium falsò sibi objectum, per actionem injuriarum adversus convicíantem seu injuriantem institutam, aut per legitimam retorsionem diluerit, & ita honorem suum purgaverit. Cùm igitur verbalis injuria, contra aliquem effusa, etiam post criminationem præteritam, vim suam exerat; manifestum fit, quòd retorquens eo quoque tempore, quo altercatio sedata est, novumque convicium ampliùs non imminere videtur, injuriam legitimè, & quidem in continenti propul-

propulſare & repellere intelligatur. Tum quia retorſio iſthæc ad excludendam offenſionem honoris, quæ ex convicio objecto proficiſcitur, interponi exiſtimatur. Tum quia propulſatio illatæ † injuriæ ſatis dici- 101
tur in continenti facta, cùm ab injuriato commodè fieri potuit, *ut paulò antè oſtenſum num. 97. & ſcribunt pleriq; Doctores in d. l. ut vim. 3. ff. de juſt. & jur. Jaſon ibi num. 12. Decius num. 10. & Claudius de Seyſell. num. 37.* Unde Bernardinus Bombinus reſpondit *conſilio. 9. num. 13.* eum dici in continenti propulſaſſe injuriam, qui die ſequenti convocatis amicis interfecit illum, à quo præcedenti die verberatus fuerat. Et idem apertè ſentit Lancellotus Conradus *in tractat. de duello. part. 1 concluſio. 19. num. 1.* ubi ait, Duci vel Principi, ſi expellatur de terra ſua, licitum eſſe quandocunque propriâ auctoritate illam recuperare, quotiens facultas ſe obtulerit, etiam poſt decennium: & nihilominus id dici in continenti factum. Idem probat Menochius *prææallegato conſil. 107. nu. 40. Eâdem de re latiùs Maſcard. in tract. de probat. concl. 1126. num. 51. & ſeqq. vol. 3.*

Similiter nihil adverſatur, quòd defenden- 102
do moderamen inculpatæ tutelæ excedere non liceat, *argumento l. ſi adulterium. 38. §. Imperator ff. ad l. Juliam, de adulter. l. 1. Cod. unde vi. & l. un. verſic. nec verò immoderatè. Cod. de*

emendat. servor. Quisquis autem retorquendo adversus conviciatorem dicit, vel scribit, eum mentiri; terminos moderatae seu inculpatae defensionis excedat: cùm is, qui dicit alicui *(tu mentiris,)* non solùm illatam iniuriam repellat: verùm etiam novam ei inferat. Siquidem verbum, *mentiris,* haec duo importet: primum, quòd crimen obiiciens, verum non dicat: alterum, quòd scienter falsum dicat: quod calumniatoris sit proprium. *l. 1. §. 1. ff. ad Senatusconsult. Turpill.* Et consequenter alicui mentitam *(ut Interpp. loquuntur)* dare, vel dicere; aliquem mentiri, sit terminos iustae defensionis excedere: quod iure non permittatur. Nihil, *inquam,* illud adversatur.
403 Licèt enim ex communi † loquendi usu, verbum, *mentiri*, significet calumniari: cùm tamen retorquens, cui falsum crimen obiectum est, veritatem dicat: idque non animo iniuriandi: sed honoris sui defendendi & purgandi causâ faciat: meritò excusandus est, *argument. l. eum, qui nocentem. 18. ff. hoc titulo. d. l. quae omnia. 25. ff. de procuratorib.* Unde a-
404 liqui Doctores † rectè tradiderunt; eum, qui non dolo, nec ex proposito, moderamen inculpatae tutelae hic excedit, nullo modo puniendum esse. *Abb. column. penultim. & Felin. num. 14. in cap. significasti. 18. de homicid. Petr. de Anchor. in Clemen. 1. tert. nota. de homicid. Florian. in l. si ex plagis. 52. §. tabernarius. ff. ad l. Aquil.*

Aquil. Alexand. in addit. ad Bart. l. 1. C. unde vi. Quos refert & comprobat Schrad. consil. 40. varior. Iurisconsultorum. n. 58. Neque verò ignorantia † iniuriantem excusatione aliqua di- 105
gnum facit: quia antequam objiceret crimen, veritatem rei investigare, nec temerè ad iniuriam desilire † debuerat: ut & aliàs dici solet: 106
eum, qui agit, certum esse debere, & priùs diligenter rem explorare, & tunc ad agendum procedere. *l. qui in alterius. 42. in fin. ff. de reg. jur. fusiùs Menoch. consil. 41. n. 25. & seqq. & Farchin. lib. 9. controvers. jur. c. 12.*

Ex quibus omnibus ita expositis luce meridianâ patescit clariùs: retorsionis remedium esse legitimum, iuréque permissum: adeóque eum, qui adversus iniuriam verbalem retorsionis auxilio se tuetur, & adversario convicianti mentitam impingit, non delinquere, nec pœnam aliquam mereri: cùm defensor † propriæ salutis & honoris in nullo 107
peccare intelligatur, *l. Gracchus. 4. C. ad l. Iul. de adult. & l. si quis percussorem. 3. C. ad l. Cornel. de sicar.*

Hoc loco non aspernanda moveri potest quæstio: † an per ius civile aut per statutum 108
aliquod induci possit, ne conviciis lacessitus retorquendo posthac se defendat? Et quanquam prima facie statutum istud nullius hili & pili esse videtur: eò quod retorsio, cùm sit † honoris defensio, iuri naturali, quod 109

mutationis est expers, adscribatur. §. *sed naturalia. suprà, de jur. natural. gent. & civil* §. *sed agnationis quidem. suprà de legitima agnator. tutel. cap. jus naturale. distinct. 1. l. 1.* §. *cùm arietes. ff. si quadrupes pauper. fecis. dicatur. l. scientiam. 45.* §. *qui, cùm aliter. ff. ad l. Aquil.* tamen verius ego putaverim: statutum illud, quod retorquendi facultatem aufert, sustineri posse: dummodo justa subsit interveniatque causa, quâ statuentes moveantur. Etenim salus
110 populi † suprema lex est, teste Cicerone *libro secundo de legib. & facit l. quod Labeo. 9. ff. de Carboniano edict. cap. non debet. 8. ubi Panormitan. num. 3. de consanguinit. & affinit.* Si igitur in civitate aliqua, aut provinciâ extet tanta retorsionum importunitas, copia tanta, tanta incommoditas, ut occasione earundem lites ultra modum multiplicentur, infiniti tumultus, rixæ & cædes crebræ inde pronascantur: justissima certè erit causa retorsiones prorsus tollendi: cùm occasio † delin-
111 quendi amputari præcidique debeat. *l. illud convenire. 5.* §. *1. ff. de pact. dotalib. l. meminerint. 6. C. unde vi. cap. qualiter. 17. de accusationib. cap. 2. & 3. de concessione præbendæ. in 6.* Neque tamen propterea jus naturale penitus immutatur, rumpitur, aut tollitur: cùm honorem defendendi facultas, per retorsionis inhibitionem ei, qui injuriam passus est, non omnino adimatur: siquidem judiciaria via

riâ viâ & auctoritate magistratus honorem & existimationem suam tueri, adeoq; ordinariis legitimisque remediis jus suum persequi valeat. *tot. titul. Instit. ff. & C. de injur.* Sed & si maximè jus † naturale retorquendi potesta- 112
tem in genere cuivis offenso concedat: quò minùs tamen, speciali æquitatis ratione suadente & urgente, propter communem Reipublicæ salutem retorsio prohibeatur, nihil video, quod obstare queat. Nam jus naturale, quatenus in genere aliquid disponit, per Legislatores declarari potest, ut ob specialem & evidentem rationem quandoque locum non inveniat. *l. manumissiones. 4. l. ex hoc jure. 5. ff. de just. & jur.* Unde Doctores non malè concludunt; † defensionem bannito, qui à quo- 113
vis obvio licitè potest occidi, ob specialem rationem per statutum auferri posse. *Bartol. Angel. Paul. de Castro, Iason, Bolognet. nu. 15. & seq. aliiq; in d. l. ut vim. 3. ff de justit. & jur. & largius dicturi sumus infrà. num. 158.* Sic quamvis jure divino & naturali † constitutum sit, 114
fidem duobus vel tribus testibus esse adhibendam. *Deuter. 17. vers. 6. Matth. 18. vers. 16. 2 Corinth. 13 vers. 1. Hebr. 10. vers. 29. cap. licet universis. 23. de testib. & attestat. c. cùm esses. 10. & cap seq. de testament. can. 1. distinct. 48.* isthæc tamen dispositio jure civili limitatur ac declaratur, ut non procedat in impuberibus, capitalibus inimicis, vel similibus. *l. testium. 3.*

& tot. tit. ff. & C. de testibus. Sic etsi liberorum
115 educatio † juris est naturalis, *per princip. tituli suprà. de jur. natural. gent. & civil. l. 1. §. jus naturale. ff. de just. & jur. l. un. §. taceatis. versic. sileat ob liberos. C. de rei uxor. actione.* ex justis
116 tamen causis alimenta † liberis jure civili denegari, certum est. *Authent. ex complexu. ubi Sichard. C. de incestis & inutilib. nuptiis. Nov. 89. c. ult. Covar. in epit. in 4. lib. Decret. part. 2. de matrim. c. 8. §. 6. nu. 6. & alij per hunc citati.*
117 Pari modo licèt hereditas parentum† jure naturali debeatur liberis, *l. cùm ratio. 7. ff. de bonis damnator.* tamen jus istud restringitur & interpretatur, ut ex causa ingratitudinis pater liberos exheredare possit: cùm ingratitudo nō
118 solùm † debitum naturæ tollat, *Novella. 22. cap. 27. versic. hoc autem quod plus est, &c. & Novell. 115. c. 3.* sed etiam vitium teterrimum & maximum, nec non ventus urens, siccans fontem misericordiæ, rorem pietatis, & fructum gratiæ, reputetur, auctore Beato Bernhardo, *prout eum refert Panor. in c. fin. de donationib. & Schneidevv. in hoc §. n 6.* Atq; hæ quidem, similesque interpretationes non tollunt jus naturale, sed potiùs id illustrant atq; declarant: quandoquidem ipse conditor iuris naturalis, de illis, & similibus speciebus interrogatus, idem planè responsurus fuisset: *ut eleganter tradit D. Collega Halbritterus in tract. de iniur. & famos. libell. c. 6. de retorsionib. eumq; secutus*

D. Berin-

D. Beringer. in actu Doctoreo Anno 1600. edito, problemat. 1. Quamobrem retorsiones, iustâ causa interveniente, per statutum prohiberi posse, intrepidè est concludendum.

At quid, si statutum extet; quòd nemini sub certa pœnâ liceat dicere alteri, *Tu mentiris:* nunquid per hoc statutum etiam retorsio, quâ honoris defendendi causa, crimen mendacii conviciatori obiicitur, prohibita intelligetur? Ad cuius quæstionis resolutionem, ante omnia sciendum est: duplicem esse mentitæ speciem, † sive mendacii obiectionem: Una est, quæ non fit ad iniuriæ propulsationem, & per quam, nullâ præcedente prouocatione, mendacium alicui impingitur: veluti, si alicui assereñti, Caium solvisse Seio debitori suo, quod ei debebat; alter dissentiat, dicatque: tu mentiris, quòd ille solverit. Hæc mentitæ species usque adeò prohibita est, ut ne quidem liceat alicui dicere: tu mentiris, salvo honore tuo. *Bart. in l. si quis extraneus. 21. ff. de acquir. vel omit. hered. Covarruv. variar. resolution. lib. 1. cap. 11. num 1. Clarus lib. 5. sent. §. iniuria. num. 13, Menoch. consil. 41. numer. 8. & seq. & plurimi alij in §. 1. num. 77. sup. hoc titul. adducti.* Altera *(de qua hîc agitur)* species mentitæ est, quæ † ad defensionem proprii honoris, & ad propulsationem iniuriæ, alteri impingitur: ut siquis alteri dicat, quòd sit fur vel latro, & ille respondeat; tu mentiris, &c. Hanc mentitæ speciem

speciem justam & legitimam esse, tum paulò antè, *num 91. & seqq.* tum *in d. §. 1. num. 80. cum seqq. suprà. hoc tit.* luculenter demonstratum est. Quòd igitur statutum, generalibus etiam verbis sub certa pœna mentitam dari prohibens, non ad hanc posteriorem, sed priorem illam mentitæ speciem pertineat, sine magno negocio probari potest. Nam verba statuti,
122 quantumvis † generalia, juxta dispositionem juris communis sunt intelligenda atque interpretanda, *leg. ut gradatim. 11. §. 1. ff. de muneribus & honoribus. leg. 2. ubi Bald. & aly. C. de noxalib. act. cap. cùm dilectus. 8. ibiq; gloss. super verb. jure communi. de consuetudine. Roman. consil. 328 præsens consultatio. col. fin. versic. tertiò principaliter. Alexander consil. 85. colum. 3. lib. 4. Corneus consil. 100. colum. 3. circa finem. lib. 3.* Recipit enim statutum interpre-
123 tationem † passivam à jure communi; tametsi in aliquo à Juris communis dispositione deviare reperiatur, *dictis modò jurib. & l. 1 § Lex Falcidia. ubi Bartol. ff. ad l. Falcid. Cravet. consilio 236. num. 9. & consil. 259 num. 2. Decianus consil. 16. num. 24. volum. 1. & Socin. Iun. alios allegans consil. 11. num. 12. lib 1.* Quare statutum sub certæ pœnæ comminatione prohibens alicui mendacium impingi, de illo mendacio accipi debet, quod offendendi alterius caussâ; nequaquam verò de eo, quod honoris tuendi conservandiq; gratiâ, legitimo, jureque permisso

missso modo convicianti obiicitur. Deinde, si ratio statuti istius inquiratur, & consideretur penitiùs: hæc sola reddi poterit: ne per mendacii obiectionem alius iniquè offendatur.
Qui autem pro famæ honorisque sui † defen- 124
sione alteri mentitam impingit: eum offendere non intelligitur: cùm offensa illa dicatur, quâ quis alterum iniustè lædit. *Bartol. in l. locatio. 9. §. quod illicitè. num. 4. ff. de publican. & vectigalib. Ruin. consil. 42. num. 16. Paris. consil. 165 num. 4. lib. 4. hosq; citans & probans Menoch. d. consil. 41. n. 23. & D. Halbritter. loco superiùs notato.* Relinquitur ergò, quòd is, qui conviciant, mentitam ad existimationis suæ defensionem impingit, in pœnam statuti prędicti non incidat.

Porrò cùm retorsio sit quædam defensio- 125
nis species, ut ex iis, quæ hactenus exposita sunt, dilucidè apparet. Defensio autem, utpote quæ juris naturalis est, nemini, & ne Diabolo quidem, denegari debeat. *cap. jus naturale. Distinct. 1. Clement. pastoralis. §. cæterùm. de sentent. & re judic. ibiq; Canonistæ communiter. l 1. §. cùm arietes. ff. si quadrupes pauper. fecisſ. dicat. l. nam ita Divus. 39. ff. de adoptionibus. l. etiamsi patre. 29. §. fin. ff. de minorib. l. de unoquoq; 47. ff. de re judicata. Hippol. de Marsil. in l. unius. 18. §. cogniturum. n. 77. ff. de quæstionibus. Cæpol. consil. 44. incip. magnifice. n. 4. Wesenbec. consil. 43. num. 177. Iacob. Ayrer. in*

histori-

historico process. judic. c. 6. observ. 2. nu. 6. haud
126 inconcinnè concluditur; † omnibus regulariter, qui verbali iniuriâ sunt affecti, honorem, famam, atq; existimationem suam retorquendo defendere licere.

127 Ex qua conclusione primò infertur: minorem 25. annis, conviciis laceratum, etiam absq; curatoris sui consensu retorsionis remedio rectè uti posse, *per text. in d. l. 1. §. cùm arietes. ff. si quadrupes pauper. &c.* ubi defensio à
128 brutis etiam animalibus suscepta, † censetur iusta & legitima: licèt animal brutum seipsum defendens, aliud animal occiderit. Ergò multò magis retorsio seu honoris defensio, ab homine ætatis saltem defectum patiente instituta, erit probanda: præsertim cùm ea favorem minoris, qui læsus fuit, respiciat: nec ullum damnum aut incommodum eidem afferre queat: & in iis, in quib. non deterior, sed melior minoris sit conditio, curatoris auctoritas, sive consensus non exigatur. *per prin. tit. supr. de auctor. tutor. l. contra. 28. ff. de pact.*

129 Nec quicquam movet, quòd minor sine auctoritate curatoris in iudicio se defendere non possit. *l. 1. & 2. C. qui legitimam person. standi in judicio hab.* Illa namq; iudicialis defensio ita comparata est: ut minor absq; curatoris auctoritate & consensu eam suscipiens, propter ætatis imbecillitatem, infirmitatem consilii, rerumq; imperitiam facilè lædatur: propterea quòd

quòd in iudicio litigare, res satis ardua & periculosa puteтur. Siquidem interdum etiam illi, qui peritiam & prudentiam cum ætate habent coniunctam, & in foro jam consenuerunt, labi & circumveniri queant. At retorsio honorisque extraiudicialis defensio (*de qua hîc nobis sermo est*) omni periculo vacat: & solummodo minoris favorem (*ut paulò antè dictum*) ac utilitatem concernit: proindeque ab eo citra curatoris auctoritatem legitimè suscipi & perfici poterit.

Deinde ex præfata conclusione infertur: filiumfamilias, patre etiam dissentiente, posse 130
retorsionem pro iniuria verbali repellenda usurpare. Cuius ratio ex superioribus est † per- 131
spicua: quoniam retorsio, ceu species defensionis, iuris est naturalis. *d.l.1.§.cùm arietes, ff. si quadrupes pauper. fecisse dicatur.* Patria verò potestas iuris est civilis. *§.jus autem potestatis. suprà, de patria potest.* Ideoque hæc illam impedire aut tollere non potest, *§. ult. sup. de legit. agnator. tutel.* ubi disertè † habetur; civi- 132
lem rationem ciuilia quidem iura corrumpere posse; naturalia verò non utique. Neque refragatur, † quòd filiusfamilias propter iniu- 133
riam sibi illatam, patre præsente, & non consentiente, actionem iniuriarum instituere nequeat. *l sed si unius. 17. §. filiofamiliâs. & §. seq. Digest. hoc titulo.* & generaliter filiusfamilias absque consensu patris, in cuius potestate est,

neque

neq; agere, neq; defendere se in judicio possit. *l. fin. post princip. versicul. & filius simili modo. ibiq; gloss. Bartol. Bald. Salicet. & Doctores communiter. C. de bonis, quæ liberis, &c. l. 1. §. fin. & ibi Bald. C. de annali except. Robert. Marant. in suo Speculo. part. 4 dist. 16 num. 18. Francisc. Vivius in tractat. commun. opin. lib. 1. opin. 122. Ioan. Baptist. Villalob. in tractat. commun opin. verb. filiusfamiliâs. 130. Tiraquell. in tractat. de legib. connub. gloss. 5. nu. 174. Ascan. Clement. in tract. de patr. potest. effect. 4 Ludolph. Schrader. in tractat. feud. part. 10. sect. 17. num. 38. & complures alij, ab hoc diligenter enumerati* Etenim iniuriarum actio, de qua Jurisconsultus verba facit, *in d. l. sed si unius. 17 §. filiofamiliâs Digest. hoc tit.* magis ad pœnam & vindictam illatæ iniuriæ, quàm ad defensionem respicit. *l. prætor edixit. 7. §. 1. versic. at in actione injuriarum. ff eodem. l. auxilium. 37. in princip. ff. de minorib. l. 2. §. emancipatus. ff. de collat. bonor. l. pœnales. 32. ff. ad l. Falcid.* Deinde cùm
134 actiones ratione formæ, † quam à jure civili acceperunt, juris civilis esse dicantur. *l. 2. §. deinde ex his. Digest. de orig. jur.* facilè potuit idem jus civile agendi facultatem filiofamiliâs, patre dissentiente, adimere. At verò retorsio, utpote extrajudicialis defensio, cùm juris naturalis sit, filiofamiliâs propter dissensum patris, adimi nequaquam potuit, *d. §. ult. suprà. de legitim. agnator. tutela.*

Dubia

Dubia hîc exurgit quæstio: Utrùm patri 135
liceat iniuriam verbalem, filiofamiliâs illatam, retorquendo diluere? Ad cuius quæstionis decisionem duo distinguendi sunt casus. Primus est: quando pater propter verba iniuriosa filiofamiliâs ingesta vult suo nomine retorsionis beneficio uti; ut propriam iniuriam ex ea re sibi factam repellat. Hoc sanè casu, cùm ob iniuriam filiofamilias factam, ipsemet etiam pater affectus iniuria reputetur, dubium non est ullum, quin famæ atq; honoris sui tuendi gratia, retorsionem interponere valeat: siquidem juris † sit haud incogniti, pa- 136
trem quoque propter iniuriam filio factam, proprio nomine injuriarum agere posse. *§. patitur. suprà hoc titul. l. 1. §. item aut per semet ipsum. l. eum, qui nocentem. 18. §. ult. l. pater. 41. ff. eodem.* Alter casus est: quando pater injuriam verbalem filio impositam non suo nomine, nec ad proprii honoris defensionem, sed filii nomine, ut eum à convicio obiecto purget, retorquere cupit. Hoc casu retorsionem esse prohibitam, atq; nullius momenti, non sine ratione autumo. Nam retorsio nihil est † aliud, quàm purgatio innocentiæ sive ex- 137
istimationis, contra convicium obiectum. *præalleg. l. quæ omnia. 25. Digest. de procuratoribus.* Hæc autem purgatio, cùm sit quædam declaratio ab animo illius, cui verbalis iniuria facta est, proficiscens: fieri aut expediri

non potest, nisi per eum ipsum, qui criminis alicuius insimulatur, *arg. l. si quis arbitratu. 43. ff. de verbor obligat. & facit cap. 1. 2. 3. cum multis seqq. de purgat. canon.* ubi à Pontificibus rescriptum est; quòd ipse suspectus de crimine se, non alius eum purgare debeat. Quamobrem retorsio à Patre filii nomine suscepta, nullum purgationis effectum in persona filii producere poterit.

Neq; obstat, quòd pater propter injuriam filiofamiliâs irrogatam, non tantùm proprio, sed filii etiam nomine injuriarum agere possit. *d. l. 1. §. 3. d. l. sed si unius. 17 §. filiofamiliâs. & §. seq. d. l. pater 41. ff. hoc tit. d. §. patitur. suprà, eod. l. in persona. 30 in pr. ff. de pact.* Actio enim
138 iniuriarum non † principaliter ad purgationem convicii obiecti; sed ad pœnam læso inferendam instituitur. *§. pœna autem. versic. sed postea prætores. & §. in summa. suprà h. tit.* quæ, cùm commodum pecuniarium concernat; patri, cuius potestati filius subiectus est, acquiritur. *§. 1. suprà, per quas person. cuiq; acquirit. l. cum oportet. 6. C. de bonis quæ liber.* & eam ob causam patri actio non suo tantùm, sed etiam filii nomine datur. *d. l. 1. §. 3. & d. l. pater. 41. ff. hoc tit. & similib. paulò antè allegatis.* Cæterùm
139 retorsio non ad commodum † aliquod pecuniarium; sed solummodo ad honoris purgationem tendit: quæ per alium, *ut suprà ostensum*, expediri nequit.

Nihil

Nihil item resistit *l. 1. §. item Divus. ff. ad l. Corn. de sicar.* ubi cùm jure liceat occidere stuprum sibi, vel suis per vim inferentem: inde dicendum videtur, quòd non suum tantùm, sed suorum etiam honorem retorquendo defendere, sit permissum. Quandoquidem breviter respondetur: in illa lege agi non de verbali, sed reali iniuria, quæ per stuprũ infertur. Quam realem iniuriam pater à filià vel suis, occidendo aggressorem vel stupratorem, idcirco repellere potest: quia illam à filia, suísve repellendo, à semetipso quoq; repellere censetur. At iniuria verbalis neutiquam à filio removetur, neq; eius innocentia atq; existimatio purgatur, etiamsi pater retorquendo dicat, iniuriantem mentiri. Ut enim purgatio contra convicium obiectum in filii persona introducatur: necesse est, ut ipse filius, qui passus est iniuriam, conviciatori intrepidè mendacium obiiciat. Patris autem obiectio, filii nomine facta, nullum retorsionis effectum operatur, *ut jam antè dictum.* 140

Ex eadem quoque ratione, qua asseritur, purgationem criminis obiecti ab illo ipso fieri debere, cui crimen fuit oppositum, colligitur: maritum propter verbalem iniuriam uxori suæ illatam, eius nomine retorsionem interponere, eiusque honorem purgare non posse. Nec movet in contrarium *d. §. patitur. versic. defendi. suprà hoc titulo. & l. 2. ff. eodem.* 141

ubi expressum est, uxorem à marito defendi
142 debere. Illud † enim de tali defensione est accipiendum, quà maritus vim & iniuriam realem à persona uxoris propulsat; veluti si quis uxorem alterius armis aggrediatur, vel stuprum eidem inferre conetur: contra hunc violentum invasorem uxor à marito per vim contrariam defendi & potest, & debet. *d. l. 2. ff. hoc tit. d. l. 1. §. item Divus. ff. ad l. Cornel. de sicar. & latius explicaturi sumus in §. item lex Cornel. de sicar, n. 94. infrà de public. judic.* Secùs est, si verbali aliquâ iniuria uxor afficiatur. Huius namque respectu maritum uxoris nomine retorsionem efficaciter interponere non posse, ex prędictis manifestum est. Quia tamen injuria uxori illata per cōsequentiam ad maritum quoq; spectat: adeò, ut maritùs suo etiam nomine iniuriarum queat experiri, *d. § patitur. suprà hoc tit. d. l. 1. §. 3. ff. eod.* ideò ob verbalem iniuriam uxori inflictam, maritum suo nomine retorquere posse, constat. Verùm isthac retorsione interpositâ, suum tantùm, nō autem uxoris honorem purgat maritus: ac propterea uxor, si & ipsa suspicione criminis obiecti liberari velit, propriâ retorsione famam suam atq; existimationem purgare & defendere necesse habet: *sicut docuit D. Halbritt. in tract. de injur. c. 6. de retorsionib. sub tit. Qui possint retorsionis remedio uti. ad finem.*

143 Resolvenda hoc loco occurrit & illa satis

intrica-

intricata quæstio: An procurator ad agendum constitutus, propter iniuriam verbalem domino principali illatam, omissa iniuriarum actione, nomine principalis retorsionem interponere possit? Et cùm procurator † fines 144. mandati excedere aut egredi nequeat. *§. is, qui exequitur. suprà. de mandato. l. diligenter. 5. in princ. l. potest. 41. ff. mandati. l. non distinguemus. 32. §. de officio. ff. de receptis, qui arbitr. cap. venerabilis. 37. de offic. & potest. jud. deleg.* negativè respondendum judico. Aliud siquidem est, iniuriam agendo vindicare: aliud retorquendo repellere. Neq; hanc sententiã † ener- 145 vat, quòd procurator, cui certa expediendi agendiq; forma prȩscripta est, alio modo & forma negocium commissum expedire possit; dummodo id domino utilius sit, magisq; expediat. *d. §. is, qui exequitur. circa fin. suprà. de mandato. l. si quis pro eo. 46. in fin. ff. mandati. l. si quis mihi. 25. §. sed si mandavit. 11. ff. de acquir. vel omit. hered.* Etenim in proposita specie nego utilius esse, iniuriam illatam, neglecta iniuriarũ actione, retorsionis subsidio diluere atq; repellere. Hac namq; ratione fit; ut dominus, cuius nomine retorsio interponitur, amittat pœnã pecuniariam: quam consequi facilè potuisset, si procurator secundùm formam mandato insertam, adversus cõviciatorem egisset, eumq; iniuriarum actione condemnari curasset. Sed & iniuriæ impositæ vindicatio, in

judicio adversus iniuriantem ritè facta, plus ad honoris defensionem & purgationē, quàm extraiudicialis sive privata retorsio, secundùm quorundam opinionem, conferre videtur. Quòd si verò dominus specialiter procuratori suo mandet: ut coram Notario & testibus suo nomine compareat, retorsionemq; in scriptis decenter expediat: non minùs retorsionem istam domini existimationem purgare existimo, quàm si ipsemet dominus retorsionis libellum conficeret, eumq; per Notarium, & testes obtrectatori exhiberet. Expe-
146 diti enim † juris est: omnia negocia, tam judicialia, quàm extraiudicialia per procuratorē expediri posse. *l.1.§.usus.l.licèt.42.§.1.ff.de procuratorib.d.l.non distinguemus.32.§.si domini.18.ff. de receptis, qui arbitrium &c. l.non solùm.11.§.agere.l.sed si unius.17.§. idem Iulian. 19. ff. h.tit. de iniur. l.præsenti. 6.§. cùm autem. C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt, &c.* Unde in si-
147 mili est † decisum: juramentum calumniæ, quod & ipsum in declaratione quadam conscientiæ consistit, per procuratorem, speciale mandatum habentem, tum in domini Principalis, tum in propriam animam, posse præstari. *l.2.§.sin autem abfuerit. ibi, per instructum procuratorem. C.de iureiur. propter calum dando. c 3. & ibi gl. in verb. in animam jurantis. cap. ult. & ibi gl. in verb. per teipsum. de juramento calum. c.2. §. procuratores. ibiq; gloss. & cap. fin.*
eodem

eodem tit. lib.6. Gail. lib.1. observat.89. num.1. & diximus in process. judiciar. Disputation.3. conclusion 46.

Neq; verò assertioni nostræ obsistit *præallegata l. si quis arbitratu 43. ff. de verbor. oblig.* ex qua evincitur, quòd declaratio † judicii & ar- 148 bitrii per alium fieri nequeat. Nam & in præsenti casu, quo retorsio per procuratorem, specialem mandatum habentem, expeditur: à persona domini principalis non receditur. Is siquidem, cùm per procuratorẽ, speciali mandato munitum, retorquet, adeoque innocentiam suam ostendit: ipsemet retorsisse intelligitur. Quia quod quis per alium facit: ipse † fa- 149 cere censetur. *c. qui facit. 72. de reg. jur. in 6. l. hoc jure. 152. §. 1. & l. is damnum. 169. ff. eod.*

At quid, si procurator generale mandatum 150 habeat ad negocia domini expedienda? nunquid ob iniuriam domino illatã, retorsionem exercere poterit? Minimè gentium. Quęcunq; enim ardua sunt, & à declaratione animi dependent; mandatum speciale † requirunt: nec 151 per procuratorem, cum generali mandato constitutum, expediri possunt, *arg. Clemen. 2. de procuratorib. l. item apud. 15. §. hoc edictum. 26. ff. h. t. Angel. in l. si quis intentione. 66. ff. de judic. Alex. cons. 26 n. 13. lib. 3. Cravet. cons. 967. n. 21. Ioan. Bapt. Asin. in sua prax. in princ. c. 6. nu. 20. Schrader. in tractat. feud. part. 10. sect. 18. nu. 119. & seqq. Ludovic. Gilhausen in Comment.*

de iniur. & famos. libell. §.9. n. ult. in fine. Atqui
352 retorsio† (utpote qua honos & fama, quæ vitæ comparatur, defenditur. *l. justa. 9. ff. de manumiß. vindict.*) & res ardua est, & declarationem animi, atq; conscientiam eius, cui crimen fuit obiectum, concernit: quoniam per retorsionem is innocentiam suam exponit, seq́ue à convicii obiecti suspicione purgat, *per sæpe allegatam l. quæ omnia. 25. ff. de procuratorib.* Consequens igitur est: quòd procurator, generale mandatum habens, iniuriam principali suo irrogatam retorsionis remedio diluere absq; speciali mandato nequeat.

353 Præterea ex suprà posita conclusione, qua dictum fuit, omnibus verbali iniuria affectis retorquendi facultatem competere, infertur: deportatum quoq; retorsionis beneficio uti fruique posse, si conviciis lacessitus fuerit. Et-
354 si enim illa, † quæ juris civilis sunt, deportatus amittit: quæ tamen juris sunt naturalis & gentium, retinet. *l. sunt quidam. 17. in fin. ff. de pœn. l. inter pœnas. 6. ff. de interdict. & releg. l. 1. C. de heredib. instituend & explicuimus in §. feræ. 12. num. 373. suprà. de rerum divis. & acquir.*
355 *ipsar. dom.* Itaq; nihil urget, † quòd deportatus, cùm pro civiliter mortvo habeatur, in judicio non possit agere. *l. verum est. 36. §. ult. ff. pro socio. l. 1. §. filium. ff. de bonor. possess contra tab. l. si necem. 4. §. si deportatus. ff. de bonis libert.*
356 atque adeò nec † retorquere: cùm retorsio sit

instar

inſtar exceptionis, & reus excipiendo actor fiat. *l. in exceptionib. 19. in princ. ff. de probationib. & l. 1. ff. de exceptionib.* Nam hìc non de actione inſtituendâ, quam iuris civilis eſſe *ſuprà num. 126.* oſtenſum eſt, loquimur: ſed de defenſione, quæ iuris naturalis eſt, & gentium, agimus. Et quamvis reus excipiendo actor fieri dicatur: hoc tamen reſpectu oneris probandi duntaxat intelligendum eſt. Quemadmodum enim actor ſuam intentionem: ita reus, ad inſtar & exemplum actoris, exceptionem à ſe propoſitam probare tenetur. *d. l. in exceptionib. ff. de probationib.* Quòd verò ad excipiendi ac defendēdi † facultatē attinet: ex- 157
ploratum eſt, multò faciliùs ad excipiendum, atque defendendum, quàm ad agendum quempiam admitti, *argum. l. inter pares. 38. ff. de re jud. l. Arrianus. 47. ff. de obligationibus. l. favorabiliores. 125. ff. de reg. jur. c. cùm ſunt partium. 11. eod. in 6.*

Quid autem de eo, qui ob crimen fractæ 158
pacis publicæ, ab Imperatore vel Camera Imperiali eſt proſcriptus ſive bannitus, erit dicendum? anne & is verbali injuriâ pulſatus, poterit adverſus conviciatorem retorſionis uſurpare remedium? Non poſſe evidens ſuadet, dictatque ratio. Quoniam propter crimen violatæ pacis publicæ proſcriptus, periculo vitæ, omniumque bonorum ita ſubjicitur: ut ex Conſtitutionibus Imperii cuivis li-

bera facultas eum occidendi & omnibus bonis spoliandi concedatur. *per text. clarum in Ordinat. Cameræ part. 2. tit. 9. §.* So jemandt. *vers.* So bald auch der/ etc. *Gail. lib. 2. de pace publ. c. 1. n. 23. & seq. Petr. Frid. Mindan. de processib. in Camera extrahend. lib. 1. c. 26. n. 5. & docui sup. in d. §. feræ. 12. n. 276. de rer. divis. & ac-
159 quir. ipsar. dom.* Ex quo efficitur; † proscriptum vel bannitum conviciis proscindere, unicuique esse permissum, *arg. l. in suis. 11. in fine. ff. de liber. & posthum.* ubi quos interficere licet, eos & contumeliâ afficere permittitur. Et gene-
160 raliter cui concessum est majus, † etiam quod minus est, permissum intelligitur. *c. cui licet. 53. de reg. jur. in 6. l. non debet. 21. ubi Dec. & Cagnol. ff. eod. l. 1. in princ. ff. de servitut. præd. rusticor. l. jurisgentium. 7. §. adeò. ff. de pact. l. in actionib. 5. §. 1. ff. de in lit. jurando. l. filiusfamiliâs. 7. in fin. ff. de donationibus. l. nec in ea. 22. §. sed qui occidere. ff. ad l. Iul. de adult. Auth. multò magis. C. de SS. Eccles.* Cùm igitur jure concessum sit, bannitum ob crimen fractæ pacis conviciis insectari: consequens est, ei jus retorquendi contra conviciatorem non competere. Nam
161 ubicunque offensio † licita & permissa est: ibi defensio illicita & prohibita censetur, *arg. l. si quis missus. 3. ff. ne vis fiat ei, qui in possess. miss. erit. l. si servus. 4. C. de his, qui ad Eccles. confug. l. prohibitum. 5. C. de jure fisci. Bart. & Decius, aliiq; Dd. in l. ut vim. 3. ff. de just. & jur. Paul de*

Castr.

Castr. consil 194 incip. viso suprà scripto puncto. Hippol. de Marsil. in pract. crim. §. aggredior. n. 75. usq; ad n. 82. Carer. in tr. de homicid. §. 6. n. 70. & seqq. Oldrad. consil. 71. Alciat. in tr. de præsumpt reg. 1. præsumpt. 3. Ant. de Rosell. in tr. de conciliis. c. an Papa contra jus naturæ possit dispensare. n. 25. Petr. Duen. in tract. regular. reg. 192. Sebast. Med in tract. de fort. casib. part. 1. q. 8. n. 53 in fin. Iacob. Ayrer. in historico process. jur. c. 1. obs 3. n. 22. Quòd porrò jus civile defendendi facultatem, justa interveniente causa, cuipiam adimere possit, abundè suprà *num. 108. & seqq.* est declaratum.

Cæterùm an retorsio etiam contra veri criminis objectionem opponi queat, est certè quod dubites? In negantium concedendum puto esse sententiam. Qui enim verum crimen alteri (quamvis contumeliæ inferendæ causa) objicit, nõ mentitur: quia mentiri † est scienter falsum dicere vel intendere. *l. 1. §. 1. ff. ad Senatusconsult. Turpill. Iason in l. si quis extraneus. 21. in princ. n 5. ff. de acquir. vel omit. hered. Socin. jun. cons. 123. n. 22. lib. 2. Menoch. consil. 41. n. 4. & 25. vers. non obstat tertium, &c. & cons. 214. n. 80 Lancellot. Conrad. in tr. de duello. part. 1. concl. 19. n. 9. & part. 6. concl. 107. n. 2.* Atqui in præsenti specie aliquis verum; non autem falsum dixit. Itaq; sequitur, quòd propter istã veri criminis objectionẽ, ei mentitam dare non liceat. Hac nãq; ratione falsũ ei crimẽ

162 (beside first line of paragraph) 163 (beside "causa ... est")

exci-

excipiendo objiceretur, quod jure vetitum est. *l. neganda. 19. C. qui accusar. non poss. c. veniens. 16. de jurejurando. & sufficienter exposuimus in §. 1. num. 86. sup. h. tit.*

164 Non dissimilis videtur dubitatio: utrùm infamis, cui quis infamiam objecit, retorquendo dicere possit; objicientem mentiri? Et distinguendum reor. Aut enim quis infamem certi alicuius criminis respectu, vel nullâ criminis qualitate adjectâ, simpliciter infamem appellavit. Hoc sanè casu, cùm non falsum, sed verum convicium objectum sit: retorquendi facultas infami denegabitur. Aut verò quis infamem ex certo delicto, putà condemnatum directâ mandati vel depositi actione, *juxta l. 1. ff. de his, qui not. infam.* gravioris infamiæ falsò insimulavit; eumque (*verbi gratia*) infamem furem, vel infamem latronem vocavit. Hoc casu infami retorquere meritò licebit. Ratio expedita est: quia licèt ipse verè sit infamis: non tamen illâ, quæ ei objecta fuit, sed leviore infamiâ laborat. Constat siquidem, infamiam suos habere gradus, unamque alterâ graviorem censeri, *l. fratres. 27. ibi, vel levis notæ macula adspergantur. C. de inoffic. testam.* Quare qui leviore infamiâ maculato, graviorem infamiæ speciem objecerit: is, cùm falsum dixerit, per mendacii obiectionem, sive retorsionem optimo iure repelli poterit. Mendacium porrò (ut hoc obiter hic

ad mo-

admoneamus) nihil est aliud, quàm falsæ vocis significatio cum intentione fallendi, *ut ex B. Augustino definit Accursius in l. de ætate. 11. §. si cùm esset. super verb. mendacij. ff. de interrogationib. injur. faciend.* Intentionem fallendi vocat Augustinus, quod Jurisconsulti solent dicere dolum malũ, sine quo nec falsum, nec mendacium, nec furtum, nec homicidium, nec ullum aliud crimen committitur. Cæterùm inter mendacium dicere, & mentiri (quamvis vulgò ferè hæc confundantur) differentia illa est: quòd qui mentitur, ipse non fallitur; sed alterum fallere conatur: imò quantum in se est, fallit. Qui verò mendacium dicit, ipse fallitur. Ideóque vir bonus cavere debet, ne mentiatur: prudens, ne mendacium dicat. Alterum incidit in hominem, alterum non, *ut refert ex P. Nigidio Gellius lib. 11. cap. 11.* Incidit in hominem dicere mendacium, id est, potest hoc accidere homini, etiam viro bono, ut mendacium dicat, deceptus videlicet ab alio, & referens, quod accepit, pro vero, licèt falsum sit. Humanum quippe est errare, labi, decipi. At mentiri non incidit in hominem, id est, nemo casu, sed quisque ex proposito aliud dicit, quàm ex animo sentiat verum esse. In summâ, decipi quis potest invitus: decipere verò nisi volens non potest, *ut argutè & scitè docet Conradus Rittershusius lib. 2. partitionum feud. c. 5. q. 41. pag. 420.* 165

Quo-

166 Quoniam autem retorsio est quædam defensionis species, ac propterea juris naturalis, *cap. jus naturale. distinct. 1. leg. 1. §. cùm arietes. ff. si quadrup pauper. fecis dicat. Cic. lib. 1. Offic. & in Orat. pro Milon. Decian. in tract. crimin. lib. 2. cap. 6. num. 6. & aliquoties sup. repetitum.* regulariter adversus omnes, qui verbalem injuriam intulerunt; non adversus humiles tantùm, sed etiam egregias, & in dignitate constitutas personas, suscipi atque interponi potest, *argum. leg. fin. Cod. h. tit. de injur. ubi personæ quoq; illustres injuriarum actione conveniri possunt. Et facit cap. 3. vers. si verò Clericum. de sentent. excommunicat. & gloss. in cap. fin. in princ. verb percusserit. de pœnis. lib. 6. ubi defensio etiam adversus Cardinalem permittitur. Videatur Angel. Jason, & Decius in l. ut vim. 3. ff. de just. & jur. Curt. sen. consil. 20. n. 39. Matthæus de Afflict. in c. 1. §. porrò n. 14. Quæ fuit prima causa benef. amitt. lib. 2. tit. 24. feudor. Petr. Duen. in tr. regular. reg. 192. Ludov. Carer. in tr. de homicid. §. circa quartum, &c.*

167 Hinc non abs re quæritur: utrùm filius adversus patrem, & discipulus adversus præceptorem, verba injuriosa proferentem, retorsionis remedium usurpare vel exercere queat? Et negativæ sententiæ calculum subdendum censeo. Regulariter enim illis, qui jus

168 corrigendi † & castigandi habent, & quibus reverentia debetur, resistere non licet, *l. si filius. 3.*

lius.3. C.de patr.potest.l.1. C.de emendat.propinquor.l.sed etsi.5.§.ult.& l.seq.ff.ad l. Aquil.Bartol. in d. l. ut vim.3.n.4.& ibidem Decius n.21. cum seq. & Claud.de Seysell. n. 21.& seqq.ff. de just.& jur. Hucq; referenda sunt, quæ annotavi in §.atrox 9.num.3.& §.non solùm.11.num.23. sup.h.tit. Quod tamen non procedere opinor: si liquidò appareat, patrem vel præceptorem non castigandi & corrigendi, sed iniuriandi, & diffamandi causa, filium aut discipulum contumeliosis verbis ultra modum objurgasse. Hoc etenim casu retorsionis beneficium filio vel discipulo, contra patrem & præceptorem non videtur denegandum, *arg. l.minimè 35.ff. de religios.& sumptib.fun.* ubi ad defensionem † vitæ suæ, filius patrem impunè occidere potest, *& l.prohibitum.5.& l.defensionis.7. C. de jure fisci.* ubi magistratui ejusque officialibus, † officium suum excedentibus, defendendo resistere licitum est. Et huc confert *sæpè allegata lex,ut vim.3.ff.de just.& jur.& l. quæ omnia.25.ff.de procuratorib. cum similib.* in quibus defensio adversus iniuriam indistinctè conceditur: nec inter personas iniuriam inferentes differentia constituitur. Ergo leges istæ,† generaliter & indistinctè loquentes, generaliter quoque & indistinctè, adeóque de omnibus omnino personis intelligi debent. *l.1.§.initio.ff.de offic.præfect.urbi. l.3.ff.de offic.præsid. l.regula.9.§.fin.ff. de jur.& facti*

169

170

171

igno-

ignorant. l. de pretio. 8. ibiq́; gloss. & Bartol. ff. de Public. in rem. act. l. 1. ff. de legat. præstand.

Nihil huic pronunciato decerpit *l. apud Celsum. 4. §. adversus parentes. 16. ff. de doli mali & met. exc. l. parens. 5. §. 1. lex, licet. 7. §. 2. ff. de obseq. parentib. & patron. præstand. & lex, 2. C. qui & adversus quos in integr. restitui non poss.*
172 quibus in locis sancitum est; adversus parentes, patronosq́ue neque doli exceptionem, neque aliam, quæ patroni parentis ve opinionem sive honorem suggillet, competere posse. Nam in specie illarum legum, famosam aliquam exceptionem adversus parentem & patronum opponere idcirco non permissum est: quoniam ipsi in iudicio contra filium, libertumve agendo, legitimo iuris remedio utuntur. At pater & præceptor in proposito casu, ubi videl. manifestò liquet, eos animo iniuriandi adversus filium & discipulum iniuriosa verba proferre, legitima iuris via non incedunt: sed extra iudicium, & de facto iniuriam filio & discipulo impiè inferunt. Quam ob causam gravius peccare videntur: adeóque acerbiore defensionis remedio repelli possunt.

173 Atque hinc illa quoque controversa decidi potest questio: Num subditus adversus magistratum, verba iniuriosa effundentem, retorsionis clypeo honorem suum defendere valeat? Et rursus negativam amplectendam arbitror, *arg. l. iniuriarum. 13. §. quæ iure. Litem*

apud. 15.

quærit. 39. & l. quod Reipubl. 33. ff. h. t. ubi iniuriarum actio contra magistratum, quamvis aliquid iniuriosum constituat, non competit. Huiusqúe ratio est: quia pro magistratu præsumitur, quod non animo iniuriandi, sed corrigendi gratiâ, rationeqúe sui officii iniuriosè quippiam adversus subditum dixerit, vel fecerit. *d. l. iniuriarum, 13. §. 1. ff. eod. l. 2. C. de offic. civil. iudic. c. sicut nobis. 16. in fin. de sent. & re iudic. c. in præsentia. 6. de renunciatione. Menoch. de recuperand. possess. remed. 8. quæst. 1. n. 3. & seq.* Id tamen minimè locum sibi vindicare sciendum est: si magistratus privato quodam odio vel affectu; sicqúe absque ulla iusta causa, iniuriam verbalem alicui irrogaret. Hoc siquidem casu iniuria affectum, à retorsionis remedio excludendum non fore, omnino putaverim, *per rationes in quæstione præcedenti allatas.* Etsi enim iuris executio † non habet iniuri- 174
am, auctore Ulpiano *in d. l. iniuriarum. 13. §. 1. ff. h. t.* si tamen satis evidens sit, & perspicuum, quòd magistratus vel iudex sine iusta causa, fiducia magistratus aliquem iniuriosè læserit: eum iniuriarum posse conveniri, idem Ulpianus disertè respondit, *l. nec magistratib. 32. ff. eod. & l. quemadmodum. 29. §. magistratus. ff. ad l. Aquil. & copiosiùs paulò hac de re dictum, & in §. non solùm. 11. sup. h. t. n. 60. & seqq.* Igitur consequens est: retorsionis etiam remedium eo casu adversus magistratum licitè usurpari

 posse.

posse. Ratio consequentiæ non obscura est.
175 Cui enim datur actio, † eidem & exceptionem competere multò magis quis dixerit, *l. invitus. 156. § 1. ff. de reg. jur.* Actio autem isto casu adversus magistratum subdito conceditur, *d. l. nec magistratibus. 32. ff. h. t. d. l. quemadmodum 29. §. magistratus. ff. ad L. Aq. l. continet. 3. §. 1. ff. quod met. caus.* Ergo & retorsionem, quæ instar exceptionis est, adversus magistratum instituere haud dubiè subdito licebit.

Nec minor hac de quæstione concertatio
176 est: An † vasallus adversus dominum feudi convicianten, retorsionis subsidio uti, sicque honorem & existimationem suam, per mendacii objectionem tueri possit? Et posse, verisimilius esse judico. Nam jam antè traditum est: retorsionem, tanquam speciem defensionis, regulariter adversus omnes convicantes esse licitam atque permissam. Regulæ autem
177 semper † inhærendum, & secundùm eam pronunciandum est; nisi ostendatur, jus singulare per modum exceptionis esse constitutum, *l. ab ea parte. 5. ff. de probationib. l. suus quoq; heres. 4. §. puto. ff. de heredib. instituend. c. ad decimas. 2. in fin. de restitut. spoliat. in 6. c. venerabilibus. 7. §. potest quoq; de sentent. excommunicat. in 6. Iason in l. 2. n. 33. ff. si quis in jus vocat. non ierit. Decius in l. 1. n. 7. ff. de reg. jur. Tiraq. in tract. de utroq; retract. part. 1. §. 1. gl. 9. n. 211. qui alios plures adducit.* Atqui probari non potest, contra

regu-

regulani speciali jure sancitum esse, quòd vasallus verbali injuriâ à domino affectus, retorquendo honorem suum defendere nequeat. Præterea, juxta Doctorum quorundam sententiam, vasallo † pro defensione rerum suarum licitum atque permissum est, domino 178
feudi de facto procedenti resistere, seque contra hanc violentiam defendere. *Andr. de Isern. & Præpos. in c. 1. de milite vasallo, qui contumax, &c. Iacob. Leonhard. inter cons. Alberti Bruni. cons. 114. n. 408. bisq; intrepidè subscribens Ludolph. Schrad. in tr. feud part. 9. c 4. n 61.* Ergo multò † magis eidem vasallo, honorem su- 179
um & existimationem adversus dominum injuriantem tutari, permittetur: cùm honor omnibus rebus & divitiis sit multis modis præferendus. *Ecclesiast c. 41. v. 15. l. Julianus. 26. cum ibi notatis. ff. si quis omissa caus testam. l. justa. 9. ff. de manumiss. vind. l isti quidem. 8. §. 2 ff. quod met. caus. cum similib. suprà allegatis. n. 94.* Unde eleganter canit Horat. *Satyr. 2. lib. 1.*

Fama malũ gravius, quàm res trahit: an tibi abũ-
Personam satis est, non illud, quicquid ubiq; (dè
Officit, evitare bonam deperdere famam?

Et Plautus in Mostellaria:

Ego si bonam famam mihi servasso, sat ero dives.

Hinc quoque Isocrates (*quem refert Ludovic. à Peguera. quæst. crim. 13. n. 3.*) venustè ita scribit: plus tibi curæ sit, ut honestam famam, quàm divitias ingentes liberis relin-

quas. Nam hę mortales sunt: illa verò immortalis. Et per famam comparari possunt opes: nunquam verò pecuniis fama redimitur. Item divitiæ etiam improbis accedunt: at famæ gloria non potest nisi solis probis contingere. Melius enim est bonum nomen, quàm divitiæ multæ, *Proverb. c. 22. v. 1.*

180 Adhæc dominus feudi iniuriam vasallo inferens, delinquere censetur contra consuetudines feudales, quæ præcipiunt, ut dominus feudi vasallo in omnibus vices reddat. *cap. 1. de forma fidelitat. lib. 2. tit. 6. feudor.* Clari autem certique iuris est, quòd nemo se iuvare possit ex illa lege sive constitutione, quam ipse vel contempsit, vel transgressus fuit, *l. auxilium. 37. ad finem. ff. de minorib. l. viro atque uxore. 39. ff. solut. matrimon. cap. qui frustrà. 14. de usuris.* Denique in terminis, quòd vasallus iniuriam verbalem, à domino feudi factam, ad defensionem honoris sui, verbis retorquere & propulsare queat, expresè tenet & comprobat Schraderus *d. part. 9. c. 4. num. 114.*

Neque assertionem hanc infringit, quòd
181 vasallo † famosam actionem vel exceptionem adversus dominum feudi intentare non liceat, *argum. l. non debet. 11. ff. de dol. mal. l. parens. 5. §. 1. & l. licèt. 7. §. 2. ff. de obsequiis parentib. & patron. præstand. cum similibus sup. designatis.* Respondetur enim breviter: illud locum

locum non habere, si vasallus suam suorumque iniuriam persequatur. Hoc namque eum facere posse, etiam famosam adversus dominum actionem, vel exceptionem proponendo, frequentiori Doctorum consensu probatur, *argum. l. qui cum maior. 14. §. si patris mortem. ff. de bonis libertor. l. propter insidias. 14. Cod. de his, qui accus. non poss. gloss. Raven. Bald. Laudens. Belvis. Alvarott. Isern. Afflictus, & cæteri in §. item si delator. Quæ fuit prima caus. benefic. amitt. lib. 2. tit. 24. feudor. Zasius in tractat. feudal. part. 10. num. 47. Schraderus d. tract. feud. p. 9. cap. 8. num. 5. vers. tertiò fallit, &c. Rosenthal. in tract. feud. c. 10. concl. 31. pluresq; alii ab his citati.*

Quæri itidem, dubitariquê de eo solet: si 181 quis verbalem iniuriam alicui inferri mandavit, & mandatarius exequens mandatum verbali illum iniuria affecit: utrùm adversus mandantem, retorsionis remedium iustè usurpari possit? Quod utique non perperam affirmatur, *argum. proximè præcedentis §. & l. non solùm. 11. in princ. & §. si mandatu. ff. h. t.* ubi dicitur; eum ipsum, qui mandavit vel procuravit alteri iniuriam fieri, intelligi iniuriam fecisse. Et facit *l. 1. §. deiecisse. 12. ff. de vi & vi arm. l. si quis id. 7. in fin. ff. de iurisdict. l. nihil interest. 15. ff. ad l. Cornel. de sicar. l. quod iussu. 180. ff. de reg. iur. l. non ideo. 5. C. de accusationib. cum concordantib. sup. §. proximo circa princi-*

pium allegatis. Ex quibus deducitur: eum, qui mandat vel efficit, ut alicui crimen aliquod falsum objiciatur, eo loco haberi, ac si crimen istud per se, & absque personâ intermediâ objecisset. Cui consequens est: ut æquè retorsionis adminiculo repelli possit, ac si ipsemet, & sine alterius opera injuriam verbalem imposuisset. Unde si advocatus, qui causam alterius in judicio agit, falsum crimen adversario objiciat: adversus eum, cujus advocatus fuit, vel cuius nomine peroravit, retorsio iure institui
183 poterit. Quicquid enim advocatus, † præsente & intelligente cliente, in iudicio dicit, aut facit; perinde habetur, ac si clientulus ipse dixisset, aut fecisset *per textum expressum in l. 1. Cod. de errore advocatorum. ibiq; Wesenbec. in Paratit. cui addatur Mascardus in tract. de probationibus. vol. 1. conclus. 381.* Nisi clientulus protestetur; se nolle advocati sermonem ratum habere. *argum. l. & si quis. 14. §. pleriq; 8. ubi Bart. ff. de relig. & sumpt. funer.* Quin & ipse mandatarius, ut & ipse advocatus, hoc retorsionis remedio repelli poterit. *argum. d. l. non solùm. 11. §. si mandatu. 3. ff. h. t. & l. quisquis. 6. §. 1. C. de postulando.*

Quia porrò retorsionis hunc esse finem
184 constat: † ut iniuria verbis facta, per eam repellatur, sicque honor & existimatio contra iniuriantem defendatur: intelligere prom-
185 ptum est, † retorsionem legitimam verbis &

dictis

dictis ad propulsandam verbalem injuriam aptis; nequaquam verò verberibus & factis, fieri aut expediri debere. *l. nihil tam naturale. 35. ff. de regul. jur. l. an inutilis. 8. §. acceptum. ff. de acceptilatione.* Hinc † Decius, *Zoanettus,* 186
Bolognettus, num. 94. & seq. & cæteri in l. ut vim. 3 ff. de just. & jur. Vasquius lib. 1. controvers. illustr. cap. 12. Voltz. in Comment. ad l. Cornel. de sicar. cap. 7. num. 127. aliique rectè ac piè concludunt: illum, qui conviciis aut verbali injuriâ est lacessitus, non posse injuriantem, pro honoris famæve conservatione, impunè verberare, vulnerare, vel occidere: *idq; argumento l. scientiam. 45. §. qui cùm aliter. ff. ad l. Aquil. l. is, qui aggressorem. 2. ibi, in dubio vitæ discrimine constitutus C. ad l. Cornel. de sicar. Clement. unic. ibi, qui mortem aliter vitare non valens. de homicidio.*

Nec adversatur, quòd honor & vita æquiparentur, 187
l. justa. 9. ff. de manumiss. vindict. & jam sæpius sup. inculcatum. numer. 94. 152. & 179. Insidiatorem autem vitæ, adhibito moderamine inculpatæ tutelæ, vulnerare & interimere liceat. *d. Clement. unic. de homicid. & juribus similibus præallegatis.* Nam argumentum † ab æquiparatis non procedere, certum est, quando dispar est æquiparatorum ratio, 188
l. Iulianus. 60. §. 1. ff. de condict. indebit. Iason in l. creditori. 9. ff. de operis nov. nunciat. & in authent. quas actiones. num. 19.

Cod. de sacrosanct. Eccles. Disparem verò esse rationem inter eum, qui de honore sive fama, & eum, qui de corpore seu vita periclitatur, facilè ostenditur. Vitæ siquidem periculum longè gravius esse intelligitur: eò quòd vita semel adempta vel amissa, restitui aut recuperari ampliùs nequeat: honor autem læsus sive amissus iudicis auctoritate vindicari & recuperari possit. *t. t. D. & C. de iniur.* Qua de causa meritò legibus cautum extat; eum, qui in vitæ periculo constitutus, proprii defendendi corporis, non itidem honoris causa aggressorem suum percusserit vel interfecerit, pœnam omnino nullam mereri, *d. l. scientiam. 45. §. qui, cùm aliter. ff. ad l. Aquil. d. l. 2. C. ad leg. Cornel. de sicar. d. Clem. un. de homicid. & multis similib. infrà allegatis in §. item lex Corn. de sicar. num. 82. & num. 119. de publ. iudic.*

189 Cùm igitur quævis iniuria verbalis non aliter, quàm contrariis verbis dilui & purgari, non autem verberibus vel pugno repelli & refutari possit ac debeat, *argum. d. l. nihil tam naturale. 35. ff. de reg. iur. & similium. Alciat. in suo consil. posito post tractat. de singulari certam. sive duello. num. 3. Gilhausen in Comment. de iniur. & fam. libell. c. 5. num. 218.* manifestissimè eorum detegitur error, qui statuunt, mendacium alicui obiectum esse tam atrocem iniuriam, ut nulla contraria mendacii obiectione,

ctione, sed solo facto, hoc est, pugno vel alapâ retundi atque expurgari queat. Etenim cùm adulterii, † homicidii, sacrilegii, & aliorũ gra- 190
vissimorum criminum obiectio, per retorsionem & contrariam mendacii obiectionem dilui atq; repelli possit, ut omnes Dd. fatentur, *in d. l. ut vim. 3. ff. de just. & jur. & in l. quæ omnia. 25. ff. de procuratorib.* quis inficias ibit, etiam mendacii obiectionem contrariâ mendacii obiectione ac retorsione elidi posse, & propulsari? cùm mendacium minus delictum esse, quàm adulterium, vel homicidium, omnibus sit notissimum?

Neq; tamen probandum est, quod scribit 191
Alciat. *in d. consil. n. 4.* illum cui hæc iniuriosa verba (*Tu mentiris*) obiecta sunt, posse pro expurgandâ & diluendâ isthac mendacii obiectione, dicere obiicienti: *imò tu longè fœdiùs mentiris.* Id enim captiosum & periculosum videtur: propterea, quòd is, qui obiicienti mendacium respondet; *Tu fœdiùs mentiris:* hac responsione confiteatur, se primò mendacium dixisse: quia comparativum † præsup- 192
ponere suum positivum, indubitatum est, *per text. notabilem in l. ubi autem non apparet. 75. § usq; adeò. ff de verbor. obligationib. Bartolus, Bald. & Gothofred. ad l. cùm filius. 76. §. pater. argumento illius textus. ff de legat. 2. Iason in l. stipulationum quædam. 2. num. 2. & 3. ff. de verbor. obligat. & in l. jubere caveri. 4. num 16. ff de juris-*

jurisdict. Corneus consil. 102. n. 12. & consil. 162. num. 10. lib. 1. Dec. consil 695. n. 30. Nicol. Everhard. à Midelburgo in loco, à vi comparativi n. 1. Consultius itaq; & tutius foret, retorquendo dicere: *imò tu mentiris:* vel *tu mentiris ut fur & predo, &c. Mynsinger. cent. 5. observ. 17. num. 3. Gail. lib. 2. observ. 101. nu. 3. & seq. Bocer. class. 3. disp. 4. thes. 30. lit. C. & D. & thes. 45. lit. E. & F. & latissimè hac de re tractatum est in §. 1. n. 80. & seq. sup. hoc tit.*

193 Limitatur & declaratur prædicta assertio, *juxta Bolognetum in d. l. ut vim. 3. n. 95. vers. limitatur tamen, &c. ff. de just. & jur.* ut locum non habeat; si persona infamis, vel vilis conditionis, nobili vel egregię personæ mendacium obiecerit. Hoc namq; casu nobilis & egregia persona non solùm legitimâ mendacii retorsione: sed etiam colaphũ impingendo eiuscemodi vili & infami conviciatori, se defendere poterit. Et ratio est: quia vilis, sive infamis persona nihil facit contrariam mendacii objectionem: neq; per verbalem istam retorsionem à conviciando deterretur. Proinde ut nobilis, vel egregia persona injuriam illatam purget, honoremq; suum sufficienter defendat: jure permissum videtur, ut conviciatori eiusmodi vili pugno resistere, sicq; eum ab injuriando ulteriùs abstrahere valeat, *argum. l. item apud Labeonem. 15. §. unde quærit. 39. ff. hoc tit.* ubi generaliter habetur, licitum esse,

servum

ſervum petulanter honorem alterius attentantem cædere. *Et ita communem practicam observare, teſtatur Bolognet. d. loco, allegans Iacobum de villa in tract. de duello. lib. 4 cap. 1.* At ego iſtam limitationem ſive opinionem duriuſculam eſſe exiſtimo. Etſi enim hîc verbalis defenſio deficere videatur: quia par contumelia referri nequit: tamen cùm illatam injuriam actione inſtitutâ nobilis, & in in honore magno conſtitutus vindicare, & ita exiſtimationis læſæ reſtitutionem recuperare poſſit: non eſt, quòd juris auxilio neglecto, vim faciat: præſertim cùm de facta iniuriâ tam criminaliter, quàm civiliter experiri queat, §. *in ſumma. 10. ſup. hoc tit. D. Obrecht. in eleganti diſput. ad d. l. 3. ff. de juſtit. & jur. propoſ. 157. & ſeqq.*

Sanè hodie plerunq; retorſio per ſchedam 194
aut libellum expediri ſolet: quem verbali injuriâ affectus ritè confectum vel ipſe iniurianti tradit: vel per alios legitimè inſinuandum mittit. In eo autem libello is, qui paſſus eſt injuriam, commemorat: ſe à certa perſonâ *(putà Titio)* alicuius criminis *(nempe homicidii, furti, vel adulterii. &c.)* falsò inſimulatum, & apud honeſtos vel bonos viros diffamatum, aliamúe verbalem injuriam ſibi innocenti, per calumniam illatam eſſe. Itaque honoris ſui defendendi gratiâ apertè dicit, ſcribit, & profitetur: quòd conviciator iſte Titius, hanc injuriam

iniuriam ei inferendo mentitus fuerit. Et quidem exaggerandi mendacii causa addi potest: quod Titius tanquam fur, tanquam prædo, tanquam latro,&c. mentitus fuerit: *ut paucis antè tactum, num. 192. & copiosius expositum est in d § 1. super hoc tit. num. 80. Quamvis Compilator præjudiciorum Cameralium in verbo, Injuria. id improbare videatur.*

195 Cæterùm circa libelli huius formationem summoperè notandum: quòd non solùm certam & specialem iniuriam comprehendere: sed etiam certam personam, cui mentita datur, designare debeat. Quare si furti, parricidii, vel cuiuscunq; criminis à Titio insimulatus, libellum retorsionis ei mittat, in quo generaliter sive indeterminatè, & non expressâ persona, cui mentita impingitur, hoc modo scribatur: Scio, & expertus sum, quòd aliquis me furti arguerit; unde existimationis & honoris mei tutandi causa, dico & scribo: quisquis ille sit, qui furem me dixit, quòd mentitus sit, tanquam fur, vel latro, &c. Iste libellus ita generaliter conceptus, nullius momenti

196 erit, nihilq; operabitur. Similiter si † in proposita facti specie libellus retorsionis insinuatus, ratione criminis obiecti generalis & incertus fuerit; nullo modo sustinebitur: tametsi persona, cui mentita datur, in eo disertè expressa sit: veluti, scio & expertus sum, quòd Titius contra honorem & existimationem

meam

meam verba quædam iniuriosa protulerit: unde pro defensione honoris mei dico, vel scribo: eum mentiri,&c. Atque hæc non usu forensi tantùm recepta sunt: verùm juris etjam rationibus comprobari possunt. Quisquis enim injuriam † sibi factam prætendit: 197
non debet vagari cum discrimine alienæ existimationis: sed designare certum,& specialiter dicere, quam se injuriam passum contendat, *l. Prætor edixit. 7. in princip. ff. hoc tit. & similibus in §. in summa. 10. sup. hoc tit. num. 81 relatis.* Jam verò, qui retorsionis remedium interponit: injuriam sibi factam esse conqueritur,& eo nomine injuriantem mendacii accusat, adeoq; eum calumniari affirmat, *l. 1. §. 1. ff. ad Senatusconsult. Turpill.* Certam igitur iniuriam exprimere, certamq; personam designare tenetur, in quam obiectum crimen reflectat, sive retorqueat.

198 Præterea libellus debet esse clarus & perspicuus; ut reus deliberare possit, utrùm cedere, an contendere debeat, *l. 1. ibiq; Alexand. ff. de edendo. Authent. offeratur. ubi Dd. C. de litis contestat. Novell. 53 cap. 3. Maranta in tractatu de ordin. judicior. part. 6. membr. 3. in princip.* maximè in causa honoris & existimationis, quæ † vitæ æquiparatur, *Vulgatâ l. justa. 9. ff. de manumiss. vind. l. isti quidem. 8 §. penult. ff. quod met. caus.* Unde talis causa dicitur capitalis, *l. licèt capitalis. 103. ff. de verbor. signifi-* 199

200 *significat.* At in causa † criminali certum est, titulos criminũ & personas specialiter esse exprimẽdas: adeò ut libellus obscurus, incertus, vel generalis, etiam parte non opponente, censeatur nullus, *per text. in leg. libellorum. 3. ubi Bart. ff de accusat. Bald. in l. vn. n. 21. in fin. C. de confess. Felin in c. 2. n. 5. de libelli oblat. Gail lib. 1. obs. 62. n. ult.* Idemq; dicendum, quoties dolus alicui obiicitur. Oportet enim nominatim exprimi, quâ in re dolus intervenerit, & quomodo, *l. item exigit. 16. ff. de dol. malo.* Et ex his rationum breviter ostensarum momentis, non ineptè concluditur: retorsionis libellum debere esse certum, tam respectu personæ, cui mẽrita datur, quàm ratione criminis, ob quod retorsio instituitur. Ex quo à contrario facilè colligitur, quòd incertus, & generalis sive indeterminatus libellus retorsionis neutiquam valeat, nullumq; prorsus effectum producat: *uti præclarè tradiderunt Alciat. lib. 5. responsor. consil. 40. n. 7. & 8. item respons. 65. num. 13. & seqq. Paul. de Castro in l. si quis intentione, 66. ff. de iudic. August. Beroius consil. 161. vol. 3. Socin. Iun. cons. 123. n. 29. vol. 2. Lancellot. in tract. de duello, part. 1. concl. 17. n. 17. & part. 2. concl. 23. n. 3. & part. 3. concl. 56. hosq; referens D. Collega Halbritter. in eximio tract. de retorsionib. sub c. de modo & forma retorsionis. circa princip.*

201 Verùm hic quædam prodit hæsitatio: An nimirum retorsionis libellus ritè intelligatur conce-

conceptus, si in narratione illius certa quidem persona, quæ iniuriam verbalem intulit, certa quoque ac specialis iniuria exprimitur, mentita autem non certæ personæ, sed generaliter tantùm impingitur: veluti; Comperi, quòd Titius apud honestos viros me quasi furem diffamârit: quare honoris mei defendendi causa scribo: quòd quisquis me prædicto modo furti arguit, is mentiatur? Retorsionis equidem libellum istâ formâ conceptum jure subsistere, omnino statuo: quantumvis in eo certa persona, cui mentita datur, non expressa videatur. Etenim satis expressum † dicitur, quod ex narratis & præmissis sequitur, 202
atque deducitur: & uno expresso, censentur omnia expressa, quæ sub eo continentur, & ab eodem dependent, *argumento l. 1. Digest. quod met. caus. cap. nam concupiscentiam. 4. de constitutionibus. cap. cùm super. 23. de. offic. & pot. judic. deleg. Frider. de Senis consil. 158. incip. Reuerende Pater. &c. & cons. 299. incip. Dominus Perusii. colum. 1. circa med. Bald. in l 1. col. final. C. de his, qui ante apertas tabulas hereditatem transmitt & in l. ad probationem dominii. 21. C. de probationib Decius consil. 15. col. fin. n. 6. consil. 369. ante med. & cons. 397. col. 1 circa med. Angelus in l. Prætor ait. 20. ff. de operis nov nunciat. Cravetta consil. 589. n. 12.* Quamobrem retorsionis libellum, in quo certa persona, quę fecit iniuriam, nominatim denotatur, & postea genera-

generaliter subiicitur; quòd, quisquis iniuriam hanc effudit, mentiatur, validum esse palàm est. Nam ex illis duabus propositionibus, quarum una repræsentat maiorem, altera assumptionem, necessariò concluditur: personam in commemoratione iniuriæ expressam, fuisse mentitam: & consequenter conclusio isthæc ex duabus propositionibus extructa, pro expressa habetur, ac si nominatim dictum fuisset, eam ipsam personam, in narratione injuriæ expressam, mentitam fuisse.

203 Quanquam autem praxi & consuetudine videtur receptum: ut libellus retorsionis, in quo omissa est circumstantia temporis & loci, quo iniuria facta est, procedat, *teste insigni Practico, D. Halbrittero, loco præallegato:* tamen disciplinâ juris communis inspectâ, contrarium putàrim esse verius; quòd videlicet eiusmodi libellus, absque mentione temporis & loci illatæ iniuriæ conceptus, minimè sub-

204 sistat. Retorsionem † namque succedere in locum actionis iniuriarum, in confesso est. Sed in libello actionis iniuriarum locum & tempus, quo injuria est irrogata, exprimendum esse, communibus Doctorum suffragiis approbata est opinio, *per leg. libellorum. 3. in princip. vers. utiq; enim. ff. de accusationibus. Clarus libr. 5. sentent. §. injuria. num. 3. Gail. lib. 1. observat. 64. num. 1. Soarez. in thesaur. recept sent. verb. injuriam num. 78. & pluribus*

tum.

tùm auctoritatibus, tum rationibus demonstratum in § in summa. 10. sup. h. t. num. 82. Cùm igitur surrogatum † assumat & induat omnem 205
naturam & qualitates illius, in cuius locum surrogatur, *argumento l. si eum. 10. §. qui injuriarum. & ibi Bart. Bald. & Iason. ff. si quis cautionib. in jud. sist. caus. l. si donatæ. 36. §. 1. ibiq; Gothofred. ff. de donat. inter vir. & uxor.* manifestum evadit, in libello retorsionis perinde, ut in libello actionis iniuriarũ, locum & tempus impositæ iniurię esse exprimendum. Et licèt retorsio per modũ exceptionis cuiusdam ac defensionis contra crimen obiectũ opponi soleat: crebriùs † tamen obtinuit, locum & 206
tempus cõmissi delicti vel criminis exponendum esse: sive crimen istud per modum actionis, sive per viã exceptionis proponatur, *arg. d. l. libellor 3. ff. de accusat. Socin. in l. 1. n. 4. vers. quartò inferatur. ff de exceptionib. Boër. decis. 321. n. 2. latè Clarus d. lib. 5. sent. § fin. q. 12. n. 11.*

Etsi præterea Speculator *in tit. de advocato. 207*
§. jam nunc videndum. 4. num. 4. necessarium esse existimet, atque etiam in more positum sit, ut libello retorsionis protestatio studiosè inseratur: quòd nimirum retorquens non animo iniuriandi, sed honoris sui defendẽdi gratiâ, mendaciũ convinciatori obiiciat: isthanc tamen protestationem magis superfluã quàm necessariã esse judicat Felin. *in c. dilecti. 8. n. 10. col. 6. vers. tertiò restringe dummodo, & c. extr de*

 except.

except. Jac. Schultes in additionib. ad Modestin Pistoris q. 127. part. 3. n. 29. cum aliquot seqq. & D. Collegæ Halbritterus, loco superiùs designato. Idq; certè non immeritò. Cùm enim retorsio propter offensionem honoris & existimationis, retorquenti factam, instituatur: ipsa juris præsumptione, sicq; sine ulla protestatione liquet; retorsionem nequaquam animo injuriandi vel offendendi, sed potiùs animo defendendi interponi. Provocatus † siquidem
208 injuriâ, quicquid post provocationem factam facit, in dubio non animo offendendi, sed defendendi gratiâ facere præsumitur. *Bartol. & Bald. in l si ex plagis. 52. §. tabernarius. ff. ad leg. Aquil. idem Bald. in l. 1. §. cùm arietes. ff. si quadrup pauper. fecisse dicatur. Gandin. in tract. de malefic. sub rubr. de defens. à reo facien. col. 2 vers sed ponamus, tu es, &c. Hippol. de Marsil. in pract crimin. §. quoniam. n. 20. Thom. Grammat. decis. 37. n. 4. Socin. junior cons. 117. n. 26. & consil. 135. n. 5. lib. 3. Bonifac. de vital. in tract. de insult. n. 9. Gail. lib. 2. obs. 101. n. 4. Ludolph. Schrad. cons. 40. varior. JCtor. Germanor. vol. 1. n. 27. ubi in hanc sententiam plures accersit.*

209 Illud quoq; (*quod & sup. attigimus. n. 96. & seq.*) circa retorsionem justè & legitimè instituendam, observandum, hîcq; repetendū est: ut non tantùm in continenti fiat, *l. 3. §. eum igitur 9. & l qui possessionem. 17. ff. de vi & vi armat. l. sed & partus. 12. §. 1. ff. quod met. caus.* verùm etiam

etiam cum moderatione inculpatæ tutelæ interponatur. *leg. scientiam. 45. §. qui cùm aliter. ff. ad l. Aquil. l. si adulterium. 38. §. Imperator. ff. ad l. Jul. de adult. l. 1. ubi gl. Bart. Bald. & Dd. C. unde vi, & iidem Dd. in l. ut vim. 3. ff. de just. & jur.* Unde si quis inter privatos parietes verbali aliquâ injuriâ notatus est: moderamen inculpatæ tutelæ excedit, si schedâ retorsionis publicè affixâ, injurianti mendacium obiiciat. Justa autem & legitima retorsio erit, si privatim quoq;, adhibitis tamen ad minimũ duob. testibus, conviciatori retorsionis libellus insinuetur, sicq; ei mendacium impingatur. Enimverò hîc memoriæ sedulò mandãdum: quòd, licèt ille, † qui modum justę retorsionis, ratione loci, personæ, aliarumq; circumstantiarum transgreditur, perperam faciat & peccet: non tamen pœna ordinariâ, sed mitiùs puniri debeat. Generalis enim, eaq; communiter recepta conclusio est: quòd is etiam, qui dolo & ex proposito moderamen inculpatæ tutelæ excedit; non ordinariè, sed extraordinariè, non pro toto delicto, sed tantùm pro excessu plectendus veniat. *Bald. in d. l. ut vim 3. n. 9. & ibi Jason. nu. 11. ff. de just. & jur. Alexand. consil. 76. consil. 109. n 2. lib 1. cons. 24. n. 5. cons. 140. lib. 2. & consil. 119 lib. 7. Salyc. in leg. Gracchus. 4. C. ad l. Jul. de adult. Angel. in tract. de malefic versic. & d. Titius se defendendo. n. 17. & ibi Aug. Arimin. num. 19. Gandin. in d. tract. de malefic. rubric. de* 210

 defens.

defens à reo faciend. num. 4. Bonifac. in d. tract. de insultu. num. 9. Matth. de Afflict. in cap. 1. §. si quis alium. de pac. tenend. Hippol. de Marsil. in pract. crimin §. quoniam n. 68. & l. 1. in pr. nu. 41. ff. ad l. Cornel. de sicar. Soc. junior. cons. 125. n. 12. lib. 3. Tiraq in tract. de pœn. temper. aut remitt. caus. 1 n. 8. Augustin. Berous. consil. 173. nu. 35. & consil. 194. n. 13. lib. 3. Schrader. prædicto cons. 40. n. 58. & in tract. feud. part. 9. c. 4. n. 79. aliiq; ab eo cumulatim adducti.

211 Porrò ille retorquendi modus omniũ hodie utilissimus & tutissimus existimatur: ut injuriâ verbali affectus, Notario & testibus, ad id singulariter convocatis, libellum retorsionis ritè conceptum, suaq; propria manu subscriptum exhibeat, & ab eodẽ Notario palàm legendum curet. Quâ lectione & publicatione libelli coram testibus factâ, requirendus (vulgò interventu auri & argenti fieri solet) sive rogandus est Notarius ab injuriato, ut iisdem, aliisue testibus adhibitis, iniurianti prædictum libellum nomine injuriati legitimè insinuet, illiusq; responsum desuper factum diligenter in notam sumat, & publicum instrumentum super his omnibus conficiat, atq; injuriato asservandum tradat. Iste autẽ modus retorquendi ideo tutissimus est, & expeditissimus: quòd injuriam passus, propter præsentiam Notarii ac testium, nec non propter publicum instrumentum, super toto retorsionis illius

illius actu confectum, perpetuum consequitur testimonium, quo edocere potest, se iniuriam sibi illatam non neglexisse; sed bonâ conscientia fretum, in adversariũ legitimo modo retorsisse. *Qua de re videatur D. Halbritt. dict. tract. de retorsionib sub c. de modo & forma retorsionis, & D. Bocerus classe 3 disp. 4. thhesi. 46.*

De eo sanè neminem dubitare puto, quin retorsio non aliter absenti fieri queat, quàm si per literas vel epistolam ei intimetur seu insinuetur. Proinde si iniuria verbali ab aliquo pulsatus, solenni modo, & coram Notario ac testibus adversus eum retorqueat, nec istam retorsionem eidem per denunciationem ritè ingerat atq; insinuet: nullius momenti retorsionem esse, liquidò constat. Tum quia retorsio est quædam responsio sive defensio, cõtra conviciatorem suscepta, quæ aliter fieri nequit, quàm ut certior fiat is, cui respondetur. Tum quia retorsio videtur esse quædam provocatio, ut nimirum injuriator conviciũ objectum probet, aut mendacii reus perpetuò maneat. Atqui absurdam esse provocationẽ, quę adversus ignorantem interponitur, quivis intelligit. Tum etiam, quia retorsio succedit in locum actionis iniuriarum, *ut superiùs dictũ n. 204.* At quomodo hæc actio, quomodo itidem retorsio, quæ in ejus locum surrogatur, contra ignorantem proponi & institui poterit? Ex quibus omnibus luce meridiana clariùs 212

elucescit: si ille, cui iniuria imposita est, coram Notario & testibus retorqueat: hunc retorsionis actum per nunciũ, vel literas, vel ipsum Notarium & testes (quod omnium consultissimum esse, antè diximus) omninò conviciatori denunciandum esse: etiamsi is fortè aliundè retorsionis istius, contra se interpositæ certior factus fuerit.

213 Nec refragatur, quòd ille, qui certus est, ulterius certiorari non debeat; sed scientia pro certioratione sive denunciatione sufficiat, *l. 1. in fine. ff. de actionib. empti. l. item veniunt. 20. §. petitam. 11. ff. de petit hered. c. eum qui certus. 31. ibiq; Dynus. & Ioh. And. de reg. jur. lib. 6.* Hoc enim eo saltem casu procedit, quando denunciatio fit ad solum finem certiorationis sive scientiæ. Secus autem est, quando denunciatio fit, vel requiritur ad eum finem, ut is, cui fit ista denunciatio, aliquid faciat. Tunc etiã denunciatio & interpellatio necessaria est, tametsi pars adversa scientiam facti seu negocii habuerit. *Bart. in d. l. 1. §. fin. ff. de act. empt. & in l. denuntiasse. 17. § quid ergo. arg. illius text. ff. ad l. Iul. de adult. & in l. non solum. 8 §. morte. n. 52. ff. de oper. nov. nunciat. Felin. in c. cum M. Ferrar. 9. n. 65. & ibid. Franc. Ripa. n. 166. de constitutionib. Camill. Plau. in repet. leg. quòd te mihi 5. li. 4. n. 15. ff. de reb. credit. si cert. petat.* Ideoq; vera, & communis Doctorum traditio est: quòd is

214 etiam † venditor, qui scit, emptori ratione rei vendi-

venditæ litem ab alio motam, non aliter emtorem defendere, vel ei in lite mota assistere, aut evictionem præstare teneatur; nisi ipse ab emptore ad hoc, & interpellatus & admonitus fuerit, *Bartol. & Paul. Castr. in l. qui absentem. 75. argumento istius textus. ff. de procuratoribus. idem Bartol. in d. l. 1. §. final. ff. de action. empt. & in d. l. denunciasse. 17. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adulter. & in d. l. non solùm. 8 §. morte. n. 52. ff. de oper. nov. nunciation. Specul. in tit. de emption. & vendit. §. ult. & inibi Iohan. Andr. in addit. Panorm. in c. ult. de empt. & vendit. Capella Tholosana q. 407. & ibi Aufrer. in additio. Corne consil 6. n 4. & consil. 231. num. 10. lib. 2. & consil. 255. lib. 3. Johan. de Amic. consil. 145. n. 6. Natta consil 38. n. 5. Curt. junior cons. 104. n. 1. Socin. junior. cons 4. n. 34 lib. 2 Riminald. cons. 147. n. 3. lib. 1. cons. 105. n. 1. consil. 274 lib. 3. Bertrand. consil. 12. lib. 4. Franc. Marc. decis. 581. nu. 9. Covarr. variar. resol. lib. 3 c. 19. n. 5. Francisc. Vivius lib. 1. commun. opin. in verb. venditur. num. 434. Caspar Caballinus in tract. de eviction. §. 3 n. 1. & sequentib. Quos novissimè referunt, & sequuntur Schrader. in tract. feud. part. 10. sect. 9. num. 15. & Fachineus libr. 2. controversiar. jur. cap. 34. circa finem.*

De tempore retorsionis interponendæ non 215 inutiliter quæritur: an ea contra verbalem iniuriam, post annum à tempore injuriæ illatæ effluxum, interponi possit? Et non posse, rectè

216 asseritur. Neq; enim dubii juris est: † iniuriam verbalem annuo spacio extingui. *l. si non convicii. 5. C.h.t.& ostensum sup. nu.3.* Quod firmo argumento est, post annum elapsum retorsioni locum amplius non esse. Sublata siquidem
217 & † cessante causa, tollitur & cessat effectus, *c. etsi Christus. 26. paulò ante fin. de jurejuran. c. cum cessante. 69. in pr. de appellationib. c. cùm infirmitas. 13. post princ de pœniten. l. actione. 65. §. item si alicuius. ff. pro socio. l. adigere. 6. §. quamvis. ff. de jure patron cum multis similib. allegatis per Tiraq. in tract. cessante causa. nu. 11. cùm aliquot seqq. & per Borcholten cons. 27 pag. 360. col. 2.* Causam autem retorsionis esse iniuriam verbalem notius est, quàm ut probatione ulla indigeat. Nec quicquam obsistit, quod obiici
218 solet: retorsionem † tanquam speciem quandam exceptionis, perpetuam esse: cùm hæc omnium exceptionum sit natura, ut regulariter tum etiam perpetuò competant, quādo actio est annalis, *l. purè. 5. §. ult. ff. de dol. mal. & metus except. l. si pactum. 6. ibi, sine temporis præfinitione. C. de exceptionib. Francis. Balb. in tract. de præscript. 4. part. 4. partis princip. quæst. 37.* Nam hoc in illis solummodò exceptionibus verum est, & procedit; quæ per modum actionis proponi nequeunt, & quarum opponendarum reus facultatem non habet, nisi actione prius ab actore instituta. Diversum verò obtinet in exceptionibus istis, quas reus

reus absque prævia actione ab actore proposita, sua sponte opponere potest. Hujusmodi enim exceptionibus eodem temporis spacio, quo actionibus, ad quas elidendas tendunt, præscribi posse, certum est, *d. l. purè. 5. §. ult. ff. de dol. mal. & met. except. l. quæsitum. 30. §. penult. ff. de pecul. pulchrè Wesenbecius in paratit. ff. de exceptionib. nu. 12. & tit. de doli mali & met. except. n. 7.* Jam autem in arbitrio ac potestate iniuriam passi positum est, quando retorsionis remedium intentet, etiamsi adversus se nulla actio in judicium deducatur. Quam ob causam fit; ut, si retorsio isthæc intra tempus actioni injuriarum præfixum, non interponatur; locum habere amplius non possit.

Illustris quoque, & variè practicos inter Doctores agitata quæstio est: Utrùm jure nostro licita sit atque permissa retorsio retorsionis? Vel *(ut clariùs formetur quæstio)* utrùm illi, qui retorsionem adversus me instituit dicendo vel scribendo, me mentitum fuisse, occurrere liceat contrariâ retorsione interpositâ, sicque replicando; imò tu mentiris in eo, dum asseruisti, vel scripsisti, me mendacium dixisse? Circa hujus quæstionis resolutionem, duo casus breviter sunt distinguendi. Prior est: cùm quis retorquendo mihi mentitam dedit, idque cum veritate fecit: quia fortè propter injuriam verbalem, per me ipsi illatam, 219

mendacii crimen mihi obiecit. Hoc casu contra retorsionem istam ex vera, iustâ, & legitima causa adversus me institutam, aliam instituere retorsionem mihi nequaquam permittitur. Posterior casus est: cùm quis sub prætextu retorsionis falsò dixit, vel scripsit, verbalem me ipsi iniuriam imposuisse: & propterea retorquendo mendacium mihi innocenti obiecit. Hoc certè casu, quo videlicet retorsio falso innititur fundamento, contrariâ retorsione contra mentitam illam mihi iniustè irrogatam, me licitè defendere, atque dicere vel scribere possum: quòd prior re-
220 torquens mentitus fuerit. Cùm enim † licita & permissa sit, ubique honoris defensio, *ut ex suprà dictis efflorescit*: & ego, cui eiuscemodi obiectio sub specie retorsionis falsò facta est, æquè iniuriâ afficiar, ac si rectâ viâ, & absque ullo retorsionis prætextu, mendacii vel alterius criminis falsò insimulatus fuissem: necessariò sequitur, mihi replicationem, tanquam legitimam famæ honorisque defensionem omnino concedendam esse. *argum. l. ut vim. 3. ubi Decius, Claud. de Seysell. Bolognett. & alii. ff. de iustit. & iur. l. Iulianus. 26. ff. si quis omiss. caus. testament. l. quæ omnia. 25. ff. de procuratorib. cum similibus sup. adductis. nu. 91. & seqq.*

221 Neque adversatur *l. apud Celsum. 4. §. Marcellus. 13. ff. de doli mal. & met. except.* ubi actori adver-

adversus exceptionem doli à reo propositam & probatam, non datur replicatio doli. Nam hoc ideo fit, quòd in specie istius legis, ipsemet actor in communi dolo fuerit cum reo. Iniquum enim est, *teste Marcello ibidem*, communem malitiam petitori quidem præmio esse: ei verò, cùm quo ageretur, pœnæ esse: cùm longè æquius sit, ex eo, quod perfidè gestum est, actorem nihil consequi. Etenim cùm uterque, tam actor, quàm reus, in dolo fuerit: melior in pari causa † rei conventi & pos- 222
sessoris, quàm actoris esse debet conditio, *c. in pari delicto. 65. de reg. jur. in 6. l. favorabiliores. 125. & l. in pari causa. 128. ff. eod.* In proposito autem themate, solus adversarius, qui mihi crimen mendacii sub colore retorsionis falsò imputavit, in dolo est constitutus: proindéque ego, utpote qui innocens, & doli particeps non sum, adversus hanc falsam mendacii objectionem, per replicationem sive contrariam retorsionem honorem meum iure defendere potero. *Sed pleniorem hujus quæstionis explanationem videre est apud D. Ioannem Halbritterum, in erudito tractat. de retorsionib. c. penult. ad finem. & D. Bocerum, class. 5. Disp. 1. thes. 26.*

Præterea illud hîc admonendi sumus: quòd, 223
etsi Notarius (cùm sit persona publica, *§. cum autem. ibi, personæ publicæ. sup. de adoptionib. l. Orphanotrophos. 32. ibi, præsentibus publicis*

perso-

personis, id est, tabulariis. C. de Episcop. & Cleric. Speculat. tit. de primo & secund. decret. §. iam de effectu. vers. sed quas personas. & tit. de instrument. edit. §. nunc dicendum. in princ. & judex quidam chartularius, prout eum plerique indigitant, *Gloss. Bartol. Bald. & reliqui in l. 1. in princ. ff. de judic. Angelus consil. 93. post princip. Menoch. lib. 2. de præsumptionib. præsumpt. 78. num. 1. & alij, quos recensuit Tiraquell in tract. de jure constituti possessor part. 3.*
224 *limit. 30. num. 28.)* officium suum † cuilibet petenti, sive postulanti impertiri tenetur, *arg. l. dies cautioni. 4. §. hoc autem judicium. ff. de damno infecto. & l. placuit. 4. C de collat fundor. patrimonal.* ei tamen, cui retorsionem alterius nomine ritè insinuavit, maximè si in continenti requiratur, operam suam in eodem retorsionis negocio præstare non possit, nec de-
225 beat. Ratio manifesta est: Tum quia † nemo duobus dominis disparibus servire potest, *juxta pronunciatum Salvatoris Christi. Matth. 6. v. 24.* Tum quia Notarius, cùm ad naturam iudicis proximè accedat, *ut antè dictum, & clarè testatur Menochius d. lib. 2 præsumpt. 78. & seq. in princ.* non potest unam eandemque partem in eadem causâ simul absolvere, & condemnare, hoc est, iam retorsionis libellum insinuandum ab una parte accipere, sicque eam ab injuriâ illatâ quasi purgare & absolvere, & mox ab altera parte, cui retorsionis in-

n̄is insinuatio facta est, alium retorsionis libellum recipere, & illi parti, quam modò quasi absolverat, insinuare; adeóque illam rursus eâdem in causa condemnare, *argum. l. 1. & l. judex posteaquam. 55. ff. de re judicata.* Sed & vix dubium est, †. quin isto casu Notarius ad instar judicis, tanquam suspectus, recusari possit: ut multis auctoritatibus commonstrat Josephus Mascardus *in tract. de probationib. vol. 2. concl. 1099. n. 31. & seqq.* 226

Denique ut ea, quæ hactenus de legitimo modo & formâ retorquendi exposita sunt, quasi ad oculum pateant: aliquot formulas, in praxi hodie usitatas, coronidis loco subjicere placet.

PRIMA RETORSIONIS FORMA.

VOr euch Keyserlichem Herrn 227
Notario, vnd denen hierzu insonderheit erbettenen glaubwürdigen Gezeugen/ erscheine ich Sempronius N. Burger zu Tübingen / vnd gib euch meiner höchsten vnvermeidenlichen Ehrn Notturfft nach hiemit zuvernehmen.

Wiewol beydes in Geistlichen vnd Weltlichen Rechten / auch allen wolbestelten Policeyen gantz heilsamblich/ wolbedächtiglich/ vnd löblich versehen / ja auch die selbs scheinende natür-

liche

liche Billigkeit jedermänniglich gnugsam zu-verstehen gibt / daß kein Mensch den andern an seinen wolhergebrachten Ehren / gůten Namen vnd Leimuth / weder heimlich noch offentlich / verletzlich antasten / verkleinern / oder schmähen / viel weniger aber einer Vnmenschlichen Mörderischen That bezůchtigen / vnd deßhalb hin vnd her außschreyen / sondern sich dessen alles bey hoch verbottenen Straffen gäntzlichen enthalten / vnd seine gegen jemanden vermeintlich habende Sprůch vnd Forderungen durch ordentlichen Weg Rechtens außtragen / vnd daran ersettigen lassen solle:

Wiewol auch ich mich (doch ohne eignen vngebůhrlichen Ruhm zumelden) von Jugent auff meiner verständlicher Jahren / Ehrlich / Redlich / auch wie einem Ehrlichen Bidermann gezůmbt vnd eignet / wol vnd wesentlich verhalten / insonderheit aber allen straffbaren Lastern vnd Mörderischen Vnthaten von Hertzen feindt / auch allen den jenigen / so sich dero bößlich beflissen / abhold gewesen / vnd noch bin / also daß man mich ob Gott will / keines solchen vnerbarn Stůcks / viel weniger eines vnmenschlichen Mörderischen Todtschlags / mit Grundt der Warheit bezeyhen / oder selbiges / da es von jemanden beschehen / beweißlichen wahr machen / vnd beybringen können wirdt:

Dessen jedoch alles vnangesehen vnd vnbetrachtet / hat Titius N. Bůrger zu Rotenburg / sich auß

ſich auß gantz verbittertem wider mich tragen-
dem Gemüth/höchſtem gefaſtem Neyd vnd Haß/
gantz vermeſſenlich vnderſtanden/mich nicht al-
lein gantz verkleinerlich vnd Ehrverletzlich anzu-
taſten / ſondern auch eines Vnmenſchlichen an
ſeinem Bruder Caio begangenem Mordſtücks
offentlich zubezüchtigen/in dem er den 10. April.
dieſes lauffenden Jahrs / allhie in der Herberg
zum Gülden Schaaff / in beyſein vnd Gegen-
wertigkeit vieler Ehrlicher Burger / mich mit
dieſen formalibus verbis angeredt: Hörſtus/
wie kompts/daß du meinen Brudern zu Todt ge-
ſchlagen haſt/vnd dich nicht verſprichſt/ꝛc. Dar-
bey dann er Titius es nit bewenden laſſen/ ſondern
mich ſeithero hin vnd wider für den jenigen auß-
geſchrieben/der ſeinen Brudern zu Todt geſchla-
gen / vnnd Mörderiſcher Weiß vmbs Leben ge-
bracht.

Nun hab ich zwar ſolche mit lautterm erdich-
tem Vngrundt mir zugelegte Iniuriam vnnd
Schmach alſo balden mit höchſtem Ernſt zu
Hertzen genommen/ wie ich dann ſelbige noch-
mals ad animum bekümmerlich revociren
thue/vnd keins wegs geſtändig bin / als ich auch
im geringſten davon nichts weiß/daß ich mit er-
meltem Titii Brudern Caio die Tag meines Le-
bens in einigen Widerwillen gerahten / viel we-
niger aber jhne mit Schlagen/zubeleidigen/oder
aber ſolch wider mich fälſchlicher Weiß außgege-
ben Mordſtücks zubegehn Propoſitū oder Vorſatz
gehabt:

gehabt: Sondern kan vnd wil an gebührenden Orten vnd Zeit mit lebendiger/ guter/ vnverwerfflicher Kundschafft beweisen vnd darthun/ daß an jenigem Tag/ da er Caius Todts zu Rastadt verfahrn seyn soll/ ich zu Straßburg noch verharret/ vnd erst etliche Tag hernacher mich auff den Weg widerumb begeben habe.

Wann ich dann solches wider mich außgegebenen fälschlichen Bezügs vnd Mörderischen Stucks allerding vnd durchauß vnschuldig bin vnd weiß: So sage ich demnach zu Notwendiger Rettung meiner Ehren vnnd guten Namens/ jedoch Niemandts darmit im geringsten beschwerlichen anzutasten/ Sondern allein zu geliebter vnd nach erzehlter Beschaffenheit hoch Nothgetrungenlicher Ehren defension (dessen ich mich hiemit offentlich vnd zierlichen bezeugen thue) daß gedachter Titius, vnd wer sonsten außgibt/ sagt oder schreibt/ daß ich bemeldten Caium mörderischer Weiß vmbs Leben gebracht/ mir mit solcher falschen Zulag den offentlichen Vngrundt vnd Lügen zugemessen/ auch solches alles vnwarhafftiger/erdichter/vnd fälschlicher Weiß von mir außgegossen/ gesagt/ vnd geredt haben.

Wil auch hiemit solches alles per relationem legitimam zu völliger Verwahrung meiner Ehren vnd guten Namens/ von mir hinweg getrieben/ vnd auff offt ernanten Titium, wie auch alle die jenige/ so deren Authores vnd

Vrhä-

Vrhäber jetzo alsdann / vnd dann als jetzo / so offt dergleichen ferner etwas wider mich außgeben/geredt/ oder geschrieben werden möchte/verwendet/ in jhren eigenen Busen geschoben/ vnd sie für solche hochsträffliche Ehrendieb / vnd die jenigen Mörderische Leut gehalten haben jmmer so lang vnd viel / biß sie mit Ordenlichen Rechten gebürlichen darthun vnd beybringen werden / daß ich jhrem fälschlichem erdichtem fürgeben nach vielbemeldten Caium Mörderischer Weiß vmbs Leben gebracht / vnd ertödtet habe / welches jhnen doch in alle Ewigkeit vnmüglich seyn vnd bleiben solle.

Darneben wil ich mir auch alle andere wider diese Boßhafftige Calumniatores habende rechtmessige Sprüch / Forderung / vnd gebührende Notturfft (mich derselben meiner künfftigen Gelegenheit nach würcklich zugebrauchen) in bester Form protestando reserviret vnd vorbehalten haben.

Hierauff ist an euch Herrn Notarium mein fleissig bitliches ersuchen/ diese meine nothwendige vnd höchst vervrsachte Retorsion (die ich euch hiemit zu ewern Händen vbergiebe) viel gedachtem Titio N. in beysein gegenwertiger glaubhaffter Gezeugen vrkündtlich zu insinuiren, vnd da es seyn kan/ verständlich vor vnd abzulesen/auch mir nachgehendes vber diese meine rechtmessige Retorsion , derselbigen Insinuation , vnd ewer gantze Verrichtung eines oder

mehr glaubwirdige offne Instrumenta vmb die gebührende Belohnung auff zurichten / hierüber auch nochmaln ewers verpflichten Notariat Ampts schüldiger Erzeigung aller fleissigst ersuchendt: Zu Vrkundt habe ich mich mit eigenen Händen vnderschrieben / vnd mein angeboren Ringpittschier offentlich hiefür getruckt / so beschehen zu Tübingen Montags den 10. Julij / Anno 1602.

Sempronius N. Bürger zu Tübingen subscripsi.

II. Forma libelli retorsionis.

228 VOr euch Herrn Notario, vnnd den glaubwürdigen hierzu insonderheit beruffenen vnnd erbettenen Gezeugen / erscheine ich Pomponius N. Bürger zu Eßlingen / vnd füge euch hiermit zuvernemmen.

Wiewol ich mich auß Verleyhung Gottes deß Allmächtigen / von den Jahren meines Verstandts an / je vnnd allwegen biß auff diese Stundt (ohne vnzimlichen Ruhm zu schreiben) als einem auffrechten / ehrlichen Bidermann eignet / zustehet / vnd gebührt / bewiesen vnnd erzeigt. Dannenhero auch die Zeit meines Lebens einiges vnerbarn oder vnredlichen Stucks / mit grundt der Warheit niemaln bezüchtiget / oder Rechtlichen vberwunden worden. Beneben aber in den gemeinen geschriebenen so Geistlichen / so Welt-

so Weltlichen Rechten heilsamlich vnd wol versehen / auch bey hohen deßhalben sonderbaren auffgesetzten Straffen ernstlich verbotten / daß keiner / was Standts oder Wesens auch der seye / den andern vnverschuldter Sachen / vnnd wider Recht / mit Worten oder Wercken / an seinem guten Leimuth / Namen vnd wolhergebrachten Ehren / schmählich antasten vnnd beschreyen / sonder welcher zu dem andern einige Spruch oder Klag zu haben / vnd sich beschwert zu seyn vermeint / solches an gebührenden Orten anbringen / vnd güttlicher oder rechtlicher Weiß außführen solle.

Dessen jedoch alles vnangesehen vnd vnerwogen / so hat sich Mævius N. Einwohner zu Landtstatt / fräffenlicher vnnd hochsträfflicher Weiß gelüsten lassen / mich in einem Schreiben / so er den 18. Martij an Titium N. Bürger zu Reitlingen abgehen lassen / einen losen Dieb vnd Schelmen zu nennen.

Wann aber ich (als dem sein guter Nam / Glimpff vnd Ehr / nicht weniger / sonder höher / als sein eigen Leib vnd Leben angelegen) ob gemelte gantz hohe Antastung vnd zugefügte atrocissimam injuriam, so bald ich selbige eigener Person auß angezogenem famos Schreiben beleidigtes Hertzens vernommen / mit eusserster Bekümmernuß zu Gemüth vñ Hertzen geführt / auch selbige nochmals hiemit ad animũ schmertz-

lich vnd bekümmerlich revociren thue: So hab ich demnach keinen längern Vmbgang haben können / die dieses Orts erlaubte / vnd zugetrungner meiner Ehren defension, jmmer ersprießliche gebührende Mittel würcklich zugebrauchen / vnd damit meinen wolhergebrachten ehrlichen Namen gebürlich vnd rechtmessig zu verwahren vnd zu schützen.

Schreib vnd sag hierauff zu nothwendiger Rettung meiner Ehren / doch nicht animo injuriandi, sondern einig vnd allein animo defendendi honorem meum, de quo expressè & solenniter protestor: daß obgedachter Mævius N. mit oberzehlter auß lautterm gefaßten Neyd vnd Verbitterung / selbst erdichter Lügenhaffter Ehrenschändung vnd Bezüg / mir wissentlich zu viel Gewalt vnd Vnrecht gethan / so weder er selber / noch jemandt anderer auff dieser Erden / er habe gleich Namen wie er wölle / mit Warheit auff mich beybringen / noch darthun würde / sonder er Mævius leugt mich zur Vnschuldt schändtlich an / als ein vermessener / hochsträfflicher Ehrendieb / wie ich jhn auch hiemit selber für ein solchen losen Dieb / vnnd Schelmen / in massen er von mir schrifftlich außgossen vnd anderst nicht / so lang vnd viel halten thue / biß er ein solchen hochverweißlichen Verzücht / welches jhme doch (ob Gott will) in alle Ewigkeit fehlen vnnd vnmüglich seyn wirdt / wider mich / wie sichs zu Recht gebürt / würde erweisen vnd dar-

vnd darthun. Will auch hiemit solche schmähliche/ vnwarhaffte/ vnnd erdichte Zulagen/ auß Ehrliebendem Gemüth zu billicher vnnd genötigter Rettung meiner wol hergebrachten Ehren vnnd guten Namens nach Rechtlicher Zulassung/ durch jetzt gethane gebürliche Retorsion ab mir gelegt/ vnd vielermeldtem Mævio in seinen selbst eigenen Busen (darauß solche selbst erdichte abschewliche Schmähung herkommen) beständiglich retorquiret vnd geschoben haben/ welche auch auff jhme/ als vnbillichen Injurianten, diffamanten, vnd Ehrendieb/ wie nechst gemeldt/ ersitzen werden bleiben.

Endlich weil ich auch nicht vnzeitig die Fürsorg tragen muß/ daß viel vnd offtgedachter Mævius, mit oberzehlten an mir geübten hochsträfflichen Frevel vnd Muthwillen nicht ersettiget seyn/ sondern fortfahren/ vnnd sein notoriè erscheinendes schmachgieriges Gemüth an mir noch weiters zu erkühlen/ sich vermessentlich gelüsten lassen möchte: Also will ich diß von jhme ins künfftig befahrtes Ehren verletzlichs Außschreyen/ vnnd antasten/ hiemit vnd in Krafft dieser offnen Schrifft auff solchen Fall zu Gemüth gezogen/ auch zu obliegender gnugsamer Rettung vnd Beschirmung meiner Ehren jetzo als dann/ vnnd dann als jetzo/ in der besten vnd beständigsten Form/ wie solches von Rechts wegen zum fürständigsten immer geschehen soll/ kan oder mag/ semel pro semper retorquiret,

vnd mich hierdurch wider alles sein diffamiren, schänden vnd schmähen / notturfftig defendirt vnd verwahrt haben.

Darauff thue ich euch Herrn Notario diese meine rechtmessige Retorsion Schrifft zu ewern Händen / vbergeben / euch auch in Krafft ewers geschwornen Notariat Ampts requiriren vnd erfordern / daß jhr selbige (wo müglich) offtgedachtem Mævio, in beysein zweyer glaubhaffter Gezeugen verständtlich für vnd ablesen / oder doch zum wenigsten solche gebürlicher / vnd euch wolbewuster Weiß / Vrkündtlich insinuirn, mir auch folgendts ewerer Insinuation, vnd Wörtlichen Inhalts dieser euch vbergebenen Schrifft / eines oder mehr glaubwürdige Instrumenta (gegen danckbarer Erstattung ewers Verdiensts) verfertigen / vnnd zustellen wöllet. Wie jhr dann solches alles ewrer discretion nach der Gebühr zu verrichten wol wissen werden. Dessen zu Vrkundt hab ich mich mit eygenen Händen vnterschrieben / vnd mein eigen gewöhnlich Pittschafft hierunden fürgetruckt. Actum, &c.

Pomponius N. Bürger
zu Eßlingen / subscripsit.

TER-

TERTIA RETORSIONIS FORMA.

JCh Marcus Bonifacius, Ampt- 229
mann zu N. gib euch Herrn Notario, vnd gegenwertigen hierzu sonderlichen erbettenen Gezeugen meiner vnvermeidenlichen Ehren Notturfft nach hiemit zuerkennen.

Wiewol in allen so wol Geistlichen/ als auch Weltlichen gemeinen beschriebenen Keyserlichen Rechten/ vnd deß H. Röm. Reichs Ordnungen heylsamlich vnd wol versehen/ auch bey hohen ernstlichen Straffen verbotten/ daß keiner den andern an seinen wolhergebrachten Ehren/ vnnd Leymuth schmählichen mit Worten/ viel weniger aber durch Ehrenrürige Schmach-Schrifften verletzlich antasten/ sondern da je einer gegen dem andern Spruch oder Forderung zu haben vermeint/ sich gegen jhm Ordenliches Rechtliches Außtrags gebrauchen vnnd daran benügen lassen solle.

Wiewol ich mich auch/ ohne Ruhm zu melden/ die Zeit meines Lebens/ vnd von Jugent auff Tugentlich/ vnnd biß auff gegenwertige Stundt wol vnnd wesentlich verhalten/ gegen männiglich/ aller Ehren vnnd Guts bewiesen/ sonderlich aber in meinem Ampt/ Beruff vnd Standt/ darein ich von Gott dem Allmächtigen gesetzt/ mäñiglichen zu gutẽ Exẽpel vnsträfflich vñ

dermassen erzeigt/ daß mir von Niemandt/ wer der auch sey / mit Grundt der Warheit einige vnverantwortliche That oder Handlung/ vnnd insonderheit daß ich jemanden mit der Vnwarheit verleimbt / verkleinert / oder etwas fälschlichen beziehen / zugemessen worden noch werden kan / wie dann gantz ohne / daß Antonius Hadrianus, sich einer vnwarhafften / erdichten schmählichen Zulagen gegen mir im wenigsten zubeklagen/ oder daß jhm dergleichen von mir begegnet / vnverletzt der Warheit außgeben kan. Darumb ich mich dann/ daß er mir ein solches ohne einigen Grundt zu legen / vnd darauff vnverschuldter Sachen schmähen solle / im geringsten nicht versehen.

So hat doch dessen alles vnerwogen/ erstgemeldter Antonius Hadrianus, ein vermeinte nichtige Retorsion, vnd in rei veritate anders nichts dann ein verbottene hochsträffliche Schmachschrifften/ mir durch drey vnbekandte Personen/den 18. Tag Ap. diß lauffendẽ Jahrs/ als ich abwesendt/ vnd nit anheims gewesen/ offentlich an die Thür schlagen lassen/ welcher Inhalt ich mit höchster Befrembdung vñ Beschwerung vernommen: als solte ich jhn Hadrianum zu Straßburg auff der Ammeister Stuben / in beysein der Edlen vnd Vesten Romuli vnd Remi, Gebrüdern/meiner Großgünstigen gebietenden Junckern / mit der lautern Vnwarheit verleumbt/ fälschlichen belogen/ vnd vnverschämbt

außge-

außgeben haben: Er Hadrianus hette den auch Edlen vnd Vesten Servium Sulpitium, seliger gedächtnuß/ an seinen Adelichen Ehren angetast/ vnd gesagt: Man wisse wohl/ wie der alte Sulpitius vbel gehandlet/ vnnd mit seinen Vnderthanen erbärmlich vnnd Tyrannisch vmbgangen sey/ ꝛc. Derowegen er mich dann für einen vorsetzlichen Schmachgierigen Verläumbder/ vnd schändtlichen Lügendichter so lang vnd viel halten thue/ biß ich solches auff jhn rechtlicher Ordnung nach erwiesen/ vnd deßhalb obgesieget hette/ alles mehrer innhalts solcher hochverbottener Schmachschrifften.

Dieweil ich mich aber dessen/ so in solcher Schmachschrifft wider mich von jhme Hadriano angezogen/ allerdings vnschuldiger Weiß/ vnd gantz ohne/ daß ich mich solcher oder dergleichen Wort/ in massen mir mit lauter Vnwarheit von jhme Hadriano zugemessen würdt/ jemaln verlauten lassen (wie dann jhme ein solches auff mich wahr zu machen in alle Ewigkeit vnmüglich) sondern ist vielmehr mit Ehrngedachten Junckern Romulo vnd Remo zu bekundtschafften/ angedeutete Reden von mir solcher gestalt vnd meynung gar nit auff die Bahn gebracht/ sondern viel ein anders/ deßwegen er sich im geringstn keiner Retorsion anzumassen/ mit gutem Bestandt geredt worden.

Daher dann alles das jenige/ so in solcher Schmachschrifft/ oben angezogener derselbigen

einverleibter vnerfindlichen vnnd in Ewigkeit vnerweißlichen Worten wegen/ verkleiner sich wider mich außgegossen/ fur lauter Ehren verletzliche Scheldt vnd Schmähwort / pro puris calumniis, vnd anderst nicht zu halten/ als daß es keines wegs animo retorquendi sive defendēdi, sondern mich an meinen wolhergebrachten Ehren vnd Namen höchlichen zu verletzen / vnd also animo injuriandi wider mich außgeschüttet worden. Inmassen ich auch solche außgegossene Schmähung vnd atrocissimam injuriam alsobald zu Gemüht genommen/ vnd dieselbigen nochmaln gantz schmertzlichen zu Hertzen führen thue.

Solchem nach/ sage vnd bezeuge ich hierauff retorquendo offentlich/ vnd also allein zu rechtmessiger Rettung meiner Ehren vnd guten Namens (de quo protestor solenniter) daß vielgedachter Hadrianus mir mit vor angezogener falscher Zumessung / vnd dabey begriffener vnwarhaffter Beschüldigung zuviel vnd Vnrecht gethan/ daß auch mehrgedachter Hadrianus alle solcher nichtigen Retorsionschrifft/ einverleibte Ehrenverletzliche Zulagen / erdichter/ vnverschämbter vnd vermessener Weiß auff mich gelogen/ will auch solche mir von jhm zugefügte Schmach hiemit ab mir gelegt/ vnd jn für einen Ehrenschänder vnd Ehrendieb so lang vnd viel halten/ biß er solche fälschlichen auff mich außgegossene Schmähwort/ convicia & injurias auff mich

mich beweise vnd wahr mache/wie sich zu Recht eignet vnd gebürt/als jme doch zu thun in Ewigkeit (ob Gott will) vnmüglich seyn vnd bleiben solle.

Wofern sich auch dickgemeldter Hadrianus mich solcher gestalt ferner anzutasten/vñ schmälichen anzuziehen vnderstehen würde/wil ich diese meine wolgegründte rechtmessige Retorsionschrifft/ so offt vnd dick daß auch geschehe/ in bester Form vnd Maß solches geschehen kan oder mag/ wider jn hiemit repetiert vnd erholt/auch mir sonsten alle Rechtliche Notturfft dargegen fürzunemmen vorbehalten haben.

Darauff ich nun euch/ Herrn Notarien, diese meine Retorsionschrifft zu ewern Händẽ vbergeben/auch in Krafft ewres geschwornen Notariatampts requiriern vñ erfordern thue/ daß jhr selbe offtgedachtem Hadriano, in beyseyn zweyer oder mehr glaubhaffter Zeugẽ/gebürlicher Weiß Insinuiren, verständigen/ für vnd ablesen/ vnd Euch daran ewerer tragenden Notariat Ampts Schüldigkeit nach nichts hindern noch auffhalten lassen/mir auch folgends ewerer Insinuation vnd gantzer Verrichtung /auch wörtlichen Inhalts dieser euch vbergebenen Schrifft ein oder meh glaubwürdige Instrumenta, verfertigen vnd zustellen wöllet.

Das wil ich vmb euch/neben Erstattung ewres gebürenden Verdiensts / auch in andere Weg danckbarlich verdienen. Actum den vier

vnd

vnd zwantzigsten Julii, Anno sechzehenhundert vnd zwey.

Marcus Bonifacius, &c. subscripsit.

IV. FORMA RETORQUENDI.

130 VOr euch Keyserlichem Notario erscheine ich Caius Aquilius, der Zeit Fürstlicher Marggräffischer Obervogt zu N. vnd gib euch sampt den beywesenden hierzu insonderheit erforderten Zeugen meiner Ehren Notturfft nach hiemit zu erkennen/ wie daß mir newlicher Zeit/ nemlich den 24. Aprilis, ein Famos Schrifft sub dato den 14. Martii diß Sechzehenhundersten vnnd dritten Jahrs von Eusebio Colmanno zu N. vberschickt/ darinnen ich an meinem Standt vnnd wolhergebrachten Ehren mit vielen vberhäufften Injuriis vnnd Schmachworten auff das eusserste angezogen/ vnd von ermeldtem Colmanno der gestalt angegriffen/ vnnd mit Vngrundt der Warheit fälschlicher Weiß diffamiert vnd außgeschrien worden/ als ob ich Caius Aquilius mein Pittschafft oder Insiegel heimlicher Tückischer vnd Ehrvergessener Weiß in Vergeß gestelt/ vnd jhm Colmanno sein Weib vnd Kind verführt/ entführt/ vnd auffgehalten/ vnd also nicht allein wider die Göttliche vnd Weltliche Rechte/ sondern auch Ehrnvergessentlich vnnd Schelmisch gehandlet/ etc.

Wann

Wann aber ich gedachter Caius Aquilius von Jugent auff/ vnd sonderlichen von der Zeit an/ da ich die Jahr meines Verstandes erreicht/ mich aller Adelichen Tugendt vnnd guten Sitten/ wie einem Ehrliebenden Redlichen Edellman wol ansteht vnd gezimbt/ beflissen/ vnd an Fürstlichen Höfen trewlichen gedienet / auch mich darbey so geflissen vnd ehrlichen verhalten/ daß ich zu fernern Ehren vnd Ämptern gnädiglichen bedacht vñ befördert worden/darbey auch biß auff gegenwertige Zeit (ohne sondern Ruhm zu melden) mich also erzeigt / daß mich niemand hohes oder nidriges Standes/wer der auch seye/ mit Worten oder Wercken an meinem guten Leymuth/ Ehren vnd Standt/ Ehrenverletzlich anzugreiffen/ zu injuriern, oder zu schmähen/einige Vrsach gehabt/ darumb ich dann alle obgemeldte vongedachtem Eusebio Colmanno wider mich Ehrenverletzlicher Weiß außgesprengte vnleidenliche diffamationes vnnd Schmachschriffte/ so bald mir dieselben zu sehen vnd zu lesen worden / Als ein Ehrliebender vom Adel gleich zu Gemüth vnd Hertzen geführet / auch nochmaln ad animum bekümmerlich revocieren thue/in Willen vnd Meinung solche eygen erdichte vnnd vnwarhaffte Schmachwort auß Zulassung aller Rechten / widerumb auff jhren Authorem, daher sie geflossen/ zu retorquiren, vnd obberührtem Colmanno in seinen Busen zu schieben/ wie ich dann hiemit / vnd in Krafft

dieses

dieses Brieffs vor euch dem Notario; vnd Gezeugen/alle obgeschriebene diffamationes vnnd falsche Bezüchtigung jhme Colmanno in sein schmachgierig Lestermaul / daraus sie geflossen/ also wircklich wiederumb geschoben vnd retorquieret; auch jhne Colmannum selbsten für ein solchen Tückischen vñ seiner Ehren/ Pittschafft/ vnd Siegell vergessenen Mann / der wider die Göttliche vnd weltliche Recht Schelmisch vnd Ehrvergessenlich gehandelt / so lang vor euch/ vnd bey männiglichen also gescholten vnd gehalten haben wil/ biß er die ein / oder ander außgesprengte vnd beschüldigte Vnthat / wie Recht ist/ auff mich Aquilium erweisen wird / welches jhme doch in alle Ewigkeit vnmüglich seyn vnd bleiben solle.

Derwegen gelangt an euch Notarium mein Aquilii freundliches begehren/ auch euch deßwegen Amptshalber ersuchende/daß jhr diese meine nohtwendige beursachte Retorsion, sambt obgemeldter von gedachtem Colmanno mir zugeschickter Famos vnd Schmachschrifft/von mir nicht allein annemmen/ sondern euch auch alsbald auff meinen Kosten zu vielgemeltem Colmanno, wo er anzutreffen/ verfügen/ vnd neben vhrkündlicher Insinuation derselben diese meine wohlbefügte Retorsion, jhme Colmanno (da es seyn kan) außtrücklichen vnnd verstendtlich fürlesen/ auch jhme frey rund zu erkennen geben wöllet / daß ich Aquilius beschüldigter massen

massen nie zu keinem Schelmenstück geholffen/ sondern denselben die Tage meines Lebens feindt vnnd abholdt gewesen/ vnd noch bin/ vnd darzu jhm Colmanno weder sein Weib noch sein Kindt entführet / sondern daß dieselbige ohnerfordert / vnnd meiner vnwissendt / auch in meinem Abwesen (da ich ob den vier Wochen zu Straßburg gewesen) meiner Haußfrawen/ als jrer nahen Basen zu Hauß gezogen/ vnd biß auff meine Ankunfft/ wie noch/ daselbsten verharret/ mit fürgeben / daß sie vber so vielfeltige gesuchte Güte vnd hochbetheuertes/ vnd doch bald wiederumb in Wind geschlagnes Versprechen / jhrem duro marito kein fernere Beywohnung zu thun getrawe/ sondern die Sachen vor einem Christlichen Gottseligen Ehegericht mit jhm Rechtlichen außführen / vnd jre vnträgliche Beschwernüssen gleichwol wider jhren Willen an Tag geben müsse/ damit sie einmal wiederumb zu Ruhe kommen möge/ ꝛc.

Vber welches alles jhr Notarie, nach beschehener Insinuation, mir Caio Aquilio ein oder mehr glaubwürdig offen Instrument vmb gebürliche Belohnung begreiffen/ verfertigen vñ auffrichten wöllet/ deren ich mich zu Rettung meiner wolhergebrachten Adelichen Ehren / in einen oder den andern Weg/ meiner Notturfft vnd Gelegenheit nach/ fruchtbarlich gebrauchen möge. Actum vnder meiner eygnen Handschrifft/ vnd fürgetrucktem meinem Adelichen Pittschafft/

Sawos.

Sambstags den neunzehenden Monatstag Julii, im sechzehenhundersten vnd dritten Jahre.

Caius Aquilius subscripsit.

V. RETORSIONIS FORMULA.

231 Nachdem mir Pamphilo N. von N. dieser Zeit Universitet Verwandten zu N. vor wenig Tagen/ von vielen vnderschiedlichen Orten/ auch glaubwirdigen vnnd fürnehmen Personen/ mit höchster Beschwerung fürkommen/ daß mich Sempronius N. vnd sein Weib Berta an meinen (ohne vngebürlichen Ruhm zu schreiben) wolhergebrachten Ehren/ mit gantz beschwerlichen/ aber (Gott lob) lauter vnerfindtlichen selbst erdichten Zulagen vnnd Scheltungen höchlich angegriffen/ vnd öffentlich diffamiret, In dem er Sempronius den zehenden gegenwertigen Monats Julii, dieses ablauffenden Sechzehenhundersten vnd achten Jahrs/ zwischen funff vnd sechs Vhren nach Mittag zu N. in Herrn Titii N. Behausung/ vnd seiner/ auch Herrn Caii N. vnd anderer mehr Personen Gegenwart/ diese Reden wider mich/ ohne einige darzu gegebene Vrsach/ aus verbittertem schmählichem Gemüht außgestossen: Ich were ein loser Lecker vnd Ehrenvergessener Schelm/ weil ich mich mit einer andern

andern ehlich eingelassen/ ehe vnd dann ich mit seiner Tochter außkommen/ vnnd mich verglichen hette/ neben andern dergleichen mehr Ehrenverletzlichen Worten/ Wiewol auch er Sempronius durch erstgedachte anwesende fürnehme Personen (als die ab diesem seinem hochsträfflichem Schänden vnnd Schmähen/ ein hohes vnd billiches Mißfallen empfangen) sich dieser vnd anderer Ehrenrüriger Reden vnd Schmähungen zu enthalten/ mehrmals vnd mit allem fleiß ermahnet vnd gebetten worden/ er doch davon keines wegs ablassen wollen/ sondern dagegen berürte vnd andere Ehrenschendungen wider mich ohn alle Schew beharrlich reiteriert vnd wiederholet/ Vnd dann sein Weib Berta in deß Pomponii N. Behausung mich mit folgenden Worten geschmehet: Sie hette nicht gemainet: daß der Pamphilus (mich mainend) ein solcher Lecker vnnd Bößwicht were/ der sich mit einer andern zu N. der Ehe halben/ einlassen solte/ 2c. Sie Berta auch mich sonsten hin vnnd wieder noch ferner einen losen Lecker vnd Schelmen offentlich schelten/ vnd mit andern gantz Ehrenverletzlichen Worten antasten thuet: Hab ich (als der ich durch meine ehrliche liebe Eltern von Jugendt auff zu der Forcht Gottes/ löblichen Tugenden vnnd Ehrbarkeit aufferzogen worden/ auch ab allen Vntugenden vnd Vngebür/ von meinen verstendigen Jahren hero/ Mißfallen vnnd Abschewen ge-

dermassen erzeigt/ daß mir von Niemandt/ wer der auch sey / mit Grundt der Warheit einige vnverantwortliche That oder Handlung/ vnnd insonderheit daß ich jemanden mit der Vnwarheit verleimbt / verkleinert / oder etwas fälschlichen beziehen / zugemessen worden noch werden kan / wie dann gantz ohne / daß Antonius Hadrianus, sich einer vnwarhafften / erdichten schmählichen Zulagen gegen mir im wenigsten zubeklagen/ oder daß jhm dergleichen von mir begegnet / vnverletzt der Warheit außgeben kan. Darumb ich mich dann/ daß er mir ein solches ohne einigen Grundt zulegen / vnd darauff vnverschuldter Sachen schmähen solle / im geringsten nicht versehen.

So hat doch dessen alles vnerwogen/ erstgemeldter Antonius Hadrianus, ein vermeinte nichtige Retorsion, vnd in rei veritate anders nichts dann ein verbottene hochsträffliche Schmachschrifften/ mir durch drey vnbekandte Personen/ den 18. Tag Ap. diß lauffende Jahrs/ als ich abwesendt/ vnd nit anheims gewesen/ offentlich an die Thür schlagen lassen/ welcher Inhalt ich mit höchster Befrembdung vñ Beschwerung vernommen: als solte ich jhn Hadrianum zu Straßburg auff der Ammeister Stuben / in beysein der Edlen vnd Vesten Romuli vnd Remi, Gebrüdern/ meiner Großgünstigen gebietenden Junckern / mit der lautern Vnwarheit verleumbt/ fälschlichen belogen/ vnd vnverschämbt außge-

außgeben haben: Er Hadrianus hette den auch Edlen vnd Vesten Servium Sulpitium, seliger gedächtnuß/ an seinen Adelichen Ehren angetast/ vnd gesagt: Man wisse wohl/ wie der alte Sulpitius vbel gehandlet/ vnnd mit seinen Vnderthanen erbärmlich vnnd Tyrannisch vmbgangen sey/ ꝛc. Derowegen er mich dann für einen vorsetzlichen Schmachgierigen Verläumbder/ vnd schändtlichen Lügendichter so lang vnd viel halten thue/ biß ich solches auff jhn rechtlicher Ordnung nach erwiesen/ vnd deßhalb obgesieget hette/ alles mehrer innhalts solcher hochverbottener Schmachschrifften.

Dieweil ich mich aber dessen/ so in solcher Schmachschrifft wider mich von jhme Hadriano angezogen/ allerdings vnschuldiger Weiß/ vnd gantz ohne/ daß ich mich solcher oder dergleichen Wort/ in massen mir mit lauter Vnwarheit von jhme Hadriano zugemessen würdt/ jemaln verlauten lassen (wie dann jhme ein solches auff mich wahr zu machen in alle Ewigkeit vnmüglich) sondern ist vielmehr mit Ehrngedachten Junckern Romulo vnd Remo zu bekundtschafften/ angedeutete Reden von mir solcher gestalt vnd meynung gar nit auff die Bahn gebracht/ sondern viel ein anders/ deßwegen er sich im geringstn keiner Retorsion anzumassen/ mit gutem Bestandt geredt worden.

Daher dann alles das jenige/ so in solcher Schmachschrifft/ oben angezogener derselbigen

einverleibter vnerfindtlichen vnnd in Ewigkeit vnerweißlichen Worten wegen / verkleiner sich wider mich außgegossen / fur lauter Ehren verletzliche Scheldt vnd Schmähwort / pro puris calumniis, vnd anderst nicht zu halten / als daß es keines wegs animo retorquendi sive defendēdi, sondern mich an meinen wolhergebrachten Ehren vnd Namen höchlichen zu verletzen / vnd also animo injuriandi wider mich außgeschüttet worden. Inmassen ich auch solche außgegossene Schmähung vnd atrocissimam injuriam alsobald zu Gemüht genommen / vnd dieselbigen nochmaln gantz schmertzlichen zu Hertzen führen thue.

Solchem nach / sage vnd bezeuge ich hierauff retorquendo offentlich / vnd also allein zu rechtmessiger Rettung meiner Ehren vnd guten Namens (de quo protestor solenniter) daß vielgedachter Hadrianus mir mit vor angezogener falscher Zumessung / vnd dabey begriffener vnwarhaffter Beschüldigung zuviel vnd Vnrecht gethan / daß auch mehrgedachter Hadrianus alle solcher nichtigen Retorsionschrifft / einverleibte Ehrenverletzliche Zulagen / erdichter / vnverschämbter vnd vermessener Weiß auff mich gelogen / will auch solche mir von jhm zugefügte Schmach hiemit ab mir gelegt / vnd jn für einen Ehrenschänder vnd Ehrendieb so lang vnd viel halten / biß er solche fälschlichen auff mich außgegossene Schmähwort / convicia & injurias auff

mich

mich beweise vnd wahr mache/wie sich zu Recht eignet vnd gebürt/als jme doch zu thun in Ewigkeit (ob Gott will) vnmüglich seyn vnd bleiben solle.

Wofern sich auch dickgemeldter Hadrianus mich solcher gestalt ferner anzutasten/vñ schmälichen anzuziehen vnderstehen würde/wil ich diese meine wolgegründte rechtmessige Retorsionschrifft/ so offt vnd dick daß auch geschehe / in bester Form vnd Maß solches geschehen kan oder mag/ wider jn hiemit repetiert vnd erholt/auch mir sonsten alle Rechtliche Notturfft dargegen fürzunemmen vorbehalten haben.

Darauff ich nun euch/ Herrn Notarien, diese meine Retorsionschrifft zu ewern Händē vbergeben/auch in Krafft ewres geschwornen Notariatampts requiriern vñ erfordern thue/ daß jhr selbe offtgedachtem Hadriano, in beysein zweyer oder mehr glaubhaffter Zeugē/gebürlicher Weiß Insinuiren, verständigen/ für vnd ablesen / vnd Euch daran ewerer tragenden Notariat Ampts Schüldigkeit nach nichts hindern noch auffhalten lassen/ mir auch folgends ewerer Insinuation vnd gantzer Verrichtung / auch wörtlichen Inhalts dieser euch vbergebenen Schrifft ein oder meh glaubwürdige Instrumenta, verfertigen vnd zustellen wöllet.

Das wil ich vmb euch/neben Erstattung ewres gebürenden Verdiensts / auch in andere Weg danckbarlich verdienen. Actum den vier

vnd

vnd zwantzigsten Julii, Anno sechzehenhundert vnd zwey.

Marcus Bonifacius, &c.
subscripsit.

IV. FORMA RETORQUENDI.

23. VOr euch Keyserlichem Notario Verscheine ich Caius Aquilius, der Zeit Fürstlicher Marggräffischer Obervogt zu N. vnd gib euch sampt den beywesenden hierzu insonderheit erforderten Zeugen meiner Ehren Notturfft nach hiemit zu erkennen/ wie daß mir newlicher Zeit/ nemlich den 24. Aprilis, ein Famos Schrifft sub dato den 14. Martii diß Sechzehenhundersten vnnd dritten Jahrs von Eusebio Colmanno zu N. vberschickt/ darinnen ich an meinem Standt vnnd wolhergebrachten Ehren mit vielen vberhäufften Injuriis vnnd Schmachworten auff das eusserste angezogen/ vnd von ermeldtem Colmanno der gestalt angegriffen/ vnnd mit Vngrundt der Warheit fälschlicher Weiß diffamiert vnd außgeschrien worden/ als ob ich Caius Aquilius mein Pittschafft oder Insiegel heimlicher Tückischer vnd Ehrvergessener Weiß in Vergeß gestelt/ vnd jhm Colmanno sein Weib vnd Kind verführt/ entführt/ vnd auffgehalten/ vnd also nicht allein wider die Göttliche vnd Weltliche Rechte/ sondern auch Ehrnvergessentlich vnnd Schelmisch gehandlet/ ꝛc.

Wann

Wann aber ich gedachrer Caius Aquilius von Jugent auff/ vnd sonderlichen von der Zeit an/ da ich die Jahr meines Verstandes erreicht/ mich aller Adelichen Tugendt vnnd guten Sitten/ wie einem Ehrliebenden Redlichen Edellman wol ansteht vnd gezimbt/ beflissen/ vnd an Fürstlichen Höfen trewlichen gedienet / auch mich darbey so geflissen vnd ehrlichen verhalten/ daß ich zu fernern Ehren vnd Ämptern gnädiglichen bedacht vñ befördert worden/ darbey auch biß auff gegenwertige Zeit (ohne sondern Ruhm zu melden) mich also erzeigt / daß mich niemand hohes oder nidriges Standes/ wer der auch seye/ mit Worten oder Wercken an meinem guten Leymuth/ Ehren vnd Standt/ Ehrenverletzlich anzugreiffen/ zu injuriern, oder zu schmähen/ einige Vrsach gehabt/ darumb ich dann alle obgemeldte vongedachtem Eusebio Colmanno wider mich Ehrenverletzlicher Weiß außgesprengte vnleidenliche diffamationes vnnd Schmachschriffte/ so bald mir dieselben zu sehen vnd zu lesen worden / Als ein Ehrliebender vom Adel gleich zu Gemüth vnd Hertzen geführet / auch nochmaln ad animum bekümmerlich revocieren thue/ in Willen vnd Meinung solche eygen erdichte vnnd vnwarhaffte Schmachwort auß Zulassung aller Rechten / widerumb auff jhren Authorem, daher sie geflossen / zu retorquiren, vnd obberührtem Colmanno in seinen Busen zu schieben/ wie ich dann hiemit / vnd in Krafft

dieses

dieses Brieffs vor euch dem Notario, vnd Gezeugen/alle obgeschriebene diffamationes vnnd falsche Bezüchtigung jhme Colmanno in sein schmachgierig Lestermaul / daraus sie geflossen/ also wircklich wiederumb geschoben vnd retorquieret, auch jhne Colmannum selbsten für ein solchen Tückischen vñ seiner Ehren/ Pittschafft/ vnd Siegell vergessenen Mann / der wider die Göttliche vnd weltliche Recht Schelmisch vnd Ehrvergessenlich gehandelt / so lang vor euch/ vnd bey männiglichen also gescholten vnd gehalten haben wil/ biß er die ein / oder ander außgesprengte vnd beschüldigte Vnthat / wie Recht ist/ auff mich Aquilium erweisen wird / welches jhme doch in alle Ewigkeit vnmüglich seyn vnd bleiben solle.

Derwegen gelangt an euch Notarium mein Aquilii freundliches begehren/ auch euch deßwegen Ampts halber ersuchende/daß jhr diese meine nohtwendige beursachte Retorsion, sambt obgemeldter von gedachtem Colmanno mir zugeschickter Famos vnd Schmachschrifft/von mir nicht allein annemmen/ sondern euch auch alsbald auff meinen Kosten zu vielgemeltem Colmanno, wo er anzutreffen/ verfügen/ vnd neben vhrkündtlicher Insinuation derselben diese meine wohlbefügte Retorsion, jhme Colmanno (da es seyn kan) außtrücklichen vnnd verstendtlich fürlesen/ auch jhme frey rund zu erkennen geben wöllet / daß ich Aquilius beschüldigter

massen

massen nie zu keinem Schelmenstück geholffen/ sondern denselben die Tage meines Lebens feindt vnnd abholdt gewesen/ vnd noch bin/ vnd darzu jhm Colmanno weder sein Weib noch sein Kindt entführet / sondern daß dieselbige ohnerfordert / vnnd meiner vnwissendt / auch in meinem Abwesen (da ich ob den vier Wochen zu Straßburg gewesen) meiner Haußfrawen / als jrer nahen Basen zu Hauß gezogen/ vnd biß auff meine Ankunfft/ wie noch/ daselbsten verharret/ mit fürgeben / daß sie vber so vielfeltige gesuchte Güte vnd hochbetheuertes / vnd doch bald wiederumb in Wind geschlagnes Versprechen / jhrem duro marito kein fernere Beywohnung zu thun getrawe/ sondern die Sachen vor einem Christlichen Gottseligen Ehegericht mit jhm Rechtlichen außführen / vnd jre vnträgliche Beschwernüssen gleichwol wider jhren Willen an Tag geben müsse/ damit sie einmal wiederumb zu Ruhe kommen möge/ rc.

Vber welches alles jhr Notarie, nach beschehener Insinuation, mir Caio Aquilio ein oder mehr glaubwürdig offen Instrument vmb gebürliche Belohnung begreiffen/ verfertigen vñ auffrichten wöllet/ deren ich mich zu Rettung meiner wolhergebrachten Adelichen Ehren / in einen oder den andern Weg/ meiner Notturfft vnd Gelegenheit nach/ fruchtbarlich gebrauchen möge. Actum vnder meiner eygnen Handschrifft/ vnd fürgetrucktem meinem Adelichen Pittschafft/

Samos.

andern ehlich eingelassen/ ehe vnd dann ich mit seiner Tochter außkommen/ vnnd mich verglichen hette/ neben andern dergleichen mehr Ehrenverletzlichen Worten/ Wiewol auch er Sempronius durch erstgedachte anwesende fürnehme Personen (als die ab diesem seinem hochsträfflichem Schänden vnnd Schmähen/ ein hohes vnd billiches Mißfallen empfangen) sich dieser vnd anderer Ehrenrüriger Reden vnd Schmähungen zu enthalten/ mehrmals vnd mit allem fleiß ermahnet vnd gebetten worden/ er doch davon keines wegs ablassen wollen/ sondern dagegen berürte vnd andere Ehrenschendungen wider mich ohn alle Schew beharrlich reiteriert vnd wiederholet/ Vnd dann sein Weib Berta in deß Pomponii N. Behausung mich mit folgenden Worten geschmehet: Sie hette nicht gemainet: daß der Pamphilus (mich mainend) ein solcher Lecker vnnd Bößwicht were/ der sich mit einer andern zu N. der Ehe halben/ einlassen solte/ ꝛc. Sie Berta auch mich sonsten hin vnnd wieder noch ferner einen losen Lecker vnd Schelmen offentlich schelten/ vnd mit andern gantz Ehrenverletzlichen Worten antasten thuet: Hab ich (als der ich durch meine ehrliche liebe Eltern von Jugendt auff zu der Forcht Gottes/ löblichen Tugenden vnnd Ehrbarkeit aufferzogen worden/ auch ab allen Vntugenden vnd Vngebür/ von meinen verstendigen Jahren hero/ Mißfallen vnnd Abschewen ge-

tragen/ vnd mich biß dahero (allein zu meiner Ehren Notturfft/ vnd anderer Gestalt gar nicht zu melden) also verhalten hab / daß ich nicht allein offtberürten abschewlichen Bezüchtigungen / von menniglichen hohen vnnd nidern Standes / vberhaben gewesen/ sondern auch einiger andern Vngebür / oder vnlöblicher Sachen mit Warheit niemals beschuldiget worden / noch von jemanden biß dahero bezüchtiget werden können) zuvorderst jetzt erzehlte hohe Antastung vnnd zugefügte iniuriam, so bald ich deren jmmer in Erfahrung kommen/ vmb soviel mehr mit allem Ernst zu Gemüht vnnd Hertzen genommen / weil ich zwar mit schwerlicher Bekümmernuß soviel Berichts empfangen/ mehrberürte wider mich gantz vnverschuldter Sachen vnwarhafftiglich außgestossene Schmachreden nicht allein zu N. sondern auch allhie / vnd an andern mehr Orten / allbereit vnder die Leut gebracht / vnnd zu meiner gesuchten eussersten Verkleinerung / offenbar gemacht worden seyndt / vnd dann desto weniger vnderlassen sollen/ noch können/ die in Rechten / zu schüldiger Rettung meiner so hoch beletzten Ehren / zugelassene vnnd aufgetrungene Beschützung für vnd an die Hand zu nemmen.

Hierauff nun sag vnd schreib ich/ doch allein zu Rechtmessiger Rettung vnd defension (mich dessen zum vberfluß protestierend) meiner wol-

herge-

hergebrachten Ehren / hiemit offentlich retorquendo: Daß mehrgedachter Sempronius vnd sein Weib Berta, mir mit solchen Lügenhafftigen Beschüldigungen/Schmähungen/ hin vnd wider außgesprengten erdichten Bezüchten / wissentlich zuviel/ Gewalt vñ Vnrecht gethon/welche weder sie selber / noch jemands anderer auff Erden/mit Warheit vber mich beybringen/noch darthun würd / sondern sie beyde liegen mich zur Vnschuldt schändtlich an / als vermessene hochsträffliche Ehrendiebische Leuth / wie ich sie auch hiemit für solche Leut selber / vnnd anderst nicht halten thue / biß sie mich aller oberzehlter Sachen/ Beschuldigung vnd Bezüchten / wie sich zu Recht eygnet vnd gebürt/vberweisen werden/ als jnen doch zu thun in Ewigkeit (ob Gott wil) vnmüglich seyn vnnd bleiben soll. Wil also mein Ehr vnnd guten Namen / als mein höchstes Clainoht (so mir billich nicht weniger / dann mein eigen Leben / angelegen) durch jetzgethone gebürliche Retorsion, wider oberzehltes vnleidenliches Schmehen / obligender Schüldigkeit nach / zur Notturfft Gerettet/ salvieret vnd verwahret/ Hingegen aber jhme Sempronio, vnnd seinem Weib Bertæ , alle wider mich außgegossene Schmähungen / auff sie / vnnd in jhrem Busen (wie man zu sagen pflezet) animo retorquendi & honorem meum defendendi (als oben gemeldet) gewiesen vnnd geschoben haben : Stehet nuhn

bey jhnen/ ob sie solches/ so durch diese rechtmes-siger Weiß gebrauchte Retorsion hiemit jhnen auff jhren aignen Halß kommen/ darauff also bleiben vnd ligen lassen/ oder sich davon/ durch ordentlichen/ rechtlichen Außtrag zu erledigen vnderstehen wöllen.

Endtlich/ weil ich auch nicht vnzeitig die Fürsorg tragen muß/ daß vielgedachter Sempronius vnnd sein Weib Berta, mit oberzehltem an mir geübtem hochsträfflichem Frevel vnd Muhtwillen nicht ersettiget seyn/ sondern fortfahren/ vnd jhr notoriè erscheinend Schmachgieriges Gemüht an mir noch weiter zu erfüllen sich vermessen möchten/ will ich alles ins künfftig befahrtes vnnd erfolgendes Ehrenverletzliches Außschreyen vnnd Antasten hiemit/ vnnd in Krafft dieser offenen Schrifft auff solchen Fall/ zu Gemüht gezogen/ auch zu gnugsamer meiner Ehren obligenden Rettung vnd Beschirmung/ jetzo als dann/ vnnd dann als jetzo/ in der besten vnd bestendigsten Form/ wie solches von Rechts wegen zum fürstendigsten jmmer geschehen solte/ köndte/ oder möchte/ semel pro semper, retorquiert, vnnd mich hierdurch wider alles jhr diffamieren, Schenden vnnd Schmähen/ notturfftig defendiert vnnd verwahret haben/ Euch Herr Notariè hiemit zum fleissigsten requirierend, alsbald euch zu erheben/ vnd diese gegenwertige Retorsion Schrifft jhme Sempronio, vnd

nio, vnnd seinem Weib Bertæ / sampt oder sonders (wie es die Gelegenheit geben würdt) vrkundtlich zu insinuiren. Ferners auch an andern Orten (da ich mit oberzehlten Schmähungen vnnd Injurien möchte verkleinert vnd beschweret worden seyn) zu meiner Ehren defension offenbar machen / mir auch hierüber ein / oder mehr offene Instrumenta, gegen danckbarer Erstattung ewres Verdiensts / auffzurichten vnd mitzutheilen / wie ihr dann solches alles ewrer discretion nach / der Gebür zu verrichten wohl wissen werden. Zu mehrerm Vrkundt hab ich mich mit eygner Hand vnderschrieben / Actum zu N. den Siben vnd zwantzigsten Iulii alten Calenders / Anno Ein tausent sechshundert vnd acht.

Pamphilus N. subscripsit manu propriâ.

VI. FORMA RETORQUENDI.

ICh Sibylla von N. geborne von N. Entbeut allen vnnd jeden / was Würden / Standtes / oder Wesens die seynd / welchen dieser mein offener Brieff zu lesen oder zu hören furkömpt / mein Ehrengebürend willige Dienst / Gruß / auch was ich sonsten in Ehren liebs vnd guts vermag / zuvor / vnd darneben ferner zu wissen: Wiewol ich mich

(ohn einigen Ruhm zu melden) von Zeit meiner verstendigen Jahren an/ ehrlicher Zucht/ Adelicher Tugend vnd Gottesforcht beflissen/ vnd biß daher (durch die Gnade deß Allmechtigen) bey allgemeiner Erbarkeit/ keiner vnehrlichen sträfflichen Sachen Niemals bezüchtiget/ viel weniger vberwiesen worden / sondern darab jederzeit hertzlichs Mißfallen vnd Abschew getragen/ vnd noch trage/ rc.

So ist mir doch gantz vnversehenlich/ vnd mit höchster bekümmerlicher Beschwerung fürkommen/ wie daß meines Vnderthanen/ Conrad N. zu N. gewesen Weib/ Schwartz Elsa genandt (als sie ausser befelch Hohenbergischer Amptleut zu Rottenburg/ getriebener Zauberey vñ Hexenwercks halber nechstverschinen Herbstszeiten/ zu Weittingen gefäncklich eingezogen/ vñ gen Rottenburg geführt wordē) aus lauter Teuffelischem Neid vnd Haß/ mit erdichter Lügen mich angeben vnd beschreyet/ als sollt ich auch in jhrer Hexengesellschafft oder Gespilschafft gewesen/ vnd es mit getrieben haben/ derwegen auch begehret/ mich so wol als sie/ in Verhafft zu nemen/ vnd zu straffen/ rc. Welches mir zwar allererst (nachdem sie schon verurtheilt / vnnd mit dem Fewer vom Leben zum Tod gestrafft gewesen) angezeigt worden/ vnnd derwegen desto mehr beschwerlicher zugestanden/ daß ich dessen nicht alls gleich erinnert worden / solches noch bey jhrem Leben/ der Ge-

der Gebür nach / vnter Augen zu widersprechen / darzu ich in allweg / meiner Gott lob wissentlichen Vnschuld / vnnd reinem guten Gewissen nach / auch selbst gen Rottenburg zu kommen / erbietig vnd bereit gewesen seyn / darunter mich auch also erzeigt haben wolte / daß verhoffentlich sie selber / jhr lügenhafftiges / neidisches Anzeigen erkandt / ich auch bey allen Ehrliebenden wol entschüldiget zu seyn vnd bleiben / mich getrösten mögen / tc.

Nach dem mir aber solche jhr Lügenhaffte / erdichte Anzeig / allererst nach jhrer erduldten Todtstraff fürkommen / wie sie auch gleich am sechsten Tag nach jhrer Gefängnuß hingericht worden / hab ich gleichwol / mit anwesenden meinen Adelichen Freunden / den Sachen dahin nach gedacht / auch die andere meine Schwäger vnd Freund im Elsaß zu beschreiben / vnd mit jhr aller gemeinen Raht / mein gebürliche Verantwortung anzustellen / So ist doch jhr Erscheinen Ehehafftiglich / sonderlich von wegen damalen allerhand erzeigten Kriegsgeschrey verhindert worden / sonst sollt es wol zeitlicher geschehen seyn.

Als ich es nun lenger nicht einstellen können noch sollen / hab ich mich mit Raht / dieser Zeit Inlendischer meiner lieben Herrn vnd Freunden / so viel ich deren dieser Zeit gehaben mögen / entschlossen / mich hiemit gegen allermenniglich öffentlich in Warheit zu versprechen.

Wiewol nun zu recht heilsamlich versehen/ auch sonsten allgemeiner Erbar vnd Billigkeit/ von Natur eingepflantzt ist/dergleichen vom leidigen Satan bestrickten/ verblendten/ verruchten/vnd allereusserst verleimbten Personen / in solchem jrem Angeben/ anderer ehrlichen Leuten (dieselben in gleiche Verschuldung vñ Straff zu ziehen) keines wegs glauben zu gebẽ/ noch derwegen sie mit einigem bösen verdacht zu beschwern/ sonđ solch jr angebẽ auß jres Meisters/als Vatter vnd stiffter aller Lügen/deß Satans/Anstifftung (dem sie sich ergeben) herkommen/zu achten seyn/ dadurch andere vnschüldige Leut/ mit jnen in Jammer/Noht vnd Verderben zu bringen/ welches auch vmb so viel mehr bey dieser verruchten Hexen (Gott wölle jhrs verzigen/ vnd sie zu Gnaden auffgenommen haben) statt hat / als die mir (jhrer gewesenen Obrigkeit) auch sonst ohn redliche Vrsachen auffsetzig vnd neidisch gewesen/wiekundlich ist / vnd sich mit dieser vbertichten/ falschen Beschreyung/an mir zu rechen vermeynen wöllen/ Vber das auch die tägliche Erfahrung bey solchen armen verblendten Leuten vielmahlen zu erkennen gibt / daß sie jhnen selber schlaffend vnd wachend / aus Verblendung des bösen Geists/falschen Wohn machen/ dieses oder jenes gesehen oder gethan zu haben/ daran im grund nichts gewesn/auch vnschuldige Leut angeben/welche sie hernach auff gebürliche Erinnerung selbst wieder entschüldigen.

Jedoch

Jedoch zu noch mehrer meiner warhafften/ wol auch vberflüssigen Entschuldigung/ So sag vnd schreib ich hiemit offentlich/ allein zu rechtmessiger Rettung meiner wolhergebrachten Adelichen Ehren/ bezeuge es auch mit Warheit/ vnd reinem guten Gewissen vor Gottes Angesicht/ vnd aller Ehrbarkeit/ daß mir obernandte schwartz Elßa/ mit solchem jhrem falschen vnd erdichten Angeben (als solt ich auch in jhrer Hexengesellschafft oder Gespielschafft gewesen/ vnd es mit jhnen getrieben/ oder auch sonsten einigerley Weiß oder Weg mich darumb angenommen/ oder theilhafftig gemacht haben) zuviel Gewalt vnd Vnrecht gethan/ sondern mich schändlich damit auff vnd angelogen/ auch weder sie selber/ da sie noch in jhrem Leben were/ noch jemandt anders auff Erden/ solches mit Warheit vber mich beybringen/ noch darthun kan/ noch wirdt. Da auch noch heut zu Tag jemands were (niemands auff Erden außgenommen) so mir solches zulegte/ nachredte/ oder auch deßwegen verdächtlich hielte: Die oder dieselben allesampt oder sonders/ liegen vnd dichten mich schändlich an/ als hochsträffliche Ehrendiebische Leut/ vnd beschweren mich gantz vnschuldiglich/ dafür ich sie auch selber/ vnnd anders nicht halte/ biß sie mich dessen/ wie sich zu Recht gebührt/ vberzeugen/ als jhnen doch zu thun in Ewigkeit vnmüglich seyn wirdt.

Zu mehrer Bezeugung/ auch meiner Vn-

schuldt/ vnd daß ich hierinnen ab dem Liecht der Warheit kein Abschewens trage / so erbiet ich mich gegen månniglichen Frawen vnd Manns-personen (so mich solcher obbemelter Bezůchtigung halber / nochmahlen schuldthafftig / oder verdåchtlich zu halten / vermeynen wolte) zu gebůrlichem / gantz schleunigem außtråglichem Rechten.

Vnd ist hierauff an alle vnd jede Ehrliebende/ was Wirden / Stands oder Wesens die seynd / mein gebůhrendes hochfleissiges ersuchen vnd bitten / mehr obberůhrtem hôchst Ehrenverletzlichen / jedoch erdichtem vnerfindtlichem Angeben (damit mich diß verruchte Hexenweib schwartz Elßa / vor erdulter jhrer Todtstraff fålschlich zu beladen/ vnterstanden) keinen glauben zu geben / noch mich deßwegen in Vngutem zu verdencken / sondern mich gåntzlich darvon entschuldigt zu haben/ vnd zu halten: Das erbeut ich mich gegen jhr jedem sampt vnd sonders in gebůhr / nach Vermôgen zu verdienen vnd zu beschulden. Zu Vrkundt hab ich mein eigen Ringpitschir zu End hierauff getruckt/ vnnd mich selbs mit eigner Hand vnterschrieben / Das beschehen ist Mittwochs/ den 8. Junij der wenigern Christlichen Zahl im 608. Jahr.

Sibylla von N. geborne
von N. etc.

Porrò

Porrò Notarius, antequàm Retorsionis libellum conviciatori seu injurianti legitimè insinuet, in fidem ac testimonium actus sui, hoc vel simili modo subscribere solet: Insinuirt durch mich Theophilum N. Keyserlichen geschwornen Notarium zu N. in beysein vnd Gegenwertigkeit der Erbarn vnd Wolbescheiden N. vnnd N. Als Glaubwürdiger hierzu insonderheit erbettener Gezeugen. Actum Franckfurt Montags den 8. Augusti/ Anno Sechzehen Hundert vnd achte/ vmb die vier Vhren nach Mittag. 233

DE

DE OBLIGATIONIBUS, QUÆ QUASI EX DELICTO NAſcuntur,

TITULUS V.

PRINCIPIUM TIT.

Si judex litem ſuam fecerit: non propriè ex maleficio obligatus videtur. Sed quia neque ex maleficio, neque ex contractu obligatus eſt, & utique peccaſſe aliquid intelligitur, licèt per imprudentiam: ideò videtur quaſi ex maleficio teneri, & in quantum de ea re æquum religioni judicantis videbitur, pœnam ſuſtinebit.

SUMMARIA.

1 Methodi conſequentia, ſeu ratio ordinis.
2 Quaſi ſive improprium delictum quid ſit.
3 Tres quaſi delicti ſpecies.
4 Prima ſpecies, imprudentia malè judicantis.
5 Quando judex actione in factum Prætoriâ teneatur.
6 Litigatori appellanti actio in factum, adverſus judicem, à quo appellavit, non datur.
7 Pœna judicis, dolo malo iniquam ſententiam ferentis.
8 Medicus imperitè alicui medicinam adhibens, verè delinquit.

9 Di-

9 Diversitas inter Medicinam & Iurisprudentiam.
10 Medicus invitus curare non tenetur: tametsi judex invitus judicare cogatur.

OBligationum quatuor esse causas, constat: contractus, quasi contractus, delicta, & quasi delicta. Quarum tribus prioribus adhuc explicatis: restat nunc ultimo loco, ut & de quarto genere, id est, quasi delictis disseratur. Est autem quasi † sive improprium delictum; quando quis non ex dolo, vel latâ culpâ, sed magis ex imperitiâ, aut negligentiâ, vel alieno facto peccare dicitur, *arg. hujus tit. & l. si quis absentis. 5. §. si judex litem. & §§. seqq. ff. de oblig. & act. Mynsing. Schneidevv. Thadæus Piso, & alij in Rubric. hujus tit. Giphan. lib. 4. Disp. 35. th. 26. & num. 29. Schegk. in delibatis jur. Disp. 23. th. 1.* Ejus tres species † sub præsenti titulo (qui totus ad verbum, paucis à Triboniano interjectis, sumptus est, *ex d. l. si quis absentis. 5. §. si judex. cum seqq. ff. de obligat. & action.*) exponuntur. Prima species, † est *imprudentia malè judicantis*. Si enim judex per imprudentiam, sive inscitiam juris perperam pronunciat: propriè ac verè delinquere dici non potest: cùm dolo careat, sibique, quod rectissimè judicet, persuasum habeat. Quia tamen non omnino extra culpam esse videtur, qui malè, id est, aliter judicat, quàm legibus, aut constitutionibus, aut moribus, proditum est, *per princip. tit. infr. de offic. judicis:* nec prudentio-

(right margin numbers: 1, 2, 3, 4)

dentiores aut peritiores consulit: utique quodammodo peccare, & quasi delinquere intelligitur: ac proinde quasi ex maleficio, in factum actione Prætoriâ parti læsæ tenetur; in quantum alterius judicis religioni æquum videbitur, *ut hîc in princ. d. l. si quis absentis. 5. §. si judex. ff. de oblig. & act. l. ult. ff. de var. & extraord. cognitionib.* Ita demum autem judex,
5 qui † perperam judicando litem suam fecit, id est, litis periculo se obstrinxit, actione istâ in factum conveniri, pœnaque arbitrariâ affici potest: si pars læsa vel noluit appellare, vel propter paupertatem non potuit, *l. si procuratorem. 8. §. quod & ad actionem. vers. quid tamen, si paupertas. ff. mandati. l. 2. §. 1. ff. de custod. & exhibit. reor. Bartol. in sua quæst. 9. numer. 15. & seqq. Menoch. de arbitr. judic. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 339. num. 10 Bocer. class. 3. Disp. 17. de quasi delictis. thes. 11.* Nam litiga-
6 tori, † qui remedio appellationis utitur, hanc actionem in factum adversus judicem, à quo appellavit, dari non est æquum: quamvis expensas appellationis, si in appellationis judicio obtineat, à judice illo, à quo appellatum est, consequi valeat. *Thomas Linius, Borcholt, Vultejus num. 5. Schneid. num. 13. & alij in hoc princ. Bart. d. quæst. 9. n. 19. & Bocer. d. disp. 17. th.*
7 *12. & seqq.* Cæterùm si dolo † malo, datâ operâ, vel pecuniâ corruptus, aut gratia inductus iniquam fert sententiam judex: ex vero maleficio,

ficio tenetur: & ignominia notatus, totius litis veram solidamque æstimationem actori vel reo, quem sua sententia læsit, præstare cogitur, *l. filiusfamilias. 15. §. 1. ff. de judic. & l. ult. Cod. de pœna judicis, qui malè judicavit, &c. Vaud. lib. 1. quæst. 1 Pacius in Epit. jur. disp. 16. th. 46. Balduinus hîc in verb. licet per imprudentiam, &c. Sed quomodo, & quando judex, qui vel per imperitiam, vel per sordes injustè judicavit, puniatur: multis cognitu dignis extensionibus, & limitationibus, post alios, accuratè explanat Menochius d. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 4. cas. 339. & 342. & Prosper Farinacius part. 3. prax. criminal. quæst. 111. artic. 14. n. 360. cum seqq. & artic. 16. num. 435. & plurimis subseqq quos, qui volet, consulat.*

Quod porrò dicitur; judicem, qui per imperitiam malè judicavit, non ex vero sive proprio, sed quasi ex delicto obligari: huic non obstat, quòd Medicus, † qui imperitè medicinam alicui adhibuit, verum delictum committat, adeóque actione legis Aquiliæ teneatur, *§. imperitia quoq. 7. ubi latè Hotomanus. sup. de lege Aquil. l. qua actione. 7. in fine. & l. seq. ff. eod. Donellus lib. 15. Commentar. cap. 27. circa finem. pag. 459. & cap. 42. in fine.* Etenim ista diversa esse, non absurdè (meo quidem judicio) quis responderit. Tum quia Romanis Medicorum † servile & abjectum munus fuit, *arg. l. Thais. 41. §. Lucius. 6. ff. de fideicom.* 8 9

liber-

libertat. l. alimenta. 16. §. 1. ff. de aliment. vel cibariis legat. ac Medicina à liberalibus disciplinis disjuncta, *argum. l 1. §. 1. ff. de var. & extraord. cognit.* & Romam sine Medicis annos amplius sexcentos floruisse, testis est Plinius *lib. 29. c. 1. Aristot. Ethic. lib. 1. c. 13. lib. 2. c. 3. lib. 5. c. 9. Flamin. Nobil. de homin. felic. c. 10. lib. de honore. c. 6. Picolom. de moral. Philosoph. grad. 8. c. 30. hosq; referens Petrus Heigius part. 2. q. 26. num. 11.* Scientiam autem civilem ac legitimam, utpote sine qua neque civitas, neque domus ulla, vel ad momentum subsistere potest, non modò artium, sed etiam scientiarum omnium moderatricem & architectonicen, præstantissimi Philosophi, Plato & Aristoteles definiverunt: *ut post Bodinum lib. 3. de Rep. cap. 8 à se citatum, tradit hîc in suis notis Antonius Matthæus. Eâdem de re inspiciatur Tiraquell. de nobilitat. cap. 31. num. 361. & seqq. ubi legalem scientiam esse honorabiliorem præstabilioremq; medicinâ, rationibus non contemnendis ostendit.* Tum quia Medicus artis suæ peritiam profitetur, eamque sæpè proclamando vendit: judex verò non item: cùm non rarò etiam idiotæ, legumque imperiti in judices (licèt non usque adeò utiliter) eligantur, *argum. l. certi juris. 17. ubi Dd. C. de judic. Sed ea de re pleniùs tractant Hotomanus in quæst. illustr. 28. Robertus lib. 3. sent. c. 3. Coras. lib. 5. Miscell. c. 19. Vultejus lib. 1. disceptation. jur. cap. 8. & Ben-*

Benderus in tract. de reviſ. concluſ. 4. num. 36. Tum etiam, † quia nullibi jure diſertè proditum eſt, quòd Medicus curare invitus cogitur: atque adeò ſua ſponte curationem ſuſcipit: & facto aliquo corporeo in corpus dat damnum. At judex malè iudicans, neque corpore, neque in corpus damnum dat: ac ſæpenumero invitus conſtituitur: & nolens volens iudicare compellitur, *l. ult. §. judicandi. 14. ff. de munerib. & honorib. l. pen. § 2. ff. de vac. & excuſ. muner. Vultejus. hic num. 3. Oleman. ad lib. 4. diſp. juris civil. Giphany, Diſp. 35. num. 30. noviſſime Wegnerus Diſp. 14. th. 9. ad lit. b. in fin. & Hœnon. diſp. 18. controverſ. 34.* 10

§. *Item is, ex cuius cœnaculo. 1.*

Item is, ex cujus cœnaculo, vel proprio ipſius, vel conducto, vel in quo gratis habitat, dejectum effuſumve aliquid eſt, ita ut alicui noceret: quaſi ex maleficio obligatus intelligitur. Ideo autem non propriè ex maleficio obligatus intelligitur: quia plerunque ob alterius culpam tenetur, aut ſervi, aut liberi. Cui ſimilis eſt is, qui eâ parte, quâ vulgò iter fieri ſolet, id poſitum aut ſuſpenſum habet, quod poteſt (ſi ceciderit) alicui nocere: quo

casu pœna decem aureorum constituta est. De eo verò, quod dejectum effusumve est, dupli, quantum damni datum sit, constituta est actio. Ob hominem verò liberum occisum, quinquaginta aureorum pœna constituitur. Si verò vivat, nocitumque ei esse dicatur: quantum ob eam rem æquum judici videtur, actio datur. Judex enim computare debet mercedes medicis præstitas, cæteráque impendia, quæ in curatione facta sunt: præterea operas, quibus caruit, aut cariturus est ob id, quòd inutilis est factus.

SUMMARIA.

1 Altera species quasi delicti, dejectio vel effusio.
2 Habitator quando quasi, quando item verè delinquere censeatur.
3 Ipse habitator tantùm, non dominus ædium aut hospes, in factum actione Prætoria tenetur.
4 An & quatenus plures in eodem cœnaculo habitantes, singuli in solidum conveniri possint.
5 Semper ea loca, per quæ vulgò iter fieri solet, securitatem suam habere debent.
6 Differentia inter positum & dejectum.
7 An & quatenus mulieres, viridaria in ollis ante fenestras licitè habere queant.
8 Positi & suspensi, item dejecti vel effusi pœna.
9 Liber homo æstimationem non recipit.
10 In eum, cujus culpa liber homo est occisus, pœna 50. aureorum constituta.

Secun-

SEcunda species quasi delicti est, *dejectio vel effusio ex cœnaculo facta.* Is siquidem, cujus 1
ex † cœnaculo, vel conducto, vel proprio, vel in quo gratis habitat, aliquid dejectum effusumve fuerit, ita ut prætereunti nocuerit, quasi ex delicto obligatus intelligitur, *hîc, & l. si quis absentis. 5. §. is quoq; ff. de obligat. & act.* Ratio: quia habitator quodammodo in cul- 2
pa est, & quasi deliquisse videtur; quòd in suo cœnaculo habuit incautum & improvidum servum, aut liberum, qui quid dejecit, vel effudit, quod alteri noceret. Sanè si non alterius, sed ipsius inhabitantis culpa, ex cœnaculo quid dejiceretur, vel effunderetur, quod noceret alteri: inhabitans verè delinqueret, sicque ex delicto, lege Aquilia teneretur, *ut rectè Borcholt. & Piso hîc tradiderunt.* Cæterùm ipse † habitator tantùm in factum actio- 3
ne Prætoria, non dominus ædium, aut hospes, tenetur, *l. 1. §. hæc in factum. & § penult. ff. de his, qui effuderint, vel dejecerint. Schneidevv. h. n. 5.* Quòd si plures † in eodem cœnaculo 4
habitaverint, ex quo aliquid dejectum effusumve fuerit: in quemlibet ista in factum dabitur actio: cùm scire sit impossibile, quis dejecerit, vel effuderit. *d. l. 1. § fin. cum l. seq. ff. de his qui dejec. vel effud.* Et quidem unusquisque inhabitantium in solidum conveniri poterit: ita tamen, ut unius solutio cæteros liberet: & ut is, qui solidum solvit, adversus reliquos,

vel ipsum deiectorem, regressum habeat, *l. & quidem. 3. & l. si verò 5. §. cùm autem. ff. eod.* Si autem duo, vel plures, in eâdem domo habitent, sed distinctis & separatis cubiculis: actio in eum solùm datur, qui eam partem inhabitaverit; unde deiectum effusumùe est. *d. l. si verò. 5. in princ. ff. d. t.* Et parvi refert, si quid deiectum vel effusum fuerit, utrùm in publico, an privato loco sit factum: dummodo per eum vulgò iter fiat: item, sive interdiu, sive nocte sit deiectum; modò & nocte ibi iter
5 fieri soleat. Semper enim † ea loca, per quæ vulgò iter fieri consuevit, securitatem suam habere debent, *præalleg. l. 1. §. 1. & §. parvi autem. & l. hoc edictum. 6. §. 1. ff. eod tit.*

Porrò ei, ex cuius cœnaculo quid dejicitur, vel effunditur, quod alteri nocet, similis est ille, qui eâ ædificii parte, qua vulgò iter fieri solet, id positum aut suspensum habet, quod potest, si ciciderit, alicui nocere, *hoc §. nostro. versic. cui similis. & d. l. si quis 5. §. is quoq;. versi. cui similis. ff. de oblig. & act.* Ex his autem
6 verbis (*quod potest, † si ceciderit, alicui nocere*) differentia inter positum, & deiectum intelligitur. Nam deiecto quis tenetur, si noceat: posito tenetur, etiamsi non noceat, sed nocere possit: quia metus ipse à Prætore punitur. Verùm si ita sit positum, ut prætereuntibus nocere nequeat, non tenetur. *prædicta l. si verò. 5. § Prætor ait, cujus casus. 11. ff. de his, quid effud.*

vel de-

vel dejecerint. Giphan. hîc in vers. quod potest, &c. Hinc mulieres chelidonia & amaracos, sive viridaria in ollis ante fenestras licitè 7
habere queunt: si videlicet ita firmiter hæreant, ut verisimiliter cadere, & transeuntibus damnum inferre non possint, *ut post Angel. hîc notat Schneidevv. num.12.* Cæterùm positi
& suspensi † pœna est decem aureorum: de- 8
iecti vel effusi pœna est dupli: excepto libero homine. Etenim is vel occisus est; vel tantùm ei nocitum. Si est occisus; pœna est 50. aureorum: si tantùm ei nocitum; pœna est arbitraria, *hoc §. & l. ult. ff. de his, qui effuder. vel dejecer.* Ratio, cur in libero homine nova sit pœna, & non prior dupli, hæc est: quia liberi hominis nullum est duplum. Quid ita? quia nullum eius est simplum. Cur? quoniam li-
ber † homo æstimationem non recipit, *l. ex* 9
hac lege. 3. ff. si quadrup. pauper. fecis. dicat. d. l. 1. §. sed cùm homo. & d. l. ult. in fin. ff. de his, qui effuder. vel deiecer. l. 2. §. cùm in eadem. vers. corporum ff. ad L. Rhod. de iactu. l. libertas 106. ff. de reg. iur. Giphan. hîc in vers. ob hominem verò, &c. Schegk. in delibat. iur. Disp. 23. thes. 5. Farinac. lib. 1. praxis criminal. tit. 3. quæst. 18. num. 98. Gilhausen in Commentar. de iniur. & famos. libell. §. 2. num. 18. Sed tamen, ne impunè ferat is, cuius culpâ liber homo occisus fuit, leges quinquaginta aureorum pœnam constituerunt, *hîc, & citatâ l. 1. in princip.*

& §. sed cùm homo. Digest. de his, qui effuderint, &c.

§. *Si filiusfamiliâs. 2.*

Si filiusfamiliâs seorsim à patre habitaverit, & quid ex cœnaculo ejus dejectum effusumúe fuerit, sive quid positum suspensumúe habuerit, cujus casus periculosus est: Juliano placuit, in patrem nullam esse actionem, sed cum ipso filio agendum esse. Quod & in filiofamiliâs judice observandum est, qui litem suam fecerit.

SUMMARIA.

1 Quando in filiumfamiliâs, ex quasi maleficio in factum actio detur.
2 Actio de peculio in patrem, ex filiifamiliâs contractu competit.
3 Quatenus in delictis, à filiofamiliâs perpetratis, pater de peculio obligetur.
4 Iudicio quasi contrahitur.
5 Vtrùm filiofamiliâs, qui peculium non habet, per sententiam condemnato, pater legitimam dare cogi possit.
6 Legitima liberis jure naturali debetur.
7 Patre vivo, filius legitimam petere nequit.
8 Pater bona sua malè consumere, sicque filium legitimâ defraudare potest.
9 Quatenus filius, etiam vivo patre, dominus bonorum paternorum existimetur.
10 An de alimentis filio debitis, pater condemnationem solvere teneatur.
11 Nunquid id, quod pater pro condemnatione filii solvit, in legitimam computetur.

Quam-

QUamvis paterfamilias, ex cujus cœnaculo vel domo quid dejectum effusumve fuerit, pro liberis & servis, proque tota familiâ, ex quasi delicto obligetur, *ut §. præcedenti didicimus:* si tamen † filiusfamilias seorsum à patre habitaverit, & quid ex cœnaculo ejus projectum vel effusum fuerit, sive quid positum periculosè, suspensúmve habuerit: nulla in patrem, sed in ipsum filium, ex quasi maleficio in factum actio dabitur, *hoc §. & l. 1. §. si filiusfamilias ff. de his, qui effuder. vel dejecerint. l. si quis absentis. 5. § is quoq;. vers. ideo si filiusfamiliâs. ff. de obligat. & act.* Cur verò hoc casu, quo filiusfamiliâs seorsim habitat, non detur hæc actio de effuso vel suspenso in patrem, aut saltem actio de peculio, ratio hæc est: quia, *inquit Vlpianus,* non ex contractu venit, *d. l. 1. § si filiusfamilias. ff. de his, qui effud. &c.* hoc est; quia actio de peculio in patrem, ex filiifamiliâs contractu competit, † non ex delicto. *§. præterea. infr. Quod cum eo, qui in alien. potest. &c. l. si quis. 44. ff. de pecul.* Hoc autem est quasi delictum. Nec huic refragatur *l. licèt. 3. §. ex furtiva. 12. ff. d. tit. de peculio.* ubi ex furto, adeóque delicto, à filiofamilias commisso, in patrem de peculio actio datur. Etenim in delictis, à filiofamilias perpetratis, † non obligatur pater de peculio: nisi quatenus ex iis peculium locupletatum est, *d. §. ex furtiva.* vel

1 (margin, beside "didicimus: si tamen † filiusfamilias")
2 (margin, beside "competit, † non ex delicto")
3 (margin, beside "à filiofamilias perpetratis, † non obligatur")

condemnatus iam est filius. *l. &, si condemnatus. 35. ff. de noxalib. act.* quia tunc non ex deli-
4 cto,† sed improprio contractu filii, pater obligatur. Judicio enim quasi contrahitur, *d. l. 3. §. idem scribit. 11. ff. de pecul.*

Idem quoque observandum esse, monet hîc in fine Justinianus: si filiusfamilias iudex per imperitiam malè iudicando litem suam fecerit, id est, damnum partis læsæ in sese transtulerit. Nam & eo casu pater excusabitur: filiusque eatenus tantùm, quatenus in peculio est, conveniri poterit, *l. filiusfamiliâs. 15.*
5 *ff. de iudiciis.* Sed an † filiofamilias, qui peculium non habet, per sententiam condemnato, pater cogi possit ad dandam legitimam, controversum videtur? Et negativa opinio est probabilior, *argumento l. tam ex contra-*
6 *ctib. 57. ff. d. tit.* Etsi enim liberis † iure naturæ legitima debetur, *l. scripto. 7. in fin. ff. unde liberi. l. cùm ratio naturalis. 7. ff. de bonis damnator. l. scimus. 36. §. illud. ibi, debito naturali. C. de inoffic. testamento. Novell. 1. in præfat. §. primum itaq; secundùm ipsam naturam, &c. & u-*
7 *biq; Gothofredus:* tamen id verum † tantùm est, patre mortuo: hoc quippe vivo, filius nihil iuris in bonis eius obtinet, neque legitimam petere potest. *Glos. fin. & Iason numero 56. in Authent. si qua mulier. C. de SS. Eccles. Guido Papæ quæst. 486. Modestin. Pistor. con-*
8 *sil. 2. num. 14.* adeò, ut in facultate † sit patris viventis,

ventis, bona ſua malè conſumere, imò & in mare proiicere, ſicque filium legitimâ defraudare, *prout affirmarunt Specul. in tit. de execut. ſentent §. ſequitur. 2. n. 11. circa fin Bald. in proœm. C. col. 4. verſ. juxta hoc quæro. Dec. conſ. 557. n. 7. & Scheidevvin. hîc. n. 2.*

9 Neq; movet, quòd filius etiam vivo patre quodammodo dominus bonorum paternorum exiſtimetur, *l. in ſuis. 11. ff. de liber. & poſth.* Hoc namque procedit, quoad alimenta, quæ filius ex bonis paternis percipit; & quoad ſpem certam ac indubitatam futuræ ſucceſſionis, ſi bona apud patrem permaneant: *ut docet Bart. ſuper Rubr. ff. de pecul. & Menoch. conſil. 250. num. 106.* Sed & de † alimentis filio debitis, pater condemnationem ſolvere non tenetur: cùm illa etiam poſt condemnationem debeantur, *leg. is, cui. 11. ff. de aliment. vel cibar. legat.* & pater indiſtinctè ad ea præſtanda non aſtringatur, quando ſcilicet filius operari, ſicque ſe exhibere poteſt, *l. ſi quis à liberis. 5. §. ſed ſi filius. ff. de agnoſcen. & alend. liber. Specul. loco præcitato. Schneidevvin. hîc n. 2. in fine. ubi & alios allegat.* At quid, ſi pater † eo caſu, quo filius non habet peculium, pro condemnatione filii ſolverit: nunquid illud in legitimam computabitur? Id quod itidem negatur: ſi modò pater non neceſſitate aliquâ coactus, ſed merâ liberalitate, vel pietate, aut miſericordiâ ductus, ſolverit. *Verùm hæc de*

(margin numbers: 10 beside "conſil. 250 … filio" line; 11 beside "fine. ubi … eo" line)

quæstione videatur Baldus in l. omnimodo. 30. §. imputari. C. de inoffic. testam Schneidevv. in hoc §. n. 3. aliiq; ab eo memorati.

§. *Item exercitor navis. 3.*

Item exercitor navis, aut cauponæ, aut stabuli de dolo aut furto, quod in navi, aut cauponâ, aut stabulo factum erit, quasi ex maleficio teneri videtur; si modò ipsius nullum est maleficium, sed alicuius eorum. quorum operâ navem, aut cauponam, aut stabulum exercet. Cùm enim neque ex maleficio, neque ex contractu sit adversus eum constituta hîc actio, & aliquatenus culpæ reus est, quòd operâ malorum hominum uteretur: ideo quasi ex maleficio teneri videtur. In his autem casibus in factum actio competit, quæ heredi quidem datur, adversus heredem autem non competit.

SUMMARIA.

1 Tertia quasi delicti species, damnum in navi, cauponâ, stabulo datum.
2 Nautæ qui dicantur.
3 Caupones & stabularii qui.
4 Pœna huius quasi delicti.
5 Vtrùm, si viator hospitio receptus, furtum alicui in caupona

caupona fecerit, caupo ob id furtum, in duplum conveniri possit.

6 Intellectus leg. 2. ff. naut. caup. stabular. &c.

7 Duo edicta de nautis, cauponibus, & stabulariis proposita

8 An & quatenus quis invitus cogi possit, recipere hospites.

9 Notarii an ad confectionem instrumentorum cogi queant.

10 Ecquid, si hospes cauponi bulgam suam signatam tradiderit, ac manè dixerit, ex ea quasdam res esse subtractas juramento hospitis super rebus amissis credatur.

11 Ex omnibus quasi delicti generibus, actio in factum nascitur.

Tertia quasi delicti species est, *damnum in navi, cauponâ stabulo sive diversorio datū.* 1
Nautæ siquidem, caupones, stabularii, si dolo, aut furto eorum, quorum opera utuntur, damnum iis, quos receperunt, datum fuerit, quasi ex delicto seu maleficio obligantur: dūmodo nihil ab ipsis fraudis sit admissum. Alioquin enim id nō quasi maleficium, sed verum furtum esset: adeoq; iidem furti tenerentur. *h. §. nostro. l. si quis. 5 §. ult. ff. de obl. & act. l. pen. & ult. & tot. tit. ff. naut. caup. stabul. l. unic. ff. furti adversus nautas, caupones, stabula, &c. Giphan. lib. 4 disp. 35. th. 30. & ibi Oleman. in suis not. n 33. & seq.* Licèt verò nautæ † omnes appellentur, 2
qui navigandi causa in navi operā pręstant: hîc tamen duntaxat eum nautam accipere debemus, qui navem exercet; hoc est, ad quē totius navis commoda & obventiones pertinent: sive is dominus navis sit; sive à domino navem condu-

conduxerit, *leg. 1. §. qui sunt igitur ff. naut. caupon. stabular. l. 1. §. exercitorem. ff. de exerc. act.*

3 Caupones quoq; & stabularios † æquè eos accipimus, qui cauponam vel stabulum exercent, institoresve eorum, qui vulgò Factores hospitii nominantur, *d. leg. 1. §. caupones. ubi Bald. ff. naut. caupon. stabul.* Pœna autem hu-
4 jus † quasi delicti (quam Justinianus Imper. hìc omisit) est dupli, ut in actione furti: estq; in potestate eius, cui res surrepta est, utrùm velit cum exercitore honorario sive prætorio jure, an cum fure actione furti, quæ civilis est, experiri, *d. l. unic. §. 2. & 3. ff. furti advers. naut. caup. stab. &c.* Quòd si plures exercitores sint; unusquisq; pro sua tantùm p rte, quâ exercet, convenitur, *prædicta l. ult. §. si plures. ff. nautæ, caupon. stabul. &c.*

5 Hoc loco in quæstionem vocatur: si viator hospitio receptus, furtum alicui in caupona fecerit, an caupo ob id furtum, in duplum conveniri possit? Atque cauponem viatorum factum non præstare, & consequenter propter furtum ab illis factum conveniri non posse, responsum est, *dict. l. unic. §. caupo. ff. furti advers. naut. caupon. stabul. & l. licèt. 6. §. in factum. ff. naut. caup. stabular.* Nec refragatur
6 Caius † *in l. 2. ff. eod.* ubi ait, cauponem viatorum factum præstare debere. Nam cum Accursio, quem cæteri omnes sequuntur, respondendum est: cauponem ob furtum viatorum

torum conveniri posse in factum de recepto actione, quæ quasi ex contractu ortum trahit, & in simplum adversus cauponem, propter damnum aut furtum, à viatoribus factum competit. Atq; de hac actione *opposita l. 2.* accipienda est. At Jurisconsultus *in d.l.unic.& in d.l. licèt. 6. ff. dictis titul.* loquitur de actione, quæ ex quasi delicto adversus cauponem, in duplum descendit, & propter furtum vel damnum, à viatoribus datum, contra eundem nequaquam conceditur. Igitur ad huius † rei 7
evidentiam, diligenter notandum est: duo edicta fuisse de nautis, cauponibus, & stabulariis: quorum altero Prætor in factum actionem de recepto proposuit, quæ quasi ex contractu oritur: altero in factum actionem ex quasi delicto, in duplum. Illa est rei persecutoria: & ideo in heredem datur, *l.3. §. hæc autem. ff. naut. caupon. stabular.* hæc pœnalis est; ideoqúe in heredem non competit, *l.ult.§.ult. ff. eod.* In illa actione nauta, caupo, stabularius præstat factum omnium, etiam vectorum, id est, qui navi vehuntur, & viatorum, hospitumúe, *prædicta l.1. §. finali. & d. l. 2. & d.l.3. ff. d. tit.* in hac verò actione exercitor non tenetur nomine vectorum, aut caupo nomine viatorum: sed eorum, qui habitandi causâ in caupona sunt, vel quorum operâ exercitor utitur, *l.pen. & ult. ff. naut. caup. stab. & ibi Franc. Duarenus. Schneidevvin. h. num. 3. & 4. Bocer.*

claß.

claß. 3. Disp. 17. thes. 46. Bonifac. in tract. de furt. §. 8. num. 11. & 12. Gilbertus Regius lib. 2. ἐναντιοφανῶν. c. 7.

Circa hanc materiam & hoc quæri potest:
8 An † quis invitus cogi possit recipere hospites? Nos in arbitrio cuiusq; esse, ne quem recipiat, breviter respondemus, *l. 1. § 1. ff. nautæ, caup. stabularii, ut recepta restituant.* Sed illud in advenientis multæ militiæ casu, *l. 1. C. de metat. lib. 12. & argum. l. 1. C. de Episc. & Cleric.* item si quis hospitari cœperit, vel hospitii signa ostentaverit, non obtinet, *l. unic. §. ult. ibi, nec repellere potest. ff. furti advers. naut. caupones, stabular. argum. l. in commodato. 17 §. sicut autem. ff. commodati.* Quibus tamen casibus, propter hospitum affluentiam, recusare quis jus hospitandi poterit: idque exemplo tabel-
9 lionum sive Notariorũ, † qui licèt, ut instrumenta conficiant, cogi possint *leg. placuit. 4. C. de collat. fundor. patrim.* tamen propter multitudinem contractuum, meritò excusantur. *Novell. 44. c. 1. nos autem credimus §. & non fingant, &c. Verùm de ista quæstione consulatur Bartolus in dict. leg. 1. §. 1. Digest. naut. caupon. stabular. & in d. leg. unic. §. servi. ff. furti advers. naut. caupon. stabular. Schneidevvin. hic numer. 7. Speckhan. cent. 1. quæstion. 23. Bocer. d. claß. 3. disp. 17. th. 47. Matthias Stephani cent. 4. q. 30. lit. B. & Bonifac. in d. tract. de furt. §. 8. n. 18. & seqq.*

Præterea

Præterea quotidiana illa & elegans hoc loco non ineptè movetur quæstio: Si hospes cauponi *(idem intelligendum de nauta & stabulario)* bulgam suam vel arcam clausam & signatam tradiderit, ac manè dixerit, ex bulga, arcáve quasdam res esse subtractas, an juramento hospitis super rebus amissis credatur? Et Doctores communiter negativè concludunt: nisi bulga vel cista aperta & resignata restituatur: quia tunc eo ipso, quòd bulga sive cista resignata restituitur, dolus cauponis præsumitur; *Jason in l. in actionib. 5. n. 41. ff. de in lit. jurand. Bald. in Rubr. C. depositi. in princip. Angel. in hoc §. n. 4. & Schneidevv. n. 5. Innoc. in cap. super eo. ult. De iis, quæ vi metusve caus. fiunt. Stephan. d. cent. 4. q 30. lit. A. Paris. consil. 74. n. 5. & seq. vol. 1. Specul. in tit. de furtis. §. unic n. 3. Clarus lib. 5. sentent. § furtum. nu. 27. Mascard. in tract. de probat. conclus 507. vol. 1. Menoch. de arbitr. jud. q. lib. 2. cent. 3. cas. 208. n. 26. & seqq. Bonifac. in sup. allegato tractat. de furt. §. 8. n. 25. & seqq. qui post alios quæstionem hanc latissimè pertractant.* 10

Deniq; ultimus huius §. versiculus *(in his autem casibus, &c.)* non ad proxima tantùm verba de exercitoribus, *ut Eguinarius Baro hic, & alii quidam putant*, sed ad omnia priora quasi delicti genera pertinet, *docente hic Giphanio.* Nam ex omnib. actio in factū nascitur: & ex omnib. ea actio, cùm rei persecutionem conti-

contineat, heredi datur: contra heredem verò, cùm pœnam quoque complectatur, non competit, *l. ult. ff. de extraord. cognit. l. 1. §. hæc in factum. leg. si verò plures. 5. §. Prætor ait. & §. hæc autem actio. & § ult. ff. de his, qui effuderint, vel dejecerint. leg. Julianus. 16. ff de judiciis leg. ult. §. 1. & §. fin. ff. nautæ, caup. stabul. ut recepta restituant. cum similibus.*

DE PVBLICIS JUDICIIS,

TITVLVS XVIII.

PRINCIPIUM TIT.

Publica judicia neque per actiones ordinantur, neq; omnino quicquam simile habent cum cæteris judiciis, de quibus locuti sumus: magnaq; diversitas eorum est, & in instituendo, & in exercendo.

SUMMARIA.

1 Præcipuum Legislatoris officium est, non tantùm bonos tueri; sed & malos punire.
2 Respublica duabus rebus continetur; pœnis, & præmiis.
3 Virtus sibi ipsi est pulcherrima merces.
4 Omnia iudicia aut finiendarum litium, aut puniendorum maleficiorum causa introducta.

5 Ratio

5 Ratio ordinis, & dispositio tituli.
6 Publicorum & privatorum judiciorum differentiæ.
7 In iudiciis privatis libellus conventionis à Prætore impetrandus: non item in publicis.
8 In publicis judiciis in sive subscriptio necessaria: secùs in privatis.
9 Subscriptio cur inventa.
10 In judiciis privatis jurandum de calumnia: in publicis minimè, secundùm quosdam.
11 Inscriptionis solennitas hodie sublata.
12 In privatis judiciis locus spectatur, ubi contractum, &c. in publicis non item.
13 Privata & publica judicia quomodo, & à quibus judicibus exercebantur.
14 In judiciis publicis, non privatis, quæstiones adhibendæ.
15 Publica iudicia biennio, privata triennio finienda: quod tamen hodie non servatur.
16 In privatis & publicis iudiciis cui incumbat probatio.
17 In publicis iudiciis damnatum semper infamia sequitur: rarò in privatis.
18 In quibus iudicia publica conveniant cum privatis sive civilibus.
19 Appellatio in causis criminalibus hodie non permissa.
20 An iure canonico omnia iudicia sive crimina sint publica.

PRæcipuum hoc laudati & cordati Legislatoris munus est: non solùm bonos omnes salvos & incolumes cupere, eosqúe constanter tueri, & condignis præmiis afficere: sed etiam malos acriter coërcere, pœnisqúe competentibus subiicere. His namque qui parcere conatur: illis nocere non immeritò existimatur, *teste hîc ad rubric. Petro Heigio. num. 1.* Ideoq; † nulla unquam Respublica (quæ, *secundùm Solonem*, duabus

Xx rebus

rebus continetur; pœnis & præmiis, *Plutarchus in Solone)* diu beata, & suo in flore atque vigore conservata fuit: quæ virtutibus debitum honorem ac præmia denegavit, & sceleribus gravibus, graviora supplicia non imposuit. *Joan. Bodin. lib. 4. de Magorum dæmonomantia. cap. 5.* Licet enim splendidum vir-
3 tutis † sit nomen; & virtus sibi sit longe pulcherrima merces, *juxta Silium libr. 3. Punicorum:*

Non tamen (canente Poeta *) invenies multis*
de millibus unum,
Virtutem precium qui putet esse suum.
Ipse decor recti facti, si præmia desint,
Non movet: & gratis pœnitet esse probum.

Præterea ut in corpore, si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri secariq; patimur; ut membrorum aliquod potius, quam totũ corpus intereat: sic in Reipubl. corpore, ut totum sit salvum, quicquid est pestiferum aut noxium, amputandum est, teste *Cicer. 8.*
4 *Philip.* Adde, quod † omnia judicia aut dirimendarum controversiarum, aut puniendorum maleficiorum causa comparata sunt, *ut idem Cic. pro Cæcinna scriptum reliquit: quem refert hic in Rubric. Mynsinger. num. 2.* Qua de
5 causa † recte Imperator Justinianus post civilium & privatorum judiciorum, id est, actionum sufficientem expositionem, ad publicorum judiciorum, sive criminum publicam animad-

animadversionem habentium, hoc est, accusationum tractatum progreditur: hocq; sub titulo quatuor potissimum explicat. I. Differentiam privatorum & publicorum judiciorum. II. Horum definitionem. III. Divisionem. IV. Partes, sive species & genera. Quod ad primum attinet, ait Imperator Justinianus: privatorum † & publicorum ju- 6
diciorum differentiam in his duobus positam esse: in instituendo sive ordinando, & in prosequendo seu exercendo. In instituendo quidem † primum, quod in privatis actio sive li- 7
bellus conventionis à Prætore impetrabatur: in publicis non item, *tit. C. de formul. & impetrat. action. sublat.* Deinde, quod in publicis inscriptio † sive subscriptio erat necessaria: in 8
privatis minimè, *l. ult. ff. de privat. delict. l. qui crimen. 3. C. de his, qui accusare non poss. tot. tit. ff. & C. de accusat. & inscript.* Quæ subscriptio *Vlpiano teste*, ob id inventa † est, ne facilè 9
quis prosiliat ad accusationem: cùm sciat, inultam sibi accusationem non futuram, hoc est, se talionis pœnam subiturum, si falsò accusasse deprehendatur; *leg. si cui crimen. 6. ibiq; Gothofredus. Digest. dict. titul. leg. penult. & ult. Cod. eod. l. ult. C. de calumniatorib.* Tum etiam, quòd in privatis † juratur de ca- 10
lumnia: in publicis sive criminalibus (cùm sufficiat inscriptio) secundùm nonnullos, neutiquam, *per hoc prin. ibi, neq; omnino quicquam*

simile, &c. argum. leg. 1. ff. de bonis eor. qui ante senten. mort. sibi consc. Ioan. Sichard. in l. 1. n. 6. & seq. C. de jurejur. propt. calumn. dand. & ibidem. Wesenbec. in Paratit. num. 7. & Cuiac. Novell. 49 in fin. Schneidevvin. in § 1. num. 7. sup. de pœn. tem litigant. Hackelman. quæst. illustr.
11 *Disputat. 13. thes. 19. lit. C.* Verùm † hodie cùm inscriptionis solennitas in usu esse desierit (eâ potissimùm ratione, ne metu propriæ salutis quis ab accusatione desistat, & sic sceleratissimi etiam impuniti relinquantur, *Gail. lib. 1. de pace publ. c. 9. n. 3. Godelman. in tractat. de magis, &c. lib. 3. c. 2. n. 7*) calumniæ juramentum ab accusatore præstandum esse, crebriùs obtinuit, *per d. l 1. & ibi gloss. in verb. quicquam. l. 2. in princip. ibi, in omnibus litib. C. de jurejur. propter calum. dand. c. 2. §. ult. ibi, in omnibus causis tit. de jur. cal. in 6. c. 1. ubi notabilis gl. in verb criminali. eod. tit. ibiq; Gothofred. in summa. n. 8. Iul. clar. lib. 5. sentent. §. fin. q. 18. nu. 3. Hanetonius in tract. de judicior. ord. c. de jurament. cal post medium. Bocer. class. 5. disp. 8. de jureiurando thes. 23. Petr. Gregor. Tholos. lib. 48. syntag. c. 7. n. 3. Arnold de Reyger in process. jud. disput. 5. concl. 10. Menoch. lib. 1. de arbitr. judic. q. 20. n. 3. Treutl. vol. 1. disp. 21. thes. 4. Brechter. in tract. de process. jud. c. 10. Ruland. in tract. de Commissar. & commissionib. lib. 2. c. 14. n. 13.* Insu-
12 per † in privatis judiciis locus diligēter spectatur, ubi contractum, ubi res sita, ubi fideicom-

missum

missum relictum. *l. heres. 19. l. argentar. 45. in prin. l. quod legatur. 38. & l. si fideicommissum. 50. ff. de jud. l. 1. & ult. C. ubi in rē actio exerceri deb. l. un. C. ubi de possess. agi oport. l. un. C. ubi de hered. agatur. & c. l. un. C. ubi fideicomm. peti oporteat, ibiq; Cuiac. in paratit.* In publicis non ita locus spectatur, ubi delicta sunt cōmissa: sed possunt ea etiam hodiè institui, ubicunq; reus deprehenditur. *arg. l. 1. C. ubi de criminibus agi oport. l. 1. C. ubi quis de curiali &c. Giphan. hîc, & Duar. ad tit. ff. de jud. c. de foro competente &c. Hucq; pertinent, quæ diximus in § pœna. 5. s. de oblig. quæ ex delict. nasc. n. 57. & seqq.*

In exercendo verò privata & publica judi- 13
cia differunt: primùm, quòd privata vel ab vno judice, & plerunque stante, eoq; privato, vel à tribus Recuperatoribus in Comitio fiebant: publica in foro, palàm & sub dio, ab ipsis Prætoribus (sex lictoribus tribunal eorū circumstantibus) sive quęstorib. pro tribunali in sella curuli sedentibus, quibus aderāt judices quinquaginta, aut sexaginta in subselliis sedentes, exercebantur: *ut Hotom. hîc docet.* Dein, in pu-
blicis tormenta † & quæstiones adhibentur: 14
in privatis nequaquam. *l. Divus. 9. & tot. tit. D. & C. de quæstionib. De quo videatur hîc Theoph. & Giphan. & Jacob. Lectius de publ. jud. in prin.*
pag. 7. Præterea, privata triennio: † publica & 15
criminalia, biennio sunt finienda, *l. properandum. 13. C. de jud. & toto tit. C. ut intra cert. temp.*

crimin.quæst.terminetur. Sed hodie ob processuum & causarum multitudinem, istud non observari, testatur Claud. de Battandier *in praxi causar.crimin. reg. 162. n. 3.* Adhæc, in † pri-
16 vatis solus actor ad probandum astringitur: in publicis non tantùm accusatori, sed etiam reo interdum, probationis necessitas incumbit, *l. qui accusare. 4. C de eden l.ubi.22.& l.ul.C.ad l. Corn.de fals. Myns. h.n.2. & Heigi. n.8.* Deniq;
17 in † public. damnatũ semper sequitur infamia in privatis non, nisi in paucis, *l.infamem.7.ff. h. t. §. ex quibusdã. sup.de pœn. tem.litig. eleganter Marq.Freher. in tract.de exist. adquir.libr. 3.de infamia.c.5. Porrò plures inter publica & priuata judicia differentias novissimè congessit Herm. Vult. hîc n.12.& seqq.& Tiber. Decian. in tract. crimin. lib 5. c. 5.*

18 Etsi autem hęc judicia differre hîc dicuntur in omnibus: quædam tamen sunt, in quibus conveniunt: ut in utrisq; requiritur libellus, *l. libellor. 3. ff. de accusationib. Auth. offeratur. C. de litis contest.* in utrisq; fit contestatio litis, *l. in SCtum. 15. § pen. ibi ante litem contestatam ff. ad SC. Turpill. Cuiac. obs. lib. 9. c. 21.* in utrisq: recipiuntur probationes, *argum. tot. tit. ff. & C. de probationib.* in utrisq; fertur sententia, *Vult. hîc n.11.* in utrisq; etiam permittitur appellatio, *l. litigantib. 14. l. & in maiorib. 20. ubi gl. & l. addictos. 29. C. de appellationib. l. 2. C. si pend. appellat. mors interven. & l. 2. C. quorum appell. non recip.*

Enim-

Enimverò approbatâ† consuetudine Germaniæ in publicis seu criminalib. appellatio non admittitur, *Ordin. Camer. Imp. part. 2. c. 28. §.* Item / nach dem / ꝛc. *Andr. Gail lib. 1. obs. pract. obs. 1. n. 28. Myns. obs. 98. cen. 2. Jul. Clar. lib. 5. sen. §. fin. q. 94. n. 3. Emanuel. Soar. in thesaur. recept. sent. lit. S. n. 92. Treutl. vol. 2. Disp. 33. th. 3. sub lit. K. & dict. sup. in §. in summa. 10. n. 67. de injuriis.* 19

Cæterùm jure canon. omnia crimina publica, adeoq; differentiã privatorum & publicorum judiciorum sublatã esse, opinatur *gl. in can. infames. 17. in verb. fures. caus. 6. q. 1. Jo. Faber in §. 1. h. t. Clar. d. lib. 5. sent. §. 1. n. 6. Theod. Petr. concl. crim. 2. lit. f. & alii ab his designati.* Sed ista hęc opinio, utpote à manifestis juris canonici textib. aliena, meritò reiicitur, *c. nullus servus. 3. q. 5. c. 1. cum seqq. 15. q. 3. c. si quis. § porrò simoniæ. 6. q. 1. c. 3. §. quòd verò. Qui matr. accus. poss. c. licèt. 14. c. sup. his. 16. & c. qualiter. 24. de accusat. c. per tuas. 32. in fin. de simonia. c. 1. de testib. in 6. Gœddæus part. 3. disp. 15. th. 1. lit. a. Jul. Pac. in Epit. jur. disp. 28. th. 19. Treutler. d. vol. 2. disp. 31. th. 1. lit. a. & Dn. Collega Halbritter. in eleganti disput. criminal. Anno 1599. habitâ, Respondente Georgio Schell, Franco. thes. 2.* 20

§. *Publica autem dicta. 1.*

Publica autem dicta sunt, quòd cuivis ex populo executio eorum plerunque datur.

SUMMARIA.

1 Publicorum judiciorum etymon & definitio.
2 Vera publicorum judiciorum nota.
3 Iudicia publica quomodo discernantur, à judiciis sive actionibus popularibus, &c.
4 Publica judicia cur sic dicta.
5 Ordo judiciorum publicorum vetus sublatus.
6 Procurator in iudiciis publicis, an & quando admittatur.
7 Probationes in judiciis publicis debent esse luce clariores.
8 Quis hodiernus publicorum judiciorum ordo, remissivè.
9 Quorum publicorum criminum accusatio, non cuilibet concedatur.
10 Accusare qui prohibeantur.
11 Duo Iudicia adversus duos reos subscripta habens, tertiam accusationem instituere nequit.
12 Suam suorumúe iniuriam prosequens, ab accusatione non excluditur.
13 Mulier utrùm ad accusandam necem mariti admittatur.
14 Nurus necem soceri vindicare potest.
15 Sponsa admittitur ad vindicandam mortem sponsi.
16 Maritus & sponsus æquiparantur.
17 Exceptio confirmat regulam in casibus non exceptis.
18 Plures an & quando eundem hominem accusare queant.
19 Vxor occisi nunquid in accusando liberis præferatur.
20 Quanta vis amoris coniugalis.
21 Liberorum in successione prima causa. & n. 28.
22 Vbi ratio legis cessat: ibi & eius dispositio cessat.
23 Amor & affectio vxoris erga maritum mortuum, post secundas contractas nuptias minuitur.
24 An uxor, liberis consentientibus, ad secunda vota transiens, accusationis prærogativam amittat.
25 Pœnæ uxoris, nuptias repetentis, quando locum non habeant.
26 Vxore accusare nolente, primus accusandi gradus parenti occisi deferendus.
27 Amor magis descendit, quàm ascendit.
28 Nullus affectus vincit paternum.
29 Prærogativa accusandi non defertur jure successionis, sed ratione affectionis erga interfectum, & n. 21.

30 Accu-

HOc §. publicorum judiciorum definitio videtur contineri: ut publica ſint, † quorum executio ſeu perſecutio ſive accuſatio, cuivis ex populo plerunque datur. *Et ita definiunt Anton. Gomez. tom. 3. variar. reſolut. c. 1. num. 1. & Clarus lib. 5 ſentent. §. 1. in princ. & alij nonnulli.* Sed verius eſt; his verbis definitionem non rei, ſed verbi ſive nominis, atque ἐτυμολογίαν tradi: *quemadmodum ſentiunt Weſenbecius hîc, & Duarenus lib. 1. Diſputat. anniverſ. cap. 37.* Nam publica judicia rectiùs, *meâ quidem opinione*, ita definiuntur: quòd ſint, quæ certâ aliqua lege conſtituta, ab unoquoque ex populo deferri, accuſarique poſſunt. Vera enim publicorum † judiciorum differentia & nota, quâ ab aliis propriè diſtinguuntur, eſt lex quædam certa; adeò, ut ſine lege nullum ſit judicium publicum. *l. 1. ff. h. t. l. non diſtinguemus. 32. §. Iulianus. ff. de receptis, qui arbit. recep. l. 3. §. ult. ff de prævaricatoribus. l. Manichæos. 4. §. 1. C. de hæret. & Manich. l. plagij. 13. C. ad leg. Fab. de plagiar. l. unic. C. de*

1
2

C. de mulieribus, quæ se propr. servis junxerunt. Placentin. de accusat. public. jud. tit. 3. num. 2. Lectius de publ. judic. in fine principij. Arumæus Exercit. Iustin. 20. thes. 6. Unde hac differentiâ
3 rentiâ † probè judicia publica discernuntur à judiciis sive actionibus popularibus, & à judiciis criminalibus privatis, & extraordinariis, putà crimine expilatæ hereditatis, stellionatus, termini moti, &c. *de quibus lib. 47. ff. tit. 19. & seqq. Bocer. class. 3. Disput. 9. per totam.* Etenim populares actiones (ut & extraordinaria quædam crimina) licèt omnibus pateant, *l. 1. & 4. ff. de popularib. act. l. 3. in princ. ff. de sepulch. viol. l. ult. in fine principij ff. de termino moto*: non tamen ob id publica sunt judicia: quippe lege non constituta. Quamvis actiones istæ eâ ratione, quòd omnibus & cuivis ex populo dantur, si spectes etymologiam, interdum publicæ quoque appellentur, *l. eum, qui. 30 §. in popularib. ff. de jurejur.* ut est actio albi corrupti: actio sepulchri violati: actio de via publicâ, &c. *de quibus in l. si quis id. 7. in princ. ff. de jurisdict. l. unic. §. hoc interdictum. 9. ff. ne quid in flum. publ. fiat. l. 1. ff. de locis & itiner. publ. l. 2. § 2. ff. ne quid in loc. publ fiat. l. 1. §. consequens. ff. de suspectis tutorib. leg. 3. in fin. ff. de sepulch. violat. Vultejus lib. 2. Jurispr. Rom. c. 25. n 3. & seqq.*

4 Ex his itaque jam intelligitur: publica judicia propriè ac verè ita dici à causa efficiente

putà

putà lege aliquâ, vel Senatusconsulto, vel constitutione Principis, *d. l. 1. ff. h. tit. d. leg. 3. §. ult. ff. de prævaricatorib. d. l. 4. §. 1. C. de hæretic. cum similib. Ioan. Robert. lib. 4. sentent. jur. c. 10. Mynsing. hîc in Rubric. num. 5. Gœddæus part. 3. disput. 15. th. 1. lit. A.* Quanquam aliis sic dicta videntur vel ab effectu, quòd dentur omnibus, *ut hîc, & l. palàm. 43. §. Senatus. ff. de ritu nupt. l. lege Cornelia. 30. §. 1. ff. ad l. Cornel. de fals. l. quamvis. 30. C. ad leg. Iul. de adult. Clar. d. lib. 5. sent. §. 1. num. 1.* vel à materia, quòd maximè Respublica publicis criminibus lædatur: & ita publica iudicia ratione materiæ, à privatis distinguit Plato *lib. 6. de legibus.* vel à forma, id est, propter ordinem alium in publicis, quàm in privatis observatum: *sicuti placet Cujacio lib. 8. observat. cap. 33.* Sed malè, Ordine namque iudiciorum † publicorum 5 vetere iam dudum sublato, manent nihilominus ipsa iudicia, *leg. ordo. 8. ff. h. tit. Petrus Heigius hîc num. 7. vide Henningum Wegner. Disput. 18. thes. 1. sub lit. b. & ea, quæ habentur sub §. 2. infr. hoc tit. num. 8.* Illud tamen † ad 6 formam adhuc pertinere videtur: quòd Procurator in istis iudiciis neutra ex parte admittatur: nisi ad allegandas absentium excusationes, *leg. inter. 10. & leg. accusatore. 13. §. 1. ff. eod. leg. reos. 3. & leg. tunc convenit. 15. C. de accusationib. leg. servum 33. §. publicè. & leg. absens. 71. ff. de procuratorib. Nicol. Vigel. in* consti-

constitutionib. Carolin. publicor. judic. c. 2. tit. 3. regul. 1. Iacob. Lectius de pub. judic. in princ. pag. 5. & 6. Eaq; de re explanatiùs actum est suprà, circa princ. tit. de iis, per quos agere poss. nu. 32. & aliquot seqq. nec judex, nisi adhibitis in consilium clarissimis viris, & causarum peri-
7 tissimis, legitimóque processu instituto, † & nisi probationes luce meridianâ clariores adsint, procedere aut condemnare debeat, *leg. custodias. 12. ff. h. tit. l. fin. C. de probat.* W*esenbec. in paratit. h. num. 4. Godelman. in tract. de magis. &c. lib. 3. c. 1. num. 20. & seqq. & c. 2. num. 10.*
8 Qualis autem hodie publicorum judiciorum ordo, intra Romani Imperii fines sit servandus: Imperatoris Caroli V. Constitutio causarum criminalium, Anno 30. promulgata, abundè demonstrat. *Eâdem de re videatur Georgius Obrecht. in tractat. de jurisdict. c. 8. num. 21. & seqq.*

9 Porrò Justinianus hoc loci verbo (*plerunq;*) exceptionem indicat, eamque duplicem: vel ratione criminis seu judicii; vel ratione personæ accusantis Sunt enim publica quædam crimina, quorum accusatio non cuilibet, sed certis tantùm, putà cognatis, conceditur: eaque duo sunt; adulterium, *de quo in d. leg. quamvis. 30. C. ad leg. Iul. de adulter.* & falsum in supposito partu, *de quo in d. l. lege Cornelia. 30. §. 1. ff. ad leg. Cornel. de fals. Ea de re post alios fusè explicat Ioan. Bonifacius in tract. de furt. §.* *corpo-*

corporalis. 7. num. 33. & aliquot. seqq. Deinde personæ sunt quædam, quibus accusandi jus non competit: *de quibus in l. qui accusare. 8. & duab. seqq. ff. de accusationib.*

Et sanè accusare prohibentur alii, propter 10
ætatem, ut pupillus: alii propter sexum, ut mulier: aliqui propter Sacramentum, ut milites: nonnulli ob delictum, ut infames: quidam ob munus publicum, ut Magistratus: alii propter statum, ut servi: alii ob paupertatem, ut qui minus 50. aureis in bonis habent (qui tamen hodie ab accusando non repelluntur, si bonæ honestæque fidei sint & vitæ, *Jul. Clar. lib. 5. sent. §. fin. quæst. 14. num. 19. Gothofred. ad leg. nonnulli. 10. ff. dict. tit.*) alii ob suspicionem calumniæ; ut illi, qui falsum testimonium subornati dixerunt: item hi, qui nummos ob accusandum, vel non accusandum acceperunt, *dict. leg. qui accusare. 8. cum 2. sequentib. & leg. is, qui judicio. 4. ff. de accusationib. l. 2. ff. de reg. juris. leg. vix certis 53. ff. de judic. & similibus. Albertus de Gandino in tract. de maleficiis. Rubr. 2. qui accusare poss. vel non. latè & egregiè Tiber. Decian. in tractat. crimin. lib. 3. c. 6, 7. 8. & multis sequentib. Prosper Farinacius in praxi crimin. lib. 1. tit. 2. quæst. 12. & sequentib. Gœddæus d. part. 3. disput. 15. thes. 6. Lectius de public. judic. ad dict. leg. 8. ff. de accusat. pagin. 91. & sequentib. Schneidevvin. in princ. hujus tit. num. 6.*

Sed

11 Sed & is, qui duo iudicia adversus duos reos subscripta habet, tertiam instituere accusationem nequit, *dict. leg. 8. versic. propter turpem. ff. de accusationibus. & leg. cùm rationibus. 16. C. de his, qui accus. non poss.* Nec his repugnat, quod ait Venuleius *in leg. hos accusare. 12. §. 2. ff. de accusat.* lege Julia iudiciorum publicorum caveri, ne eodem tempore de duobus reis quis quereretur, aut duos reos deferret & accusaret. Nam breviter (reiecta conciliatione Cuiacii, textum *dicta leg. 12.* corrigentis, & pro verbo *duobus*, vocabulum *tribus* ponentis, *lib. 6. observation. cap. 12.*) dicendum est: in lege illa 12. recenseri tantum, quid lege Julia sancitum fuerit de pluribus accusationibus, ab una eademque persona instituendis: in aliis autem legibus proponi, quidnam ea de re posterioribus constitutionibus sit cautum. Quare perlibenter fatemur: Julia lege eum, qui unum reum habuit, non potuisse alterum accusare. Sed postea constitutum est: ei, qui unum reum habet, non quidem tertium, alterum tamen accusare licere. Atque ita constitutionibus posterioribus duas accusationes eodem tempore exercere licet: & tertia duntaxat prohibetur, *d. l. 8. ff. eod. & d. l. 16. C. de his qui accus.*
12 *non possunt.* Verumtamen prædicti † omnes, si suam suorumque iniuriam prosequantur, mortemue propinquorum defendant, ab accusa-

cusatione non excluduntur. *l. 1. 2. 4. & 11. ff. de accusat. l. non prohibentur. 8. cum duabus seqq. & l. de crimine. 12. & d. l. cum rationibus. 16. C. de his, qui accus. non poss. pulchrè Decianus in d. tract. crimin. lib. 3. c. 5. Farinacius d. lib. 1. tit. 2. q. 12. n. 57. Lectius de publ. judic. ad d. l. 11. ff. de accusat. pag. 104. cum seqq. & nuperrimè Ludovic. Gilhausen in Comment. de injur. & fam. libell. §. 8. n. 2. & seqq.*

Hinc an mulier ad accusationem homici- 13
dii, in maritum eius perpetrati admittatur, dubitatione non caret? Sed admitti, verius est. Quod evincitur hac ratione: quia uxor,
eademque † nurus admittitur ad vindican- 14
dum necem soceri. *d. l. 2. ff. de accusat.* ubi habetur, quòd mulier publica accusatione persequi possit iniuriam illis factam, in quos testimonium dicere non cogitur. Atqui contra socerum nurus testimonium invita non dicit, *l. lege Iulia. 4. ff. de testib.* Proinde nurus soceri, & consequenter etiam, idque multò magis, uxor mariti necem, cum quo una erat caro, vindicare poterit. *Hancq; omnium receptissimam esse sententiam, tradit Clarus præallegato. lib. 5. sentent. §. ult. quæst. 14. numer. 8. Quam etiam multis comprobat Boër. decision. 233. & Decianus dict. lib. 3. c. 7. num. 10.* ubi ex mente Alberici, *in leg. 1. ff. de accusat.* subdit, i-
dem † quoque verum esse in sponsa, ut scili- 15
cet possit admitti ad accusandã necem sponsi.

argum.

argum. l. in legibus. 5. ff. de testib. ubi generi appellatione sponsus etiam continetur, & argum. leg. non sine ratione. 5. C. de bonis. quæ liber. &c.
16 *in qua † maritus & sponsus æquiparantur. Eandem in sententiam plures advocat Farinacius d. lib. 1. tit. 2. q. 13. num. 14.*

Neque adversatur *d. lex 1. ff. de accusat.* ubi Pomponius disertè ait: non esse permissum mulieri, publico iudicio quenquam reum facere: nisi scilicet parentium, liberorumqúe, & patroni, & patronæ, & eorum filii, filiæ, nepotis, neptis mortem exequatur. Jam verò
17 exceptio † confirmat regulam in casibus non exceptis, *Decius in leg. 1. num. 21. cum pluribus ibi allegatis. ff. de reg. juris.* Cùm ergò de marito inibi nihil exceptum inveniatur: uxori homicidam accusare de morte mariti non licebit. Hoc, *inquam*, nihil adversatur. Etsi enim illa in lege non excipitur accusatio homicidii in maritum commissi: in aliis tamen legibus eam satis excipi, modò probavimus. Quod igitur in una lege non exprimitur, id ex altera suppleatur, *argum. leg. incivile. 24. & leg. non est novum. 26. cum duab. sequentib. ff. de legibus, &c.*

18 Plures autem simul ad eundem hominem accusandum, si omnium intersit, admitti possunt, *leg. si accusatoribus. 4. C. de accusationib. leg. 3. §. si ad plures. ff. de sepulchro violat. Duaren. lib. 1. Disput. anniversf. c. 39. Clarus dict. loco. quæst.*

quæst. 13. num. 1. Aliàs enim judex, æstimatis accusatorum personis, dignitate, ætate, moribus, & aliis hujusmodi rebus, inter extraneos magis idoneum eliget: inter cognatos verò proximiorem, *leg. si plures. 16. ff. de accusation. leg. si verò plures. 5. §. hoc autem. ff. de his, qui effuderint vel dejecerint. leg. 2 ff. de popularibus act. & leg. 2. §. si simul. ubi Bart. Angel. & reliqui Doctores. ff. ad leg. Iul. de adult. Petrus à Placa in Epit. delictor. c. 39. num. 4. 17. & seqq. Farinacius d. lib. 1. tit. 2. q. 13. n. 2. Decian. præfato lib. 3. c. 32. Theodor. Petreus in thesaur. controvers. concl. crim. concl. 17.*

Unde non immeritò in quæstionem vocatur; Ecquid † occisi uxor, si cum liberis ad ac- 19
cusandum concurrat, his exclusis, sola admitti debeat? Et debere, jure quis dixerit. Constat etenim, in ulciscenda nece vel injuriâ alterius, eum esse præferendum, qui ex nece vel iniuria illatâ majorem dolorem accipit. *dict. leg. 2. §. si simul. ff. eod.* Uxorem autem, propter summum amorem erga maritum, ex ejus morte majorem dolorem, quàm liberos, capere non dubium est. Tanta siquidem vis † amoris est 20
conjugalis, ut propter eum homo relinquere debeat patrem suum, & matrem, & adhærere coniugi: nec non uxor una caro cum viro, & pars corporis ipsius esse dicatur: sicuti pluribus in locis sacra pagina refert, *Genes. 2. Matthæi 19. Mar. 10. Ephes. 5. & 1. Corinth. 6. & 11.*

Quibus suffragatur cap. gaudemus. 8. §. quia verò. de divort. can. admonere. 8. caus 33. quæst. 2. & l. lex quæ tutores 22. §. lex enim. C. de administrat. tutor. Ex qua apparet: conjuges se invicem efficaciori amore amplecti, quàm proprios amplectantur liberos. Quo spectat & illud Propertij, lib 4.

Omnis amor magnus: sed apertè in conjuge major.

Quapropter rectissimè sentire videntur, qui primum accusandi locum hoc in casu uxori, liberis exclusis, tribuunt. *Petr. à Placa in d. Epit. delict. cap. 45. num. 1. & 2. Quamvis de hoc multùm se dubitare dicat Farinacius d. titul. 2. quæstion. 13. num. 15. Cæterùm plurima, eaq; illustria amoris & fidei conjugalis exempla videre licèt apud Rolbagium in certaminis masculo fœminei, & c. acie virili. cap. 25 num. 40.*
21 *& multis seqq.* Nec ad rem pertinet, si objiciatur: liberos in vindicanda nece patris anteponendos esse matri: eò quòd in successione parentis, illorum prima sit causa. *Novel. 118. cap 1.* Nam jus illud accusationis, & prærogativa, quæ in accusatione conceditur, nequaquam ex jure successionis, sed affectione atque amore, qui intercessit inter occisum, & illum, qui ad eius necem vindicandam præ cæteris admitti desiderat, proficiscitur, *dict. leg. 2. §. si simul. ff. ad l. Iul. de adult. & d. l. si plures. 16. ff. de accusationib.*

Enim-

Enimverò si uxor ad secundas nuptias transitum fecerit: tunc absque dubitatione ulla, liberi in accusatione ei anteferendi sunt. Ubi enim ratio † legis cessat: ibi utique & 23 dispositio legis officium perdit suum, *l. adigere. 6. § quamvis. ff. de jur. patronat. cap. cùm cessante. 60. de appellationibus. cum similibus.* Jam verò post secundas nuptias, † ab uxore contractas, ardentissimus ille amor, summaque affectio, quam uxor erga maritum interfectum præsumitur habuisse, minuitur, *d. l. lex, quæ tutores. 22. §. lex enim. ibi, quæ plerumq; novis maritis, &c. Cod. de administrat. tutor.* Quod etiam de ea est accipiendum, quæ post obitum mariti, turpem luxuriosamque vitam egit. Nam hæc quoque affectionem & amorem mariti prioris deposuisse intelligitur, *l. his solis. 7. §. de cæteris. C. de revocand. donat. Placa d. cap. 45. n. 1. eumq; referens Farinacius d. quæst. 13. num. 16.*

At quid, si uxor liberis consentientibus, ad 24 secunda vota transvolaverit? Et hoc quoque casu uxorem accusationis prærogativam amittere, est probabilius. Etenim ratio, ob quam uxor secundò nubens liberis postponitur, illa est: quia præsumitur summum illum amorem erga maritum priorem deposuisse, *d. l. lex, quæ tutores. 22. §. lex enim. C. de administr. tutor.* & consequenter non tanto dolore, tantaque diligentiâ accusare,

quantâ liberi accusarent, *d. l. 2. §. si simul. ff. ad l. Iul. de adulter.* Hæc autem ratio tum etiam obtinet: quando uxor consentientibus liberis, ad secundum matrimonium convolavit: quia & tunc pristinus iste amor, si non prorsus sublatus, attamen diminutus esse censetur.

25 Non obstat, quòd pœnæ, quæ comitantur uxorem nuptias repetentem, locum non habeant, si primi matrimonii liberi in secundas nuptias consenserint, *Nov. 2. cap. 1. vers. quoniam omnibus, &c. junctâ l. nemo videtur. 145. ff. de regul. jur. & c. scienti. 27. de reg. jur. in 6. Gail. practicar. observ. lib. 2. observat. 98. num. 19. & seqq.* Quia eæ quidem pœnæ, quæ propter iniuriam, liberis per secundas istas nuptias irrogatam, inductæ sunt, consensu & dissimulatione liberorum tolluntur. Verùm quod uxor, ad secunda vota transiens, non sit liberis anteponenda: non liberorum causâ, sed ideo est constitutum, quòd uxor affectionem in priorem maritum abiecisse credatur: ac proinde non eo dolore & modo, quo liberi, accusationem sit executura, *sæpe allegatâ l. 2. §. si simul. ff. ad l. Iul. de adulter.*

26 Cæterùm uxore vel non extante, vel accusare nolente, primus accusandi gradus non liberis interempti, ut multi arbitrantur: *videatur Placa in d. Epit. delictor. lib. 1. cap. 40. num. 2.*

num. 2. huncq́; citans Farinacius d. lib. 1. tit. 2. quæst. 13. num. 3. ſed parenti ipſius eſt deferendus, *d. l. 2. §. ſi ſimul. ff. eod.* ubi traditur, in accuſatione eum eſſe præferendum, qui propenſiore irâ, & maiore dolore accuſationem ſit executurus. At verò parentem maiori dolore affici ex internecione filii, quàm eiuſdem liberos, certum eſt. Quia ardentior eſt amor parentum in liberos, quàm econtrà liberorum in parentes: cùm amor (*juxta illud vulgatum*) magis deſcendat, † quàm aſcendat, 27
Schneidevvin. ſup. de exheredat. liberor. num. 22. & nullus affectus † paternum vincere, 28
plusquè diligere filium parens, quàm ſeipſum videatur, *l fin. in princ. & ibi Gothofred. C. de curatore furioſi. §. ult. ſup. de noxalibus act. l. iſti quidem. 8. in fine. ff. quod met. cauſ. &c.* Nec movet quicquam, quòd liberi in ſucceſſione parentibus, aliisquè conſanguineis omnibus anteponantur, *d Novell. 118. c. 1.* Nam iam ſuprà *nu. 21.* oſtenſum eſt: ius accuſandi, & vindicandi † necem defuncti, non deferri 29
iure ſucceſſionis ab inteſtato, ſed ratione affectionis & amoris erga interfectum, *d. l. 2. §. ſi ſimul. ff. ad l. Iul. de adult.*

Parentibus autem deficientibus, vel accu- 30
ſare nolentibus, accuſandi facultas liberis concedenda eſt. Poſt quos reliqui ex propinquis, ſecundùm gradus prærogativam, ſunt admittendi: ita ut gradu propior, remotio-

rem excludat, *d. l. si plures. 16. ibi, æstimatis accusatorum personis ff. de accusat.* Utrum verò
31 frater † ex utroque latere junctus, in nece fratris vindicandâ, præferendus sit fratri consanguineo aut uterino, dubiæ est quæstionis? Et magis est, ut frater utrinque conjunctus præferatur. Nam cùm duplici vinculo munitus sit, atque ideo maiori dolore affectus: mortem interfecti diligentiùs vindicabit, *ex ratione crebrò iam allegatæ l. 2. §. si simul. ff. ad l. Iul. de adulter. Petrus à Placa d. Epit. delictor. cap. 45. num. 4. Farinacius d. lib. 1. praxis crimin. tit. 2. quæst. 13. num. 29.* Nec re-
32 sistit, quòd pares † gradu, ad accusationem simul sint vocandi, *argumento d. l. 3. § si ad plures. ff. de sepulchr. viol. & l. item apud. 15. §. fin. ff. de injur.* Quandoquidem id locum habet, si cætera omnia sint paria: nec inveniatur in uno qualitas, ob quam alteri eiusdem gradus sit præponendus. At in præsenti specie licèt frater germanus, sive ex utroque parente coniunctus, & frater consanguineus, vel uterinus, id est, ex patre, vel matre tantùm cognatus, gradu sint pares: cætera tamen in utroque paria non sunt: utpote cùm frater utrinque copulatus, duplici amoris affectionisque vinculo nitatur.

33 Ex quo & illud deduci videtur: propinquos, agnatos, vel cognatos, heredi scripto extraneo, & amicis aliis præferendos esse; cùm

cùm maior sit affectio sanguine iunctorum, quàm heredis extranei, aut amicorum, *leg. jus agnationis. 34. ff. de pact. & leg. jura sanguinis. 8. ff. de regul. jur.* Non obest *l. 1. C. de his, quib. ut indignis, &c.* ubi heres † scriptus, quem ne- 34
cem testatoris inultam omisisse constat, hereditate privatur. *Qua de re latè Heig. quæst. 34 part. 2.* Heres namque institutus pœnam istam, propter necem defuncti non vindicatam, minimè incurrit, si à consanguineo defuncti sit præventus, *l. sororem. 10. Cod. d. tit. Petr. à Placa in præcitata Epit. delictor. cap. 45. num. 3. Vide etiam Prosper. Farinacium d. lib. 1. prax. crimin. tit. 2. quæstion. 13. num. 31. & sequentibus.*

Sed & accusari possunt omnes, † qui & de- 35
linquere: nec refert, mares fuerint, an fœminæ; puberes, sive impuberes; liberi vel servi, *l. pupillum. 111. ff. de regul. jur. d. l. hos accusare. 12. §. omnibus. ff. de accusat. Albert. Gandin. in tractat. de maleficiis. rubric. qui possunt accusari.* exceptis absentibus, Legatis, mortuis, Magistratibus, & paucis aliis, *quos enumerat Wesenbecius hîc numero 7. & in Paratit. ff. tit. de accusation. num. 10. & Decianus sup. allegato tract. crim. lib. 3. cap. 38. per totum, & Gœddæus part. 3. Disp. 15. th. 7. lit. D. & seqq.*

§. *Publicorum iudiciorum*. 2.

Publicorum Judiciorum quædam capitalia sunt, quædam non capitalia. Capitalia dicimus, quæ ultimo supplicio afficiunt homines, vel etiam aquæ & ignis interdictione, vel deportatione, vel metallo. Cætera, si quam infamiam irrogant, cum damno pecuniario: hæc publica quidem sunt, non tamen capitalia.

SUMMARIA.

1 Divisio judiciorum publicorum.
2 Iudicia publica capitalia quæ.
3 Pœna capitalis quæ dicatur.
4 Iudicia publica non capitalia quæ.
5 Ex omni judicio publico damnatus, infamia notatur.
6 Ex causa publici criminis, & civiliter & criminaliter agi potest.
7 Inquisitionis processus, an infamet.
8 Antiquus ordo judiciorum publicorum sublatus.
9 Inquisitio in locum accusationis succedit.
10 Confessus & convictus comparantur.
11 De crimine paciscens vel transigens, infamiam subit
12 Executio sententiæ ad infamiam necessaria non est.
13 Pœnæ remissio infamiâ non liberat, nisi plena in integrum restitutio fiat.

1 DIvisio publicorum iudiciorum hic ex Paulo *in leg. 2. ff. h. t.* hæc adfertur: quòd alia capitalia sint: alia non sint capitalia. Capi-

Capitalia sunt, † quæ vel ultimo supplicio sive morte, vel exilio, delinquentes afficiunt. 2
Hæc enim pœna capitalis † dicitur: quæ damnato vel vitam, vel libertatem, vel civitatem adimit: quod fit capitis diminutione maximâ & mediâ, *leg. 2. ff. de pœnis. leg. edicto. 13. ff. de bon. possessionib. leg. qui cum maior. 14. §. is demum. ff. de bon. libertor. leg. eum patronum. 10. ff. de jure patronat. leg. licèt capitalis. 103. ff. de verbor. significat. & monuimus in §. 1. num. 162. supra de injur.* Judicia publica non capitalia 3
sunt, ex quibus † pecuniaria, aut in corpus aliqua coercitio, pœna est; *hoc §. nostro. & d. leg. 2. ff. hoc tit. Jacob. Lecti. de public. Judic. in princip. pagin. mihi. 7.* Cæterùm illud hìc notandum: quòd ex omni † judicio publico, sive capitali, sive non capitali, damnatum infamia sequatur, *l. infamem. 7. ff. h. t. l. 1. ff. de his, qui notant infam. & sup. circa princip. huius tituli dictum, num. 17.* 4 5

Et sanè hæc conclusio sive regula, publico judicio damnatum infamari, ampliatur primò, ut procedat non tantùm, si criminaliter actum sit, sed etiam si civiliter ad aliquam pœnam. Nam ex publico crimine civiliter quoque agi posse, probabilius est, *l. qui nomine. 25. ff. ad l. Cornel. de fals. gl. & Bart. n. 4. in d. l. infamem. 7. ff. h. t. Abbas Panor. in c. at si clerici. 4. de jud. quos refert & sequitur Marq. Freher. in exquisito tract. de existim. acquirend. lib. 3. c. 5. n. 20.* 6

 Amplia-

7 Ampliatur secundò, ut obtineat, etiamsi quis de crimine publico damnatus sit, non per accusationis viam, sed per modum inquisitionis, *ut notat Bart. in d. l. infamem. 7. nu. 7. ff. eod.* Nec movet, aut refragatur, quòd accusator desit; & quòd de maleficiis non debeat sine accusatore cognosci, *leg. rescripto. 6. §. si quis accusatorem. ff. de munerib. & honor.* Quia hoc non perpetuò esse verum, inde patet: quòd multi criminosi homines etiam olim, non per accusatores delati, verùm per præfectum vigilum, eiusq; cohortes, itemq; per latrunculatores, aliosq; officiales comprehensi, ad Præfectum urbi vel Præsidem ducti, & puniti fuerint, *l. 1. ff. de offic. præf. urbi l. 3. §. 1. ff. de offic. præf. vigil. l. solent. 7. ff. de custod. & exhibit. reor. cum simil.* Deinde non ordo procedendi, sed genus criminis & pœnæ constitutæ, inspicitur: alioqui nemo hodie infamiam incurre-
8 ret: cùm antiquus † judiciorum publicorum ordo sit sublatus, *l. ordo. 8. ff. hoc tit. & dictum, in §. 1. s. hoc t. n. 5.* ut omnia judicia dicantur extraordinaria, *§. ult. suprà de interdict. l. 1 & 2. C. de formul. & impetrat. action. subl. vide Vulteium lib. 2. Jurisprudent. Rom. c. 25. nu. 18.* Sed
9 & inquisitio † in locum accusationis directò succedit. *l. 2. §. unde quæri. ff. ad l. Jul. de adult. Hippolyt. de Marsil. in practic. criminal. §. constante. n. 32. Roland. à Vall. consil. 30. n. 15. vol. 2. Farinac. lib. 1. prax. crimin. tit. 2. de accusat. q. 12. num. 1.*

n.1. & decretum in locum ſententiæ, *l. decreto. 15. C. ex quibus cauſis infam. irrog.* proindeque damnatus meritò infamis efficitur, *ut tenet gl. & Bart. in l. 1. C. ſi tutor vel curat. non geſſerit. Angel. in leg. ſi vacantia. 5. in fin. C. de bonis vacantib. Bald. in l. edita. 3. col. 7. C. de edend. & in leg. certa. 5. C. quando provoc. non eſt neceſſ. Specul. in t. de ſentent. § 1. verſ. quid de iſtis. Salicet. in l. ea quidem. 7. verſ. quæ propter. & verſic. ultimò quæro. C. de accuſat. Freher. prædict. lib. 3. c. 5. n. 22.*

Ampliatur tertiò, ut tam confeſſus in judicio publico, quàm convictus, fiat infamis: 10 quia confeſſus † & convictus æquiparantur; & uterq; condemnandus, & per conſequens infamandus venit, *l. ſi confeſſus. 5. ubi Gothofred. ff. de cuſtod. & exhibit. reor. l. cuiusq; 4. in fine principij. ff. ad l. Jul. maieſt. l. 1. C. de confeſſis. c. teſtimonium 54. de teſtibus.* Quamobrem etjam paciſcens † vel tranſigens de crimine, cùm 11 tacitè confiteatur, infamiâ notatur, *l. 1. ibi, damnatus pactusúe fuerit. & leg. quoniam 5. ff. de his, qui not. infam. & uberius edoctum eſt in §. in ſumma. 10. ſupr. de iniur. n. 135. & ſeq.* Atq; ideo eiuſmodi confeſſus non minus, quàm convictus & damnatus, ut infamis à teſtificando repellitur, *d. c. teſtimonium. 54. de teſtib. c. 1. §. 1. de exceptionib.*

Ampliatur deniq;, ut ſatis ſit, aliquem pu- 12 blico judicio eſſe damnatum, etſi ſententiæ

execu-

executio, ex gratia fortè, aliisúe de caussis, facta non fuerit. Indulgentia siquidem sola, † & pœnæ remissio infamiam non tollit, *per text. expressum in l.ult.C. de generali abolit. l. indulgentia. 5. C. Theodos. de indulgentiis crimin. leg. generalis. 7. C. de sentent. passis.* Quare plena restitutio in integrum hoc casu ad famę recuperationem necessaria foret, *l. 1. & l. ult. §. ult. C. d. tit. præalleg. l. edicto. 13. ff de bonor. possessionibus. copiosè & eruditè Marq. Freher. in dict. tract. de existimat. lib. 3. c. 5 per totum. & Petr. Heigius, part. 2. q. 22. n. 42 & seqq.*

§. *Publica autem iudicia.* 3.

Publica autem judicia hęc sunt: Lex Julia Maiestatis, quæ in eos, qui contra Imperatorem, vel Rempublicam aliquid moliti sunt, suum vigorem extendit. Cuius pœna animæ amissionem sustinet, & memoria rei, etiam post mortem damnatur.

SUMMARIA.

1 Publicorum judiciorum quot sint species sive genera.
2 Maiestas unde, & quid, & quotuplex.
3 Maiestas divina quæ
4 Maiestas humana quadruplex.
5 Maiestas olim fuit penes populum Romanum
6 Populus omne suum jus transtulit in Imperatorem, & num. 23.
7 Tria in omnibus publicis judiciis semper observanda.

8 Lex

8 Lex Iulia Maieſtatis, à quo lata.
9 Crimen maieſtatis quid. & n. 12.
10 Perduellionis rei qui olim habiti.
11 Qui item rei maieſtatis.
12 Diſcrimen perduellionis & maieſtatis ſublatum.
13 Quis ſit civis Romanus.
14 Solus civis Romanus contrahit crimen maieſtatis: & num. 35.
15 Crimen læſæ maieſtatis an etiam contra Conſiliarios Imperatoris committatur.
16 Conſiliarii Imperatoris ſunt pars corporis eius: & corporis nomine quid ſignificetur.
17 Crimen læſæ maieſtatis committitur adverſus Electores Imperii.
18 Electores Imperii quot, & qui, quæ item eorum officia.
19 Vtrùm crimen læſæ maieſt. etiã in alios Principes, &c. ſive ſuperiorem recognoſcentes, ſive non, committatur.
20 Incluſio vnius, eſt excluſio alterius.
21 Exceptio in contrarium regulam eſſe arguit.
22 Sine lege nihil affirmandum.
23 Populus Romanus lege Regia omne imperium & poteſtatem, in Imperatorem contulit, eaque ſe prorſus abdicavit.
24 Sententia l. humanum. 8. C. de legibus.
25 Læſæ maieſtatis crimen committitur in Cardinales, & Pontificem.
26 Intellectus l. 3. C. de epiſcop. audient.
27 Maior amplitudo & dignitas Cæſaris, quàm aliorum Principum.
28 Cæſar dominus totius mundi dicitur.
29 Cæſaris ſingularia.
30 Reus maieſtatis eſt, qui Reum confeſſum è cuſtodia emittit.
31 Pœna unius debet eſſe metus multorum.
32 Lex generaliter loquens, non per hominem, ſed aliam legem reſtringenda.
33 Clerici crimen læſæ maieſtatis in Imperatorem perpetrare poſſunt.
34 An Rex, Princeps, vel Comes aliquis, Imperatoris vaſallus, ei tamen non ſubiectus, maieſtatis crimen adverſus eum committat.
35 Solus ſubditus committit crimen maieſtatis.

36 Nunquid Vniversitas Imperatori subdita, crimen maiestatis incurrat, & quibus concurrentibus.
37 Crimen maiestatis committitur etiam solo exteriori conatu: non tamen nudâ voluntate aut maledictis.
38 Sensus l. unic. C. si quis Imp. maledixerit.
39 Odia non amplianda, sed restringenda. & n. 43. 57. & 62.
40 Pœna criminis læsæ maiestatis.
41 Quando damnari memoria defuncti dicatur.
42 Pœna damnationis memoriæ, an etiam locum habeat, si Consiliarii Cæsaris sint offensi.
43 Pœnalia & odiosa non extendenda.
44 Conscii criminis læsæ maiestatis quomodo puniēdi.
45 Ministri & satellites delicti, qui dicantur.
46 Mens & intellectus l. utrùm. 6. ff. ad l. Pompei. de parricid.
47 An filii rebellis, filiæ, nepotes, &c. puniantur.
48 An dispositio l. quisquis. 5. Codic. ad l. Iul. maiest. sit sublata sive correcta per l. sancimus. 22. Cod. de pœnis.
49 Quod nova lege specialiter expressum non est: id veterum legum regulis relictum intelligitur.
50 Posteriores leges quatenus derogent prioribus.
51 Cur ex hoc Patris scelere, etiam filii puniantur, duplex ratio.
52 An pœna criminis paterni transeat ad filios, ante contractum illud scelus natos: item filias, nepotes, ac pronepotes.
53 Appellatione filiorum nunquid contineantur nepotes.
54 Ecquid hereditates, quæ filiis rebellium deferuntur, applicentur fisco, an legitimis heredibus.
55 Non delinquit, qui in dubio contra fiscum responderit.
56 Omnia bona rebellis confiscantur, filiis exclusis.
57 Pœnæ non sunt interpretatione ampliandæ, sed restringendæ.
58 Quatenus hereditas, quæ alicui, ut indigno aufertur, fisco inferatur.
59 An si mater crimen maiestatis incurrat, eius filii puniantur.
60 Verbum (quisquis) tam masculos, quâm fœminas complectitur.
61 Sexus masculinus semper continet fœmininum.
62 Iura ad ea, quæ frequenter contingunt, aptanda.

63 Vtrùm

63 Vtrùm filio crimen perduellionis patrante, pater eius ob id aliquam pœnam sustineat.
64 In pœnalib. causis benignior facienda interpretatio.
65 Dispositum in uno correlativorum, quatenus dispositum etiam videatur in altero.
66 Nullus affectus paternum vincit: & amor descendit, non ascendit.
67 Committens crimen maiestatis, an ipso jure dominium rerum suarum perdat.
68 Reus perduellionis ante damnationem dominus est rerum suarum.
69 In reatu constitutus bona sua administrare potest.
70 Consideratio l. ult. C. ad l. Iul. maiest.
71 Heres est dominus rerum hereditariarum.
72 Nemo plus juris in alium transferre potest, quàm ipse habet.
73 Alienatio rerum statim ipso jure adempta est reo maiestatis.
74 Pupillus, minor, maritus & similes, licèt domini rerum suarum sint: eas tamen alienare nequeunt.
75 Sensus l. ult. ff. ad l. Iul. maiestat.
76 Intellectus c. felicis. 5. § si qua verò de pœn. in 6.
77 Hæresis gravius maleficium, quàm maiestatis humanæ crimen.
78 Consideratio principii in l. quisquis. 5. ad l. Iul. majestat.
79 Auctoritati Doctorum an & quatenus adhærendum.
80 An etiam futura bona Rei maiestatis, ut quæ post contractum perduellionis crimen acquisivit, fisco vindicentur.
81 Peduellionis reus, ut & deportatus heredem habere nequit.
82 Expositio l. si mandavero. 22. §. 5. ff. mandati.
83 Ecquid etiam feudum Rei criminis maiestatis unà cum allodio publicetur.
84 Feudum ex culpa amissum, ad quos transeat.
85 Fiscus habetur loco extranei successoris.
86 Num liberi salvam habeant legitimã, cùm bona patris ob crimen perduellionis confiscantur.
87 Legitima liberis non debetur, vivo adhuc parente.
88 Pater legitimam liberorum neq; tollere, neq; minuere potest.
89 Argum. ab ult. voluntate ad delictum non procedit.
90 Legitima quatenus jure naturæ debeatur.
91 Legitima cur dicatur debitum naturæ.

92 Lege

92 Lege effici potest, ne hereditas parentum liberis obveniat.
93 Legitima pacto tolli non potest.
94 Maior est potestas legis, quàm pacti.
95 De crimine læsæ maiestatis qui accusare possint.
96 In perduellionis crimine non tantùm reus, sed etiam accusator, eiusq; instigator torquentur, cuiuscunq; dignitatis, vel conditionis fuerint.

NUnc ad singulas species sive genera publicorum judiciorum Justinianus descendit,
1 & ordine tredecim † recenset: maiestatis, adulterii, homicidii, parricidii, falsi, vis publicæ, vis privatæ, peculatus, plagii, ambitus, repetundarum, annonæ, & residuorum. Præter hæc tredecim sunt & alia tria: ex lege Iulia, prævaricatio. *l. 3. ff. de prævaricat.* ex constitutione Theodosiana, hæresis. *l. Manichæos. 4. C. de hæret. & Manichæis.* & apostasia. *l. apostatarum. 4. C. de apostatis. Vulteius in princ. hujus tit. num. 8. Pacius in Epit. jur. disp. 28. th. 18.* Erant olim & alia duo, quæ hodie non sunt: primum, judicium de peregrinis, *de quo Cicer. pro Archia. & lib. 2. de legib.* alterum, ex lege Lętoria contra circumscriptiones adolescentum, *de quo idem Cic. lib. 3. de nat. Deor. quem refert hîc Giphanius.*

Primo autem loco judicium maiestatis, tanquam omnium enormissimum & atrocis-
2 simum exponitur. Maiestas † vulgò, quasi maior stans, maiorúe status, sive potiùs à magnitudine dicta, nihil est aliud, quàm reverenda quædam amplitudo, decus, imperium, potestas,

festas, dignitas & securitas personæ eminentioris ac sanctioris. *Sed videatur Tib. Decian: in suo tractat. crimin. lib. 7. c. 1. & 2. Bodin. lib. 1. de Republ. cap. 8. Hieronymus Gigas in tract. de crimin. læs. maiest. libr. 1. Rubric. 2. D. Collega Bocer. in tract. de crimin. Maiestat. c. 1. n. 53. & seq. nec non novissimè Tobias Paurmeister. lib. 1: de Jurisdict. Imperij Romani. c. 3. nu. 7.* Eaque duplex est: divina sive æterna, & humana sive temporalis. *Authent. Gazaros. C. de hæretic. c. vergentis. 10 vers. cùm longè sit gravius. eod. tit. l. non distinguemus. 32. §. sacerdotio. ibi, maiestati Dei. ff. de receptis, qui arbitr. &c. Bald. consil. 9. in princip. vol. 1.* Divina ad † Deum Opt. 3
Maximum, eiusque cultum divinum seu religionem refertur: & in illam delinquunt blasphemi, hæretici, schismatici, apostatæ, sortilegi, incantatores, malefici, &c. *de quibus latissimè Jodocus Damhouder. in Enchir. sive praxi rerum crimin. c. 61. Bocerus class. 3. Disput. 10. per tot. Gœdd. part. 3. Disput. 16. thes. 6. cum seqq. Menoch. de arbitr. judic. quæst. cas. 375. lib. 2. cent. 4. & noviter Ludovic. Gilhausen in Commentar. de injur. & famos. libell. §. 3.* Humanam quadruplicem † esse Hieronymus Gigas *in d.* 4
tract. de crimin. læs. maiest. lib. 1. c. 2. in princip. docet: nempe Pontificiam, Imperatoriam, Regiam, & populi Romani: & inter hasce quatuor maiestatis humanæ species ipse Pontificiam cæteris omnibus anteponit, eique

Imperatoriam quoq; ceu inferiorem subiicit. Verùm quia ad eam rem comprobandam utitur testibus domesticis, canonibus scilicet, & decretalibus ipsorummet Pontificum Romanorum: *cap. felicis. 5. de pœnis. in 6. c. solitæ. 6. de maioritate & obed. can. tibi domino. 31. dist. 63. can. cuncta per mundum. 17. caus. 9. q. 3. c. 1. tit. de consuet. in extravagantib.* ideo nos eam tyrannidem potiùs, quàm maiestatem Pontificiam, morari nihil attinet: deq; Imperatoria solâ, & iis, quæ ad eam lædendam pertinent, præcipuè agemus. Imò auctoritati Pontificiæ obiicimus auctoritatem non modò juris civilis. *leg. deprecatio. 9. ff. ad leg. Rhod. de jact. constitut. Henrici VII. Imp. ad reprimendum. XI. collat. in extravagantib.* sed & divini, *Luc. 22. v. 25. & seq. 1. Petr. 2. v. 13. Hancq; in sententiam plura diligenter congessit D. Bocer. d. tract. de crimin. maiest. c. 1. n. 34. & aliquot seqq.*

5 Maiestas porrò illa, quo tempore summa potestas penes populum Romanum erat, penes eundem sola fuit. *l. 1. §. 1. ff. ad l. Jul. maiestat. l. non dubito. 7. §. 1. ff. de captiv. & postlim. revers.* Unde Marc. Cicero in Partitionibus Orator. *Maiestas est*, inquit, *magnitudo quædam populi Romani, in eius potestate ac jure retinendo, verti turq; in Imperio, atq; omni populi*
6 *Romani dignitate.* Sed quia postea † populus omne suum jus, sive imperium & potestatem lege Regia in Imperatorem transtulit, *§. sed & quod*

& quod Principi. suprà de jur. nat. gent. & civ. leg. 1. ff. de constitut. princip. l. 2. §. novissime. 11. in fin. ff. de origin. jur. leg. un. in princip. ibi, regimentis Reipublic. ad Imperatores perpetuò translatis. ff. de offic. Præfecti Prætorio. l. 1. §. sed & hoc studiosum. 7. ibi, cùm enim lege antiquâ, quæ Regia nuncupabatur, &c. Cod. de veteri jure enucl. cœpit deinde & maiestas dici Imperatoria sive Principalis; *supr. in procœmio harum Instit. l. famos. 7. §. hoc tamen. 3. ibi, principalis maiestatis. ff. ad l. Jul. maiest. l. pen. ff. de hered. instit.* item maiestas regnantis. *l. digna vox. 4. C. de legib.* tùm etiam majestas regia. *tit. 27. de pace tenenda; & eius violatoribus in princ. ibi, solium regiæ maiest. conscendimus lib. 2. feudor. & l. 1. C. ut nemo privatus tit. prædiis suis vel alien. imponat. &c.* estque hęc maiestas publica: quia populi dignitatẽ, & publicam utilitatem refert, sustinet, atq; conservat. *arg. l. 3. ibi, maiest. publ. ff. ad l. Jul. maiest. Cæterùm lex Regia, cuius antè mentio facta est, quæ qualisq; fuerit, post alios accuratè explicant; Didac. Covarr. pract. q. c. 1. n. 3. Frid. Bruckman. in tractat. de Regalib. §. soluta potestas. c. 3. n. 100. & seqq. & novissimè Thomas Lansius in suo Discursu de lege Regia: quem pro Gradu in utroq; jure Doctorali, Præside D. Davide Magiro, Collega meo exoptatissimo, hîc Tubingæ proposuit, & ingeniosè defendit.*

In publicis autem judiciis omnibus, cùm semper hæc tria sint diligenter attendenda: 7

lex, crimen, & pœna, *docente hîc D. Giphanio, in verf. lex Julia maiestatis. &c.* idcirco & in hoc
8 judicio † publico, est lex Iulia maiestatis; iustitiæ conservandæ gratiâ lata à C. Iulio Cæsare; *ut testis est Cicero Philip 1. & in Orat. in Pison. Balduin. hîc in præfat. Vult. n. 2. Odofredus ad Rubr. C. ad leg. Jul. maiestat. Duaren. in tit. ff. ad l. Jul. Maiest. c. 1. & ibid ad Rubr. Gothofr. sup. verbo, Juliam, &c. Decian. in tract. crim. lib. 7. c. 3*
9 *n. 6.* Crimen verò maiestatis † illud est, quod olim adversus populum Romanum, vel securitatem eius, *l. 1. ff. ad l. Jul. maiest.* hodie (trãslato omni imperio in Imperatorem, *per jura sup. allegata. n. 6.*) adversus summũ Principem Imperiiq; statum propriè committitur, *hoc §. nostro Paul lib. 5. sentent. tit 29. Wesenb. in Paratit. ff. ad l. Jul. maiest. n. 4. Regner. Sixtinus in tract. de Regalib. c. 22. n. 4. Andr. Gerhardi Decad. ultim. q. 1.* Et pro sui atrocitate, modò perduellio appellatur: modò generis nomen retinet, & maiestatis crimẽ vocatur, *l. ult. ff. ad Jul. maiest. l. donationes in concubinam. 31. § ult. ff. de donationib. l. liberor. 11. §. non solent 3. ff. de his, qui notant. infam. l cum filius. 76. §. ult. ff. de lega. 2. §. per contrarium. 5. J. de hereditatib. quæ ab intest. defer. Joan. Robert. lib. 2. sent. jur. c. 22. Hotom. in hoc §. Bocer. claß 3. disp. 11. thes. 8. & in tract. de*
10 *Regalib. c 3 n 80.* Illius rei † sunt, qui stant à partibus hostiũ: qui seditionem in Remp. concitant: eam hostib. produnt: aut aliud quidvis

ad uni-

ad universum Imperii statum labefactandum atq; evertendum hostili animo moliuntur, *l. 1. l. pen. & d. l. ult. ff. ad l. Iul. maiest. l. quisquis. 5. C. eod. Vult. hîc, n. 8. & lib. 1. Jurisp. Rom. c. 47, n. 6. Althus. li. 1. Jur. Ro. c. 60.* Huius sunt † rei, qui in 11
Principis personã potiùs, quàm ipsum Imperii statum impingunt: qui privatos carceres habent: qui monetam, quantumvis probam justiq; valoris, cudunt, &c. *l. 1. C. de privatis carcerib. l. 2. ubi Cuiac. C. de falsa monet. Dambond. in præcit. praxi rer. crim. c. 64. & 65. Duar. d. t. ff. ad l. Jul. maiest. c. 2. Hieron. Treutl. select. Disp. vol. 2. disp. 32. th. 1. ad lit. d. &c.* Hoc autem loco, ut & in Pandectis & Cod. confusè de utroque agitur. Et sanè discrimen istud non ampliùs in usu est. Nam hodiè promiscuè crimen † læsæ 12
maiestatis dicitur: quando quis civis Roman. contra Imperatorem, vel Rempubl. Romanã quibuscunq; modis aliquid dolosè molitur, *hoc §. ibiq; Chunrad. Wolfius in suis Erotemat. & Mynsing. n. 5. & 6. D. Bocer. d. tract. de Regalib. c. 3. n. 77. Cuius species sive exempla plurima videre est in d. l. 1. & seqq. ff. ad l. Jul. maiest.* Est porrò civis Romanus, qui in orbe Romano Imperatori Romanorum mediatè vel immediatè subditus est. *l. in orbe. 17. ibiq; Dd. ff. de stat. homin. l. sed si conditione. 6. §. solemus. ff. de heredib. instit.* Et hic solus, non etiam quilibet peregrinus, hoc est, exteræ nationis civis, qui Imperatori sive Romano Imperio suppositus nõ est,

crimen maiestatis contrahit. *c. pastoralis. 2. §. rursus. ubi gl. Imol. & alij, tit. de sent. & re jud. in Clement. ubi Robert. Siciliæ Rex faciendo confœderationes & conspirationes in offensam Henrici Imperatoris Romani, diserte negatur commisisse crimen læsæ maiestatis: eò quod ipsi Imperatori eo modo non subfuerit, ut in eum crimen istud patrare potuerit: & hac de re paulò latiùs infrà n. 34. & seq.*

15 Neq; verò hoc crimen adversus Imperatorem tantùm; sed & Consiliarios sive Senatores eius committitur, *d. l. quisquis. 5. in pr. C. d. t. arg. c. felicis. 5. de pœn. in 6.* Nec (ut quidam opinantur, *Cravet. cons. 6. n. 79. tom. 1. Roland. à Valle consil. 1. n. 32. vol. 3. Menoch. consil. 99. n. 9. Wesenb. cons. 57. n. 6. & Hackelm. disp. 24. thes. 15. lit. d.* distinguendum est: an illud in odium & contumeliam Principis directò, an ob privatum aliquod in ipsos Consiliarios odium fiat. Etenim lege simpliciter & generaliter loquẽte, adeoq; non distinguente, nec nos distinguere debemus. *l. de precio. 8. ff. de publ. in rem act. leg. 3. in fin. ff. de offic. præsid.* Cùm igitur Impp. Arcadius & Honorius *in d. l. quisquis. 5. in pr. C. ad l. Jul. maiest.* generalib. his utantur verbis: *Quisquis cogitaverit de nece viror. illustriũ, &c.* omninò putandum est, ipsos hic nullã admittere distinctionem inter eum, qui odio Imperatoris, vel privato Consiliarii odio, insidias huic posuerit. Dictio siquidem *quisquis* generalis est,

ralis est,

ralis est,& omnes significat. *l. hoc artic. 29. in pr.ff.de heredib.inst. junctâ l.ex duob 34.§.1. ibi, quisquis sibi. ff.de vulg.& pupill.substit.& §.1.v. quisquis igitur tit.de sent.excommun.in 6.* Deinde etiam ratio, quæ *in d.l.quisquis.5.C.ad l.Jul. maiest.* redditur, generalis est: quia sc.sunt pars corporis † Principis. Corpus autem Principis 16 seu Imperatoris d.loco non denotat naturale, physicum & humanũ corpus; sed collegium Consiliariorum Imperatoris: sicuti pro collegio etiã corpus accipitur. *in l.1.ff.quod cuiusq; universitatis nomine,&c. Atq; hanc sententiam, utpote veritati juris magis consonam, tenet Jul. Clar. lib.5.sentent. §. læsæ maiestatis. n.5. Damhoud. in d. enchiridio sive praxi rerum crimin. c.62.num.7. Petr. Gregor. Thol. in syntag. jur. univers. lib.35.c.3. num.5. Decian. in præallegato tract. crimin. lib.7.c.5.num.3.& 4 Bocer.d. class.3. Disp.11. thes.19.& fusiùs in tract de crim. maiest. c.2.n.28.& seqq. nec non in tract.de regalib c.3.num.104.*

Unde manifestum evadit: illos quoque se 17 crimine hoc polluere, qui nefarii quicquam contra Electores Imperii machinantur: tum quia sunt membra ipsius Imperatoris, *dict. leg. quisquis.5. Codic. ad l. Jul maiestat.* tum quia per Imp. Carolum Quartum in Bulla (*quam vocant auream*) illud expressè sancitum est, *tit.24.* Sunt autem Electores † Imperii septem: 18 tres Ecclesiastici, & quatuor Laici, singuli sua

habentes officia, ad Imperium pertinentia: nempe Archiepiscopus Moguntinus, Germaniæ Metropolitanus, & sacri Romani Imperii Archicancellarius per Germaniam: Archiepiscopus Coloniensis, in cuius Diœcesi consecratio Imperatoris celebratur, Archicancellarius Imperii per Italiam: & Archiepiscopus Treverensis, vetustissimus omnium, Galliarum & Germaniæ Episcoporum, Archicancellarius per Gallias, & Regnum Arelatense. Laicorum verò primus est Rex Bohemiæ, sacri Imperii Archipincerna: Dux Saxoniæ, Archimarescallus: Marchio Brandeburgensis, Archicamerarius: & Comes Palatinus Rheni, Archidapifer: *de quibus in d. aurea Bulla Caroli Quarti, tit. 1. & seqq. Decian. d. lib. 7. c. 5. nu. 2. Lancellot. Conrad. in templo omnium judic. lib. 1. c. 1. §. 2. De electione & electorib. Regis Romanor. Jacob. Alvarot. in cap. 1. quis dicatur dux, comes, vel marchio. nu. 9.* ubi hosce refert versiculos:

Moguntinensis, Treverensis, Coloniensis.
Quilibet Imperij sit Cancellarius horum.
Et Palatinus Dapifer: Dux portitor ensis:
Marchio Præpositus Cameræ: Pincerna Bohem⁹.
Hi statuunt Dominū cunctis per secula summū.

Cæterùm vulgata hîc quidem, sed multis disputationum ambagibus involuta occurrit
19 quæstio: Utrùm † crimen læsæ maiestatis etjam in alios Principes, Reges, Respubl. Civitates

tates, Duces, Marchiones, Comites, &c. qui ſuperiorem recognoſcunt, vel etiam non recognoſcunt, & qui Cæſaris Conſiliarii aut milites non ſunt, propriè committatur? Et licèt id affirment *Salicetus in d. l. quiſquis. 5. C. ad l. Jul. majeſt. Alexand. conſil. 13 colum. 1. volum. 6. Angel. Aretin. circa hunc §. noſt. Ægid. Boſſ. in titul. de crimin. læſæ majeſt. num. 51. & 57. Gigas in ſup. allegato tractat. de crimine læſæ majeſt. lib. 1. Rubr. 3. quæſt. 28. & 61. & lib. 3. Rubr. 3. quæſt. 23. Clarus in prædicto §. læſæ majeſtatis. num. 2. Roland. à Valle conſ. 88. num. 4. vol. 2. & conſ. 74. num. 3. & 5. vol. 3. Cravett. conſil. 224. num. 6. Bocer. in tract. de regalib. c. 3. num. 107. & in tract. de crim. majeſt. c. 2. num. 91. & ſeqq. Hœnon. diſp. 24. controverſ. 2. ad lit. c. Schrader. in tract. feud. part. 10. ſect. 1. num. 35. Decian. d. lib. 7. cap. 4. aliiq; complures ab his allegati:* tamen negativa probabilior mihi videtur, veriorque ſententia. Cui primò ſuffragatur *hic §. noſter;* ubi diſertè ſcriptum eſt; crimen læſæ majeſtatis contra Imperatorem vel Rempubl. committi. At alii Principes, ſive ſuperiorem recognoſcant, ſive non, ipſe Imperator non ſunt. Et ita locum hîc habet illud vulgatum: quòd incluſio † unius, ſit excluſio 29
alterius, *argum. l. cùm Prætor. 12. in princ. ff. de judic. l. maritus. 21. C. de procuratorib. Menoch. conſil. 216. num. 22. lib. 3.* Deinde accedit *l. ult. circa finem. C. de abolitionib.* ibi, dum cri-

men læsæ majestatis, & crimen patriæ oppugnatæ sibi invicem opponuntur; satis apparet, eum non reum esse læsæ majestatis, qui aliquam Civitatem, Patriam suam, quantumvis superiorem non recognoscentem, offenderit. Præterea huc valde facit *d. l. quisquis. 5. in princ. C. ad l. Iul. majest.* quæ specialiter & nominatim loquitur solummodo de iis, qui consiliis & consistorio Imperatoris intersunt, eive militant. Proindéque ad alios, cùm odiosa & pœnalis sit, porrigenda non est. *l. cùm quidam. 19. in fin. ff. de liber. & posthum. l. penult. ff. de pœnis. c. odia. 15. de reg. jur. in 6.* Denique confert huc vehementer, quòd in aureâ Bullâ Caroli Quarti, tit. 24. singularis loco privilegii Electoribus tributum est, ut crimen læsæ majestatis in ipsos patrari queat. Unde clarè patescit, jus cōmune esse in contrariũ, adeóq; in cæteris Principib. aliquid statutum. Exce-
21 ptio. n. † regulam contrarium velle arguit, *l. his verbis. 102. ubi Dd. ff. de legat. 3. l. 1. ibiq; Dec. n. 21. ff. de reg. jur. l. quæsitum. 12. §. deniq; Neratius. 43. ibiq; Bart. ff. de instruct. & instr. legat.*

Huic conclusioni nullum facit negocium *l. 1. §. 1. vers. cujúsve operâ, &c. ff. ad l. Iul. majest.* ubi disponitur, eum quoque in crimen majestatis incurrere, cuius dolo malo consilium initum est, quò quis magistratus populi Romani, quive imperium potestatemve habet,
22 occidatur. Prædictos namque Principes † populi

puli Romani Magiſtratus eſſe, nullâ lege (ſine qua nihil affirmandum, *Nov. 18. c. 5. l. illam merito. 19. verſ. ſuperſtitibus quidem. ibi, eò quòd nulla conſtitutio ſuper hujuſmodi collatione poſita eſſet. C. de collat.*) expreſſum eſt aut cautum, Imò ſolum Imperatorem populi Romani ſummum eſſe Magiſtratum, in confeſſo eſt. Et licèt illi in ſua ditione imperiũ ac poteſtatem habeant: cùm tamen Imperatoris conſiſtorio non interſint, ejuſqúe milites non ſint, adeóq; pars corporis ejuſdem dici nequeant: adverſus eos deteſtandum hoc majeſtatis crimen committi, meritò negatur. Sed & cùm popu- 23
lus Romanus iam dudum lege Regiâ (quæ de Imperio Principis lata eſt) omne imperium & poteſtatem, adeóque omnem maieſtatem Imperatori, & in Imperatorem contulerit, *l. 1. ff. de conſtit. Princ. & iurib. ſimilib. ſuperiùs n. 6. adductis*: ſicqúe in eundem populum hoc maieſtatis ſcelus patrari ampliùs non poſſit: perſpicuum redditur, id ipſum multò minus in eiuſdem populi Romani magiſtratus hodie poſſe committi. Nec hanc infringit ſententiã, quod regeritur: populum Romanum ſuam poteſtatem & ius potiùs cum Principe cõmunicaſſe, quàm à ſe omnino abdicaſſe, *arg. l. humanũ. 8. C. de legib.* Tum quia iura *ſuprà n. 6.* adducta, nullo verbo communicationis alicuius meminerunt: ſed diſertè loquuntur de omnimoda perpetuaq; imperii & poteſtatis cõceſſione

ſive

ſive translatione: proindéque oſtendunt, populum Romanum ſe prorſus omni imperio ac poteſtate abdicaviſſe, & effeciſſe, ut ſtatus qui eſſet democraticus, in monarchicum
24 commutaretur. Tum quia † *in d. l. humanum. 8. C. de legibus.* hoc quidem traditur, humani boniqúe Principis eſſe, in condenda nova lege cum Procerum & Senatorum ſuorum deliberatione procedere: inde verò minimè evincitur, quòd propterea Princeps poteſtatem ſuam & majeſtatem cum Senatu communicare exiſtimetur: præſertim cùm in eadem lege addatur, Senatus decretum ſive univerſorum conſenſum non aliter robur aliquod obtinere: niſi ipſius principalis ſerenitatis auctoritate firmetur. Unde non inſulsè plerique Doctores annotârunt, pronunciatum iſtius legis eſſe de honeſtate ſive humanitate, non item de neceſſitate, quòd videlicet præcisè Princeps ad id compelli poſſit. *Bartol. in d. l. 8. C. de legib. Bald. & Imol. in rubr. ext. de conſtitut. Petrus Auguſtin. Morla in Emporio juris utriuſq; part. 1. tit. 1. quæſt. 3. num. 9. & quæſt. 4. num. 7.*

25 Non obſtat etiam *ſuprà citatum cap. felicis. 5. de pœn. in 6.* ubi læſæ majeſtatis crimen in Cardinales committitur. Nunc verò aliorum Principum, maximè ſuperiorem non recognoſcentium, major eſt auctoritas & majeſtas, quàm Cardinalium. Non, *inquam*, obſtat.

Nam

Nam is, qui Cardinalem offendit, ideo læsæ majestatis reus est, quòd Cardinalis censeatur esse quodammodo pars de corpore Pontificis: cùm hujus sit Consiliarius, *argumento sæpè citatæ l. 5. C. ad l. Iul. majest. Clarus d. §. læsæ majestatis. num. 4. Petr. Heigius in suis quæstionibus. jur. quæstio. 4. nu. 63.* Sicuti igitur subditus Pontificem offendens, crimen læsæ majestatis incurrit, *argum. cap. solitæ. 6. de majoritate & obedient. Boer. in tractat. de seditiosis. cap. 6. num. 17. Decian. d. lib. 7. cap. 4. num. 4.* ita quoque Cardinalem, qui illius Consiliarius est, violans eodem crimine se polluit. In proposita autem quæstione de Principe, qui Imperatoris consiliis & consistorio non interest, agitur.

Nihil item movet *l. 3. vers. reus etiam majestatis. C. de Episcopali audient.* ubi dicitur, quòd majestatis reus de domino, adversus quem talia molitus est, veniam sperare non debeat. Etenim lex ista non de quovis domino vel Principe, sed Romano tantùm Imperatore intelligenda est: idque ex ipso textu probari potest, in quo Romanus Imperator constituit: Paschatis tempore criminosos non in carcere detinendos, sed propter communem Festi illius lætitiam liberandos esse: & postea inter cæteros excipit reos læsæ majestatis, dicitque, eos non debere sperare veniam à domino suo, quem læserunt. At verò 26

veni-

veniam istam Imperator in illa generali lege concessit, quam inferiores Principes, quibus non est potestas generalem legem condendi, concedere nequeunt: proindeque certo certius est, Imperatorem in specie *dictæ l.3.* de se ipso tantum locutum fuisse.

27 Similiter non obest, quod plerique Doctores astruunt: eiusmodi Principum & Civitatum, præsertim superiorem non agnoscentium, maximam auctoritatem esse, potestatem & dignitatem propemodum cum Imperatoris sive Cæsaris maiestate conferendam. Longè enim maior maiestas, amplitudo & præeminentia est Cæsaris, quàm aliorum Princi-
28 pum. Cæsar namque dominus † totius mundi dicitur. *l.deprecatio.9.ff.ad l.Rhod.l.ult.ibi, cùm omnia Principis esse intelligantur. C.de quadr. præscript.* cùm aliorum Principum iurisdictio & potestas angustioribus terminis concludatur. Adde, quòd summa potestas, sive maiestas, neque locorum intervallis, neque numerosâ provinciarum multitudine definitur.
29 Sed & maiestas Imperatoris multa habet singularia, quæ aliis Principibus nequaquam competunt: veluti Cæsar potest creare Ducem, Marchionem, Comitem, Baronem, Nobilem: quorum tamen creandorum potestas aliis Principibus haud tributa censetur. *l. sacrilegij. 5. ubi Bart. C. de divers. rescriptis. l.ult. §.viros autem illustres. 2. & ibi Paulus Castrens. C. ubi*

C. ubi senatores vel clarissimi, &c. tit. de feudo Marchiæ. &c. ubi Bald. & tit. quis dicatur dux, comes, vel marchio, &c. ibiq; Feudistæ notant. Bocer. in tract. de regalib. c. 2. nu. 7. & seq. Andr. Tiraquell. in tract. de Nobilitat. c. 6. num. 6. & Vulteius lib. 1. de feud. cap. 5. num. 7. Hinc ab ipso Imperatore, ceu perenni fonte, omnium dignitatum ac iurisdictionum fluenta scatent, *argum. l. 1. ff. de constitutionib. princip. Angel. in rubr. ff. de iurisdict. Bald. in cap. 1. §. iudices. per istum textum. de pace tenenda inter subdit. in usib. feud. Marant. in specul. aur. part. 4. distinct. 5. num. 3. Bruckman. de regalib. c. 1. num. 16. Gothofred. Antonius Disp. 2 feud. th. 4. lit. b. & Disp. 5. th. 6. sub lit. b. & d.* Hinc & illud constat, Imperatori ab omnibus Christianis Principibus primas deferri. Imò etiam apud Turcas Romani Imperatoris Legatos, præ aliorum Principum Legatis suam eminentiam tueri, *post Iohannem Leunclavium in supplem. Annal. Othomanid.* testatur & probat Thomas Lansius *in sup. allegato Discursu, de L. Reg. thes. 49.*

Ex his ergo, aliisque præeminentiis & superioritatibus, soli Cæsari competentibus, sole meridiano clarius est: longè excellentiorem summi Imperatoris maiestatem esse, quàm reliquorum: ac ea propter crimen læsæ maiestatis in illum, non verò hos propriè committi. Hujusque sententiæ Auctores sunt: *Socinus*

cons.

cons.275. Decius cons.410.col.pen. Fichard.cons. Germ.120.num. 4.p. 2. Bodin.de Repub.lib.1.c.10.pag.169.& c.11.pag. 233. & seqq.& lib.2.c.6. pag.mihi 359. & lib. 5.c.3.pag.845. Wesenbec.in paratit. ff. ad l. Iul.majest. num.4. & 7. Halbritter. in Disput. criminali. de Anno 1592. Respondente generoso Domino Conrado, Barone in Limpurg. th. 2. Anchoran.consil.289. Ruin.cons. 3.num.12. vol.5. Gomez. tom.3.var.resol.c.2.nu. 10. Mynsing. Resp. 44. num. 12. decad. 5. Treutler. vol.2. Disp. 32. th. 1. lit. c. Nellus in tract. de bannitis. 1. part. secundi tempor. num. 16. vers. in contrarium tamen est veritas, &c. Martin. Laudens. in tract. de crim. læsæ maiest. quæst. 3. Anton. Peregrin. de iure fisci. lib. 4. tit. 5. num. 14. & nonnulli alij ab eo citati. Quibus novè adiiciendus est Andreas Fachineus lib. 9. controversiar. iur. cap. 32. part 3. & Petreus in thesauro controversar. conclus. criminal. conclus. 77.

30 Planè in crimen læsæ maiestatis is quoque incidit, qui quemcunque reum in iudicio confessum, & propter hoc in vincula coniectum emiserit. *l. cuiusq. 4. vers. item qui confessum. ff. ad l. Iul. maiest.* Cuius rei ratio est: quia contra Rempubl. facere dicitur, qui è custodia emittit reum confessum: cùm Reipubl. intersit, exemplum de eo publicum sumi: ut unius pœna † possit metus esse multo-
31 rum. *l. 1. C. ad l. Iul. repetundar.* Et quanquam glos.

glos. *in d. l. 4. ff. ad l. Iul. maiest.* & Doctores aliqui eam sequuti, illud ita demum verum esse existimant: si reus ob crimen læsæ maiestatis in carcerem coniectus, ab aliquo eximatur: cùm is videatur socius sceleris, & malit, impunitum evadere reum, quàm Reipubl. pœnas exolvi: eorum tamen verior est sententia, qui putant, indistinctè istud procedere, quocunque crimine reus confessus condemnatus, vel condemnandus, è vinculis fuisset emissus, *per præfatam l. cujusq. 4.* generaliter & indistinctè loquentem: quæ † non per hominem, sed tantùm per aliam legem restringi potest & debet. *Bart. ibid. & in l. prospexit. 12. ff. qui & à quib. manumissi. & c. & l. de pretio. 8. ff. de Public. in rem act. Gigas d. lib. 1. q. 58. n. 3. latè Decian. citato lib. 7. c. 11.* 32

Sed & clericos in Imperatorem crimen hoc odiosissimum committere posse, sanior Doctorum traditio est: quamvis Imperator ipse, tanquam secularis judex, inter clericos de illo cognoscere & judicare nequeat, *per text. in cap. ult. vers. nec aliquibus. tit. de offic. & potest. jud. deleg. in 6.* ubi habetur, etiam clericum esse de districtu & provinciâ sui Principis; licèt à jurisdictione seculari sit exemptus. *Confert item huc textus in can. si quis laicus. 22. quæst. 5. & c. cùm non ab homine. 10. de judic. Clarus in d. §. læsæ majestatis. nu. 7. & §. fin. q. 36. n. 27. Decian. d. lib. 7. c. 8. n. 6. Præposit. in* 33

can. in primis. 7. §. de persona. 2. quæst. 1. Gregor. in Syntag. jur univ. p. 3. lib. 35. c 2. n. 6. & c. 38. n 9. Bossius in tit. de crim. læs. majest. n. 86. & seqq. Gigas d. tract. de crim. læsæ majest. lib. 1. Rubric. qualiter & à quib. crimen læsæ majest. committ. q. 63. Bocer. in tract. de crimine majest. c. 1. num. 18. & tract. de regalib. cap. 3. num. 102. Petreus in d. thesaur. controvers. conclus. crimin. conclus. 78.

34 An autem Rex, Princeps, Comes, aut Baro aliquis, vasallus Imperatoris, ei tamen haud subjectus, majestatis crimen, hostiliter aliquid adversus eundem moliendo committat, elegans est, sed controversa quæstio? Et negatæ decisioni patrocinantibus accedendum arbitror, *per textum perspicuum in c. pastoralis. 2. § deniq; juncto §. rursus. de sentent. & re jud. in Clement.* ubi traditur, quòd Imperator Romanus in exterum Regem vasallum suum, ratione personæ illius Regis, nullam superioritatem habeat, ita ut in se ab ipso Rege majestatis crimen patratum verè dicere non possit. *Atq; ita sentiunt Speculat. in tit. de feud. §. quoniam. vers. decimoseptimò quæritur. Socin. cons. 27. col 1. Alciat. cons. 451. & alij quos refert & probat Decianus in prædicto tract. crim. lib. 7. c. 8. n. 7.* Et quanquam Menochius *consil. 99. n. 99. & seqq. lib 1.* post Gomezium *in §. rursus. n. 24. in fin. sup. de actionib.* autumat, quòd & Imperatoris vasallus, licèt ejus subditus non sit,

non sit, offendendo ipsum, crimen majestatis committat, scilicet quo ad privationem feudi, quod ab Imperatore possidet: isthæc tamen opinio, tanquam falsa & erronea, omnino rejicienda est. Tum quia reus majestatis non tantùm feudo suo; sed totâ etiam suâ substantiâ privatur, eâque fisco vindicatur. *l. eorum. 9. & l. ult. ff ad l. Iul. majest. l. quisquis. 5. in fine principij, & l. seq. C. eod. & inferiùs dicetur n. 40. 56. 73. & seq.* Tum † quia solus subditus, & 35
quidem subditus respectu personæ, crimen majestatis committere dicitur *d. c. pastoralis. §. rursus. ubi gl. & Canonistæ communiter. tit. de sent. & re jud. in Clement. & dictum s. num. 14. Hancq; sententiam Interpretes pleriq; suis calculis confirmant: Nicol. Boër. in tract. de seditiosis. c. 6. n. 2. & 3. Martin. Laudens. in tr. de crim. læs. majest. quæst 34. Clar. lib. 5. sent §. læsæ majestatis. n. 6. & 7 Gigas in tract. de crim. læs. majest. lib. 1. Rub. Qualiter, & à quib. crim. læs. majest. committat. q. 3. 4. & 68. Capoll. cons 17. colum. 4. vers & ideo videtur. Cephal. consil. 75. n. 37. & 56. Paris. consil. 101. num. 33. Valla consil. 4. num. 1. & seq. Gomez. tom. 3. resol. c 2. num. 10. versic. unum tamen, &c. Bocer. class. 3. Disp 11. thes. 2. sub lit. A. & in tract. de crim. majest. c. 1. n. 14. & 15. & 22 Decian. respons. 18. n. 320. volum. 1. & tract. crim. lib. 7. c. 5. num. 12. & c. 8. num. 5. ubi plures citat.*

At quid de universitate vel civitate Im- 36

peratori subditâ pronunciandum? nunquid & hæc, si contra Imperatorem, vel Imperii Romani prosperitatem aliquid machinetur, crimen læsæ majestatis incurret? Et, si deliberatio & consilium commune præcesserit, sicque forma congregandi universitatem solita, servata fuerit, incurrere frequentioribus Doctorum suffragiis comprobatum est, *per text. in l. 1. §. 1. versic. quóve cœtus conventusve fiat. ff. ad l. Iul. majest. & in d. l. quisquis. 5. in princ. ibi, cum militibus, vel privatis, vel barbaris scelestam inierit factionem. C. d. tit. & in constit. Henrici VII. Imp. ad reprimendum. §. ad hoc, si qua communitas, corpus, vel collegium, &c. in Extravagantib. Et docet uberius Hieron. Gigas in d. tract. de crim. læsæ majest. lib. 3. Rubr. de rebellib. quæst. 12. & Decian. in præallegato tract. crim. lib. 7. c. 8. num. 8. & seqq. hosq; novissimè referens Bocerus d. tractat. de crim. majest. cap. 1. num. 23.*

37 Illud diligenter hic observandum est: hoc crimen læsæ majestatis committi, non tantùm opere ipso & effectu, *l. famosi. 7. §. ult. ff. ad l. Jul. majestat.* sed & solo exteriori conatu; non tamen nudâ & interiori voluntate. *d. l. quisquis. 5. in princ. ibi. eâdem enim severitate. C. ad l. Jul. majest. & constit. Caroli IV. in aurea Bulla. c. 24. Jul. Clar. d. lib. 5. sent. §. læsæ majest. num. 15. Didac. Covarr. ad c. si furiosus. tit. de homicid. in Clem. part. 2. relect. in princ. nu. 3. & seqq.*

seqq. Cyrillus Fulgeonius in summa crimin. Rubric. de offic. præsidis. §. 9. n. 3. & Rubr. de publ. judic. §. 3. num. 4. Bocer. d. class 3. Disp. 11. thes. 34. Decian. d. lib. 7. c 35. nu. 1. & 10. aliiq; ab hoc enumerati. nec etiam maledictis ac impiis verbis: licèt iis maximè exacerbetur. *Iul. Paul. lib. 5. sent. tit. 29. ibiq; Cujac. Gigas d. tract. de crim. læsæ majest. lib. 1. Rubr. qualiter, &c quæst. 40. Tiber. Decian. d. lib. 7. c. 50. Menoch. lib. 2. de arbitr. judic. quæst. cent. 4. cas. 377. num. 14. Wegner. Disput. 18. thes 2. lit. a.* Nec † moverit 38
l. unic. C si quis Imp. maledix. quam pro contraria opinione obtinenda & stabiliendâ noviter adduxit D. Bocerus *in d. tractat. de crim. majest. c. 2. n. 3. & c. 3. n. 1. & seqq item in tract. de regalib. c. 3. n. 79. & 87.* Nam etsi ibi expresse traditur: si quis Imp. maledixerit, referendum id esse ad scientiam ipsius Imperatoris, ut is ex persona & verbis delinquentis cognoscat, utrùm pœnâ plecti debeat, nec ne: haud tamen ibidem exprimitur, aut ullo verbo attingitur, quòd ille, qui impiis, injuriosis & puniendis verbis adversus Imperatorem utitur, majestatis crimen contrahat. Ergo nec nos illud dicere debemus. *l. illam meritò. 19, vers superstitibus, &c. C. de collat. & Nov. 18. c. 5.* maximè cùm odia † non amplianda sint, sed potiùs restringenda, adeóq; in pœnalibus benignior sit facienda interpretatio. *l. cùm quidam. 19. in fin. ff. de liber. & posthum. c. odia. 15. & c. in pœnis.* 39

49. de regul. jur. in 6. l. penult. ff. de pœn. & similibus.

40 Pœna criminis læsæ majestatis, est mors naturalis, putà gladius, publicatis insuper fiscoque addictis omnibus Rei bonis, & damnatâ defuncti memoriâ, *hoc §. d. l. eorum. 6. & d. l. ult. ff. ad l. Jul majestat. & d. l quisquis. 5. in fine princ. ibi, majestatis reus gladio feriatur. C. eod. d. aurea Bulla Caroli. IV. c. 24. Gomez. tom. 3. var. resol. c. 2. num 11. Anton. Capicius decis. 130. n. 18. & seqq. Wesenb. in paratit. ff. ad l. Jul. majest. n. 7.* Tametsi de consuetudine nefandissimi hujus criminis Rei, interdum igni, quandoque dissectione in quatuor partes, aliquando suspendio, nonnunquam atrociori supplicio plecti soleant *arg. constitut. criminal. Caroli V. art. 124. Damhouder. in praxi rer. criminal. c. 62 in 6. Clar. d. lib. 5. sent. §. læsa majest. num. 8. Bocer. d. class. 3. Disp. 11 th. 39. & tract. de crim. majest. c. 3. num 9. cum multis seqq. item d. tractat. de regalib c. 3. num. 88. Gœdd. part. 3. Disp. 16. th. 5. lit. b. Gigas in d tract. de crim. læsæ majest. Rubr. de pœnis committ. crim. læs. majest.*

41 *q. 1. n 7. & ult.* Damnari autem † defuncti memoria dicitur, cùm nomini perpetuæ infamiæ nota inuritur, ut perpetua de eo infamia conservetur, *Menoch. consil. 99. n. 53.* Eaque damnatio sic fieri consuevit: ut ejus, cujus damnabatur memoria, ex magistratuum albo nomen eraderetur, effigies & statuæ dejicerentur, ti-

tur, tituliqúe luto tegerentur expreſsâ Senatus auctoritate, *velut ſcriptum reliquit Ravardus lib 3. cōject. c. 16. huncq; noviter citans* Wegner. *diſp. 18 th. 2. ad lit. c. Sed videatur Fachin. prædicto lib. 9. controverſ. jur. c. 34. part. 3.*

Hæcque pœna damnationis memoriæ locum etiam habet in iis, qui adverſus Conſiliarios Cæſaris conſiſtorianos conſpirationem inierunt, *d. l. quiſquis. 5. C. ad l. Iul. majeſt. & d. aurea Bulla Caroli IV. c. 24.* ubi ſcribitur, Conſiliarios ſummi Principis, eſſe quodammodo membra Principis & partem corporis ejus. Sed jam certum eſt, illius, qui contra Imperatorem deliquit, memoriam eſſe damnandam. Ergo etiam damnanda erit memoria ejus, qui Cæſaris Conſiliarios, qui membra ejuſdem judicantur, offenderit. Neque obſtat, † quòd diſpoſitio *dictæ l. quiſquis.* pœnaliſſima ſit & odioſiſſima: ac proinde ad Cæſaris Conſiliarios nullo modo extendenda, *arg. d. c. odia. 15. de reg. jur in 6. & l. cùm quidam. 19. in fi. ff. de liber. & poſth. & d. l. pen. ff. de pœn.* Nam pœna illius legis non extenditur per hanc noſtram ſententiam: ſed tantùm declaratur. Ex eo ſiquidem, quod in principio iſtius legis dicitur, Conſiliarios Imperatoris reputari membra ejus, evidenter colligitur: eum, qui Conſiliarios Cæſaris læſit, eâdem pœnâ afficiendum eſſe, quâ afficitur, qui Cæſarem ipſum offendit.

Porrò non tantùm illi, qui graviſſimum hoc

Margin numbers: 42 (beside "Hæcque pœna…"), 43 (beside "judicantur, offenderit…"), 44 (beside "Porrò non tantùm…").

scelus admiserunt: sed & qui ejus conscii fuerunt, nec illud detulerunt, aut revelârunt (modò conspirationem talem commodè probare potuissent: siquidem nemo tenetur revelare crimen, quod probare non potest, *l. nostris. 8. in fin. Cod. de calumniatorib. cap. nolentes §. Notarij. tit. de hæreticis. in Clement.*) puniuntur. Sed quâ pœnâ vehementer controvertitur? Mihi arridet eorum dogma, qui tradunt: conscios hujus criminis, qui nihil in delicto perpetrato cooperati sunt, non ordinariâ legis Juliæ, sed extraordinariâ solùm, pro arbitrio judicis, & quidem mitiori, & ad summum relegationis pœnâ plectendos esse, *per textum expressum in l. Metrodorum. 40. ff. de pœn.* ubi is, qui non prodidit reum læsæ majestatis, in insulam relegatur. Eandem decisionem juvat textus *in cap. felicis. 5. §. illud autem non duximus. titul. de pœnis in 6.* ubi arbitraria pœna satis perspicuè imponitur illi, qui nudo tantùm consilio fuit culpabilis, & simplici favore affecit eum, qui Cardinalem hostiliter insectatus dicitur. Unde non absurdè concluditur: quòd non ordinariâ, sed leviori aliquâ arbitrariâ pœnâ teneatur, qui scit ipsi Imperatori, vel Consiliario ejus consistoriano, vel militi, aut Principi Electori vitæ periculum creari, idqúe non revelat. *Cujus conclusionis patroni perhibentur Iohan. de Anan. ad Rubr. C. de his, qui si-*

qui filios occider. col. ult. Felin. ad c. quantæ. n. 4. vers. tertiò limita. extr. de sentent. excommunicationis. & ad c. 1. num. 4. vers. contrarium tenuit. ext. de offic. & potest. judic. deleg. Hippolytus de Marsil. ad l. utrùm. 6. col. 1. ff. ad l. Pomp. de parricid. Menoch. de arbitrar. jud. quæstion. lib. 2. cas. 355. num. 9. & seqq. Alciat. in l. facere. 189. n. 4 ff de verb. signif. Halbritter. in præcitata Disp. crimin. de Anno 1592. thes. 3. Emanuel Soarez in thesaur. receptar. senten. lit. M. num. 8. Jul. Clar. lib. 5. sent. §. fin. quæst. 87. n. 2. & alij ab hoc commemorati: qui referunt, Baldum in quodam consilio exclamare, quòd Bartoli, contrarium tenentis, anima propterea in inferno crucietur. Bartolum sequuntur Angelus de Perusio, & Romanus ad l. 1. §. occisorum. ff. ad Senatusconsult. Sillan. Martin. Laudens. in tract. de crim. læs. maiest. quæst. 13. Gomez. tomo 3. var. resolut. c. 2. nu. 8. alijq; allegati & comprobati à D. Bocero in tract. de crim. maiest. c. 2. n. 37. & seqq.

Nostro pronunciato non refragatur *dict. l. quisquis. 5 §. id quod. 6. C. ad l. Jul. maiest.* ubi habetur, conscios criminis læsæ maiestatis eandem incurrere pœnam, quam Rei principales incurrunt. Ea enim accipienda est de iis consciis, qui ministri simul & participes sunt criminis: dum inquit, *satellitibus consciis, ac ministris, &c.* Ministri † namq; & satellites dicuntur, qui non modò delictum patratum 45

sciunt: sed etiam operam & ministerium suâ assistentiâ, alioúe modo ad delictum committendum præbuerunt. *Menoch. allegato casu 355. num 14.*

46 Nihil præterea urget *l. utrùm. 6. ff. ad l. Pompeiam de parricid.* ubi dum cõscius parricidii. qui non detexit illud, eadẽ pœnâ afficitur, quâ parricida: dicendum videtur, conscium quoq; criminis lęsę maiestatis, si id non manifestavit, eandem pœnam sustinere debere, quam reus principalis sustinere cogitur. Etenim lex ista etiam intelligenda est de consciis illis, qui non scientiam tantùm habuerunt: sed & ministri atq; socii sive participes parricidii fuerunt: *ut rectè ibid. gl. in verb. conscij. interpretatur.* Hi meritò eadẽ pœnâ, quâ ipse parricida, puniuntur. In proposita autem quæstione de iis agitur, qui crimen lęsę maiestatis, quod alius perpetrandum constituerat, tantùm sciverunt: sed nihil, quod ad illius sceleris consummationem pertinebat, ipsi fecerunt. *Eodem ferè modo responderi poterit ad reliqua fundamenta contraria, quæ cumulavit D. Bocerus loco suprà notato, & in tract. de regalib. c. 3. n. 105.*

47 Neq; verò atrocissimi huius delicti auctor solùm punitur: sed & eius filij infamiâ notantur, omniq; successione & testamenti factione penitus privantur *d. l. quisquis. 5. §. filij. C. ad l. Jul. maiestat. & aureâ Bullâ Caroli IV. tit. 24.*

48 Enimverò hanc † pœnæ extensionem abrogatam

gatam esse *per leg. sancimus. 22. C. de pœn. tanquam posteriorem*, credunt Budæus *in suis annotationib.* & Balduin. *in proleg. ad h. tit.* Sed cùm Impp. Arcad. & Honorius, utriusq; legis, *tum d. l. quisquis. 5 C. ad l. Jul. mai. tum d. l. sancim. 22. C. de pœn.* auctores sint: hi autē *in d. l. 22.* nominatim non meminerint filiorū Rei perduellionis, sed aliorū propinquorum, notorum, affinium & familiariū: minimè putandum est, isthanc constitutionem ad hos etiam filios porrigendam esse. Quicquid † enim novâ lege specialiter expressum non est: id veterum legum constitutionūq; regulis relictum intelligi debet. *l. præcipimus. 32. §. ult. C. de appellationib. & c. 1. tit. de constitutionib. in 6.* Ac † posteriores leges eatenus prioribus derogant, hisq; potiores sunt, quatenus ipsis omninò sunt contrariæ: alioqui posteriores ad priores pertinent. *l. non est novum. 26. cum duab. seqq. ff. de legib. l. ult. ff. de constit. prin. Joan. Robert. lib. 2. sentent. jur. c. 22. Duaren. lib. 2. Disput. anniversar. c. 24. Anton. Cont. ad d. l. quisquis c. 2. & Setser. disp. 37. thes. 5. lit. c.* Cæterùm quamvis ex abundanti concedatur, posteriori ista l. 22. *C. de pœn.* priorem l. 5. *C. ad l. Jul. mai.* esse sublatam: attamen non insulsè dici poterit, dispositionem prioris huius legis in usum revocatam censeri, vel per text. *l. quando 10. in fin. C. de bonis proscript.* vel per Caroli IV. sanctionē, quæ est in aurea Bulla. *d. t. 24. Bocer. in tract. de crim. maiest. c. 3. n. 54.*

Ratio

(margin: 49 beside "rigendam esse. Quicquid † enim…"; 50 beside "c. 1. tit. de constitutionib. in 6. Ac † posteriores")

51 Ratio porrò, cur † ex hoc patris scelere filij quoque puniantur, duplex adfertur: una, quòd etiam in filiis paterni, hoc est, hereditarii criminis exempla metuuntur. *dict. l. quisquis. 5. §. 1. C. ad l. Jul. maiest. can. si gens. 9. distinct. 56.* Altera est, ut liberorum charitas amiciores parentes reddat ipsi Reipubl. hæcq; liberorum calamitas parentes ab hoc atroci facinore comprimis deterreat. *Cic. lib. 1. Epist. ad Brutum, Epist. 12. Menoch. consil. 99. n. 219. & seqq. Contius ad dict. l. quisquis. 5. C. ad leg. Juliam. maiest. c. 2. Wegnerus disput. 18. thes. 2. litera C.*

52 Prędictis tamen pœnis filios ante delictum patratum natos, *arg. l. emancipatum. 7. § 1. & l. filiam. 9. ff. de senatorib. l. 2. vers. filiis etiam. C. de libertis, & eor. liber. c. non imputantur. 19. caus. 1. qu. 4.* filias item, nepotes ac pronepotes neutiquam subiacere, humanius & æquius & receptius esse videtur, *d. l. 5. §. ad filias. C. eod. Clarus dict. §. læsæ maiestatis. num. 10. & 12. Decian. d. lib. 7. cap. 41. n. 7. & 12. Gomez. tom 3. variar. resolut. cap. 2. num 15. Petreus d. thesaur. conclus. 81. latè & egregiè Auctor incertus in tractat. de crimin. læs. maiest. quæst. 5. 6. & 7. qui tractatus est sub tomo 2. voluminis tractatuum criminalium, operâ Francisci Modij Anno 1587.*
53 *editi.* Nec adversatur, † quòd appellatione filiorum contineantur nepotes. *l. filij appellatione. 84. & l. liberorum. 220. §. sed & Papirius ff. de verb.*

verb. signif. l. uxorem. 41. §. concubinæ. ff. de legat. 3. cum similib. Quia appellatione filiorum, ex propriâ & verâ significatione, nepotes non comprehenduntur, maximè in materiâ pœnali & odiosa. §. *si quis filiabus. 5. vers. Cæterùm. f. qui testam. tutor. dari poss. l. quid si nepotes. 6. ibiq; Doctores. ff. de testament. tutel. Gomez. loco proximè memorato. pulchrè Gœdd. ad d. l. filij. 84. ff. de verb. significat. & Bocer. d. c. 3 n. 68. ubi pleniùs hanc rem persequitur. Vide Scip. Gentil. in tract. de conjurat. c. 3.*

Sed utrùm hereditates, quę filiis rebellium 54 sive reorum perduellionis deferuntur, fisco sint applicandæ, an verò heredibus proximioribus, ab intestato venientibus, sententiis variatum est? Nam fisco esse applicandas censuerunt *Cynus, Albericus & Salicetus in dict. l. quisquis. 5. §. filij. C. ad l. Jul. maiest. Jacob. Butrigarius in l. 1. C. de hered. instit. Parisius consil. 69. num 192. lib. 3. Imola in c. 2. num. 44. de testament. & Bossius in tit. de crimine læs. maiest. num. 137. ad finem.* Contrarium autem docuerunt, *Socinus senior in consil. 275. num. 12. lib. 2. Fulgosius & Angel. in d. l. quisquis. in fin. C. ad l. Jul. maiest. diffusè Menochius consil. 275. n. 26. lib. 3. Peregrinus, qui & alios allegat, lib. 3. de jure fisc. tit. 9. num. 1. Quibus relatis nuperrimè quoq; consentit Fachineus dicto lib. 9. controvers. jur. c. 36. & Bocerus d. c. 3. n. 72. & seqq.* Ratio huius sententiæ, quæ & mihi probatur, plana

est: quia

est: quia nulla est lex, nulla constitutio, quæ hereditates filiis rebellium delatas fisco applicet. Ergo nec nos fisco ita favere debemus: ut etiam aliis legitimis heredibus & successoribus iniuriam faciamus. Quò facit elegans textus *in l non puto. 10. ff. de jure fisci.* ubi Modesti-
55 nus in hæc verba scribit. *Non puto † delinquere eum, qui in dubijs quæstionib. contra fiscum facilè responderit.* Eidẽ decisioni patrocinatur, quòd ea, quæ in testamento pro non scriptis habentur, in fiscum non recidunt. *l. un. § in primo. 3. C. de caduc. tollend.* Sed relicta filiis Rei perduellionis pro nõ scriptis habentur: siquidem hi filij incapaces hereditatis etiam extraneorum dicantur. *dict. l. quisquis. 5. § filij verò. ibi, testamentis extraneorum nihil capiant. Codic. ad leg. Juliam maiest.* Ex quo consequens est, quòd relicta filiis Rei perduellionis, fisco non inferantur.

Nec resistit *sepius citata l. quisquis. 5. §. uxores. 5. C. ad l Jul. maiest.* ubi fiscus ab his filiis aufert, quod à matre habituri sunt. Etenim text. iste apertè loquitur de bonis, quę mariti rebellis fuerunt: unde meritò ad fiscum, nõ verò ad illius filios pertinent. Omnia siquidem rebellis bona confiscantur, filiis exclusis. Et licèt ea
56 bona † fuerint uxori donata vel relicta: non tamen fuerunt ei pleno jure & irrevocabiliter acquisita, sed revocabiliter; sc. si ad secundas nuptias convolaverit. Tunc enim tenetur filiis

primi

primi matrimonii illa reservare, *juxta dispositionem l. fœminæ.3. C. de secund. nupt.* Itaq, hoc filiorum jus, sicut & cętera bona ac jura patris rebellis, fiscus occupat. Hæc igitur est ratio, cur eo in casu bona ad fiscum transeant: quæ specialis est, nec in aliis hereditatib. maternis & avitis militare potest. Deinde citra veritatis præiudicium admisso, quòd eadem ratio in aliis etiam casibus locũ haberet: attamen haud nobis liceret tam graves pœnas in filios, † qui 57
nihil peccaverunt, constitutas interpretatione extendere atque ampliare: sed potiùs eas restringere & coarctare deberemus *d. l. interpretatione.42. ff. de pœn. d. c. odia.15. de reg. jur. in 6. Fachineus d. c.36. in fine.*

Nihil item stringit, quòd hereditas, quę alicui, ut indigno aufertur, fisco vindicatur. *l. Lucius.9. ff. de jure fisci. l. Papinian.8. §. meminisse. 14. ff. de inoffic. test. & tot. tit. ff. & C. de his, quib. ut indignis, &c.* Illud enim procedit in his, qui per se, non alterius vitio indigni censentur, *per notata Bartoli & aliorum in leg. aufertur.46. in princip. ff. de jure fisci.* Cùm igitur filiis Rei perduellionis materna atque avita; item propinquorum & extraneorum hereditas auferatur, ut indignis (vel potiùs ut incapacibus hereditatis) non per se, & ex proprio delicto, sed propter parentem, perduellionis reum: sanè hereditas illa non fisco cedet; sed aliis successoribus legitimis, vel etiam 58

testamen-

testamentariis adiudicabitur. *Bocer. d. tract. de crim. maiest. c. 3. n. 73. & 74.*

59 Disceptari quoq; potest de eo: Nunquid si mater sceleratissimum hoc facinus admiserit; etiam eius filii pœnis præfatis subiiciantur? Et affirmativè concludendum censeo *per multóties allegatam l. quisquis. 5. C. ad l. Jul. maiest.* in cuius principio Impp. Arcadius & Honorius utuntur verbo, *quisquis*: dum aiunt; *Quisquis cum militibus, vel privatis vel barbaris, scelestam inierit factionem, &c.* Verbum autem
60 istud, † *quisquis*, tam masculos, quàm fœminas complecti, certo certius est, *l. 1. ff. de verb. signific.* & pronuntiatio sermonis in sexu masculino, ad utrumque sexum plerunq; porrigitur, *l. pronunciatio. 195. in princ. ff. d. titul.* imò
61 semper sexum † masculinum, etiam fœmininum continere, dilucidè Julianus respondit. *l. qui duos. 62. ff. de legat. 3. Accedit auctoritas glossæ in d. l. quisquis. 5. §. ad filias. in verb. minus ausuras. C. ad l. Jul maiest. & Angeli atq; Marsilij, hosq; referentis Julij Clari libr. 5. sent. §. læsæ maiestatis. nu. 13. vers. quæro etiam, &c. nec non D. Boceri in tract. de crim. læsæ maiestat. cap. 3. num. 66.*

Non obstat huic conclusioni, quòd Impp. *in jam allegata l. 5. §. ad filias.* statuunt; fœminas pro infirmitate sexus minùs ausuras esse hoc crimen perpetrare, quàm masculos. Nam inde nõ convincitur; quòd si fœmina quædam isthoc

isthoc contrahere scelus audeat, eius filii pœnam, *de qua in d. l. 5. §. filij verò. C. ad l. Iul. maiest.* sustinere non cogantur. Et quamuis jura, quando † constituuntur, ad ea potiùs aptentur, quę & frequenter & facilè, quàm quę perrarò eveniunt. *l. 3 & trib. seqq. ff. de legib.* tamen ad illa etiam, quæ rarò accidunt, cùm evenerunt, æquè porriguntur. *l. antiqui. 3. §. quid est ergò. ff. si pars hereditat. petat. l sed & si restituatur. 28. §. ult. ff. de judic. l adeò. 7. §. insula. ff. de acquir. rer. dom. l. si maior. 12. C. de legit. heredib.* 62

Similiter nihil decerpit decisioni nostræ: quòd pęnalia jura, utpote odiosa, restringi debent, non verò extendi. *d. c. odia. 15. de reg. jur. in 6.* & quòd Impp. *in sæpe adducta l. quisquis. 5. C. ad l. Iul. maiest.* expressè & nominatim de maribus crimen hoc committentibus, non etiam de fœminis, loquuntur. Verbum enim (*quisquis*) ut omne aliud masculini sexus vocabulum, non modò extensiuæ significationis beneficio, sed maximè sermonis proprietate tam fœminas, quàm mares comprehendit: idq; non tantùm in caussis & decisionibus fauorabilib. *d. l. qui duos. 62 ff. de legat. 3.* sed & in pœnalibus ac odiosis. *l. si quis. 7. in pr. & §. 1. ff. de jurisdict. l. ait Diuus. 16. ff. de jure fisci. l. qui domum. 8. juncta l. mater. 10. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. præclarè post alios, quos refert, Gœddæus ad d. l. 1. n 22. & 53. & seqq. ff. de verb. signific.*

Expeditæ quæstioni proxima est hæc: Nun- 63

 quid,

quid, filio crimen perduellionis committente, pater eius propterea pœnâ aliquâ affici debeat? Et quidem exploratum est, quòd pater à filii huius successione arceatur: quippe cùm filii bona fisco vindicentur. Verum dubiũ hoc videri alicui poterat: an pater etiã à propinquorum suorũ, vel extraneorum hereditate repellatur: an item infamiã ex isthoc filii scelere subeat? Et negata opinio ut communior,
64 ita & verior judicatur. Tum quia † in pœnalib. caussis benignior faciẽda est interpretatio. *d. l. penult. ff. de pœn. & l. factum. 155. § ult. ff. de reg. jur.* Tum quia dispositio *d. l. quisquis. 5. §. filij verò C. ad l. Jul. maiest.* nõ modò est nova; sed & alii juris dispositioni videtur contraria. *l. sancimus. 22. C. de pœn.* ut proinde strictè accipi debeat, de his duntaxat personis, de quib. nominatim loquitur. *c. 1. tit. de constitutionib. in 6. & l. præcipimus. 32. §. ult ff. de appell. Et ita, post alios, quos adduxit sentit Gigas in tract. de crimine læs. maiest. Rubr. de pœn. quas filii incurrunt q 22. & D. Bocer. in tr. de crim. mai. c. 3. n. 70.*

65 Neq; hanc perturbat sententiã, quòd pater & filius sint relata: adeoq; quod in filio dispositum est, etiã in patre cautũ intelligatur: cùm dispositum in uno relativorũ, videatur quoq; statutum in altero. *l. ult. ibiq; Gothofr. & Dd. ff. de acceptil. l. ult. C. de indict. viduit. tollen. l. 1. C. de cupressis. &c.* Nam isthæc definitio procedit quidem, ut alibi, sic etiam in pœnalibus: dummodo

modo eadem in utroq; subsit ratio: secus verò, si diversa ratio in altero relatorũ appareat, *tradentib. Everhardo in locis legalib. loc. à correlativis n. 8. & Joan. à Reberter. lib. 2. topic. juris. c. 12.* At hic in patre cessat ratio, quam Impp. in filiis spectarunt. *in d. l. quisquis. 5. §. filij verò. C. ad l. Jul. maiest.* ea videlicet; quia hereditarii, id est, paterni criminis exempla in filiis metuuntur: cùm sint portio viscerum paternorũ, & ex sanguine paterno progeniti. Hæc, *inquã*, ratio cessat in patre: quoniã ipse non ex filii vitioso sanguine natus est. Ideoq; meritò etiam debet cessare dispositio. *d. l. quisquis. 5. §. filij. C. eod.* Similiter cessat in patre altera etiã *suprà n. 51. allata* ratio, cur filii ob patris hoc scelus puniuntur: ea nimirum, ut liberorum charitas parentes Reip. amiciores reddat. Chari quidẽ sunt, & esse debẽt liberis ipsi parentes: sed parẽtib. liberi multò chariores sunt: quippe cùm nullus † affect⁹ paternũ vincat; & amor à parẽ- 66
tib. in liberos naturaliter magis descendat, q̃ ad illos ab his ascẽdat. *l. isti quidẽ. 8. §. ul. ff. quod met. caus. l. fin. in pr. C. de curat. furiosi. gl. & Dd. ad l. liberi. 28 C. de inoff. test. Vasq. li. 2. de success. progr. §. 17. n. 64. & dictũ in §. 1. s. h. t. n. 27. & seq.*

De illa præterea quæstione mirificè con- 67
tendunt Doctores: Num crimen læsę maiestatis committens, statim commisso delicto, ipso jure amittat rerum suarum dominium, an verò condemnatione demùm secutã? Et sanè

confestim, ipsoq; jure dominium bonorum suorum, reum criminis illius amittere, tenet *gl. in l. fin. C. de jure fisci. & in l. ex judiciorum. 20. ibiq; Angel. ff. de accusat. Dynus in l. Imperator. 43. ff. de jure fisci. Lucas de Penna in l. 1. C. de petit. bonor. sublatis. Clarus lib. 5. sentent. §. læsæ maiestatis. n. 9. Boerius decis. 277. n. 12. Ioan. Igneus in l. necessarios. 5. §. non aliâs. n. 17. cum multis seqq. ff. ad SC. Silanian. Socin. Sen. cons. 22. n. 8. lib. 1. Alber. in tract. statutor. part. 3. q. 18. Decian. in tract. crim. lib. 7. c. 40. nu. 6. Matthias Coler. in tract. de process. execut. part. 1. c. 3. n. 84. Petreus in thesaur. concl. 83. Menochius cons. 99. n. 160. & seqq. & nonnulli alij ab eo annotati.* Cæterùm huiusmodi crimen committentem, non statim à tempore delicti perpetrati amissionem bonorum suorum sustinere; sed condemnatoriam sententiam requiri, docet *Bartol. in d. l. Imperator. 43. ff de jure fisci. & in l. si debitor. 7. ff. quæ in fraud. creditor. Idem Bart. Paul. Castr. & Ludov. Roman. in l. post contractum. 15. ff. de donationib. Bald. in l. 1. C. ex delictis defunctor. in quant. hered. conueniant. Immolensis & Aret. in l. qui à latronib. 13. ff. de testam. Andr. de Isern. in c. sancimus. tit. quo temp. mil. invest. pet. deb. Bossius in tit. de sent. n. 48. & in tit. de crim. læs. maiest. n. 73. Grammat. decis. 105. n. 12. Gigas in tract. de crim. læs. maiest. Rubr. de pœn. commit. crim. læs. maiest. q. 25. n. 5. Quos omnes recenset etiam, & sequitur Peregrin. lib. 5.*

de jure

de jure fisci. tit. 1. nu. 171. ubi hanc conclusionem communem pronunciat. Cui quoq; subscribunt, Gomez tom. 3. resolut. c. 2. n. 11. Gail. lib. 2. de pace publ. c. 3. n. 15. Auctor quidã incertus in sup. n. 40. allegato tract. de crim. læs. maiest. q. 1. n. 6. & seqq. Anton. Fab. lib. 7. coniectur. jur. c. 20. Fachin. lib. 9. cõtrov. jur. c. 35. & recenter Henr. Bocer. class. 3. disp. 11, th. 45. & tract. de crim. maiest. c. 3. n. 22. & seqq. ut & tract. de regalib. c. 3. n. 124. & seqq. Atq; hanc decisionem & ego probabiliorem esse judico, *per text. rotundum & inevitabilem in l. quæsitum. 15. in pr. ff. qui, & à quib. manumissi, liberi non fiunt.* ubi cùm Paulus disertè scribat, 68
reũ criminis læsæ maiestatis ante damnationem dominum esse rerũ suarum: satis liquet, earum dominiũ non ipso jure in fiscũ transiisse: quia tunc dominus esset fiscus, nõ ipse maiestatis reus. Deinde huc multùm cõfert text. *in l. res, quæ. 22. ff. de jur. fisci.* ex cuius principio haud difficulter euincitur: bona maiestatis rei distrahi à procuratore, fiscieiùe inferri nõ posse, antequã condẽnatio ipsius Rei facta fuerit.

Accedit quoq; text. generalis *in l. aufertur. 46. §. in reatu. 6. ff. de jure fisc.* ubi expressum est, 69
quòd in reatu cõstitutus bona sua administrare possit, eiq; debitor rectè soluat. Unde satis evidenter apparet, reum criminis ante sententiam esse dominũ rerum suarum, non verò fiscum. Similiter † huc facit textus *in l. ult. C. ad l. Jul. maiest.* ubi cavetur apertè; quòd cõvicto 70

maiestatis reo, eius bona successoribus eripiātur, fiscoq; vindicentur. Antequam igitur reus maiestatis cōvictus fuerit, bona ipsius ad fiscū non pertinent. Adhæc robur non leve cōclusioni nostræ addit *§. per contrariū 5. in fin. J. de hereditatib. quæ ab intest. defer.* ubi Justin. luculenter statuit; quòd filius Rei perduellionis ipso jure suus heres sit patris, in reatu defuncti: sed postea eum desinere heredē esse, cùm pater perduellionis judicatus fuerit. At † heredē esse dominum rerū hereditariarum constat *ex §. item extraneus. 7. ibi, veteres enim heredes pro dominis appellabant. J. de hered. qualit. & differ.* Cùm ergò filius Rei perduellionis, sit eius heres ante condemnationem, & quidē ipso jure: necessariò inde sequitur, quòd etiā dominus sit rerū paternarum, antequā patris memoria

72 condemnata fuerit. Si autem † filius est rerum paternarum dominus: fuit & defunctus pater earum dominus: cùm nemo plus juris in aliū transferre possit, quàm ipse habet. *l. traditio. 20. ff. de acquir. rer. dom. l. nemo plus. 54. ff. de reg. jur.* & heres in omne ius defuncti succedat. *l. nihil est aliud. 24. ff. de verb. signif. & similib.*

73 Huic assertioni nostrę primò nihil obsistit, quòd administratio atq; alienatio rerū, statim post contractum perduellionis sive maiestatis crimen, ipso iure adempta est reo maiestatis. *l. donationes 31. §. vlt. ff. de donat. l. ex judiciorū. 20. ff. de accusationib. l. quisquis. 5. §. emancipationes. & l. ma-*

& l. maiest. 6. vers. nam ex eo tempore. & d. l. ult. vers. nam ex quo. C. ad l. Jul. maiest. Etenim ab adempto iure alienādi bona, non procedit argumentū ad ademptum ablatumúe ipsum rerum dominium. Nam pupillus & minor† seu 74
adultus, & prodigus, & similes, licèt domini rerum suarum sint: eas tamen sine auctoritate tutorum & curatorum suorum, vel decreto iudicis, alienare prohibētur. *§. nunc admonendi. sup. quib. alien. licet, vel non. l. is, cui bonis. 6. ff. de verb. obl. l. si curatorem. 3. C. de in integ. restit. minor. Lud. de Molina lib. 1. de Hispan. primog. c. 19. n. 10. & seq.* Sic & marito lege ademptū est ius alienandi dotale prędiū; cùm tamen ipsius prædii dominus censeatur, *per pr. tit. sup. quib. alienare lic. vel non. l. un. §. & cùm lex Julia. C. de rei ux. act. latè & doctè Bocer. in Comment. ad l. contractus. 23. ff. de reg. iur. c. 4. n. 10. Vide Regn. Sixtinum in tract. de regalib. c. 22. n. 25. & seq.*

Secundò non obstat *l. ult. ff. ad l. Jul. maiest.* 75
ubi Ulpianus JCtus ait, ipso perduellionis crimine hereditatem defuncti rei, fisco vindicari. Quandoquidem idem JCtus perspicuè hęc verba addit: *Nisi à successoribus purgetur.* Atq; ita non obscurè innuit: duo ad hoc, ut bona Rei maiestatis fisco vindicentur, requiri: ipsum videlicet crimen, & iudicialem condemnatoriam sententiam: quippe cùm in ipso iudicio crimen purgetur, & crimine purgato, defuncti Rei bona fisco non inferantur.

Tertiò

76 Tertiò pronunciatum nostrum non minuit *c. felicis. 5. §. si qua verò, ibi, sit iis ipso iure priuatus. & §. seq. ibi, sint eis ipso iure priuati. tit. de pœn. in 6.* Ex ipso namq; textu euidenter constat; Pontificem in eo non de propriis Rei læsæ maiestatis bonis agere: sed tantùm de feudalibus, emphyteuticis, & conductis prædiis, item de beneficiis & officiis, quæ maiestatis reus ab Ecclesiis aliquibus obtinet, loqui: istis bonis, beneficiis & officiis cunctis, reum maiestatis ipso iure priuari, eaq; ad Ecclesias liberè reverti jubet.

Quartò nihil resistit *c. cùm secundùm. 19. §. bona hæreticorum. ibi, ipso jure confiscata. tit. de hæret. in 6.* ubi bona illius, qui crimen maiestatis diuinæ per hæresin commisit, à tempore patrati huius sceleris ipso jure confiscata in-
77 telliguntur. Est enim hæresis † longè gravius & horribilius maleficium, quàm maiestatis humanæ crimen, *Auth. Gazaros. in fine principij. C. de hæret. & Manich. c. vergentis. 19. vers. cùm longè. eod. tit.*

78 Quintò sententiam nostram minimè frangit *d. l. quisquis. 5 in fine principij. ibi, maiestatis reus gladio feriatur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis. C. ad l. Jul. maiest.* Nam etsi non negatur; vocem, *addictis*, esse participium præteriti temporis: indè tamen minùs rectè colligitur, etiã ante sententiam judicis, bona Rei maiestatis ipso jure fisco addicta esse. Primò enim

enim Imperatores eo loco præcipiunt, ut majestatis reus gladio feriatur: deinde subjungunt hæc verba: *bonis ejus omnibus fisco nostro addictis.* Gladio autem feriri non potest reus, priusquam damnatus fuerit: quoniam damnatio executionem præcedit.

Postremò nihil hîc deferendum est auctoritati multorum Doctorum, suprà memoratorum, qui contrariam sententiam amplectuntur. Tum quia nostra hactenus defensa conclusio plurium Interpretum, *etjam sup. num.67. relatorum*, votis confirmata est. Tum quia non ex multitudine auctorum, quod melius & æquius est, judicari debet. *l. 1. §. sed neq. 6. C. de vetere jure enucl.* Quò pertinet, quod *Exodi cap. 23. vers. 2.* scribitur: *Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in judicio plurimorum acquiescet sententia, ut à vero devies.* Unde opinioni communi minimè adhærendum: quando vel evidenter falsa apparet: vel probabili aliquà ratione, erroris convinci potest, *cap. Capellanus. 4. in fin. ibiq. Panormit. de feriis. Iacob. Thomingius in decis. quæstion. decis. 4. num. 10. Hucq. referenda sunt ea, quæ exposui fusius supra ad princ. tit. de rer. divis. & acquir. ips. domin. num. 138. & seq. & quæ, post alios à se citatos, præclarè tradit Schraderus in tract. feud. part. 9. c. 7. num. 95. cum seq. & part. 10. sect. 5. num. 63. cum seq. & Collega Bocerus class. 3. Disp. 17. thes. 8.* Explicatæ modò 79

80 quæstioni vicina est illa: Num etiam futura bona Rei majestatis, ut quæ post contractum perduellionis crimen acquisivit, fisco vindicentur? Et quamvis plerique negantem opinionem probent, *Hieronymus Gigas in tract. de crim. læsæ majest. rubr. de pœnis committentium crimen læsæ majest. quæst. 7. aliiq; ab eo relati;* mihi tamen affirmata sententia probabi-
81 lior videtur. Tum quia perduellionis reus heredem habere nequit, eique fiscus solus succedit: siquidem etiam ejus mortui memoria damnetur, ut nec ex testamento heredem habere possit. *l. ult. ff. ad leg. Iul. majest. l. cùm filius. 76. §. ult. ff. de legat. 2. l. si quis. 6. §. sed ne eorum. 11. ff. de injust. rupt. irr. fact. testam.* Tum quia & filius Rei hujus criminis perpetuò egens & pauper esse jubetur. *l. quisquis. 5. §. filii. C. ad leg. Iul. majest.* Tum etiam, quia ab Alexandro Imp. disertè rescriptum est; deportatos nec earum quidem rerum quas post pœnam irrogatam habuerint, heredem habere posse: sed & has publicari. *l. 2. C. de bonis proscriptor.* Si igitur deportati post damnationem non sibi, sed fisco acquirunt: dubium non potest esse ullum, quin omnia ante damnationem acquisita ad fiscum spectent. Multò ergo magis à reo perduellionis quæsita ante damnationem fisci erunt, licèt post contractum crimen acquisita: cùm longè gravius sit perduellionis crimen, quàm illud, ob quod

ob quod quispiam deportationis pœnâ afficitur.

Nec adversatur *l. si mandavero. 22. §. is, cujus. 5 ff. mandati.* ubi Paulus his verbis respondit: *Publicatis bonis, quicquid postea acquiritur, non sequitur fiscum.* De eo namque Jurisconsultus loquitur, cujus bona salvo & integro statu, hoc est, absque capitis diminutione publicata sunt: veluti si relegatus sit, publicatis specialiter per sententiam bonis. *l. relegatus. 14 §. 1. ff. de interdict. & releg. l. deportatorum. 8. C. de pœn. Cujac. ad l. ejus, qui. 8. §. 1. ff. qui testam. fac. poss. & lib. 6. observat cap. 23.* Quare cùm reus perduellionis ita damnetur, ut integrum statum suum non retineat; quippe cùm ultimo plectatur supplicio: nemo profectò facilè dixerit, quòd ejus bona futura non publicentur. *Et ita hanc assertionem defendit Dn. Collega Bocerus in tractat. de crimin. majestat. cap. 3. numer. 40. & seq.* 82

Succedit & illa sat dubia atque insignis quæstio: An etiam feudum Rei criminis majestatis publicetur unà cum allodio? Sed negantium sententiæ subscribendum censeo, propter sequentes rationes. I. Quia hæc feudi causa est, ut id ex culpa amissum, vel ad dominum transeat, vel ad † agnatos feudi successores, pro natura scilicet feudi. *tit. 24. §. deniq. & tit. 37. in princip. libr. 2. feudor.* II. Quia 83 84

fiscus

85 fiſcus loco extranei ſucceſſoris habetur. *l. eorum. 9. ff. ad l. Jul. majeſt. l. 2. C. ad leg. Iul. de vi publ. l. 1. C. de bonis libertor.* Extraneus autem ſucceſſor ad feudum non admittitur. *tit. 45. lib. 2. feudor.* III. Quia publicatis alicujus bonis, ad fiſcum non pertinent ea condemnati bona, quæ jure ſingulari ad heredem vel alium tranſeunt. *l. Statius. 48. §. ult. ff. de jure fiſci.* Idque expreſsè traditum extat in perſona ejus, qui perduellionis eſt condemnatus. *l. jura. 4 ff. de jure patronat.* Jure autem ſingulari feudum ad filios, vel agnatos vaſalli pertinet, ex pacto ſcilicet vaſalli primi acquirentis, ipſiuſqúe domini concedentis. *tit. 14. §. ſi capitanei. ibi, per inveſtituram patris & avi in beneficium ſuccedunt. lib. 1. feud.* IV. Quia nominatim cautum eſt *in c. felicis. 5. §. ſi qua vero feuda. tit. de pœnis. in 6.* ut feudum, ex crimine læſæ majeſtatis amiſſum, ad ipſum dominum tranſeat: quamvis ibidem *in §. præcedenti* reliqua Rei bona dominio fiſci applicari jubeantur. V. Quia in reis fractæ pacis publicæ conſtitutum eſt diſertè, ut eorum feuda ad dominos revertantur: tametſi cætera ipſorum bona cuivis occupanti relinquantur. *Ordinat. Cameræ Imperial. part. 2. tit. 9. §. 2. verſ.* Auch die Lehen/ etc. *Atq; huic, poſt alios, ſuffragantur deciſioni Gigas in tract. de crim. læſ. majeſt. q. 5. Gail. lib. 2. de pace publ. c. 14. Piſtoris lib. 2. quæſtionum jur. part. 1. q. 15. nu. 7. & 8. Fachineus*

chineus lib. 7. controvers. jur. cap. 20. hosq́; referens D. Bocerus d. tract. de crim. majest. cap. 3. num. 46. & tract. de regalibus. c. 3. num. 112. & seqq. ubi ad contraria per commodè respondet.

Ab hoc loco non planè aliena & hæc videtur controversia: Utrùm salvam liberi habeant legitimam suam, cùm bona patris ob perduellionis crimen confiscantur? Et negatæ sententiæ ut subscribam, duobus præcipuè moveor argumentis. Primò Imperatores Arcadius & Honorius dilucidè satis rescripserunt: omnia bona Rei perduellionis fisco addici. *l. quisquis. 5. in fine principij C. ad l. Jul. majest.* Unde sequitur, quòd inde legitima liberis non relinquatur. Deinde, vivo † adhuc parente, legitima liberis non debetur ex ejus bonis. *l. 1. § si impubere. 21. in fin. ff. de collatione bonor. Claudius de Battandier. in tract. de parentib. & fratrib. c. 8. num. 11. Mynsinger. cent. 4. obs. 25.* Hinc si parens nulla habeat bona, quando moritur: liberis nulla etiam legitima assignari potest. Sed vivo adhuc parente perduellionis reo, bona ejus omnia ante condemnationem quidem ita fisco sunt obligata, ut nihil inde alienari possit. *l. donationes. 31. §. ult. ff. de donationib. l. ult. in princ. vers. nam ex quo. C. ad l. Iul. majest. & similibus allegatis s. num. 73.* & post sententiam condemnatoriam ipsius, confestim dominium totius substantiæ fisco cedit, etiamsi ipse parens adhuc

86 (margin, beside "Ab hoc loco")
87 (margin, beside "ris non relinquatur")

vivat,

vivat, nondumque ultimo supplicio sit mulctatus. *arg. l. quæsitum. 15. in princ. ff. qui, & à quibus manumissi, &c. d. l. quisquis. 5. in fine principii. ibi, gladio feriatur, bonis ejus omnibus fisco nostro addictis. C. ad leg. Iul. majest.* Inde ergo concludere promptum est: quod ex bonis patris Rei perduellionis, legitima liberis non competat. *Cujac. lib. 6. obs. cap. 23. Bocerus d. tractat. de crimin. majest. cap. 3. num. 89. & seq.*

88 Huic conclusioni non refragatur: quòd pater suo testamento legitimam liberorum neque tollere, neque minuere, neque onerare potest. *l. omnimodo. 30. l. quoniam. 32. & l. si quando. 35. C. de inoffic. testament. l. hac edictali. 6. in princip. vers. sin autem non æquis, &c. Cod. de secund. nupt.* Ergo nec suo maleficio pater liberis in eorum legitima præjudicare

89 posse videtur. Hoc, *inquam*, non refragatur. Argumentum siquidem ab ultima voluntate ad delictum non procedit: cùm alia sit ratio ultimæ voluntatis, alia item delicti. Illa testatorem non obligat: hoc obligat delinquentem. Testamentum solenne est: delictum nullam solennitatem desiderat. Hoc jure vetitum est; illud verò lege permissum. *tot. tit. J. de testam. ordinand. t. tit. ff. qui testam. fac. poss. & t. tit. C. de testam. &c. & l. 1. C. de sacrosanct. Eccles.*

90 Pariter non obstat: quòd legitima liberis jure

Jure naturæ debetur. *Novell. 1. in princ. § primum itaq; ibi, secundum ipsam naturam eis debeatur. l. scimus. 36. §. illud præterea. C. de inoffic. testam. l. 1. circa princip. ibi, debitum naturale, C. de imponenda lucrat. descript. & Auth. hoc amplius. C. de fideicommiss.* Juris autem naturalis quæ sunt, ea lege civili tolli aut corrumpi nequeunt. *§. ult. J. de legit. agnator. tutel.* Id, *inquam*, non obstat. Nam legitimam jure naturæ propriè deberi, negatur. Tum quia lex civilis legitimam decernit & definit. *d. Novell. 1. in princip. §. 2 ibi, necessitatem imponit lex, &c. & Novell. 18. in princip. & cap. 1.* Tum quia etiam parentibus legitima ex bonis liberorum debetur: quæ tamen juris naturæ non est. *l. pater. 14. l. nam etsi parentibus. 15. in princ. & l. adversus. 30. ff. de inoffic. testam. l. scripto. 7. §. ult. ff. si tabulæ testamenti nullæ extabunt.* Quòd verò legitima † debitum naturæ dicitur: id non eo acci- 91
pi sensu debet, quasi ipsa natura sit causa legitimæ; sed quòd ratio naturalis dictet & suadeat, ut ex parentum bonis liberi aliquid capiant. *l. cùm ratio naturalis. 7. in princip. ff. de bonis damnator. d. l. scripto. 7. §. ult. ff. si tabul. testam. nullæ extab.* Aliud autem est ipsa natura: aliud ratio naturalis, *ut arguit textus J. tit. de jure nat. gent. & civ. in princip. & §. 1. vers. quod verò naturalis ratio, &c. & l. 1. §. jus naturale. junctâ l. omnes populi. 9.*

vers.

verſ. quod verò naturalis ratio, &c. ff. de juſtit. & jure. Et quanquam ratione naturali paren-
92 tum hereditas † liberis debetur: lege tamen efficí poteſt, ne liberis parentum hereditas obveniat, ut vel in hoc abominando perduellionis crimine videre eſt. *d. l. quiſquis. 5. §. 1. C. ad leg. Iul. majeſtat.*

93 Adhæc nihil officit, quòd liberorum legitima pacto tolli nequeat. *d. l. ſi quando. 35. §. 1. C. de inoffic. teſtament.* quod autem pacto fieri non poteſt, nec lege fieri valeat, *arg. l. jus agnationis. 34. ff. de pact. l. ult. C. de reb. alien. non alienand. & l. ult. C. de fidejuſſorib. Everhard. in Topicis legalib. in loc. à pacto ad legem, &c. num. 10.* Etenim per inficiationem reſpondetur:
94 quandoquidem longè † major vis ac poteſtas eſt legis, quàm pacti. Lege acquiritur dominium. *l. 1. §. ult. & l. ſeq. ff. de public. in rem act.* pacto non item. *l. traditionibus. 20. C. de pact.* lege hereditas defertur. *l. 1. ff. de heredit. petit. l. ſi curatoris. 9. C. de jure deliberand.* pacto non æquè. *l. hereditas. 5. C. de pactis convent.* lege acquiritur agnatio: pacto non acquiritur. *d. l. jus agnationis. 34. ff. de pact. junctâ l. nihil tam naturale. 35. ff. de reg. jur.* Quare non mirum videri debet: quòd legitima lege tolli poteſt: pacto autem non poteſt. Atque ita hinc manifeſtum fit: licèt quandoque pacto quod fieri non poteſt, nec lege fieri poſſit; id tamen perpetuum non eſſe: *ut copioſius Everhardus*

à Mi-

in Midelburgo loco proximè designato ostendit. Cæterùm plura huc pertinentia accuratè & prolixè explicuit Dn. Collega Bocerus in sæpè allegato tract. de crim. majest. c. 3. n. 96. & seqq.

Denique & illud hoc loco breviter admonendum: præter † jam exposita, plura alia in hoc judicio, propter enormitatem atque immanitatem criminis, esse singularia. Nam quia id detegi, publicè interest: idcirco jus accusandi hìc habent; qui aliâs disertè prohibentur: ut infames, milites, mulieres, servi. *l. famosi. 7. & l. seq. ff. ad l. Iul. majest.* Quinimò pater filium, & filius patrem; frater fratrem, servus & vasallus dominum, libertus patronum, laicus clericum, &c. licitè accusare poterit: *ut copiosè ostendit Gigas in tract. de crim. læsæ majest. Rub. qui accus. poss. in crimin. læsæ majest. quæst. 8. Tiber. Decian. in tract. crimin. lib. 7. cap. 44. & Ioseph. Mascard. de probationib. volum. 1. conclus. 462.* Qui autem accusant, † si perduellionis reos manifestis indiciis non convicerint; & hi, quorum consilio atque instinctu accusationem instituerunt, non minùs, quàm ipsimet rei, cognoscendæ veritatis causâ, rectè torquentur; in eáque re nulli privilegiati homines excusantur. *l. si quis. 3. & l. nullus. 4. C. ad l. Iul. majest. & l. Decuriones. 16. C. de quæstionib. Sixtin. in d. tract. de Regalib. c. 22. n. 30.*

95

96

§. *Item lex Iulia de adulteriis.* 4.

Item lex Julia de adulteriis coërcendis: quæ non solùm temeratores alienarum nuptiarum gladio punit: sed & eos, qui cum masculis nefandam libidinem exercere audent. Sed eâdem lege Juliâ etiam stupri flagitium punitur: cùm quis sine vi, vel virginem, vel viduam honestè viventem, stupraverit. Pœnam autem eadem lex irrogat stupratoribus, si honesti sunt, publicationem partis dimidiæ bonorum: si humiles, corporis coërcitionem cum relegatione.

SUMMARIA.

1 Adulterii crimen cæteris fœdius & gravius: & cur.
2 Maritus non tam filii mortem, quàm uxoris adulterium execratur.
3 Lex Iulia de adulteriis coërcendis, à quo lata.
4 Lege Iulia de adulter. coërcend. quot crimina contineantur.
5 Adulterium quid, & unde.
6 Adulterium à quibus, & quando committatur.
7 Dictio (etiam) quid exprimat aut significet.
8 Num adulterium etiam cum sponsa alterius perpetretur.
9 Spem matrimonii violare non licet: & Didacus Covarruv. refutatur.
10 Sponsa pro nupta habetur.
11 Explicatio l. miles. 11. §. quærebatur. ff. ad l. Iul. de adulter.
12 An in meretricem nuptam adulterium committatur.

13 Accu-

13 Accusationem adulterii quis factitare possit.
14 Num uxor virum suum de adulterio accusare valeat.
15 Maritus, vel jure mariti, vel extranei, matrimonium suum vindicare potest.
16 Quo in loco adulterii accusatio instituenda: & quæ sit ejus forma.
17 Intra quod tempus isthæc accusatio instituenda.
18 Adulterium quomodo probetur.
19 Nunquid osculum impudicum præbeat sufficientem adulterii commissi præsumptionem.
20 Adulterium veraciter probandum.
21 Conjecturæ quando loco veræ probationis, in pœnalibus sufficiant.
22 Adulterium difficilis est probationis.
23 Pater filiam in actu Venereo deprehensam occidere potest.
24 Osculum actus Venereus & inhonestus.
25 Osculum adulterii præludium.
26 An ut propter adulterium, ita & propter osculum dote privari mulier possit.
27 Pœna delicto imposita, ad conatum non porrigenda.
28 Delictum in dubio non præsumitur.
29 Interpretatio mitior arripienda.
30 Consideratio l. consensu. 8. §. vir quoque. & l. ult. §. 2. C. de repud.
31 Pœna adulterii quæ.
32 Varia jure civili pœna adulterii.
33 Sententia l. 1. ff. de extraord. criminib.
34 Adulterium quo tempore capitale factum.
35 Pœnæ adulterii veteres hodie ferè abolitæ.
36 Stuprum quid.
37 Virginitas & honestas vitæ præsumuntur.
38 Stuprum quomodo probetur.
39 Stuprum quotuplex.
40 Voluntarium stuprum quid, & quæ ejus pœna.
41 Num virgo & vidua eâdem, quâ stuprator, pœnâ teneantur.
42 An vidua, post mortem mariti stupro se polluens, dotem amittat.
43 Unius inclusio, est exclusio alterius.
44 Marito defuncto, vidua ejus matrimonii lege soluta est.

POst Judicium læsæ majestatis, in quo de summo crimine adversus Principem summum admisso agi solet, sequitur nunc crimen
1 illi proximum, nimirum adulterium: † quod reliquis criminibus fœdius ac detestabilius non immeritò censetur. Etenim (Paulo Apostolo assertore, *1. ad Corinth. 9. vers. 18*) omne peccatum, quodcunque fecerit homo, extra coprus

corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Nam etsi (*inquit eo loco Theophylactus*) videatur, cùm hominem trucidamus corpore, admitti id facinus: non tamen universum ex eo corpus sordescit. Possumus namque vel lapide, vel ligno, vel alio quopiam tormento ictus infligere, & nihil corpus hoc inquinare: veruntamen nullo pacto licebit sine corpore fornicari; quo fit, ut illud omnino commaculetur. Quid ergo in omnibus peccatis adulterio est gravius? *can. quid in omnibus. 32. quæst. 7.* Haud abs re igitur Accursius *in l. auxilium. 37. §. 1. super verb. atrociorib. ff. de minorib.* quædam, inquit, crimina atrocia sunt, quædam atrociora, quædam atrocissima, ut adulterium: quod tam ægrè fert maritus,† ut molestiùs id patiatur, quàm proprii filii mortem. *l. Lucius Titius. 88. §. matre. 16. vers. sed & alius. ibiq; Bald. ff. de legat. 2. Tiraquell. in tract. de pœn. caus. 1. num. 3. Schrad. in tract. feud. part. 9. c. 2. n. 4. in fin. Hieron. de Cevallos in specul. aur. commun. opin. contra commun. q. 734. n. 2.* & libentiùs audiat uxorem interfici, quàm pollui. *Hieron. in Amos c. 7 quem refert Ioan. Coras. lib. 2. Miscellan. jur. c. 1. n. 2. ubi ipse tamen adulterio gravius aliquid admitti posse, subjicit. Videatur quoq; Matthæus Gribaldus Mapha in tract. de omni genere homicidii. c. 1. ubi speciosis demonstrare conatur argumentis, homicidium adulterio gravius esse crimen.*

men. Sed & plurima alia ex adulterio crimina proficiſcuntur: violentia, injuria, homicidium, perjurium, falſa teſtimonia, &c. *ut teſtatur Azo in ſumma C. ad l. Iul. de adulter & hîc Mynſing. num. 1.* Unde & Weſenbecius *in Paratit. ff. ad l. Iul. de adult.* aſſerit: crimen adulterii propterea rectè crimini læſæ majeſtatis comparari: quòd perſonæ præcipuè lædantur per intolerabilem adulterii injuriam, quâ gravior nulla inferri queat: & quòd tale ſit ſcelus, ut ipſam etiam terram quaſi piaculo quodam atque anathemate polluat. *De hujus quoq; criminis fœditate ac gravitate plurima, poſt alios, congeſſit Flaminius de Rubeis in tract. de adulter. cap. 7 per totum. & Heigius part. 2. quæſt. 29. n. 1. 2. 3. & 4. nec non Iacobus Ayrerus in tr. de triplici genere homicidij. in prolegomen. num. 50. & aliquot ſeqq. ubi multis evincit rationibus: adulterium gravius homicidio delictum eſſe.*

Cæterùm ut ad rem ipſam propiùs accedamus,
3 ſciendum eſt: hanc legem † Juliam de adulteriis coërcendis, non à C. Julio Cæſare, ſed ab Auguſto eſſe latam: qui cùm teſtamento Caji Julii Cæſaris adoptatus, eodem etiam nomine appellari ſolitus eſſet Julius Cæſar Octavianus: inde factum eſt, ut lex iſta diceretur Julia. Quod cùm non tantùm *ex l. 1. ff. ad l. Iul. de adult.* ſed ex hiſtoriis etiam notum ſit; non eſt, quòd aliquem moveat aucto-

ritas

ritas Glossæ, Bartoli, & aliorum *in d. l. 1.* putantium; hanc legem à C. Julio Cæsare primùm inventam seu inductam: deinde ab Augusto demum perfectam esse: aut ab Augusto quidem latam, à Julio verò Cæsare denominatam. Nam Suetonius *in Augusto, cap. 34.* ex professo agens de legibus per Augustum latis, & aliis retractatis, ita scribit: *Leges retractavit, & quasdam ex integro sanxit, ut sumptuariam, & de adulteriis, & de pudicitia, &c.* Idem quoque tradidit *Dion lib. 45. & 48. Vellejus Patercul. lib. 2. Ant. August. lib. 3. Emend. c. 8. Coras. d. lib. 2 Miscellan. c. 1. n. 8. & 9. Vultejus hîc n. 1. & Hœnonius Disp. 24. controvers. 3. ad lit. a.* Tria autem crimina † hac lege Juliâ sunt 4
comprehensa: adulterium, stuprum; idque tam virginum vel viduarum, quàm puerorum, *l. stuprum 34. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adulter.* Eòdem quoque pertinere videntur incestus, lenocinium, & raptus: quamvis raptus non ad hanc legem, sed ad l. Jul. de vi, potiùs pertineat. *l. qui cœtu. 5. §. ult. ff. ad l. Iul. de vi publ. § item lex Iulia de vi. infr. hoc tit. Giphanius hîc in vers. alienarum nuptiarum, &c.*

Adulterium est alieni thori violatio sive 5
commaculatio: vel, est coitus cum uxore aliena factus. *l. inter liberas. 6. §. 1. & l. stuprum. 34. § 1. ff. ad l. Iul. de adult. & l. inter stuprum. 101. ff. de verb. signif. Ioach. à Beust in tr. de matrim. cap. 17.* diciturque adulterium, quasi accessus,

 seu

ſeu tranſitus ad alterius thorum, vel ad alterum, *auctore Azone in ſumma C. ad l. Iul. de adult. num. 2. Rolando à Vall. conſil. 74. n. 13. lib. 1. & Weſenbecio hîc num. 1 Videatur Flaminius de Rubeis in tract. de adult. c. 1. n. 2. vbi varias adulterii definitiones enumerat.*

6 Committitur verò vel à marito, vel uxore. Ab uxore indiſtinctè, ſi rem habeat ſive cum ſoluto, ſive conjugato: à marito propriè non aliter, quàm ſi cum nupta ſe commiſceat, *argum. d. l. inter ſtuprum. 101. in princ. ubi Gœdd. num. 10. ff. de verb. ſignif. & l. 1. ibiq; Cynus, Gothofredus, & cæteri. C. ad l. Jul. de adulter. Jul. Clar. lib. 5. ſentent. §. adulterium. num. 2. Chunrad. Wolfius hîc in ſuis Erotemat. quæſt. à quibus committitur adult. Weſenb. in Paratit. ff. ad l. Iul. de adult. nu. 8.* Ideóque *(ut eleganter ſcribit Vultejus hîc n. 5. in fin.)* adulterii pœna non irrogatur ei, qui uxorem habens, cum ſoluta rem habuerit. Irrogatur autem ei, qui uxorem non habens, cum alterius uxore conſueverit. Ratio manifeſta eſt: quia is, qui cum alterius uxore conſueſcit, in alienam familiam liberos propagat, eamqúe contaminat. At qui cum ſoluta rem habet; alienam familiam, vel thorum alterius non commaculat.

Huic non obſtat *l. eum, qui duas. 18. ibi, etiam crimẽ ſtupri. C. d. t.* qua lege adductus Menochius *lib. 2. de arb. jud. quæſt. caſ. 420. n. 105. & ſeqq. & conſ 249 per tot. vol. 3.* cõſtãter affirmat,

adul-

adulterium etiam in ſolutam propriè committi: additq́; illam dictionem *(etiam)* implicare alium caſum cum primo, ac ſi dixiſſet lex: *Non ſolùm ille adulterium commiſit, ſed etjam ſtuprum.* Non, *inquam*, lex iſta obſtat. Quandoquidem dictio † *(etiam)* plerunque 7
ſuâ naturâ exprimit caſum magis dubitabilem, & implicat minùs dubitabilem. At verò juxtà interpretationem Menochii, illa dictio caſum minùs dubitabilem explicaret, & caſum magis dubitabilem tacitè includeret: id quod admitti non poteſt. Itaq; verius eſt: dictionem *(etiam)* in ſpecie *dicta l. eum, qui. 18.* hoc ſignificare: eum, qui duas uxores duxit, atque adeò coniugatus ad vacuam ſive ſolutam acceſſit, non tantùm infamiæ pœnam incurrere, ſed etiam ſtuprum committere. Hęcq́ue interpretatio ex ipſius legis verbis in principio poſitis apertè colligitur: ubi habetur; eum, qui duas ſimul habuit vxores, ſine dubitatione infamiæ maculâ notari: & ſtatim ſubiicitur, eundem etiam crimen ſtupri admittere. *Vide quoq; diſſentientem Baſilium Monner. part. 5. de matrim. c. 2.*

Atque hæc quidem Jure tantùm civili procedunt. Canones ſiquidem contrarium pronunciant, ſtatuuntque: adulterium committi, ſive ſolutus coniugatam cognoſcat, ſive coniugatus ſolutam, ſive coniugatus coniugatam, *can. nemo. 32. q. 4. can. non mœchaberis. cap.*

præcepit. cum seqq. 32. q. 5. can. si ducturi. & seqq. 32. qu. 6. Clarus prædicto §. adulterium. n. 2. Sichard. conf. crim. 3. n. 4. & seqq. Atq; hanc sententiam Theologos ferè omnes amplecti scribit Gœddæus ad d l. inter stuprum. 101. in prin. n. 10. circa fin. ff. de verb. signif. Videatur Chemnit. part. 2. locor. comm. de Lege Dei. pag. 204. & novissimè Heig. q. 29. d. part. 2. n. 6. & aliquot seqq.

8 Sed multum cõtroversæ est quæstionis: An adulterium etiam cum sponsa alterius (*quam sponsam de futuro appellant*) committatur? Et committi probabilius est: *utcunq; reclamet Didac. Covarr. in Epit. in quartum lib. Decret. sive de sponsalib. part. 1. c. 1. n. 8. & Clarus in d. §. adulterium. n. 8.* Atq; sententia ista manifestissimè probatur *per l. si uxor. 13. §. Divi. ff. ad leg. Jul. de adult.* ubi Ulpian. de adulterio tractans, ita inquit: *Divi Severus & Antonin. rescripserunt, etiam in sponsa hoc idem vindicandum:*
9 *quia † neq; matrimonium qualecunq;, nec spem matrimonij violare permittitur.* Non obsistit Didaci interpretatio dicentis, ibi non vindicari à sponso coitum istum tanquam adulterium, sed tanquam atrocem iniuriam sibi illatam, *juxta l. item apud Labeonem. 15. §. sponsum quoque. ff. de iniur.* Hæc quippe interpretatio luculentam vim textui infert. Nam in præcedenti §. JC. ait: *in ea quoq; uxore, quæ vulgaris est, maritum adulterium vindicare.* & in continenti subiungit: *hoc idem in sponsa vindicari,*
& sic

& sic apertè loquitur de adulterio, quod vult vindicari in sponsa de futuro. Quia si sponsa esset de præsenti: non diceretur spes matrimonii, sed verum matrimonium. *l. nuptias. 30. ff. de reg. iur.* Præterea suffragatur *l. propter. 7. C. ad l. Jul. de adult.* ubi jure mariti vindicari potest coitus cum sponsa perpetratus. Ergò adulterium cum sponsa committitur. Et hanc consequentiam approbat *l. miles. 11. §. quærebatur. ff. eod.* ex qua evincitur, jure mariti vindicare illicitum coitum, nihil esse aliud, quàm adulterii accusare. Deniq; huc facit, quòd sacris in literis desponsata viro, vocetur uxor. Idq; patet exemplo D. Mariæ Virginis, quæ licèt tantùm Josephi sponsa fuerit: tamen ab Angelo Domini, uxor illius disertè fuit appellata, *Matth. 1. v. 20.* Idem arguit lex divina, quæ eâdem pœnâ punit concubitum cum desponsatâ, quâ punitur concubitus cum uxore alterius, *Deuter. c. 22. v. 23. & seq.*

Neq; repugnat *præalleg. l. inter. 6. ff. ad l. Iul. de adult.* ubi dicitur, adulteriũ in nuptam propriè cõmitti. Sed sponsa de futuro nupta nondum est. Respondetur enim, quòd sponsa hac in † parte, ubi agitur de adulterio, pro nupta 10
habeatur. *d. l. si uxor 13 §. Divi. ff. eod. t. Et hanc respons. confirmant multi alij juris text. qui dicta de uxore, ad sponsam traducunt. l. si spõsa. 74. ff. de jur. dot. l. lex Iul. 4. ff. de fundo dot. l. itẽ apud. 15. §. sponsum. 24. ff. de iniuriis. l. non sine ratione. 5. C. de bonis, quæ liberis, &c.*

Nec

Jul. de adulter. Quod tamen sub hac limitatione affirmandum videtur, si videlicet vitam priorem reliquerit, & iā honestam, ad exemplum cæterarum matrum familiâs, agat. *arg. l. si ea, quæ. 22. & l. quæ adulterium. 29. C. eod. tit.* ubi constituitur, in fœminis prostitutis, & meretricio more adhuc viventibus, adulterii crimen cessare. *Et ita, post Riminaldum cons. 17. n. 2. Capicium decis. 44. & Amadeum de Syndicat. n. 174. sentit Julius Clarus lib. 5. sentent. §. adulterium. n. 3. Paul. Grillan. in tract. de pœn. omnifar. coit. lib. 3. §. 6. n. 12. Eman. Soarez in thesaur. recept. sent. in verb. meretricis. nu. 139. & Hoenonius Disput. 24. controvers. 3. sub lit. b. Eandem rem quoq; explicant Wesenbec in paratit. ff. ad l. Jul. de adult. n. 6. Vaudus lib. 2. q. 21. Heigius d. part. 2. q. 29. n. 26. & seqq. Cuiac. lib. 6. obs. 16. Moller. lib. 2. semestr. c. 36. & Bronchorst. d. cent. 4. assert. 80.*

13 Porrò accusationem adulterii quilibet de populo, annis 25. maior, masculus factitare potest. *§. 1. s. hoc tit. l. palàm. 43. §. Senatus censuit. 10. ff. de ritu nupt. l. si maritus. 15. §. lex Julia. 6. ff. ad l. Jul. de adult. l. 1. Cod. eod.* Cæterùm extraneis præfertur maritus, pater, socer, frater, patruus, avunculus adulteræ: & quidem maritus, & post eum pater, aliis omnibus regulariter anteponitur. *l. 2. §. pen. & ult. l. 3. l. 4. l. miles. 11. §. socer. 3. d. l. si maritus. 15. §. si negaverint. 5. l. constante. 26. §. 1. ff. ad l. Jul. de adult. l. quam-*

cusatus. 35. ff. d. t. tit. l. libellorum. 3. in pr. & §. 1. ff. de accusationib. etiamsi maritus sit. *d. Nov. 117. c. 8. ubi Cuiac. & d. Auth. sed novo jur. C. ad l. Iul. de adult.* quodq; in reum præsentem accusatio dirigenda est, non in absentē. *l. si maritus. 15. §. 1. ff. d. t. & l. si quondam. 15. C. eod. l. accusatore. 13. §. 1. ff. de publ. jud. l. absentem. 6. C. de accus.* nisi contra eum inchoatum fuerit crimen, priusquam provinciam excesserit. *l. adult. 13. C. ad l. Jul. de adult. l. inter accusatorem. 10. ff. de publ. jud. & l. servum. 33. §. publicè. 2. ff. de procur. Vide Cuiac. lib. 20. obs c. 11. 19. & 20. & in lib. 2. Papin. de adult. pag. 677. in fin.* quòd deniq; accusator ipsemet præsens adesse in judicio, non per procuratorem accusationem instituere debet. *d. l. accusatore. 13. §. 1. ff. de publ. jud. & l. tunc convenit. 15. C. de accusationib.* Ad tempus quod attinet, intra quod adulteri adulteræue † accusatio instituenda venit, distinguendum hìc est inter 17
maritum, & patrē adulteræ, hanc in potestate habentem, cæterosq; extraneos accusatores. Maritus namq; jure mariti, & pater suo ex privilegio intra dies sexaginta utiles extraneis omnib. antefertur; *l. si maritus. 4. in pr. & §. 1. d. l. miles. 11. § sexagin. dies. 6. l. is, cuius ope. 14. § pen. & l. seq. in pr. & §. si negaverint 5. l. mariti. 29. §. sex mensium 5. v. præterea. l. pater. 30. §. 1. ff. ad l. Iul. de adul. l. adulter. 5 C. eod. t.* Post illud tēpus dantur extraneis menses quatuor, similiter utiles. *d. l. 4. §. 1. d. l. miles. 11. §. sexaginta dies. 6. v. q.*

privile-

privilegium. & *d. l. mariti. 29. §. sex mensium. ff. dict. tit.* qui innupta ex die divortii, in vidua ex die commissi criminis numerantur. *dict. l. mariti. 29. d. §. sex mensium. ff. eod.* Atque hi quatuor menses utiles tribuuntur quoq; marito: & patri, si privilegium sexaginta dierum amiserint. *d. l. miles. 11. dict. §. sexaginta dies. ff. ad leg. Jul. de adult. l. jure mariti. 6. C. eod. tit.* Cæterùm licèt utiles sint menses illi: attamen sic computari debent, ne ultra quinquennium continuum, à die commissi criminis computandum, extendantur. *d. l. miles. 11. §. adulterij reum. 4. d. l. mariti. 29. §. sex mensium. 5.* & *§. seq. l. quinquennium. 31. ff. d. t.* & *d. l. adulter. 5. C. eod.*

18 Quia verò adulterium est de his criminibus, quæ fiunt abditè & occultè: evenit, ut non raró sit difficilimæ probationis. *l. consensu. 8. §. servis etiam. 6. C. de repudiis. Paris. consil. 32. n. 4 vol. 2.* & *cons. 6. in fin. vol. 3.* & *consil. 54. n. 61. lib. 4. Rimin. sen. cons. 50. n. 5. vol. 1. Flamini de Rubeis in tract. de adult. c. 15.* & *Mascard. de probationibus. concl. 57. n. 3.* & *seq. vol. 1.* Probatur autem per testes, qui deponunt: quòd marem & fœminam complexu Venereo iunctos conspexerint. *l. quod ait lex. 23. in pr. ibi, in ipsa turpitudine. item ibi, in ipsis rebus Venereis. ff. ad leg. Jul. de adulter. cap. præterea. 27. ibi, de visu. extr. de testibus* & *attestationibus.* Cæterùm non necessariò probatur hæc criminalis

causa

causa: si dicant testes, quòd viderint mulierem jacentem cum viro: aut quòd conspexerint nudum cum nuda in eodem thoro cubare: vel quòd viderint juvenem in camera dispectoratum, & caligis dissolutis, dum mulier januam clausam teneret, & juvenem adesse negaret. *arg. d. l. quod ait lex. 23. in princ. ff. ad l. Jul. de adult. De quibus & similibus actibus latè Laurentius Kirchov. commun. opin. centur. 1. conclus. 5. & Mascard. de probationib. concl. 59.* Si tamen maritus ageret ad thori separationem: per actus prædictos adulterium probaretur. *d. c. præterea 27. ext. de testib. c. literis. 12. & c. tertio loco. 13. extr. de præsumpt. Kirchov. & Mascard. locis allegatis: quos refert & sequitur D. Collega Bocer. class. 3. disp. 12. thes. 24.* Ideoque non dubium videtur ullum: quin probatio eiusmodi actuum, duobus ad minimum testibus facta, modò cum illis actibus fama & suspicio de adulterio concurrat, ad habendam quæstionem & tormenta sufficiat; si personarum conditio id patiatur. *l. milites. 8. C. de quæstionib. & l. 1. §. Divus Severus. 17. ff. eodem. Ordinat. criminal. Caroli V. art. 18. 20. 22. 25. 27. 28. 30. & 45.* Servi quoq; & ancillæ adulteri & adulteræ, cùm alia documenta deficiunt, quæstionibus subiici possunt. *l. vim passam. 39. § ult. ff. ad l. Jul. de adult. l. non solum. 3. l. in adulterij quæstione. 32. C. eod. d. l. consensu. 8. §. servis etiam. 6. C. de repud.*

19 Hic de illa quæstione non incelebri controvertitur: utrùm osculum impudicum præbeat legitimam atque sufficientem adulterii commissi præsumptionem? Et quidem id affirmant, *Accursius in l. quod ait. 23 ff. ad l. Jul. de adult. Ruinus in consl. 162. n. 4. lib. 4. Decius Cagnol. Bellon. Curt. Jun. & alij in Rubr. C. de edend. Covar. in d. Epitome de sponsalib. part. 2. c. 7. §. 6. n. 3. Baiardus in addit. ad Clar. lib. 5. sent. § adulterium. n. 111. Borcholt. de feud. c. 8. n. 98. cum seqq. & Mascard. vol. 1. de probat. concl. 62.* Verùm contraria magis mihi probatur sententia: quæ sustineri potest ex *Nov. 117. c. 8. vers. si de adulterio, &c.* ubi Justinianus præcipit, adulterium
20 debere † veraciter probari. *item arg. l. non hoc. 4. C. unde legitimi.* ex qua Dd. colligunt, probationes concludentes esse debere. At conie-
21 cturæ † tum demum loco probationis veræ & propriæ & concludentis, in pœnalibus sufficiunt, quando à lege receptæ sunt: *sicuti docet ex mente glossæ in l. absentem. 5. in verbo, damnari. ff. de pœn. Decius in l. 1. n. 7. ff. de test. milit. & in c. 1. in fin. de offic. deleg. & in Rubr. ext. de probat. n. 13. & Menoch. lib. 2. de arbit. jud. q. cas. 115. n. 6. & 7.* Nullibi autem in toto iure nostro, quod ego quidem sciam, osculum luxuriosum inter coniecturas à lege receptas, ad probandum commissum adulterium connumeratur.

22 Non obstat, quòd adulterium difficilis sit probationis, *ut notat Paris. consil. 32. num. 4. vol. 2.*

vol. 2. & cons. 6. in fin. vol. 3. & cons. 54. n. 61. lib. 4. Rimin. sen. d. cons. 50. n. 5. vol. 1. Flamin. de Rubeis in d. tract. de adult. c. 15. & Masc. d. vol. 1. de probationib. concl. 57. n. 3. aliiq; plures ab his relati. & diximus suprà n. 18. Presumptiones verò & cõjecturę in iis, quę difficilem habent probationem, sufficiãt. Non obstat, *inquam*. Nam adulterium coniecturis quidem probatur, sed illis tantùm, quæ vel à natura, vel à lege sive jure receptæ sunt, *ut supr. dictum, n. 21.* Atqui osculũ nec à rei natura, nec à jure pro urgenti conjectura admittitur. Nec igitur ab homine recipi debet: cùm nulla evidẽs ratio hoc suadeat.

Multò minus obstat *d. l. quod ait. 23. in pr. ff. ad l. Jul. de adult.* ubi patri licet filiam, in actu Venereo, adeoq; osculo deprehensam, occidere. Etenim etsi non solùm concedatur: licere & nunc patri, quod & olim ei licuit ex legibus Draconis & Solonis, nempe interimere filiam in actib. Venereis & impudicis deprehensam: sed etiam admittatur, osculum actum † Venereum & impudicum esse, *can. nec aliqua putat. 27. q. 1.* non tamen illico consequentia valet: Osculum est actus impudicus, & ob illud pater interficere filiam potest. Ergo ex illo osculo presumptio & cõiectura capitur, filiam adulterium cõmisisse. Est siquidem osculum actus Venereus & inhonestus, sicque pœnâ dignus: veruntamen sufficientem coniecturam perpetrati adulterii non facit. Adhæc posito

23 24

& dato, osculum coniecturam adulterii inferre: tamen dicendum est, futurum duntaxat, non præteritum arguere. Osculum quip-
25 pe † adulterii præparatorium seu præludium reputatur: ut scriptum reliquit Accursius *in d. l. quod ait. 32. in verb. in ipsis reb. ff. ad l. Jul de adult.* ubi quæ adulterii præludia sint, hoc trito versiculo docuit:

Visus, & alloquium, tactus, post oscula factum.

Idem tradiderunt Jason, Bologn. aliiq; complures in Rubr. C. de edend. Ripa in Rubr. ext. de judic. n. 14. & n. 23. Blanc. de ind. n. 69. & latè Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 41. n. 33. ubi in eandē senten. adducit & alios. Quibus addo Joan. Zanger. in tract. de qq. c. 2. n. 74. Halbritterū in disp. crim. de an. 1592. th. 7. Respond. Conrado Barone in Limpurg. &c. & in disp. crim. de an. 1599. th. 17. Respond. Georg. Schell. &c. & in disp. de indiciis & tortura de anno 1601. Respondent. eodem Schell. th. 24. Petreum in thesaur. controv. concl. crim. concl. 92. Hœnon. disp. 24. controv. 3. lit. b. & Wegnerum disp. 18. thes. 3. ad lit. b.

26 Nec minùs de hac quæstione disputatur: An ut propter adulterium, *Novell. 117. c. 8. vers. si de adulterio & vers. seq. c. plerunq; 4. ubi gl. & Canonistæ. extr. de donat. inter vir. & uxor. arg. l. cùm mulier. 47. ibiq; gl. & Dd. ff. solut. matrim. Flaminius de Rubeis in tract. de adult. c. 16. n. 4. vers. trigesima quinta adulterij pœna, &c. ubi plures allegat.* ita & propter osculum dote privari mulier

mulier possit? Et non posse, rectè defendit novissimè (*post Alciat. li. 4. Parerg. jur. c. 10. Menoch. lib. 2 de arbit. jud. cent 3. cas. 287. n. 17. cum seqq. aliosq; ab hoc memoratos*) Arumæus *Exercit. 20. th. 8.* Tum † quia pœna, quam lex delicto imponit, ad attentationem producenda non est, *arg. sæpè ita comparatum. 53. in fin. ff. de verb. signif.* Tum quia † in dubio delictum non præsumitur. *l. meritò. 51. ff. pro soc. l. semper in dubiis. 56. ff. de reg. jur.* legesq; pœnales extendi non debent, præterquam cùm par vel maior, subest ratio. *c. odia. 15. & c. in pœnis. 49. de regul. jur. in 6.* Tum etiam † quia cùm actus duplicē recipit interpretationem, præsertim si sit odiosus: ea accipi debet, quæ est mitior. *l. benignius. 18. & l. seq. ff. de legib. l. penult. ff. de pœnis.* At nostro in casu talis est actus: cum & adulterii & honesti affectus causa osculum datum dici queat. Ideoq; hęc posterior interpretatio, ut mitior, accipienda erit. Idq; maximè apud eas obtinet gentes, quibus in more positū est, osculo peregrè advenięres hospitio excipere. 27 28 29

Neque refragatur quicquam *l. consensu. 8. §. vir quoq; 3. & l. ult. §. inter culpas. C. de repudiis.* ubi mulier dote mulctatur, quę inscio seu nolente marito extraneorum virorum convivia appetit, aut theatralib. ludis, vel arenarū spectaculis interest, vel quæ commune lavacrum cū viris habet, &c. Nam hæc propiùs ad adulterium accedunt, maioribusque conjecturis 30

subiiciuntur, quàm osculum. Mulier etenim, quæ contra mariti voluntatẽ in conviviis versatur, vel foris pernoctat, vel ludis interest, vel lavat eodem in loco cum viris; vix, ac ne vix quidem adulterii suspicionem evitare potest: in quam tamen minimè incidit, quæ sine ulla adulterii suspicione propinquis, amicis, vel peregrè advenientibus osculum præbuerit. *Et ita sentit etiam Henning. Wegner. disp. 18. thes. 3. sub lit. b. & Andreas Gerhardi decad. ult. q. 4.*

31 Istis ita breviter expositis, superest, ut nunc de adulterii pœnâ dispiciamus. Et sanè ex sacris literis notũ est; eam jure divino tam in fœminis, quàm masculis extremum supplicium fuisse. *Levit. c. 20. v. 10. Deut. c. 22. v. 22. Ezech. c. 18. & Daniel. c. 13.* Jure canonico in terris Ecclesiæ Pontificiæ, est in laicis excommunicatio. *c. intelleximus. 6. extr. de adult. Roman. singul. 674.* in clericis verò depositio, & detrusio in monasterium, ad agendam pœnitentiã perpetuò. *can. si quis clericus. 10. dist. 81. Bernhard. Diaz. in pract. crim. canon. c. 89. Clarus lib. 5. sent. § adulterium. n. 8. Menoch. lib. 2. de arbitr.*
32 *jud. q. cent. 5. cas. 419. n. 60.* Cæterùm † iure civili pœna adulterii varia fuit. Nam jure veteri ante Augustum nulla erat certa & legitima adulterii pœna: sed impudicarum mulierũ coërcitionẽ maritus, cognati, propinqui ac necessarii habebant: qui in eas pro suo arbitrio statuebant. *ut hic Joan. Borcholt refert ex Suet. in Tiberio. c. 35. Corn. Tacit. Annal. lib. 2. & Livio*

lib. 10. Idem sentire videtur Valent. Forster. lib. 1. hist. jur. ciuil. c. 6. n. 9. Postea Augustus, latâ Juliâ lege, adulteros nõ pœnâ mortis aut capitali (*ut non pauci suspicantur*) sed relegatione tãtùm puniri constituit. Idque primùm liquidò constat *ex l. si quis viduam. 5. ff. de qq.* ubi ei, qui adulteriũ cum incestu commisit, deportationis pœna irrogatur. Inde sequitur, si simplex adulteriũ commisisset, eum relegatione, tanquam proximo pœnę gradu, punitũ fuisse. Deinde idem etiã probatur *ex l. Claud. 13. ff. de his, quæ ut indig. auferuntur.* ubi cautũ est, adulterii damnatũ nõ posse ducere eam, quam adulterio contaminavit. Jam si ex l. Julia dãnatus adulterii, ultimo supplicio, vel capitali pœnâ esset afficiendus: frustrà & ridiculè cautũ esset, ipsum de jure non posse illã ducere, quam corrupit. Tertiò illud ipsum similiter confirmat *l. qui cum uno 4 §. adulterij ff. de re milit.* ubi expressum est: adulterii damnatos, inter milites non esse recipiẽdos. Quod rursus absurdè esset & temerè constitutũ, si ex l. Iulia moriendum esset adulteris. Deniq; pro hac sent. facit *l. scio. 14. & l. ex eo. 18. ff. de testib. item l. qui testamento. 20 §. mulier. ff. qui testam. fac. poss.* in quibus habetur, damnatam adulterii testimoniũ dicere non posse, l. Iuliâ id prohibente. Vnde apertè colligitur, adulterii pœnã ex l. Iulia capitalem non fuisse: quia aliâs ineptè & frustrà mulieris adulterii damnatæ testimoniũ prohiberetur.

 Neque

Neque refragatur *hic §. noster*, in quo Justinianus expreſsè ait: ex leg. Julia de adulteriis coërcendis, temeratores alienarum nuptiarum gladio puniendos eſſe. Nam Imperator ſive potiùs Tribonianus ea ſcribens ſui temporis, non antiqui rationem habuit: adeóqúe quod ſancitum erat conſtitutionibus, poſt legem Juliam editis, legi Juliæ attribuit: propterea quòd conſtitutiones, adulteris pœnam capitalem poſt legem Juliam imponentes, pars quodammodo ſive acceſſio legis Juliæ videantur.

33 Neq; etiam ad rem pertinet *l. 1. ff. de extraor. criminib.* Etſi enim ibi ſolicitatores alienarum nuptiarum, itemq; matrimoniorum interpellatores, ſi effectu ſceleris potiri non poſſunt, propter voluntatem pernicioſę libidinis extra ordinem puniuntur: non tamen inde conſequens eſt, mortis pęnam illis eſſe irrogandam, ſi effectu potiti fuerint. Effectu namq; ſecuto, pœna relegationis: eo autem non ſecuto, mitior pœna, nimirum carceris, vel pecuniaria i[n] illos conſtituitur. *Sed videatur Cuiac. lib. 6. obſervat. c. 11. & lib. 20. c. 18. & lib. 21. c. 17. Borcholt. in hoc § & in Comment. ad tit. D. de tranſactionib. c. 3. n. 69. Vulteius hîc n. 6. & lib. 1. Diſceptation. Juris ſcholaſticarum c. 11. Anton. Delrio ad l. tranſigere 18. C. de tranſactionib. nu. 85. & 101. Juſtus Lipſius ad Cornel. Tacit. lib. 4. Annal. ab exceſſ. Auguſt. &c.*

Poſt Au-

Post Augustum Divus Pius, vel Divi fratres 34
(id est, M. Antoninus, & Verus: qui primi omnium bini regnare cœperunt statim post Divi Pii obitum) adulterium capitale fecerunt, hoc est, adulteros deportari iusserũt. Successu temporis Dioclet. & Maximianus pœnâ istâ non contenti, gladii, h. est, sanguinis seu mortis pœnam introduxerunt; *l. transigere. 18. C. de transactionib. ibiq; accuratè Ant. Delrio. n. 104. & multis seqq.* Tandem Iustinian. pœnam sanguinis in masculis quidem approbavit; mulieres verò verberibus cæsas in monasterium detrudi præcepit, concessa potestate maritis, eas intra biennium recipiendi: quo transacto, aut viris præmortuis, illæ monachalem habitum suscipere, & illic reliquam vitam exigere coguntur. *Novell. 134. c. 10. & hinc desumptâ Auth. sed hodiè. C. ad l. Jul. de adulter.* Post Justinianum Leo Imperator constituit, ut adulteris viro & fœminæ nasus præcidatur. *Novell. 32.* Idq; ita cautum videtur, propter formæ abusum. *uti liquet ex Diodoro libr. 1. c. 6. quem refert Junius politicar. quæstion. part 3. q. 101. ubi ex Cœlio lib. 10. Antiquit. c. 6. addit: gravius supplicium Aurel. Imp. constituisse: ut sc. adulteri arborũ duar. inflexis capitib. & ad pedes religatis, moxq; dimissis intervulsi utrinq; morerentur.*

Enimverò hodiè in plerisq; regionib. præ- 35
fatæ pœnæ in desuetudinem abierunt: & pecuniariæ, aliæve leviores pænæ sunt introdu-

ctæ. Qua de re graviter, & meritò quidem, conqueritur Julius Clarus *lib. 5. sententiar. §. adulterium num. 7.* ubi circa finem in hæc verba scribit: *Et certè maximè dolendum est, his temporibus, in quibus passim ferè apud omnia tribunalia adulteri impunè evadunt, imò de ipso crimine gloriantur: illi verò, quorum uxores adulteræ sunt, accusationem proponere non audent: ne in perpetuam infamiam, ita volente pravâ consuetudine, incurrant. Quapropter ego semper eâ fui in sententiâ, quòd Principes hujus temporis, qui hoc gravissimum crimen severissimis legibus non coercent, illasq; exequi non faciunt, gravissimè peccent. Et judicio meo iste est unus ex casibus, in quibus Christiana Respublica indigeret reformatione.* Hæc Clarus. Cui accinit quoque Mynsingerus *in hoc §. num. 10.* ubi inquit, pro moribus quarundam regionum, atque municipalibus statutis, pœnas istas abolitas esse, & fermè ludibrio haberi: ut non injuriâ cum Juvenale *lib. 1. Satyr. 2.* exclamare atque ingemiscere possimus:

——— *ubi nunc lex Julia dormis?*

Porrò de variis atque diversis pœnis, adulteris indictis à juribus, videatur Flaminius de Rubeis *in tract. de adult. c. 16. num. 4. ubi longa serie pœnas 37. recenset. Cui novissimè addatur Heigius q. 29. num. 37. & seqq. part. 2. & Menochius libr. 2. de arbitrar. jud. quæst. cent. 5. cas. 419 per totum.*

Sed

Sed his relictis, ad stupri explicationem transeamus. Stuprum definiri potest coitus illicitus, in virginem, viduámve honestè viventem, perpetratus. *hoc §. n. & sup. allegata l. inter liberas. 6. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. & d. l. inter stuprum. 101. ff. de verb. signif. l. 3. ff. de concubinis.* Nam si turpiter vivere, seque venalem præbere, aut prostituere iam antè solita fuerit, vel meretrix sit: coitus ille, quamvis sit illicitus, non tamen stuprum dicitur, sed meretricius, Venereus, libidinosus; nec stupri pœna locum invenit. *l. si ea. 22. & l. quæ adulterium. 29. in fine. ibiq; Gothofred. C. ad l. Iul. de adulter. Clar. d. lib. 5. sententiar. §. fornicatio. nu. 2. Gœddæus ad d. l. inter. 101. num. 8. ff. de verb. signific. Treutler. selectar. disput. volum. 2. disput. 32. th. 3. ad literam B.* 56

Cæterùm virginitas † & honestas vitæ præsumuntur: ita ut stuprator contrarium asserens probatione oneretur, *arg. l. meritò. 51. ff. pro socio. c. estote. 2. ext. de reg. jur. Alciat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 1. & 2. Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 1. 2. & 4. & lib. 6. præsumpt. 81. num. 1. & præsumpt. 89. num. 3. Mascard. de probat. volum. 3. conclus. 1410. num. 1. & 2. Clar. d. lib. 5. sentent. §. stuprum. num. 4.* Quòd si tamen ex probatis quibusdam indiciis dubius efficiatur judex, juramento fœminæ, se virginem fuisse asserentis, standum erit. *Damhouder. in praxi rer. criminal. c. 92. nu. ult. & post alios Mascard.* 57

de probationib. d. vol. 3. conclus. 1337. num. 6. Ut
38 autem omne crimen, de quo publico in judicio quis accusatur; sic & stuprum, vel testibus idoneis, vel indubitatis & luce clarioribus indiciis probandum erit, *l. ult. C. de probationib.* Indubitata verò, luceque clariora videntur esse stupri indicia: si juvenis cum puellâ nudâ in lecto, vel juxta lectum repertus fuerit nudus. *c. literis. 12. ext. de præsumpt. Mascard post alios, de probat. d. vol. 3. conclus. 1337. nu. 1. & 2.* non etiam, si quis tempore nocturno ad fœminam furtim accedere visus, vel interdiu per plana & nemora, vias & invia sæpius cum muliere vagatus sit. *c. tertio loco. 13. & c. seq. §. quocirca mandamus. ext. de præsumptionib. Dn. Bocer. class. 3. disput. 12. thes. 42. & 44.*

39 Stuprum porrò duplex est: voluntarium, & violentum. *Damhouder. in praxi rer. crim. c. 92, num. 2 Althus. lib. 1. juris Rom. c. 58. Wolfius hic in suis Erotemat. quæst. stuprum committentes quomodo puniuntur.* Voluntarium, quod
40 volente & parùm † reluctante virgine vel viduâ committitur. Huic alia pœna præstituta est jure civili, ut publicatio dimidiæ partis bonorum, in honestioribus; vel corporis coërcitio cum relegatione, in humilioribus. *hoc §. nostro:* alia divino & canonico, quo stuprator jubetur corruptam virginem vel decenter dotare, vel in uxorem ducere. *Exod. cap. 22.*

cap. 22. Deuteronom. cap. 22. circa fin. cap. 1. & 2. ubi Doctores communiter. ex. de adulter. Clar. d. lib. 5. sent. §. stuprum. num. 3. Antonius Tessaurus decis. Pedemont. 3. num. 1. 2. & 3. Damhoud. d. c. 92. num. 6. Bocer. d. class. 3. Disput. 12. th. 45. latè Menochius lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 3. cas. 288. num. 10. & seqq. edit. ult. Sed in dubitationem trahi † poterit: nunquid virgo 41
& vidua eâdem, quâ stuprator, pœnâ teneantur? Et negativa mihi probatur. Id enim nullâ lege cautum extat: ac proinde nec dicendum. *l. ab ea parte. 5. in princ. ff. de probat. l. illam. 19. vers. superstitibus quidem. ibi, eò quòd nulla constitutio super hujusmodi collatione posita esset. C. de collationib. Novell. 18. c. consideremus. 5. D. Bocer. d. disput. 12. thes. 48.*

Hoc loco & illud non inconvenienter 42
quæritur: An vidua † post mortem mariti luxuriosè vivens, seu stupro se contaminans, dotem æquè amittat, ac si vivo marito adulterium commisisset? Et quidem affirmatæ sententiæ Doctores communiter subscribunt: *Paulus de Castro & Corneus in l. sororem. 10. C. de his, quibus ut indignis, &c. & in l. fideicommissum. 27. C. de fideicommiss. Bartholomæus de Bellenzin. in addit. ad Panormitan. in cap. plerumq. 4. de donat. inter vir. & ux. Felin. & Benedict. de vadis in cap. pastoralis. 14. de judic. Joannes de Garronib. in repetit. auth. eisdem pœnis. nu. 20. C. de secund. nupt. Hippolyt. de Marsil. in*

sil. in l. unic. num. 48. C. de raptu. virg. Sapia in l. cùm quædam puella. 19. num. 7. ff. de jurisdict. Nevizanus lib. 2. sylvæ nuptial. num. 44. Berouis cons. 32. num. 20. lib. 2 Bertrand. cons. 23. num. 6. lib. 2 & cons. 38. lib. 3. Bellonius in rubr. C. de edend. num. 83 Catellianus Cotta in memorabil in verb. mulier propter adulterium. Scipio Trigonius in addit. ad Corneum in d. l. sororem. 10. C de his, quib. ut indig. Guibertus Costanus in tract. de dotib. c. 6. num. 30. Franciscus de Aviles in tract. Prætor. in procem. in princ. num. 45. Thomas Parpalea in l. 2. in princ. num. 27. vers. ultimò datur ampliatio. ff. solut. matrimon. Angelus Clavasius in sua summa. in verbo, dos. Schrad. in tract. feud. part. 9. c. 2. num. 6. & alij. Verùm conclusionem negatam gravissimi quidam Auctores, & sanè non immeritò, probârunt: *Alexander in d. l. sororem. 10. C. de his, quibus ut indignis. Iason & Anton. de Padilla, in d. l. fideicommissum. 27. C. de fideicommiss. Decius in d. l. cum quædam puella. 9. nu. 12. ff. de jurisdict. & in d. cap. pastoralis. 14. col. fin. de judic. Petr. Duennas reg. 12. num. 3. Molin. in consuetud. Paris. § 30. num. 142. ad fin. Covarr. in lib. 4 decretal. part. 2. c. 7. §. 6. num. 10. Pinel. in l. 4. num. 9. vers. sed contrarium. C. de bonis mater. Ludovicus de Molina in tract. de Hispanor. primogen. lib. 1. c. 9. num. 55. vers. sed quamvis. in fin. ubi inquit, hanc opinionem semper sibi visam veriorem, & in practica assiduè receptam*

fuisse. Ambrosius de Vignate in l. ult. C. ad leg. Iul. de adult. Brunus in tract. quod existentibus masculis fœminæ non succedant. art. 6. nu 305. Bermondus Choveronius in tract de publ. concubinariis. rubr. de adult. nu. 63. in fin. Bonus de Curtili in tr. de nobilitate part 3. n. 194. Quintilianus Mandosius de annalib. casib. n. 39. Ioan. Petr. Surdus in tr. de alim. tit. 7. q. 24. n. 10. Guilielmus Benedictus in c. Raynutius. in verb. qui cum alia matrimonium contrahens. de testam. Marquardus de Susannis in tract. de cœlibatu. part. 1. c. ult. n. 3. Emanuel à Costa ad c. si pater. part. 1. in verb. legavit. n. 40. de testam. in 6. Osascus in decis. 177. in fin. Menoch. d. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cas. 288. n. 38. ubi triginta & quatuor Interpretes, hanc sententiam approbantes, ex ordine commemorat: quibus novissimè adjiciendi sunt Dominicus Arumæus Exercitat. Iustin. 20. thes. 9. Henningus Wegnerus disp. 18. thes. 3. sub lit. d. ad finem. & Hieronymus de Cævallos in speculo aur. opinionum commun. contra commun. quæst. 708. num. 9. & seqq. aliiq; per hunc adducti.

Hujusque conclusionis fundamentum solidum extat *in Novell. 39. c. 2 §. fin.* ubi cùm vidua propter stuprum, quod post mortem mariti admisit, puniatur tantùm in amittendo lucro, quod habitura erat ex bonis mariti: satis manifestum evadit, quòd propriam dotem non amittat: cùm inclusio unius, † alterius 43

exclu-

exclusio intelligatur. *l. cùm prætor. 12. in princ. ff de jud. l. maritus. 21. C. de procuratorib. Cravett. cons. 111. num. 4. & cons. 156. num. 5.* Cui fundamento accedit & illud: quòd nullâ lege cautum reperitur, quòd vidua propter stuprum proprio patrimonio privetur: proindéque nec nostrum erit, hanc pœnam sine legis alicuius auctoritate, viduæ, quæ pudorem suum stupro dimisit, infligere. *arg. d. l. ab ea parte. 5. in princ. ff. de probat. l. & si quis. 14. §. Divus. ibi, non rectè facere; pœnam tamen in eum statutam non esse. ff. de religios. & sumpt. funer. d. l. illam meritò. 19. versic. superstitius. ibi, eò quòd nulla constitutio super hujusmodi collatione posita esset. C. de collationib. & d. Novell. 18.*
44 *c. 5.* Quò facit etiam hæc ratio: quòd marito defuncto, vidua ejus à matrimonii lege plenariè liberata est; & cui vult, ritè nubere potest. *1. ad Cor. 7. versic. penult.* Tum quoque ra-
45 tio illa: quòd in dubio † eam interpretationem sequi debemus, per quam pœna vitatur, atque delictum excluditur, *arg. l. meritò 51. ff. pro socio. l. semper in obscuris. 9. & l. semper in dubiis. 56. ff. de reg. jur. c. in obscuris. 30. ubi Dynus. eodem tit. in 6.*

46 Neque verò sententiam nostram frangit; quòd vidua, † quamdiu non transit ad secunda vota, in priori matrimonio vivere censeatur. *l. ult. ibi, sive in priore matrimonio pater, &c. C. de bonis matern.* omnibusque honoribus ac privi-

privilegiis mariti gaudeat. *l. fœminæ. 8. versic. tamdiu igitur. ff. de senatorib. l. filii libertorum. 22. §. 1. & ibi Bart. ff. ad municipalem. l. ult. in prin. C. de privileg. scholar. lib. 12.* Illud enim in commodum & favorem ipsius viduæ ita statutum esse, ex iisdem illis legibus evidenter convincitur: ac propterea in ejus odium non est retorquendum, ut in delictis viduitatis tempore perpetratis, pœnam legibus non expressam sustinere debeat. *arg. l. quod favore. 6. C. de legib. l. plures. 19. in fine. C. de fide instrument. & cap. quod ob gratiam. 61. de regul. jur. in 6.*

Deinde nihil detrahit veritati nostræ assertionis; quòd viro etiam mortuo injuria per stuprum uxoris inferatur. *l. 1. §. & si fortè. ff. de injur. d. l. & si quis. 14. §. judicem. ff. de religios. & sumpt. funer.* Nam quamvis per uxoris stuprum, maritus etiam defunctus injuriâ affici intelligatur: quia tamen legibus cautum non est, quòd uxor propter hanc injuriam, marito mortuo irrogatam, dote privanda sit: non decet, aut par est, illam ob stuprum, viduitatis tempore patratum, dote mulctari: cùm nullo jure pœna isthæc sancita inveniatur. Sed & hoc responderi poterit: minorem sive † leviorem esse injuriam, quæ fit defuncto, quàm quæ viventi infertur, *juxta notata Bartoli in d. l. fideicommissum. 27. num. 2. C. de fideicommiss. & C t. consil. 205. num. 26.* Idcirco quod 47 48

constitutum est de uxore puniendâ in amissione dotis, si vivente marito stuprum vel adulterium committit, *c. plerunq. 4. ex. de donat. inter vir. & uxor. & juribus similibus s. allegatis num. 26.* justâ consequentiâ ad viduam stupro se inquinantem, extendi nequit: cùm in pœnalibus extensio non facilè admittatur. *argument. cap. odia. 15. de regul. jur. in 6.*

Præterea nihil obstat *l. 1. ff. de his, quæ ut indignis auferunt. l. 1. l. si ea quæst. 3. Cod. eod.* Etenim ex his, similibusqúe legibus hoc tantùm
49 colligitur: quòd uxor ingratitudinis † causam committens adversus maritum defunctum, legatum, fideicommissum, hereditatem, aliáque lucra ab eo sibi relicta perdat, iisqúe indignam se faciat. Sed inde nequaquam evinci potest: quòd uxor dote sua, atque adeò proprio patrimonio, quod nec à marito, nec ejus occasione acquisivit, propter stuprum in viduitate perpetratum privetur. Longè siquidem dispar est ratio inter bona, quæ uxori à marito deferuntur seu acquiruntur: & inter bona uxoris propria, quæ non à marito, sed aliunde capit, *argumento l. final. § si quis verò. in fin. C. de codicillis.*

50 Ulteriùs non movet *l. si mulier. 35. C. ad leg. Jul. de adulter.* ubi Impp. Honorius & Theodos. statuerunt: pro stupro dari accusationem marito post repudium: & quidem (*secundùm Barto-*

Bartolum ibidem) dari etiam heredibus mariti: cùm tam heredes ipsi, quàm maritus, æquè affecti injuriâ censeantur, ac si mulier ipsa vivo marito adulterium perpetrasset. Nam primò respondetur: nullum in ea constitutione extare verbum, ex quo appareat, accusationem dari heredibus mariti: imò illo in casu dari non poterat: propterea quòd matrimonium non solutum fuerat mariti morte, sed solo repudio, à muliere marito misso: quod sanè repudium sine causa missum, non poterat operari propriè matrimonii dissolutionem, *l. consensu. 8. Cod. de repudiis. & l. 2. Cod. Theodos. de repud.* Deinde admisso, etiam ab heredibus mariti isto in casu potuisse accusari, & puniri mulierem, ob stuprum illud: non tamen inde sequitur, quòd ea amissionis dotis pœnâ, de qua ibi nullum verbum, puniri possit.

Hoc ampliùs nihil urget; quòd ob adulterium, vivo marito à muliere commissum, mulier ipsa dotem perdit, *ut s. n. 26. ostensum.* Adulterium autem & stuprum æquiparantur: cùm & per stuprum anima defuncti mariti contristetur. *Novell. 22. c. 43. vers. nos igitur videntes, &c.* Ergo etiam ob stuprum mulier dotem amittit. Hoc, *inquam*, nihil urget. Etsi enim in aliquib. adulteriũ & stuprũ ęquiparantur; non tamen in proposito casu isthæc æqui- 51

paratio procedit. Quinimò magnam inter adulterium & stuprum esse differentiam, non obscurum est. Siquidem propter adulterium mulier jure quærendo; propter stuprum verò jure quæsito privatur. Sed & adulterium gravius esse delictum, quàm stuprum, omnibus notum est. Denique maritus haud dubiè majori afficitur dolore ob uxoris adulterium, quàm heredes mariti ob illius stuprum. *Qua de re videatur Cravetta in consil. 205. num. 28. & seqq. ubi ad reliqua quoq; nonnulla adversariorum argumenta respondet: ut & Menochius prædictâ cent 3. cas. 288. num. 32. & seqq. Ad quos brevitatis amore studiosum Lectorem remitto.* Concludendo igitur quæstionem præsentem, *cum Alexandro, Pinelo, & aliis, suprà num. 42. ad longum citatis*, intrepidè statuo: quòd vidua post mortem mariti pudicitiam suam libidinibus prosternens, perdat quidem donationem propter nuptias, legatum, fideicommissum, aliáque lucra à marito sibi relicta: dotem verò suam, utpote quam non à marito, sed aliunde habet, non amittat.

52 Expeditæ iam quæstioni proxima hæc est: utrùm vasallus, † cum vidua domini defuncti stuprum committens, feudo suo mulctetur? Et mulctari communi Feudistarum applausu approbata est opinio. *And. de Isern. Nicol. de Neapol. Matth. de Afflict. Alvarot. & Præposit. in c. 1. §. item si fidelis. quib. mod. feudum amitt. lib. 1.*

lib.1.tit.5 feud. Zas.in Epit.feudor.part 10.n.27. Curt. junior. in tract. feudor. in 4.parte principal.num.16.vers.secundo casu,&c.Ioan de Garronib in l.1. num 35. C de secund.nupt. Tiraq. in tract. de nobilitate. c. 18 num 9. Iul. Clar.lib. 4 sentent.§.feudum.quæst. 48. item lib.5 sent. §.stuprum.num. 8. Conrad. Rittershusius lib. 2. partition. juris feudal. q. 103.pag. 458. & plures alij, quos referunt & sequuntur Schraderus in d. tract.feud.part.9 c.2.num.5. & Henricus à Rosenthal.in Synopsi jur. feud.c.10. concl.55. Sed in contrariam ego magis inclino sententiam, *Baldi in c. 1. §.fin. de feud sine culpa non amitt. Friderici Schenck Baronis à Tautenberg.ad d. tit.5. §.item si fidelis. lib.1 feud. Eguinarii Baronis lib.3. de benefic. c.3. Vulteji de feud.lib.1.c.11. num 31. vers.quid de vidua. &c. Boceri class 3. disp.12.thes.50. & class. 4.disp. 17.th. 55. Niellij disp.feud 8.thes.5. lit.B. & Gothofredi Antonii Disp.feud.11.th.5.ad lit.b.* Atque huic sententiæ, præter rationes in explicatione præcedentis quæstionis *sub num. 43. & seq.* allatas, firmissimum suppeditat argumentum textus *in d. c. 1. §.fin. de feudo sine culpa non amitt.* ubi disertis pronunciatur verbis: vasallum beneficium † suum amittere, si concubuerit cum 53
uxore domini sui, domino vivente. Quibus posterioribus verbis, *domino vivente,* apertissimè ostenditur: vasallum, qui uxorem domini stupro maculat, ita demum beneficio

 suo

ſuo privari, ſi domino vivente, non autem ſi eo mortuo, iſtud admiſerit. Nam verba hæc,
54 *vivente domino*, ſunt † duo ablativi abſoluti: quorum eam naturam eſſe omnibus in confeſſo eſt, ut conditionem inducant, ſive conditionalem diſpoſitionem faciant. *l. ab emptione. 58. ff. de pact. l. creditor. 13. in princ. ff. qui potior. in pign. vel hyp hab l. evictis agris. 18. & l. lite conteſtata. 35. ff. de uſur. l. fructus 7. §. divortio facto. ff ſolut. matrim l à teſtatore 109. ubi Bart. ff. de condic. & demonſt. l. acceptis. 93. ff. ad l. Falcid. l. facta. 63 §. reſcripto. ff. ad Senatuſconſ. Trebell. Gomez. tom. 1. var reſol. c. 11. n. 4. verſ. quartus effectus. Alciat parad. lib. 1. c. 11. n. 5. Capyc. deciſ. 182. n. 17. Thoming. deciſ. 20. n. 50. & deciſ. 43. n. 12. Piſtor. q. 36. n. 33. lib. 2. Borcholt. de feud. c. 3. n. 8.* Cæterum conditione de-
55 ficiente, † deficit etiam diſpoſitio. *l. hæc venditio 7. in princ. ff. de contrahend. empt. l. neceſſario. 8 ff. de peric. & com. rei vend l. legata. 41. & l. qui hæredi. 44. in fin. ff. de condic. & demonſt. Cravet. conſil. 170. num 8.*

56 Non adverſatur negatæ noſtræ deciſioni, quòd vaſallus † gravem offenſionem ſive injuriam domino ſuo inferens, feudo ſit privandus. *per tit. 23. in pr. verſ. de illa tamen. ibi, egregiæ ingratitudinis cauſæ. tit. 24. §. præterea. §. item ſi delator. & §. deniq. verſ. ſi verò. lib. 2. feudor.* Ad hoc enim, ut vaſallus feudo privetur, ob injuriam domino illatam, neceſſe eſt iſtam

istam injuriam domino viventi esse factam. At in proposita quęstione injuria mortuo jam domino est irrogata: quam longè leviorem esse, quàm si viventi imposita fuisset, certum est: tum quia facilè obliteratur & extinguitur: tum quia nullo doloris sensu à defuncto percipitur: tum denique quia vasallus, domino mortuo, alium confestim dominum habet, defuncti scilicet successorem: ut huic tantùm, non etiam ampliùs defuncto domino fidem debeat. Quamobrem placitis feudalibus visum est: vasallum stuprando uxorem domini viventis, injuriam ei fecisse graviorem, quàm si viduam domini defuncti stupro violasset: & propterea priore casu, non verò posteriore, feudo privandum esse.

Similiter non obest, quòd semper reverentia patrono exhibenda est, tam vivo, quàm mortuo. *l. apud Celsum. 4. §. adversus parentes. vers. semper enim. ff. de doli mali & met. except.* & quòd libertus, cui legatum aut fideicommissum patroni testamento relictum est, quasi indignus eo carere jubetur, si patronum suum post mortem ejus, quasi illicitæ mercis negotiatorem detulerit, *prædictâ l. 1. ff. de his, quæ ut indignis auferuntur.* Illud namque utrumque quod his legibus affertur, respicit duntaxat probrosum patroni factum, quod libertus ne mortuo quidem patrono, manifestare debet; ne, eo detecto, etiã mortuus pa- 57

tronus infamiæ maculâ notetur. At defuncti domini viduam stupro contaminare, non est turpe aliquod ejus factum manifestare: neque inde ulla infamia ad ipsum defunctum dominum redundat. Adhæc ingratitudo, quæ ex dictis legibus colligitur, indignum quidem legatarium legato vel fideicommisso, à testatore sibi relicto, reddit: verùm illud ad beneficium feudale porrigendum non est, ut ob easdem omnes causas, propter quas legatarius legato privatur, etiam vasallus feudo exui debeat: cùm gravior ingratitudinis causa, ad privationem feudi, quàm ad privatio-
58 nem legati requiratur. Ratio differentiæ,† cur faciliùs legatarius legato, quàm vasallus feudo, propter ingratitudinem privetur, hæc est: quia legatum merè est lucrosum & gratuitum. Feudum autem, quamvis beneficium sit, *titul. 23. circa finem, lib. 2 feudor.* attamen non merè gratuitum censetur: quoniam vasallus pro feudo accepto, ad servitia militaria, aliaque multa onera, domino obligatur, *per textum in cap. un. versic. & si contigerit. de nova form. fidelit. & in c. un. in princ. hîc finitur lex. titul. 28. lib. 2. f. latè, post alios, Borcholt. in Comment. ad consuetudines feud. c. 1. num. 22. & seqq.*

59 Violentum stuprum est, quando virgines vel viduæ per vim opprimuntur; vel potiùs, quando nondum viripotenti infertur: ejusq; pœna

pœna capitalis eſt, *l.1. in fin. ff. de extraord. criminib. Joan. Faber. hîc; Damhouder. d. loco. nu. 5. Weſenbec. in paratit. ff. ad l. Jul. de adult. nu. 21. & in hoc §. verſic. ſed eadem num. 2. Conſtitut. pœnal. Caroli V. art. 119. Ægid. Boſſ. in tractat. cauſſar. crimina. tit. de coitu damnato. num. 67. & noviter Georg. Beatus in ſuis deciſionib. q. 2.*

Cæterùm utrumq; † tam voluntarium, quàm violentum ſtuprum fit, aut ab extraneis, & quidem vel naturaliter à mare & fœmina, & dicitur ſtuprum ſive fornicatio ſimplex: vel contra naturæ ordinem, à maribus cum maſculis, vel à fœminis cum fœminis, vel cum beſtiis, & appellatur Sodomia: aut fit à ſanguine junctis perſonis, ut inceſtus. Quorum hæc † indiſtinctè, gladio vel igne vindicantur: illud (*ut ſuprà nu. 40. & ſeqq. dictum*) mitiùs plectitur. *hoc §. l. fœdiſſimam. 20. l. cùm vir nubit. 31. ubi Angel. & Doctores. C. ad leg. Jul. de adult. l. omnes. C. Theodoſ. d. tit. d. conſtit. Carol. art. 116. & ſeq. Jul. Clar. prænominato lib. 5. ſentent. §. ſodomia. num. 4. §. inceſtus. num. 2. & §. fornicatio. num. 27. & 28. Damhouder. in prædicta praxi rer. crim. c. 94. num. 3. & ſeqq. & c. 96. num. 9. & ſeqq. Menoch. de arbitr. jud. quæſtion. lib. 2. cent. 3. caſ. 286. Boſſius præalleg. loco, nu. 4. & ſeqq. Althuſ. d. cap. 58. Paul. Grilland. in tract. de pœnis omnifar. coitus. q. 3. n. 5. Petr. Follerius in pract. ſua crimin. fol. 407. Modeſt. Piſtoris par. 2. illuſtr. quæſtion. jur. quæſt. 92. per tot.*

60 and 61 margin: (60 beside "Cæterùm utrumq;", 61 beside "hæc † indiſtinctè")

62 Illud porrò indubitatum est; lenocinium jure & moribus vel morte mulctari: vel aliâ graviori aliquâ pœnâ, pro facti qualitate, vindicari, *leg. auxilium. 37. §. 1. vers. sed ut ad legis Iuliæ. ff. de minorib. l. qui domum. 8. ff. ad l. Jul. de adult. Novell. 14. §. 1. ibiq; gloss. constitutio crim. Caroli V. art. 122. Clar. d. lib. 5. sentent. §. fin. q. 68. num. 23. Gregor. in syntagm. jur. universi. lib. 36. c. 11. Damhoud. citato loco, c. 91. Wesenbec. in paratit. ff. ad l. Iul. de adult. num. 15. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 1. q. 88 nu. 15. & seq. Treutler. d. volum 2. disp 32. thes 3.* Le-
63 nocinium † autem committit, qui quæstuaria mancipia habet; aut liberas mulieres quæstuarias prostituit: aut qui quæstum ex adulterio uxoris facit: aut qui deprehensam in adulterio retinet: vel adulterii damnatam sciens uxorem ducit: aut fœminas & virgines etiam extraneas, dulcedine verborum & pollicitationibus, ad hoc pellicit, ut pudorem suum masculorum libidini prosternant. *l. athletas. 4. §. ait prætor. ff. de his, qui not. infam. l. palam. 43. §. lenocinium. 6. & §§. seqq ff. de ritu nupt. l. lenones 6. & l. seq. C. de spectacul. d. l. auxilium. 37 §. 1. ff. de minorib. d. l. qui domum. 8. l. mariti. 29. ubi Gothofred. ff. ad l. Iul. de adult. l. 2 l. castitati. 9. C. eod. Jul. Paul. lib. 2. sent. tit. 26. Myns. in hoc §. n. 13. Bocer. class 3. disp. 12. th. 57. & seqq. Ludov. à Peguera. quæst. crim. 15 per tot. Freher. in tr. de existimat. acquir. lib. 3. c. 16. n. 27.*

n.27.cum seqq. Raptus deniq; † quale crimen, 64
& quæ eiusdem pœna sit, audiemus (volente Deo) infrà §. *Item lex Julia, de vi publica. hoc titulo.*

§. *Item lex Cornelia de sicariis. 5.*

Item lex Cornelia de sicariis: quæ homicidas ultore ferro persequitur, vel eos, qui hominis occidendi causa cum telo ambulant. Telum autem (ut Caius noster ex interpretatione legum duodecim tabularum scriptum reliquit) vulgò quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur. Sed & omne significat, quod manu cuiusque jacitur. Sequitur ergo, ut lignum, & lapis, & ferrum hoc nomine contineatur: dictum ab eo, quòd in longinquũ mittitur, à Græca voce τηλȣ figuratum. Et sic hanc significationem invenire possumus & in Græco nomine. Nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellant, ἀπὸ τȣ̃ βάλλεσθαι, *ab irruendo seu vibrando.* Admonẽt nos epigrammata in Xenoph. urbis faustissime scripta: καὶ τὰ βέλη ὁμῶς ἔφερετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. *Id est:*

Id est: Et huiusmodi tela simul ab eis ferebantur, lanceæ, spicula, fundæ: plurimi autem & lapides. Sicarii autem appellantur à sica, quod significat ferreum cultrum. Eâdem lege & venefici capite damnantur, qui artibus odiosis, tam venenis, quàm susurris magicis homines occiderint, vel mala medicamenta publicè vendiderint.

SUMMARIA.

1 Legis Corneliæ de sicariis auctor.
2 Verborum prior, rerum posterior sive potior interpretatio & cognitio.
3 Sicarii unde dicti: & sica quid.
4 Sicarii qui appellentur.
5 Telum quid significet.
6 Homicidium unde, & quid.
7 Homicidii reus est, qui cuiuscunque ætatis, sexus vel conditionis hominem interfecerit.
8 Hominis appellatione continentur, tam fœminæ, quàm masculi, tam infantes, quàm adulti.
9 Proponũtur firmissima & solidissima argumenta, quibus ex S. Scriptura inconcussè demonstratur, mulieres revera esse homines.
10 Argumentum primum, ex sacris literis desumptum.
11 Alterum argumentum.
12 Tertium argumentum, à definitione petitum.
13 Causæ formalis quanta vis & efficacia.
14 Quartum argumentum.
15 Christus est propitiatio pro totius mundi peccatis: & num. 30.
16 Quintum argumentum.
17 Sextum argumentum.
18 Septimum argumentum.
19 Octavum argumentum.
20 Ecclesia Christi colligitur ex mulieribus.

21 Nonum

53 Animæ hominum immortales sunt: reliquorum autem animantium animæ, unà cum corpore rursus intereunt.
54 Cui adscribendum, quòd fœtus ab ipso statim conceptus momento vegetetur & augeatur.
55 Discrimen inter fœtum actu inanimatum & informem, & fœtum actu animatum & formatum, notandum.
56 Fœtus quando censeatur animatus, vel formatus.
57 Homicidii divisio & subdivisio.
58 Homicidium planè voluntarium siue dolosum quid.
59 Doli mali appellatione in l. Corn. verus tantùm dolus, non fictus, neq; lata culpa comprehenditur: & n. 87. 90. & 206.
60 In pœnalibus & criminalib. causis interpretatio non producenda, sed restringenda.
61 Statuta homicidæ pœnam mortis imponentia, etiam generalibus verbis concepta, intelligi debent de homicidio, dolo commisso.
62 Statuta interpretationem ex jure communi recipiunt.
63 Homicidium absq; dolo malo admissum, an & quando ordinariâ pœnâ plectendum.
64 Pocula amatoria, ex quibus rebus conficiantur.
65 Lex 3 §. adiectio. ff. ad l. Corn. de sicar. quomodo conciliãda cũ l. si quis 38. §. qui abortionis. ff. de pœn.
66 Homicidium dolo malo & occidendi animo commissum esse, pluribus indiciis & coniecturis probari potest.
67 Percutiens non ense vel gladio, sed ligone, baculo, fuste, vel simili instrumento, non dolo malo homicidium admisisse præsumitur: ac proinde ab ordinaria legis Corn. pœna absolvitur.
68 Refellitur opinio Gomezii, & asseclarum.
69 L. Quoniam multa. 6. C. ad l. Iul. de vi publica, declaratur.
70 Sententia l. si servus. 27. §. si quis insulã ff ad l. Aquil.
71 In lege Aquilia non dolus solùm, sed & quælibet culpa vindicatur.
72 Coniectura ex baculi, hastæ, similisúe instrumẽti percussione emergens, ut omnis alia, cõtrariâ præsumptione elidi potest: veluti in eo, qui caput percussit.
73 Præsumptio de percussione capitis per alias contrarias rectè infringitur.
74 Quæ indicia ad probandum occidendi animũ sufficiant, satis definiri nequit: sed ea res tota judicis arbitrio committenda.

75 Mor-

75 Mortis causam dolo malo præbens, an & quando pro homicida habeatur: & n 86.
76 Magistratus seu judex, cuius opera innocens morte mulctatur, in pœnam l. Corn. incidit.
77 Mandans homicidium, ut sicarius tenetur.
78 Quod quis per alium facit, ipse facere videtur.
79 Rei turpis nullum mandatum, aut obligatio.
80 Mandans, si mandaverit aliquem vulnerari tantùm, non occidi, utrùm ordinariam subeat pœnam, si mandatarius istum occiderit.
81 Verum occidendi animum non habens, pœnâ homicidii non afficiendus.
82 Culpa ad ordinariam l. Cornel. pœnam irrogandam non sufficit: & n. 90, & 206.
83 Voluntas & propositum delinquentis maleficia distinguunt. (tur.
84 Protestatio facto contraria, quatenus aliquid operetur.
85 Sermo quasi portitor & character animi.
86 Intellectus l. nihil interest. 15. ff. ad l. Corn. de sicar.
87 Mandatarius aliquem occidens, ordinariam pœnam promeretur.
88 Faciens aliquid, ex quo cædes frequenter sequi potest, etiamsi eo animo non fecerit, pœna tamen capitis plectitur: & n 93. in fine.
89 Irregularitas de jur. can. ordinaria homicidii pœna.
90 Sola culpa sufficit ad irregularitatem introducendã.
91 Operam danti rei illicitæ, quando euentus inde secutus imputetur.
92 Qui vult antecedens, etiã consequens velle censetur.
93 Ictus & vulnera ad mensuram dari nequeunt.
94 Ab eo, quod singulariter in uno casu constitutum est, non licet argumentari ad alium dissimilem casum.
95 Auxiliatores lege Corn. tenentur, si auxilium fuerit proximum & immediatum: secùs, si remotum.
96 Pœna commensurari debet delicto.
97 Consilium homicidæ præbentes, ut homicida puniendi, siquidem sine illo patraturus homicidium non fuisset.
98 Liberos exponentes, an legis Corn. pœna teneantur.
99 Mater infantem proprium interimens, pœna parricidii plectenda.
100 Plures ex proposito aliquem occidentes omnes ordinariæ l. Corn. pœnæ subiiciendi, si ignoretur, quis vulnus lethale inflixerit.
101 Satius est nocentem impunitum dimittere, quàm innocentem damnare.

102 Ex

102 Ex præsumptionibus ad mortis pœnam nemo damnandus.

103 Homicidio patrato, in rixa plurium casu obortâ, si de auctore non appareat; non ordinaria, sed extraordinaria pœna infligenda.

104 Pluribus servum pulsantib. vel occidentibus; omnes tenentur lege Aquiliâ, si de auctore damni dati non constet: secùs in l. Corneliâ.

105 A separatis & diversis nulla fit illatio: & num. 180.

106 Intellectus verus gl. in l. ult. ff. ad l. Cornel. de sicar.

107 Alii nonnulli casus, de pluribus occidentibus notantur, & explicantur.

108 Num is, qui in rixa lethale vulnus infixit, ordinariâ pœnâ sit afficiendus.

109 Quid juris, si in rixa casuali plures plura vulnera uni impegerint.

110 Incertitudo regulariter omnes actus vitiat.

111 Coactum seu necessarium homicidium quid.

112 Defensio jure naturali introducta.

113 Corporis sui defendendi caussa aggressorem interficiens, nullam pœnam meretur.

114 Primum adversarii ictum expectare nemo tenetur.

115 Melius est occurrere in tempore, quàm post vulneratam causam remedium quærere: item, melius est prævenire, quàm præveniri.

116 Vim impendentem vi repellere, omni jure licet.

117 Sensus l. si ex plagis 52 §. 1. ff. ad l. Aquil.

118 Consideratio l. 1. §. divus. ff. ad l. Cornel. de sicar.

119 Vis quando illata censeatur.

120 An aliquis aggressorem fugere teneatur.

121 Si fuga insultato non est periculosa futura: tunc absque ullo personarum respectu fugiendum.

122 Vera virtus quæ dicatur.

123 An fugiens committat dedecus.

124 Mens & intellectus Constitutionis criminalis Caroli V. art. 140. & 142.

125 Militibus ignominiosum est, fugere hostem.

126 Vasallis probrosum, dominos suos periclitantes dimittere.

127 Marito turpe est, adulterum cum uxore relinquere.

128 Dilectio proximi quomodo moderanda.

129 Quæ fuga non sit damnosa, & fortitudo vera quæ sit.

130 Defensio non modò proprii corporis, sed & parentum, patriæ, cognatorum, affinium, amicorum & omnium injustè offensorum suscicienda.

131 Defen-

131 Defendere alterum in periculo mortis constitutum, an quis jure sit obligatus.
132 Vnusquisq; non minùs proximum, quàm seipsum diligere debet.
133 Homicidii reus est, qui alium cùm posset, à morte non liberat.
134 Natura inter homines cognationem quandam constituit, propter quam alter alteri succurrere tenetur.
135 Hominem affici beneficio, interest hominis.
136 In culpa est, qui damnum, cùm posset, non auertit.
137 Crimen contrahit, qui prohibere potest delictum, & non prohibet.
138 Iudex repertum scelus non vindicans ipse puniendus.
139 Duo iniustitiæ genera.
140 Ordinata charitas incipit à seipsa: & periculo se exponere, regulariter nemo cogitur.
141 Pecuniam ab alio accipere licet, in hunc finem, ut ipsum aduersus vim hostium defendat.
142 Quoties lex facit mentionem personæ propriæ, per eam etiam necessarios complectitur.
143 Salus & incolumitas Reipubl. defensionem proximi, licèt extranei, postulat.
144 Defensionem necessariam prætendens, eam probare debet; quòd si nequeat, tormentis est subiiciendus: nisi ex quibusdam circumstantiis innocentiæ suspicio appareat.
145 Moderamen inculpatæ tutelæ, in quibus consistat.
146 Defensionis fines excedens, modò ordinariam, modò extraordinariam pœnam incurrit.
147 Quæ moderata sit defensio, nullâ neq; Imperatorum constitutione, neq; ICtorum decisione, neq; regula definiri, aut explicari potest, sed arbitrio judicis committendum.
148 Defensionis jus, an diuino juri consentaneum, quo quis semetipsum vindicare prohibetur.
149 Malum pro malo non reddendum: neque malo resistendum.
150 Defensione suscepta, charitatis regula non læditur, sed potiùs conseruatur.
151 Iura naturalia sunt immutabilia.
152 Lex inferior, cedere debet superiori.
153 Priuata atque illegitima tantùm vindicta prohibita: non item publica & legitima.
154 Diabolus in genere humano grassatur mendaciis, &c.

tronus infamiæ maculâ notetur. At defuncti domini viduam stupro contaminare, non est turpe aliquod ejus factum manifestare: neque inde ulla infamia ad ipsum defunctum dominum redundat. Adhæc ingratitudo, quæ ex dictis legibus colligitur, indignum quidem legatarium legato vel fideicommisso, à testatore sibi relicto, reddit: verùm illud ad beneficium feudale porrigendum non est, ut ob easdem omnes causas, propter quas legatarius legato privatur, etiam vasallus feudo exui debeat: cùm gravior ingratitudinis causa, ad privationem feudi, quàm ad privatio-
58 nem legati requiratur. Ratio differentiæ,† cur faciliùs legatarius legato, quàm vasallus feudo, propter ingratitudinem privetur, hæc est: quia legatum merè est lucrosum & gratuitum. Feudum autem, quamvis beneficium sit, *titul. 23. circa finem, lib. 2 feudor.* attamen non merè gratuitum censetur: quoniam vasallus pro feudo accepto, ad servitia militaria, aliaqúe multa onera, domino obligatur, *per textum in cap. un. versic. & si contigerit. de nova form. fidelit. & in c. un. in princ. hîc finitur lex. titul. 28. lib. 2. f. latè, post alios, Borcholt. in Comment. ad consuetudines feud. c. 1. num. 22. & seqq.*

59 Violentum stuprum est, quando virgines vel viduæ per vim opprimuntur; vel potiùs, quando nondum viripotenti infertur: ejusq;

poena

pœna capitalis eſt, *l.1. in fin. ff. de extraord. criminib. Joan. Faber. hîc, Damhouder. d. loco. nu. 5. Wesenbec. in paratit. ff. ad l. Jul. de adult. nu. 21. & in hoc §. versic. sed eadem num. 2. Constitut. pœnal. Caroli V. art. 119. Ægid. Boss. in tractat. caussar. crimina. tit. de coitu damnato. num. 67. & noviter Georg. Beatus in suis decisionib. q. 2.*

Cæterùm utrumq; † tam voluntarium, quàm violentum ſtuprum fit, aut ab extraneis, & quidem vel naturaliter à mare & fœmina, & dicitur ſtuprum ſive fornicatio ſimplex: vel contra naturæ ordinem, à maribus cum maſculis, vel à fœminis cum fœminis, vel cum beſtiis, & appellatur Sodomia: aut fit à ſanguine junctis perſonis, ut inceſtus. Quorum hæc † indiſtinctè, gladio vel igne vindicantur: illud (*vt suprà nu. 40. & seqq. dictum*) mitiùs plectitur. *hoc §. l. fœdissimam. 20. l. cùm vir nubit. 31. ubi Angel. & Doctores. C. ad leg. Jul. de adult. l. omnes. C. Theodos. d. tit. d. constit. Carol. art. 116. & seq. Jul. Clar. prænominato lib. 5. sentent. §. sodomia. num. 4. §. incestus. num. 2. & §. fornicatio. num. 27. & 28. Damhouder. in prædicta praxi rer. crim. c. 94. num. 3. & seqq. & c. 96. num. 9. & seqq. Menoch. de arbitr. jud. quæstion. lib. 2. cent. 3. cas. 286. Bossius præalleg. loco, nu. 4. & seqq. Althus. d. cap. 58. Paul. Grilland. in tract. de pœnis omnifar. coitus. q. 3. n. 5. Petr. Follerius in pract. sua crimin. fol. 407. Modest. Pistoris par. 2. illustr. quæstion. jur. quæst. 92. per tot.*

60 61

62 Illud porrò indubitatum est: lenocinium jure & moribus vel morte mulctari: vel aliâ graviori aliquâ pœnâ, pro facti qualitate, vindicari, *leg. auxilium. 37. §. 1. vers. sed ut ad legis Iuliæ. ff. de minorib. l. qui domum. 8. ff. ad l. Jul. de adult. Novell. 14. §. 1. ibiq; gloss. constitutio crim. Caroli V. art. 122. Clar. d. lib. 5. sentent. §. fin. q. 68. num. 23. Gregor. in syntagm. jur. universi, lib. 36. c. 11. Damhoud. citato loco, c. 91. Wesenbec. in paratit. ff. ad l. Iul. de adult. num. 15. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 1. q. 88. nu. 15. & seq. Treutler. d. volum. 2. disp. 32. thes. 3.* Le-
63 nocinium † autem committit, qui quæstuaria mancipia habet; aut liberas mulieres quæstuarias prostituit: aut qui quæstum ex adulterio uxoris facit: aut qui deprehensam in adulterio retinet: vel adulterii damnatam sciens uxorem ducit: aut fœminas & virgines etiam extraneas, dulcedine verborum & pollicitationibus, ad hoc pellicit, ut pudorem suum masculorum libidini prosternant. *l. athletas. 4. §. ait prætor. ff. de his, qui not. infam. l. palam. 43. §. lenocinium. 6. & §§. seqq. ff. de ritu nupt. l. lenones. 6. & l. seq. C. de spectacul. d. l. auxilium. 37. §. 1. ff. de minorib. d. l. qui domum. 8. l. mariti. 29. ubi Gothofred. ff. ad l. Iul. de adult. l. 2. l. castitati. 9. C. eod. Jul. Paul. lib. 2. sent. tit. 26. Mynsi. in hoc §. n. 13. Bocer. class. 3. disp. 12. th. 57. & seqq. Ludov. à Peguera. quæst. crim. 15. per tot. Freher. in tr. de existimat. acquir. lib. 3. c. 16.*

n. 27.

n.27.cum seqq. Raptus deniq; † quale crimen, 64
& quæ eiusdem pœna sit, audiemus (volente Deo) infrà §. *Item lex Julia, de vi publica. hoc titulo.*

§. *Item lex Cornelia de sicariis. 5.*

Item lex Cornelia de sicariis: quæ homicidas ultore ferro persequitur, vel eos, qui hominis occidendi causa cum telo ambulant. Telum autem (ut Caius noster ex interpretatione legum duodecim tabularum scriptum reliquit) vulgò quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur. Sed & omne significat, quod manu cuiusque jacitur. Sequitur ergo, ut lignum, & lapis, & ferrum hoc nomine contineatur: dictum ab eo, quòd in longinquũ mittitur, à Græca voce τηλȣ̃ figuratum. Et sic hanc significationem invenire possumus & in Græco nomine. Nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellant, ἀπὸ τȣ̃ βάλλεσθαι, *ab irruendo seu vibrando*. Admonēt nos epigrammata in Xenoph. urbis faustissime scripta: καὶ τὰ βέλη ὁμῶς ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι.

Id est:

Id est: Et huiusmodi tela simul ab eis ferebantur, lanceæ, spicula, fundæ: plurimi autem & lapides. Sicarii autem appellantur à sica, quod significat ferreum cultrum. Eâdem lege & venefici capite damnantur, qui artibus odiosis, tam venenis, quàm susurris magicis homines occiderint, vel mala medicamenta publicè vendiderint.

S U M M A R I A.

1 Legis Corneliæ de sicariis auctor.
2 Verborum prior, rerum posterior sive potior interpretatio & cognitio.
3 Sicarii unde dicti: & sica quid.
4 Sicarii qui appellentur.
5 Telum quid significet.
6 Homicidium unde, & quid.
7 Homicidii reus est, qui cuiuscunque ætatis, sexus vel conditionis hominem interfecerit.
8 Hominis appellatione continentur, tam fœminæ, quàm masculi, tam infantes, quàm adulti.
9 Proponũtur firmissima & solidissima argumenta, quibus ex S. Scriptura inconcussè demonstratur, mulieres revera esse homines.
10 Argumentum primum, ex sacris literis desumptum.
11 Alterum argumentum.
12 Tertium argumentum, à definitione petitum.
13 Causæ formalis quanta vis & efficacia.
14 Quartum argumentum.
15 Christus est propitiatio pro totius mundi peccatis: & num. 30.
16 Quintum argumentum.
17 Sextum argumentum.
18 Septimum argumentum.
19 Octavum argumentum.
20 Ecclesia Christi colligitur ex mulieribus.

21 Nonum

21 Nonum argumentum.
22 Decimum & ultimum argumentum.
23 Confutatio futilissimorum argumentorum, quibus scurræ nonnulli probare conantur, fœminas non esse homines.
24 Solutio primi argumenti.
25 Vir est caput mulieris.
26 Redargutio secundi argumenti.
27 Gentes quatenus in Scriptura canes vocitentur.
28 Refutatio tertii argumenti.
29 Mulier est adjutorium Viri.
30 Confutatio quarti & postremi argumenti.
31 Quæ creaturæ salventur.
32 Axioma infallibile contra eos, qui mulieres homines esse negant.
33 Fœtum animatum sive formatum abigenti, ordinaria; inanimatum sive informem necanti, extraordinaria pœna infligenda.
34 Distinctio inter fœtum animatum & inanimatum, omni juri consentanea, usuque forensi comprobata.
35 Contrariorum refutatio.
36 Negato genere, negata censetur quælibet ejus species.
37 Partus nondum editus, cur spes animantis dicatur.
38 Sensus l. 1. §. si quis proximior. ff. unde cognati.
39 Intellectus l. cùm inter. 14. C. de fideicommissar. libertatibus.
40 Sententia l. in Falcidia 9. ff. ad l. Falcidiam.
41 Partus ancillæ non est in fructu: & n. 175.
42 In utero materno existens, pro jam nato habetur: & num. 185.
43 Partus quare dicatur portio matris.
44 De animæ humanæ propagatione diversæ opiniones.
45 Adducuntur argumenta, quibus demonstratur, animam humanam unà cum corpore ex parentibus propagari.
46 Referuntur rationes, quibus distinctio inter fœtum animatum & inanimatum, impugnatur.
47 Quicquid vivit, per animam vivit: siquidem vita nihil aliud sit, quàm actus animæ in corpore.
48 Anima quid, & quot ejus sint facultates.
49 Ad argumenta objecta responsio generalis.
50 D. Augustini de animæ ortu, memorabile dictum.
51 D. Lutheri eadem de re conclusio.
52 Ad argumenta objecta specialis responsio.

53 Animæ

53 Animæ hominum immortales sunt: reliquorum autem animantium animæ, unà cum corpore rursus intereunt.

54 Cui adscribendum, quòd fœtus ab ipso statim conceptus momento vegetetur & augeatur.

55 Discrimen inter fœtum actu inanimatum & informem, & fœtum actu animatum & formatum, notandum.

56 Fœtus quando censeatur animatus, vel formatus.

57 Homicidii divisio & subdivisio.

58 Homicidium planè voluntarium siue dolosum quid.

59 Doli mali appellatione in l. Corn. verus tantùm dolus, non fictus, neq; lata culpa comprehenditur: & n. 87. 90. & 206.

60 In pœnalibus & criminalib. causis interpretatio non producenda, sed restringenda.

61 Statuta homicidæ pœnam mortis imponentia, etiam generalibus verbis concepta, intelligi debent de homicidio, dolo commisso.

62 Statuta interpretationem ex jure communi recipiũt.

63 Homicidium absq; dolo malo admissum, an & quando ordinariâ pœnâ plectendum.

64 Pocula amatoria, ex quibus rebus conficiantur.

65 Lex 3 §. adiectio. ff. ad l. Corn. de sicar. quomodo conciliãda cũ l. si quis. 38. §. qui abortionis. ff. de pœn.

66 Homicidium dolo malo & occidendi animo commissum esse, pluribus indiciis & coniecturis probari potest.

67 Percutiens non ense vel gladio, sed ligone, baculo, fuste, vel simili instrumento, non dolo malo homicidium admisisse præsumitur: ac proinde ab ordinaria legis Corn. pœna absolvitur.

68 Refellitur opinio Gomezii, & asseclarum.

69 L. Quoniam multa. 6. C. ad l. Iul. de vi publica, declaratur.

70 Sententia l. si servus. 27. §. si quis insulã ff ad l. Aquil.

71 In lege Aquilia non dolus solùm, sed & quælibet culpa vindicatur.

72 Coniectura ex baculi, hastæ, similisúe instrumẽti percussione emergens, ut omnis alia, cõtrariã præsumptione elidi potest: veluti in eo, qui caput percussit.

73 Præsumptio de percussione capitis per alias contrarias rectè infringitur.

74 Quæ indicia ad probandum occidendi animũ sufficiant, satis definiri nequit: sed ea res tota judicis arbitrio committenda.

75 Mor.

75 Mortis causam dolo malo præbens, an & quando pro homicida habeatur: & n 86.
76 Magistratus seu judex, cuius opera innocens morte mulctatur, in pœnam l. Corn. incidit.
77 Mandans homicidium, ut sicarius tenetur.
78 Quod quis per alium facit, ipse facere videtur.
79 Rei turpis nullum mandatum, aut obligatio
80 Mandans, si mandaverit aliquem vulnerari tantùm, non occidi, utrùm ordinariam subeat pœnam, si mandatarius istum occiderit.
81 Verum occidendi animum non habens, pœnâ homicidii non afficiendus.
82 Culpa ad ordinariam l. Cornel. pœnam irrogandam non sufficit: & n. 90, & 206.
83 Voluntas & propositum delinquentis maleficia distinguunt.
84 Protestatio facto contraria, quatenus aliquid operetur.
85 Sermo quasi portitor & character animi.
86 Intellectus l. nihil interest. 15. ff. ad l. Corn. de sicar.
87 Mandatarius aliquem occidens, ordinariam pœnam promeretur.
88 Faciens aliquid, ex quo cædes frequenter sequi potest, etiamsi eo animo non fecerit, pœna tamen capitis plectitur: & n 93. in fine.
89 Irregularitas de jur. can. ordinaria homicidii pœna.
90 Sola culpa sufficit ad irregularitatem introducendã.
91 Operam danti rei illicitæ, quando euentus inde secutus imputetur.
92 Qui vult antecedens, etiã consequens velle censetur.
93 Ictus & vulnera ad mensuram dari nequeunt.
94 Ab eo, quod singulariter in uno casu constitutum est, non licet argumentari ad alium dissimilem casum.
95 Auxiliatores lege Corn. tenentur, si auxilium fuerit proximum & immediatum: secùs, si remotum.
96 Pœna commensurari debet delicto.
97 Consilium homicidæ præbentes, ut homicida puniendi, siquidem sine illo patraturus homicidium non fuisset.
98 Liberos exponentes, an legis Corn. pœna teneantur.
99 Mater infantem proprium interimens, pœna parricidii plectenda.
100 Plures ex proposito aliquem occidentes omnes ordinariæ l. Corn. pœnæ subiiciendi, si ignoretur, quis vulnus lethale inflixerit.
101 Satius est nocentem impunitum dimittere, quàm innocentem damnare.

102 Ex

131 Defendere alterum in periculo mortis constitutum, an quis jure sit obligatus.
132 Vnusquisq; non minùs proximum, quàm seipsum diligere debet.
133 Homicidii reus est, qui alium cùm posset, à morte non liberat.
134 Natura inter homines cognationem quandam constituit, propter quam alter alteri succurrere tenetur.
135 Hominem affici beneficio, interest hominis.
136 In culpa est, qui damnum, cùm posset, non auertit.
137 Crimen contrahit, qui prohibere potest delictum, & non prohibet.
138 Iudex repertum scelus non vindicans ipse puniendus.
139 Duo iniustitiæ genera.
140 Ordinata charitas incipit à seipsa: & periculo se exponere, regulariter nemo cogitur.
141 Pecuniam ab alio accipere licet, in hunc finem, ut ipsum aduersus vim hostium defendat.
142 Quoties lex facit mentionem personæ propriæ, per eam etiam necessarios complectitur.
143 Salus & incolumitas Reipubl. defensionem proximi, licèt extranei, postulat.
144 Defensionem necessariam prætendens, eam probare debet; quòd si nequeat, tormentis est subiiciendus: nisi ex quibusdam circumstantiis innocentiæ suspicio appareat.
145 Moderamen inculpatæ tutelæ, in quibus consistat.
146 Defensionis fines excedens, modò ordinariam, modò extraordinariam pœnam incurrit.
147 Quæ moderata sit defensio, nullâ neq; Imperatorum constitutione, neq; ICtorum decisione, neq; regula definiri, aut explicari potest, sed arbitrio judicis committendum.
148 Defensionis jus, an diuino juri consentaneum, quo quis semetipsum vindicare prohibetur.
149 Malum pro malo non reddendum: neque malo resistendum.
150 Defensione suscepta, charitatis regula non læditur, sed potiùs conseruatur.
151 Iura naturalia sunt immutabilia.
152 Lex inferior, cedere debet superiori.
153 Priuata atque illegitima tantùm vindicta prohibita: non item publica & legitima.
154 Diabolus in genere humano grassatur mendaciis, &c.

155 An is, qui conuitiis lacessitus est, honoris sui tuendi causa iniuriantem occidere possit.
156 Crudelis est, qui famam suam negligit.
157 Fama & vita in quo æquiparentur.
158 Nemo sibi jus dicere, sed actione vel retorsione uti debet.
159 Grauissimâ verbali iniuriâ affectus, si in continenti realem ipse & necem intulerit, extra ordinem tantùm puniendus.
160 Ignoscendum est ei, qui provocatus se ulcisci voluit: & n. 170.
161 Nunquid interimere liceat eum, qui sine armis, elevatâ tantùm manu, alterum invadit.
162 Sensus l. furem. 9. ff. ad l. Corn. de sicar. & l. 1. C. unde vi: & n. 77.
163 Mens l. 3 ff. de iustit. & jur. & l. 3. C. ad l. Corn. de sicar.
164 Non fas est, ob quamcunq; iniuriam personalem, vel corporis læsionem minutissimam, aliquem necare: nisi grauioris damni, vel vitæ etiam periculum impendeat.
165 Occidens alterum, sibi vel liberis suis stuprum inferentem, vel inferre conantem nullâ pœna tenetur.
166 Num provocatus, si in loco tuto commoretur, ad certamen prouocanti comparere debeat.
167 Quæcunq; sunt contra honestatem, & bonos mores: ea impossibilia dicuntur.
168 Quodcunq; fit vel dicitur in aliquem contra bonos mores, iniuriam importat.
169 Monomachia quatenus omni jure prohibita.
170 In ardenti pugna provocantem interficiens, extraordinariè puniendus.
171 Animus occidendi, quando non sufficiat, ut ordinariæ legis Cornel. pœnæ sit locus.
172 Homicidium rerum defendendarum causa factum, non aliter impunitum est, quàm si periculum vitæ aut corporis accesserit.
173 Fur nocturnus quando impunè occidatur: & n. 181.
174 Vita hominis quibuscunque rebus præferenda.
175 Ingens differentia inter rem & hominem.
176 Depopulatores nocturnos interficere licet.
177 Sensus l. 3. §. eum igitur. ff. de vi, & de vi arm.
178 Declaratio constitutionis pœnalis Caroli V. art. 150.
179 Bona & res dicuntur alter sanguis & vita hominũ: & idcirco paria sunt; insidiari vitæ, & insidiari bonis.
180 Vita & bona valde differunt.

181 Fur nocturnus, præmissa proclamatione, licitè potest occidi: non item diurnus, nisi se telo defendat.
182 Furem, cum rebus nostris aufugientem, impunè trucidare non permittitur.
183 Pater an, & quando filiamfam. cum adultero spontaneam Venerem exercentem, ut & adulterum, sine ullo pœnæ metu perimere queat.
184 Nunquid pater gravidam filiam, in adulterio deprehensam, impunè occidere possit.
185 Partus utero inclusus, pro jam nato habetur.
186 Filius, propter patris delictum, pœnam aliquam subire non debet.
187 Generalitas legum ex aliis legibus restringenda.
188 Mulier gravida, neq; ultimo supplicio plectenda, neq; torturæ subiicienda.
189 An mulier prægnans possit territione reali terreri.
190 Vbi eadem ratio, ibi eadem juris dispositio.
191 Paria sunt, tortura actualis & comminatio eius, actui propinqua.
192 Prohibito uno, censentur omnia prohibita, per quæ ad illud peruenitur.
193 Vtrùm impubes torqueri, vel terreri queat.
194 Intellectus l. item apud Labeonem. 15. §. quæstionem. 4. ff. de injur.
195 Mulier puerpera an torqueri debeat.
196 Maritus vel sponsus an adulterum, cum uxore vel sponsa deprehensum; an item ipsam quoque adulteram necare possit.
197 Occidens hostes & transfugas, vel bannitos, &c. puniri nequit.
198 Num filio patrem bannitum vel proscriptum occidere liceat.
199 Libertus patronum suum, in adulterio uxoris deprehensum, interficere non potest.
200 Pater licèt sit hostis publicus: naturaliter tamen manet cognatus.
201 Filius patri bannito, alimenta præstare tenetur.
202 Generalis alicuius legis dispositio, qua facultas occidendi cuipiam conceditur, ad personas sanguine, vel reuerentia quadam inter sese conunctas, non pertinet.
203 Ecquid filius patrem, patriam oppugnantem, impunè necare possit.
204 Homicidium in ludis vel colluctationibus, &c. non proditoriè commissum, pœnam non meretur.

231 De-

258 An verisimile sit, lamias scopis vel baculis insidentes per aërem volitare.
259 Num sagæ choreas cum dæmonibus ducant.
260 Cur lamiæ graviter puniendæ.

SUccedit tertia publici judicii species, ho-
1 micidium scilicet: quod lege Corneliâ † de sicariis (quam Lucius Cornelius Sylla tulit, *l.2.§.capta 32 versicul. deinde Cornelius. ff. de orig. jur. Cicer. pro Cluent. & Sueton. in Cæsar. hosq; citans Giphan. hic*) punitur. Dicitur autem lex ista vulgo brevitatis causa, de sicariis, *ut tit. C. ad l. Cornel. de sicariis. l.4. ff. eod. d. l. 2. §.32. vers. deinde Cornelius. ff. de orig. jur.* sed plenè dicitur, de sicariis & veneficiis sive veneficis. *l. 1.3. & tot. tit. ff. ad l. Cornel. de sicar. & veneficiis.* Atque ita hic quoq; prius de sicariis, postea *in vers. eadem lege, &c* de veneficis
2 agitur. Cæterùm, cùm verborum prior, † rerum verò posterior sit interpretatio & cognitio, *l. 1. ff. de rebus cred. si cert. petat. Oldendorp. class. 4, act. 24. circa princip.* materiæ huius etymologiam præmittere non inconveniens e-
3 rit. Sicarii igitur † denominati sunt à sicâ: quod genus gladii brevioris est, quasi seca, à
4 secando dictum. Hinc abusivè, qui † cædem quocunque telo commiserunt, sicarii vocantur, *ut scribit Quintil. libr. 10. c. 1. Hotoman. & Borcholt. in hoc §. Wesenbec. in paratit. ff. ad l. Corn. de sicar. n. 3. Azo in summa. C. eod. tit. n. 1.*
5 Telum autem † non tantùm significat, quod ab arcu mittitur; sed & omne id, quod manu

cuiusq;

cuiusq; jacitur, siue lapis fuerit, sive lignum,
sive ferrum, *hoc §. nostr.* Cui consentit *l. si cal-*
vitur. 233. §. telum. ff. de verb. signif. l. pen. § 1.
ff. ad l. Jul. de vi publ. l. si pignore. 54. § 2. v. teli.
ff. de furt. Paul. lib. 5. sent. t. 23. §. qui telum. in fin.

Porrò homicidium (ab homine cædendo, 5
quasi cædes hominis, appellatum) est quæli-
bet personæ exanimatio violenter facta, quâ
anima à corpore separatur. *Bald. in l. qua actio-*
ne. 7. §. 1. ff. ad l. Aquil. per l. item Mela. 11. §. Cel-
sus. ff. d. t. eumq; sequuntur Wesenb. in paratit. ff.
ad l. Corn. de sicar. n. 4. & Althus. lib. 1. Juris Rom.
c. 55. vel (ut breviùs paulò describamus) ho-
micidium est humani corporis exanimatio,
ab homine facta. Nam si homo à fera vel bru-
to occidatur: propriè non est homicidium,
sed dicitur pauperies. *tot. t. Inst. & ff. si quadru-*
pes pauper. fecisse dicat. Matthæus Gribald. Mo-
pha in tract. de homicidio. c. 2. de homicidij ori-
gine, &c. n. 1. Hominem intelligimus † cuius- 7
cunq; ætatis, sexus, conditionis, *l. 1. §. 2. ff. ad*
l. Cornel. de sicar. l. penult. C. eod. leg. inde Ne-
ratius. 23. §. si dolo. 9. ff. ad l. Aquil. Omnes enim
ad imaginem Dei creati sunt, *arg. l. si quis. 17.*
C. de pœn. qui omnibus communem vitam &
naturam dedit. *l. hos accusare. 12. in fine. ff. de*
accusat. Itaque non ille duntaxat homicidii
reus est, qui adultum, qui masculum, qui li-
berum, interimit: sed & qui infanti, qui fœ-
minæ, qui servo proprio vitam eripit. *Gen. c. 9.*

Exod. 20.

Exod. 20. & 21. Num. 35. d. l. 1. §. 2. l. circumcidere. 11. §. 1. & 2. ff. ad leg. Cornel. de sicar. d. l.
8 *penult. C. eod.* Appellatione † siquidem hominis tam fœminæ & infantes, quàm mares & adulti continentur. *d. l. pen. C. d. t. l. 1. ibiq́ latè & eleganter Gœddæus nu. 22. & seqq. l. hominis. 152. l. pronunciatio 195. ff. de verbor. signif. l. 3. §. 1. ff. de libero hom. exhibend. l. 3. §. 1. ff. unde legitimi. l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præstand. l. omnes omninò. 6. C. de agric. & censit. Treutl. disput. 2. th. 1. lit. c. n. 20. vol. 1.* Quamvis Johannes Faber *in §. masculi n. 3. J. de nupt.* Albertus de Gandin. *in tract. de malefic. tit. de quæst. & torment. num. 11.* Guido de Suzar. *in tract. de indic. & tort. nu. 11. &* expressiùs Iacobus Cuiac. *lib. 6. observ. c. 21.* & alii eos impiè secuti, mulierem nomine hominis dignam non esse, opinentur. Verùm eos multæ leges (quib. obloqui nihil est aliud, quàm veritati contradicere) luculenter refellunt. *d. l. 1. & d. l. hominis. 152. ff. de verb. signific. l. Mævius. 66. §. 3. vers. hominis. ff. de legat. 2. & similes:* ex quibus constat: hominis appellatione tam fœminam, quàm masculum contineri.

9 Quin & aliis firmissimis & solidissimis argumentis, ex Sacrosancta Scriptura (quæ lucerna pedum nostrorum. *Psalm. 119. vers. 105.*) maximè petitis, infallibiliter & inconcusse demonstrari potest; *Mulieres reverâ esse homines.*

I. Argu-

I. Argumentum tale est: Quæcunque creatura disertissimè & expressissimè ab ipso Spiritu sancto appellitatur homo: illi creaturæ vox hominis non nisi cum stupendo mendacio & ingenti vel atrocissimâ calumniâ potest derogari. Sed mulieres expressissimè nuncupantur homines à Spiritu sancto. Ergò, &c. Minor probatur: *Gen. c. 5. v. 1. & 2. In die, quâ creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum. Masculum & fœminam creavit eos, & benedixit illis: & vocavit nomen* eorum Adam, *id est, Homo, in die, quo creati sunt.* 10

II. Quæcunque creatura Dei corporea, ad imaginem & similitudinem Dei est creata: illa verissimè, absque omni sophistico fuco, est homo. Sed fœminæ sunt creatæ ad imaginem & similitudinem Dei: quod Moses sonorâ voce testatur, *Gen. 1. v. 27. Et creavit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam: ad imaginem Dei creavit illum: masculum & fœminam creavit eos.* Ergò fœminæ, absque omni sophistico fuco, verissimè sunt homines. 11

III. Cuicunque competit ipsissima hominis definitio, quæ recepta & omnium Philosophorum calculis est approbata: ille secundùm rei veritatem, extra omnem dubitationis aleam est homo. Definitio namque demonstrat aliquid ex causa interna & formali, 12

13 cujus demonstrationis † tanta est vis, robur & efficacia; ut veteres Jovem & Minervam, si disputarent, ex eâ argumenta & invictas rationes desumpturos esse, dixerint. Sed fœminis competit definitio hominis; quæ est τὸ λογικὸν ζῶον. Ergo, &c.

14 IV. Quamcunque creaturam Christus preciosissimo sanguine suo redemit, & è manu omnium inimicorum liberavit: illa κατ' ἀλήθειαν est homo. Quia non ἄλογα & bruta animalia redemit, neque etiam pro Angelis mortuus est; eò quòd Angelos non assumpsit. *Heb. 2. v. 16.* Sed mulieres quoque preciosissimo suo sanguine redemit. Ergo mulieres quoque κατ' ἀλήθειαν sunt homines. Probatio minoris hæc est: Quicunque est ἱλασμὸς
15 vel propitiatio pro peccatis *totius mundi*: ille utique & mulierum est servator. Absurdissimum namque est, mulieres ex mundi circulo profligare & sequestrare velle. Sed Christus est ἱλασμὸς sive propitiatio pro peccatis totius mundi, *1. Iohan. 2. vers. 2.* Ergo, &c.

16 V. Cujuscunque creaturæ Filius, vocatur Filius *hominis*: illa ipsa creatura verissimè quoque homo est. Atqui verò Mariæ Filius vocatur Filius *hominis. Matth. 16. v. 13. Quem dicunt homines esse Filium hominis?* Ergo Maria quoque verissimè est homo.

VI. Quæ-

VI. Quæcunque creatura est συγκληρο- 17
νόμ☉, cohæres gratiæ, & vitæ æternæ: illi
creaturæ titulus hominis nequaquam potest
detrahi. Sed mulieres sunt συγκληρονόμοι. *1.
Petr. 3 v. 7.* Ergo,&c.

VII. Quicunque baptizantur, Christum 18
induunt, & credunt in ipsum: illi sunt homines. At verò mulieres quoque baptizantur, Christum induunt, & credunt in ipsum. Ergo,&c. Minor patet *ex cap. 3 ad Galatas v. 26. 27 28. Omnes filij Dei estis, eò quòd credidistis Christo Jesu. Nam quicunque baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, neque Græcus, non est servus, neque liber, non est masculus, neque* fœmina. *Omnes enim vos unus estis in Christo Iesu.*

VIII. Ex quibuscunque creaturis Eccle- 19
sia Christi colligitur, & ad quas pertinent promissiones Dei de cœlestibus & spiritualibus beneficiis: illæ creaturæ absque omni dubio sunt *homines.* Sed ex mulieribus, filiabus, 20
& ancillis colligitur Ecclesia Christi, & ad illas pertinent divinæ promissiones. Ergo mulieres, filiæ & ancillæ absque omni dubio sunt *homines.* Probatio minoris hæc est: *Ioel. 2. v. 28. Effundam Spiritum meum super omnem carnem; & prophetabunt filij vestri, &* filiæ vestræ: *senes vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt. Sed & super servos meos, &* ancillas *in diebus illis effundam Spiritum meum.* Item *Esaiæ. 60. vers. 4.*

Filij

Filij tui de longè venient, & Filiæ *tuæ de latere surgent, &c.*

21 IX. Quæcunque creatura per vocem Filii hominis est resurrectura in extremo die: illa verissimè & realissimè est *Homo*. Ponitur enim extra omnem controversiam ex Spiritus sancti oraculis: *Solos homines* aliquando esse resurrecturos. Atqui verò fœminæ sunt resurecturæ quoque in altero seculo, vel in extremo die. Quia veniet hora, in qua *Omnes*, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, & prodibunt, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii sive condemnationis. *Iohannis cap. 5. v. 28.* Quam eandem de resurrectione fœminarum sententiam confirmat Marcus *cap. 12. v. 23.* Ergò fœminæ verissimè & realissimè sunt *homines*.

22 X. Quæcunque creatura corporea æternæ & beatæ vitæ aliquando futura est particeps: ea verissimè est *homo*. Sed mulieres futuræ sunt participes æternæ beatitudinis. Quod liquet exemplo Marthæ, *Ioh. 11. v. 24. 25. 26.* Samaritanæ mulieris: *Ioh. 4. v. 13. & 14.* Euchodiæ & aliarum fœminarum, *Philip. 4. v. 2. & 3.* Ergò mulieres verissimè sunt *homines*.

23 Videamus iam, & confutemus futilissima & mendacissima argumenta, quibus nonnulli scurræ probare, sed frustraneo conatu, moliuntur: *fœminas non esse homines*.

Primò

Primò autem ita argumentantur: Is eſt homo, qui eſt cõditus ad Dei imaginem. Sed mulieres non ſunt cõditę ad imaginem Dei. *Dicitur enim 1. Cor. 11. v. 7. Vir eſſe imago & gloria Dei.* Ergò mulieres non ſunt homines. 24

Verùm minor notoriè falſa eſt, & Spiritui ſancto manifeſtiſſimè contradicit. Moſes etenim rotundis conteſtatur verbis: Mulieres quoque ad Dei imaginem eſſe creatas, inquiens: *Et creavit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam: ad imaginem Dei creavit illum: maſculum &* fœminam *creavit eos. Gen. prædicto cap. 1. v. 27.* Deinde verba Paulina non ἁπλῶς & ſimpliciter, ſed limitatè ſunt ſumenda. Paulus ſiquidem determinatè nuncupat virum imaginem & gloriam Dei, propter dominium & imperium. Quemadmodum enim Deus poteſtatem habet, imperium & dominium in creaturas ſuas: ita etiam † vir dominatur & imperat mulieri, cujus eſt caput; 25
uti idem Apoſtolus *in eodem capite 11. v. 3.* loquitur. Non ergo ſequitur: vir certo reſpectu vocatur Dei imago, propter poteſtatem & imperium in fœminam. Ergo mulier nullo modo & ratione ad imaginem Dei eſt cõdita. Dominatur fœdus Paralogiſmus, à dicto ſecundùm Quid ad dictum ſimpliciter, in hoc ſcurrili & mendaci argumento.

Secundò hoc objectant argumentum: Quicunque ſunt canes, non ſunt homines: & qui 26
ſunt

sunt catelli, non sunt filii aut filiæ Dei. Sed mulieres sunt canes. Asserit enim Salvator, cum muliere Chananæa disputans: *Non esse bonum, sumere panem filiorum, & objicere catellis seu canibus. Matth. 15. v. 26.* Ergo mulieres non sunt homines, nec filiæ Dei.

27 Respondetur ad minorem: in Scriptura omnes gentes vel Ethnicos appellitari canes, non propriè, sed metaphoricè; non absolutè, sed respectivè, quatenus instituitur comparatio inter circumcisos, & eos, qui in præputio vivunt; inter filios pacti & exteros; inter eos, qui in gremio Ecclesiæ, & eos, qui foris sunt: *ut Apostolus loquitur. 1. Cor. 5. v. 12.* inter oleastrum & veram, naturalem atque propriam olivam. *Rom. 11. v. 17.* Ex eo autem nequaquam sequitur: Ethnicos propriè esse canes: alioqui non tantùm fœminæ, sed viri quoque Ethnici doctissimi ac prudentissimi, ut Plato, Aristoteles, Scipio Africanus, Aristides, Hercules, & alii non essent homines: quod omnium absurdorum absurdissimum est absurdum. *Deinde*, quod Salvator *eodem in capite 15. vers. 28.* mirificè collaudat, & ad cœlum extollit salvificam Chananææ mulieris fidem, dicens: *O mulier magna est fides tua, &c.* luculentissimè apparet, Chananæam verissimè & propriissimè esse *hominem*. Quis enim mortalium tam bardus, tam impius, tam vesanus esset, qui summam Fidei salvi-

ſalvificæ πληροφορίαν brutis canibus vel ullâ ratione adſcriberet?

Tertiò hunc in modum argutantur: ſi 28
mulier homo eſſet: tunc non ἀντικειμένως vel ceu contrarium opponeretur homini. Sed opponitur ἀντικειμένως, dum Jehova dicit, *Geneſ. 2. v. 18. Faciamus ei adjutorium.* Ergò mulier non eſt homo.

Cæterùm fuſtibus expiandum eſt hoc argumentum. Quæ enim obſecro, connexio eſt aut conſecutio: Mulier † eſt adjutorium viri. 29
Ergo non eſt homo. Quinimò retorquetur pila in impios hoſce ſcurras, & invertitur hoc modo: Quæcunque creatura rationalis habet coadjutorium ſibi ſimile in genere rationalitatis: illius ipſius creaturæ adjutorium eſt quoque λογικὸν; & per conſequens veriſſimè eſt *homo.* Sed vir habet tale coadjutorium. Ergo, &c. *Præterea* ἀντικειμένως oppoſita, ſe invicem tollunt, ſi aut privativè, aut contrariè, aut contradictoriè opponuntur. Sed mulier neutro horum modorum opponitur viro: verùm relativè duntaxat; quatenus eſt ejus coadjutorium. Quæ σχέσις aut relatio nequaquam facit, ut mulier *homo* eſſe ceſſet.

Denique tale eructant argumentum: Illa creatura eſt homo, quæ à Chriſto eſt redempta, & aliquando ſalvabitur. Sed mulieres non ſunt redemptæ à Chriſto, nec 30

ſalva-

ſalvabuntur: ſiquidem nullibi hoc expreſsè ſcriptum inveniatur. Ergo non ſunt homines.

Verùm prodigioſum & effrenatum mendacium eſt in minore propoſitione: id quod ex immotis argumentis ſubſequentibus manifeſtum evadit. 1. Qui eſt ἱλασμὸς & propitiatio pro *totius* mundi peccatis: is utique & mulierum eſt Salvator. Sed Chriſtus eſt ἱλασμὸς pro *totius* mundi peccatis. *1. Ioh. dicto cap. 2. v. 2.*
31 Ergo, &c. 2. Quæcunque creaturæ † credunt, baptizatæ ſunt, & Chriſtum induerunt: illæ ipſæ creaturæ ſalvantur. Sed mulieres quoque credunt, baptizantur, & Chriſtum induunt, *præallegato cap. 3. ad Galat. v. 26. 27. & 28.* Ergo mulieres quoque ſalvantur. 3. Diſertiſſimè Apoſtolus mulieribus tribuit ſalutem, *1. ad Timoth. cap. 2. v. 15.* ſcribens: *Mulier ſalvabitur per generationem liberorum, ſi permanſerit in fide, & dilectione, & ſanctificatione cum caſtitate.*

32 Loco coronidis ergò hoc proponimus infallibile axioma: Quicunque defendit, aut aſſerit; mulieres non eſſe homines: is in maternos cineres mingit: is dignus eſt, qui non ex matre homine, ſed ex ſcropha naſceretur: is in Chriſtum hominem, qui ex muliere natus eſt, *Galat. 4. v. 4.* enormiter impius eſt & blaſphemus: is in ipſum Deum ſummas evomit contumelias: & fulmine potiùs, quàm calamo eſt refutandus, nec æternam effugiet gehen-

gehennam. Ὅπερ ἔδει δεῖξαι. *Porrò prolixiorem ea de re tractationem qui desiderat; is legat admonitionem (Anno 1595. editam) venerandæ Facultatis Theologicæ in Academia Witebergensi, ad scholasticam juventutem, de libello famoso & blasphemo scurræ cujusdam, disputatione quadam ostendere conantis, mulieres homines non esse. Eâdem de re videatur Gregorius Rolbagius in certaminis masculo-fœminei acie virili, cap. 4. & 5.*

Nunc dubitationis illa plena examinanda occurrit quæstio: an is † sit homicida, adeóque ordinariâ homicidii pœnâ dignus, qui fœtum humanum nondum editum (quem Medici embryonem vocitant) necavit, partumúe abegit, vel in causa fuit, ut mulier concepti partus abortum faceret? Et (non obstante aliorum, maximè verò Menochii erroneâ opinione, *lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 4. cas. 357.* & Antonini Tessauri *decis. Pedemont. 12. num. 4. cum seqq.* & hos sequuti Philippi Matthæi. *ad l. si quis prægnantem. 187. num. 20. & seqq. ff. de reg. jur.*) cum communi Doctorum Scholâ dicendum est: fœtum iam animatum sive formatum abigentem, ordinariâ homicidii pœnâ plectendum. *l. si quis. 38. §. qui abortionis. & l. Cicero. 39. ff. de pœnis.* nondum verò animatum sive formatum pellentem, extra ordinem arbitrio judicis puniendum esse. *l. si mulierem. 8. ff. ad l. Corn. de sicar. l. Divus Se-* 33

Severus. 4 ff de extraord. criminib. Ejusqúe ratio non obscura est: Quisquis enim hominem interficit, homicida est, pœnáque homicidii ordinariâ tenetur, *hoc §. nostro. l. 1. & passim. ff. ad l. Corn. de sicar.* Atqui partum seu fœtum animatum sive formatum interimit, hominem occidit, *arg. l. 1. §. 3. ff. de ventre in possess. mitt.* Ergò meritò ei pœna homicidii ordinaria in-
34 fligitur. Atque distinctio hæc † non sòlùm Juri Divino & Canonico consentanea videtur. *Psal. 139. vers. 5. Job. 10. vers. 8. & seqq. & c. 31. vers. 15. Exod. 21. vers. 22. & 23. c. quod verò. c. Moyses. & c. sicut semina. 32. quæst. 2. c. sicut ex literarum. 20. ex. de homicid.* verùm etiam usu & novâ Caroli V. constitutione criminali comprobatur, *art. 131. & 133. Damhoud. in praxi rer. crim. c. 74. num 9. & seqq. Placa in Epit. delict. lib. 1. c. 26 n. 8. Covarruv in Clem. si furiosus. part 2. §. 3 n. 1. de homicid. & lib. 2. variar resol. c 20 n. 10. Gomez. tom. 3 variar. resol. c. 3. n. 32. Cujac lib. 19. obs. c. 9. Wesenb. in paratit. ff. de extraord. crim. & ff. ad l. Corn. de sic. n. 7. Decia. in tract. crim lib. 16 c. 8. n. 13. Bocer. class. 3. Disp. 14. th. 5. in fin. & th. 41. cum seq. Sichard. in l 2. n. 2. C. de post. heredib. instit. & novissimè Albertus Burchard. in appendice ad Comment. Valentini Volzij, in tit. ff. ad l. Corn. de sic. n. 99. & seqq.*

35 Nec quicquam movet, quòd in legibus quibusdam generaliter & indistinctè scriptum est: eum, qui abortioni causam dedit

exilii

exilii vel relegationis pœnâ afficiendum, *ut d. l. si mulierem. 8. ff. ad l. Corn. de sic. & d. l. Divus. 4. ff. de extraor. crim.* Tametsi enim hæ, similesque leges inter fœtum animatum sive formatum, & inanimatum seu informem, non distinguunt: cùm tamen ex aliis legibus, hæc ipsa distinctio perspicuè satis colligi queat; eamque prædicta ratio omnino admittat: nihil certè impedire debet, quo minùs & nos eandem amplectamur. Hoc siquidem ipsum est, quod Paulus *in præalleg. l. si quis. 38. §. qui abortionis. ff. de pœnis.* ait: (*Quod si eo mulier, aut homo perierit, summo supplicio afficiuntur*) per hominem nihil aliud, quàm fœtum iam animatum & formatum intelligens. Et cùm iste fœtus vel mas sit, vel fœmina: idcirco generali hominis appellatione Jurisconsultus utrumque illum sexum complecti voluit.

Nihil quoque obstat *l. 2. ff. de mortuo infer.* ubi partum, in ventre matris adhuc existentem, Marcellus JC. spem animantis appellat: *item l. 1. §. si quis proximior. in fin. ff. unde cognati.* ubi Ulpianus negat, partum animal esse. Si ergo partus nōdum animal est: quòd nec dum etiam homo sit, consequens est. Negato quippe † seu remoto genere; negata quoq; sive re- 36
mota censetur quęlibet ejus species, *l. 1. §. quod autem. ff. de aleatorib. l. fin. in pr. C. de usur. rei jud. Cravet. cons. 118. n. 13. Schrad. in tr. feud. par. 4. c. 1. n. 60.* Nihil, † *inquã*, leges illæ obstãt. Nam 37

in d. l. 2. ff. de mort. infer. partus nondum editus spes animantis dicitur: non quòd ipse partus nondum animal sit, & futurum modò animal speretur: verùm ideo, quòd certa & indubitata spes sit, animal iam esse: proindéque prægnantem mulierem mortuam humari non debere, antequam partus ei excidatur.

38 Cæterùm tantum † abest, dictam *l. 1. §. si quis proximior. ff. unde cognati.* nostræ decisioni adversari, ut eam magis magisqúe confirmet. Quoniam ibi non ipse partus in utero jam formatus; sed potiùs partus nondum conceptus, animal esse negatur. Inde ergo à contrario sensu sequitur; quòd animal sit, qui in utero conceptus est, modò formatus fuerit.

39 Pariter non refragatur, quòd Imp. Justinianus eum, qui adhuc in ventre ancillæ vehitur, spem hominis nuncupat, *l. cùm inter. 14. C. de fideicommiss. libertatib.* Quia hoc non propterea facit: quod existimet; eum, qui adhuc portatur in ventre ancillæ, hominem primùm fieri, quando in lucem editur: sed quòd spes sit, non monstrum aut prodigium, sed hominem eum futurum: atque ideo libertatem ei datam, firmitatem suam habere. Siquidem non omnem partum hominem; sed quendam prodigium, vel monstrum esse, liquet *ex l. ostentum. 38. ubi bellè Gœddæus. nu. 10. ff. de verb. sign. & l. non sunt liberi. 14. ff. de statu homin.* ubi à Paulo responsum est, eos non esse homines, qui

qui contra formam humani generis converso more (alienâ nempe ac peregrinâ prorsus formâ assumptâ) procreantur: veluti si mulier monstrosum aliquid, aut prodigiosum: putà corpus leporinum aut equinum, &c. enixa sit.

Ampliùs non obloquitur Papinianus *in l. in Falcidia. 6. ad finem ff. ad l. Falcid.* dum scribit, quòd partus nondum editus, homo non recte fuisse dicatur. Id namque de maturo duntaxat homine accipiendum est. Comparantur enim eo loco dissimiliter fructus adhuc stantes, sed tempore mortis testatoris maturi, & partus ancillæ nondum editus: illorum, non hujus, rationem haberi in computatione Falcidiæ, affirmatur. Ideo autem ita dissimiliter fructus terræ maturi, & ancillæ partus † nondum editus, comparantur: quòd partus ancillæ in fructu non est. *§ in pecudum. 37. vers. partus verò. sup. de rer. divis. & acquir. ipsi. dom.* 40 41

42 Adhæc nihil obest, quod Modestinus scriptum reliquit: eum, qui in ventre est, in multis partibus legum comparari jam natis. *l. 2. §. qui autem in ventre. 6. ff. de excusationib.* Etenim inde non benè colligitur, quòd partus nondum editus verè homo non sit. Homo sanè est, dummodò formatus & animatus fuerit: sed homo nondum est natus: pro nato tamen habetur; quippe cùm hîc de ejus jure & com-

modo agatur; ne scilicet à quodam impunè extinguatur, *l. qui in utero. 7. & l. qui in utero. 26. ff. de statu homin. l. quod dicimus. 231. ff. de verb. signific.*

43 Ulterius non resistit *l. 1. §. ex hoc rescripto. vers. partus. ff. de inspicien. vent.* ubi expressum est: partum, antequam edatur, mulieris portionem esse, vel viscerum. Nam partus dicitur portio matris: non quòd pars corporis materni sit substantialis: sed quòd eum mater adhuc portet, suóque in utero foveat. *l. 3. ibi, qui in ventre portabatur. C. de posthum. heredib. instituend. d. l. cùm inter 14. ibi, cùm adhuc in ventre portaretur. C de fideicommiss. libert. D. Collega Bocer. in tract. de homicid. lib. 1. c. 1.*

44 In primis verò nostræ inter fœtum animatum & inanimatum distinctioni, refragari illi videri possent, qui etiamnum hodie de animæ humanæ origine & propagatione in diversa sententiarum divortia secedunt. Dum enim alii (*putà minùs commodè sentientes*) singulis hominibus novas quotidie animas creari, & nascentium corporibus infundi statuunt: alii verò (*rectiùs sentientes*) non corporibus tantùm, sed etiam animam ex parentibus, adeóque totum hominem, ex toto homine propagari asserunt: posteriores sanè hi, illam inter fœtum animatum & inanimatum discriminis rationem primâ facie omnem tollere videntur. Quod sic demonstro: statuunt &

tra-

tradunt ſententiæ hujus propugnatores: ani-
mam † unà cum corpore ex parentibus pro- 45
pagari, & ſicut Leo Leonem, equus equum,
generet: ſic vi primævæ creationis & benedi-
ctionis, hominem generare hominem, & cor-
pore & anima rationali conſtantem: & qui-
dem ſequentibus potiſſimùm ſuffulti ratio-
num momentis.

Primò quia Deus in prima ſtatim creatione, non tantùm reliquis animantibus, ſed homini quoque benedixit, & ſingulis ad fœtificandum ſive multiplicandum & propagandum ſuam ſpeciem, vim atq; virtutem omnipotenti ſuo Verbo & inſtitutione contulit. *Gen. 1. v. 28.* Quæ fœtificatio, ſi ad ſolum corpus reſtringeretur: homo non generaret hominem: ſiquidẽ à nobiliore ſui parte (anima ſc.) ſit, & denominetur homo: quinimò in generatione naturali, deterior & imperfectior eſſet conditio hominum, quàm brutorum. Adhæc, Deus die 7. à creatione illa immediata quieviſſe dicitur. *Gen. 2. v. 2.* Nũc verò mediatè generatione naturali, rerũ ſpecies propagat. Præterea, ut Deus univerſi conditor, Evæ novam animam creaſſe & inſpiraſſe nõ legitur, *Gen. 2. v. 21.* ſed totam ex toto Adamo vivam è vivo, anima & corpore produxit: ſic nunc per generationẽ ex toto homine totus propagatur. Hinc etiã Adamus Sethum ad *imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuam* genuiſſe ſcribitur, *Gen. 5. v 3.* Quibus in verbis,

cum imago Adami peccatoris opponatur imagini Dei, ad quam ille principiò creatus, iam verò per peccatum eadem privatus erat: manifestò intelligitur, non de corpore tantùm, sed de animo principaliter intelligendum esse, quem ex corruptis parentibus, filius iste corruptum traxisset. Id quod etiam apparet ex opere regenerationis, generationem naturalem ex institutione Christi subsequente. Cùm enim Scriptura loquitur de peccatis hominum, eorumque corruptione & regeneratione: hominem certè totum intelligit. Ecce, inquit David *Psal. 51. vers. 7.* in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. *Et Ioan. 3. vers. 5. & 6.* Nisi *quis* renatus fuerit, &c. Opus igitur est regeneratione toti homini. Quod itaque per Baptismum ex Deo renascitur: illud etiam ex parentibus priùs natum esse oportet. At totus homo renascitur. Ergo totum hominem ex parentibus priùs natum esse necessum est. Denique, nisi propagatio animæ humanæ per traducem defendatur: duo ingentia absurda consequentur. Unum: quòd, quâ ratione peccatum originis ab Adamo in posteritatem propagetur, intelligi satis nunquam possit: cùm principale subjectum & sedes hujus mali, anima videlicet, θύραθεν sive forinsecus demum affundatur. Alterum: quòd Deus injustitiæ & crudelitatis insimuletur: qui puras

& san-

& ſanctas illas animas, impuro corpori, vel primo momento ab eodem contaminandas, immittat. Concluditur ergo: ut primæ divinæ benedictionis, animam unà cum corpore per traducem propagari, totumq; hominem ex toto generari. *Qua de re accuratiùs agunt, DD. Heerbrand. in Compend. Theolog. loc. de peccato. pag. mihi 393. D. Hunnius in quæst. ſuper Geneſ. cap. 2. pag. 15. D. Hafenreffer. in locis Theolog. libr. 3. ſtat. 1. loco 2. pagin. mihi. 65. & Joan. Ludov. Havenreutter. in pſycholog. Goclenij. pag. mihi. 371.*

Ex quibus omnibus ita declaratis, contra 46 datam *ſuperiùs num. 33.* diſtinctionem colligi poſſe videtur: omnem fœtum humanum, quamprimùm à parentibus proſeminatus, & utero materno conceptus eſt, animatum eſſe: proindeq; eius occiſorem, tanquam homicidam, ordinariâ homicidii pœnâ mulctandum. Id quod ſic explanari, & rationibus adverſariis, confirmari poteſt.

Primùm enim, ſi anima ex parentibus per traducem ſeminalem, tanquam animæ vehiculum, in fœtum propagatur: tum ab ipſo primo conceptionis momento propagatur. Quod ſi verum eſt, eodem etiam momento fœtus ille à parentibus animam accepiſſe, dicendus eſt: adeoqúe animâ humanâ animatus. Fœtus igitur, quamprimùm eſt, & utero conceptus eſſe dici poteſt, fœtus jam erit ani-

matus. Nec post conceptionem, certis & distinctis temporum intervallis, animam demum è traduce, tanquam corporeo subiecto, educi & generari credendum est. Sic enim anima hominis, quæ incorporea est, è subiecto corporeo; quæque immortalis est, è mortali; quæq; spiritus incorruptibilis est, è corruptibili carne progeneraretur. Quod qui fieri posse credendum est: nisi & ipsam animam, corpoream, corruptibilem, & mortalem esse irreligiosè credatur?

47 Præterea extra dubium est: omne, quod vivit, per animam vivere, adeoq; animatum esse: siquidem vita nihil aliud sit, quàm actus animæ in corpore. Cùm itaq; fœtus in utero, etiam ante perfectam corporis formationem, certas vitæ operationes exerat, vegetetur, nutriatur, augeatur: imò secundùm Medicorum sententiam, confestim ab ipso conceptus momento foueatur & vegetetur, *Levin. Lemn. de de occultis naturæ miracul. lib. 1. c. 11. pag. mihi. 53. & 54.* eundem etiam, licèt informem adhuc embryonem, post primam statim conceptionem, animatum esse consequitur.

48 Tritum porrò & vulgatum est in Physicorum Scholis: unam & eandem esse animam humanam vegetantem, sentientem, & intelligentem. Anima enim non est quidquam aliud, quàm suæ partes, & δυνάμεις omnes: & partes animæ (quæ est totum incorporeum) nihil

nihil sunt aliud, quàm essentia animæ: & animæ essentia nihil aliud, quàm partes, & δυνάμεις suæ omnes, existit. *Vide Jac. Schegk. in lib. 1. cont. Antitrinit. pag 21 22. & 25.* Cùm igitur vegetās & sentiens animæ facultates per traducem ita trāsplantentur, ut ab ipso quasi primo seminis satu .. conceptu embryo vegetetur, nutriatur, augeatur: animam certè totam, quę à facultatibus suis non avellitur, nec partē extra partem habet, in fœtum quasi transplantari, sicq; hac eâdem ipsum animari colligitur.

Ad isthæc, & alia complura eiusdem farinæ 49
& roboris obiecta, respondendum est: & quidē primùm in genere: deinde in specie. In genere respondemus: quęst. hanc de ortu & propagatione animę humanæ à plurib. magni nominis Theologis & Philosophis, tanquā spinosam, difficilē, scrupulosam, intricatā & perobscurā in medio relictam: à quibusdam delibatam potiùs, quàm tractatam, à nonnullis prorsus omissam esse. Unde etiam D. August.
(prout † eum refert D. Heerbrand. loco supr. 50
notato) *de lib. Arbit. lib. 3. c. 21.* sapienter monet; nè tam simus soliciti, ut cognoscamus, unde anima in corpus veniat, & ubi priùs fuerit, quàm ut de cætero in futurum studeamus, quò rectè vivamus. Similiter & idem *in Epist. ad Hieronym. 29.* Non tam quærendum, unde peccatum in anima, quàm quomodo inde liberemur. Idq; dicto faceto, de quodam in puteum prolapso, illustrat. Dum enim quidam

clamore ipsius excitati, accurrerent, & quærerent, quónam modo incidisset? Respondet ille, ut priùs, & quidem mox, se extraherent, quàm periret: postea quærerent, quomodo incidisset. Idem nobis agendum, ut potiùs de liberatione à peccato cogitemus, quàm de modo eius propagationis scrupulosiùs inquiramus. Hinc quoque Divus† Lutherus (*quem citat D. Chemnitius part. 1. locor. com. Theolog. de peccato origin. pag. mihi. 256.*) in disputationibus suis conclusit: se publicè nihil velle affirmare de ista quæstione, sed privatim apud se sententiam illam de traduce, *suprà num. 45. expositam*, tenere. In quam & ego, tanquam Scripturę veritati maximè consentaneam, argumentorum, quorum superiùs nonnulla allata sunt, robore subnixus (salvo aliorum judicio) concedo.

Porrò vulgarem illam, quæ ex priore de ortu animæ problemate quasi fluit & dependet, inter fœtum animatum & inanimatum, distinctionem quod attinet: ut ea hactenus è communi Doctorum Scholâ petita; maximè verò juris civilis & canonici calculo, Carolinâ constitutione criminali, usuqúe forensi comprobata est: sic eadem rationibus modò adductis adeò non subruitur & evertitur: ut potiùs his ipsis stabiliri posse videatur. Et licèt jus canonicum in astruenda hac distinctione, minùs firmo, antiquæ Biblicæ translationis

tionis argumento nitatur: in rebus tamen ipsis, & quæstione proposita per distinctionem illam enodandâ, à vero non aberrat. Quinimò si quæ valet sanctorum hac in re Patrum auctoritas: nec D. Augustinum, nec D. Hieronymum ab illa istius loci, *Exod. 21. v. 22.* translatione, adeoqúe nec à distinctione nostra abhorruisse, sed potiùs eam ipsam approbâsse, ex eodem jure canonico (quod verba Augustini & Hieronymi refert) manifestum est. *d. can. quòd verò. d. c. Moyses. d. c. sicut semina. 32. quæst. 2.*

Deinde ut illa obiectionum tela *sup. nu. 46.* in nos detorta, paucis excutiam: à Jurisconsultis mecum in hoc negotio sentientibus (quantum ego quidem memini) non negatur: traducem seminalem, seu sperma utero materno legitimè receptum, potentiâ animatum esse: sed hoc tantùm in quæstione versatur: an omnis fœtus humanus in utero matris existens, sit actu animatus & perfectè formatus? Et hoc demum renuitur; adeoq; non de semine ipso, quod potentiâ animatum à quibusdam statuitur: sed de fœtu, utrùm actu animatus & formatus sit, verè ac propriè controvertitur? Ea propter uberioris explicationis caussâ in constituendo quęstionis controversæ statu, *supr. n. 33.* duo illa significantia verba (*animatum & formatum esse,*) coniunguntur, & per synonymiam plenioris intelligentiæ gratiâ 52

gratiâ se invicem, mediante particula *(sive)* consequuntur: ut plenissimè demonstretur; nobis nō negotium aut sermonem esse de semine humano δυνάμει, sed de fœtu ipso actu animato & efformato: quando nimirum, præeunte Physicorum & Medicorum sententiâ, intra certum temporis spacium à natura præstitutum, integrè formatur, & membris suis perficitur, sicque exacta totius hominis fabrica absolvitur.

Ex quibus ita præmissis & declaratis, obiectiones suprà allatę sponte collabūtur. Quanquam enim anima humana per traducem à parentibus in fœtum propagetur: fœtum tamen, vel potius semen ipsum, à primo conceptionis momento, actu animatum & formatum esse, nemo sanioris judicii vel dixerit, vel ex dictis concluserit. Siquidem ita propagetur: ut in primo conceptu anima potestate insit, atq; inde, secundùm operationes, & inditā semini humano vim prolificam, in actum deducatur. *D.D. Hafenreffer. in loc. Theolog. lib. 3. stat. 1. pag. 68. edit. 1. & D. Havenreut. in d. Psycholog. Gocl. pag. mihi. 371.* Nec à nostris, quantum mihi quidem constat) unquam affirmatum est: quòd animæ rationales è potentia corruptibilis materiæ, quatenus materia est, in actum educantur, adeoque inde corruptioni obnoxiæ reddantur; sed potiùs, quòd singulari Creatoris omnipotentis benedictione, in

femine

ſemine parentum θεῖόν τι ſeu divinum quiddam lateat potentiâ, quod beneficio πλαστικῆς δυνάμεως excitetur & accendatur: quemadmodum in ſilice latet ignis,qui ferri attritu & percuſſione elicitur. *Vide D. D. Hunnium ſuper Geneſ.c.2.pag.55.*

Periculum itaq;nullum huius ſententię aſſertoribus imminet,quòd quidam meticuloſi nimis incogitanter verentur, quaſi hac ratione anima humana,brutorum animis æquiparata,de ſtatu immortalitatis & gloriæ, ad quā primùm creata eſt,deiiciatur. Reliquorum enim animantium mortales † animas,unà cum 53
corpore ſuo rurſus interire; animas verò hominum, licèt vi primævæ benedictionis, & voluntatis divinæ inſtinctu, unà cum corpore per traducem propagentur, immortales eſſe, tum ex ipſo creationis jure & ſingulari privilegio, tum aliis argumentis ex Scripturis ſanctis didicimus.

Præterea (quod etiam *ſup.n.47.* obiectum 54
memini) licèt fœtus adhuc informis,à conceptu ſtatim in utero materno vegetetur, alteretur, augeatur: adeoqúe inde fœtus quaſi viventis indicia appareant: illud tamen omne quidquid eſt,non animæ rationali,ſed facultati formatrici, ſeu logo plaſtico eſt adſcribendum; qui ut energia ſeu κίνησις quædam,univerſam ſeminis ſeu humoris genitalis ſubſtātiam pervadendo, alterando, ſegregando, animan-

animandas partes naturis suis distinguendo, & efformando, tamdiu occupatur: donec tota corporis fabrica omnimodò perficiatur. *Videatur D. Schegkius lib. 1. de plastica seminis facultate. pag. 14. 15. & 23.*

55 Nostra igitur inter fœtum formatum & informem, animatum & inanimatum, tamdiu salva constat distinctio: quamdiu discrimen aliquod inter formandum & actu formatum, seu inter animandum & actu animatum, à sagacioris judicii hominibus attenditur. Nec contradictionem implicant hęc duo enunciata, si limitato & sano sensu accipiantur: *In semine inest δύναμις πλαστική virtute primæ benedictionis; ut loco apto & idoneo conceptum, si foveatur, animam producat, & ita homo hominẽ generet.* Et: *fœtus semel conceptus, qui jam formari incipit, aliquando sine perditione animæ abigi potest.* Idem enim est, ac si dicam: Fœtus actu inanimatus & informis, sine perditione animæ abigitur: ideoq; abigens ordinaria homicidii pœnâ non tenetur. Et, fœtus actu animatus & formatus non sine perditione animę abigitur: proindeq; abigens, l. Corneliâ, ut homicida, punitur. Quæ sane nulla est contradictio: cùm subiectum non sit idem: sed potiùs egregia sententię nostræ explicatio & harmonia. Sed de his hactenus, pro instituti nostri ratione, satis. Cætera, quæ in hac distinctione nostrâ confirmandâ, sublimiora sunt; sublimioris

mioris

mioris his in rebus judicii, Theologis, Medicis, Philosophis, lubens committo.

Quanto autem tempore fœtus in utero materno animetur vel formetur, similiter dubium & controversum est? Alii namque formando fœtui, 35. alii 42. alii 44. alii 45. alii 50: movendo, alii 70. alii 76. alii 90. alii 100: perficiendo, alii 210. alii 300. dies tribuerunt: alii aliter hanc rem definierunt; *vt videre est, post alios, ex Damhouderio d. c. 74. n. 15. Chassenæo in consuet. Burgund. in Rubr. Des infans. §. 4. vers. En aage suffisant. n. 14. Gothofredo ad d. l. Cic. 39. ff. de pœn. & P. Gregorio Thol. lib. 36. syntagm. jur. univers. c. 15. n. 18.* Sed in hac Interpretum dissensione, eorum placet sententia, qui quæstionem istam Physicis & Medicis (quorum judicium in rebus ad ipsos pertinentibus Jureconsulti minimè refugiunt, *l. septimo mense. 12. ff. de stat. hom. l. 3. §. ult. ff. de suis & legitim.*) discutiendam relinquunt. *Vide, quæ ex Hippocratis sententia scripsit Levin. Lemnius de occult. nat. mirac. lib. 1. c. 11.* 56

Homicidium non ineptè in verum, & quasi dividitur. Verum, aut est voluntarium sive spontaneum, aut casuale seu involuntarium, *per Rubric. tit. ex. de homicidio voluntar. vel casuali. & Clemen. de homicid. volunt. vel cas. Wesenb. in paratit. ff. ad l. Corn. de sicar. nu. 5. & 15. Althus. lib. 1. Juris Rom. c. 55. Vulteius libr. 1. Jurisprud. Rom. c. 48. nu. 10. & 12. Tametsi alij alias* 57

homicidij species constituant, Gribald. in tract. de
omni genere homicid. t. de homicidij origine, &c.
n. 3. & post alios, quos citat Ayrer. in tract. de tri-
plici genere homicidior. in prolog. n. 117. Volun-
tarium rursus aut planè voluntariũ est ac do-
losum, aut quodammodo coactum seu neces-
58 sarium, W*esenb. d. n. 5.* Planè voluntarium † ap-
pellamus, quod dolo malo & animo delibe-
rato, atq; ad hoc ipsum, ut homo occidatur,
admittitur, *l. 1. in pr. §. 1. & 3. l. in leg. 7. l. divus. 14.*
& l. qui cædem. 16. ff. ad l. Corn. de sicar. l. 1. & seqq.
C. eod. Vultejus & W esenbec. locis modò citatis.
Hoc igitur homicidium qui perpetrat, id est,
qui ex προαιρέσει, consultò & dolo malo ho-
minem jugulant: dubium non est ullum, quin
l. Cornelia teneantur, *Genes. 9. v. 6. Levit. 24. v.*
21. Prov. 28. v. 17. Matth. 26. v. 21. l. 3. C. de Episc.
audient. l. pen. ff. ad l. Cornel. de sic. cum similib.
59 Doli autẽ mali appellatione, † in l. Cornel. do-
lus tantùm verus & merus, non fictus, neq; et-
jam lata culpa per aliquam interpretationem
comprehenditur. Etenim nemini obscurum
60 est: in pœnalib. & criminalibus † causis inter-
pretationem non producendam, sed coangu-
standam; ipsaq; verba propriè, & non abusivè;
verè, & non fictè, accipienda esse. *dict. l. in l.*
Cornelia 7. ff. eod. c. statutum. 22. de elect. in 6. c.
odia. 15. & c. in pœnis. 49. de reg. jur. in 6. facit l.
Arrian. 47. D. de oblig. & act. l. perspiciendum. 11.
& l. pen. D. de pœn. l. factum. 155. in fin. D. de reg.
jur.

jur. Unde à Doctoribus plerisq; traditum est: statura † homicidæ pœnam ultimi supplicii 61
imponentia, etiamsi generalib. verbis fuerint concepta, intelligi debere solummodo de homicidio, dolo malo, non culpâ casuúe fortuito cõmisso. Et rectè quidem. Nam omnia statuta † secundùm jus commune declaranda 62
sunt, atq; ita accipienda, ne vel rationi repugnent, vel iniquitatem inducant, *arg. l. scire. 13. §. aliud. D. de excusat. tutor. l. Cæsar. 15. D. de publican. l. 2. ibiq; gl. & Dd. C. de noxal. action. Clar. lib. 5. sent. §. fin. q. 84. in prin. Gomez. sup allegato tom. 3. variar. resolut. c 3 num 15. Lanfranc. de Orian. in repetit. l. admonendi. 31. D. de jurejur. Hippol. de Marsil. in sing suo 630. n. 2. & seq. Vasquius controv. illustr. lib 1. c. 36. n. 5. & 6. Gail lib. 2. observat. 33. nu. 4. & seq. Voltzius latè & eleganter in d. Comment. ad l. Corn. de sicar. c 3. n. 6. & seqq. ubi nu. 10 Salicetum, Baldum, Alexand. aliosq;, contrariam opinionem approbantes, citat.* Ex quibus omnibus manifestum evadit: si absq; dolo † malo vel occidendi animo homi- 63
cidium admissum fuerit, ordinariam l. Corneliæ pœnam homicidæ irrogari non posse. *d. l. 1. §. Divus. d. l. in lege. 7. D. ad l. Corn. de sica. l. 1. C. eod. l. si putator. 31 circa fin ff. ad l. Aquil.*

Nec obstat *d. l. si quis 38. §. qui abortionis. ff. de pœn.* ex qua liquet, ordinariâ l. Corneliæ pœnâ, adeóque ultimo supplicio puniri eum, qui sine dolo malo, vel occidendi animo poculum

amatorium cuidam propinavit, ex quo perierit. In hac siquidem lege tantùm exceptio quædam superioris regulæ continetur. Exceptio hæc est: illum, qui aliquid perpetravit, ex quo scit, frequenter mortem sequi solere, quamvis non fecerit necandi animo: tamen legis Corneliæ pœna ordinaria plectendum esse, contra regulam suprà positam, quæ vult; cessare pœnam istam, ubi animus occidendi defuerit. Atqui ex poculis amatoriis sæpiùs mors contingere solet ei, qui eiusmodi pocula
64 exhaurit. Isthæc quippe † pocula conficiuntur ex herbis venenatis, rebusq; aliis illicitis, quæ pro amore ut plurimùm furorem conciliant, ac tandem mortem, juxta illud Ovidii, *lib. 2. de arte amandi:*

Nec data profuerint pallentia philtra puellis:
Philtra nocent animis, vimq; furoris habent.

Et illud Juvenalis *satyr. 6.*

Hic magicos affert cantus hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti,
Et soleâ pulsare nates: quod desipis, inde est:
Inde animi caligo, & magna oblivio rerum,
Quas modò gessisti: tamen hoc tolerabile, si non
Et furere incipias ut avunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæsonia pulli
Infudit. ———————

Itaque qui philtrum seu poculum amatorium porrexit, cùm periculum facilè prænoscere

ſcere potuerit, reſq; mali exempli ſit: meritò, morte ſecutâ, ultimo ſupplicio afficitur. *Vide Paulum Ghirlandum in tractat. de ſortilegiis. quæſt. 12. n. 3. & multis ſeqq. Antonium Guibert. lib. 1. quæſtion. jur. c. 16. n. 1. & aliquot ſeqq. itemq; Tiraq. l. connubiali. 14. per tot.*

Neq; dictæ *l. ſi quis. 38. §. qui abortionis. D. d. t.* contradicit Marcianus *in l. 3 §. adiectio. ff. ad l. Corn. de ſicar.* ubi illi, qui non dolo ſeu occidendi animo, ſed ad conceptionem mulieri poculum ſive medicamentum dedit, ex quo ea deceſſerit, neutiquam ultimi ſupplicii, verùm relegationis tantùm pęna irrogatur. Nam cùm diverſæ utriuſq; legis ſpecies ſint, diverſæq; decidendi rationes: non immeritò pœnæ quoq; diverſæ cõſtitutæ ſunt. Et ſanè *in d. § qui abortionis.* agitur de poculo amatorio, quod cauſa rei illicitæ vel conciliandi amoris propinatur. Hoc cùm ex violentis ac venenatis pharmacis, voluntatem & judicium hominis prorſus perturbantibus & evertentibus conficiatur, atq; adeò propinans ſciat, vel ſcire debeat, illud propter venenum admixtum, cum vitæ periculo conjunctum eſſe: non iniuria mortis pœna vindicatur, ſi ex eo homo perierit. At *in d. l. 3. §. adiectio.* tractatur de poculo, quod cauſa rei licitæ, & adiuuandæ conceptionis, mulieri exhibetur. Hoc, cùm ex materiis ſaluberrimis, & vim generationis fortificantib. confici ſoleat; ſi ex eo pręter ſolitum 65.

atq; propositum mulier extincta fuerit, non tam graviter, sed mitiùs, putà relegatione, vel aliâ simili pœnâ extraordinariâ puniendum est *Didac. Covar. in d. Clemen. si furiosus. part. 2. in initio. n. 2. vers. interim, & c. Damhoud. in d. praxi rer. crimin. c. 61. n. 88. Menoch. lib. 2. de arbitrar. jud. quæst. cent. 4. cas. 358. Gomez. d. to. 3. resolut. c. 3. n. 33. Gregor. in syntagm. jur. univers. part. 3. lib. 34. c. 12. nu. 9. Burchard. in d. append. ad Voltzium. n. 105.*

66 Porrò homicidium † dolo malo, & occidendi animo fuisse commissum, licèt plurib. indiciis & coniecturis probari possit, *de quib. latissimè Menoch. d. libr. 2. cas. 361. Carer. in sua pract. crim. tit. de homicid. §. homicidij autẽ & c. Boss. tit de Inquisit. nu. 110. cum seqq. & tit. de homicid. n. 36. & seqq Clar. in § homicidium. nu. 8. Hippolyt. de Marsil. in l 1 §. Divus Hadrianus. n. 20. & seqq per istum textum. ff. ad l. Cornel. de sicar. Felin. & Canonistæ communiter in c. significasti 18 per eum text. extr. de homicid. Gribald. in tract. de omni genere homicidij. tit. de homicidio doloso. num. 10. & seq. Ayrer. de homicid. voluntar. part. 2 nu. 111. & seqq. Gail. lib. 2. obs. 110. n. 7. Mascard. de probat. concl. 97. 98. & 864. alijq; complures ab his relati.* attamen ex istis præcipua censetur illa quæ ex genere & qualitate armorũ sumitur. Etenim qui gladio, vel ense, alióve instrumento, ad faciendum cędem idoneo, verberaverit; is indubitatè voluntatem & ani-

& animum occidendi habuisse intelligitur, *d. l.1.§.Divus.D ad l.Cornel.de sicar.* Quòd si verò quis † gladium non strinxerit, eoq; percusserit: sed clavi, cucuma, lapide, pugno, baculo, fuste, ligone, virgis, loris, similiúe instrumenti genere, ad hominis occisionem verisimiliter non apto, usus fuerit, & aliquem siue ex proposito, sive in rixa percusserit, adeoquúe occiderit: communior & humanior sententia est, animum occidendi illum non habuisse, ac proinde nô ordinariæ, sed extraordinariæ homicidii pœnæ arbitrio Judicis subiiciendum esse. *d.l 1.§.Divus.ff.eod.l.1.& l.eum.qui.5 C.d.t.c.significasti.18.in fin.ext.de homicid.l.omne delictum.6.§ si quis.ff.de re mil.l.un.C.de emend. servor.Bald.cons.136.lib.2.& in l sola.4.C de testib.Aret.cons.80.& 146 Dec.cons.9 Alciat.lib.1. dispunct.c.17.Mol.ad Alex cōs.15 lib.1 Carer.in d.pract.crim.tit.de homic.n.22 Clar. in d.§.homicidium.n.5. Mascard.d.concl.864.n.4.vol.2. ubi allegationum sylvam intueri licebit.* 67

68 Unde Gomezius *præfato tom.3. variar.resolut. c 3.n. 17,* & ipsius asseclæ minimè sunt audiendi, qui audacter contendunt, textum *in d. l.1.§.Divus.ff ad l. Corn.de sicar.* de eo solummodo casu esse accipiendum, quo quispiam alterum non ex proposito, sed in rixa, atq; ex nimia animi commotione percussit. Jurisconsultus enim ibi rixæ idcircò meminit; ut ostenderet evidentius, percutienti animum

occidendi nō adfuisse. Interim si ex aliis quoque circumstantiis, quantumvis nulla interveniente rixa, colligi queat, sine occidendi animo percussionem factam esse: JCtus non obscurè innuit, idem omninò statuendum, pœnamque percussori leniendam esse. Cæterùm in præsenti disquisitione is, qui baculo, ligno, vel consimili instrumento, ad occidendum secundum communiter accidentia minùs accommodato, alium verberaverit, etiāsi extra rixam id fecerit: occidendi animo caruisse præsumitur, *prææalleg. c. significasti. 18. in fin. extr. de homicid.*

Prætereà nihil facit in cōtrarium *hic. §. nost.* ubi habetur, homicidam teneri pœna mortis, sive cum gladio, sive cum ligno, vel lapide, vel alio quocunq; teli genere homicidium perpetraverit. Quandoquidem id (*ut ipse Justin. explicat*) de eo exaudiendum est, qui hominis occidendi causa cum telo ambulaverit, hoc est, animum & voluntatem occidendi habuerit. Nam quoties in aliquo juris loco disponitur, ordinariam l. Corneliæ pœnam infligendam esse: semper præsupponendum est, occidendi animum præcessisse, sine quo pœnam illam sibi locum vindicare non posse, ex suprà dictis abundè constat, *d. l. 1. §. Divus. d. l. in l. 7. ff. ad l. Corn. de sicar. d. l. 1. C. ead.*

69 Pariter non obsistit *l. quoniam multa. 6. C. ad l. Juliam de vi publ.* ubi is, qui homines coëgit

ut per

ut per vim alterius possessionem occuparet, ultimo supplicio afficitur, si ex eo tumultu, quem excitavit, aliquis ex parte vim inferentium, vel possessionem defendentium interfectus fuerit. Jam verò iste, qui congregavit homines ad alterius possessionem occupandam, animum occidendi non habuit, & nihilominus tamen ultimum supplicium subire cogitur, si occasione illius conflictus sive tumultus, quem movit, vitam quispiam suam amiserit; eò, quòd causam cædi dedisse reputetur. Ergo in proposito quoque casu, qui alium aggressus est armis levioribus, quorum ratione non videtur necandi voluntatem habuisse, ultimi supplicii pœnâ plectendus est: quòd occasionem & causam morti præbuerit. Lex (*inquam*) isthæc non obsistit. Etenim primò in ea non ideo violento occupatori, quòd occasionem cædi dederit, sed propter alia delicta simul concurrentia, ultimum supplicium irrogatur. Neque enim causam tantùm morti dederat, quod ipsum per se crimen est: sed vim etiam publicam commiserat, dum congregatis hominibus armatis vim intulerat possessori. Hæcque responsio ex principio istius legis probatur, illis verbis: *quoniam multa facinora sub uno violentiæ nomine continentur, &c.* Deinde in eadem lege violentus invasor ob illam etiam circumstantiam punitur acriùs, quòd fecit aliquid, ex quo ut plurimùm

& secundùm communiter accidentia, cædes & homicidia enasci solent, ut luculenter ex ipsis textus verbis apparet; *ibi, verbera cædesq́; crebrò deteguntur admissæ, &c.* Siquidem, ut quotidiana testatur experientia, rarissimè quis alium sine cæde & sanguine, per vim possessione suâ expellit. At verò in proposita quæstione is, qui levioribus armis, & ad occisionem parùm idoneis usus est, non tale quid fecit, ex quo ut plurimùm homicidia emergere solent. Quamobrem non mortis pœnâ afficiendus est: quemadmodum ille afficitur, qui coëgit homines ad vim possessori inferendam, si cædes ex ea re secuta fuerit.

70 Similiter non adversatur *l. si servus. 27. §. si quis insulam. ff. ad l. Aquil.* in cujus legis specie aliquis habuit animum exurendi duntaxat unam insulam: & tamen nihilominùs lege Aquilia tenetur, si & altera vicini insula incendio perierit. Igitur is quoque, qui animum tantùm habuit verberandi sive percutiendi, ultimi supplicii pœnæ subjugandus est, si ex percussione ista mors fuerit insecuta. Namque respondetur, incendiarium *in d. l. 27.* propterea teneri etiam ob incendium, in vicina insula

71 exortum, quòd in leg. Aquilia † non dolus tantùm, sed culpa etiam (in qua ille respectu vicinæ insulæ fuit constitutus) & quidem levissima vindicetur, *l. in lege. 44. ff. ad l. Aquil.* Dum enim dolo incendit unam insulam; facilè col-

lè colligere potuit, ignem ad vicini quoq; insulam perventurum: & sic hujus insulæ ratione in magna culpâ fuit. Nos autem hîc agimus de pœnâ legis Corneliæ ordinariâ, ad quam non sufficit culpam esse admissam, sed dolus malus & animus occidendi requiritur, *ut suprà copiosè demonstravimus. Reliqua argumenta, quæ veriori nostræ sententiæ à Gomezio opponuntur, sine ullo negocio ex his, quæ allata sunt, refutari possunt.*

Cæterum hoc loco diligenter admonendi sumus: præfatam conjecturam sive præsumptionem, ex baculi, clavæ, hastæ, fustis, aut similis instrumenti percussione emergentem, æquè, ut quamvis aliam, aliarum præsumptionum pugnantium concursu elidi infirmarique posse. Hinc accidere solet; ut, si quis baculo vel hastâ caput, tanquam nobilissimam partem hominis, percusserit, eumque occiderit, animum occidendi habuisse præsumatur: quamvis primâ facie illa, quæ ex instrumenti genere resultat, præsumptio omninò refragari videatur, *d. c. significasti. 18. ibiq; omnes Canonistæ. ext. de homicid. Ang. & Hipp. de Marsil. in d. l. 1. ff. ad leg. Corn de sicar. Ludov. Carer. in pract. crim §. homicidij species. num. 31. & 32. Everh. in topic. loc. à commun. accid. num. 4. Mascard. prædict. concl. 864. n. 8. vol. 2.* Sed & huic ipsi † præsumptioni, quæ ex capitis, baculo factâ percussione provenit, aliæ cõtrariẹ opponi solent 72 73

solent & possunt præsumptiones: veluti, si mulier quædam, cùm haberet gladium, ensem, aliudúe instrumentum, ad occidendum magis aptum; illo tamen omisso, baculum arripuerit, eoque caput ancillæ suæ appetierit, pulsaverit, sicque occiderit. Item si, cùm cadentem videret à se verberatam ancillam, vehementer indoluerit: & tam verbis, quàm gestibus se ita exhibuerit, ut facilè appareret, eam animo interficiendi penitus vacasse, dum jacentem erigere, & aspersâ aquâ, aliisqúe remediis adhibitis sublevare & juvare conata est. Per has certè, similesqúe conjecturas, præsumptio de percussione capitis rectè infringitur: & proinde mulier ista ab ordinariâ legis Corneliæ pœnâ absolvenda erit, atque extra ordinem punienda. *Sed de his, & aliis præsumptionibus, videatur Thomas Grammat. voto 23. Clarus d. §. homicidium. num. 5. Mascard. conclus. 97. num. 27. & Voltzius in Comment. ad l. Corn. de sicar. c. 4. num. 54. & seqq.* Ex quibus
74 ita † explanatis, manifestè perspicitur: nihil de ea re, cùm in solâ æquitate consistat, in perpetuum & in universum definiri posse: sed rem omnem providi ac sapientis judicis arbitrio committendam: qui omnibus studiosè pervestigatis & inspectis circumstantiis, quid in singulis casibus aliquando emergentibus fieri, aut non fieri oporteat, judicare & statuere poterit.

Planè,

Planè, ut quis pro homicida habeatur, nihil interest, utrùm occidat ipse, an mortis causam dolo malo præbeat. *l. nihil. 15. ff. ad l. Corn. de sic.* Quocirca Magistratum † vel judicem, qui pecuniâ corruptus, aut aliàs dolo malo fieri curavit, ut quis innocens falsis convictus testibus ultimo supplicio afficeretur, l. Corneliæ pœnæ subjacere rectè traditum est, *l. 1. in pr. & §. 1. & l. 4. in princ. ff. eod.* Quemadmodum † & is, ceu sicarius, non immeritò tenetur, qui alteri mandavit, ut homicidium committeret. *d. l. nihil. 15. §. 1. ff. d. t. l. non solùm. 11. §. si mandatum. ff. de injur. l. 1. §. dejecisse. 12. ff. de vi & vi arm. l. 1. §. 1. ff. de eo, per quem fact. erit quominùs &c. l. si quis id. 7. §. fin. ff. de jurisdict. l. non ideò. 5. C. de accusat. c. mulieres. 6. in fin. de sent. excommun. can. periculosè. 23. de pœnitentia. distinct. 1. Paul. lib. 5. sent. t. 23. Clar. d. §. homicidium. num. 12. Wesenb. in Parat. ff. ad l. Corn. de sic. num. 13. Valent. Guilielm. Forster. tract. Iustin. lib. 3. disp. 18. th. ult.* Ejusque expedita ratio est: quoniam quod † quis per alium facit, per se ipsum facere censetur, *c. qui facit. 72. de reg. jur. in 6. l. is damnum. 169. & ibi Dec. ff. d. t.* Nec huic sententiæ † quicquam oberit, si dicatur, rei turpis nullum mandatum, nullum contractum, adeóque nullam obligationem vel actionem existere. *l. si remunerandi. 6. §. rei turpis. 3. & l. si mandavero. 22. §. qui ædem. 6 ff. mandati. §. illud quoque. 7. J. de mandato.*

l. quod

l. quod sæpè. 35. §. 2. ff. de contrah. empt. l. nec prætermittendum. 57. ff. pro socio l. si flagitij. 123. ff. de verb. oblig. l. si à reo. 70. § fin. ff. de fidejussorib. Id siquidem intelligendum est ratione obligationis & actionis producendæ inter contrahentes, id est, mandantem & mandatarium: non verò quoad actionem vel accusationem pariendam ei, in cujus præjudicium mandatum est. Atque ita mandatarius tenetur ex ipso delicto, & mandans tenetur etiam ex ipso delicto, propter mandatum: non tamen principaliter ex mandato. *Ita hoc post Bart. in d. l. non solùm 11. §. si mandatum. ff. de injur. declarat Gomez. tom. 3. var. resol. c. 3. nu. 39. Arumæus Exercit. Justin. 15. th. 8. & Matthias Stephani cent. 3. quæst. 89.*

Sed hoc loci anfractuosa & percelebris se
80 offert quæstio: num is, qui † mandavit alicui, ut alterum vulneraret tantùm, factâ illi expressè inhibitione, ne eundem occideret, ordinariâ l. Corn. pœnâ plectendus sit, si mandatarius limites mandati transiliens, illum occiderit? Et quidem affirmativam sententiam magni Jureconsulti, iique numero non pauci, intrepidè defendunt. *Iul. Clar. lib. 5. sent. § fin. quæst. 89. n. 5. Barthol. Veronens. cons. 34. Cæpoll. cons. 34. Gomez. d. tom. 3. var. resol. c. 3. n. 18. Boss. tit. de mandato ad homicid. n. 10. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 352. n. 2. Decian. in tr. crim. lib. 9. c. 36. n. 11. Treutler. Disp. 27. th. 3. lit. g.*

lit.g. vol. 1. Voltzius in præalleg. Comment. ad l. Corn. de sic. c 6. n. 28 ibiq; Burchard. in append. n. 84. & seqq. & novissime Jacobus Ayrer, in tr. de homicid. part. 2. n. 44 & seq. Verùm contrariam sententiam, quòd nimirum ordinariâ pœnâ mandator sit eximendus, & extra ordinem coërcendus, gravissimi etiam auctores probarunt: *Dec. cons. 234. & consil. 482. Hipp. de Marsil. cons. 7. n. 54. & cons. 67. & sing. 176. Carer. in pract. crimin. t. de homicid. § circa. nu. 83. Covarr. in Clement. si furiosus. de homicid. part. 2 §. 1. num. 3. Romuleus de homicid. p 2. nu. 293. & seqq. Claudius de Battandier in prax. caus. crimin. regul. 109. Fachin. lib. 1. controvers. jur. c. 36. Arumæus d. Exercit. Justin. 15. th. 9. Hackelman. Disp. 9. thes. 18. lit. d. Stephani d. cent. 3. quæst. 88. Gribald. in tract. de omni genere homicid. tit. de homicidio culposo. num. 6. & seqq. Bronchorst. cent. 2. Miscell. controvers. assert. 65. Hœnon. Disp. 27. controvers. 11. Petr. Nic. Mozz. in tract. de mandato. c. de divisione mandati. n 79. & seq. aliiq; nonnulli, ab his adducti.* Quorum assertioni, utpote tutiori ac benigniori, & nos omnino subscribendum censemus, his potissimùm permoti rationibus.

Primùm enim quicunque verum occidendi animum non habuit, pœna homicidii non est afficiendus, *l. in princ ibi, hominis occidendi causa. & §. Divus. ff ad l. Corn. de sic. l. is qui cum telo. 7. C. eod.* In proposito autem mandator 81

non

non habuit animum & voluntatem directam occidendi. Etenim dum occisionem disertè prohibuit, mandasse intelligitur vulnus leve infligi, non lethale; non in capite, sed in aliquâ corporis parte, mortis periculo minùs obnoxiâ: non gladio, ad necandum accommodato, sed alio quopiam instrumento. Deinde si tali mandatori ordinaria pœna esset infligenda: id non aliam fieret ob causam, nisi quia cogitare debuerat; ex vulnere, quod infligendum mandarit, mortem sequi potuisse, *ut traditur in cap. ult. de homicid. in 6.* Atqui hanc non sufficientem esse causam, ut ille homicidii pœnâ teneatur, inde patet; quòd non in dolo fuit, sed in culpa tantùm; quæ nequaquam sufficit,
82 ut pœnæ † legis Corneliæ ordinariæ locus relinquatur, *l. in lege. 7. ff. ad l. Cornel. de sic. l. eum, qui. 5. C. eod.* Tum etiam huc facit *l. 3. § adjectio. vers. sed ex Senatusconsulto. ff. d. tit.* dum ibi scriptum extat, jussam fuisse relegari eam, quæ non quidem malo animo, sed malo exemplo medicamentum ad conceptionem dederat, ex quo ea, quæ acceperat, decesserit. Adhæc, pronunciatum nostrum confirmant utriusque juris textus, quibus disponitur: vo-
83 luntatem & propositum † delinquentis distinguere maleficia, *l. qui injuriæ. 53. in princ. & l. verum est. 39. ibi, nec enim factum quæritur, sed causa faciendi. ff. de furt. l. furtum. 37. in princ. ff. de usurp. & usucap. c. cum voluntate. 54.*

in princ.

in princ. ext. de sent. excommunic. Et licèt verum sit, † protestationem facto repugnantem non juvare protestantem. *c. cùm M. Ferrariensis. 9. & ibid. Felin. ext. de constitut. Bart. Alber. de Rosate, & communiter Dd. in l. si quis extraneus. 21. in princ. ff. de acquir. vel omitt. hered. Borcholt. de feud. c. 3. num. 29. & ostensum s. in §. 1. tit. de injur. num. 78.* id tamen tantùm procedit, quando ordinatur ad tollendum factum: cùm facta pro infectis haberi nequeant. *l. in bello. 12. §. facti. 2. ff. de captiv. & postlim. revers. Novell. 97. c. 1. vers. quod enim factum est, &c.* non autem, si ad tollendam mentem ordinetur. Tùm enim protestatio bene operatur, *juxta Iacob. Butrigar. Speculatorem, & alios, quos citat & sequitur Mynsinger. cent. 3. obs. 74. num. 11.* Quemadmodum enim sese habent verba: ita præsumitur ipse animus, *secundùm Bald. in l. si non convicij. 5. C. de injur. & Schneidevvin. in §. fin. num. 3 s. eod. tit.* Sermo quippe † quasi portitor quidam seu character animi, & manus mentis perhibetur, *Iul. Cæsar Scaliger. lib. 1. poetic. c. 1. & de subtilit. exercitat. 256.* Accedit denique textus *in l. item Mela. 11. §. Celsus scribit. & l. huic scripturæ. 15. §. 1. ff. ad l. Aquil.* Priori loco, post Celsum, Ulpianus: *si alius,* ait, *mortifero vulnere percusserit, alius postea exanimaverit; priorem quidem non teneri quasi occiderit, sed quasi vulneraverit: quia ex alio vulnere periit: posteriorem*

84

85

rem teneri, quia occidit. Altero loco idem Ulpianus: *si*, inquit, *servus vulneratus mortiferè, postea alio ictu maturius perierit: de occiso agi non posse, sed quasi de vulnerato.* Ex quibus omnibus meritò concluditur: quòd in proposita specie non mandans, sed mandatarius, qui fines mandati excessit, pœnâ ordinariâ teneatur, *arg. l. crimen. 26. ibi, unusquisq; ex suo admisso sorti subjicitur. ff. de pœn. & l. sancimus. 22. C. eod.*

86 Huic ita corroboratæ sententiæ primò non obstat; quòd mandans in nostro casu mortis causam præbuerit: propterea quòd nisi ipse jussisset vulnerari, cædes ista nunquam insecuta fuisset. Jam autem suprà dictum est; nihil interesse, occidat quis, an causam mortis præbeat, *d. l. nihil. 15. ff. ad l. Corn. de sic.* Hoc, *inquam*, non obstat. Nam illud verum est & procedit, quando quis mortis causam prębuit directè, immediatè, doloque malo, vel hominis necandi animo: secùs, si ex culpâ, vel indirectè, ut in quæstione nostrâ; *d. l. lege. 7. ff. d. t.*

87 Secundò nihil ad rem pertinet; quòd, cùm mandatarius pœnâ ordinariâ puniatur. *d. l. non ideò. 5. C. de accusat. l. 1. §. quoties. 13. ff. de vi & vi arm. l. 3. § 1. ff. ad leg. Iul. de vi privat. & paulò antè monuimus* multò magis puniendus ordinariè videatur ipse mandans, cujus instinctu ille ad cædem perpetrandam accessit. Quandoquidem mandatarius ideò tenetur, quòd mandato ob-

to obsecutus manum admoverit; illudque transgressus ipso facto hominem necaverit. Mandator verò nihil ejuscemodi fecit: sed hominem tantùm vulnerari, non trucidari jussit; proindeque neutiquam eâdem pœnâ cum mandatario afficiendus est.

Tertiò non refragatur *l. quoniam multa. 6. C. ad l. Jul. de vi publ.* ex qua colligitur; eum, qui facit aliquid, ex quo cogitare potest, cædẽ sequi posse, quamvis id non fecerit cædis perpetrandæ gratiâ, tamen ultimo supplicio puniendũ esse, si homicidium inde nascatur. Jam verò ex vulnerib. cædẽ sequi posse, & frequenter etiam solere, facilè quivis cogitare potest. Dupliciter namq; respondetur, *sicuti etiam superiùs n. 89. ad eãdem legem, sed in alia facti specie, est responsum.* Primò quidem, quòd ibi non propter homicidiũ tantùm, quod ex conflictu excitato secutum est; sed ob alia gravia facinora, quæ cum homicidio concurrebant, ultimo supplicio est mulctatus, qui vim facere tentavit. At hìc de uno solummodo crimine homicidii agitur: quod, cùm per mandatariũ commissum fuerit, cõtra voluntatem & prohibitionẽ expressam mandatoris: illius profectò duntaxat respectu, ordinariâ legis Corn. pœnâ erit coërcendum. Deinde in casu legis istius, damnatus capitis admisit aliquid, ex quo ut plurimùm & frequenter homicidia sequi solent: atque ita propemodum in homicidia,

quæ emergunt, consensisse videtur, *ut ex ipso textu liquet.* At verò in nostra quæstione nihil ejusmodi à mandante factum est, ex quo juxta communiter accidentia homicidia nascuntur. Falsum enim est, quod affirmatur à quibusdam, ex verberibus atque vulneribus frequenter cædem sequi solere: cùm (attestante, rerum magistrâ, experientiâ) percussiones frequentissimè, absque ullis homicidiis inde promanantibus, fiant.

89 Quartò non resistit *d. c. ult. de homicid. in 6.* ubi statuitur, irregularitatem, quæ de jure canonico ordinaria pœna est homicidii, incurrere mandantem aliquem vulnerari, licèt expressè vetet, ne occidatur. Etsi enim ibidem mandator directam occidendi voluntatem non habuit; tamen in culpa aliqua, propter quam homicidium illud secutum est, fuit.

90 Sufficit autem ad incurrendam † sive introducendam irregularitatem sola culpa, quæ causam morti dederit, *c. tua nos. 19. de homicid.* Cæterùm jure civili pœnæ homicidii ordinariæ locus non est, nisi quis occidendi animum habuerit: quandoquidem lata culpa, morti causam præbens, ordinariâ pœnâ non vindicatur, *d. l. in lege. 7. ff. ad l. Corn. de sic. d. l. eum, qui. 5. C. eod. l. cùm autem 23. §. 2. ff. de ædil. edict.* Quamvis igitur in proposito mandator in culpa fuerit, quòd non prævideri, ex vulnere sive percussione mortem sequi posse:

cùm

cùm tamen ab occidendi animo longè abfuerit: dicendum eſt, eum ab ordinariâ pœnâ excuſandum eſſe.

Quintò non adverſatur *c. ſuſcepimus. 10. & c. ſicut ex literarum. 20. de homicid.* ubi notatur, quòd danti † operam rei illicitæ imputandum 91
ſit, quod ex ea re ſequitur. Atqui mandator jubens aliquem ſauciari, operam dat rei illicitæ. Quare homicidium inde ſecutum rectè ipſi imputatur; & conſequenter ordinariâ pœnâ l. Corneliæ dignus judicatur. Non, *inquam*, adverſatur. Quia danti operam rei illicitæ imputatur quidem, quod ex ea re ſecutum eſt, ſi modò immediatè atque directè ſit ſecutum, de qua ſpecie adducta iam capitula loquuntur. Verùm ſi aliquid non immediatè & directè, ſed mediatè vel indirectè, adeóq; ex cauſa extrinſecùs ſuperveniente, ſequatur: id operam danti rei illicitæ minimè imputandum eſt. Sic ergò in caſu præſenti cùm homicidium non immediatè, ex eo vulnere ſive percuſſione, quam fieri mandator juſſerat; ſed ex graviori mandatarii læſione, quam mandans occiſo irrogandam neutiquam mandaverat, ſit ſecutum: omninò concludendum eſt, ordinariam pœnam mandatori haudquaquam infligendam eſſe.

Sextò nullum nobis negotium facit; quòd, 92
qui vult antecedens, etiam conſequens velle cenſeatur, *arg. l. 2. ff. de jurisdict. & l. illud. 7. ubi*

Bart. ff de acquir. vel omitt. hered. Huic enim locus regulæ relinquitur, cùm necessariò ex aliquo antecedente dependet consequens: & cùm consequens absque illo antecedente existere nequit. *Videatur Everh. in topic. legal. loc. à concess. anteced. ad concess. conseq. n. 3.*

93 Septimò nostram decisionem non rescindit; quòd ictus & vulnera ad mensuram dari non possint: *ut annotavit Bald. in l. ut vim. 3. ff. de just. & jur. Clar. prædict. §. fin. quæst. 89. num. 5. Gail. lib. 2. observat. 110. num. 17. Hippol. de Marsil in pract. crimin. § quoniam. num. 83. & alii.* Nam hoc intelligendum est de eo, qui ab alio armis provocatus, in vitæ periculo constitutus est. Hic certè tanquam intenso seu immenso calore, dolore, vel timore commotus, non est in plenitudine intellectus: & se defendens non potest habere stateram in manibus, & mensurare ictus & percussiones seu vulnera. Proindéque si aggressorem occiderit, nequaquam pœnâ mortis puniri debet. At aliam rationem esse ejus, qui mandatum de vulnerando aliquo suscepit, & aliquem interfecit, ipso meridie est dilucidius.

Octavò & ultimò nihil movet *l. si quis aliquid 38. §. qui abortionis. ff. de pœn.* Etenim responsio ad eam ex suprà dictis plana est & facilis: quòd videl. ibi poculum amatorium, sive materia, ex qua illud componitur, veneno permixta alicui fuerit propinata, ex qua mors facili-

facilimè & frequentissimè oriri solet, & potest. Ideóque cùm res ista pessimi exempli sit, meritò mortis pœnâ vindicatur. At longè aliud de nostro casu est pronunciandum, ubi ex percussione seu vulnere, quod quis infligendum mandavit, perrarò mors sequi consuevit, *ut antè expositum:* modò illi corporis parti impingatur, quæ salvâ vitâ lædi potest. Adde quòd ab eo, quod singulariter † in uno casu 94
constitutum est, non rectè sine auctoritate legis, ad alium dissimilem casum argumentamur, *l. quod verò. 14. ff. de legib. l. pen. ibi. neq; enim sicuti illud receptum est; ita hoc quoq; receptum. ff. de reb. credit.*

Sed & illud iam evidens est: eum, qui quo- 95
cunque modo alteri in homicidio patrando auxilium opemve tulerit, ultimo supplicio puniendum esse, *d. l. nihil. 15. ff. ad l. Corn. de sic.* Quod tamen plerique Dd. de auxilio immediato & proximo, non remoto, accipiunt. Unde si quis auxilium non proximum, sed saltem remotum præstiterit: hunc, cùm minùs deliquerit, quàm ipse principalis, non eâdem cum ipso, sed aliquantò mitiore pœnâ afficiendum scitè concludunt. Pœna siquidem commen- 96
surari debet delicto: & ubi major est culpa, ibi major quoque debet infligi pœna, *l. miles. 11. §. mulier. in fi. ff. ad l. Jul. de adult. l. Pedius. 4. ff. de incend. ruin. naufr. l. sancimus. 22. C. de pœn. c. quæsivit. 2. in fin. de iis, quæ fiunt à major. part. c.*

felicis. 5. §. illud autem. de pœn. in 6. c. non afferamus. 21. caus. 24. quæst. 1. Cravett. cons. 46. num. ult. Verùm de his, qui ope auxilioque suo cædem promoverunt, videri poterit *Gomez. tom. 3. var. resol. c. 3. n. 48. & seqq. Clar. lib. 5. sent. §. fin. q. 90. Gail. lib. 1. de pac. publ. c. 1. num. 43. & seqq. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 349. plurimiq; alii ab istis commemorati.*

97 Quid autem de illis sentiendum, qui non auxilium, sed tantùm consilium homicidæ præbuerunt? Atque eos, si modò ille, qui homicidium commisit, absque consilio isto nunquam illud facturus fuisset, morte cùm ipso homicida principali esse mulctandos, crebriùs obtinuit, *l. 3. §. item is. vers. item qui. & d. l. 15. ff. ad l. Corn. de sic. l. 1. §. incidit. 13. ff. ad SC. Turpill. c. sicut dignum. 6. §. qui verò. & §. clericos. junctâ gl. in verb. consilium. c. de cætero. 11. ibiq; gl. ext. de homicid. can. periculosè. & c. noli. de pœnit. distinct. 1. can. si quis viduam. dist. 50. Decius in l. consilium. 47. num. 4. ibiq; Cagnol. n. 6. ff. de reg. jur. Damhoud. in praxi crim. c. 70. n. 5. Covarruv. Clement. 1. de homicid. part. 2. §. 2. n. 1. Menoch. d. lib. 2. cas. 351. num. 17. ubi Baldum, Iasonem, Angelum, Corneum, aliosq; sententiæ hujus Auctores refert. Quibus noviter accedit Burchardus in d. appendice ad Voltz. nu. 76. & seq. & Petreus in thesaur. controversar. concl. crim. concl. 127. Huc referenda sunt ea, quæ latiùs exposuimus in §. non solùm. 11. sup. de injur. num. 1. & aliquot seqq.*

Cæte-

Cæterùm hîc & illa non prætereunda est quæstio: an qui liberos exponunt, legis Corneliæ pœnâ teneantur? Et, cùm non animo necandi, sed potiùs conciliandæ à prætereuntibus misericordiæ causâ (quam ipsi misericordiam non habent) pleriq; infantes exponant. *l. necare 4. in fin. D. de agnosc. & alend. lib.* utique verius est, illos extra ordinem affligendos esse, *l. 2. ubi gloss. & Dd. C. de infant. expos.* Nisi dolo malo in locum solitarium, & à conspectu hominum remotum, infantes, præsertim sanguinolentos, id est, recèns natos abiiciant, ubi inediâ pereant, vel à bestiis consumantur. Tunc enim meritò l. Corneliæ pœnâ, maximè eventu secuto, plectuntur: cùm mortis causam propinquam prębere censeantur. *Bart. in d. l. 4. in fin. ff. de agnosc. & alend. lib. d. l. nihil. 15. cum ibi notatis. ff. ad l. Corn. de sicar. & ibidem in Paratit.* Wesenbec. *num. 14. Ordinatio crim. Caroli V. art. 132. Bocer. class. 3. disp. 14. thes. 15. lit. g. & thes. 29.* Sanè si † mater pro- 99
prium infantem, post partum dolosè intererit, vel suffocaverit; quin pœnâ parricidii plectenda sit, non dubitatur, *§. proximo. infrà. hoc tit. l. 1. vers. sed & mater. ff. ad l. Pomp. de parricid. d. Ordinat. crim. Caroli V. art. 131. Antonin. Tessaur. decis. Pedemont. 13.*

Quomodo verò homicidium, à pluribus 100
commissum, puniendum sit, non parùm difficilis disputatio est? Nos ad planiorem eius ex-

plicationem casus aliquot, eosqúe precipuos, recensebimus. Primus est: cùm plures deliberato & communicato consilio, & ex proposisito aliquem interfecerunt, atque ignoratur, quis vulnus lethale intulerit: tunc absolutè dicendum est, omnes tanquam homicidas, ordinariæ l. Corneliæ pœnæ subiiciendos esse; eò quòd omnes occidendi animum habuerint, *l.1.§.Divus.ff.ad l.Corn.de sicar.* Ad cuius sententiæ confirmationem multùm confert *l. fin.ff.eod tit.* ubi notatur, judicem ita demùm uniuscuiusq; ictum contemplari oportere ad ordinariam pœnam infligendam, si in rixa percussus homo perierit. Ergo à contrario sensu, si non in rixâ, fortuitò scilicet obortâ: sed in tumultu, animo deliberato, dataqúe operâ excitato, à pluribus homicidium fuerit patratum, non spectandum erit, ad pœnam ordinariam indicendam, cuius ictu homo interemptus fuerit; sed simpliciter & indistinctè omnes pœnâ istâ tenebuntur. Eódem quoque valdè pertinet *sæpius allegata l. nihil.15.ff.d.t.* ex qua evincitur: eum, qui causam mortis ex proposito doloqúe malo præbet, æquè ordinariâ pœnâ, ac ipsum homicidam plectendum esse. Nunc verò omnes, quotquot aliquem occidendi animo aggressi sunt, causam mortis præbuerunt. Siquidem assistentiâ suâ homicidam audaciorem, & econtrà ipsum occisum timidiorem reddiderunt,

runt. Adhæc, eandem ſententiam dilucidè approbat Conſtitutio criminalis Caroli V. *art. 148. in princip.*

Nec quicquam ei derogat *l. abſentē. 5. D. de pœn.* ibi cùm dicatur, ſatiùs eſſe, impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare; quidam inde colligunt; cùm non conſtet in noſtro caſu, quis occiderit, non eſſe cuiquam ordinariam pœnam irrogandam, ne innocentes condemnentur. Quoniam reſpondetur, neminem ex illis innocentem, ſed omnes nocentes eſſe: cùm, licèt non omnes ipſo facto vulnus mortiferum inflixerint; inferentem tamen adjuverint; adeoquè cauſam mortis dolo malo prębuerint; quod idem eſt, ac ſi omnes ipſi occidiſſent. *d. l. 15. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* 101

Item non obſtat, quod obiicitur, neminem ex præſumptionibus ad mortis pœnam eſſe damnandum, *l. ul. C. de probat. c. afferte mihi. 2. ibiq; Canoniſtæ. de præſumpt. latè Bronch. cent. 2. Miſcellan. controverſiar. aſſert. 61.* Nam in noſtra ſpecie nemo ex præſumptionib. damnatur: ſed potiùs propterea ultimo ſupplicio omnes afficiuntur, quòd certũ ſit & indubitatũ; omnes quotquot ſunt, occidendi animo mortis cauſam dediſſe, *per ſup. adducta.* Atq; hanc, utpote veriorẽ ac frequentiori Dd. calculo receptã ſent. tenent, *Jul. Clar. lib. 5. ſent. § homicidium. n. 37. verſ. tu igitur pro veriori reſolut. &c.* 102

Roland.

Roland. à Valle cons. 63. n. 17. vol. 2. Romul. de homicid. part. 3. n. 324. Covar. in Clement. si furiosus. p. 2. §. 2. n. 3. Menoch. de arbitr. jud. qu. lib. 2. cent. 4. cas. 362. n. 25. Gomez. tom. 3. var. resolut. c. 1. n. 88. Gail. lib. 2. obs. pract. obs. 109. nu. 10. & seq. & infiniti alij, ab his citati. Quibus adiiciendus est Eberhard. Speckan. cent. 1. q. jur. q. 42. n. 2. & seq. Joachim. à Beust. ad l. admonendi. 31. ff. de jurejur. pag. 535. circa finem: & Burchard in praef. append. ad Voltz. n. 54.

103 Secundus casus est: quando citra deliberationem & occidendi animum plures convenerunt: & in turbâ vel rixâ, casu exortâ, unicum vulnus est illatum, ex quo vulneratus decessit; nec apparet, quis illorum inflixerit. Hoc casu isti omnes puniuntur, nō tamen ordinaria, sed tantùm extraordinaria homicidii pœna, arbitrio judicis imponenda. *Decius in l. favorabiliores 125. in 6. ff. de reg. jur. Boss. in tract. causar. crim. t. de homicid. n. 26. Mars. in l. 1. in pr. n. 90. & in l. ult. n. 5. ff. ad l. Corn. de sic. Idem cons. 24. n. 6. & cons. 43. n. 29. Covarr. d. § 2. nu. 5. Menoch. d. cas. 362 n. 19. Tiraq. in tract. de pœn. legum temp. caus. 63. Clar. in d. §. homicid. nu. 38. ubi hanc opinionem communem asserit, ex mente Parisii cons. 148 nu 3. lib. 4. latè Prosper Farin. lib. 3. praxis crim. tit. 10. de pœnis temperan. q 96. num. 21. ubi pro hac sententia complures allegat.* Hæcq; assertio imprimis probatur ex ratione *dict. l. absentem. 5. ff. de pœn.* quæ suadet, melius

esse,

eſſe, nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare. Poſſet autem in hac facti ſpecie is, qui innocens eſt, nullamquè occidendi voluntatem habuit, puniri loco illius, qui verè occidit. Eidem ſuffragatur quoque *d.l.ult.ff.ad l.Corn.de ſicar.* ubi habetur, ſi plures in rixa quempiam interfecerint, inveſtigandum eſſe, cuius ictus lethale vulnus intulerit: ut videlicet ſic ſciri poſſit, cui ordinaria pœna l. Corneliæ irrogari debeat. Cùm ergo noſtro in caſu ſcire non poſſimus, quisnám in rixa iſta vulnus mortale inflixerit: neceſſariò ſequitur, neminem ordinaria pœna affligendum eſſe. Eandem inſuper corroborat ſententiam pœnalis Ordinatio Caroli V. *d.art. 148.verſ.* Aber der ander Beyſtänder/ꝛc. ubi dum Imperator expreſsè ſancit, ut Judices de propoſito hoc noſtro caſu Jurisperitorum deſiderent judicium; ſatis manifeſt innuit, ordinariam homicidii pœnam hîc locum ſibi vindicare nullo modo poſſe.

Nec contrariatur *l.item Mela.11.§.ſed ſi plures.& l.ita vulneratus.51.§.1.ff.ad l.Aquil.cum ſimil.* in quibus dicitur, ſi plures ſervum† percuſſerint, neque notum ſit, cuius ictu perierit, omnes de occiſo teneri. Quandoquidem loquuntur de l. Aquil. actione civiliter intentata, pro damno, ob ſervum à pluribus pulſatũ & occiſum, dato: ubi ex præſumptione habita contra eos, quilibet in ſolidum, ad damnũ 104

emen-

emendandum condemnatur. Nos verò hìc agimus de l.Cornelia, quæ non infligit pœnam mortis, nisi ei, qui ex proposito atq; dolo malo (de quo in præsenti casu non constat) occiderit, *l.1.§.Divus.l.in lege.7.ff.ad l. Cornel.de*
105 *sic.* A separatis igitur sive diversis, nulla fit illatio, *l.Papinianus.20.ff.de minor.l ult.ff.de calumniat. l cùm quæritur. 12. cum ll.seqq.ff. de except. rei judic. l. inter stipulantem. 83. §.sacram. vers.sed hæc dissimilia sunt. ff. de verbor: obligat.*

106 Nec etiam resistit *gl.in d.l.fin.ff ad l. Cornel. de sicar.* quæ vult, omnes confligentes teneri & puniendos esse, si non appareat, cuius ictu vulneratus decesserit. Quoniam restringenda est, & accipienda de pœna tantùm pecuniaria vel extraordinaria, non verò ordinaria l. Corneliæ. Atq; hunc genuinum verumque gloss. istius esse intellectum, ostendit Roland. à Valle *in prædicto consil. 63. volum. 2. num. 16: quem refert & sequitur Speckh. iu d. quæst. 42. num. 8.*

107 Tertius casus est; cùm unus à pluribus in rixa subitò contingenti, pluribus affectus vulneribus, occisus est: & constat, quod ex tot vulneribus sit lethale, & quis illud intulerit. In hac equidem specie, ex communi omnium sententia, pronunciandum est: eum solum, qui mortiferum inflixit vulnus, teneri de homicidio, cæteros de percussione sive vulne-

ribus

ribus tantùm, *d.l. item Mela.* 11. *§. sed si plures, ibi & siquidem apparet, cuius ictu perierit, &c. ff. ad l. Aquil. Covarr. d. Clem. si furiosus. p.* 2. *§* 2. *n.* 3. *vers. secundus casus. de homicid. Placa lib.* 1. *Epit. delict. c.* 12. *n.* 5. *Clar. lib.* 5. *sent. §. homicid. n.* 41. *Zasius lib.* 2. *singul. intellect. c.* 6. *n.* 2.

Sed dubitatur: nunquid is, qui lethale vul- 108
nus inflixit, ordinaria pœna mortis, an extra ordinem sit puniendus? Et probabilius est, eũ extra ordinem esse castigandum, *ut docet Menoch. d. cas.* 362. *n.* 4. *per text. in d. l.* 1. *§. Divus. ff. ad l. Corn. de sic.* ubi expressum est, eum, qui in rixa aliquem percussit, non præsumi occidendi animum habuisse; proindeque pœnam ipsi leniendam esse. Sed hoc quidem obtinet, dummodo ex instrumenti qualitate, aliisque circumstantiis & coniecturis contrarium, nimirum animus occidendi doceri, & deprehendi non possit. Nam si occidendi animus appareret: sine dubio ordinariæ pœnæ locus foret, *d. l.* 1. *Divus. ff. d. tit.* Exempli gratia; si in rixa quispiam adversarii sui caput gladio, ad occisionem hominis apto, vehementer percussisset, vel pugione cultróve eum perfodisset, vel globum in ipsum emisisset. His sanè, & similibus casibus ordinariam ille cogeretur subire pœnam. Illa namque præsumptio & coniectura, quæ ex rixa emergit, quòd non habuerit animum occidendi, tollitur alia fortiori coniectura, quæ ducitur ex qualitate

teli sive

teli sive instrumenti, quo iste usus fuit: ex quo colligitur, propositum & voluntatem occidendi indubitatè illum habuisse, *ut supr. fusiùs ostendimus.*

09 Quartus sequitur casus: quando in rixa casuali plures plura vulnera uni impegerũt, quæ singula lethalia non fuerunt, sed omnia conjuncta mortem attulerunt. Quo casu omnes l. Corneliæ pœna plectendos esse, Dd. nostri consentientibus suffragiis tradunt. Verùm an pœna ista l. Corneliæ ordinaria esse debeat, vel extraordinaria, atq; ita Judici arbitraria, non conveniunt? Nos iis, qui extraordinariam pœnam imponendam statuunt, libenter (nisi forsan, *ut in præcedenti casu dictum*, armorum genus occidendi animum arguat) astipulamur, *d.l.1. §. Divus. ff. d.t.* Nec adversatur, quòd omnes percusserint, & vulnerarint, & percussus ex his vulnerib. mortem obierit, & ob id certum sit, omnes percussores eum occidisse; ac idcircò omnes ordinariæ pœnæ subiiciendos esse. Etenim dicendum, non certò constare, istos omnes occidisse; siquidem duorum fortè percussio jam mortem attulerat, cùm tertius & quartus manum intulerunt. Ideóq; certò affirmari nequit: illũ ex tertii vel quarti vulneribus esse mortuum. *Et ita ad hanc objectionem respondet Menoch. d. cas. 362. n. 16. Vide tamen Farinacium d. lib. 3. prax. crim. tit. 10. de pœnis temperand. q. 96. n. 34. & seqq. ubi plures Dd. dissentientes citat.*

Quin-

Quintus & ultimus casus est; quando in turbâ vel rixâ fortuitò subortâ, plures plura vulnera lethalia alicui inflixerunt: sed ignoratur, quis primum vulnus lethale intulerit, atque ita per consequens quis occiderit. Hac specie recepta conclusio est; omnes quidem de occiso teneri, sed propter incertitudinem non pœna ordinaria, sed extra ordinem tantùm, arbitrio judicis puniendos esse: eò quòd in dubio melius est, nocentes absolvere, quàm innocentes condemnare, *d. l. absentem. 5. ff. de pœn.* & quòd † incertitudo regulariter omnes 110
actus & dispositiones vitiat, *l. cùm duo. 17. ff. de in diem addict. Gail. prædict. lib. 2. obs. 109. nu. 2.* Jam verò in proposito casu non certò apparet, quis occiderit. Is siquidem occidisse dicitur, qui primùm vulnus lethale intulit: cæteri verò, qui deinde percusserunt, non hominem, sed cadaver potius percussisse videntur. Cùm ergò incertum sit, quis eorum primus percusserit; & sic verè occiderit: omnes pœna arbitraria tenebuntur; *prout hanc sententiam eleganter defendit Menoch. sæpe alleg. cas. 362. n. 18. & Farinacius d. tit. 10. de pœn. temperand. q. 96. n. 31. & 33. qui duo & nonnullos alios casus, huic loco convenientes, accuratè examinant.* Atq; hęc de prima homicidii specie, videlicet homicidio planè voluntario sive doloso, sufficiant.

Coactum seu necessarium homicidium est; 111
quod non dolo, sed quodammodo coactè,

hoc est, ob vitæ, corporis, honoris, facultatumq; defensionem, vel propter aliam quamcunq; legitimam causam committitur. *Wesenb. in parat. D. ad l. Corn. de sic. n. 21. Jul. Clar. lib. 5. sentent. §. homicidium. num. 24. & seqq.*
112 Cùm autem defensio † isthæc jure naturali sit introducta gentium approbata, civili confirmata: ipso meridie clarius est: eum, qui in dubio vitæ discrimine constitutus, proprii defendendi corporis caussâ aggressorem suum
113 è medio † sustulerit, pœnam animadversionemque ullam non mereri, *l. ut vim. 3. ff. de just. & jur. l. itaq. 4. l. sed et si 5. l. scientiam. 45 §. qui, cùm aliter. ff. ad l. Aquil. l. 1. § vim vi. 27. ff. de vi, & vi armat. l. 1. C unde vi. l. 1. & 2. C. quando lic. unic. sine judic. se vind. l. furem. 9. ff ad l. Corn. de sic. l. 2. l 3. & seqq. C. eod. c. 1. de pac. tenend. & eius violat. in usib. feudor. c 2. & c. significasti. 18. §. quod si verò. ext. de homicid. Ordin. crimin. Caroli V. art. 139. & seq. præclarè Cicer. lib. 1 Offic. & in Orat. pro Milone. Cuiac. lib. 5. obseru. c. 18 D. Bocer. lib 2. de duello. c. 10. n 15 & seqq edit. postr. Gail. lib. 1. de pace publ. c. 16. n. 7. cum seqq. D Obrecht. in tract. de defens. necess. c. 1. n. 13. & seqq.* Unde bellè canit Ovid. *lib 3. de arte amandi:*

Judice me fraus est concessa repellere fraudem:
Armaq; in armatos sumere jura sinunt.

Et Propert. *lib. 2. Eleg. ad Cynthiam. Eleg. 5.*

Non solùm taurus ferit uncis cornibus hostem:
Verùm etiam instanti læsa repugnat ovis.

Nec sanè quisquam primum aggressoris i- 114
ctum seu insultum expectare tenetur: sed si viderit, arma in se stringi, & insultantis animũ probè cognoverit: resistere, sibiq; prospicere in tempore potest, *d. l. sed et si 5. in prin. ibi, ferro se petentem. ff. ad l. Aquil. dict. l. 3. ibi, ad se venientem l. 4. ibi, inferendæ cædis C. ad l. Corn. de sic. d. l. 1. C. quand. lic. unic. fin. jud. se vind.* ubi eleganter rescriptum extat: melius esse, † oc- 115
currere in tempore, quàm post exitum & vulneratã causam vindicare, sive remedium quærere. Cui consentit *l. ult. in fin. C. in quib. causis in integr. restit. necess. non est. & d. Ordinatio Carolina art. 140. circa finem.* Cuius verba hæc sunt: Ist auch mit seiner Gegenwehr / biß er geschlagen wird / zu warten nicht schuldig / hoc est: Nemo, donec feriatur aut vulneretur, & licitã sui defendendi occasionem è manib. dilapsam amittat, sibi expectandum putet, *Georg. Rem. d. art. 140 v. nemo autem, &c.* Unde & illud tritũ in ore omnium proverb. *Melius est prævenire, quàm præveniri.* Eiusq; ratio est: quia si 116
primus adversarii ictus esset expectandus, aut excipiendus: eo vel trucidari, vel extingui, vel saltẽ ita tractari posset insultatus, ut facultas defensionis nulla ipsi reliqua foret: cùm tamẽ õni jure corporis salutẽ defendere, vimq; impendentẽ vi repellere atq; propulsare liceat, *d. l. 1. §. vim vi. l. 3. § qui armati. ibi sufficit terror armor. ff. de vi & vi arm. d. l. 3. ff. de just. & jur. d. l.*

 scien-

scientiam.45.§.qui, cùm aliter. ff. ad leg. Aquil. Non autem se defendit, nec à se vim propulsat, qui eò usque, donec offendatur & vulneretur, expectat.

117 Non obstat *l. si ex plagis. 52.§ 1. ff. ad l. Aquil.* ubi Alfenus respondit, culpam penes eum, qui prior flagello percussit, recidere. Nã rectè ibi hoc dicitur, propterea quòd ille, qui prior percussit, in specie istius legis auctor pugnæ & rixę fuit. At in nostro casu non is, qui primò ferit adversarium, causam percussionis atque delicti præbet, sed ipse adversarius, qui primus gladio evaginato truculenter alterum adoritur, eique vitam adimere conatur. Deinde objecta lex de fure fugiente, qui non habuit animum invadendi tabernarium, loquitur. Idcircò meritò ibi, ut defensioni locus sit, offensio præcedens requiritur: secus est, quando quis alium armis aggreditur percussurus.

118 Minùs refragatur *l. 1. §. Divus. ibi, si gladium strinxerit, & in eo percußerit ff. ad l. Cornel. de sicar.* Etenim ad pœnam l. Corneliæ irrogandam illic ideò percussio quoque necessaria est, ut intelligi queat, an quis occidendi voluntatem habuerit: cùm sine percussione iam factâ, judici de animo aggressoris, adeoqúe de absolutione vel condemnatione facienda liquere non possit. Percussione itaque stricto gladio facta, voluntas cædis inferendæ satis perspicitur. Cæterùm cùm quæritur, quando alicui

alicui jure se defendere permittatur: sufficere dicimus, eum in dubio discrimine vitæ positum esse: quod discrimen tum etiam imminere illi censetur, quando ab aliquo truculento animo, & armata manu, quantumvis nulla percussione adhuc facta, insultatur.

Multò minùs obloquitur *d. l. 1. C. unde vi.* 119
ubi habetur, tantùm illatam vim propulsare licitum esse. Satis enim superque vis alicui illata judicatur, quando adversarius gladio enudato impetum in ipsum fecerit, quamvis nondum percusserit. Atque hæc sententia ut aperto jure; ita etiam multorum magni nominis Dd. auctoritate suffulta est. Eam namq; tenet *Accurs. in d. l. 1. super verb. moderatione. C. d. t. quem Bald. ibid. Bartol. Donell. & reliqui communiter sequuntur. Jason in d. l. ut vim. 3. num. 9. & seqq. Marius Salomonius. num. 8. Bolognettus num. 26. cum seqq. ff. de just. & jur. inibi etiam Zoanet. part. 2. num. 48. Boer. decis. 168. num. 9. Hippol. de Marsil. sing. 638. Anton. Corset. singul. 153. in verb. metus. Jul. Clar. lib. 5. sentent. §. homicidium num. 33. Mynsing. Resp. 27. num. 2. Wesenbec. consil. 19. num. 15. & seq. Gail. lib. 1. de pac. publ. cap. 16. n. 21. & lib. 2. observ. pract. obs. 110. n. 13. Mascard. de probat. vol. 1. concl. 489. n. 3. & vol. 3. concl. 1126. n. 10. ubi Decium, cons. 678. n. 2. Ruin. consil. 13. n. 2. Alex. cons. 98. col. 1. n. 4. vol. 3. & alios citat. Quib. addantur, Jo. Schneid. in §. 1. n. 15. supr. de jur. nat. gent.*

 & civil.

& civil. Henr. Bocer. in tract. de jur. pugnæ, sive duello, lib. 2 c. 10. n. 38. cum seq. & class. 5. disput. 1. th. 20 Burch. in notis ad Comment. Voltz. in t. ff. ad l. Corn. de sicar. c. 7. n. 27. D Obrecht. in tract. de defens. necessar. c. 11. n. 10. & 11. Bronchorst. cen. 2. Miscell. controv. assert. 51. Ayrer. de homicid. necessar. part. 1. num. 47. & 48. itemq; Matthias Steph. cent. 1. q. 8. & Wolffgan. Hirschbach disp. 1. ad Instit. th. 7. & Andreas Gerhardi Decad. ult. subquæst. 5.

120 Ecquid verò insultatus ab aliquo, cedere & fugere teneatur, non omnis contentionis expers est quæstio? Et licèt vulgò Dd. existiment, fugæ necessitatem nemini imponi; eò quòd illa non tantùm ignominiosa, sed etiã propter lapsus periculum, periculosa sit; quòdq; ob eã aggressor animosior & audacior reddatur, atq; fugientem plerunq; acri & vehementi incitatione insectetur. *Bart. Bal. Angel. Salic. & cæteri in l. 1. C. unde vi. Decius, Jason, Zoan. & alij ad d. l. 3. ff. de just. & jur. Obrecht. part. 1. disp. 3. proposit. 195. & aliquot seqq. item in d. tract. de defens. necessar. c. 10. n. 10. & seqq. Romuleus in Compendio homicidij, part. 1. n. 59. & seqq. Bronchorst. d. cent. 2. Miscell. controver. assert. 5. circa finem. Giphan. lib. 4. disp. 34. in Corollar. ibiq; in notis Oleman n. 25. & seqq. Ayrer. d. part. 1. de homicid. necess. n. 16. 31. & seqq. Martinius in suis contrar. disp. 3. th. 28. Sichard. cons. crim. 8. n. 91. Tiraq. in tract. de nobil. c. 20. n. 68. & seqq. ubi plures recensent:*

recensui: eam tamen opinionem non aliter æquitati & pietati consentaneam esse, cum quibusdam cẽsuerim, quàm si provocatus in dubio vitæ discrimine cõstitutus fuerit, ita ut fugâ saluti suæ citra periculum rectè consulere non potuerit. Etenim si insultato † verisimiliter fuga periculosa non sit futura: tũc certè is, 121
remotâ omni inter plebeios & nobiles, honoratos & infames differentiâ (cùm enim leges, de defensione legitimâ latæ, generatim, indefinitè & indistinctè loquãtur: adeoq; inter nobiles & ignobiles non distinguant: nec nos distinguere debemus. *arg. l de precio 8. ff. de Publ. in rẽ act.* Erubescimus quippe sine lege loqui, *Novell. 18. c. 5.*) fugere tenetur, si omninò innoxius esse velit. § *iniuria autem. ibi utiq; si aliter periculum effugere non potest sup. de l. Aquil. l. sed et si 5. in pr. v. sin autem. l. scientiã. 45. §. qui, cùm aliter. ff. ad l. Aquil. l. 2. ibi, in dubio vitæ discrimine. C. ad l. Corn. de sicar. Clem. un. ibi qui mortẽ aliter. de homic. c. 1. §. si quis hominem. ibi, non necessariò. sed voluntariè. tit. de pace tenend. & eius violat. in usib. feud. Gail. lib. 2. obs. 100. n. 8. in fin. Damh. in prax. rer. crim. c. 76. nu. 7. & 8. Covar. in Clemen. si furiosus. § un. part 3. relect. n. 4. Donell. in d. l. 1. n. 6. C. unde vi. latè Bocer. in d. tract. de duello, lib. 2. c. 10. n. 43. & seqq. & d. class. 5. disp. 1. th. 21. 22. & 23. Hænon. disput. 1 controv. jur. illustr. controv. 13. & Matth. Steph. d. cẽt. 1. q. 8. ad l. 6.* Quanquã ergo fugã arripere † non sit 122

 fortitu-

fortitudinis, non sit nobile, non sit honestum; sed timiditatis signum, vitiique vexillum: tamen cùm ea demùm vera sit virtus, quæ cum pietate, cum Christiana proximi dilectione, cum religionis candore non pugnat, *argumento eorum, quæ D. Paulus ad Romanos c. 12. & 13. item 1. ad Cor. c. 13. & passim scribit:* optimè profectò hominibus ratione præditis, & Christianâ religione institutis convenit; ut non usque adeò strictè isti humanæ Philosophiæ inhæreant: sed eam divinis ex literis reforment, & in Philosophiam Christianam commutare ac conformare non erubescant; adeoque sibi quàm diligentissimè caveant, ne pro tantillo proprii honoris, vitam alicui adimant, hocq; peccato suam conscientiam miserè saucient.
123 Sed & nusquam in jure nostro † scriptum legitur: quòd ille dedecus committat, & dignitatem suam deformet, qui fugâ saluti suæ cõsulit, quando aliquem ferro contra se venientem videt. Nec officiet, si dixeris, levis tamen notę macula aspergi fugientem; præsertim hoc nostro corrupto seculo, quo fugere non viri fortis, sed leporis ac mulierculæ timidæ esse, ab omnibus propè creditur. Cùm enim is levis notæ macula aspergi dicatur, cuius opinio ac verecundia oneratur apud bonos tantùm & graves viros, *l. fratres 37. C. de inoff. test. l. ea, quæ 13. & l. verbũ. 17. C. ex quib. caus. infam. irrogat. & explicatum in §. 1. ʃ. de injur. nu.* 222. non apud plebem

plebem seu vulgus imperitũ, quod etiam bonorum virorum facta, quantumvis justa, plerunq; reprehendere solet: nihil est, quo in sentent. cõtrariam pertrahi se quispiam patiatur.

Neque verò, dum statuimus, nobiles æquè, 124
ac cæteros inferioris conditionis viros, fugæ astrictos esse, si eâ impendens periculum commodè vitare queant, reum impietatis facimus Imp. Carolum V. qui in Ordinatione judicii criminalis *art. 140. & 142.* inter viles personas, & honoratas distinguere videtur; illisque aggressori resistere non permittit, his permittit. Nam Carolus eo in loco moderamen pietatis minimè excludit; sed potiùs vitæ & honoris sive existimationis periculum conjũgit: vel utiq; de certis solummodo personis aliis, quæ salvo honore & famâ suâ, fugere adversarium non possunt, loqui intelligitur: ut sunt milites, † quibus ignominiosum 125
est, contra disciplinam militarem, & sacramentum militiæ, in acie fugere hostem, & commilitones suos in summo vitæ periculo deserere. *l. 3. l. omne delictum. 6. §. qui in acie. ff. de re militari. l. 1. in princ. & l. 2. ff. de his, qui not. infam.* item vasalli, † quibus probrosum 126
est, si dominos suos, in prælio periclitantes, nec lethaliter vulneratos, dimittant. *tit. 5. in princ. tit. 21. §. ult. lib. 1. feudor. & tit. 6. 7. & 24. §. item qui dominum. lib. 2. feudor.* Sic turpe & probrosum † marito fuerit, si adulterum vi- 127

lem cum uxore sua domi deprehensum, armisque resistentem fugiat, eumque cum uxore relinquat, *arg. l. 2. § 2 & seqq. l. miles. 11 §. socer. 3. & l. marito. 24 ff. ad leg. Iul. de adulter. Sed hæc explicatiùs illustrat Dn. Collega Bocerus d. tractat. de duello lib. 2. cap. 10. num. 49. & aliquot subsequentibus, ubi omnino inspiciendus.*

128 Nec insuper adversatur, ita moderandam esse proximi dilectionem, ne dum aliis prodesse & parcere velimus, nobis ipsis noceamus. *arg. l. 2 in princ. ff. solut. matrim. & l. 2. §. item Varus. 5. vers. quanquam ff. de aq. & aq.*

129 *pluv. arcend.* Fuga namque, quam † læsio non comitatur, nullum nobis damnum adfert; sed nocendi facultatem reprimit. Disserimus siquidem eo de casu, quo commodè, absque ullo vitæ periculo, effugere possumus. Adde, quod non tantùm est virtus & fortitudo resistere oppressoribus, & vim repellere; verùm etiam patienter injuriam ferre & sustinere, *auctore Aristotele in Ethicis lib. 3.* Imò fortitudo laudem prorsus nullam meretur, nisi quatenus cum justitia, virtute omnium perfectissima, conjuncta sit, *pronunciante ipso Imp. Iustiniano in Novell. 69. in principio præfationis.*

130 Cæterùm non solùm nos ipsos, sed etiam alios, sive sanguine & affinitate junctos, sive prorsus extraneos, rectè defendimus. Hinc paren-

parentes liberorum, cives patriæ, mariti conjugum, ſponſus ſponſæ, fratres fratrum & ſororum; affines affinium, diſcipuli Præceptorum, ſubditi Magiſtratuum, famuli dominorum, ſocii ſociorum, amici amicorum, vicini vicinorum, & tandem omnes omnino homines aliorum, injuſtè offenſorum, propugnationem atque defenſionem jure ſuſcipiunt: nec pœnam homicidii, pro illarum perſonarum tuitione inculpatè commiſſi, ullam ſufferre coguntur, *l. iſti quidem. 8. § fin. ff. quod met. cauſ. l. 1. §. item Divus. ff. ad l. Corn. de ſic. l. ſi quis in ſervitute. 7. ff de furt. l. 2. & ſeqq. ff. de liber. cauſ. can. fortitudo. & c. non inferenda. 23. q. 3 c. dilecto. 6. verſ. & quidem cùm liceat. de ſent. excommun. in 6. Conſtit. crim. Carol. V. art. 150. § 2. Bart. Bald. Iaſ. Zaſ. & alii in d. l. ut vim. 3. ff. de juſt. & jur. Gomez. tom. 3. var. reſol. c. 3. n. 21. Villalob. in commun. opin. lit. O. n. 20. & ſeq. Covar. in d. Clem. ſi furioſus. §. unic. p. 3. relect. n. 5. de homicid. Zoannet. in tr. defenſionis tripart. part. 1. n. 56. & ſeqq. Ayrer. de homicid. neceſſ. part. 1. n. 202. 212. & multis ſeqq.*

Sed utrùm quis ad alterius, in periculo mortis conſtituti, defenſionem ſuſcipiendam jure teneatur, variæ ac diverſæ Dd. ſunt ſententiæ? Alii enim id ſimpliciter negant, *Bart. Angel. Iaſ. & cæteri in d. l. ut vim. 3. ff. de juſt. & jur. Decius & Cagnol. in l. culpa caret. 50. ff. de reg. jur. Clar. lib. 5. ſent. § fin. q. 87. n. 3. ubi ait,* 131

hanc

hanc esse communem opinionem, à quâ non sit recedendum. Ayrer. d. part. 1. num. 269. & alii ab ipso allegati. Vaud. lib. 2. q 29. circa finem. & novissimè Matth. Stephani cent. 1. q 12. Alii distinguentes inter jus canonicum & civile, autumant: illo jure quem alteri succurrere teneri, hoc non item, *gl. in d. l. culpa caret. 50. ff. de reg. jur. Damhoud. in prax. rer. crim. c 80. n. 5. & seq. Placa lib. 1. delict. c. 28. num. 29. & seqq. ubi plures citat.* Alii denique alterum ad alterius, etiam extranei propugnationem, si modò hæc sine corporis periculo institui possit, omni jure obligatum; vel si defensionem omiserit, competenti judicis moderatione adhibita puniendum esse, asserunt: *Covarruv. in c. peccatum. de reg. jur. in 6. p. 2. relect. §. 3. n. 4. & in d. Clem. si furiosus. p. 2. §. 2. nu. 7. de homic. Gomez. tom 3. var. resol. c. 2 n. 9. Vasq. lib. 1 controv. illustr. c 9. n 5. & 6. Zoannett. dicta part. 1. n. 95. & multis seqq. Franc. Vivius libr. 1. commun. opin. in verb. defendere offensum. num. 3. Fortunius Garc. ad d. l. ut vim. 3. n. 35. ff. de just. & jur. Andr. Gerhardi Decad. ult. q 6. Dec. & Philipp. Matth. ad d. l. culpa caret. 50. num. 15. & seqq. ff. de reg. jur. Obrecht. in tract. de defens. necessar. c. 7. n. 37. cum seqq. & disp. 3. propos. 111. cum multis seqq.* Atque horum sententia mihi omnium optima, verissimaque videtur. Nam ea primò manifestè probatur ex jure di-
132 vino, quo unusquisque † non minùs proxi-

mum;

mum, quàm se ipsum diligere jubetur. *Levit. 19. v. 18. Matth. 22. v. 39. Marc. 12. v. 31. Luc. 10. v. 38. 1. Ioan. 3. v. 16. & Proverb. c. 24. v. 11. & 12.* ubi hæc verba leguntur: *Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Si dixeris, vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, redde tq; homini juxta opera sua.* Accedit exemplum Mosis, *Exod. c. 2 v. 11. & 12.* qui virum Ægyptium, indignè tractantem & percutientem quendam de Hebræis fratribus seu cognatis suis, interfecit. Cujusmodi facinus tantum abest, ut in Mose improbatum fuerit; ut ex eo tempore etiam ipsius ministerio Deus, in Hebræis ex Ægypto educendis ac gubernandis, mirificè usus sit. Cumque Spiritus sanctus (*Act. 7. v. 24. & seqq.*) hanc defensionem Mosis justam fuisse agnoscat & comprobet: non convenit, nos de Spiritus sancti judicio curiosius disceptare, aut illam improbare, *ut ad d. c. 2. v. 12. Exod. ex D. Chytræo benè annotavit D. Andreas Osiander, Universitatis hujus nunc Cancellarius dignissimus.* Hinc quoque rectè fecit Abraham, quòd armata manu invasores & latrones quosdam interemit, adeóque suum fratrem Loth, & alios liberavit. *Gen. c. 14. v. 13. & seqq.*

Deinde eadem sententia jure canonico evidentissimè comprobatur, *d. can. non inferenda. cum* 133

da. cum seq. & can. ult. 23 q. 3. ubi dicitur; *Qui non repellit à socio injuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille, qui facit.* Et in can. seq. *Qui potest obviare, & perturbare perversos, & non facit: nihil est aliud, quàm favere impietati eorum, &c.* & in can. ult. *Qui desinit obviare, cùm potest, perversis, & non facit, consentit.* Similes text. habentur *in c. quantæ 47. de sent. excõmun. & d. c. dilecto 6. vers. & quidẽ eod. tit. in 6. & c. sicut dignum. 3. §. illi etiã. de homic.* ubi scriptũ est: *Qui potuit hominem liberare à morte, & non liberavit, eum occidit: nec caret scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obviare.*

134 Sed & præfata sententia ex jure civil. non difficulter confirmari potest. Primùm enim Florentinus *in d. l. 3. ff. de just. & jur.* perspicuè docet: naturam inter homines cognationem quandam constituisse, propter quam nefas sit pati, ut quispiam vitæ alterius insidietur. Secundò huc facit, quod Papinianus ait *in l. ser-*

135 *vus. 7. ad fin. ff. de serv. exportand.* beneficio † affici hominem, interesse cujusvis hominis. Tertiò Arrius Menander *in l. omne delictum. 6. §. pen. ff. de re mil.* respondit: eum, qui præpositũ suum non protexit, cùm posset, in pari causa factori habendum esse. Quartò Paulus *in præ-*

136 *alleg. l. culpa. 50. ff. de reg. jur.* culpa † caret, inquit, qui scit, sed prohibere non potest. Ergo à contrario sensu, qui prohibere & damnum avertere potest, nec avertit; culpæ reus est.

Quin-

Quintò *in l. nullum. 109. ff. d. tit.* idem Jurisconsultus scribit: Nullum † crimen pati eum, qui non prohibet, cùm prohibere nõ potest. Ergo qui prohibere potest delictũ, neq; prohibet, crimen incurrit. Sextò idem Paulus disertè tradit: eum, qui prohibere potuit, si non fecerit, teneri *l. scientiam. 4. in pr. ff. ad l. Aq.* Septimò Ulpianus *in l. 2. & l. 3. ff. de noxalib. actionib.* notat; quòd, si servus domino sciente & prohibere nolente occiderit, ipse dominus occidisse intelligatur. Octavò eòdem † pertinet *l. 2. C. de commerciis & mercatorib.* ubi judex, qui repertum scelus non vindicat, ipse punitur. Denique huic convenit quòd præclarè & scitè Cicer. *lib. 1. Offic.* scriptum reliquit: injustitiæ duo genera esse: unum † eorum, qui inferunt: alterum eorum, qui ab iis, quibus infertur, si possint, non propulsant injuriam. Unde & Seneca ait: *Si justus es, non solum non nocebis, sed etiam nocentes prohibebis. Nam nihil nocere non est justitia, sed abstinẽtia alieni.* Ex quib. rationibus omnibus animadvertere nõ est difficile: illum, † qui cùm sine vitæ suæ periculo (ordinata quippe charitas incipit à se ipsa, *arg. l. præses. 6. ibiq; Gothofr. in verb. durum. C. de servit. & aqua. can. si non licet. 8. caus. 23. q. 5.* & nemo præsenti se periculo exponere cogitur, *arg. c. ex part. 47. de appell. l. si pater. 34. §. 1. ff. de donat.* sed id tantùm alteri præstare tenetur, quod sibi non nocet, & alteri prodest, *teste*

137 138 139 140

teste Paulo in l. 2. §. item. 5. vers. quanquam. ff. de aqua, & aquæ pluv. arcend. Quò spectat illud vulgatum Catonis distichon:

Dilige sic alios, ut sis tibi charus amicus:
Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur.)

posset defendere & juvare pereuntem, nec juvat, culpa seu crimine minimè vacare: ac proinde ejus pœnam pro arbitrio judicis subire debere.

141 Neque cum his pugnat *l. metum. 9. §. 1. vers. sed licet vim. ff. quod met. caus. gest. erit.* ibi dum Ulpianus ex Pomponio refert, licere cuipiam ab alio pecuniam accipere in hunc finem, ut ipsum adversus vim hostium tueatur, inferri posse videtur, gratuitò & ex officio neminem ad alterius defensionem obligatum esse, quasi turpiter aliàs pecunia ista acciperetur, *per l. pen. ff. de condict. ob turp. caus.* Illud enim procedit, quando quis alteri operam defensionis ad dies vitæ, vel ad tempus certum locat: quod absque turpitudine vel privato homini permissum esse *ex d. versi. sed licet vim.* concludit Hieronymus Pansemannus, *in responso suo senatui Lipsensi dato, quæst. 1. n. 11.* At verò præsens quæstio ejusmodi casum respicit, quando quis fortuitò incidit in hominem, cujus vitæ salus periclitatur. Hunc qui non juvat & defendit, cùm juvare & defendere potest, tam est in culpa, quàm est is, qui homini isti vim facit, *jurib. sup. allegatis.*

Nec

Nec etiam hanc evertit sententiam, quòd 142
in d. l. ut vim. 3. ff. de just. & jur. l. itaq; 4. ff. ad l. Aquil. l. 2. 3. & 4. C. ad l. Corn. de sicar. & similib. locis, ubi defensio permissa legitur, tantùm de tutela corporis sui agitur. Nam quoties lex vel dispositio aliqua, facit mentionem personæ propriæ: per eam etiam necessarios; putà uxorem, filios, & similes complectitur, *l. 1. §. item Divus. ff. ad l. Corn. de sicar. l. 2. & seqq. ff. de us. & habit. leg. 3. §. sed quod diximus. 6. ff. de penu leg.* Licèt autem hæc ratio † in extraneo non 143
obtineat: tamen tum propter salutem & incolumitatem totius corporis Reipubl. quæ singulorum hominum, ceu membrorum ipsius, læsione & mutilatione labefactatur: tum propter cognationem illam, quam natura inter omnes constituit, aliasque rationes suprà expositas, cuivis patet; etiam extraneo, in dubio salutis discrimine constituto, succurrendum esse. *Sed hac de re post Zoannettum in d. tract. defensionis tripart. part. 1. num. 95. & seqq. aliosq; plerosq; suprà designatos num. 95. pulchrè & diffusè disserit Burchar. in d. append. ad Voltz. num 27. usq; ad num. 53. quem refert & sequitur Theodor. Petreus in thesauro controvers. concl. criminal. concl. 121.*

Verùm enimverò defensionem istam, quam 144
quis sui, aliorumùe propugnandorum causâ se suscepisse prætenderit, tum demum ad accusationem, pœnamque homicidii prorsus

abolendam, sufficientem esse DD. arbitrantur: si is, qui cædem perpetravit, se primum invasum, urgente necessitate, aggressorem suum è medio sustulisse probaverit; atque inculpatæ tutelæ moderamen non excesserit. Quem occisi impetum & invasionem priorem, noctu fortassis, vel in itinere, remotis arbitris factam, si probare reus non possit: non propterea statim ut homicida damnandus; sed secundum benigniorem quorundam opinionem, ad eliciendam veritatem tormentis erit subjiciendus. Si tamen ex circumstantiis innocentiæ quædam suspicio appareat, vel indicia nonnulla pro reo, nonnulla etiam contra eundem extent: in mitiorem potius absolutionis partem inclinandum, nec reum integritate vitæ aliàs præstantem, minimeque rixosum, torturæ subjiciendum: sed, re ita exigente, vel omnino absolvendum, vel extra ordinem coërcendum esse, non pauci asseverant. *Wesenb. in parat. ff. ad l. Corn. de sic. num. 22. & consil. 19. num. 6. & 7. Clar. lib. 5 sentent. § fin. quæstion 5. num 16. Panorm. in c. auditis. ex. de præscript. Bossius in tract. crim. tit. de confess. num. 20. & seqq. Mynsing. Resp. 59. nu. 14. & 53. Thom. Grammat. consil. 69. in fin. & alii ab his allegati. De qua re etiam videatur Fachin. lib. 1. controv. jur. c. 27.*

145 Moderamen autem inculpatæ tutelæ sive defensionis in eo potissimum consistit: ut invasus

vasus vel offensus confestim, durante adhuc offensione, & paribus quidem, si haberi possint, & sufficiant: vel potiùs quibuscunq; pro tempore oblatis armis salutem suam tueatur: nec aggressorem sua sponte, vel armorum metu recedentem, vindictæ cupiditate persequatur. *Bart. & Donell. post gl. in l. 1. C. und. vi. Iason, Salomonius num. 6. & 7. Bolognet. n. 87. Cujac & alii in d. l. ut vim. 3. ff de just. & jur. Carer. in pract. crim. §. circa quartum. de modo, &c. fol. 178. & seqq. Damhoud. in prax. rer. crim. c. 76. n. 14. & seqq. Gail. lib. 1. de pac. publ. c. 16. n. 17. & seqq Schneid. ad § 1 sup. de jur. nat. gent. & civ. num 15. Mascard. de probat. vol. 3. concl. 1126. n 31. & seqq Valent. Guil. Forster. tr. Iustinian. Disp. 20 sive ult. th. 11. Bocer. class. 5. disp. 1. th 24. & lib. 2. de duello. c 10. n 55. & seqq. egregiè D. Obrecht. part. 1. disp. 3 propos. 161. cum multis seqq. & in tractat. de defens. necessar. cap. 10. & 11. Stephan. Bodeus in d. §. 1. vers. quod verò naturalis. J. de jure nat. gent. & civ. Borcholt. ad §. juris præcepta. J. de just. & jure. Alberic. Gentil lib 3 de jure belli, cap. 14. Arumæus Exercit. Iust. 20. thes. 11.* Istis enim legitimæ & permissæ propulsationis finibus neglectis, si quis † resilientem & fugientem, vel qui- 146
escentem iam adversarium occiderit: extraordinariam judicis; vel etiam fortassis ordinariam l. Corneliæ animadversionem non evitabit, si videlicet dolo malo, hoc est,

consultò, studio & datâ operâ invasorem, cui tamen sine ullo corporis sui periculo parcere potuisset, interimere maluerit. *Sed eam rem latissimè & elegantissimè explanat & persequitur Voltzius ad l. Corn. de sic. c. 7. n. 146. & plurimis subsequentib. Fachin. d. lib 1 contr. jur. c. 32. Obrecht. d. tract. de defens. neces. c. 13. per tot. Arumaeus d. Exercit 20. th. 12. Iacob. Novellus in tract. ad defensam. tit. homicida quib. ex caus. à pœna mort. excusetur. num 25. & seqq. Boceri d. lib. 2. de duello. c. 10. num. 60. aliiq; ab eo relati.*

147 Planè utrùm quis necessariæ, legitimæ, atque inculpatæ defensionis limites vel custodierit, vel transilierit; neque Imperatoriâ Constitutione, neque Interpretum decisione, neque ullo alio modo aut regulâ satis definiri potest. Ideóque illud totum arbitrio judicis relictum intelligi debet; quem prudenter, & omnibus exploratis expensisqúe circumstantiis & conjecturis, æstimare oportebit, an aggressus sive insultatus steterit in meris finibus defensionis. *Bartol. in l. 3 §. eum igitur. ff. de vi & vi arm. Salomonius ad d. l 3 num. 10 §. inculpata. ff. de just. & jur. Coras. de jur. civ. in art. redig part. 2. cap. 8 circa medium. Voltz d. c. 7 num 2. 3. 4 5. & 129. Obrecht d. disp. 3 proposit. 223. & seqq & d. tract. de defens. necess. c. 11. num. 73 & D. Bocer. d. lib. 2. de duello. c. 10. num. 59.*

Verùm

Verùm priusquàm hinc digrediamur, breviter quædam argumenta, quæ huic defensionis juri adversari videntur, excutienda sunt. 148
Imprimis autem cum eo pugnare putatur jus divinum, quo quis semetipsum defendere aut vindicare prohibetur. *Mihi vindicta, & ego retribuam*, dicit Jehova, *Deuter. cap. 32. vers. 35. ad Roman. 12. vers. 20. & Hebr. 10. vers. 31.* Idcircò Accursius *in l. ut vim. 3. super verb. jure. ff. de just. & jur. (quē Iason ibidem sequitur nu. 22.)* illud etiam haud dubiè considerans, existimat: Jureconsultos, qui vim vi repellere juris naturalis esse asserunt, intelligendos esse de jure fori sive soli, id est, de foro exteriori, non de jure cœli sive poli: id est, de foro conscientiæ: quasi hoc defensionis jus, divino juri ex diametro sit contrarium. Idem sensisse dicuntur quidam Dd. Scholastici, *ut Ioan. Gerson, Augustin. de Ancona, Tostatus Episcopus Abulensis, & alii, quos refert & sequitur Petrus Binsfeld. in tract. de injur. & damno dato. c. 1. q. 5. conclus. 1* *Idem tenent Abbas Panorm. in c. 2. de homicid. Ludovic. Roman. in repetit. Auth. similiter. C. ad leg. Falcid. Ioan. de Imola in l. quid ergo. 53. in princ. ff. de legat. 1. & Gribald. in tract. de homicid. sped. 1. num. 18. & alii.* Sed isti omnes gravissimè errant, & longissimè à vero absunt. Nam cùm intelligitur hoc defensionis jus de propulsanda manifesta violentia, eo ordine & modo, sicut recta ratio

censet, & sicut ipsæ leges declarant: vera omnino est sententia, *quod vim vi repellere liceat*. Nec pugnat cum Evangelio, aut cum hac voce: *Diligite inimicos vestros. Matth. 5. vers. 44.* Evangelium enim non abolet jus naturæ, & vincula politicæ societatis, hoc est, leges rectæ rationi consentaneas. Imò hanc ipsam ob causam tam variis officiis in hac societate Deus colligavit homines, ut sit occasio exercendæ & declarandæ fidei, obedientiæ & dilectionis: *ut habet Philipp. Melanchthon. in locis communib. Theolog. loco de vindicta, pag. mihi 136.* Et paulò pòst: Hæc non pugnant cum Evangelio, quod vult, unumquemque parere legitimæ vocationi: nec pugnat cum hoc dicto: *Diligite inimicos.* Dilectio namque, defensio, & punitio nequaquam inter se pugnant. *Eâdem de re videatur Didac. Covarr. in Clem. si furiosus. §. un. tert. part. relect. num. 1.*

149 Nec obstat, quòd Paulus Apostolus *d. c. 12. ad Rom. v. 17.* disertè sanctis præcipit, *ne malum pro malo reddant.* Nam idem etiam nos in defensione necessaria servari volumus. Si enim defensio longiùs provehatur, id est, studio lædendi alterum instituatur; utique peccari certum est. Aliud quippe est, se suosque tueri: & aliud, alium ex vindictæ cupiditate lædere. Deinde defensio studio emendandi adversarium institui potest, ut ipse se peccare intelligat: quod dum obtinere possumus, bono pro-

no proximum afficiemus, ut errore liberetur: ſin pertinax eſt, & ſcienter vim injuriamqúe facere pergit: eam depellere, adhibito tamen moderamine inculpatæ tutelæ, valemus. Proinde malum pro malo minimè redditur. Sed urgeat quiſpiam emphatica verba, *v 19. ejuſdem cap. 12. Rom.* quando inquit Apoſtolus: *Non voſmetipſos defendentes.* Quibus expreſsè prohibuiſſe videtur: ne contra proximum nos ipſos defendamus & tueamur: quod ſanè ſententiæ noſtræ ex toto adverſatur. Verùm reſpondetur; errorem eſſe in minùs propriâ antiquâ translatione voculæ ἐκδικοῦντες: quam *(vindicantes)* Eraſmus & alii magis propriè reddiderunt. Eo enim loci non legitimam & neceſſariam ſui defenſionem, ſed privatam vindictæ erga proximum exercendæ cupiditatem redarguit & vetat Apoſtolus. Quod ſole clariùs verba immediatè ſubſequentia demonſtrant, quando ſubjicit: *ſcriptum eſt enim Mihi vindicta, & ego retribuam, dicit Dominus.* Quod autem *ex Matth c. 5 v. 39.* objicitur: *malo non reſiſtendum; & percutienti alteram quoq; maxillam obvertendam eſſe*: id ſuo ſenſu verum eſſe poteſt: ne ſcil. talionis lege ſtatim mala repenſemus & retribuamus: ſed faciles ad ignoſcendum, tardi ad iram & vindictã, omnes occaſiones mitigandi hoſtem ſive adverſarium quæramus: quæ dum fruſtrà tentantur, tandem ad honeſtam & legitimam

defenſionem, tanquam ad extremum reme-
dium, procedendum eſt. Imò ſi Chriſtianus
vel à privata, vel à publica perſona, injuriâ fue-
rit affectus: nec poſſit habere defenſionem à
legibus & magiſtratu: vel etiam ſi in ipſo judi-
cio, ſententiâ iniqua lęſus fuerit: vult Chriſtus,
ut non tantùm patienter hoc ferat: verùm et-
iam majorem injuriam accipere & tolerare
paratus ſit potiùs, quàm vel miniſterium, vel
fidei profeſſionem deſerat: vel ex impatientia
contra charitatis præcepta, privatæ vindictæ
cupiditate aliquid ſeditiosè moveat, ſive ma-
nu, ſive animi motu: ſed ſicut Chriſtus fecit,
commendet illi, qui juſtè judicat, *1. Pet. 2. v.
23.* Non autem prohibet, quando poteſt ha-
beri legitima defenſio à legibus, judiciis &
magiſtratibus, quò minùs rectè uſurpetur. *D.
Chemnitius part 2. loc. Theol. ſuper locum de
vindicta pag. mihi 150.* Neque defenſione ſu-
150 ſceptâ, † charitatis regula læditur. Hæc ſiqui-
dem iam antè ab adverſario læſa eſt, nec à de-
fenſore rumpitur: cùm per adverſarium ſtete-
rit, quò minùs pax ſervetur. Quinimò defen-
ſio legitima non ſolùm dilectionis normam
& regulam non lædit: verùm etiam eandem
conſervare ſtudet; cùm adverſario ſuum pec-
catum monſtret: &, ut emendetur, elaboret:
adeóque ſimul ſtare poſſunt, amor ſive dile-
ctio proximi, & juſta defenſio.

Sed inſtare ulteri⁹ quis poſſet, & dicere: huic
defen-

defensionis juri adhuc vehementer adversari tam præceptum illud naturale, quo quis alterum lædere, quàm divinum, quo quis alterum occidere prohibetur. *Exod. 20. v. 13. Deuter. 5. v. 17. & Matth. 5. v. 21.* Quæ præcepta æquè ex naturali ratione sunt deducta, atque illud jus, de quo jam nobis sermo est. Quod si ita est, ut negari non potest: certè consequi videtur, jura naturalia inter se pugnare: quod tamen affirmare nonnihil absurditatis habet: quippe cùm jura naturalia sint immutabilia. *§. penul. supr. de jur. nat. gent. & civil.* Verùm respondendum: quosdam quasi gradus † principio- 151
rum & conclusionum moralium constituendos esse: in quibus si quando contingat, ut concurrant, & inter se pugnent: inferior superiori cedat, necesse est. Lex itaque † naturalis, 152
Non occides, ut inferior, non impediet superiorem naturæ legem, quę suadet, *ut tuam, tuorumq; vitam defendas.* Defensionis enim lex universalior est, & alteram sub se comprehendit, vel explicat atque declarat: ut ita demum habeat locum, quando quis nullâ necessitate coactus, sed merâ privatæ vindictæ cupiditate atq; libidine inflammatus, insontem occidit. Sed & lex illa, *Non occides*, non solùm præcipit, ne alios interficias: sed etiam, ut teipsum adversus vim iniustam tuearis. Nam nisi te defendas: efficis, ut hæc lex, *Non occides*, in tua propriâ personâ violetur. Qua

in re non minùs peccas, ac si tibi ipsi manus inferres. Vitam siquidem, quam tueri potuisti, tuâ culpâ & negligentiâ amittis, *latè & eleganter Fortunius Garc. n. 16. & seqq. Paul de Castro. n. 9. Salom. n. 15. & seqq. ad d. l. 3. ff. de iust. & iur. post Joan. Lignanum in lib. singul. de bello. & noviter Dn. Obrecht. in disp. 3. proposit. 16 & seqq. part. 1. & tractat. de defens. necessar. c. 1. num. 20. 23. & seqq.*

153 Præterea ad omnia Sacræ Scripturæ dicta *superiùs allata n. 148 & seq.* commodè responderi potest: quòd loquantur de patientia in cruce, & in iniuriis tolerãdis, atq; illegitimam tantùm privatam vindictam sive læsionem vetent & prohibeãt; nequaquam verò publicam Magistratus vindictam & cædem, vel etjam legitimam & licitam defensionem privatam tollant. Neque enim Deus frustrà manus hominib. dedit: ut, quando vis intentatur corpori, quam possent propulsare, ultrò ac spontè abiiciantur ea instrumenta, quibus defensio fieri posset. Utinam verò ea hominum esset conditio, ut nemo alterius vitæ vim inferret, sicut Deus seriò præcepit: tum non foret necesse, ullâ defensione uti. Sed Diabolus, anti-

154 quus ille serpens, † in genere humano grassatur mendaciis, fraudib. & homicidiis: & grassabitur, dum mundi huius machina durabit. Atque hinc est, quòd interdum hospes ab hospite: homo ab homine non sit tutus. *Verùm*

ista &

ista & similia prolixiùs atq; uberiùs explicat Johan. Wigand. D. Episcopus Pomezaniensis in præclaro suo tractat. de Anabaptismo. pag. mihi. 198. & plurimis seqq. Sicut etiam nervosè ac pereleganter hac de re D. Chemnicius *prædicto loco pag. mihi. 157.* in hæc verba scribit: *His autem semotis (putà iniustis cupiditatibus, & pravis affectibus) est opus legis scriptum in cordibus: sicut nemini nocendum est, ita proprium corpus contra iniustam vim tuendum esse, vel ordinariis remediis, vel propriâ defensione, quando Magistratus opitulari nõ potest.* Et demonstrat tam principiis juris naturalis, dum Cic. inquit: *Omni animantium generi à naturâ tributũ esse; vt se, vitam, corpusq; tueatur, declinetq; ea, quæ nocitura videntur:* quàm legibus rectæ rationi cõsentientibus, & Scripturæ testimoniis, eiusmodi casus privatæ necessariæ defensionis declarantibus; *vt Exod. 22. v. 2. Genes. 14. v. 14. Eadem quoq; de re videndus est Ludov. Lopetz. in tract instructorii conscientiæ. c. 62. part. 1. vers. non peccat, &c. & M. Lucas Osiander in Enchirid. controversiar. quæ August. Confessionis Theologis cum Anabaptistis intercedunt. c. 10. q. 3.*

Hactenus de vitæ, corporisue tam proprii, quàm alieni licitâ atque legitimâ defensione. 155
Ad honoris porrò defensionem quod attinet: non desunt sanè multi Interpretes, qui opinantur: eum, qui conviciis lacessitus est, posse honoris sui tuendi causa, licitè injuriantem

riantem non solùm vulnerare, verùm penitùs etiam occidere. *Bart. & Jason. n. 10. in l. ut vim. 3. ff. de just. & jur. Bald. in l. 1. C. und. vi. & ad tit. de pace tenenda in princip. num. 16. in usib. feudor. Clar. lib. 5. sentent. §. homicidium. nu. 27. Petr. Gerhard. de Petrasancta. sing. 33. 82. & 92. Johan. Cephal. consil. 57. num. 4. & seqq. aliiq́ ab his citati.* Sed contraria sententia veritati magis amica est. Passim enim in jure nostro defensio tantùm, eaqúe moderata, non etiam vindicatio permissa legitur, *l. 5. l. scientiam. 45. §. qui cùm aliter. ff. ad l. Aquil. l. furem. 9. ff. ad l. Corn. de sicar. d. l. 1. C. unde vi. cum similibus.* At verò, qui iniuriâ provocatus vulnerat, vel prorsus jugulat injuriatorem; honorem suum haud defendit: sed potiùs propriam vindictam omni jure prohibitam exercet. *Ita sentiunt, post alios, Dec. & Zoanet. n. 54. ad d. l. ut vim. 3. ff. de justit. & jur. Vasq. lib. 1. controvers. illustr. c. 12. nu. 2. & seqq. Obrecht. in tractat. de defens. necessar. c. 9. num. 7. & seqq. Romuleus in Compendio homicid. part. 1. num. 38. Matthias Stephani. cent. 1. quæst. 9. Elias Rober. disput. 1. th. 6. Bronchorst. cent. 4.* ἐναντιοφανῶν *assert. 82. Voltz. in Comment. ad l. Cornel. de sic. c. 7. n. 127. & Bocer. lib. 2. de duello. c. 8. n. 10. & explicatum in §. ult. n. 186. supr. de iniur.*

156 Non obstat, quòd crudelis sit, qui famam suam negligit, *c. nolo. 12. quæst. 1. c. non sunt audiendi. 11. q. 3.* Nam ei, qui iniuriâ affectus est, legiti-

legitimâ actionis iniuriarum viâ, qua iniuriam sibi illatam vindicare, famamque suam salvam & integram conservare potest, prospectum est, *tot. tit. Instit. ff. & C. de iniur.* Minimè † quoque refragatur, quòd fama sive 157
honor, & vita paribus ambulent passibus, & æquiparentur. *l. justa. 9. ff. de manumiss. vind. leg. isti quidem. 8. §. penult. ff. quod met. caus. copiosè Schrader. in tractat. feud. part. 9. c. 4. n. 105.* Etenim in eo duntaxat comparantur: quòd utriusque accurata & diligens habenda est ratio: & quòd utriusque jactura gravis; proindeque utrique periculum imminens avertendum, sed diversimodè; vitæ quidem, si judicis copia haberi nequeat, vim vi repellendo: famæ verò, litem sive actionem intendendo.
Neq; enim † quisquam sibi ipsi jus dicere, sed 158
legitimis remediis jus suum persequi debet, *l. extat. 13. ff. quod met. caus. l. creditores. 7. ff. ad leg. Jul. de vi privat. l. non est singulis. 176. ff. de reg. jur. l. nullus. 14. Cod. de Judæis.* Si tamen quispiam omnino, spreta judiciali via, extrajudicialiter seipsum defendere velit, retorsione uti poterit, *l. quæ omnia. 25. §. 1. ff. de procur. leg. qui cùm maior. 14 §. si libertus. ff. de bon. libert. Gail. observ. 100. lib. 2. Mynsing. centur. 5. observat. 17. & latissimè explicuimus supr. in §. ult. de injur. num. 90. & multis seqq.* Cæterùm
si quis † gravissima verbali iniuria affectus, in 159
continenti realem ipse, & necem etiam intulerit;

lerit; non stata & ordinaria l. Corneliæ pœna, sed extra ordinem arbitrio judicis mitiùs puniendus erit: propterea quòd ignoscendum
160 est illi, † qui provocatus se ulcisci voluit, *d. l. qui cùm maior. 14 §. si libertus. ff. de bon. libert l. si adulterium. 38. §. Imperator. 8. vers. cùm sit difficilimum. ff. ad l. Jul. de adult. Roberus & Stephani locis præalleg. Obrecht. d. c. 9 n. 21. Carer in pract. crim. pag. 187. n. 11. Tiraq. de pœn. temper. aut remitt. caus. 1. n. 8. & seqq. & diximus in allegato §. ult. sup. de iniur. n. 92. & 210.*

161 Hoc loco illud quoq; opportunè oboritur dubiū: an impunè interficere liceat eum, qui sine armis elevata manu, alapæ tantùm inferendæ gratia, alterum invadit? Et negativam sententiam, quamvis plerique contradicant, probabiliorem esse arbitror, *argument. leg. sed et si. 5. ibi. ferro se petentem. ff. ad leg. Aquil. & leg. si vt allegas. 4. ibi, inferendæ cædis. Cod. ad leg. Cornel. de sicar.* ex quibus legibus apparet, illum solummodo interimere licere, qui mortem, vel aliam gravorem afflictionem, quæ fit per ferrum, vel arma ferro similia, irrogare conatur.

162 Nec huic sententiæ negocium facit *d. l. furem. 9. ff. eod. & d. l. 1. C. und. vi.* ubi cùm permissum sit, neci dare eum, qui res nostras auferre cupit: dicendum videtur, multò magis licitum esse, illum trucidare, à quo maior injuria nobis imminet. Quandoquidem respon-

deri po-

deri poteſt: in ſpecie illarum legum non periculum tantùm, quod rebus infertur, ſed delicti etiam grauitatem in cauſa eſſe, ut rerum invaſorem & raptorem necare liceat. Graviùs ſiquidem delinquit fur, graſſator, invaſor, & ſimilis, qui res noſtras cum vitæ noſtræ periculo ſtudet malitiosè ſurripere & auferre, quàm qui calore iracundiæ inflatus & impulſus, colaphum nobis impingere nititur.

Neque etiam quicquam movet *d. l. ut vim vi. 3. ff. de juſtit. & jur. & l. ſi quis percuſſorem. 3. in fin. C. ad l. Corn. de ſicar.* ubi generaliter dicitur, impunitum eſſe homicidium, quod quis ob corporis vel ſalutis ſuæ tutelam fecerit. 163
Quod enim in his legib. indiſtinctè ſcriptum eſt; id ex aliis locis, & viva æquitatis ratione ita eſt temperandum: ut liceat unicuique corporis ſui tuẽdi gratia alium interficere: dummodo hoc faciat vel mortis, vel atrociſſimæ iniuriæ propellendæ cauſa. Quocirca (monẽte Voltzio *in Comment. ad l. Corn. de ſic c. 7. n. 126*) probè notandum eſt, & inculcandũ: nequaquam fas eſſe, ob quamcunque † perſonalem iniuriam, vel corporis læſionem etiã minutiſſimam evitandam, quempiam occidere; 164
niſi fortaſſis ab eiuſmodi perſonalis iniuriæ, corporaliſq; læſionis etiam minutiſſimæ origine, gravioris cuiuſpiam damni, vel vitæ metus atq; periculum alicui impẽdere videatur.

Planè.

165 Planè, si quis alterum sibi, vel liberis suis stuprum inferentem, vel apertis indiciis inferre conantem trucidaverit: is ex rescripto D. Hadriani, ne ullâ quidem pœnâ tenetur: cùm viris bonis eiusmodi iniuriæ metus maior, quàm mortis esse debeat, *l. 1. §. item Divus. ff. ad l. Cornel. de sicar. l. isti quidem. 8. §. penult. ff. quod met. caus. facit dict. l. ut vim. 3. ibi, quod quisq; ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur. ff. de justit. & jur. Paul. lib. 5. sent. tit. 23. §. qui latronem, &c. Vide Vasq. lib. 1. controvers. illustr. c. 11. n. 10.*

166 Non incongruè & illud hîc quæritur: ecquid provocatus, si in ædibus, aliòve loco tuto commoretur, ad duellum vel certamen provocanti, honoris sui defendendi causa,
167 comparere debeat? Et non † posse eum, nec debere id facere, juris auctoritate comprobatur. Quæcunque enim sunt contra honestatem, & bonos mores, vel lædunt famam & opinionem: ea nec facere nos posse credendum est, *l. filius. 15. ff. de condit. instit. l. vestis. 23. §. vestimenta. ff. de aur. & argent. legat. l. pen. ff. de furt. l. 3. & 4 ff. de usur. l. in eadem. 4. ff. ex quib. caus. maior, &c. l. nepos Proculo. 125. in fin. ff. de verb. signific. cap. faciat homo, quod potest. 22.*
168 *quæst. 2.* Et licèt verbis † valde contumeliosis provocatio isthæc fiat: non tamen provocatus sui copiam facere provocanti eiusmodi tenetur. Hæc namque provocatio iniuriam

infert

infert ipsi provocato: quippe cùm omne id, quod fit, vel dicitur in aliquem contra bonos mores, iniuriam importet, *l. item apud Labeonem. 15. §. ait prætor. ibiq; Bartol. & §§. seqq. & §. generaliter. ff de iniur.* Quamobrem iniuriam illam non armis, sed judicio vindicare debet, *præd. l. nullus. 14. C. de Judæis. l. si cuius rei. 13 § æquissimum. ff. de usufr. & quemad quis utat. fruat. Dec cons 685. n. 3. & seqq. Vasq. dict. lib 1. controv. illustr. c. 18 n. 15 Franc. Vivius in commun. opin. in verb. duellum. in fin. Socin. junior. consil. 125. n. 2. & seqq. vol. 2. Jas. in l. ex hoc jure. 5. n. 34 ff de justit. & jur. & idem cons. 144. vol. 2. Quibus novissimè non invitus suffragatur Bocer. d. lib. 2 de duello. c. 8 n. 17. & 18.* Quò confert, quòd † monomachia prohibita est 169 non solùm jure civili, *l. un. ubi gl. & Dd. C. de gladiatoribus penitùs tollend.* sed & jure canonico, *can monomachiam. 19 caus 2 q. 5. c. 1. & 2. ibiq; Canonistæ. extr. de torneamentis.* Neq; ad istiusmodi duellum provocatus, in vitæ periculo est constitutus, *arg. l. itaq; 4 & l scientiam 45. §. qui cùm aliter. 4 ff. ad l. Aquil.* neque perditi ac profligati alicuius hominis maledictis, ullius gloria dignitasque violatur, *arg. l. quæ omnia. 25. ff. de procuratorib. Cic. in Orat. de Arusp. resp. Wesenb. in parat. ff. de iniur. n. 18.* Interim tamen non negatur, monomachiam Christiano cõcessam esse, si modò ritè pro salute Reipl. ac legitima defensione sui ac suorũ

defenſionem, tanquam ad extremum reme-
dium, procedendum eſt. Imò ſi Chriſtianus
vel à privata, vel à publica perſona, injuriâ fue-
rit affectus: nec poſſit habere defenſionem à
legibus & magiſtratu: vel etiam ſi in ipſo judi-
cio, ſententiâ iniqua læſus fuerit: vult Chriſtus,
ut non tantùm patienter hoc ferat: verùm et-
iam majorem injuriam accipere & tolerare
paratus ſit potiùs, quàm vel miniſterium, vel
fidei profeſſionem deſerat: vel ex impatientia
contra charitatis præcepta, privatæ vindictæ
cupiditate aliquid ſeditiosè moveat, ſive ma-
nu, ſive animi motu: ſed ſicut Chriſtus fecit,
commendet illi, qui juſtè judicat, *1. Pet. 2. v.*
23. Non autem prohibet, quando poteſt ha-
beri legitima defenſio à legibus, judiciis &
magiſtratibus, quò minùs rectè uſurpetur. *D.*
Chemnitius part. 2. loc. Theol. ſuper locum de
vindicta. pag. mihi 150. Neque defenſione ſu-
150 ſceptâ, † charitatis regula læditur. Hæc ſiqui-
dem iam antè ab adverſario læſa eſt, nec à de-
fenſore rumpitur: cùm per adverſarium ſtete-
rit, quò minùs pax ſervetur. Quinimò defen-
ſio legitima non ſolùm dilectionis normam
& regulam non lædit: verùm etiam eandem
conſervare ſtudet; cùm adverſario ſuum pec-
catum monſtret: &, ut emendetur, elaboret:
adeóque ſimul ſtare poſſunt, amor ſive dile-
ctio proximi, & juſta defenſio.

Sed inſtare ulteri⁹ quis poſſet, & dicere: huic
defen-

defensionis juri adhuc vehementer adversari tam præceptum illud naturale, quo quis alterum lædere, quàm divinum, quo quis alterum occidere prohibetur. *Exod. 20 v. 13. Deuter. 5. v. 17. & Matth. 5. v. 21.* Quæ præcepta æquè ex naturali ratione sunt deducta, atque illud jus, de quo jam nobis sermo est. Quod si ita est, ut negari non potest: certè consequi videtur, jura naturalia inter se pugnare: quod tamen affirmare nonnihil absurditatis habet: quippe cùm jura naturalia sint immutabilia. *§. penul. supr. de jur. nat. gent. & civil.* Verùm respondendum: quosdam quasi gradus † principio- 151
rum & conclusionum moralium constituendos esse: in quibus si quando contingat, ut concurrant, & inter se pugnent: inferior superiori cedat, necesse est. Lex itaque † naturalis, 152
Non occides, ut inferior, non impediet superiorem naturæ legem, quę suadet, *ut tuam, tuorumq; vitam defendas.* Defensionis enim lex universalior est, & alteram sub se comprehendit, vel explicat atque declarat: ut ita demum habeat locum, quando quis nullâ necessitate coactus, sed merâ privatæ vindictæ cupiditate atq; libidine inflammatus, insontem occidit. Sed & lex illa, *Non occides*, non solùm præcipit, ne alios interficias: sed etiam, ut teipsum adversus vim iniustam tuearis. Nam nisi te defendas: efficis, ut hæc lex, *Non occides*, in tua propriâ personâ violetur. Qua

in re non minùs peccas, ac si tibi ipsi manus inferres. Vitam siquidem, quam tueri potuisti, tuâ culpâ & negligentiâ amittis, *latè & eleganter Fortunius Garc. n. 16. & seqq. Paul de Castro. n. 9. Salom. n. 15. & seqq. ad d. l 3. ff. de just. & jur. post Joan Lignanum in lib. singul. de bello. & noviter Dn. Obrecht. in disp. 3. proposit. 16 & seqq. part. 1. & tractat. de defens. necessar. c. 1. num. 20. 23. & seqq.*

153 Præterea ad omnia Sacræ Scripturæ dicta *superiùs allata n 148 & seq.* commodè responderi potest: quòd loquantur de patientia in cruce, & in iniuriis tolerãdis, atq; illegitimam tantùm privatam vindictam sive læsionem vetent & prohibeãt; nequaquam verò publicam Magistratus vindictam & cædem, vel etjam legitimam & licitam defensionem privatam tollant. Neque enim Deus frustrà manus hominib. dedit: ut, quando vis intentatur corpori, quam possent propulsare ultrò ac spontè abiiciantur ea instrumenta, quibus defensio fieri posset. Utinam verò ea hominum esset conditio, ut nemo alterius vitæ vim inferret, sicut Deus seriò præcepit: tum non foret necesse, ullâ defensione uti. Sed Diabolus, anti-
154 quus ille serpens, † in genere humano grassatur mendaciis, fraudib. & homicidiis: & grassabitur, dum mundi huius machina durabit. Atque hinc est, quòd interdum hospes ab hospite: homo ab homine non sit tutus. *Verùm*

ista &

ista & similia prolixiùs atq; uberiùs explicat Johan. Wigand. D. Episcopus Pomezaniensis in præclaro suo tractat. de Anabaptismo. pag. mihi. 198. & plurimis seqq. Sicut etiam nervosè ac pereleganter hac de re D. Chemnicius *prædicto loco pag. mihi. 157.* in hæc verba scribit: *His autem semotis (putà iniustis cupiditatibus, & pravis affectibus) est opus legis scriptum in cordibus: sicut nemini nocendum est, ita proprium corpus contra iniustam vim tuendum esse, vel ordinariis remediis, vel propriâ defensione, quando Magistratus opitulari nō potest.* Et demonstrat tam principiis juris naturalis, dum Cic. inquit: *Omni animantium generi à naturâ tributū esse; ut se, vitam, corpusq; tueatur, declinetq; ea, quæ nocitura videntur:* quàm legibus rectæ rationi cōsentientibus, & Scripturæ testimoniis, eiusmodi casus privatæ necessariæ defensionis declarantibus; *ut Exod. 22. v. 2. Genes. 14. v 14. Eadem quoq; de re videndus est Ludov. Lopetz. in tract instructorii conscientiæ. c. 62. part. 1. vers. non peccat, &c. & M. Lucas Osiander in Enchirid. controversiar. quæ August. Confessionis Theologis cum Anabaptistis intercedunt. c. 10. q. 3.*

Hactenus de vitæ, corporisue tam proprii, 155 quàm alieni licitâ atque legitimâ defensione. Ad honoris porrò defensionem quod attinet: non desunt sanè multi Interpretes, qui opinantur: eum, qui conviciis lacessitus est, posse honoris sui tuendi causa, licitè inju-

riantem

riantem non solùm vulnerare, verùm penitùs etiam occidere. *Bart. & Jason. n.10. in l. ut vim. 3. ff. de just. & jur. Bald. in l.1. C. und. vi. & ad tit. de pace tenenda in princip. num.16. in usib. feudor. Clar. lib.5. sentent. §. homicidium. nu.27. Petr. Gerhard. de Petra sancta. sing.33.82. & 92. Johan. Cephal. consil. 57. num.4. & seqq. aliiq; ab his citati.* Sed contraria sententia veritati magis amica est. Passim enim in jure nostro defensio tantùm, eaque moderata, non etiam vindicatio permissa legitur, *l.5. l. scientiam. 45. §. qui cùm aliter. ff. ad l. Aquil. l. furem. 9. ff. ad l. Corn. de sicar. d. l.1. C. unde vi. cum similibus.* At verò, qui iniuriâ provocatus vulnerat, vel prorsus jugulat injuriatorem; honorem suum haud defendit: sed potiùs propriam vindictam omni jure prohibitam exercet. *Ita sentiunt, post alios, Dec. & Zoanet. n.54. ad d. l. ut vim. 3. ff. de justit. & jur. Vasq. lib.1. controvers. illustr. c.12. nu.2. & seqq. Obrecht. in tractat. de defens. necessar. c.9. num. 7. & seqq. Romuleus in Compendio homicid. part.1. num.38. Matthias Stephani. cent.1. quæst.9. Elias Rober. disput. 1. th.6. Bronchorst. cent. 4. ἐναντιοφανῶν assert. 82. Voltz. in Comment. ad l. Cornel. de sic. c.7. n.127. & Bocer. lib.2. de duello. c.8. n.10. & explicatum in §. ult. n.186. supr. de iniur.*

156 Non obstat, quòd crudelis sit, qui famam suam negligit, *c. nolo. 12. quæst.1. c. non sunt audiendi. 11. q.3.* Nam ei, qui iniuriâ affectus est, legiti-

legitimâ actionis iniuriarum viâ, qua iniuriam sibi illatam vindicare, famamque suam salvam & integram conservare potest, prospectum est, *tot. tit. Instit. ff. & C. de iniur.* Minimè † quoque refragatur, quòd fama sive honor, & vita paribus ambulent passibus, & æquiparentur. *l. justa. 9. ff. de manumiss. vind. leg. isti quidem. 8. §. penult. ff. quod met. caus. copiosè Schrader. in tractat. feud. part. 9. c. 4. n. 105.* Etenim in eo duntaxat comparantur: quòd utriusque accurata & diligens habenda est ratio: & quòd utriusque jactura gravis; proindeque utrique periculum imminens avertendum, sed diversimodè: vitæ quidem, si judicis copia haberi nequeat, vim vi repellendo: famæ verò, litem sive actionem intendendo. Neq; enim † quisquam sibi ipsi jus dicere, sed legitimis remediis jus suum persequi debet. *l. extat. 13. ff. quod met. caus. l. creditores. 7. ff. ad leg. Jul. de vi privat. l. non est singulis. 176. ff. de reg. jur. l. nullus. 14. Cod. de Judæis.* Si tamen quispiam omnino, spreta judiciali via, extrajudicialiter seipsum defendere velit, retorsione uti poterit, *l. quæ omnia. 25. §. 1. ff. de procur. leg. qui cùm maior. 14. §. si libertus. ff. de bon. libert. Gail. observ. 100. lib. 2. Mynsing. centur. 5. observat. 17. & latissimè explicuimus supr. in §. ult. de injur. num. 90. & multis seqq.* Cæterùm si quis † gravissima verbali iniuria affectus, in continenti realem ipse, & necem etiam intulerit;

157 158 159

ierit; non stata & ordinaria l. Corneliæ pœna, sed extra ordinem arbitrio judicis mitiùs puniendus erit: propterea quòd ignoscendum
160 est illi, † qui provocatus se ulcisci voluit, *d. l. qui cùm maior. 14 §. si libertus. ff. de bon. libert l. si adulterium. 38. §. Imperator. 8. vers. cùm sit difficilimum. ff. ad l. Jul. de adult. Roberus & Stephani locis præalleg. Obrecht. d. c. 9 n. 21. Carer in pract. crim. pag. 187. n. 11. Tiraq. de pœn. temper. aut remitt. caus. 1. n. 8. & seqq. & diximus in allegato §. ult. sup. de iniur. n. 92. & 210.*

161 Hoc loco illud quoq; opportunè oboritur dubiũ: an impunè interficere liceat eum, qui sine armis elevata manu, alapæ tantùm inferendæ gratia, alterum invadit? Et negativam sententiam, quamvis plerique contradicant, probabiliorem esse arbitror, *argument. leg. sed et si. 5. ibi ferro se petentem. ff. ad leg. Aquil. & leg. si vt allegas. 4. ibi, inferendæ cædis. Cod. ad leg. Cornel. de sicar.* ex quibus legibus apparet, illum solummodo interimere licere, qui mortem, vel aliam gravorem afflictionem, quæ sit per ferrum, vel arma ferro similia, irrogare conatur.

162 Nec huic sententiæ negocium facit *d. l. furem. 9. ff. eod. & d. l. 1. C. und. vi.* ubi cùm permissum sit, neci dare eum, qui res nostras auferre cupit: dicendum videtur, multò magis licitum esse, illum trucidare, à quo maior injuria nobis imminet. Quando quidem respon-

deri po-

deri poteſt: in ſpecie illarum legum non periculum tantùm, quod rebus infertur, ſed delicti etiam grauitatem in cauſa eſſe, ut rerum invaſorem & raptorem necare liceat. Graviùs ſiquidem delinquit fur, graſſator, invaſor, & ſimilis, qui res noſtras cum vitæ noſtræ periculo ſtudet malitiosè ſurripere & auferre, quàm qui calore iracundiæ inflatus & impulſus, colaphum nobis impingere nititur.

Neque etiam quicquam movet *d. l. ut vim vi. 3. ff. de juſtit. & jur. & l ſi quis percuſſorem. 3. in fin. C. ad l. Corn. de ſicar.* ubi generaliter dicitur, impunitum eſſe homicidium, quod quis ob corporis vel ſalutis ſuæ tutelam fecerit. Quod enim in his legib. indiſtinctè ſcriptum eſt; id ex aliis locis, & viva æquitatis ratione ita eſt temperandum: ut liceat unicuique corporis ſui tuẽdi gratia alium interficere: dummodo hoc faciat vel mortis, vel atrociſſimæ iniuriæ propellendæ cauſa. Quocirca (monẽte Voltzio *in Comment. ad l. Corn. de ſic c. 7. n. 126*) probè notandum eſt, & inculcandũ: nequaquam fas eſſe, ob quamcunque † perſonalem iniuriam, vel corporis læſionem etiã minutiſſimam evitandam, quempiam occidere; niſi fortaſſis ab eiuſmodi perſonalis iniuriæ, corporaliſq; læſionis etiam minutiſſimæ origine; gravioris cuiuſpiam damni, vel vitæ metus atq; periculum alicui impẽdere videatur. 163 164

Planè.

infert ipsi provocato: quippe cùm omne id, quod fit, vel dicitur in aliquem contra bonos mores, iniuriam importet, *l. item apud Labeonem. 15. §. ait prætor. ibiq́; Bartol. & §§. seqq. & §. generaliter. ff de iniur.* Quamobrem iniuriam illam non armis, sed judicio vindicare debet, *præd. l. nullus. 14. C. de Judæis. l. si cuius rei. 13 § æquissimum. ff. de usufr. & quemad quis utat. fruat. Dec cons 685. n 3. & seqq Vasq. dict. lib 1. controv. illustr. c. 18 n. 15 Franc. Vivius in commun. opin. in verb. duellum. in fin. Socin. junior. consil. 125. n. 2. & seqq. vol. 2. Jas. in l. ex hoc jure. 5. n. 34 ff de justit. & jur. & idem cons. 144. vol. 2. Quibus novissimè non invitus suffragatur Bocer. d. lib. 2 de duello. c. 8 n. 17. & 18.* Quò confert, quòd † monomachia prohibita est 169 non solùm jure civili, *l. un. ubi gl. & Dd. C. de gladiatoribus penitùs tollend.* sed & jure canonico, *can monomachiam. 19 caus 2 q. 5. c 1. & 2. ibiq́; Canonistæ. extr. de torneamentis.* Neq; ad istiusmodi duellum provocatus, in vitæ periculo est constitutus, *arg. l. itaq; 4 & l scientiam 45. §. qui cùm aliter. 4 ff. ad l. Aquil.* neque perditi ac profligati alicuius hominis maledictis, ullius gloria dignitasqúe violatur, *arg. l. quæ omnia. 25. ff. de procuratorib. Cic. in Orat. de Arusp. resp. Wesenb. in parat. ff. de iniur. n. 18.* Interim tamen non negatur, monomachiam Christiano cõcessam esse, si modò ritè pro salute Reipl. ac legitima defensione sui ac suorũ

in singulare prælium descendat, non vindictæ aut inanis gloriæ cupiditate, *ut ex D. Hieronymo Wellero rectè notavit D. Andreas Osiander*
170 *ad Reg. 1. cap. 17. vers. 50.* Enimverò † si quis justissimâ incensus irâ, in certamen cum provocante descenderit, eumq; in ardenti pugnâ è medio sustulerit: mitiori & extraordinariæ, non ordinariæ l. Corneliæ pœnæ subiicietur. Fundamentũ huius assertionis in eo est; quòd justo ille dolore ad occidendum moveatur, qui ab altero verbis injuriosis est provocatus. Quare si temperare sibi non potuerit: puniendus quidem erit, sed mitiùs, *arg. præalleg. l. qui cùm maior. 14. §. si libertus. ibi, ignoscendum est ei, si voluit se ulcisci provocatus. ff. de bon. libert. & d. l. si adulterium. 38. § Imperator Marcus. ibi, difficilimum est justum dolorem temperare. ff. ad l. Jul. de adult. & l. Gracchus. 4. ibi, & nox &*
171 *dolor justus factum relevant. C. d. t.* Nec † obest, quòd animus occidendi sufficiat, ut ordinarię l. Corneliæ pœnæ sit locus. *l. 1. §. Divus. ff. ad l. Corn. de sic.* Quia id neutiquam procedit, ubi quis provocatus est, justoq; dolore ad occidendum commotus, *ut in d. l. 1. §. ult. ff. eod. Gail. lib. 2. observ. pract. observat. 110. num. 15. & seqq. Bocerus d. cap. 8. num. 19. & dictum suprà num. 159.*

172 Etsi verò communiter Dd. ut pro tuitione corporis, & honoris quandoq; conservatione: ita & pro rerum sive bonorum defensione alium

alium interficere permissum esse suspicentur. *Accurs. Bart. Jas. Claud. de Seysel. in l. ut vim. 3. ff. de justit. & jur. Felin. in c. 2. ext. de homicid. Carer. in pract. crim. t. de homic. §. quintò excusat. n. 12. Jul. Clar. lib. 5. sent. § homicid. num. 25. Chassenæus ad consuet. Ducatus Burgund. Rubr. 1. §. 5. vers. quæro quomodo puniatur furtum. n. 11. Bald. Salicet. & alij in l. 1. C. unde vi.* eam tamen opinionem, nisi rerum defensio cũ vitæ quoque, corporisúe periculo coniuncta sit, minimè recipiendam esse, cum quibusdam non contemnendæ auctoritatis JCtis cẽseo, *Joanne de Anania in d. c. 2. de homicid. Romuleo in Compendio homicidij part. 1. num. 96. cum seqq. Zoannetto in tractat. defensionis tripart. part. 1. n. 36. & multis seqq. Fortunio. Garc. in d. leg. ut vim. 3. n. 25. Bologn. ibid. n. 67. & seq. ff. de just. & jur. Covarr. in Clem. si furiosus. §. un. tert. part. relect. num. 6. vers. secundò proponitur ea species, de homicid. Placa lib. 1. delictor. c. 28. n. 31. & seq. Voltzio in Comment. ad l. Corn. de sic. c. 7. n. 100. Fachin. lib. 1. controv. jur. c. 31. Petreo in thesaur. controversar. concl. crim. conclus. 100. Bronchorst. cent. 4. ἐναντιοφανῶν. assert. 82. Bocero d. lib. 2. de duell. c. 9. n. 1. & 2. & Matth. Steph. cent. 1. q. 9.*

Huic sententiæ adstipulatur primùm text. *in l. furem. 9. ff. ad l. Corn. de sicar.* ubi Ulpian. respondit: furem nocturnum ita demum impunè occidi posse, si occisor parcere illi sine suo periculo non potuit. Secundò eam probat 173

l. itaq; 4. ibi, insidiantem mihi. l. sed etsi. 5. ibi metu mortis. l. scientiam. 45. §. qui cum aliter. ibi tueri se. ff. ad l. Aquil. l. si ut allegas. 4. ibi inferendæ cædis. C. ad l. Cornel. de sicar. text. in tit. 27. de pac. tenend. & eius violat. si quis alium ibi, vitam suam defendendo. lib. 2. in usib. feudor. c. 2. ibi te tuaq; liberando c. si perfodiens. 3. c. suscepimus. 10. §. verum. extr. de homic. & c. dilecto. 6. de sent. excommun. in 6. In his locis omnibus, quæ cædem ob defensionem factam probant, de hominum defensione, nõ rerum tuitione tractatur: ut non immeritò dici possit, inclusionem unius esse exclusionem alterius, *l. cùm prætor. 12. in prin. ff. de jud. l. maritus. 21. C. de procurat.*

174 Tertiò huc facit, quòd † vita hominis sit præferenda quibuscunq; rebus, etiam preciosissimis, *l. sancim. 21. in fin. C. de SS. Eccles. l. justissimè. 44. in pr. ff. de ædil. edict.* Idque sanè non

175 immeritò. Est enim differentia † maxima inter rem, & hominẽ; qui μικρόκοσμος dicitur; qui divinum animal, qui maximum naturæ miraculum, qui finis universi. *Arist. lib. 8. phys. c. 17. Jul. Cæs. Scaliger. de subtilit. exercit. 250. & 287.* Unde partus ancillæ, sicuti pecudum fœtus, in fructu esse, etiam veteres absurdum putarunt. *§. in pecudum. 37. supr. de rer. div. l. vetus. 68. ff. de usufr.* Ad eum ergo si rem conferas: crepusculum ad lucem meridianam, plumbum ad aurum, vitrum ad gemmas, conferri

148 deprehendes. Quartò eandem † decisionem adiuvat

adiuuat *l. 1. C. quand. lic. un. sin. jud. se vind.* &c. ibi cùm depopulatores nocturnos, propter rerum sive agrorum invasionē interficere licere, specialiter constitutum sit: inde colligitur, jus commune esse in contrarium; proindequé ad offendentis internecionē usq; res defendere non permissum esse. Deniq; adduci potest *l. si ex plagis 52 §. 1. ff. ad l. Aquil.* ubi tabernarius, cui lucerna fuerat ablata, non potuit jure cædere auferētem, aut ei licitè effodere oculum: nisi prior ab auferente vapulasset. Ex quo evincitur; ad homicidii excusationem rerum periculum non sufficere: sed corporis etiam periculum necessarium esse.

Huic confirmatæ sententiæ nō resistit *l. 3. §. eum igitur. ff. de vi & vi arm.* Siquidē apertè loquitur de eo, qui cum armis venit, adeoq; vitę periculum creat. Similiter non obstat *d. l. 1. C. und. vi.* Quoniam de possessionis defensione, quæ fit cū moderamine inculpatæ tutelę, agit. Id autē moderamen tūc adhibitū intelligitur, quando non rebus tantùm, sed propter eas vitæ etiam sive corpori possidentis vis infertur. 177

Præterea nihil negocii facessit textus constitutionis pœnalis Caroli V. *art. 150. §.* Item so einer/ rc. ubi homicidium propter defensionem alienorū bonorum commissum excusatur, nullâ adhibitâ distinctione: utrùm persona, quæ alienorum bonorum defensionem suscepit, in vitæ discrimine constituta, nécne, 178

 fuerit.

fuerit. Etenim in illo quoq; loco moderamen inculpatæ tutelæ subaudiendum est: quòd videlicet propter rerum defensionem trucidare adversarium aliter non liceat: nisi quis absque vitæ vel corporis periculo parcere ei non possit. Atque hæc interpretatio ex Rubrica, cui prædictus articulus subiectus est, satis probatur: cuius verba ita habent: Hernach werden etliche Entleibung in gemein berürt / die auch Entschuldigung auff jhn tragen mögen/so darin ordentlicher Weiß gehandelt wird. Quæ verba (ordentlicher Weiß) diligenter sunt consideranda. Iis enim luculenter significatur; in omnibus casibus Rubricæ subjectis, homicidium ita demum excusari, si legitimo inculpatæ tutelę moderamine adhibito, committatur.

179 Sic non refragatur, quòd bona & res dicantur alter sanguis, & vita hominum: & propterea paria censeantur, insidiari vitæ, & insidiari bonis: atq; ita metus perditionis omnium bonorũ æquiparetur metui mortis, *gl. communi consensu approbata in l. advocati. 14. C. de advoc. divers. judicior. auth. quod mater. C. de revocãd. donat. Menoch. de arbitr. judic. qu. lib. 2. cent. 2. cas. 110. n. 6. & 135. n. ult. Borcholt. de feud. c. 7. n. 43. Tiraq. de nobilit. c. 31. n. 364. & aliquot seqq. ubi plurima notatu digna ea de re congessit.* Nam respondetur, comparationem illam non esse

180 perpetuam. Idcirco enim † patrimonium & bona

bona vocantur hominis ſanguis & vita: quòd ex iis homo alatur & ſuſtentetur: alioqui longè lateque inter ſe differre liquidò conſtat. Nemo quippe adeò mentis expers eſt, ut non pluris faciat corpus & vitam, precioſiſſimum nobiliſſimumque Dei donum, quàm bona & res ſuas, admodum fluxas atq; caducas. Hinc hominis gratiâ omnes omninò res conditæ ſunt, & comparatæ. *d. §. in pecudum. 37. ſupr. de rer. diviſ. l. in pecudum. 25. ff. de uſur. l. 2. ff. de ſtat. homin.* Atq; hinc etiam ingens deprehenditur diſcrimen inter eam defenſionem, quæ fit ob corpus, & eam, quæ propter bona inſtituitur. Etenim qui corporis ſui tutelam ſuſcipit: is directò ac immediatè ſalutem & ſanguinem ſuum defendere dicitur. Qui verò bona & patrimonium ſuum tuetur; mediatè atque per conſequentiam ſolummodo ſalutem & corpus ſuum defendit. Cùm itaque hæc diverſa eſſe appareat: ab uno ad aliud nullum firmum aut validum ducitur argumentum. *l. Papinianus. 20. ff. de minor. 25. annis. l. ult. ff. de calumn. l. qui fundum. 7. §. 1. ibi, propriam ac ſeparatam conditionem habent. ff. pro empt. l. inter ſtipulantem. 83. §. ſacram. v. ſed hæc diſſimilia ſunt. ff. de verb. oblig. Cravet. conſ. 972. n. 16. Burch. in notis ad Voltz. d. c. 7. n. 90.*

Unde quoq; conſtitutum eſſe videtur: ut 181
nocturnum furem, qui nō tam furandi, quàm occidēdi animo adeſſe præſumitur, præmiſſâ

proclamatione, indistinctè: diurnum verò, simili clamore adhibito, non nisi telo sese defendentem interficere liceat, *d. l. itq; 4. ff. ad l. Aquil. l. si pignore 54. §. furem ff. de furt l. 1. C. quando lic unic. fin. jud. se vind. Exod. c. 22. & d. c. perfodiens. 3 de homic.* Quare dominus seu pater familiâs, si, cùm tutè apprehendere furẽ, vel proclamando avertere, aut aliâs sine metu mortis, corporisve periculo ei parcere posset, occidere maluit, l. Cornelia tenebitur, *d. l. sed et si. 5. ff. ad l. Aquil. d. c. 2 ext de homicid. Eâ de re vide copiosissimè differentem. Joh. Bonifac. in tract. de furt. §. 11 n. 27. & seqq.*

182 Ex quâ radice & illa fluit perelegans quæstio: utrùm furem equo proprio, vel mihi surrepto insidentẽ, & cum rebus meis aufugientem, ac quodammodo avolantem, si aliter eũ assequi & apprehendere, vel res meas recuperare non possum, sagittâ & globo tormentario transverberare & transfigere, atq; ita impunè occidere permittatur? Sed non impunè permissum illud esse, firmiter statuendum est. Neq; enim fur iste telo se defendit, nec nocturnus est, nec alium aggreditur: sed potiùs fugâ sibi salutem quærit; ac proinde licitè occidi non poterit *sicuti optimè docet Covarr. in dict. Clement. si furiosus. de homicid. §. un. tert. part. relect. n. 6. v. nonò: si rectè & penitissimè tractentur, &c. Cuius sententiam esse verissimam asserit Velzius, in allegato jam aliquoties. cap. 7. ad l. Cor-*

ad l. Corn. de sic. num. 104. His igitur ita expositis, facilimè intelligi puto: nulli fas esse aut licitum, ob solam rerum suarum, etiam pretiosarum, defensionem alium è medio tollere: nisi forsitan tum, cùm rebus suis tuendis & conservandis dat operam, in discrimen aliquod vitæ, vel periculum corporis sui adducatur. *Hæc de rerum defensione.*

Porrò non solùm propter tutelam & defensionem inculpatè susceptam: sed alias quoque legitimas ob causas ultimum suppliciū, in homicidas constitutum, vel prorsus, vel saltem ex parte remittitur. Pater enim in suis, vel † generi ædibus filiamfamiliâs, cum adul- 183
tero spontaneam Venerem exercentem, sicut & adulterum, absque ullo pœnæ metu licitè perimit: si modò in continenti, uno nimirum impetu, æquali irâ adversus utrumque sumptâ, unoque propemodum actu id fiat. *l. patri. 20. cum duab. ll. seqq. ff ad l. Jul. de adult. Damhoud. in prax. rer crim. c 80. num. 15. Chassen. in consuetud. Burgund. Rubr. 4. §. 1. num. 20. Pinel. in 2. part. Rubr. C. de bon. mater. num. 19 Flaminius de Rubeis, in tract. de adult. c 16. nu. 4 vers. trigesima sexta pœna, &c. Cujac. lib. 6. obs. c 15.* Hinc Julius Clar. *lib. 5. sent. §. homicidium. n. 51.* tradit; quòd in praxi observetur, licere patri (vel marito) alii mandare, ut adulterum interficiat. Quod & olim obtinuisse conjecturà consequi possumus; cùm privatim adul-

teria punirentur. *Sueton. in Tiber. Tacit. lib. 13. & Valer. lib. 9.*

184 Sed in quæstionem hîc dubiam venit: Nunquid pater filiam gravidam, in adulterio deprehensam, impunè occidere possit? Et negativa magis æqua, magisque vera sententia est, has tres præcipuè ob causas. I. Non minùs pietatis, quàm reverentiæ ratio ubique habenda est: & quemadmodum non conceditur aliquid fieri contra reverentiam: sic nec pietatem offendere licet, *l. conditiones, quæ contra bonos mores. 9. l. conditiones contra edicta. 14. & l. filius. 15. ff. de condic. instit.* Jam verò habens potestatem occidendi adulterum, non potest eum tunc occidere, quando absque læsione reverentiæ alteri debitæ, occisio perfici nequit, *per textum egregium in l. si adulterium. 38. §. liberto 9. vers. certè si patronum. ff. ad l. Iul. de adult.* ubi liberto patronum, in adulterio deprehensum, propter reverentiam ipsi debitam, occidere non licet; tametsi patronus sit ex eorum numero, qui alioquin occidi possent. Ergo nec licebit occidere adulterum vel adulteram deprehensam, eo in casu, quo citra pietatis violationem occidi non potest. Quis autem dixerit: salvâ pietate filiam prægnantem à patre trucidari posse, quando per illius internecionem partus innocentissimus, qui nepos patri futurus esset, simul interimitur? II. Partus utero inclusus,

in his,

in his, quæ ad † ejus commodum pertinent, 185
pro iam nato habetur, *l. qui in utero. 7. & 26. ff. de statu homin.* Sicuti ergo, qui iam natus est, propter alium occidi non potest, nec debet: ita nec partus, qui residet in utero, propter matrem in adulterio delinquentem, interfici debet. III. Filius propter patris † ma- 186
trisúe delictum, pœnam aliquam subire non tenetur, neque etiam debet, *l. crimen. 26. ff. de pœnis. l. sancimus. 22. C. eod.* Non igitur patri filiam gravidam, in adulterii scelere deprehensam, occidere erit licitum. Aliàs enim, contra omnem pietatis rationem, filius ob delictum matris, pœnam sustineret: cùm, matre gravidâ occisâ, partus etiam simul extinguatur. Huc facit, quod Bion apud Plutarchum scitè dicit: eum, qui parentum pœnas liberis irroget, similem videri Medico, qui paternum ob morbum filiis medicamenta propinet.

Nec quicquam huic decerpit sententiæ, 187
quòd leges generaliter filiam, in rebus Venereis deprehensam, interficiendi potestatem patri concedant: nec inter filiam gravidam, & non gravidam distinguant. *dicta leg. patri. 20. & ll. seqq. ff. ad l. Iul. de adult.* Respondetur enim: generalitatem istam ex aliis legibus & rationibus antè allatis restringendam esse: quibus evincitur, filiam gravidam in adulterii turpitudine deprehensam, per pa-

per patrẽ impunè occidi non posse. Et sanè diversam rationẽ esse in filia gravidâ, & non gravidâ, per patrẽ occisâ, vel ex eo patescit: quòd qui gravidam filiam occidit, partum simul, & eum quidem innocentem, occidat: qui autem non gravidam occidit, nocentem tantùm lædat, nec innocenti injuriam vel necem inferat. Accedit, quòd in filia gravidâ, in adulterio deprehensâ, pater justam rationem habet, ob quam dolorem conceptum sedare debet, ac mitigare. Partus siquidem innocentis commiseratio animi calorem, & iracundiam patris ut leniat atque refrenet, æquum est. Jam verò quotiescunq; circumstantia aliqua concurrerit, quæ patris impetum & iracundiam, ex adulterio filiæ contractam, mitigare potest, & debet: pater non excusatur, si filiam in adulterio deprehensam interficiat, *l. quod ait lex. 23. §. ult. ff. ad l. Jul. de adult.*

188 Planè, mulierem impraegnatam & gravidam (sive ex marito conceperit, sive alio illicito coitu) neque ultimo supplicio plectendam, neque torturæ subjiciendam esse, propter favorem partus, & ne innocens propter nocentem, patiatur cladem, notius est, quàm ut explicari copiosè debeat, *l. Imperator. 18. ubi Bart. & Bald. ff. de statu hom. l praegnantis. 3. ff. de pœnis. Hippol. de Marsil. in l. edictum. 8. num. 17. ff. de quæstionib. & in sua practica crim. §. nunc videndum. num. 47. & 48. Franciscus Brunus*

Brunus in tract. de indiciis & tortura. quæst. 4. part. 2. num 3. & 4 Damhoud. in praxi rer. crim. c. 41. num. 6. Clarus lib. 5 sent. §. fin. q. 64. nu. 23. D. Halbritter. in eleganti disputatione, de indiciis & tortur. Respondente Georgio Schell. th. 51.

Non inutilis autem illa disputatio est: an mulier prægnans, quæ cum dolore torqueri nequit, saltem territione reali (quæ fit, quando reus ad locum torturæ per carnificem ducitur, & funibus alligatur, absque elevatione tamen corporis) terreri possit? Et non posse, sequentes duæ rationes manifestò evincunt. 189
I. Mulier gravida (*ut paulò antè attigi*) ideo torqueri non potest: ne per torturam partui innocenti damnum inferatur, aut inde abortus sequatur. Atqui hæc ratio etiam in territione reali & actui propinquâ militat. Facilè enim accidere potest, ut fœmina gravida, propter pavorem ex territione isthac cōceptum, abortum faciat; vel ex metu graviori aliud periculum partui creetur. Jam verò tritissima juris est regula: quibus in casibus † eadem est 190
ratio, in iis idem jus statuendum esse, *l. quædam. 9. §. nummularios. ibiq́; Gothofr. ff. de edend. l. illud quæsitum. 32. ff. ad l. Aquil. l. à Titio. 108. ff. de verb. oblig.* II. Paria sunt, † tortura 191
actualis, & terror, vel comminatio ejus, quando est propinqua actui, *arg. l. novissimè. 7. §. 1. vers. quid si compulsus. ff. quod falsò tutore auctore gestum esse dicetur.* Ut ergo mulier gra-

vida

vida non potest torqueri: ita & nec terreri poterit. Nam prohibito uno, censentur † omnia prohibita, per quæ pervenitur ad illud, *l. oratio. 16. ff. de sponsalib. l. cùm lex. 46. ff. de fidejussorib. l. quod dictum. 32. ff. de pact. Decius in l. 2. num. 33. ff. de jurisdict.* Quare cùm per territionem & præparatoria torturæ, perveniri soleat ad ipsam torturam: idcirco sicuti in muliere prægnante prohibita est tortura: ita prohibita etiam est territio.

193 Hanc conclusionem non infringit *l. 1. §. impuberi. 33. ff. ad Senatusconf. Silanian.* ubi habetur, quòd licèt impubes non possit torqueri, possit tamen terreri, vel ferulâ cædi. Hoc enim ideo *in hac l. 1.* sic constitutum est: quia ratio, ob quam tortura prohibita est in persona impuberis, in territione cessat. Impubes siquidem torqueri prohibetur eam ob causam: quoniam in ejus corpus, quod tam ætatis, quàm virium ratione adhuc tenellum & imbecillum est, ex istiusmodi tormentis grave aliquod & irrecuperabile valetudinis damnum redundare posset. Cùm autem tortura ita instituenda sit: ne tortus per illam vitæ vel valetudinis jacturam faciat: meritò sancitum est, impuberem, cujus corpus ob fragilitatem seu debilitatem multis obnoxium est periculis, torqueri non posse. Quæ ratio prorsus cessat in territione impuberis. Cùm enim territio absque ulla vi perficiatur, neque ullum grava-

men

men damnumúe corpori per eam inferatur; permissum est, ut impubes, qui realiter non potest torqueri, possit nihilominus ad eruendam veritatem terreri, vel virgis castigari. Cæterùm in muliere prægnante territio, vel metus torquendi, ratione partus idem periculum, quod realis tortura, importat. Sicuti igitur hæc, ita & illa, in persona gravidæ mulieris prohibita esse intelligitur.

Nihil quoque obstat *l. apud Labeonem. 15.* 194
§. quæstionem. 14. ff. de injur. ex qua itidem colligitur, quòd prohibitâ torturâ, non censeatur prohibita esse territio. Nam *præter responsionem modò allatam,* & hoc dici poterit: dictam leg. loqui de verbali, aliáve leviori territione, quæ absque ullo periculo partus, in persona mulieris gravidæ potest fieri. Secus autem est in territione, quâ de hîc agitur: quæ scilicet præsens realis torturæ præ se fert periculum: cùm fiat carnifice præsente, in loco tormenti solito, & omnibus torturæ instrumentis ad elevationem cruciatumque præparatis. Quæ sanè territio non minorem metum, nec minus periculum fœminæ gravidæ, quàm realis tortura & elevatio, ratione partus in utero existentis, inferre consuevit. Quamobrem finem propositæ quæstioni imponendo, cum veriore, magisque recepta Doctorum sententia concludendum est: quòd mulier gravida, neque torqueri, neque

neque carnifice præsente, præparatis torturæ instrumentis, terreri possit. *Videatur Anton. Gomez. tom. 3. var. resol c. 13. num. 4. ubi & alios allegat.* Quin etiam mulier puerpera, post partum intra dies quadraginta, tormentis interrogari † non debet, *ut post glos. in d. l. 3. in verb. prægnans. ubi & Bart ff. de pœn. docet Hippolytus de Marsil. in tract. crim. §. nunc videndum. num. 47. Franciscus Casonus in tract. de torment. c. 10. num. 6. & Prosper Farinacius de indic. & tortur. quæst. 41. nu. 79. ubi plures citat.* Quamvis enim ratio hic cesset, quæ in prægnante fœmina obtinet: quamvis item puerpera dicatur esse sana. *l. quæritur. 14. §. 2. ff. de ædilit. edict.* quia tamen debili est corpore; proindéque facilè aliquid extrinsecus accidere potest, quod corpus ejus in aliquam valetudinem immittat, *d. l. 14 §. 2. ff d. t. & l. 2. §. si non propter. 4. ff si quis cautionib in judic. sist causs fact. non obtemp.* unde etiam partus recèns editus, ob nutrimenti & lactis materni corruptionem, perire posset: non injuriâ per istud tempus judex à tortura hujus fœminæ abstinere jubetur. *D. Bocer. in tract. de quæstionib. & tortur. reor. c. 4. num. 28. & 29.* Idem tradit Baldus *in d. l. Imperator. 18. num. 3. ff. de stat. hom.* ubi addit, quòd si de facto torqueretur, non valeret ipsius confessio facta in tormentis. Cùm enim licita non sit tortura: non valet, quod sequitur ex ipsa. *Eandem sententiam post alios,*

quos

quos recitat, sequitur Fulvius Pacianus in tract. de probationib. lib. 2. c. 4. n. 1.

Ut autem patri datum est jus occidendi adulterum cum filiâ adulterâ, quam in potestate habet. *d. l. patri. 20. & seq. ff ad l. Jul. de adulter.* ita & marito, vel sponso adulterum, non tamen quemlibet, sed turpem & vilem, eumque domi suæ cum uxore, vel desponsatâ in ipsa turpitudine deprehensum, non ipsam quoque uxorem, vel sponsam trucidare concessum est, *l. nec in ea. 22. §. ult. l. marito. 24. ibiq́; eleganter Jacob. Lectius. leg. si adulterium. 38. §. Imperator. ff. ad l. Iul. de adulter. B. Brisson. lib. sing. ad l. Iul. de adult. pag. 94. & 96. Arumæus Exercit. Iustin. 20. th. 10.* Quòd si tamen maritus contra legis prohibitionem, ipsam quoq; adulteram, & adulterum quemcunque, & quocunque in loco deprehensum interfecerit; cùm indignatio & justissimus atque acerbissimus dolor, quem temperare difficilimum est, factum ejus relevet; non ordinariâ legis Corneliæ pœnâ affici; sed mitiùs, & exilio, vel alio quodam modo extra ordinem coërceri debet, *dict. leg. si adulterium. 38. §. Imperator. ff. ad leg. Iul. de adult. & dict. leg. Gracchus. 4. C. eod. tit. l. 1. §. ult. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Decian. in tract. criminal. lib. 9. c. 20. nu. 19. Brisson. dicto loco, pag. 92. Zas. & Duaren. ad leg. si ab hostibus. 10. §. ult. ff. solut. matrim. Flaminius de Rubeis in dict. tract. de adult. c. 16.* 196

num. 4. vers de patre diximus, &c. Bocer. class. 3. disp. 12. th 31. lit. B. Voltz. ad leg. Corn. de sic. c. 5. num. 21. & seqq. Petreus in thesaur. controvers. concl. criminal. concl. 99.

197 Præterea illum † nullo modo puniendum esse palàm est; qui hostes & transfugas in legitimo bello, facinorosos & maleficos jussu Magistratus, vel Imperii Romani bannitos, qui per illatam sententiam cujusvis offensioni objiciuntur, interemerit, *l. 3. in fine. ff. ad l. Corn de sicar. Nellus in tract. de bannit. part. 2. temporis secundi. num. 7. & seqq And. Gail. lib. 2. de pace public. c. 1. num. 20. & sequentib. & idem lib. 2 observat. 110. num. 40. Clar. lib 5. sentent. §. homicidium. num. 52. & seq. Bonifac. in tract. de furt. §. 1. num. 50. & seq.* Sicut enim corpori humano prodest, putridum membrum maturè abscindi, ne pars sincera trahatur: ita societati humanæ conducit, pernitiosos & maleficos homines è medio tolli; ne unius malum paulatim totum societatis humanæ corpus inficiat & corrumpat. *D. Georg. Obrecht. part. 1. disp. 3. proposit. 22.*

198 Hinc jam quæret fortassis quispiam, quid sentiendum sit de gravissima illa quæstione, qua disceptatur: Num filius patrem bannitum, vel proscriptum, vel etiam criminis læsæ majestatis reum, impunè occidere queat? Et affirmativam partem propugnant *Bart. in d. leg. si adulterium. 38. §. liberto. ff. ad leg. Iul. de adult.*

adult. & in l. minimè. 35. ff. de religios. & sumpt. funer. Paulus Castr. consil. 426. in princ. lib. 1. Panorm. consil. 108 circa medium. lib. 1. Decian. in d. tract. crimin. lib 7. c. 39. num. 8. & plures alii. Verùm hanc opinionem, utpote crudelitatis & impietatis plenam, nulloque firmo jûris fundamento stabilitam improbant; & proinde contrariam negativam sententiam tuentur *Iul. Clarus lib 5. sentent §. homicidium. nu. 39. Cæpol. consil. crimin. 5. nu. 26. Roland. à Valle consil. 45. num. 62 lib 1. Placa lib. 1. Epitom. delictor. c. 36. num. 3. Tiraq. in tract. de pœnis temperandis, aut remittend. caus. 20. n. 7. Menoch. de arbitr. jud. lib. 1. quæst 90. num. 43. & alii per eum citati.* In quorum castra & ego non invitus concedo, *propter textum elegantem sæpè allegatæ leg. si adulterium. 38. §. liberto ff. ad leg. Iul. de adult.* ubi Papinianus respondet: non licere † liberto patronum suum, in adulterio 199 uxoris deprehensum, interficere: tametsi alios impunè interimere possit. Ejusque responsi hanc subjicit rationem: *quoniam cujus famæ, multò magis vitæ parcendum est.* Quam rationem multò fortius in patre militare, ipsa dictat natura: quæ abhorret & aversatur homicidia inter eos, quos sanguine conjunxit, & indissolubili mutui amoris vinculo copulavit. Quò facit etiam textus *in Novell. 12. cap. 2. ibi, nam licèt legum contemptor & impius sit: tamen pater est.* Sic ergò licèt

pater bannitus sit: pater tamen filii est. Neque enim hoc casu filius à patria potestate liberatur; *ut tradunt Bald. Angel. & Alexander in leg. si cùm dotem. 22. § si patri. ff. solut. matrim. & Ripa in leg. ex facto. 17. §. ex facto. ff. ad senatusc.*
200 *Trebell.* Et præterea quamvis pater † hostis sit publicus: naturaliter tamen cognatus manet, & consanguineus: cùm naturalis consanguinitatis affectio nullo pacto aboleri, nulloqúe jure dirimi possit, *l. jus agnationis. 34. ff. de pact. l. jura sanguinis. 8 ff. de reg. jur.* Ideóque vel ipsâ naturâ monente, & veluti urgente, filius patris banniti saluti potiùs consulere, quàm eundem occidere, necesse habet. Hinc tantùm
201 abest, ut filius † patrem bannitum & proscriptum impunè interimere queat, ut etiam ei alimenta præstare teneatur. *l. mutus. 73. § 1. ff. de jure dot. Auth. incestas. C. de incestis & inutilib. nupt. d. Novell. 12. c. 2. Menoch. d. lib. 1. de arbitr. jud. d. quæst. 90. n. 45. Cepha. consil. 498. incip. mihi quoq;. n. 6. & 7. Matthias Coler. in tr. de aliment. lib. 1. c. 5. n 16. & 18.*

Nec adversatur *d. l. 3. §. fin. ff. ad l. Corn. de sicar. & Ordinat. Cameræ. part. 2 tit 9. §.* So jemands. ist, solten dess (Ächters) Leib unnd Gut allermänniglich erlaubt seyn/etc. Horum namque textuum dispositio, quâ cuivis permittitur occidere hostem Imperii, atq; adeò bannitum sive proscriptum, minimè extendenda est ad patrem, ut is à filio impunè occidi pos-

dipos-

di possit. Generalis enim legis † alicujus dis- 202
positio, quâ facultas occidendi cuipiam conceditur, ad personas sanguine inter sese, vel reverentiâ quadam conjunctas & astrictas non pertinet, *d l. si adulterium. 38. §. liberto. ff. ad l. Iul. de adulter.*

Nec quoque illud obstat, quod scriptum 203
est *in l. minimè. 35. ff. de religios. & sumptib. funer.* filium sine ullo pœnæ metu necare posse patrem, qui patriam oppugnat. Quandoquidem Marcellus JCtus eo loci non indistinctè statuit: patrem, hostem patriæ, à filio sine scelere sive pœnâ interfici posse: sed tum demum hoc fieri posse asserit, quando pater & patriam, & liberos oppugnat. Hoc siquidem casu filius tam ad patriam, quàm se ipsum defendendum, licitè patrem occidit. Nos autem hîc nequaquam ea de specie loquimur, quando videlicet pater in ipso actu oppugnationis à filio interficitur: sed, quando filius post patriam iam oppugnatam, & sic post crimen læsæ majestatis peractum, patrem occidere desiderat. Id eum impunè facere non posse, rationes superiùs adductæ perspicuè evincunt.

Sanè homicidium in ludis, vel colluctatio- 204
nibus, & torneamentis, virtutis perspiciendæ & exercendæ causa, à Principe concessis, vel usu & consuetudine approbatis, non proditoriè & nefariè commissum pœnam non

non meretur, *l. 2. & 3. ff. de aleatorib. l. illud. 3. §. penult. ibi, aut dum certat. ff. de injur. leg. qua actione. 7. §. si quis in colluctatione. ubi gloss. Bart. & alii. ff. ad l. Aq. Menoch. de arbitr. jud. quæst. cent. 4. cas. 400. Damhoud. in prax. rer. criminal. c. 48. num. 31. Franc. Cremen. singul. 150. Gribald. in tract. de homicid. c. de prima specie, scilicet homicidio legitimo. num. 25. & seqq. Bocer. lib. 2. de duello. c. 6. Petreus d. thesaur. concl. 136.* Atque hæc de homicidio necessario, dicta sufficiunt.

Casuale sive involuntarium homicidium
205 est: quod † præter interficientis scopum & voluntatem, culpâ, aut citra culpam, committitur, *l. 1. & leg. eum, qui. 5. Cod. ad l. Cornel. de sicar. can. consuluisti. 18. caus. 2. quæstion. 5. Althus. libr. 1. Iuris Rom. cap. 55. Ayrer. in tractat. de triplici genere homicid. part. 3. de homicidio involuntario seu casuali. numer. 1.*
206 Culpa, quamvis lata, † in homicidii pœnâ decernendâ, pro dolo non habetur. Ideóque necem eâ interveniente alicui illatam, non ordinariâ leg. Corneliæ, sed Aquiliæ, vel mitiori pœnâ, pro arbitrio judicantis vindicandam esse, certum est, *l. in lege. 7. ff. ad l. Cornel. de sicar. ibiq; in Paratit. Wesenbec. num. 23.* U-
207 trùm autem culpâ † interveniente, vel absque culpa commissum sit homicidium, adhibito distinctionis fœdere, facilè cognoscitur. Nam homicidium casu committens, aut operam

dabat

dabat rei illicitæ & prohibitæ, aut licitæ & concessæ. Priore casu, si ex eo actu, quem quis exercebat, necessariò vel frequenter, aut præsumptivè saltem homicidiũ sequatur: etiamsi omnem adhibuerit diligentiam, ne cædem perpetraret: nequaquam tamen à culpæ præstatione liberatur. Quod & in posteriore distinctionis membro, si diligentiam, quam debuit, non adhibuit, observandum esse, non præter rationem sancitum est, *d. l. qua actione. 7. §. si quis in colluctatione. l. item si obstetrix. 9. §. ult. & duabus legib. seqq. l. si putator 31 l. si ex plagis. 52. §. ult ff ad leg. Aq. Covarr. in Clem. si furiosus. de homic. §. 4. part. 2. relect num. 2. & 10. Damhoud. in d. prax. rer. criminal. c 84 nu 22. cum seqq. & toto c 85. Romul. in Compend. homicid. part. 3. de homicid. casuali. n. 299. & seqq. Forca. Necyomant. dialog. 2. num. 7. Voltz. ad l. Corn. de sic. c. 6. num. 26. 27. 31. 35. & 47.* Hinc judices † per imperitiam, quæ culpæ annumeratur, ultimo supplicio aliquem afficientes, 208
vel Medici negligentiâ & inscitiâ suâ ægroti mortem accelerantes, culpæ nomine meritò tenentur, *§. præterea. & § seq. sup. de l. Aquil. d. l. qua actione. 7. §. fin. & duabus ll seqq. l. quemadmodum. 29. §. pen ff. ad l. Aquil l. si quis domum. 9. §. Celsus. ff. locati. l. imperitia. 132. ff de reg. jur. latè Eberhard. Speckhan. cent. 1. quæst. 24. & Setserus Disp. 33. corollar. 1.*

Sed hoc loco in disquisitionem vocari po- 209

test: an is, † qui cùm vellet ferire & occidere Titium inimicum suum, errore quodam in persona commisso exanimavit Cajum, ut casualis homicida extra ordinem saltem puniendus sit? In hac perplexa admodum quæstione, Florianus *in leg. scientiam. 45. §. qui cùm aliter. vers. sed si defendendi. ff. ad leg. Aquil. Iason in leg. 1. num. 18. ff. de legib. Ripa in leg. ult. quæstion. 21. ad finem C. de revocand. donation. Carer. in pract. crimin. tit. de homicid. §. 2. num. 57. Dambouder. præfato cap. 85. num. 7. Menoch. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cas 324 num. 11. & sequentib. Angel. in leg. respiciendum. 11. §. delinquitur. ff. de pœn. & in leg. si cùm servo. 4. ff. de injur. Cæpolla. in consil. 33. num. 5. lib. 3. Wesenbec. in hoc §. nostro. num. 2. Philippus Matthæus ad leg. semper in dubiis. 56. num. 23. & sequent. ff. de reg. jur.* pluresque alii, *quos refert Tiraquell. in tractat. de pœnis leg. temperand. caus. 14. num. 4.* constanter astruunt: non capitalem pœnam, sed mitiorem & extraordinariam indicendam esse. Verùm ex adverso ordinariam mortis pœnam hoc casu esse infligendam, alii etiam numero non pauci tradiderunt: *Bartolus in d. l. respiciendum 11. §. delinquitur. in fin. ff. de pœn. Bald. ad l. si quis non dicam. 5. num. 9. C de Episc. & Cleric. And. de Isern. in Constit. Neapol. lib. 1. rubr. 13 de homicid. puniend. nu. 5. Nic. Boër. decis. 84. par. 1. Bossius in tractat. crimin. de homicid. num. 73.*

Alberic.

Alberic. & Salicet. in l. quicunq. 4 C. de servis fugit. Covarruv. in c. alma mater. part. 1. relect. §. 10. num 14. de sentent. excommunic. in 6. Gomez. tom 3. variar. resolut. cap 3. num. 34. & 35. Molinæus in consuetud. Paris. t 1 §. 30. quæst. 41. Vasquius lib. 3. controv. illustr. cap. 96. num. 32. Thoming. decis. 38. num. 7. & seqq. Clarus in §. homicidium. num. 6. Placa lib. 1. Epitomes delictor. c. 27. & nonnulli alij ab hoc allegati. Quibus nuperrimè assentiuntur quoq; Fachin. lib. 1. controv. jur. c. 37. Treutl. select. disp. vol. 2. disp. 32. th. 6. ad lit a. Burch. in append. ad Voltz. n. 10. & seqq. Petreus d. thesaur concl. 129. Arum. Exerc. Justin. 20. thes. 13. & Matthias Stephani cent. 4. q. 93. & Andreas Gerhardi Decad. ult. q. 7. Atq; hanc posteriorem sententiam & ego veriorem atque in praxi observandam esse judico.

Eaque primò probatur luculenter *ex leg. eum, qui nocentem. 18 §. si iniuria. ff. de iniur.* ubi Paulus IC. in hæc verba scribit: *si iniuria mihi fiat ab eo, cui sim ignotus: aut si quis putet, me Lucium Titium esse, cùm sim Gaius Seius, prævalet, quod principale est, iniuriam eum mihi facere velle. Nam certus ego sum: licèt ille putet, me alium esse, quàm sum. Et ideo injuriarum actionem habeo.* Hæc Paulus. Ex quibus verbis hoc extrui potest argumentum: Sicut † ad ordinariam legis Corneliæ pœnam irrogandam dolus malus & occidendi animus requiritur, *l. 1. & l. 7. ff. ad l. Cornel. de sicar.* ita

210 (margin, beside "Eaque primò probatur")

211 (margin, beside "Sicut † ad ordinariam")

ad injuriarum actionem concedendam dolus & animus injuriandi desideratur, *§. 1. & §. pen. supr. de injur. l. non solùm. 11. in pr. cum similib. ff. eod.* Jam verò in actione injuriarum sufficit, certum hominem, putà Gaium Seium iniuriâ affectum esse; etiamsi iniurians putaverit, hunc esse Lucium Titium. Etenim injuriator animum habuit hãc ipsam personam, vel hoc ipsum corpus individuum iniuriâ afficiendi. Ergo ad ordinariam quoq; pœnam l. Corneliꝫ introducendam satis erit, si quispiam occiderit Caium: etsi errore ductus putavit eum Titium, quem interficere proposuerat. Ratio jam nota est: quia licèt hunc ipsum Caium, quem interfecit, Titium esse crediderit: tamen occidere ipsum voluit: & sic respectu corporis individui, quod coràm inspexit, animum occidendi habuit, quamvis alterius corpus esse putaverit: ac propterea rectè de homicidio tenetur.

212 Deinde hanc sententiam confirmat *l. doli. 5. §. 1. ff. de serv. corrupto.* ubi is, qui corrupit servum, quem liberum esse putavit, servi corrupti teneri dicitur. Præterea eandem juvat *§. sed & si credat. 8. suprà de obligat. quæ ex delicto nasc. & l. si quis servo 20. C. de furt.* ubi habetur, solicitatorem servi alieni, quamvis domino permittente rem surreptam ad eum detulerit, propter dolum & furti & servi corrupti a-

213 ctione conveniri posse. Adhæc † pro eadem assertio-

assertione valdè pugnat *l. si quis.38.§. qui abortionis.5.ff.de pœnis.* ubi disponitur: quòd is, qui amatorium poculum alicui præbet, summo supplicio, adeoque morte mulctandus sit, si homo inde perierit: cùm tamen qui amatorium poculum dat, tantum abest, ut mortem inferre velit, ut illi ipsi etiam, cui poculum propinat, obesse nolit: imò etiã animum ejusdem ad se pellicere, & ad usus suos, amoremq; adjungere cogitet. Et nihilominus tamen puniendum eum esse, secundùm finem secutũ, JCtus respondit; nullà nimirum aliâ de causâ, quàm quòd rei illicitæ maliq; exempli operã dederit. Deniq; eidem † & hoc argumentum 214
apprimè patrocinatur: Si is, qui cum telo ambulaverit hominis occidendi gratiâ, licèt non occiderit, pœna leg. Corneliæ tenetur: multò certè magis eadem tenebitur pœna, qui cum telo hominis occidendi gratia ambulaverit, & simul etiam hominem nefariè occiderit, quamvis non eum, quem occidere volebat. Verum autem est prius, *per hunc §. nostrum. & l. is, qui cum telo. 7. C. ad l. Cornel. de sic.* Verum igitur & posterius: quia hoc maius delictum est, quàm illud.

Sic C. Mutium, nobilem illum Romanum, error in personâ satellitis purpurâ induti, pro Rege occisi, minimè excusasset: nisi & constantia animi & fortitudo incredibilis favorem apud Regem Porsenam, Romanorum hostem, 215

hostem, ipsi, in conspectu Regis manum suam adurenti, conciliasset; *vt latè hoc declarat Livius lib. 2. ab Vrbe condita. & Florus lib. 2.* Hinc illud Martialis:

Vrere quam potuit, contempto Mutius igne,
Hanc spectare manum Porsena non potuit.

216 Hanc ita stabilitam sententiam non infringit *l. illud. 5. §. ult. ff. de iniur.* ubi qui voluit percutere servum proprium, & ex errore Titium hominem liberum, quem putabat servum suum esse, percussit; injuirarum non tenetur. Nam hoc ideo fit: quia non habuit injuriandi animum, qui liberum hominem pulsavit, quem servum suum existimavit. Siquidem castigationis tantùm, & disciplinæ causâ servuum suum cædere & pulsare voluit. Aliter se res habet in nostra quæstione: in qua necandi animum habuit, qui Titii loco ex errore Caium interemit. Meritò itaq; ordinariâ leg. Corneliæ pœnâ afficitur.

217 Eodem modo nihil impedit *l. si cùm servo. 4. ff. d. t.* ubi IC. ita inquit: *si, cùm servo meo pugnum ducere vellem, in proximo te stantem invitus percusserim: iniuriarum non teneor.* Etenim *præter jam datam responsionem quæ optima est,* dici & hoc solet: hanc legem loqui & intelligendam esse, cùm quis operam dabat rei licitæ: quia videlicet servum suum leviter percutere & castigare volebat: quod proculdubio est permissum, *l. un. C. de emend. seruor.*

Quare

Quare si alium † per errorem percusserit: non 217
immeritò ab iniuriarum actione immunis erit. Secus est in nostro casu, ubi occisor dabat operam rei illicitæ & prohibitæ: quoniam hominem trucidare cupiebat. Jure ergo, si alium improbè necaverit, ordinariè homicidii pœnæ subiugatur *Fachin. d. lib. 1 c. 37.*

Pariter non obsistit *l. Fulcinius. 7. §. quid si* 218
adversus. ff. quibus ex caus. in possess. eat. ubi notatur, dolum & contumaciam circa unum, non porrigi ad alium, cuius respectu dolus non est commissus: eumq; non posse ex dolo, in se non commisso, pœnam aliquam ab adversario petere. At verò hìc in persona Caii occisi dolus factus esse non videtur: cùm auctor cædis sibi non proposuerit Caium, sed Titium occidere, cuius solius intuitu tantùm, non autem contemplatione Caii in dolo fuisse censetur. Ideoqúe dolus iste ad augendam pœnam homicidii in Caio perpetrati operari quippiam, aut considerari non debet. Non, *inquam*, obsistit. Namque haud ob dolum, in quo reus constitutus fuit respectu Titii, ordinaria homicidii pœna ipsi irrogatur; sed propter dolum & occidendi animum, quem etiam erga personam Caii habuit. Ex eo siquidem, quòd ratus est, Caium esse Titium, quem interficere cùpiebat, animum statim induit, consiliumqúe cepit, hanc ipsam quoque Caii personam, quam coràm vidit, & Titii personam

personam esse putavit, occidendi. Etenim (ut Paulus ait *in d. l. eum, qui nocentem. 18. §. si injuria. ff. de injur.*) id prævalet, quod principale est; eum scilicet voluisse hoc ipsum individuum, quod obvium tum & certum erat, occ- occidere: tametsi individuum aliam personam esse putaverit: atq; idcirco ordinaria leg. Corneliæ pœna locum habet.

219 Insuper neminem movere debet generalis regula, qua dicitur: actum per errorem gestum, gerenti non nocere, *l. si per errorem 15. ff. de jurisdict.* Neq; enim in proposita facti specie error, sed dolus efficit, ut occisor ordinaria pœna plectatur. Modò namque ostensum est: occidentem etiam Caii respectu occidendi animum habuisse.

220 Tandem nullius momenti aut ponderis est, quod astruitur à quibusdam: homicidam istũ respectu hominis occisi non in dolo, sed in culpa fuisse: cùm noluerit Caium occidere, sed alium, putà Titium. Nam hæc obiectio ex jam dictis satis refutatur: quia quoad ipsum quoq; interfectum in dolo fuit: propterea quòd hunc ipsum interemptum voluit: & dum arbitratus est, Titium esse, cùm esset Cajus, huius ipsius etiam necandi animum assumpsit. Adhæc, licèt occisor fortassis, *secundùm quorundam opinionem*, in culpa tantùm fuerit respectu hominis occisi: negari tamen non potest, eum in dolo fuisse eam ob causam,

quòd

quòd alium occidere volebat: qui quidem occidendi animus sufficit, ut l. Corneliæ pœnæ ordinariæ sit locus, *d. l. is, qui cum telo. 7. C. ad l. Cornel. de sic.* Quæ sanè lex etsi generali consuetudine abrogata sit: hoc tamen in casu vigere videtur, ubi hominis planè innocentis sanguis fusus est: quanquam si duntaxat quis occidendi animo ambulaverit cum telo, ut vigorem illa non habeat, longæva consuetudo effecerit; *quemadmodum tradit Fachin. dict. lib. 1. c. 37. in fine. & ea de re infrà dicetur explicatiùs, n. 229. & seqq.*

Huic vicina, nec minùs cōtroversa & anceps quæstio est: si quis fortè voluit offendere vel occidere Titium, inimicum suum, quem benè novit, & in eius persona non erravit: sed casu quodam offendit, vel occidit Seium, ibi proximè stantem vel prætereuntem, vel pacis componendæ causa intervenientem, an talis homicida ordinaria pœna mortis, vel mitiùs sit plectendus? Ordinariam mortis pœnam hoc in casu locum habere, tenet Bartol. *in d. l. respiciendum. 11. §. fin. ff. de pœn. Salic. in l. quoniam multa facinora. 6. C. ad leg. Jul. de vi publ. Gomez. tom. 3. variar. resolut. cap. 3. de homicid. num 35. & alii, quos recenset.* Sed probabilius est, & humanius: in ista specie homicidam extra ordinem tantùm, adeoq; mitiori pœnæ genere coërcendum esse; *ut post Alexandr. de Imola in additionib. ad Bartolum. in dict. leg. respi-* 121

respiciendum. § fin. ff. de pœn. Jasonem in d. l. 1. ff. de legibus. & in leg. clam. possidere 6. §. qui ad nundinas. ff. de acquirend. possess. & in leg. si per errorem. 15. ff. de jurisdict. & Menochium lib 2. de arbit. judic. quæstion. cent. 4. cas. 324. num. 9. defendit Burchardus in præallegat. appendic ad Voltz. n. 17. & seqq. & Petreus præalleg. thesaur. conclus. 130.

222 Huic sententiæ suffragatur primum *dict. l. eum; qui nocentem. 18. §. si injuria. ff. de injur.* ex qua patet; tum demum actioni injuriarum locum esse, quando aliquis Titium voluit iniuriare sive percutere, & ex proposito percussit Seium sibi ignotum, quem Titium esse putavit: quia videlicet certum est, eum hoc casu personam Seii voluisse percutere, injuriaque afficere. Ergo à contrario sensu, non tenebitur iniuriarum, qui omnino nullum propositum Seii personam injuriandi habuit. Atqui in præsenti quæstione, occisor nullum prorsus animum habuit offendendi aut interficiendi mediatorem sive pacificatorem, vel alium adstantem. Itaque si ille hunc præter propositum, casu quodam occiderit: nequaquam mortis pœnâ tenebitur.

223 Secundò huic conclusioni non parùm roboris addit *l. 1. §. Divus. ff. ad l. Cornel. de sicar.* ubi dicitur; eum, qui hominem occidit, ita demum ordinariæ legis Corneliæ pœnæ subiiciendum esse, si occidendi animo id homicidium

cidium admiserit. At in propositâ facti specie, homicidium in persona pacificatoris animo occidendi non est admissum. Reus siquidem nullo modo pacificatorem, sed Titium, suum inimicum, è medio tollere voluit. Tertiò ad eandem assertionem stabiliendam adduci potest *d. l. 3. in fine. & d. l. si, cùm servo. 4. ff. de injur.* ubi ille, qui, cùm servo suo pugnum ducere vellet, alium proximè adstantem invitus percussit, injuriarum non tenetur. Simili ergo ratione in nostro quoque casu, non tenebitur lege Corneliâ, qui alium invitus offendit, vel occidit: cùm hîc non sufficiat culpa, quantumvis lata; sed dolus, & animus occidendi exigatur, *d. l. 1. §. Divus. & l. 7. ff. ad leg. Cornel. de sicar.*

Non tuetur Bartoli & sequacium opinionem *l. falsus creditor. 43. §. qui alienum. ff. de furt.* ubi hæc extant verba: *Qui alienum quid jacens, lucrifaciendi causâ sustulit, furti obstringitur, sive scit, cuius sit, sive ignoravit. Nihil enim ad furtum minuendum facit; quòd, cuius sit, ignoret.* Nam respondetur; diversam *in ista l.* proponi facti speciem. Ibi siquidem ideo competit furti actio: quia fur lucrifaciendi causâ eam ipsam rem abstulit, quam voluit auferre, etsi ignoraverit, cuius ea res fuerit. Sed hîc aliquis eum interemit, quem perimere noluit. Itaq; meritò ab ordinariâ homicidii pœna absolvitur. Cæterùm quod attinet *ad* 224

d. l. eum, qui. 18. §. si iniuria. ff. de injur. quâ dissentientes præcipuè moventur; tantum abest, ut ista lex priori nostræ adversetur sententiæ, ut eam, argumento à contrario sensu ducto, maximè confirmet, quemadmodum paulò antè expositum est. *Ad alias leges, quæ eidem sententiæ obijci possunt & solent, apposité satis respondet Burchard. in d. append. num. 20. & seq.*

225 Porrò, si culpa † omnino nulla homicidæ imputari potest: adeò lege Corneliâ de sicariis non tenetur, ut etiam ab Aquilâ, & civili actione absolvatur, *§. iniuria. & seq. supr. de lege Aquil.* W*esenbec. in Paratit. ff. ad l. Cornel. de sicar. n. 27.*

Huc usq; de vero homicidio, eiusq; speciebus sive membris abundè diximus: ordinis à nobis instituti ratio postulat, ut tandem etiam de quasi homicidio breviter disseramus. Qua-
226 si autem homicidium committitur, † si quis hominem circumcidit, vel castravit; aut seipsum castrandum præbuit, *l. 3 §. 4. l. 4 §. 2. l. 5. & 6. l. circumcidere. 11. in princ. ff. ad l. Corn. de sicar. Paul. lib. 5 sentent. tit. 22. & 23 §. qui hominem invitum. & ibi Cuiac.* Illius quidem est
227 ratio: quia instar † homicidii est, virilitatem vel sexum homini adimere: & quia cum magno vitæ periculo ea res coniuncta est; adeò, ut ex multis paucissimi incolumes evadant. *Nov. 142. in princ.* W*esenb. d. loco n. 15. Althus. lib. 1. juris Rom. c. 55.* Huius verò ratio hæc est:

quia

quia cùm † nemo sit membrorum suorum dominus, *l. liber homo. 13. ff. ad leg. Aquil.* in se quisq; homicidium committere prohibetur, *l. omne delictum. 6. §. qui se vulneravit. ff. de re militari. l. ult. §. sic autem. ff. de bonis eor. qui ante sentent. mort. sibi consciverunt. Bald. in l. 1. C. eod. Eleganter Bonifac. in tract. de furt. § 6. n. 42.* 228
Sed & quasi † homicidium est; si quis hominis necandi, furtiue faciendi, aut invadendæ possessionis causâ, cum telo ambulaverit, *l. 1. in pr. l. 3. §. item is. ff. ad l. Cornel. de sicar. l. is, qui cum telo. 7. C. eod. & hoc §. nostro.* Ratio est: quia & lex Cornelia (sicut & Mosaica, *Exod. c. 21.*) & constitutiones, voluntatem sive conatum in hoc maleficiorum genere, non exitum spectari voluerunt, *l. Divus. 14. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Wesenbec. & Althus. locis proximè allegatis.* 229

Hic autem dubitari potest: num hac in re conatus consideretur tam remotus, quàm actui proximus? Et quidem Thom. Grammat. *cons. 36. num. 19.* & Didac. Covarr. *in Clement. si furiosus. p. 2. Relect. in initio. n. 10. de homicid.* statuunt: solum conatum proximum ad ordinariam l. Corneliæ pœnam infligendam cõsiderari. Quâ de causâ volũt, ultimum actum, qui à delinquente peragendus est, intercedere oportere: ut quia jam aliquem vulneraverit: secùs, si tantùm hominis occidendi causâ ambulaverit. Sed verius est; solam ambula- 230

tionem hominis occidendi caussâ susceptam, adeóq; etiam remotum actum, animo occidendi commissum ordinariâ l. Corneliæ pœna coërceri, *per hunc §. nostrum:* in cuius principio Justinianus disertè ait: Legem Corneliam de sicariis, eos etiam ultore ferro persequi, id est, gladio punire, qui hominis occidendi caussâ cum telo ambulant. Ad cuius sententiæ confirmationem accedit *d. l. 1. §. Divus. ff. ad l. Cornel. de sicar. & d. l. is, qui cum telo. 7. C. eod.* ubi expressum est, eum, qui hominis necandi causa ambulaverit cum telo, ultimo supplicio afficiendum esse.

131 Verùm licèt hæc jure civili ita constituta sint: tamen hodiè omnium locorum generali consuetudine jus istud abolitum esse, pleriq; Doctores testantur: adeò, ut etiamsi quis occidendi animo hominem cum telo vulneraverit; minimè tamen, effectu non secuto, ordinariâ legis Corneliæ pœnâ, sed mitiori extraordinariâ puniendus sit; *Videatur Ordinat. crimin. Caroli V. art. 178. quo consuetudo isthæc confirmata esse videtur. Specul. in tit. de accusatore. §. 1. n. 7. Bald. Cyn. & Salicet. in d. l. is, qui cum telo. 7. C. ad l. Corn. de sicar. Gomez. tom. 3. variar. resolut. c. 3. n. 30. Jul. Clar. lib. 5. sentent. §. fin. q. 92. Covarr. d. Clement. si furiosus. part. 2. relect. in initio. n. 11. de homicid. Boër. decis. 316. n. 3. Alexand. consil. 15. nu. 2. lib. 1. & consil. 140. n. 2. lib. 2. Bertrand. consil. 169. nu. 1. lib. 3. part. 1. & con-*

& consil.31.n.3. & consil. 228.n.6. lib.7. Wesenb. in paratit. ff. ad l. Corn. de sicar. nu.16. Tiraquell. tract. de pœn. leg. temper. causa 38. Menoch. de arbitr. jud. q. lib.2. cent.4. cas. 360.n. 92. Ludov. à Peguera q. crimin.7. n.13. & infiniti alij, per hos cumulatim citati.

Illud hoc loco commodè in quæstionem cadit: an is, qui pecuniam accepit, ut alium interficeret, puniendus sit effectu non secuto? In hac quæst. tres præcipuè sunt distinguendi casus. Primus est, quando ille, qui accepit pecuniam, ad actum occidendi proximum processit, omnemque conatum adhibuit, atque ita per eum non stetit, quin occideret. Hoc casu concors & communis Doctorum conclusio est: ordinariâ mortis pœnâ plectendum esse tam dantem, quem assassinatorem vocant, quàm accipientem pecuniam, † quem vulgò assassinum appellant, *per text. in c. 1. de homic. in 6. Placa lib.1. Epitomes delicto. c.19. n.9. Covarr. præalleg. loco, n.9. vers. secundus subycitur, &c. Chassenæus in consuet. Burgund. Rubr.1. post pr. vers. item etiam tenetur. n.7. Menoch. d. cas. 360. n.42. Decian. lib.9. prax. crimin. c.30. & Clar. lib. 5. sent. §. assassinium n.7. ubi & plures alios in hanc sententiam congessit. Quibus novissimè etiam astipulatur Vulteius in hoc §. n. 5.* 232 233

Utrùm verò isthæc pœna etiamnum hodie obtineat, ambigitur, propter consuetudinem totius orbis terrarum generalem, quâ leges, 234

conatum pro effectu punientes, sunt abrogatæ? Sed dicendum: hoc in casu etiamnum ordinariam pœnam locum habere. Etsi enim juris communis, eâdem pœnâ conatum & effectum homicidii, & aliorum delictorum enormium, punientis severitas longævâ consuetudine sit mitigata & sublata: ea tamen consuetudo ad conatum criminum gravissimorum & atrocissimorum, putà parricidii, læsæ majestatis, &c. nequaquam se extendit. *Covar. d. loc. n. 11. & seq. Boër. d. decis 316. Wesenb. sup. allegato n. 16. Gail lib. 1. de pace publ. c. 14. n. 19. & seqq. Cuiac. lib. 15. obs. c. 25.* Hoc autem crimen, quod
235 assassinium † nuncupant, atrocissimum & immanissimum esse, constat: quippe per quod insidiose & proditorie aliquis ab eo occiditur, à quo nihil tale metuit. Cuius delicti atrocitas etiam inde augetur, quòd pecuniæ interventu, & propter precium suscipitur: id quod longè est turpissimum, *Damhoud. in prax. crimin. c. 83. n. 11. Decian. d. lib. 9. prax. crimin. c. 30. n. 45.* Quamobrem, non obstante generali totius Imperii sive Orbis consuetudine, ab Auctoribus suprà relatis rectè asseritur; huiusmodi in casu ordinariam l. Corneliæ pœnam adhuc vigere.

Secundus casus est: si quis pecuniâ datâ vel promissâ mandaverit alterum occidi: & mandatarius ad actum aliquem proximum non devenerit. Hac sanè specie tā mandans, quàm

manda-

mandatarius extraordinariâ tantùm pœnâ, arbitrio judicis puniuntur. *Covar. in d. Clement. si furiosus. part. 2. relect. in initio, n. 9. vers quartò si quis, &c. Menoch. præfato cas. 360. n. 43.*

Tertius est casus: cùm mandãs obtulit mandatario pecuniam, ut is hominem occideret: & mandatarius accipere noluit. Hoc casu mãdans quidem punitur extra ordinem, arbitrio judicis: is verò, cui oblata est pecunia, omnis pœnæ expers est, *ut docet Menochius sæpe adducto cas. 360. num. 44. qui (ut & Covarr. jam dicto loco) plures alios casus accuratè copioseq; explicat, ostendentes, quando & qua pœnâ conatus ad delictum plectatur. Cæterùm ad eum remisisse, hicq; præcipuos duntaxat casus attigisse, sufficiat.*

Pœna l. Corneliæ de sicariis ordinaria olim 236
erat deportatio, & omnium bonorum ademptio sive confiscatio: postea verò nobiliores quidem, & honestiores in insulam deportari; humiliores ultimo supplicio affici cœperunt. *l. 3. §. penult. & l. qui cædem. 16. ff. ad l. Corn. de*
sicar. Sed hanc posteriorem, † gladii nimirum 237
pœnam, hodiè ordinariè & indistinctè, in nobilioribus etiam personis recipiendam esse, multi non sine ratione existimant, *Angel. & Hippolyt. de Marsil. in d. l 3. §. pen. ff. eod. Felin. in rubr. ext. de homicid. Bossius in tit. de homicid. n. 108. & seq. ubi hanc opinionem communem affirmat. Idem asserit Clarus lib. 5. sent § homicid.*

 num. 18.

n.18. & seq. ubi subjicit, statutum vel consuetudi-
238 *nem disponentem;* † *quòd pro homicidio imponatur pœna pecuniaria, ex communiori Doctorum traditione non valere, atq; ita in practica servandum esse. Quibus novissimè haud gravatè accessit Volzius in Commentar. ad leg. Cornel. de sicar. c. 5. n. 18. ubi eleganter ita scriptum reliquit: Minimè silentio prætereundum est, quòd hodie pœna legis Corneliæ de sicariis merè capitalis est: hoc est, quòd ultimum continet supplicium, posthabitâ omni prorsus conditionis & status personarum differentiâ. Sive enim privatus, sive magistratus, sive nobilis, sive plebeius homicidium dolo malo admiserit, ultimo supplicio affici debet. Istis omnibus annumerandus est quoq; Trentlerus selectar. disputat. vol. 2. disp. 32. th. 5. ad lit. I. itemq; Bocerus Class. 3. disp. 14. thes. 32.*

Et sanè hæc sententia omni juri, tam divino, quàm humano, est omnino consentanea. Primùm enim quod attinet jus divinum; in eo generaliter hoc modo scriptum extat, *Genes.*
239 *c. 9. vers. 6. Quicunq;* † *effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Exod. c. 21. vers. 12. *Qui percusserit hominem volens occidere, & mortuus fuerit, morte moriatur.* Levit. cap. 19. vers. 15. *Non facies, quod iniquum est: nec injustè judicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis, &c.* Item c. 24. v. 21.

Qui

Qui percusserit hominem, moriatur. Num. cap.
35. v. 16. 17. & 18. *Si quis ferro percusserit, & mor-
tuus fuerit, qui percussus est; reus erit homicidii,
& ipse morietur. Si lapidem jecerit; & ictus oc-
cubuerit; similiter punietur. Si ligno percussus
interierit; percussor is sanguine vindicabi-
tur, &c.* Deuteronom. cap. 1. v. 17. *Nulla erit di-
stantia personarum: ita parvum audietis, ut ma-
gnum: nec accipietis cujusquam personam: quia
Dei judicium est.* & cap. 16. v. 19. *Non accipies
personam, nec † munera: quia munera excæcant* 240
oculos sapientum, & mutant verba justorum, &c.
item cap. 19. v. 11. *Si quis odio habens proximum
suum, insidiatus fuerit vitæ ejus; surgensque per-
cusserit illum, & mortuus fuerit, & c. etiam mo-
rietur.* Item in fine ejusdem capitis: *Non mi-
sereberis ejus; sed animam, pro anima, oculum
pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu,
pedem pro pede exiges.* Proverb. c. 28. v. 17. *Ho-
mo, qui violenter egerit, in sanguine animæ, et-
jamsi ad inferos usque fugeret, non sustentabunt
eum.* Ezech. c. 18. v. 4. *Anima † quæ peccaverit,* 241
ipsa morietur. Matth. c. 26. v. 52. *Omnes, qui ac-
ceperint gladium, gladio peribunt.* Et in Apoc.
Joan. c. 13. v. 10. *Qui gladio occiderit, oportet
eum gladio occidi.* Deinde ad legem humanam
quod attinet: eâ disertè indistinctéque sanci-
tum est; homicidam semper quod fecit, expe-
ctare † debere, *l. 3. circa medium. C. de Episc.* 242
audient. l. un. in princ. vers. & meritò mortis. C.

 de ra-

de raptu virgin. l. si quis. 8. C. ad l. Corn. de sicar. & *hoc §. nostro.* ubi Justinianus simpliciter ait: legem Corneliam ultore ferro homicidas persequi. Cui consonat constitutio pœnalis Caroli V. *artic. 137.* ubi hæc universalia leguntur verba: Ein jeder Mörder oder Todtschläger/ wo er deßhalb nicht Rechtmässig Entschuldigung außführen kan/ hat das Leben verwirckt/ ꝛc. Huc facit quoque *can. duo ista. 23 q. 4.* ubi di-
243 citur; nulli † peccatori impunitatem relaxandam esse. Eidem sententiæ valde etiam suffragatur *tot. tit. ff. quod quisq; juris in alter. statuerit, &c.* & *c. cùm omnes. 6. ext. de constitut.* ex quibus locis colligitur: quemque pati debere, quod alteri facere voluerit. *Sed ea de re, post alios à se relatos, plura cumulavit Petrus à Placa lib. 1. Epitomes delictor. c. 10. n. 2. & seqq.* & *Melchior Iunius part. 3. politicar. quæstionum, q 100.*

244 Verùm enimverò cùm ex suprà expositis eluceat; in lege Corneliâ dolum requiri, *l. in lege Cornelia. 7. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* inde evidenter verum existit, infantes, & furiosos (quibus & dormientes similes sunt, *l. 1. §. furiosus. ff. de acquir. vel amitt. possess. c. majores. 3. §. sed adhuc.* & *§. item quæritur. de baptis.*) à homicidii pœna prorsus absolvi: cùm illos innocentia consilii tueatur; hos fati infelicitas excuset. *l. infans. 12. ff. ad l. Corn. de sic. l. pœna. 9. §. ult. ff. ad l. Pomp. de parricid. l. Divus. 14. ff. de offic.*

offic.præsid. Bocer.class.3.disp.14.th.52. Prosp.Farinac. lib. 3. prax. criminal. quæst. 92.nu. 54.& 114. item q. 93. num.1.

Nunquid autem mente sanus homicidium, aliudúe delictum committens, ob furorem supervenientem corporali pœnâ, durante furore, affici possit, Interpretum judiciis variatum est: quibusdam putantibus, furorem post delictum perpetratum advenientem, delicti impunitatem adferre; nonnullis contrariam prorsus sententiam propugnantibus. Et quidem prioris sententiæ, quæ receptior est, Auctores sunt; *Baldus, Alexander, & Iason in l. furiosum.9. C.qui testament.face.pos. Covarruv. in Clement.si furiosus.part.3.in initio,num.2.de homicidio. Gomez. tom 3. variar.resolut.cap.1. num.72. Clar. lib.5. sentent §.fina.q 60.num.8. Tiraq. de pœnis leg.caus.3. Menoch.de arbitr. jud.quæst. cas.325. num.12 Gail.lib.2.observat. 110.num.21.& 22. Sebast. Medices in tr.de fortuit.casib.part.2.q.5.n.24.vers.quintò ampliatur, &c. Petreus in thesauro controv.concl.crim. concl 223.* Posterioris verò sententiæ assertores sunt; *Ludov.Roman.in d.l.furiosum.9. C.qui testam.fac.poss. Damhoud.in prax.rerum crim. c.48.n.8. Vaud. lib.2.quæst.c.7. Forcat.Necyomant Dialog.33.n.3.& 4.Burchard.in addit.ad Voltz. de sic.c.6.n.3. Guil.Mayner.in l.furiosi. 40.n.5.ff.de reg.jur.* Cæterùm ego nec priori, nec posteriori sentētiæ acquiescendū, sed totū 245

nego-

negotium arbitrio judicis ac Principis, quem judex consulere debebit, committendum esse, arbitror. *d. l. Divus. 14. vers si verò, &c. ff. de*
246 *offi. præsid.* Quæ profectò lex nihil certi † definit: sed potiùs apertè statuit, judicem diligenter explorare & inquirere debere, an facinus à verè furioso commissum sit; nec non Principem consulendum esse, qui æstimet, utrùm delinquens supplicio sit afficiendus. Itaque judex ac Princeps, omnibus delicti totiusque negocii circumstantiis maturè accuratèque pensatis, de pœnâ decernet, prout æquitas & ratio popoſcerit. *Atq; ita novissimè etiam sentire deprehendi Fachineum lib. 9. controv. jur. cap. 3.* Quod autem de infantibus dictum: idem quoque in proximis infantiæ, qui scilicet doli nondum capaces sunt, non itidem in minoribus, procedit. *l. impuberem. 23. ff. de furt. l. pupillum. 111. ff. de reg. jur. l. 1. vers. impuberes.*
247 *C. de falsa moneta.* Pupilli igitur sive † minores doli capaces, quamvis aliàs in plerisque causis in integrum restituantur: in delictis tamen eis non subvenitur: cùm leges invocare illis non liceat, qui contra eas committunt, *l. si ex causa. 9. §. nunc videndum. l. auxilium. 37. in fin. ff. de minor. t. t. C. si advers. delictum.* E-
248 nimverò licèt non † penitus minores absolvantur: ordinaria tamen pœna ipsis plerunq; remitti solet. *d. l. 37. §. in delictis. ff. de minorib. l. ferè in omnibus. 108. ibiq; Guiliel. Mayner. n. 4. & Phi-*

& Philip. Matth. num. 18. cum aliquot seqq. ff. de reg. jur. Latè Gomez. tom. 3. var. resol. c. 1. num. 57. & seqq. Gail. dicto lib. 2 obs. 110. n. 32. Tiraq. in tract. de pœn. leg. temper. caus. 7. Menoch. lib. 2. de arbit. jud. quæst. cent. 4. cas. 329. Wesenb. in parat. ff. ad l. Corn. de sic. num. 25. & seq. Voltz. de sic. c. 6. num. 45. Bonifac. in tract. de furt. §. 10. num. 112. Tessaurus in decis. 161. n. 4. Prosper Farinacius lib. 3. prax. crimin. quæst. 92. num. 41. 114. & seq.

Sed & senes homicidium perpetrantes, 249
qui per omnem vitam habiti sunt fuisse inculpatis moribus, & integritate vitæ conspicui, à pœna mortis excusantur. *l. 2. ibi, si senior. ff. de term. moto. l. 3. in fin. C. de episc. aud. Menoch. d. cas. 329. num. 20. Damhoud. in prax. rer. crimin. c. 84. nu. 33. Gomez. d. tom. 3. c. 1. nu. 68.*
Gail. d. obser. 110. nu. 34. ubi ait, decrepitos se- 250
nes infantibus comparari, juxta illud vulgatum: *Bis pueri senes. Idem post alios, quos citat, sentit Iacobus Novellus in tract. ad defensam. part. 1. num. 43.*

Illud autem, an similiter in ebriis homicidia committentibus locum habeat, sæpius
quæsitum fuit? Verùm † ad hujus quæstionis 251
discussionem breviter sciendum: ebrios duplicis esse generis. Alii enim sunt, quos potio vini aliquantùm largior animosos, insolentes, audaces, iratos, contumeliosos, atque turbulentos efficit: qui tamen omnia, quæ a-

gunt & dicunt, probè cognita exploratáque habent. Sunt deinceps alii, qui ob immoderatum vini potum è potestate mentis omnino excedunt, nihilque eorum amplius, quæ loquuntur & faciunt, sciunt & intelligunt; atque in morem hominum planè furiosorum, cum magno aliorum periculo, tumultuari baccharique solent. Priores illi, si quod facinus sive scelus patraverint: id ebrietatis allegatione nullâ ex parte extenuare, nedum excusare poterunt. Hi verò posteriores, si homicidium per profundam ejusmodi ebrietatem admiserint; in legem Corneliam de sicariis neutiquam incidunt, sed extra ordinem tantùm puniuntur: dummodo ebrietatem istam priùs dolosè nō captaverint; nec ad hoc compotaverint, ut cædem impunè committere possint. *l. omne delictum. 6. §. qui se. 7. vers. per vinum ff. de re militar. l. unic. C. si quis Imp. maledix. can. sanè. & can. inebriaverunt. 15. q. 1. Damhoud. prædicto c. 84. n. 15. & seqq. Covarr. dicta Clem. si furiosus. part. 3. relect. in initio. n. 3. & 4. Tiraq. de pœn. leg. caus. 6. Gail. d. obs. 110. n. 24. & seq. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 326. Claud. Battand. reg. 116. Borcholt. de pact. c. 3 n. 15. & seq. Gregor. in syntagm. jur. univers. lib. 29. c. 3. n. 4. Mascard. de probationib. concl. 579. n. 3. Egregiè Voltzius de sicar. præallegato c. 6. n. 13. cum multis seqq. Repetantur hic ea, quæ diximus in §. non solùm. 11. sup. de injur. n. 15. & seqq.*

De ho-

De homicidio quoq; amoris æstu, seu impetu inter corrivales cōmisso, quęrunt Dd. quomodo puniri debeat? Et, cū amor furoris † quędam videatur species, nō ordinariæ pœnę legis Corneliæ, sed mitiori subdendum esse eum, qui amoris œstro percitus & compulsus, corrivalem exanimavit, tradunt *Iul. Clar. lib. 5. sent. §. fin. q. 60. n. 10. Oldrad. cons. 210. n. 4. Tiraq. in d. tr. de pœn. leg. caus. 4. Menoch. d. lib. 2. cas. 328. & Farinac. prædicto lib. 3. praxis criminal. quæst. 98. caus. 13. num. 78. & seqq. aliiq; ab eo allegati.* At Andreas Gail. *in loco iam aliquoties adducto, nu. 23.* existimat, hanc sententiam in puncto juris defendi non posse: cùm nullâ lege comprobetur: & plerunque ejusmodi homicidia, destinatâ voluntate, impatientiâ consortis fieri soleant: idque verum putat, nisi aliæ circumstantiæ, utputà provocatio corrivalis, crimen extenuent. *Porrò de aliis excusationum causis, vel ad tollendam prorsus, vel minuendam homicidii pœnam facientibus, videantur Gomezius, Clarus, Tiraquellus, Menochius, Dambouderius, Gailius, Voltzius, &c. locis superiùs commemoratis.* 252

Et hactenus de uno legis Corneliæ capite, nempe de homicidio: restat veneficium, alterum ejusdem legis caput, summatim perstringendum. Hac igitur lege & venefici capite damnantur, qui artibus odiosis, tam venenis, quàm susurris magicis homines interfecerūt, 253

hoc §.

hoc §. noſtro. verſ. eâdem lege. &c. l. 3. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Et quidem non immeritò. Plus e-
254 nim eſt, veneno extinguere aliquem, † quàm necare gladio: cùm illud minùs præcaveri & vitari poſſit, *l. 1. C. de maleficis & mathematicis, &c. Weſenbec. in paratit. ff. ad l. Cornel. de ſicar. num. 28. Giphan. lib. 4. Diſput. jur. civil. Diſp. 49. th. 62. ibiq; in ſuis notis Olemannus n. 49.* Veneficus autem non ſolùm is dicitur,
255 qui † malo animo malum alicui venenum propinavit: ſed & qui illud hominis necandi cauſa confecit, habuit, vendidit. *hoc §. noſt. in fine. l. 1. §. 1. & d. l. 3. ff. eod. Ordinat. crim. Caroli*
256 *V. art. 130.* Hinc pigmentarios, † ſi cui temerè cicutam, ſalamandram, aconitum, mandragoram, aut ulceramenti cauſa cantharidas dederint, pœna hujus legis teneri manifeſtum eſt, *d. l. 3. §. alio Senatusconſulto. ff. d. tit.* His quoque accenſendi ſunt omnes magi, arioli, divinatores, chaldæi, necromantici, ſagæ, ſtriges ſeu lamiæ, & his ſimiles malefici, qui homines variis impoſturis lædunt, decipiunt, atque deludunt, *l. eorum. 4. l. nemo 5. & l. multi. 6. C. de maleficis & mathemat. Exod. c. 22. verſ. 18. Levit. c. 20. verſ. c. 27. De iis latiſſimè agit Damhouder. in praxi rer. criminal. c. 61. num. 80. & plurimis ſeqq. Paulus Grillandus in tract. de ſortilegiis. quæſt. 2. & ſeq. Nicolaus Remigius lib. 3. Dæmonolatriæ. c. 12. & Burchard. in append. ad Voltz. de ſicar. num. 106. cum multis ſeqq.*

Cæte-

Cæterùm isti, qui Diabolo se dediderunt † sive manciparunt, & damnum, vel hominibus, vel animalibus aliis intulerunt, igne hodie cremantur. *d. constitutione Carol. criminal. artic. 109.* Fürstl. Würtenbergische Landts-Ordnung. *tit.* Von Zauberey / etc. §. So dann jemands. *fol. 193. Schneid. in hoc §. versic. eâdem. num. 2. & 6. nec non Vultejus in hoc §. num. 8. Treutler. selectar. disp. volum. 2. Disput. 32. th. 7. in litera d. egregiè Ioan. Georg. Godelman, in tract. de magis, veneficis, &c. lib. 1. c. 7. num. 6. & lib. 3. c. 11. num. 17. & seqq. & novissimè Henningus Wegner. Disp. 18. Instit. th. 4. lit. e.* 257

Conclusionis seu coronidis loco quæri hîc poterit: Num lamiæ, scopis vel baculis insidentes, per aërem volitare possint? Et Joannes Wierus *in tract. de præstigiis dæmonum. lib. 3. c. 4. 5. 17. & passim. itẽ lib. de lamiis. c. 5.* illud non sine ratione negare videtur. Etenim ob mentis imbecillitatem, obque corruptam phantasiam, à diabolo persuasione falsâ & præstigiis elusæ, somniisque diabolicis pressæ, qualiacunque mala vel cogitatione, vel imprecatione, vel intuitu, vel re ludicra atque ad institutum opus ineptâ, designare se aut efficere putant: cùm tamen nihil effectum, aut si quid appareat, diaboli id operâ perfectum censeatur. *Idem post alios sentit Matt. Stephani cent. 4. quæst. 96. lit. b.* Nec est, quod quispiam conventicula istarum muliercularum sive sa- 258

garum, & choreas cum dæmonibus ducentes urgeat. Nam licèt concedatur; sagas à dæmonibus interdum de loco ad locum transportari: tamen è contrario & illud dandum erit: ut plurimùm spectra tantùm fœminarum, in ludis † & choreis istiusmodi spectari.
259 Exploratum siquidem est, & historiæ fide dignissimæ testantur: maritos eo potissimùm tempore, quo ipsorum uxores in ludis choreisque fuisse dicebantur, easdem in lecto secum habuisse. *Alciat. lib. 8. parerg. c. 22.* Neque verò inde rectè concluditur; lamias pœnis subjiciendas non esse. Etsi enim maximè nihil ipsæ istorum, quæ ipsis adscribuntur, ef-
260 ficiunt: attamen † propter execrabile & scelestissimum fœdus, quod cum hominum omnium infensissimo hoste Diabolo pangunt, eoque Christo, Salvatori & Redemptori nostro unico renunciant; meritis, nec sat condignis pœnis affici possunt. Si etenim teterrimum & gravissimum reputatur crimen, in Majestatem Imperatoriam delinquere: longè profectò gravius & tetrius istud erit scelus, quod in Majestatem Regis Regum, Domini dominantium, Dei ter Optimi Maximi committitur. Certè ut divina humanis, ut æterna caducis, ut cœlestia terrenis digniora & præstantiora sunt: ita & hoc delictum illo gravius esse, nemo inficias ibit; *ut latiùs id declarat Ioan. Bodinus in tractat. de Magorum*

rum dæmonomantia. in confutatione opinionum Wieri. & Dominic. Arumæus Exercitat. Iustin. 20. thes. 16.

§. *Alia deinde lex. 6.*

Alia deinde lex asperrimum crimen novâ pœnâ persequitur, quæ Pompeja de Parricidiis vocatur: quâ cavetur, ut si quis parentis aut filii, aut omnino affinitatis ejus, quæ nuncupatione parentum continetur, fata præparaverit (sive clàm, sive palàm id ausus fuerit) nec non is, cujus dolo malo id factum est, vel conscius criminis existit, licèt extraneus sit, pœnâ parricidii puniatur: & neque gladio, neque ignibus, neque ulli alii solenni pœnæ subjiciatur; sed insutus culeo, cum cane, & gallo gallinaceo, & viperâ, & simiâ, & inter eas ferales angustias comprehensus (secundùm quod regionis qualitas tulerit) vel in vicinum mare, vel in amnem projiciatur: ut omnium elementorum usu vivus carere incipiat, & ei cœlum superstiti, &

terra mortuo auferatur. Si quis autem alias cognatione vel affinitate personas conjunctas necaverit: pœnam legis Corneliæ de sicariis sustinebit.

SUMMARIA.

27 Num occidenti socerum, vitricum, generum, &c. pœna parricidii, an legis Corneliæ de sicariis sit irroganda.
28 Sine lege loqui erubescimus.
29 Conciliatio l. un. C. de his, qui parent. vel liber. &c. cum præsenti §.
30 Solennis culei pœna hodie sublata; & alia eidem substituta.
31 Quo casu pœna ista mitiganda.
32 Occidens patrem vel filium, proditorem patriæ, præmio honorandus.
33 Factum laudabile matrum quarundam Græcarum.

QUarta publici judicii species hic adfertur, nempe parricidium: quod lege Pompejâ de parricidiis (quam † Cn. Pompejus ille Magnus in tertio suo consulatu tulit, anno Urbis 781. *ut hîc testatur Giphanius*) vindicatur. Parricidium autem tria significat. Primùm enim omnia graviora crimina continet. *l. 2. §. & quia. 23. ubi Zas. & Cujac. ff de orig. jur.* Secundò, tantùm de homicidio, & eo quolibet dicitur, *teste Festo lib. 14 & Didaco Covarr. in Clem. si furiosus. part. 2. relect. in initio n. 12. de homic. & Balduino ad leges Romuli. c. 11.* Tertiò, de speciali parentum & liberorum parricidio accipitur, *ut hoc loco, & passim.* De hoc crimine Solon, Atheniensium Legislator, legem non tulit: quòd non speravit, tantæ immanitatis quempiam fore, qui tam fœdum & horrendum facinus perpetraturus esset. *ut refert Laërt. in Solon. & Cicero in Orat pro Roscio Amerino.* Illius exemplum secutus Romulus, similiter nullum supplicium in parricidas constituit: quòd etiam existimarit, impossi-

bile esse, ut quis tam dirum & impium scelus committere auderet, *auctore Plutarcho in vita Romuli.* Hinc & Seneca affirmat: summa prudentiâ præditos viros noluisse de parricidio pœnam constituere: ne vindicando ostenderent, tale quid fieri posse. *Seneca lib. 1 de clement.* Cæterùm parricidium dicitur, quasi
4 parenticidium: & parricidæ † propriè dicuntur, quasi parentem cædentes. *Covarr. dicto loco. Placa lib. 1. Epitomes delict. c. 22. n. 2. & Eguinar. Baro hîc.* Unde Quintilianus *lib. 8 c. 6.* opinatur, per abusionem matris aut fratris interfectorem, parricidam vocari. Verùm utut sit,
5 certo certius est; † lege Pompeja de parricidiis teneri non tantùm eos, qui patrem vel matrem; sed etiam qui avum, aviam, fratrem, sororem, patruelem, matruelem, patruum, avunculum, amitam, consobrinum, consobrinam, uxorem, virum, sponsum, sponsam, generum, nurum, socerum, socrum, vitricum, novercam, privignum, privignam, patronum, patronamve occiderint. Sed & mater, quæ filium, filiamve interfecerit, ejus legis pœnâ afficitur: & avus, qui nepotem necaverit, *l. 1. 3. & 4. ff. ad l. Pomp. de parricid.* At quid de patre dicēdum? Et sanè probabile est, lege ista patrem non fuisse comprehensum. Quid ita? quia li-
6 cebat olim patri † filium trucidare sine crimine, jure patriæ potestatis, *l. in suis. 11. ff. de liber. & posthum. l. ult. C. de patria potest. Cujac.*

lib. 6.

lib. 6. obs. c. 17. Sed hodie quia patri id ampliùs non licet; & quia (ut bellè Marcian. ait, *in l. Divus. 5. in fi. ff. ad l. Pomp. de parricid.*) patria potestas in pietate debet, † non atrocitate consistere: de parricidio perinde, ut mater tenetur, 7
per hunc. §. ibi, aut filii. & l. unic. in pr. C. de his, qui parentes vel liber. occiderunt. Giphan hìc in vers. qua cavetur, &c. Wegner. disp. 2. ad Instit. th. 2. lit. e circa fin. & Disp. 18. th. 5. lit. a.

Et sanè jus vitæ necisque, quod † olim patri 8
in filios competebat, ita penitus peremptum & sublatum est: ut pater ne filium quidem familiâs facinorosum prius auditum (id est, cujus auditæ priùs sint defensiones) hodie occidere possit. *l. si filius. 3. C de patr. potest.* ubi habetur, filium, qui patri debitam pietatem non exhibuit, ab eo præsidi provinciæ offerendum esse, qui ipsum condemnare debeat. Cùm itaque pater filium criminosum non possit condemnare: multò minùs poterit eundem jure interficere. Quomodo enim pater, cùm de vita & sanguine filii agatur, accusatoris, judicis & executoris officio simul fungi poterit? Eódem spectat *l. qui jurisdictioni. 10. ff. de jurisdict.* ubi Ulpianus scribit: eum, † qui jurisdictioni 9
præest, neque sibi, neque liberis suis, jus dicere debere.

Nec obstat *l. 2. ff. ad l. Corn. de sic.* ubi cùm idem Ulpianus prohibeat patrem occidere filium, quē priùs nō audivit: videtur ex adverso

patri relinquere poteſtatem occidendi filium, priùs tamen auditum. Nam præterquam quòd textus iſte hoc tantùm innuit, patrem non poſſe filium propria auctoritate occidere, niſi priùs à præfecto, vel præſide provinciæ, hoc eſt, ordinario magiſtratu auditus, & ad mortem damnatus fuerit: dici etiam po-
10 teſt, argumentum à contrario † ſenſu ſumptum non procedere, ubicunq; ex eo abſurdus, & juris diſpoſitioni contrarius reſultat intellectus: *ut docet Everhar. à Midelburgo in locis ſuis lega. loc. à contrario ſenſu. n. 4. cum ſeqq. Atq; illâ de re enucleatiùs tractat Pruckmannus in tract. de Regalib. §. ſoluta poteſtas. c. 1. n. 41. & aliquot ſubſequentibus.*

11 Planè, parricidii pœnâ, ob criminis atrocitatem, non illi ſolùm plectuntur, qui crimen ipſi admiſerunt: ſed & qui ejuſdem conſcii & participes fuêre, quamvis extranei; omneſque illi, quorum ope, doloqúe malo id factum eſt, *hoc §. noſt. verſ. nec non is, cujus dolo, &c. l. utrùm 6. ff. ad l. Pomp. de parricid.* Hinc Medi-
12 cum, Pharmacopolam, † Chirurgum, vel quemcunque alium liberis, aut parentib. ſcienter & doloſè, ad nefarium ejuſmodi ſcelus committendum, venenum vel pecuniam, qua venenum comparent, vel latrones conſtituant, ſuppeditantem eodem cum ipſis parricidis ſupplicio afficiendum eſſe, non iniquè ſtatutum eſt, *l. 2. in fin. l. ſi ſciente. 7. ubi Bart. ff. eod.*

Dam-

Damhoud. in prax. rer. crimin. cap. 87. num. 6. Scientibus verò solùm, † nec patefacientibus, 13
neque præterea flagitii participibus, etiam eventu secuto, non ordinariam, sed leviorem pœnam imponendam esse, verius est, *l. 2. ff. d. tit. utcunq; noviter Decianus in tractat. crimin. lib. 9. c. 13. n. 3. post Bald. in c. 1. de offic. deleg. n. 5. & alios dissentiat.*

Nec movet in contrarium *hic §. noster, & d. l. utrùm. 6. ff. eod.* Nam ibi vocabulum *(conscij)* complices duntaxat, & auxiliatores, atq; conjuratos, vel eos conscios, qui criminis participes sunt, significat: à quibus distinguendi sunt sceleris gnari, qui licèt id non prodant aut indicent: haudquaquam tamen ultimo supplicio, sed relegatione, vel aliâ pœnâ arbitraria coërcentur. *Atq; hæc interpretatio placet glossæ in d. l. utrùm. 6. ff. ad l. Pomp. de parricid. Menoch. lib. 2. de arbitr. judic. quæst. cent. 4. cas. 355. n. 14. & seq. Schilbockio & Wesenbec. in hoc §. nostro ad finem, & in paratit. ff. d. tit. num. 8. nec non Wegnero d. Disp. 18. th. 5. lit. d. Et de ea re nonnihil etiam dictum est in §. publica autem judicia. 3. sup. hoc tit. num. 44. & seqq.*

De filio, qui, ut patrem vel matrem extin- 14
gueret & necaret, venenum emit, quo tamen uti postea non potuit, nonnulli dubitant, quânam pœna mulctandus esse videatur? Sed hujus l. Pompeiæ animadversionem (quã tamen

judicem temperare & mitigare posse asserunt) eum non effugere, manifesto jure defendi potest, *d. l. 1. in fin. ff. ad l. Pomp. de parricid. & hoc §. n. in verbis, fata præparaverit sive clàm, sive palàm id ausus fuerit. & d. l. un. ibi, fata præparauerit. C. de his, qui parent. vel liber. occid.* W*esenbec. in paratit. ff. ad l. Pomp. de parricid. n. 7. Mynsing. hîc num. 9. Decian. præalleg. lib. 9.*
15 *c. 12.* Eiusq; ratio † clara est: quoniam conatus, qui ad actum aliquem pervenit, in tam atrocissimo teterrimoq; delicto, meritò pro delicto perfecto & consummato accipitur. Quemadmodum & lex divina eum, qui percussit patrem aut matrem, vult moriendo mori, hoc est, omnino & sine misericordia atque distin-
16 ctione, † utrùm percussus sit inde mortuus, an non, interfici, *Exod. c. 21. vers. 15.*

Porrò de pœnâ parricidii quatuor tempora videntur consideranda. Etenim primò parricidæ culeo tantùm ipsi insuti, in mare deiiciebantur, ut indicat Tullius *in Oration. pro Rosc.* & Livius *lib. 48.* ubi Publium Malleo-
17 lum primùm Romæ, † matre interemptâ, culeo insutum pœnas luisse scribit. *Idem refert Borcholt in hoc § nostro. & Mynsing. n. 5.*

Secundò in culeum additæ sunt duæ belluæ, serpens vel vipera, & simia: quod à primis Imperatoribus inductum videtur, sicut innuit Juuenalis *libro tertio. Satyr. 8.* his verbis:

Libera

Libera si dentur populo suffragia: quis tam
Perditus, ut dubitet Senecã præferre Neroni,
Cuius supplicio non debuit una parari
Simia, nec serpens unus, nec culeus unus.

Rursus idem Juvenal. *lib. 5. sat. 13.*

Confer & artifices, mercatoremq; veneni,
Et deducendum corio bovis in mare, cum quo
Clauditur adversis innoxia simia fatis.

Tertiò hæc singularis pœna in desuetudinem abiit: & cœperunt parricidæ bestiis obiici, vel vivi comburi, *attestante Paulo lib. 5. sent. t. 24. Giphan. hîc in vers. & neq; gladio, &c.*

Quartò & postremò Imper. Constantinus veterem pęnam, id est, culeum, in usum revocavit, & in illum quatuor belluas addidit: viperam, simiam, canem, & gallum gallinaceũ, *d. l. un. C. de his, qui parent. vel liber. occid.* Et hæc quidem pœna locum habet; † si mare, sive flumen propinquum sit; adeoque commodè exerceri possit: alioquin parricidæ bestiis subiici debent, *l. penult. ff. ad l. Pomp. de parricid.* Ratio autem huius pœnę singularis, id est, culei, † egregia tum *in d. l. unic. C de his, qui parent. vel liber. occid.* tum *in hoc nostro §.* exponitur, illis verbis: *ut omnium elementorum usu vivus carere incipiat, & ei cœlũ superstiti, & terra mortuo auferatur.* Eiusdẽ supplicii vim atq; rationem M. Tiullius pulcherrimè descripsit, *pro Sex. Rosc. Amerino:* ubi cũ Solonis meminisset, inquit: *Quantò maiores nostri sapientius? qui cum*

18 (margin, beside "hæc quidem pœna locum habet")
19 (margin, beside "culei, † egregia")

qui cùm intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitarunt: ut, quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, ij magnitudine pœnæ maleficio summoverentur, insui voluerunt in culeum vivos, atq; ita in flumen deyci. O singularem sapientiam, judices. Nónne videntur hunc hominem ex rerum natura sustulisse & eripuisse, cui repentè cœlum, solem, aquam, terramq; ademerunt: ut, qui eum necasset, unde ipse natus esset, careret iis rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur? Noluerunt feris corpus obycere; ne bestiis quoq;, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur: non sic nudos in flumen deycere; ne, cùm delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera, quæ violata sunt, expiari putantur. Deniq; nihil tam vile, neq; tam vulgare est, cuius partem ullam reliquerint. Etenim quid tam est commune, quàm spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eiectis? Ita vivunt, dum possunt, ut ducere animam de cœlo nonqueant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat: ita jactantur fluctibus, ut nunquam abluantur: ita postremò eyciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant. Hęc Cicero. Eandem quoq; rationem expressit Ovidius *libr. 8. Metamorphos.* his versiculis:

Dij te summoveant, ô nostri infamia secli,
Orbe suo, tellusq; tibi, pontusq; negetur.

Ex qui-

Ex quibus jam relatis rationem cernere promptum est: cur maiores nostri parricidam culeo insutum in mare sive profluentem proiici, & præcipitari voluerint. Erat autem culeus hac in † pœna uter sive saccus, ex corio 20
factus, eius capacitatis, ut reum simul, & prædicta animantia capere possit. *Isidor. Etymolog. lib. 5. cap. 27. Theophil. & Mynsing. in hoc §. num. 11.* Cæterùm viperam † ea ratione cum 21
parricida culeo inclusisse iidem maiores censentur: quòd illa simili sit delicto obnoxia, cùm & ipsa exeso parentis utero proruperit in lucem, parentemqúe occiderit. Quam rationem sequuntur *Ludovicus Cælius lib. 3. antiquar. lect. cap. 27. Stephanus Forcatulus in Necyomant. jur. cap. 34. num. 5. Covarruv. in præcitata Clement. si furiosus. 2. part. relect. in initio. num. 12. de homicid. Placa d. lib. 1. Epitomes delictor. c. 22. num. 7. & Borcholt. in hoc §.* Aliam rationem reddit novè Decianus, *in d. tractat. crimin. lib. 9. c. 16. num. 13.* ubi dicit, viperam ideò adhibitam esse; quòd scilicet ea maximum semper homini horrorem ac timorem incutiat, juxta illud Horatii *lib. 1. Sermon. Epist. 18. cane peius & angue.* & juxta illud Virgil. *Eclog. 3.*

Frigidus, ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba.

Canem verò præfati Interpretes adiectum 22
existimant: ut ipse sceleratum ostendat hominem

minem, & immundum, qui parentem interemerit. Nam Virg. *lib. 1. Georgicor.* canes obscœnos sive immundos appellat, dum canit:

Tempore quanquam illo tellus quoq;, & æquora Ponti,
Obscœniq; canes, importunæq; volucres
Signa dabant.

Item Q. Horat. *lib. Epist. 1. ad Lollium,* quando ait:

Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.

Quidam etiam hanc rationem assignant: quòd canis, *teste Plinio lib. 8. c. 40.* sit fidelissimũ homini animal. Idcirco ad arguendam parricidæ infidelitatem, constitutum est: ut canis cum ipso in culeum mitteretur. Duo namq;
23 contraria † juxta se posita magis, ut dicitur, elucescunt, *per princ. tit. sup. de tutel. & prin. tit. sup. de his, qui sunt sui vel alieni jur. l. 1. ff. eod. l. Pomponius. 40. §. sed & is. ff. de procurator.* Alii præterea eâ de caussâ canem simul insutum autumant: quòd fame rabidâ percitus canis, parricidæ corpore & cadavere pascatur. Ideoque Bald. *in d. l. 1. C. de his, qui parent. vel liber. occid.* scribit: parricidas inhumatos relinqui debere, & canibus devorandos committi. Alii deniq; canem additum dicunt: vel quòd veteres canem sacris indignum haberent: ita & parricidam. *Plutarch. in Problem.* vel quòd canem dicerent, qui omnia mala ingereret. *Plaut. in Menæch. Act. 5. scen. 1. n. 5. P. Fab. 1. semest.*

mest.c.11. vel quòd canis animal superbum sit: Superbi autem in omnium odio: vel quòd animal sit naturâ pugnax, & adversus ignotos comprimis ferox & crudele. *Plin. lib. 8. c. 11. Coras. ad l. divus. 14 n. 7. ff. de offic. præsid. hosq; referens Wegnerus disp. 18. thes. 5 ad lit. f.*

Ad simiam quantum pertinet: hæc eam ob causam adiecta videtur: ut nulla sit tam atrocis facinoris imitatio apud homines. Nullum quippe animal est, quod hominum mores perfectiùs imitatur, quàm simia. Nonnulli hanc rationem considerant: quòd simiarum generi præcipua sit affectio erga fœtum suum. Siquidem catulos suos, quos mansuefactæ intra domos peperère, omnibus demonstrant, tractariq; gaudent; atq; adeò magnâ ex parte complectendo necant. *Plinius libr. 8. cap. 54.* Sed & isthæc adduci solet ratio: quòd simiæ similes sint hominibus, interim deformes, sicuti parricidæ; qui præter humanam similitudinem, nil habeant hominis; & sub figura hominum, immanitatem belluarum gerant. *Balduin. hîc in verb. & vipera, &c. Corasius ad dict. l. divus. 14. num. 9. ff. de offic. præsid. Melch. Junius lib. 3. politicar. quæstion. quæst. 96. circa finem.* 24

Tandem gallum gallinaceum huic pœnæ idcircò adhibitum, quidam scribunt: quod, pugnax sit, & viperæ maximè infestus ac inimicus: indeque fiat, ut animalibus 25

contra-

contrariis coniunctis, pugna atrocior excitetur, eaqúe parricida graviùs conturbetur, & affligatur. *Balduinus, Corasius, Junius & Wegnerus locis modò notatis.* Sed hęc ratio Deciano *in d. lib. 9. prax. crimin. cap. 16. num. 11.* minimè huic rei apta videtur: propterea quòd inimicitia illa naturalis inter gallum & viperam minuere posset dolorem & cruciatum condemnati: cùm, si concordes forent, in eum ambo irruerent, morsuqúe cruciarent. Quare ipse Decianus hanc putat magis convenientem esse rationem: quòd gallus vigil cantu suo non permittat, parricidam somno cruciatum lenire: vel, ut cantu intercluso audito à navibus prætereuntibus, quilibet invitetur ad conspiciendum atrocissimum scelerati parricidæ supplicium.

Atque his forsan rationibus prædicta specialis, & exquisita parricidii pœna more maiorum fuit instituta. Isto autem horribili sup-
26 plicio † puniendi sunt ii duntaxat, qui parentes & liberos, vel eos, qui parentum liberorumúe appellatione propriè veniunt, occiderint. Hi verò, qui fratrem vel sororem, & alios quoscunque cognatos vel affines necaverint, tenentur quidem leg. Pompeia de parricidiis: sed coërcentur tantùm pœna legis Corneliæ de sicariis, *hoc §. nost. in fin. & d. l. penult. §. 1. ff. ad l. Pomp. de parricid.* ubi Modestinus ita scribit: *Qui alias personas occiderint, præter matrem*

matrem & patrem, & avum, & aviam quos more maiorum puniri ſuprà diximus, capitis pœnâ plectuntur, aut ultimo ſupplicio mactantur. Atq; ita etiam accipienda eſt *l. 1. ff. eod.* ut ſcil. pœna l. Corneliæ de ſicariis, cuius ibi Marcian. meminit, intelligatur irrogari illis, qui alios, quàm parentes interfecerint.

Huius occaſione illa anceps & elegans quęſtio movetur: ſi quis ſocerum, ſocrum, vitricum, novercam, privignum, vel privignam, generum, vel nurum, aliosve ſimiles trucidaverit, an aſperrimâ iſtâ parricidii ſive culei pęna afficiendus ſit, nécne. Nos (*non obſtantibus illis, quæ pro affirmante opinione adducit Decianus in ſup. citato lib. 9. c. 8. n. 4. & ſeq.*) negativæ ſententiæ adhærentes, legis tantum Corneliæ de ſicariis pœnam, addito tamen maioris alicuius reatus indicio, locum eo caſu habere ſtatuimus, *per text. ad id præſtantiſſimum, in d. l. penult. §. 1. ff. ad l. Pomp. de parricid.* ubi ſolummodo patris & matris, avi & avię; non pariter ſoceri, ſocrus, vitrici, & cæterarum perſonarum modò memoratarum reſpectu, parricidii pœnæ fit mentio. At quod lex non dicit, nec noſtrum eſt dicere. Erubeſcimus † ſiquidem ſine lege loqui. *Nov. 18. c. 5 in princip.* Deinde hæc ſententia non parum adjuvatur *d. l. unic. C. de his, qui parent. vel liber. occid.* In qua lege diligenter ponderanda ſunt hæc verba: *aut omnino affectionis eius, quæ nuncupatione* 27 28

parricidij continetur, fata præparaverit, &c. Quibus utique verbis non obscurè significatur: acerrimam illam, gravissimamque culei pœnam, ita demum esse imponendam, si quis eius affectionis fata præparaverit, quæ nuncupatione parricidii continetur. Jam verò affectio ista inter socerum & generum, vitricum & privignū, &c. inspectâ verbi propriâ significatione, non continetur nuncupatione parricidii: quādoquidem parricidiū verè & propriè dici parenticidium, superius n. 4. ostēsum est. Hæ autem personæ propriè & verè parentes non sunt: sed loco parentum saltem habentur. Itaq; pœna illa culei, more maiorum introducta, in hisce personis occisis locum sibi non vindicat: sed pœna duntaxat primæva legis Pompeiæ, quæ est pœna legis Corneliæ de sicariis, *d. l. 1. ff. ad l. Pomp. de parricid.*

29 Huic sententiæ non officit *hic § noster*, in quo legitur; eum, qui affinitatis eius, quæ nuncupatione parentum continetur, fata præparaverit, severissimam istam culei pœnam sustinere debere. Nam respondendum: hunc §. ad verbum ferè descriptum & transpositum esse *ex d. l. unica. C. de his, qui parent. vel lib. occid.* in qua non vox *affinitatis*, sed *affectionis*. habetur. Ideoque plusquàm manifestum est: hìc quoq; pro verbo *affinitatis*, legendum esse *affectionis*: & errore factum esse, ut dictio *affinitatis* vocabulo, *affectionis*, substitueretur. Ex hac igi-

hac igitur verissima lectione, quam d. Lex un. evincit, quamque Francisc. Hotomanus hic probat, perspicuè constat: eum tantùm gravissimo illo parricidii supplicio puniendum esse, qui verum parentem occiderit, non qui talem, qui parentis loco habetur. *Eidem sententiæ noviter subscripsit Dominicus Arumæus Exercit. Justin. 20. th. 14. & Andreas Gerhardi Decad. ult. q. 9. ad finem.*

Cæterùm hodiè pœna ista, tanquam barba- 30
ram quandam redolens severitatem, plerisq; Interpretibus attestantibus, absolutè in usu esse desiit; & parricidæ, pro cuiusq; loci ac regionis consuetudine, vel gladio feriuntur; vel candentib. sivè ignitis forcipibus lacerantur, & in profluentem submerguntur: vel vivi in terram defodiũtur: vel in quatuor partes dissecantur: vel canibus lacerandi traduntur; vel strangulantur, & dolio inclusi in flumen proiiciuntur: vel ad caudam equi, aut ad quodvis vehiculorum genus alligati, ad supplicii locũ pertrahuntur, ibique decollantur, & corpus truncatum rotæ in altum erigendæ affigitur: & tandem simul omnium bonorum confiscatione, pro arbitrio judicis, plectuntur. *Ordinat. crim. Caroli V. art. 131. & 137. propè fin. Bald. Salic. & alij in sæpe allegata l. un. C. de his, qui parent. vel lib. occid. Damhoud. in prax. rer. crim. c. 87. n. 3. Clar. lib. 5. sentent. §. parricidium. n. 5. Cœpol. cons. 5. n. 5. & seq. Carer. in pract. crim. §.*

homicidij.n.147. W*esenb. in parat. ff.ad l.Pomp. de Parricid. n. 5. Decian. in præalleg. lib.9.c.16.*
31 *n.20.& seqq. nec non Vulteius hîc n. 5.* Sanè † si quis filium suum (qui aliquam ingratitudinis causam commisit, ob quam exheredari potuisset) vel propinquum enormiter injuriosum, aut sceleribus capitalibus coopertum, occiderit: pœna isthæc mitigatur, & in relegationem, vel deportationem commutatur. *arg. l. Divus. 5. ibiq; Bart. & Hippol.de Marsil. ff. ad l. Pomp.de parricid. Jas. in l. jus autem civile.7. num. 27. ff. de justit. & jur. Petrus à Placa.d. lib.1. Epit.delictor. c.22. n.28. Menoch. de arbitrar. jud. quæst. lib.2.cent.4. cas. 356. VVe-*
32 *senb. proximè citato loco. n. 6.* Denique † nullo supplicii genere, sed præmio & honore potiùs eum afficiendum esse concludimus, qui patrem, vel filium, ad opprimendam & delendam sive prodēdam patriam, & liberos interficiendos venientem, è medio sustulerit, *per text. expressum in l. minimè.35. ff. de religios. & sumpt. fun.* Cuius rei hæc reddi solet ratio: quia per proditionem & rebellionem amitti videtur jus agnationis & cognationis. *l. postliminium.19. §. filius. ff. de captivis, & postlim. &c.* Unde matres quædam Grecæ æternis evehun-
33 tur laudibus, quòd filios † patriam oppugnantes, & militiam pro patria susceptam deserentes, occiderunt; ut legitur de Demetriâ illâ, quæ filium interemit, quòd patriam à bello fugiens

fugiens deseruisset, quam loquentem Poëta quidam his versibus depinxit:

Germen iners abeas ad tartara: namq; perosus
Eurotas cervis nec dat aquam timidis.
Ignavus catulus mala sors, hinc vade sub Orcū:
Et Sparta indignus, quem nec ego peperi.

Sed ea de re post alios, plenissimè dissertant, Placa sup. alleg. lib. 1. delictor. cap. 22. num. 26. cum seq. Carer. in d. pract. crimin. §. homicidij. num. 142. Decian. in crebrò citato tract. crimin. lib. 9. c. 15. n. 8. cum seqq. & novissimè Arumaeus d. Exercit. Justin. 20. thes. 15.

§. Item Lex Cornel. de falsis. 7.

Item lex Cornelia de falsis, quæ etjam testamentaria vocatur, pœnam irrogat ei, qui testamentum, vel aliud instrumentum falsum scripserit, signaverit, recitaverit, subiecerit, vel signum adulterinum fecerit, sculpserit, expresserit sciens, dolo malo. Eiusque legis pœna in servos, ultimum supplicium est (quod etiam in lege de sicariis & veneficis servatur) in liberos verò deportatio.

SUMMARIA.

1 Lex Cornelia de falsis, à quo lata: & quibus de rebus.
2 Falsum quid sit, & quot modis fiat.

3 Conſenſu quando falſitas committatur.
4 Volenti & ſcienti non fit injuria.
5 Dolus in delictis culpæ præponderat.
6 Vendens diverſis contractibus eandem rem duobus, quando crimen falſi non incurrat: & n. 3.
7 Eandem rem diverſis temporibus in ſolidum duobus pignerans, an falſi teneatur.
8 Vtrùm ſtellionatus crimen cum alio crimine concurrat, & quando committatur.
9 Falſum quot modis fiat verbis, ſeu dictis.
10 Iudex accipiens pecuniam, ut ſententiam, ſive juſtam ſive injuſtam, pronunciet, in pœnam legis Iuliæ repetundarum incidit.
11 Iudici non licet juſtum judicium vendere: tametſi liceat advocato vendere juſtum patrocinium, &c.
12 Teſtis quando falſi poſtuletur.
13 Accipiens pecuniam, ne teſtimonium dicat, quâ pœnâ coërceatur.
14 Diverſa delicta ſæpe iiſdem puniuntur pœnis: & n. 15.
15 An teſtis pœnâ falſi afficiatur, qui veri teſtimonii gratiâ pecuniam accepit, & verum etiam dixit.
16 Dans pecuniam, ut pro ſe dicatur teſtimonium, qualiter puniatur
17 Quâ pœnâ plectendus teſtis, qui unum affirmavit extra judicium, & poſtea contrarium in judicio depoſuit.
18 Sine lege nihil affirmandum.
19 Teſtis falſum deponens extra articulos, circa quos interrogatur, ut puniendus.
20 Falſitas nemini nocens aut præiudicans, ordinariè non punitur: & n. 26.
21 Teſtis in privato judicio capitali falſum deponens, nunquid capitis pœna teneatur.
22 Vbi eadem ratio: ibi idem jus.
23 Ratio ſeu mens legis, eſt anima legis: & magis, quàm verba ſpectanda, &c.
24 Scriptis falſitas quot committatur modis.
25 Num illi, qui in editione Bibliorum D. Lutheri ad marginem falſas gloſſas aſperſerunt, à crimine falſi ſint excuſandi.
26 An Notarius, ſuper contractu per ſe invalido falſum fabricans inſtrumentum, falſi pœnam mereatur.
27 Stellionatus pœna quando infligenda.
28 Paria ſunt, nihil facere, & aliquid facere, quod jure non valet,

56 Canon emphyteuticus in uno nummo, vel re aliâ minimâ conſiſtere poteſt.
57 Pœna in falſos monetarios cur conſtituta.
58 Expendens falſam monetam, qualiter puniendus.
59 Carolus V. ignis pœnam conſtituit in eos, qui falſam monetam conquirunt, & cum detrimento aliorum doloſè exponunt.
60 Ignoranter falſam expendens monetam excuſatur.
61 Pœna eorum, qui probam monetam expendunt majori æſtimatione, quàm legibus definitum eſt.
62 Monetam probam, vultu Imperatoris ſignatam, reſpuenti qualis pœna imponenda.
63 Lex loquens de capitali pœna, non de morte naturali, ſed deportatione, vel aliâ ſimili intelligenda.
64 Pœna falſi quæ ſit.
65 Qualiſcunque falſi pœna hæredem non tenet.
66 Turpia lucra ſucceſſoribus ſunt extorquenda.

1 QUintum judicium publicum fluit ex leg. Corneliâ de falſis, quæ à L. Cornelio Sylla dictatore lata eſt de teſtamentis, *l. 2. §. capta. 32. verſic. deinde Cornelius. ff. de orig. jur.* unde & multis in locis teſtamentaria dicitur, *hoc §. noſtro. l. 1. ff. de publ. jud. l. lege Cornelia. 30. ff. ad l. Cornel. de falſ. l. annonam. 6. §. 1. ff. de extraord. crimin. l. un. verſic. & ſuppreſſo. C. quando civil. actio crimin præjud. M. Cicero Verrin. 3.* ubi & legem Corneliam nummariam appellat, quæ pars huius legis fuiſſe cenſetur. Atque ideo propriè lex hæc potiſſimùm de teſtamentis, & aliquo capite de nummis conſcripta videtur: ſed poſtea Senatuſconſultis & conſtitutionibus generaliter etiam ad alia falſi genera, ut ad chirographa, & quælibet inſtrumenta, ut ad inſignia, ad nomen, & cætera, de quibus inferiùs audiemus, porrigi cœpit. *l. 1. §.*

l. 1. §. qui in rationibus. l. lege Cornelia cavetur 9. §. pœna. l. instrumentorum. 16. §. 1. & passim. ff. ad l. Corn. de fals. Iul. Paul. lib. 5. recept. sent. tit. 25. ibiq; Cujacius.

Est autem falsum actus dolosus, veritatis 2
mutandæ gratiâ ad alterum decipiendum factus, quem lex pro falso habet, & lege Corneliâ de falsis coërcet; *ut definit Hostiens. in summa. de crim. fals. §. 1. quem refert & sequitur Wesenb. hîc num. 2.* Vel succinctiùs definitur falsum, quòd sit dolosa veritatis immutatio, ex qua alteri directò nocetur. *l. 1. in pr. l. quid sit falsum. 23. ff. ad l. Cornel. de fals. Novell. 75. in princ. Wegnerus Disp. 18. ad Institut. th. 6.* Fitq; præcipuè consensu, verbis, scriptis, abusu, & facto. Consensu † falsum committitur, quan- 3
do quis alium per contractus circumvenit & fallit: veluti, si diversis contractibus in solidum eandem rem duobus vendiderit, vel rem alienam scienter distraxerit. *l. qui duobus. 21. ff. ad l. Corn. de fals. Damhoud. in praxi rer. criminal. c. 120.* Quod tamen primò non procedit, quotiescunque is, qui rem secundo loco emit, perspectum habuit, eam priùs alteri fuisse venditam. Etenim tunc venditor † iste 4
nullâ pœnâ est afficiendus, eâ ratione; quòd volenti & scienti non fiat injuria, nec dolus. *l. 1. §. usq; adeò. ff. de injur. l. cùm donationis. 34. C. de transactionib. c. scienti. 27. de reg. jur. in 6.* Imò fortiùs Jacobus Menochius *lib. 2. de arbitrar.*

bitrar. jud quæst. cent. 4. cas. 381. num. 15. ex mente Baldi *consil. 14. lib. 1.* tenet: pœnam falsi aut stellionatus, locum non habere; quando secundus emptor scire debuit qualitatem rei & personæ alienantis, & tamen nescivit. Sed sententia isthæc num jure defendi possit, me-
5 ritò quispiam subdubitaverit. Est † enim notissimum, quòd in delictis dolus culpæ præponderet, eáque sit gravior. *l. si putator. 31. ff. ad l. Aquil. Cravet. consil. 471. num. 4. & cons. 919. num. 19.* Proinde si venditor rem alienam scienter vendit: non excusatur ob culpam emptoris, qui scire & explorare potuit, rem alienam esse, nec exploravit. Hic siquidem in culpa tantùm versatur: ille verò manifestâ fraude & dolo non caret; ideóque falsi crimen committere intelligitur. *dicta l. qui duobus. 21. ff. ad l. Cornel. de fals.*

6 Deinde quod diximus, falsum perpetrare, sicque pœnâ falsi teneri eum, qui eandem rem diversis contractibus vendidit duobus, non obtinet: quandò is, qui primo vendidit, ab eo precium debito tempore, quo promiserat, non est consequutus. Nam tunc impunè alteri vendere potuit, *Salic. & cæteri in l. quotiens. 15. C de rei vind. Fabianus à Monte in tract. de empt. & vend q. 3 principali. n. 50. Iason in l. à Divo Pio. 15. §. sed si emptor. n. 5. & ibi Alex. n. 3. ff. de re jud. Hippol. de Marsil. in d. l. qui duob. 21. n. 8. vers quod est verum. ff. ad l. Corn. de fals. Bonifac in tr. de furt. §. 9. n. 93.*

Præ-

Præterea locum illud sibi non vindicat, quando prima venditio ipso jure nulla fuit: quia tunc ob secundam venditionem, nulla venditori pœna infligitur. *Ita respondit Alex. consil 81. col. 5. lib. 3 Plotus in l si quando. 9. num. 177. in fin. C unde vi. Bald. consil. 15. lib. 1. quos refert & probat Menoch. d. libr. 2. de arbitr. jud. quæst. cas. 381. n. 19.* Ejusque ratio est: quia cùm lex velit; eum, qui bis eandem rem vendidit, pœnâ falsi coërceri. *d. l. qui duobus. 21. ff. ad l. Corn. de fals.* utique de ea accipienda est venditione, quæ jure subsistat, *l. si se non obtulit. 4. §. condemnatum. ff. de re jud.*

Cæterùm utrùm ille, qui rem alienam sciens pignori tradidit, consensu falsum committat, controversum videtur? Et Cujacius *lib. 13 observat. c. 21.* scribit: eum, qui duobus eandem rem pigneraverit in solidum diversis temporibus, & dixerit posteriori creditori, rem esse suam & mentitus sit, teneri crimine falsi: secùs esse, si dissimulaverit tantùm, rem esse alienam, vel alii obligatam, nec affirmaverit, propriam esse. Hoc etenim casu non crimen falsi, sed stellionatus incurrit: idque verissimum esse, constat *ex l. tutor. 16. §. 1. l. si quis in pignore. 36. §. ult. ff. de pignorat. act. l. 2. C. de crim. stellionat.* Illud autem vix sustineri poterit, quod asserit Cujacius, falsi eum teneri, qui alienam rem pignori dedit, quam propriam esse apertè asseveraverit. Nam hoc 7

quo-

quoque caſu debitorem non falſi, ſed ſtellionatus potiùs crimen incurrere, probabilius & verius putarem, *per l. fin. ff. de crim. ſtellionat.* ubi Modeſtinus in hæc verba reſpondit: *De perjurio, ſi ſua pignora eſſe quis in inſtrumento juravit, crimen ſtellionatus fit: & ideo ad tempus exulat.* In cujus legis ſpecie debitor rem pignoravit alienam, quam juravit ſuam eſſe: & tamen deciditur, eum ſtellionatus teneri. Non ergo tenetur crimine falſi. Ratio conſequen-
8 tiæ † ſumitur *ex lege 3. §. 1. ff. d. t.* ubi habetur, ſtellionatus crimen cum alio crimine legitimo ſive ordinario non concurrere; & ita demum committi, ubi alterius criminis titulus deficit. Nec obſtat reſponſio Cujacii dicentis; *in d. l. finali, ff. de crim. ſtell.* eum, qui pejeravit, pignus ſuum eſſe, teneri propter perjurium pœnâ ſtellionatus: quamvis ex ſimplici affirmatione falſi teneatur. Hæc namque reſponſio dilui poteſt hunc in modum: Si debitor ex ſimplici affirmatione falsâ, crimen falſi (*ut ſentit Cujacius*) incurreret: certè etiam tunc crimen illud committeret, ſi juraret falsò, pignus ſive rem ſuam eſſe. Siquidem juramento ſimplicem quoque affirmationem ineſſe, non dubium eſt. Atqui ex affirmatione jurejurando firmata, non tenetur crimine falſi, *præalleg. l. fin. ff. de crim. ſtellionat.* Quare nec tum tenebitur falſi, quando ſimpliciter ſine juramento aſſeveravit, rem ſuam eſſe, cùm aliena fuerit.

Verbis

Verbis seu dictis committitur falsum duobus potissimùm modis. Primò, si judex pecuniâ corruptus, vel aliàs dolo malo, legibus & constitutionibus contrariam tulerit sententiam. *l. 1. §. 3. ff. ad Cornel. de fals. Damhoud. in d. prax. rer. crim. c. 121. num. 8.* Sed & pœna legis Juliæ repetundarum tenetur judex, qui pecuniam eo nomine † accepit, ut injustam sententiam pronunciaret. *l. 3. & passim. ff. ad l. Iul. repetund.* Quid verò, si judex accepit pecuniam, ut justam ferret sententiam, & justam etiam tulit? Et ne hoc quidem casu judicem evadere pœnam legis Juliæ repetundarum, evinci potest *ex d. l. 3. & l. eadem. 6. §. 2. ff. d. tit.* ubi simpliciter respondetur; lege Julia teneri, qui ob judicandum pecuniam acceperit: neque distinguitur, utrùm ob malè, vel bene judicandum acceperit. Ergo nec nos distinguere debemus. *arg. l. de pretio 8. ff. de Publ. in rem act. & l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præstand.* Accedit textus apertissimus *in can. non licèt. 69. caus. 11. q. 3.* ubi dicitur, Judici non licere justum judicium vendere: etsi liceat Advocato vendere † justum patrocinium, & Jurisconsulto rectum consilium.

9

10

11

12 Deinde falsum dicto committitur: si testis in judicio sciens & dolo malo falsum testimonium dixerit. *l. 1. ff. ad l. Cornel. de fals. l. nullum. 14. C. de testib. Wesenb. in Paratit. ff. ad l. Cornel. de fals. num. 4.* Non solùm autem is

testis,

teſtis, qui reſpondit contrariũ ejus, quod ipſe verè ſciebat, falſi poſtulatur: ſed ille etiam, qui interrogatus in judicio de re aliqua, veritatem ſubticuit, ſeq; nil ſcire affirmavit *per tex. ad id egregiũ in c. 1. ex de crimine falſ. Didac. Covarr. in c. quamvis. prima par. relect. §. 7. n. 5. de pact. in 6. Menoch. de arbitr. jud. quæſt. lib 2. cent. 4. caſ. 310. n. 14. Iul. Clar. lib. 5 ſent. §. falſum. n. 5.*

13 At quid de eo ſtatuendum, qui pecuniã accepit, ne teſtimonium cõtra aliquem diceret, vel ne teſtimonii dicendi gratiâ ad judicẽ iret? Et ſanè Menoch. *allegato caſ 310. n. 12.* cum Baldo, Felino, & Decio exiſtimat: hunc teſtẽ non ordinariâ falſi pœnâ, ſed arbitrio judicis plectendum eſſe: cùm à jure certa pœna definita non ſit. Verùm iſtum quoq; teſtem pœnæ falſi ordinariæ ſubjacere, manifeſtè probatur *ex d. l. 1. §. ſed & ſi quis. ff. ad l. Corn. de falſ.* Nec obſtat, hunc hominem, qui precium accepit, ne teſtimonium diceret, veritatem non immutare; adeóq; nec falſum cõmittere. Quandoquidem reſponderi poteſt; falſi pœnã eo caſu conſtitutam eſſe, tametſi propriè non falſum, ſed aliud crimen perpetretur. Haud enim raro acci-

14 dit, † ut diverſa delicta iiſdem pœnis coërceantur. Sic adulterium ex novis conſtitutionibus, pœna gladii vindicatur, *ut ſuprà explicatum eſt in §. item lex Iulia de adult. hoc tit.* cùm nihilominus & homicidium, & alia delicta eadem pœna puniantur; *§. item lex Corn. de ſicar. ſup. eod.*

Ejuſ-

Ejusdem farinæ quæstio est: an pœnâ falsi 15
sit testis afficiendus, qui testimonii gratiâ accepit pecuniam, & verum etiam testimonium dixit? Et crebriori Doctorum calculo affirmativa recepta est sententia, *Bart. & Hippolyt. de Marsil. in d. l. 1. §. 1. ff. ad l. Corn. de fals. Abbas in d. c. 1. de crim. fals. & Felin. in c. licèt causam. 9. n. 30. de probationibus. Ias. in l. Divus. 33. n. 27. ff. de re jud. Plotus in sup. citata l. si quando. 9 n. 45 C. unde vi. Vantius de nullit. sentent. ex defect. process. n. 138 Mynsing. cent. 6. observ. 67. & noviter Hœnonius disp. ult. controvers. 4. ad lit. b.* Hancqúe assertionem dilucidè corroborat *d. l. 1. §. sed & si quis. ff. ad l. Corn. de fals.* ubi indistinctè Marcianus ait: eum, qui pecuniam accepit ob dicendum testimonium, pœnâ legis Cornel. de falsis affici. Nec quicquam movet Didaci Covarruv. *in d. c. quamvis prima part. relect. §. 7. num. 5. versic. quòd si testis verum, &c. de pact. in 6.* & Menochii *d. cas. 310. num. 6. & seq.* aliorumqúe dissentientium ratio: quòd videlicet testis, qui pretium accipit ob verum testimonium dicendum, non immutet veritatem, sed eam potiùs confirmet. Nam ex hac ratione id tantùm colligitur: falsum in specie istâ non committi: minimè verò inde sequitur, delictum illud, quantumvis falsum non sit, pœnâ falsi non coërcendum esse. Etenim sæpè (*ut antè diximus*) diversissima delicta sive crimina, iisdem pœnis vindi-

vindicantur. Licèt igitur hoc crimen, quo de hîc agimus, propriè non censeatur falsum: attamen cùm turpissimum sit, resque pessimi exempli, ob verum etiam testimonium dicendum pecuniam accipere: meritò pœnâ eâdem, qua falsarius, punitur is, qui tale quippi-
16 am perpetravit. Huic conveniens est; † illum quoque, qui alicui pecuniam dedit, ut pro se testimonium perhiberet, eidem pœnæ subjugandum esse, *præalleg. l. 1. in princ. ff. ad l. Cornel. de fals. Clarus in d. §. falsum. n. 2. & 3.*

17 Cæterùm vicina isti, nec minùs elegans quæstio est: quâ plectendus sit pœnâ testis, qui unum affirmavit extra judicium, & postea contrarium attestatus est in judicio? Atque communiter, & rectè quidem (*quanquam Bart. in l. eos qui. 27. num. 8. ff. eod. t. Tyndarus in tract. de testibus. c. 11. & Matth. de Afflict. in constit. Neapolit. lib 3. tit. de perjuriis. num. 14. aliiq; repugnant*) obtinuit: testem hunc non falsi pœna, sed mitiùs, & extra ordinem esse castigandum, ut mendacem. *Ita sentiunt Bald. in c. 1. §. si enim. colum. 2. tit. Quid sit investitura. de feud. Alberic. in tract. statut. 2. part quæst. 147. Alexand. consil. 74. num. 6. lib 1. Marsil. in d. l. eos. 27. num. 9. & seqq. ff. ad l. Corn. de fals. Covarr. in d. c. quamvis. 1. part. relect. §. 7. nu 5. ante fin. de pact. in 6. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 312. Clar. præalleg. § falsum. num. 5. vers. & in hoc proposito, &c.* Hujusqu:

jusque communis † opinionis plana est ratio: 18
quia cùm nullâ lege demonstretur, pœnam falsi hoc casu ejusmodi testi irrogandam esse: nec nostrum erit, illud affirmare. Erubescimus quippe absque lege loqui, præsertim in pœnalibus. *Nov. 18. c. 5. l. illam meritò. 19. vers. superstitibus quidem. C. de collationibus. c. illa. 2. ibi, cùm nusquam inveniatur cautum in jure. tit. Ne sede vacante aliquid innovetur. c. 1. ibi, cùm id non inveniatur à jure concessum. tit. De supplenda negl. prælator. lib. 6.* Præterea si † testis 19
falsum deponat extra capitula & articulos, circa quos interrogatur; non pœnâ ordinariâ falsi, sed judicis arbitrio coërcetur: *ut respondit Bald. consil. 106. lib. 1. Bolognet. consil. 30. Vivius in tract. communium opinionum, opinione 351. in fin. Gandinus in tract. maleficiorum. sub rubr. de falsariis. n. 21. quos omnes retulit & secutus est Menoch. loco proximè annotato, n. 4.*

Sed & si testis falsum dicat in his, quæ accessoria sunt, nec ad substantiam actus pertinent: non ordinariæ legis Cornel. pœnæ de falsis, sed extraordinariæ subjicitur. Idque eâ nititur ratione: quòd falsitas non punitur, † si 20
contingat in his, quæ sive vera, sive falsa sint, nemini nocere queunt, *argum. l. si quis in pignore 36. §. ult. ff. de pignor. act. Clar. d. §. falsum. n. 9. & 35. Covarr. in prædict. c. quamvis. 1. p. relect. §. 7. n. 6. vers. pœnæ verò. & c. de pact. in 6. & Menoch. d. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cas. 307.*

56 Canon emphyteuticus in uno nummo, vel re aliâ minimâ consistere potest.
57 Pœna in falsos monetarios cur constituta.
58 Expendens falsam monetam, qualiter puniendus.
59 Carolus V. ignis pœnam constituit in eos, qui falsam monetam conquirunt, & cum detrimento aliorum dolosè exponunt.
60 Ignoranter falsam expendens monetam excusatur.
61 Pœna eorum, qui probam monetam expendunt majori æstimatione, quàm legibus definitum est.
62 Monetam probam, vultu Imperatoris signatam, respuenti qualis pœna imponenda.
63 Lex loquens de capitali pœna, non de morte naturali, sed deportatione, vel aliâ simili intelligenda.
64 Pœna falsi quæ sit.
65 Qualiscunque falsi pœna hæredem non tenet.
66 Turpia lucra successoribus sunt extorquenda.

1 QUintum judicium publicum fluit ex leg. Corneliâ de falsis, quæ à L. Cornelio Sylla dictatore lata est de testamentis, *l. 2. §. capta. 32. versic. deinde Cornelius. ff. de orig. jur.* unde & multis in locis testamentaria dicitur, *hoc §. nostro. l. 1. ff. de publ. jud. l. lege Cornelia. 30. ff. ad l. Cornel. de fals. l. annonam. 6. §. 1. ff. de extraord. crimin. l. un. versic. & suppresso. C. quando civil. actio crimin præjud. M. Cicero Verrin. 3.* ubi & legem Corneliam nummariam appellat, quæ pars huius legis fuisse censetur. Atque ideo propriè lex hæc potissimùm de testamentis, & aliquo capite de nummis conscripta videtur: sed postea Senatusconsultis & constitutionibus generaliter etiam ad alia falsi genera, ut ad chirographa, & quælibet instrumenta, ut ad insignia, ad nomen, & cætera, de quibus inferiùs audiemus, porrigi cœpit. *l. 1. §.*

l. 1. §. qui in rationibus. l. lege Cornelia cavetur 9. §. pœna. l. instrumentorum. 16. §. 1. & passim. ff. ad l. Corn. de fals. Iul. Paul. lib. 5. recept. sent. tit. 25. ibiq; Cujacius.

Est autem falsum actus dolosus, veritatis 2
mutandæ gratiâ ad alterum decipiendum factus, quem lex pro falso habet, & lege Corneliâ de falsis coërcet; *ut definit Hostiens. in summa. de crim. fals. §. 1. quem refert & sequitur* Wesenb. *hîc num. 2.* Vel succinctiùs definitur falsum, quòd sit dolosa veritatis immutatio, ex qua alteri directò nocetur. *l. 1. in pr. l. quid sit falsum. 23. ff. ad l. Cornel. de fals. Novell. 75. in princ.* Wegnerus *Disp. 18. ad Institut. th. 6.* Fitq; præcipuè consensu, verbis, scriptis, abusu, & facto. Consensu † falsum committitur, quan- 3
do quis alium per contractus circumvenit & fallit: veluti, si diversis contractibus in solidum eandem rem duobus vendiderit, vel rem alienam scienter distraxerit. *l. qui duobus. 21. ff. ad l. Corn. de fals. Damhoud. in praxi rer. criminal. c. 120.* Quod tamen primò non procedit, quotiescunque is, qui rem secundo loco emit, perspectum habuit, eam priùs alteri fuisse venditam. Etenim tunc venditor † iste 4
nullâ pœnâ est afficiendus, eâ ratione; quòd volenti & scienti non fiat injuria, nec dolus. *l. 1. §. usq; adeò. ff. de injur. l. cùm donationis. 34. C. de transactionib. c. scienti. 27. de reg. jur. in 6.* Imò fortiùs Jacobus Menochius *lib. 2. de arbitrar.*

bitrar. jud quæſt. cent. 4. caſ. 381. num. 15. ex mente Baldi *conſil. 14. lib. 1.* tenet: pœnam falſi aut ſtellionatus, locum non habere; quando ſecundus emptor ſcire debuit qualitatem rei & perſonæ alienantis, & tamen neſcivit. Sed ſententia iſthæc num jure defendi poſſit, me-
5 ritò quiſpiam ſubdubitaverit. Eſt † enim notiſſimum, quòd in delictis dolus culpæ præponderet, eáque ſit gravior. *l. ſi putator. 31. ff. ad l. Aquil. Cravet. conſil. 471. num. 4. & conſ. 919. num. 19.* Proinde ſi venditor rem alienam ſcienter vendit: non excuſatur ob culpam emptoris, qui ſcire & explorare potuit, rem alienam eſſe, nec exploravit. Hic ſiquidem in culpa tantùm verſatur: ille verò manifeſtâ fraude & dolo non caret; ideóque falſi crimen committere intelligitur. *dicta l. qui duobus. 21. ff. ad l. Cornel. de falſ.*

6 Deinde quod diximus, falſum perpetrare, ſicque pœnâ falſi teneri eum, qui eandem rem diverſis contractibus vendidit duobus, non obtinet: quando is, qui primo vendidit, ab eo precium debito tempore, quo promiſerat, non eſt conſequutus. Nam tunc impunè alteri vendere potuit, *Salic. & cæteri in l. quotiens. 15. C. de rei vind. Fabianus à Monte in tract. de empt. & vend. q. 3. principali. n. 50. Iaſon in l. à Divo Pio. 15. §. ſed ſi emptor. n. 5. & ibi Alex. n. 3. ff. de re jud. Hippol. de Marſil. in d. l. qui duob. 21. n. 8. verſ. quod eſt verum. ff. ad l. Corn. de falſ. Bonifac. in tr. de furt. §. 9. n. 93.* Præ-

Præterea locum illud sibi non vindicat, quando prima venditio ipso jure nulla fuit: quia tunc ob secundam venditionem, nulla venditori pœna infligitur. *Ita respondit Alex. consil 81. col. 5. lib. 3 Plotus in l si quando. 9. num. 177. in fin. C unde vi. Bald. consil. 15. lib. 1. quos refert & probat Menoch. d. libr. 2. de arbitr. jud. quæst. cas. 381. n. 19.* Ejusque ratio est: quia cùm lex velit; eum, qui bis eandem rem vendidit, pœnâ falsi coërceri. *d. l. qui duobus. 21. ff. ad l. Corn. de fals.* utique de ea accipienda est venditione, quæ jure subsistat, *l. si se non obtulit. 4. §. condemnatum. ff. de re jud.*

Cæterùm utrùm ille, qui rem alienam sciens pignori tradidit, consensu falsum committat, controversum videtur? Et Cujacius *lib. 13. observat. c. 21.* scribit: eum, qui duobus eandem rem pigneraverit in solidum diversis temporibus, & dixerit posteriori creditori, rem esse suam & mentitus sit, teneri crimine falsi: secùs esse, si dissimulaverit tantùm, rem esse alienam, vel alii obligatam, nec affirmaverit, propriam esse. Hoc etenim casu non crimen falsi, sed stellionatus incurrit: idque verissimum esse, constat *ex l. tutor. 16. §. 1. l. si quis in pignore. 36. §. ult. ff. de pignorat. act. l. 2. C. de crim. stellionat.* Illud autem vix sustineri poterit, quod asserit Cujacius, falsi eum teneri, qui alienam rem pignori dedit, quam propriam esse apertè asseveraverit. Nam hoc 7

quo-

quoque caſu debitorem non falſi, ſed ſtellionatus potiùs crimen incurrere, probabilius & verius putarem, *per l. fin. ff. de crim. ſtellionat.* ubi Modeſtinus in hæc verba reſpondit: *De perjurio, ſi ſua pignora eſſe quis in inſtrumento juravit, crimen ſtellionatus fit: & ideo ad tempus exulat.* In cujus legis ſpecie debitor rem pignoravit alienam, quam juravit ſuam eſſe: & tamen deciditur, eum ſtellionatus teneri. Non ergo tenetur crimine falſi. Ratio conſequen-
8 tiæ † ſumitur *ex lege 3. §. 1. ff. d. t.* ubi habetur, ſtellionatus crimen cum alio crimine legitimo ſive ordinario non concurrere; & ita demum committi, ubi alterius criminis titulus deficit. Nec obſtat reſponſio Cujacii dicentis; *in d. l. finali, ff. de crim. ſtell.* eum, qui pejeravit, pignus ſuum eſſe, teneri propter perjurium pœnâ ſtellionatus: quamvis ex ſimplici affirmatione falſi teneatur. Hæc namque reſponſio dilui poteſt hunc in modum: Si debitor ex ſimplici affirmatione falsâ, crimen falſi (*ut ſentit Cujacius*) incurreret: certè etiam tunc crimen illud committeret, ſi juraret falsò, pignus ſive rem ſuam eſſe. Siquidem juramento ſimplicem quoque affirmationem ineſſe, non dubium eſt. Atqui ex affirmatione jurejurando firmata, non tenetur crimine falſi, *prææalleg. l. fin. ff. de crim. ſtellionat.* Quare nec cum tenebitur falſi, quando ſimpliciter ſine juramento aſſeveravit, rem ſuam eſſe, cùm aliena fuerit.

Verbis

Verbis seu dictis committitur falsum duobus potissimùm modis. Primò, si judex pecuniâ corruptus, vel aliàs dolo malo, legibus & constitutionibus contrariam tulerit sententiam. *l. 1. §. 3. ff. ad Cornel. de fals. Damhoud. in d. prax. rer. crim. c. 121. num. 8.* Sed & pœna legis Juliæ repetundarum tenetur judex, qui 9
pecuniam eo nomine † accepit, ut injustam 10
sententiam pronunciaret. *l. 3. & passim. ff. ad l. Iul. repetund.* Quid verò, si judex accepit pecuniam, ut justam ferret sententiam, & justam etiam tulit? Et ne hoc quidem casu judicem evadere pœnam legis Juliæ repetundarum, evinci potest *ex d. l. 3. & l. eadem. 6. §. 2. ff. d. tit.* ubi simpliciter respondetur; lege Julia teneri, qui ob judicandum pecuniam acceperit: neque distinguitur, utrùm ob malè, vel bene judicandum acceperit. Ergo nec nos distinguere debemus. *arg. l. de pretio 8. ff. de Publ. in rem act. & l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præstand.* Accedit textus apertissimus *in can. non licèt. 69. caus. 11. q. 3.* ubi dicitur, Judici non licere justum judicium vendere: etsi liceat Advocato
vendere † justum patrocinium, & Jurisconsulto rectum consilium. 11

Deinde falsum dicto committitur: si testis 12
in judicio sciens & dolo malo falsum testimonium dixerit. *l. 1. ff. ad l. Cornel. de fals. l. nullum. 14. C. de testib. Wesenb. in Paratit. ff. ad l. Cornel. de fals. num. 4.* Non solùm autem is

testis,

testis, qui respondit contrariũ ejus, quod ipse verè sciebat, falsi postulatur: sed ille etiam, qui interrogatus in judicio de re aliqua, veritatem subticuit, seq; nil scire affirmavit *per tex. ad id egregiũ in c. 1. ex de crimine fals. Didac. Covarr. in c. quamvis. prima par. relect. §. 7. n. 5. de pact. in 6. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib 2. cent. 4. cas. 310. n. 14. Iul. Clar. lib. 5 sent. §. falsum. n. 5.*

13 At quid de eo statuendum, qui pecuniã accepit, ne testimonium cõtra aliquem diceret, vel ne testimonii dicendi gratià ad judicẽ iret? Et sanè Menoch. *allegato cas 310. n. 12.* cum Baldo, Felino, & Decio existimat: hunc testẽ non ordinariâ falsi pœnâ, sed arbitrio judicis plectendum esse: cùm à jure certa pœna definita non sit. Verùm istum quoq; testem pœnæ falsi ordinariæ subjacere, manifestè probatur *ex d. l. 1. §. sed & si quis. ff. ad l. Corn. de fals.* Nec obstat, hunc hominem, qui precium accepit, ne testimonium diceret, veritatem non immutare; adeó q; nec falsum cõmittere. Quandoquidem responderi potest; falsi pœnã eo casu constitutam esse, tametsi propriè non falsum, sed aliud crimen perpetretur. Haud enim rarò accidit, † ut diversa delicta iisdem pœnis coërceantur. Sic adulterium ex novis constitutionibus, pœna gladii vindicatur, *ut suprà explicatum est in §. item lex Iulia de adult. hoc tit.* cùm nihilominus & homicidium, & alia delicta eadem pœna puniantur, *§. item lex Corn. de sicar. sup. eod.*

14

Ejuſdem farinæ quæſtio eſt: an pœnâ falſi ſit teſtis afficiendus, qui teſtimonii gratiâ accepit pecuniam, & verum etiam teſtimonium dixit? Et crebriori Doctorum calculo affirmativa recepta eſt ſententia, *Bart. & Hippolyt. de Marſil in d. l. 1. §. 1. ff. ad l. Corn. de falſ. Abbas in d. c. 1. de crim. falſ. & Felin. in c. licèt cauſam. 9. n. 30. de probationibus. Iaſ. in l. Divus. 33. n. 27. ff. de re jud. Plotus in ſup. citata l. ſi quando. 9. n. 45. C. unde vi. Vantius de nullit. ſentent. ex defect. proceſſ. n. 138. Mynſing. cent. 6. obſerv. 67. & noviter Hœnonius diſp. ult. controverſ. 4. ad lit. b.* Hancque aſſertionem dilucidè corroborat *d. l. 1. §. ſed & ſi quis. ff. ad l. Corn. de falſ.* ubi indiſtinctè Marcianus ait: eum, qui pecuniam accepit ob dicendum teſtimonium, pœnâ legis Cornel. de falſis affici. Nec quicquam movet Didaci Covarruv. *in d. c. quamvis prima part. relect. §. 7. num. 5. verſic. quòd ſi teſtis verum, &c. de pact. in 6.* & Menochii *d. caſ. 310. num. 6. & ſeq.* aliorumque diſſentientium ratio: quòd videlicet teſtis, qui pretium accipit ob verum teſtimonium dicendum, non immutet veritatem, ſed eam potiùs confirmet. Nam ex hac ratione id tantùm colligitur: falſum in ſpecie iſtâ non committi: minimè verò inde ſequitur, delictum illud, quantumvis falſum non ſit, pœnâ falſi non coërcendum eſſe. Etenim ſæpè (*ut antè diximus*) diverſiſſima delicta ſive crimina, iiſdem pœnis 15

vindi-

vindicantur. Licèt igitur hoc crimen, quo de hîc agimus, propriè non censeatur falsum: attamen cùm turpissimum sit, resqúe pessimi exempli, ob verum etiam testimonium dicendum pecuniam accipere: meritò pœnâ eâdem, qua falsarius, punitur is, qui tale quippi-
16 am perpetravit. Huic conveniens est; † illum quoque, qui alicui pecuniam dedit, ut pro se testimonium perhiberet, eidem pœnæ subjugandum esse, *præalleg. l. 1. in princ. ff. ad l. Cornel. de fals. Clarus in d. §. falsum. n. 2. & 3.*

17 Cæterùm vicina isti, nec minùs elegans quæstio est: quâ plectendus sit pœnâ testis, qui unum affirmavit extra judicium, & postea contrarium attestatus est in judicio? Atque communiter, & rectè quidem (*quanquam Bart. in l. eos qui. 27. num. 8. ff. eod. t. Tyndarus in tract. de testibus. c. 11. & Matth. de Afflict. in constit. Neapolit. lib. 3. tit. de perjuriis. num. 14. aliiq; repugnant*) obtinuit: testem hunc non falsi pœna, sed mitiùs, & extra ordinem esse castigandum, ut mendacem. *Ita sentiunt Bald. in c. 1. §. si enim. colum. 2. tit. Quid sit investitura. de feud. Alberic. in tract. statut. 2. part. quæst. 147. Alexand. consil. 74. num. 6. lib. 1. Marsil. in d. l. eos. 27. num. 9. & seqq. ff. ad l. Corn. de fals. Covarr. in d. c. quamvis. 1. part. relect. §. 7. nu. 5. ante fin. de pact. in 6. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 312. Clar. præalleg. § falsum. num. 5. vers. & in hoc proposito, &c.* Hujusqu:

jusqúe comuuunis † opinionis plana est ratio: 18
quia cùm nullâ lege demonstretur, pœnam falsi hoc casu ejusmodi testi irrogandam esse: nec nostrum erit, illud affirmare. Erubescimus quippe absque lege loqui, præsertim in pœnalibus. *Nov. 18. c. 5. l. illam meritò. 19. vers. superstitibus quidem. C. de collationibus. c. illa. 2. ibi, cùm nusquam inveniatur cautum in jure. tit. Ne sede vacante aliquid innovetur. c. 1. ibi, cùm id non inveniatur à jure concessum. tit. De supplenda negl. prælator. lib. 6.* Præterea si † testis 19
falsum deponat extra capitula & articulos, circa quos interrogatur; non pœnâ ordinariâ falsi, sed judicis arbitrio coërcetur: *ut respondit Bald. consil. 106. lib. 1. Bolognet. consil. 30. Vivius in tract. communium opinionum, opinione 351. in fin. Gandinus in tract. maleficiorum. sub rubr. de falsariis. n. 21. quos omnes retulit & secutus est Menoch. loco proximè annotato, n. 4.*

Sed & si testis falsum dicat in his, quæ accessoria sunt, nec ad substantiam actus pertinent: non ordinariæ legis Cornel. pœnæ de falsis, sed extraordinariæ subjicitur. Idque eâ
nititur ratione: quòd falsitas non punitur, † si 20
contingat in his, quæ sive vera, sive falsa sint, nemini nocere queunt, *argum. l. si quis in pignore 36. §. ult. ff. de pignor. act. Clar. d. §. falsum. n. 9. & 35. Covarr. in prædict. c. quamvis. 1. p. relect. §. 7. n. 6. vers. pœnæ verò. & c. de pact. in 6. & Menoch. d. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cas. 307.*

Gail. lib. 1. obs. 100. num. 7. Curt. junior de feud. in 4. part. n. 15. pluresq; alij ab iis memorati. His itaque casibus exceptis, testis falsum dolo malo deponens ordinariâ falsi pœnâ plectitur, *ut suprà ostensum est.*

Quinimò ob falsum testimonium à se prolatum, interdum graviori, quàm falsi pœnâ, testis punitur. Etenim qui in publico judicio falsum testimonium eâ mente & proposito dixerit, ut innocenti capitis periculum crearet, ipse ex l. Cornel. de sicar. capitis pœnam meritò subire debet, *per text. expressum in l. 1. §. 1. ff. ad l. Cornel. de sicar.*

21 Verùm hîc dubium suboritur: anne testis, qui in privato judicio capitali falsum deposuit contra accusatum innocentem, capitali pœnâ teneatur? Et cùm *d. l. 1. ff. eod.* tantùm de publico judicio loquatur: putat Accursius ibidem & Albericus, hosque secutus Ægidius Bossius *in pract. criminal. tit. de fals. num. 169.* testem non teneri capitis pœnâ, qui in capitali judicio, quod publicum non est, sed privatum, contra innocentem falsum testimonium perhibuerit. At quicquid isti dicant: mihi sententia affirmativa, quam Angelus *ad d. l. 1. §. 1. ff. ad l. Corn. de sicar.* tuetur, verior videtur: idque his rationibus. Nam primò, cùm talis testis per falsum suum testimonium, causam mortis præbeat; sicque capitale supplicium alicui inferat & acceleret: non injuriâ ei etiam

capi-

capitis pœna irrogatur, *l. nihil interest. 15. ff. ad l. Corn. de sicar.* Deinde eadem subest ratio in judicio privato capitali, quæ in judicio publico capitali. Neque enim minùs falso suo testimonio testis obest, qui in privato judicio, quàm qui in publico capitali falsum testimonium edidit. Utroque namque casu innocentem capitis periculo subjicit. Cùm ergo utrobique eadem militet ratio; idem quo- 22
que jus non immeritò statuitur, *argum. l. quædam. 9. § nummularios. ff. de edendo. & l. illud quæsitum. 32. ff. ad l. Aquil.* Unde neutiquam refragatur *d. l. 1. §. 1. ff. ad l. Cornel. de sicar.* Nam etsi verba *istius* §. non conveniunt privato judicio capitali: tamen ratio & mens legis (quæ magis, quàm verba spectanda sunt, *l. si quis ita. 3. §. conditio. ibi, sed melius est, sensum magis, quàm verba amplecti. ff. de adimend. legat.*) tam in teste privati judicii capitalis, quàm publici, locum habent. Ratio siquidem seu
mens legis, † est anima legis, & pro ipsa lege 23
habetur, *l. cùm mulier. 47. ff. solut. matrimon. l. cùm ratio. 7. ff. de bon. damnat.* Unde sicut anima dominatur corpori: ita ratio legis vel constitutionis dominatur verbis. *Nicol. Everhard. in locis legalib. loc. à ratione legis stricta, &c. num. 2.* Huc facit; quòd leges non sunt impositæ verbis, sed rebus ipsis. *l. 2. in fin. C. communia de legat.* Item scire leges non, hoc est, verba earum tenere, sed vim ac pote-

ſtatem, *l. ſcire leges. 17. ff. de legib.* Quò etiam pertinet: leges in ſententia ſive mente, ac radice rationis, non in verbis conſiſtere. *l. nominis. 6. ff. de verbor. ſignificat. c. intelligentia. 6. eodem titulo. can. Marcion. 63. cauſ. 1. quæſt. 1.* Ut & illud, quod per manus traditur; quando conſtet de mente legis contraria verbis, licere offendere verba mentem ſervando, *l. credendum. 4 §. primo ff. qui petant tutor. l. ſcire 13. §. aliud. verſic ſed etſi maximè. ff. de excuſationib.* Imò non dubium eſt; in legem committere, vel legi injuriam facere eum, qui verba legis amplexus, ejuſdem voluntatem oppugnat, *l. non dubium. 5. in princ. C. de legib. Et illi ſententiæ etiam ſubſcripſit Hœnonius Diſput. ult. controverſ. 4 ſub lit. b.*

24 Scriptis falſum ſeu falſitatis crimen variis committitur modis: veluti, ſi quis falſa inſtrumenta componat, dictet, in mundum redigat; aut inſtrumenta, regiſtra, rationes, acta, libellos, cautiones, chirographa, epiſtolas, ſcienter & dolo malo, in fraudem alterius lædat, corrumpat, mutet, adjiciat, demat, radat, deleat, falsè ſubſcribat, falſa ſigilla appendat; aut dolosè aliorum chirographa imitetur, aliudve id genus faciat, quo rei veritas non appareat. *d. l. 1 l. 2. l. inſtrumentorum. 16. l. quia ſit falſum 23 l. qui nomine. 25. & paſſim. ff. ad l. Cornel. de falſ. Paul. lib. 5. ſent. tit. 25. Damhoud. in*
25 *prax. rer. crim. c. 122.* Proinde nec illi, † qui in

editio-

editione ſacrorum Bibliorum D. Lutheri ad marginem falſas, verbóque Dei contrarias gloſſas aſperſerunt, & nihilominùs ſub nomine D. Lutheri in publicum malitioſè protruſerunt, à falſi crimine alieni, aut excuſandi erunt, *argum. d. l quid ſit falſum. 23 & d. l qui nomine. 25. ff ad l. Cornel. de falſ.* Idqúe Calvinianos feciſſe in D. Luther. Bibliis, Neuſtadii, Anno 1587. & Herbornæ Anno 1595. excuſis, poſt D. D. Johannem Georg. Sigwardum, Eccleſiæ noſtræ Tubingenſis Paſtorem vigilantiſſimum, & Facultatem Theologicam Wittenbergicam, atteſtatur D. Bocerus, *Claſſ. 3. Diſput. 15. theſ. 15. Reſpondente D. Michaële Beringero, Hebraicæ Linguæ Profeſſore dexterrimo.*

Imprimis verò per ſcripturam committitur falſum, ſi Notarius, aliáve perſona publica, falſum inſtrumentum concinnaverit. Hinc pulchræ quæſtionis eſt: an, ſi Notarius ſuper contractu per ſe invalido falſum confecerit inſtrumentum, ut falſarius plecti debeat? Et, quamvis Bartol. *in l ſi quis legatum. 6. num. 2. in fin. ff ad l. Cornel. de falſ. Ruin. conſil 85. num. 3. lib. 5. Bald. conſil 294 col. 1. libro primo Boſſius in tractat. cauſar. criminal. tit. de falſ num. 89. Menochius d. lib 2. caſ. 306. num. 17.* aliiqúe, per hos citati, arbitrentur, Notarium iſtum, ſi in inſtrumento omnes debitas ſolennitates adhibuerit, ordinaria pœna legis Corneliæ 26

de falſis puniendum eſſe; eò quòd fecit, quicquid potuit, ut falſitas effectum haberet: tamen contrarium fortaſſis non difficulter diſputando ſuſtineri & defendi poſſet. Nam certiſſima eſt, receptiſſimáque regula: quòd falſitas, quæ nemini nocet aut præjudicat, ordinariâ pœnâ falſi plecti non debeat, *dict. leg. ſi quis in pignore. 36. §. ultim. ff. de pignorat. act. gloſſ. & Doctores in l. damus. 23. Cod. ad l. Cornel. de falſ. Angel. in tractat. de malefic. in verb. falſario. verſic. quæro, quot modis. numero tertio; ubi ait, illud perpetuò mente tenendum. Gail. d. lib. 1. obſervation. practic. obſervation. 100 num. 7. Curt. jun. de feud. in 4. part. num. 15. Clar. d. §. falſum. num 35. ubi infinitis propemodum auctoritatibus hanc concluſionem confirmat.* Jam autem expeditum eſt: falſum in hoc noſtro caſu nemini nocere, vel detrimentum aliquod adferre: cùm evidenter conſtet; contractum, ſuper quo falſum inſtrumentum confectum eſt, non valere, atque inutilem eſſe. Nec ad rem pertinet, quòd Notarius, quantum in ſe erat, ut falſum perpetraret, egerit. Quia ad ordinariam falſi pœnam non ſufficit, ut quantum in ſe eſt, falſum quis fecerit: ſed præterea requiritur, ut falſitas alicui præjudicaverit, aut ſaltem præjudicare & obeſſe potuerit, *d. l ſi quis in pignore. 36. §. fin. ff. de pignor. act.* ubi notatur; ad ſtellionatus
27 pœnam infligendam non ſatis eſſe; † ſtellionatus

natus crimen esse admissum; sed insuper desiderari, ut ex eo quispiam læsus fuerit, aut certè lædi potuerit. Quod cùm in proposita specie non acciderit: evidens est, ordinariæ falsi pœnæ locum non relinqui. Planè, si falsitas in eo sit instrumento commissa, in quo solennia & substantialia à Notario adhiberi solita (ut subscriptio; sigillum, vel aliud simile) deficiunt: unanimis Doctorum traditio est, eo casu Notarium falsi pœnæ non esse subjiciendum. *Bart. in d. l. si quis legatum 6. ff. ad l. Corn. de fals. Socin. senior. cons. 104. col. 2. vers. tertius casus est. lib. 2. Boss. d. t. de fals. num. 90. & Menoch. d. cas. 306. num. 18.* Atque hæc sententia ut vulgò recepta; ita certâ juris ratione subnixa est: quia cùm instrumentum istud, propter solennitatum defectum non valeat: haud rectè dici potest, hunc Notarium falsum fabricasse instrumentum. Paria siquidem † sunt: nihil 28
facere, & aliquid facere, quod jure non subsistat, *l. quotiens. 6. ff. qui satisd. cogantur, & c. l. 4. §. condemnatum. ff. de re jud.*

Per abusum committit falsum, qui sciens 29
& dolo malo falsis testimoniis, vel falsis ab alio fabricatis instrumentis utitur. *l. falsi nominis. 13. §. 1. ff. ad l. Corn. de fals. l. majorem. 4. & l. si falsos. 8. C. eod.* Hoc tamen † interest inter 30
componentem falsum instrumentum, & inter utentem: quòd ille in ordinariam legis Corneliæ de falsis pœnam incidat: hic verò

extra ordinem, & quidem mitiori pœnâ coërceatur, *l. 1. & d. l. falsi. 13. §. 1 ff. d. t. Cyn. in l. 2. col. 1. vers. quaeritur circa. C. de fid. instrument. Ioan. de Anania in c. ad falsariorum. 7. col. 1. in fin. ex. de crim. fals. Joan. Fab. in hoc §. nost. Menoch. lib. 2 de arbitr. jud. quaest. cas. 315. n. 2. & seq. ubi plures allegat.* Sed & hoc discrimen notatu perdignum est: quòd is, qui falsum instrumentum dolo malo fabricavit, falsi pœnam non evitet, quantumvis eo instrumento usus non fuerit, & profiteatur, se nec in posterum usurum esse: contrà verò ille, qui instrumentum falsum ab alio factum produxit, eoqúe uti cœpit, à falsi pœna liberetur, si pœnitentiâ ductus, ab usu ejus instrumenti desistat, eiqúe planè renunciet. *per text. rotundum in d. l. si fal-*
31 *sos. 8. C. ad l. Corn. de fals.* Hæc † autem pœnitentia, qua scilicet quis declarat, se instrumento non ampliùs usurum, usque ad sententiam definitivam admittitur, *ut docuit Ioan. Petr. de Ferrar. Papiens. in forma libelli ad rescind. sent. in glo. dolosè, &c. n. 1. Bossius praecitato tit. de fals. n. 116. Menoch. d. cas. 315. n. 29.* Imò etiam post definitivam sententiam in causa appellationis, pœnitentiam locum habere, tradidit *Bald. in l. alia. 8. num. 7. C. de his, quib. ut indig. heredit. aufer. & eum secuti Alexand. consil. 108. n. 9. lib. 6. & Cravet. consil. 46. num. 11.* Quod tamen Menochius loco proximè memorato limitat, & verum esse intelligit, quando in prima

primâ instantiâ iste non fuit interrogatus, an falso instrumento uti vellet, vel non: secùs, si interrogatus fuisset. Tunc etenim illi ex eo tempore, quo se usurum instrumento respondit, pœnitentia ad evitandam falsi pœnam non concederetur: propterea quòd tunc in mora constitutus diceretur, & adversario jam jus quæsitum esset. Verùm hæc vix satis † tuta 32
esse videtur limitatio. Nam *in d.l. si falsos.8. C. ad l. Cornel. de fals.* ideò is, qui negat, se falso instrumento à se scienter producto uti velle, à pœna falsi excusari censetur: quia nondum perfectè usus est, qui lite adhuc pendente, vel per appellationem suspensâ, per pœnitentiam usu falsi instrumenti abstinet. Incepit quidem uti instrumento: sed non plenè & perfectè est usus. Cùm itaque delictum necdum consummatum sit; meritò ille à falsi pœnâ liberatur. Id quod clariùs evincitur *ex l. qui falsam.19. ff. eod.* ubi is, qui cœpit † falsam percutere mo- 33
netam, non punitur, si priusquàm eam perfectè & penitus formaverit, pœnitentiâ motus desistat. Jam verò hæc eadem ratio militat etiam in eo, qui interrogatus, an instrumento velit falso uti, respondit, se usurum: dummodo non perseveraverit ad finem litis, sed destiterit. Verè enim dici potest; hunc perfectè usum non esse: tametsi responderit, se velle uti. Proinde non ineptè statuitur; eum quoque per pœnitentiam & declarationem suam.

quâ profitetur ante litis exitum, se non usurum ampliùs, à pœna falsi liberari. Nec obsistit, quòd ex illâ declaratione & responsione, ad interrogationem adversarii factâ, jus ei quæsitum sit, quod ampliùs eidem auferri nequeat. Namq; ex declaratione ista, quâ respondit interrogatus, se omnino usurũ illo instrumento, nulla obligatio producitur. Cur ita? quia isthæc declaratio, quatenus ad usum falsi refertur, eatenus obligatoria non est. Quì sic?
34 quoniam † inhonestorum & turpium nulla est obligatio, *l nec prætermittendum. 57. ff. pro socio l. generaliter. 26. cum l. seq. l. si flagitij. 123. ff. de verb. oblig. l. si à reo. 70. in fin. ff. de fidejussorib. cum similib.* Quod cùm ita sit: perspicuum est, ex ea declaratione sive responsione nullum jus adversario quæsitum esse.

35 Præterea & eo casu, quando post disputationem aliquam, super veritate & falsitate illius instrumenti habitam, is, qui produxit illud, pœnitet & renunciat, falsi pœnam evitari non posse, suspicatur *Menoch. præfato cas. 315. n. 29. circa fin. allegans ad hoc glossam & Dd. in d. l. si falsos. 8. C. ad l. Cornel. de fals. Practic. Papiensem in præd. gloss. dolosè. n. 4. Capicium decis. 67. in fin. & Follerium in pract. crim. in verb. item quòd commisit falsitatem. nu. 24.* Sed hæc quoq; opinio non facilè recipi debet: quandoquidem *d. l. si falsos.* generaliter disponit; eum, qui falsum instrumentum usurpare cœpit, ad effugien-

effugiendam pœnã desistere posse: neq; distinguit, utrùm post disputationem aliquam super veritate & falsitate factam, an antè desistere velit. Ergo nec nostrum est distinguere. *l. de pretio. 8. ff. de Publ. in rem act.* maximè cùm ratio *sæpe allegatæ leg. si falsos.* etiam vigeat in illo, qui vult instrumenti usu abstinere post disputationem, super falso institutam: si modò ante finem litis abstineat & desistat. Is siquidem nondum perfectè falso instrumento usus est: ac ea propter, quasi delicto nondum consummato, puniri non potest.

Illud extra omnem dubitationis aleam positum est: falsum sine scientia & dolo minimè committi. *l. 1. in prin. ff ad l. Corn. de fals. l. nec exemplum. 20. C. eod. t. Jul Clar. lib. 5. sent. §. falsum. n. 33. Menoch lib. 2. de arbitrar. judic. q. cent. 4. cas. 309. n. 1. & seq.* Hinc controversiâ non caret: an, qui † falsis instrumentis sive testibus usus est, cùm de scientia & dolo eius non constat, in dubio scienter & dolosè id fecisse præsumatur? Et sanè, si in facto proprio, testibus vel instrumentis & probationibus falsis quis utatur: præsumitur id dolo malo, & scienter fecisse. Ratio est: quia facti † proprii ignorantia non præsumitur. *l. verius. 21 ff. de probationibus.* secus est, si super facto alieno falsas probationes usurpet: quoniam hoc casu non præsumitur dolosè, & scienter illis

36 37 38

Illis uſus fuiſſe: cùm factum alienum regulariter ignorari præſumatur, *l. ult. in fine. ff. pro ſuo. leg. 2. & 3. ff. de jur. & facti ignor. Ita ſentit Bald. in l. ult. num. 3. in fin. C. ſi minor ſe maior. dix. & in conſ. 446. quidam teſtes producti. verſ. ex hoc ſequitur. lib 5. Caſtrenſ in l. 2. Cod de fid. inſtrument. Menoch. d. lib. 2 caſ 315. nu 9. & 10.*

39 Nec obſtat † contraria opinio Ruini *conſil. 86. num. 6. lib. 4.* dicentis, etiam hoc caſu ſcientiam in facto alieno præſumi: cùm in actore, qui ad judicium paratus venire debet, ignorantia probabilis non ſit. Nam reſpondetur: præſumptionem illam, quâ actor paratus ad judicium venire præſumitur, locum non habere, ſi prȩſumptio iſta ad delictum inducendum tendat. Tunc etenim error potiùs & negligentia, quàm dolus ſive delictum præſumendum eſt, *l. meritò. 51. ff. pro ſocio. & ſimilibus. latè Farinac. part. 3. praxis crimin. quæſt 85. n. 1. & ſeqq.*

40 Per abuſum fit falſum; ſi quis malitiosè & fraudulenter abutatur falſis ſeu adulterinis menſuris, ulnis, libris, ponderibus, ſtateris, & ſimilibus rebus: quamvis hæc falſitas mitiùs, nempe duplo, ac relegatione ſive exilio puniri ſoleat, *l. penult §. 1. ff. ad l. Cornel. de falſ. l. annonam. 6. §. fin. ff. de extraordinar. crim. l in dardanarios. 37. ff de pœn Damhou. in prax. rer.*

41 *crim. c. 123.* Adhæc, falſorum † titulorum & honorum aſſumptio, ut & falſi nominis vel cogno-

cognominis asseveratio, si alterius decipiendi causâ fiat, pœnâ falsi coërcetur. Ergo qui se pro Comite, Milite, Equite, Nobili, Doctore, Notario, cùm non sit, gesserit: qui illicitis & alienis insignibus usus fuerit: quivé personam in alterius fraudem mentitus fuerit; in hoc crimen falsi incidet, *l. falsi. 13. l. eos qui. 27. §. fin. ff. ad l. Cornel. de fals. l. unic. & ibi Doctores. C. de mutat. nom. Paul. lib. 5. sent. tit. 25. §. si quis sibi falsum. & § seq. Damhoud. d. c. 123. n. 10 & seq. Menoch. d. lib. 2. de arbit. judic. q cas. 318. Vulteius lib. 1. Jurisprud. Rom. c. 49. num. 45. Petrus Gregorius in Syntag juris univers. lib. 36. c. 4. num. 1. & 6.*

Denique facto committitur falsum; si quis nummos aureos vel argenteos adulteraverit, raserit, corruperit, vitiaverit, tinxerit, finxerit, conflaverit, vel quoquo modo monetam falsam percusserit *l quicunq. 8. l. qui falsam. 19. ff. ad l Cornel. de fals. Paul. d. lib. 5 sentent. tit. 25. in princip. Constitutio crimin. Caroli V. art. 111.* Est autem falsa moneta illa, quæ † cuditur ab eo, qui publicam cudendi potestatem non habet. *Bartol in d. l. qui falsam. 19. ff. eod Didac. Covar. de veterum collatione nummismat. c. 8. sive ult. num. 1.* Et sanè illi, qui cùm jus cudendi monetam non habent, † eam feriunt, licèt ea non adulteretur, sed proba sit, & ab omni falsi suspicione aliena; tamen puniuntur, & quidem arbitrio judicis, *ut arguit l. ult.*

42 43 44

l. ult. C. de falsa monet. ubi Imperatores adeò huic locum pœnæ esse volunt; ut ne is quidem ab ea excusetur, qui rescriptum Imperatoriũ de moneta cudendâ obtinuit, hocq; prætextu illam percussit: cùm huiusmodi rescriptum censeatur sub & obreptitiè impetratum: nec aliter sibi quis jus cudendi monetam, ob potestatem sibi ab Imperatore factam, arrogare queat, quàm si concessio sit legitima, sine sub & obreptione, justâ de causâ impetrata. *Videatur Regnerus Sixtinus in tractat. de Regalib. c. 9. num. 91.*

45 Cæterùm falsam monetam qui fabricaverant, ordinariæ l. Cornel. pœnæ olim subiiciebantur, *d. l. quicunq. 8. cum l. seq. ff. ad l. Cornel. de fals.* hodiè verò, pœnâ ex Imperatorum cõstitutionibus exasperata, flammarum exustionibus mancipantur, *l. 2. C. de fals. monet. d. constit. crimin. Caroli V. art. 111.* quoniam læsæ etiam maiestatis teneri videntur, *d. l. 2. C. eod. Mynsing. ad hunc §. n. 11.* Sed *isti l. 2.* vehemen-
46 ter † refragatur *lex 1. vers. sin verò longissimè. C. eod. tit.* ubi monetæ adulteratores solum capitali supplicio, adeoq; non pœna ignis sive mortis plectuntur. In huius nodi dissolutione multùm Doctores laborant, & communiter hanc conciliationem afferunt: quòd Imp. Constantinus *in d. l. 2.* loquatur de illo, qui falsam monetam sub forma & imagine Imperatoris percussit: hunc lex ista igne combu-

rendum

rendum esse statuit. Quòd si quis sub effigie inferioris Principis sive Domini, cudendi numismatis jus habentis, hoc crimen commiserit: pœnâ capitali, putà deportatione puniendus erit, *d. leg. 1. C. de falʃ monet. Jul. Clar. in §. falsum. n. 37. Vivius in lib. commun. opin. in verb. monetam falsam Imperatoris, &c. Bonifac. de Vitell. in tract. de malefic. tit. de pœna falsantis monetam. Joan. Bonifac. in tractat. de furt. §. 4. n. 57. & seq. Decian. in tract. crim. lib. 7. c. 23. n. 19. & alij per eos citati.* Verùm licèt hæc distinctio sive conciliatio satis speciosa sit; à mente tamen dictarum legum prorsus aliena esse videtur. Neq; enim verisimile est; Imperatorem *in dict. l. 1.* tractasse, aut etiam cogitasse de his puniendis, qui crimen hoc in numismatis inferiorum perpetraverint: cùm jus istud cudendi monetam tempore Constantini, soli summo Principi, non autem alicui inferiori competierit: *ut rectè animadvertit Covar. d. c. ult. de collat. veter. numismat n. 3. v. ego verò. in fin.* Quapropter aliter respondendum: nimirum *dictam leg. 1.* generatim constituere, quòd supplicio seu pœnâ capitali sit plectendus, qui falsam monetã cuderit. Omnis quippe pœna, † quæ mortem naturalem, sive illa 47
sit gladii, sive laquei, sive ignis; vel mortem civilem, putà servitutem aut auxilium infert, capitalis in jure dicitur, *l. 2. ibiq; Gothofred. & l. capitalium. 28. in pr. ff. de pœnis. l. 2. ff. de publ. judic. &*

judic. & l. licèt capitalis. 103. ff. de verb. signific. Qualis autem capitis pœna adulteratori monetæ infligenda sit, Constantinus Imp. *in d. l. 1.* non expressit: sed idem Imperator paulò post *in d. l. 2.* illud in specie declaravit; quòd scilicet pœna capitalis, pœnam ignis designet. Itaque generaliter dicendum est: eum, qui falsam monetam sub forma Imperatoris fabricaverit, igne concremandum esse. *Qua de re videatur Menoch. de arbitr. judic. quæst. libr. 2. cent. 4. cas. 316. n. 6. & seqq. & Melch. Junius politicar. quæst. part. 3. q. 103.*

48 Cùm autem hodie etiam alii Principes & Civitates Imperiales, vel ex speciali Imperatoris concessione, vel immemoriali præscriptione consuetudinéve, jus atque auctoritatem cudendæ monetæ habeant, *Mynsing. centur. 4. observat. 24. Joan. Aquil de monet. potest. c. 2. vers. fallit supra, &c. & alij, quos refert & sequitur Sixtinus in d. tract. de Regalib. c. 9. n. 72. & seqq.* convenienter quæri potest: quâ pœnâ sint afficiendi, qui alterius Principis, inferioris ab Imperatore, monetam corruperint? Hæc quæstio per præallegatam constitutionem Carolinam, *art. 111.* satis determinata est, dum ea generaliter sancit: falsificatores monetæ igni esse subiiciendos: & sic haud obscurè ostendit, eos etiam, qui inferiorum Principum monetas violârint, exurendos esse: *quemadmodum quoq; sentit Menoch. d. cas. 316. n. 29.*

Sixtinus

Sixtin. d. c. 9. n. 96. & seq. & novissimè Andreas Gerhardi Decad. ult. ad quæst. 10.

Quomodo porrò puniendi sint, qui monetam bonam, hoc est, veri & justi ponderis ac valoris, propriâ auctoritate percusserint, variè huc illuc à nõnullis torta & agitata quęstio est? Multi sunt, qui arbitrantur, hoc quoq; casu pœnam ignis esse indicendam, *Didac. Covarr. in d c. ult. de collat. veter. numismat. nu. 3. vers. is verò, qui monetam, &c. Menoch. d. cas. 316 n. 15. & alij ab iis adducti.* Huiusq; opinionis hanc addunt rationem: quia etsi materia sit vera, justique ponderis: attamen illi Principis auctoritatem sibi arrogare volunt: cùm faciant id, quod soli Principi competit. Læserunt ergo Principis maiestatem, atq; adeò eâdem pœnâ puniendi sunt, quâ puniuntur adulterinam & vitiosam monetam fabricantes, *d. l. 2. C. de fals. moneta.* Hed Hippolyt. de Marsil. *in l. qui falsam. 19. n. 55. & seqq. ff. ad l. Corn. de fals.* existimat, huiusmodi monetarios mitiori pœnâ, atq; arbitrio judicis esse coërcendos. Et hac potissimùm ratione movetur: quoniam Constantinus *in sæpe citata l. 2. C. de fals. monet.* in illos solùm pœnam ignis, sicque mortis constituit, qui falsam & vitiosam monetam fecerunt. At in proposita specie moneta non est falsa, sed recta. Si ergo verba legis huic casui non conveniunt: nec etiam ipsa legis dispositio, sive pœna conveniet, 49

 argum.

arg. l.4.§. totiens. ff. de dam. infect. l. hos accuſare. 12. §. omnib. ff. de accuſat. c. maiores. 3. verſic. cæterùm. & c. ſeq. de Baptiſmo, &c. Quam quidem †Hippolyti ſententiam in eo veram cenſeo, quòd vult, hos delinquentes non igne comburendos eſſe. Nuſquam enim traditur, tam gravem & horrendam pœnam hoc caſu eſſe irrogandam. Verùm quod idem Hippolytus extraordinariam, & non mortis pœnam iſto caſu locum habere contendit: id ſuſtineri aut defendi vix poſſe, puto. Nam negari non poteſt; huiuſcemodi monetarios, quamvis non falſam aut corruptam, ſed integram & juſtam monetam fabricaverint, abuſos eſſe nomine & poteſtate Imperatoris, atque ita crimine læſæ maieſtatis ſe polluiſſe: *vt patet ex ratione dictæ l. 2. C. de falſ. monet.* Atqui ma-
51 jeſtatis rei non quidem igne, ſed † tamen gladio puniuntur, *l. quiſquis. 5. C. ad l. Jul. maieſt.* Eandem igitur pœnam ſuſtinere debent, qui bonam & juſtam monetam propriâ auctoritate, ſub titulo Imperatoris percuſſerint. Unde intelligere licet; opinionem priori loco allatam, nimis duram; Marſilii uerò nimis remiſſam, adeóq; utramq; à juris veritate alienam eſſe.

Quod autem ſuprà dictum eſt; monetam falſam cudentes flammarum exuſtionibus eſſe mancipandos: id non procedit in eo, qui nõdum perfecit monetam; ſed ſolùm aliquid egit,

egit, & fabricare cœpit: velut si percussit quidem materiam; nondum verò imaginem & formam impressit. Is enim pœnâ mortis non punitur; sed aliâ mitiori, arbitrio judicis: dũmodo suâ voluntate facti pœnitens, à crimine incepto destiterit. *d. l. qui falsam. 19. ibiq; Marsil. n 60. ff. ad l. Corn. de fals. Grammat. decis. 74. n. 24 Bald. in l. 3. de naut. fœn. & cons. 356. lib. 1. Bonifac. in tract. de furtis. § 4. nu. 66. & 67. Menoch. d. casu 316. n. 24. Decian. in prax. rer. crim. lib. 7. c. 27. n. 7.*

Vehementer hoc loco dubitatur: utrùm is etiam, qui monetam vilissimi valoris, putà obolos vel nummos falsos cuderit, gravem illam *prædictæ l. 2. C. de fals. monet.* pęnam subire debeat? Negativam opinionem simpliciter tenent *Alexand. consil. 104. in fine. lib. 1. Bossius in tit. de falsa monet. num. 4. Menoch. d. cas. 316. num. 33. Decian. d. c. 27. num. 2. & nonnulli alij.* Sed verior videtur quorundam sententia, existimantium: monetam tam exigui valoris cudentem, ignis quidem pœnam effugere, capitis verò nequaquam. Etenim ex jam suprà dictis manifestum est: eum, qui vitiosam, vel etiam justam monetam sub imagine Principis cudit, læsæ maiestatis crimen committere. *dict. leg. 2. Codic. de fals. monet.* propterea quòd Principi suam potestatem detrahere, eamq; sibi vindicare desiderat. Jam verò qui monetam, etiam minimi valoris, absq; 52

legitimâ Principis licentiâ & auctoritate percutit: is æquè in crimen læſæ maieſtatis incidit, ac ſi monetam magnæ quantitatis excu-
53 diſſet. Principi † ſiquidem, cuius ſolius eſt quaſvis monetas fabricare, ſuam poteſtatem detrahit; & eam ſibi dolosè attribuit. *d. l. 2. C. de falſ. monet. & l. ſi quis nummum. 3. C. Theodoſ. eod.* quibus in locis Conſtantinus Magnus, ut ad gubernacula Imperii ſedens, monetas ſuas vocat. *Vide Sixtinum in tract. de Regalib. c. 9. n. 16. & Bonifaciũ in d. tract. de furt. §. 4. n. 54.* Idcirco puniendus eſt ob crimen læſæ maieſtatis cõmiſſum, non quidem pœnâ ignis, ſed capitis: quæ pœna ordinaria eſt, & propria illorum, qui crimen iſtud maieſtatis perpetrarunt. *d. l. quiſquis. 5. C. ad l. Jul. maieſt.*

54 Huic ſententiæ non obſtat *l. ſcio. 4. ff. de in integr. reſtit. l. ſi quis affirmavit. 9. §. ult. cum duabus legib. ſeqq. ff. de dol. mal. l. 1. §. proinde ſi quid. l. cui dens. 11. ff. de ædilit. edict. l. quæſitum. 60. ff. de re judic.* ex quibus & ſimilibus legibus apparet: diſpoſitionem legis, quâ ſub pœna aliquid fieri prohibetur, rem minimam & leviſſimam non comprehendere. Nam iſta jura loquuntur, & locum habent in delicto, quod punitur propter damnum alteri datum. Tunc enim pœna ſuper illo delicto conſtituta non obtinet, ſi minimum ex eo damnum ſecutum fuerit: ſecùs eſt, ſi factum aliquod coërcetur non tantùm propter detrimentum

alteri

alteri illatum: ſed etiam propter iniuriam & contemptum. Hoc quippe caſu licèt injuria iſta ex re minima redundet: nihilominus tamen delinquens punitur, *argum. Authent. qui rem. & eorum, quæ ibi notantur. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* ubi emphyteuta, † qui cano- 55
nem unius etiam nummi (canonem autem ab emphyteuta † quotannis præſtandum, in 56
nummo uno, vel re alia quavis minima conſtitui poſſe, tradunt *Bald. ad Rubric. num. 9. Jaſon ad l. 1. num. 4. Coraſ. ad l. 2. num. 10. C. de jur. emphyteut. Connan. lib. 6. Commentar. c. 12. num. 6. verſic. ſimiliter conductiones. pag. 776.*) juſto legitimoqúe tempore non ſoluit: æquè ſua emphyteuſi privatur, atq; is, qui magnam penſionem non ſolvit: idq; ob hanc rationem; quia non minùs contemnere cenſetur dominum, qui ceſſat in ſolutione exigui canonis, quàm ille, qui moram in magno canone committit. Quare cùm † pœna in falſos moneta- 57
rios non ſolùm propterea, quòd detrimentum Reipublicæ inferant, ſed præcipuè etjam, quòd crimen læſæ maieſtatis committiant, conſtituta ſit: conſequens eſt, excuſores exiguæ quoque monetæ non eſſe mortis pœna liberandos: quandoquidem maieſtatem Principis contemnendo, crimen læſæ maieſtatis non minùs incurrunt, ac ſi monetam magni valoris fabricaſſent.

Porrò expendens falſam & vitiatam mo- 58

netam ſcienter: ſi quidem nummi ſunt plumbei vel ſtannei; punitur pœnâ ordinaria falſi. Si nummi alterius materiæ ſint; pœna extraordinaria erit. *l. lege Cornelia. 9. §. eâdem lege. & inibi Bartol. ff. ad leg. Cornel de falſ. Panormitanus. in cap. quanto. 18. colum. 2. de jurejur. Damhouder. in prax rer. crimin. c. 65. n. 5. Jul. Clar. in d. §. falſum. num. ultim. ubi ait, ſe ſecundùm hanc opinionem tanquam mitiorem, ſi caſus contingeret, conſulturum & judicaturum eſſe. Eidem ſententiæ noviſſimè ſubſcribit Bonifacius d. tractat. de furt. §. 4. num. 62. ubi aſſerit, illam in practica ſervari. Quanquam ab ea Salicet. in d. l. 2. C. de falſ. monet. recedit, exiſtimans: indiſtinctè ordinariam falſi pœnam eſſe hoc in caſu infligendam: quem, aliis ad id citatis, refert & ſequitur Hippolytus de Marſil. in d. l. qui falſam. 19. num. 64. ff. ad leg. Cornel. de falſ. & conſ. 47. num. 11. Eundem ſequi videntur Covarr. de collat. veter. numiſmat. cap. ult. num. 4. & Menoch. præfato caſu. 316. num. 51.* Imperator

59 tor verò Carolus V. in † ſua conſtitutione criminali *artic. 111.* conſtituit: eos, qui ex cauſa permutationis, vel ſimili falſam monetam conquirunt, & in fraudem ac detrimentum proximi doloſè & ſcienter rurſus expendunt, comburendos eſſe; & ſic eadem pœna plectendos, qua afficiuntur illi, qui falſam monetam cudunt. Ubi diligenter notandum, diſertè hanc pœnam coarctari ad eos, qui doloſè

dolosè & ſcienter expendunt. Nam ſi † quis 60
errore & ignorantia falſam expenderet monetam: omnino excuſaretur. *Roman. conſil. 340. circa princip. Marſil. in dict. l. qui falſam. 19. num. 65. ff. ad leg. Cornel. de falſ. Dyn. conſil. 38 colum. 2. Barbat. conſil. 51. colum. 2. lib. 3. Menoch. d. caſ. 316. num. 55. & ſeq. Bonifac. de furt. §. 4. num. 63.* Cæterùm † qui non fal- 61
ſam, ſed probam monetam expendunt, maiori tamen æſtimatione & valore, quàm legibus definitum eſt: omni auro & argento, quod in contractum venit, magiſtratui applicando mulctantur: *vt ſancitum eſt in conſtitutione Imp. Ferdinandi de ære, Anno 1559. promulgatâ. §. Welche aber dieſes vbertretten. & 2. §§. ſeqq.*

Qua autem plectantur pœna, probam mo- 62
netam vultu & imagine Imperatoris ſignatam reſpuentes, pariter dubitatione non caret? Sed hos capitali ſupplicio mulctandos eſſe, verius videtur. *l. 1. & l. ultim. C. de veteris nummiſmatis poteſtate. Matth. de Afflict. in c. 1. verb. monetæ. n 8. in tit. quæ ſint regalia. in uſib. feudor. Sixtin. in d. tract. de regal. c. 9. n. 105. Decian. in d. praxi crimin. libr. 7. c. 28. num. 8.* ubi tamen ſtatim ſubiicit, notandum eſſe, quòd
ubicunq; † lex loquitur de capitali pœna, non 63
intelligenda ſit de morte naturali, ſed de deportatione, vel alia ſimili. Ideoqúe idem Decianus *eod. loco n. 18.* concludit: quòd recuſans

accipere monetam probam, effigiem Principis habentem, extraordinariè tantùm puniri debeat.

64 Pœna tandem falſi eſt deportatio, & omniū bonorum publicatio, in liberis: in ſervis ultimum ſupplicium. *hoc §. noſtro. & l. 1. § fin. ff. ad l. Cornel. de falſ.* Verum enimverò, hæc pœna, pro qualitate admiſſi, aut intenditur uſque ad extremum ſupplicium, *l. ubi. 22. circa fin. ibi, ſi id exigat magnitudo commiſſi. C eod. tit. l. 1. & 2. C. de falſ. monet. Deuteronom. cap. 19. ad finem. Borcholt. in hoc §.* aut remittitur uſque ad manus amputationem, *Novell. 17. c. 8. in princip. ibiq; Gothofred. Novell. 2. cap. 1. §. 2. Novell. 134. c. 13. c. imperialem. §. ſcriba. de prohibit. feudi alien. per Frideric.* vel uſque ad relegationem, etiam temporalem. *l. falſi. 13. §. 1. leg. qui duobus. 21. l. penult. & ult. ff. ad l. Corn. de falſ.* quandoque in totum aufertur, ut impuberibus. *l. impuberem. 22. ff. eodem:* facilè ut appareat, non uſquequaque certam in hoc judicio præſcribi poſſe pœnam: cùm ea ad qualitatem factorum, quæ varia in hoc genere ſunt, & alia aliis graviora, referri aptè & æquabiliter debeat: *ut eleganter docet* Weſenbecius *in Paratit. ff. ad l. Cornel. de falſ. num. 12.* Cæ-
65 terùm † qualiſcunque pœna iſta ſit; heredem non tenet. Quapropter ſi falſi reus ante ſententiam dictam vita deceſſerit, ceſſante lege Cornelia, quod ſcelere quæſitum eſt, heredi-

heredibus non relinquitur, *l. si quis. 4. l. eum falsi. 12. ff. d tit.* Nam constitutum est,† turpia 66
lucra successoribus quoque extorquenda esse, licèt crimina extinguantur *l. in heredem. 5. ff. de calumniatorib. l. quod autem. 19. ff. quod met. caus. l. Lucius. 9. in fin. ff. de jure fisci. Wesenb. dicto num. 12. in fine.*

§. *Item Lex Iulia de vi publica. 8.*

Item lex Julia de vi publica seu privatâ, adversus eos exoritur, qui vim vel armatam, vel sine armis commiserint. Sed si quidem armata vis arguatur: deportatio ei ex lege Julia de vi publicâ irrogatur. Si verò sine armis: in tertiam partem bonorum suorum publicatio imponitur. Sin autem per vim raptus virginis, vel viduæ, vel sanctimonialis, vel alterius fuerit perpetratus; tunc & raptores, & ii, qui opem huic flagitio dederunt, capite puniuntur, secundùm nostræ constitutionis definitionem, ex qua hoc apertiùs possibile est scire.

S U M M A R I A.

1 Lex Iulia de vi publica, à quo lata.
2 Vis publica, & vis privata quæ olim dicta fuerit, & quæ postea.

3 Definitio vis publicæ.
4 Quot modis vis publica committatur.
5 Armorum appellatione quid contineatur.
6 Armis quot modis vis publica contrahatur.
7 Solâ armorum detentione qui vim publicam admittant
8 Quibus arma habere & gestare sit permissum.
9 An Nobilibus & Doctoribus arma gerere liceat.
10 Quâ ætate adolescentes arma ferre possint.
11 Potestatem gerendi arma habens, cum illis in publicum prodire conventum prohibetur.
12 Vsu armorum violento quis vim publicam designet.
13 Sine armis vim publicam quis committere dicatur.
14 Pœna vis publicæ quæ sit.
15 Quibus casibus vis publica ultimo supplicio puniatur.
16 Incendiarii quomodo castigentur.
17 Deportationis pœnæ quando hoc in crimine sit locus.
18 Quando banni pœna locum habeat.
19 Relegationis pœna in quos convertatur.
20 Rei hujus criminis an amissione bonorum mulctentur.
21 Vis privata definitur.
22 Quot modis & quibus casibus vis privata inferatur.
23 Quæ sit pœna vis privatæ.
24 Num verus usufructuarius, de hoc crimine damnatus, tertiam partem sui ususfructus amittat.
25 Pœna tam publicæ vis, quàm privatæ, hodie est arbitraria: & etiam ad mortem extendi potest.
26 In dubio vis privata intelligitur.
27 Actio injuriarum, non tollit publicam de vi accusationem
28 Raptus quid; & quæ ejus pœna.
29 Parentes raptum filiæ raptori remittere impunè nequeunt.
30 Raptorum bona ad fœminas raptas pertinent; & illis condemnatis appellandi licentia adempta est.
31 Raptus pœna nunquid locum habeat, si mulier raptui consenserit.
32 Volenti & consentienti non fit injuria.

33 Do-

33 Dolosa persuasio plus est, quam violenta coactio.
34 An raptus pœna etiam in muliere virum rapiente procedat.
35 Major pudicitia requiritur in fœmina, quàm in masculo.
36 Vtrùm pœna raptus maneat eum, qui raptam carnaliter non cognovit.
37 Sensus & intellectus l. raptores. 54. C. de Episcop. & Cler.
38 Qualiter puniendus, qui meretricem rapuit.
39 L. verum est. 39. ff. de furt. declaratur.
40 Furti non tenetur, qui affectum furandi non habuit.
41 Num raptor matrimonium cum rapta contrahere, adeoque pœnam raptus effugere valeat.
42 Causa matrimonii, spiritualis censetur.
43 Leges civiles non dedignãtur sacros imitari canones.

SEquitur sextum & septimum judicium 1 publicum ex lege Julia de vi publica, & de vi privata: quam legem à C. Julio Cæsare latam fuisse, apparet ex Ciceronis Philippica 1. & testantur Vultejus & Giphanius *hîc in pr.* Publica † autem vis appellabatur olim, quam 2 contra jus & fas, personæ publicæ, id est, quæ aliquâ potestate præditæ erant, inferebant: privata, qnam homines privati faciebant. *Isidorus lib. 5. Etymolog. c. 26. Paul. lib. 5. sentent. tit. 26.* Verùm postea vis publica cœpit dici, quæ ut plurimùm sive frequentiùs armis: privata, quæ sine armis committitur, §. *recuperandæ. 6. sup. de interdict. & hoc §. nostro. ubi post alios, Ioannes Borcholt. Hotoman. Vultejus, & Mynsing. n. 1. & 2. Wesenb. in paratit. ff. ad l. Jul. de vi publ. n. 1. Duaren. lib. 1. disp. anniversf. c. 22. & Gœddæus ad l. armorum. 41. nu. 10. ff. de verb. signif.* Sed eâ de re cùm Doctores diversimodè senti-

ſentiant; *ut abundè videre eſt ex Menochio lib. 2. de arbitr. jud. quæſt. cent. 4. caſ. 394. nu 3. & ſeqq. nec non Deciano lib. 9 prax. crimin. c. 11. num. 6. & 7.* latiùs paulò, accuratiúſque expli-
3 canda erit. Vis igitur publica † non malè definitur crimen publicum, quo ſecuritas publica turbatur, *arg. l. 1. & ult. & tot. tit. ff. ad l. Iul. de vi publ. Cujac. in Paratit. C. eod. tit. verſ. nam ex diverſo, &c. Dn. Collega Bocerus claſſ. 3 Diſp. 13. th. 4 Andreas Gerhardi Decad. 19 quæſt. 9.*
4 *circa finem.* Eaque duobus † committitur modis: armis, *d. §. recuperandæ. 6. verſ. qui autem aliquem. ſ. de interdict. & hoc noſtro §.* vel ſine armis, *l. 3. §. item tenetur. & §. ſeq. l. qui cœtu. 5. in princ. l. & eum. 6. l. qui dolo 10. in princ. & d. l. ult. ff. ad l. Iul. de vi publ.* Armorum autem ap-
5 pellatio † generalis eſt, in duas diſcedens ſpecies: quarum una continet ea, quæ manu in præſentem imprimuntur: ut ſunt gladii, haſtæ, ſcuta, frameæ, &c. altera complectitur illa, quæ bombardâ, arcu, vel manu mittuntur, ſive jaculando projiciuntur: velut ſunt ſphærulæ, ſagittæ, lapides, glebæ, fuſtes, & alia, quæ teli verbo ſignificantur. *d. l. armorum. 41. ibiq; Gœddæus. & l. ſi caluitur. 233. §. 2. ff. de verb. ſign. d. §. recuperandæ. 6. verſ. armorum autem ſ. de interdict. §. item lex Cornel. de ſicar. 5. verſ. telum. ſ. hoc tit. l. armatos. 9. & l. penult. §. 1. ff. ad leg. Jul. de vi publ.*

6 Armis vis publica jure Juſtinianeo dupliciter

citer committitur: solâ armorum detentione, & eorundem usu violento. Solâ armorum detentione committit vim publicam, qui arma † vel tela domi suæ, agróve in villa coacta 7
habet. *d. l. 1. ff. ad l. Iul. de vi publ.* item qui pubes cum telo in publico est. *l. in eâdem causâ. 3. § 1. ff. eod.* vel in concione, vel ubi judicium publicum exercetur. *l. qui dolo. 10. ff. d. tit. Menochius, post alios, d. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 4. cas. 394. num. 38. 39. & 90.* vel in palatiis Principum. *arg. tit. 27. de pace tenenda, & ejus violatorib. §. si quis rusticus. 5. vers. ad palatium. lib. 2. feudor. & d. l. 3. §. 1. ff. ad leg. Iul. de vi publ. Menoch. d. cas. 394. num. 44.* Qui ergo saltem gestat sive portat arma, in hoc crimen incurrit. *Novell. 85. c. 1. ibi, eos autem, qui operantur arma, nulli vendere privato, &c. item c. 2. in fin. & c. 3. & 4. & arg. d. l. 1. ff. ad leg. Iul. de vi publ.* maximè si rusticus sit, vel clericus. *d. tit. 27. de pace tenend. & ejus viol. §. si quis rusticus. 5. lib. 2. F. c. clerici. ext. de vita & honestate cleric. Covarruv. lib. 2. var. resol. c. ult. n. ult. vers. penult. Menoch. d. cas. 394. n. 28. & aliquot seqq.* Cæterùm excipitur, qui in usum venationis, vel itineris, † vel navigationis, arma domi, aut in villa possidet: & qui promercii causa arma 8
habet, vel ex hereditate accepit. *d. l. 1. & 2. ff. ad l. Iul. de vi publ. d. tit. 27. §. si quis rusticus. & §. mercator. lib. 2. feudor.* Proinde & ille excipitur, qui salutis suæ tutandæ causa telum gerit,

dum

dum peregrè proficiscitur. *d. l. 1. d. l. qui dolo. 10. ff. ad l. Iul. de vi publ. l. ult. ubi glos. in verb. cingulo. & Luc. de Penna. & Ioan. Plat C. de præpositis sacri cubiculi, &c. Tiraquell. de nobilitat. cap. 20. num. 69.* Excipiuntur item Magistratus, & eorum Officiales. *l. nam salutem. 3. §. sciendum. ubi Bald. ff. de offic. præfect. vigil. Menoch. præallegato casu 394. num. 64. & seq.* Tum etiam milites, & aulici, qui in curia Principis versantur, ejusqúe lateri adhærent. *d. Novel. 85. c. 1. vers. sed neq; & arg. d. tit. 27. §. 5. vers. ad palatium. lib. 2. feud. & d. l. ult. C. de præposit. sacri cubicul. lib. 12. Menoch. post alios, d. casu. 394. n. 67. 68. & 71.*

9 De Nobilibus & Doctoribus quæritur: liceatne his etiam arma gerere? Et quamvis jure scripto Justinianico negativa sententia verior videri possit. *l. unic. ubi Cujac. Cod. ut armor. usus inscio Principe interdictus sit. lib. 11. & d. Nov. 85.* affirmativam tamen usus comprobavit: proindéque ea servanda erit, *per Novell. 89. cap. 15. ibi, quoniam & non utendo perempta est. l. si de interpretatione. 37. & l. seq. ff. de legib. Dn. Bocer. class. 3. Disp. 13. thes. 17 Videatur Tiraquell. in tract. de nobilitat. c. 20. n. 67. & seqq.*

10 Sed & de Studiosis, aliisqúe juvenibus quæri solet: quâ ætate idonei videri debeant, qui gladios lateri appendant? Et septendecim, vel certè octodecim annorum ætatem esse

aptam,

aptam, quâ juvenis arma ferre possit, non absurdè quis existimaverit: eò quòd hac ætate adolescens in militiam recipitur; & validè contra hostem pugnare, & arma tractare posse putatur. *Aristotel. lib. 8. politic. cap. 4. Gell. lib. 10. noct. Attic. cap. 28. Petrus Crinit. de honesta disciplina. cap. 9. Alexand. ab Alexand. lib. 1. genialog. dier. cap. 20. Livius lib. 2. Decad. 3. Menoch. cons. 202. num. 40. & seq. aliiq́ꝫ, quos refert & sequitur Dn. Bocerus d. class. 3. disput. 13. thes. 18. Eò quoq́ꝫ non parùm confert l. 1. §. 3. vers. pueritiam ff. de postuland. & §. minorem natu. 4. I. de adoptionibus.* Quanquam porrò quibusdam † privatis potestas gerendi arma facta fuerit: prodire tamen illi cum armis in judicii locum, aliumque publicum conventum, jure prohiberi videntur. *d. l. qui dolo. 10. circa princip. vers. item qui cum telo. ff. ad leg. Iul. de vi publ. & d. tit. 27. vers. ad palatium. lib. 2. F. Atqꝫ ita sentiunt Doctores, quos recitat & amplectitur Tiraquell. d. tract. de nobilit. c. 20. num. 73.* 11

Usu armorum violento committit vim publicam, qui servos, aut liberos homines in armis habet. *l. 3 in princ. ff. ad leg. Iul. de vi publ. & l. ult. C. eod.* qui cum telis & armis bona rapit: vel rem raptam servat raptori. *d. l. 3. §. in eadem causa. ff. d. tit. l. penultim. Cod. eod. tit. Menoch. lib. 2. de arbitr. judic. quæst. cent. 4. cas. 394.* 12

caſ. 394. n. 79. & 95. & caſ. 389. qui in incendio cum gladio, aut telo rapiendi cauſa eſt, vel prohibendi dominum res ſuas ſervare. *d. l. 3. §. ſed & qui. 5. ff. ad leg. Jul. de vi publ.* qui hominibus armatis poſſeſſorem domo, agróve ſuo, aut navi ſuâ dejicit, atque expugnat. *d. l. 3. §. ult. ff. eod.* Item qui, cùm imperium poteſtatemúe habet, civem Romanum adverſus provocationem necat, verberat, aut quid in collum injicit, ut torqueatur: qui item legatos, oratores, vel eorum comites pulſat. *l. lege Iulia. 7. ff. ad l. Iul. de vi publ. Menoch. d. caſ. 394. num. 85. & 98.* qui convocatis hominibus vim facit, quò quis verberetur, & pulſetur. *l. qui dolo. 10. §. penult. ff. eod. t.* qui ædes alienas, aut villas telo expilat, effringit, expugnat. *l penult. in princ. ff. d. tit.* qui reum vincit, & vinculis impedit, quò minùs alicubi in judicio publico adſit. *l lege Iulia. 8. ff. ad leg. Iul. de vi publ. Menoch. d. caſ. 394. n. 86.* qui alium, cum quo de fundi poſſeſſione contendit, occidit. *l. quoniam. 6. C. d. tit.* qui denique per vim armatam de poſſeſſione rei, etiam propriæ, alium dejicit. *l. ſi quis. 7. C eod. tit. Bocer. d. claſſ. 3. diſp. 13. th. 21. lit. K.*

13 Sine armis vim publicam committit, qui turbæ ſeditionisúe faciendæ conſilium init. *l. 3. in princ. ff. ad l. Iul. de vi publ. Menoch. lib. 2. de arbitr. jud. quæſt. cent. 4. caſ. 394 n. 78.* qui ex incendio præter materiam, id eſt, ſine armis aliquid

aliquid rapit. *d. l. 3. §. item tenetur. 3. ff. eod. tit.* qui fœminam, vel puerum, aut quenquam alium per vim ſtuprat. *d. l. 3. §. præterea. 4. ff. d. tit. l. mariti. 29. §. ult. & l. vim paſſam. 39. in pr. ff. ad leg. Iul. de adult.* qui homines convocat, ut quempiam poſſeſſorem domo, agróve ſuo, aut ſua navi dejiciat, ſive expugnet. *l. 4. juncto §. ult. legis præcedentis. ff. ad leg. Jul. de vi publ.* qui item cœtu, concurſu, turba, ſeditione, incendium facit: quique hominem dolo malo includit; facitúe, quò minùs quis ſepeliatur, quoúe magis funus diripiatur; quiúe per vim ſibi aliquem obligat. *l. qui cœtu. 5. in princ. ff. d. tit. Menoch. d. caſ. 394. num. 80. & 84.* qui item vacantem, vel nuptam mulierem ſine armis rapit. *d. l. 5. §. ult. ff. d. t. & l. 3. C. eod.* vel abſque armis rapit puerum ingenuum. *l. & eum. 6. ff. ad l. Iul. de vi publ.* quiúe dolo malo facit, quò minùs judicia tutò exerceantur; aut judices, ut oportet, judicent: qui, cùm poteſtatem imperiumúe habet, aliter, quàm jus erit, decernit, imperat, facit: quiúe pecuniam ab aliquo invito polliceri publicè, privatimúe per injuriam exegerit. *l. qui dolo. 10. in princ. ff. d. t.* qui denique nova vectigalia exercet. *l. ult. ff. eod. Menoch. ſæpè allegato caſ. 394. n. 92.*

Pœna vis publicæ eſt, vel ultimum ſupplicium; vel deportatio: vel bannum Imperii: vel relegatio. Ultimo afficitur † ſupplicio, qui convocatis hominibus armatis aliquem occidit. 14 15

cidit. *l. quoniam. 6. C. ad leg. Iul. de vi publ. vel privat.* vel per vim quandam fœminam rapit. *l. qui cœtu. 5. §. ult. ff. d. tit. l. unic. C. de raptu virgin. Verùm de raptu mulieris inferiùs agetur num. 28. & seqq.* Similiter qui per civitates & agros, juxta se Bucellarios, vel Isauros, id est, latrones, armatosúe servos habuit; post exactam centum librarum auri condemnationem, capitali supplicio feriri jubetur. *l. ult. C. ad leg. Iul. de vi publ. vel privat.* Auctores quoque seditionis & tumultus, populo adversus Magistratum concitato, *ex criminali Carolinâ constitut. artic. 127.* quandoque, pro magnitudine & qualitate criminis, gladio feriuntur: interdum verò virgis cæsi de provincia, vel civitate, vel pago pelluntur. Hi item, qui ædes alienas, aut villas expilaverunt, effregerunt, expugnârunt: siquidem in turba cum telo fecerint, capite puniuntur. *l. penultim. ff. ad leg. Iul. de vi publ. Nicol. Boër. in tractat. de seditios. cap. 7. nu. 29.* Sic & incendiarii tam
16 Carolino, quàm Justiniano † jure afficiuntur ultimo supplicio: & quidem igne comburuntur: quandoque verò, pro qualitate delicti, & personæ conditione, deportantur. *l. capitalium. 28. §. incendiarii. ff. de pœnis. l. qui ædes. 9. & l. ult. §. 1. ff. de incend. ruin. naufrag. Ordinat. Caroli V. artic. 125. ibiq; in sua paraphrasi Georgius Remus: ubi etiam ad id Clarum lib. 5. sentent. §. fin. quæst. 68. num. 20. Gailium*

tium lib. 2. obſ. 22. num. 6. Afflictum deciſ. 57. Thomam Grammat. deciſ. 3. Mynſingerum cent. 6. obſ. 88. num. 6. & Cujacium ad ſentent. Pauli, lib. 5. tit. 3. allegat. Viles quoque & infames perſonæ, nec non ii, qui bis aut ſæpius violentiam perpetraſſe convincentur, capitis pœnâ plectuntur. *l. ſervos. 8. in pr. C ad leg. Iul. de vi publ. vel privat. Iul. Paul. d. lib. 5. ſent. tit. 26. in fine principii, & ibi Cujacius.*

Deportationis pœna, ex lege Julia de vi publica, in omnes hujus criminis reos convertitur, qui ex certis cauſis capitali pœnâ non plectuntur. *l. qui dolo. 10. §. ult. ff. ad leg. Jul. de vi publ. d. l. quoniam. 6. ibi aut deportatione inſulæ. & l. ſeq. in fin. C. eod tit. & hoc §. noſtra.* Ex novis autem Imperialibus conſtitutionibus, qui pacem † publicam, convocatis & coadunatis armatis hominibus multis, dolo malo violavit, in bannum Imperii damnatur, & declaratur: ita ut ab omnibus in perſona & rebus impunè offendi poſſit. *Gail. libr. 1. de pace public. cap 7. & libr. 2. cap. 1. & ſeq. Dn. Bocerus claſſ. 3. diſput. 13. theſ. 32.* Cæterùm relegationis † pœna interdum convertitur in eos, qui ſeditionem & tumultum adverſus magiſtratum doloſè concitârunt. *Ordinat. criminal. Caroli V. dicto artic. 127. & attigimus paulò antè ſub numer. 15.* Etſi verò olim † etiam amiſſione bonorum mulctabantur rei hujus criminis. *l. ſi quis. 7.* 17 18 19 20

 in fine.

in fine. C. ad leg. Iul. de vi publ. attamen constitutio novella reorum bona confiscari vetat, si supersint liberi, vel parentes, usque ad tertium gradum. *Novell. 134. cap. ult. & Auth. bona damnatorum. Cod. de bonis proscriptor. Vide Boërium in tractat. de seditiosis. cap. ult. num. 30.*

21 Dispiciendum nunc de vi privatâ: quæ est maleficium publicum, quo quis inermis, per vim, securitatem privatam violat. *hoc §. nostro. l. 1. l. 2. l. 3. 4. 5. & 6. ff. ad leg. Jul. de vi privat. §. recuperandæ. 6. vers. qui autem aliquem. ʃ. de interdict. Andr. Gerhardi d. Decad. 19. q. 9. prope finem. D. Bocer. class. 3. Disp. 13. th. 37.* Illa autem verba, *securitatem privatam*, definitioni huic sunt addita, ad differentiam vis publicæ, quæ & ipsa nonnunquam ab inermi infertur, *ut ostensum suprà num. 4. & 13.* Hæc

22 vis infertur multipliciter: ut si quis ex naufragio dolo malo quid rapuerit. *d. l. 1. §. 1. ff. ad leg. Iul. de vi priv. Menoch. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 4. cas. 394. num. 99.* si convocatis hominibus vim fecerit, quò quis verberetur, pulsetur, neque homo occisus sit. *d. l. 2. ff. d. tit. & l. 4. C. ad leg. Iul. de vi publ. vel privat.* nec interest, liberos, an servos, & suos, an alienos, quis ad vim faciendam convocaverit. *d. l. 3. ff. ad leg. Iul. de vi privata.* Committitur item hæc vis, cùm aliquis per injuriam ex bonis alienis, sine convocatis hominibus,

nibus, & abſque pulſatione quid rapit. *d. l. 3. §. ult. ff. d. tit. & d. l. 4. in princ. C. ad leg. Iul. de vi publ. vel privat.* Tum etiam, ſi quis cœtum & concurſum fecerit, quò minùs aliquis in jus produceretur: aut quæſtionem de alterius ſervo habuerit. *l. legis. 4. ff. ad leg. Jul. de vi privat.* Hæc quoque vis committitur, cùm quis alium ex ſuo agro hominibus congregatis ſine armis dejicit. *l. ſi quis. 5. l. penult. ff. eod. tit.* vel ſine judicis auctoritate res debitoris per vim occupat. *d. l. penult. & l. ult. ff. d. tit. l. extat. 13. ff. quod met. cauſ. l. in poſſeſſionem. 5. Cod. ad leg. Iul. de vi publ. vel privat.* Pariter hoc committunt crimen, qui improbè coëunt in alienam litem: ut, quicquid ex condemnatione in rem ipſius redactum fuerit, inter eos communicetur. *l. ex Senatuſconſulto. 6. ff. ad l. Jul. de vi privat.* Denique hanc vim contrahit, qui ob debitum viri, vel civile munus, res uxoris pignori capit. *l. 1. C. ad leg. Iul. de vi publ. vel privat. Menoch. prædicto caſ. 394. num. ult.*

Pœna vis privatæ, eſt relegatio. *l. quoniam. 6. ibi, & non jam relegatione, ubi gloſſ. Cod. ad leg. Iul. de vi publ. vel privat. & ibidem Cujac. in Paratit. Iul. Paulus lib. 5. ſent. tit. 26.* & tertiæ partis bonorum amiſſio. *l. 1. in princ. & l. ult. ff. ad leg. Iul. de vi privat. l. 2. C. ad leg. Iul. de vi publ. vel privat. & hoc noſtro §. tum etiam* infamia. *d. l. 1. in princ. & d. l. ult. ff. ad leg. Iul.* 23

de vi privat. quæ ex omni publico judicio damnatum comitatur. *l. infamem. 7. ff. de publ. judic. l. 1. ff. de his, qui not. infam. & explicatum s. in §. publicorum judiciorum. 2. hoc tit. num.*
24 *5. & seqq.* Sed nunquid † etiam verus usufructuarius, isthoc de crimine damnatus, tertiam partem sui ususfructus amittat, controversum videtur? Et probabilius est, ut dicatur, perceptione ususfructus pro parte tertiâ illum mulctari, eamque partem non proprietario, sed fisco cedere, quamdiu usufructuarius vivit, *arg. l. si postulaverit. 27. §. jubet lex. ff ad leg. Jul. de adult. Ant. Gomez. tom. 2. var. resol. c. 15. nu. 18 ubi plures citat. Videatur etiam Fachineus lib. 9. controversiar. jur. c. 50.* Porrò ex constitutionibus Principum extra ordinem, qui ex naufragiis aliquid diripuerunt, severissimè puniuntur, *d. l. 1. §. ult. ff. ad leg. Jul. de vi privat. l. 4. §. 1. ff. de incend. ruin. naufrag. &*
25 *l. de submersis. 5. C de naufragiis.* Sanè pœna vis utriusque, & publicæ, & privatæ, secundùm communem Dd. traditionem hodie est arbitraria, *ut tradit Damhoud in prax. rer. criminal. c. 100. num 9. Clarus lib. 5. sentent. §. fin. quæst. 83. num. 4. Menoch. d. lib. 2. de arbitrar. judic. cent. 4. cas. 394. num. 1. Vultejus hîc n. 3.* quæ pro ratione circumstantiarum, etiam usque ad mortem extendi potest, *l. lex Julia. 7. §. hodie. ff. ad l. Jul. repetun. l. 3. C. ex quibus caus. infam. irrogat. l. perspiciendum. 11. ff. de pœnis. &*

multis

multis similibus allegatis in §. in summa. 10. n. 14. & seqq. sup. de injur. Cæterùm † quando in sta- 26
tutis & legibus vis fit mentio, & pœna additur: in dubio vis privata, non publica intelligitur, *l. si præses. 32. l. penult. ff. de pœn. l. factum. 155. in fin. ff. de reg. jur.* Etsi porrò ex hoc deli-
cto † injuriarum actio, veluti si quis in pos- 27
sessione dolo malo turbetur, competat: non minùs tamen publicæ huic accusationi locus est, *ut notat Wesenb. in hoc §. nost. n. 5. & Treutler. disp. 32. th. 4. ad lit. E. n. 20. volum. 2.*

Quandoquidem autem atrocior cæteris 28
vis est raptus, cùm virgo, vidua, sanctimonialis, aliáve honesta mulier, matrimonii jungendi, aut libidinis explendæ causâ improbè, vel vi abducitur: idcirco gravior hîc pœna constituta est. Nam non solùm ipsi auctores sceleris; sed complices etiam, conscii & ministri ejus ultimo supplicio afficiuntur, datâ nihilominus licentiâ parentibus, consanguineis, tutoribus & curatoribus fœminæ, occidendi raptores in ipso raptu, & flagranti adhuc crimine repertos. *l. raptores virg. 54. C. de Episc. & cler. l. un. C. de raptu virg. Nov. 143. in pr. & hoc §. nost. Constit. criminal. Caroli V. art. 118. Damhoud. in prax. rer. crim. c. 95. nu. 2. & 3.*

Parentes quoque mulieris raptæ, si patien- 29
tiam præbuerint, ac dolorem remiserint, deportatione plectuntur, *d. l. un. §. pen. in fi. C. de rapt. virg. & d. Nov. 143. versi. sed parẽtes etiã, & c.*

Adhæc, bona raptoris, & eorum, qui ipsum
30 comitati, † & in raptu auxiliatores fuerint, ad dominium raptæ fœminæ regulariter pertinent: nec illis condemnatis appellare permittitur: neque præscriptione quinquennii fœdum hoc crimen aboletur. *d. l. un. in fin. princ. & §. 1. & 2. C. de raptu virgin. Bocerus. d. class. 3. disp. 12. th. 69. 70. & 73.*

31 Et certè pœna præfata locum sibi vindicat, etiamsi mulier ipsa raptui consenserit, *d. l. unic. §. pœnas autem. ibi, sive volentibus, sive nolentibus, &c. & inibi Gothofred. C. de rapt. virg. can. lex illa. 27 quæst. 2. & can. lex illa. §. raptus. 36. quæst. 1. Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. raptus. nu. 3. ubi ait, hanc opinionem Doctores communiter sequi. Eandem confirmat d. constitutio Carolina art. 118. & ibi Remus ad lit. b.* Nec eam remora-
32 tur, quòd volenti † & consentienti non fiat injuria. *l. 1. § usq; adeò. ff. de injur. c. scienti, 27. de reg. jur. in 6.* Etenim respondetur; quod de volente & consentiente muliere dicitur, cum hoc temperamento esse accipiendum: ut virgo sive mulier non liberâ planè & pura voluntate, sed dolo & blandis verbis, munerib. promissionibus, aliisque malis artibus ipsius raptoris persuasa consenserit: quo casu volenti etiã mulieri injuria & vis fieri dicitur; cùm
33 dolosa persuasio plus sit, quàm † violenta coactio. *arg. l. 3. §. si quis volentem ff. de liber. hom. exhibend. & l. 1. §. persuadere. ff. de serv. corrupt.*

Boni-

Bonifac. in tractat. de furt. §. 6. num. 74. Bartholomæus Tægius in tract. crimin. part. 17. num. 6. Rodolph. Goclenius in suis quæstionibus Ethicis, quæst 50. Ludovic. Gilhausen in Commentar. de injur. & famos. libell. §. 5. nu. 118. Henric. Schilbock in hoc § nostro. Unde Solon magis punivit eum, qui persuasoriis verbis pellexisset mulierem, quàm qui vi, *teste Plutarcho in Solone; quem refert Petrus Gregor. in syntag. jur. lib. 36. cap. 8. num. 3.* At secus est, si mulier omnino simplici & spontaneâ voluntate assensum suum raptori præbuerit. Tunc enim verum raptum non committi, nec mortis pœnæ locum relinqui probabilius est: licèt, parentibus vel cognatis invitis & refragantibus illa abducta fuerit. *Sed videatur Mascard. tom. 3. de probationib. conclus. 1253. n. 26. cum seqq. & Decianus in tract. crimin. lib. 8. cap. 7. num. 7. & 19. & seqq. ubi post alios à se citatos, affirmat, se in consulendo & judicando hanc sententiam semper secuturum esse.*

De eo controversantur inter se Doctores; 34
nunquid † mulier etiam pœnæ *d. l. unica. C. de rapt. virg.* subiaceat, si virum rapuerit? Et magis est, ut dicamus; istam pœnam in muliere virum rapiente non obtinere: tum quia non eadem injuriarum ratio viget in hoc casu, sicut in alio: cùm † maior pudicitia & castitas in 35
fœminâ, quàm in masculo requiratur, *l. 2. §. 1. C. de his, qui ven. ætat. impetrav. l. si qua illu-*

stris. 5. C. ad Senatuscons. Orfitian. Tum quia dispositio *d.l.un.C.de rapt.virg.* valde rigorosa & pœnalis est; atque ideo non facilè extendenda, *argum. c. odia 15. de reg. jur in 6.* Itaque eiusmodi mulier, virum vel adolescentem rapiens, extra ordinem saltem castigabitur. *Et ita sentiunt Bald. & Salicet. in d.l.un. C de rapt. virg. eosq; secuti Damhoud. in præallegato c. 95. num. 18. & Clarus in dict. §. raptus. num. 6. & alij, qui hanc opinionem & communiorem & tutiorem esse autumant: quibus etiam adyciendus est Decianus dict. lib. 8. cap. 7. n. 27. Petreus in thes. controversar. concl. crim. concl. 104. Hænon. Disp. ult. controv. 4. lit. d & novissimè Wegnerus Disp. 18. ad Instit. th. 7. sub lit. d. ad finem.*

36 Utrùm verò prædicta pœna maneat quoq; eum, qui raptam fœminam carnaliter non cognovit, pariter controvertitur? Ac tametsi id Bossius, cum quibusdam aliis, *in tract. crimin. tit. de raptu mulieris num. 14* astruit; communiùs tamen, & meritò quidem, receptum videtur; capitalem gladii pœnam raptori non esse irrogandam: nisi ipse raptam mulierem carnaliter cognoverit, *per d.l.un. in prin. C. de raptu virgin. &c.* ubi dicitur, raptorem ob eam potissimùm causam mortis supplicio damnandum esse: quòd virginitas vel castitas per ipsum ablata restitui non possit. Quæ ratio cùm in non cognitâ militare nequeat, sed cessat: cessare quoque legis dispositio debet, *l. adige-*

l. adigere. 6. §. quamvis. ff. de jur. patron. & similibus.

Nec obstat *d. l. raptores. 54. C. de episc. & cleric.* quæ simpliciter ait, raptorem capitis supplicio esse plectendum. Nam hæc lex explicanda est, & supplenda *ex d. l un. C. de rapt. virgin.* ex qua evidenter satis colligitur; pœnam capitis tum demum raptori imponendam esse, si rem cum rapta habuerit. *Ita tenent Angel. in d. l un. C. eod. Joan de Anan. in c. penult. extr. de raptorib. Dec. cons. 234. col. ult. n. 4. Boër. decis. 316. n 4. Cæpoll consil. 57. col. 2. Bonifac. in tract. de furt. §. 6. nu. 77. & nonnulli alij per Dec. sup memorato loco. num. 33. allegati: ubi tamen ipse nu. 34. pro resolutione istius quæstionis, quatuor casus constituit & explicat: quos, qui volet, videre poterit.* 37

At quid pronunciandum de illo, qui meretricem rapuerit? Atq; recepta magis, & vera opinio est; hunc raptorem non esse pœnâ raptus ordinariâ, sed extraordinariâ arbitrio judicis puniendum, *argum. leg. qua adulterium. 29. C. ad l. Jul. de adult. & per textum in d. l. un. C. de rapt. virgin.* in cuius principio habetur, raptores virginum honestarum ultimo supplicio afficiendos esse. Ergo à contrario sensu, si non fuerint honestæ virgines sive mulieres, sed meretrices: in illis locum non habebit istius legis dispositio, *Bald. in leg. penultim. ff. de rer. divis. Cynus & omnes Dd. in dict. l. un. Cod. de rapt.* 38

de rapt. virg. Covarr. lib.3. variar. resolut. c.14. num. 2. in fin. Grammat. decis. 107. num. 5. Cephal. consil. 140. num. 26. Bonifac. de furt. d. §.6. n.83. Petr. Gregor. in syntag. jur. lib.36. c. 8. n. 9. Menoch. de arbitr. jud. q. lib. 2 cent.3. cas.291. Decian. d. lib.8. c.7. n.9. Petreus in d. thesauro controv. conclus. crim. concl. 100. qui omnes citant & alios complures.

39 Neque adversatur *l. verum est. 39. ff. de furt.* ex qua Alciatus *respon. 469. num. 2.* & Clarus *lib. 5. sentent. §. fornicatio. n. 2.* evincere conatur; hunc raptum planè impunibilem, adeoque ne extra ordinem quidem coërcendum esse. Nam respondendum: quòd in specie illius legis tantùm agatur de actione furti, quâ conveniri nequit, qui libidinis causa januam siue ostiũ meretricis effregit, etiamsi furtum

40 inde secutum fuerit. Indubitati † siquidem juris est: eum non teneri furti, qui neque furatus est, neque animum seu affectum furandi habuit, *§. in summa. supr. de obligat. quæ ex delicto nascunt.* Atqui *in ista l.* qui fores effregit libidinis causâ, furtum non commisit, neque furandi propositum habuit. Igitur furtũ, quod occasione januæ fractæ est factum, ei ad furti actionem imputari non debet. Secus autem est, si quæratur; num ob vim ædibus meretricis illatam, is sit puniendus. Tunc enim nihil impedit, quò minùs statuamus, vim istam arbitrariâ pœnâ mulctari posse & debere.

Illud

Illud porrò hîc addendum est: quòd de ju- 41
re canonico (non item jure civili, *d. l. un. §. & siquidem. vers. nec sit facultas. C. de rapt. virg.*) matrimonium raptor cum rapta contrahere, atque ita pœnam legalem evitare queat, *cap. penult. & ult. de raptorib. Sicq; communiter Doctores sentire testatur Jul. Clar. in d. §. raptus. num. 7. & 8. ex mente Parisii consil. 170. num. 6. lib. 4. & fusiùs demonstratum est in §. sunt & alia. 11. s. de nuptiis. num. 10. & seqq.* Et in hoc jus canonicum juri civili prævalere, ac observan-
dum esse non dubium est: cùm † causam ma- 42
trimonii, quæ spiritualis censetur, concernat. De spiritualibus quippe rectè intelligi potest
id, quod dicitur, leges † civiles non dedignari 43
sacros canones imitari, *cap. 1. de novi oper. nunciat. c. fin. de secund. nupt. c. clerici. 8. de jud. Hippolyt. de Marsil. in repetit. d. l. unicæ. Cod. de rapt. virg. nu. 228. & Tiber. Decian. in præfato lib. 8. praxis crim. c. 13. n. 47. qui duo præ reliquis, hanc universam raptus materiam diligentissimè & uberrimè pertractant.*

§. Item lex Iulia peculatus. 9.

Item lex Iulia peculatus, eos punit, qui publicam pecuniam, vel rem sacram, vel religiosam furati fuerint. Sed si quidem ipsi judices tempore administrationis publicas pecunias subtra-

ſubtraxerint: capitali animadverſione puniuntur: & non ſolùm hi, ſed etjam, qui miniſterium eis ad hoc exhibuerint, vel qui ſubtractas ab his ſcientes ſuſceperint. Alii verò, qui in hanc legem inciderint, pœnæ deportationis ſubjugentur.

SUMMARIA.

1 Legis Iuliæ peculatus auctor quis.
2 Peculatus nomen unde deſcendat.
3 Peculatus quid, & quotuplex.
4 Sacrilegium quibus modis fiat.
5 Pecuniæ verbum hîc largè ſumitur pro omnibus reb.
6 Publica pecunia quomodo hîc accipiatur.
7 Civitati inferiori, vel municipio pecuniam ſurripiẽs, quale crimen admittat.
8 Leges Pandectarum, per alias Pandectarum leges, non corriguntur: & n. 13.
9 Conciliatio & ſententia vera l. ob pecuniam. 18. ff. de furt. & l. 4. §. fin ff ad l. Iul. peculat.
10 Sacrilegii quæ ſit pœna.
11 Peculatus pœna quæ ſit: & num. 15.
12 Rem ſacram ex loco profano auferens, & contrà, quale delictum perpetret.
13 Intellectus & ſenſus l. aut facta. 16 §. locus ff. de pœn.
14 Sacrilegium ſecundùm jus canonicum & conſtitutionem Carolinam, tribus modis committitur; vel ſacra ex ſacro, vel ſacra ex profano, vel profana ex ſacro loco auferendo.
15 Circa peculatus pœnam, ratio perſonarum habenda.
16 Peculatus criminis actio quinquennio præſcribitur: & contra heredem datur.

1 OCtavo loco publicis judiciis connumeratur l. Julia peculatus: quæ utrùm à Julio Cæſare, an ab Auguſto ſit lata, incertum eſt. Putaverim tamen cum Giphanio hîc, eam ab

Auguſto

Augusto latam esse: quia leges à Iulio latę sunt paucæ; & pleræq; vel à Cicer. vel à Suet. commemorantur. Peculatus † autèm nomen à pe- 2
core descēdit: quia ab eo initium eius fraudis esse cœpit: propterea quòd pecore primùm mulcta diceretur. Siquidem ante æs & argentum signatũ, pęna gravissima solebat esse duarum ovium, & triginta boũ, *auctore Sext. Festo lib. 4. & 14.* Definitur † à Labeone peculatus pe- 3
cuniæ publicæ aut sacrę furtũ, non ab eo factũ, cuius periculo ea fuit, *l. sacrilegi. 9. §. Labeo. ff. ad l. Jul. pecul.* Nam si pecunia periculo eius fuerit, in l. Iuliam de residuis tantùm cōmittere dicitur, *vt inferiùs, §. ult. h. t. n. 34. & seqq. ostēdemus.* Estque hoc peculatus crimen duplex: publicæ rei, quod propriè *peculatus:* & rei sacrę aut religiosę, quod propriè *sacrilegium* vocatur. Utrumq; tamen communi peculatus nomine usurpatur: & de utroq; est hæc l. Iulia peculatus. Illud verò † de sacrilegio notandũ: 4
id fieri non tantùm furto rei sacræ vel religiosæ, quod propriè est sacrilegium: sed etiam aliis factis, ut cōtemptu Dei & Principis: quod tamen propriè ad crimen maiestatis pertinet, *l. 1. & l. 3. C. de crimine sacrilegij. Vide Bocerum class. 3. disputat. 16. thes. 61.* Sanè *pecuniæ* † ver- 5
bum hoc loco largè pro omnibus rebus accipitur, *l. pecuniæ. 178. ff. de verb. signific. l. 2. C. de constitut. pecun.* Quare etsi res alia surripiatur, 6
dummodo publica sit, peculatus cōmittitur,

l. 4. §.

l. 4. §. fin. ff. ad l. Jul. pecul. Wesenbec. *in Parat.*
6 *ff. eod. num. 3.* Publica † autem pecunia hic ea sola habetur, quæ ad Rempubl. sive Urbem Romanam, vel ad Cæsarem pertinet, *l. bona civitatis. 15. ff. de verb. signific. l. sacrilegij. 6. §. fin. ff. ad l. Jul. pec. Mynsing. in hoc §. n. 2.* Proin-
7 de si quis † civitati inferiori vel municipio pecuniam surripuerit: non peculatus, sed furti crimen admisisse censendus erit, *l. ob pecuniã. 81. ff. de furtis.* ubi Papinianus ait: *ob pecuniam civitati subtractam, actione furti, non crimine peculatus tenetur.*

Cui legi vehementer refragatur Marcianus *in d. l. 4. §. fin. ff. ad leg. Jul. peculat.* dum inquit: *sed & si de re civitatis aliquid surripiat: constitutionib. Principum Divorum Traiani & Hadriani cavetur, peculatus crimen committi: & hoc jure utimur.* Alciatus *lib. 1. disputat. cap. 3.* ut Papinianum cum Marciano conciliet, existimat: verbis Papiniani negationem addendam esse, & ita legendum: *actione furti, nec non crimine peculatus tenetur.* Verùm si ita pro arbitrio nostro textum corrigere liceret: quidvis ex quovis fingere possemus. Itaque correctione istâ reiectâ, Augustinus *libr. 1. emendation. c. 3. circa fin.* Duarenus *lib. 2. Disput. anniverß. cap. 26.* Petrus Faber *lib. 1. semest. cap. 22. Bronchorst. cent. 4.* ἐναντιοφανῶν *assert. 86.* & alii suspicantur: Papinianum & Marcianum diversa tantùm, non contraria scripsisse: & illum

illum quidem respexisse ad l. Jul. peculatus, quæ de Civitate duntaxat Romanâ loquebatur: hunc verò respexisse ad jus recẽtius, nempe constitutiones Principum, & ad usum eius temporis. At si isthæc † admitteretur inter- 8
pretatio: non solùm una lex Pandectarum, per aliam Pandectarum legem corrigeretur, *contra. l. 1. & 2. C. de vet. jur. enucleand.* verùm etjam Tribonianus, & cęteri juris compositores negligentiæ & superfluitatis arguerẽtur, quòd *dictam l. 81. ff. de furt.* per constitutiones Principum sublatam, Pandectis inservissent: pręsertim cùm Papinianus & Marcian. eodem tempore floruerint: adeò ut non verisimile sit, Papinianum nescivisse constitutiones, de quibus Marcianus meminit. Unde novissimè Decianus *lib. 8. prax. crim. c. 28. n. 11.* relatis & improbatis aliorum opinionibus, putat; distinguendum inter civitatem, superiorem recognoscentem, & non recognoscentem: hocq; casu crimen peculatus committi, illo non item. Sed non video, cur hanc distinctionem, cùm nullo jure munita sit, recipiamus.

Quid igitur in hac difficultate tandem statuendum? Et certè tutius est, ut cum Accursio 9
in d. l. ob pecuniam. 81. ff. de furt. & in d. l. 4. §. fin. ff. ad l. Jul. pecul. & in l. un. verb. publicas. C. de crimine pecul. (*quem etiam Mynſ. in hoc § nostro, Petr. Greg. lib. 33. syntagm. c. 19. nu. 1. Cœpol. conſ. 39. n. 35. & nonnulli alÿ sequũtur*) dicamus:

crimine peculatus teneri, qui fisci vel Civitatis Romanæ pecuniã interceperit, *d. l. 4. §. ult. ff. ad l. Jul. pecul.* furti verò teneri, qui alicuius civitatis inferioris pecuniam subtraxerit, *d. l. 81. ff. de furt.* Ratio differẽtiæ hæc reddi potest: quia Romana Respubl. pecuniam habet reverâ publicam: reliquæ autem civitates publico jure propriè non gaudent, sed privatorũ loco habentur, *l. eũ, qui vectigal. 16. ff. de verb. signif.*

De pœnâ peculatus bifariam distinguendum. Primùm enim peculatus est distinguendus à sacrilegio. Nam sacrilegii pœna, est extraordinaria, id est, nova ex constitutionibus, & semper capitalis. Sacrilegi quippe pro qualitate delicti, vel ad bestias damnantur; vel vivi exuruntur; vel furcis suspenduntur; vel perpetuo exilio mulctantur; vel aliâ capitali pœnâ ex consilio Iurisperitorum afficiuntur. *d. l. 4. §. 2. l. sacrilegij. 6. l. sacrilegi. 9. & l. hac lege. 10. in fin. ff. ad l. Jul. pecul. Ordin. crimin. Caroli V. articul. 172. Bonifac. de furt. §. 5. num. 26. Decian. in praxi crimin. lib. 6 cap 34. Damhoud. in praxi rerum crimin. c. 111. n. 5. & 6. Clar. lib. 5. senten. §. sacrilegium. n. 3. ubi hanc opinionem communem dicit.* Hinc anno 1602. die 12. Febr. civis quidam Tubingensis, propter tres calices, aliaquè nonnulla ornamenta, ex templo surrepta, ex Facultatis Iuridicæ consilio, suspendio fuit necatus, & postmodũ igne consumptus. Peculatus † verò pœna est

ordina-

ordinaria, id est, ex ipsa lege Iulia deportatio, *hoc §. n. in fin. & l. 3. ff. ad l. Jul. pecul.* ubi Ulpianus: *peculatus*, inquit, *pœna aquæ & ignis interdictionem, in quam hodie successit deportatio, continet.*

Cæterùm convenienter quæri solet: si quis rem sacram ex loco privato seu profano abstulerit, putà calicem ex ædibus privatorum, an sacrilegii sit reus? Et propriè sacrilegiũ hoc casu non esse commissum, verius est, *l. aut facta. 16. §. locus. ff. de pœn.* At quid è contrario, si res non sacra sive profana ex loco sacro fuerit ablata? Et huiusmodi rei nomine furti actionem dari, non sacrilegii, disertè respondet Marcian. *in l. Divi Severus. 5. ff. ad l. Jul. pecul.* Sed huic contradicere videtur Claudius Saturninus † *in d. l. aut facta. 16. §. locus. ff. de pœn.* cùm sic ait: *locus facit, ut idem vel furtum, vel sacrilegium sit: & capite luendum, vel minore supplicio.* Quibus verbis indicare voluisse videtur Iureconsultus: quòd re privatâ ex loco sacro ablatâ sacrilegium committatur. Quocirca Cuiac. *lib. 13. observ. c. 19.* opinatur, istam *l. 16. §. locus.* esse correctam per dictam *l. 5. ff. ad l. Jul. pecul.* Verùm jam antè ostensum est: legem Pandectarum, per aliam l. Pandect. neutiquã corrigi. Ideoq; hic nodus aliter solvendus est, & respondendum: præfatã *l. aut facta. 16. §. locus. ff. de pœn.* non esse accipiendam de re privatâ, sed sacrâ vel publicâ. Nã si talis res ex

12 (margin, beside "Cæterùm convenienter quæri solet")
13 (margin, beside "turninus †")

loco sacro surrepta fuerit, sacrilegium: si ex privato, furtum committitur. De re siquidem privatâ, textus iste intelligi nequit, *propter præallegatam l. 5. ff. ad l. Jul. pecul.* quæ clarè decidit; eum, qui privatam pecuniam in æde sacrâ depositam abstulit, furem esse, non sacrilegum. Quanquam interim haud ignoramus:
14 Jure canonico † ad sacrilegium inducendum sufficere alterutrum, vel quòd res sit sacra, vel quòd de loco sacro fuerit subtracta, *can. si quis contumax. 16. & can. quisquis. seq. caus. 17. qu. 4. Clar. præd. §. sacrilegium. n. 1. Damhoud. d. c. 111. n. 3.* Atq; istam Juris Pontificii definitionem expressè & indistinctè sequitur Constitutio Carolina criminalis *art. 171.* dum sacrilegium in tres species dividit, videlicet in furtum rei sacræ è loco sacro, in furtum rei sacræ è loco privato, & in furtum rei privatæ, è loco sacro factum. *Vide Eberhardum Speckhan. centur. 1. quæst. 82. n. 5.*

15 Deinde circa ipsam peculatus pœnam infligendam, personæ sunt distinguendæ. Etenim in hominibus privatis, pœna est deportatio, *d. l. 3. ff. ad l. Jul. pecul.* excepto uno atque altero casu, quo est tantummodo pœna quadrupli, *d. l. sacrilegij. 6. §. ult. & l. penult. ff. eod.* Judices autem sive Magistratus, qui tempore administrationis publicas pacunias subtraxerunt; ut & qui ministerium eis ad hoc exhibuerunt, vel subtractas pecunias scienter ab illis

illis susceperunt, capitali animadversione sive ultimo supplicio puniuntur. *hoc §. nostr. & l. un. C. de crim. pecul. Decian. d. lib. 8. prax. crimin. c. 30. per totum. Pacius in Epitom. jur. Disputat. 29. thes. 17.* Sed & illud hîc notandum: quòd peculatus crimen † post quinquennium 16
quidem non obiiciatur. *l. peculatus crimen. 7. ff. ad l. Jul. pecul.* contra heredes tamen hoc judicium, cùm in eo principaliter agatur ad pecunias ablatas recuperandas, exerceri queat, *l. final. ff. eodem. Bonifac. in tractat. de furt. §. 5. num. 69. Petrus Gregor. in Syntag. jur. libr. 33. cap. 19. num. 5. & 9.*

§. Est & inter publica. 10.

Est & inter publica judicia lex Fabia de plagiariis: quæ interdum capitis pœnam, ex sacris constitutionibus irrogat, interdum leviorem.

S U M M A R I A.

1 Plagium unde dictum.
2 Plagium quid sit.
3 Plagii crimen quibus modis committatur.
4 Pater liberos suos quando impunè distrahere possit.
5 Pater olim filium occidere licitè potuit: hodie secus.
6 An pater ob aliam etiam, quàm famis necessitatem, filium suum vendere queat.
7 In odiosis quoque idem ius statuendum, ubi eadem militat ratio.

8 Ecquid mater etiam propter nimiam egestatem, aliamue necessitatem, liberos suos distrahere valeat.
9 Mater liberos in potestate non habet.
10 Maior prudentia patris, quàm matris.
11 Fœminæ fragiles sunt; & sæpe contra propria commodã laborant
12 Generalia legis verba, juxta rationem legis temperanda sunt, & restringenda.
13 Sermo masculinus in causis odiosis utrumque sexum non semper continet.
14 Plagii pœna quæ fuerit olim: & quæ sit hodie.
15 Iure divino & canonico omnis plagiarius morte mulctatur.

NOnum judicium publicum descendit ex l.
1 Fabia, de plagiar. Quam legem quis tulerit, nondum satis constat. Ipsum autē crimen dicitur plagiũ: quod non à plagâ (*vt vulgò volunt*) hoc est, dolore, qui infligitur parentibus & dominis, ex suppressione filiorũ, vel servorum; sed ἀπὸ τοῦ πλαγίου, id est, ab obliquo, est derivatum: quia obliquis quibusdam actib. & dolis servi aut liberi intercipiebantur, *vt post Alciat. lib. 1. parerg. c. 47. censent Mynſ. Schilbock Heigius, & Borcholt. in hoc § Duar. in t. ff. ad l. Fab de plagiar. c. 1. & disp. anniver. lib. 2. c. 20. & Menoch. remed 9. recuperan. possess. n. 382.* Estq;
2 plagium †nihil aliud, quàm liberi hominis, vel servi alieni suppressio, dolo malo facta. Nam
3 plerunq; celando † ac supprimendo plagium committitur. *l. 3. 5. & 6. ff. ad l. Fab. de plagiar. l. 2. 5. 9. & 14. Cod. eod.* Licèt & aliis modis, ut vendendo, emendo, donando, permutando, &c. plagium fieri non dubitetur, *l. 1. 2, & 4. ff. d. tit. l. 6. 7. & 15. C. eod.*

Quod

Quod verò jam dictum est: per venditionem etiam liberi hominis, crimen plagii committi: ab eo excipiendus est pater, qui liberos suos propter famem, summamqúe necessitatem, jure distrahere potest: nec pœnam aliquam ob id meretur. *l. 2. C. de patribus qui filios suos distraxerunt.* Quod vendendi jus ex patria potestate emanat: quæ tanta olim fuit, ut impunè † filium occidere, adeoqúe multò magis pro arbitrio suo vendere pater potuerit. *l. in suis. 11. ff. de liber. & posthum. l. fin. Codic. de patr. potest.* Sed hæc libera vendendi potestas hodie abrogata est, & prædicto saltem casu permissa: quando videlicet suprema egestas, famisqúe necessitas patrem ad filium suum distrahendum compellit, *d. l. 2. Cod. de patrib. qui fil. &c. Verùm id pleniùs explicuimus in §. jus autem. 2. s. de patria potest. n. 14 & seqq.* 4 5

Hinc elegans oboritur quæstio: si non quidem famis & inediæ, sed aliâ quadam necessitate pater urgeatur, veluti si captus ab hostib. occidendus sit, nisi certam pecuniæ summam hostibus exoluerit; ecquid hoc casu distrahere filium suum possit? Mihi affirmativa, utpote juri magis conveniens, sententia placet. *c. 1. §. porrò si dominum. Quæ fuit prima caus benefici amitten. in usib. feudor. leg. his solis. 7. ibi, satis etiam tacitè cautum. C. de revocan. donationib. l. libertum. 64. §. 1. vers. cùm ideo prohibuerit. ff. de rit. nupt.* 6

rit. nupt. & l. ossa. 8. §. final. ibi, quia intellectu aliquo ipse prohibitus videtur. ff. de religios. & sumpt. funer. ex quibus juribus colligitur &
7 convincitur: in odiosis † etiam idem jus statuendum esse, ubi eadem viget ratio; & de uno casu ad alium eiusdem rationis, quantumvis non expressum, argumentari licere. Atqui in patre, qui ab hostibus captus est, & quem illi dimittere nolunt, nisi certo dato pretio, eadem planè ratio militat. Hic siquidem pater in maiori periculo atq; necessitate constitutus est, quàm si famem, inediamqúe pati cogeretur. Quare ob hanc quoque, & aliam similem necessitatis causam, pater liberos suos non immeritò distrahere poterit. *Et ita hanc sententiam contra alios praeclarè defendit Arius Pinel. in 2. part. Rubric. num. 27. C. de bon. matern. Eandemq; non invitus exosculatur Hœnonius Disputat. ult. controvers. 4. ad lit. K. Tametsi non obscurè dissentiat, post alios, Tiraquellus de retraict. lignagier. §. 26. gl. 1. n. 23.*

8 Nunquid verò mater etiam, propter nimiam paupertatem, aliudúe evidens periculum liberos suos vendere valeat, maior dubitatio est? Atque soli patri, non autem matri hoc jus distrahendi liberos, ob necessitatis rationem competere, rectè tradiderũt *gl. & Dd. in d. l. 2. C. de patrib. qui filios suos distrax.* Etenim jus illud effectus quidã patriæ potestatis censetur, quem patri jura in casu necessitatis

non

non ademerunt; sed intactum, illibatumque reliquerunt. Cùm ergò † mater liberos in potestate non habeat, *§. fœminæ. 10. sup. de adoptio. l. 4. ff. de curator. furioso, vel aliis, & c. l. nulla. 13. ff. de suis & legitimis heredib.* manifestum evadit, matrem jus vendendi liberos, ob causam necessitatis, arrogare sibi non posse. Accedit, quòd jus istud non in amore solùm, & ratione sanguinis; sed in consilio etiam, & prudentiâ patris consistit. *arg. l. nec in ea. 22. §. ult. ff. ad l. Jul. de adult.* Major quippe † prudentia patris intelligitur, quàm matris. *arg. l. 2. ff. de reg. jur.* cùm fœminæ † fragiles sint, earumque consilium parùm tutum: & sæpe contra sua propria commoda laborent. *l. si pater. 4. C. de sponsal. l. si mulier. 22. ibi, suæ fragilitatis. C. ad SC Vellejan. l. assiduis. 12. C. qui potior. in pign. Nov. 97. c. 3. vers. volumus igitur, &c.* Faciliùs igitur providebit pater, & cavebit, ne in hujus juris usurpatione nimis durus & rigidus existat, quàm mater, utpote quæ propter judicii imbecillitatem inconstantiamque probè perspicere nequit, quot & quanta incommoda ex distractione illâ sequantur. *Porrò de fœminei sexus fragilitate, imbecillitate & inconstantia, plura lectu & cognitu jucunda congessit Rolbagius in certamine Masculo-fœmineo. acie virili. cap. 13. & seqq.*

Nec quicquam movet, quòd *in præalleg. l. 2. C. de patrib. qui fil. suos dist.* Constantin. Imp.

verbo *quis* utatur, adeóque generaliter loquatur, statuatque; propter nimiam egestatem à parentibus liberos distrahi posse. *arg. l. 1. ff.*
12 *de verb. signif.* Nam generalia † legis verba juxta rationem legis temperanda esse, & coangustanda, notum est. *arg. l. ult. in princ. ff. qui pet. tutor. l. cùm pater. 77. § dulcissimis. 20. ff. de legat. 2. l. milites. 13. in princ. ff. de re milit. Cravetta in eximio responso, pro genero. num. 418.* Quamobrem cùm ratio *dictæ l. 2.* patri tantùm, non etiam matri congruat: meritò lex ista de patre duntaxat, avo, proavo, vel similibus paternæ lineæ ascendentibus accipi de-
13 bet. Adde, † quòd in causis odiosis masculinus sermo utrumq; sexum non semper complectatur, *arg. l. 1. § quare & si ita ex heredatis. ibiq; Bart. & gl. in verb. filia. ff. de ventr. in poss. mitt. & arg. l. pronunciatio. 195. in pr. ibi, plerunq; ff. de verb. sig. & glos. in d. l. 1. ff. eod. ibiq; Alciat. n. 8. Verùm de hac quæstione, ut & aliis ad patriæ potestatis effectus pertinentibus, videantur Pinelus in dict. part. 2. Rubr. num. 21. 22. & seq. C. de bon. mater. & Ascanius Clement. Amerinus in tract. de patr. potest. c. 6. effect 1. num. 21. & seqq. Atq; de eâdem etiam nonnulla annotavimus s. in §. jus autem. 2. tit. de patr. potest. num. 18. & seq. Vide tamen contradicentem Forsterum libr. 1. Disp. ad Instit. 3. th. 14.*

14 De pœna hujus criminis duo jura & tempora sunt observanda. Primùm enim ex ipsa lege

lege Fabia, pœna fuit pecuniaria, *arg. l. lege Fabia 12. ff. de manumissionib.* sed ea, ut levior iam pridem in usu esse desiit, *sicut scribit Hermogenianus in l. ult. ff. ad l. Fab. de plagiar.* Deinde gravior esse cœpit, putà pœna metalli, sive exilii, eaq́ue hodie est legitima plagii pœna, *ut indicat d. l. ult. ff. & l. ult. C. eod. & Giphanius hîc in vers. quæ interdum, &c.* Sed duo sunt casus, quibus est pœna gravissima, nempe mortis. Prior est, si plagiarius vendat servum vel liberum suppressum emptori, qui eum aliò asportet, *l. quoniam. 7. C. ad l. Fab. de plagiar.* Alter casus est, si plagiarius filium alterius, patre adhuc superstite, supprimat. *d. l. ult. C. eod.* Et hoc intelligit hic Justinianus his verbis: *Quæ interdum capitis pœnam, &c.* quia aliis quoque casibus judici permissum videtur, ut plagiario pœnam imponat vel leviorem metallo, vel aliam præter metallum, pro modo delicti, & conditione personarum. *d. l. ult. ff. & C. eod. Wesenbec. ibid. in paratit. num. 4. Vultejus lib. 1. Iurisprud. Rom. cap. 54. n. 75.* Jure autem † divino & canonico, omnis 15 plagiarius, qui sciens dolo malo liberum hominem vendit, morte punitur: siquidem *Deuteron. c. 24. v. 7.* sic scriptum est: *Si deprehensus fuerit homo solicitans fratrem suum de filiis Israel, & vendito eo, acceperit precium, interficietur, & auferes malum de medio tui.* Et Exod. *c. 21. v. 17. Qui furatus fuerit hominē, & vendiderit eū,* convi-

convictus noxæ, morte moriatur. Quod transcriptum est in Decretalibus Gregorii, *c. 1. de furtis.* Et licèt Panormitanus ibi tradat, in foro ecclesiastico mortem illam naturalem non infligi, sed acriorem pœnam sine morte: cùm Ecclesia non noverit sanguinis pœnam. *c. in archiepiscopatu. 4. de raptorib.* quin tamen Episcopus possit in tam gravi scelere remittere negotium curiæ seu potestati seculari, nihil prorsus prohibere videtur. *Porrò de variis diversarum gentium pœnis plagiario illatis, diligenter tractat Petrus Gregor. Thol. lib. 36. Syn. c. 31. num. 5. 6. 7. & seqq. & Menoch. lib. 2. de arbit. jud. quæst. cent. 6. cas. 536. Eâdem de re videatur etiam Petr. Heigius q. 32. part. 2.*

§. Sunt præterea. II.

Sunt præterea publica judicia, lex Julia de ambitu, lex Julia repetundarum, & lex Julia de annona, & lex Julia de residuis: quæ de certis capitulis loquuntur: & animæ quidem amissionem non irrogant: aliis autem pœnis eos subjiciunt, qui præcepta earum neglexerint. Sed de publicis judiciis hæc exposuimus, ut vobis possibile sit, summo digito, & quasi per indicem ea tetigisse: alioqui diligentior eorum scien-

ſcientia vobis ex latioribus Digeſtorum ſeu Pandectarum libris, Deo propitio, adventura eſt.

SUMMARIA.

1 Lex Iulia de ambitu, à quo lata.
2 Crimen ambitus qui committant: item Simonia unde, & quid.
3 Ambitus criminis in Imperio nullus uſus.
4 Quæ leges olim de ambitu latæ.
5 An, ſi conſiliario Principis officii conſequendi gratiâ, pecunia ſit data, pœnæ legis Iul. de ambitu ſit locus.
6 Princeps legibus ſolutus eſt.
7 Lege Iulia de ambitu damnatus, in integrum reſtituitur, ſi aliuin ejuſdem criminis reum prodiderit.
8 Novum vectigal inſtituens, pœna ambitus plectitur.
9 Domum judicis ingrediens, aucupandæ gratiæ cauſa: item officia ſemel obita repetens, ambitus tenetur.
10 Quæ ambitio ſit prohibita.
11 Pœna ambitus quæ ſit, de jure civili.
12 Pœna Simoniæ quæ ſit de jure canonico.
13 Legis Iuliæ repetundarum auctor quis fuerit.
14 Quæ leges de crimine repetundarum olim latæ.
15 Qui teneantur repetundarum.
16 Magiſtratus à quibus munera accipere poſſint.
17 De pœna criminis repetundarum.
18 Iudicium repetundarum contra heredes quatenus dirigatur.
19 Legis Iuliæ de annona, auctor quis.
20 Lege Iulia de annona qui teneantur.
21 Annonæ appellatione quid contineatur.
22 Vtrùm frumenti, vini, & cæterorum victualium certum juſtumque pretium à Magiſtratu conſtitui, & definiri poſſit.
23 Carnium vendendarum cura ad præfectum urbi pertinet.
24 Vrgente famis neceſſitate, quis invitus frumenta vendere cogendus.
25 Epiſcopi ſive inſpectores mercibus & panibus præpoſiti.

26 Pre-

26 Pretium certum piscibus vendendis impositum.
27 An, & quatenus rem suam invitus quis distrahere compellatur.
28 Vsus victualium, rebus aliis magis est necessarius.
29 Decurionibus jus statuendi pretium frumenti non competit.
30 Quo casu in pretio emptionis & venditionis, contrahentibus se invicem circumvenire liceat.
31 Qui accusare in hoc judicio annonæ possint.
32 Pœna defraudatæ annonæ.
33 Auctor quis legis Iuliæ de residuis.
34 Quid sit crimen residuorum.
35 Residua pecunia, unde dicta.
36 Qui teneantur lege Iulia de residuis.
37 Quæ sit ejus pœna.
38 Iudicium residuorum, transit in heredes.

ADhuc exposita sunt novem judicia publica, majoris & momenti & usus: hic reliqua quatuor non ita usitata commemorantur: videlicet lex Julia de ambitu, lex Julia repetundarum, lex Julia de annona, & lex Julia de residuis: de quibus ordine videbimus. Decimum igitur judicium publicum, est ex lege
1 † Julia de ambitu, ab Augusto Cæsare lata, *teste hîc Gipha. tametsi alii aliter sentiant. Qua de re consulatur Suetonius in Augusto, cap. 34.*
2 *& Dion Cas. lib. 54.* Ipsum verò † crimen dicitur *ambitus*: quod ii admittunt, qui pecuniâ & largitionibus, honores, dignitates, magistratus & Sacerdotia ambiunt atque redimunt: idque canones simoniam (sic dictam à Simone Mago, cui Petrus maledixit, quòd ab Apostolis Spiritus sancti gratiam pecuniâ emere voluisset, *ut scriptum est in Act. Apost. cap. 8. v. 18. 19. & 20. can. quidam. 24. quæst. 3.*

Vult.

Vult. hîc num. 5. Est enim Simonia, cùm aliquid pro spiritualibus exigitur vel promittitur) appellant, *tot. tit. ex. de simonia: de qua latè Damhouder. in praxi rer. crimin. cap. 61. num. 62. & seqq. & Iul. Clar. lib. 5. sent. § simonia. & Tiber. Decian. in tract. crim. lib. 5. c. 77. & seqq.* Hujus autem † ambitus criminis in Imperio aut regnis usus nullus est: in Repub. ut Romæ olim ante Cæsares ambitus erat frequentissimus: ac proinde ei coërcendo multæ † leges sunt latæ: Petilia, Pinnaria, Calphurnia, Fabia, Tullia, Julia, & similes: *de quibus Franc. Hotom. & Paul. Manut. in libris de legib. Rom. & Decian. in d. tract. crim lib. 8. c. 22. & Ioan. Vlric. Zasius in Catalogo legum antiquar. pag. mihi 73.* De qua lege Julia ita Modestinus: *Hæc lex*, inquit, *in Vrbe hodie cessat: quia ad curam principis magistratuum creatio pertinet, non ad populi favorem. l. un. in princ. ff. ad l. Iul. de ambitu.* 3 4

5 Sed hic dubitari potest: si consiliario Principis officii consequendi gratiâ, pecunia fuerit data, num pœnæ hujus legis Juliæ de ambitu locus sit, ut tam dans, quàm accipiens pecuniam, puniatur? Et Bartol. *in d. l. un. & in l. Barbarius. 3. ff. de offic. prætor.* Salicet. *in l. un. C. ad l. Iul. de ambitu.* & Bossius *in tract. crim. tit. de ambitiosis. num. 1.* affirmativè concludunt. Nec obstat, quòd in ipso Principe pœna ista cessat. Nam Princeps † legibus solu- 6

solutus est, *§.ult.sup.Quib.mod testam.i fir* & *l.princeps.31.ff.de legib. l. ex imperfecto 23.ff.de legat. 3.* Consiliarii verò ejus, legibus alligati sunt & adstricti: ac propterea perperam hic à Principe ad consiliarios ipsius argumentamur. *Sed videatur Petrus Gregorius in syntag. jur. un. lib. 36.c.29.num.13. ubi egregiè explicat, an & quomodo lex ambitus in curia Principis cessare dicatur.*

Etsi autem in officiis & magistratibus, quorum creatio Principi attributa est, pœna l. Juliæ de ambitu locum sibi vindicare nequeat, *ut modò indicatum:* in provinciis tamen & municipiis, ubi adhuc jus magistratus creandi est penes populum, si quis magistràtum aut sacerdotium illicitis modis petierit; lege Julia
7 de ambitu † tenetur: quâ lege damnatus, si alium ejusdem criminis reum convicerit, & prodiderit; in integrum restituitur, famamque recipit. *d.l.un.§.1.& 2. ff.ad leg.Iul.de amb. ibiq; in parat. Wesenb num. 5.* Ratio hujus rei est favor, quo dignus is putatur, qui delictum occultum manifestavit. Eodem exemplo transfugæ, qui alios transfugas indicavit, parcitur; aut restitutio in integrum ex rescripto Divi Hadriani conceditur. *l. non omnes 5.§.ult. ff.de re milit.* Enimverò aliis in causis, sine lege aut constitutione eodem exemplo utendum non est: sed generalis potiùs regula constituenda: neminem impunitatem consequi, &

restitutionem in integrum eo nomine, quòd alium ejusdem facinoris participem vel reum prodiderit, *Cujac. lib. 7. obs. c. 28.*

Item is, qui novum vectigal instituerit, ex 8
Senatusconsulto, ad interpretationem legis Juliæ promulgato, pœnâ ambitus plectitur. *d. l. un. §. item is. ff. ad l. Iul. de ambit.* Quod Decianus *præfato lib. 8. c. 23. n. 5.* putat, eâ ratione ad ambitum pertinere: quòd scilicet qui nova vectigalia commentantur, fiscum locupletent, atque ideo auram Principis captent. Sed & si quis reus, vel accusator domum † judi- 9
cis ingrediatur, aucupandæ videlicet gratiæ causâ: per l. Juliam judiciariam in legem ambitus committit, *d. l. un. §. ult. ff. ad l. Iul. de ambitu.* Præterea ambitus quoque tenetur, qui magistratum, vel officia semel obita repetit, *d. l. un. C. eod.*

Illud sanè hoc loco scire oportet: haud o- 10
mnem ambitionem lege vetitam esse, sed ejus duntaxat, qui largitione, aut vi, vel alioqui contra bonos mores prehensat, & ambit: non item ejus, qui solis precibus honores vel Magistratus consequi cupit: *ut ostendit Cicero in Orat. pro Muræna, pro Planco, & pro Sylla. Eguinar. Baro in hoc §. Decian. d. lib 8. c. 23. num. 2. Petreus in thes. controvers. conclus. criminal. concl 188. & Menoch. lib. 2. de arbit. jud. quæst. cent. 5. cas. 401. num. 4. & seqq.*

Pœna ambitus de jure civili, est mulcta 11

100. aureorum. cum nominis infamia, quæ est in omnibus publicis judiciis, *sæpe allegata l. un. §. 1. ff. ad l. Jul. de ambit.* quæ pœna pro modo & qualitate admissi, ad deportationem extendi potest. *d. l. un. C. eod. ubi Salicet. & Dd. Paul. libro quinto sentent. titul. 30. Damhoud. in praxi rer. crim. cap. 131. num. 11. & seq. Hieron. Treutler. selectar. disputat. volum. 2. disput. 32.*
12 *thes. 9. in lit. h. nu. 25.* Jure verò † canonico Simoniæ crimen variis pœnis coërcetur. Prima est, privatio gradus Ecclesiastici, & temporalium restitutio, *can. si quis Episcopus. & c. presbyterum. 1. quæst. 1. c. audivimus. 41. de simonia.* Secunda est, excommunicatio Pontificia. *can. reperiuntur. 1. quæst. 1.* Tertia est, depositio, & infamia. *c. sanè. 15. q. 3. & c. inquisitionis. 21 in princ. de accusat.* Quarta pœna, pro rei, facti, & personæ qualitate, arbitraria est: *ut post Bald. in l. in eos 8. ff. de tutelis. Ioan. de Anan. in Rubr. de simonia. col. 3. Bernardum Diaz. in practica canonica crim. c. 85. num. 6. & Boer. q. 117. ostendit Menoch. d. cas. 401. n. ult. & noviter Bocerus class. 3. disp. 16. thes. 74.*

13 Undecimum judicium publicum profluit ex lege Julia repetundarum, sive de pecuniis repetundis: quam tulit C. Julius Cæsar in consulatu primo. *Wesenb. in paratit. ff. ad l. Iul. repetund. in princ. Duaren. ad eundem tit. c. 1. & Decian. in tract. crim. lib. 8. c. 34. n. 13.* Fuerunt
14 olim & aliæ leges † de hoc crimine latæ: velut Calphu-

Calphurnia, Cæcilia, Servilia A ilia, Livia, & cæteræ, *de quib meminit M. Tullius in Verr. 2. 3. 4. & 5. pro C. Rabirio Posthumo, & passim alibi. Joan. Vlric. Zas. d. Catal legum antiquar. pag. 58. Valent Forster. lib. 1. histor jur. civil. Rom. c. 29. n. 13 & seqq. & Decian. d. c. 34. per tot.* Sed ultima, eaque acerrima est hæc Julia de pecuniis repetundis. Ipsum autem † crimen repetundarum est eorum, qui in administratione officii publici constituti, pecuniam, ut officium impertirentur, aut ut contra officium facerent, acceperunt, *l. 1. & 4. ff ad l. Iul. repetund.* Idque variis declaratur exemplis *in l. 3. 6. & 7. ff. eod.* Sed & hac lege Julia tenetur magistratus, qui pecuniam sibi donatam accipit, quo tempore magistratu fungitur: nec distinguitur, quâ conditione donata sit. *l. eâdem lege. 6. in fine. ff d. tit.* Eadem quoque lex venditiones & locationes, ejus rei causâ pluris minorisve factas, irritas facit. *l. quod contra. 8. §. 1. ff. eod.* Excipiuntur † tamen sobrini, atque propiore gradu conjuncti, à quibus in infinitum, id est, non expressâ certâ quantitate, accipere licet. *l. 1. & l. lex Iulia. 7. §. 1. ff. eod.* Ratio: quia verisimile non est, eos corrumpendi consilio c..nare. *Duaren. ad d. t. ff. ad l. Iul. repetund. cap. 2.* Quin & à cæteris xenia & munera quædam modicè accipi possunt, *l. solent. 6. §. 3. ff. de offic. procons. l. plebiscito. 18. ff. de offic. præsid.* dummodo centum aureos in anno

15 16

non excedant. *d. l. 6. §. ult. ff. ad l. Iul. repetund.* *Vide Prosper. Farinacium, hanc materiam latissimè tractantem, lib. 3. praxis criminal. quæst. 111. artic. 9. num. 138. & plurimis seqq.*

17 Pœna autem hujus judicii hodie est extraordinaria; id est, nunc levior, ut relegatio, vel ordinis amotio; nunc gravior, ut exilium sive deportatio, vel etiam mors, pro modo scil. & qualitate sceleris, *d. l. 7. §. ult. ff. d. t. l. si quis aliquid. 38. §. judices. ff de pœnis. Paul. lib. 5. sent. tit. 28. ibiq; Cujac. Bocer. d. class. 3. disput. 16. thes. 14.* Sed & reo interdum pœna quadrupli imponitur. *l. 1. & l. ult. in fin. C. ad l. Jul. repetund.* Quæ pœna pro dimidia fisco applicatur, & pro dimidia læso: nisi etiam ex parte læsi turpitudo intercesserit: quia tunc totum quadruplum fisco inferetur, *ut sentit glos. in d. l. 1. in verb. in quadruplum. C. eod. Decian. in d. tract. crim. lib. 8. cap. 39. num. 22.* Actio insuper ex hac lege Julia repetundarum competens,
18 morte rei † non finitur: sed contra heredes etiam dirigitur; ut videlicet & ii ad pœnam quadrupli, intra annum duntaxat à morte rei, teneantur, *l. 2. ff. & C. ad l. Iul. repetund. l. ex judiciorum. 20. ff. de accusat. & l. ult. ff. ad l. Iul. pecul.* Post annum igitur ne simplum quidem ab heredibus exigi posse videtur; nisi fortè ad eos aliquid pervenisse dicatur, *l. in heredem. 5. ff. de calumniatorib. Duaren. in d. t. ff. ad l. Iul. repetund. c. 3.*

Duode-

Duodecimum in judiciis publicis locum obtinet, lex Julia de annona: de cujus auctore non satis constat, sitne Cajus Cæsar, an Augustus. Sed hunc esse, vero similius est. Crimen verò hoc dici solet fraudatæ annonæ: 19
quo † is tenetur, qui annonam publicam fraudaverit & vexaverit; sive is, cujus dolo malo factum est, ut annona vel arctior, vel carior fieret, *l. 1. & 2. ff. ad l. Iul. de annona.* Quod crimen plerunque committunt ii, qui dardanarii, & pantopolæ, & seplasiarii vocantur, *l. annonam. 6. ff. de extraordinar. criminib. l. in dardanarios. 37. ff. de pœnis. Vult. hîc num. 11. & Giphanius in vers. lex Iulia de annona, &c.* An- 20
nonæ † autem appellatione veniunt omnia, quæ ad victum humanum pertinent: ut frumentum, panis, vinum, oleum, sal, acetum, lardum, carnes, & similia. *l. 1. C. de erogat. militaris annonæ.* item palea, & fœnum, & ligna, &c. *l. 2. l. provincialium. 8. C. d. t. Fulgos. consil. 115. incip. istud nomen, &c. Decian. in tr. crimin. lib. 7. c. 22. num. 1. Bossius in tit. de extraordin. criminib. num. 4.* 21

Utilis hoc loco, & elegans moveri quæstio potest: utrùm frumenti, vini, carnis, cæterorumque victualium vendendorum certum & justum pretium (quod contrahentes impunè augere nequeant) constituere magistratui liceat? Et licere, æquitatis justitiæque ratio efflagitat, *per textum apertum in l. 1. §.* 22

cura carnis. 11. ff. de offic. præfecti urbi. ubi Ulpia-
23 nus ait: curam omnis carnis, † ut justo pretio præbeatur, ad curam præfecturæ pertinere. Eódem facit *l. 2. in princ. C. ut nemini liceat in empt. specier. se excus.* ubi propter famis neces-
24 sitatem † quispiam invitus frumenta sua justo pretio, indigentibus vendere cogitur. Accedit huc textus *in l. 1. C. de episcopali audient.* ubi
25 Valentinianus & Valens † rescribunt: episcopalis providentiæ esse, ne mercatores carius, quàm par sit, merces suas vendant. Arcadius quoque I C. meminit de munere episcoporum seu inspectorum, qui præerant pani, & cæteris venalib. rebus, ut sc. justo pretio venderentur. *l. ult. §. Hirenarchæ. 7. vers. item Episcopi. ff. de munerib. & honorib.* Similiter Arcadius & Honorius Impp. statuerunt, panem fiscalem atque Ostiensem uno nummo distrahi: imposità pœnâ etiam illis, qui pro majori pretio supplicare ausi fuissent. *l. un. C. Theod. de pretio panis Ostiensis. lib. 14. tit 19.* Sic Impp.
26 Honorius & Theodosius † pretium certum piscibus vendendis imposuerunt. *l. unic. Cod. Theod. de pretio piscis. lib. 14. tit. 20.*

27 Huic sententiæ non obstat, quòd nemo invitus cogendus sit, rem certo pretio vendere vel emere. *l. invitum 11. C. de contrahen. empt. l. nec emere. 16. C. de jure deliber. l. invitos. 11. C. de locato. l. non enim æquum. 9. ff de act. rer. amotar. l. nemo exterus. 9. C. de Judæis.* Invitus enim

enim rem suam distrahere nemo cogitur, sine causa scilicet justa & probabili. At si probabilis & justa causa fuerit, utilitasúe publica exegerit; ad vendendam rem suam justo & definito pretio quisque compelli poterit. *arg. l. 2. ff. de nundin. l. un. §. hæc autem omnia. 14. vers. sed quod communiter, &c. C. de caduc. tollend. & l. utilitas. 3. C. de primipilo. Petr. Aug. Morla in empor. jur. utriusq; part. 1. tit. 9. q. 1. n. 4.* Deinde etsi regulariter unicuique permissum sit, quasvis res suas, quanto quanto possit pretio distrahere: ita ut Magistratus in venditione rerum, certum definire pretium nequeat: attamen regula isthæc officium suum perdit in frumento, vino, carne, cæterisqúe rebus, ad victum quotidianum summopere necessariis, in quibus certum justumqúe pretium, quod venditores egredi non possint, magistratus definire & potest, & debet. Ratio differentiæ † cuilibet in promptu est; quoniam victualium usus, cùm ad vitæ sustentationem maximè pertineat, aliis rebus magis est necessarius: & proinde Reipub. plurimùm interest, ut victualia singula, justo certoqúe pretio vendantur. 28

Præterea nullum nostræ decisioni periculum creat *l. fin. §. 1. ff. ad l. Iul. de annona.* ubi scriptum est; jus non esse ordini cujusq; civitatis pretium grani, quod invehitur, statuere. Nam licèt *in hac l.* jus statuendi certũ justumq; 29

 preti-

pretium grani vel frumenti, denegari videatur Decurionibus civitatum: cùm eorum poteſtas & officium non adeò amplum ſit, ut ad hanc etiam victualium curam pertineat: interim tamen ex aliis legibus ſuprà memoratis pateſcit, præfecto urbi, aliiſqúe majoribus magiſtratibus competere poteſtatem conſtituendi pretia certa & juſta in rebus, ad quotidianum victum neceſſariis, vendendis.

30 Denique nihil adverſatur *l. in cauſæ. 16. §. item Pomponius. ff. de minorib. 25. annis.* ubi dicitur, in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus ſe circumvenire. Etenim eo demum caſu, quo certum, juſtumqúe pretium à magiſtratu non eſt conſtitutum, contrahentibus in pretio ſe circumvenire licet: dummodo hæc circumventio abſque dolo & fraude fiat, *ut explicuimus in princ. tit. ſ. de juſtit. & jure.* Cæterùm ubi magiſtratus publicâ auctoritate certum juſtumqúe victualium venalium pretium conſtituit: minimè contrahentibus, pretium iſtud egrediendo, circumventionem inducere permittitur. Quamobrem meritò cõcludendum eſt: quòd in frumẽto, vino, cæteriſqúe victualibus diſtrahendis certum & juſtum magiſtratus pretium definire & conſtituere poſſit, & debeat. *Qua de re videantur Oldrad. Bart. Alberic. & cõmuniter Dd. in l. fin. ff. ad l. Iul. de annona. Alvarott. in tit. 27. lib. 2. feud. de pac. tenẽd. & ejus*

& eius violatorib. §. post natalem. 4. Schneidewuin. in §. fin. nu. 8. J. de empt. & vendit. Gomez. lib. 2. var. resolut. c. 2. de empt. & vendit. n. 51. Roland. à Valle. consil. 1. num. 72. vol. 2. Petr. Gregor. Tholosanus. in syntag. iur. lib. 36. c. 30. n. 4. 10. & seqq. Tib. Dec. in tract. crim. lib. 7. cap. 22. n. 8. & seqq. Mynsing. cent. 5. obs. 27. Treutler. disp. 28. thes. 3. lit. d. vol. 1 & Borcholt. part. 2. disput. de contrah. empt. proposit. 9. pag. 465. & 468.

Planè, cùm nihil æquè Reipubl. intersit, quàm fraudes in annonæ ratione factas detegi: idcirco in hoc judicio accusare possunt mulieres & servi: qui aliâs ad accusandũ non admittuntur. *l. 1. & ult. in fin. ff. ad l. Jul. de annon. & ibi in Paratit. Wesenb. n. 3. l. mulierem. 13. ff. de accusationib.* 31

Pœna autem huius criminis itidem arbitraria est, sive extraordinaria. Nam pro qualitate delicti, modò est pecuniaria, putà 20. aureorum, *l. 2. in fin. ff ad l. Jul. de annona.* modò est relegatio, aut etiam metallum, pro conditione personarum. *d. l. annonam. 6. ff. de extraord. criminib. Decian. d. c. 22. n. 47. & seqq.* 32

Decimotertio loco numerum publicorum judiciorum claudit lex Iulia residuorum, seu de residuis pecuniis. Quam legem similiter Augustum tulisse puto. *Idem videtur D. Giphanio hîc in vers. Lex Julia de residuis. &c.* Crimen autem hoc † residuorum sive pecuniarum residuarum, est pecuniæ publicæ, alicui 34 35

ad usum publicum datæ & attributæ, retentio, vel ad suos usus conversio, sive in solidum, sive est parte. Etenim quod in rationi-
35 bus & pecuniis privatis, est reliqua: † id in publicis, propriè est residua: sic dicta, quòd apud eum, cui administranda est data, pecunia publica resideat, *ut ait Marcianus in l. lege Julia. 4. §. lege. ff. ad l. Jul. peculat. & de sacrileg. & de residuis.* Unde & eleganter Cicero hæc duo, *reliquum* & *residuum*, ut contraria opponit, *in orat. pro Cluentio, & passim.* Itaque lege istâ te-
63 nentur, † qui pecuniam publicam sibi concreditam in alios, quàm oportuit, usus consumpserunt; quiúe eam, quæ apud ipsos ex publicis rationibus remansit, non restituerunt. *l. 2. dict. l. 4. §. 3. & 4. l. sacrilegi. 9. §. ult. ff. ad leg. Jul. peculat. Joan. Bonifac. in tractat. de furt. §. 5. num. 72. & seq.*

37 Pœna huius legis est, ut eâ damnatus, præter infamiam, etiam tertiâ parte ampliùs, quàm debet, mulctetur: id est, ut præter pecuniam, quam debet, tertiam partem eius pecuniæ pendat, sive præstet Reipublicæ. Quare qui 300. retinuit, centum ultrà inferet. *præallegat. l. 4. §. qua lege. ff. ad leg. Jul peculat. & ibi Duaren. c. 4. Wesenb. in hoc §. nu. 5. Myns. n. 13. Vulteius num. 14. Jul. Pac. in Epitom. jur. disp. 29. thes. 28. & Treutler. selectar. disp. vol. 2.
38 disp. 32. ad lit. g n. 15.* Porrò in † hæredem quoque eius, qui residua debet, hoc judicium exerce-

exercetur. Nec immeritò: cùm hìc quæstio principalis ablatæ pecuniæ moveatur, *ut inquit Papinianus in l. fin. ff. ad l. Iul. pecul.* Hinc etiam M. Tullius *in orat. pro A. Cluentio, & de lege Agraria contra Publiũ Servilium Rullum,* & Asconius Pedianus indicant: tractatum aliquando Romæ in Senatu fuisse: ut pecuniæ, quas Sylla Dictator per multos annos, non redditis rationibus, ex ærario sumpserat, à filio eius Fausto reposcerentur.

Ergo quò optatis ad portum venimus austris,
Gratia sit soli debita sola Deo.
Nauclerus DEVS ipse Pater; Cynosura Redemptor;
Sancta mihi Sanctus Spiritus aura fuit.
His potui Ducibus, sinuosa per æquora Iuris,
Qualiacunq; meæ pandere vela ratis.
His quoq; pro cunctis sit laus, & gloria donis:
A quibus & donum quod venit, omne venit.
Te benedicta TRIAS quæ scripsi quantulacũq;
Hactenus, & porrò scripsero si qua, precor:
Sint ea cuncta tuo Sacrosancto congrua Verbo:
Sint ea communi commoda cuncta Bono.

FINIS.

NOMEN-

NOMENCLATURA ALPHABETICA AUCTORUM, IN HOC Tractatu dispersè citatorum.

A.

Abbas Panormitanus.
Ægidius Hunnius.
Ægidius Bossius.
Ægidius Hortensius.
Aimo Cravetta.
Albericus de Rosate.
Albericus Gentilis.
Albertus de Gandino.
Albertus Brunus.
Alexander ab Alexandro.
Alexander de Imola.
Alexander de Nevo.
Amadeus.
Ambrosius de Vignate.
Andreas Alciatus.
Andreas Osiander.
Andreas Fachineus.
Andreas Gail.
Andreas Tiraquellus.
Andreas de Isernia.
Andreas Barbatias.
Andreas Planerus.

Andreas

Augu-

Augustinus de Arimino.
Augustinus de Ancona.
Aurelius Augustinus.
Aulus Gellius.
Azo Bononiensis.

B.

Baldus de Ubaldis.
Baptista Bajardus.
Baptista de S Blasio.
Barnabas Brissonius.
Bartholomæus Cæpolla.
Bartholomæus Salicetus.
Bartholomæus Chassenæus.
Bartholomæus de Bellenzin.
Bartholomæus Tægius.
Bartholomæus Veronensis.
Bartholomæus Romuleus.
Bartholomæus Blarerus.
Bartholomæus Kellenbentz.
Bartolus de Saxo ferrato.
Basilius Monnerus.
Benedictus de Vadis.
Berengarius Fernandus.
Bermondus Choveronius.
Bernhardus, B.
Bernardinus Bombinus.
Bernhardus de Plotis.
Bernhardus Wurmbserus.
Bigus, Poeta.
Bion, Philosophus.

C.

D.

Daniel Mollerus.
David Chytræus.
David Magirus.
Didacus Covarruvias.
Diodorus.
Dion Cassius.
Dionysius Gothofredus.
Dionysius de Franciscis.
Dominicus Arumæus.
Dominicus Sotus.
Dynus Muxellanus.

E.

Eberhardus Bronchorst.
Eberhardus Speckhan.
Eguinarius Baro.
Elias Roberus.
Emanuel à Costa.
Emanuel Soarez.
Erasmus Roterodamus.
Ernestus Cothmanus.

F.

Fabianus de Monte.
Fabius Quintilianus.
Felinus Sandæus.
Fernandus Vasquius.
Flaminius de Rubeis.
Flaminius Nobilis.
Florianus de S. Petro.
Fortunius Garcias.

Franci-

G.

Gabriel Palæotus.
Gaspar Caballinus.
Gaspar Vallascus.
Georgius Obrechtus.
Georgius Natta.
Georgius Martinius.
Georgius Beatus.
Georgius Remus.
Georgius Schell.
Georgius Adelbertus Burckhardus.
Gerardus Mazollus.
Gilbertus Regius.
Goffredus.
Gothofredus Antonius.
Gregorius Rolbagius.
Gribaldus Mopha.
Guido Papæ.
Guido de Suzaria.
Guilielmus Fornerius.
Guilielmus Budæus.
Guilielmus Maynerius.
Guilielmus Benedictus.
Guilielmus Hanetonius.
Guilielmus de Cunis.
Guilielmus Onciacus.
Gundissalvus de villa diego.

H.

Hartmannus Hartmanni ab Eppingen.
Hartmannus Pistoris.

Hennin-

Iacobus de Bello visu.
Iacobus Menochius.
Iacobus Schegkius, Medicus.
Iacobus Schegkius, JC.
Iacobus Ayrer.
Iacobus de Arena.
Iacobus Butrigarius.
Iacobus Rævardus.
Iacobus Lectius.
Iacobus Schultes.
Iacobus de Graff.
Iacobus Thomingius.
Iacobus de Villa.
Iacobus Novellus.
Iacobus Leonhardus.
Iason Maynus.
Ignatius Lopez.
Ioachimus à Benst.
Ioachimus Mynsingerus.
Innocentius.
Iodocus Damhouderius.
Iohannes Andreæ.
Iohannes Althusius.
Iohannes Ludovicus Benderus.
Iohannes Bonifacius.
Iohannes Georgius Signuardus.
Iohannes Gerson.
Iohannes Ulricus Zasius.
Iohannes Halbritterus.
Iohannes de Platea.

Iohannes

Iohannes Gozadinus.
Iohannes Bilstenius.
Iohannes Köppen.
Iohannes Gutierrez.
Iohannes Wierus.
Iohannes à Reberteria.
Iohannes Blancus.
Iohannes Bodinus.
Iohannes Leunclavius.
Iohannes Zangerus.
Iohannes de Garronibus.
Iohannes Niellius.
Iohannes Ludovicus Havenreuterus.
Iohannes Georgius Godelmannus.
Iohannes Wigandus.
Iohannes Lignanus.
Iohannes de Anania.
Iohannes Aquila.
Iohannes Bertrandus.
Iohannes Papo.
Iohannes Thilemannus de Benignis.
Iohannes de Selva.
Iohannes Franciscus Balbus.
Iohannes Mauritius.
Iohannes Crottus.
Iohannes Baptista Asinius.
Iohannes de Amicis.
Iohannes Bernhardus Diazius.
Iosephus Mascardus,
Isidorus.

Julius

Ludovicus Cælius Rhodiginus.
Ludovicus Lopez.

M.

Marcellus Palingenius.
Marcus Antonius Blancus.
Marcus Antonius Bardus.
Marcus Antonius Delrio.
Marcus Antonius Natta.
Marcus Antonius peregrinus.
Marcus Cato.
Marcus Tullius Cicero.
Marcus Varro.
Marcus Mantua.
Marianus Socinus.
Marius Salomonius.
Marquardus Freherus.
Marquardus de Susannis.
Martialis.
Martinus Lutherus.
Martinus Chemnitius.
Martinus Laudensis.
Massurius Sabinus.
Masuerius.
Matthæus Entzlinus.
Matthæus Gribaldus Mopha.
Matthæus Vogelius.
Matthæus Wesenbecius.
Matthæus de Afflictis.
Matthias Hafenrefferus.
Matthias Colerus.

Matthias

P.

Paris de Puteo.
Paulus de Castro.
Paulus Fuscus.
Paulus Grillandus.
Paulus Manutius.
Paulus de Oriano.
Petrus Duennas.
Petrus Gilkenius.
Petrus Gregorius Tholosanus.
Petrus Martyr.
Petrus à Placa.
Petrus Follerius.
Petrus Friderus Mindanus.
Petrus Dominicus Magdalenus Capiferreus.
Petrus Peckius.
Petrus Nicolaus Mozzius.
Petrus Crinitus.
Petrus Heigius.
Petrus Costalius.
Petrus Paulus Parisius, aliâs Cardinalis Parisius.
Petrus Faber.
Petrus de Bella pertica.
Petrus Philippus Corneus.
Petrus Binsfeldius.
Petrus Ioannes Anchoranus.
Petrus Iacobus Aurelius.
Petrus Gerardus de Petra Sancta.
Petrus Ravennas.
Petrus Royzius Maureus.

Rolandus

Rolandus à Valle.
Rutgerus Ruland.

S.

Scipio Gentilis.
Scipio Trigonius.
Sebaſtianus Sapia.
Sebaſtianus Medices.
Sebaſtianus Monticulus.
Sebaſtianus Vantius.
Sextus Pompejus Feſtus.
Sfortia Oddus.
Signorolus de Homodeis.
Silius.
Socinus Senior.
Socinus Iunior.
Socrates.
Solon, Legiſlator Athenienſis.
Speculator, aliâs Guilielmus Durandi.
Stephanus Gerlachius.
Stephanus Aufrerius.
Stephanus Bertrandus.
Stephanus Forcatulus.
Stephanus Lamberten.
Stephanus Bodeus.
Suetonius Tranquillus.
Sylveſter Pierius.

T.

Tacitus.
Thadeus Piſo.
Theodorus Petreus.

Theognis.

INDEX

INDEX LOCVPLETISSIMUS RERUM AC VERBORUM MEMORABILIUM, quæ hoc in Tractatu continentur.

Prior numerus paginam; posterior numerum marginalem ostendit.

A.

Animus

C.

 sunt

Delin-

Dimitte-

Dominũ

Frumen-

domesti-

G.

Heres

Impossi-

Infamis

injuria

L.

pœnalis

Lite in

Manda-

riarum

gravior

quod

Publicum

Vir

 statis

Errata Typographica ante omnia corrigenda.

Pag. 115. lin. 23. num. 229. p. 117. l. 7. domini. p. 147. l. 9. pertinent. p. 150. l. 3. Antoninus. p. 162. l. 1. judiciis. p. 171 l. 16. ζύγωσι. p. 178. l. 26. humanâ. p. 208. l. ult. quâ. p. 213 l. 14. num. 100. p. 256. l. 12. dele, in. p. 333 l. 11. commune. p. 356. l 19. etiam. p. 416. l. 9. referens. p. 448. l. 1. controversia. p. 477. l. ult. post VVesenbec. adde, d. num. 9. vers. p. 527. l. 2. lege, num. 125. 131. 134. & 166. p. 589. l. 14. convicianti. p. 609. l. 1. lege, §. unde quærit. 39. p. 619. l. 10. dele, in. p. 724. l. 21. ad leg. p. 730 l. 19. aliud p 815. l. ult. suscipienda. p. 841. l. 3. vi. p. 910. l. 22. graviorem. p 916. l. 5 post violat. adde §. p. 1007. l. 28. exilium. p. 1015. l. 20. caret. p. 1034. l. ult. cesset. p. 1036. l. 22. Atqui. p. 1066. l. 3. ex. Reliqua, forsan leviora, diligens Lector suo arbitratu corriget.

FINIS.